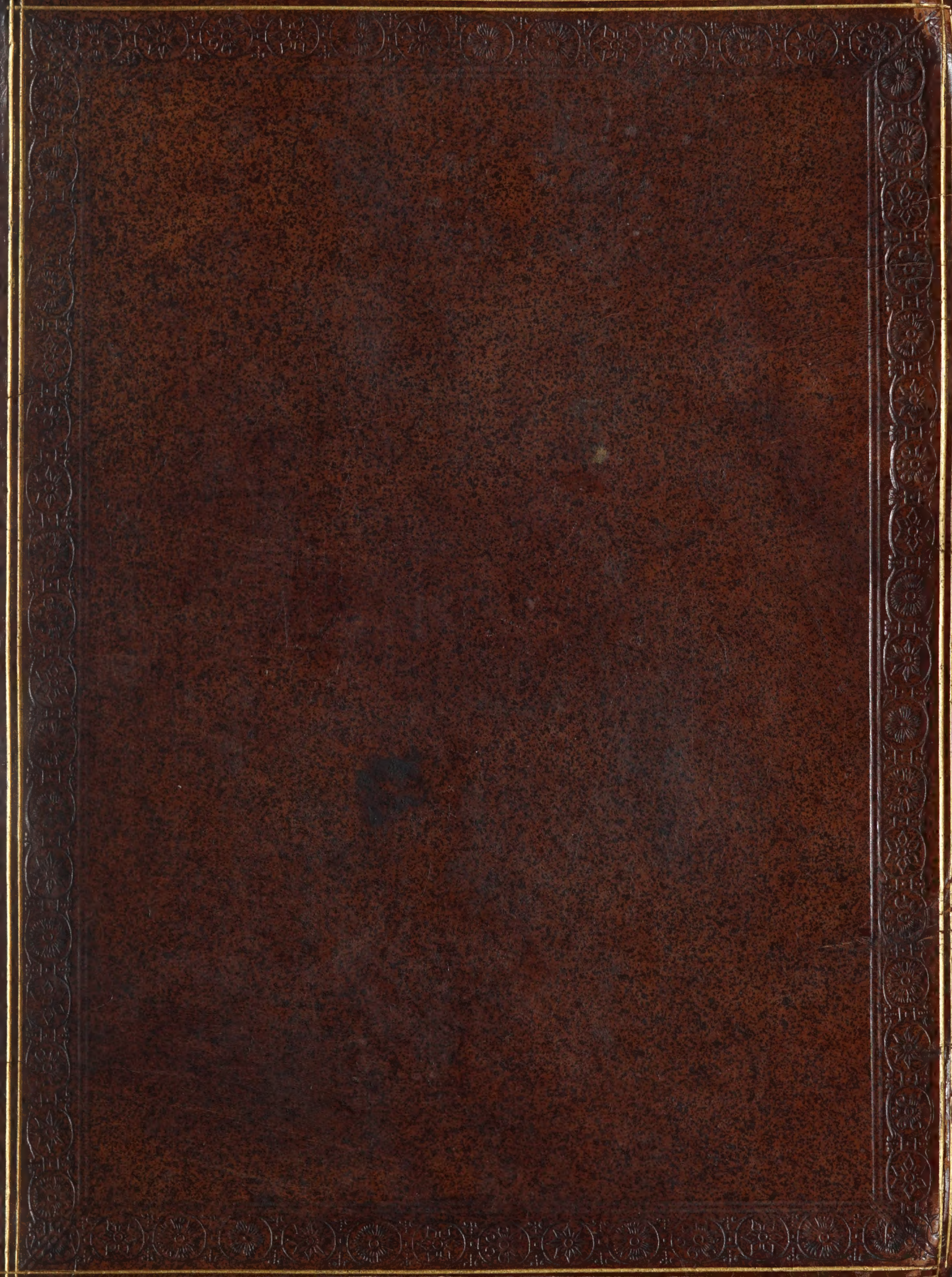

EHB - 11.IX.2001

1ste uitgave 1666?

HISTORIE
VAN
ENKHUISEN
H. Bary fc.

HISTORIE
Der vermaerde Zee-en Koop-ſtadt
ENKHUISEN,
Vervaetende haere HERKOMSTE, en VOORTGANGH. Mitsgaders verſcheide gedenkwaerdige GESCHIEDENISSEN, aldaer voorgevallen.

DOOR

GEERAERDT BRANDT.

Den tweeden Druk met een Vervolg vermeerdert.

DOOR

SEBASTIAAN CENTEN.

ENCHUYSEN.

Te HOORN,

By JACOB DUYN, Boekverkoper op het oude Noordt.
MDCCXLVII.

AAN

De Wel Edele Groot Agtbare

HEEREN,

BURGERMEESTEREN,

RADEN EN VROETSCHAPPEN

Der Stad

ENKHUIZEN.

DIRK HAAK,

MR. JACOB VAN DER RAMHORST,

DIRK SEMEYN VAN LOOSEN,

MR. ANDRIES KLUPPEL,

MR. JOAN DRUYFF,

FRANCOIS LYCOCHTON,

FREDRIK HAGHA,

WILLEM DE JONG,

MR. JOAN DE JONG VAN PERSYN,

CORNELIS FRANCOIS DUYVENSZ.

ENGEL APPELMAN,

JAN MINNE,

Mr. ANDRIES van VOSSEN,

GERRIT van ROMOND,

FRANS van STRALEN,

Mr. ADRIAAN van BLEISWYK,

ANDRIES van SCHAAK,

JAN OUDEWAGEN,

Mr. FREDRIK VERBRUGGEN,

DIEDERIK ARNOLD de VRIES.

Myne Heeren.

Ademaal de Historie van de Stadt Enkhuizen luisterryk is beschreven, door den Hr. Geeraard Brandt, waar in de loffelyke Daden der Ingezetenen, als ook deszelfs byzondere geschiedenissen, naukeurig zyn aangetekent, welk Boek by 't gemeen zo aangenaam is ontfangen, dat het zelve al lang spaarzaam is te vinden is geweest.

Zo ben ik te rade geworden, dat uitmuntend Werk door zulk eenen beroemden Historie Schryver beschreven van een Stad die de eerste Fundamenten van onze

Vry-

Vryheit hier in ons Westvriesland heeft geleit, door eene nieuwe uytgaave, vermeerdert met een Vervolg der Geschiedenissen door den Heer S. Centen, myne Landgenoten wederom mede te deelen.

In deze omstandigheden heb ik ten hoogsten van mynen pligt geagt, dit Boek aan U Wel Ed: Groot Aghtb: op te dragen, op dat het zelve met de Namen van U Wel Ed. Groot Aghtb: in deszelfs Voorhooft mag verciert zyn, als de naaste betrekkinge tot dit Werk hebbende, en die het bestier der Stadt als wettige Regenten in handen hebt, en onder wier lieffelyke en zagte Regeeringe een ygelyk Burger gerust en veilig neder zit.

Wenschende hier mede dat de Algenoegzame God, U Ed. Groot Aghtb: Persoonen en Familien, met zyne dierbare en milde Zegeningen wil overstorten, Uwe Regeering duurzaam maken, en Uwe Burgers en Inwoonderen met veel Zegeningen en welvaart bedeelen.

Blyvende

Wel Edele Groot Agtbare Heeren,

Uw Wel Edele Groot Agtbaarhedens

Onderdanige en verpligte Dienaar.

JACOB DUYN.

Den edelen, achtbaeren, wijſen en ſeer voorſienigen Heeren,

Myn' Heere DIRK HAEK, Hooft-Officier der Stadt Enkhuizen, ende myn' Heeren

ADAM KORTLEVEN,
CORNELIS HAEK,
CLAES WITS, en
VOLKERT EVERTSZ. TEERKOPER,

Burgermeeſteren der ſelver Stadt;

Mitſgaders den anderen Heeren Vroedtſchappen, myn' Heeren,

GERRIT SEGERSZ.	MARTEN ROOS,
GERRIT GLAS,	GERBRANT BLAEU-HULK,
ROEMER KANT,	GERRIT CLAESZ. van der NIEUBURG.
PIETER VIS,	. . . . . .
Mr. ADRIAAN JONGHKNECHT,	. . . . . .
HENDRIK HUIG,	. . . . . .
DIRK QUIRIJNSZ.	. . . . . .
JOHAN HAM,	
JACOB de WIT,	

Edele, achtbaere, wijſe en ſeer voorſienige Heeren,

Eſe Hiſtorie kan niemant ter werelt met grooter reden en beter recht toekomen en opgedragen worden, dan Uwe Ed. Achtb.: Nadien ſe met uw goedtvinden is beſchreven; en het begin, den voortgang en de geſchiedeniſſen uwer vaderlijke ſtadt, welker, beſtieringe

ringe Uwe Ed. Achtb. is bevolen, in haere bladeren begrijpt. Dat uwe Ed. Achtb. het vorderen en uitgeven van dit werk door het mededeilen van verſcheide oude Stadts ſchriften en papieren begunſtigden, reken ik voor geen geringe weldaedt. Want ik gevoelde mij ſedert het oprechten mijner Drukkerije op het hoogſte aengeprikkelt om de vermaerdtheit en lof deſer zee- en koop-ſtadt door deſe Beſchrijving voort te ſetten, en eenigen luiſter te geven. Hier toe heb ik mij liever willen dienen van eens anders penne, dan van de mijne. Dit boek, dat met mijne letteren gedrukt is, werdt door eens anders geſchreven. Ik heb hier een Schrijver gebruikt die tot Enkhuiſen vremdt was, nochtans een Hollander en inwoonder onſer nabuurige ſtadt, op dat 'er te minder eenſijdigheit ſoude plaets hebben. De daeden der Enkhuiſer voorſaeten, die hier verhaelt werden om van de nakomelingen overwogen, gevolgt of gemijdt te worden, ſullen mijns bedunkens meer geloof verdienen uit den mondt van deſen vremden dan of een Enkhuiſer ingeboren die voorſtelde *. In deſe bladen

 vindt

* Schoon de Drukker, Egbert van den Hoof, den naam van den Schryver dezer Hiſtorie niet heeft gemeld, noch dezelve op het tytel-blad gelezen word; nochtans hebben wy niet geſchroomt voor deze nieuwe uitgave van dit werk den naam van den lofwaardigen Schryver te ſtellen: dien wy uit zekere berichten weten geweeſt te zyn *Geeraard Brandt* de Vader, toen Leeraar der Remonſtranten te Hoorn, naderhand te Amſterdam; een Man door zyne ſchriften genoegzaam bekent en beroemt. Dit word beveſtigt door den Heer Joan de Haes, dochters zoon van onzen Schryver, die, in het Leven en bedryf, 't geen hy van zynen vermaarden Grootvader te boek ſtelde, zulks opentlyk in dezer voegen te kennen gaf: „ Het jaar 1666. bragt voor den dagh de Hiſtorie van Enkhui„ zen door hem beſchreven, zonder nochtans zynen naem daer voor „ te melden. Wat reden hem daar toe bewogen hebbe, is my niet ge„ bleken, maar wel, dat dit werk zynen naem niet beſchaemt zoude „ hebben, nochte oit beſchamen zal." De Heer Joannes Vollenhove, toen beroemd Predikant der Gereformeerde Gemeente binnen 's Gra-

ven:

vindt men ter loops ook eenige gedachtenisse van den ijver der oude vrije Westvriesen voor de vaderlijke vrijheit, en hunne dapperheit tegens de Hollandtsche Graven, die, met hunne eige hoogheit niet te vreden, meest altijds na hooger meesterschap stonden, selfs over de geenen die onder hun gebiedt niet behoorden. Dat verhael, vertrou ik, sal Uwe Ed. Achtb. niet onaengenaem sijn, en den Landtsaeten hunnen plicht indachtig maken, en daer toe ernstelijk aenmaenen: op dat se, 't geen wij van herten wenschen, de diergekochte Vrijheit, die wij onder de hooge regeeringe der Edele Grootmogende Heeren Staeten van Hollandt en Westvrieslandt heden ten dage genieten, als waerdige naesaeten van sulke voorgangers, met goedt en bloedt bescher-

venhage, een doorluchtig sieraad der dichteren zyner eeuwe, en getrouw boezem-vriend van den Heer G. Brandt, schreef in eenen zyner brieven aan onzen Schryver, gedagtekent den 17. Novemb: 1667. en achter zyn Leven, benevens meer andere, gedrukt, „ Nu verlang ik „ vast, om zo wel de brieven van den Heere Barleus zalr. te doorlezen, „ als het vervolg van uw Enkhuizer Historie, waar van my in Over- „ yssel het begin zoo wel behaagde, en na myne ziekte eerst weêr aan „ 't lezen braght, beide van den boekbinder my al te lang onthouden." En in eenen anderen brief, ook aan den Heer Brandt geschreven en gedagtekent den 17. Januar. 1675. getuigde hy, dat zyne Historie van Enkhuizen hem eertyds te Zwol een aangenaam tydverdryf verstrekte. Waar uit blykt dat de Heer Vollenhove toen wel wist dat Brandt de Schryver was van die Historie. Dit was den Heere Adrianus Pars ook niet onbekent: want dus sprak hy van hem in de Nareden zyner Katwyksche Oudheden, gedagtekent in Zomermaand 1697. *GERARD BRANDT in zyn Beschryving van ENKHUYZEN* gedrukt tot *ENKHUYZEN, in het jaar* 1666. *zonder, of onder een andere Naam in* 4. *ontschuldigt zich aan den Lezer, over het gewagen van Kleinigheden, enz.* Ik gaâ meer andere Schryvers voorby, die dit werk van den Heer Brandt aanhalende, doorgaans zynen naam, als een bekende zaak, schoon die op het tytel-blad niet gedrukt staat, 'er byvoegen. Dies meende de Drukker dezer nieuwe uitgave vryheid te hebben, om den naam van dien vermaarden Schryver niet langer te verzwygen, maar denzelven opentlyk voor dit werk te plaatsen.

S: CENTEN.

ſchermen, handthaven, en den nakomelingen met Godts hulpe ongeſchendt overgeven. Neemt dan onſen arbeidt, die Uwe Ed. Achtb. eigen is, ten goede, en tot een betuigteken van mijne dankbaerheit, wegens verſcheide weldaeden van Uwe Ed. Achtb. voor deſen genoten. D'almagtige en goede Godt ſegene uwe perſoone en regeeringe, ten beſte van uwe vaderlijke ſtadt en 't Vaderlandt, en geve mij gelegentheit om door 't betrachten mijner plichten te betoonen dat ik ben, en blijve,

Edele achtbare, wyze ſeer voorſienige Heeren,

Uwe Ed. Achtb.

Getrouwe onderdaen, burger en dienaer.

EGBERT VAN DEN HOOF.

In Enkhuiſen den XI *van Wynmaandt des jaers* 1666.

** DE

DE SCHRYVER
AEN DEN LESER.

NA dat mij d'Uitgever deses boeks tot des selfs'beschrijving hadt bewogen, ben ik, niet buiten mijne verwachtinge, gewaer geworden, hoe beswaerlijk dat men d'eerste beginselen en 't opkomen der steden kan ondersoeken, met naemen daer men weinig van vindt aengetekent, als alleen in laetere tijden: daer ook de de vertellingen somwijlen seer verscheiden sijn, met malkanderen of met sich selven en de waerschijnlijkheit strijdende. Om in sulke onsekerheden te minder te missen, heb ik op sommige plaetsen verscheide gevoelens voorgestelt, ook d'onwaerschijnlijkheit eeniger vertellingen aengewesen, en soo veel mij doenlijk viel, de waerheit gesocht en gevolgt. Doch heeft iemant van d'ingesetenen der stadt Enkhuisen, of wie 't ook sij, dit lesende, iet sekerder, al waer 't ook tegens het verhael deser Historie, hij sij gebeden, sulks den Drukker en Uitgever bekent te maken, 't geen desgelijks versocht wordt aengaende saeken en voorvallen, die tot dit werk behoren, en buiten sijne of mijne kennisse, onder iemant mogten berusten: ten einde dat men de misslagen verbetere, en 't geen 'er gebreekt vervulle. Sommigen sullen mogelijk denken, dat hier eenige Westvriesche Geschiedenissen verswegen worden, die tot dit werk eenigsints passen. Dan de Leser weete, dat de selve in dit boek met voordacht sijn achtergelaten: (uitgesondert op etlijke plaetsen daer het d'aeneenhechting der saeken, of eenige andre reden vereischte) eendeels dewijl wij geene

Histo-

Historie van Westvrieslandt, maer van Enkhuisen sochten te schrijven, ten anderen om dat sulks in de vermaerde Chronijke van Hoorn, door Dr. Velius beschreven, die in ieders handen is, vlijtiglijk geschiedt, ook bij P. Bor, en anderen. Maer eenigen sal 't misschien mishagen, dat hier saeken gedacht worden, die van gering belang schijnen. Op die tegenwerping moet men bekennen, dat vertellingen van 't leggen van een straet of brug, het bouwen van een toorn of stuk muurs, met aenteikening van onkosten, en diergelijke dingen, bijna niet schrijtwaerdig sijn: doch gelijk als sommige saeken aen des menschen lichaem gering schijnen, gelijk het hair en de nagelen, en nochans hun gebruik en noodtwendigheit hebben, eveneens is 't ook gelegen met die kleene saeken in het beschrijven der steden. Bovendien sijn se meest voor den ingesetenen, die in sulke kleene besonderheden vermaek scheppen, geschreven. De vreemden mogen se, als voor hun van kleener waerde, in 't lesen overslaen. In het verhalen van dese Geschiedenissen heb ik mij dikwils gedient van de Gedenkschriften, die door den Heere Jan Simonsz. Blaeuhulk, eertijdts Raedt en Schepen deser stadt, en naderhandt Bewinthebber der Oostindische Compagnie, met groote naerstigheit uit oude papieren en schriften der stadt sijn bijeengestelt, tegenwoordig berustende onder den Heere Simonsz. Diksz. Semeyns, Schepen deser stadt, en Bewindthebber der voornoemde Compagnie: als ook van de Aentekeningen geschreven van wijlen Marten Pietersz. Proost, en andre burgers, gelijk aen de kant van yder bladt met uitdrukking van sijnen naeme, of met dese woorden ENKH. AENTEK. dat is, ENKHUISER AENTENINGEN,

 wordt

wordt te kennen gegeven. Eenige van de ſelve ſijn mij door den Heere Adriaen F. Weſtphalen Rechtsgeleerde van Enkhuiſen ter handt gekomen, met naemen d'Informatien van D. V. Teilingen, die in de Hiſtorie meermaels worden gemeldt. Deſe heeft ook de lijſte der oude Wethouders bij mij opgeſocht, uit meenigte van oude brieven en beſegeltheden grootelijks vermeerdert. De meeſte Handtveſten, die hier kortelijk worden verhaelt, en ook merkelijk licht geven ontrent ſommigen ſaeken, ſijn geſchreven uit d'oorſprongkelijke brieven, die op het ſtadthuis worden bewaert; en eenige uit de afſchriften van wijlen de Heeren Fredrik Segerſz. Noorman en Jacob Hendrikſz. Guldenarm, d'eerſte ontrent het jaer 1534, en de tweede ontrent dertien jaeren geleden Burgermeeſter van deſe ſtadt. 'T geen ik vorders uit des ſtadts Oudt Keur- en Crimineel-boek, uit de Hiſtorien van P. C. Hooft, P. Bor, H. Junius, Dr. Velius, en andre gedrukte ſchriften heb getrokken, wordt op ſijne plaetſen in de kantſchriften van bladt tot bladt aengeweſen. Door deſe getuigeniſſen werdt de waerheit deſer Hiſtorie beveſtigt. D'uitgever, die deſe Hiſtorie met de printen van eenige aenſienelijke mannen heeft verciert, hadt daer noch gaerne die van Pieter Buiskens, Dirk Brouwer, Theodorus Langius, Lucas Janſz. Wagenaer en and're treffelijke inboorlingen bijgevoegt, maer men kon hunne afbeeldingen niet bekomen. In de tijtelprint, die door een konſtrijke handt is getekent, wordt verbeeldt de Maegdt van Enkhuiſen met haere Scheepkroon en haeringwapen, haere vermaerdtheidt, verſochtheit en kloekheit ter zee; ook den haring-ſegen dien hun Godt heeft verleent. De zeetonnen, bakens

en

en kapen, die hier gesien worden, geven te kennen, dat dese stadt het recht der Pael-kiste besit. De Stadts Privilegien, die men hier nevens dacht uit te geven, sijn door het opsoeken van eenige originele Handtvesten wat ophouden, en gaen nu eerstdaegs onder de persse om dese Historie in 't kort te volgen. Dit weinige hadt ik u, bescheide Leser, in plaets van een Voorreden voor te dragen. Gebruikt dit alles tot uw nut, en blijft Gode en de goddelijke bewaeringe bevolen. 1666.

ENCHUSÆ ENCOMIUM.

ARcta frequensque domus nomen mihi fecit & urbem
Primaque contemptæ tecta dedere casæ.
Navita me jactat pelago, mea rura colonus
Laudat, & hinc terra claudimur, inde mari.
Abscidit adversas à nostro littore gentes,
Et Frisios mediis dividit æstus aquis.
Albani sprevi furias, nec victa tyranno
Oceani proles intemerata steti.
Pandit vasta meis Neptunus regna carinis.
Et procul à patriæ sedibus exul eo.
Quæro foris, quæ parca domi natura negavit,
Quæque domi tribuit plurima, porto foras.
Belga tuos mirare Deos, dum munera mundo
Dividis, ex alio sidero plura refers.

C. Barlæus.

LOFDICHT VAN ENKHUISEN.

VAn Enkel' huisen is groot Romen opgegroeit,
En ik van enkele: groot Romen heeft gegloeit,
En ik ben plat gebrandt: groot Romen is herboren,
En ik van nieuws herbouwt, bey beter dan te vooren:
Groot Romen heeft sijn jok den Spanjaert opgedrukt,
En ik mijn vrijen hals het Spaensche jok ontrukt.
Noordthollandt, hebt uw' deel in d' eere van uw' vrijheit:
Maer weet dat d' eerste steen van 't groote werk in mij leit,
En, quam de heele buirt te deinsen tot den val,
Weet dat ik daer toe nooit den laetsten leggen sal.

C. Huigens.

OP

OP DE
HISTORIE
VAN
ENKHUYSEN.

AT las ik met vermaeck, o Vaderlyk ENKHUYSEN,
't Geen dit Histori-boeck *van uw* geboorte *melt*,
Uw Kintsheyt *eerst gewiegt in* Enckle *Vissers* Huisen,
Uw bakermat *op 't* End *der lange* Streek *gestelt.*
Uw' jeugt *soo seer gesolt met duisent ongevallen*,
Met Armoe, Water-vloet, en Brandt die 't al verslon:
Maer door Godts goetheyt, noch oprijsend' uit dien allen
Met heerelijker glans, gelijk een Morgen-Son.
Wat grooters was 'er voor uw' mannelijke jaren,
Ten dienste van 't Gemeen *der* Staet *en* Kerk, *gespaert.*
En Spanjens *slaefse juk, heel* Nederlandt *beswaren*,
Gaest gij de eerste *knik soo koen en onvervaert.*
Hoe seer de Dwingelandt, verwart in strop en rad'ren,
En suipend edel bloet, tiert met verbulgen sin,
Uw Kinders niettemin, ons roemens-waerde Vad'ren,
Die Halen in Triomph de blije vrijheit *in.*

D*Ees quam met overvloet van alle segeningen*,
Met waerheyt *in de* Kerk, *met* neering *in de* Stadt.
Een Hemels *licht bescheen het oog der blinaelingen.*
Dat Babels Toover-Ho r *soo lang begoogelt hadt.*
Uw' Schepen dwerrelden van 't Oosten *na het* Westen,
Van 't Suyden *halfgebraen, na 't hard bevroosen* Noordt,
Bevragt met kostlijkheen, bevrugt met 't alderbeste
Dat Hollandts oog gesien of oor ooyt had gehoort.
God geev' uw kinders weer de luck-tijt van haer Oud'ren.
En d' ongerechte roof uw' Nyders tot een buit:
Sijn gunst en wete nooyt van swacken noch veroud'ren.
Heil sij altijt in U, en onheil altijt
Uit.

HERM: WITS.

AEN

Den Wel Eerwaerden Zeer Geleerden Hére

SEBASTIAAN CENTEN,

Naukeurig Vervolger en Beſchryver der Hiſtorie

Van de Stadt

ENKHUYZEN.

Em, die geleertheyts roem, en 's Lantsgeſchiedeniszen
Als een kleînoodt waerdeert, en de gebeurteniszen
Zyns Vaderlants eerbiedt, en vlegt een Eerekroon
Voor nyv're leeſluſt, wort met agtingh aangeboon,
'T geen Centens ſchrander brêin, naukeurig in 't doorzoeken,
Gelyk een wakk're By, der Oud' en Nieuwe boeken,
Uyt d' egtſte Zámelaers hunn' Schatten heeft vergaert,
Zelfs uyt vergetelheyt, (en 't geen daer meed' gepaert
En als verdonkert wort) door ſchrand'ren Oudtheyts kennis,
Doorzoekluſt, werkzaemheyt, onſchatb're deugdenwennis,
Heeft opgeſpoort, waer door zyn naem in zégen leeft,
Zoo langh men waerheyt mint, en ſchynſchoon, dat ſteets beeft,
Gelyk het peſtvuer vliedt: Zyn Roem moet altoos groeyen,
Zoo langh hiſtorikund' op 't ondermaenſche bloeyen
En groenen zal met lof, ter eer van zyn verſtant
En van d' opregtigheyt der ſteên van 't Noorderlant.
Hier zal m' een dierb're ſchat van overweetb're záken,
Gevallen, wonderheên, en ſtigtingen van dáken;
Godshuyzen, Tempels, woningen der Maetſchappy
Der beyde Indiën, en d' Haringviszery

Haar

Haer vléten, netten, werv', als ook Gemeenlands huyzen,
En poorten, ſchanzen, en een reeks van haringbuyzen,
En ſchépen toegeruſt ter visvangſt om den Noort,
Als op de Néringh, in diep water aen den boort
Van 't Albionſche Ryk, met al haer voortgang vinden:
Zoo 'k 't al verhálen wild', ik zoud gewis bevinden
Dat veel verdonkert is door vael' onwetenheyt,
Dat nydigh monſter, 't geen met trage luyigheit,
Ganſch vadzigh ſluymert op het dons van zorg'looshéden,
Of door laetdunkentheyt in 's werelts dartelhedén
Verzopen, 't al verdenkt, of alles beter weet,
Hoewel 't nog tyt nog ſtont tot wetenſchap beſteet.
Heel anders gaet te werk Heer CENTEN, die de dingen
Naer hunnen eyſch beſchryft uyt d' egſt' aentekeningen
Die hem zyn toevertrouwt, en dus aen yder geeft,
Den welverdienden lof, waerdoor m' in eere leeft.
Hy melt hoe dat 't geſlagt der wakkere Semêinen
(Wier Liefde voor 't gemeen, zoo men die wil verklêinen,
Dan zou men zegels van 's Lants Staten en den Vorſt
Niet meer eerbieden, maer met een verhéve borſt
Veragten, en hun zorgh in 't wáken voor belangen
Van Stadt en burgery, waer door zy ganſch bevangen,
Hun gelt en goet en bloet ten dienſte van den Staet
Geoffert hebben, heel mispryzen:) 't toeverlaet
t'Enkhuyzen zyn geweeſt: Men kan hier woord'lyk lézen
d'Octrôjen, vryigheên, én actens hun bewézen
Door Prinzen goetheyt en der Státen, tot groot nut
Van hun, en 't Nageſlagt voor altoos tot een ſtut.
Eer wangunſt, eîgenbaet, en hebzugt eêre ſtelde
In kuyperyen, en men quaet voor goedt vergelde,
Of d'een den ander ſtiet van 't kuſzen en den troôn,
Of dwongh door overmaght ſtilzwygendt zyn geboôn
T'eêrbieden: zou ik dan Enkhuyzen! ook vermelden
Stats omtrek, uytlegh, ſtraet' en aengename velden,
Der Burgeren beſtaen, hun rykdom vryigheyt
En Godsdienſt, of den roem van hun ſtantvaſtigheyt;
Der Burger Vád'ren lof; en wond're dapperhéden
Van Hoplien zonder tal, die goedt en bloedt beſteedden

'Ten dienst van 't Vaderlant, wanneer het Spaens gewelt,
Of 't trouwloos Franze ryk, (waer door zy als gekneit
Zoo hier op Zuyderzee, of Lantwaerts zyn gezonden
Met hun vrywilligers of burgers, t'zaem verbonden
Door eedt en regterhant,) haer drukt' of nedersloegh,
Of slaefsche kétens smeedd', of 't gansche heir verjoegh,
Eer eendraght, waekzaemheyt en burgerliefde paerden
De Hoofden met het volk, en ydereen vergaerden
'T geen hy het beste dagt tot staáving van 't gemeên;
Of zoud ik melden, hoe dees' landen zyn bestreên
Van Eng'lants magtigh ryk met honderden van Schépen,
En als genootdwanght zyn, of op het zeêrst benépen,
Toen die vernitte schalk Lord Cromwel 't ryxs Gebiet
Vorst Carel gansch ontnam, en 't Parlement verstiet
Met al zyn magt en eer, en d' Agtbaerheyt der Léden
Vernietigd' en verbrak, en nogtans in gebedén
Dorst knielen voor Gods troon, en durfde Vorsten Moort
Voor redding van 't gemeên, en zyn gegeven Woort
Intrekkend', roemen; of de twisten weêr ophálen
Tot weringh van den Prins, om dus Regenten pálen
Te stellen in 't vervolgh, en 't eeuwig groot Edict
Te Zweren heul en huld'; de Lezer wierd verschrikt.
Of zoud' ik als in prent den twist der Dyxs Regenten
Van Dregterlant, hun rangh en kogge zittigh enten
Op 't loof van myn papier, of van het Dykgraefschap
Verhalen, of in digt 't Westfriesche Heemraedschap
Vermelden; 'k staek dat werk; 'k zingh liever 't haringvangen
Zoo Volle, Maetjes en Diepwaeters, en hoe d' hangen
(Waer in men Herfstdaêgs rookt de bukkings zonder gal,
Of slappers vol van vet, zeer smaek'lyk, veel in tal)
In dees' Westfriesche Stadt Enkhuyz' in voor'ge tyden
Geweest zyn burg'ren stut; of zoud' ik van het stryden
Der vróme Zeemanschap zoo Hoplien als Gemeên'
Op 's Lants gedugte vloots ophaelen, als zy streên
Voor visvangst's vryheyt, of ook tegens kaperyen
Zig weerden vol van moedt, (waer voor van burgeryen
Ook zelfs hun nageslagt veel luister heeft ontfaên,
En welker dapperheên nog in erkent'nis staen

By

By deugden minnaers:) toen 's Lants welvaert hoog van waerde
Met Godsdienst', 't waerdigst' pant, gelyk als van ontaerde
  En laffe vleyers wierd belaegt, en als geschut
  En zelfs 't gemeenste volk tot staving en 't beschut
Van 't lieve vaderlant de last' en beên betaelde,
Dog eynd'lyk door Gods gunst' op 't laetste Zegenpraelde,
  Zoo dat de Lieve Vreed' gezonden van om hoogh
  Tot ons ter nederquam, als uyt des Hemels boogh,
En weêr een nieuwen moedt in Zee en Lantman wekte,
De Neeringh styfd' en welvaert tot een steun verstrekte
  Aen 't uytgemergelt volk en Staten van ons Lant,
  Zoo dat in Neêrlants Tuyn d' Olyfboom wierd geplant,
Die alles weêr herschiep, en Lantheer vry deed slápen
Op 't Lant, en Veeman schonk een overvloet van schápen.
  Tot dat in later tyt 's Lants Zonden 's Hemels straf
  Weêr gaende maekten, toen gansch Nederlant in draf
En spoelingh, als een Zwyn zig baedd' en 's Almaghts plágen
Van Runder sterst', gewormt' in 't paelwerk, (dat de slágen
  Van 't woedent Element weêrhieldt,) of 't misgewas
  En duerte van het Zaet, of muys' en regenplas
Of koude winters, en onguere Voorjaers tyden
Niet eens erkende, maer dezelv' als van ter zyden
  Door zeker noodtlot haer gezonden overwoôgh.
  O! dwáze wereltling, zoo dit u niet bewoôgh,
Laet nu Gods slaende roê van 't Oorlogh, 's vyants woeden
En grouwzaem moorden u bewégen, om die roeden
  Te kusfzen, en Godt d'eer te geven, dan zal 't Zweert
  Weêrkeren in de scheed', en Vreed', en al wat weert
En lieflyk is, gelyk in voor'ge dágen bloeyen,
Tot dat ons Vaderlant verlost van slaefsche boeyen
  Van Fransch of Roomsch gewelt, eens eynd'lyk weêr het hoost
  Opbeuren zal in rust, waer van het is berooft.
Heb dank Geleerde Man! wy zullen u steets roemen,
Zoo lang men oudtheyts kund' en Taelgeleertheyt noemen
  En pryzen zal, of schoon de Nydt als van ter zy
  Met zyn barbaersch' onkund' ons aenbast, wyl gy vry
En onbekommert speurt 's Lants outheên en gevallen
Van stéden, en haer' roem, en eertyts sterke Wallen.

 En

Leef lang deugd' minnendt Vrint! geniet hier dus 't genot
Der dierb're zegening' des Hemels, en uw Lot
Zy als der Vrómen na dit léven, wyl uw schriften
En naem met Hoorens Lof staegh zwéven langs de driften
Van 't glansryk starredak op wieken van de faem,
Zoo langh men roemen zal Enkhuyzens groten naem.

CURTIUS NORDINGH DOITSMA.
Rector der Latynze Scholen.

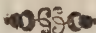
Hoorn
den 27. April
1747.

OP DEN
Nieuwen DRUK van de
HISTORIE
VAN
ENKHUIZEN,
Door den HEERE
GEERAERDT BRANDT.
Vermeerderd met een VERVOLG
Door den HEERE
SEBASTIAAN CENTEN.

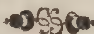
ZO zien we 't werk van vader BRANDT,
Zo verre een kiel bruischt door de baren,
Beroemd door puikhistorie-blaéren;

Ver-

Verrykt door CENTENS wyze hand,
In 's Lands geſchichten fiks ervaren,
Herboren in ons Nederland.

Nu pronkt de fiere ENKHUIZER Maagd
Met nieuwe en Luiſterryker glansſen
Aan onze vryë Hemeltransſen;
En fiert, nu gy haar daên gewaagt,
U, brave CENTEN! op met kransſen,
Zo ſchoon als ze op haar' ſchedel draagt,

Dank Zy u voor den diamant,
Die, uit het duiſter opgegraven,
Naar 't kunſtig voorbeeld aller braven
Geſlepen door uw nette hand,
U, mild bedeeld van edle gaven,
Stelt tot een roem van Nederland.

N. HINLÓPEN.
Seminarii Hornani
Conrector.

Op den tweden Druk
DER
HISTORIE VAN ENKHUIZEN
DOOR
GEERAARDT BRANDT:
Vermeerdert met een Vervolg
DOOR
SEBASTIAAN CENTEN.

Eeft 't meerderdeel van 't Volk geen luft om iets te weten
Dan 't geen het oog befchout, dan 't geen het oor ingaet.
Wat vordert kennis hun, men kan 'er niet van eten.
Sy brengt geen voordeel toe. Sy helpt geen huys in ftaat.
Wat kan dog Aerdryks of Hiftoriekund' hun baten,
Gewyde of ongewyd', d' huyshouding gaet zyn gang,
Bezorgt men die dats wel. Of Koningen of Staten
Eene omfwaey ondergaen. Of Vorften hunne rang
Verwiffelen. Die weet brengt hun beroep niet mede.
Of Romen of Carthaag te grond ging, en wanneer.
Waer outtyts oorlog was, of nog is, en waer vrede.
Klimt de eene Vorft in magt, neemt d'anders magt een keer.
Wat Ooft of Weft gebeurt, ten Zuyden en ten Noorden,
Men woont in 't midden in. Wie fwerfter op een Zee
Die ondoorwaerbaer is, en rondom 's Aertryks boorden
Haer omtrek heeft; daer men geruft een veil'ge ree
Van onkund by zig zelf bezit. Wat nut kan 't geven
Door neerftig onderzoek de Konften ga te flaen.
Men dankt den Hemel. M' heeft genoeg om van te leven.
Die leeren wil die kan, 't gaet hun in 't minft niet aen.
Wat voordeel is 't verafgelegene Geweften
Te kennen in hun aert, men komt 'er immers niet.

Men

Men heeft 'er niets te doen. 't zy lage of hoge Vesten
Hun Lant omcingelen, en wat 'er in geschiet,
Die kennis baet hun niet. Wat nut is in het lezen
Van oude schriften lang voor hunne tyt in 't ligt
Gebragt. Hoe de Aerdkloot in zyn eerste form en wezen
Gestelt was, en nu is, brengt swaerte nog gewigt
Aen hunne beursen toe. Wat baet het hen in boeken,
Door vlyt by een gestelt, hoe 't Aertryk na 't begin
Verandert is, en nog verandert na te zoeken.
'T is maer wat wetenschap, in 't minste geen gewin,
Schoon men zyn Vaderlant niet kent, men woont in 't midden.
En dat is hen genoeg. Men eert de Hoge Magt.
Men is gereet om voor 's Lands welstant God te bidden.
Men brengt de schatting op, de Zenuw en de kragt
Van 't Vaderlants gevaert: maer wat 's 'er aen gelegen
Te weten wat men is, en hoe men naer Gods raet
Syn daden schikt, verpligt te letten op Gods wegen
Gebaent ter vestiging van Neerlands vryen staet.
Men woont in Hollant, en men ziet Noorthollants Steden,
Dat 's wel, zy leggen voor de neus, men treet 'er in:
Maer waren zy altyt, en outtyts zo als heden?
Wat baet het dat men weet hun opkomst, hun begin,
Hun voortgang, en nog meer, wat is 'er aengelegen
Te weten om wanneer een Wal is opgemaekt.
Wat Kerken, Torens en wat straten en wat steegen
Outtyts een Stat omgreep. Het wint niet, daerom raekt
Het hen in 't minste niet. Men leit maer al zyn sinnen
Te werk, elk naer syn staet, om gelt in overvloet
Ter vulling van zyn Kas, 't zy regts of slings te winnen.
Bereikt men dat, dat is verstant genoeg, en goet.
Men denk niet dat ik laek 't ordentlik bezorgen
Van 't huysgezin. Og neen, de hant moet uit de mouw.
Heeft men van daeg de kost, daer komt een dag van morgen,
En meerder tyt Men moet voor kinders en voor vrouw,
En voor sig zelven, om ordentelik te leven,
Zyn zaken doen. En of daer wat van overschoot,
Die wys is leit het op. Aen de armen wat te geven
Is nut, zy bidden mee, naer last om daegliks broot.

Ik

Ik lake maer alleen, die geen zo laeg geboren,
Dat zy maer kruypen langs des Aertkloots oppervlak,
Met graegte nog met lust, te weten wat te voren
Geschiet is, oyt voorzien. De harsens zyn te swak.
Men lust het hooft niet met al dat gesnor te breken.
Waer toe 't geheugen, gans onsterk, zo veel gevergt
Het kreeg misschien een krak. Ze toonen die zo spreken
Dat eene laege Ziel zig in hun Lyf verbergt. -
Wat waer van Griekenlant, wat waer van 't oude Romen,
Van Afirca, wat Monarchy is eerst geweest, of lest,
Wat waer van 't gansche ront ons onder 't oog gekomen,
Hoe wisten wy van 't geen dat Oostwaerts leit of West,
Indien Geleerde luy, wier namen in veel agting
Te houden zyn, 't van outs gebeurde met veel vlyt,
Niet hadden nagespeurt, geboekt, in die verwagting,
Dat tot des nazaets nut, 't geschrevene den tyt
Verduren zou. Maer 'k laet al die Gewesten varen
Ik zou dus doende veel te langen weg in slaen.
'K ga 't huyswaert naer myn lant voor eeuwen en voor jaeren
Bekent geweest. En kan ik daer in gaen en staen,
Dat doen de Beesten ook. Ik weet graeg hoe de Steden
Van outs begonnen zyn. hoe Neerlants vrye Staet,
Door Spaens gewelt gedrukt, getrapt en schier vertreden,
Zig zelf heeft opgebeurt, en trapswys tot dien staet
Van Hoogheit daerze in is geklommen is. De rede,
Dewyl ik reedlik ben, die leert my dat ik zoek.
Te weten hoe de gront van Vryheit door de Vrede
Van Munster wierd geleit, en zo ik 't in geen boek
Geschreven vind, hoe zal ik 't alles zeker weten.
Heb dank van Meteren, en Bor, geleerde Hooft,
En Aitzema en meer, gy hebt het geen vergeten
Zou zyn der onkund en vergetenheit ontrooft.
'K laet vreemde Magten, vergelege Koningryken
Nu leggen daer ze zyn. Ik ben in 't Vaderlant,
En soek den opkomst van de Steden in Chronyken,
Hun aenbegin, voortgang, en hedendaegse stant.
Ik zou een lange reeks van Schryvers konnen tellen:
Maer 't waere een omweg en ik spoede naer het end.

'K

'K laete andren hunne roem in 't klare dagligt ſtellen.
Elk hebbe zynen lof. Hun namen zyn bekent.
Twee grote Mannen heb ik maer in 't oog, wier ſchriften
Met veel verſtant en vlyt, uit de outheit zaem gebragt,
Door ſtrenge keur van waerheit, niet door driften
Vervoert, met klaerheit, veel welſprekentheit en kragt
De een Hoorn de ander ons Enkhuiſen voor onze oogen
Vertonen. Uit een klein begin van ſtap tot ſtap
In uitgeſtrektheit, en in aenzien en vermogen,
In tal van Burgery geklommen tot dien trap
Van hoogte en magt waer in ze by hun leeftyt waren.
'K meen Doctor Velius en den geleerden Brandt,
Twee Letterhelden, die door 't zoeken en vergaren
Van oude ſchriften, en die 't zamen in verbant
Te ſtellen, en in druk voor ons gezigt te zetten,
Op dat men kundig zy van 't wezen en den aert
Des Lants outtyts, van zyn Regeringsform en Wetten,
Dankzegging weerdig zyn, voor hunne vlyt, zo waert
En aengenaem voor dien die wetenſchap hoog agten.
Dank heb den Drukker Duyn, die Velius Chronyk
Ons eertyts gaf in 't ligt. Die nu aen ons verwagten
Voldoet, en ons een Druk van Brandt bezorgt, ten blyk
Van zyne neerſtigheit. Dank hebbe den geleerden
En wakk'ren Centen, die op 't een en 't ander Boek
Heeft aengetekent, en vervolgt 't geen zyn Eerweerden,
Ter nutte ophelderinge, uit deze en gene hoek
Heeft opgezogt. Zo kan men weder zig verzaden
In outheits onderzoek. Hier is een open hof.
Elk trekke voordeel uit het lezen dezer bladen.
Men geev' den Schryveren hun welverdienden lof.

LUDOVICUS ENS.

Op

OP DEN

Tweden Druk

Van den HEERE

GERARD BRANDTS HISTORIE VAN ENCHUYSEN

Vervolgt door den HEER

SEBASTIAAN CENTEN.

E Maagt die met haar' twe gespeelen,
Als Amazoonen fier in 't velt,
Steets stuitte het uitheems gewelt,
Of op de vlugge Zeetooneelen
Zo vaak de Hoofdheldinnerol
Opdreunde, dat de wareld waagde;
Het waterpaart zyn' roof ontjaagde,
En breidelde na 't woest gehol:
Verdiende meê de kroon te spannen,
Westvrieslands Trits, den vryen staat,
Die Wetten maakt, en Munten slaat,
Met Bondgenoodschappen, en Bannen.
Haar' Grootheit, die nooit afkomst schaamt,
Sproot uit een' lange schakel huizen;
Bewelt daar thans de golven bruizen
Der Zuiderzee, al vroeg befaamt.

Maar

Maar Gommerkarſpel hiel het boven,
Een Dorp wierd Moeder van de Stadt,
Die zo veel' Rykdommen bevat,
En Puikvernuften waard te loven.
Gelyk als uit een klein begin
Het wyze Atheen, Het ſtrydbaar Roomen,
En Didooswal is opgekoomen,
Zo wierd dit vlek een' Zeevorſtin.
Geen' Kreiler Bosnimf die na 't ſtryden
Van Galo * Floris jachtbazuin
Moeſt ſteeken. Neen Neptunis tuin
Bepaalde haare oevers voor die tyden:
Daer 't Meer den Groot' en kleinen Vries
Verdeelde, als Plinius durft ſchryven
Die zich door Tacitus voelt ſtyven,
Zo lyd de waerheit geen verlies.
Zy liet haar' dart'le wimpels zwieren,
En Scheepsſtandaaren, op 't Kompas,
Daar vroeger Kiel, nog Zeeheld was;
De Luiſter van haar' Stads banieren
Blonk in Angola, en Guneè
Zy drong benoorden van Kolgooïen
Door Rotsys nimmermeer te ontdooïen,
En keerd' zeeghaftig in haar' Steê.
Geen wonder dat die Kolchis togten,
En Jazons ſtryden, geen verlies
Haar baarden; maar het Guldevlies
Trots hoofdgevaaren herwaars brogten.
Nog wierd haar voorſpoed meer vergroot
Daar Glaukus, en Palemon beiden
Haar nooden, om het Net te breiden,
En waakten op haar Haringvloot.

* Graaf Florus de Twede.

Van naarby vyfmaalhondert Buyzen,
Wat Oogſt! wat Winſt! wat Overvloed!
Ging voor den laat'ren tegenſpoed,
En vormde het vermaart Enchuyſen.
Enchuyſen al van ouds beſtiert
Door ſchrand're Mannen vol van yver
Bekent door 's Stadshisſtoriſchryver
(Nog heden in hun zaat geviert)
Mogt zich met recht gelukkig noemen
Daar fenix *Brandt* zyne ed'le pen
(Die nimmer tydt nog Blixſem ſchenn')
Met gladden ſtyl, en Letter bloemen,
Deed vloeïen op 't Kronyk papier:
Om haar' alouden roem te rekken;
Door 's Vaders deugt den Zoon te wekken;
Tot kweeking van den Batavier.
Niet minder nu Geleerde *Centen*
Op 't Eerſpoor van den Amptgenoot
't Doorluchtig Boek vervolgt, vergroot,
En zo gulhartig zyn' Talenten
Stelt voor het weetgraag Volk ten toon,
's Mans brein gewoon by Bybelroozen,
Hiſtoripalmen nooit bevroozen,
Te plukken: wint een' dubble kroon.

J: BENT.

LAU-

LAUWER-KRANS
Gevlogten om het Hooft van den HEERE
SEBASTIAAN CENTEN
LEERAAR der Remonſtrantſche Gemeente te HOORN,

Ter gelegentheit dat zyn Eerw: zeer loffelyk op het ſpoor van den HEERE

GEERAARDT BRANDT

Het Vervolgt der Hiſtorie van ENKHUIZEN heeft geſchreeven

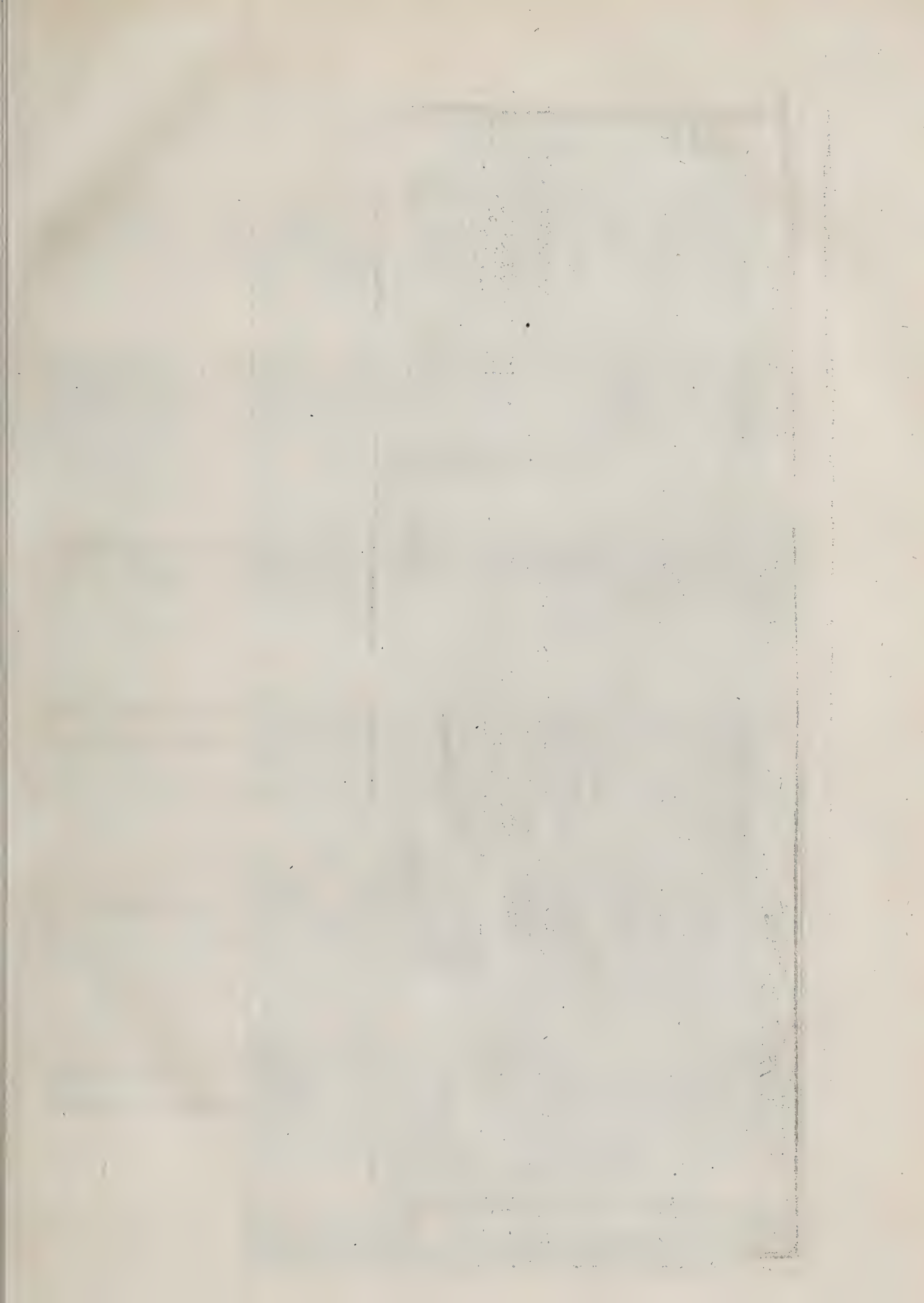
Elukkig is de Man, die yverig zyn tyt
In letterkennis ſlyt.
De Wysheyt wil niet dat de naarſtigheit zal ſwerven;
Maar Eer en Roem beërven.
Al wie met luſt en vlyt dees' Tempel heeft bewoont
Bleef nimmer onbeloont.
Geen weetenſchap of kunſt, die immer oogen zaagen,
Of heeft een kans gedraagen.
Elk Leeraar volgt om ſtrydt den anderen op 't ſpoor,
Naar Weetluſt heilig koor.
De Oude pronkten als geſteentens in haar' werken,
't Zy zy op noeſten vlerken
Ten Hemel vloogen naar het tint'lend Stargebouw'
Op dat de Geeſt beſchouw
Wat wentelde op de As de Heemelen of Aarde.
't Zy zy een ſchat vergaarden,
Een brave hiſtorié ſchat, een ſchat die nooit vergaat
Zoo lang de Werelt ſtaat.
Heeft dus Romein en Griek een Eeuwig' Eer verkregen.
De Naneef op de weegen

 Van

Van Wysheit draaft niet min, Ja zelf hen ver verby.
Hiſtorie Schildery
Pronkt met veel ſchooner verw' dan ooit in oude daagen.
Schoon Maro hadd' behaagen
De lotgevallen van Anchiſes en zyn' Zoon
Te zingen, dat de toon
Auguſtus en den Raad van Rome deed' verwonderen.
Een ander hoort men donderen
Op helden ſnaaren, hoe Vorſt Willems togt verging.
De groote Droſt beving
De luſt om 't lotgeval van Neêrlant af te maalen
Myn Zangſter zou verdwaalen
Indien zy met haar pen elk gaf hun roem en Eer.
Myn toon neemt dan een keer,
En ſla ten roem en prys van CENTEN, zeer ervaaren,
In Godgewyde blaâren,
En Oudheits kenniſs' en Hiſtoriën van 't Lant.
Hy volgt den grooten BRANDT
Met onvermoeide vlyt, en met niet minder glorie,
't Vervolg der Stadt Hiſtorie;
Der Stadt, die aan de Zee in Haringhandel praalt.
Die ſchrandere Heer behaalt
Een dubbele eere-kroon tot ſierſel om zyn hairen,
Van weegens 't noeſt vergaaren
Der zaaken (ô wat werk!) in onze Stadt geſchiet,
Op dat de roeſt die niet
Verteeren zoude; maar alle Eeuwen by ons blyven:
Dit deed' Heer CENTEN ſchryven.
Wel Lezer! lees met vlyt en aandagt deeze blaân,
Gy zult daar uit verſtaan:
Hoe alles door den tyt kan went'len en verkeeren,
Vermind'ren en vermeêren.
ENKHUIZEN! geef met my hem alle eer en lof,
Gy hebt daar toe veel ſtof.
Erken Hem, als Heer BRANDT, (hy deed' het met veel yver)
Als Uw' Hiſtorie Schryver

A. BARTELINK.

HIS-

Grondtekening der Stad
ENKHUISEN,
a. Stadhuis.
b. Waag.
c. Visrnarkt.
d. Oost Ind. Comp. Kamer, Magazyn en Werf
e. West Ind. Comp. Huis en Magazyn.
f. Nieuwe Doelen
g. Admiraliteits Collegie en Westfriesche Munt.
h. Gemeenlands Magazyn.
i. ——— Gevangen huis
k. ——— Geschut en Klokgiet.
l. Kruid magazyn.
m. Magazyn van de Groote Visschery.
n. Oude Weeshuis.
o. Nieuwe Weeshuis.
p. Oude Mannen en Vrouwenhuis
q. Ziekenhuis. r. Bayard.
s. Latynsche School.
Wester Kerk.
Zuider Kerk.
Kleine Kerk.
x. Luthersche Kerk.
yy. Doopsgez. Kerken.
zzz. Roomschgezinden Kerken.
1. Keten Poort.
2. Wester Poort.
3. Noorder Poort.
4. Blauwe Poort.
5. Zuider Poort.
6. Wilgenburg.
7. Denenburg.
8. Engelsche of Oost Indische Tooren.
9. Oude Gouws Boom.
10. Boere Boom.
ZUIDER ZEE.
20 20 30 40 50 60 70 80
Dregterlandsche Roeden.

HISTORIE
van
ENKHUISEN.

Het eerste Boek.

Elijk men van oudts, met een edele en nutte weet-gierigheit, d' opkomste en geschiedenissen van treffelijke volkeren, ook die t' eenemael vremdt en vergelege waeren, naeukeuriglijk plag na te speuren; op dat men sich van de kennisse der voorgevalle saeken in diergelijke voorvallen bij de sijnen mogt dienen: soo vondt men noch grooter reden, om ook te staen na wetenschap van dingen, die in het vaderlandt, en yders geboorteplaets, waeren voorgevallen. Want de liefde des vaderlandts, en de genegentheit tot landtsluiden en medeburgers, ons allen aengebooren, raekt ons naerder, als het geene dat uitheemsche gewesten en vremdelingen betreft. Derhalven sal het verhael van inlandtsche Kronijken, de wereldtsche veranderingen van voor- en tegen-spoedt onser eigene staeten en steden, de deughden en ondeughden onser eigene ingesetenen en bloedtverwanten, ende het gevolgh der selve, ons veel meer ter herten gaen, als vremde geschiedenissen. Insonderheidt sal de luister van de treffelijke werken, en dappere daeden der geenen die een ygelijk naest bestaen, de maegen en nakomelingen, als 'er slechts in hunne siele de minste vonk van edelmoedigheit overigh is, met een vierigen yver om hen in weldoen t' achterhalen, of verby te streven, ontsteeken. Gelijk ons gemoedt in 't tegendeel te grooter afkeer sal krijgen van 't geene dat schandelijk is, wanneer men ook de feilen onser eigene vrienden in waerachtige Historien, sonder aensien van personen, siet afmaelen; en,

ten ſpiegel der nakomelingen, ten toon ſtellen. Door dier-gelijke inſichten lieten ſich verſcheide geleerde pennen voordeſen bewegen, om de Kronijken van ſommige Hollandtſche ſteden in 't licht te brengen; op dat ſe den haeren ſouden dienen tot ſpiegels des menſchelijken leven, en weghwijſers op het padt der voorſichtigheit en andre wegen ter deughde. Met dit oogmerk heeft het ook den Wethouderen van Enkhuiſen goedtgedacht, dat men de ſaeken en Geſchiedeniſſen van hunne ſtadt, die voordeſen bij ſommige Schrijvers kortelijk waeren aengeweſen, nader ſouw onderſoeken: belaſtende de ſelve, nevens andere, getrokken uit gedrukte en ongedrukte gedenkſchriften, met alle haere handtveſten, voorrechten, en willekeuren, bij een te ſtellen, en aen den dagh te geven. Om hun in deſen te dienen, ben ick voornemens dit Verhael met de eerſte beginſelen der Stadt aen te vangen, en met ter tijdt, ſoo 't Godt toelaet, te vervolgen.

Begin van Enkhuiſen.

Oorſpronk des naems.

Eenige brengen 't begin van Enkhuiſen ontrent het jaer 1000, ten tijde van Diedrik den derden van dien naeme, den vierden Grave van Hollandt. Andere maken de ſtadt wel hondert, of twee hondert jaren jonger. Over den oorſprongk des naems valt geen minder verſchil. Sommige leenen den naem van Stichters, die mogelijck nooit in weſen waeren: andere van ſaken en giſſingen, die niet min onſeker ſijn. Maer onder ſoo veel gevoelens plaght men voor waerſchijnlijkſt te houden, 't geen ons door Hadrianus Junius van Hoorn, de geleerdtſte van alle de Nederlanders naeſt Eraſmus, gelijck hem Lipſius noemt, in ſijn boeck van Batavie heeft nagelaten. Deſe haelt den oorſprongk deſer ſtadt en haeren naem, van de *Enkele huiſen*, die in den beginne enkel, of alleen op ſich ſelve, even als een buurt of dorp, geſticht wierden, en daer na metter tijdt dichter bij een gedrongen, vermeerderden. Doch iemant anders, die de Beſchrijvinge van Enkhuiſen in 't voortreffelijk Stedeboek der vrije Nederlanden, bij den Heere J. Blaeu uitgegeven, heeft in geſtelt, beweert dat deſe ſtadt haeren naem bekomen heeft, niet van *Enkel huiſen*, nadien men den

H. Jun. Bat. cap. XVII. *p.* 277.

naeme

naeme der ſtadt in geen oude ſtukken, ofte ſchriften op die wijſe geſchreven vindt: maer van de groote ſtreek huiſen, eenige uiren gaens langh, en die hij wil dat aen de Suider ſee bij deſe huiſen ten einde liep, daer de naem van *Endt huiſen*, en, bij verandering van letters, *Enkhuiſen* ſou van daen komen. Het woordt *Eindt*, en het verklein-woordt van dien *Eindtken*, werdt, ſeit hij, naer de oude Weſtvrieſche tale uitgeſproken *End* en *Endke* ofte *Endge*, als mede ſonder de letter D, *Enke* en *Enge*, de letter G in die kracht genomen als de letter J, een medeklinker is luidende, waer uit, als bij afbijtinge van de klink-letter E, om lichtheits en kortsheits wille, in 't ſpreken ſchijnt voortgekomen te ſijn den naem *Enckhuiſen*, ofte ook *Enghuiſen*, op welke twee beſondere wijſen de ſelve in de alleroudtſte geſchriften geſpelt werdt gevonden. Die *Enkele*, of op het *Endt*, geſtelde huiſen, ſijn weleer, na men verhaelt, op een plaetſe nu, bij verloop des tijdts en afſpoelen des landts, een goteling ſchoot buiten dijks en in ſee gelegen, ontrent de drooghte die ten Suidt-ooſten van 't Ooſterhooft, en de keten dijk, recht af te varen, gevonden werdt: daer men wil dat wel eer de kercke en eerſte huiſen geſtaen hebben. Ook werdt deſe drooghte noch heden ten dage het oude kerkhof geheten. Een groote boogſchoot van deſe huiſen, opwaerts naer de Streeck toe, lag een dorp Gommerkerſpel (1.) genaemt, dat ſedert met Enkhuiſen wierdt vereenigt. Uit deſe kleene beginſelen is Enkhuiſen, de grootſte ſtadt van Weſt-Vrieſlandt, geſprooten.

Uit de Gedenkſchriften en Aentekeningen van J. S. Blaeuhulk.

Gommerkerſpel.

(1.) *Dat is, S. Gommers kerk.* Kerſtpel *komt, meint C. Kilianus, van* Kerſt-pel *of* poel, *en betekent de poel of het Watervat daer men Kerſtent of Doopt; de Doopplaets; en Kerke*

De naem van Hollandt en Noordt-Hollandt was toen noch onbekent. Al het landt in dit geweſt wierdt te deſer tijdt niet dan Vrieſlandt, en d'inwoonders Vrieſen geheeten, een naeme die men meent dat van hunne ſucht tot vrijheit ſijn oorſprongk nam (2.), daer oock het gemeene ſeggen van vrije Vrieſen, dat onder hen plaets heeft, toe ſchijnt te ſtrekken. Dit Vrieſlandt ſtrekte tot Haerlem toe, en eertijdts veel verder; tot den tweden arm des Rijns, die verbij Leyden in ſee plagh te lopen: Suidtwaerts verbij Uit-

Hoe verre ſig Vrieſlandt plag uit te ſtrekken.

Siet P. Cluv. de Rheni. alveis cap. XXI. *p.* 193. 199.

(2.) *H. Jun. Bat. cap.* III. *p.* 24. XXIII. *p.* 388.

recht tot Wijk te Duirſtede; en Ooſtwaerts tot aen de Eems. Ook getuigt de geleerde P. Scriverius, een ſchrijver meer dan gemeen in onſe oudtheydt geoeffent, dat de naeme van Hollandt niet bekent is geweeſt voor 600 jaeren, en dat Hollandt, het Sticht van Uitrecht, en ook een deel van Gelderlandt, onder den naem van Vrieſlandt was begrepen (1.) Maer het landt dat ſich van 't Vlie en Texel tot Kennemerlandt uitſtrekt, wierdt, van de tijden der eerſte Graven deſer landen, in de oude jaer-boeken der Biſſchoppen van Uitrecht, en andere Gedenk-ſchriften, Weſt-Vrieslandt geheten. Onder dit Weſt-Vrieſlandt behoorde ook Drechterlandt, in wiens ſtreeke Enkhuiſen is geſticht. De naem van Weſt-Vrieſlandt, die in de Hollandtſche Kronijk in 't leven van Graef Arnout al geſpelt werdt, ſchijnt dit landt gegeven te ſijn, om dat te onderſcheiden van het ander Vrieſlandt, daer het Weſtwaerdt van afleidt. Sommige hebben dit landt ſedert dat het den lande van Hollandt is ingelijft, Noordt-Hollandt geheeten: hoewel van oudts de ſteden van Delft, Leyden, Goude, Rotterdam, Schiedam, Oudewater, Woerden, Vlaerdingen, en de vlekke van 's Gravenhaege onder Noort-Hollandt gerekent wierden: maer Suidt-Hollandt begreep de ſtadt Dordrecht, Gorkum, Workum, Schoonhoven, Heusden en Geervliet: het derde deel van Hollandt was het landt van Voorn; de Briel en Goederede: het vierde en het grootſte gedeelte was Kennemerlandt en Weſt-Vrieſlandt. D' eerſte woningen van Enkhuiſen in dit Weſt-Vrieſlandt, ofte in het Drechterlandt der Vrieſen, (welk woordt van *Drecht* een *Merkt*, ofte ook een *rechtplaets*, (2.) ofte gelijk andre willen een *Overtocht* (3.) betekent) gebout ſijnde, wierden van geringe en eenvoudige luiden bewoont. De mannen droegen tes-broeken en kouſſen aen malkander vaſt, die men Boeyen noemden, onder wijdt en lang tot de voeten toe. De vrouwen hadden bij na gelijke klederen: maer ſij bonden tot meer onderſcheidts haer vlechten met een witten doek om 't hooft. Eenige geneerden ſich meeſt met viſſchen,

(1.) *P. Scriv. Oud Bat. in 't leven van Rob. de Vrieſe p.* III. *In de* VI. *Diviſ. cap.* IV. *f.* 63. *Vid. Grot. Annal. Lib.* II. *p.* 39.

Oude verdeeling van Hollandt.

Siet Beverwyks Beſchryving van Dordrecht. p. 107. *Bat. Arcad. p.* 641, 642. *Bor.* VII. 21.

(2.) *Beverw. Dordr. p.* 77. 78. *&c.*

Eerſte ingeſetenen van Enkhuiſen.

(3.) *Ph. Cluv. de Rheni alveis. p.* 133. *Enkh. Ant p.* 6.

ſchen, en andre met landtbouwerij. Ontrent den jaere 1100, andere ſtellen deſe tijdt 100 jaeren vroeger, andre wel drie hondert jaeren laeter, waeren de inwoonders door de hooge watervloeden in een ſeer armelijken ſtaet, en niet maghtig om eenen Heer Melchior, hunnen Prieſter te voeden, dat hij alleen moght woonen, en noodruft hadde: maer hij onthieldt ſich dan bij den eenen en dan bij den ander, bij beurten; op dat ſij alle hooft voor hooft gelijke laſt van hem droegen. Deſe gingk, indien men die oude vertellingen geloof wil geven, in een ſlechte pels, en droeg geen ander kleedt ſoo lang als hij leefde. In de Gedenkſchriften van den Heere Jan Simonſz. Blaeuhulk werdt aengetekent, dat men hier te dier tijdt in kleene hutten woonde, en maer een oven hadde om broodt te bakken, en niet dan een ſchip om te varen: dat ook de Prieſter niet dan ſijn middagmael bij de luiden haelde: doch dat hij daerna, toen de ingeſetenen wat meer magts kregen, ook een avontmael van hun eiſchte, ofte anders vertrekken wilde: waer over hem toegeſtaen wierdt, van yder doode tot driewerf toe, te ſullen genieten een geheel broodt, twee pondt boters en een kanne biers; te weten in den uitvaert, in de maendtſtondt, en in de jarig tijdt: ook ſoude hem 't avontmael bij de rijkſte geſchonken worden.

Hr. Melchior hun Prieſter leeft in groote armoede.

Uit de Aentek. van Marten Pieterſz. Prooſt.

Enkh. Aent.

Sommige willen dat men met een plank, rafter of dalij, van Enkhuiſen kon gaen tot Staveren toe, tot het jaer 1255. Doch hier tegens ſtrijdt dat de derde arms des Rijns (eertijds Nabel en nu den Yſel geheeten) volgen het getuigeniſſe van Pomponius Mela, die geleeft heeft ontrent den jaere 50, niet alleen het eilandt Flevo (een plek landts, die men meent dat meer inwaerts lag, als nu Vlielandt doet) omringde, en van daer in ſee ſtorte, maer ook te vooren, aen dees ſijde van dat Flevo door 't invloeyen van veele binnewaeteren een groot meir heeft gemaekt: dat ook Flevo wierdt genaemt, en dit ſelve meir gelooft men de Suider ſee te ſijn; die, gelijk P. Cluverius uit de Jaerboeken van Tacitus aenwijſt, ten tijde van Germanicus ontrent 17 jaeren

Pom. Mel. Lib. III. *P. Cluv. de Rhen. Alv. cap.* XXII. *p.* 202.

De Suider Zee

De Rheni Alves cap. XXIII. *p.* 112. XXIV. 219. *Tacit. Annal.* I. *p.* 36. *Cluv. de Rhen. cap.* XXIV. *p.* 221. 222.

na Christi geboorte, al plaets heeft gehadt: doch evenwel kleener als nu ter tijdt, en allernaeust tusschen Enkhuisen en Staveren. Want dat 'er voor Enkhuisen veel landts is geweest daer nu see is, gaet seker. Men vindt ook dat 'er een bosch, de Kreil genaemt, tusschen beide lag, doch naerder aen Staveren als Enkhuisen. In dit bosch, seidt de Duitsche Kronijk van Vrieslandt, gingk Graef Floris de tweede, wanneer hij tot Enkhuisen of Medenblik was, dikwils jaegen: daer ter saeke dat hij den dienaeren van seker Vries Edelman Galo van Galama, in den jaere 1119, drie winthonden met twee haesen en ander wiltvangk benam, swaere twist uit ontstondt, indien men anders de Kronijkschrijver geloven magh: want hij wil dat men de saeke gebraght heeft voor Godefroy Hartog van Brabant, en dat 'er vermits de Hartog korts daer na, in 't selve jaer overleedt, niet van gekomen is. Maer hier tegens werdt aengetekent, dat de Hartog meer dan twintig jaeren laeter gestorven is, te weten in den jaere 1140. In 't verhael van dese twist werdt den naem van Enkhuisen voor d'eerste mael in onse Historien gespelt. Noch verhaelt men dat 'er een waetering uit den derden arm des Rijns, den Yssel, tot voor Enkhuisen liep, en dat de kleene Rijnschepen daer langs afquamen, om hier hunne handel te drijven.

De Kreil. *Scriv. in 't leven van Floris den* II. *p.* 13. *Scriv. p.* 130. 131.

Eerste Koophandel der Enkhuisers. • *Uit de Aentek. van M. P. en J. Blaeus Stede-boek.*

Tot noch toe hadden de Graven van Hollandt swaere oorlogen gevoert met de Westvriesen, om die onder hun gebiedt te brengen; den meesten tijdt met ongelukkigen uitgang: in sulker voegen dat de Westvriesen, hoewel sij somwijlen den neêrlaeg hadden, als hun eenige gelegentheidt voorquam t'elkens weêr opstonden, en op nieuws voor hunne vrijheidt ten strijde gingen; want het was te dier tijde een wildt, onrustig volk, dat geen dienstbaerheidt kon lijden. (1.) Van de Drechter-Vriesen, de inwoonders van Enkhuisen en hunne gebuiren, in de Streek en daer ontrent, werdt verhaelt, dat se in den jaere 1155, ten tijde van Graef Diedrik den VI, in Kennemerlandt vielen, maer van de Hollanders, na een swaer gevecht en verlies van negen hon-

Oorlog der Hollandtsche Graven tegens die van West-Vrieslandt. (1.) *H. Jun. Bat. cap.* XIV. *p.* 190. 1155. *Scriv. Oud Bat. in 't Leven van Dirk den* VI. *p.* 137. 141. *Holl. Kron. Divis.* XIII. *cap* XX. *f.* 81. *Holl. Rym-Kron. p.* 14.

hondert mannen, te rug wierden gedreven. Doch in den jaere 1161. maekten ſe vreden met ſijn Soon Graef Floris den III. (1.) Daerna leden ſe in den jaere 1173. groote ſchade door 't water. Den elfden van May overviel hun een ſeer hooge vloedt en ſterke windt, die meenigte van morgen landts ontrent Enkhuiſen en Medenblik verdronk: het boſch de Kreil wierdt weghgenomen: in plaets van den ouden uitgang van den derden arm des Rijns, den Yſel, ſijn de tegenwoordige ſee-gaeten ontrent het hedendaegſche Vlie, en het Texel, te dier tijdt ingebrooken, of wijder uitgeborſten. Doch ſeker onbekent Schrijver van een Latijnſche Vrieſche Kronijke ſeit, dat dit eerſt in den jaere 1395 is geſchiedt, maer andre willen dat het in den jaere 1275, ofte 1287 ſij voorgevallen. (2.) In den jaere 1195 toog Jonkheer Willem van Hollandt, met ſijn broeder Graef Diedrik den VII in vyandtſchap geraekt, onder de Drechters, en verbandt hem met de Weſtvrieſen, met wien hij daegelijks te velde trok tegens Hollandt. Ter ſelver tijdt quam Baldewijn Graef van Vlaenderen gewapender handt in Seelandt, om Walcheren te bevechten. Soo dat Graef Diedrik in groote ſorgen ſtondt. Maer echter heeft hij met ſijne Gravinne Vrouw Adelheidt een manlijk herte aengenomen, vergaderde een groote maght, en trok met een gedeelte des legers na de Vlaemingen, die hij verdreef; met het ander deel beſtreedt de Gravinne de Weſt-Vrieſen, die van Winkel en Nieudorp, door gelt omgekocht, vlooden terſtondt uit den ſtrijdt, d' andre Weſtvrieſen wierden van de Kennemers in een groote rietſudde gedreven en daer omcingelt, daer ſij ſich vromelijk met Jonkheer Willem vechtenderhandt uithielpen en doorſloegen. Korts daerna wierden de Gebroeders van Hollandt vereenigt. Doch niettemin voer Graef Diedrik, als men ſchreef 1198, in de winter in Drechterlandt, daer hij veele Weſtvrieſen verſloeg, en huiſen en dorpen, kleen en groot, verbrande: Enkhuiſen, in dit landt gelegen, hadt dat pas ſijn deel in d' algemeene ellende. 'T en bleef daer niet bij, want in den jare 1256, ten

(1.) *Holl. Rym-Kron. p 14. Scriv Oudt. Bat. in d' Aent. over Floris den* III. *p.* 150.

Hooge Water-vloedt.

P. Scriv. Oud Bat. in 't Leven van Floris den III. *p.* 153. *Holl. Kron. Div.* XIII. *cap.* VI. *f.* 84.

(2.) *Scriv. Oudt Bat. p.* 255.

Scriv. Oudt Bat. in 't Leven van Dirk de VII. *p.* 162.

1198.

Drechterland werdt verwoeſt.

Scriv. Oudt Bat. in Dirk de VII. *p.* 168. *Hollandtſche Rym Kron. p.* 20.

ten ſelven daege toen Graef Willem de II, de gekoore Roomſche Koning, tot Hooghtwoude van de Weſtvrieſen verſlagen wierdt, heeft heer Willem van Brederode, die het eene deel van ſijn leger voerde, de Drechters bevochten en verwonnen. Naderhandt als 'er in den jaere 1287, door eenen grooten ſtorm van windt, veele dijken in Weſtvrieſlandt, en elders, waeren ingebrooken, en dat de landen onder water laegen, liet Graef Floris de vijfde de Weſtvrieſen, die hij te vooren met verſcheide krijſtochten en nederlaegen hadt gematteert, met ſcheepen en ſchuiten te water aentaſten, veelen, want niemant moght den anderen, vermits het water te hulpe komen, wierden gegijſelt en in Hollandt geſonden; en het geheele landt, ſonder ſlag of ſtrijdt, bij wege van verdragh onder des Graven gebiedt gebraght. Door deſe waternoodt ſijn in deſe landen eenige duiſenden menſchen en vee omgekomen: al het landt dat 'er noch tuſſchen Enkhuiſen en Staveren, was gelegen, 't welck ſeer vruchtbaer plag te ſijn, is toen ten grooten deele verdronken, en de Suider ſee merkelijk grooter geworden. Uit al die tegenſpoeden is genoegſaem af te nemen, dat Enkhuiſen in deſe tijden geen groote voorgangh kon hebben. 'T is wel ſulks dat de Weſt-vrieſen, na de doodt van Floris den vijfden, hunne ſaeken eeniger maeten herſtelden, en den Bisſchop van Uitrecht, die ſich, ter gelegentheit van het afweſen, en de minderjarigheit van Graef Jan den eerſten, tegens de Hollanders kante, toevielen, en verſcheide ſterkten, als ook de ſtadt Medenblik, of, gelijk andere ſchrijven, Medemlek, innaemen: doch echter konden ſe het Slot niet vermeeſteren, 't welk verdedight wierdt door Floris van Egmondt, en andere Hollanders; die hier d' uiterſte noodt leden, ſoo dat ſe, bij gebrek van leeftocht, paerdevleeſch moeſten eeten. Ter ſelver tijdt hadden de Vlamingen Middelburgh in Seelandt belegert. Dies toog Graef Jan van Henegouwen, des Graven van Hollandts neve, eerſt naer Middelburg, dat hij ontſette: Daerna quam hij met een groote maght van volk, vergeſelſchapt met Heer Jan van Arkel

De Drechters overwonnen.

Scriv. Oudt Bat. p. 205.

Swaere Waternoodt in welke de Weſtvrieſen te Scheep werden beſprongen.

Scriv. Oud Bat. p. 237.

Hollandtſche Rym Kron. p. 34.

Scriv. Oudt Bat. p. 255.

Rym Kron. p. 47.

Arkel en Klaes van Putten, te ſcheep in Weſt-Vrieſlandt, en voerde het heir naer Enkhuiſen, daer de Weſt-Vrieſen laegen. Eenige ſchrijven dat hier wel drie duiſent Vrieſen verſlagen wierden: andere ſeggen ſlechts van vijf en dertig, en dat de reſt was gevlucht. Toen wierdt Enkhuiſen door de Heeren van Arkel en Putten verbrandt (1.) en geplondert. Ende als die van den Huiſe, verſtaet van Medenblik, den brandt ſagen, riepen ſij luide, en ſeiden: Godt ſij gedankt ons komt ontſet. Dit geſchiede in den jaere 1297. Evenwel weigerden de Weſtvrieſen den Graef van Hollandt, Jan den eerſten, voor heer t' erkennen, en ſtelden ſich tegens hem ter weer; doch wierden tot Vroonen bij Alkmaer met een ſwaere nederlage geſlagen, welk verlies, mitsgaders de nederlaeg der Stichtiche en Ooſtvrieſen ontrent Monikedam, d' onſe

Hollandtſche Rym. Kron. p. 49.
Scriv. Oudt Bat. p. 282. 289.
Enkhuiſen werdt verbrandt.
Geſchiedeniſſen onder Graef Jan.
De Weſtvrieſen verootmoedigen zig onder den Graeve.
(1.) *Holl. Kron. Diviſ.* XX. *cap.* III. *f.* 108.

Het Goudſche Kron. p. 76. 77. *H. Jun. Bat. cap.* XVII. *p.* 277. *Matth. Voſſii. Annal. lib.* V. *p.* 186. *P. Scriv. Oudt Bat. in 't leven van Jan den eerſten p.* 282. *en in zyn Aentek. p.* 289.
De ſelve Scriverius trekt elders het verbranden van Enkhuiſen in twyffel en ſchynt uit de Holl. Rym-kronyk af te nemen, dat deſe plaetſe voor de Hollanders hieldt. Siet zyn Toeſteen op het Goudtſche Kron. p. 264. *Maer men hoore hier de Rym-Kronyk zelf, die dus ſpreekt, p.* 49.

Hi * nam dat hi nemen mochte
Met hem Volx, ende volbrochte
Des hi te voren had geacht,
Ende quam met alſulken kracht
Tote Enchuſen al dat Land,
Daer hi die Vrieſen ter werevant.

* *Graef Jan van Henegouwen.*

Hier werdt niet geſeidt dat het Enkhuiſen met de Hollanders hieldt, maer dat hy daer de Vrieſen vandt in ſtaet om ſich te verweren. Verders ſeit de Kronyk:

Daer ghinc hi op mit ſinen Lieden,
Die Vrieſen cortelic berieden,
Ende ghinghen op al dat ſi mochten.
Nu hoert wat ts Graven lude wrochten
Si ghingen toe met groten ghere
Ende wonnen hem of die were
Met crachte ende ſloeghen doot een deel,
Ende barnden Dorpen al geheel.

Deſe Dorpen die hy ſeit dat geheel verbrant wierden konnen Enkhuiſen, Gommerskarſpel ende hunne buuren geweeſt zyn, want Enkhuiſen was toen noch een Dorp, en kreeg zyn Poortrecht wel 58. *Jaeren laeter, gelyk op zyne plaetſe verhaelt ſal worden. Verders werdt het verbranden van Enkhuiſen ook verhaelt by Joh. Beka, en Johannes Gerbrandus van Leyden.*

d'onse soo verschrikte, dat se den Grave tot Alkmaer te voet vielen en hunne misdaedt beloofden te boeten: stellende dit geheele stuk in handen en tot het seggen van Graef Jan van Henegouwen; sulks dat die op hun mochte setten correctie, en amende in penningen, in goeden, diensten, in onderdanigheit en in alle andere manieren na sijnen wille; belovende voor hun en voor hunne nakomelingen, op alle goedt dat se hadden en hier na winnen souden, dat se des voorsz. Graven seggen vast en gestade souden houden sonder wederseggen met meer woorden. Dus luide de brief die den Grave gelevert wierdt, en ingestelt was op de naeme van den *Raedt*, *Scheepenen, en alle de gemeenten van Westvrieslandt*, ook besegelt met het segel van Hooghtwouder ambacht, Nieuwerdorper ambacht, *Drechtiger ambacht* en Geestmer ambacht. Gegeven in den jaere 1299 des Saterdaghs na Allerheiligendagh. Met eenen swoeren hem de maghtigsten van den lande hulde en onderdaenigheit. Ten selven daege gaf de Graef aen die van Westvrieslandt verscheide handtvesten, wetten, en vrijheden, raekende het vergaederen der tienden; aentijging; van misdaet; quetsing; beroep op den Bailluw; giften van kerken; misdaedt van gequetste hoogheit; aenspreeking van eens anders erve; twist op dijken, en over inboel; aenvaerding van eens anders beest; dijkschouwing; verachting van Scheepenen; beklaeging van schulde; misdrijf in huis; wondtschouwing; huisbraek; doodtslag; gevecht; gading dingen; rechtelijke boeten; en meer andere saeken, die in 't Handtvest-boek gelesen worden. In 't slot van dese handtveste vindt men den naem van Enkhuisen, met dusdaenige belofte: *Dese Statuiten en vrijheden van recht ende van oordeel, gegeven onse goede luiden van Enkhuisen, belove wij voor ons en onse nakomelingen vast en gestade te houden, is 't saeke dat sij ons en onse nakomelingen doen als sij ons belooft hebben, en schuldig sijn te doen.* Sedert leerden de luiden van Enkhuisen sich allengskens schikken na de wetten en willekeuren der Graven; en stonden hun in verscheide tochten ten dienst. In den jaere 1309 voeren sij, men weet niet uit wat oorsaek, met eenige Hollanders tegens d' Oost-

Holl. Kron. Divis. XX. cap. IX. f. 109. Scriv. Oudt Bat. p. 284.

1299.

West-vrieslandt, en Enkhuisen, verkrygt eenige Wetten en Vryheden. *Uit de Handtv. van Enkh.*

Besondere beloften aen die van Enkhuisen.

1309.

vrie-

vriesen, (door welke in de oude Hollandtsche Kronijken de volkeren tusschen 't Vlie en den Ems gelegen, en niet die van Embderlandt, verstaen worden) vielen in Westergo en verwoestten 't platten landt: doch de Vriesen op de been komende namen d'andere de wijk. Maer korts daerna sag men de Vriesen ontrent Enkhuisen, daer sij met roven en branden groote schade deden: en of dit bij die van Enkhuisen door eenige brandtstichters met het afbranden van eenige heeren-huisen in Vrieslandt gewroken wierdt, de Vriesen bleven hun echter niet schuldig: vingen eenige van die waeghalsen, straftense na dat se door pijn bekent hadden wie hen opgemaekt hadden, met 'er doodt; keerden toen in 't korte, staeken t' Enkhuisen, dat noch geen vastigheit hadde, vijf en twintig huisen aen brandt, en bequaemen veele goederen der ingesetenen tot buit. D'Enkhuisers, hier door te meer verbittert, toogen daer na met hunne buuren naer Staveren, daer sij 't Klooster van St. Odulphus overvielen, plonderden en aenstaeken: dan die van Staveren blusten den brandt, achterhaelden hunne wijkende vijanden, ontweldigden hun den roof, en kregen tien gevangens, die sij 's anderdaegs voor het Klooster ophingen. Ook had men daegelijks met de see en 't hooge water te strijden: waer over de Graeve dien van Drechterlandt, nevens andre Westvriesche Ambachten en dorpen, met het maeken der dijken belaste, volgens seker handtvest in den jaere 1326 gegeven. Te deser tijdt stondt de kerke der Enkhuisers noch buiten den dijk, in de handtvest omring genaemt: doch binnens dijks hadden se een kleene kapel. om sich verder voor 't geweldt der see, soo veel in hun was, te bergen, begosten se hunne huisen na de laetste brandt en verwoesting meer inwaerts te setten; van het suiden tot het noordt, op en tegens den dijk, ter plaetsen, nu ter tijdt de visschersdijk en Breêstraet geheeten. Dit was te dier tijdt het geheele begrip van Enkhuisen.

Enkhuisers vallen nevens andere in Vrieslandt. *H. Jun. Bat. caq.* III. *p.* 25.

Wraek en weerwraek daer op gevolgt. *Ubb. Emm. Hist. Fris.* XIII. 189. *M. Voss. Annal.* VIII. 52. *Vriesche Cron. van P. Winsemius* VII. 187. 188. *Winsem. Kron. p.* 189.

1310.

1326. Gelegentheit van Enkhuisen na de laetste verwoesting. *Enkh. Aentek.*

Na 't omkomen van Graef Willem den vierden, bij Staveren verslagen, vervielen dese landen aen sijn suster Margriete, de Vrouwe van Lodewijk van Beyeren, Roomsch

1346. Keiserin Margriete geeft Enkhuisen wetten. *Handtv. van Enkh.*

Keiser. Van dese Keiserinne verkregen die van Enkhuisen, nevens de Medenblikkers, eenige wetten, die in den jaere 1346 op den dagh van Bartholomæus waeren getekent. In een van de selve wierdt gestelt: *dat soo wie sijn lijf met recht verbeurde, niet meer verbeuren soude, dan half sijn eigen goedt.* Het jaer daer aen vertoog de Keiserinne naer Beyeren, en gaf de landen aen haeren oudtsten Soon Hartog Willem van Beyeren over. onder beding, dat hij aen sijne moeder jaerlijks 10000 oude Vrankrijksche schilden soude uitreiken, maer in gebreke blijvende weêr afstandt doen van sijne besitting. Daer op volgde de doodt van den Keiser haeren man, en haere wederkomste in 't selve jaer, beweerende dat de landen weêr aen haer waeren vervallen, doordien haer Soon de beloofde penningen niet hadde betaelt. Hij bekende sijn schuldt, deede afstandt van den lande en vertrok naer Henegouwen. Sij aen 't roer geraekt. regeerde sedert seer slappelijk, en sagh bij haeren tijdt veel twists, en met naemen de grouwelijke tweespalt van Hoeks en Kabeljauws, (1) in dese gewesten voorspruiten. De landen, steden, en inwoonders, wierden in twee deelen gescheurt. De eene hoop, de Kabeljausche, nam sijnen naem van den Kabeljauw, een verslindende visch, en gaf met dien naem te kennen, dat se haere tegenstanders als een hoop minder visschen soude verslinden. Dese Kabeljauwsche kante sich tegens de Keiserin haere landtsvrouwe, voorgevende dat se niet wilden vervrouwt wesen, en ontbooden haeren soone Hartog Willem uit Henegouwen. Hunne tegenstanders, de Hoekse genaemt, na den hoek daer men den Kabeljau mede vangt, bleven haere Gravinne getrouw. De Kabeljausche plegen te draegen grauwe hoeden en de Hoeksche roode ende die d'overhandt hadde, snede d'ander de lever uit, dat is de kruin van den hoedt. (2.) De vergiftige invloeying van dese inlandtsche oneenigheit braght ook de ingesetenen van Enkhuisen op hollen. Men stondt daer tegens malkanderen gekant, maeg tegens maeg, en buur tegens buur. Maer eindelijk dreven de Kabeljausche boven; soo dat Enkhuisen, met geheel West-Vrieslandt, den Hartog toeviel. (3.)

1350. De twee-spalt van Hoeks en Kabeljauws komt op.

(1.) *Kron. van Hol. Divis.* XXIV. *cap.* XIII. *f.* 125. *Bat. Arcad. p.* 335. *Scriv. Toetsteen op het Goudtsche Kron. p.* 272. 273. 279.

(2) *J. v. Beverwijks Beschrijving van Dord. p.* 209

Enkhuisen Kabeljauws.

(3.) *Scriv. Oudt Bat. p.* 319.

De

De moeder moest ten laetste, toen 't geweldt haer te maghtig wierdt, al haer erflanden, behalven Henegouwen, overgeven aen haeren Soone, die in 't gebiedt geraekt, de Kabeljauwsche veel gunst bewees.

In den jaere 1354 gaf hij aen die van Enkhuisen, toen noch een dorp genaemt in sijn Handtvest-brief, het recht van hunne kaeg te mogen bedijken, en hunne uiterdijk te beschutten. (1.) 'S jaers daer aen des woensdags na St. Paulus bekeering, schonk hij sijne lieve en getrouwe luiden van Enkhuisen (soo noemt hij se in den Handtvest brief) en van Gommer-karspel om meenige trouwe diensten die sij hem en sijne voorsaeten eertijdts gedaen hadden, ende hem en sijne nakomelingen noch doen souden, een vrijheit en poortrecht: welke vrijheden hij wilde dat een naem souden hebben en voort Enkhuisen genoemt worden, strekkende Noordtwaerdt, Oostwaerdt, Zuidtwaerdt in see, en Westwaert aen den ban van Boven-karspel, langs den wegh twee hondert roeden breedt. Voorts gaf hij den luiden van de poorte van Enkhuisen alsoodaenig recht, privilegie en handtvesten als de luiden van de poorte van Medenblik van hem en sijne voorvaederen Graven te Hollandt besegelt verkregen hadden, tot dien daege toe; uitgenomen dat geen poorter van Medenblik, of buirman van Overleker ambacht poorter soude worden in Enkhuisen. Ook souden geen poorteren buiten haere vrijheit woonen. Noch gaf hij hun een jaermerkt van veertien daegen, daer men alle jaeren het kruis af rechten soude, op den eersten Sondagh na St. Jans onthoofding tot uitgaende Oegst. Voorts souden de luiden van sijne poorte van Enkhuisen in sijne heirvaert dienen met dertigh man, daer toe hun die van Groote-broek en Boven-karspel, die met hun dienen souden, sijn te hulpe gegeven. Ontrent ses weeken daer na verleende hun de Grave een nader bevestiging hunner handtvesten met verscheide andre vrijheden, wetten en willekeuren: met name gunde hij de Scheepenen van Enkhuisen maght om bij raede van den Schout statuten of geboden te maken, duurende een jaer of een half jaer. Hier en tegens begeerde hij niet alleen, dat

(1.) *Handtv. van Enkh.*

1355. Graef Wilem maekt Enkhuisen en Gommer-karspel tot een stadt en geeft se verscheide vrijheide en wetten.

Handtv. van Enkh.

ſe hem met dertigh man ten oorlog op hun eigen koſten dienen ſouden, maer dat ſe hem of den waerachtigen Heere van Hollandt ſouden betaelen de beden of ſchattingen op tijden als die ge-eiſcht ſouden werden: te weeten indien de Graef reiſde naer den hove des Keiſers, ofte een huisvrouwe troude, ofte Ridder wilde worden, ofte eenige van ſijne ſuſteren ten huwelijken ſtaete quam, of eenige broeder of ſoon des Graefs Ridder wilde worden, ofte een huisvrouwe trouwen, dan ſouden ſij tot een ygelijk van deſen betaelen ſoo veel ponden, als hij met ſijnen Raede en met Scheepenen van Enkhuiſen redelijken ſouden ſchatten en ordineeren.

1356. In den jaere 1356 gaf hij de ſtadt bij handtveſte des Donderdags na St. Martijns dagh in de ſomer getekent: *Dat ſoo wie van haere poorteren ſijn lijf met recht verbeurt, tegens den Heer niet meer magh verbeuren dan half ſijn eigentlijk goedt, en dat d' ander helft ſal blijven ſijnen wijve, of ſijnen wettigenkinderen, of ſijnen gerechten erfgenamen, hadde hij geen wijf of wetachtige kindt.*

(1.) Handt. van Enkh. J. van Heemskerks Bat. Arc. p. 632.

(1.) In den ſelven brief heeft hij de ſtadt noch aengeboden: *waer het ſaeke dat ſij eenige handtveſten hadden die veroudt of verdonkert waeren, of bij ongeval verloren waren ofte verbrandt, ofte van ouderdom doorgegaet, dat ſij betogen mogten met uitſchriften beſegelt, ofte met wetachtige luiden, die ſoude hij hen vernieuwen en beſegelen buiten hunne koſten.*

(2.) Handtv. van Enkh.

(2.) Ook heeft hij de ſtadt gevrijdt en ontſlagen van 't geene in 't voorgaende oorlog was voorgevallen, met deeſe woorden: *Voorts ſoe hebben wij gelovet en loven onſe lieve en getrouwe ſtede van Enkhuiſen dat wij ſe ontheffen ſullen. Ende ontheffen van alle doodtſlaege, breekinge van huiſen, en van veſten dat in deſe oorloge om des oorlogs wille geſchiet is; ende dat geweeſt heeft tuſſchen onſe lieve Vrouwe ende moeder, die Godt genadig ſij, ende hare hulperen, ende ons en onſe hulperen, ſonder ons of iemandt eenige beteeringe daer van te doen.*

(3.) *Uit de Beſchrijv. van Enkh. in het Stedeboeck van J. Blaeu.*

De Graef wert uitſinnig, en ſijn broeder Albrecht wert Voogt in ſijne ſtede.

Ontrent die tijt wierdt de ſtadt met houte poorten verſien. (3.) Een der ſelve ſtondt daer tegenwoordig de groote Kraen is; en ſoude gelijk ſommige willen, noch in den jaere 1538 geſtaen hebben. In dat ſelve jaer, ontrent een jaer na des moeders doodt, werdt de Graef krankſinnig, waer door hij den naem kreeg van den dollen Graef, en van de

Stae-

Staeten des landts in vaſter hoede werdt opgeſlooten. (1.) Dies riep men, (ſijne Vrouw, die de Kabeljauſche ſochten in te dringen, verwerpende) Hartog Albrecht van Beyeren ſijnen broeder en naeſten erfgenamen, door het beleidt van de Hoekſche in den lande, om dat als Voogdt en Ruwaerdt, dat is Ruſtbewaerder in ſijn broeders ſtede te regeeren. Van deſen verkregen d' ingeſetenen van 't Baljuwſchap van Medenblik en den ban van Enkhuiſen in den jaere 1359 ſeker handtveſt: *Dat men geen man ſal vangen noch ſijn goedt bekommeren van 's Heeren wegen, daer de man borge ſetten wil ende magh, ſoo dat de Heer ſeker genoegh is tot ſulk een recht te komen als 't behoort.*

(1.) *Scriv. Toetſteen van 't Goudtſche Kron.* 275.

1359. Geeft handtveſten aen Medenblick en Enkhuiſen.

Geduurende ſijn regeering leedt de ſtadt eenige ſchade, door de watervloedt en ſtorm des jaers 1361, op St. Marcellus dagh. Verſcheide ſcheepen of ſchuiten, ſoo van poorters als vremden, dreven ſeewaers in, of op drooghten. Want men hadt noch geen haven. Dies wierdt bij de Wethouders goedt gevonden, dat men tot bevrijdingh van de ſcheepen eenige havening ſou maken, binnen de hooge dijk achter de bredeſtraet. Men maekte ook, om ſich tegens buiten vijanden te verſekeren, een wal of veſting aen de landtkant voor den hoogen dijk, en noch een houte poort op het einde der haven. Hier mede waren ſij nu taemelijk bewaert nae de gelegentheit hunner ſtede: dewijl hunne binnewegh naer Boven-karſpel veele brugge hadde van loſſe planken, die men in der ijl kon opnemen. De mondt van de haven, die door den dijk was gedolven, lagh beweſten de dijkſtraet, en liep voort verbij de breêſtraet door de Viſſchers dijk. Aen het ſuidt-en noordt-einde der haven wierden ſchotdeuren gehangen om bij noodt het water te keeren. Hier binnen quaemen geen groote ſcheepen, maer ſmakken en ſeinſcheepen, met neêrleggende maſten. Buiten de ſchotdeuren aen het noordteinde, het noorder ſpuij genoemt, laegen de bierſcheepen van buiten. Hier van daen werdt die plaetſe noch heden ten daege het bierhooft genoemt. Dus begoſt de ſtadt allengskens aen te groeijen, en ſtrekte niet langh na deſen van de houte poort op het zuidteinde daer nu de Oude keten-brug

1361.

Eerſte haven. *Enkh. Aentek.*

Het begrip der ſtadt ontrent deſen tijdt. *Enkh. Aentek.*

leidt

leidt, ofte een weinig binnewaerts, af, noordtweſt aen, tot de St. Jans ſtraet, nu verckens ſtraet geheten, bij de groote kraen; en voorts weſt op, tot ontrent de plaets daer ſedert het Paters hof is gebout; van daer weêr noordtweſt en noorden, tot aen de plaets daer nu den beyert is; voorts weêr ooſt aen verbij de plaetſen daer men naderhandt het Cæcilien- en barrevoeten-klooſter geſticht heeft; doch aen deſe kant was geen wal, alleen lag 'er eenigh rietboſch of moeraſch, gaende tot de ſtraet die men nu noch den riedtdijck noemt, en voorts noordelijk op, tot aen de viſſchers-dijk. Welke riedtdijk ſoo genaemt wierdt, om dat ſe door 't gemelde riedtbos henen liep, of aen de kant was gelegen; gelijk ook het water dat niet lang geleden achter de nieuwe doelen gevult wierdt, noch over weinig jaeren het groote riedt wierdt genoemt. Deſe vergrooting geſchiede van den jaere 1363 en 1364 tot het jaer 1372.

1388 Hartog Albrecht werdt Graef van Hollandt.

Seſtien jaeren daer na ſtierf de dolle Graef, (1.) en Hertog Albrecht ſijn broeder wierdt ſtraks in ſijne plaetſe tot Grave en landtsheere gehuldt; wel ten goede van Enkhuiſen, en Dechterlandt, (2.) die hij ſedert van tijdt tot tijdt op veelerley wijſe heeft begunſtigt, en met veele handtveſten en voorrechten begiftigt.

1382. Handtveſten bij hem gegeven.

In den jaere 1382 gaf hij aen Enkhuiſen en Gommer-karſpel de handtveſt op St. Pontiaens dag getekent, aengaende het koopen en verkoopen van hunne uiterdijken en kaeg.

1387. De vrijheit en ban der ſtadt wert vergroot

In den jaere 1387. heeft hij de vrijheidt van de ſtadt, vermidts het afſpoelen van de landen aen de ſee-kant, met vijf en tnegentig roeden weſt uit langs den weg naer Boven-karſpel vergroot, en ten wederſijden van den wegh met hondert roeden breedte; voorts ſoude de ban tot deſe vrijheit ook ſoo langk ſuidt en noordt ſtrekken van den eenen dijk tot den anderen, en weſtwaert alſoo lang als haere vrijheit.

En de Schout het tappen verboden.

Ook heeft hij de Schout verboden te tappen, en in taphuiſen recht te doen. (3.)

1389.

Daer op volgde noch in den jaere 1389 de handtveſt van de baſterden, dat hunne goederen bij verſterf ſonder geboorte ſou-

(1.) *Siet Scriv. Toetſteen over het Goudtſch. Kron. p.* 276. (2.) *Deſe Previlegien &c. worden gedrukt bij die van Enkhuiſen.* (3.) *Handtv. van Enkh.*

ſouden gaen van daer ſij gekomen waeren. In 't jaer 1393 beeft hij de ſtadt Enkhuiſen nevens verſcheide andre ſteden en dorpen verklaert ten eeuwigen daege vrij en quijt te ſullen ſijn van de ſtaepelinge en ongelde, die de ſtadt Dordrecht van hun eiſchte. De brieven van deſe vrijſpreeking ſijn daerna door ſijnen Sone den Grave van Ooſtervant beveſtigt. Maer Dordrecht hielt ſich des niet tegenſtaende aen haer recht, en bleef bij 't ſelve, tot groot misnoegen der andre ſteden. (1.)

1393. Uitſprake tegens Dordrecht. *Handtv. van Amſterdam.*

Onderwijle nam de ſtadt vaſt toe in neering en handel met boter en kaes, die hier met de Smakſchepen van daen wierdt gehaelt, 't geen oorſaek gaf tot het oprechten van een waege, op dat men alle ſuivel en waeren in gerechten gewichte moght afleveren en ontfangen. Men boude de ſelve aen den dijk, nu de bredeſtraet, op de hoek van de koomenſtraet, ſoo genaemt wegens de neering, die daer te dier tijde was. Noch wierdt 'er een Gaſthuis geboudt voor arme vremdelingen aen de ooſtſijde van den dijk, op het bolwerk; als ook de kapelle van St. Antonis, op den ſelven dijk ontrent de plaetſe daer men ſedert het ſtadthuis heeft geſet, en dit alles binnen twee jaeren tijds, van het jaer 1394 tot het jaer 1396. In dat ſelfde jaer voerde Hartog Albrecht ſwaere oorlogen tegens d' Ooſtvrieſen. Hy vergaderde tot Enkhuiſen, een groot getal (2.) van ſcheepen, om van daer over te varen naer Ooſtvrieſlant. (3.) Ook wil men dat hier ontrent dien tijdt den Engelſchen toorn, ſoo genaemt naer d' Engelſchen, die ſich toen in 's Graven dienſt lieten gebruiken, van witten ſteen uit het water ſij opgehaelt. Dit wierdt een weerbaere ſterkte, boven met ſchietgaeten verſien, thans werdt het d' Ooſt-indiſche toorn genoemt, om dat daer de Bewindthebbers van die Compagnie hunne ſitplaets plagten te houden. Andre ſtellen 't bouwen deſes toorns elf jaeren laeter.

1394. De Wage wert geſticht, *Enkh. Aentek.* met noch een gaſthuis, en St. Antonis Kapel.

(1.) *Siet J. v. Beverwijks Beſchrijv. van Dord p.* 125.

(2.) *De gemeene Hollandtſche Kronijken ſeggen* 4000 *groote en* 400 *kleene ſchepen; dat niet geloofl:jk is Heda ſeit* 400 *ſchepen. Siet Matth. Voſſii Annal.* XIII. 77. 78.

(3.) *Kron. van Holl. Diviſ.* XXVI. *cap.* XLVI. *f.* 138.

1396. Als ook de Engelſche toorn.

Staende deſen oorlogh verkregen die van Enkhuiſen in den jaere 1397 om meenigen trouwen dienſt, ſeit de handtveſt-brief, die ſij 's Graven voorvaderen en hem meenigwerve gedaen hadden, ende hem en ſijne nakomelingen noch doen

1397. Handtveſten aen de ſtadt gegeven.

doen souden, verscheide vrijheden en rechten: Eerst aengaende de breuke en boete ter saeke van den dijk: daerna, dat *de Schout, het gerechte en de poorters hunne Poortmeesteren*, nu noemt men se Burgermeesteren, *moogen kiesen op jaersdagh, een jaer lang duurende: Dat de poorters te Sparrendam tol vrij souden sijn ten eeuwigen daege, en tot Heusden tot wedersseggen toe.* Voorts gaf hij d'inkomste van de stadts waege aen 't gasthuis ten behoeve van de armen. Korts daerna in 't volgende jaer gaf Franciscus, een Cardinael der Roomsche kerke met den tijtel van St. Susanna, als Proost van West-Vrieslandt, die het hooge geestelijk recht van wegens het Capittel van Uitrecht in dit gewest bewaerde, de stadt dit volgende recht: Dat geen Decken van Hoorn, en Proost van West-Vrieslandt, eenig ondersaet van Enkhuisen, geestelijk noch wereltlijk, om eenighande saeke, of misdaedt, buiten de vrijheit der stadt moghte roepen of daegen, maer hij moest het hier komen versoeken in de vrijheit en zeenstoel (1.) der stede: deede hij anders, dat was van geener waerde. Ook naemen de Wethouders seker Begijnhof met d'ingesetenen van dien in hunne bescherminge.

1398. Privilegien bij den Proost van West-vrieslandt aen die van Enkhuisen vergunt. *Enkh. Aentek.*

(1.) Zeenen *is in het Duitsch van dien tijdt 't geestelijk recht houden: daer van quam ook het woort* zeen-stoel, *en* zeen-penning.

In 't selfde jaer quam Hartog Albrecht weêr t'Enkhuisen om van daer naer Oost-Vrieslandt over te schepen, en d'inwoonders, die op nieus tegens hem opstonden; te bedwingen; doch naer eenig beraedt sondt hij sijnen soone den Grave van Oostervant derwaerts; die hen, na verscheide strijden, eenigsins bedwong. Uit dat overscheepen van geheele legers, niet alleen met kleene, maer ook meenigte van groote scheepen, kan men genoegsaem af neemen, dat nu de Suidersee door de meenigvuldige watervloeden seer groot was geworden. Men kon nu met groote scheepen van Hamburg, Lubik en andre Oostersche steden over de Noordtsee door de seegaeten herwaerts komen, daer, gelijk eenige meenen, seekre watervloedt in den jaere 1395 groote diepte toe maekte. (2.) Om sulke groote scheepen te bergen had Enkhuisen te kleene Haven. Dies wierdt 'er door last van Burgermeesteren uit het voorlandt, besuiden de stadt, hoewel het kleen was, een nieuwe verdieping ofte haeven in-

(2.) *Scriv.Ouds Bat in 't leven van Flor. den derden. p. 153. 154.*

in maniere van een kolk uitgegraeven, en de aerde daer buiten tot een dijkje, en meerder bescherming der scheepen opgeworpen. Dese kolk, sedert de Rommel-haven genaemt, daer toen de groote scheepen, die geen mast streeken, lagen, strekte voorbij het inkomen van den Suider haven-dijk uit den Noordt-oosten, tot de westerhoek van 't bolwerk Denenburg, en ging het gemelde dijkje van daer af met een kromte noordt aen, 't welk nu genaemt werdt het Westerhooft. In den jaere 1401 verkregen die van Enkhuisen de handtvest beroerende den uitleg van Immenhorn.

De Rommel-Haven gemaekt. 1400. *Enkh. Aentek.* — 1401.

In den jaere 1404, andre seggen in den jaere 1405, stierf Hartog Albrecht, en Willem de seste sijn soon volgde hem in de regeering. Dese bevestigde de stadt en hunne poorteren alle de vrijheden en voorrechten, die sij van sijne voorsaeten ontfangen hadden, en versagh hun met eenige nieuwe handtvesten, in de jaeren 1404, 1411, en 1412. In die van den jaere 1404 wierdt den Poorteren vergunt, *Dat men se niet sou vermogen te gijselen als sij goede borge hadden te setten: noch voor den Grave t' ontbieden sonder vrij geleide; dat se de Proost of Deeken van West-Vrieslandt niet soude daegen buiten de vrijheit der stede: dat se de tienden souden afdeelen met twee getuigen: dat de raeden van Enkhuisen met de raeden van Broek een heemraedt souden kiesen: dat men het recht voormiddagh sou beginnen.* Ten selven dage wierdt de Stadt Enkhuisen vermits sij den Grave sulk morgengelt als hij begeerde, gegeven hadde, vergunt, dat de Schepenen en Raden aldaer dat voorsz. morgengeldt selfs souden ordineren, grooten en taxeren na hun bescheidenheit, met beloften van de stadt naderhandt niet te sullen belasten als bij noodt van 't Graven lijve: ook met verdre quijtschelding van alle beden die den Grave tot dien dag toe verschenen waeren. In 's jaer 1411 gaf hij hun het recht *dat se voor de tiende van elke morgen landts hem voortaen betaelen souden eenen ouden Wilhelmus Hollandtschen gulden.* In de handtvest van den jaere 1412 wierdt *het delven van sooden uit het uiterdijks landt verboden, en 't leggen van sluisen in den Havendijk den Gerechten bevoolen:* en van

Graef Willem de seste komt in de regeering. 1404. — Handtvesten bij hem gegeven. — 1411. — 1412.

de Scheepenen geseit; *dat men se niet straffen soude over eenig gewijsde, ten waere het betuigt wierde, dat se daer iet voor genoten hadden:* Voorts *dat 'er niemandt tot Schout, Scheepen, of Raedt soude werden gekooren die geen drie jaren poorter geweest waere: de Schout sou alle jaeren 's Sondags naer Hemelvaert seven goede knapen tot Scheepenen kiesen.*

1412. Sluisen gemaekt in de havendijk. *Enkh. Aentek.* Ontrent desen tijdt maekten die van de stadt volgens het verlof dat se van den Grave verkregen hadden, twee sluisen in haeren havendijk, ten deele tot gerijf der huisluiden, en ten deele om schuuring door de stadt te brengen. D' eene wierdt geleidt, onder de beuls brugge, nu het Spuy voor Kreupels steijger: d' andre tusschen den Noorder havendijk, en de kernemelk-sluis. Daer wierdt ook een overslag of overtrekker geleidt daer nu de Waegstraet is; want toen liep het binnewater ten einde van de straet tot aen de Noorder havendijk, daer het stuitte. De Noorder en Suider havendijk waeren toen noch niet van den anderen gescheiden, en de haven liep recht door. Men leide te dier tijdt noch een houte brugge recht voor de Koomenstraet, strekkende tot aen 't begin van de Westerstraet. Onder de selve wierden schut- of spuy-deuren gestelt, om door dat middel de haven te suiveren. Want een van beide de sluis-deuren op het Suidt of Noordt openende, de andre sluitende, en 't water inlaetende tot dat de eene helft der haven vol was, soo liet men dan de middeldeur haestelijk open doen, en 't water schielijk deurschuuren, tot groote ververshing en suivering der stede.

1413. Het Ooster-Baljuschap aen Enkhuisen en andre steden verdeelt. Den tweeden Februarij des jaers 1413 is het Ooster-Baljuschap van West-Vrieslant, 't welk nu over de hondert jaeren tot Medenblik geweest hadde, geheelijk aen Enkhuisen en andre steden verdeelt. Want na dat eerst Enkhuisen, daer na Hoorn, ende weinig laeter Grootebroek, en daer aen volgende Schellinkhout, gelijk even groot Stads-recht verkregen hadden, als die van Medenblik, uit kracht van sekere Handtveste van Graef Floris den V en andre volgende, tot die tijdt toe hadde gebruikt, soo is het selve van gelijken aen alle die genoemde steden en plaetsen van Willem den sesten mede gegunt en gegeven. (1.)

(1.) *Uyt de Beschryving van Medenblik gestelt door den Heere Diederik van Widenesse geseit Baens.*

Na:

Na de doodt van Graef Willem de VI, die in den jaere 1417 geſtorven was, volgde de regeering van ſijn dochter Vrouw Jacoba, die weinigh voorſpoedts hadde: en lijden moeſte dat ſich Hartog Jan van Beyeren haer vaders broeder met geweldt, en hulpe der Kabeljauſche, Voogt maekte van den lande. Deſe gaf Enkhuiſen geduurende ſijn voogdij verſcheide handtveſten en keuren in den jaeren 1422 en 1423: want de ſtadt hieldt ſijne ſijde, en verſterkte ſich te deſer tijdt met eenige houte poorten, te meer om dat ſe nu ſeer onvrij lag, wegens de nieuwe opſtandt der Ooſtvrieſen, onlangs te vooren geſchiedt. In den jaere 1420 wierdt het vrouwen Klooſter van St. Urſul getimmert, en verkreeg in 't volgende jaer ſijn eerſte altaer. doch men meent dat het al in den jaere 1385. was begonnen. Dit klooſter hadt, acht of thien jaeren daer na, eenen Pater Herman tot Biechtvader, een groot Vredemaeker, die veel gebruikt wierdt tot het bijleggen van geſchillen, en 't wegnemen der pleidooijen, daer hij met beſondre bequaemheidt toe arbeide, ſoo dat 'er ſelden partijen tot hem quamen of ſij wierden bevredigt of vereenigt.

1417. Geſchiedeniſſen onder Vrou Jacoba van Beyeren.

De ſtadt wert verſterckt.

1420. Begin van St. Urſuls Klooſter. *Enkh. Aentek.*

Te deſer tijdt begoſten ſich de poorters en ingeſetenen meer tot ſeevaert te begeven als voorheenen; want hunne vruchtbaere buitenlanden waeren nu door de hooge watervloedt des jaers 1420 (die in Suidthollandt LXXII Prochien weghnam, en Weſt-Vrieſlandt door 't inbreeken van den dijk te Petten ſeer beſchadigde) meeſt weg gevloeit, en het binnelandt door ſijne laegte en waetrigheit onbequaem om te weiden of te beſaeijen; doch naderhandt wierdt het door de polders verbetert. Dies moeſten ſe nu hunne noodruft, die van 't landt niet te haelen was, dat hun de ſee benam, of t'onbruik maekte, bij der ſee ſoeken: ook begoſt hier de haeringvangſt ſeer toe te nemen. Deſe ſoort van viſſchen, meent men dat eerſt bij die van Zierikzee, ontrent het jaer 1163 ſijn gevangen. (1.) Maer het ſouten van den haering, en die in tonnen te ſlaen, was niet lang geleden door Willem Beukelſz. (2.) een Viſſcher van Biervliedt, en het groote haeringnet bij die van Hoorn, in den jaere 1416, gevonden.

Haere ſeevaert neemt toe. als ook de haering-viſſcherij. Eerſte Pekel-haering. (1.) *M. Semeyns Tract. van de Haring p.* 1. Haering-baiſen.

1422. Handtveſten van Hartog Jan van Beyeren.

(2) *M. Z. Boxh. Toneel van Holl. p.* 37. *L. Guicciard. p.* 382.

(1.) *Vel. Kron. van Hoorn, p. 17.*

den. (1.) Men voer nu met buiſſen in ſee, daermen te vooren tot de haeringvangſt niet dan kleene ſcheepkens gebruikte, die men ſlabberts noemde. In den jaere 1422 gaf Hartog Jan van Beyeren aen de ſtadt Enkhuiſen om dat ſe, ſeggen de handtveſtbrieven, hem de beden, die hij van hun begeert hadden gunſtelijk hadden gegeven, het recht dat ſij een kapelle mogten ſtichten in Gommerskarſpel, in het weſteinde der ſtede: en dat ſe de kerke van Enkhuiſen mogten opbreeken, binnens dijks brengen, verſetten en vertimmeren. (2, Hij ſtondt hun noch toe, bij aldien 'er eenig kindt verongelukte, door water of door vier, dat in ſulk een gevalle ſich de Deeken van Weſt-Vrieſlandt, noch eenig geeſtelijk Rechter, ſich des niet onderwinden, nochte daer ſtraffe over doen ſoude. Daerna heeft hij in een andre handtveſt gewildt, bij aldien het kindt wierdt verſuimt, geen ſeven jaeren oudt ſijnde, dat daer de Deeken niet meer van hebben ſoude, dan de poorters van Hoorn daer van gaven: indien ook yemandt den anderen heimelijke trou gegeven hadden, daer ſoude de Deeken ook niet meer van hebben dan de poorters van Hoorn geven, te weeten negen bod-dragers aen den Deeken en eenen bod-drager aen ſijnen klerk. Daerenboven, dat geen poorter den anderen ſou aenſpreeken voort geeſtelijk recht, alſoo verre als een van tween de ſaeke wilde keeren aen 't wereltlijk recht, dan ſouden de Burgermeeſteren met den meeſtendeele van 't gerechte de ſaeke aen ſich neemen, en ſcheiden bij de meeſte reden en beſte rechte: indien het ſaeken waeren die men metter wereltlijke rechten mochte berechten. (3.) Te vooren hadden die van Enkhuiſen, Grootebroek en de vier deelen van Weſtwoude noch bij handtveſt verkregen dat men ordre ſtelde tot ſchutting der vremde wateren daerſe tot hunnen grooten achterdeele door wierden beſwaert. (4.)

(2.) *Handtv. van Enkh.*

(3.) *Handtv. van Enkh.*

(4.) *Handtv. van Enkh.*

Ontrent den jaere 1423 of 1424 begoſt men de kerke buitens dijks, volgens het verlof van den Grave, op te breken, en binnens dijks te ſetten Men timmerde de ſelve beooſten aen de kapelle van St. Pancras, die eenigen tijdt te voren binnens dijks was geſticht; Deſe nieuwe kerke, naderhand

tot een Prochie kerke gemaekt, en ter eeren van St. Pancras gewijdt, wierdt met twee kappen recht doorgaende gebout, doch aen drie gedeeltens, op verscheide tijden, gelijk men lichtelijk kan merken aen het onderscheidt van balken, stijlen, glasen en metselwerk. De twee kappen beide even lang, strekten sich eerst tot aen 't glas dat daer de Timmerluiden naderhandt in den jaere 1602 gegeven hebben, en de muur aen d' oversijde tot aen 't glas dat daer sedert van wijlen Burgermeester Maelson geschonken is. De grondt deser kerke is een riedtbos, daer toe opgehoogt. En staen de muuren, die tegenwoordig onder de aerde sijn, bijnae soo diep daer onder, als de boven-muur daer boven; 't geen in den jaere 1623 toen men een nieuw doodts-been-huis soude bouwen, werdt geseidt bevonden te sijn. Soo laeg was te dier tijdt het landt, en soo seer is het sedert gehoogt. De toorn van dese kerke begon men in den jaere 1450 te bouwen, gelijk te sijner tijdt sal werden verhaelt. Van binnen is de kerk in den jaere 1484, toen 't verwulft geheel beschooten was, met verscheide historien uit den ouden en nieuwen Testamente beschildert; en den meester voor sijn werk van stadts wegen sekre prove of inkomste toegestaen, daer hij eerlijk van mogt leven en sijn huis onderhouden. Toen men de Pancras kerk soude bouwen, wierdt bij die van Gommerskarspel voorgenomen om ook een kapelle te stichten. Want of die van Gommerskarspel met die van Enkhuisen wel tot eene stadt waeren gemaekt, nochtans laegen se van maldanderen afgescheiden. Doch nu wierden hunne huisen te met naer Enkhuisen toe geset, op de rooying van de Streek, soo in de Westerstraet als in 't Westeinde. In dit Westeinde dan maekten se te deser tijdt aen de Noordtsijde een groote kapelle (schuins over het huis genaemt het Turks hooft, daer nu het school is) die aen St. Jan, andere seggen aen St. Stephanus, wierdt toegewijdt. (1.) Daerna is 'er ook noch een kleene kapelle op de sloot, beoosten de herberge daer Romen uit plagte hangen, benevens het landt toekomende van oudts en noch tegenwoordig het geslachte Westphalen, gesticht; doch sonder altaeren en alleen versien met

St Pancras ofte de Suider-Kerk gebout.

Aentek. van Blaeu-bulk.

Aentek. van Blaeu-bulk.

St. Jans Kapelle.

(1.) *Aentek. van Blaeu bulk en anderen. Enkh. Aentek.*

met een groot kruis: ook ſtondt het, ſeit men, ſoo verre van de ſtadts poorte als de berg Calvarien van Jeruſalem. In deſe kapelle plagten de verbijgangers te bidden. Daer wierd t niet dan eens 's jaers, als de proceſſie buiten quam, Miſſe in gedaen. (1.) De Weſterkerk, die deſe luiden hunnen ouden Patroon ofte ſchutsheilig St. Gommer toewijdden, menen eenige dat al in den jaere 1351, ofte 1370, begonnen was, te weten het oosteinde; maer andre ſeggen, dat de ooſtſijde in den jaere 1427 wierdt gebout. Het eerſte werk beſtondt uit de drie kappen, die weſtwaerts aen gingen tot den balk daer men ſedert het jaer-getal van de Reformatie der ſtadt en daerna van het toeruſten der Spaenſche oorlogsvlooten tegens deſe landen, heeft aengeſchreven. Men dacht daer noch een kruiswerk aen te ſetten naer 't uitwijſen der pijlaeren, ſoo buiten als binnen geſtelt, maer daerna heeft men ſich in den jaere 1443 anders beraeden, en recht uitgetimmert, tot aen de Suider en Noorder deur. Naderhandt liet men 't werk uit onmaght ſteeken tot dat het voltooit wierde in den jaere 1462; ofte gelijk andre ſeggen ontrent het jaer 1486; of 1500; of 1519; ſoo verſcheiden ſpreeken de Gedenk-ſchriften. Noch waeren die van Gommerkerſpel van voornemen om de middelkap met een hoogen toorn te vercieren, waer toe ſij 't fondament wel ſterk geheidt hadden, 't geen noch tegenwoordig onder de aerde te vinden is. (2.) Dan de oude burgers plaghten te ſeggen, dat de rondtsomleggende kloosters dit bouwen des toorns hadden belet, vreſende, dat ſe daer door te onvrij ſouden leggen, en uit de hoogte beſpiedt worden. Naderhandt heeft men de ſchilderij van 't ontwerp deſes toorns noch lange jaeren binnen de Ooſter deure der kerke ten toon ſien hangen. (3.) Maer het houte klokhuis wierdt ontrent den jaere 1519 aen de kerke gebout. In den jaere 1522 ſijn 'er noch eenige glaſen in de Noorderkap geſet, ten koſte van de gilden gemaekt, door David Joris glasſchrijver of ſchilder van Delft, ſedert wegens ſijne vremde leeringe en handel tot Baſel naer ſijn doodt verbrandt. De glaſen in de Suiderkap waeren ſeven jaeren te vooren bij die

(1.) *Aentek. van Blaeub. en anderen.*

St. Gommers ofte de Weſter Kerke werdt geſticht.

Aentek. van Blaeub. en anderen.

Beſchrijv. van Enkh in 't Stede-boek van J. Blaeu. *Enkh. Aentek.*

(2.) *Aentek. van Blaeu balk.*

(3.) *Aentek. van Blaeu-balk.*

van

van Dordrecht gegeven. Het cierlijk houtwerk, met kopere pilaeren, is voor het koor geſet in den jaere 1542 het groote Orgel in den jaere 1548 en 49, ende het kleene Orgel in den jaere 1557. Doch het gewelft in 't weſt-einde der kerke is eerſt beſchoten in den jaere 1560. Het ſtichten van ſulke kerken, als die van St. Gommer, nu de Weſter, en die van St. Pancras nu de Suider kerke geheten, en dat in ſulke beſwaerlijke en tegenſpoedige tijden, gelijk ten deele gehoort is, en noch nader gehoort ſal worden, ſtrekt ons tot een krachtigh bewijs van den ijver en godtvruchtigheit dier eeuwe. Ik keere nu weder tot de tijde van Vrouw Jacoba, daer ons 't vervolg van het verhael deſer opbouwing van heeft afgetrokken. *Aentek. van Blau-hulk.*

Na 't aengaen van verſcheide onvruchtbaere en ongelukkige huwelijken, en 't overlijden van haeren Oom Jan van Beyeren, wierdt deſe Vorſtinne ten laetſten van Hartog Philips van Borgonje haeren naeſten erfgenaem, onderdrukt, en overweldigt; daer de Kabeljauſche, die hem met groot geweldt bijſtonden, en verſcheide ſteden, onder anderen ook Enkhuiſen, aen ſijne ſijde bragten, veel toe hielpen. Geduurende dit oorlog hielden 't de Hoekſchen met hunne wettige Landtsvrouw, de Gravin Jacoba, nevens die van der Goude, Schoonhoven, Alkmaer, en weinig andre ſteden, als ook de Kennemers, welke laetſte in den jaere 1425, ter aenhitſen van d' ingeſetenen van Grootebroek, uit nijdt tegens Enkhuiſen, met hoy-ſchuiten, daer krijsvolk onder was, derwaerts quamen om de ſtadt te verraſſchen. Sij voeren achter de huiſen van de Streek, door de wateringe de Voert, tot aen den boom, die ſij geſlooten vonden. Ook merkten de burgers hun voornemen, en quamen in de wapenen, ſoo dat d' andre weêr afweeken. De boom daer ſij gekeert wierden lag ontrent de plaetſe daer men daerna St. Cæcilien-kloofter ſtichte. Men boude naderhandt bij deſe aenkomſte een half rondeel van ſteen, dat Spijt-broeck werdt geheeten. Sedert koſte dit de Grootebroekers, die ook geſocht hadden Hoorn t' overvallen, hunne Privilegien, (1.) en een goede ſomme geldts tot boete, blijkende ſulks uit de brieven die in hunne dorpkiſte bewaert werden. Dan naderhandt

Enkhuiſen tegens Vrouw Jacoba.

1425. Aenſlag op de ſtadt. *Enkh. Aentek.*

(1.) *Siet de Handtveſte van Groote-broek gegeven 1455 den 13 Maert.*

handt hebbense hunne handtveſten weêr verkregen met brieven van quijtſchelding. Eenige ſchrijven, dat Enkhuiſen, nevens al de Weſt-Vrieſche ſteden, Hoorn uitgeſondert, in de ſoomer des jaers 1426 van de Kennemers wierdt ingenomen; (1.) maer andre beweren, (2.) dat het alleenlijk het weſteinde der ſtadt, ofte Gommerskarſpel, geweeſt ſij, 't geen men toen ter tijdt onder dien naeme begreep. Ook betaelde de ſtadt korts daerna haer aendeel in een bede van penningen, den Hartog van Borgonje door de ſteden die 't met hem hielden vergunt, (3.) 't geen niet geſchiedt ſou ſijn indien ſe bij de Kennemers voor Vrouw Jacoba waer vermeeſtert geweeſt, of ingehouden. Dit was een bede van dertig duiſent ſchilden, elke ſchildt gerekent op een pondt Hollandts, of vijftien ſtuivers, tot betaelinge van ſes maenden ſoudij voor vijftien hondert gewapende mannen, die de Hartog in deſen krijg gebruikte. Men noemde de ſchatting bede om dat ſe van oudts door de Graven bij manniere van bede wierdt verſocht, en niet als door vrijwillige inwilliging bekomen. Tot het opbrengen der gemelde bede betaelden de ſteden 't geen volgt: Haerlem 5000, Leiden 3500, Delft 3500, Amſterdam 3000, Rotterdam 1250, Hoorn 2000, Enkhuiſen 625 Schilden. Hier uit kan men eenigſins afneemen dat de ſtadt te dier tijde niet veel vermoght. Tot een bede van 20000 Schilden, daerna ingewilgt, gaf ſe niet meer dan 100; (4.) Rotterdam 853, Leiden 3305, Delft 3305, Amſterdam 2832, Haerlem 4622.

1426. Of de ſelve ſij ingenomen.

(1.) *Kron. van Holl Diviſ.* XXVIII. *cap.* 37. *Velii Kron. van Hoorn. p.* 25. *Voſſ. Annal. Hollandt Lib.* XX. *p.* 94.
(2.) *Blaeu-bulk. Aentek.*
(3.) *Velii Kron. van Hoorn p.* 27. *M.Z. Boxhorn. Toneel van Holl. p.* 10.
(4.) *Th. Screvel Haerlem p.* 207.

Maer te vooren quam haer een groot onheil over. In den herfſt vergaederden eenige ſcheepen met krijſluiden van Vrou Jacobaes wegen ontrent Wieringen, die onverſiens tot Enkhuiſen quamen, daer ſij, alſoo het middag was, veele goede luiden van taeffel namen, tot over de hondert toe, en den hals afſloegen. (5.) Dit geſchiede eenſdeels om de ſtadt wegens haere wederſpannigheit tegens haere Gravinne te ſtraffen, en ten andere tot wraeke van ſommige gevange Kennemers, onlangs te vooren door bevel van Hartog Philips, om dat ſe den baſterdt Vieuville in 't gevecht daer ſe te dier tijdt de neerlaeg leden, verſlaegen hadden, tot Hoorn ter

Wreedtheit van Vrou Jacobaes volk tot Enkhuiſen gepleegt.

(5.) *Velii Kron. van Hoorn. p.* 28. *Voſſ. Annal. Holl. Lib.* XX. *p.* 99. 98.

ter doodt gebraght. Doch korts daerna toen Jacobaes vloote, met grooter magt te water geraekt, onder Wieringen, door de scheepsvloote der watersteden, daer d' Enkhuisers onder waeren, met groote bloedtstorting geslaegen wierdt, lieten de Kabeljausche verwinners met gemeenen raedt der steden in de tachtentig van de voornaemste gevangenen tot Enkhuisen onthoofden (1.); in weerwraeke der geene die de Hoeksche te vooren in de selve stadt van gelijken met den swaerde gedoodt. De voornaemste, die dus sterven moesten, waeren Frederik Bruin, Jan Hekdink, en Arnout Jansz. alle van Alkmaer. Hun Overste Willem van Brederode wierdt wegens d' edelheit sijner geboorte ter naeuwe noods verschoont. Na die nederlaeg ontviel dien van vrou Jacobaes sijde den moedt, en sij vondt sich genoodtsaekt den Hartog van Borgonje te doen hulden tot Voogt en Ruwaert van den lande geduurende haer leven, en hem verders t' erkennen voor haeren rechten erfgenaem na haere doodt; ook moest se beloven geen man meer te trouwen, sonder sijn weten en verlof. Doch daerna sich heimelijk verlooft hebbende aen Heer Vrank van Borssselen, wierdt sij noch gedwongen al het recht dat sij hadde tot haere erflanden, af te staen, en aen Hartog Philips op te draegen, om haeren Bruidegom, dien hij gevangen hadt, te verlossen.

1427. Ontrent tachentig gevangenen in weerwraek onthooft.

(1.) *Kron. van Holl. Divis.* XXVIII. *cap.* XXXIX. *f.* 162. *Vel. Kron. van Hoorn. p.* 29. *Bat. Arcad. p.* 354. *Voss. Holl. Annal. Lib.* XX. *p.* 108.

Doch eer 't soo ver verliep wierdt tot Enkhuisen op het suidteinde in den jaere 1428 d' eerste steene poorte, die men de Blaeuwe poorte noemde, gemackt. (2.) onder de regeering van desen Vorst, Philips den goeden, een naem, dien hij aen sijne nichte Jacoba niet verdient hadde, (3.) raekte de stadt voor een tijdt in rust, en stichte verscheide nieuwe gebouwen. Dat ook het begin der Wester kerk op dese tijdt werdt gestelt, is boven aengetekent. (4.) Eenige meenen, dat men tot noch toe in de kapelle van 't Gasthuis recht gehouden hebbende, nu ter tijdt een rechthuis of Stadthuis van hout voor aen de plaetse der gemelde kapelle sou hebben opgebout; maer andre willen dat het Stadthuis eerst gebout is in den jaere 1460, 't geen ook waerschijnlijkst is; want men leest in seker handtvest gegeven in den jaere 1451,

1428.

(2.) *Enkh. Aentek.*

Geschiedenissen onder Philips den goeden.

(3) *Siet Hollandiæ Zeland. Annal. Lib.* XX. *Isaaco Vossio auctore. p.* 119 120.

(4.) *p.* 19.

dat de Schout voortaen het gerechte niet meer kiesen, noch eeden soude, dan in het stede-huis ofte Gasthuis; tot bewijs dat noch op die tijdt het Gasthuis voor stede-huis wierdt gebruikt, en met dien naem genoemt. In plaetse van het eerste Gasthuis, dat te kleen was voor de sieken, heeft men dicht bij de poort daer de huisluiden van buiten in quamen, toen 'er noch landt buitens dijks was, een grooter begrepen, en opgebouwt. Aen dit gebou maekte de stadt noch een Provenhuis voor oude en verarmde burgers, en andere die hier hunne kost kochte. (1.)

Een nieuw Gasthuis gebout. *Enkh. Aentek.* en 't Provenhuis.

(1.) *Enkh. Antek.*

Handtvesten van Hartog Philips.

In den jaere 1433 verleende Hartog Philips aen de stadt eenige nieuwe handtvesten en voorrechten, bij welke de Schout die geen stadige stede hieldt, daer hij de vierschaer spande, belast wierdt voortaen sijne dingbank te houden binnen ofte voor het Gasthuis, daer 't hem sou believen, Tegens den Deeken van Westvrieslandt, die noch voortgingk met de luiden onredelijk te schatten, heeft hij toegestaen, dat se van heimelijk trouwe en van alle andre saeken die voor hem moesten komen niet meer geven souden, dan de stadt van Hoorn betaelde. Dese handtvest was den 17 van Herfst-maendt gegeven. In een andre, den derden der volgende maendt getekent, heeft de Vorst gestelt dat men den Deeken voor een heimelijke trou soude geven vijf schellingen; voor een verongelukt kindt tien schellingen; voor het visiteren der Kerken vijf schellingen, en van alle andre saeken als Hoorn: voorts dat de landen van al de geestelijke luiden schot souden betaelen, gelijk andre. De diensten van de kosterije, scholasterije, klerk-ambacht en de kappellerije in het Gasthuis, tot noch toe bij den Grave
1436. gegeven, wierden in den jaere 1435 bij handtvest ten eeuwigen daege aen de stadt vergunt met al haer toebehooren, om die te doen bedienen door sulke persoonen als haer nut en bequaem soude dunken.

1438. Ontrent den jaere 1438 vielen die van Enkhuisen en Grootebroek klagtig over Westwoude, en die van Hoorn over Enkhuisen en Grootebroek ter saeke van eenig dijk- of schou-recht en 't leggen eener Overtoom: over welke twist

twist de Hartog uitspraeke dede den sesten van Maert, met een verklaering van rechte tusschen de handtvest van Hartog Jan van Beyeren, den 1 Jul. des jaers 1423 gegeven (daer sich die van Enkhuisen en Grootebroek, als ook die van Hoorn op beriepen) ende de voorsz. geschillen. Ter selve tijdt verviel men in een uitlandtsche twist en oorlogh te water met d' Oosterlingen, (1.) die eenige Hollantsche, Westvriesche en Zeeusche scheepen berooft hadden en geen schade vergoeden wilden; ja een heimelijk verbont met de Deenen, Pruissen, Pomerschen, Spanjaerden en Venetianen, aengingen, om die van Hollandt (welke, ter gelegentheit van de lange krijg die de Holstijnsche en Wendische seesteden met de Deenen onlangs gevoert hadden, onderwijlen een goedt gedeelte der Oostersche vaert, (2.) en des handels op Pruissen, Lijflant en Moskovien hadden afgewonnen) (3.) voortaen met gemeene maght van de see te houden. Doch de Hollanders, de Westvriesen en Zeeuwen met hunne oorloghscheepen ter see komende, benamen hun verscheide scheepen, wonnen eenige schipstrijden en maekten sulke ruimte op see, dat men in langen tijdt geen scheepen sag dan de hunne. De Hollanders en met namen d' Enkhuisers (4) voerden een besem uit hun merssen, als om aen te wijsen dat se de see nevens hunne gebuiren, van alle vrijbuiters en rovers, hadden gesuivert. Dus ging het den Oosterlingen gelijk hun Henrik Rapesilver Burgermeester van Dantsik, een van hunne Gesanten, op seeckere vergadering, aengeleidt om van vrede te handelen, in 't begin van 't oorlog hadde gespelt met dese woorden: *De Leeuw slaept nu; siet dat gij hem niet en wekt, en wekt gij hem, siet toe hoe gij hem weder stilt.* In desen Oorlog, die soo kloekelijk gevoert wierdt, bewesen ook die van Enkhuisen en Hoorn groote dapperheit. Onder de voornaemste van de Kapiteinen waren Yf Dol, Teeuws Boender, en Evert Tapper alle drie van Enkhuisen. (5.) Men verhaelt dat d' Enkhuisers met die van Hoorn in den jaere 1441 ontrent S. Jacobs dagh on-

Waterkrijg met de Oosterlingen.

(1) *Kron. van Holl. Div.* XXIX *cap.* VIII *f.* 171. *J. I. Pont. Hist. Dan. Lib.* X. *p.* 630. *Des selfs Hist. van Amsterd. I. boek.* IX. *cap. p.* 27. *D. Velii Kron. van p.* 32. *&c.*

(2.) *J. I. Pont. Hist. Dan. Lib.* IX. *p.* 593. *num.* 30

(3.) *Hoewel de Hollanders hier toen wel verre in dat vaerwater quamen, soo hielden nochtans de steden van Oostlandt de meeste vaert tusschen Hollandt en Oostlandt noch bij na 100 jaeren in, tot dat het seevaerent volk hier te lande toenam, en sich met minder onkosten in 't vaeren behelpen konde als de vremden, gelijk van D. Velius in sijne Kronijke op het jaer* 1522 *wert aengetekent.*

(4) *Uit de Aentek. van Mr. Heritius Ysbrandi.* (5.) *Uit de Aentek. van Mr. Heritius.*

onder Noorwegen drie groote en geweldige oorlog ſcheepen, met ſes, andre ſeggen maer drie, kleene ſcheepkens, bemant met vier hondert en vijftigh mannen, aen boort klampten, ende ſchoon d' Ooſterlingen hun in 't eerſt ſpotsgewijs toeriepen, ſij wilden alle de ſes ſcheepkens in een van de hunne ſetten, naer een hevig gevecht meeſter wierden, en tot Hoorn opbrachten. (1.) Seker Enkhuiſer van het geſlachte der Blauhulken tot Hamburg geduirende deſe waterkrijg gevangen, beweerde dat hij van Enkhuiſen en dienvolgens geen Hollander was, verſoekende derhalven ontſlagen te worden. Op dit ſeggen wierdt hij in den Raedt gevordert, daer hij om ſijn ſeggen geſtandt te doen den Heeren vraegde: of'er niemant van hun die in Hollandt geweeſt en verkeert hadde, wiſte dat men daer tot een ſpreekwoordt gebruikte:

(1.) *Vel. Kron. van Hoorn p.* 34.

Ik ſtae tot Haerlem op 't ſandt
En werp een koe in Vrieſlandt?

Dit meende hij bewees genoeg dat hij, die van Enkhuiſen was, geen Hollander maer een Vries waere. Ook verſtonden 't de Raeden gelijk hij 't begeerde, en lieten hem gaen. (2.) Soo eenvoudig en onwetent waeren die tijden, of die luiden.

(2.) *Enkh. Aentek.*

1441. Twee Klooſters geſticht.

Ontrent het einde van deſe krijg, in den jaere 1441, begoſt men hier twee Klooſters te ſtichten. Te weten, het Barrevoeten en 't Weſter-klooſter. Het eerſte begon van de Weſterſtraet niet verre van St. Gommers kerke, bij 't klokhuis, ging noordtwaert aen tot aen 't waeter achter de drie baenen; voor aen de Weſterſtraet ſtrekte het ſich in de breedte van 't klokhuis ooſt aen; ſchuins over St. Urſuls Klooſter. Onder dit geſticht was ook de Kapelle van St. Eucherius begrepen. Het ander wierdt geſtelt beweſten, ofte achter de Weſterkerke, van de poorte van 't ſiekhuis, gelijk 't thans noch ſtaet, ſuidweſt aen bij na tot aen de Weſterſtraet; en van daer weſt aen; van waer 't weêr gebraght wierdt noordt aen tot aen de laege Valey. Beide waeren 't Klooſters voor vrouwen, en 't Weſter gewijdt

ter

ter eeren van S. Cæcilia; het ander ter eeren van S. Clara. Maer dit klooſterbouwen en de begeerlijkheit der geeſtelijken om de ſelve te verrijken ging in 't korte ſoo verre dat de Hartog daer tegens voorſien moeſte, 't geen in den jaere 1446 bij plakkaete (1.) geſchiedde. 1446.

Midderwijle nam hier de ſeevaert op Ooſten ſeer toe, en verkreeg de ſtadt in den jaere 1448 het recht om de twede naeſt Staveren in de Sondt te moogen vertollen, mits jaerlijks daer voor betaelende een ſtuk wolle-laeken. (2.) Ter ſelver tijdt ſochten die van Grootebroek de betaeling van 't ſchot der landerijen, welke d' Enkhuiſers in hunne ban beſaeten, den eigenaer op te dringen, ſonder hun in het ſchatten der ſelve te willen kennen. Hier over deed men ſijn beklag aen den Hartog, die den huisluiden belaſte, voortaen in deſen niet te doen, ſonder bewilliging en goedtvinden van vier der landtrijkſte poorteren van Enkhuiſen. (3.) Met eenen wierdt hun verbooden den ſeedijk door te delven, (dit hadden ſe in den ſin om een haven te maeken) ten waere bij verwilliging van de waerſchappen des landts: Doch niettegenſtaende, ging het delven der Broeckerhaven, wat ook de ſtadt van Enkhuiſen daer tegens inbraght, voort; (4.) en dat bij verlof van den Stedehouder en de Raden van Hollandt: die ook de Groote-broekers opleiden, dat ſe eenige onkoſten, welke op de morgentaelen komen ſouden, ſullende rekenen, ſulks acht daegen te vooren, aen die van Enkhuiſen, en Hoorn, ſouden bekent maeken, om bij de voorſz. rekeninge te komen, de ſelve te hooren, en te wraeken, indien ſij 't met reden wiſten te doen.

1448. Verlof om de twede in de Sondt te vertollen.

Geſchil met Grootebroek.

(1) *Siet de Handtveſten van Amſterd.*

(2.) *Enkh. Aentek.*

(3.) *Uit de Hantveſt van Enkh.*

1449. Broeker-haven gedolven.

(4.) *Handt. van Enkh. Aentek. van Blaeubulk.*

Binnen de ſtadt begoſt met het welvaeren de hoogmoedt en de nijdt onder de buuren ſteê te grijpen, die van Gommerskarſpel en d' Enkhuiſers, nu eene burgerij, trotſeerden malkanderen, als of ſe geen een waeren geweeſt. (5.) D' eerſte wierden wegens hunne rijkdom, die hun de landtneering gaf, met een ſpreekwoordt van dien tijdt, *de Bonte-rokken* genaemt, en ſochten die van St. Pankras met hunne kerke verbij te bouwen; d' andere begreepen daer tegens het aenſienlijk gebou van den toorn aen het weſt-endt hunner kerke, om

Hoogmoedt en nijdt binnen de ſtadt.

(5.) *Enkh. Aentek.*

1450. De toorn van St. Pancras kerke begonnen. *Enkh. Aentek.*

om hen ten minste in de hoogte te boven te gaen, en braghten dat treffelijk stuk werks binnen twee jaeren tijds van den grondt af, tot de tweede snijding toe, te weeten in de jae-

(1.) *Blaeu-bulk stelt dat men desen toorn begon te bouwen in den jaere* 1445.

ren 1450 (1.) en 1451: in 't jaer 1453 tot de derde insnijding, daer de kantsteenen of hoekpijlaers staen; daerna in 't jaer 1458 tot boven de klokgaeten. Toen wierdt se voor 't inwateren met een laege kap gedekt, in forme als de toorn van Bovencarspel De grondt daer men den toorn op boude was, soo d' oude luiden getuigen, een hard en vast sandt, dat sich uit de Suidersee tot hier toe strekte. Dienvolgens heeft men hier geen palen geheidt, gelijk gemeenlijk in Hollandtsche weeke gronden geschiedt, maer op d' aerde neder gemetselt. De waek-klok die men Johannes noem-

(2.) *Siet op het jaer* 1459 *of* 60.

de, en nu savonts luidt, wierdt in den jaere 1459 (2.) gegoten, de groote luidtklok, Roelandt genaemt, in den jaere 1506; en de twede groote klok, genaemt Maria, in den jaere 1509; de groote brandtklok, die men boven de loode

(3.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*

solder hong, in den jaere 1523. (3.) In den jaere 1518 begost men het steenwerk op te haelen tot den eerste ommegank, en de houte spits op te rechten: in den jaere 1524 is het speelwerk in den toorn gebraght, en in den jaere 1525 de spitse voltooit: doch 's jaers daer aen op kosten van den Pastoor Simon Blaeuhulk met loodt bekleedt, gelijk ook van sijn geldt, bij uiterste wille daer toe besprooken, ontrent het jaer 1533 de appel op de spitse met koper gedekt is.

1451.

Handtvest aen de stadt gegeven.

In den jaere 1451 verkreeg de stadt, voor het inwilligen van des Hartogs bede of schatting van tien jaeren, een handtvest, waer in verboden wierdt, dat geen manspersoon, tot sijn mondige jaeren gekomen, de trouwe aen eenige maegden, poortressen der stede, heimelijk geven, of van haer nemen soude, op verbeurte van al sijn goedt; d'eene helft aen den Heer en d'andre helft aen sijn naeste erfgenaemen. Noch wierdt belast, dat die van buiten wesende, en bij versterffenisse in de stadt iet ervende, in de voorsz. bede met de stadt soude betaelen na gelang sijner erffenisse: *dat de Geestelijke persoonen, Priesteren en andere, hier woonende, of gegoedt sijnde, in de selve bede en andre ongelden souden betaelen,*

len, gelijk de andere inwoonders: dat de Schout het gerechte der ſtede niet meer kieſen, maeken noch eeden ſouden, dan in het ſtedehuis ofte gaſthuis, &c. Dit alles wilde de Hartog onderhouden hebben den tijdt van ſijne bede geduurende, tot ſijnen wederſeggen.

'S jaers daer aen heeft men twee watermoolens binnen de noorderdijk geſet, om het binnewater op ſijn tijdt van 't landt te looſen. De ſluis, daer deſe moolens door maelden, lag in den ouden noorderdijk, ter plaetſe daer men nu den beer heeft geleidt. (1.) In den jaere veertien hondert ſeven en vijftig wierdt het Patershof, nu het Prinſſen hof genoemt, gebout, (2.) weſtaen verbij 't klooſter van St. Urſul; en ſuidt-aen tot aen de binne-gracht van de veſten. Het Paters Hof, ſtraks gemeldt, wierdt geſticht van een Pater of Biechtvader, die buiten 't klooſter woonde, en 't ſelve niettemin bediende. 't Was met een ſloot of gracht omringt, en de plaets daer de Deeken van Weſtvrieſlandt, als hij ſich hier ter ſtede bevondt, ſijn verblijf nam. Want deſe woonde niet altoos tot Hoorn, maer ook tot Wervershoof, tot Enkhuiſen en elders, nae gelegentheit. Dus heeft men de weſterhoek der ſtadt met kloosters, en gebouwen van kerkelijken, vervult, ſoo dat 'er weinig huiſen ontrent waeren. Ook hadden deſe geeſtelijke geſtichten luſthoven, die ſoo groot en ſchoon waeren, datſe de heerenhoven te boven gingen. (3.) In den jaere 1458 quaemen hier twee Monniken, d'eene genaemt Broeder Dirk, gebooren tot Schoorel, van de derde orden; de ander Broeder Pieter tot Avenhorn gebooren. Deſe verſochten aen de Wethouders verlof om hier te woonen, en plaets om te timmeren; mits belovende bij geſchrifte voor hun en hunne nakoomelingen 't geen volgt: *Indien ſij t'eenigen tijden quaedt huis hielden, ofte de ſtadt niet te willen waeren, datſe de ſelve ruimen ſouden ſonder wederſeggen: dat ſij niet meer als vier in getale ſouden ſijn, en hun broodt met boekbinden of parkament maken winnen: ſij ſouden alleenlijk tweemael des weeks, ſoo 't noodt was, om broodt gaen; in peſt tijden ſouden ſij de kranken, die het begeerden, bijſtaen; en de dooden ter aerde draegen.* Op deſe

1452. D'eerſte twee watermolens geſet.

(1.) *Enkh. Aentek.*

En 't Paters Hof geſticht.

(2.) *Enkh. Aentek.*

Enkh. Aentek.

(3.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*

1458. Eenige Monniken komen in de ſtadt.

Aentek. van Blaeu-bulk.

belofte wierdt hun versoek bij Burgermeesteren met kennisse en toestemming van den Raedt der Rijkdommen ingewilligt, en hun tot een plaets, om te bouwen, aengewesen, seker stuk landts, het koster bon genaemt, dat de kosterij van de Westerkerk plag toe te komen. Hier begosten sij, verhaelt men, 's jaers daer aen hun klooster, sedert het Augustiner genoemt, te bouwen. Dus vertelt het Blaeuhulk: maer andere meenen vastelijk, dat het Augustijner Klooster veel ouder is, en sijn aenvang nam ontrent het jaer 1394. (1.)

(1.) *Enkh. Aentek.*

Ontrent den selven tijdt hielden sich eenige seerovers in see, en wierden bij Burgermeesteren, met toestemminge van 't gerecht en de rijkdom, twee baerdsen tegens hen uitgerust. Dese in see gekomen, vonden ontrent Amelandt twee groote roof-karveelen, die sij naemen; maer een schaftken, dat 'er bij was, ontquam 't met roeyen. De gevangen Seerovers braght men, nevens de karveelen, tot Enkhuisen, daer se na vier daegen sittens verwesen wierden op raeden geset te worden: een jongen wierdt door de Schoutin en sekre dienstmaegt verbeden, en daerna bij Sneek in een Reguliers klooster gesteken. (2.) D'andre, die van Brust waeren, sijn des namiddaghs na St. Agnieten dag gerecht. Noch hadden vier geweldenaers een schip uit Holsterlandt, hier op de rede leggende, bij nacht overvallen, berooft, en den Schipper sijn geldt benomen. Doch een van de misdaedigers wierdt door vlijt van den Schout tot Wiedenes, daer hij sich in seker huis in een kist verborgen hadt, ontdekt en gevangen, en sedert op een rad gedoodt. (3.) Hij beklapte sijn medeschuldigen, die 't ontliepen. Seker Vries, Wouter Klaeszoon uit de Kuinder, raekte onlangs daerna in moeyte, ter saeke dat hij quaelijk van mijn Heere van Borgonje gesprooken hadde, en moest daer over met een nijptang aen sijne tong op de kaek ten toon staen, en daerna een overbeed, gelijk men toen sprak, aen de stadt doen, sweerende op sijnen eedt, haer noch haere ingesetenen te dier oorsaeke tot geene plaetse te misdoen, en anders doende het lijf verbeurt te hebben. Dus was 'er bij rade der Burgermeesteren gevonnist in de jaere 1459 op St. Gallen dagh.

Seerovers gerecht.

(2.) *Aentek. van Blaeuhulk.*

Scheeps-dieverij gestraft.

(3.) *Enkh. Aentek.*

Quaedt-spreeken gestraft.

Enkhuiser Aentek.

In dat selven jaer sonden de watersteden (1.) deser landen eenen Mieus Pieter Reinsz. aen den Koning van Denemarken, om hunne schepen, die men daer soo 't schijnt noch somwijlen aentaste, door de Sondt te geleiden: waer toe bij die van Enkhuisen en d'andre watersteden (uitgesondert Amsterdam 't welk sich daer alleen buiten hieldt) aen den Gesante voor sijne kosten en reisgeldt gegeven wierdt een somme van twee ponden Vlaems. Ontrent de selve tijdt deeden de Burgermeesteren met bewilliging van den Rijkdom het Heilige Geest-huis oprechten: 't welk koste behalven het sandt en schutten ontrent seventien Rijns guldens. De Burgermeesteren hadden hunne vergaederingen, en de Scheepenen hunne vierschaer tot noch toe in de kapelle van 't Gasthuis gehouden: doch met eenig ongemak, want men kon van 't Gast- en Leprooshuis, staende achter de Kapelle, in hunne vergaederinge komen: ook wierden se van de sieken en bedelaers dikwils beluistert. Dies deedt de Schout de rechtbank somwijlen in herbergen spannen in weêrwil der Scheepenen, en tegens het verbodt van den Grave, tot dat 'er eindelijk ontrent den jaere 1460 bij de Burgermeesteren wierdt goedtgevonden, hunne vergaederplaets wat verder van 't Gasthuis af te sonderen, en voor de Kapel op de Breê-straet daer men voor desen dikmaels onder de open lucht te recht hadt geseten, een nieuw Stadthuis te bouwen, met een steene gevel. Het graeuwe steenwerk, tot Deventer daer toe gehouwen, koste tsestig Rijnsche guldens, 'T was acht daegen voor St. Andries dagh volmaekt, doch ongedekt, en des dingsdags na St. Andries hieldt men hier het eerste burgerrecht. Daerna wierdt de toorn op dit Raedthuis gemaekt door eenen Simon Winkel, die XLV Schilden tot arbeidsloon bedong. Men bragt hier een uurklok, eertijdts gekomen uit den oude kerktoorn, welke buiten dijks plag te staen, die men tot Uitrecht liet vergieten, en twee hondert pont verswaeren, en beliep de spijse van elke hondert pondt twaelf Rijnsche guldens, en 't vergieten van 't hondert eenen nobel. 'T geen geseit sij om aen te wijsen de waerde van 't geldt te desen tijde, toen alles

Besending naer Denemarken. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Het heilige Geest-huis opgesticht. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

(1.) Door de Watersteden verstondt men Enkhuisen, Hoorn, Medenblik, Monnikedam en Edam. Siet seker Verdragh binnen Hoorn gemaekt. In D. Velii Kron van Hoorn p. 62.

Het Stadthuis gebout. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Onkostelijkheit deses tijts. *Aentek. van Blaeu-bulk. Siet ook Velii Kron. van Hoorn. p. 43.*

alles soo onkostelijk (1.) was. Toen heeft men ten overstaen van Scheepenen een houttuin gehuirt voor ses jaeren, yder jaer voor XXXII stuivers; en een lijnbaen voor drie Rinsche guldens jaerlijks. Men verkocht bij 't Gerecht een burgers wooninge, binnen de stadt, voor VIII guldens min een oort (2.) De stadts waege wierdt dit jaer verhuurt voor tsestig guldens.

Moeyte met de Hamburgers.

In den nasomer deses jaers besloegen de Hamburgers ter saeke van eenen valschen brief, door een Oosterling uit Uitrecht geschreven, welkes inhoudt tot onse kennisse niet gekomen is, alle de Hollandtsche scheepen en Schippers, onder dese waeren wel seven poorters van Enkhuisen (3.) Dies sont de stadt een seinschip naer 't Vlie, om de Hamburger goederen, daer se die bekomen konden, aentehalen, om het lijf en goedt hunner poorteren daer weêr mede te vrijen, sonder iemant anders daer van te laeten genieten. Sij bequaemen ses of seven scheepen, die se opbraghten. Toen bedachten de Hamburgers wat hier uit volgen soude, en ontsloegen de Hollandtsche scheepen. Die van Enkhuisen ontsloegen daerna ook de Hamburgers, mits dat men d'onkosten, om hunne Schippers en der koopluiden goederen gedaen, bij 't gerechte der stadt liet waerdeeren, en verders voldeede.

1461. Dieverij van kerken-kaerssen en wasch swaer gewogen. *Enkh. Aentek.*

In den jaere 1461 wierdt hier seker borger van Hoorn, Michiel van der Heyde, ter saeke van ontrent dertien pondt gebrooken kaerssen en wasch van beelden, bij hem genoomen, des maendaghs na elfduisendmaegdendagh aengetast en vast geset; in hechtenis bekende hij beide de kerken deser stede ook die van Grootebroek en Bovenkarspel van kaerssen en wasch berooft te hebben, en vreesende voor de pijne

(1.) *Ontrent hondert jaeren laeter in 't jaer 1550 was de vracht van Enkhuisen op Amsterdam anderhalven stuiver, 't geen mij uit een Oudt Stadts keurboek, beginnende in het jaer 1536, is gebleken. Ook blijkt het uit sekre huirbrieven, berustende onder den Heere Mr. Adrianus F. Westphalen, Rechtsgeleerde van Enkhuisen, in kennisse der Wethouders gemaekt; dat men in den jaere 1553 elf morgen landts gelegen buiten Enkhuisen aen de Oosterdijk bij Swaegshof heeft verhuirt 4 jaeren lang, voor 90 gulden sjaers onvrij gelt.*

(2.) *Aentek. van Blaeu-bulk.* (3.) *Aentek. van blaeu-bulk.*

pijne der ſtrenge ſtraffe, die hem wegens die kerkroof te wachten ſtondt, leide de handen aen ſich ſelven, en maekte door middel van ſijn gordel en kouſſebandt den tweeden dag ſijner gevangkeniſſe een einde van ſijn leven. Na ſijn doodt hieldt men recht over 't lichaem. Het wierde op een horde met een baſt om den hals door een paerdt ter ſtadt uit onder de galge geſleept, en opgehangen aen de beenen, ten ſpiegel van andre.

Tot noch toe hadt men hier geen macht om verder te bannen als het rechtgebiedt der ſtadt ſich ſtrekte. Maer nu verkregen ſij in den jaere 1462, ten einde ſij de quaedtdoenders en geweldenaers te verder van hunne ſtadt mogten weeren, dat het recht van hunne ban ſich ſoude uit ſtrekken over het geheele Ooſt-baljuſchap van Weſtvrieſlant. Dit wierdt hun vergunt door den jongen Prinſe, Karel Grave van Charlois, die ſich in deſen tijdt in Hollandt onthieldt. Ontrent deſen tijdt meenen eenigen dat aen de noordtkant van de ſtadt daer de dijk in de ſtadt liep de Noorderpoorte van hout geſet wiert, maer andre ſchrijven, dat die nu van ſteen is geſticht; aen 't einde van de Viſſchers dijk in den ommedraey tuſſchen den ouden en nieuwen riedtdijk. In den jaere 1464 iſſer noch een andre ſterkte, ſedert het Blokhuis en Pontus toorn genoemt, voor Sybrants dijk, ter plaetſe daer nu de Overtoom ſtaet, uit het water van ſteen opgehaelt, om de ſtadt aen die ſijde te meer te verſekeren. Ook wierdt de Engelſche toorn in deſen tijdt hooger opgetrokken, en t'eenemael volbout. De twee klooſters het Barrevoeten en dat van St. Cæcilie waeren in den jaere 1465 meeſt voltimmert en met Nonnen vervult. Die van St. Cæcilie hadden hunne kerk, of kapel, ter ſijden het ſiekhuis, met riedt gedekt, met een kleene toorn, en uurklok, die daerna is verbrandt. De kerk van 't Barrevoetſche klooſter is eenige jaeren laeter gebout.

1462. Privilegie van te mogen bannen uit het Ooſt-baljuwſchap van Ooſtvrieſlant. De Noorder poort gemaekt. *Aentek. van Blaeubulk.* 1464. De Pontus toorn geſticht *Enkh. Aentek.*

Dus liep de tijdt van Philips den goeden ten einde. Na ſijn overlijden, in den jaere 1467, volgde hem ſijn ſoon Karel de Stoute, of Strijdtbaere, in de heerſchappij deſer landen. Deſe, ſeer oorlogſuchtig van aerdt, begeerde ſtraks in

Geſchiedeniſſen onder Karel den ſtrijdtbaeren.

1468. Wat Enkhuisen in de schatting opbreng.

in den jaere 1468 een groote bede of schatting daer Enkhuisen toe geven moeste 470 Schilden, Medenblik 450 Alkmaer 800, Hoorn 2000, Schiedam 350, Rotterdam 1150, Goude 1770, Amsterdam 2875, Leiden 3375, Delft 3375, Haerlem 3594, Dordrecht en Suidt-hollandt 39200. (1.) In dit selve jaer toen de Grave (die soo wel als sijn Vader, wegens sijne andre landen den name van Hartog droeg) in den lande van Hollandt, Westvrieslandt en Zeelandt gehuldt wierdt, was hij ook onder anderen tot Enkhuisen; en liet sich door hunne scheepen van daer naer Vlissingen voeren. (2.) Ontrent desen tijdt wierdt de stadt met brieven van represalie ofte marken gequelt, wegens saeken in de voorgaende oorlogen met de Oosterlingen voorgevallen: sulks dat de Burgermeestren in dit jaer aen eenen Baerdt Arisžoon en d'andre reders van Schipper Klaes Pietersžoon de schade die sij ter saeke van de brieven van marke, daer de stadt mede belast was, geleden hadden, betaelen moeste. (3.)

D' Enkhuisers brengen Hartog Karel naer Zeelandt.

(1.) *D. Velii Kron. van Hoorn. p.* 46. *Boxhorn Tooneel van Holl. p.* 10. *S. Ampf. Beschrijv. van Haerl. p.* 502.

(2.) *Enkh. Aentek.*

(3.) *Enkh. Aentek.*

Gerrit Entsz. van Enkhuisen in groote achting en gunst bij den Hartog.

Geduerende de regeeringe van Hartog Karel leefde Gerrit Entsoon, een Burgermeester tot Enkhuisen, in de Hollandtsche Kronijk een vermaerdt en sterk man genoemt. Dese wierdt van wegen sijne vroomhertigheit en deugden bij den Hartog seer hoog geacht, begunstigt en betrout. Hartog Philips hadt hem Ridder geslagen. Men verhaelt dat hij den Hartog (of het Philips of Karel was, werdt niet geseit) op sekeren tijdt tot Enkhuisen in sijn boomgaerdt sijnde, eenige peeren, bij hem geplukt en geschilt, aenboodt, die van den Vorst aengenomen en terstont gegeten wierden, tot verwondering der hovelingen, die den landtsheere vraegde, of hij geen vergif vreesde? Maer de Hartog gaf hem te kennen, *dat hij den Enkhuiser ten vollen vertroude, en wel wiste dat 'er geen bedrog in hem stak: dat 'er ook noit verraedt uit sijn quartier was gesprooten.* In den jaere 1469 sont hem Hartog Karel met betaemelijken staet naer Vrieslandt, om de Vriesen van 's Heeren wegen gehoorsaemheit af te vorderen. (4.) Hier wierdt hij met grooter eere ontfangen, en bragt te weeg dat 'er naderhandt gesanten aen den Hartog gesonden wierden: doch de besending liep vruchteloos af; gelijk ook twee bij-

Enkh. Aentek.

1469. Werdt naer Vrieslandt gesonden.

(4.) *Kron. Holl. Divis.* XXX, *cap.* XXIII. *en* XXXII.

biјeenkomſten, ſedert tot Enkhuiſen gehouden. 'T gebeurde daerna dat hem Hartog Karel de ſtadt Zierikzee, die tegens haren Heere was opgeſtaen, in handen gaf, om de ſelve te ſtraffen naer ſijnen wille, en ſoo veel geldts aftenee-men tot ſijnen voordeel als hij begeerde. Daer op in de ſtadt getoogen, en daer alles tot gehoorſaemheit gebragt en geſtilt hebbende, (1.) keerde hij tot den Hartoge, die hem vraegde wat hij met die van Zierikzee hadt gedaen, en ſij hem gegeven hadden? Sijn antwoordt was: (2.) *Heere, mijn goedt magh mij wel voeden., ik hebbe hun niet anders afgenomen, als de belofte van u voortaen getrou te ſijn.* Toen gaf hem de Vorſt de Eylanden van Urk, en Ens met Emeloort, en ſeide daerna t' hunner eerſte bijeenkomſt *Wel hoe is 't al mijn knecht, hebt ghij al wat ontfangen van de plaetſen die ik u geſchonken hebbe?* Daer hem d' ander met deſe woorden op antwoordde: *Soude ik, Heere, van deſe arme luiden die in droefheit ſijn geſeten, en daer ik mij over erberme, iet nemen? dat ſij verre.* Sedert wierdt hem 's Vorſten taeffel geſchonken voor al ſijn leven. Hem was ook een treffelijk wapen gegeven, dat in de Suider kerke plag geſien te worden. 'T was een ſchip in een groene ſee, en voorts het ſchilt vergult: op de twee maſten ſtonden witte wimpels met roodt doorſtreept: op de gulde helm lag een gulde gevlochte tuin, in de ſelve ſtondt een verguldt hert met ſijne hoorens, en daer achter een ſtandaert, verciert met een wimpel van de gemelde koleur. In den jaere 1470 was hier Rijkhout Pieterſz. Burgermeeſter, een man van ſeer groote kenniſſe en achting onder de ſijne, die, door ſijn beleidt, te weeg bragt, dat de ſtadt van den landtsheere in verſcheide gelegentheden wierdt begunſtigt. (3.) In

Sijn goedertierenheit tegens die van Zierikzee. *Enkh. Aentek.*

Werdt Heer van Urk en andre plaetſen.

Sijn Wapen.

1470.

(3.) *Enkh. Aentek.*

(1.) *Men leeſt in de Hollantſche Kronijk* Diviſ. XXX, cap. XLI, *hoe d' oploop tot Zierikzee in den jaere* 1472 *voorgevallen, na datter eenige geſtraſt waeren en de geheele ſtadt ter verwoeſting verweſen was, geſtilt en geſoent wierdt, ſonder dat daer van Gerrit Entzoon gerept wordt: Echter hebben wij 't geen d' Enkhuiſer Gedenk-ſchriften, en d' oude luiden deſer ſtede daer van verhaelen niet konnen verſwijgen Dit kan een andre vroeger of later geſchiedeniſſe ſijn: Ook ſoude onſe Enkhuiſer des Hartogen toorn te dien tijde konnen verſacht hebben, al verſwijgt het de oude Kronijke. Want waer verhaelt men alle omſtandigheden? ook ſijn ſe den Schrijveren niet altijds bekent.* (2.) *Enkh. Aentek.*

In den jaere van 1472 sijn 'er eenige Enkhuiser scheepen, die van Hamburg quamen, genomen; en de Schippers, tot drie toe, met eenige koopluiden van Brugge, doodt geslagen (1.) Hier tegens bragten die van Enkhuisen een welgemande Baerdse in see, doch de Rovers ontquaemen 't: evenwel namen d' Enkhuisers een schuit van Embden, een van Meppen, en een Rijn-schip: welke scheepen met de goederen weêr ontslagen wierden. (2) Drie jaeren daerna, toen de Koning van Vrankrijk Lodewijk de XI met Hartog Karel in vijandtschap was, en ook eenige scheepen tegens dese landen in see bragt, sijn 'er vier oorlogscheepen toegerust, daer d' Amsterdammers met noch vijftig koopvaerders, ook eenigsins gewapent, mede westwaerts voeren; sonder dat hen de Franschen, dewijl sich de Hollanders in goede ordre bijeenhielden, bestoken dorsten. Doch in 't wederkeeren, toense met de scheepen van Enkhuisen en Hoorn, t' samen ontrent LXX in getaele, nae 't verrichten hunner koopmanschap met sout geladen naer huis voeren, wierden se door hunne hoogmoedt en onvoorsichtigheit van de Francoisen vermeestert; want sij seilden hier en daer sonder op orde of vyanden te passen, die daer door gelegentheit vonden en moedt naemen om hun met beleit aen te tasten. Al de scheepen wierden gekregen en het scheepsvolk gevangen; uitgesondert weinige, die aen landt quaemen, en te voet t' huiswaerts liepen. Dit was een swaere slag tot merkelijke schaede van Enkhuisen.

Baerdse uitgerust tegens de roverije.

(1.) *Aentek. van Blaeu hulk.*

(2.) *Aentek. van Blaeu hulk.*

1475.

Een vloot scheepen en onder de selve verscheide Enkhuisers bij de Francoisen genomen.

Kron. van Holl. Divis. XXX *cap.* LXXVIII.

Korts daeraen verviel de stadt in groote ongelegentheit met Denemerken: Daer ik anders geen bescheit van vinde dan dat de gemeene Schippers van Enkhuisen, die groote schepen voerden, sich tot het opbrengen van eenig geldt, ten behoeve van den Koning, verbonden; welk verbandt en bewilliging in de Gedenkschriften van Blaeuhulk op dese wijse staet aengetekent: „ Op den 2den dag van April des jaers „ 1476 is bewilligt en gewillkeurt bij de gemeene Schippers „ van die met groote schepen buiten de duinen vaeren: Dat „ alle de Schippers, die nu sijn of namaels sijn mogen, van „ nu voortaen soo meenigwerf als sij door de Sondt vaeren „ en

1476.

Moeite met Denemarken.

Verbandt en Willekeure bij de Enkhuiser Schippers onder malkanderen daer over gemaekt.

Aentek. van Blaeuhulk.

„ en keeren ſullen, geven en uitreiken eenen halven ſtuiver „ van elke laſt, die hunne ſchepen ſouden gewaerdeert ſijn „ bij den Gerechte of hunne gemagtigden, omme te be- „ taelen de koſten en laſten die de Koning van Denemar- „ ken hebben ſal, ten einde dat de voorſz. Schippers en in- „ woonders van Enkhuiſen mogen varen en keeren op hun- „ ne tollen en coſtumen, gelijk ſij voortijds gedaen heb- „ ben. En deſe willekeure ſal duuren en ſtaen op de voorſz. „ Schippers en ſchepen, alſoo vaerende en keerende ter tijdt „ toe dat de voorſz. penningen vol en al betaelt ſijn met de „ koſten en renten die daer op ſullen moeten komen, ende „ ook al 't geene men daerom ſal moeten doen. Ten wel- „ ken inſichte de Schout, Burgermeeſteren, en Schepenen „ het gemelde laſtgelt te ſaemen moogen vermeerderen of „ verminderen t'elkens als het hun believen ſal ten oorbaer „ der gemeene Schippers. Voorts ſullen de Schippers de „ gemelde penningen betaelen of doen betaelen in han- „ den van de Burgermeeſteren binnen veertien dagen na dat „ ſe van de reiſe ſullen t'huis ſijn gekomen: en bijaldien „ iemant onwillig waere of verſuimde te betaelen als voo- „ ren, ſoo ſal de Schout die nu is of weſen mag, de pen- „ ningen die de onwillige Schippers of Schipper ſchuldig „ is te betaelen, gehouden weſen te verleggen op de helft „ meer, om die te verhaelen aen de onwilligen, en wie hier „ tegens doen van de Schippers, die nu ſijn of weſen mo- „ gen, poorters van Enkhuiſen, die ſullen verbeuren tegen „ den Heer en 't Gerechte negen pondt, ſoo meenigwerf „ als ſij tegens deſe keure ſullen doen, in wat maniere dat „ het ſij." Na deſe Willekeure volgden de naemen van de Groot-ſchippers, daer men de ſcheepsmagt der ſtede te dier tijdt uit ſien kan:

Lijſte van de Groot Schippers der ſtadt Enkhuiſen.

Ysbrandt Reinerſz.	90	laſt.	Albert Luitgiſz.	65	laſt.
Luitgen Reinerſz,	50	laſt.	Ysbrant Fredrikſz.	85	laſt.
Reiner Maertenſz.	120	laſt.	Gerbrant Reinerſz.	65	laſt.
Pieter Garbenſz.	60	laſt.	Symen Rippertſz.	55	laſt.
Jan Fredrikſz.	45	laſt.	Symen Ysbrantſz.	90	laſt.

 Jan

Jan Willemsz.	42	last.	Albert Jansz.	80	last.
Tade Jansz.	50	last.	Wouter Volkertsz.	40	last.
Tapper Nannisz.	40	last.	Pieter Reintgisz.	35	last.
Willem Jansz.	100	last.	Pieter Pietersz.	110	last.
Pieter Simonsz.	37	last.	Jan Klaesz.	120	last.
Pauwels Hermensz.			Albert Versz.	42	last.
Komen Jacob.	115	last.	Ysbrant Jansz.	50	last.
Hermen Gerbrantsz.	28	last.	Gerbrant Luitgisz.	23	last.
Gerrit Klaesz.	80	last.	Fredrik Meinsz.	60	last.
Rijkert Gerritsz.	28	last.	Jan Gijsbertsz.	36	last.
Meinert Outgertsz.	70	last.	Fredrik Jansz.	. .	
Volkert Pietersz.			Dirk Volkertsz.	. .	
Reiner Gerritsz.			Jacob Volkertsz.	. .	
Symon Pietersz.	40	last.	R. Gerritsz. Ramer.	. .	
Nittert Florisz.	35	last.	Fredrik Jacobsz.	. .	
Gerrit Jansz.			Wybrant Pietersz.	. .	

1477. In 't begin van 't volgende jaer wierdt Karel de Strijdtbare voor Nancy verslaegen.

Geschiedenissen onder Maria van Borgonje.

Na sijn doodt quaemen de landen aen sijn eenige dochter Maria van Borgonje (sedert getrout met Maximiliaen van Oostenrijk) en vervielen onder haer regeering in groote verwarringen en inlandtsche beroerten: ten deele wegens de herstelling der handtvesten en voorrechten, bij haer vader geduurende sijne oorlogen verbrooken; ten deele door het opbarsten van de tweespalt van Hoeks en Kabeljauws, te vooren door haer grootvader meest gedempt, en bij haer vader met geweldt t'ondergehouden. Die van Enkhuisen spiegelden sich te deser tijdt aen hunne gebuuren, en leerden door eens anders schade sich bij haer selven buiten twist en oproer houden: terwijl het in hun gebuur stadt Hoorn bij na 't onderste boven ging, door de burgerlijke tweedragt, die daer den meester speelde. (1.) Evenwel trokken se de handt van hunn buuren niet t'eenemael af, maer stonden des versocht sijnde, nevens d'andre watersteden, Medenblik, Monnikedam en Edam, door hunne Gedeputeerden, over seker verdrag en belofte, aengaende het beleenen en be-

Enkhuisen blijft, geduurende d'inlandtsche beroerten, in rust.

(1.) *Siet D. Velii Kron. van Hoorn p. 57 tot 78 toe.*

bedienen van 't ſchoutampt, en het afſetten eeniger luiden te vooren in bedieninge geweeſt, en 't geen tuſſchen de Burgermeeſteren en de burgeren te Hoorn, den tweeden dag van Maij deſes jaers, te dier ſake verder was beſlooten. 't welk alles ook bij de waterſteden tot meerder vaſtigheit wierdt beſegelt: als ook noch een ander verdrag, daerna gemaekt, bij 't welk ſich eenige oude Regenten, uit hunne ballingſchap ingekomen, verbonden, dat ſe te geenen tijden na eenige ſtadts dienſten ſouden ſtaen. Bovendien quaemen die van Enkhuiſen, Medenblik, Edam, Grootebroek, Lutkebroek, Bovenkarſpel, Wognum, Berkhout, Swaeg en andre omleggende dorpen, in den jaere 1479, na dat de eerſte aenſlag die Heer Jan van Egmondt, ter aenhitſen van den geweſen Schout van Hoorn, Marten Velaer, op die ſtadt gemaekt hadde, miſlukt was, binnen Hoorn, en beloofde de burgers van hunner ſijde alle hulp en bijſtandt, ſoo hun weder eenige diergelijke ſwaerigheit mogt overkomen.

1479. Haere trouhartigheit tegens die van Hoorn. *Velius p. 67. en d' Aentek. van Blaeubulk.*

Midlertijt had men niet alleen den krijg met Vrankrijk, dat door het ſneuvelen van 's landts beſchermer ſtout was geworden, te voeren: maer Gelderlandt, dat voor deſen door Hartog Karel was bemagtigt, begoſt ook te deſer tijdt den huiſe van Borgonje den nek toe te keeren. Dit maekte ook vyandtſchap tuſſchen de Hollanders en de Gelderſchen, tot groot nadeel van de waterſteden der Suider ſee. Want die van Harderwijk, aen deſe ſee gelegen, en ſich van deſe gelegentheidt dienende, ofte getergt door de ſchaede die ſe leden, waeren terſtondt vaerdig om hunne gebeuren te beroven. Ook begoſte d' Amſterdammers hen in den jaere 1479 met lichte ſcheepen te beſchaedigen, en of de beledigden ſich tot verſcheide reiſen aen de Wethouders van Amſterdam beklaegden; daer wierdt niet na geluiſtert: maer eenige van de ſtoutſten uit het ſcheepsvolk voeren met opſet naer Harderwijk, en onderweeg een groot Gelderſch ſchip verneemende, ſeer rijkelijk geladen, hielden 't daer op aen, en vervolgden 't tot voor Enkhuiſen; daer het op de rede ſijn anker wierp. Sij naemen 't 'er niettemin van

1479. D' Amſterdammers nemen een Gelders ſchip voor Enkhuiſen, 't geen hun van d' Enkhuiſers werd ontweldigt.

 daen,

(1.) ¶. I. Pontani Hist. Amstelod. Lib. I. cap. VIII. p. 23. in 't Nederduitsch het IX cap. p. 30. A. van Slichtenhorsts Geldersche Geschiedenissen x Boek, p. 281, 282. Kron. van Holl. Divis. XXXI. cap. XIX. f. 226.

Verraedt en aenslag der Gelderschen op Enkhuisen.

daen, en dachten 't naer huis te brengen. (1.) Doch d' Enkhuisers sulks siende vielen in hunne baerdsen en roeyschuiten en achterhaeldense ontrent Edam. D' andre sochten 't met kleene schuiten t' Edam t' ontvluchten: maer d' Enkhuisers roeiden se na met alle hun macht en riepen: dat het seerovers waeren. Daer op vielen d' Edammers den Enkhuiser toe, en sloegen gesaementlijk in den hoop. Dus wierdt het groote schip, met de buit den Amsterdammers ontweldigt, niet sonder bloedtstorting, en den eigenaeren weêr gegeven. Dit deeden d' Enkhuisers tot bevrijdinge van hunne rede, die door d' Amsterdammers, verstonden se, was ontveiligt. Doch de Gelderschen trokken dese daedt tot hun voordeel, en sochten met die van Enkhuisen te verdraegen; maer dese wilden met hun geen vrede maeken tot nadeel van den lande, en hunne Gravinne. Nochtans waeren der eenige den Gelderschen toegedaen, onder anderen hieldt men sekeren Burgermeester verdacht, hij soude, wil men, met de vijanden hebben versprooken, dat se bij nacht hun volk aen den noorderdijk souden landen, daer soude hij hun de sleutelen van de poort, die in sijn bewaering was, op het mullem of aenwasch der see toewerpen.

(2.) Enkh. Aentek.

(2.) Wat 'er van sij, de Gelderschen wierden aen de noorderdijk ontdekt, en de stadt raekte in roer en op de been: dies weeken de vijanden te rug tot aen de tweede punt van den dijk, van waer sij, siende geen kans om iets te verrechten, weêr in see staeken. Sedert wierdt dese punt daer sij afstaeken de Geldersche hoek genaemt, en de sleutel daer men de stadt door socht te leveren, of des selfs afbeeldinge, tot gedachtenisse van 't verraedt in de poorte gemetselt. Hoe 't met den Burgermeester afliep, werdt niet gemeldt.

1481. Oorlog met die van Uitrecht.

(1) Kron. van Holl. Divis. XXXI. cap. XXXVII f. 232. Velii Kron. van Hoorn p. 70. 71.

In den jaere 1481 vervielen de Hollanders ook in oorlog met die van Uitrecht (3.) ten gevalle van den Bisschop David van Borgonje, ofte om de Hoeksche ballingen, die sich tot Uitrecht onthielden, te plaegen. In desen krijg wierdt de West-vriesche watersteden belast met hunne scheepen de Eems te sluiten, en de Stichtsche alle toevoer op de Suider see af te snijden. Die van Enkhuisen quamen

met

met twee welbemande ſcheepen, en bragten ſedert negen gevangenen binnen hunne ſtadt: waer van eenige naderhandt bij vonniſſe van den gerechte gedoodt maer d'andre vrijgelaeten wierden. Ontrent deſe tijdt hieldt de ſtadt XXII mannen ten dienſte van den lande, op ſoudij van acht en negen grooten daegs, blijkende uit ſekre afrekening met Klaes Korf, Rentmeeſter van Weſt-Vrieſlandt te dier tijdt gehouden. (1.) In 't volgende jaer overleedt Vrouw Maria van Borgonje, en Aertshartog Maximiliaen ſtelde ſich ſelven op ſijn eigen handt in de regeering, als voogdt en momber van ſijnen Soone Aertshartog Philips. De ſelve Maximiliaen, in den jaere 1486 tot Roomſch Koning gekooren, raekte daerna in twiſt met die van Vlaenderen, en tot Brugge in den jaere 1488 in hechteniſſe, en bijna geheel Duitſchlandt in wapenen tegens de Vlamingen: een oorſaeke van ſeer ſchrikkelijke verwoeſting van landen en luiden, daer ook Hollandt ſijn deel in vondt. In dat ſelve jaer van 1488 gaf de Koning als voogdt van den lande uit ſijnen en ſijns Soons naeme de ſtadt deſe handtveſten: „ I.
„ Dat de kieſing van Schepenen tot nu toe bij den Schout alle
„ jaeren des Sondags naer Hemelvaerts dag gedaen: voor-
„ taen op jaers-dag ſoude geſchieden: II. Dat een poor-
„ ter of poortreſſe een doodtſlag doende niet meer verbeu-
„ ren ſoude dan ſijn lijf, en tſeſtig ponden s' Heeren geldt
„ van ſijn goedt: III. Dat de vrijheit der ſtadt ende het
„ ſchoutambacht voortaen ſtrekken ſoude een mijl waters
„ lang en breedt in de Suiderſee ommeganks der ſelve ſtede:
„ IIII. Dat de Viſſchers geen haering, in de Suiderſee
„ gevangen, ſoude mogen verkoopen, dan te merkten van
„ Amſterdam, Monnikendam, Edam, Hoorn, Enkhuiſen
„ en Medenblik; op verbeurte van den haringk: V. Dat
„ de Schout met de Wethouders het geene gekeurt is ter
„ ſaeke van bokking te droogen, dijken, wegen, paelen
„ en ſtraeten te maken en over andere ſaeken ſouden ver-
„ nieuwen, en op de vernieude keuren ſchouwen, en d'o-
„ vertreders ſtraffen; doch in gebreeke blijvende, wierde
„ den Wethouderen bevoolen, dat ſij 't ſelfs doen ſouden,

Enkhuiſen houdt twee ſcheepen en XXII mannen (1) *Enkh. Aentek.*

(1.) *Enkh. Aentek.*

1482. Aertshartog Maximiliaen werdt Voogdt van den lande.

1485.

Handtveſten bij hem gegeven.

„ ende dat het geene bij onwilligheit en weigering van den „ Schout in ſijn afweſen in deſen gedaen wierde, van waer- „ de ſoude gehouden werden, als of het met en door hem „ geſchiet waere; beveelende den poorteren hen daer in on- „ derdanig te ſijn, en bijſtandt te doen. " Eenige maenden te vooren, des daegs naer Hemelvaert begoſt men hier ter ſtede een rijſenhooft te ſlaen, ſtrekkende beſuiden de ſtadt een goedt ſtuk in ſee, om te dienen tegens den ſlag van 't water, en tot bevrijding van d'aenkoomende ſcheepen. (1.) Het quam ook de Viſſchers te ſtade, die hier hunne haering opſcheepten en deeden pakken; waer door het daerna het *pakhooft* geheeten wierdt. Om dit hooft te maeken naemen de Burgermeeſteren ten laſte der ſtede eenig geldt op lijfrente, ter ſomme van 216 Rijns guldens. (2.)

Rijſenhooft in ſee geſlagen.

(1.) *Aentek. van Blaeu bulk*

Het Pakhooft genoemt.

(2.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Ontrent dit jaer, of weinig vroeger, wierdt Mr. Ruard Tapper, van wien wij naderhandt in 't brede denken te ſpreken, geboren. Ter ſelver tijdt is Rotterdam, en daerna ook Woerden: door de Hoekſchen ingenomen; daer d'inlandtſche oorlog weêr door gaende wierdt. Bij die gelegentheit heeft men de ſtadt Enkhuiſen ſeer verſterkt. Eerſt wierden de veſten, in de lente des jaers 1489 ontrent den dag van St. Ambroſius, om de ſtadt opgeworpen, en de grachten verwijdt: te weeten van de Weſter-poort noordtwaerts aen 't water, tot Spijtbroek toe; van daer noch noordelijker lag het moeraſch en riedtbos; voorts van de Weſterpoort Suidtwaerdt ten Ooſten, langs den nieuwen dijk, verbij de oude doelen en 't molenpadt, tot aen de Molen, achter het Paters Hof; ofte tot aen de Suiderpoort, die toen van ſteen wierdt opgehaelt en met leyen gedekt. De gracht wierdt doorgaens met ſtaketſels, en de Suider- en Noorder poort met hameyen verſien, ook de Molengracht aen 't noordt gediept en verwijdt. Men maekte noch een ſteene toorn of blokhuis voor Schalbaksſteiger, tot bevrijding der Noorderpoorte; en een waterpoort daer nu de Viſſchers brug leit. Achter het Begijn-hof, ter plaetſe daer de Grootebroekers en Kennemers de ſtadt voor deſen ſochten te verraſſen, wierdt nu de toorn van Spijtbroek geſticht,

Ruard Tapper geboooren.

Enkhuiſen wert verſterkt

1389.

Aentek. van Blaeu-bulk.

Siet boven p. 25.

ſticht, en noch een gracht gemaekt voor Sybrandts dijk, beſuiden de Noorderpoort verbij de nieuwe doelen, tot aen Spijt-broek toe. Het moeras dat daer lag, is metter tijdt gedempt en tot landt gemaekt. Noch liet men de Kernemelk ſluis, nu het Spuy genoemt, uit de grondt met ſteen optrekken, en drie lijndraeyers huiſen, met twee andre, ſtaende op het mullen, en twee op Sybrants dijk, afbreeken. Ter ſelver tijdt wierden de paelen voor de ſtadt in ſee geſlaegen, tot op een kleen ſtuk aen 't mullem, ſoo dat de ſtadt tot ontrent de helft was gegort, en geſloten. Daer benevens deden de Burgermeeſteren twintig Sarpentijnen en *Aentek. van Blaeu-bulk.* twee van een kaemer met twee Scharmen maeken, en op de blokhuiſen of ſterkten planten. In dit ſelve jaer trokken d' Enkhuiſers met acht-en-twintig mannen van wapenen in de gemeene heirvaert der Hollandtſche ſteden, tegens Rotterdam. (1.) XXVIII Mannen trekken ter heirvaert tegens Rotterdam. Noch toogen ſe met twee Rijn ſchepen naer Workum in Vrieſlandt, daer ſij ontrent St. Bartholomeus dag een rooſſchip van Sluis, daer ſich veel Hoekſche onthielden, overweldigden en acht gevangens bequamen; (1.) *Aentek. van Blaeu-bulk.* onder anderen, Frans van Poelgeeſt uit de Beverwijk, Jan Gerbrantſz. Smit van Hoorn en Pieter Gerritſz. uit den Hage. (2.) *(2.) Aentek. van Blaeu bulk* Men hadt ook te deſer tijdt beſetting van krijsknechten binnen Enkhuiſen, die door ordre van de Staten van Hollant bij de ſtadt wierden gehouden tot koſte en laſte van 't gemeene landt van Hollandt, 't geen men ſien kan, uit twee quijtſcheldingen den Rentmeeſter van Weſtvrieſlandt wegens de betaelinge der ſoudij gegeven. (3.) Beſetting binnen de ſtadt ten koſte van 't gemeene landt. *(1.) Aentek. van Blaeu-bulk* In d' eerſte wierdt bij de Burgermeeſteren bekent datſe ontfangen hadden uit handen van Klaes Korf, Rentmeeſter van den ommeſlag in 't quartier van Vrieſlandt, de ſomme van 2450 pondt, 16 ſtuivers, het pondt tot 40 grooten Vlaems, in betaelinge van de ſoudij der knechten, te weten van 22 paijen, elke paije tot 8 grooten vlaems daegs. Voor de maenden van December en Januarius leſt verleden, de ſomme van 272 pondt, 16 ſt. Ende van 40 paijen elke paije tot 8 grooten daegs: van den eerſten dagh van Feb. tot op den leſten dagh in Sept. laeſt verleden, die ingeſlooten, de ſomme

van

van 2178 pont. Dese quitscheldin was den 15 Octob. deses jaers getekent. In de tweede wierdt bekent dat de Burgermeesteren van hem ontfangen hadden 139 pondt 10 st. in betaelinge van de soudij van 20 paijen voor de maendt van Octob. laest-voorleden. Getekent den 17 November 1489.

1490. Heer Jan van Naeldtwijks, voornemen tegens Enkhuisen en Hoorn.

In den volgende jaere 1490, of gelijk anderen seggen 1491, ontrent St. Jans dag, quam Heer Jan van Naeldtwijk, een van de Hoeksche ballingen, tot Sneek, en kreeg daer van eenige Schieringers of Hoeksgesinde Vriesen 300 krijsknechten tot sijnen dienst; waer mede hij na Staveren toog, voornemens sijnde, als 'er gelegentheit voorquam, in Westvrieslandt te trekken. Ook sondt hij twee of drie bespieders, elk na den ander, naer Enkhuisen en Hoorn: om te vernemen of men daer goede wacht hieldt en op sijn hoede was: doch geen van allen keerde te rug. Daer hij uit afnam dat se gevangen of gehouden waeren, en dat sijnen aenslag ontdekt was. 'T geen hem bewoog het krijsvolk te rug te senden en sijn voornemen te staeken. (1.) In dese tijden hadt men hier en in d' andre steden veel te lijden door het dikwils verhogen en onmanierlijk verlaegen der munte, daer het geldt door uit het landt raekte; en de neeringen door bedorven wierden. Ja alle de oorlogen die onlangs gevoert waeren deeden den lande minder schade dan 't affetten des geldts, en dat tevens op eenen tijdt van het hoogste op het allerlaegste. (2.) Dit wierdt den geestelijken, en met naeme den Abt van St. Bertijns, die veel gesags hadt bij den Prinse, geweeten. Daer onse oude Kronijke van Hollandt (3.) iet op aentekent dat den naekomeling tot leering kan dienen, *Het is dikwils bevonden*, staet 'er, *dat de raedt van Geestelijke lieden en Prelaten, insonderheit die Monniken sijn, in materien en dingen, die haeren staete niet betaemen, quaeden spoedt en voortgangk heeft, want Godt en heeft se tot sulken niet geroepen.*

(1.) *Aentek. van Blaen-hulk Ubb. Emmii Hist. Fris. Lib.* XXIX. *p.* 451.

Verandering in de munte.

(2.) *Siet Velii Kron. van Hoorn. p.* 82. 83. *V. Kron. van Holl. Divis.* XXXI, *cap.* LXIX *f.* 243, *en cap.* LXXII.

(3.) *Cap.* LXIX *f.* 244. *en in den eerste druk des jaers* 1517. *f.* 403.

Bij dese swaerigheden quam noch grooter, want naer 't dempen van den inlandtschen krijg, door uitlandts geweldt, vonden sich de landen en ingesetenen soo uitgemergelt, door de

de ſwaere belaſtingen, ſchatting, en dierentijdt, dat ſe niet magtig waeren meer te geven. Hier door wierdt de oude eenſijdigheidt aen een ſijde geſtelt, en de tweeſpalt van Hoeks en Kabeljaus in een Kaſenbroodtsſpel (1.) verandert. Want eenige Kennemers en Waterlanders, die ſedert *Kaeſen en brooden*, om aen te wijſen waer ſij om vochten, in hunne vaendelen voerden, en dierhalven *Kaesenbroodtsvolk* geheten wierden, bragten in den jaere 1491, na veel ongeregeltheits, en oproers en beklagh in den Hage te weeg dat 'er een algemeene daghvaert der Kennemers en Weſtvrieſen tot Hoorn gehouden wierdt. Hier quaemen alle de Kennemerlandtſche en Weſtvrieſche ſteden en dorpen bij een, uitgenomen Enkhuiſen, dat ſich alleen met deſe ſaeke niet bemoeyde. (2.) In deſe vergadering werdt eendrachtelijk beſlooten, het ruitergeldt daer ſe boven vermogen mede beſwaert waeren, niet meer te geven. Midlerwijl deeden de Hoekſchen, die ſich te Sluis onthielden, en in de gemeene vrede met de Vlaemingen geſlooten, niet vervaet waeren, groote ſchade ter ſee, ſelfs binnen de gaeten van het Texel en 't Vlie, welke eylanden ſij onder het beleidt van den Heere van Naeldtwijk vermeeſterden, en eenigen tijdt in hielden. Daer en tegens maekten de waterſteden, met naemen die van Enkhuiſen verſcheide ſcheepen toe, tot beveiling der Suiderſee, en deden geſaementlijk groote weer om de vijanden te ſtuiten. Hier over verkregen de gemeene onderſaeten, buuren, en inwoonders van den geheelen lande van Weſt-Vrieſlandt, den 9 van Julius deſes jaers wegens hunne groote neerſtigheit, aengewendt om den Heer van Naeldtwijk en andre vijanden van den lande te keeren, vergiffeniſſe van de miſdaeden in ſekren oploop tegens de ſchatting tot Alkmaer bedreven: ook wierdt hun toegeſtaen, dat ſe ſonder eenige ongelden te betaelen, ſouden vrij blijven ſitten, tot de komſte van den Roomſchen Koning, of ſijnen Soone, en dat 'er bij een algemeene dagvaert anders ſoude werden verdraegen.

1491. Het kaes en broodts-ſpel begint.

(1.) *Siet de Kron. van Holl. Diviſ.* XXXI. *cap.* 74. 76. *&c. Bat. Arcad. p.* 425.

Daer ſich Enkhuiſen buiten houdt.

(2.) *Velii Kron. van Hoorn. p.* 85.

Vergiffeniſſe bij die van Weſt-Vrieſlandt verkregen. *Handtv. van Enkh.*

Maer het Kaesenbroodtsvolk verviel daerna in den jaere 1492 uit onverduldigheit en armoede tot meer oproers, in 1492.

't overweldigen van Haerlem, in 't bestrijden van Leyden: waer door sij sich selve en andere in groote swaerigheit hebben ingewikkelt. Want na dat Hartog Albrecht van Saxen, Stedehouder des Roomschen Konings, hen door verscheide nederlaegen hadt onderdrukt, wierden niet alleen die van Haerlem en Alkmaer maer al de Steden en dorpen van West-Vrieslandt, behalven Enkhuisen, dat sich noch buiten schuldt hadt gehouden of hen tegens was, onder schijn van genade op verscheide wijsen, swaerlijk gestraft: het quaedt daer het slechste deel der gemeente aen schuldig was, moest bij het geheele lichaem des landts geboet worden. Men handelde te deser tijdt met de steden en inwoonders als of het lijf-eigens en slaeven waeren, die lijf en goedt verbeurt hadden, gelijk uit de voorwaerden (1.) van hunne versoening, die in de Kronijke van Hoorn gelesen worden, kan blijken. En ontrent dien tijdt moet het geschiet sijn, 't geen van d'Enkhuisers werdt verhaeldt, te weten: dat de twee Burgermeesters Nanning Tapper en Simon Pietersz. voor den Hartoge van Saxen op hunne knien vielen, en soo ernstig voor hunne buuren van Bovenkarspel en Lutkebroek baden, dat se van hunnen last verlicht wierden. Gelijk nader blijkt uit seker Schrift van de Burgermeesteren des jaers 1508 geschreven, 't welk in dese Historie op dat jaer kan werden gelesen. Doch men vindt noch nader bescheidt in de Handtvesten van Grootebroek; te weten, dat de Waerschappen van de dorpen in Drechterlandt, den Hartog van Saxen in een demoedige Supplicatie vertoonden, datse met de Vriesen in de gemelde oproeren noch in vaerde noch velde geweest waeren, noch gemeenschap gehouden hadden, maer hen gevoegt gelijk die van Enkhuisen, en nochtans bij inadvertentie gestelt waeren in de generale condemnatie van de Vriesen, met ootmoedig versoek van herstelling. Dit versoek sondt de Hartog aen den Grave van Egmont, Stadthouder van Hollandt, met last om in die saek te doen gelijk hij soude verstaen te behooren. Egmont belaste toen aen den Schout en Burgermeesteren van Enkhuisen, als den voorsz. dorpen naest gelegen, sich te informeren

Al de steden van West-Vrieslandt behalven Enkhuisen strengelijk gestraft.

(1.) *Velii Kron. van Hoorn p. 88, 89.*

Enkhuisen bidt voor Bovenkarspel en Lutkebroek.

Siet dese Hist. op het jaer 1508.

Uit de Privilegien van Groote-broek.

ren hoe en in wat ſchijn de Drechters hen gedraegen hadden in de laetſte beroerten, en hem te dienen van hun advijs. Hier bij wierdt bevonden dat die van Drechterlandt de voornaemſte van den oploop en oproer niet geweeſt en waeren, en dat het den lande niet ondienſtig ſoude ſijn hen te herſtellen; gelijk ſulks bij den Stadthouder en den Rade van Hollandt, Zeelandt en Vrieſlandt is gedaen. De brieven die hier van verleent ſijn waeren den eerſten Maert geſchreven.

Vertoog en verſoek van Enkhuiſen aen Koning Maximiliaen.
Uit de Handtveſten van Enkh.

Eenige maenden daerna vertoonden de Burgermeeſteren van Enkhuiſen aen Koning Maximiliaen dat ſij de ſtadt van Enkhuiſen altijds in gehoorſaemheit gehouden en bewaert, en na hunne magt gearbeidt hadden, om de vijanden, rebellen en quaedtwilligen, die tegens de hooge overheit ſochten op te ſtaen, inſonderheit in de leſte beroerte en weerſpannigheit van de Vrieſen, Kennemers, en andre daer ontrent geſeten, te keeren en te wederſtaen; ende ook ſeer geholpen, en hunne Landtsheeren gedient hadden, om de gemelde weêrſpannigen weêr tot gehoorſaemheidt te brengen: verders verſochten ſij om de voorſz. ſtadt te beter bij gehoorſaemheit en in eendrachtigheidt te moogen onderhouden, regeren en bewaeren ſekre voorrechten en vrijheden, die ſij vertonden dat hun daer toe ſeer noodtſaekelijk en behoeflijk waeren; met naemen, dat de verkieſing van Scheepenen voortaen op jaersdag ſoude moogen gedaen werden, en geſchieden bij de afgaende Burgermeeſteren en Scheepenen, en bij de drie nieuwe Burgermeeſteren. Op het verſoek van dit en meer punten, wierdt den 20 van Wintermaendt weêr ingewilligt, 't geen alreedts te vooren bij de handtveſt van den jaere 1488 in de vier eerſte punten was toegeſtaen. (1.) Maer in den jaere 1494 is hun een vrije week-markt op den Donderdagh in elke weeke vergunt, ingaende ter middernacht van den Donderdagh, en eindigende ter middernacht van den Vrijdag daer aen volgende. Aertshartog Philips: die men den ſchoonen noemde, nam dit ſelve jaer, na dat Maximiliaen, ſijn vader, tot Keiſer verkoren was, 's landts regeering in handen, en beveſtigde daerna in den jaere 1497 de handtveſt, die ſijn Vader de

(1.) *Siet boven p. 45.*

1494.
Vrije Week-markt vergunt.
Handtv. van Enkh.

1497. Philips van Oostenrijk bevestigt de handtvest van 't jaer 1492. stadt van Enkhuisen, den 20 van Wintermaendt des jaers 1492 verleent hadde: Ook heeft hij 't Dijk-graefschap van Drechterlandt, het welk bij 't Casteleynschap van Medenblik tot dees tijdt toe aldaer was gebleven, in den jaere

1503. 1503 gesplist of in tween verdeelt, en het Dijkgraefschap tot en in de stadt Enkhuisen gebragt en verstelt. Daer men blijk van vindt in sekeren brief den twaelfden November bij den Aertshartog Philips gegeven. (1.)

(1.) *Uit de Beschrijv. van Medenblik door Dirk van Wideneße geseit Baens.*

Terwijl dese 't gebiedt hadde, wierdt de krijg met de Gelderschen vernieuwt; en Enkhuisen, nevens d' andre watersteden op seker getal van oorlog schepen gestelt; om alle toevoer op den lande van Gelder te water te verhinderen. Welke schepen in den jaere 1504 de vijanden, die een aenslag op Monnikendam hadden, met hulpe der Waterlanders uit der see sloegen, en hondert en dertig gevangens inbragten. In den jaere 1506 sochten de Gelderschen op een tijdt dat het wel drie dagen na malkanderen mistig weder was, Enkhuisen met XXIV schepen in te nemen, en de schepen in de haven leggende in brandt te steken: maer terwijl een van hun schepen 't volk aen landt sette, quam 'er juist een visch scheepje uit de haven met twee mannen, die hen siende terstondt in de stadt keerden, en vijandt, vijandt, riepen. De Gelderschen dus ontdekt sijnde, namen de wijk, en wierden van de Enkhuisers, die 'er op uit quamen, tot bij Ens vervolgt. (2.) In dat selve jaer, en 's jaers te vooren heeft men tot Enkhuisen met een keur belast: dat niemant sijn huis van nieuws soude mogen dekken dan met harde daken, en de tegelen soude de stadt betalen, ten prijse als men die binnen Antwerpen kofte.

Aentek. van Blaeu-bulk.

1506. Aenslag van de Gelderschen.

(2.) *Uit een oude Latijnsche Kron. tot Amsterd. gedrukt.*

Keur op de daeken.

Aentek. van Blaeu-bulk.

In dat jaer 1506 overleedt Philips van Oostenrijk (na dat hem door sijn huwelijk met Johanna van Arragon en 't sterven van haeren Broeder, suster, en moeder de rijken van Spanje waeren aengestorven) laetende dese landen aen sijnen onmondigen Soone Karel, die namaels Keiser, en den vijfden van dien naeme geweest is. Geduurende sijn minderjarigheit hadden de vier Koggen van Drechterlandt eenig verschil over de residentie en woonplaetse van hunnen Dijk-

graeve

graeve; die van Enkhuisen beweerde dat hij volgens het Octroy, te vooren gegeven, tot haerent moest woonen; d' andre Koggen hielden daer tegens staende, dat het voorsz. octroy hun gelijkelijk van den Grave was verleent, en dat se bij gevolg gelijke vrijheit en recht hadden. Waer over d' Enkhuisers ten laetste van hun recht af stonden, en sich onder een vriendelik verdrag, en binnen Hoorn, bij de vergaderinge der vier Koggen begaven: daer men, met malkanderen verdroeg en besloot dat het Dijkgraef-ampt voortaen ambulatoir soude sijn, ofte bij beurten jaer om jaer rondtsom sou gaen, en dat men toen om d' eerste beurte sou loten. Voorts wierdt bij de Gedeputeerden van de vier Koggen ingewilligt dat men op kosten van de gemeene morgentaelen bij den Grave soude aenhouden om het voorsz. punt van Octroy, daer twist over geweest was, verbetert en vermaekt te hebben. Dit Verdrag was getekent bij de Burgermeesteren van Hoorn voor haer en voor de Wester-kogge; bij de Burgermeesteren van Enkhuisen voor haer en voor de Ooster-kogge; bij de Burgermeesteren van Westwoude met sijn toebehooren voor haer en voor de Middel-kogge; en bij de Burgermeesteren van Hem en Venhuisen voor haer en de Suider-kogge, op den 3den dag van Julius in den jaer 1507. In dit selve jaer betaelde de stadt aen losrente 75 gl. 2 st. en aen lijfrenten 520 gl. 4. st. soodaenig was te dier tijdt des stadts belasting.

1507. Verschil over het Dijkgraefschap van Drechterlant.

Verdrag daer over gemaekt. *Aentek. van Blaeu-hulk.*

Belasting der stadt in 't jaer. 1507. *Aentek. van Blaeu-hulk.*

Ook hadt men nu, terwijl de Landtsheere een kindt was, in dit gewest veel grooter last van den oorlog met de Gelderschen als voorheenen; niet alleen te lande, maer ook te water op de Suidersee; want Hartog Karel van Gelder, een manhaftig oorlogsman, die van H. Junius (1.) een Geessel Gods tegens sijn nagebuuren, (de naem die Attila plag te voeren) geheten werdt, socht te deser tijdt het leedt en ongelijk dat hij van den huise van Borgonje en Oostenrijk meende geleden te hebben, op dese lande en hunne ingesetenen, te wreeken. Om hem aen de waterkant te stuiten, vondt sich Enkhuisen, nevens Hoorn, en d' andre watersteden, benoodigt, in den jaere 1508 verscheide oorlog-

Geschiedenissen onder Karel van Oostenrijk.

(1.) *H. Jun. Bat. cap. XI. p. 136.*

Vyandtschap des Hartogs van Gelder.

Toerusting ter see. 1508.

Enkhuisen soekt te vergeefs hulpe aen die van Bovenkarspel en Lutkebroek.

scheepen tot bevrijding der see en stroomen toe te rusten. Boven dien wierdt de stadt Enkhuisen te deser tijdt gewaerschout om in haer eigen gevaer te waken, en sich in standt van tegenweer te stellen, waer over de Burgermeesters, aen die van Bovenkarspel en Lutkebroek versochten, dat se hun de stadt souden helpen versterken. Doch hoe dit bij hen geweigert wierdt, en met wat trouhertigheit hun die van Venhuisen te hulp quamen, kan men bespeuren uit dit volgende afschrift, dat in de taele van dien tijdt, dus spreekt, *Anno xvc viii, op dagh na Pinxteren dagh soo hebben wij Burgermeesteren Nanning Tapper, Harmen Nansz. Arent Symonsz. begeert van Pouwels Reyntgisz. Burgermeester uit Bovencarspel, Jan Fijnckſz. uit Lutkebroek, om ons te helpen Vesten-grachten door de groote noodt ende waerschouwinge. Wij luiden hadden daer op nu vier haeren luiden, eerden en schenkten hen de wijn, ende sij luiden wel spraken, ende sij vergaderen souden haer Vroedtschap, alsoo sij gedaen hebben, ende sij ons een bode gesent hebben, dat sij luiden ons geen help doen wilden. Waer op die Venhuisers ons trouwelijk toe baete quamen met heuren ornementen. Dat groote ongelijk dat wij luiden voor haer (1.) op onse knye lagen voor den Hartog van Sassen, ende sij worden verlicht door onse bidden, die derde spronk. Te weten Simon Pietersz. Nanning Tapper die daer baden. O ondankbaere menschen.*

Aentek. van Blaeu-bulk.

Die van Venhuisen komen de stadt te hulp.

(1.) *Te weten die van Bovenkarspel en Lutkebroek, die nu geen hulp wilden doen.*

Water noodt op St. Gallen dagh.

Onder dese menschelijke bewegingen vermengde de hemel sijne plaegen, door geweldt van windt en water, 't welk de vloedt, op St. Gallen dagh soo hoog op joeg, dat den Westvrieschen dijk op verscheide plaetsen doorbrak. (2.) Tot Enkhuisen wies toen 't water dermaete, dat men met schuiten vol beesten langs de straeten voer. Dit geschiede in den jaere 1508. Ook hadt men in den volgenden jaere noch andere watervloeden, tot twee maelen toe, die den dijk weêr in braeken, en soo kort op malkanderen quaemen, dat 'er geen tijdt was dien wel te hermaeken; dies liep het water twee gantsche winters door de gaeten, uit en in, en verdreef de ingesetenen uit de laege landen. (3.)

(2.) *Vel. Kron. van Hoorn p. 97. Gouthoevens Kron. van Holl. 572.*

1509. Andre watervloeden

(3.) *Vel. Kron. van Hoorn. p. 97, 98.*

In dit voorjaer wiert 'er een gesandtschap naer Denemarken gesonden over het stuk van de tollen in de Sondt, daer men

men met malkanderen over verdroeg. Daerna verkreeg Enkhuisen des Donderdaegs na St. Marten van den Koning van Denemarken, Christiaen den tweeden van dien naeme, het recht, dat hunne Schippers, op Noorwegen schipbreuke lijdende, daer selfs de wrakken moghten bergen, en doen bergen: daerenboven in dien 'er eenige hunne scheepen met man met al vergingen en eenige laeding aen landt dreef, dat men die goederen jaer en dagh sou behouden en dan naer recht laeten gaen: indien daer iemandt hunner koopluiden van pest of anders storf, dan souden hunne goederen opgeschreven en jaer en dagh voor de rechte erfgenaemen bewaert werden, doch niemant verschijnende, daer mede gaen als na rechten. Noch wierdt toegestaen dat hunne koopluiden en ondersaeten tot Bergen, en op andre steden, overal in Noorwegen, met het eerste open water vrij en veilig moghten vaeren en handelen, tot den dag van Kruisverheffing, en veertien daegen daerna: en op St. Michiels dagh van daer vaerende, soo wierdt vergunt, datse drie of vier koopmannen, met al hunne koopmanschap tot Bergen vermoghten te laten.

Vrijheden aen die van Enkhuisen door den Koning van Denemarken gegeven.
Hantv. van Enkh.

'S jaers daer aen raekte Denemarken in oorlog met Lubek, Wismaer en andre Oostersche steden, die alle volkeren het vaeren op Denemarken verboden, op verbeurte van schip en goedt; en daerna van de Hollanders, die 't niet wel laeten konden, acht groote scheepen naemen, te weeten, twee van Enkhuisen, vier van Hoorn, twee uit Waterlandt. Dit verlies bewoog de Hollanders tot Enkhuisen en in andre seesteden vier oorlogscheepen toe te rusten, tot onderstandt van Denemarken, en om de Oostersvaerders te geleiden: doch de Lubekers dreven se in de vlucht, en naemen bij na sonder wederstandt ontrent vijftig Mars-scheepen. Dit ongeval wierdt d'onwilligheit en flaeuhartigheit der Deensche Oorlogscheepen geweeten, die soo haest als sij de vyanden saegen, de vlucht naemen, en braghten ook den schrik in d'onse. Dan de genoome scheepen wierden in 't volgende jaer als de Lubekers, na 't maeken van een Bestandt, met de selve hier te lande quaemen handelen, van de eigenaers

1510.
Moeite met de Lubekers en andre Oosterlingen.
Vel. Kron. van Hoorn p. 98. 99.
Aentek. van Blaeu-bulk.

met

met het waterrecht aengesprooken en voor een groot deel gevrijdt.

Ter selver tijdt maekten de Geldersschen de Suidersee seer onveilig, maer Enkhuisen, in d'engte der see gelegen, was hen dikwils in de weeg, en in 't vaerwaeter. Twee daegen voor Allerheiligen, des jaers 1511, stak des stadts groote baerdse in see, gemant met tachtentig mannen, onder de Hooft-lieden en Quartier-meesters Simon Pauwelsz. Meynert Freeksz. Jan Gooytgisz. Claes Luitgisz. Stijffgen, Abbe Kartsz. Jacob Pietersz. Albert Strijkebel en Albert Stokker. Dese quamen in den avondt ontrent ten 9 uuren tusschen Urk en Ens, daer sij een kogge-schip met Geldersche knechten, van Harderwijk afgeseilt, om d' Enkhuiser soutscheepen te nemen, in 't gesicht kregen, 't welk terstondt aen boordt wierdt geklampt, vechtenderhandt vermeestert, en 's anderendaeghs met seven en-dartig gevangenen, die al te samen seer gequetst en verbrandt waren, tot Enkhuisen gebraght. Dese bekende datse te vooren een Hamburgerschip in 't Y hadden genomen. Eenige der selve sijn daer na, tot veertien toe, ter doodt verwesen, en gerecht. Sommige seggen dat dit Vriesen waeren, en dat de Geldersschen wierden vrygelaeten. (1.) Niet lang daer na kregen d' Enkhuisers kennisse, dat de Geldersschen twee boeyers, met Hamburger bier geladen, genomen hadden, en dat d'eene tot Enkhuisen, en d'ander tot Hoorn t' huis hoorde. Hier op staekense met de groote baerdse en een kogge-schip met hondert dartig mannen in see, en achterhaelden de vyandt, recht voor Harderwijk, met de twee genoome scheepen, die hem ontweldigt wierden. De Kapitein van de Geldersschen begaf sich op de vlucht en ontquam 't op de droogte te Harderwijk. Men bequam hier twaelf gevangenen nevens een Priester, die tot Enkhuisen opgebraght, en al te saemen behalven den Priester gedoodt wierden. Ook sijn 'er noch andre vijf en twintig, die d' Enkhuisers te vooren hadden gevangen, van gelijken gedoodt. Het sij dan dat men dese luiden voor seerovers hieldt, en als soodaenige handelde; ofte datse voor desen tegens de stadt of het landt misdaen had-

1511. D' Enkhuisers veroveren een Geldersch kogge-schip. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

(1.) *P. Winsemii Kron. van Vriesl. XIII Boek p. 409.*

Hernemen twee boeyers. *Enkh. Aentek.*

hadden, en tot de Gelderschen overgelopen, dese straffe waerdig waeren.

Op den Palmsondagh, des jaers 1512, leedt de stadt groote schaede door den brandt, die in 't West-einde St. Jans kapelle met veele huisen heeft wegh genomen. Dese kapelle wierdt vijf jaeren daer na weêr herbout. 'T selve jaer verkregen de Burgermeesteren der stede bij handtvest, den 23 van Slachtmaendt getekent: dat de stadt voortaen niet langer bij drie Burgermeesteren, uit den rijkdom gekooren, soude werden geregeert, maer door vier: dat men van nu af aen een van de drie afgaende des verleden jaers tot Oudtburgermeester sou verkiesen: op dat de drie andre van nieuws te kiesene Burgermeesteren door den selven te beter van de saeken en handelingen des verleden jaers onderrecht souden werden; wel verstaende die oude, welke bij de drie nieuwe sou werden verkosen, ook niet langer in dienst soude blijven dan een jaer: ook moghten dese vier geen gebroeders, noch susterlingen sijn. 'S jaers daerna, des Sondaghs na St. Jacob, wierdt bij de Burgermeesteren en Scheepenen, met toestemminge der gemeene Rijkdommen (soo wierden de Vroedtschappen genaemt, om dat se alleenlijk uit de Rijckste bestonden) de keure op de riete daeken vernieuwt; en bevolen, dat men die binnen 't jaer soude afneemen, en de huisen verdekken, op een boete van tsestig ponden. En is het naekomen deser keure eerst te last geleidt aen Eeltje Claes Jans weduwe; Albert Jacobsz. Reyer Sieriks; de stadts wage; het brouwhuis van St. Ursuls Convent, of Suider klooster; 't Cælilien of Wester klooster; en Franciscus Fredrikszoon van der Hulk. Dese was toen en sedert tot verscheide maelen, Burgermeester, en de selve die de welke bij sommigen de soon van Fredrik Willems, die 't Schoutampt in den jaere 1452 voor 250 Nobels beleende, genoemt werdt: doch t'onrecht, dewijl mij uit sijn Uiterste wille gebleken is, dat die Schout geen kinderen heeft nagelaten. Naderhandt wierdt de gemelde Franciscus, toen hij op sekeren tijdt, als Burgermeester, van stadts wegen uit den Hage quam, tusschen Purmerendt en Hoorn, gaende

1512. Brandt tot Enkhuisen. *Enkh. Aentek.*

Handtvest van 't verkiesen der Burgermeesteren.

1513. Keure tegen de riete daeken vernieut. *Aentek. van Blaeu-hulk.*

Burgermeester Franciscus Fredriks werdt vermoordt. *Enkh. Aenteck.*

te voet in ſijn tabbaerdt, vermoordt op een weg, die men na dien tijdt, ter ſaeke van dien moordt, het boeve-padt noemde. Men vondt den dooden in 't riedt, ſonder eenige quetſing aen 't lichaem; alleen ſag men eenig bloedt, 't welk uit ſijn ooren was gelopen; waer door men vermoede, dat hij met een priem door ſijn ooren was doodt geſteken. Dat hij ſoo alleen van Purmerendt naer Hoorn te voet was gegaen, geſchiede uit ſuinigheit, dewijl hij ten koſten van weduwe en weſen geen ſes ſchellingen, die hem de voerluiden afeiſchten (dit hadt hij tot Purmerendt geſeidt) van ſtadts-wegen dorſt verrijden.

De ſtadt werdt door een watervloedt ſeer beſchadigt.

(1.) *Enkh. Antek. Vel. Kron. van Hoorn. p.* 101. *Handt. van Enkh. Gegeven den* 29 *April* 1553. *Gautboeven f.* 574.

Vertoont den Prinſe haere ongelegentheidt.

(2.) *Handtv. van Enkh.*

1515. Die doet eenige excijſen inſtellen, ten behoeve van de ſtadt. *Uit de Handtv. van Enkh.*

In den jaere 1514 op S^t. Jeroens dagh hadt men hier te lande weêr een vreeſlijke ſtorm en opvloedt van water, ſoo dat tot Enkhuiſen de ſluiſen, mitsgaders ontrent tachtigh huiſen, met twee hondert roeden bolwerks, en een groot deel van de veſten, weg ſpoelden: Ook ſoude te dier tijdt de oude Gouw, en d'andre Waelen ontrent de ſtadt ſoo wijdt en diep ſijn ingebrooken. (1.) De ſchade die de ſtadt, welke ook te vooren door de Gelderſche krijg merkelijk was verarmt, hier leedt, ſcheen onverwinnelijk: men vondt ſich niet maghtig de koſten te vervallen om dit verlies te boeten; ja verſcheiden ingeſetenen verlieten de ſtadt, en ſloegen ſich elders ter neder, uit vreeſe van de onkoſten en laſten die men ſou moeten vinden. Deſe ſwaerigheit, en dat de ſtadt geſchaepen ſtondt in 't korte geheel en al onder te vloeyen, en woeſt te blijven, indienſe niet op nieu verſien en bedijkt wierdt, werdt den Prinſe en ſijnen raede vertoont. (2.) Dees vondt geen middel om de gemelde laſten te vinden dan door nieuwe belaſting. Bij veroorloofde en belaſte den Wethouderen der ſtadt bij ſekeren brief, dat ſe eenig excijs of ongeldt ſouden opſtellen en heffen op deſe wijſe: te weten, van den wijn, die in de ſtadt gedronken ſoude werden, de ſeſte kanne: van 't buiten gebrouwen bier ſouden de tappers geven ſes ſtuivers van 't vat, en de poorters vier ſtuivers: van alle vremde bieren negen ſtuivers: van een laſt terwe, dat aldaer geſleeten ſoude werden, vier ſtuivers: van een laſt terwe of rogge, daer 't laſt afgebrooken en uitgevoert

wierdt

wierdt eenen ſtuiver; van een laſt rogge, in de ſtadt geſleeten wordende drie ſtuivers: van een tonne ſouts een ſtuiver: mits de Wethouders de penningen van deſe accijſen komende, ſouden beſteeden in de hermaecking en noodige ſaeken der ſtede, ter plaetſe daer 't meeſt van noden ſoude weſen; ende daer afrekening doen t'allen tijde als het de Vorſt ſoude begeren. De brief daer dit in vergunt en gelaſt wierdt, was den IV van Wintermaendt des jaers 1515 gegeven. In den ſelven gaf de Vorſt den Enkhuiſeren dit eerlijk getuigheniſſe: *Dat ſe na hun uiterſte beſte als goede en getrouwe onderdaenen de Gelderſchen vroomelijk wederſtaen hadden.* Onderwijlen hadt men op nieu overſlag gemaekt wat yder ſtadt in de ſchatting ten behoeve van den Landtsheere te draegen hadde: en wierden die van Enkhuiſen, Medenblik, Alkmaer en Haerlem niet weinig verlicht, maer die van Hoorn en Amſterdam verſwaerdt.

Loffelijk getuigeniſſe. *Handtv. van Enkh.*

De ſtadt verkrijgt verlichting in haer aendeel in de ſchatting. *Vel Kron. van Hoorn p.* 164.

In dit ſelve jaer was 'er in de Pancras ofte Suider kerke een kruis van hout, ſoo als het, gelijk men ſeide, in Noorwegen aen ſekeren hollen boom was gewaſſen, en van daer tot Enkhuiſen gebracht. Sekre maegdt, die op den Paesdag na 't gebruik der Roomſche kerke ter Sacrament hadt geweeſt, ſoude aen deſen boom hebben overgegeven, ofte gebraekt, en ſedert dat kruis ſijn gegroeit. Daer door ſoude verſcheide wonderlijke geneſinge ſijn geſchiedt: ja 't geruchte van dit kruis trok veele groote heeren in de maendt van Auguſtus deſes jaers naer Enkhuiſen, om dat te aenſchouwen, te eeren, en met milde gaven te beſchenken. Om dit te meer te vereeren, is 'er aen de Noordtſijde der kerke een kruis-werk met twee kappen gebout, dat men ſedert de heilige Kruis-kamer noemde. In welke plaetſe dit hout met groote eerbiedigheit wiert bewaert, en van veele menſchen als een heiligdom, daer Godts genade ſijne kracht in uitſtorte, beſocht. Doch naderhandt hebben veele van d'ingeſetenen deſer ſtede, ten tijde der Reformatie, dit ſtuk anders ingeſien, en vaſtelijk gelooft, dat men dit hout wonderwerken toe ſchreef, die bij de kerkelijken uit gierigheit waeren verdicht. Men hadt, ſeiden ſe, d'eenvoudige menſchen

Houte kruis in de Pancras kerke, dat groote kracht wierdt toegeſchreven.

Aentek. van Blaeu-bulk De Kronijk van Hollandt, die gedrukt is tot Leyden bij Jan Severts in 't jaer 1517. *Diviſ.* XXXII, *f.* 433.

ſchen van die verblinde eeuwe door het voeden van hun bij-
geloof bedrogen. Ontrent dien tijdt begoſt men hier ter
ſtede het Convent van St. Agnes te ſtichten; daer ſich eenige
burgers dochters tot het afgeſondert leven begaeven.

St. Agnes Convent begonnen. *Enkh. Aentek.*

Ter ſelver tijdt en wat laeter hadt deſe ſtadt nevens d'an-
dre ſteden der Suiderſee veel ſtrijdts met de Vrieſen, die ſich
met de hulpe des Hartogs van Gelder eerſt van het jok van
Saxen, en daerna van dat van Borjonje, of Ooſtenrijk,
ſochten t'ontſlaen, en Gelderſche Vrieſen geheeten wier-
den. (1.) Hun Seeoverſte, wegens de grootheit ſijns lichaems
en gemoedts Groote Pier genaemt, te Kimswerdt in Vries-
landt geboren, maekte den meeſter in de Suider ſee. Den
XVII van Graſmaendt des jaers 1516, nam hij voor Enk-
huiſen een hulk, geladen met rogge, hout en jopenbier, en
braght ſe te Workom in Vrieslandt op. (2.) Doch korts
daerna voer Floris van Egmondt, d'eerſte Graef van Buu-
ren, met de Hollandtſche ſcheepsmacht van Enkhuiſen naer
Workom, en veroverde daer de rooffcheepen. (3.) Hier
wierden veele Vrieſen verſlaegen, ſommige over boort ge-
worpen, en eenige gevangenen naer Enkhuiſen geſonden,
daer ſe langen tijdt ſaeten, tot dat ſe ten laetſten den Landt-
droſt ſijn overgelevert, en als ſeerovers opgehangen. (4.)
Doch ſedert wierdt deſe ſtrengheit met wreedtheit gewroo-
ken. Want in 't volgende jaer bragt Groote Pier de Gel-
derſche krijs-knechten in Weſtvrieſlandt, die Medenblik
en Alkmaer in naemen, plonderden, en nevens verſcheide
dorpen in brandt ſtaeken, en voorts over Sparrendam en 't
huis ter Hart, na veel rovens en brandens, door de veenen
naer 't Sticht van Uitrecht toogen. Hier tegens deden de
Hollanders vier of vijf weeken daerna hunne ſcheepsvloote
tot Enkhuiſen vergaederen, en bij plakkaet vrije roverij op
de vijanden afkondigen. Daer op trok men ſtraks ter ſee en
bragt naer 't verbranden van eenige ſcheepen ſoo veel te weeg,
dat de Vrieſen in hunne havens bleven, en de ſee voor dien
tijdt ten beſten gaven. (5.)

Krijg met de Gelderſche Vrieſen.

(1.) *Enkh. Aentek.*

1516. Groote Pier neemt een hulk voor de ſtadt.

(2.) *P. Winſemi Kron. van Vrieſl.* XIV. *Boek p.* 439.

(3.) *Winſ. p.* 441.

Eenige Vrieſche gevangenen opgehangen.

(4.) *Velii. Hoorn. p.* 105. *Blaeu-hulk.*

1517.

Vrije roverij verkondigt.

(5.) *Vel. Kron van Hoorn p.* 111.

In deſen ſtandt van ſaeken beſloot Karel van Ooſtenrijk,
de Vorſt deſer landen naer Spanje te reiſen, om de hulding,

van.

D'Enkhuisers brengen Karel van Oostenrijk naer Spanje.

van Kastilie en d' andre koningkrijken, hem bij sijn moeders vader Ferdinand van Arragon nagelaten, t' ontfangen. Ten dien einde quam hij in 't einde van Somermaendt tot Middelburg in Seelandt, doch hij begeerde dat hem d' Enkhuisers met hunne scheepen, want hij verliet sich op hunne ervaerentheit ter see, souden overvoeren, gelijk sij deden. (1.) Ook getuigt Hadrianus Junius van Hoorn (2.) dat sich dese Vorst in alle sijne krijs-tochten, en sijn Soon Koning Philips de tweede, als hij over see moeste vaeren, niet licht in andre als Enkhuiser scheepen plagh te vertrouwen. Na sijn vertrek hadt men met de Geldersche Vriesen, hoewel 'er met de Gelderschen bestandt was gemaekt, in 't volgende jaer, weêr veel te doen. Groote Pier ging sijnen ouden gang, nam al de scheepen die hij beseilen kon, en wierp het Hollandts scheepsvolk sonder genade in see. (3.) In den Herfst socht hij Hoorn te verrasschen, 't geen mislukte. (4.) Daerna ontmoette hem een schip van Enkhuisen, dat hij self innam, en wierp de Schipper met de knecht terstondt overboordt. (5.) 1518.

(1.) *Enkh. Aentek.*
(2.) *In Bat. Hist. cap.* XVII. *p.* 279.

Groote Pier weer in see.

(3.) *Winf. Kron. van Vriesl.* XIV 453.
(4.) *Velis van Hoorn. p.* 113.
(5.) *Winf. ib.* *'T vervolg van de Holl. Kron. f.* 3. *Vel. p.* 115.

Men hadt ook dese somer hier te lande groote bekommernisse door den Koning van Denemarken, die de Nederlandtsche scheepen, wel tot 200 toe, in de Sondt liet aenhaelen, om daer aen te vinden de bruidtschat sijner gemaelinne, Isabella de suster van Koning Karel van Spanje. Doch korts daerna ontsloeg hij de scheepen. (6.) In desen standt van saeken moest men hier te lande aen den Graeve, of den Graeffelijken Koning, groote beden, of schattingen, opbrengen: daer dikwils groote twist uit ontstondt tusschen de steden; dewijl de kleene steden, onder de welke ook Enkhuisen gerekent wiert, in 't gemeen door de 6 groote steden, die nevens de Edelen op de inwilliging van 's Graven bede alleen geroepen wierden, in den omslag te hoog wierden geschat. Om nu de onlusten en pleydoyen, die hier uit resen, voor te komen, stelde de Koning te deser tijdt sekere Commissarissen met volkome authoriteit om ondersoek te doen op de magt en rijkdom van den goede der steden in Hollandt. Waer na sekre Ordonnantie, settingen en schil-

(6.) *Vel. p.* 115.

Ordonnantie op het opbrengen der Schattingen.

Uit een Request bij de kleene steden 1553 *overgegever*

 talen,

talen, geordonneert is op den ommeslag in de 60000 guldens, die men over Hollandt voortaen soude gaderen tot opbrenging der bede; stellende elke steden en dorpen tot een sekre somme van penningen, die sijn Majesteit dachte henl. mogelijk te sijn om op te brengen.

Enkh. Aentek. In het selve jaer van 1518 kochten de Burgermeesteren der stadt van eenen Pieter Landtman sekere gang bewesten Vestermans huis, daer sij een brugge leiden, die men op moghte lichten, om te gaen op het landt dat men nu Venetien, ofte Veneedje, noemt. Ter selver tijdt, gelijk boven is aengetekent, wierdt het ophaelen van den toorn van St. Pancras kerk ter handt genomen, daer eenige twist uit ontstondt onder de buuren: want als de Boumeester voorgaf, dat men op het alreeds gemaekte metselwerk een seer schoonen tooren sou konnen maeken, soo wilden die van de Wester kerke of Gommerskarspel, de buuren van Pancraskarspel niet te hulpe komen, maer begeerden dat men de Pancras of Suider kerke soude te niet maeken, en sich, gelijk de nabuursteden, laeten genoegen met een Prochiekerke; nadien men veel beter en rijkelijker een kosterije in plaets van twee moghte houden. Die van St. Pancras saegen dit stuk anders in, en wilden met hun voornemen voort, te meer om dat hunne kerk d'oudtste was. Sij gingen dan terstondt aen 't werk en trokken den tooren met steenwerk op, tot aen den eersten trans of ommegangk: daerna wierdt de spitse voorts van hout gemaekt, en bekleedt, maer seer langsaem, en na verloop van verscheide jaeren; nadien men 't bouwen somwijlen moest staeken bij gebrek van geldt, of hulpe. Men hadt hier een toren begonnen en niet eerst de kosten, en het geene dat tot het volmaeken noodig was, overgerekent. Waer door men sich ten spot stelde. Dus wierdt ook de haet en nijdt tusschen die van Gommers- en Pancras-karspel daegelijks grooter. Ja d'afkeerigheidt ging soo verre, dat de geene die tot de Pancras of Suider-kerke behoorden, in de Gommers ofte Wester-kerke niet komen wilden, nochte die van de Wester ook niet in de Suider. Ook wilden se onder malkanderen niet trouwen. En als 'er eenige

De spits op St. Pancras toren begonnen in weêrwil van die van Gommerskarspel. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Haet en nijdt tusschen Gommers- en Pancras-karspel. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

eenige van Gommerskarſpel (wiens rechtsgebiedt ſich ſtrekte tot aen Bovenkarſpel) in de ſtadt quamen trouwen, ſoo plagt men wanneer ſij nu over de rooſter waeren, die aen de Ooſtſijde van 't klokhuis ten einde van 't Weſtkerkhof lag, met een gemeen Spreekwoordt te ſeggen: *De lendenen ſijn nu al gebroken.* Soo dat het ſcheen of die van Gommerskarſpel dan eerſt in Enkhuiſen waeren. Deeſe partijſchap heeft geduurt tot de tijdt der Reformatie en afwijking van Spanje, en noch langer.

In 't volgende jaer is Karel van Ooſtenrijk, de Koning van Spanje en Heere van deſe landen, tot Keiſer gekooren, de vijfde van dien naeme. Over welke keure tot Enkhuiſen en in d'andre omleggende ſteden met verſcheide vreugdetekenen wierdt geviert. Midlerwijl hadt ſich M. Luther, noch bij 't leven van Keiſer Maximiliaen, in den jaere 1517, in Duitſchlandt tegens den Pauſſelijke aflaeten beginnen te kanten: daer de prijs deſer waeren op veele plaetſen door afloeg. Tot Enkhuiſen niettemin hieldt men ſe te deſer tijdt noch in groote waerde, want de Monniken van deſe ſtadt, die ſeer arm waren, verkregen in den jaere 1520 eenige aflaetsbullen van Paus Leo den thienden, die ſij aen de burgers verkochten; tot groot voordeel des Klooſters, dat ſich door dit middel verrijkte (1.). In den jaere 1522 wierdt de ſtadt met een beſetting van 1500 ſoldaten belaſt: op datmen ſich ter gelegentheit van den oorlog, die te dier tijdt in Vrieſlandt en Overijſſel tegens de Gelderſchen gevoerdt wierdt, van dit volk moght dienen (2.).

1519.

1520. Aflaet-brieven tot Enkhuiſen verkocht.

(1.) *Enkh. Aentek.*

1522. 1500 Soldaten binnen Enkhuiſen geleit.

(2.) *'Tvervolg van de Holl. Kron. f.* 10; *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Tot deſen tijdt toe was de ſtadt, achtervolgende ſeker handtveſt, geregeert geweeſt door twintig mannen of Raeden van d'allerrijkſte der poorteren, die derhalven rijkdommen geheten wierden. In 't verkieſen van deſe mannen wierdt geen acht genomen op eenige bequaemheit, maer alleen op hunne rijkdom; want een ſeker getal van ſchotponden optebrengen was genoeg om hun in 't beſtier der ſacken te ſtellen. Als 't ook gebeurde dat eenige van de Twintig mannen, wel bequaem ſijnde ter regeering, bij eenig toeval van huwlijk, oorlog, ongeluk ter ſee, of andere

Quade gewoonte in 't verkieſen der xx Raeden.

Handtv. van Enkh.

dere tegenſpoedt hun goedt quamen te minderen, in voege dat ſij ſoo veele ſchotponden niet mogten opbrengen als voorheenen, ſoo wierden de ſelve terſtondt van hun ampt verlaeten, en anderen, rijker van goede, in hunne plaetſe geſtelt; welke goederen hun dikwils lichtelijk waeren aengekomen bij beſterffeniſſe of ander geluk, ſijnde de beſitters ſomwijlen ſeer onbequaem, ſoo ten aenſien van hunne jongkheit, onbeſochtheit, en dat ſe malkanderen te na in bloede beſtonden. Dit alles, en de ſchade die de ſtadt daer bij leedt en ſtondt te wachten, ook dat het voorſz. getal van xx te kleen was voor de ſtadt en poorterije, die alleenlijk op de ſeevaert en koopmanſchap ſtaende, goede toeſichte behoefde, wierdt den Keiſer, als Grave van Hollandt, van wegen den Schout, Burgermeeſteren, Schepenen, Raede en gemeene poorteren ſchriftelijk vertoont, en daer op bij brieven van handtveſte, den 20 dag van Maert in den jaere 1523 getekent, ingewilligt en geordonneert; Dat voortaen voor de eerſte reiſe bij de oude en nieuwe Burgermeeſteren ſoude gekooren werden, twintig mannen tot het regiment der voorſz. ſtede, van de wijſte, bequaemſte, verſtandigſte, treffelijkſte en nutſte, die de voorſz. kieſers in hunne conſcientie, bevinden ſouden, oud weſende dertig jaeren, of daer boven: ſonder aenſchou te nemen op hunnen rijkdom, maer voornamelijk op ervaerentheit en verſtandt: ſonder ook in 't ſelve getal van twintig te mogen kieſen den vader met den ſoone, nochte ook broeders, ofte andre namaegen, die naer gemein recht verboden ſijn van een Collegie te weſen. Verders datmen jaerlijks uit de Twintig de nieuwe Burgermeeſteren ſoude kieſen, als na gewoonte. En of 't gebeurde dat eenige van die Twintig quaemen te overlijden, of te vertrekken, ſoo ſouden d' overige van de Twintig anderen in hunne plaetſe kieſen, en de gekoorenen hunnen eedt doen in handen van den Schout en Burgermeeſteren.

Vertoog daer over aen den Keiſer wegens de ſtadt gedaen. *Handtv. van Enkh.*

1523. Handtveſt bij Keiſer Karel den V verleent aengaende het verkieſen der xx Raeden of Vroedtſchappen.

D' Enkhuiſers brengen den Keiſer naer Spanje. *Enkh. Aentek.*

In dit ſelve jaer wierdt de Keiſer voor de tweede reiſe door die van Enkhuiſen uit Zeelandt in Spanje gebraght: daer hij 't oproer, dat men, ſedert ſijn vertrek, om de

Kroone

Kroone des Keiſerdoms t'ontfangen, hadt aengerecht, en door ſijne Stedehouders ten meeſtendeele was bedwongen, voorts heeft ingetoomt, en neêrgeleidt. Te deſer tijdt wierden de ingeſetenen van Weſt-Vrieſlandt met het houden van veel meer heilige dagen als 'er in d'andre omleggende ſteden geviert wierden, door den Deeken van Weſt-Vrieſlandt, Heer Jan Michielſz. Walderiauw, beſwaert. Hier over verkreeg men van Henrik van Beyeren den Biſſchop van Uitrecht ſekre Ordonnantie, geſegelt den 29 van November des jaers 1524, bij welke aen den Deeken en onderſaeten bevoolen wierdt, dat men de volgende heilige dagen. die men dus lang geviert hadde, te weten die van St. Blaſius, Aeght, Gregorius, Geertruid, Ambroſius, Johannes voor de Latijnſche Poorte, Margriete, de Schei ding der Apoſtelen, Auguſtinus, Jeronymus, Lucas, de elf duiſent Maegden, Cæcilia, Clemens, Barbera, en Lucia, voortaen ſoude houden en vieren in de kerken, en niet op de markt, noch over de ſteden en ſtraeten; willende dat d'onderſaeten, in 't Prepoſiteur van Weſt-Vrieſlandt woonende, op de voorſz. dagen hunne ambachten, landtwerk en koopmanſchappen, en alle andre werken ſouden doen, gelijk ſij op andre werkdagen gewoon waeren te doen, ſonder iet tegens den Deeken daer aen te verbeuren. Maer op St. Marcus dag, en op Aller ſielen dag, moeſt men vieren en ophouden van iet te doen ofte te werken den voormiddag, tot dat de dienſten Godts, en de Miſſe ſouden gedaen weſen. Niet tegenſtaende deſe Ordonnantie hadt men noch veel verſchils met den Deeken van Weſt-Vrieſlandt over het ſtuk van de vierdagen, die hij met geweldt wilde gehouden hebben: hij tradt ook anders in veele dingen buiten ſijn recht en behoorlijkheit; tot dat 'er door het geſach van den Stadthouder en Raedt van Hollant in wierdt verſien (1.)

1524. Ordonnantie des Biſſchops van Uitrecht over het vieren van ſommige heilige dagen in Weſt-Vrieſlandt.

Uit oude Aentek. van Fredrik Segertſz. Noorman, Burgermeeſter van Enkh.

(1.) *Velii Kron. van Hoorn p.* 124, 125.

Tot deſen tijdt toe was de ſpitſe des toorns van St. Pancras kerke noch onbekleedt en ongedekt, en de kerke door het timmeren des torens, nae 't verkopen van alle haere landerijen en goederen, ſoo verarmt, dat dit werk geſchapen

stondt nooit voortgangk te sullen hebben; maer de Pastoor deser kerke, Simon Blaeu-hulk, bragt met het verkopen en vrijwillig opdragen van sijne meeste goederen te weeg, dat het houtwerk en de twee solders in den jaere 1526 met loodt wierdt gedekt. In dat selve jaer is bij de Wethouders der stede Enkhuisen aen den burgeren vergunt, dat de geenen die soutketens wilden bouwen, geen excijs souden betaelen van het quartier souts en daer boven, 't welk sij souden uitmeten: aen den burgeren, die hier alreets Soutketens hadden, wierdt de selve vrijheidt toegestaen; doch van 't geen onder 't quartier wierdt uitgemeten, moeste d' accijs betaelt worden. Op dese wijse socht men hier de soutneeringe voort te setten. Ook getuigt Hadrianus Junius (1.) dat dese stadt toeleide, om den prijs van 't gemaekt sout te bekomen, hebbende buiten de stadtsvesten een groot stuk weegs langs den dijk verscheide soutketens gesticht. De burgers deser stede, die hij naerstige en vernuftige luiden noemt, bragten het sout wel met groote scheepen uit de steden van Bretagne, maer rou en swart, 't geen sij dan in ruime ketelen uitkookten, daer sij seewater bij gooten, waer door de smaek wierdt verbetert, en de wittigheit, die op den taeffel en bij de spijse aengenaem is, door konst te weeg gebraght, hoewel dat van de swarte rook, welken de sulferachtige stoffe der turven van sich geeft, de geheele daeken en ketens swart en dik van roet wierden. Men hadt hier te landen wel bequaeme schutsluisen, waer door men 't soute seewaeter gevoeglijk kon inlaten, gelijk in Italie en Vrankrijk geschiedt, maer het onthrak 'er aen de geweldige hette der somersonne, die noodtsaekelijk vereischt wierdt, om de vochtigheit te verharden, en de klompkens sout te doen bijeenstremmen en t' samen lopen, of tot kleene hoopkens opdrogen. Ook verhaelt H. Junius dat onse vooroudrers, eer men met groote scheepen naer Spanje en Bretagne begost te vaeren, in hun eigen landt sout plagten te maeken, want uit verbrande aerdt-kluiten, die tot asch gemaekt waeren, maekten sij sout met seer groote winste. Dit wierdt *silsout* genaemt, om dat het uit kluiten met pekel begoten, door konst

[Margin notes:]
1526.
Vrijheit aen de Sout keetluiden t' Enkhuisen vergunt.
Gedenk. van Blaeu-hulk.
(1.) *Hist. Bat. cap. XVII, p. 278.*
D' ingeseteenen seer vlijtig om 't sout te haelen en te kooken.
H. Jun. ibid.
Hoe onse voorouderen sout plagten te maken.
Had. Jun p. 278, 279.

konst was uitgetrokken. En wierden veelen door het voordeel van dit sout maken soo verre gaende gemaekt, dat se alle de vettigheit hunner akkeren hebben uitgedolven, daer het, gelijk sommige meenen, van daen is gekomen, dat de landen op veele plaetsen soo laeg sijn geworden Ook plagt men uit turven, van onder de aerde uitgehaelt, die men darij heet, tot asch verbrandt, en met soutwater overgoten, in onser voorvaderen tijden sout te trekken: welke konste nu ophoudt, dewijl men 't sout nu in grooten overvloedt uit Vrankrijk en Spanje kan bekomen. Dus verre H. Junius.

In het volgende jaer is de stadts herberge ontrent de Suiderpoort gemaekt, en de Hel en 't Vagevier genaemt. Dat selve jaer quaemen eenige seerovers in 't Vlie, de Balk, en elders Hier over sonden de Burgermeesters de baerdse van Enkhuisen en andre scheepen tegens hen uit, om de koopvaerdij scheepen te beschermen. De rovers derhalven geen kans siende om buit te krijgen, vonden voor best de wijk te nemen, en sich weg te maeken. Eenige willen dat men 's jaers daer aen het Patershof heeft gebout, hoewel anderen dat veel ouder maeken In dat selve jaer wierdt hier d' eerste steene poorte, ofte de toorn op het Suidteinde der stede gemaekt, de Suiderpoort genaemt. Ook heeft de Vroedtschap den lesten van November besllooten, dat voortaen elke Priester alle drie maenden op 't Stadthuis soude haelen vier stuivers, voor de vrijheit van hunne excijsen: en dat men voortaen geen wijnen noch bieren souden mogen verexcijsen, dan op stadts excijshuis.

1527. *Aentek. van Blaeu bulk.* Seerovers verdreven.

1528. *Siet boven p. 26.*

Aentek. van Blaeu bulk. Ordre op de Excijsen. *Uit Blaeu bulks Aentek.*

In de jaere 1530 hadt men hier eenig verschil met Mr. Ruard Tapper wegens de betaelinge van de schotstallige schulden sijner moederlijke goederen; en wierdt dit stuk bij de Burgermeesteren soo swaer gewogen, dat se daer de geheele Vroedtschap op den 30 October over vergaederden Bij de welke aengemerkt sijnde alle de twisten, schade, en ongemakken, die daer souden mogen geschieden, opkomen en spruiten, tot nadeel der stede Enkhuisen, indien se met dit geschil, recht en actie tegens hem voortvoeren, soo is hem toegestaen 't geen in het volgende afschrift is te lesen:

1530. Geschil met Mr. Ruard Tapper *Uit Blaeubulks Aentek.*

 „ Wij

Brieven van quijtscheldinge aen hem vergunt.
Uit Blaeubulks Aentek.

" Wij Burgermeesteren, Schepenen en Raeden der stede
" van Enkhuisen doen kont en te weten allen luiden tegen-
" woordig ende toekomende die dese onse brieven sullen sien
" ofte hooren lesen, Dat wij eendraghtelijken bij advijse,
" goedtdunken ende meeste stemmen der xx vroedtschap-
" pen, uit de naeme der voorsz. stede voor ons en onse na-
" komelingen, exemt, vrij, quijt, los, en ontlast houden
" ende laeten mits desen, den eerwaerdigen Heere onsen
" Mr. Rieuwert Nannisz. Doctor in der Godtheit, nu ter
" tijdt residerende in de Universiteit van Loeven, van al-
" len alsulke schotstallige schulden komende, lasten en uit-
" kopinge, die tot desen dage toe verschenen, opgekomen
" en vervallen sijn, ende voorts des voorsz. onsen Meesters
" leven langk verschijnen, opkomen, en vervallen, sulks
" die voorsz. stede van Enkhuisen soude willen ofte mogen
" manen, eischen, en exigeren van sijne Moeders salige ge-
" dachten erffelijke goederen, roerende en onroerende, gee-
" ne uitgesondert, gelegen binnen de jurisdictie ende banne
" der voorsz. stede van Enkhuisen ofte daer buiten, ook
" hoedaenig die mogen wesen: Ende dat bij contemplatie,
" excellentie ende qualiteit van sijne eerwaerdige persoonen
" wegen, ende meer andere sonderlinge deuchtelijke en
" merkelijke saeken, ons daer toe porrende ende moveren-
" de: Gelovende ende asseurerende voor ons ende onse na-
" komelingen in der maniere als boven, den voornoemden
" onsen Meester, hem noch sijne erfgenaemen uit saeke
" van dien geen opspraeke, natalinge noch moeytenisse
" daer van meer te doen, noch doen doen, in toekomende
" tijden, maer hem de voorsz vrijheit, exemtie en fran-
" chise rustelijk en vredelijk te laten useren, gebruiken en
" genieten, geduurende alleen des voorsz onse Meesters
" leven langk ende niet langer. Alle dink sonder argelist.
" Ende tot confirmatie van dien hebben wij de voorsz. stede
" segel van Enkhuisen hier onder aen in der groene wasse
" gehangen. In 't jaer ons Heeren Duist vijf hondert en-
" de dertig op ten lesten dagh Octobris. "

1531. In den jaere 1531 heeft men de Noorder poort aen 't

einde

einde van de Visschers dijk schuijns over den riedtdijk vernieuwt en van steen gemaekt (1.). Maer andre verhaelen dat dit al in den jaere 1462 is geschiedt (2.). Doch in dese en diergelijke onsekerheit gelove een ygelijk het geen hem dunkt waerschijnlijkst te sijn. Wijders hebben de Wethouders van Enkhuisen en de gemeene soutsieders en uitslijters der selve stede den 25 van Wintermaendt, des jaers 1531, een Verdrag en willekeure met malkanderen gemaekt, in maniere als volgt: Dat de Soutsieders en uitslijters voortaen geen sout souden mogen meten, of doen meten bij de groote maete, dan alleen bij de geswore meters: Dat al het sout dat men bij de soutketens, huisen en kassen, binnen of buiten in de vrijheidt der stede staende, meten of verkopen soude, beneden een vol quartier excijs soude geven; en dat het quartier souts of daer boven, indien het excijs-vrij wesen soude, tevens gekocht en gemeten sou moeten worden, en een persoon alleen toebehoren, sonder iemant meer daer aen te laeten deelen ofte mede te koop staen: Voorts dat sij van al het sout dat gemeten of verkocht soude worden, een briefken op het excijs-huis souden haelen, en de excijsen aldaer doen opschrijven of terstondt betalen: Ook dat sij uit de Soutketens niet min souden mogen verkopen, dan een vol vat of tonne tevens; en dat op de hoogste boete te verbeuren, gelijk in de brieven van dit Verdrag is te sien. Des beloofden de Wethouders hun in 't toekomende geen meer moeite te doen, ofte andre keuren, ordonnantien, ofte nieuwigheden voortestellen of te maken, roerende dese saeke.

(1.) *Aentek. van Blaeu hulk.*
(2.) *Siet boven p. 37.*

Verdrag tusschen de Wethouders en de Soutsieders.
Handtv. van Enkh.

In dit selve jaer reisde Heer Simon Blaeuhulk, Pastoor van St. Pancras kerke, naer Jerusalem, om, volgens de devotie van dien tijdt, het graf des Heeren te besoeken. Dese hadt sijn meeste middelen om het hout van de spitse van den toorn van St. Pancras kerke met loodt te bekleden, in den jaere 1526 te kost geleidt, en verkocht nu, als hij de reise naer Palestijne sou aengaen, noch seker hof, staende op de oude Doelen, voor drie hondert gulden, onder voorwaerde dat de kooper niet sou betaelen ten waere hij sijne reise vol-

Simon Blaeuhulk, Pastoor van St Pancras kerk, reist naer Jerusalem.
Enkh. Aentek.

trok en levendig t'huis keerde: 'T geen niet geschiede:
1531. Sterft tot Venetien. want in 't wederkeeren van Jerusalem stierf hij tot Venetie in 't volgende jaer 1532. Ook wierdt hij aldaer ter aerden gebragt, en op sijn graf gehouwen, nevens sijn wapen, of merk: *Hier leit begraven Simon Blaeuhulk van Enkhuisen.* Op sijn doodtbedde begeerde hij bij uiterste wille, dat men den
Sijn uiterste wille. appel van de spitse van den tooren der Pancras kerke, die eerst doorluchtig was, met koper sou overtrekken, en dicht maken; en daer toe gebruiken, sekre penningen, die hem van 't bisdom van Uitrecht quamen Tot dien einde wilde hij dat sijne vrienden op sekren dag, bij hem genoemt, naer Uitrecht souden reisen om dat geldt in te vorderen. 'T geen sij deden met seer grooten yver, want hoewel het weder op den gemelden dagh seer ongestuimig en bijna niet reisbaer was, nochtans togen sij ter selver tijdt te voet naer Uitrecht, en besorgden 't geen 'er vereischt wierdt tot voldoening van sijn uiterste wille. Ook lieten se korts daerna den appel der spitse volgens sijn begeerte beslaen

De stadt werdt aen de Noordt-sijde met toorens en muuren versterkt. In dat selve jaer, toen S. Blaeuhulk vertrok, begost men door bevel des Graven van Hoogstraeten, Stadthouder van Hollandt, de stadt met eenig muurwerk te versterken. Eerst is er een toorn gemaekt, en een stuk muurs, lang XXV roeden, strekkende van de Noorderpoort Oostwaerts naer de Suider see: 't welk te dier tijdt quam te kosten 2362 Karolus guldens (1). In 't volgende jaer 1532 heeft men noch
1532. een kleine poort gebout, als ook een grooten ronden toorn, met XXVII roeden muurs, strekkende van 't Oost-einde der muragie die 't jaer te vooren gesticht was, in de Suider see: en stondt de stadt op 2741 guldens. Al dit werk wierdt gegrondtvest op else balken van XX of XXV voeten langh, welke hier in den grondt, die seer week was en geen swaerte kon dragen, sijn ingeheyt: soo dat het bijkans op de helft soo veel koste onder, als boven d'aerde, voorts wierdt het van onder tegens het water, met groote harde Bentemer steenen, en boven met Leydtsche steen opgehaelt (2.). Den XIV van September deses jaers 1532 wierdt de Keure van het dekken der huisen, te vooren in de jaeren 1505 en 6 gemackt,

(1.) *Uit sekre Informatie bij Dirk van Teilingen in Sept. 1536 genomen.*

(2.) *Uit de selve Informatie.*

weêr vernieut, en daer bij bevolen, Dat niemant voortaen eenige huisen soude mogen timmeren, als met harde wanden, hardt voor en-achter-schot en hardt dak: ook moest men de beschadigde huisen soo dekken, op verbeurte van t'sestig ponden, twintig voor den Schout en veertig voor de stadt: maer de geene die op de voorsz. wijse rondtsomme hardt timmerde, soude op yeder hondert pannen genieten twaelf schellingen Brabandts. Insgelijks wierdt gekeurt dat alle jaeren, vier ingesetenen, die 't hoogste pondsch. t hadden op te brengen, hunne huisen, na voorgaende waerschouwinge, moesten afbreken en met hardt dak en harde wanden maeken, op gelijke penen.

Vernieuwinge van de Keure op de daken en wanden der huisen. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Te deser tijdt was men hier te lande, en voornamelijk in de watersteden, in groote verlegendtheit wegens het sluiten van de Sondt, in 't verlede jaer door last van den nieuwen Koning Fredrijk geschiedt; om dat men den Koning Christiaen of Christiern des Keisers Swager, wegens sijne tijrannije uit sijn rijk verdreven, hier ontfing en bijstandt deeden. Ja men hieldt in het jaer 1532 de Sondt alleen voor die van Hollandt en West-Vrieslandt gesloten, en gaf d'andre Neerlandtche scheepen vrijheit om te vaeren: ook voeren de Deenen en Lubekers in d'andre Neerlandtsche Havens van Seelandt, Vlaenderen, en Vrieslandt. Nochtans hadden die van Hollandt en West-Vrieslandt den verdreven Koning geen bijstandt gedaen, dan door bevel van den Keiser. Doch eindelijk wierdt 'er desen somer een verdrag getroffen en de Sondt weêr geopent; mits dat men den verjaegde Koning geen hulpe sou doen, noch ook geen scheepen naer Noorwegen senden, soo lang als hij sich daer onthieldt. Op de tijding van dit verdrag daelde terstondt het koren van 46 op 22 goutguldens (1).

Moeite met Denemarken.

Vel. Kron. van Hoorn p. 129.

(1.) *'T vervolg van de Holl. Kron. f. 24.*

Nae 't verdwijnen deser swaerigheit, daer Enkhuisen sijn deel in hadt, ontstondt 'er een andre plaege. Een storm uit den Noordtwesten dreef het seewater, op Allersielen dag, soo hoog op, dat het een gantsche voet over de dijken vloeide, 't welk nu in hondert jaeren niet geschiedt was, waer door den seedijk op verscheide plaetsen doorbrak, en 't water den gantschen winter tot de gaeten in-en uitvloeide,

Hooge Water-vloedt.

1533. De dijk werdt verhoogt.

(1.) *Velii Kron. p.* 134. (2.) *Enkb. Aentek.* Wester poort gebout. (3.) *Aentek. van Blaeu bulk. Stede-boek van J. Blaeu.* (4.) *Informatie bij D. V. Teilingen* 1536 *in Sept. genomen.*

vloeide. Doch in de voortijdt des jaers 1533 wierdt de dijk hermaekt, en van Enkhuisen af, tot Hoorn toe, ontrent een ton lengte verhoogt (1.); als ook de Bredestraet en de Visschers dijk (2.) binnen Enkhuisen. In 't selve jaer wierdt op het westeinde der stadt, daer men naer Hoorn gaet, een kleene poort van steen geboudt, en aen de suidt-sijde van den doorgang met een sterk cierlijke tooren halfrondtsgewijs versterkt. Dese poort stondt ontrent 130 treden van de Westerkerk Westwaerts op, daer nu de steene sluis is (3.). Ter selver tijdt heeft men aen die poort en toorn twee vleugelen muurs gemaekt, lang aen de noordt sijde acht en aen de Suidtsijde tien roeden. Dit alles koste de stadt 2513 guldens (4.)

Oorlog met Denemarken. *Vel. p.* 134.

Korts daerna verviel men weêr in oorlog met Denemarken en Lubek, soo dat de Sondt weêr geslooten wierdt. Ook hadden die van Lubek Gesanten bij den Hartog van Gelder, en sochten met sijne hulpe de scheepen hier te lande te verbranden, en alsoo den Hollanderen alle magt ter see te benemen. Dit wierdt bij die van Amsterdam de West-Vriesche see-steden aengedient, en daer tegens gewapent en gewaekt. De vijanden hielden verscheide schepen aen: waer tegen bij die van Amsterdam, Enkhuisen en Hoorn ten hove versocht, en, na veel aenstaens, verkregen wert, een beslag van Deensche en Oostersche goederen, die toen hier in 't landt waeren. De Lubekers weerden d' onse niet alleen uit de Oostsee, maer quaemen ook met hunne oorlogschepen op de Noordt-see, tot in de Hoofden, om daer te wachten op de Hollandtsche Westersvaerders. Hier tegen bragt men in Hollandt, soo tot Amsterdam als in West-Vrieslandt, dertig oorlogschepen in zee, die maer een maendt dienden, dewijl de Lubekers haest vertrokken. In

1534. (5.) *Velius p.* 135.

't volgende jaer bleef de Sondt noch gesloten, 't geen een benauden tijdt veroorsaekte (5.).

Twist met den Deeken van West-Vrieslandt. *Uit de Privilegien van Groote-broek.*

Die van Enkhuisen, nevens die van Hoorn, Grootebroek, en d' andre plaetsen en dorpen onder de Proosdij van West-Vrieslandt, waeren te deser tijdt weêr in twist met den Deeken van West-Vrieslandt. De steden deeden hunne klachten aen 't hof van Hollandt, over verscheide misbruik

sijner

ſijner geeſtelijke juriſdictie. Men nam informatie, en ſchreef daer op bij replijk en dublijk, daerna ſijn 'er dagen van communicatie gehouden bij de Gedeputeerden van 't Capittel van den dom, den voorſz. Deeken, en de Gedeputeerden van de voorſz. ſteden, met hunne medegenoten: en is eindelijk, door tuſſchenſpreken van Meeſter Jooſt Sasbout, als Commiſſaris, bij den Grave van Hoogſtraeten, Stadthouder van Hollandt en Uitrecht, daer toe gecommitteert, na dat hij den Hove ſijn rapport hadt gedaen, een accoort gemaekt, als hierna volgt:

Verdrag tuſſchen den Deeken en de ſteden en plaetſen van Weſt-Vrieslandt.

„ I. Eerſt die van Scardam en Scarwoud ſullen haere ſa-
„ cramenten haelen tot Hoorn van den Paſtoor aldaer, ſon-
„ der dat ſij gehouden ſullen weſen tot Hoogkarſpel daer-
„ omme te reiſen.

„ II. In de Paeſch-heilige-dagen als men haelt criſma
„ ſal niemant van boomwol ooit afgenomen worden, dan
„ ſal den dienaer geven worden een oortken ofte Scoetgen,
„ *civilitate* (1.), ende mits betaelende den taux en ſal nie-
„ mant in onkoſten van teringe ofte wagenhuur gehouden
„ weſen.

(1.) *Uit beleeſtheit.*

„ III. Den Deeken en ſal niet meer nemen voor zeen-
„ penning (2.), dan den gewoonlijken taux na ouder ge-
„ woonte.

(2.) *Siet van dit woort p.* 18.

„ IV. Den Deeken en ſal niemant composeren *in cauſa*
„ *matrimoniali* (3.), om ſententie te geven, om *juramen-*
„ *tum expurgationis* (4.) te ontfangen of diergelijke. Noch
„ en ſal partijen om te compoſeren niet houden lopen, en-
„ de als de queſtie valt tot Hoorn, en ſal niet meer nemen
„ dan den behoorlijken ordinaris taux.

(3.) *In Huwlijks ſaeken.*

(4.) *De eedt van ſuivering.*

„ V. Ende als hij moet reiſen tot verſoeke op een Zeen-
„ ſtoel, 't ſij verre ofte nae, ſal daer af hebben drie gou-
„ den gulden, te weten twee voor den Deeken, en een
„ voor den Notarius. Ende ſal betaelt worden bij den gee-
„ nen die 't verſoekt, of bij den geenen die ſuccumbeert.

VI. In kleine ſaeken ſal den Deeken civiilheit uſeren,
„ ende ſal ook van niemandt geldt nemen om hem *juramen-*
„ *tum expurgationis* (5.) ofte andere niet te laten doen.

(5.) *De eedt van ſuivering.*

„ VII. In dispensatie van proclamatien, als hij die geven „ wil, en de saeke sulks eischt, sal discretie daer besigen, „ en ten hoogsten niet meer nemen dan na ouder gewoon„ te, elke proclamatie eenentwintig stuivers.

„ VIII. Ende van versuimde kindren sal hem reguleren „ na de privilegien en rechten van de plaetsen.

„ IX. Om te consenteeren dat men kerke ofte altaeren „ uitsette, grooter makende, en sal geen groote sommen „ van penningen genomen worden, maer een oude schildt „ ofte twee na gelegentheit.

„ X. Insgelijks sal ook genomen worden van den Deeken „ omme kerken goeden te mogen verkopen *pro cognitione* „ *causæ* (1.).

„ XI. Ende en sal geen geldt genomen worden van Ker„ ken, omme met hem te dispenseren sekre werken onge„ maekt te laeten staen, noch de selve kerken onder sulks „ deksel gecomposeert.

„ XII. De Deeken en sal niet eischen ofte composeren „ in *causa mixti fori* (2.), als 't bij den wereltlijken Rech„ ter daer bij preventie vonnisse afgenomen is.

„ XIII. De Deeken en sal van Institutien van beneficien „ niet meer nemen dan naer ouder gewoonte, dat hij seit „ te wesen *medios fructus*, *deductis expensis* (3.).

„ XIV. De Deeken en sal geen geldt nemen om iemandt „ te laeten sitten *in matrimonio*, *in gradu affinitatis prohibito* (4.).

„ XV. De Notarius en sal geen part noch deel hebben „ in de pacht van de Deekenije, ende wort de Notarius bij „ den Deeken gecommitteert tot eenige saeken, sal als dan „ een ander Notarius bij hem hebben. Ende sullen die van „ den Capittele aengaende de Fiscael voorsien sulks dat d' on„ dersaeten redenen hebben sullen te vreden te sijn. Ende „ sal de Deeken sijn Consistorie houden in der kerken, of„ te andre eerlijke huisen ofte plaetsen.

„ XVI. De Deeken sal den ban soo selden useren in kleine „ saeken als hij mag, ende en sal niemandt in den ban doen „ dan met behoorlijke voorgaende proceduren van rechte.

„ XVII. De Deeken en sal den Pastooren geen verbodt „ doen

(1.) *Na kennis van saeken.*

(2.) *In saeken behoorende soo wel tot den wereltlijken als geestelijken rechtbank.*

(3.) *De helft van 't inkomen, de kosten daer afgetrokken.*

(4.) *In Huwelijk, in verbode graedt van maegschap.*

„ doen van iemandt te trouwen na de behoorlijke proclama-
„ tien, onder dekſel dat ſij te vooren bij een geſlaepen heb-
„ ben, noch te bedwingen abſolutie-brief te haelen *à clan-*
„ *deſtino* (1.) ten ſij dat blijke anders dan uiter biechte dat
„ ſulke perſoonen te vooren *clandeſtinè* gecontraheert heb-
„ ben. Ende mits deſen wordt den Paſtoor geen magt ge-
„ geven te abſolveren *à clandeſtino in foro contentioſo* (2.).

„ XVIII. De Deeken en ſal hem niet onderwinden te
„ cauſeren ofte compoſeren iemandt ter cauſe van ſimple
„ fornicatie (3.).

XIX. Aengaende d' Abſolutie-brieven *à clandeſtino*, daer
„ den Deeken afneemt eenentwintig ſtuivers, ſeggende dat
„ altijds van oudts ſoo geuſeert is bij tijden van voorgaende
„ Deekens, en dat daer of blijkt bij oude Regiſters. Die
„ van Hoorn, Enkhuiſen, cum ſociis, ſeggen ter contra-
„ rie, dat men van oudts niet meer plag te geven dan ne-
„ gen botdragers, nu geſtuivert tot XIV ſtuivers: die van
„ ENKHUISEN ſeggen, privilegien te hebben, daer af
„ niet meer ſchuldig te weſen dan vijf ſtuivers; ſuſtine-
„ rende dat ſij en andre gepriviligeerde bij haere privilegie
„ behooren te blijven.

„ XX. De Deeken ter contrarie maintinerende dat ſulke
„ Privilegie niet rechtelijken geimpetreert en is, noch ook
„ geuſeert, ſal den Officiael van mijn heere den Arch-di-
„ aken Meeſter Lambert van Duinen hier op doen rapport,
„ omme een goedt middel van accoort te vinden tuſſchen
„ dit en drie Koningen dagh.

„ XXI. Aengaende de Obſervantien van de Concorda- 1534.
„ ten van Biſſchop Roelof, die van Hoorn, Enkhuiſen,
„ cum ſociis, ſuſtinerende, dat de Deeken die behoort t'on-
„ derhouden en achtervolgen, navolgende mandamente en
„ beſlote brieven van den Prinſe van den lande tot diver-
„ ſche tijden tot dien einde geexpedieert: de Officiael ter
„ contrarie dat Biſſchop Roelof immers geen magt en had-
„ de Concordaten te maeken over Weſt-Vrieſlandt, tot
„ ſijner juriſdictie niet behoorende: ook dat ter cauſe van
„ de onderhoudeniſſe van der ſelver Concordaten over ge-

(1.) *Van heimelijke trouw.*

(2.) *Van de heimelijke trouw die voor 't gerecht in geſchil werdt getrokken.*

(3.) *Hoererij.*

„ heel Hollandt tusschen de Keiserlijke Mat. als Grave van
„ Hollandt, en mijn Heer den Bisschop van Uitrecht lange
„ questie geweest is; ende dat deselve Concordaten in veele
„ punten onredelijk sijn: is desen aengaende geen eindelijk
„ accoort gemaekt, maer elk van de partijen blijft op sijn
„ recht, tot dat de selve Concordaten breder gevisiteert
„ ende bij andre Communicatien ofte decisie hier in voor-
„ sien sal wesen. Aldus gedaen in den Hage bij consent van
„ den voorsz. Meester Lambert van Duinen, Officiael van
„ mijn Heer den Domproost, als van 't Capittel den Dom
„ hier toegesonden; Meester Pieter Ruuch Deeken van
„ West-Vrieslandt; Meester Pieter de Jonge van Hoorn;
„ Freek Seeghersz. van Enkhuisen, en Pieter Jansz. van
„ Grootebroek, als Gedeputeerden van de voorsz. steden
„ en andre plaetsen en dorpen onder de Proosdij van West-
„ Vrieslandt gelegen; den tweden Decembris, Anno XVc.
„ vierendertig. *Onder stondt getekent* SASBOUT."

Den vijfden van die selve maendt wierdt bij de Wethouders van Enkhuisen besloten: dat de Burgermeesteren, tot gemeene oorbaer der stede uittrekkende, een van de twintig Vroedtschappen, en dat wien sij wilden, vermogten mede te nemen; en dat de geene die men daer toe verkoos, de reise gewillig sou moeten doen, op verbeurte van negen ponden tot veertig grooten 't pondt, hun af te nemen sonder rechtsvordering, of verschooninge. Dese ordre schijnt toen beraemt te sijn, dewijl men in dese beswaerlijke en gevaerlijke tijden dikmaels van Stadts wegen iets had te versoeken, of voor te draegen aen de Staeten van Hollandt, in welker vergaedering de steden van West-Vrieslandt toen noch niet te seggen hadden. Want op de dagvaert van de Staeten van Hollandt plachten van oudts alleenlijk de Edelen met de ses groote steden, Dordrecht, Haerlem, Leyden, Delft, Amsterdam en Goude, geroepen, en voor 't gantsche lichaem van 't graefschap erkent te worden.

Resolutie op het uittrekken der Burgermeesteren en Vroetschappen.

Aentek. van Blaeu-bulk.

In dat selve jaer heeft men hier een toorn van taemelijke groote gebout met een stuk muurs, strekkende van de Noorderpoort westwaerts op, lang XXXV roeden. Dese versterking

Versterking des stadt.

king koste de stadt 3258 Kar. guldens (1.). Te dier tijdt beval ook de Graef van Hoogstraeten, des Keisers Stadthouder in Hollandt, dat men noch eenige werken aen de suidtsijde soude maeken. Volgens die last is 'er in den jaere 1535 op het suidteinde der stadt, tegens den slag der Suider see, een groote toorn en noch twee kleene wacht-toorens gemaekt, met muuragie aen beide de sijden: strekkende d'eene sijde noordt-oost in see, en d'andre sijde suidt west in de haven, te samen lang 51 roeden, gekost hebbende 5133 Kar. guldens (2.): Welk beloop van onkosten wij hier en elders somwijlen aentekenen, niet als saeken van groot belang, maer tot een bewijs van de gelegentheit dier tijden. In dit jaer heeft men ook een Reijner Reijnertsz. tot Clerk of Secretaris deser stede aengenomen, onder voorwaerde van in sijnen dienst niet te treden, of hij moest eerst de Fransche of Walsche taele, op sijne kosten, leeren lesen, schrijven, en spreeken (3.). Want dese spraek was nu in 't hof in groot gebruik, hoewel sich de Vorst, volgens 's landts voorrechten, van de Duitsche taele moest dienen (4.).

(1.) *Uit de Informatie bij D.V. Teilingen in Sept. 1536 genomen.*

1535.

(2.) *Uit de selve Informatie*

(3.) *Aentek. van Blaeu-hulk*

(4.) P. C. *Hoofts Hist.* 1. 34.

In den selven jaere geschiede des Keisers vermaerde tocht in Africa, en de verovering van het Koningkrijk Tunis: daer sich Domkens van Enkhuisen soo dapper queet, dat hem de Keiser daerna met een trefflijk wapen vereerde. Gedurende desen tocht stonden d' Enkhuisers den Keiser met vier groote karveelscheepen van oorlog ten dienst, van welke naderhandt voor Genua, drie met volk met al, en onder anderen twee kloeke soonen van Symon Jansz. wijlen Schepen der Stad, door onweder sijn gebleven. Midlerwijl bleef in 't Oosten de Sondt noch gesloten, gelijk ook in den jaere 1536, tot groot nadeel van die van Enkhuisen en al de watersteden. Want die van Hamburg en Bremen hadden nu al de vaert, en bragten hier dagelijks menigte van Oostersche waeren: soo dat 'er in dit verlies van den handel geen groote dierte ontstondt; want men kocht een roggen broodt van twaelf ponden voor drie stuivers. Ook verviel men ontrent desen tijdt weêr in oorlog met Vrankrijk, dat de seevaert naer 't Westen t'eenemael onveilig maekte.

Tocht in Africa.

Enkh. Aentek.

Uit d' Informatie bij Dirk van Teilingen den 15 en 16 September 1536. genomen.

1536.

'T vervolg van de Holl. Kron. f. 47.

Oorlog met Vrankrijk.

1536.
De haering visscherij wedersijds toegelaten.
Repert. der Placc. p. 33.
(1.) *Den* 18 *September.*
(2.) *Den* 21 *Aug.*
(3.) *Den* 5 *October.*
(4.) *Repert p. 33.*

Doch niettemin wierdt de visscherij van de Haeringvaert wedersijdts toegelaeten; daer Enkhuisen, ten aensien van haeren sterken haringhandel, veel aengelegen was. Men liet bij openbaere Plakkaten, niet alleen van wegen den Keiser (1.), maer ook van wegen den Koning van Vrankrijk (2.), versekering doen, dat de haeringvisscherij, soo wel bij de Nederlanders, als bij de ondersaeten van Vrankrijk soude geschieden, als na gewoonte, sonder belet of vrese. Korts daerna (3.) deedt men hier te lande op yder last haering lichten vijf schellingen Vlaems, tot betaeling van de toerusting van ses oorlog schepen (4.). In dit selve jaer, in de maendt van Augustus, naemen de François en een schoon nieu schip van Enkhuisen, komende van Andalusiën en Lisbon met sout geladen. Hier wierdt de broeder van Sijvert Reijnersz. Raedt en kerkmeester der stadt, doorsteeken, en overboordt geworpen; de schipper hieldt men gevangen, en eischte LXX goude kronen tot rantsoen, voor Allerheiligen te betaelen, op de verbeurte van de helfte meer. Noch wierdt 'er een ander schip van den Graef van Oldenburg aengehouden, en den Hartog van Holst, of nieuwen Koning van Denemarken, in handen gegeven. Ook hadden d' Enkhuisers noch drie schepen in Oostlandt, die, vermits het oorlog, door den Sondt niet t' huis dorsten komen, en aldaer voor half geldt verkocht wierden, tot merkelijke schade der uitreders.

Groote schade bij d' Enkhuisers ter see geleden.

Door dese en andre schade ter see geleden, als ook de groote kosten onlangs wegens het versterken der stadt gedragen, en de kleene inkomsten der stadt, vonden sich de Wethouders te deser tijdt benodigt, om des stadts onvermogentheit aen den Keiser te vertoonen. Sij hadden, behalven de voorige onkosten en schade, dit lopende jaer drie groote toorens doen verwulven, en al de vesten ofte wallen der stadt op nieuws met aerde en stakettinge versien; noch hadden se aen de see-sijde een groot deel van de stakettinge met halve noordtsche balken vernieuwt: ook de paelen, buiten om de stadt in see, die met den ysgangk waeren weg gegaen, weêr op nieuws geheit. 'T geen gesaementlijk wel

De vesten der stadt met de stakettinge en palen daer rondtsom als ook de Dijken werden versien.

wel gekoſt hadde 1700 Karolus gulden. Daer wierdt ook dit jaer veel arbeidts en koſten gedaen om den ſeedijk te verſien. Want van hondert en vijfentſeventig morgen buitendijkslandt, gelegen buiten Enkhuiſen aen de noordt-ooſt-ſijde, heeft men wel dertig morgen landts afgedolven; daer men den grooten ſwaeren ſeedijk mede maekte, mitsgaders den ſomerdijk, om het gemelde buiten-landeken gaende: waer door de poorters der ſtadt, die dat landt meeſt toequam, groote ſchade leden. Op het vertoog van deſe en andre beſwaerniſſen wierdt Willem Goudt, Ontfanger Generael van de beden in Hollandt, wegens den Keiſer belaſt, deſe ſaeke te onderſoeken, ofte door ſijn Subſtituit te doen onderſoeken. De Subſtituit, Dirk van Teilingen genaemt, heeft daer den 15 en 16 September verſcheide Wethouders en poorters als getuigen, ook de vier Burgermeeſteren, onder eede ondervraegt, en bevonden: Dat de drie ſcheepen voor Genua gebleven, elk wel waerdig vijf duiſent Karolus, ſulks dat het verlies van dien wel beliep xv duiſent Rijnsguldens, of ſoo anderen verklaerden 18000 Kar. guldens, meer en niet min: dat het ſchip bij de Francoiſen genomen, wel waerdig was v duiſent, en het andere bij den Oldenburger aengehouden vi duiſent gl: dat 'er het verlede jaer noch twee groote ſcheepen van Enkhuiſen in de Spaenſche ſee waeren geſonken, waer van het eene wel waerdig was 7000 en 't andre 5000 Kar. guldens: dat 'er noch twee groote Enkhuiſer hulkſchepen gemiſt wierden, van de allergrootſte die hier in 't landt waeren, elk waardig boven de 6000 guldens: ja dat 'er in als binnen 's jaers wel tien groote ſchepen, tot Enkhuiſen t' huis hoorende, gebleven waeren; behalven andre kleine ſchepen: Dat 'er xii Enkhuiſer ſchepen, in Seelandt leggende, van al hun geſchut, kruidt en lijftocht waeren ontbloot, om op de oorlogſchepen, toegeruſt naer Denemarken, gebruikt te worden; daer ſij geen vergoeding van gehadt hadden, belopende deſe ſchade wel op vijf duiſent gulden: Dat ſe ſedert het jaer 1531 nooit jaer verbij lieten gaen ſonder de ſtadt met nieuwe toorens en muuren te verbeteren: ſulks dat ſe ſint die tijdt vijf ſterke toornen,

1536. *Uit de gemelde Informatie van D. van Teiling.*

Informatie van 's Keiſers wegen op de ſchade en laſten der ſtadt.

Overſlag van de ſchade ter ſee.

Onkoſten aen vijf nieuwe toorens en eenig muurwerk gedragen.

onder

1536. onder met Bentemer steen, tot groote kosten van de stadt, gemaekt hadden, met vaste muuragien, aen elke sijde van de toornen, die met goede steene bogen over geslagen waeren; soo dat de muuren beneden wel ses groote Leydtsche stenen dik, en boven wel vier steen dik waeren, behalven noch de bogen: 't welk de stadt wel gekost hadde 20000 Kar. guldens: Dat sij in 't jaer 1535 gehadt hadden, acht hondert duisent groote Leydtsche steen, waer van elk duisent gestaen hadde, met de vracht en anders, op dertig stuivers, 't welk beliep 1200 Kar. guld. noch XL hondert voeten Bentemer steen, waer van elke hondert voeten stonden met de onkosten op XV Kar. guldens, dat wel beliep 100 pondt groot, behalven kalk, arbeidts loon, en anders: dat se dat voorleden jaer gehadt hadden aen hey-hout 400 Kar. gul. dat altemael gegaen was aen den nieuwen toorn, met een groot einde muurs dien sij 's jaers te vooren geleidt hadden, aen de suidtsijde der stede; daer noch bij quaemen d'onkosten van dit jaer, soo in het hermaken der vesten, stakettingen en palen, als andersins: Dat de stadt jaerlijks belast was, soo van lijfrenten als losrenten, ter somme wel van 800 (1.) Rijns-guldens, meer los- dan lijf-renten: Dat de stadt jaerlijks aen onkosten van renten, wakers, bolwerken en anders, te betaelen hadden, ontrent 2500 Kar. guldens; behalven de bede, ommeslaegen, en andre nieuwe nodige reparatien: Dat de gemeente alle jaeren moest onderhouden ontrent 200 roeden wierdijk, of bolwerk, met groote paelen daer voorgeslagen; waer van yder roede jaerlijks wel koste een pondt groot, en als men paelen sloeg wel drie ponden groot: Dat hier tegens de inkomste der stadt seer kleen was, door de kleenheit der excijsen, en het weinig inkomen van rogge, door het stilstaen der Oostersche vaert: Dat se om des stadts gedeelte in de ommeslagen en beden, mitsgaders het onderhouden der dijken en bolwerken op te brengen, tweemael 's jaers, het geldt met omslag uit de gemeente moesten haelen: 't welk soo niet voort moest gaen, of veel burgers souden de stadt liever verlaten, en elders met 'er woon trekken: Dat 'er nu mits de verhindering der

Lasten der stadt.

(1.) *Een ander verklaerdt 1000 Kar. guldens.*

Hoe men die vinden moest.

see-

ſeevaert, bijna geen neering in de ſtadt was, dan noch een weinig door de XIV Soutketens, die buiten de ſtadt ſtonden: Dat 'er, behalven de voorgaende verſterking, noch van noden waer aen de ſuidtſijde der ſtadt, gaende naer 't Weſten buiten de Suiderpoort, en den dijk daermen naer Hoorn met de wagen vaert, een nieuwen tooren te leggen, met lange muuren, en twee toornen daer tuſſchen beiden, tot de Weſterpoort, die na Grootebroek gaet, dat lang vallen ſoude twee hondert roeden; 't geen hun ook door den Grave van Hoogſtraten, van 's Keiſers wegen was belaſt: Dat ſe dit werk, 't welk met elſe palen moeſt werden, geheit, en wel XIV of XV Duiſent guldens ſoude koſten, niet beſtaen dorſten, ſonder te hebben ſonderlinge gracie en quijtſchelding van de Keiſerlijke Majeſteit, van hun gedeelte in de beden van ſekere lange jaeren. Hier op volgde, dat de Keiſer een ſeker gedeelte van de beden of ſchattingen, bij de Staten van Hollandt ingewilligt, voor ſoo veel d' Enkhuiſers daer in vervielen, liet vallen: doch onder beding dat de Wethouders die penningen ſouden moeten beſteden tot het verſterken en veſtigen der ſtede.

1536. Wat 'er noch gemaekt moeſt werden

Verſoek van quijtſchelding.

Siet de Handtveſte gegeven 1553 den 29 April.

Niet lang daer nae, in den volgenden jaere 1537, begoſt ſich de Hartog van Gelder, hoewel 'er in den jaere 1535 een vaſten ſoen en vrede, ſoo 't heete, tuſſchen den Keiſer en hem geſloten was, weêr te roeren, en te lande en ter ſee te wapenen; ſoo dat ook de Weſt-Vrieſche waterſteden ſich benoodigt vonden, op tegenweer te denken; en verſcheide ſchepen, over welker toeruſting Enkhuiſen het bewindt wierdt gegeven, in ſee te brengen. Die van Enkhuiſen hielden ook een ſein-ſchip op de kuſt van de Veluwe, 't welk hun in de maendt van Junius aendiende, dat de Gelderſche vloote gereedt lag omt ſeil te gaen. Dit liet men den dertienden der ſelve maendt aen die van Hoorn weten, die terſtondt ſcherpe wacht ſtelden en d' omleggende dorpen waerſchouden. Men ſtelde ook ordre hoe men de Gelderſchen, indien ſe landen wilden, ſouden keeren. Maer de Hartog hadt het op Enkhuiſen gemunt, ſoekende deſe haeven, die, als de deure en ſleutel der Suiderſee, allerbequaemſt

1537. De Hartog van Gelder ruſt ſich weer ten oorlog. *Enkh. Aentek.*

Aenſlag van de Gelderſchen op Enkhuiſen.

1537. *Siet het Vervolg van de Holl. Kron. f. 48. H. Jun. Bat cap. XVII. p. 277, 278. A. van Slichtenhorst Geldersche Geschiedenisse XI Boek, p. 428; Aentek. van Blaeu-bulk. en anderen.*

en best gelegen was om Hollandt te quellen, met list te vermeesteren. Hij deedt tot Harderwijk vijf smak-schepen bereiden, begaf sich self in de stadt, en hieldt 'er de poorten twee dagen voor 't afvaren gesloten, op dat niemant Enkhuisen, of d'andre watersteden, van den juisten tijdt sijner komste soude waerschouwen. Daerna liet hij den XXI Junius tegens den avondt eenige vaendelen krijsknechten, soo heimelijk als doenlijk was t'scheep gaen, en bragtse, ontrent sevenhondert sterk, self tot op de brugge daer sij afvoeren; belastende, dat se hunne Kapiteinen souden gehoorsaemen, op verbeurte van den hals. Hij socht sich van desen tijdt, als seer bequaem tot het uitvoeren van sijn voornemen, te dienen, dewijl nu de meeste burgers, en al de jonge manschap van Enkhuisen, t' see waren. Een of twee uren voor den opgangk der sonne, den twee-en twintigsten der maendt, quamen sijne scheepen voor Enkhuisen op de rede ten anker. Twee van deselve liepen met een deel waeghalsen, die d'anderen op het aensteken van seker vierteken, daer toe bestemt, van stonden aen souden hebben gevolgt, tot onder het pakhooft. Hier dachten se de stadt, die, hoewel sij andere had gewaerschout, self, 't geen vremdt was, voor haer eige behoudenisse niet genoeg waekte, onversiens te vermeesteren. Doch alsoo hun 't water ontviel moften sij d'ankers uitwerpen, en een wijle tijts na 't hoog water verbeiden. Door dit vertoeven, en 't genaken van den dag, liep dees' aenslag te niet: want se wierden van iemant gesien en verders ontdekt. Eenige schrijven, sekre vrouwe 's morgens ontrent twee uuren op de vesten gekomen, siende dat seker man, in een der voorsz. twee schepen, sijn bovenste kleedt uittrok, en met selve eenige spietsen, die boven op 't schip lagen, bedekte, dat haeren man te kennen gaf. Anderen seggen, dat dese vijanden door iemant van Klaes Blaeuhulks schip, 't welk toen aen 't Ooster-hooft lag, wierden ontdekt. Maer uit andere Aentekeningen is my een ander verhael te vooren gekomen, te weten: Dat seker borger genaemt Erik in de Bok 's morgens vroeg op het Suidt bij den toorn quam, en de Geldersche scheepen ge-

gewaer werdende, hun vraegde, wat ſij in hadden? 'T antwoordt was, Mout. De vraeger daer op, Aen wien ſult gij 't brengen? Sij wederom, Aen Jan Groot Albert; deſe was toen Oudtburgermeeſter, en hadt ſijn dochter aen Eriksſoon ten huwlijk gegeven. Dies vloog Erik terſtondt naer ſijn huis, en vraegde hem, of hij mout verwachte? en beſloot voorts, als 'er neen geſeit werdt, dat het Gelderſchen waeren. Dit deedt men in der ijl de burgers bekent maken, en yder ter wapen roepen. Daer op draefde oudt en jong, met groot gedruis, naer de ſeekant: 't welk, gehoort bij de vijanden, hen riedt af te wijken. Sij ſtierden 't dan t' ſeewaert in, en dat met ſulk een haeſt, dat ſe geen tijdt naemen om hunne ankers op te winden, maer die afkapten. Dan eenigen meenen dat ſe vroeger weeken, toen ſij hunnen kans door 't verloop des tijds verlopen ſagen. D' afgekapte ankers ſijn daerna door laſt van de Wethouders opgehaelt, en ter gedachteniſſe van de gemiſten aenſlag aen den Engelſchen, of Suider toorn, opgehangen Maer noch treffelijker geheucheniſſe vervaette het gedicht, door Hadrianus Junius van Hoorn gemaekt, dat in marmorſteen onder d' ankers wierdt uitgehouwen, en met ſijn tal-letteren het jaer des aenſlags op deſe wijſe uitdrukte:

1587.

H. Junii Bat. cap. XVII, *p.* 278.

EnChVſaM InſIdIIs taCItIs ſVb noCte ſILentI
obrVere adnIXa eſt GeLrICa perfIdIa.

Waer van de ſin is:

DE GeLders' ontroV ſoCht EnkhVIſen ſtrIId'bre waLLen
BII naCht Met haere LIſt Van bVIten t' oVerVaLLen *.

** Staet te letten dat in deſe tijd-dichten de D en W niet en tellen, als in 't Roomſche getal onbekent ſijnde.*

Daer bij wierdt noch gevoegt een gedicht, geſtelt bij Mr. Gerbrandt Cloeten, of Cloeting, naderhandt Penſionaris, en ten leſten Rector der Latijnſche Schoole deſer ſtede: 't welk dus luide:

1537. *Anchora quam cernes ferro præcisa bipenni,*
Artes testantur, perfide Gelre, tuas.

't welk seggen wil:

Dees' ankers afgekapt toen d'aenslag was gemist,
Getuigen, Geldersman, uw trouweloose list.

De Hartog van Gelder daer tegens schreef, korts na 't wederkeeren van sijn schepen, aen de Burgermeesteren tot Amsterdam, om alle achterdenken weg te nemen, en de steden in slaep te wiegen: *Dat de gemelde scheepen alleen t' seil waeren geweest om sijnen Neve den ouden Cardinael van Bourbon, die hem noch voor sijn einde socht te besoeken, aen den ingangk van 't Texel waer te nemen: en dat se t' Enkhuisen niet gekomen waeren, dan uit noodt, en om dat hun de windt en stroom tegens viel: hier door vonden se sich gedrongen om voor de stadt te strijken, en daer ten anker te leggen; en ten laetsten, als de tegenwindt noch bet ontstak, weêr naer Harderwijk te keeren. Men moest het dan niet quaelijk nemen, dat sijne scheepen voor Enkhuisen waeren geweest, als geschiedt tegens dank, en niet uit quaede meeninge om de stadt eenige schade of overlast te doen; hebbende met den Keiser en sijne landen niets uitstaende dan minne en vriendtschap: derhalven versoekende, men wilde sijnen Neve brieven van vrijgeleide toestieren om buiten gevaer te mogen overkomen.*

Slichtenhorst en de Holl. Kronijk.

Die van Amsterdam, weetende wat 'er binnen Harderwijk, terwijl daer de poorten geslooten waeren, was omgegaen, door eenige van hunne poorters die toen ter tijdt daer waeren, verwonderden sich over sijne dobbelheit: doch maekten evenwel in 't antwoordt dat se hem stierden geen gewag van Enkhuisen; maer schreven alleenlijk aengaende sijn versoek: *Dat se de magt niet hadden om des Keisers vijanden vrij geleide te geven: dat moest men van Vrou Maria de Landtvoogdesse versoeken.* Daerna onderley de Hartog noch iets tegens Gorkum, daerna ook tegens Dordrecht: ook soude hij in 't lest van 't jaer voorgehadt hebben om Enkhuisen aen de Noorderpoort t' overvallen. Hier toe wil men, dat sich sijne scheepen, ontrent een half mijl van de stadt, aen de Noorder

Aentek. van Blaeu-bulk.

der

der dijk, ter plaetſe, die men ſedert den Gelderſchen horn noemde, lieten vinden, en geen kans ſiende om hun voornemen uit te voeren, of meenende dat ſe eenige gewapende mannen met blinkende ruſtingen uit de ſtadt ſaegen komen, terſtondt weêr af weken. Doch alſoo van deſen laetſten aenſlag in de Hollandtſche noch Gelderſche Hiſtorien geen gewag werdt gemaekt, laet ik mij met eenigen voorſtaen, dat men de vertelling van den eerſten aenſlag die de Gelderſchen in den jaere 1479 op de ſtadt hadden, naderhandt bij misverſtandt op deſe tijdt heeft gepaſt, en verkeerdelijk te boek geſtelt. 1537. *Siet boven p.* 44.

Evenwel hieldt men hier (als ook in d' andre waterſteden) ſedert de laetſte aenſlag naeuwe toeſicht (1.). Selſs de Wethouders maekten den 26 van Junius, den vijfden dag na den aenſlag, ſekre Keure en Ordonnantie om alle verraſſinge en haeſtige overval te verhoeden, bij de welke belaſt wierdt:
„ Dat een yegelijk ſijn bolwerk van Jacob de Nokkers-
„ ſteiger af ſuidtwaerdt aen tot de ſtadts muur toe, ſoude
„ repareren en dicht maken, met paelen, pael aen pael,
„ en die wel gegordt met ſluithouten, ſulks dat 'er niemant
„ ſouden mogen door kruipen; desgelijks van dat ſelfde huis
„ noordtwaert aen, te doen als boven, tuſſchen dien tijdt
„ en 14 dagen naeſtkomende aen St. Jacob op de verbeurte
„ van iij lb. Dat men geen waker bier noch wijn ſoude
„ verkopen ſavondts na IX uuren op de verbeurte van iij
„ lb, ſoo wel voor de wakers als voor de waerden en waer-
„ dinne. Dat een yegelijk de poorte achter ſijn huis ſoude
„ toe ſpijkeren ofte alle avonden ſluiten voor IX uuren op
„ verbeurte van 5 Schell. Dat 'er geen ſchepen, burgeren
„ noch vremde luiden, na IX uuren t' ſavonts binnen de
„ paelen, noch aen 't Ooſter-hooft; noch in de haven ſou-
„ den mogen komen op verbeurte van iij lb, en een ar-
„ bitrale correctie daer boven bij die van den gerechte.
„ Dat 'er niemant door de paelen ſou mogen ſeilen, bij
„ dage noch bij nachte, op verbeurte van ſchip en goedt.
„ Dat 'er niemant aen de ſtadt ofte aen 't hooft bij dage te
„ ſchepe ſoude mogen komen, ofte ſoude eerſt een ſchot-
„ taeffel op moeten doen, op verbeurte van 1 lb. Ein-

(1.) *Velii Kron. p.* 140.

Ordonnantie tot des ſtadts verſekeringe. *Uit een Oude Keur- en Sententie boek der ſtede Enk.*

1537. „ delijk, dat een yegelijk, als waerden en waerdinnen, en „ de geene die iemant logeert, niemant ſoude herbergen, „ ofte ſij ſouden de naemen en toenaemen van de geenen „ die ſij logeren, brengen in de handen van den Schout; „ ofte de geene van hem daer toe gecommitteert, op verbeurte van xx Karolus guldens, de helft voor den Schout „ en d'andre helft tot profijt van de ſtadt. Dit alles achtervolgens het Plakkaet des Keiſers den xiiij dag van Mey „ voorleden afgekondigt." Deſe keure wierdt ten dage als boven bij openbaere klokſlage van 't ſtadthuis afgeleſen.

Men beſtede ook noch in dit jaer drie hondert koopmans guldens aen geſchut, dat gekocht wierdt van de bewindtsman des Biſſchops van Dronten (1.). Want de handel in Noorwegen en Ooſten ſtondt weêr open, door een beſtandt van drie jaeren, met den Koning van Denemarken, en die van Lubek, in 't begin van May gemaekt: waer door de Ooſterſche waeren ſchier de helft afſloegen, en het koorn van 36 goutguldens tot 16 daelde (2.). Maer daerentegen quamen de Francoyſen, en verſcheide ſeeroovers voor 't landt, en naemen veel ſchepen: 't geen de waterſteden bewoog om tot Amſterdam bijeentekomen, en te beraedtſlagen, hoe men de roverij ſou ſtuiten, en de ſee ſuiveren: doch men quam tot geen recht beſluit, dewijl'er ook een beſtandt van tien jaeren met Vrankrijk wierdt getroffen; daer de doodt des Hartogs van Gelder op volgde, den tweden van Julius

1538. des jaers 1538. Door ſijn ſterven kreegen deſe landen, en met naemen 't geweſt van Weſtvrieſlandt, dat hij den tijdt van ontrent ſeſenveertig jaeren met oorlog, en ſchrik des oorlogs, hadt geplaegt, weêr aemtocht. Dan in 't jaer van 1539 of gelijk andre ſeggen een jaer vroeger, ſijn 'er in Hollandt en Weſtvrieſlandt ook t'Enkhuiſen verſcheide ſchepen beſlagen om den Keiſer tegens den Turk te dienen (3.). 'T was op Conſtantinopolen, meent men, gemunt. Men verboodt niet alleen alle vaert op Ooſten en Weſten ter tijdt toe dat men d'oorlogsvloote van volk en anders verſien hadde, maer men deedt bovendien met openbaere plakkaeten afkundigen: *Dat alle onderſaeten, gewoon ſijnde*

(1.) *Uit Blaeubulks Aentek.*

Beſtandt met Denemarken.

(2.) *Vel. p.* 139

See-roverij.

Vergadering der waterſteden.

Vel. p. 140.

Beſlag op de ſchepen.

(3.) *Vel. Kron. p.* 141. *'t Vervolg van de Holl. Kron. f.* 51.

ſijnde te vaeren, des verſocht ſijnde, gehouden ſouden ſijn, om redelijk loon, op de ſchepen te dienen (1.). Doch dit oorlog wierdt, door 't opkomen van ſaeken die den Keiſer nader gingen, geſtaekt; en de vloot, die uit dit geweſt in Maert t'ſeil ging, en noch niet verder dan onder Engelandt gekomen was, weêr op ontboden, en naer twee maenden dienens afgedankt: tot ſeer groote blijdtſchap onſer ingeſetenen, dewijl ſe tegens hunnen dank tot den dienſt geperſt waeren (2.).

(1.) *Repertorium der Plakkaten p.* 37.

(2.) *'t Vervolg van de Holl. Kron. f.* 52. *Vel. p.* 141.

Ontrent deſen tijdt ſloeg de ſee tot Enkhuiſen van de Suider tot de Noorder poorte toe, noch achter tegens de huiſen van de Bredeſtraet en Viſſchers-dijk aen, en de binnendijk lag te dier tijdt ter plaetſe daer nu de groote kraen werdt gevonden, en beſuiden de kraen ſtondt toen een kleene poorte van hout gemaekt, het Melkpoortje genaemt; daer toen ſommige huiſluiden met haer melk ter merkt quamen (3.). In het jaer 1540, 't welk door ſijn heeten en droogen ſomer (4.) bekent is, wierdt 'er een ſtraet geordineert van tien voeten breedt boven Pieter Taemſz. ſluis, om te gaen van de Suiderhaven-dijk naer 't oude gaſthuis ofte de Monnikenkerk (5.). Men was nu ook beſigh met de ſtadt aen de Suidtſijde uit te leggen. Eerſt is 'er een poort gemaekt ontrent hondert voeten van d'oude Suider of keten poorte, ter plaetſe daer toen de meulen van eenen Tijs Bouwen ſtondt. Dit gebou wierdt van ſteen opgehaelt, en alles van binnen op bogen ſeer konſtig gewrocht, en ſoo boven als onder de aerde met verſcheide gevangkeniſſen verſien. Aen de weſt-ſijde wierdt het met een grooten en ſwaeren toorn of rondeel, en aen d'ooſt kant met een half rondeel beſchermt, aen welker buitenſte ſijde het wapen des Keiſers, in witten ſteen uitgehouwen, plag geſien te worden, daer onder las men deſe ſpreuke:

(3.) *Aentek. van Blaeu-hulk.*

1540.

(4.) *'t Vervolg van de Holl. Kron. f.* 52.

(5.) *Aentek. van Blaeu hulk.*

Uitlegging aen de Suidtſijde.

De nieuwe Suider Poorte gemaekt.

Aentek. van Blaeu-hulk.

Salig is de ſtadt en ſeer gepreſen
Die peiſt om oorlog in tijdt van vrede.

Naderhandt heeft men die toorens of rondelen tot kruidthuiſen

huiſen gebruikt. Het bouwen van deſe werken geſchiede meeſt door het aenraeden en aendrijven van den Stadthouder, den Graef van Hooghſtraeten, die de gelegentheit der ſtadt ſulks inſag, dat hij 't nodig oordeelde; ook beloſte deede van hun tot het uitvinden der koſte behulpelijk te ſullen ſijn, ſoo lang hem Godt ſpaerde. Sonder deſe toeſegging hadt men 't werk niet begonnen (1.). Geduurende dit bouwen deedt de Keiſer dien ongelukkigen zeetocht naer Archelle of Algiers, daer ſijn oorlogsvloot en leger, door een ſchrikkelijk onweder, ten grooten deele te gronde gingk, en voorts verſtrooide. Hier ſtonden d' Enkhuiſers hunnen Landtsheere met vier groote karveel-ſchepen ten dienſt, die aen ankers en touwwerk, en anders, groote ſchade leden (2.). Twee van deſe ſchepen wierden gevoert door Antonis Janſz. en Herman Entsſz. welke laetſte, in Spanje aenlandende, bij de Kapiteinen des Keiſers belaſt wierdt, weêr in zee te ſteken, om den Keiſer, die men niet en wiſt waer hij door ſtorm verſteken was, op te ſoeken; doch eer hij ſich daer toe vaerdig kon maeken, quam de Keiſer te voorſchijn.

(1.) *Uit een Informatie bij D. van Teilingen den 25 en 26 April* 1542 *genomen.*

1541. D' Enkhuiſers ſijn met vier ſchepen op den tocht naer Algiers.

(2.) *Uit d' Informatie bij D. V. Teilingen in April* 1542. *genomen.*

Daerna heeft men t' Enkhuiſen een groot ſtuk muurs gemaekt, beginnende van de laeſt geboude toorens, ſuidtweſtwaerts op; met meening, om daer achter een haven te maeken tot berging van groote ſchepen, en quam dit werk, dat in April des jaers 1542 nauwlijks ten halven gebraght was, de ſtadt, (de toorn en 't halfrondeel der nieuwe Suider poorte daer in gerekent) te koſten 17913 Kar. guldens. Dus begon men in den jaere 1542 de oude ſtadts gracht, tuſſchen d' oude en nieuwe Suiderpoorte, tot een nieuwe Haven te maken; ſtrekkende van de nieuwe poort tot aen 't Paters hof. Aen de buiten-ſijde van deſe haven, daerna de *Nieuwe*, doch tegenwoordig, na 't maken van noch nieuwer, *d' Oude* haven genaemt, wierdt een wal opgeworpen, en de muur gebout. Aen 't einde heeft men een taenmolen geſtelt, die naderhandt met het vergroten der ſelve haven is weggekeurt. Aen de noordt-ſijde recht achter het oude Proven-huis, heeft men een groote kraen geſtelt

1542. *Uit d' Informatie bij D. V. Teilingen in April* 1542 *genomen.*

Nieuwe Haven begonnen. *Uit d' Aentek. van Blaeubulk. Siet de Handtv. van Enkh. den 23 Maij* 1549 *gegeven.*

ſtelt (om de maſten op groote Schepen te winden) en aen de Suyd-ſijde (daer nu de paktuynen ſijn) verſcheide timmerwerven. Ook waeren ontrent, en na deſen tijd noch timmerwerven bij de kalkoven, op 't einde van de Sout-keten, op ſeker voorlandt, dat daer toen buitensdijks in ſee lag, doch nu t'eenemaal is weggeſpoelt. Maer te dier tijdt waeren de ſeevloeden noch ſoo ſwak, dat eenig hout of yet anders van drijfagtige ſtoffe aen 't ſuidt einde der ſtadt in ſee geworpen, naeulijks in den tijdt van een geheel tije tot aen 't ander einde der ſtadt wierdt voortgedreven. 1542.

Ontrent deſen tijdt, en 't bouwen der leſte toornen, leeden de burgers wederom groote ſchade ter ſee: ſoo dat de Burgermeeſters ſoekende weër afſlag in des Keiſer beden, in de maandt van April des jaers 1542 aan Dirk van Teilingen Rentmeeſter van de gemelde beden in 't quartier van Weſtvrieſlandt, verklaerden, dat 'er ſedert drie of vier jaeren vergaen of verlooren waren XVI, of XVII ſchepen, die alle t' Enkhuiſen toe behoorden en waerdig waeren 80380 Karolus guldens. waar door de rederij van groote ſchepen en andre neeringen ſoo ſeer verminderde, dewijl men geen moedt noch maght hadde om nieuwe ſchepen op ſtapel te ſetten, dat men met het volbouwen van 't begonnen muurwerk niet voort dorſt gaen, ſonder eenige quijtſchelding in de bede. Of dit wierdt ingewilligt is mij niet gebleken, maer wel, dat het werk met 'er tijdt ſijn voortgangk nam. Sij vertoonden dat de ſtads inkomſte niet hooger beliep dan 't eene jaer door 't ander 2700 Kar. guldens, waer tegens ſij jaerlijks belaſt waeren, met 1300 los-en 625 Kar. guldens lijfrenten; behalven noch andre onkoſten van bolwerken, waken, 't onderhouden van hoofden, mitsgaders van de haven, daer ſij jaerlijks wel toe behoefden 1600 Kar. guldens: als ook de gewoonlijke en buijten gewoonlijke beden, en andere laſten. Tot nader bewijs van de ſchade in de ſchepen geleden, wierdt er een lijſt overgelevert van de volgende ſchepen: *Claes Jacobs Blaeuhulk* met ſijn medereders een groot Karveel ſchip van ontrent 300 laſt verlooren, waerdig 7000 Kar. guldens: Schipper *Gerrit Gerbrantſz.* een kleen Karveel-ſchip waer-

Groote ſchade ter zee.

Verklaring van Burgermeeſteren met verſoek van ontlaſting. *Uit de voorſz. Informatie.*

Inkomſte en belaſting der ſtadt. *Uit de ſelve Informatie.*

Lijſt van de verloore ſchepen. *Uit de ſelve Informatie.*

1542. dig 800 guldens, daer de Schipper alleen van te landt quam: Schipper *Claes Jacobsz.* een nieu Karveel-schip van 100 last waerdig 3000 guldens: Schipper *Willem Jansz.* een nieuw Karveel van 250 last waerdig 8000 guldens: Schipper *Huige Luitges* een scheepken waerdig 500 gul. Schipper *Jan Broers* een scheepken waerdig 500 gul. Schipper *Dirk Jansz.* een groot Karveel van 200 last, waerdig 7000 gul. Schipper *Sijmon Dirksz.* een groot Karveel van 300 last, waerdig 7000 gul. Schipper *Vredrik Jansz.* een karveel van 225 last waerdig 4000 gul. bij ongeluk voor de stadt verbrandt: Schipper *Reiser Feijntsz.* heeft een Karveel verlooren waerdig 3500 gl. Schipper *Luitgen Wouters* een Karveel van 2500 gul. Schipper *Jan Gerritsz. Vesterman* een Karveelschip van 200 last waerdig 5000 gl. Schipper *Komen Dirk Gerbrantsz.* een Karveel groot bij de 250 last waerdig 6000 gul. Schipper *Pieter Sijmonsz. Maekschoon* een nieuw Karveel van 300 last waerdig 10080 gul. Schipper *Vredrik Pietersz.* een nieuw Karveel groot 250 last waerdig 6500 gul. met volk met al gebleven: Schipper *Cornelis Dirksz. Dol* een Karveel groot 300 last waerdig 7000 gul. Schipper *Pieter Gerbrants Samson* een Karveel van 300 last waerdig 8000 gul.

Behalven dese swaerigheden quamp men in dit jaer van twee-en-veertig met Gelderlandt, 't welk den Hartog van Kleef tot Hartog hadt aengenomen, en den Keiser die nu tot dat landt (alwaer 't maer door 't verdrag van de laetste vrede) verstondt gerechtigt te sijn, verworpen, weêr in oorlog, niet alleen te lande, maer ook te water: soo dat 'er verscheide schepen op de Suidersee wierden genomen, en sich die van Enkhuisen; nevens d'andre water-steden, benoodigt vonden, sekere dagvaert tot Amsterdam te leggen, om te sien, of men de genome schepen den Gelderschen niet weêr soude konnen afhandig maken. Dan wat hier in gedaen wierdt, werdt in geen aentekeningen van dien tijdt gemeldt. Maer dees' oorlog liep haest ten einde, en den Klevenaer, die 't landt van Gelder moest af staen, tegen. Men raekte ook te deser tijdt weêr met Denemarken in oorlog, soo dat de Sondt in dit en in 't volgende jaer geslooten wierdt,

Oorlog met Gelderlandt.

wierdt, met beslag van veele schepen, maer in den jaere 1544 werdt de vrede met Denemarken getroffen; daerna ook met den Koning van Vrankrijk, die 't bestandt van tien jaeren hadt gebrooken. 1544.

Dese vrede die 't landt met blijdtschap en segen vervulde, gaf Enkhuisen moedt om verscheide werken tot verbetering en versterking van de stadt ter handt te nemen. Voor eerst wierdt het water, dat in den haven-dijk van 't Suider tot het Noorder spuij toe liep, een stuk weegs gedempt, op welke plaetse, sedert de Nieuwestraet genoemt, men naderhandt de vismerkt heeft gestelt. (1.). Doch van dit dempen heeft de stadt sedert berouw gehadt, vermits de stank, die door het stuiten des waters wierdt veroorsaekt. In dat selve jaer maekte de Keiser een Plakkaet ten versoeke van die van Amsterdam, waer bij gestelt wierdt, Dat de geenen die uit Amsterdam of Waterlandt naer Oosten of Westen souden willen vaeren, hunne schepen niet dieper souden mogen ballasten dan vijf ellen en een vier- en deel, Hollandtsche maete: dat geen schepen soude mogen t'seil gaen voor dat se door den Paelmeester, ofte anderen bij de Burgermeesteren daer toe gelast, waeren besichtigt en gepeilt: dat de Schipper daer na niets moghte inlaeden; dat men de Paelmeester moeste betaelen, en geen ballast op eenige ondiepte mochte uitvoeren, sonder nochtans dat die van Enkhuisen en Grootebroek hier onder begrepen waren.

Het water in de haven-dijk gedempt en de nieuwe straat gemaekt.

(1.) *Aentek. van Blaeu-hulk*

Plakkaet daer die van Enkhuisen en Groote-broek wierden buiten gelaten.

Repetorium der Plakkaten p. 52.

In den jaere 1546 wierdt bij de Wethouders goedt gevonden het bouwen van de stadts muur aen de landtsijde te bevorderen, welke muur, gelijk boven verhaelt is, ontrent het jaer 1531 begonnen was; en dat, soo te vooren is geseit, gelijk ook uit de handtvest-brieven blijkt, volgens d'ordonnantie van den Grave van Hoogstraeten, Stadthouder van Hollandt: dewijl dese stadt als een grensvesting en voorburg van Westvrieslandt wierdt aengemerkt. Doch op wat juisten tijdt dit werk sijn aenvang nam, is mij niet gebleken: maer de muur, die men maekte ging van de nieuwe Keten-poort om de wal van de nieuwe haven en van daer tot de Wester-poort. Ook versagh men dese muur 1546.

De stadt wert verder bemuurt. *Enkh. Aentek.*

en met verscheide toorens versterkt. *Enkh. Aentek.*

1546. met verſcheide ſterke rondeelen of toorens van Bentemer hardtſteen uit de grondt opgehaelt. D' eerſte toorn ſtondt ontrent het midden der paktuinen; de tweede, beweſten de waterpoorts of heilige lands ſtraet; de derde beweſten de brugge, die naderhandt des Admiraels brugge geheeten is; de vierde achter het Patershof. Niet verre van daer lag de ſteene pijp, of brug, de Paters boom genaemt, die men gebruikte om in en uit des ſtadts gracht te varen, Hier van daen bragt men de muur tot aen de Weſter of Streeker poort; voorts tot Spijtbroek, daer ook een pijp, of ſteene brug, wierdt geleidt, na 't verbijgaandt water de boom van de Voert geheeten: van daer ging de muur tot de oude Gouws boom: daer aen volgde Chriſtoffels tooren, een ſwaer en vaſt gebou. Van deſe tooren ging de muur tot aen Pontus tooren, voor Sijbrandts dijk. voor deſen toorn lag een dam over de ſtads gracht die 't buiten-water keerde, terwijl de watermolens het binnewaeter door de ſtadt maelden en naer buiten uitwierpen. Deſe muur van Chriſtoffels tot Pontus tooren, was doorgaans met bogen gebout, daer men over gaen konde, en ontrent de plaetſe, die nu de Doele-ſteiger geheeten werdt, ſtondt een waterpoort. Veelen hebben ſich ſedert verwonderdt dat men te deſer tijdt t' Enkhuiſen ſulk een ſwaer en treffelijk werk dorſt ter handt nemen, daer de ſtadt noch ſoo kleen van vermogen was, dat onlangs te vooren, in 't jaer 1545, de geheele ontfang van al des ſtads inkomſten niet hooger beliep dan vijf duiſent guldens. Doch hier tegens heeft men te bedenken, of niet de rijkſte poorters en ingeſetenen de ſtadt, uit liefde tot het gemeene beſte, met hunne vrijwillige en milde giften ſijn te hulp gekomen: 't geen eenige oude luiden betuigen, en ſeer waerſchijnlijk is. Ook ging dit verſterken, op dat het te min laſtig vielen langſaam voort; want de drie pijpen of ſteene bruggen, boven gemeldt, ſijn eerſt in den jaere 1550 gemetſelt (1.), en daer verliepen toen noch wel twintig jaeren eer de ſtadt rondtsom was bemuurt te weten tot den jaere vijftien hondert en ſeventig (2.) Men verhaelt noch dat de ſtadt te deſer tijdt, of niet

Aentek. van Blaeu-bulk.

(1.) *Aantek. van Blaeu-bulk.*

(2.) *Enkh. Aantek.*

niet lang daer na, met drie lijnbaenen was verſien; en dat de eerſte ſtondt ter plaetſe, daer men naderhandt des Admiraels brug heeft geleydt, en ſtrekte ſich Ooſtwaerts op langs de ſtads muur tot aen de bocht bij een taen-molen; de tweede ſtondt ook binnens muurs, ontrent de oude Goudsboom, en ging van daer verbij de huijſen, ſedert het Spaens leger genaemt: de derde ſtondt onder de muur, over de Nieuwe Doelen. Ook wierdt de plekke lands gelegen tuſſchen de Weſterpoort en Spijtbroek aen Volker Segerſz. en Pieter Koolman verhuirt, om een baen op te timmeren voor ſes gulden 's jaers (1.). Dit ſtrekte om de ſeevaart, die ſouder touwerk ſtil ſtaet, voort te ſetten. Maer om ook te beter ordre te ſtellen op het gerechte, ſonder welke geen landt, noch ſtadt kan beſtaen, verkoſen de Burgermeeſteren (2.) met toeſtemming der twintig Raeden eenen Hans van Oldenburg tot Schout (3.), op deſe voorwaarde, dat hij met de Burgermeeſteren een handt ſoude weſen, tot bevordering der rechts-ſaeken, en handthaving der gerechtigheidt: dat hij jaerlijks uit veertien daer toe genoemde perſoonen ſeven tot ſchepenen ſoude kieſen: dat hij niemant ſoude quellen nochte iet doen tegens het goedvinden van Burgermeeſteren, dat hij ſich van Schepen-vonniſſen op geen andre Rechteren ſoude mogen beroepen, alles op verbeurte van tſeſtig guldens, tot onderhoudt der ſtede.

1546. Drie Lijnbaenen in de ſtad. *Enkh. Aentek.*

(1.) *Aantek van Blaeu-bulk*

Hans van Oldenburg werd tot Schout verkoren.

(3.) *Aantek. van Blaeubulk.*

In 't volgende jaer van 1547 is'er bij de Staten van Hollandt ingewilligt, dat men tot bevrijdinge van de groote viſſcherije ofte haring-vangſt, daer deſe ſtadt ſoo veel aen gelegen was, ſoude uit ruſten agt ſchepen van oorloge, en dat die ſouden betaelt worden uit den groote impoſt, ten dien einde ingeſtelt (4). In den jaere 1549 wierdt bij de Wethouders aan den Keiſer vertoont, Dat ſij ter ſaeke van de nieuwe haven het verleden jaer volmaekt, ſeer groote koſten

1547. Oorlogſchepen tot beſcherming der haringbuiſſen.

1549.

(2.) *Dus ſpreeken d' Aantekeningen van J. S. Blaeubulk. Evenwel meen ik dat de Schout bij den Grave of ſijne amptluiden wierdt verkoren. Doch 't kan ſijn dat de Burgermeeſters den Keiſer hunnen Grave deſe keure hebben doen goedvinden: of dat ſe met het begeef-recht van dit ampt beleent waeren, gelijk wel eer tot Amſterdam was geſchiedt. Siet P.C. Hoofts Hiſt.* 56 (4.) *Siet M. Semeyns Tractaet over de Haringviſſchery op het laetſte bladt.*

1549. koſten hadden gedaen, en des ſtadts inkomſten moeten belaſten, en hoe 't geſchapen ſtondt, ſulks noch meer te ſullen moeten doen, om de voorſz. haven wel te onderhouden en te bewaeren tegens de ſtormen des waters (alſoo die met de ſee gemeen lag) en tot bevrijding der ſchepen, die daer in grooten getale quaemen winterlaegen, en wel begeeren ſoude tot der ſelver onderhoudt en hun gerief en verſekering eenige impoſt te geven, ter ontlaſting en behulp der ſtede: waer toe de vertoonders en verſoekers des Keiſers verlof verſochten. Op dit verſoek ſtondt de Keiſer toe, dat de Wethouders van ſtadts wegen voortaen ſouden mogen doen heffen en ontfangen op elke laſt 't welk de ſchepen of buiſen, leggende ofte overwinterende in de voorſz. nieuwe haven, ſouden mogen laden, drie grooten Vlaems, om die te beſteden tot onderhouding der ſelve haven, doch onder beding dat ſe tot erkenteniſſe van dit verlof aen den Keiſer ofte ſijnen Rentmeeſter jaerlijks ſouden betaelen tien Carolus guldens tot twintig ſtuivers het ſtuk. Dit verlof wierdt tot Bruſſel den drie-en twintigſten Maij gegeven.

Handtv. van Enkb.

Het recht van 't laſtgeldt aen de ſtadt vergunt.

Handtv. van Enkb.

In dit ſelfde jaer deedt men de brandewijn van ſtadts wegen verpachten, voor den tijdt van acht jaeren, en beliep die toen niet hoger, dan 42 guldens in 't jaer (1.). Men maekte ook te dier tijd het groot School daer de ſchutters hunne bijeenkomſte hadden: wel cierlijk in 't gewaedt, want d' oude Schutters gingen met lange tabbaerden na de wijſe der Raedtsheeren in de gerechtshoven, en droegen op de mouwen een ſilveren handtboog; maer de jonge Schutters een ſilver vogelroer (2.). Ook verhuurden de Burgermeeſters dit jaer ſekre erven buiten de Suider-of Ketenpoort aen eenen Klaes Klaeſz. voor tien jaeren lang, ter ſomme van dertien gulden s' jaers, om tot een helling te gebruiken, onder verbandt van niet hooger te ſchutten dan de langte van een halve rafter of deel. Dwers over deſe helling liet de ſtadt een herberg bouwen, en te huur gaen. Hier bij ſtaet noch aen te tekenen voor wat loon dat 'er toen eenige ampten bedient wierden: 't welk in ſich ſelven ſaeken van gering belang ſijn, dan die nochtans dienen konnen

Brandewijn verpacht.

(1.) *Aentek. van Blaeubulk.*

Groot School en vergaderplaets der Schutteren.

(2.) *Enkb. Aentek.*

Erven tot een helling verhuurt.

Aentek. van Blaeu-bulk.

om de gelegentheit van desen tijdt eenigsins af te nemen. Aen den Secretaris Jan Willemsz. wierdt in dit jaer voor sijn jaerlijks wedde toegeleidt twintig gulden tot wedersseggens toe. Aen een Havenmeester, in den jaere 1550 gestelt, om opsichte te hebben over de nieuwe haeven, wierdt voor sijn wedde belooft seftien gulden 's jaers. Om de jeugt in de kennisse der Latijnsche taele te vorderen, en aenleijding tot geleerdtheit te geven, maekten de Wethouders eenen Mr. Crispinus Arendonk Rector of Bestierder van hunne Schoole, en eenen Mr. Reinier Reiniersz. van Staveren tot sijnen Ondermeester, den eersten op een wedde van XXVI, en den ander op een wedde van XX gulden jaerlijks.

1550. Mr. Crispinus Arendonk Rector der Schoole. *Enkh. Aentek.*

In den jaere vijftien hondert een en vijftig wierdt het Weeshuis beoosten St. Ursuls Klooster getimmert. Te deser tijdt (1.) hadt men hier ter stede wel tsestig groote schepen, en twee hondert Rijn-vaerders, nevens veele Haring-buisen. Maer dese magt ter see wierdt wel haest gekrenkt door den oorlog met Vrankrijk, die inden jaere een en vijftig weêr gaende wierdt. Want voor het afkondigen des oorlogs verlooren d'Enkhuisers drie groote schepen, waerdig wesende over de ses en twintig duisent Carolus guldens, en sedert het afkondigen verlooren se noch twee Haringbuisen, waerdig over de achtien hondert gulden; noch hebben se sedert het jaer 1551 en 52 door tegenspoedt ter see verlooren vier groote schepen, waerdig over de twintig duisent guldens. Noch leden se door een vreesselik onweder in de maendt van Januarius des jaers 1552 meer dan drie duisent guldens schaede aen hunne dijken: daer en boven voeren hunne Haring-buisen in die twee jaeren over de twaelef duisent guldens ten achteren. Geduurende dit oorlog, of wat vroeger, wierden eenige Hollandtsche schepen van achtien Fransche schepen ontmoet, in welke ontmoeting seker Admirael-schip de seylen streek sonder gewelt te derven verwachten: Maer een Enkhuiser, Herman Entsz. stelden sich daer mannelijk tegen, queet sich dapper en behaelde groote eere (2.).

1551. Weeshuis getimmert. *Enkh. Aentek.*

(1.) *Blaeuhulk. stelt dit op het jaer* 1490 *ofte* 96.

Het getal der schepen te deser tijdt. *Enkh. Aentek.*

Groote schade bij die van Enkhuisen geleden. *Uit de Handt. Enkh.*

1552.

Dapperheit van Herman Entsz.

(2.) *Enkh. Aentek.*

Geduurende desen oorlog wierdt den Wethouderen bij den

1552. den Stadthouder en die van den Rade in Hollandt aengeschreven: Hoe ſij in 't ſeker gewaarſchout waeren dat 'er veele verſpieders onder verſcheide habijten en gedaanten binnen deſe landen gingen, waer door de ſelve in gevaer en verdriet ſoude mogen gebraght werden. ten waere daer in verſien wierde. Hier over deden die van den gerechten den 25 van Januarius in den jaere 1552 afkundigen: „ Dat geen „ poorteren ofte ingeſetenen eenigen vreemden gaſtgewijs „ ſouden mogen herbergen, ten ſij dat die waardt of waer„ dinnen alle dagen goedts tijdts voor den avont ten huiſe „ van de Schout ofte ſijne volmagtigen een briefken brach„ te, inhoudende de namen en toenamen, de handelinge, „ mitsgaders de geboorte - en woon - plaetſe van de perſoon „ of perſoonen, die ſij te herberge ſouden genomen heb„ ben, op peene van drie ponden *Ook wierdt met opentlijke* „ *afleſinge belaſt.* Dat alle ingeſetenen als de ſtedeklok door „ vreeſe of vermoeden van vijanden geklept wierde, ter„ ſtondt ſich met hun geweer ſouden moeten laten vinden „ elk bij ſijn Hooman in de wijk of ter plaetſe daer hij „ geordonneert was, en daer niet van daen te gaen, eer „ hun bij eenigen van den gerechte verlof gegeven wierde, „ inſgelijks op de verbeurte van drie ponden. *Daer na* (1.) „ *is ook verboden*, Dat niemant wie hij ſij eenige timmeringe „ buiten de ſtadt ſoude mogen timmeren op vijftig roeden „ na aen de ſtadt ofte haere veſten en muuren, op de ver„ beurte van ſeventien ponden, en daerenboven ſouden de „ overtreders hun begonnen werk tot hunne eige koſten „ weder afbreken. "

Keuren tot des ſtads verſekering gemaekt en verkondigt. *Uit des ſtadts oude Keur - en Crimineel boek.*

(1.) *Den 10 van April.*

Behalven de ſorge en 't ongemak wegens den oorlog met de Francoiſen, was de ſtadt te deſer tijdt in groote twiſt met het dorp van Weſtwoude en andre dorpen van Drechterlandt; ter ſaeke van het leggen van ſeker ſluisken of verlaet voor de ſuider - haven - dijk, nevens 't arme gaſthuis, om 't water bij ſomertijde te mogen ververſchen, en de ſtank, daer de ſtadt mede gequelt wierde, weg te nemen. De dorpen lieten ſich bedunken dat men daar door te veel waters ſou laeten inloopen, en verſochten dat men 't ſoude ſtop-

Twiſt met eenige dorpen. *Handtv. van Enkb.*

ſtoppen; en of ſchoon de Stadthouder van Hollandt, Heer Maximiliaen van Borgonje, Heer van Beveren, toeſtondt dat het ſoude blijven leggen, de dorpen ſochten echter bij wegen van rechten tot hun voornemen te geraken, tot dat'er eindelijk bij onderling verdrag wierdt goedtgevonden, dat het ſluisken ſoude blijven leggen, doch onder voorwaerde dat de ſtadt van Enkhuiſen ſoodanige vrijdommen ſoude mogen gebruiken met haere ſluiſen op en toe te doen en waeter in te laeten, als de ſtadt van Hoorn met haere mede dorpen en ingelanden heeft. Dit verdrag was getekent den tweden van November des jaers 1552. 1552. Bij verdrag neêrgeleit. *Handtv. van Enkh.*

In dit ſelve jaer wierdt 'er bij de Wethouders goedtgevonden, dat men in 't verkieſen der nieuwe Vroedtſchappen niet meer opentlijk ſoude ſtemmen; maer de ſtemmen, ſonder die bekent te maeken, opnemen (1.). Van de timmeradien werdt op dit jaer verhaelt, dat 'er bij verlof van Burgermeeſteren buiten de Noorder-poort, onder den dijk, twee huiſen ſijn geſet: onder beding, dat men die in tijdt van noodt ſou gehouden ſijn, op hun aenſeggen, af te breken. 'S jaers te vooren hadt men den weg voor eenen Pieter Landtmans huis tot aen de nieuwe haeven beſtraet, waer van de roede in 't vierkant ſoo van ſteen, ſandt en arbeidtsloon drie gulden koſte, daer de burgers een, en de ſtadt twee gulden van betaelde, overmits daer te vooren nooit ſtraet was geweeſt. In den jaere 1553 (anderen ſeggen dat dit twee jaeren vroeger geſchiede) wierdt de nieuwe-ſtraet eerſt met ſtraet-ſteenen beleit, en betaelden de burgers tot de onkoſten een gulden. Ook wierden toen beide de Suider haven-dijken van de kerk-brugge tot de Suiderſpuij, en het molenpadt beſtraet, als ook noch een ſtraet bij de Weſterpoort. Men kocht ook een huis van eenen Freek Seger Dirkſz. met beding van 't ſelve voor St. Jacob te ruimen; en liet dat toen afbreken om de weg te verwijden, die daerna de Peperſtraet wierdt geheten, naer een winkel daer men toen peper verkocht. Achter deſe ſtraet liep het water noch te deſer tijdt door de Waeg-ſtraet, tot aen de Viſchmarkt. Men verwijde nu ook het ſtraetje van Cornelis Nans, nu de boek-

(1.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Huiſen buiten de Noorder-poort geſet. *Enkh. Aentek.*

Eenige wegen beſtraet. *Uit Blaeubulks Aentek.*

1553.

1553. binders steiger genaemt. Te dier tijde heeft men hier eenen Gijsbert van Ewijk voor stadts Medecijn aengenomen op een wedde van dertig gulden 's jaers (1.).

(1.) *Aentek. van Blaeubulk.*

Ondertusschen hieldt de Franse oorlog noch aen, ter groote beswaernisse der ingesetenen, insonderheit der kleene steden, die van de groote in den omslagh van 200000 Karolus guldens den Keiser in den jaere 1551 ingewilligt, te hoog geschat sijnde, nu ook verstonden dat men dit weêr in den sin hadde ontrent een nieuwe bede van 300000 gl. waer over sij noodig vonden dit den Keiser aen te dienen, en sich over de Eedelen en 6 groote steden te beklaegen, met versoek dat'er voortaen geen communicatie en omslag bij de Staten van Hollandt soude gehouden noch gedaen werden, sonder daer in en onder te roepen de Gedeputeerden van 4 kleine steden. Welk versoek-schrift wij goedtvinden hier in te voegen, te meer om dat het ook op den naeme van Enkhuisen wierdt in gegeven.

AEN DEN KEISER.

Request bij de kleene steden van Hollandt aen den Keiser overgelevert.

„ GEven in aller ootmoedt te kennen uwe Majesteits goedwillige en onderdanige Dienaren die Burgermeesteren Regeerders der kleine steden van Rotterdam, Schoonhoven, Gorkum, Schiedam, Heusden, Vlaerdingen, Den Hage, Alkmaer, Hoorn, Enkhuisen, Edam, Monnikedam, Medenblik, ende Texel gelegen in uwe K. Mats. Graefschappe van Hollandt, hoe dat uwe Majesteit om te eviteren alle twist, questien ende processen, die eertijds geresen sijn geweest uit saeke van den ommeslag uwer Majesteits beden, heeft de selve uwe Mat. belieft in den jaere xvc xviii te ordonneren sekere Commissarissen henl. daer toe gevende volkomen authoriteit, die henl. geinformeert hebben op de faculteit ende rijkdommen van den goeden uwes Majesteits steden van Hollandt. Waerna sekere ordonnantie, settingen ende schiltalen geordonneert is op den ommeslag in de 60000 guldens, die men over Hollandt van nu voortaen soude gaederen ten

„ fur-

„ furniſſemente uwer Majeſteits beden, ſtellende elke ſteden „ ende dorpen tot een ſekere ſomme van penningen die uwe „ Mat. dachte henluiden mogelijk te ſijn op te brengen, „ als 't breder blijkt bij de voorſz. ordonnantie ende ſettinge „ daer van ſijnde. Ende hoewel die Edelen, ende Gede- „ puteerden van de VI groote ſteden in Hollandt, die op 't „ conſent uwer Mats. bede alleen geroepen worden, hen- „ luiden wel behoorden te reguleren ende te laten genoe- „ gen met de voorſz. Ordonnantie ende verpondinge, ofte „ ten minſten in prejuditie van dien niet en behooren te be- „ ſwaeren die kleine Steden ende 't platte landt, als onge- „ geroepen, die haer ſelfs ontallen ende onverdraegelijke „ laſten niet mogelijk en is te kennen te geven: 't ſchijnt „ nochtans dat ſij luiden contrarie van dien uſerende, ſeke- „ ren abuſivelijken ommeſlag van 200000 Karolus guldens „ uwe Mat. gedragen, ende geconſenteert tot Bruſſel, op „ ten IXden dag Aprillis XVc 51 voor Paeſſchen, voor hen- „ luiden ſelve, ende uit ten naeme van de kleine Steden en „ 't platte landt, geconſenteert hebben die voorſz. 200000 „ guldenen die men gaederen ſoude op de Schiltalen, daer „ die vier groote ſteden van Hollandt, als Dordrecht, Haer- „ lem, Leyden ende der Goude inne genieten ſoude alſulke „ gratie als ſij luiden genieten in de lopende ordinaris bede, „ in aller manieren als over Hollandt ommegeſlagen ſouden „ worden in 150000 gl. blijkende bij de acte van conſent hier „ aengehecht, welke 50000 gl. boven haer ordinaris por- „ tie in de ordinaris bede op ten Schiltalen van de kleine „ ſteden ende platte landt ommegeſlagen, ende bij den ſelf- „ den betaelt ſijn, als 't blijken ſal bij de quitantien daer „ van ſijnde, indien 't noodt ſij, ende door dien grootelij- „ ken verongelijkt hebben den kleinen ſteden ende 't platte „ landt in den ommeſlag van den conſente voorſz. alſoo die „ voorſz. kleine ſteden uit krachte van den ſelven ommeſlag, „ boven haere gewoonlijke geſtatueerde portie ende gratie, „ elk in den ſijnen, een ſeer groote ſomme van pennigen „ meer opgebragt ende betaelt hebbende, daer inne de „ voorſz. groote ſteden haer gratie genoten hebben, ende

1555.

1553. „ den last daer af gedrongen op ten last van de kleine ste-
„ den, ende verstaen de Supplianten ook dat de Edelen en
„ de groote steden voorsz. op de petitie van 300000 gl. bij
„ uwe Mat. geproponeert in 't consent van dien wederom-
„ me, als nu een groote somme van veel duisenden deduce-
„ ren willen, ende den lasten daer af dringen op ten hals
„ van den kleine steden, alle welke onredelijkheden immers
„ niet en behoren te geschieden, desen geconsidereert, en-
„ de alsoo die lasten van den gemeenen kleine steden seer
„ groot sijn, bidden ende versoeken daeromme de Suppli-
„ anten seer ootmoedelijken, dat uwe Mat. gelieven wil te
„ lasten ende ordonneren den Ontfanger Generael van uwe
„ Mats. beden in Hollandt, omme te slaen ende te gaede-
„ ren op de groote Steden in Hollandt die somme van pen-
„ ningen, die sij Supplianten boven haere gewoonlijken ge-
„ statueerde portie ende gratie meer opgebragt ende betaelt
„ hebben, ende dat den selfden kleinen steden de voorsz.
„ penningen gerestitueert worden. Interdicerende ende ver-
„ biedende den Edelen ende Gedeputeerden van de VI groote
„ Steden des landts van Hollandt: van alsulk ongelijk niet
„ meer te doen, ende dat van nu voortaen geen commu-
„ nicatie ende ommeslag bij den selfden Staten gehouden,
„ noch gedaen en sullen worden sonder in den selfden com-
„ municatie, consent ende ommeslagen daer inne ende on-
„ der te roepen die Gedeputeerden van 4 kleine steden, ten
„ einde die ommeslag van sekere consenten die uwe Mats.
„ ofte uwe Mats. Successeurs, Graven van Hollandt, op
„ sekere petitien geaccordeert sullen worden. Voortaen op
„ den Schiltalen gederigeert ende rechtelijk gedaen worden
„ portie ende schiltaels-gelijk, ofte bij andere rechtelijke
„ manieren gedaen ende gevonden sullen worden, als recht
„ ende redenen eischen sal; dit doende sal uwe Roomsche
Apostelle of Kantteekeninge. „ K. Mat. wel doen. *Aen de kant staendt in de Fransche taele*
„ *geschreven*: Haere Majesteit hebbende het rapport van dit
„ Request gehoort, sal op de klachten daer in begrepen
„ soodanig regard nemen, als sij tot verlichtinge van de
„ Supplianten in billijkheit sal sien te behooren. Gedaen

„ tot

„ tot Bruſſel den XXI dag van April 1553 nae Paeſſchen, 1553.
„ *Onderſtont geteikent* MARIE. *Bevonden accorderende met*
„ *ſijnen principale bij mij der ſtede Hoorn Secretaris P. de Jonge.*"

Wat verder op dit verſoek ſij gedaen, en ontrent het opbrengen der laeſt ge-eiſchte 300000 gl. beraemt, is mij niet gebleken, maer wel dat ſich Enkhuiſen niet machtig vondt, om haer aendeel in de bewilligde ſchatting uit haer gewoonlijke inkomſten op te brengen: 't welk den Keiſer bij de Wethouders in 't brede wierdt voorgedragen, en met eenen aengeweſen: Hoe de Stadts gelegentheit mede bragt, dat ſe geduriglijk moeſten onderhouden, en maeken verſcheide bolwerken, houte hoofden, ſteigers, en paelen aen de ſeeſijde der ſtede, die dikmaels, en ten alderminſten binnen drie jaeren eens, bij den yſgangk wegh genomen wierden: dat ſe niet alleen tot haer eige gerief, maer ook tot behoudeniſſe en gerief der andre onderſaeten van Hollandt ſeer veele noodtſaekelijke onkoſten van waken en andre oorlogsbehoefte jaerlijks moeſten dragen: Daerenboven wat ſij gedaen hadden in 't verſterken en bemuuren der ſtede, en de ſchade die d' ingeſetenen geduurende dit oorlog hadden geleden, gelijk boven verhaelt is; met verder verſoek dat ſe eenige van hunne excijſen ſouden mogen verhogen, op ſekeren voet bij hun voorgeſtelt. Dit verſoek wierdt den 29 April ten deele bewilligt, op deſe wijſe: dat ſe ſouden mogen heffen van tappers op een vat bier gebrouwen binnens landts

De noodt en laſten der ſtadt aen den Keiſer bekent gemaekt. *Handtv. van Enkh.*

Siet boven p. 88.

Verhooging van de ſtadts excijſen. *Handtv. van Enkh.*

van 20 ſtuivers en daer beneden	6 ſt.		
van 21 ſt. en daer boven tot 29 toe	9 ſt.		
van 30 ſt. en daer boven tot 39 toe	10 ſt.		
van 40 ſt en daer boven	12 ſt.	8. p.	

en van de burgers op de voorſz. bieren

van 20 ſt. en daer onder	4 ſt.	
van 21 ſt. tot 29 toe	6 ſt.	
van 30 ſt. tot 39 toe	7 ſt.	8 p.
van 40 ſt. en daer boven	10 ſt.	

ende van de vremde bieren ſoo wel van burgers als van de tappers van een vat joopen bier 30 ſt.

en van een vat Engels, Bremer, Hamburger, Roſtokker en... bier 15 ſt.

1553. en van alle wijnen, die binnen de ſtadt en vrijdom van dien geſleten worden, den vijfden penningk in ſtede van den ſeſten, die men daer nu van gaf: en dat voor een tijdt van negen jaeren, mits dat daer inne ſouden bewilligen het meeſtendeel van de geenen die daer inne behoorden te bewilligen; en dat de verſoekers in erkenteniſſe van dit verlof den Keiſer jaerlijks betaelden 12 ponden van 40 grooten vlaems het pondt.

Twiſt met Amſterdam. *Aentek. van Blaeuhulk.*

Te deſer tijdt geraekte de ſtadt in twiſt met d' Amſterdammers over eenige ſchattinge, die ſe op de beeſten van buiten inkomende, geſtelt hadden; daer ſich Enkhuiſen, voor ſoo veel 'er hunne ingeſetenen bij verkort wierden, bij wegen van rechte tegens ſtelde; dan mij is niet te vooren gekomen hoe 't geding afliep. Den laeſten dag deſes jaers maekten de Wethouders een Keure tegens een groot misbruik dat onder de inwoonderen in ſwang ging, te weten; dat 'er ſeer groote en onnutte onkoſten gedaen wierden bij de vrienden en gebuuren der genen die op Nieuwejaersdag ofte op andre tijden tot eenig ampt wierden gekooren. Hier tegens wierdt gekeurt dat niemant hem ſoude vervorderen den geenen die tot eenig ampt verkooren waeren, te ſchenken, op peene dat de geene, die ſich ſoude vervorderen ſulks te doen, ſou verbeuren een pondt, en den geenen die geſchonken wierde, drie ponden (1.). In 't volgende jaer 1554 wiert hier eenige ordre geſtelt op het vaeren der binnen-ſchepen, en toegeſtaen dat ſij l. al de geenen die in geen beſloote ſteden, maer in dorpen en ope vlekken woonden, mogten afleggen, en dat ſe ook de geenen die hen l. afleiden, wederom mogten afleggen. Ook heeft men de Voogden van 't Provenhuis op het Molen-padt, die dat met een nieuw Siekenhuis dachten te vergrooten, ſulks verboden. Daerna deedt men dat ſelve huis, in den jaere 1557, tot ſtadts orber voor een gedeelte afbreken.

Keure tegens het beſchenken der genen die tot eenige ampten verkoren wierden.

(1.) *Uit het oudt Keur- en Crimineel boek der ſtede Enkh.*

1554. Ordre op de binne-ſchepen *Aentek. van Blaeu-bulk.*

De Stadts grachten volmaekt

Ontrent deſen tijdt wierden de ſtadts grachten volmaekt, en dat werk den acht en twintigſten van December bij de Wethouders opgenomen, en bevondt men de gracht voor Sijbrandts dijk tuſſchen de muuren, en Sieuwert Blaeuhulks landt wijdt te weſen, ſeven roeden en ſeven voeten (2.).

(2.) *Aentek. van Blaeubulk.*

Maer

Maer ten einde dat men op de gemeene werken der stadt voortaen te beter mogt agt nemen, wierdt den derden van Januarius des jaers 1555 bij de Twintig Raeden goedt gevonden, een Fabrijk of Bouwmeester uit de Vroedtschappen te kiesen, op een wedde van vijf- en twintig gulden 's jaers, als ook noch een excijsmeester tot den ontfang der excijsen op gelijke wedde. Ontrent de selve tijdt heeft men eenen Heer Gerrit Prins aengenomen om in 't Gasthuis Sermoen en Missen te doen, voor veertien Carolus gulden 's jaers (1.). Op den twaelfden Januarius, is bij de Wethouders besloten, dat men twee Doelens soude maeken, een voor de oude, en d'ander voor de jonge Schutters; die de selve gemaekt sijnde, voortaen souden onderhouden. Voorts wierden se van de Burgermeesteren verhuirt. In dit selve jaer waeren hier t' Enkhuisen 140 Buisen of haringschepen. Om dese te geleiden en te beschermen heeft men hier twee oorlogschepen toegemaekt, het eene genaemt St. Gommer, onder Kapitein Willem Doetsz. gemant met 85 hoofden; 't ander St. Pancras, onder Kapitein Volkert Freeksz. gemant met 65 koppen. Tot de opsicht en uitvoering deser toerusting, en den ontfang der last-gelden, waeren van stadts wegen gemagtigt, Cornelis Dirksz. Dol, Sieuwert Jansz. en Jan Willemsz. Suurmondt. Ook was 'er bij Vrouw Marie, de Koninginge van Hongarie, te deser tijdt Gouvernante der Nederlanden, tot voortsetting en bescherming deser hooftneering, van des Keisers, haer broeders, wegen ingewilligt een somme van 10000 gulden, welverstaende over Hollandt, uit welke penningen voor dese toerusting ontfangen wierden 2500 guldens. De maendtgelden van 't scheepsvolk waeren nu ter tijdt volgens het uitwijsen van dese lijste:

1555.
Frabrijk en Ontfanger der excijsen gestelt.
Aentek. van Blaeu-bulk.

(1.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Hondert en veertig Buissen van Enkhuisen ten haring nevens twee Convoyschepen.
Uit Blaeu-bulk Aentek.

	gl.	st.		gl.	st.
Kapitein ter maendt	30		Bosschieters	6	
Schipper	24		Marssel	5	
Stierman	20		Seylmakers	6	
Lootsman	8	10	Schrijver	6	

Lijste van de soudijen van 't scheeps-volk.
Aentek. van Blaeu-bulk.

Quar-

1555.

Quartiermeesters	8	Chirurgijn	8	
Botteliers	7	Provoost	8	
Kok	8	Tambourijn	5	10
Hoogbootsman	8	Pijper	5	10
Sijn Maet	6	Bootsgesellen	3	15
Schimman	7	Putger	2	
Timmerman	8	Jongens	1	10
Konstapel	8			

Luit Pelser bekent XCIX Moorden.

In desen tijdt, of gelijk andere seggen, eenige jaeren vroeger, woonde in dese stadt een groot boosdoender, Luit Pelser genaemt, die, na dat hij door den Schout... Langwambas gevangen was, negenentnegentig moorden bekende: in dien 't anders gelooflijk is, dat een mensche soo veel grouwelen dorst uitwerken. Ja men verhaelt, dat hij in sijne banden, in plaetse van berou te toonen, wenschte (soo verre soude de boosheit sijn herte hebben bemagtigt) bij de negenentnegentigste noch eenen doodtslag te mogen doen, om 't getal van hondert vol te maken. Ook en besweek sijne verstokte hardtnekkigheit door geen vrese van straffe, die hij, hoe swaer datse was, stoutmoedelijk te gemoet sag. Hij wierdt, volgens het vonnisse des Gerechts, op een horde geset, langs de stadt gesleept, en met gloeiende nijptangen doodt genepen.

Sijn verhertheit en straffe.

Enkh. Aentek.

Geschiedenissen onder Koning Philips de II, sijnde de III Grave van dien naeme.

Privilegie bij hem aen Enkhuisen en andre West-Vriesche steden gegeven.

Hantvest. van Enkh. M. Z. Boxhorns Tooneel van Holl. p. 10.

In dat selve jaer van vijf en vijftig, in October, deedt de Keiser de overdragt der heerschappije deser landen, en sijner andre rijken, op Koning Philips sijnen Soon, die in den volgenden jaere 1556 de stadt Enkhuisen en de andre West-vriesche steden, Hoorn, Alkmaer, Edam, en Monnikendam, met dit volgende voorrecht beschonk; *Dat niemant van wat staete, qualiteit ofte conditie hij waere, soude mogen appelleren van eenige vonnissen, bij den gerechte der voorsz. steden gewesen, niet monterende de somme van* LX *ponden van* 40 *grooten Vlaems het pondt: maer dat de selve vonnissen, het sij interlocutore, ofte diffinitive* (1.) *heure executie* (2.) *hebben souden onder behoorlijke en suffisante cautie* (3.); *ende sulks bij den Ge-rech-*

(1.) *Bij tusschensprekinge of eindelijke uitspraeke gewesen.* (2.) *Uitvoeringe.* (3.) *Genoegsaeme borgtochte.*

rechten der voorsz. steden elks in heure regard ge-executeert souden werden, niet tegenstaende Oppositie (1.) *ofte appellatie* (2.) *ende sonder prejuditie* (3.) *van dien.* Dit Privilegie, getekent op den VII van Julius, en geregistreert in 't vijfde Memoriael-boek van Jan van Dam, te dier tijde Griffier des Hofs van Hollandt, in 't 174ste bladt, wierdt de steden gegeven, overmits eenige rijke pleiters hunne arme medeburgers, die hen te hove niet wilden of mogten volgen, door soodaenig appelleren dikwils drongen in onredelijk verdrag te treden, of ook hun recht t'eenemael te laeten steeken. In de Mey-maendt deses jaers wierd Mr. Gerbrandt Cloeten of Cloeting tot Pensionaris deser stede, en Bijsitter in Schepenen bank, aengenomen, voor den tijdt van drie jaeren, op een Wedde van LXXV gulden 's jaers. Noch heeft men een Stadts Chirurgijn ofte Wondtheeler in dienst genomen voor tien gulden 's jaers. Ook is 'er bij de Burgermeesteren en Vroedtschappen besloten dat men binnen een jaer of twee een nieu stadthuis soude bouwen, maer dat besluit nam geen voortgangk.

1556. (1.) *Tegenstandt.* (2.) *Hoger beroep.* (3.) *Hinder.*

Mr. Gerbrant Cloeting wert Pensionaris. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Uit Blaeubulks Aentek.

Niet lang van te vooren, in de maendt van Februarius, was 'er een bestandt voor vijf jaeren met Vrankrijk gesloten, maer het wierdt terstondt in den jaere 1557, door het aenhitsen van Paus Paulus den vierden, bij de Françoisen gebroken. Dies is 'er goedtgevonden ses oorlogschepen tot bescherming van de haringbuissen uit te rusten. Onder dese hadt de stadt Enkhuisen de twee schepen St. Gommer en St. Pancras, en tot Kapiteinen Volkert Jansz. en Seger Ysbrantsz. het eerste bemant met 85, en het twede met 65 koppen. Tot dese toerusting hadt de Koning weêr 10000 gulden toegestaen, waer van nu 3500 guldens alhier betaelt wierden. En waeren nu tot de equipagie, en ontfang der last-gelden, gecommitteert Volkert Fredriksz. Ysbrant Lambertsz. en Jan Willemsz. Suurmont, die hunne rekening in den Hage aen den Leenkamer deeden. Ontrent de selve tijdt quam de vergaderinge van de groote visscherij, ofte haringvangst, bij een, om noodige ordre tot voordeel hunner neering te beraemen. Op welke bijeenkomste de vol-

1557.

Toerusting tot bevrijding der haringbuissen. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Vergadering der groote visscherij. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

O gende

1557. gende steden en dorpen, ofte hunne Gemagtigden te dier tijde verscheenen: van wegen Delft, Ewout Jacobszoon Burgermeester, Dirk Jorisz. de Bye en Dirk Pietersz. wegens Rotterdam Klaes Pietersz. Brouwer, Jan Ariaensz. Bosch, Hendrik Dirksz. van Nek en Jan Pietersz. Kiemt; wegens Schiedam Elant Adriaensz. Sebastiaen Toniszoon, en Mr. Jan Joosten Pensionaris; wegens den Briel Cornelis Philipsz en Simon Janszoon; wegens *Enkhuisen* Jan Vesterman Burgermeester; wegens Wormer, Willem Janszoon; wegens Jisp; Jan Taemszoon; en wegens Groote-broek Pieter Ysbrandtszoon, en Dirk Wouterszoon. Uit dese lijste kan men merken, wie toen in dit stuk gekent wierden. Doch wat de saeken belangt, die in de gemelde vergaderinge sijn verhandelt, is mij niet sekers gebleken.

Dieren tijdt *Vel. Kron. van Hoorn. p.* 149. *'T vervolg van de Holl. Kron. f.* 139. 140. *Aentek. van Blaeu-hulk.*

Men hadt nu in dit, en in 't voorgaende jaer, niet alleen den oorlog met Vrankrijk, op den hals, maer bovendien met den dieren tijdt en honger, dat scharpe swaerdt, te strijden. De verlede somer bragt Hollandt, en d' omleggende landen, vermits de groote droogte, soo weinig vruchten voort, dat 'er een groote dierte in 't kooren ontstondt, niet tegenstaende, 't welk te verwonderen is, het Oosten te dier tijdt meer koorens uitleverde, dan in vijftig jaeren te vooren. Maer als in dit jaer van seven en vijftig de koorenschepen wat langsaem voortquamen, en het oorlog voortgingk, wierdt de dierte noch grooter, soo dat een last rogge quam te staen op 116 goudtguldens, swaer geldt. Tot Enkhuisen deden de Wethouders broodt bakken van rogge, met garst vermengt, en dat in 't groote school uitdeelen, het broodt tot vijftien stuivers. Eenige Heeren, die hier van Hoorn quamen, om twee of drie last terwe te versoeken, moesten onverrichter saeke vertrekken, dewijl 't 'er soo schaers omquam. Ja men luide hier de klokken van blijdschap toen 'er op Pinxter-avont een schip met graen op de rede quam. Dese dierte veranderde in het midden van de somer, door de aenkomste van een Oostersche vloote, en daerna door de vruchtbaerheit van het volgende jaer, in een groote overvloedt: soo dat alle eetwaeren tot seer lagen

Die in overvloedt verandert. *Vel. p.* 150.

lagen prijs vervielen, wel tot verquikking van de armen; maer tot groote schade der geenen die sich met het opkopen van koorn, kaes; en boter geneerden. 1557.

In dit selve jaer wierdt de sloot ter sijde van de oude Doelen, van de Wester-straet tot de Nieuwe haven, gedempt, en voorts tot een straet gemaekt, die sedert de oude Doelen genoemt wierdt; want de Doelen plag beoosten van dese straet te sijn, en rondtsom in 't water te leggen. Ook is 'er toen ter tijdt bij de Wethouders, op de roye van de selve sloot een huis opgekocht, om van de Wester-straet te mogen doorgaen. Ook heeft men toen de vaert van de Wester-brug tot Jellemoers, en voort tot de Canunnings brugge, die eerst seer eng was, tot negentien houtvoeten toe verwijdt: en welken einde de huisen, die aen 't water stonden, te vooren waren opgekeurt. Maer de straet wierdt gemaekt op de Oost sijde, daer de dwers-huisen gestaen hadden. Noch wierdt hier de nieuwe Wage aen de vismarkt gestelt. In dit selfde jaer hebben de Burgermeesteren eenen Koman Ysbrant Tomassz. voor Toesiender van de haven aengenomen, met last dat hij dagelijks de aengekome of aenkomende schepen sou visiteren, en 't brug-geldt ontfangen, op een wedde van 64 Carolus gulden 's jaers (1.). Te dier tijdt is ook Feinte Jacobsz. tot stadts Konstapel ofte Artillerij-meester gemaekt, op een wedde van tien gulden 's jaers. En bevondt men de stadt in 't volgende jaer versien te sijn met vier ijsere stukken geschuts op raden, vier metaele stukken, tien hooft-stukken, seven quartier-slangen, twee ysere kleene stukken, drie-en-twintig groote en twee kleene bassen; veertig rondthoofden, drie-en-twintig serpentijnen, en hondert dertien heele haeken (2.).

De sloot aen de oude Doelen gedempt. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

De vaert bij de Westerbrug verwijdt. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Nieuwe waeg

Toesiender der Haven.

(1.) *Oudt stadts Keur- en Crimineel boek.*

Een stadts Konstapel gemaekt.

Lijste van 't geschut.

(2.) *Aentek. van Blaeu-bulk*

In den jaere 1558 vondt men sich genoodtsaekt weêr nieuwe toerusting ter see te maken, wegens het overgaen van Calis in Vrankrijk, dat den Engelschen van de Francoisen in 't begin des jaers was ontweldigt, en van waer men, door de nabijheit, de krijg en roverije te water sag naderen. Van Enkhuisen wierdt het schip St. Pancras met 50, en noch een gehuirt schip, St. Marten genaemt, met 1558.

Nieuwe toerusting ter see.

1558. *Aentek. van Blaeu-bulk.* 80 mannen in see gebragt, onder de Kapiteinen Gelant Damisz. van Schiedam, en Sweer Pietersz. Tot welker uitrusting en het ontfangen der last-gelden dit jaer voor Enkhuisen en Grootebroek gecommitteert waeren: Sieuwert Jansz. Heertgen Willemsz. en Jan Willemsz. Suurmont (1.). Den XXVI van September deses jaers is 'er bij de Gedeputeerdens over het stuk van den haring, ofte de groote visscherij, over een gedragen in het stellen der ordre, die te vinden is, in het eerste Memoriael-boek van Mr. Bartholt Ernst, toen ter tijdt Griffier van den hove van Hollandt, in het 132ste bladt. Dit verdrag en ontwerp wierdt bij 't Hof goedt gekent en belast te werk te stellen. Daer op volgde den 19 van November een Plakkaet verbiedende het uitvoeren van haring bokking-haring en andre gedroogde of gesoute visch, tot de Paesschen des volgenden jaers. Dit strekte wel tot besondre schade van veele Enkhuisers, en andre, die sich met den haring geneerden, maer 't gemeene best vereischte dat men door dit verbodt een grooter en gemeener verlies voorquam, en des vijandts winst verhinderde.

(1.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Repert. der Plakkaten p. 92.

Plakkaet tegens het uitvoeren van haring. *Repert. ibid.*

In desen standt van saeken wierdt de leere der Reformatie, bij Luther en andre Leeraeren, tegens sommige misbruiken der Roomsche, of Pausselijke kerke, gepredikt, ook in de Nederlanden verkondigt, en niettegenstaende verscheide Plakkaten, daer tegens uitgegeven en te werk gestelt, bij veele landtsaeten vuuriglijk aengevaerdt. Tot Enkhuisen verhaelt men van een' Pastoor, Heer Jan genaemt, die wegens het bestraffen van eenige Pausselijke doolingen, door de Geestelijkheit aen den Bisschop van Uitrecht wierdt beklaegt, en dat dese, volgens sijn geestelijk rechtsgebiedt over dit gewest, den Pastoor voor sijne vierschaer ter recht daegde: doch dat de Wethouders sich daer tegens stelden, met naeme de Burgermeester Jan Groot Albertsz. die self naer Uitrecht toog, en den Bisschop afvraegde: *Of Jans stemme ook tot Uitrecht was gehoort?* Over welke vrijmoedigheit de Bisschop sich seer verwonderde, en naer eenig verder gesprek, sijnen ophef tegens den Pastoor

De Leere der Reformatie tot Enkhuisen gepredikt. *Uit Enkhuiser Aentekeningen.*

ſtoor liet vallen: ſonder dat men verder weet, of de ſelve ſich ſedert naer de tijdt voegde, en in ſijn dienſt bleef, of niet. Op een andren tijdt waeren 'er eenige Mennoniſten of Doopsgeſinden op de oude Doelen vergaedert. Dit wierdt den Wethouderen aengebragt, als ook den Burgermeeſteren Sieuwert Meinertſz. Bokgeeſt, die, toen ſiek te bedde leggende, ſijne dienſtmaegt riep, en tot haer ſeide: *Gaet terſtondt heenen en waerſchout die luiden: ſegt, dat ſe doorgaen, of ſij ſullen gevangen worden.* Midderwijl is 'er op andre plaetſen veel bloedts om 't geloove vergoten, meeſt door het aenhitſen der Geeſtelijken, en Ketter-meeſters. Want ſommige Overheden, hoewel anders Roomſchgeſindt, hadden een weerſin in dat bloedtvergieten en 't ketterdooden, gelijk men 't noemde. Ook betoonden de Wethouders van Enkhuiſen, in 't geheele beleidt hunner regering, dat ſe ontrent het ſtuk der Religie de ſachtſte kant ſochten te houden, en hunne burgers ſeer verſchoonende, en dikwils ſaeken, die op veele plaetſen met een harde doodt, wierden geſtraft, door banniſſementen, kleene geldtboeten, of andre lichte ſtraffen, deden boeten, gelijk uit het vervolg van dit verhael ſal blijken. Soo dat die van Enkhuiſen den Wethouderen van Hoorn, die wegens hunne ſachtigheit geduurende de vervolging, ter ſaeken van de Reformatie, ſoo hoog werden gepreſen, in dat ſtuk ſochten gelijk te worden, ja te boven te gaen. Men leeſt wel dat 'er tot Enkhuiſen eenen P. van Wormer om den godsdienſt wierdt ter doodt gebracht, doch eenige twijffelen aen de waerheit van die vertelling, te meer dewijl de Martelaersboeken van die tijden daer t'eenemael van ſwijgen.

1558. Burgermeeſter Sieuwert Meinertſz. waerſchout de Doopsgeſinden. *Enkh. Aentek.* De Wethouders tot Enkhuiſen ſoeken hunne burgers geduurende de vervolginge te verſchoonen. *Enkh. Aentek.*

Onder de geenen die hier 't Pauſdom, ſedert Luthers opſtaen tegenſpraeken, was ook Heer Cornelis Kooltuyn, Prieſter van Alkmaer, dien deſwegen verſcheide ſaeken ſijn bejegent, die ik uit ſekeren brief, bij hem geſchreven, en meeſt met ſijn eige woorden, ſal verhaelen. Voor ſijn komſte tot Enkhuiſen, als hij in het eerſte jaer ſijnes Roomſchen Prieſterdoms, binnen Alkmaer, ſijn getrouwe dienſt deede; ſoo veel onſe Babilonyſche gevangkeniſſe, ſeit hij,

Geſchiedeniſſen van Cornelis Cooltuyn. *Getrokken uit ſijnen brief aen Timotheus, gedrukt voor ſijns boekskens genaemt het Evangelie der Armen.*

1558. ſich eenigſins konde verdragen met de reine leere des Euangeliums, quam hem brief op brief van Martinus Duncanus (1.), door ſijnen leerling Nicolaus Heyneſius ter handen, hem vermaenende van ſijne nieuwe leeringen op te houden; ook ſtraffende, dat hij van de heiliging des Palms, van de Miſſe, van den heiligen dienſt en andre Inſtellingen der heilige Kerke valſchelijk hadt gepredikt. Toen hij daerna t' Enkhuiſen was gekooren, en daer op de ſelve wijſe met vromen gemoede predikte, wierdt hij wel haeſt door ſijne vijanden, eenige Papen, aen Meeſter Ruwaerdt beklaegt, en tot hem in den Hage gedaegt, om reden te geven van ſijn leeringen. Hij toog daer henen, vergeſelſchapt met etlijke Enkhuiſer burgers, dien hij, als getrouwe Godtsmiddelen, ſijne verloſſinge te dier tijdt mogt dank weten: want ſoo drae als hij in hunne Rechtkamer quam, begoſt hij te wanhopen van ſijne gerechtigheit: hij vandt de geheele Conſiſtorie verdacht, Meeſter Ruwaerdt Rechter, den Paſtoor in 't Woudt Aſſeſſor of Bijſitter, Wolf van Uitrecht Fiſcael of Beſchuldiger, den Notaris, een Dienaer van Meeſter Ruwaerdt, alteſaemen eensgeſindt, en tegens hem alleen gewapent. Na dat hij tot den eedt der waerheit (ſij noemen 't *Juramentum Calumniæ*) gedrongen was, den welken ſij niet weder deden; wierden hem van den Fiſcael dertien ketterſche Artijkelen (na hun oordeel) voorgeworpen. Op welke hij weigerde te antwoorden, maer begeerde, nae 't gebruik der Rechten in hals-ſaeken, ſijn rechte beſchuldiger en de getuigen te weten; verhopende alſoo ſonder verantwoording t' ontkomen, dewijl hij wiſte dat ſijn getuigen tot vier of vijf toe, van de voornaemſte onder de Geeſtelijkheit, infaem of eerloos waeren, en den gelove onwaerdig, om ſaeken die wel bekent waeren voor

Brief aen Tim. p. A 5, en 6.

Wort Paſtoor tot Enkhuiſen, *Brief aen Tim. p. A 6.* en voor den kettermeeſter gedaegt.

Hij vindt de Rechtbank verdacht.

Sijn uytvlucht.

(1.) *Deeken van 's Gravenhage, en uit dien hoofde Inſpecteur of Toeſiender over de Paſtoren. Siet Valerii Andr. Biblioth. Belg. p.* 649. *Hij wierdt ſchrijft Val. Andr.* 1558. *den* 3. *Auguſti Paſtoor tot Delft, en daerna Deeken van den Hage, daer mijns bedunkens uit is af te nemen, dewijl Cooltuin in den jaere* 1559 *uit het landt vluchte, gelijk verhaelt ſal worden, dat dan deſe geſchiedeniſſen in den jaere* 1558 *ſijn voorgevallen. De Leſer oordeele van de waerſchijnlijkheit deſer tijdtrekeninge.*

voor d'Enkhuiſer gemeente. Doch ſijn uitvlucht wierdt van Meeſter Ruwaerdt niet goedt gekent, die daer op ſeide: *Wij geloven de Getuigen en kennen ſe den gelove waerdig; daerom verantwoordt gij uw Artijkelen, of gij ſult bij ons blijven.* Dus ſoude hij daer in hunne handen hebben moeten gevangen blijven (want recht antwoordende, mogt het hem niet verſchonen, voor de geenen, die 't geen hij verſtondt waerheit te ſijn, tegens waeren) hadden hem de burgers van Enkhuiſen niet verbeden aen Meeſter Ruwaerdt hunnen medeburger. Ter liefde van deſe voorbidders heeft de Kettermeeſter het recht opgeſchort en Cooltuyn van den ban ontſlagen; met een bevel, dat hij ſich ſoude beteren, ten waere hij als *relaps* of hervalle Ketter in verdubbelde pene wilde vallen: daer naer nam hem d'Aſſeſſor alleen in den hof, hem, als uit Chriſtelijke liefde, vermaenende, dat hij, de ketterij verlaetende, ſich aen de Catholijke Roomſche kerke ſoude houden, en alſoo door ſijn geſchiktheit, veel goedts moghte doen tot ſijn eigen voordeel: want, ſeide d'Aſſeſſor, *ſoo lang als gij deſe Lutherij aenhangt, ſult gij niet veel winnen; gij ſult tot geen eer, maer ſchande komen: gij moogt geen goede daegen verwachten, maer altijdt gevaer, gelijk gij nu ten deele bevonden hebt: maer is 't dat gij u draegt als een Catholijk man, gij ſult groot geacht worden; gij ſult goede dagen hebben: ik wil u binnen korte tijden helpen aen een kerke van hondert goude kroonen.* Dus wierdt hij aengevochten om af te wijken, door dreigementen en beloften. Doch als hij weêr t'Enkhuiſen komenden, deſe dingen, verſtaende dat ſe tegens Chriſtum waeren, dien hij meerder gehoorſaemheit dan den menſchen ſchuldig was, verachtte, en in ſijnen kerkendienſt voortgingk als te vooren, is 'er weinig tijdts daerna weêr een brief met ſes, of ſeven Artijkelen tot den Onder-Inquiſiteur Franciscus Sonnius geſonden, ingeſtelt door eenen Mr. Criſpijn en eenen Mr. Gerrit Karſt van Haerlem. Hier over (ſoo hij vermoede) is hem ſtraks van Meeſter Ruwaert uit Bruſſel, bij monde door een burger geraeden, dat hij van prediken ſoude op houden, om dat Sonnius hem dreigde: hoewel hij voor de Conſiſtorie

1558. Hij werdt door d'Enkhuiſer burgers aen Mr Ruwaert verbeden.

D' Aſſeſſor gaet hem aen met ſchoone woorden.

Komt weêr t'Enkhuiſen.

Werdt op nieu beſchuldigt.

dat

1558. des Deekens van Hoorn, daer hij met ſijn beſchuldigers verdaegt was, Meeſter Gerrit in deſen brief, (die Godt in 't licht bracht) van valſcheit uit de belijdeniſſe ſijnes eigen mondts hadt verwonnen, als die tegens hem gelijkformige Artijkelen met een verſcheide handt geſchreven, en met verſcheide naemen ondertekent hadde. Mr. Criſpijn, die ſich ſelven van ſijne valsheit bewuſt was, verſcheen niet; maer nam de vlucht. Den gemelden raedt van Mr. Ruwaerdt wierdt van Cooltuyn, ter begeerte van de gemeente, gehoorſaemt. Hij onthielt ſich van 't prediken, en maekte ſijn werk van 't bedienen der kranken en ellendigen. Doch dit mogt hem niet lang gebeuren, want de brief der voorſchreve getuigen heeft bij Sonnius geloof gevonden. Daer noch deſe nieuwe beſchuldiging bij quam, dat hij ſijn fenijn nu veel meer ſchoot in heimelijke vermaningen, dan hij ooit in ſijn openbaere predikatien gedaen hadde; overſulks wierdt hij van Sonnius weêr te hove gedaegt. Maer de gemeente t' Enkhuiſen heeft hem niet toegelaten te verſchijnen, dewijl ſe nu bij ondervinding geleert hadden, niet alleen de valſcheit der vijanden in hunne beſchuldiging, maer ook het geweldt in hunne forme van rechtspleging: waer uit ſij wel wiſten, dat hij tot hen reiſende, niet weder ſoude t' huis komen. Bovendien hebben ſe met groote bede door eenige burgeren een bevel-brief (1.) van Meeſter Ruwaert, den Opper-Inquiſiteur, aen Sonnius verworven, bij welken hem gelaſt wierdt Cooltuyns ſaeke te laeten vaeren, onder beding, dat hij van Enkhuiſen ſoude vertrekken, ſoo verre hij 't ampt van een goedt Paſtoor weigerde te doen, naemelijk de Ceremonien voor te ſtaen, van 't Vagevier te prediken, de menſchen te vermaenen tot het aenroepen van Maria, en den dienſt van andre Heiligen. Dit vermogt hij van ſijn gemoedt niet. Evenwel waeren der veele vrienden der gemeente die hem baeden dat hij ſijne vijanden in deſe kleene dingen, ſoo noemden ſij ſe, te wil ſoude ſijn, om het groot profijt ſijner Sermoenen, naedemael ſijn grondt hun wel bekent was. Hij voerde hun daer tegens te gemoet, dat hij in 't ſtuk der Miſſe genoeg gedaen

Onthoudt ſich van 't prediken.

Brief aen Tim. p. A 7.

Werdt bij Sonnius verdacht en gedaegt.

(1.) *Mandaet.*

Hij moet van Enkhuiſen vertrekken of ſich nae 't Pausdom voegen.

Eenige vrienden raeden hem te veinſen.

't geen hij weigert.

gedaen hadt tot ſijner beſwaerniſſe. „ Men mag, *ſprak hij*, „ geen quaedt doen, op dat daer goedt uit kome. Paulus „ vereiſcht dat een Dienaer getrou bevonden worde. Nu „ en kan ik niet getrouw bevonden worden, indien ik een „ ander leerende mij ſelven niet en leere: indien ik anders „ preeke, dan 't herte mij getuigt: indien ik de ſonden des „ tweeden Taeffels ſtraffe en des eerſten Taeffels ongeſtraft „ laete: indien ik met mijn werk weder oprechte, 't welk „ ik met mijn Sermoenen heb nedergeworpen, dat is, dat „ ik afgoderije ſtraffe, en daerna in de Miſſe den menſchen „ eenen afgodt, om hem aen te bidden, vertoone: dat ik „ leere Chriſtum, met dat eenig offer ſijns lichaems aen den „ kruiſſe den Vader gedaen, ons een' eeuwige verloſſinge „ verworven te hebben; en daerna in de Miſſe, hem den „ Vader weder offer, om nieuwe vergevinge der ſonden te „ verdienen voor levende en dooden: indien ik predike, dat „ Chriſtus ſijn Avontmael in broodt en wijn ingeſet heeft, „ tot gedachteniſſe ſijnes doodts en verſegelinge onſer her„ ten van de gemeenſchap ſijnes lichaems en bloedts, door „ welken ons de vergevinge der ſonden, de rechtvaerdig„ heit en ſaligheit verworven ſijn; en daerna een ſtuk „ broots opſluite, of in goudt of ſilver omdraege, om voor „ den geheele Chriſtum Godt en menſch ge-eert, aenge„ beden en gedient te worden: indien ik leere, dat Chriſtus „ de menſchen met ſijn bloedt alleen van de ſonden reinigt, „ en dat buiten hem geen ſaligheit ſij, en dat ik daerna de „ dooden van hunne ſonden ſelver reinige en tot de ſaelig„ heit helpt, door waterquiſpen, wierroooken, Vigilien „ en Siel-miſſen: Indien ik leere dat men Godt alleen ſal „ aenbidden, dien alleen der menſchen herten bekent ſijn, „ die alleen der menſchen Saligmaker is, en ſijne eere aen „ niemant overgeeft, en dat ik ſtraks daer aen in den Ca„ non der Miſſe vijftig geſtorve menſchen aenroepe, en „ met luider ſtemme onder de gemeente tot Maria ſinge: „ komt Saligmaekſter der werelt, neemt onſe ſonden wegh, „ en in dat lof: ô Maria gebiedt uwen Soone dat wij niet „ verdoemt en worden: ô Maria komt ons te hulpe in onſe

1558. Sijne reden aen eenige Enkhuiſer burgers. *Brief aen Tim. p. A. 7.*

1558. „ tribulatie: Indien ik roepe, dat 'er niemant en komt tot
„ den Vader dan door Christum, en dat men daerom Godt
„ alleen sal aenbidden in den naeme Christi, die onse eenige
„ Middelaer en Voorspraek is; en gae daer benevens in den
„ Canon en Collecten der Misse verhooringe van Godt
„ bidden, door de gestorve Heiligen, en maeke Marie in
„ dat Lof tot mijne Voorspraeke. Voor welke ontrouwen
„ dienst ik niet anders verwachten kan, dan als ik andre
„ menschen gepredikt hebbe, dat ik selve verworpen wor-
„ de, en mijn loon ontfange met de genen die tot Chris-
„ tum sullen roepen: Heere, Heere hebben wij niet in u-
„ wen naeme geprophetеert, en in uwen naeme duivelen
„ uitgedreven, en veele krachten gedaen? voor antwoordt
„ hoorende: Ik heb u nooit gekent. Gaet weg van mij,
„ gij die d'ongerechtigheit werkt. Hierom mag ik u,
„ mijn lieve burgers, niet te wille sijn, en ik moet u, als
„ Satanas, doen achter staen. " Sijne versoekers met dese
reden hebbende afgeset, vertrok hij met al 't sijne weder naer Alkmaer, daer hij sich begaf tot het onderwijsen der kinderen, en den gantschen Roomschen Tempeldienst verwierp, behalven dat hij de Pastooren somwijlen ter noodt van een sermoen verlichte: waer over de Procureur Generael Mr. Christiaen de Waerdt bij die van den Hove, door sijne vijanden opgemaekt, derwaerts wierden gesonden om getuighnisse van hem te hooren, gelijk geschiede. Niet lang daerna overleedt tot Alkmaer Mr. Laurens Zas, bij hem genoemt sijn seer geleerden meester, een vroom Dienaer der gemeente en Christen Predikant, in wiens plaetse hij verkoren wierdt. Maer alsoo hij nu in lang geen Misse hadt gedaen, en sich nu gantschelijk niet wilden vermengen in hunne Missen, Vesperen, Vigilien, Loven, en omgangen, om dat hij die dingen niet soude schijnen toe te stemmen, en sijnen naesten daer door te ergeren, soo was sijne prediking niet ontfangkelijk: want maer twee weken in openbaeren dienst geweest, en alleen twee Sermoenen gedaen hebbende, quam 'er straks een verbodt van prediken van den Vicarius des Bisschops van Uitrecht. Dit geschiede

Vertrek weêr naer Alkmaer.

Brief aen Tim. p. A 8.

Daer hij Pastoor wierd.

op

op beſchuldiging van weinige doch geen geringe perſonen, die 't niet mogten lijden dat hij predikte en niet ook misdeede. Ten bleef daer niet bij, want dewijl 'er door ſijn voorbeelt veele eenvoudige menſchen, ſoo binnen als buiten Alkmaer, tot aenmerkingh, onderſoek en kenniſſe van ſaeken quamen, en het Pauſdom verwierpen, wierdt de haet der geeſtelijken, een vuur dat ſelden dooft, ſoo hevig ontſteken, dat eindelijk d' Onder-Inquiſiteur Nicolaus de Caſtro in den jaere 1558 op eenige nieuwe en ſware klagte van Uitrecht met ſijne dienaeren tot Alkmaer quam, met meening om hem te verraſſchen en geweldelijk te vangen, ten dien einde verſocht hij dat de Schout hem de handt bode (1.): Maer Cooltuyn van yemant gewaerſchuwt ſijnde, week uit ſijn huis en vloodt naer Emden. Naer ſijne vlucht ſocht men de luiden tot Enkhuiſen en Alkmaer diets te maeken dat de leeringen, die hij daer ter plaetſe hadt gepredikt, valſch moeſten ſijn, om dat hij, ſeiden eenigen, die niet ging verantwoorden: oft om dat hij, ſeiden anderen, ſich om de ſelve niet hadt laeten dooden; 't geen hij, beweerden ſe, wel gedaen ſoude hebben, hadde hij van de waerheit ſijner leeringen ſeker geweeſt. Om d' ergerniſſe, die den eenvoudigen door ſulke tegenſpraek kon werden gegeven, in tijds tegen te gaen, vondt hij geraden ſeker boekſken te vooren bij hem beſchreven, in der ijl uit te geven en over te ſenden, vervaetende op verſcheijde plaetſen de voornaemſte leeringen daer hij om verkettert, vervolgt en verbannen was, op dat d' onpartijdigen en eenvoudigen van de waerheit of valſcheit der ſelve ſoude oordeelen: De Voorreden behelſde den brief aen ſijnen Vriendt Timotheum, daer hij nevens 't verhael van de vervolgingen der Inquiſiteuren, die hij was ontvloden, ook de gemelde tegenwerpingen beantwoort, onder anderen ſchrijft hij: „ Dat ik „ mijne leeringe tegens de vervolgers niet verantwoort heb„ be, mag deſelve van geen valſcheit verwinnen: want het „ is niet geſchiedt, om dat ik van de waerheit der leerin„ gen onſeker was, of dat ik die niet konde verantwoorden „ en voor waerachtig beweeren: maer om dat ik ſoude

1558.

(1.) *Brief aen Tim. p. A 3.*

Vlucht naer Emden.

Men tracht door ſijne vlucht ſijne leere valſch te maken.

Brief aen Tim. p. A 3.

Sijne verantwoording daer tegens.

Of hij gehouden was ſijne leeringen tegens d' Inquiſiteuren te verantwoorden.

Brief aen Tim. p. A 4.

 „ moe-

1558. „ moeten verantwoorden, niet na de Schriftuure, daer ſe
„ meê over een komt en na behoort verantwoordt te wor-
„ den; maer na de nieuwe Roomſche Doctoren, dien ſe
„ tegen is, en daer ſe niet na behoort verantwoordt te wor-
„ den: waer uit ik wel wiſte dat mijne leeringen bij haer met
„ de waerheit niet ſouden beſtaen. Hij ſeit verder, dat de
„ Roomſch-geſinden Godts woordt verwerpen en men-
„ ſchen-leeringen daer voor opwerpen, en op dat ſe ſulks
„ niet ſouden ſchijnen te doen, ſoo maeken ſe, ſeit hij,
„ den eenvoudigen diets dat de Schrift ſwaer is, boven hun
„ verſtandt en in veele dingen hem ſelven tegen, en daerom
„ de beduidinge der Schriftuuren alleen toekomt de H.
„ Kerke en ſijne Catholijke Doctoren, die Chriſtus den
„ geeſt der waerheit heeft belooft. Joh. 14. En op dat ſij
„ in deſe ſaeke een ſchijn der waerheit ſouden hebben, ſoo
„ derven ſij leeren, dat de H. Kerke, waer af ſij ſich we-
„ gens den Paus beroemen, is boven de Schriftuur, en dat
„ men daerom de Schriftuure niet mag bijbrengen tegens
„ die kerke: maer de ſelve na de kerke moet beduiden: daer
„ 't van daen komt, dat al 't geene 't welk men tegens
„ hunne leeringe uit de ſchrift voorbrengt, voor vervalſch-
„ te ſchrift wordt gerekent, en dat het een ketter moet
„ ſijn, die ſich daer op fondeert. Dit is de oorſaeke, waer-
„ om ik voor hen niet verſchenen ben: ik wiſte wel, dat
„ ik na die forme, nu al van valſcheit bij hen verwonnen
„ was: want ik ſoude Godts woordt bijbrengen, en ſij de
„ Kerke. *Daerna beweert hij uit de H. Schriftuur en boeken*
„ *der oude kerken leeraeren* dat de waerachtige Chriſte Kerke
„ niet was boven Godts Woordt, maer datſe daer uit ge-
„ boren was, daer op gegrondt was, en daer door gere-
„ geert wierdt: in 't tegendeel dat de geenen, welker lee-
„ ringen met Godts Woordt niet over een quaemen, maer
„ daer tegens ſtreden, de rechte kerke niet en hadden, noch
„ waeren, en dat niemant daerom met recht van valſcheit
„ mogt werden beſchuldigt, om dat hij geen getuigeniſſe
„ der waerheit van ſulke luiden hadde, want ſij geen oor-
„ delaers, maer verdrukkers der waerheit waeren. *Seggende*

„ *onder*

„ *onder anderen*: De Schrift leerdt ons, dat de menschen 1558.
„ over ons gelove niet sullen heerschen; dat Godt met men- *Brief aen*
„ schen-insettingen niet wil gedient sijn; dat men van *Tim. p. A 5.*
„ Godts woort niet mag af- noch toe-doen: maer dit ge-
„ schiedt altemael, als wij den Euangelie niet verder ge-
„ loven, dan ons de menschen dat gebieden, of den selven
„ moeten beduiden na der menschen wil. *En een weinig*
„ *daerna:* Paulus vervloekt niet alleen de menschen, maer
„ ook de Engelen, die een andre Leeringe invoeren dan
„ hij geleerdt hadde, klaerlijk te kennen gevende, dat de
„ Schrift niet mag ontbonden worden, en dat daerom de
„ Schrift de menschen niet sal volgen, maer dat de men-
„ schen de Schrift sullen volgen. *Om te bewijsen dat het niet* Of hij gehou-
„ *noodig geweest waer sijn bloedt tot bevestiging van 't geen hij* den was voor
„ *geleerdt hadde te vergieten, dient hij sich van dese redenen:* sijne leering te
„ Christus heeft sijn Apostelen niet bevoolen, dat sij hun- sterven als hij
„ ne vijanden reukeloos soude verwachten om gevangen en de vervolgers ontgaen
„ gedoodt te worden: maar dat se in een andere stadt soude konde:
„ vlieden, wanneer sij hen in deese vervolgde. Aldus heeft *Brief aen*
„ Christus self en voor hem de Propheten en na hem d' A- *Tim. p. A 8.*
„ postelen, meenigmael gedaen. Dit gebodt *seit hij*, raekt
„ immers ook mij. Dese exempelen dienen ook mij. In-
„ dien ik verrast waer geweest, soo behoorde ik mijne
„ waerachtige leeringen niet te wederroepen, maer met
„ mijn doodt te bevestigen: doch mij in gevaer, dat ik
„ konde ontkomen, te werpen, sonder inwendinge drijvin-
„ ge des geestes, en tegens Christus uitgedrukt gebodt,
„ dat en dunkt mij geen vromigheit, maer reukeloosheit
„ te sijn; en dat ik daer mede Godt niet lief, maer leedt
„ soude gedaen hebben, die mij mogelijk tot wat anders
„ heeft voorsien, gelijk hier uit mag verstaen worden, dat
„ hij mij niet heeft laeten verrassen en overvallen; maer
„ heeft mij in de last des gevaers oogenschijnelijk door sij-
„ nen bode van de tegenwoordigheit mijner vijanden ver-
„ maent, en om hen t' ontkomen een bequaem middel ge-
„ geven. *Voorts verhaelt hij de spreuk van Syrach*, die 't ge-
„ vaer lief heeft sal daer in vergaen. *En 't exempel van*

1558. „ *Petrus, die door ſich reukeloos in gevaer te werpen ſijnen Heere*
„ *heeft verſaekt en verſwooren. Hij voegt 'er bij:* mijn te-
„ genſprekers ſullen ſelf niet toeſtaen dat alle leeringen
„ waerachtig ſijn, daer de Leeraers hun bloedt voor heb-
„ ben vergoten: want anders ſullen ſe moeten bekennen
„ dat de leeringen van Johannes Hus en Hieronymus van
„ Prage, die hier voortijdts om de ſelve ſijn gedoot, waer-
„ achtig ſijn. Ook de leeringen van Johannes van Woer-
„ den en Meeſter Engel van Heenvliedt, die in onſe tijden
„ om deſelve ſijn verbrandt. Dit ſullen ſe niet bekennen.
Brief aen Tim. p. B. „ want daer uit ſoude volgen dat die vroome mannen waer-
„ achtige getuigen der waerheit en Martelaeren Chriſti ſijn
„ geweeſt, en hunne Doctoren en Biſſchopen die ſe ge-
„ doodt hebben, vervolgers der waerheit en moorders der
„ Chriſtenen. *Daerna beweert hij, dat men de waerheit ſijner*
„ *leeringen niet behoorde af te nemen uit het vergieten van ſijn*
„ *bloedt, maer uit de getuigheniſſe des H. Geeſtes, in de H.*
„ *Schriftuur geopenbaert. Ook ſeit hij, dat hij ſijne Leeringe in*
„ *boeksken, genaemt* Het Euangelie der armen: dat is, der
„ ellendigen trooſt, *voorſtelde, en die bewees met de Schrif-*
„ *tuur en Schriſtuurlijke Doctoren: niet alleen van de voorlede*
„ *tijden, die hij noemde, maer ook van de tegenwoordige tijdt,*
„ *die hij verſweeg om des tyds boosheit.* En of ik yewers *ſeit*
„ *hy verders,* door onverdachtigheit, ofte ook quaedt ver-
„ ſtandt mag gedoolt hebben, ſoo bidt ik, dat gij mij daer
„ in uit liefde wilt dulden, gelijk ik u dit Boeksken uit
„ liefde hebbe geſchreven, wetende dat ik een menſche
„ en geen Godt ben, en dat ik mijn belijdeniſſe hebbe voor-
„ geſtelt, niet als de Schriftuure: maer als ſchriftuurlijk,
„ en om na de Schrift geoordeelt te worden." Deſe brief
was den 12 Januarij des jaers 1559 geſchreven. Korts na
ſijne vlucht wierden ſijne goederen tot Alkmaer bij von-
(1.) Den 7. Feb. 1559. niſſe (1.) verklaert verbeurt te ſijn, en daerna (2.) ten
behoeve des Konings aengetaſt, doch die beliepen, de
(2.) 16 Sep. ſchulden daer af getrokken, niet meer dan 175 gulden.
Sedert wierdt hij tot Emden tot den Kerkendienſt beroe-
pen dien hij aennam en met groote ſtichting beklede. Ook
ſtelt

ſtelt hem Henricus Antonius, naderhandt Predikant tot Enkhuiſen, en eindelijk Profeſſor der Theologie tot Franiker, in ſekre Voorreden, onder het getal der Leeraeren, die 't Euangelium, geduurende de Spaenſche vervolgingen, met hun eigen en hunner toehoorderen gevaer in de Nederlanden hebben gepredikt.

1558. *Præfat. Syſtem.Theolog. præfix. p. B. 2.*

Niet lang voor 't vertrek van Cooltuin geraekte tot Enkhuiſen Jan Buidelmaker, woonende tot Alkmaer, in hechteniſſe, om dat hij ſeker boeksken van dien ſelven Cooltuin (of dit het Euangelie der armen was (1.), of noch yet anders is mij niet gebleken) hadt verkocht en onder 't volk gebragt. Dit ſmaekte, verſtondt de Schout, na ketterij, en ſtreedt tegens d'ordonnantie der kerke en 't Chriſten gelove, en eiſchte derhalven dat hij ſoude verweſen werden aen den lijve volgens de plakkaeten. De verweerder ſeide voor antwoordt, niet geweten te hebben dat het ſelve boeksken na ketterye ſmaekte, nochte het ſelve niet deurgeleſen te hebben, maer dat hij 't door onbedachtſaemheit verkocht hadde om ſijn koſt te winnen; dat ook het boeksken noch niet verboden, noch voor ſuſpect gehouden was. Hier op wierdt hij den 7den December des jaer 1558. voor ſijn leven lang uit de ſtadt en vryheit van dien gebannen. Ontrent drie maenden daerna, den tweeden Maert des jaers 1559 ſtierf tot Bruſſel Meeſter Ruwaerdt Tapper van Enkhuiſen, Deeken tot Leuven, en Groot Inquiſiteur van Nederlandt, van wiens leven en ſterven, lof en laſter, in 't vervolg ſal werden geſproken. Den vijftiende van December is ook bij de Heeren van den Gerechte gevonniſt tegens eenen Frans Wiggers die gedaegt was, maer ſich t'ſoek maekte, en voorts ten eeuwigen dage wierdt gebannen, wegens het leſen van verbode boeken, gemaekt door Menno Symons, daer hem de Schout op hadde bevonden. Te deſer tijdt viel 'er weêr yet te verhandelen met den Deeken van

Jan Buidelmaker gevangen en gebannen, wegens het verkopen van ſeker boeksken van C. Cooltuin.]

Uit het Oudt Stadts Crimineel-boek.

1559.

Frans Wiggers gebannen, om 't leſen van Menno Symons boeken.

Uit het Oudt Crimineel-boek.

(1.) *Indien dit Boeksken het Euangelie der armen ſij geweeſt, ſoo moet het eerſt ſijn uitgegeven ſonder de Voorreden aen Timotheum, die gelijk verhaelt is den 12 Jan. des jaers 1559 is geſchreven, maer deſe Buidelmaker ſat in December te vooren gevangen.*

1559. van West-Vrieslandt, want ik vinde op dit jaer in de stadts handtvesten aengetekent 't geen volgt: „ De Deeken en „ magh tot Enkhuisen niet komen zenen, of hij moet eerst „ voorgezeent hebben, tot Oudorp, Hoorn en Medenblik, als hij komt zenen (1.), soo komen de Burgermeesteren en Schepenen bij hem eten (2.), en alsdan betaelt de Deeken de spijse en de Burgermeesteren den drank, „ waer voor de Deeken den Pastoren volkome maght heeft „ gegeven, dat sij in noodtsaeken hunne ondersaeten sullen „ mogen inwilligen om op simpele heilige dagen te mogen „ arbeiden: ook heeft hij den Burgermeesteren, gemagtigt „ om schamele personen de Proclamatien en geboden te „ mogen gunnen, mits dat hun de armoede van de personen, sal kenlijk wesen."

Verdrag met den Deken van Westvrieslandt. *Handtv. van Enkh*

(1.) *Zenen, Siet van dit woordt hier boven p. 18, 73.*

(2.) *Handtv. van Enkh.*

Aentek. van Blaeu-bulk.

1560. In den jaere 1560 wierdt bij de Wethouders goetgevonden dat men de Schutteryen, die nu met het onderhouden der maenschutten jaerlijks belast waeren, daer voor en tot het vervallen van de meerdre kosten die se te dragen hadden, soude toeleggen de somme van dertig gulden. In dit selve jaer wierden buiten de Suider poort eenige nieuwe timmerwerven gemaekt. Ook liet de stadt de eerste paktuinen aen de nieuwe haven op het Oosteinde setten en verhuiren. Aen de noordt-sijde van dese haven boude Jacob Volkaertszoon de Brouwerij, die men nu meent de witte hulk te sijn. Te vooren, en op desen tijdt, stondt 'er noch een brouwerij in de Westerstraet op de hoek van het straetken over Trijn Neledoes steiger. Aen de Noordtkant begost men de stadt te deser tijdt uit te leggen. Men stelde de Noorder-poort een steenworp noortwaerts van 't bolwerk af. Aen dese nieuwe poort, met steen opgehaelt, en met een valbrug versorgt, wierdt een nieuwe muur gehecht, die hier van daen een stuk weegs Oostwaerts op, in see ging, tot daer de kaep op 't Noordt plagt te staen; van dese kaep af wierdt een dijk van wier eenige treden verre in see gemaekt, dienende tot de invaert der schepen, die sich binnen de gemelde muur, als in een nieuwe haven konden verbergen. In dese haven, die de lengte van de Visschersdijk

Aentek. van Blaeu-bulk.

De stadt werd verbetert. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Eerste Brouweryen. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Nieuwe uitlegginge aen de noordt sijde der stadt. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Visschers haven gemaekt. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

dijk hadde, onthielden ſich de Evers en andre Viſſchers ſchuiten, ook wierdt ſe de Viſſchers haven genaemt, en eerſt in den jaere 1562 volmaekt. Om nu de koſten tot het maeken en onderhouden van duſdaenige ſwaere werken te beter te vinden, keerden ſich de Wethouders aen de Koning, en verſochten dat de tijdt van het octroij dat bij wijlen Keiſer Karel ſijnen Vader, in den jaere 1553. ter ſaeke van 't heffen eeniger excijſen ten behoeve der ſtadt verleent was, moght werden verlangt, en dat hun noch toegelaten wierde, ook eenigen impoſt te mogen leggen op de granen, komende binnen de ſtadt, ofte de vryheit van dien. Op dit verſoek heeft de Koning het geen bij het gemelde Octroij was toegelaten, op nieuws vergunt, voor den tijdt van XII jaeren. Boven dien wierdt den Wethouderen toegeſtaen, dat ſe van de graenen, die binnen de ſtadt ofte der ſelver vryheit ſouden komen, mogten impoſt ontfangen in maniere als volgt: 1561.

Octroy bij den Koning aen die van Enkhuiſen over het lichten der Impoſten vergunt.] *Uit de Handtv. van Enkh.*

Van een laſt terwe	4 ſtuivers
Van een laſt rogge	3 ſt.
Van een laſt gerſt of mout	2 ſt. en 8. p.
Van een laſt havers.	3 grooten.

Te betalen van alle koorn ofte graen daer de mate in komen ſoude: en van elke tonne ſouts, die hier geſleten ſoude werden eenen ſtuiver; behoudelijk dat daer inne conſenteren de meeſtendeel van de geene die daer inne behoorden te conſenteren. De handtveſt van deſe vergunning was getekent den 1 dag van October des jaers 1561.

In dit ſelve jaer, in de ſomer, wierdt Heer Andries Dirkſz. van Caſtricom Paſtoor van St. Pancras Kerke, die ſich in ſijne predikatien, of, ſoo andere ſeggen in eenige heimelijke nacht vergaderingen, tegens het Pauſdom begoſt te kanten, door Rudolphus Strakmans, Deeken van Weſt-Vrieſlandt tot Hoorn, de woon-plaets van den Deeken, in perſoon gedagvaert, en aldaer, als hij verſcheen, in een beſloote kamer in gevangkeniſſe geleidt, met meening om

De Paſtoor van St. Pancras kerk, wordt tot Hoorn gevangen, maer van eenige Enkhuiſers verloſt.

1561. *Enkh. Aentek.* verders tegens hem te pleiten, doch eenige ingesetenen van Enkhuisen waeren daer voor, want dese toogen gesamentlijk naer Hoorn, daer sij middel vonden om den gevangen behendiglijk uit de hechtenisse te ontsluiten, en op malkanders schouderen klimmende, voorts te verlossen en weg te helpen. Dit geschiede ontrent den lesten Julij. Sedert nam de Pastoor de vlucht, en onthieldt sich buiten het rechtsgebiedt van den Deeken. Maer de Schout van Enkhuisen Zeger Fredriksz. beschuldigde daerna eenige burgers, over 't schenden der gevangkenisse, en riep 'er tot tien toe in recht. Dese waeren, Jan Willemsz. Pieter Willemsz. Sieuwert Jacobsfoon, Albert Dirksfoon, Pieter Jacobsz. Volkhart Fredriksz. Dirk Simonsz. Jacob Pietersz. Jacob Sieuwertsz. ende Jacob Arisz. tegens welke hij desen eisch in geschrifte aen de Heeren van den gerechte heeft overgelevert (1.). Datse Heer Andries van Castricom, die suspect was met ketterij, en daer over gevangen, met eenige loose practijken hebbende verlost, daer over voor eerst souden verwesen werden te gaen in strikte en Konings gevangkenisse, en voorts verwesen soude worden, den verlosten Pastoor weer in hechtenisse te leveren binnen 14 dagen, ofte bij foute van dien, dat se dan verklaert souden werden te wesen medegesellen van den voorsz. Pastoor, in alsulke feiten alsmen den selven heeft willen opleggen, en dat se daerom gestraft souden worden, met sulke peene als de voorsz. Pastoor soude hebben geleden. Ende dat in alle gevalle bij vonnisse van den gerechte verklaert soude worden, dat se ter saeke van de voorsz. violatie, of schending des kerkers, verbeurt souden hebben lijf en goedt: of dat se verwesen souden worden de selve violatie te beteren met honorable ofte civile amende, na exigentie van der saeke, na dat Schepenen bevinden souden van nooden te wesen, ende na rechte te behooren, refererende hem sulks d' Eischer in alles tot discretie ende moderatie van de voorsz. gerechte. Hier op wierdt bij de Verweerders geantwoordt: Dat sij luiden sijn van goede naem en faem, nooit achterhaelt van eenige misdaedt, sulks dat door dien tegens hen l. geen vermoeden

1562.

Tien burgers daer over aengeklaegt.

(1.) *Den 8 April*

Eisch van den Schout.

Uit het oude Crimineel-boek.

Antwoordt van de Verweerders.

Uit het Crimineel-boek.

moeden van eenig quaedt geloof verdiende, te meer dat een yegelijk vermoedt wierdt goedt te ſijn, ter tijdt en wijlen toe getoont wierde dat hij quaedt is. Voorts dat hun l. onbekent is, waer door Heer Andries van Caſtricom gevangen is geweeſt, bij den Deeken van Weſt-Vrieſlandt. Want ſoo verre de voorſz Heer Andries gevangen hadde geweeſt omme Ketterij gelijk de Eiſcher ſeide, dan ſoude de voorſz. Deeken noch de Heeren van den Dom tot Uitrecht niet gepreſenteert hebben, de voorſz. Heer Andries te ontſlaen onder borgtocht, gelijk de ſelve Officiael van Weſt-Vrieslandt gedaen hadde. Waer door goedt te verſtaen was dat de voorſz. Heer Andries, niet overmits hij ſuſpect was van ketterije, maer alleen om civile ſaeke gevangen was, gelijk des noodt ſijnde ſoude blijken dat de voorſz. Deeken 't ſelve verklaert heeft. Beroerende het verloſſen van den gevangen, ſeide de Verweerders: Dat wel waer was dat ſij op den leſten Julij leſtleden binnen Hoorn geweeſt waren: Ook mede dat eenige van hun l. aen den Deeken verſocht hadden om den voorſz. gevangen ontſlagen te hebben onder borgtochte: maer dat ſe den voorſz. gevangen met looſe practijke ontſlooten en verloſt ſouden hebben, ontkende ſij. Want hij was door onachtſaemheit van den Cipier en Dienaers, die hem bewaerden, ontkomen. Ende ſoo verre hier eenige ſchult mogte weſen die raekte de bewaerders. Gemerkt door d' Eiſcher niet en ſoude bewijſen eenige practijke die de Verweerders in de uitbrekinge gebeſicht ſoude hebben. Te meer de ſelve practijke niet geſpecificeert wierdt bij den Eiſcher, en dat in criminele ſaeke ſeer klaere probatie vereiſcht wierde, en uit pretenſe preſumptien niet en mochte yemant verweſen worden, waer over de Verweerders verſochten dat de Eiſcher bij vonniſſe verklaert ſoude worden in ſijnen eiſch niet ontfangkelijk te ſijn, en ſij ontſlagen van den eiſch met de koſten. Op deſe verweering volgde dit vonnis: *Na eiſch en antwoordt bij Schepenen gehoort, ende geconſidereert op al 't geen hier ter materie dienende, doende recht, hebben gecondemneert ende condemneren mits deſen eenen yegelijken van de Verweerders in een boete van ſeventien ponden*

1562.

Vonnis van Schepenen.
Uit het Crimineel-boek.

1562. *met de kosten hier omme gedaen, tot taxatie en moderatie van Schepenen. Present alle de Schepenen. Actum den* xiij^en *Decembris Anno* xv^c lxij.

(1.) *Den 23 Jan.* Mr. Gerbrant Cloeting wort Rector. (2.) *Aantek. van Blaeubulk.* Onderling Verdrag en Willekeur tusschen Enkhuisen en Monnikendam. *Uit de Handtvesten van Monnikendam, gedrukt achter die van Amsterdam p. 35.*

In dit selve jaer (1.) wierdt den Pensionaris Mr. Gerbrant Cloeting het Rectorschap der Latijnsche School bevolen, op een wedde van 150 gulden jaerlijks; des moeste hij op sijn eigen kosten twee ondermeesters houden (2.). In dit selve jaer maekten de Wethouders deser stede met die van Monnikedam een willekeur, die van woordt tot woordt aldus luidt: „ Wij Burgermeesteren ende Raden der stede „ Enkhuisen, doen kondt een yegelijken, ende bekennen „ dat wij in den naeme en bij advijs van de gemeene vroedt- „ schappe der selver stede ter eenre, ende de goede stede van „ Monnikedam, ter andere sijde, uit goeder affectie, die „ wij l. als nagebuuren op malkanderen sijn dragende, im- „ mers op dat de nagebuurschap te bet onder malkander „ sal aenwassen, hebben met malkanderen gewillekeurt, „ geaccordeert ende overgegeven, willekeuren, accorde- „ ren ende geven over mits desen, dat van nu voortaen, „ de Burgeren der selver stede van Enkhuisen, tegenwoor- „ dig ende toekomende die uit derselver stede scheiden, en- „ de heure woonplaetse nemen binnen der stede Monnike- „ dam, tegenwoordig en toekomende, die van nu voor- „ taen heure woonplaetse scheiden van Monnikedam, en „ sullen begrijpen binnen der stede Enkhuisen, niet gehou- „ den sullen sijn eenige exu te betalen. Voorts dat die ge „ buiren van Monnikedam tegenwoordigh en toekomende „ niet gehouden sullen sijn exu te betalen, van goeden die „ hen l. van nu voortaen sullen tot Enkhuisen aenkomen, „ 't sij bij erffenisse, testamente, bij gifte, bij houwelijk „ ofte andersins, hoedanig 't selve sal mogen geschien, en „ van gelijken dat de burgeren van Enkhuisen tegenwoor- „ dig en toekomende niet sullen exu betaelen, van goede- „ ren die hen l. sullen aenkomen tot Monnikedam, 't sij „ bij Testamente, erffenisse, bij gifte, bij houwelijk ofte „ andersins, hoedaenig 't selve geschien sal mogen, maer „ sullen de selve goeden vrij na hen mogen nemen, dit al ge-

„ geduurende den tijdt van xx jaeren achter een volgende, 1562.
„ ingaende en beginnende op Datum ondergeſchreven, ofte
„ ſo veel langer tot dat hij een der ſelve ſtede 't voorſz. ac-
„ coort opgeſeit ſal werden. Behoudelijk dat de Perſonen
„ die de vryheijt ſullen willen genieten, gehouden ſullen
„ weſen cautie ſuffiſant te ſtellen, omme in een van de
„ voorſz. twee ſteden, daer inne ſij l. hun transporteren, met-
„ ter woone te blijven ſes jaer achter een geduurende, ende
„ aldaer den dag van heure inkomſte ſullen doen opteikenen,
„ ſonder binnen midlertijdt uit de ſelve ſtede te mogen metter
„ woone vertrekken ofte tranſporteren, dan in plaetſe daer
„ ter ſtede, daer uit ſij eerſt getrokken ſijn metter woone,
„ van vooren exu vrij ende exemtes, Op pene dat die geene
„ die hier eenigſins inne gebrekkelijk waere, volle exu ſal
„ betalen, ten profijte van de ſtede daer uit ſulke perſoonen
„ eerſt vertrokken ſullen ſijn. Sonder bedrog, oorkonde
„ hebben wij 't ſegel ter ſaeke der voorſz. ſtede Enkhuiſen
„ hier beneden aengehangen, op den 7 Octob. Anno 1562."

Korts daerna (1.) verhuurde de Burgermeeſteren twaelf nieuwe timmerwerven aen de nieuwe Suider-haven, om de Scheeps-bouwerij te meer te vorderen. De huirders waeren Bart Lucas, Volkert Harkſz. Fredrik Jacobſz. Cornelis Meinertſz. Freek Sijmſz. Jacob Erikſz. Andries Erikſz. Meinert Symonſz. Dirk Pieterſz. Claes Ysbrantſz. Willem Freekſz. en Sieuwert Soetemelk. Behalven de ſtraksgenoemde, waeren hier noch vijf Mr. Timmerluiden, die hunne werven buiten de Suiderpoort hadden, te weten, Jan Corneliſz. in 't hof, Ariaen Dirkſz. Dirk Outgerſz. Rijkert Freekſz. en Gillis Reinerſz. In den jaere 1563 (2.) heeft men Franciſcus Petrus Maekſchoon of Maelſon tot ſtadts Medecijnmeeſter aengenomen, op een wedde van twee en veertig gulden in 't jaer, waer voor hij ſoo wel de armen als de rijken in tijde van ſterfte en beſmettelijke ſiekte ſou moeten bedienen (3.). Niet lang daerna in 't volgende jaer (4.) wierdt bij de Vroedtſchap, ter gelegentheit van het overlijden des Burgermeeſters Pieter de Jonge, goedtgevonden, dat voortaen in gevalle als 'er een Burgermeeſter bin-

(1.) *Den 20. Novemb.*
Scheeps-timmerwerven verhuurt.
Aentek. van Blaeu-bulk
(2.) *Den 8 Decemb.*
1563.
Franciſcus Maelſon tot ſtadts Medecijn aengenomen.
(3.) *Aentek. van Blaeu-bulk.*
1564.
(4.) *Den 16 Jul.*

1564. nen den tijdt ſijner regeering quame te ſterven, alſdan door de drie overige Burgermeeſteren eenen anderen in des overledens plaetſe, uit de gantſche Vroedtſchap ſoude werden gekoren, mits dat ſe daer toe geen regeerend Schepen koſen, ofte eenen die 's jaers te vooren het Burgermeeſterampt bedient hadde (1.). Ontrent de ſelve tijdt den 10 Jul. liet men hier eenen Tijs Pieters, anders genaemt Fray, eerſt 12 en daerna noch 8 dagen te water en te broodt leggen, beſchuldigt ſijnde dat hij in ſekere herberge ſittende tot ſpot van 't genaemde Sacrament had geſongen, en het ſelve als 't daer voor bij wierdt gedragen had geweigert te eeren, 't geen hij alles ontkende. Ook is 'er den 16 Septemb. daerna, yemant, ook Fray genaemt, mogelijk de bovengemelde, om gelijke oorſaek verweſen, dat hij den tijdt van 14 dagen te water en broodt ſoude ſitten.

Reſolutie over het verkieſen van een Burgermeeſter buiten tijds,

(1.) *Aentek. van Blaeubulk.*

Tijs Pieterſz. te water en broot geſet.

Uit der Stadts Crimineel boek.

In dit jaer hadt men hier te lande een ſeer ſtrenge winter, want het vroos van 's weeks voor Kerſtijdt tot het begin van Maert, ſonder ophouden, ſoo dat de ſuider ſee langen tijdt geſloten, en het ijs ſeer dik wierdt. Daer op volgde een ſchielijken dooij, en ſoo harden ijſgangh, dat hier 't ijs door de Suider dijk heenen ſchoof, twee ſoutketens om verre wierp, en genoegſaem 't onderſte boven keerde. Ja 't ijs was ſoo dik geworden, en de voorſomer, die toen volgde, ſoo koudt, dat men des ſomers, in 't opmaeken des dijks en der ketens, noch groote ſtukken ijs in den grondt heeft gevonden, die t' Enkhuiſen van ſommigen, nevens eenige bloemen, op de pothuiſen om de vremdigheit, wierden ten toon geſtelt (2.). Deſe laete koude veroorſaekte een laet en ſlecht gewas en dieren tijdt, die in 't korte, en, dat vremdt was, in de winter, weêr beter wierdt. Eerſt liep het laſt rogge tot op hondert gout-gulden: maer ſeker Enkhuiſer Koopman J. S. B., die ſoo begeerlijk was, dat hij 't ontrent Allerheiligen voor geen 99 goudt-guldens wilde afſtaen, en ſtip op de 100 bleef ſtaen, moeſt het korts daerna voor 36 verkopen. Dus bedroog de gierigheit ſich ſelve.

Strenge winter en harde ijſgang.

Vel. Kron. van Hoorn p. 159.

Daer de Suider-dijk door in breekt.

1565.

(1.) *Aentek. van Blaeubulk.*

Dieren tijdt.

Vel. p. 159.

Blaeu-bulks Aentek.

Te deſer tijd vertoonde de Wethouders aen den Koningh (of die van ſijnen Raede tot Bruſſel) hoe Enkhuiſen wel een

Vertoog en verſoek der Wethouders aengaende de vrye jaermarkt.

Uit de Handtv. van Enkh.

een vrye jaermakt hadde, veertien dagen geduurend, daer 1565.
men alle jaeren het kruis af richten ſoude, vier dagen voor
St. Jans onthoofding, doch datſe de ſelve niet gehouden hadden, mogelijk eensdeels door ſoberheit der gemeente neeringe der voorſz. ſtede, en ook vermits de ſwaere voorlede oorloge tuſſchen Vrieſlandt, en Gelderlandt, ſijnde deſe ſtadt een grenſveſtingh tegens beide de voorſz. landen; dat ook de gemelde tijdt ſeer onbequaem was om markt te houden, mits dat de burgers en inwoonders van de omleggende dorpen alſdan op het ſterkſte van den Haringvaert waeren: Derhalven verſochten ſe, om meer genot van de markt te hebben, gemerkt de groote en noodige koſten die ſy dagelijks aen havenen, muuren en dijcken deden, en noch meer hoopten te doen, dat doch den tijdt der jaermarkt mogte verleidt werden, en dat men de kruiſen der ſelver mogte rechten acht dagen voor St. Jacobs dag, tot acht dagen daerna. Op dit verſoek wierdt by opene brieven van handtveſte gegeven in den maendt van May ingewilligt: dat de ſtadt Enkhuiſen een vrye jaermarkt ſoude houden voor een tijdt van acht dagen, waer van de twee . . . . dagen gehouden ſoude worden, de twee naeſt voorgaende werkedagen voor St. Margrieten dag, ende ſoude de vrijheit niet langer duuren dan drie dagen na den voorſz. dag van St. Margriet. In erkenteniſſe van welke vergunning de ſtadt jaerlijks aen den Rentmeeſter van Suithollandt, ſoude betalen ten behoeve des Konings drie ponden van 40 grooten vlaems het pondt. Doch als de Wethouders de brieven van deſe vergunninge in den Hage ten bureele volgens de gewoonlijken ſtijl lieten regiſtreren, ſtonden de Heeren van de Rekenkamer den inhoudt der ſelve, ſoo veel in hun was, wel toe, maer behoudelijk dat de voorſz. drie ponden ſouden betaelt worden in handen van den Rentemeeſter van Kennemerlandt, en niet van Suidthollandt, gelijk in de gemelde brieven bij miſverſtandt, verſtonden ſij, was geſtelt.

De tijdt van de jaermark werdt verleit.

In den jaere 1566. begoſten ſich eenige honderden van de 1566.
voornaemſte Nederlandtſche en daer onder ook Roomſgeſinde Edelen, tegens d' Inquiſitie en Placcaten op 't ſtuk

der

1566. der Religie gemaekt, en in veele deelen tegens 's landts vryheden ſtrijdende, te kanten. Wat Verbondt dat deſe Edelen daer tegens ingingen, en 't Requeſt dat ſe aen Vrouw Margriete van Ooſtenrijk Hartogin van Parma en Landtvoogdeſſe der Nederlanden, overleverde, vinden wij elders beſchreven. Door dit yveren van deſe Edelen, naderhandt Geuſen genoemt, kreeg de gemeene vryheit eenige aêmtocht: De Gereformeerden, die tot noch toe hunne godtsdienſtige bijeenkomſten met groote vreſe en gevaer in 't heimelijk hadden gehouden, quamen nu, ſteunende op ſulke voorſtanders, opentlijk bij een. Eerſt in Vlaenderen, daerna in Brabandt, ook in Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, eerſt ontrent Hoorn, den 14 Julij. Korts daerna op St. Jacobs dag deedt Pieter Corneliſz. van Alkmaer d' eerſte openbaere predikatie voor die van Enkhuiſen, op de groene Wijſing, achter Groote-broek, daer veele toehoorders van verſcheide plaetſen bijeenquamen. Daerna is 'er meeſt alle Sondagen gepredikt ſomtijdts tot Hem, of tot Binnewijſing, of Lutkebroek, of tot Bovencarſpel. Ook predikte D. Lieuwe, voor deſen Capellaen van de Gommers of Weſter kerk, op het mullem buiten de Noorder poort. Voorts heeft men ook gepredikt in de Soutkete van Sieuwert Janſz. Kommedijk, daer d' aelmoeſſen door Jacob Sieuwertſz. Blaeuhulk vergadert wierden, en op eenen dag meer inquam als een geheele week in de kerke. In 't begin wierden de gemeentens door 't gantſche landt bij weinige Predikanten bedient; maer als de vryheit vaſt toenam, ſchreef men naer Emden, aen Cornelis Kooltuin, dat men doch van daer eenige Leeraers in Hollandt wilde ſenden, dewijl 'er arbeiders van doen waeren. Hier op bragt hij te weeg dat 'er verſcheide Predikanten over quamen, rondtſom wierden geſonden daer 't de noot vereiſchte. Ook die ſocht elke ſtadt een eigen Predikant te verkrijgen, en bequamen toen de Gereformeerden tot Enkhuiſen hunnen Andreas van Caſtricom, eertijdts Paſtoor van St. Pancras kerk, die hun eenigen tijdt, geduurende deſe vryheit, bediende. Deſe deedt het Pauſdom door ſijn ſtichtelijke predikatien en vroomen wandel veel afbreuks

Eerſte openbaere predikatien der Gereformeerden ontrent Enkhuiſen. *Uit de Aentek. van Blaeuhulk.*

De Paſtoor Andries Dirkſz. van Caſtricom komt wêer t' Enkhuiſen. *J. L. Reaels Memorien f. 39 Verhael der Reformatie in Nederlandt p. 411.*

breuks: daer het ongeregelt leven der geestelijken, 't welk veele ingesetenen tot grooten aenstoot strekte, veel toe hielp. Want de Monniken, die anderen meest souden voorlichten, lagen soo diep versoopen in dronkenschap dat men te dier tijdt dit slecht rijm op hun paste.

1566: Het ergerlijk leven der Geestelijken hier ter stede.

De Monniken in 't Monniken Convent
Die waeren tot sterken drank gewent,
Sy hadden drie groote kannen
Die hadden naemen als mannen,
De eene hiete Huige mondt:
De tweede hiete Macke blij:
De derde hiete Drink om.

Seker Pater liep weg met een of twee Bagijnen. Seker Priester versekerde de huisvrouwe van eenen Gerbrandt Zeewolf, dat haer man, die, eenigen langen tijdt geleden, van haer was getrokken, gestorven was, op dat 'er sielmissen mochten gedaen worden; ja hij verklaerde, dat hij de siele om een goude Engelot uit het vagevier soude verlossen. Op dese versekering liet men de sielmissen doen, ook troude de vrouw op des Priesters woordt een ander man: maer vijf of ses jaren daerna quam d'eerste man weêr t'huis, en sij, door haere lichtgelovigheit bedrogen, wierdt te laet gewaer hoe sich de gewin-sucht met de schijnheiligheit tot haeren nadeel hadt beholpen: doch door het leven van Zeewolf stierf in veelen 't geloof van de sielmissen en andre Roomsche superstitien. Waer door ook de Predikanten der Reformatie te beter gelegentheit hadden om het Euangelium voor te planten. De beeldtstorming, die korts op de openbaere predikatien der Gereformeerden volgde, heeft tot Enkhuisen, mijns weetens, in die gemeene plondering der kerken geen plaets gehadt: het sij dan dat het door de voorsichtigheit en goede ordre der Wethouderen wierdt verhindert; ofte dat de goede vermaningen van den Pastoor Andreas het gemeene volk in toom hebben gehouden. Want de bescheidenste Gereformeerden, hoewel

In de gemeene beeltstorming sijn 'er tot Enkhuisen geen kerken geplondert.

1566. sij een afkeer hadden van den beelden-dienst, mispresen noch-
Bor II. 67. c. d. tans dat een behoorlijk werk onbehoorlijker wijse wierdt uitgevoert. Daer op volgde een Verdrag tusschen de Gouvernante en de verbonde Edelen, bij 't welke onder anderen de predikatien ter plaetse daer se te dier tijdt waeren ingevoert, wierden toegestaen; en de plakkaten op het stuk der religie afgeschaft, tot nader ordre, en d' Inquisitie voor altoos. Door dit verdrag (dat aen de sijde der Gouvernante niet lang gehouden wierdt) kregen de Gereformeerden t' Enkhuisen en elders wat grooter vryheit dan voorheenen, en hielden hunne bijeenkomsten in grooten getale.

P. C. Hooft III. 110. Nic. Burgundii Hist. Belg. III. 345, 346.

(1.) *Den 16. Jul.*

Pieter Jansz. van Middelburg verbrant.

Uit des stadts oudt Crimineel-boek.

In dit selve jaer (1.) geschiede hier een sware straffe over eenen Pieter Jansz. van Middelburg, die op Sacraments dag des nachts de stadt Enkhuisen met eenen Pieter Cornelisz. van Monnikendam hadt voorgenoomen aen brandt te steken, aen een huis met riedt gedekt, staende op de karnemelks sluis, en juist den selven avont gevangen wierdt: ook beleedt hij noch een doodtslagh, nevens verscheide huisbraken, straetschenderyen, geweldenaryen, en stoute dieveryen. Men verwees hem, buiten de stadt gevoert, en aldaer levendig aen een staek gebrandt te worden dat 'er de doodt naevolgde. Pieter Cornelisz. wierdt verwesen om strengelijk gegeesselt te worden, voorts de straf van sijn makker, aen te schouwen, en ses jaeren op des Konings galeyen te roeyen, met een bannissement uit de stadt en het baljuschap van West-Vrieslandt, ten eeuwigen dage. In den jaere

1567. 1567, andere seggen twee jaeren vroeger, heeft men een dijk in zee geslagen, achter de bredestraet, die, om dat se soo seer met wier werdt versien, de wier-dijck geheten wierdt, sijnde dit wier een gewas der see, en van natuure op het hoogste bequaem om 't geweldt der zee tegen te staen. Het water, achter desen dijk gelegen, is sedert tot een haven gebruikt, en de Ooster-haven geheten, strekkende van den Engelschen toorn tot bij de kolk, ontrent de Visschers haven. Doch eenige meenen dat deese Wier-dijk, en de haven daer achter, lang te vooren begonnen was, en ontrent het jaer 1570 volmaekt en bemuirt. Aen desen dijk sijn sedert

De Wier-dijk in zee geslagen en de Ooster-haven gemaekt.

Aentek. van Blaeu-bulk.

dert eenige Scheeps-timmerwerven gemaekt. En was de stadt te dier tijdt een half uure gaens in 't ronde. 1567.

In dit selve jaer liepen de saeken der Gereformeerden weêr te rug, en hunne vryheit te niet. Het Verbondt der Edelen wierdt door de loosheit der Gouvernante en der Spaensche partye gescheurt, de vervolging hervat, en d'openbaere predikatien al omme gestaekt. Ontrent Enkhuisen wierdt in de voorsomer bewesten Broeker-haven, buitens dijks, bij de water-molens, de laetste predikatie gedaen. Men predikte daerna noch eenige reisen bij nacht in sommige burgers huisen, maer ten duurde niet lang. Korts daerna sochten die van Enkhuisen de Monniken van 't Reguliers klooster, staende buiten Hoorn, te bewegen datse hun klooster, 't welk door eenige soldaten des Heeren van Brederode, toen die door West-Vrieslandt uit het landt togen, veel overlast geleden hadde, souden opbreken, en sich binnen Enkhuisen nederslaen; hun daer plaets en ander behulp toe aenbiedende. Dit versoek souden de Monniken bijna hebben ingewilligt, maer de Hoornsche Wethouders deden soo veel weers dat se hun in 't klooster hielden (1.). In dit selve jaer sondt de Koning den Hartog van Alva met een leger Spanjaerden om 't geen men ter saeke van den godtsdienst en andersints tegens den Koning verstondt misdreven te sijn, te straffen; d'Inquisitie te planten; en onder dien schijn 's landts vryheden en handtvesten met voeten te treden. Hier op lieten sich de beschuldigingen aen alle kanten hooren. Het vangen, spannen, verwijsen, dooden en vluchten hadt geen einde. Tot Enkhuisen wierdt Jan te Joosten van den Schout te last geleidt dat hij sijn kindt bij de Gereformeerden hadt laeten doopen: Jacob Eriksz. dat de Predikant van de nieuwe religie, gelijk men toen sprak, in sijn huis hadt gewoont en gepredikt: Sieuwert Jansz. Krommendijk, dat de Predikant in sijn Soutkete buiten de stadt hadt gepredikt: Nanne Cornelis, dat 'er op sijn erf was gepredikt: Jan en Floris Tijsz. dat sij hunne kinderen tot Embden hadden doen doopen, 't geen sij bekenden; seggende d'eene, dat hij daer bij sijn Huisvrouwen broeder

De predikatien der Gereformeerden ontrent Enkhuisen worden gestaekt.
Aentek. van Blaeu-huik.

Die van Enkhuisen meenen de Monniken van 't Reguliers Klooster buiten Hoorn in haere stadt te brengen.

(1.) *D. Velii Kron. van Hoorn p. 171.*

Eenige Burgers tot Enkhuisen over saeken van religie beschuldigt.
Enkh. Aentek.

1567. t'huis leggende, sijne vrouwe daer in de kraem raekende, het in de kerke aldaer hadt laten doopen; 't geen hij verstondt niet verboden te sijn: Volker Jansz. Seilemaker wierdt te last geleidt, dat hij sijn kindt tegene d'ordre der kerk hadt laten doopen, en daer op gedaegt sijnde, geantwoordt, *dat hij sijn kindt niet anders wilde doopen en met des Duivels van Romen doopsel geen doen wilde hebben:* Wijbrandt Fredriks, Volker Jansz. Gerbrant Egbertsz. en Jacob Eriksz. dat sij aelmoessen onder het sermoen der Gereformeerden hadden versamelt, en uitgedeelt na hun goedtvinden: Claes Jacobsz. in 't hof, en Evert Cornelisz. dat se hun kinderen van Andries Dirksz. hadden doen doopen. Over dese betichtigingen wierd bij Schepenen in den Hage geconsuleert en verder aen 't hof gevraegt: *of die geenen die berou hadden van het doopen hunner kinderen, en de selve doende na de ordre der Roomsche kerke weder doopen, daer mede vrij souden wesen: en of de ouders welker kinderen in de nieuwe Religie gedoopt sijnde en stervende, daer voor niet strafbaer souden sijn: ende of de Schout tegens d'Erfgenamen van Ente Jacobsz. en Freek Broersz. die in hun leven ook pennigen in de predikatien hadden ingegadert, soude vermogen te procederen, of niet.* Wat op dese vragen geantwoordt sij, is mij niet gebleken: maer wel dat 'er verscheide burgers sich langen tijdt op hunne solders en andere heimelijke plaetsen hebben verborgen, die daerna uit hunne goederen sijn geset, en balling 's landts geleidt. De voornaemste die uit de stadt vertrokken of sich ergens verstaeken, waeren:

Verscheide burgers verlaten de stadt.
Aentek. van Blaeu-bulk.

Sijmen Meindertsz. Semeyns.
Dirk Jansz. Brouwer. } *Gebroeders en soonen van wijlen den*
Cornelis Jansz. Brouwer. } *Burgermeester Jan Groot Albertsz.*
Jacob Eriksz. in de Bok.
Jan Tijsz. } *Gebroeders.*
Floris Tijsz. }
Wab Eriks haer moeder.
Gerben Egbertsz.
Dirk Pouwelsz.

Volkert Jansz.
Jacob Florisz.
Albert Claesz.
Evert Florisz.
Rijkert Claesz.
Albert. . . .

Noch

Noch vindt ik in ſekere Aentekeninge dat 'er des winters noch wel 350 menſchen ſoo mannen als vrouwen behalven de kinderen, de ſtadt en huis en have verlieten, en over de zee, die toen ſterk was toegevroſen, naer Emden vloden (1.).

1567.
350 Menſchen na Emden gevloden.

In den jaere 1568 was 'er in de winter een ſeer grooten hoop ijs voor de ſtadt op malkanderen geſchoten, 't welk toen bij de burgers Alvaes Slot wierdt genaemt (2.); om dat hij te dier tijdt verſcheide ſlooten deedt bouwen, en de ſteden met ſulke blokhuiſen dacht te dwingen, en 's landts ingeſetenen tot ſlaven te maken: daer ook het oprechten van den Raedt der Beroerten, ofte den bloedtraedt, en daerna het eiſchen van den 100ſten, 20ſten, en 10den penning toeſtrekten. Ontrent deſen tijdt vervorderde ſich Matthijs Hollanders, Dienaer van den Schout, ſekre vrouwe Pietermoer Pieters, huisvrouwe van Frans Jacobſz ſtaende ter goede naeme en fame, uit te ſchelden voor een Tovenaerſter en weêrmaekſter, ſeggende, dat haer de Duivel ten oogen uit ſag. Hier over in recht geroepen, en geen raedt wetende om dat ſeggen waer te maeken, wierdt hij verweſen, den XI van December op het ſchavot te gaen, en aldaer met luider ſtemme ſijne woorden, ten aenhooren van een ygelijk, te wederroepen; en verders te ſeggen, dat hem die van herten leet waeren, en dat hij valſchelijk hadt gelogen. 'T geen hij deede.

(1.) *Enkh. Aentek.*
1568.
Een ijs hoop voor de ſtadt Alvaes ſlot genaemt.
(2.) *Enkh. Aentek.*

Een beſchuldiger moet ſijn ſeggen wederroepen.
Uit het oude Crimineel boek.

In 't volgende jaer 1569 heeft de Schout eenen Luitgen Gerſz. Verwer in hechtenis genomen, ter ſaeke van 't ſtuk van religie, hem te laſt leggende: dat hij de Sacramenten hadt verſmaedt, de Miſſe beſpot, ſeggende, *Ik begeer wel een ſak vol miſſen te verkopen:* dat hij 't Sacrament niet hadt ge-eert, daer voorbij gaende ſonder ſijn bonet af te nemen, ofte eenige andre eerbewijſing te doen. Hier tegens ontkende de Verweerder 't geen hem op wierdt geleidt, ofte indien hij iet ſulks gedaen hadde, 't waer door krankheit van hoofde geſchiet. Het vonniſſe dat den 30 van Julij tegen hem geweſen wierdt, bragt mede: Dat hij gehouden ſoude weſen, de twee naeſte Sondagen voor de Proceſſie te gaen, met een barnde was-kaerſſe van een pondt in ſijn handt,

1569.
Beſchuldiging tegens Luitgen Gerritſz.
Uit het oude Crimineel boek.
Werdt verweſen om voor de Proceſſie te gaen.

1569. handt, en de Processie omme geweest sijnde, soude hij die selve kaersse offeren met devotie en reverentie voor het Sacrament, en aldaer laten staen; te weten d'eene Sondag 't west, en d'andre 't suidt voor de Processie: voorts wierdt hij gewesen in de kosten van sijn gevangkenisse, en hem belast sich te reguleren na de ordonnantie der kerke. Een ander ingeseten Tamme Jansz. was daerna gevangen, om dat hij eenige geestelijke personen hadt bespot. Doch hij ontschuldigde sich op sijne dronkenschap, en seide leedt wesen te hebben, met belofte van sich in 't toekomende van sulke misdaden te sullen wachten, waer over hij ook wierdt verwesen, om op gelijke wijse voor de Processie te gaen. In de maent van December sijn'er op den eisch van den Schout Reinier Feijntesz. eenige vonnisse gewesen, die hier kortelijk staen te gedenken. Eerst tegens Job Fransz. van Delft. Dese was gevangen, en hadt beleden dat hij binnen Delft door het aenraden van eenige rijke luiden, en overmits sijn armoede, het Nachtmael op de maniere der Gereformeerden hadt ontfangen, hunne sermoenen dikmael gehoort, en sijn kint door hen laten doopen; maer sedert daer van beginnende berou te krijgen, hadt hij sijn kindt weder laten doopen na de ordonnantie der Roomsche kerke. Hier over wierdt hij bij die van den Gerechte, (op alles, seit het vonnis, rijkelijk gelet en aengemerkt hebbende, des men in desen behoort te letten en aentemerken, ende bijsonder op sijne lange catijvige gevangkenisse) den iij Decemb. verwesen dat hij gehouden soude sijn den eerstkomende Sondag in St. Gommers kerke, voor de Processie te gaen met een was-kaersse van een half pondt in sijn handt, ende aldus gedaen sijnde, soude hij de hoogmisse hooren, op beide sijn knien, met de barnde kaers in sijn handt. Voorts wierdt hij voor sijn leven langk gebannen. Den naestlesten van December is 'er gevonnist tegens Albert Tonisz. van Uitrecht, Pieter Pietersz. Ketelboeter en Cornelis van Grindt, Pieter Cornelisz. Opperman en Geert oude Gasthuismoer. Albert Tonisz. die op d'indaging niet te voorschijn quam, wierdt sijn leven langk gebannen, en sijn goederen verklaert verbeurt te sijn, om

Tamme Jansz. werdt ook berticht en tot gelijke boete verwesen.

Uit het oude Crimineel-boek. Den 21 Octob.

Vonnis tegens Job Fransz.

Uit het oude Crimineel-boek.

Vonnis tegens Albert Tonisz.

om dat hij de huisvrouw van Frans Jacobſz. bovengemeldt, voor een Tovenaerſter hadt geſcholden, en in de kerke van Hem geweeſt, en daer de beelden hadt helpen breken. Pieter Pieterſz. hadt geſproken tegens het Sacrament, ſeggende, *geen eerbewijſing te willen doen aen den gebakken Godt*: Hier over van den Schout aengetaſt en in beſloote gevangkeniſſe geſtelt, was hij met hulpe van eenige goedtgunners uitgebroken, en daerna vergeefs ingedaegt: Cornelis van Grindt hadt ſijn huisvrouw laten ſterven ſonder eenige Sacramenten na de wijſe der Roomſche kerke, voorts bij nacht doen begraven, en hadt ſich, tot driemaelen gedaegt ſijnde, achter gehouden; deſwegen wierden ſe beide met verbeurtmaking hunner goederen voor hun leven lang gebannen. Pieter Corneliſz. was gevangen om dat hij, Mennoniſt-geſindt, ſijn kinderen niet wilde laten doopen: doch met hulpe van Geerte, oude Gaſthuis-moer, uit de gevangkeniſſe geraekt, wierden ſij beide, na voorgaende indaging, met verbeurtmaking hunner goederen, gebannen, Daerna is Trijn Jans, de moeder van Heer Andries Dirkſz. voor deſen Paſtoor van St. Pancras kerk, in den jaere 1570 gevangen. De Schout Reinier Feinteſz. beweerde, dat ſe met haer ſoon den Predikant van de nieuwe Religie, conventiculen binnen Enkhuiſen hadt gehouden, en de Geuſen begunſtigt; en dat ſe daer aen verbeurt hadt, na den inhoudt der Plakkaten des Konings. Sij daer tegens ontkende 't geen haer wierdt aengeſeidt, en verſocht ontſlagen te worden: waer op de Schepenen gemerkt de Schout ſijn aenſeggen niet wiſt waer te maken, en ook regard nemende op de ouderdom van de vrouwe de ſelve vrij ſpraeken, en koſteloos en ſchadeloos uit de gevangkeniſſe ontſloegen: doch daer bij ſeggende, dat ſij voor morgen noen uit de ſtadt ſoude weſen op peene van ſwaerder ſententie. Dit vonnis wierdt den 14 van April uitgeſproken.

1569.

Tegens Pieter Pieterſz. en Cornelis van Grindt.

Tegens Pieter Corn. en Geerte oude Gaſthuis-moer.

Uit het oude Crimineel-boek.

1570.

Trijn Jans de Moeder van Hr. Andries Dirkſz. gevangen.

Werdt ontſlagen.

Uit het oude Crimineel boek.

Op andre plaetſen ging men ondertuſſchen veel feller te werk, ſoo dat de ingeſetenen door de Spaenſche tijrannij en conſcientie-dwang, met ſulk een jok beſwaert wierden, dat 'er veele ten lande uitweken en de wapenen voor de gemeene

vrij-

1570. vrijheit aennamen. Dese, en veele anderen soo binnen als buitens landts, versochten den Prins van Oranje, Willem van Nassouw, noch onlangs Stadthouder van Hollandt, Zeelandt, en Uitrecht (die wegens sijn ijveren voor de vrijheit bij de Spaenschen in 't oog geraekt, het landt, voor de komste van Alva, hadt verlaten, en sedert op den hals met verbeurtmaking sijner goederen was gebannen) dat hij 't verdrukte landt wilde te hulpe komen. Om dan het vaderlandt en sich self te redden, nam hij den oorlog aen; met uitdrukkelijke verklaering, dat hij sulks deede *ten dienste des Konings en tot welvaeren der Nederlanden, tegens de tijrannije der Spanjaerden, die de Privilegien en vrijheden onder de voeten traden, en ten versoeke van de inwoonders, soo wel van wegen de Euangelische als der Roomsche kerke, om een yder der selver te behouden in vryheit sijner religien en conscientien.* Hier op bragt hij legers te velde vlooten ter zee; en socht, hoewel sijn eerste tochten door den Hartog van Alva, die geen minder Oorlogsman, als Tijran was, gestuit wierden, den Spanjaerden overal afbreuk te doen. Ook maekte hij ten dien einde verscheide aenslagen, om eenige Nederlandtsche steden aen sijn sijde te brengen, en met naemen hadt hij 't op Enkhuisen gemunt. Jonkheer Diedrik Sonoy begon hier ontrent het jaer 1570, en een weinig te vooren, uit last van den Prinse met eenige ingesetenen in heimelijk verstandt en onderhandeling te treden, om de stadt van Alva af te trekken. Hier toe lieten sich onder anderen twee persoonen gebruiken, d'eene Richardt Claesz. van Enkhuisen een Predikant van de Gereformeerden, en d'ander Jan Claesz. Sloot, namaels Burgermeester tot Edam; die in 't heimelijk af en aen reisden, en de borgers, daer sij verstandt mede hielden, beweegden om den Prinse te begunstigen, en tot willige opbrenginge van pennigen. De voornaemste persoonen dien sij binnen de stadt hun voornemen ontdekten, en met wien sij de saek van tijdt tot tijdt overleyden, waeren: Pieter Luitgens Buijskes, Pieter Symonsz. Semeyns, sijn huisvrouwen broeder, Ysbrant Jacobsz. Gerrit Evertsz. Cornelis Jansz. Brouwer, buiten de Suider poort in 't brouwhuis, Pie-

De Prins van Oranje neemt de wapenen aen voor de gemeene vryheit. *P. Bor* IV. 165 *d. Siet ook* 182. *P. C. Hooft.* V. 163.

Beginsel der handelinge om Enkhuisen aen de sijde van den Prins van Oranje te brengen. *Bor.* V. 233. *b.*

De namen van de Burgers die sich daer toe lieten gebruiken. *Bor.* V. 233. *c.*

Pieter Heynſz. Sybele Dirkſz. Cornelis Pieterſz. Rietlus, Leendert Jacobſz. Mein, goudtſmit; Evert Cornelisz. Daerna heeft men ook den handel bekent gemaekt aen Pieter Cornelisz. en Jacob Pieterſz. Maekſchoon, te dier tijdt Burgermeeſter, als mede aen Claeſz. Janſz. en Symen Baertſz. in Hoogh-karſpel: ook hadt men hoope dat Reinier Feintes, de Schout van Enkhuiſen, de ſaek ſoude begunſtigen; ja men quam ſoo verre dat men niet twijffelde, of men ſoude de ſtadt voor den Prinſe geopent hebben, ingevalle daer eenige hulpe van ſijnent wegen waer gekomen. Hier toe wierden dagelijks alle bereidtſelen gereedt gemaekt. Maer deſe aenſlag liep noch, met meer anderen, voor een tijdt te niet. 1570.

De verdre handelingen van Richardt Claeſz. en Jan Claeſz. Sloot. *Bor. V, 233. c.*

Midlerwijl wierdt door den Predikant Richardt Claeſz. en Jan Claeſz. Sloot te weeg gebracht, dat veele ingeſetenen van eenige dorpen in Weſtvrieſlandt en Waterlandt merkelijke ſommen geldts opbrachten, ten behoeve van de gemeene ſaeke. Ook werden hier, niet tegenſtaende de ſtrengheit van de Hartog van Alva, noch veele conventiculen en vergaderingen der Gereformeerden gehouden, onder welke deſe twee ſeer veel vermogten: ook onthielden ſe ſich bij beurten onder hen luiden, want t'elkens als d'eene vertoog quam de ander weêr in ſijn plaetſe: de brieven, die des aengaende over en weêr geſchreven wierden, hielden van koophandel, van koorn, en andre koopmanſchap; hoewel het was van den koop en 't leveren der ſteden Enkhuiſen, Hoorn en Medenblik. Ook gebruikten de Gereformeerden te deſer tijdt in hunne brieven, die van de aenſlagen handelden, ſeer bedekte manieren van ſchrijven, in cijffer en andre vreemde benamingen: bij Koper verſtonden ſij Hollandt; Enkhuiſen heete *Triton*; Hoorn Pollux; Medenblik Caſtor; Edam Hercules; Monnikendam Radamantus; Alkmaer Pluto, Amſterdam Saturnus: en ſoo voorts.

Heimelijke maniere van ſchrijven bij de Gereformeerde gebruikt. *Bor. V, 223. b. c. Hooft V. 198.*

Water noodt op Allerheiligendag. *Bor V, 238. Hooft VI. 205.*

In deſen benauden tijdt wierden de Nederlanden noch door een ſwaere plaege des hemels aengetaſt, toen de hoge watervloedt door een ſchriklijk onweder uit den Noodt-

1570. westen, op den eersten en tweeden dag van November, veele dijken doorbrak, en duisenden van menschen en beesten verdelgde. Tot Enkhuisen brak de Wier-dijk door (1.), en het Noorder Spuy stondt in groot gevaer om in te breken, doch dat wierdt meest gehouden door een grooten hoop korvemakers tienen, die hier gesonken werden, en door eenen Evert Korvemaker hier toe bestelt waeren. Dese Korvemaker was voordesen, om dat hij sijn kindt in de Keete hadt doen doopen, gebannen, en hadt sich langen tijdt op sijn solder verborgen gehouden; maer nu dorst hij in desen noodt, en op het gemelde Spuy te voorschijn komen: daer hij van sekeren Burgermeester gesien wierdt, die tot hem toetrad, seggende: *Welkom Evert Cornelisz. mijn goede burger.* Op welke welkomst hem d'ander dit vrymoedig antwoordt gaf: *Ik verwonder mij, Burgermeester, dat Godt de quade raetslagen soo te niet, en mij die gisteren noch een boose ketter was, nu tot een goede burger gemaekt heeft.* Door desen storm en waternoodt sijn verscheide aenslagen des Prinsen van Oranje verhindert, of verachtert; vermits sijn schepen, versamelt op de Eems en in Engelandt met veel krijgsvolks, sich dapper beschadigt vonden, en voorts door het hooge water belet wierden op den gesetten tijdt te passen. Want de Prins was nu van meening den aenslag op Enkhuisen en Hoorn, met vijf of ses hondert mannen te bestaen, en te gelijk noch verscheide andre steden aen te tasten. Noch stondt de aenslag op Enkhuisen eenige dagen stil, naedien Mr. Johan Basius, des Prinsen vertroudtste Bewindtsman ontrent de saeken hier te lande, met eenig besonder bevel nopende dit werk en brieven van den Prins aen de Burgermeesteren, Schepenen, Raedt en gemeente der stede Enkhuisen, eerst den 4den van December, veel spader dan 't gemeent was, tot Emden quam. Toen sloeg het soo strengelijk aen 't vriesen dat Jonkheer Landslot van Brederode, die aengenomen hadt den aenslag te verrichten, na dat hij met eenige schepen was uitgelopen, om eerst het eylandt Texel te bemaghtigen, byna van 't grondt-ijs verrascht wierdt, en met groot gevaer te rug keerde. Hoewel nu den toeleg

(1.) *Enkh. Aentek.*

Vrymoedigheit van Evert de Korvemaker. *Enkh. Aentek.*

D' aenslag op Enkhuisen door het onweder verhindert. *Bor. V, 238. c. Hooft VI. 206.*

Een ander belet des aenslags. *Bor v. 238. d.*

op

op Enkhuiſen door al deſe verhinderingen te niet was gegaen, ſoo liet men 't voornemen nochtans niet vallen; nadien de ſaek noch bedekt bleef, en alles hier en elders, bij ſulk een meenigte van meêwuſtigen van allerleij ſoorte en jaeren, rijk en arm, ſoo dicht wierdt gehouden, dat het minſte van 't geheim nergens door ontrouw, vreeſe, of onvoorſichtigheit uitleekte. Soo groot was de haet tegens de Spanjaerden: waer door dan de aenſlagen als ſe belet wierden, meer in ſlaap dan om verre vielen. Ondertuſſchen was men hier in groote vreſe dat de Hartog van Alva, door eenig vermoeden, of om Weſt-Vrieſlandt tegens de Watergeuſen te verſekeren, deſe ſtadt met eenig krijgsvolk ſoude beſetten, 't geen den aenſlag in 't geheel ſoude hebben gebroken. Maer ſijn hoogmoedt, die hem ſijnen vyandt te kleen deedt achten, en ſijn hardtnekkigheit, in het voortdrijven der ge-eiſchte ſchattingen, deedt hem de zee-havens en voornaemſte grenſen verwaerloſen, om binnenlandtſche ſteden met ſijn krijsvolk te dwingen.

1570.

Bor VI, 239. *a.* Alva verſuimt Enkhuiſen te verſekeren.

Ontrent deſen tijdt heeft ſeker Schipper van Enkhuiſen Krijn Wouterſz. genaemt, de maniere gevonden om de ſtengen der groote ſchepen, die men te vooren aen de top van de maſten vaſt woelde, door te ſchieten, een ſaeke van grooten dienſt voor de zeevaerders. Dit ſelve jaer, in de maendt van September, hadden d' Enkhuiſers de eere, dat ſe Vrouw Anna van Ooſtenrijk, dochter van Keiſer Maximiliaen den tweden . toen Koninginne van Spanje en Gravinne deſer landen, in een van hunne ſchepen uit Zeelandt naer Spanje voerden. In 't einde des jaers den 29 Decemb. hebben de Schepenen der ſtadt Enkhuiſen Willem Pieterſz. Ketelboeter, die voorvluchtig was om dat hij ſijn broeder Pieter Pieterſz. ter ſaeke van Geuſerij gevangen, bij nacht uit de gevangkeniſſe hadt geholpen, voor ſijn leven langh gebannen, en ſijne goederen verklaert verbeurt te ſijn. Anna Cornelis in 't hof, die den Schout den gevangen Pieter Pieterſz. Ketelboeter met roepen, krijten en anders ſocht te ontweldigen, wierdt, ten ſelven dage, voor een jaer gebannen, en verweſen in een boete van ſeventien ponden. Noch heeft men

De maniere van de ſtengen door te ſchieten gevonden. *Aentek. van Blaeu-hulk.*

D' Enkhuiſers voeren Anna van Ooſtenrijk naer Spanje. *Uit het Stedeboek van J. Blaeu.*

Willem Pieterſz. Anna Corn. in 't hof; Symen Baertſz. en Dirk Pouwelſz. nevens hunne huisvrouwen gebannen. *Uit het Oudt Crimineel-boek.*

1570. ten ſelven dage voor hun leven langh gebannen, en hunne goederen verklaert verbeurt te ſijn, Symen Baertſz. en ſijn huisvrouw Jacoba Vrederiks; als ook Dirk Pouwelſz. en Reijmerich Luijtges ſijn huisvrouw. Sij waere alle gedaegt, maer niet verſcheenen. Het eerſte paer wierdt te laſt geleidt, dat ſe hun kindt, dat geſtorven was, buiten de ordonnantie der kerke hadden doen begraven, ſulks dat niemant wiſte waer ſij 't ſelve kindt hadden geleidt; en voorts dat ſe de Calvinſten, of Mennoniſten Secten, dus ſpreekt het vonnis, genoeg toegedaen waeren. Dirk Pouwelſz. en ſijn huisvrou Reijmerich hadden hun kindt alhier niet willen laeten doopen, na d' ordonnantie der kerke, maer hadden 't tot Emden laeten doopen.

1571. Des Prinſen ſchrijven aengaende den aenſlag op Enkhuiſen en Hoorn. *Bor* v, 240. c.

In 't begin des volgende jaers 1571 ſchreef de Prins van Oranje aen den Heere Baſius, hoe hem om ſeer gewichtige oorſaken geraden docht, dat men alle middelen ſoude aenwenden, om eenige haven in te krijgen, dat overſulks ſijn meeninge noch was, dat men den aenſlag op Enkhuiſen en Hoorn ſoo haeſt als de vorſt ſoude verbij ſijn, in 't werk ſoude ſtellen: indien men middel en volk konde vinden, om deſe plaetſen te bemagtigen, ſoo wiſt hij raedt om hen uit Engelandt, Vrankrijk en elders te hulp te komen. Voorts dat men alle andere aenſlagen ſoude uitſtellen, verhoopende dat den aenſlag op Enkhuiſen en Hoorn, ten goede einde gebraght ſijnde, men des te eer met Godts hulpe, de andere ſoude konnen volbrengen. Maer hoe ſeer de Prins dit ſtuk voortdreef, ten kreeg nochtans nu noch geen voortgangk. T' elkens openbaerde ſich nieuwe verhin-
Bor v, 246. b. deringen. Daer noch bij quam, dat Francois van Boshui-
Hooft vi, 209. ſen Admirael van Amſterdam, des Prinſen vloote, daer men mede naer Enkhuiſen wilde, deſen ſomer op de Eems aentaſte, en eenige ſchepen vermeeſterde. Jan Claeſz. van Medenblik, een van de gevangens, op deſe ſchepen gekregen, wierdt tot Enkhuiſen in hechteniſſe gelevert, maer weêr ontſlagen, dewijl hij bewees, dat hij de genaemde Geuſen tegens ſijnen dank en door dwang hadt gedient. Een ander Jan Jacobſz. daerna om de ſelve oorſaeke gevangen, diende ſich

ſich van de ſelve ontſchuldiging, en wierdt ingelijks los gelaten. Maer een ander, Barent Barentſz. van Kampen, wierdt den 26 Januarij des jaers 1572 alhier onthooft, om dat hij ſich in ſeeroverij en andre geweldenarij hadt te buiten gegaen, en in den ſin hadde ſich naer Emden te begeven, en den Prins van Oranje te dienen Sijn makker Pouwels Claeſz. van Hoog-carſpel, die hem in ſijn quaedtdoen hadt geholpen, en den gemelden Prinſe voordeſen veertien dagen gedient, wierdt den 28ſten van de ſelve maendt desgelijks met den ſwaerde geſtraft.

1572. Twee vrijbuiters onthooft. *Uit het Oudt Crimineel-boek.*

Midderwijle raekten de Watergeuſen weêr ſoo ſterk in ſee, en namen van dag tot dag ſoo veel ſchepen, die ſij in Engelandt verkochten, dat de Hartog van Alva daer over klachtig viel, aen de Koninginne van dat rijk, en ſij ſich benoodigt vondt, indien ſe den oorlog met Spanje ontgaen wilde, alle de Nederlantſche ballingen en vijanden van Spanje, haer rijk te verbieden. Derhalven genoodtſaekt ſijnde van daer te vertrekken, maekten ſij van de noodt een deught, en ſtaeken, onder het gebiedt van Willem van Lumey, den Grave van der Mark, met een voorwindt, en 24 Schepen, bemant met ontrent 250 ſoldaten, in ſee, en muntent 't naer Texel, op Enkhuiſen en andre ſteden van Weſt-Vrieſlandt. Maer de windt veranderde van ſtreek, ſoo dat ſe te raede wierden, den mondt der Maeſe te kieſen, daer ſij den 1 van April den Briel innamen Op deſe maere ſocht de Hartog van Alva, Vliſſingen met meer krijsvolk te verſekeren, maer de burgers vielen hem tegens, en ſtelden ſich ſelven in vrijheit. Dit geſchiede den 5den van April, en den 4 Maij wierdt ook der Veere verovert. In deſe ſtandt van ſaeken, begoſt Alva het gevaer, dat hem aen de ſeekant dreigde, ter harten te nemen, en deedt, onder den Admirael Boshuiſen een vloot toeruſten, ten deele tot Amſterdam, ten deele tot Enkhuiſen en tot Hoorn: voornemens ſijnde, om met die maght, den Graef van der Mark uit den Briel te drijven. Deſe oorlogſchepen verſaemelden tot Enkhuiſen, daer ſij eenige tijdt voor de Ven laegen; het ſij om na de windt te wachten, of om onder

De Watergeuſen munten 't op Enkhuiſen, maer raeken in den Briel. *Bor* VI, 265 *a. b. c.*

1572. Men soekt Enkhuisen, voor den Spanjaerden te versekeren. *Hooft* VI, 230. *Bentivogl.* VI, 284.

het dekſel van deſe toeruſting, eenig krijsvolk in de ſtadt te brengen. Want men begon nu te verſtaen, hoe veel dat aen deſe ſtadt gelegen was, niet alleen ten aenſien van haer magt ter ſee, en de menigte van ſchepen die hier gemaekt wierden, maer ook ten inſicht van haer gelegentheit, als leggende aen den Hollandtſchen kant, recht over Staveren, ontrent het midden der Suider-ſee, daer de ſelve geen drij mijlen wijdte heeft, en recht gelegen om Amſterdam ſijn ſchepen t'onderſcheppen, die in aen- en afvaeren, deſe engte noodtſaekelijk deur moeten. Ook meent men dat de Raedt van Enkhuiſen (daer, gelijk Dr. Velius ſchrijft, de Burgermeeſters Jan Veſt, Jan Reijnertſz. en Willem Janſz. de Rijke, een weetend en geſchikt man, die te hoof ſonderling geſien was, toen de voornaemſte hoofden, en bijkans doen en laten waeren) den Spanjaerden in hun voornemen ſochten te helpen, en de ſtadt voor den Hartog van Alva, tegens de burgers, te verſekeren. Maer hier tegens begoſten verſcheide burgers, moedt en hert te krijgen, om iet te beſtaen voor de vrijheit van ſtadt en vaderlandt, waer door de ſtadt in een ſorgelijke beroerte verviel, welker opgangk en uitgangk, ons nu in 't breede ſtaet aen te tekenen.

D. Vel. Kron. van Hoorn. p. 179.

Beroerte tot Enkhuiſen. *Bor* VI, 269. *Hooft* VI, 230. *E. van Meteren* IV, 72. &c.

Terwijl hier de ſchepen vaſt toegeruſt wierden, gevielt dat een ſcheeps-hopman, Schuilenburg genaemt, het broodt, dat hij in de ſtadt hadt doen bakken, ſocht ſcheep te brengen, eer hij gelt gaf. De Bakker, Dirk Janſz. eijſchte eerſt betaling. Schuilenburg daer op aen 't ſchelden en dreigen: *Hier ſijn*, riep hij, *niet dan Geuſen en ſchelmen in de ſtadt*, *dien 't ſwaerder dan die van Rotterdam* (daer hadden de Spaenſchen een grooten moordt (1.) aengerecht) *vergaen ſoude*. De Bakker ſeide, *Ik hoope dat ons Godt daer voor ſal bewaeren*. De Hopman, of niet wetende wat men in den ſin hadde, of door de hitte der toorn verrukt, ſweert met gekruiſte vingeren, *dat het niet beter lukken ſoude*. Dit onbedacht uitvallen, ten aenhooren van meer anderen, liep terſtondt door de gantſche ſtadt. Toen verſuimden de burgers, die nu twee jaeren lang met den Prins van Oranje, over de verloſſing der ſtadt, gehandelt hadden, ſoo een

D. Velii. Kron. van Hoorn. p. 179. &c.

(1.) *Bor* VI, 267. *a. b.*

ge-

gelegentheit niet; maer gaven een yegelijk, daer ſij wat ſtaet op maeken mogten, of dorſten, die dreigementen t'erkaeuwen. Men begint daer op de hoofden t'ſaemen te ſteeken, en d'een den anderen aentehitſen tot weering van beſettinge, daer ſij hun verderf door te gemoet ſagen. Niet lang daer na quam ſeker Hopman Quikkel, met ſijn ſoldaten voor de poort, voorgevende dat hij ſe op de ſchepen ſoude leggen, die nu haeſt vaerdig waeren. Dan de burgers weigerden hun den ingangk; doch de Hopman en ſijn adelborſten, wierden ter begeerte van Burgermeeſteren, in de ſtadt gelaten, mits dat hun geweer aen de poort bleve. Dit wierdt bij de ſoldaeten voor ſulk een ſmaedt en kleenachting gerekent, dat ſe hun misnoegen daer over niet verſwijgen konden; ja een van de adelborſten, ſeide tegens ſijn waerdt in de goude wagen: *Ik heb mijn geweer in de poort gelaten, maer ik ſal hen in't korte leeren, hoe ſij een Edelman ſijn geweer ſullen afnemen:* En gevraegt ſijnde, of ſe na den Briel ſouden gevoert worden, gaf hij, ſeit men ten antwoordt: *Neen, maer in deſe ſtadt ſullen wij leggen, en niet alleen wij, maer noch een geheel regiment, en die in de ſtadt niet mogen, ſullen op de dorpen leggen.* Dit ſeggen, het ſij waer, of verſierdt bij de geenen, die de ſoldaten wilden buiten keeren, gaf de burgerij te meer nadenken; en ſteef hun in 't voornemen van geen beſetting t'ontfangen. De Burgermeeſters ſiende hoe de burgerwacht geſint was, wenden bij de gemeente voor: *men ſoude de ſoldaten ſlechts in de ſtadt monſteren, en dan t'ſcheep helpen.* Reinier Stouting, een oudt burger, draegende dien naem niet vergeefs, dorſt een van de oude Burgermeeſteren Wouter Simonſz. aenſeggen: *dat men 't volk buiten wel kon monſteren, en van daer doen t'ſcheep gaen, op dat men de burgeren alle achterdocht benaeme.* D'ander dreef hem toe, met Weſt-vrieſche woorden: *Swijg ſtil du bloedt, ſoutſtu hier beroerte onder de burgers maken, men ſal dij in een gat ſmijten, dat 'er een ander aen gedenke, de ſtadt is ons, en niet u, bevolen te regeren.* Hier door reeſen meer woorden, en Cornelis Pieterſz. Riedtlus, een welgeacht poorter, nu eerſt van Emden gekomen, paſte den Burgermeeſter dit antwoort toe

1572.

Liſten om Krij-volk van den Hartog van Alva in de ſtadt te brengen.
Bor VI, 270. *a.*
E. V. Meteren IV, 72 *en andre Enkhuiſer Aentekeningen.*

Reinier Stoutings ſtoutmoedigheit.
Bor VI, 270. *a.*
Hooft VI, 230.
Meteren IV, 72. *e.*

Cornelis Pieterſz. Riedtlus ſpreekt voor de burgers.
Bor VI, 270. *a.*
Hooft VI, 230.

1572. toe: *Is de ſtadt u bevolen, ſoo regeert ſe wel, maer dat gij ons met beſetting van krijsvolk belaſten ſoudt, ſtaet ons niet te verdragen. Die vier of vijf jaeren neeringloos geſeten hebben, weegt ſulk een laſt te ſwaer.* Verſcheide andere burgers die daer bijſtonden, deeden ſijn woorden geſtandt. Men vraegde hem ſpotsgewijs: *Hoe hij 't hebben wilde, en of men hun dat ſou moeten vragen?* Daer Rietlus rondelijk op antwoorde: *Wij begeeren geen ſoldaten in de ſtadt te hebben, al ſoude het mij dien ſwarten hals koſten: en wien behoort gij dat anders te vragen als de burgers? Of gaet ons dat niet aen? gij en kont ons niet alleen voeden.* Eindelijk bevaelen hun de Burgermeeſter, te vreden te ſijn, de krijsknechten ſouden 'er wel uitblijven. Dit geſchiede den 1 Mey.

Meteren IV, 72. *c.*

D' Admirael Boshuiſen komt in de ſtadt. *Bor* VI, 270. *a.* *Hooft* VI, 230. 231. *Meteren* IV, 72. *d.*

Des anderen daegs quam d' Admirael Boshuiſen in de ſtadt, met ſijn helbardiers, en deedt Quikkel met ſijn volk van Venhuiſen voor de poort komen, om hem door ſijn ontſag binnen te helpen. Maer de burgers voegden ſich daer ſoo ſterk bij de wacht datſe de ſoldaten buiten hielden. De Magiſtraet bedacht toen een anderen raedt, doende allengskens een deel krijgsknechten, onder ſchijn van afdanking (als niet willende op de ſchepen dienen, nadien ſij aengenomen waeren, om in de ſteden te leggen of te landt gebruikt te werden) ongewapent, bij kleen getal, in de ſtadt komen, quanſuis om eenigen noodruft te kopen. Ondertuſſchen liet men hun geweer, door etlijcke wijven met huiken, bedektelijk binnen, en in Quikkels herberg brengen; en hij daer op met twee trommels omſlaen, dat al de ſoldaten, die onder hem beſcheiden waeren, voor ſijn herberg, het Paradijs genaemt, ſouden verſchijnen. Dit wierdt bij de burgers, inſonderheit de viſſchers, meeſtendeel aen landt ſijnde, ſoo haeſt niet gehoort, of ſij ſtaeken op de been, na de verſamelplaets toe, en dreven de Hopman met al ſijn knechten door veel ſtooten en ſlaen ter ſtadt uit. Met eenen vlogenſe naer 't huis van den ouden Vrederijk Symonſz. ſtaende dicht bij 't ſtadthuis, om met den Admirael Boshuiſen, die 'er t' huis lag, te ſpreken. Maer hij wierdt van den huiswaerdt met hoge woorden geloochent. Nochtans traden

Hopman Quikkel wert met ſijn volk uit de ſtadt gedreven en Boshuiſen gevangen. *Bor* VI, 270. *a.* *Hooft* VI, 231. *Meteren* IV, 72. *d.*

den s' 'er op in, daer ſij hem vonden, en mits hij hen wel eer gedreigt hadde, aentaſten; voorts op 't Stadthuis bragten, en aldaer onder bewaering ſtelden. Ook haelden ſe 't geſchut van 't hooft en van twee oorlogſchepen, die daer lagen, in de ſtadt. Waer onder ook eenige ſtukken waeren van Hoorn, die bij d'Enkhuiſers ſedert gehouden ſijn, als wettelijk verovert (1.). Ten ſelven dage quam het veerſchip van Amſterdam, geladen met vijf en dertig tonnen buskruidts en eenige hondert roers, om op de ſchepen van oorlog gebruikt te worden; maer deſen voorraedt brachten de borgers binnen, naemen die in bewaring, en hielden des nachts goeden wacht.

1572.

(1.) *Velii Kron. van Hoorn p.* 180; 210.

'S daeghs daer aen, den derden Mey, quaemen veele burgers met hun geweer voor 't Stadhuis en de Burgermeeſteren ſochten de voornaemſte met bidden te bewegen dat ſe nu de ſaeke ſoude laten beruſten: *daer en waere*, ſeiden ſe *tot noch toe niet ſonderlings geſchiedt*, *of men kon 't bij den Koning noch wel ontſchuldigen en op eenige lichte en vreemde luiden leggen.* Doch Jan Vrederikſz. Pieter Symonſz. Semeins, en Cornelis Pieterſz. Kietlus, die daer bij ſtonden, verſtonden 't anders, en Cornelis ſeide hun in 't aenſicht: *Gij ſoudt de ſaek ſoo niet verbloemen. Het krijsvolk in te brengen is niet anders dan ſchelmerij. Door dit middel ſoekt men veel borgers op den vleeſchbank*, *en inſonderheit die den Prins van Oranje*, *onſen rechten Stadthouder*, *nevens de waere Religie toegedaen ſijn*, *om lijf en leven te brengen. Het ſal dan beſt ſijn*, *dat men na gelegentheit des tijdts met d'aengevange ſaeke voortvaere*, *de ſchepen van oorlog in de haven*, *en 't geſchut op de wallen brenge tot gemeiner beſcherminge.* Na deſe reden hadden de Burgermeeſters geen ooren. Onderwijlen voegde ſich Dirk Janſz. Brouwer, die eenigen tijdt in ballingſchap geweeſt had, bij den hoop. *Siet daer een man*, riep toen Cornelis, *dien gij gebannen hebt ſonder oorſaeke*, *en ſijne goederen aengeſlagen tegens alle rechten*, *die met meer anderen buitens landt heeft moeten ſwerven. 'T is nu tijdt om ons van Alvaes tijrannije*, *en tienden penning te verloſſen*; *en de ſijde des Prinſen van Oranje te kieſen*: *die ſoekt niet anders als de welvaert en vryheit des vaderlandts.* Op dit

Geſprek van eenige burgeren met de Burgermeeſteren.

Meteren IV, 72. *d.* 73. *a.*

1572. seggen liet sich de Burgermeester Volkert Harsz. nevens een van sijn stoelbroeders hooren: *Dat sij wel wilden, om groot gelt, dat de Prins in't gouvernement waere, en sij daer van ontslagen.* Hier op seide Cornelis, *dat sij niet te vreesen hadden, daer was noch geen onnosel bloedt gestort, want Godt hadt voor hun en de religie gesorgt. Dies stondt hun, sich in alle billijkheit dragende, om malkanderen deugdelijk bij te staen, niet dan alle vrientschap te verwachten.*

Verscheide ballingen komen in. Bor. VI, 270 b.

De saeken dus staende, sijn 'er van dag tot dag verscheide ballingen ingekomen die de burgers in hun voornemen, dat nu op vryheit doelde, hebben gestijft. De tijding van 't geen hier omging quam wel haest tot Emden, en maekte verscheide vluchtelingen gaende om herwaerts te komen, en hun leven bij hunne medeburgers op te setten. Ook wierden etlijke van de voornaemste door den Predikant Jan Arentsz. van Alkmaer op het versoek van Jonker Diederik Sonoy met grooten ernst daer toe aengesocht. Deese toonden sich willig, maer begeerden dat Jan Kolterman van Haerlem, ook een vluchteling, die last hadde (nevens Geeraerdt van Berkenrode, en Pieter Kies) om Haerlem aen des Prinsen sijde te brengen, met hun herwaerts reisde. Om hem daer toe te bewegen trok Jan Arentsz. naer Norden, daer hij sich onthielt. Hij liet sich vinden, en begaf sich den elfden Mey nevens Jacob Eriksz. in de Bok, Volkert Jansz. Seylemaker, en Simon Semeins, burgers van Enkhuisen, op de reise. In de stadt gekomen, diende hunne tegenwoordigheit den anderen burgeren tot geen kleen behulp, en de Nassausche partije tot magtige steun.

De Predikant Jan Arentsz. verwilligt Jan Kolterman om nevens Jacob Eriksz. Volkert Jansz. en Symon Semeyns naer Enkhuisen te reisen. Bor VI, 270. b.

Midlerwijl onderstondt Paulus van Loo, Drost van Muiden, een karveel met soldaten buiten aen den dijk, bij het brouwhuis, te doen aenleggen, met meening om hen behendelijk binnen te helpen: maer de burgers wierden 't gewaer. De Prins van Oranje hadt aen Pieter Luytgesz. Buyskes, den twintigsten van April deses jaers schriftelijken last gegeven, om Enkhuisen en de oorlogschepen te bemagtigen, met een brief aen de burgerij vol beloften van hulpe en ontset, tegens den Hartoge van Alva. Dees' sich op de tijdinge van den

De drost van Muiden poogt soldaten in de stadt te brengen,

'T welk door Pieter Buiskes en andre burgers werdt belet.

den Briel en Vliſſingen; nevens eenige anderen, verſtoutende in de ſtadt te komen, hadt ſijn laſt, of commiſſie, en dien brief nu geopenbaert, en hoorende dat van Loo buiten de poort was, tradt, van ſommige gevolgt, naer buiten den Droſt te gemoet, en vraegt hem, *wat hebt gij hier te doen, en waer heenen met de knechten?* Van Loo ſtondt verſet, en ſijn antwoordt was t'ſoek. Buiskes beval hem voorts te vertrekken en verſterkte ſijn ſeggen met dreigen. Eenige riepen, *'T en waere hij ſich verſaege men ſoude hem voeten maeken, ſoo s''er niet in den loop bleven.* Den Burgermeeſter Willem Janſz. daar toen bij komende om dit volk in de ſtadt te brengen; wierdt van Dirk Janſz. Brouwer ſtraks gevraegt, *waer de ſoldaten heen wilden?* Hij ſeide *daer van niet te weten*, want hij ſagh hoe't 'er geſchaepen ſtondt, en dat de burgerij vaſt op de been raekte: dat ook ſommige na 't ſchip liepen, en de knechten te lijf wilden, etlijken riepen, *dat hij lijveloos was, die ſich vervorderde op te ſtappen*, Cornelis Janſz. Brouwer een ſtuk geſchut, dat daer ontrent lag, op ruimende, met de brandende lont in de handt, dacht van 't ſeggen tot doen te komen, en wilde onder de ſoldaten ſchieten, maer 't werdt hem door Herman Enſtz. de ſtadts Fabrijk-meeſter, belet. De Droſſaerdt dus bejegent, liet ſijn moedt vallen, maekte ſeil, en ſocht met ſijn krijsvolk een goedt heen komen. De Commiſſie aen Pieter L. Buiskes gegeven, luide van woordt tot woordt als volgt:

1572. *Bor VI, 270. c. Hooft VI, 231. Meteren IV, 73. a.*

„ Wilhelm bij der gratie Godts, Prinſe van Oranje, Grave
„ van Naſſau, van Catzenelbogen, van Vianden, van
„ Dietz, van Buiren, van Leerdam, &c. Heere ende Baron
„ van Breda, van Dieſt, van Grimbergen, van Noſoroy &c.
„ Burghgrave van Antwerpen en van Beſanſon, Stadthouder
„ ende Kapitein generael over Hollandt, Zeelandt, Weſt-
„ Vrieſlandt, ende Uitrecht, allen den geenen die deſe je-
„ genwoordige ſullen ſien ſaluit. Alſoo eenen yegelijken ken-
„ nelijk en openbaer genoeg is, met wat vlijt, arbeit, ge-
„ trouwigheit en groote perijkelen, wij binnen etlijke jae-
„ ren herwaerts ſonder ophouden alle middelen geſocht en

Commiſſie van den Prins van Oranje aen Pieter L. Buiskes gegeven.

Uit papieren beruſtende onder de erfgenamen van P. Buiskes.

 „ te

1572. „ te werk gestelt hebben, dien wij nut en bequaem hebben
„ gevonden tot vorderinge van de eer en glorie Godts in
„ den Nederlanden, en verlossinge van de slavernije en ti-
„ rannije, daer dien goede ingesetenen der selver landen je-
„ genwoordelijk inne sijn, achten wij noodeloos eenig ver-
„ hael daer van alhier te doen, ende al ist bij alsoo, dat
„ Godt Almachtigh noch niet belieft en heeft onsen arbeit
„ in desen te segenen, en sijn wij nochtans daer van niet ver-
„ flaut van den goeden ijver en genegentheit dien wij totten
„ landen voorschreven en ingesetenen der selver altijt heb-
„ ben gedragen, maer wel bereit henlieden met lijf, goet
„ en wat wijders in onsen vermogen is, behulpigh te sijn,
„ indien deselve ons daer toe bijstaen willen, bij overgevin-
„ ge heurder steden; waer toe als wij verstaen etlijke ge-
„ noegsaem bereit sijn, ende alsoo wij onder anderen gein-
„ formeert sijn van de goede affectie dien die goede ingese-
„ nen van Enkhuisen tot 't geen voorscheven is, en ten
„ dienste van de Coninklijke Majesteit dragende sijn, ons
„ insgelijks betrouwende op die neerstigheit ende getrou-
„ wigheit van Pieter Luytgesz. Buiskes, hebben wij deselve
„ gegeven macht, autoriteit ende bevel, hem stellende en-
„ de committerende bij desen, met alsulken hoop volkx als
„ hem goetdunken sal te gaen naer de voorschreven stadt
„ Enkhuisen, ende die daer mede bij alle wegen ende mid-
„ delen, hem mogelijk sijnde van onsent wegen tot dienste
„ van de Coninklijke Majesteit inne te nemen, omme die
„ selve alsoo inne genomen hebbende, met alle borgers ende
„ inwoonderen te stellen, te houden ende te mainteneren
„ in haeren ouden rechten, vryheden ende previlegien ende
„ ook in haere vrije scheepsvaert, welverstaende dat die voor-
„ schreven Pieter Luytgesz. Buyskes ende die gene met hem
„ sijn sullen, den selven borgeren of ingesetenen geen hin-
„ der, letsel, gewelt of overlast en sullen mogen doen, maer
„ hen behoeden ende beschermen van alle overlast der Span-
„ jaerden, ende alle anderen, die dese saeken souden con-
„ trairie mogen sijn, ende alsoo die selve stadt in goede
„ ruste ende vrede houden soo naer als mogelijk wordt, ter

„ tijdt

„ tijdt ende wijlen dat wij yemandt anders met onſer bree- 1572.
„ der commiſſie ende inſtructie aldaer ſenden; gevende noch
„ daerenboven den voorſz. Pieter Luijtgeſz. Buijskes macht
„ en autoriteit om bij alle middelen ende wegen, hem mo-
„ gelijk ſijnde, aen te grijpen ende te nemen alle die ſche-
„ pen groote ende kleine, die hij ſal weten den Hertoge
„ van Alva of ſijne aenhangeren toe te ſtaen, en leggende
„ voor of ontrent der ſelver ſtadt Enkhuiſen, die ſelve tot
„ onſen dienſte te gebruiken. Bidden daerom allen ende
„ ygelijk den gemeinen borgeren ende andere inwoonde-
„ ren der ſelver ſtede, hem Pieter Luijtgeſz. Buijskes alsdan
„ daer inne alle hulpe ende bijſtandt te doen, 't welk ons
„ aengenaem ſijn ſal, en willen wel bereit ſijn 't ſelve met
„ alle dankbaerheit jegens yeder een te bekennen: dees
„ t' oirconde hebben wij deſen met onſe naeme geteikent,
„ ende ons ſecreet-ſegel daer beneffens doen drukken in
„ plakkaet, gegeven tot Dilleberg, op den twintighſten
„ dagh des maents van April, in den jaere ons Heeren dui-
„ ſent vijf hondert twee ende tſeventigh. *Onderſtondt* Guil-
„ liaume de Naſſau, *en wat laeger*, ten bevcele van ſijn
„ Exellentie, N. Bruinink."

Als de Burgermeeſters hoorden dat P. Buiskes laſt hadde van den Prins van Oranje, en ſijnen grooten aenhang onder de burgers ſagen, vonden ſij raedtſaem wat tijdt te winnen, op dat de gemoederen yetwes bedaeren moghten, om naer anxt en onderrichting te luiſteren: gelijk dan de kracht eener beroerte aen ſchielijkheit hangt; en eener geſette regeeringe veel toevals van den tijdt te verwachten ſtaet. Men beraemde dan ſeker verdragh, daer de gemeente in bewilligde, en hier op uit quam: „ Dat men alle ſchepen en
„ goederen die op ſtroom lagen ſoude laeten vaeren; maer
„ de ſchepen van oorlog met het geſchut, kruidt en loodt,
„ in de ſtadt en haven leggende, aenhouden. Men ſoude
„ vier Kapiteinen kieſen, die de burgers in vrede ſouden
„ houden, en twaelf burgers tot bijſitters van de Wethou-
„ ders. De gewoonlijke wacht van tſeſtig mannen ſouw men
„ verdubbelen en goede wacht houden: voorts de ſtadt be-

Hooft VI, 231.

Verdrag tuſſchen de Wethouders en burgers. *Bor* VI, 270. *c. d.* *Hooft* VI, 231. *Meteren* IV, 73. *a. b.*

1572. ,, waren van 's Konings wegen, ſonder eenige ſoldaeten van ,, d'een of d'ander ſijde in te nemen. " De vier Kapiteinen, die gekoren wierden, waeren: Sieuwert Janſz. Krommedijk, d'oude Vredrik Symonſz. Pieter Heynſz. en Vredrik Pieterſz. Maekſchoon. Straks daer aen verſochten ſommige Spaenſgeſinde burgers verlof om hunne goederen te verſchepen. Dit liet men drie dagen lang toe, en onder dat dekſel niet alleen de beſte goederen, maer ook het meeſte graen uit de ſtadt voeren; 't welk geloven deedt dat de verſoekers, bij de Burgermeeſters ſelfs, opgemaekt waeren. Te meer dewijl ſe ſich daer van dienden, ſeggende, om de gemeente flaeumoedig te maken, *Wat ſullen wij doen; daer is geen koorn, noch voorraedt in de ſtadt dat te beduiden heeft. Hoe kan men een ſtadt houden, daer 't haeſt aen broodt moet ontbreken?* Doch de burgers, die quaedt Spaens waeren, bleven ſtandvaſtig, en ongeruſt om dat men geen ſterker wacht hieldt als voorheenen, vergaderden op ſekeren dag, in de houttuin van Dirk Brouwer, op de Suider haven, bij de groote kraen. Hier van daen ſchikten ſe Cornelis Pieterſz. en Jonge Vredrik Symonſz. naer 't Stadthuis aen Burgermeeſteren, om de wacht verdubbelt te hebben, volgens het gemaekte verdragh. Op hun voorſtel wierdt bij de Burgermeeſteren geantwoordt: Dat ſij met de Kapiteinen daer over doende waeren, om eenig volk aen te nemen. Men ſoude tot morgen vertoeven, en dan doen 't geen ſe begeerden. Maer als d'andere daer tegens ſeiden: Dat het gevaer groot was, en dat men derhalven de wacht noch dien nacht wilde verſterkt hebben, ſoo ſtonden 't eindelijk de Burgermeeſters, na lange woorde, toe. Ondertuſſchen wierden d'andre vergaderde burgers door 't lang wachten onverduldig, en kregen achterdenken, of Boshuiſen, die noch op het Stadthuis ſat, niet mogelijk met de Burgermeeſteren raedtpleegden. Daer op lopenſe gelijkelijk naer 't Stadthuis toe, en toonen hun ongenoegen. Cornelis Pieterſz. ſocht ten beſte te ſpreken, maer ſe verſtooren ſich ook over hem, en roepen, *dat hij met de anderen veinſde.* Hier tegens heeft ſich Cornelis met grooten ernſt ontſchuldigt, ſeg-

ſeggende, *Slaet mij vrij doodt als gij ſulks bevindt.* Daerna begint 'er een burger Pieter Potbakker te roepen, *wij willen den Admirael van 't Stadthuis en in naeuwer gevangkeniſſe hebben:* andere ſeggen, dat ſe hem niet langer vertrouwen ter plaetſe daer hij hen kon verraden. Met een vliegen ſe naer boven, en ſlepen hem met gewelt naer beneden, ſoo dat 'er een van ſijn dienaren in dat geſtommel aen 't hooft gequeſt wierdt. De Burgermeeſters, die ſeer verbaeſt waeren, lieten ſe begaen, biddende om vrede, op dat 'er geen bloedt verſtort wierde: doch de Burgermeeſter Jan Veſterman verſocht, *dat men den Admirael om ſijn ouderdom wat ſachter wilde handelen.* Men antwoordt 'er op, *gij ſijt niet beter dan hij*, en brengt hen beide op de Keete poort. Ten ſelven dage dwongen ſe den Admirael aen de Kapiteinen der ſchepen, die voor de Ven lagen, te ſchrijven, dat ſij op de reê voor de ſtadt ſoude komen, en geven ſich in handen van de burgerij. Dus verhaelen 't Bor en Hooft; maer Meteren ſeit, dat ſe dit Boshuiſen voorhielden, doch met malkanderen niet over een konden dragen, of dit bevel ſoude gedaen werden, uit den naeme van den Admirael, ofte uit den naeme van de burgerij, en dat 'er overſulks particuliere brieven wierden geſonden. Door dit ſchrijven ontſtondt ſcheuringe onder de vloot, ſoo dat eenige ſchepen naer Amſterdam, daer ſe t' huis hoorden, ſeilden, en d' andre voor de ſtadt op de rede verſchenen. Veſterman wierdt des avondts ontſlagen, en vertrok, hoewel hij belooft hadde met de burgers te leven en te ſterven, daerna naer Amſterdam. Ook vonden de Wethouders, eenige daegen daerna, middel om Boshuiſen los te krijgen, en hem met een deel ſchutters naer Amſterdam te geleiden. Dit ſtrekte tot groot miſnoegen van de geenen die hem hadden gevangen.

1572.

Boshuiſen werdt van 't Stadthuis gehaelt en met den Burgermeeſter J. Veſterman op de Keete-poort gebragt. *Bor* VI, 270. *d.* *Hooft* VI, 231. 232. *Meteren* IV, 73. *b.*

Veſterman werdt losgelaten, ook Boshuiſen. *Bor* VI, 270. *d.*

Men verſtondt daerna dat m' er over of onder moeſt, en beſloot al de ſchepen van oorlog in de haven: en 't geſchut op de wallen te brengen; en ten dien einde de poorten en boomen geſloten te houden, op dat men de burgers binnen de ſtadt bij den anderen hielden. Des nachts voor den vijftienden Mey, den dag hier toe geſtelt, hadt oude Vredrik Sy-

Voornemen der burgers, *Bor* VI, 271. *a.* *Hooft* VI, 232.

1572. Symonſz. een van de vier nieuwe Hopluiden de wacht. Dees' ley ſich ſelven dien gantſchen nacht en den volgende dag, met groote vlijt te werk, om dat den burgeren af te raden, door het voorwenden van de ſwaerigheden die hij te gemoet ſagh, ſoo men bij dit opſet bleef. De redenen daer hij ſich van diende, werden in de Nederlandtſche Hiſtorien met woorden die op deſen ſin uitkomen, voorgeſtelt: *Mijn medeborgers*, ſprak hij, *ſal het dan al gewonnen ſijn, wanneer men 't ſoo verre gebraght heeft, dat niemant het hooft buiten de poort derft ſteken? Spiegelt u aen de ſwaerigheden die Valenchien* (1.) *ſijn overgekomen. Mag de burger de gebuurſteden, mag Enkhuiſen de ſee ontbeeren? Hoe, ſoude men bij den windt leven, als ons water en landt te nauw werdt? Ach mannen! wilde men noch wijs ſijn, de ſaek waer te helpen. Al 't voorgaende kan verſchoont worden, en de ſchuldt ten deel op Boshuiſen geſchooven; die, ſonder reden, twee dogboots, de welke om broodtwinnig uit waeren, van d' onſe genomen heeft, en door ſijn barſſe intrede met Helbardiers, daer hij ook mede in de wacht was gekomen, d' onſtelde burgerij voort heeft verbaeſt; ten deele kan men de ſchult op Hopman Quikkel leggen, met ſijn beveinſde treken, om de knechten en 't geweer ter ſluik binnen te brengen; waer door de gemeente ſchrikkig en haer 't hooft warm gemaekt is. Laet mij met het werk beworden: ik weet het u uit te voeren. Of ſoo gh' er aen twijffelt, houdt mijn huiſvrouw en dochter te pandt.* Deſe en diergelijke redenen hadden groote kracht op luiden die geen gevaer gewoon, en in geen hooger, dan huisſorgen, opgebragt en geoeffent waeren. Dies hoe wel 't anders een kloekhertig volk is, begoſten 'er veele te verflaeuwen; in voegen dat ſich de Hopman daer door verſtoutte, des morgens de poorten en boomen tegens het voorige beſluit te openen, en de viſſchers te laten uitvaeren. Cornelis Pieterſz. vraegt hem daerop in grammen moede, *waerom hij de bomen tegens het beſluit der burgeren hadt doen openen, en daer door hun voornemen belet.* D' ander ſocht het heuſchelijk t' ontſchuldigen, en den burger met de toeſegging van een goede bediening of ampt, tot ſijne mening te brengen. Cornelis riep 'er tegens aen, *dat hij met hun ampten niet te doen hadde. Dat men ſich behielp met*

Oude Vredrik Symonſz. aenſpraek aen de burgers.
Hooft VI, 232.
Bor VI, 271. *a.*
Meteren IV, 73. *c.*
(1. *Bor* II. 100
Hooft IV, 129.)

Cornelis Pieterſz. kant 'er ſich tegens.
Meteren IV, 73. *c.*

met pluimstrijkerij. De schepen moesten in de haven, 't geschut op de wallen. Als 'er midlertijdt een deel burgers op het Noorder Spuij vergaedert waeren, sijn dese twee derwaerts gegaen, daer elk sijn best deede om 't volk met schoone woorden te bewegen. De Hopman sprak sijn oude tael, en Cornelis beweerde *dat des anders redenen en beloften niet dan enkel verbloemt bedrog waren, en nergens toe strekten dan om hen onder Alvaes tijrannye te brengen.* Van daer gingen se naer 't west-einde vande Visschers dijk bij een andre vergadering. Daer sag d' oude Vredrik sommige liefhebbers der Gereformeerde Keligie, daer hij wat sachter tegens sprak, seggende, *Dat sij altesaemen wel wisten, en hij 't ook gaerne voor Godt belede, wat goedt herte hij den Prinse toedroeg. Men soude den Hartog van Alva inwendig voor vijandt houden, en door boden vernemen, wanneer de Prins op den tocht sou wesen, en, daer van versekert sijnde, sich dan ontdekken. Dies moest men soo haest niet voortvaeren met de schepen van oorlog in te haelen,* met andere voorverhaelde redenen en aenbieding van versekering en panden van veiligheit. Op dese wijse trok hij 'er veelen op sijne sijde, die hij alle tot getuigen nam, dat Cornelis Pietersz. een hardtnekkig, ongelovig en wantrouwig man waere. Cornelis liet 'er sich tegens hooren, *hem niet te konnen geloven, mits hij 't besluit van gisteren heden wilde breeken: ook met eede ontkent hadde, dat Boshuisen in sijn huis was, daer men hem nochtans hadt gevonden; voorder dat de handelingen van die van Amsterdam noch in versche geheugenis was; daer de Burgermeesters in den jaere 1567 den Burgeren toeseiden, dat, soo Brederode met sijn knechten vertrok, sij geen andre souden innemen; maer tegens dese belofte naemen se Megens krijghsvolk in.* De Hopman antwoorde, *dat was een andre saek, hier hebben de burgers vier mannen in den geheimen raede, soo dat de Burgermeesters niet eenen brief konnen schrijven ofte ontfangen, of dese vier sijn 'er bij en aen; sulks was soo niet tot Amsterdam.* Daer Cornelis op seide, *hier sijn wel vier mannen, maer gij sijt 'er een van, die men niet betrouwen mag.* In desen standt van saeken versochten eenige Water-kapiteinen, die gaerne gehadt hadden dat men hunne schepen in de stadt hadt gehaelt, 1572.

1572. te weten, waer sij sich naer te rechten hadden. Maer de Burgermeesters en stadts Hopluiden bevaelen, dat se sich t' scheep souden begeven, en hun eedt aen den Koning betrachten. Voorts ontboden de Burgermeesters, op hun getij gissende, etlijke aensienlijke burgers bij hen, dien sij versochten te willen bevorderen, dat men d' oorlogschepen niet ophielde, noch sich aen 's Konings oorlogsvloot vergreep. Meteren seit, dat se de meeste ingesetenen aen hunne sijde braghten met schriftelijk uit te geven, dat sij de stadt voor den Koning en den Prinse wilde houden: en of Cornelis Pietersz. de luiden daer tegens socht dies te maeken, *dat het schelmerij was, dat sij de stadt niet meenden te houden voor den Prins van Oranje, maer van Spanje; dat men de bedriegers geen geloof behoorde te geven*, ten hielp niet; men wilde de Wethouders geloven. Ook deden de Burgermeesters de Hooftmanschappen vergaderen, en sonden aen elk Hooftmanschap een van de vroedtschappen, en andere die sij betrouden, daer soo veel door te weeg wierdt gebraght, dat de meeste stemmen het vertrek der oorlogschepen toestonden. Maer in 't affeilen geraekte een Vlieboot aen de grondt, en was 'er niet af te krijgen. Dit wierdt bij eenige vrijbuiters of Water- geusen, in 't Vlie ingelopen, vernomen; die soo haest als de windt sich verhief en hun dienen konde, daer op aenquamen. De Hopman van 't boot verliet het, en vluchte, maer d' anderen hebben sich soo gehaest dat 'er eenige van sijn volk gevangen bleven. Het schip, dat noch vast sat, wierdt verbrandt. Dese schade sochten de Burgermeesters, om allen ondank t' ontgaen, met een ander Boot uit de stadt, te vergoeden. Maer als sij 't schip van eenen Herman Windelsz. poorter der stede, leggende in de Suiderhaven, binnen de brugge, dat daer toegeschikt wierdt, daer door wilden brengen, en dat het d' eigenaer niet wilde laten volgen, boden hem de burgers de handt, en pasten de valbrug, als de fokkemast al deur, en de groote mast noch binnen was, neder te laten; soo dat het noch in noch uit konde, en alsoo eenige dagen bleef leggen.

De burgers bewilligen in 't vertrek der oorlogschepen

Bor VI, 271. *a.*

De Watergeusen verbranden een Oorlogsboot, 't welk de Burgermeesters trachten te vergoeden, maer 't werdt hun belet.

Bor VI, 271. *a.b.* *Velii Kron. van Hoorn p.* 180.

Neemen een vaendel burgers in soldij.

Bor VI, 271. *b.* *Meteren* IV, 74. *a.*

Onderwijle nam de Overheit een vaendel knechten aen,

uit de gemeente, onder eenen Meester Hendrik als Hopman, maer de burgers sonden Pieter Buiskes en Dirk Brouwer om hun aentedienen datse dien niet en begeerden. De Heeren antwoorden, men soude de burgerij gelieven, en socht niet dan vrede: verders dat de burgers vier mannen souden voorstellen, daer uit wilden sij een Hopman kiesen. Maer als 'er vier wierden voorgestelt, gingen se die voorbij, en naemen eenen Baert Luitgesz. dien sij dat ampt betrouden. Hierentusschen sochten P. Buiskes en D. Brouwer den Wethouderen met groote moeite te doen geloven dat de Prins binnen korten tijdt te velde soude sijn. Hier toe toonden se sijne brieven tot Dillenburg geschreven, en noch andere die Ysbrant Jacobsz. en Richardt Claesz. gebragt hadden, maer die wierden, als te jong van dag, voor valsch gewraekt, en achter de bank geworpen. De Burgermeesters dan, waenende 't werk nu maghtig te sijn, trekken op sekeren dag met hunne soldaeten, en de volle vroedtschap, naer de Suider brug, om 't Boot deur te helpen. 'T was recht op den middag toen de straeten meest ledig waeren; soo dat se daer niemandt vonden, dan Cornelis Jansz. Brouwer, hebbende een slagswaerdt op sijn schouder, nevens Jacob en Jan, soonen van Dirk sijnen broeder, elk met een roer gewapent. Een van de Burgermeesters Pieter Cornelisz. hun siende, tradt voort, en vraegde: *Wie sal ons beletten dit Boot door de brugge te brengen?* Daer Cornelis Brouwer straks op antwoorde: *dat sullen wij beletten, ofte daer voor sterven.* En met dat woordt quaemen de burgers van alle kanten toelopen om het uitvaeren te beletten. Niettemin was 'er een der aengenomen knechten, die sijn roer op Cornelis en sijn geselschap aenley, maer seker poorter Aris Dirksz. die daer bijstondt, riep tot den soldaet met een wonderlijke stoutmoedigheit: *schiet gij een burger, ik sal u straks een opsteker in de ribben jagen.* Dit belette den schoot, en gaf de gemeente tijdt om sterker te worden. Hier mede waeren de Burgermeesters weêr van hun veldt, dies keerden se terstondt naer boven, en ontbieden de schutters met hun geweer voor 't stadthuis. Dese, daer verschijnende, vragen:

1572.

Nieuwe beroerte over het uitbrengen van 't Boot. *Bor* VI, 271. *b.*

1572. gen: *Waer toe dat se ontboden waeren, en hoe soo haestig?* Men seid' hun: *Gij sult ons dese Geusen, dese schelmen en muitmakers helpen doodt slaen.* Door dit seggen, soo onbesuist uitgeworpen, dat veelen niet wel inging, verlooren de Wethouders de meeste schutters, die te met afdroopen, en naer huis liepen, te meer toen se hoorden, dat Jacob Florisz. de visschers en 't ander vaerendt volk opmaekte om tegens hen aen te trekken: Soo dat 'er weinigh anderen dan luiden, die soo Spaensch als Roomsch-gesindt waeren, bij 't stadthuis bleven. Voort raekte d'andre burgers door de gantsche stadt op de been. Jacob Florisz. boven gemeldt, woonde niet verre van 't stadthuis, daer hij gesien hadt, hoe men 't geschut dat 'er voor lag, opruimde, en dat seker burger Willem Vesterman kruidt op 't laetgat deede: 't geen hem soo vremdt voorquam, dat hij tot sijn vrouwe seide, *Sou*, dat is Susanna, *Willems dochter*, adieu, *mij moeten nu scheiden*, en liep in der ijl naer 't Noorder Spuij, daer hem seker schutter Geeraerdt Jansz. Swaels een Busschieter, ontmoete, die hem aenseide: *Wij willen lijf en leven met u opsetten, neem maer 't gebiedt over ons aen.* Jacob daer op, *Wel aen, neemt de horden die daer leggen en set se voor een borstweering op de brede straet, voor uw moeders huis; haelt dan de twee metaele stukken geschuts die op de haven leggen en brengt die onder de borstweering, maer schiet niet voor dat die van 't stadthuis aenkomen, of ik van 't Spuij wederkeere.* Op het Spuij komende vondt daer veel poorters, die malkanderen ophisten om de versaemeling van 't Stadthuis te doen scheiden, eer sij sterker wierden. Dese socht Jacob Florisz. ter neêr te setten. *Lieve Burgers*, sprak hij, *hebt gedult tot dat s' ons komen bevechten, dan willen wij betonen dat wij mannen sijn. Laet ons hun geen oorsaek geven te lasteren.* Maer een ander burger, Herk Meynsche riep, *dat se souden aentrekken eer sij te spaede en te kort quaemen.* Daerentusschen verstondt men dat de schutters op 't Stadthuis met malkanderen begosten te twisten, en eenige tegens hunne medeburgers weigerden te strijden. Doch etlijke Spaensche Roomsch-gesinden, bleven hardtnekkig bij hun opset. Dan eer men van de sijde der burgers yet van be-

Onvoorsichtige hevigheit der Burgermeesteren. *Bor* VI, 271. *b.*

Meteren IV, 74. *b.*

Jacob Florisz. weert bloedtstortiug. *Meteren* IV, 74. *b.*

belang onderſtondt, ſonden ſij Pieter Buiskes met eenige andere aen Burgermeeſteren, begeerende, dat men 't geſchut, 't welk voor het Stadthuis lag, op de wallen ſoude planten. Op dien eiſch wierdt geantwoordt, dat men van die ſacke ſoude ſpreken, wanneer hun Gedeputeerden, Willem Janſz. en Jacob Pieterſz. Samſon, welke van ſtadts wegen naer Amſterdam aen den Graef van Boſſu, den Stadthouder, waeren geſonden, ſouden weêr gekeert ſijn. Met dit antwoordt lieten ſich de Burgers voor deſe reiſe affetten. Maer de Gedeputeerden ten ſelven daege in de ſtadt gekomen, braghten ſlecht beſcheidt voor de burgers; dien terſtondt wierdt aengedient, hoe men beſlooten hadde: alle die aen 't vangen van Boshuiſen, als ook aen 't uitjagen en 't buitenhouden der ſoldaten handtdaedig geweeſt waeren, te doen ſtraffen; daer quam af, wat 'er wilde. In ſekre Aentekeningen, bij een voornaem burger van Amſterdam in deſen tijdt geſchreven, werdt geſeit dat men den vierden Mey, den tweeden dag na 't uitdrijven van Quikkel en 't aenhaelen van 't geſchut en kruidt, eenige uit de Magiſtraet naer Amſterdam aen Boſſu hadt geſonden, om te beraedtſlagen wat men met de gene die 'er handtdaedig aen waeren ſoude doen? dat de Stadthouder hadt gevraegt *hoe ſterk die waeren*, en d' Enkhuiſers geantwoort *niet ſterk*. Daer de Graef op geſeit ſoude hebben *wel ſtraf ſe dan, en ſet 'er u tegens met de vrome en getrouwe burgers*. De tijding van dit voornemen maekte ſommige verſlagen, ſommige ſtout. En wanneer men Jan Kolterman, die ſich te deſer tijdt, uit eenige inſicht, buiten de ſtadt, doch dicht bij de poort, onthielt, quam vertoonen wat 'er op handen was; en de ſaek nu in de ſtadt ſeer gevaerlijk ſtondt, ſag hij 't anders in. *'T is* ſeid' hij, *tijding nae-wenſch, en nooit was 'er beter hope dan nu.* Voorts ſchreef hij in der ijl een deel briefkens, die het voornemen der Wethouderen, en 't geen 'er uit volgen ſoude, te kennen gaven: dat daerom een yder op ſijne hoede mogt ſijn, en ſich daer in tijdts tegens ſterken, eer het te laet waere. Deſe waerſchuwinge wierden in der nacht overal aengeplakt, en deeden 't des morgens oevel dagen. Straks begoſt het ge-

1572. Pieter Buiskes en anderen aen Burgermeeſteren geſonden. *Bor* VI, 271. & *Meteren* IV, 74. &c. *Hooft* VI, 233.

J. Kolterman waerſchouwt de burgers en maektſe gaende. *Bor* VI, 271. & *Hooft* VI, 233.

1572. gemeene volk te morren, hier en daer t' ſamen te ſchoolen, en eindelijk in grooten getaele bij een ſijnde, te overleggen wat 'er te doen ſtondt. Het eerſte was, dat men Dirk Janſz. Brouwer, Jacob Erikſz. en Pieter Buiskes aen de Wethouders ſondt, om te ſtaen op den voorgaende eijſch, dat was, het geſchut op de wallen. De Burgermeeſters, meenende, dat 'er nu met veinſen niet te winnen was, ſpraken uit den mondt, en ſeiden plat uit: *'T en komt daer niet op aen. Onſe afgeſondenen brengen dit beſcheidt van Amſterdam, dat de Grave van Boſſu wil weten wie ſijn vrienden of vijanden ſijn, en begeert dat wij al te ſaemen den Hartog van Alva als algemeenen Landtvoogt, en hem als Stadthouder over Hollandt getrouwheit ſweren. Is 'er iemant die dit weigert, die mag, die moet vertrekken. En rondt uit geſeit, men ſal het noch heinder noch verder brengen.* Hier op hebben de Gecommitteerden van de burgerij den Burgermeeſteren voor hunne klaere uitſpraek bedankt, dewijl ſij nu mogten weten wie hunne vrienden of vijanden waeren. Daerna hebbenſe, nae overlegging met de gemeente, rondt uit geſeit: *Wij willen den Hartog, noch ook Boſſu niet ſweeren. Ook ſijn wij niet van ſins de ſtadt te verlaten. Daer ſijn 'er onder ons die de ſtadt en 't vaderlandt bij de vijf jaren gemiſt, en in vremde landen geſworven hebben. Deeſe weten hoe 't ſmaekt en willen niet meer lopen. Wilt gij lopen, gij moogt. Maer ons ſult gij niet levendig uit de ſtadt krijgen.* Evenwel kreukten de Wethouders niet; want ſij ſteunden op de hulpe die hun Boſſu hadt belooft: ook waeren ſe geſtijft met het aengenomen vaendel, en waende veele poorters aen hunne ſijde gewonnen te hebben, en nu verre de ſterkſte te ſijn. Dies begeerden ſe op de Gedeputeerden der gemeente, van het verdrag, te vooren geſloten, ontſlagen te ſijn, dewijl 't alleen bij maniere van voorraedt was aengegaen. Nu hadden ſij ander bevel van den Stadthouder, daer moeſt men ſich nae ſchikken, het waere met vriendtſchap, of met bedwang. De Gedeputeerde burgeren ſeiden: *Wij ſijn des te vreden, en ontſlaen u van uw' beloften, die gij doch genoeg hebt gebroken. Elk mag dan nu ſijn beſt doen.* Dus ſcheiden ſe van 't Stadthuis, en keerden tot de gemeente, ver-

De burgers ſtaen op hunne eiſch.

Antwoordt der Burgermeeſteren. *Bor* VI, 271. c. *Hooft* VI, 234. *Meteren* IV, 74. c.

Weder antwoordt der burgeren. *Bor* VI, 271. c. *Hooft* VI, 234. *Meteren* IV, 74. c.

Het Verdrag tuſſchen de Wethouders en burgeren te niet gedaen.

vertoonen hun wedervaeren, en dat m'er nu meê door moeſt. *Aen vroeg reedt ſijn*, riepen ſe, *hangt d'overwinning; en aen dees' ons goedt en bloedt. Laet Pieter Buiskes nu ſijnen laſt in 't werk, en de ſtadt in vryheit ſtellen.* Van dit verſtandt was ook Kolterman, en riedt dat men niet lang moeſt beraedtſlagen, ſoo men anders ſijn leven lief had. Door dees' opwekkinge kreeg een yeder ſulk een moedt, en ſoo vaſt een betrouwen op d'uitkomſt, als of men ſe in de handt gehadt hadde. Dan alſoo 't elf uuren was, wierdt 'er verſproken, dat men eerſt het lijf ſou gaen ſterken, en daerna het ſtuk met een moedig herte gelijkerhandt aenvangen, en uitvoeren. Het ſcheen hier dat de ſaeken van Hollandt eenen anren keer moeſten nemen, en dat Godt daerom beide den Grave van Boſſu en den Wethouderen van Enkhuiſen hunne wijsheit benam, dewijl ſij ſonder de ſaeken aen 't rechte eindt te vatten, alles wilden hebben met ontijdige ſtrengheit, en met de burgers te braveren; de welke ſij daer door niet verbluſt, maer tot vertwijffelheit en handtdaedigheit gebracht hebben. De middag dan voorbij ſijnde, beſtaet de ſtadts Trommeſlager, Huibert Wegertſz. door Dirk Janſz. Brouwer daer toe bewilligt, om te ſlaen, dat al die den Koning van Spanje en den Prins van Oranje lief hadden, met hun geweer op het Suider en Noorder Spuy ſouden vergaederen. In ſekre Aentekeningen geſchreven bij Jacob in 't Hof, een voornaem burger, die hier tegenwoordig was, werdt verhaelt, dat Dirk Symonſz. de Klokſtelder den Trommeſlager hadt omgekocht, om 't woordt te veranderen, en in plaetſe van voor de Burgermeeſteren, voor den Prins van Oranje te roepen. Pieter Buiskes liet ſich als Overſte vinden op het Noorder, en Jacob Dirkſz. op het Suider Spuy, gelijk te vooren beraemt was. Bij de blaeuwe poort, daer twee ſtukken geſchuts laegen, was het beleidt aen Dirk Brouwer bevolen. Terwijl men noch vergaderde, heeft Jacob Dirkſſoon met eenige burgers den Suider of Engelſchen toorn ingenomen. De Burgermeeſters ontbieden daer op, in der haeſt, de ſchutters, en al hunnen aenhang, met hunne wapenen voor 't ſtadthuis. De voorſeide

1572.
Bor VI, 271. *d.* *Hooft* VI, 234. *Meteren* IV, 74. *d.*

De burgers beſluiten de ſtadt te vermeeſteren.
Bor VI, 271. *d.* *Hooft* VI, 234. *Meteren* IV, 74. *d.*

Dirk Janſz. Brouwer, Pieter Buiskes en Jacob Dirzſz. ſijn hunne voornaemſte aenleyders.

1572. ſeide tromſlager verſtout ſich ook aldaer te komen ſlaen en roepen. Een van de Burgermeeſteren, Jan Reinertſz. genaemt, hoorende den Koning van Spanje noemen, ſprak tot d'andere *'t ſal nu wel gaen; dat is ook onſe tromſlager.* Maer als hem een van de ſchutters vraegde: of hij geen Oranje nevens Spanje had hooren roepen, wierdt hij verbaeſt, en ſeide: *Wat wil dit weſen?* Hij kon niet begrijpen, hoe 't t'ſaemen gaen kon, den Koning dienſt te doen, en wederſtandt te bieden. Ondertuſſchen raekten de burgers, met verſcheide ballingen verſterkt, bij een, en aengevoert door Dirk Brouwer, vergeſelſchapt met Jacob in 't Hof, Pieter Groes, en Jacob Floriſz. die het vaendel hadde (1.), kruidden ſij een wagenborg, en de twee ſtukken geſchuts van de blaeuwe poort daer achter, naer 't ſtadthuis. Maer komende ontrent het huis van 't Moriaens hooft, bejegende hun drie van de laeſt gekoren Hopluiden S. I. Krommedijk, Pieter Heynſz. en V. P. Maekſchoon. Deeſe baden: *Dat men doch met malkanderen ſou verdragen als vrienden en burgeren toeſtondt.* En als men hun geen gehoor gaf, ſijn 'er veele van de voornaemſte vrouwen op een hoop vergadert; de ſtraet beſettende, om het bloedt ſtorten te beletten, gelijk de vrouwen aldaer, ſeit Meteren, ſeer manlijk ſijn, van oudt herkomen veel bewint hebbende, mits de mansperſoonen veel op de ſeevaert en viſſcherij uit ſijn. Sij begoſten dan met roepen en ſchreijen de mannen om den hals te vallen, en te bidden *datſe doch niet verder, maer geduldig naer huis wilden trekken; en malkanderen in 't vriendelyk verſtaen.* Dirk Brouwer daer tegens, dat voorſtel mistrouwende, riep, met dreigende woorden, en 't geweer in de vuyſt, *Fluks van hier, loopt en blijft in uwer huiſen, want wat wij op ſtraet vinden ſullen wij op 't lijf ſmijten.* Daer op verſtoven de vrouwen, en de mannen togen voort, tot aen 't huis van eenen Dirk Willemſz. (2.) Jan Fredrikſz. Flutske, Jacob Dirkſz. Brouwer, met etlijke andere, liepen voor 't geſchut en wagenborg voor uit, tot datſe de geenen die noch voor 't Stadthuis hielden, ſoo na quamen, dat 'er Flutske met ſijn roer op aen ley, om een van de grootſte krijters voor Alva, Al-

(1.) *Aentek. van Jacob in 't Hof.*

Trekken naer 't Stadthuis. *Meteren* XV, 74. *d.*

Men ſoekt hen neêr te ſetten.

De vrouwen op de been, trachten 't bloedtvergieten te weeren. *Meteren* XV, 74. *d.*

(2.) *Aentek. van Jacob in 't Hof.*

JACOB DIRKSZ. BROUWER.

Mijn ijver tradt op 't spoor van Vader, Oom en magen.
Ik hielp het Spaensche jok van lijf en siel verjagen.
Elk burger stae nu op den grondt bij ons geleidt,
En wacht sich, met den Staet, voor nieuwe dienstbaerheit.

H. Barij sculp. *Hæc Libertatis ergo.*

Albert Reinierſz. genaemt, te ſchieten; ook drukte hij los, maer 't miſte. Doch dit, en dat de viſſchers nevens d' andre burgers, door Pieter Buiskes en andren aengeleidt, van 't Noordt, van 't Suidt en van alle kanten met groote heftigheidt vaſt op hen aenquaemen, deedt de ſchutters wijken. Elk vloog, ſonder wederſtandt te bieden, ſijnes weegs. De Magiſtraet, aldus verlaeten, deedt het Stadthuis toeſluiten, en vloodt onder het dak. Daer op ſchooten de burgers met geſchut op 't Stadhuis (1.), en liepen door laſt van Dirk Brouwer, met een ſtuk balks de deuren op; vielen 'er op in, ſloegen de handen aen de Wethouders en bragten ſe op de Keete-poort. Toen ſtak men 't Oranje vaendel van de muuren, poorten en toorens ter ſtadt uit, en verklaerde ſich voor den Prins van Oranje, tegens den Hartog van Alva (2.). Dit geſchiede den XXI Mey (3.). Voorts na 't beſetten van nodige wachten ſcheen 'er genoeg gedaen te ſijn, en liet men de Wethouders noch dien ſelven avondt uit de gevangkenis, en elk naer ſijn huis gaen. Maer Jan Kolterman, nu in de ſtadt gekomen, ruſte den heelen nacht niet van ijder in te ſcherpen, dat dit loslaeten ſeer gevaerlijk en van quaeden gevolge was. Ook bragt hij ſoo veel te weeg dat men de Heeren des anderen daegs weder op 't Raedthuis ontbiedt. Als ſij daer, gevolgt van 't gemeene volk, verſchenen, begint Kolterman te vraegen, *uit wiens naeme ſij op giſteren waeren aengetaſt?* Men roept 'er uit eenen mondt, *uit 's Prinſen naem.* Daer d' andér ſtraks op ſeide: *Het komt dan niemant toe hen t' ontſlaen buiten weten en goedtvinden des Prinſen, dien men dat ſtraks behoort te verſtendigen. Midlertijdt kan men hen, als luiden van achtbaerheidt, binnen hunne huiſen verſekeren; ofte bij malkanderen in een huis doen bewaeren, op dat 'er niemant door roekeloosen yver de handen aen ſchende.* Deeſen raedt heeft men goedt gevonden; en dienvolgens de Wethouders in het Paters hof, dat toen Cajaphas huis wierdt genoemt, bijeengeſtelt; daer ſij voor een tijdt in verſekering ſijn gehouden. Dus ſijn dan die van Enkhuiſen d' eerſte geweeſt, die in Hollandt en Weſt-Vrieſlandt het Spaenſche jok van den hals wierpen, en gelijk als den

1572.

De Spaenſgeſinde Schutters nemen de vlucht.

(1.) *Aentek. van Jacob in 't Hof.*

De Magiſtraet werdt gevangen; en de ſtadt verklaert ſich tegens den Hartog van Alva.

J. Koltermans nyver en voorſichtigheit.

(2.) *Bor* VI, 272. *a.* *Hooft* VI, 235.

(3.) *Velii Kron. van Hoorn p.* 181.

1572. eersten steen aen 't gebou onser vrijheit geleidt hebben. Want den Briel was te vooren niet door haere eigene ingesetenen, maer door buitenluiden verlost.

D' eerste openbaere predikatien der Gereformeerden binnen Enkhuisen.

Aentek. van Blaeu-hulk.

Na 't overgaen der stadt wierdt d' eerste predikatie der Gereformeerden in 't openbaer over de leening van 't Excijs-huis op de vismarkt gedaen; en 's daegs daer aen in de Pancras, of Suider kerke gepredikt. D' eerste Predikanten, die hier beroepen wierden, waeren Andreas Theodori van Kastricom, eertijds Pastoor van de Pancras kerk, en Richard Claesfoon van Enkhuisen. De Roomsch-gesinden moesten de kerken verlaten, en sich elders behelpen. Voorts heeft Pieter Buiskes dien de Prins het beleit der saeke tot de komste van Sonoy bevolen hadde, sich als Overste naer 't Stadthuis begeven; en om de stadt te meer te versekeren al de ballingen, want eenige waeren noch buiten, ingeroepen, de burgerij onder den eedt gebraght, en booden naer het Vlie, den Briel en Emden gesonden, om hulp. Hij heeft ook 't geen 'er was voorgevallen door Richardt Claesz. en anderen aen Sonoy, tot Breemen, en dees dat terstondt aen den Prins van Oranje te Dillenburg verwittigt. Daerna nam hij ten eersten, door raedt van Kolterman omtrent 350 burgeren in soldij; over welke tot Hopluiden gesteldt wierden, Cornelis Pietersz. Riedtlus en Jacob Florisz. en tot Luitenants Jacob Cornelisz. in 't Hof en Gerrit Eversz. Men gaf toen aen dese nieuwe soldaeten een seven stuivers penning op de handt uit de beurs van Pieter Luitjesz. Buiskes; want men hadt op het Stadthuis geen geldt gevonden. Barent Baukesz. wierdt tot geweldige Provoost over dit volk gestelt. Ook heeft men busschieters gehuirt bij 't geschut; en wakers in de kloosters en lijnbaenen, voor den brandt; en delvers om de wallen te hermaken. Daer Pieter Buiskes ook geldt toe schafte. Doch dit was 'er soo schaers dat korts daerna de soldaeten, toen se ontrent acht dagen gedient hadden, op 't Stadthuis quaemen, seggende, *Wij willen geldt hebben, of wij sullen de stadt weêr Papist maeken.* Ter selver tijdt, of, soo eenige meenen, wat laeter, socht men hun met woorden te paijen, hun biddende dat se gedult wilden nemen;

350 Burgers in soldij aengenomen.

Aentek. van Jac. in 't Hof.

Gebrek van geldt.

Aentek. van Jac. in 't Hof.

nemen; men soude hun ter gelegener tijdt betalen: maer 1572.
sij riepen, *wij willen sonder geldt niet gaen*, met de voorige dreigementen: soo dat men ten einde van raedt was, en alles quaedts verwachte. Doch Pieter Buiskes stondt eindelijk op en seide: Ik sal 't haelen, ging van 't Stadthuis, en keerde terstondt met soo veel geldts dat men de knechten een week soldij aentelde, en bij hunne plicht behieldt. Daerna sijn se afgedankt door de komste der Vrijbuiters of Watergeusen van Emden, die hier ten getale van vijfhondert onder der Kapiteinen Jelis Steltman, Tiete Hettinga, Willem Lievensz. Niklaes Holbeek en Wijbe wierden ingelaten. Met hun quamen eenige schepen vol koorn, dat hier seer van noden was, te vooren verovert en prijs gemaekt. D. Velius verhaelt dat dit volk tot Emden opentlijk was t'scheep gegaen en al den XXII, 's daegs na de verandering, aenquam. Sij waeren dan, schijnt het eenige dagen van te vooren ontboden, om den liefhebberen der vryheit in hun voornemen te helpen. Ook seggen sekre Enkhuiser Aentekeningen, dat men Jacob Eriksz. in de Bok naer 't Vlie hadt gesonden, om hen herwaerts te haelen; en dat hij met hun aenquam. Weinig dagen daerna sondt hun Lumey eenig krijsvolk uit den Briel, onder 't beleidt van de Hopluiden Jacob Kabeljauw, Niklaes Ruighaver, Cornelis Loefssoon en Roobol. De verhaelde verandering maekte ook verandering in de wet. Eerst wierdt de plaets der Burgermeesteren voor eenige daegen, tot nader ordre, bewaert, bij Seger Albertsz. Ram, Outger Pelser, Jacob in 't Hof, en.... Fuis. Daerna heeft men tot nieuwe Burgermeesteren gekoren, Antonis Symonsz. Jacob Eriksz. geseit in de Bok, en Pieter Luijtgesz. Buiskes. Dese deeden den acht en twintigsten van de maendt den volgenden eedt; *Dat se den Koning als Grave, den Prins als Stadthouder, en de stadt van Eukhuisen gehouw en getrouw souden sijn: den Hartog van Alva, sijnen aenhang, den tienden en twintigsten penning en tijrannige Inquisitie souden wederstaen een yder onderhouden in vryheit; des stadts oorbaer en de welvaert der gemeente soeken; weduwen, wesen en ellendigen en rechtvaerdige saeken voorstaen en beschermen, sonder*

De Watergeusen komen in de stadt.

Bor VI, 272. *b.*

Vel. Kron. van Hoorn. p. 181.

Aentek. van M.P. Proost.

Eedt der nieuwe Burgermeesteren.

Bor VI, 272. *b.*

1572. *aenschouwinge der persoonen; saeken, die geheim moeten sijn, heelen; geen onrecht doen, om giften noch om gaven, noch ter begeerte van vrienden of magen, of om eenige andre saeken.* Daerna heeft men ook goedtgevonden twintig nieuwe Raeden of Vroedtschappen bij meerderheit van stemmen te stellen, en daer toe te kiesen mannen boven de dertig en onder de tsestig jaeren oudt, geen susterlingen noch swaegers, bij 't leven hunner vrouwen. Jacob Florissoon soude, na 't schrijven van P. Bor, in 't Schoutampt sijn gestelt. Dan ik bevinde in 't oude Crimineel-boek der stadt, dat d' oude Schout Reinier Feijntesz. sijn ampt noch bekleedt heeft in de lente (1.) des volgenden jaers; doch dat Jacob Florisz in dien selven somer (2.) Schout is geweest.

Meteren IV, 75.*b.*

(1.) *Den* 14. *Maert.*

(2.) *Den* 20. *Juny.*

Dien selven XXVIIIsten dag van Mey, begaf sich Jonkheer Diedrik Sonoy op de reise herwaerts heenen, sich haestende over nacht en dag, met groot gevaer, want seer weinig scheeld' het of hij waer bij Medenblik vervallen in handen van sekere Walen die de Hartog daer hadt gesonden, om die stadt te versekeren, dan den ingang was hun geweigert. Niettemin Sonoy ontquam 't met roeyen binnen Medenblik, en geraekte voorts op den tweeden Junij tot Enkhuisen: alwaer hij van de Wethouders en ingesetenen blijdelijk wierdt ontfangen. Dese burgerlijke beroerten en de gevolgen van dien heb ik mogelijk nae 't oordeel van sommige veel te wijdtluftig en met het voorstellen van al te geringe omstandigheden beschreven. Maer op sulk een tegenwerping werdt ons door den Heere P. C. Hooft, den allerwijsten Historie-schrijver der Nederlandtsche saeken, geantwoordt: dat nadien men hier te lande de magtigste veranderingen, bij aenstichting, of immers dapper toedoen des gemeenen mans heeft sien invoeren; en ook hedendaegs niet de minste konst der steedtsche regeeringe in 't handelen en gerust-houden der meenigte bestaet; het dan geensins onleerlijk kan schijnen, den opgank, loop en afloop van diergelijke beroerten, en teffens de middelen, mislagen, versuimenissen, waer door sij gestuyt ofte gestilt, gewakkert, of onverhindert gebleven sijn, bescheidelijk voor oogen

Sonoy komt in de stadt.

De reden waerom het overgaen van Enkhuisen soo wijdtluftig beschreven werdt.

Hooft VI, 236.

te

te ſtellen. Noch ſeit hij, 't geen ons niet te verſwijgen ſtaet: hoe dat ſijns bedunkens een dink veelen vreemdt ſal voorſtaen: naemelijk, dat in ſoo lang eenen tijdt, als Enkhuiſen was vlottende, nooit met ernſt getracht werdt het ſelve wis te nemen: gelijk het krijsvolk, toen 't 'er binnen was, hadde kunne doen, met ſich ſtil te houden tot in der nacht, en alſdan poort of haven te openen, om genoegſaeme hulp in te laten. Maer men was miſſchien, voegt hij 'er bij, aen 't ſtuk van Rotterdam geleerdt, dat treeken, onderworpen aen bloedtſtorting, met het verſekeren eener enkele plaetſe, al d'andere op rollen holpen. Sonoy dan, op dat wy ons verhael vervolgen, in de ſtadt gekomen, vertoonde daer ſijn commiſſie of ſchriftelijken laſt van het ſtedehouderſchap over Enkhuiſen, Medenblik, Hoorn en andere ſteden van Waterlandt, dus wierdt hier Weſt-Vrieſlandt geheten; mitsgaders ſijn Inſtructie of bericht-ſchift, daer hij ſich na te ſchikken hadde. Deſe Schriften, die wij, om 't gewicht van hunne inhoudt, nodig achten hier in te voegen, waeren op den ſelven dag als de Commiſſie van Pieter Buiskes getekent, en luiden van woordt tot woordt als volght:

1572. Bedenking op het verſuim der Spaengeſinden.

Hooft p. 236.

„ WIlhelm bij der gratie Godts, Prinſe van Oranje, „ Grave van Naſſau, van Catzenellenbogen, van Vianden, van Dietz, van Buuren, van Leerdamme &c. „ Heere en Baron van Breda, van Dieſt, van Grimbergen, van Arlay, van Nozeroy &c. Burggrave van Antwerpen, en van Beſancon, Stadthouder en Kapitein Generael over Hollandt, Zeelandt, Weſt-Vrieſlandt ende „ Uitrecht. Allen den geenen die deſe jegenwoordige ſien „ ſullen ſaluit. Alſoo nae veele groote en ſwaere moeite, „ arbeidt, en onkoſten, die wij binnen etlijke jaeren herwaerts ſonder ophouden gedaen en genomen hebben, tot „ verloſſinge van de Nederlanden, met alle de goede inwoonderen der ſelver, uit ter tijrannye, verdrukkinge „ ende ſlavernij daer de Hartog van Alva de ſelve nu eenen „ tijdt langh inne gehouden heeft, en als noch houdt, „ ende de ſelve te ſtellen in heure oude vrijheden, rechten

Commiſſie des Prinſen van Oranje op D. Sonoy tot het gouvernement over Enkhuiſen en andre ſteden.

Bor VI, 272. c.

1572. „ en privilegien, het Godt almagtig ten leſten believe heeſt
„ in onſe handen te ſtellen, de ſteden van Enkhuiſen, Medenblik, Hoorn, en andre in het Waterlandt leggende:
„ van de welke mitsgaders van de inwoonderen der ſelver
„ wij begerende de bewaereniſſe in goede eenigheit, ruſte
„ en vrede; ende ook die te beſchermen voor allen overval en geweldt der vreemdelingen, 't welk hen ſoude mogen geſcheiden; hebben wij ons diverſche reſpecten nootelijk gevonden aldaer te ſeinden en te committeren eenigen perſoon van qualiteit ende authoriteit, en ook wel
„ vertrout, om in onſen naeme en van onſent wege n te
„ hebben het Governement der ſelver ſteden en des geheelen Waterlandts voorſchreven: Waerom ſoo iſt dat wij
„ deſen aengemerkt, en omme de groote experientie die
„ wij hebben van de goede en ſonderlinge affectie, die tot
„ vordering en welvaeren van de gemeene Chriſtelijke ſaeke
„ en onſen dienſte van allen tijden is dragende de edele onſe
„ lieve beſondere Jonker Diederik van Sonoy, hebben wij
„ hem geſtelt, geordonneert ende gecommitteert, ſtellen,
„ ordonneren en committeren bij deſen onſe Luitenant ende
„ Gouverneur van de voornoemde ſteden Enkhuiſen, Medenblik, ende Hoorn, met voorts d'andere ſteden en
„ vlekken in Waterlandt gelegen, ende met het geene des
„ daer aenkleeft: hem gevende volkomen maght, authoriteit en ſpeciael bevel bij deſen den ſelven ſtaet te hanteren en te bedienen, ſich te gebruiken ter directie en regeeringe van de affairen en ſaeken der ſelver ſteden en
„ Waterlande aengaende; de handt daer aen te houden ter
„ beſchermeniſſe, ſekerheit ende goede bewaereniſſe der ſelver ſteden ende landen met alle de inwoonderen van dien;
Bor VI, 272. d. „ ende de ſelve te behoeden voor alle geweldt en overlaſt,
„ in de adminiſtratie van goede juſtitie en politie, ſoo veele
„ mogelijk wort ende hij aldaer nootelijk bevinden ſal; de
„ krijchsluiden aldaer in onſen naeme ſijnde, of de geenen
„ die wij aldaer noch ſullen mogen ſeinden, te houden in
„ goede orde en krijchs diſcipline, ſonder te gedogen dat bij
„ hen luijden ofte eenige van hen den ingeſetenen der voor-

„ noem-

„ noemde steden eenig geweldt ofte overlast geschiede; dat 1572.
„ bij de voornoemde krijchsluiden gedaen en gehouden
„ worde soo goede wachte als ter selver steden en landts
„ versekertheit sal bevonden worden te behoren. Gevende
„ hem daerenboven noch maght ende authoriteit om in elke
„ der voorschreve steden te stellen eenen Luitenant gelijke
„ maght hebbende als hij; ende voorts noch te lichten al-
„ sulken getal van krijchsluiden als hij tot versekeringe der
„ selver steden sal nodig bevinden, boven de geene die al-
„ rede daer inne sullen mogen sijn; ende generalijken te
„ mogen doen al 't geene dat eenen goeden ende getrouwen
„ Luitenant ende Gouverneur van Waterlandt ende de ste-
„ den voorschreven, toestaet en behoort te doen, tot be-
„ waernisse, ende goede versekertheit der selver, ende vol-
„ gens d' instructie die hij van ons heeft; houdende met ons
„ goede correspondentie van alle noodtsaekelijkheit ende
„ swaerigheden die buiten of binnen den Waterlande soude
„ mogen vallen ende overkomen, om des te eer goedts
„ tijdts daer inne te mogen versien. Waer op ende van
„ hem wel ende deuchdelijk te quijten in den voorsz staete
„ van Luitenant ende Gouverneur der selver steden en Wa-
„ terlandt, hij schuldig ende gehouden sal sijn, den behoor-
„ lijken eedt te doen in onse handen, ofte van de geenen die
„ wij daer toe committeren ende stellen sullen: versoekende
„ daeromme aen den Burgermeesteren, Schepenen, Regeer-
„ ders Borgeren ende alle anderen inwoonderen der voorsz.
„ steden, ordonnerende ende bevelende allen ende yegelijken
„ onse Oversten, Kapiteinen, soldaten ende allen anderen
„ in de voorsz. steden, in onsen eedt sijnde, dat sij aenne-
„ men ende erkennen den voorschreven Jonker Diederik
„ Sonoy voor onse Luitenant ende Gouverneur der selver;
„ ende voor sulk hem alle gehoorsaemheit bewijsen, hulp
„ en bijstand doen, in alle 't geene hij volgens 't innehou-
„ den deser onser Commissie, ende de voorgenoemde In-
„ structie hen luiden bevelen sal, gelijk onsen eigenen per-
„ soone. Ende sullen daer inne onse beliefte doen. Des
„ t' oorkonde hebben wij desen met onsen naeme getekent,

„ ende

1572. „ ende ons secreet segel daer beneffens doen drukken in Plakkate. Gegeven tot Dillenburg op den twintigsten dag der maendt van April, in den jaere 1572. Boven het Berichtschrift stondt."

Instructie van wegen mijns Heeren des Prinsen van Oranje, Grave van Nassau, &c. volgens de welke d' Edele Jonker Diederik Sonoy schuldig sal sijn hem te reguleren, indien Godt de genade geest, dat de steden Enkhuisen, Medenblik, Hoorn, ende andere steden en vlekken in Waterlandt gelegen, ingenomen worden; waer over sijne furstelijke Genade hem Sonoy als Lieutenant ende Gouverneur gestelt heeft. Het begreep verders de volgende punten.

Instructie bij den Prins van Oranje aen Sonoy gegeven. *Bor* VI, 273. *a.*

„ EErstelijk sal de voorsz. Jonker Diederick Sonoy na luidt sijner Commissie sijn beste doen om allen ende yegelijken den ingesetenen der steden Enkhuisen, Medenblik, Hoorn, ende andere Steden en vlekken in Waterlandt gelegen, te verlossen van de slavernije ende tijrannije, daer sij tegenwoordelijk inne sijn, om die wederom te brengen ende te restitueren tot heure oude Vryheden, Rechten, Herkomen ende Privilegien.

„ Item sal van stonden aen met alle neerstigheit de handt daer aen houden, op dat het woordt Godts aldaer verkondigt ende gepredikt wordt, mits ook toelatende het exercitie van Religie den selven woorde Godts conform, indien die ingesenen voorschreven, of eenige van dien 't selve begeren, sonder nochtans te gedogen, dat die van de Roomsche kerke eenig overlast gedaen worde, of ook dat sij belet worden in d' exercitie van heurlieden Religie, ter tijdt ende wijlen wij anders daer op sullen geordineert hebben, ofte dat de noodtwendigheit ende snelligheit andersins moghte vorderen, naer het advijs des Gouverneurs ende Raedt aldaer, doende de voorschreve Sonoy midlertijdt sijn devoir op dat alle de voorsz. ingesetenen t' samen in goede ruste ende vrede leven, soo na als mogelijk wordt, niet lijdende eenige heymelijke Vergaderinge, 't sij bij daeg of nachte te geschieden.

„ Ten

„ Ten welken fijne hij van ftonden aen ſal doen verga- 1572.
„ deren die van der Wet ende Raedt aldaer, hen te kennen
„ gevende tot welken eynde hij aldaer van onſent wegen ge-
„ komen is, ende dienvolgens met die van der wet ende raedt
„ voorſchreven t' ſamen adviſeren al 't gene ſij tot ruſte, wel-
„ vaert ende verſekertheit der voorſchreven ſteden ſullen be-
„ vinden te behooren, makende tot dien fijne alſulken edicten
„ ende Ordonnantien als daer toe noodigh ſullen ſijn, doende
„ deſelve Ordonnantien wel ſcherpelijk onderhouden bij ex-
„ ecutien vander penen daer inne verhaelt.

„ Sal neerſtelijk toeſien dat bij ſijne krijſluyden goede
„ ſcherpe wacht ende wake gehouden werde, op dat hij
„ vande vijanden niet verraſcht en werde, ofte dat bij den
„ ingeſetenen ſelfs eenige oproerigheit en geſchiede.

„ Hij ſal ook van ſtonden aen ende alle dage met eenige
„ hen des verſtaende beſichtigen, ende doen beſichtigen,
„ alomme naer die ſterkte van de voorſchreven ſteden en
„ vlekken; ende met allen vlijt ende neerſtigheit die ver-
„ ſterken, ende daer aen doen bouwen al 't gene dat tot
„ verſekertheit der ſelver wert dienende, ſoo wij hem bree- Bor VI, 273. b.
„ der 't ſelve mondelinghe verklaert hebben, waer toe hij
„ die ingeſetenen voorſchreven ende den landtluiden daer
„ ontrent op vorderen ſal.

„ Aengaende den genen die ter cauſe vande Religien, con-
„ federatie van den Edelluiden, preſentatie van de Requeſten
„ hier voortijden in den Nederlanden geſchiet, ofte om
„ eenige ſaken daer van dependerende uyt der voorſchreven
„ ſteden moogen vertrokken of ook gebannen ſijn, ſal hij
„ laten wederom komen, ſtellende die ſelve in alle hunne
„ goeden, acten, ende gerechtigheit, hoewel henluiden
„ die ſelve mochten genomen, ofte geconfiſqueert, ende
„ aen anderen gealieneert ſijn.

„ En ſal geenſins gedoogen dat bij ſijne ſoldaten, of an-
„ dere, eenige ſchade ofte overlaſt gedaen werde eenige
„ vande ingeſetenen voorſchreven, 't ſij van d' eene of d' an-
„ der Religie; of dat ſij van de ſoldaten voorſchreven, of

1572. „ andere, ſouden geplundert of berooft werden: en willen „ wij ſulke overtreders aen den lijve geſtraft te worden; „ waer van de voorſchreven Jonker Sonoy ſijne ſoldaten „ ende allen anderen goede kontſchap ſal doen hebben.

„ Ende op dien hij te beter onſe goede meyningen magh „ volbrengen, ſal hij allen den genen die inden voorſchre- „ ven ſteden in wet of raet ſitten, of eenige andere ſtaeten „ ofte officien hebben, aldaer daer inne continueren, indien „ hij de ſelve tot deſer ſake gunſtigh ende toegedaen vindt, „ ofte anderſints de ſelve afſetten en andere in heure plaetſe „ ſtellen, ſoo hij tot beter verſekertheit der ſelver ſteden „ ſal bevinden behoorende.

„ Ten welken ſijne hij van ſtonden aen die voorſchreven „ van de wet, anderen Officiers, mitſgaders die van de Am- „ bachten, Gilden ende broederſchappen, elk byſondere, „ ende voorts allen den anderen ingeſetenen der voorſchre- „ ven ſteden, ſal doen doen den eedt hier naer volgenden; „ welverſtaende dat hij voor wederſpannige rebellen, ende „ vijanden houden ſal, allen den genen die 't ſelve weigeren „ ſullen, ende voor ſulks met den ſelven handelen, ende ſien „ dat hij ſijns perſoons verſeekert ſij, gelijk ook dien over „ de welke de gemeente klagende ſijn, dat ſij heur trou- „ weloos, bitter, ende quaetwilligh getoont hebben tegens „ heuren Vaderlande, de vryheden, Privilegien ende inge- „ ſetenen van dien, ende ſulken van heuren ſtaten ende offi- „ cien afſtellen.

Dit ſullen ſij ſweeren

„ Dat ſij den Conink onder mijnen Heere den Prince trou „ ende hult ſijn ſullen, ende voorts ſijnen Exellentie ge- „ hoorſaem in al het gene hij hun luiden ordonneren ende „ bevelen ſal, dat tot bevorderinge vanden woorde Godts, „ dienſte ſijns Majeſteits, tot welvaert, verloſſinge, ende „ vryheit vanden landen, heure ſteden ende van elk hunder „ in 't particulier, wordt dienende; dat ſij de vryheit ende „ Privilegien van de Steden voorſtaen ſullen, ende 't wel-

„ vae-

„ vaeren van dien beneerstigen; dat sij in geender maniere 1572.
„ toelaten of gedoogen sullen, dat in 't prediken, of exer-
„ citie van 't waerachtige woort Godts, naevolgende het
„ Euangelium, yemant hinder, letsel, of stooringe gedaen
„ sal worden; of dat yemant in sijn conscientie onderlocht, *Bor* VI, 273. c.
„ of ter causevan dien, bij inquisitie, of plakkaten vervolgt
„ sal worden: ende en sullen desgelijks die vande Religie
„ der Roomscher kerken geen hinder of letsel doen; ende
„ dat sij geen accoort of appoinctement maken sullen, met
„ genen die daer van souden mogen seggen last te hebben
„ van den Konink, in wat maniere of onder wat conditien
„ het sij, alwaer 't ook soo datmen hen Previlegien ende
„ vryheden vande steden vermeerderen, en die voorschreven
„ Religie permitteren ende toelaten wilde, sonder expres
„ consent van mijnen Heere den Prince van Orangien, of
„ den genen van sijn adherenten, die van hem daer toe ge-
„ auctoriseert sal wesen: Als mijn Heeren, die Prince voor-
„ schreven, noch sijn adherenten van hunder sijden ook
„ niet doen en sullen sonder consent van de Steden.

„ Want sij hen versekert houden mogen, dat gelijke be-
„ loften hen geensins gehouden en sullen worden, als voor-
„ tijts wel gebleken is, bij d'accoordt van de Predicatien,
„ ende voorts bij 't Verbondt, 't welk den Conink met
„ den Paus jegens de Religie gemaekt heeft.

„ Item den voorschreven Eedt, inder manieren boven
„ verhaelt, gedaen sijnde, sal hij Sonoy aen den Magistraet
„ versoeken, dat sij van stonden aen aenden anderen naest-
„ leggende Steden schrijven, om hen hier ook toe te ver-
„ wekken.

„ Sal van gelijken aen die van de wet voorschreven, ver-
„ soeken, dat sij ook aen sijne Excellentie schrijven, als
„ wetende, dat sij al dit van sijn Excellentie selfs sijn be-
„ geerende.

„ Insgelijks sal hij hem informeeren, wat Vreemdelingen
„ in den voorschreven Steden sijn, ende of daer eenige on-
„ willige of wederspannige sijn, 't sij Geestelijke of Weer-

 „ lijke,

1572. „ lijke, vande welke hij alle heure goederen ſal doen innen,
„ arreſteeren, ende ſequeſtreren, ſonder voorts die te roeren, tot dat hij breeder ordonnantie daer af heeft van ſijn Excellentie.

„ Sal voorts bij die van de Wet, recht ende juſtitie doen adminiſtreren in den voorſchreven ſteden, naer oude coſtumen en volgens den Rechten ende Privilegien van dien.

„ Sal ook geen Predikant, 't ſij van wat Religie hij ſij, tot het Ampt der Predikatie proviſionelijk mogen komen, ofte eenige Sermoen voortaen doen, het waer ook dat hij voormaels gepredikt, ende het Ampt bedient hadt, ofte niet, ſonder hem eerſtelijk die Overheit, ende die van de wet te verthoonen.

„ Sal ook de voorſchreven Jonker Sonoy, terſtont als hij in de ſtede gekomen ſal ſijn, alle hulp en aſſiſtentie doen onſen Gecommitteerden, die wij ſchikken ſullen om te inventariſeren ende doen bewaren met Notaris en getuigen, die van den rechten aldaer genomen ſullen worden, alle meublen, 't ſij gelt, gout, ſilver, gemaekt, ongemaekt, gewijt, ofte geſacreert, ofte ongeſacreert, van kerken, kloosteren, of diergelijke andere kapellen: gelijk ook ter preſentie van alſulke getuigen, hulp, ende
Bor VI, 273. d. „ aſſiſtentie doen onſe Gecommtitteerden, die alle inkomſten van accijſen, tollen, domeynen, thienden, en alle anderen diergelijke gerechtigheden der Coninklijke Majeſteit toeſtaende inventariſeren, de boeken van de Rentemeeſters ofte ontfangers na hem nemen, met alle het goet datter is ontfangen, ofte ontfangen ſal mogen worden, ende tot den Ontfanger van dien ſtellen alſulken perſoon, oft perſoonen, als hij bij advijſe van die vander wet ende andere daer toe nut ende bequaem vinden ſal, ter tijt ende wijlen mijn Heere die Prince anderſints daer inne ſal hebben voorſien. Aldus gedaen bij ſijne Furſtelijke genade ende onder ſijne Furſtelijke genade handt ende ſecreet ſegel daer beneffens gedrukt, tot Dillenberch op den twintichſten dag der maent van April, inden jare

„ ons

„ ons Heeren duisent vijf hondert twee ende tseven- 1572.
„ tich."

Onderteikent met sijne Furstelijke genade handt Guilliaume de Nassau, *hebbende een opgedrukt root wassen Segel.*

Nae 't vertoonen van dese schriften heeft men den toonder voor Overste der Stadt Enkhuisen, uit den naeme der Prinsen van Oranje, erkent en aengenomen.

1572.

HISTORIE
van
ENKHUISEN.

Het tweede Boek.

Sonoy verdeelt de ſtadt in Quartieren en ſtelt ordre tot der ſelver verſekeringe. *Bor.* VI, 273 *d.*

Et eerſte werk dat Sonoy, nu in ſijn ampt getreden, tot gemeene verſekering ter handt nam, was het verdeelen der ſtadt in vier Quartieren of wijken. Het eerſte quartier ſtrekte van 't Stadthuis af naer 't Noordt toe, en van daer om van 't Spuy tot de Kerkſtraet toe: het ander quartier van 't Stadthuis af naer 't Suidt toe, en dat om langs de laege haven-dijk tot de Kerkſtraet toe: het derde quartier was de Suidtſijde van de Weſterſtraet met dat daer Suidtwaerdt aenkleeft; en 't vierde quartier de Noordtſijde van de Weſterſtraet met dat daer Noordtwaerts aenkleeft. Hij beſtelde voorts de wachten met groote ſorgvuldigheit, liet den Prinſe den ſtaet der ſaeken weten, en ſchreeſt om meerder hulpe; ten einde hij ſich voorts meeſter mogt maken van geheel Weſt-Vrieſlandt. Eenige daegen daerna liep 'er een geruchte dat de vijandt etlijke molens buiten der ſtadt ſtaende, meende in brandt te ſteken, en dat 'er verraderije ſchuilde. Om dit te ontdekken liet ſich Jan Kolterman des nachts uit de ſtadt laeten, in welk onderſoek hij van den ſchildtwacht door den arm wierdt geſchoten. Men hadt hier nu terſtondt den ſtrijdt tegens die van Groote-broek, die den weg van de Streek met een poort toegeſloten, en niet gedogen wilden, dat de huisluiden den ingeſetenen van Enkhuiſen eenigen toevoer doen ſouden. Maer d' Enkhuiſers met eenig krijsvolk, ſoo burgers als ſoldaeten, daer te landt op uit trekkende, en daer ook vijf ſcheeps-booten, met bootsvolk en geſchut verſien,

Jan Kolterman werdt gequeſt. *Bor* VI, 274. *a.*

Die van Groote-broek kanten ſich tegens d' Enkhuiſers, maer moeten wijken. *Aentek. van Jacob in 't Hof.*

ſien, naer toevoerende, beſchooten de poort in dier voegen, dat de Groote-broekers de vlucht naemen. Toen wierdt de poort door een vrouwe geopent. Eenigen houden, dat dit geſchiede toen d' Enkhuiſers naer Medenblik trokken en die ſtadt innaemen. Eerſt heeft Sonoy door twee ſijner Hopluiden, Kabeljaeu en Ruighaver, nevens Dirk Brouwer en andere burgers van Enkhuiſen, de Medenblikkers getracht te bewegen, dat ſe de Spanjaerden buiten ſluitende, met die van Enkhuiſen ſouden aenſpannen: doch de Kaſtelein Jonker Cornelis van Rijswijk heeft de handeling verhindert. Dan korts daerna heeft men twee vendelen Enkhuiſer burgers onder de Hopluiden Klaes Kroes, en Jacob in 't Hof, en twee andere van ſoldaten onder Kabeljaeuw en Ruighaver naer Medenblik geſonden, die de ſtadt aen twee oorden verraſten. De burgers ſijn nevens Kabeljaeu bij 't weſten en Ruighaver bij 't ooſten in de ſtadt gekomen: waer over de meeſte ingeſetenen naer 't Slot vloden. Maer als die ſagen, dat men, om 't ſelve te naderen, ſich van hunne ſchreiende vrouwen en kinderen voor ſchanskorven diende, en die voor aen 't ſpits ſtelde, hadden ſij geen hert daer tegens, en gavent 't op (1.). Toen leiden 't d' Enkhuiſers op Hoorn aen, dat ten deele door hun voorgang en aenraden, voorts door 't beleidt van eenige hunner burgeren, die 't oude jok moede waeren en tot nieuwigheit neigden, ſich den 18 Junij omwende, en den Spanjaerden vyandt verklaerde. En op dit ſpoor volgden binnen korten tijdt Alkmaer, Edam, Monnikendam, en Purmerendt: mitſgaders al de Suidt-Hollandtſche ſteden, behalven Amſterdam en Schoonhoven, die 't met Alva hielden. Doch Schoonhoven wierdt in 't najaer met beleg gewonnen. Maer Amſterdam, dat ſoo niet gedwongen kon worden, bleef noch bij de ſes jaren Spaens, daer noch veel bloedtvergietens door wierdt veroorſaekt. Ook werdt de vyandtſchap terſtondt gaende. Want terwijl Enkhuiſen den Hartog afviel, lag Boshuiſen, d' Admirael van Amſterdam, met ſijn vloot in Texel, wachtende na goeden windt om uit te lopen. Maer hoorende van de veranring t' Enkhuiſen, en dat de ſaeken tot Hoorn wankel ſtonden

1572.

Medenblik werdt door d' Enkhuiſers ingenomen.

(1.) *Bor.* VI. 274 *c a.* *Hooft* VI, 238. *Meteren* IV, 75. *b.*

Hoorn en andere ſteden ſtellen ſich nevens die van Enkhuiſen, tegens de Spanjaerden. *Siet Velii Kron. van Hoorn p.* 186. *&c.*

Boshuiſen komt met ſijn vloot voor Enkhuiſen.

1572. *Velii Kron. van Hoorn. p. 189. Bor* VI, 274. *a. Hooft* VI, 239.

Drie van ſijne ſchepen voegen ſich met de ſtadt.

Uit Enkhuiſer Aentek.

(1.) *Den 22 Junij.*

Hij vertrekt.

den, quam hij weder op, en ging voor 't Suider gat Enkhuiſen leggen, om ſoo de twee ſteden van elkander te ſcheiden, en Hoorn tot achterdenken te brengen. Doch toen deſe des niettemin voortgingen, en dat d' Enkhuiſers, die met een regiment kloeke ſoldaten, onder Laſarus Muller, wierden verſterkt, niet alleen daegelijks tegens de ſijnen ter ſchermutſing togen; maer boven dien drie van ſijne Kapiteinen (te vooren door hunne vrouwen van ſtadts en 's landts wegen daer toe aengeſocht, met belofte dat men ſe nevens hunne kinderen in dienſt ſoude houden) met hunne ſchepen en volk (1.) tot de ſtadt overgingen, week hij, ofte uit vreſe voor gelijke ontrouw, of ſich toen te ſwak kennende, met d' andre ſchepen naer Amſterdam.

Eenige Minrebroeders gehangen.

p. 61.

p. 62.

Niet lang daer na ſijn hier, nae 't ſchrijven der Roomſchgeſinden, vijf Minrebroederen met de koorde gedoodt. Seker naemloos Schrijver van 't boeksken genaemt Opkomſte der Nederlandtſche beroerten, gedrukt tot Munſter in den jaere 1642; beroept ſich op een Liedt van Broêr Hendrik van Bieſten, Minrebroêr tot Amſterdam, gerijmt in den jaere 1572, 't welk Alkmaer te laſt leidt, dat het de broeders heeft gevangen, en Enkhuiſen dat ſe daer ſijn gehangen. Voorts ſeidt die Schrijver, dat ſe den 25 van Junij recht over 't Stadthuis ſijn omgebragt. Doch ſij konnen niet eerſt van Alkmaer ſijn gebracht, en den 25 Junij ſijn gehangen, nadien die ſtadt eerſt den 28ſten van die maendt den Spanjaerden tegenviel. Dan in eenige Aentekeningen te dier tijdt tot Amſterdam door een voornaam burger met de handt geſchreven, werdt verhaelt, dat 'er den 12 Julij eenige Minrebroeders tot Enkhuiſen ſijn gehangen. Dit heeft ten aenſien van den tijdt meer waerſchijnlijkheits. Eenige ſeggen dat ſe gehangen ſijn, nevens noch een ander, die verraedt in den ſin hadden, in weêrwraeke van een Trompetter (2.), bij Sonoy uitgeſonden, om eenige gevangenen te loſſen, maer door de vyanden tegens het recht des oorlogs opgeknoopt. Henricus Sedulius de Provinciael of Overſte der Minrebroederen verhaelt in ſijne Hiſtorie der Minrebroederen, dat deſe vijf Monniken, die hij martelaeren noemt, uit

Enkh. Aentek.

(2. *Siet Bor* VII, 19 *b.* XXVIII, 40 *a b.*)

H. Sedulii Hiſt. Seraphica p. 661. &c.

uit het Minrebroeders klooster tot Alkmaer sijn voortgekomen. Dat se toen de soldaten van de Geusen door de Vriesche poort in Alkmaer wierden gelaeten, naer Haerlem sochten te vluchten: maer dat hun den uitgang door eenige burgeren wierdt belet, en dat 'er niemant in de gantsche stadt wierdt gevonden, die se dorst ontfangen, of verbergen: dat se toen sijn gevangen, en, na drie dagen sittens, met wagens naer Enkhuisen gevoert. Onderweeg souden de soldaten in een herberg drinkende het bloedt dat uit den neuse van een deser Monniken (1.) tappeling vloeiden, in de lege kan hebben vergadert en hun toegedronken, seggende; *Siet hier gij grijpende wolven versaedigt u nu ten laetsten met u eigen bloedt, die soo meenigmael nae 't onse hebt gedorst.* Tot Enkhuisen sijn se verwesen om als verraders en vyanden des vaderlants aen de galgh te sterven. Welk vonnis door een Harlemer, eertijdts Kanonik geweest, en nu een Overste over soldaten geworden sou sijn uitgesproken. Voor desen Harlemer soude d' Overste deser Monniken ofte de Gardiaen Daniel van Arendonk, van hem daer over gevraegt sijnde, hebben beleden, dat het broodt des Sacraments verandert is in Jesum Christum: waer door den haet tegens dese Monniken te meer sou sijn ontsteken. Ook seit Sedulius, dat het hooft des gerechts, (wat gerecht werdt niet geseit) den XXIV Junij, hunnen sterfdag, seer vroeg, de son naeulijks op sijnde, bij een van de vijf, Adriaen van der Goude, een Leekebroeder en deurwachter van 't klooster, gekomen sijnde, hem 't leven beloofde, indien hij sijn makkers wilde ophangen: maer Adriaen soude hem geantwoordt hebben: *Ik kan sterven, maer ik kan geen beul sijn van de geenen die mij in 't Christelijk geloof en in alle deugt hebben onderwesen.* Op dat woort soude hij straks daerna. 's morgens ten vijf uuren, aen een galge, op de brede straet voor 't Stadthuis opgerecht, sijn gehangen; en terstondt ook de vier anderen. Noch vertelt hij dat de Gardiaen Arendonk voor sijn doodt den XXXI Psalm beginnende *In te Domine speravi: In u Heere heb ik gehoopt*, met een klaere stemme ten aenhooren der omstaenders heeft uitgesproken: dat hij met de koorde vol

1572.

p. 662, 663.

p. 663.

(1.) *Corn. van Diest.*

Sedul. p. 664.

Z kno-

1572. knopen, daer hij als Monnik met omgordt was geweest, is verstikt. D'andre die nevens hem met de koorde gedoodt wierden, sijn geweest Cornelis van Diest, biechtvader van de nonnen der ordre van St. Clara; Jan van Naerden, ook een biechtvader der nonnen en koster van hunne kerk; en Lodewijk Voets, een Walsch-brabander. De lichaemen sijn tegens den avont buiten de Noorder poort daer men naer Medenblik gaet, aen de kant van 't waeter, daer men de Visschers netten plag te drogen (nu ter tijdt tusschen de botstraet en krabbers haven) ter aerde gedaen, ofte met slijk en drek, soo hij seit, bedekt. Ook verhaelt hij dat 'er naderhandt eenige lichten over hunne lichaemen sijn gesien. Doch een yegelijk gelove hier van na dat hij gesint is, als ook van 't gantsche verhael bij Sedulius ingestelt, van welks omstandigheden tot Enkhuisen weinig blijks is te vinden: doch dat se gedoodt sijn, door hevigheit van 't krijsvolk, werdt daer bij een yegelijk glooft. Daerna, seit Sedulius, is 'er noch een borger, genaemt Gerrit van Kampen, Roomsch- en Spaensch-gesindt, gehangen: wiens vrouwe met eenige kinderen men derwaerts soude hebben gebragt om dat droevig einde te sien. Uit dit alles (indien de saeken dus sijn voorgevallen, en Sedulius dese geschiedenissen niet te haetelijk voorstelt, om de Paepsche vervolgingen en tijrannyen met de kladden der genaemde Geusen te bedekken) kan men de woestheit deser tijden en d'uitgelaetene moetwil der soldaten afnemen. Want dat dese luiden, het sij schuldig of onschuldig, door geen wettige rechtpleging van Schepenen sijn gedoodt, is buiten twijffel; gelijk ook hunne vonnissen in des stadts oudt Crimineel-boek, meermaels bij ons gemeldt, niet worden gevonden. Doch sulke saeken sijn ook elders in 't begin van den oorlog in weêrwil der Overheden voorgevallen (1.).

(1.) *Siet het Verhael der Reformatie in Nederlandt p. 715.*

Terwijl sich de saeken tot Enkhuisen dus toedroegen, en toen men de selfste waggeling met diergelijken uitslag aen veel oorden te gelijk gewaer wierd, daer 't innemen van Bergen in Henegouw, (welk den 24 Maij, den derden dag naer 't overgaen van Enkhuisen, door Graef Lodewijk van

Nassauw, den broeder des Prinsen van Oranje werdt verrast) noch bij quam, vondt sich de Hartog van Alva in sulk een verlegentheit, met naemen door gebrek van geldt, dien senuw des oorlogs, dat hij sijn eisch van tienden en twintigsten penning, die soo grooten opstandt hadt veroorsaeckt (1.), laetende vaeren of berusten, de Staeten van Hollandt aen schreef: Sij souden den 15 van Julius in den Hage vergaderen, om ordre te stellen tot het opbrengen van de schattingen, te vooren tot afkooping des tienden en twintigsten pennings aengeboden. Die van Hollandt, vindende kleene smaek in een reklijkheit die hem uitgepijnigt was, hielden sich wel aen den dag, bij Alva gestelt, maer quaemen in plaets van den Hage, tot Dordrecht, met een geheel ander oogmerk dan 't sijne, bij een; niet alleen de Edelen, met de ses (2.) groote steden (behalven Amsterdam, 't welk het met den Spanjaerdt, en Delft, dat sich noch achterlijk hieldt) maer ook die van Enkhuisen en andre die men van oudts de kleene steden noemde, en niet gewoon was ter vergadering der Staeten te roepen. Men vondt nu geraden, ook de geringste steden, die Alva tegens waeren, tot het bewindt der hooge regering in te laten: het sij dat dit geschiede, om de gemeene lasten door het gemeene bewindt te dragelijker te maken, en haer door de lekkerheit der regering aentelokken; ofte ook om door dit middel alle de leden des landts even diep in den ondank tegens den Spanjaerdt in te wikkelen, en tot bestendige tegenweer te bereiden. Dan naderhant hebben eenige van de kleene steden, om de kosten der besendingen te spaeren, het recht, 't welk haer aen dusdaenig een hoogheit gegunt was, verlaten; 't geen hun tot beter staet en kennis komende, meenigmaels gerouwt heeft. Hier verscheen toen wegens Enkhuisen de Burgermeester Antonis Symonsz en Rijkert Claesz. (3.). Verders wierdt 'er middel beraemt om geldt te vinden: de Prins van Oranje voor wettigen Stadthouder en Alva vijandt verklaert, ook ordre tot 's landts versekering gestelt (4.). Die van Enkhuisen wierden nevens die van Dordrecht en Leyden gemagtigt om met Lumey te handelen, belangende de ordre die te hou-

1572.

(1.) *Siet E. V. Re. ds Hist. p.* 9.

(2.) *Siet boven p.* 76.

Aen die van Enkhuisen en andre kleene steden werdt sitplaets ter vergadering der Staten van Hollandt ingeruimt.

Hooft VI, 247. 248 *Bentivogl. Relat. of Verhael-boeken: I.* 14. *Grot. Annal.* II, 43.

(3.) *Bor* VI, 281. *b.*

(4.) *Bor.* VI. 282. *b. c. d,* 283 *a*; *Hooft* VI. 249. 250

Last aen die van Enkhuisen nevens Dordr. en Leyden gegeven.

1571. houden stonde onder de Oversten en 't krijgsvolk tot bescherming des landts, en minste beswaernisse der ingesetenen (1.). Noch wierdt op dese vergaderinge aen den Heere van Aldegonde, hier verschenen uit den naeme des Prinsen van Oranje, versocht, dat sijn Vorstelijke Genade geliefde te bevorderen, en versoek te doen wegens de Staten en steden van Hollandt, dat die van Denemarken en Oostlandt den loop hunnes koophandels van Amsterdam wilden verleggen, en voortaen richten op Enkhuisen, Hoorn, en de steden daer ontrent hun toegedaen; ofte in de Mase op Dordrecht (2.). Op het stuk van den Godtsdienst heeft Aldegonde verklaert: des Prinsen voornemen te sijn, dat gehouden soude werden vrijheit der Religie, soo wel der Gereformeerden als der Roomsche Religie met vrije exercitie der selve sonder hinder: dat ook de Geestelijke persoonen souden blijven in hunne staten, vrij en onbekommert, ten waere sij hen vijanden vertoonden: en dit alles ter tijdt en wijlen, dat bij advijs van de gemeene Staeten der landen van herwaerts over, anders soude mogen werden geordonneert (3.). Met welke intentie des Prinsen de Gedeputeerden ter dagvaert sich in alles conformeerden.

(1.) *Bor* VI, 282. *d.* *Hooft* VI, 250.

Toeleg om den Oosterschen handel van Amsterdam op Enkhuisen en andre steden te brengen.

(2.) *Bor* VI, 283 *a.* *Hooft* VI, 250.

Verklaring op het stuk der Religie.

(3.) *Bor* VI, 283. *a. b.* *Hooft* VI, 250.

D' Amsterdamsche vloot komt weêr voor Enkhuisen. *Bor* VI, 301. *c. d.* *Hooft*, VII, 272. *Velius p.* 159.

Ontrent den selven tijdt quam Boshuisen weêr t' zee met meerder schepen, volk, geschut en allerley krijgsgeweer versterkt. Hij ley sijne vloot voor de Ven, benemende dien van Enkhuisen en Hoorn de vaert naer 't Texel en 't Vlie. Ook deedt hij op sekeren dag bij Enkhuisen eenige huisen buiten de Noorder poort verbranden. Dit verging hem te gemaklijker, om dat die van binnen uit misvertrouwen van eenige Spaensgesinden niet uit dorsten trekken. Ook heeft hen Jacob Floriszoon, in de voorgaende geschiedenissen meermaels gemelt (naermaels Schout, vijftien jaren lang, en wel sesmaelen Burgermeester) wanneer sij eens op het punt stonden om uit te vallen met dese woorden opgehouden: *Lieve burgers, wij dienen eerst wel te bedenken, of wij uittogen, en dat de quaedwilligen die in de stadt blijven ons selfs buiten slooten, waeren wij dan altesaemen niet bedorven? Dus soude mijn raedt sijn, dat wij binnen bleven, en noch een weinig tijdts geduldt*

Jacob Florisz. raedt het uitvallen af. *Bor* VI, 301. *c. d.*

namen

namen en onse stadt wel bewaerden: de schepen konnen ons doch nu niet beschadigen. Boshuisen en kan altijdt niet hier blijven, en als hij sal vertrokken sijn mogen wij ook schepen toemaken, en daer bij ontbieden die uit sijn. Door dit afraeden bleef het uitvallen achter. Maer boven dien hebben de visschers sich dikwils aengeboden, om d'Amsterdamsche schepen met stael-evers, seker slag van vaertuig, te bespringen: dan d'Overste der Stadt, Sonoy, bemerkende hoe gevaerlijk dat hun voornemen was, vondt sulks niet goedt. Ondertusschen verviel men hier, en tot Hoorn, in groote benaeutheit, en in gevaer van den vijandt, bij gebrek van neering en koorn, in 't korte in handen te vallen; ten waer dat 'er in versien wierde. Ten dien einde wierdt met een groote rustigheit besloten alles wat mogelijk was bij te setten om de meesterschap van de Suider zee met den eersten in te nemen; en verdroegen die van Enkhuisen en Hoorn, dat sij elk vier oorlogschepen souden uitrusten, d'andre drie watersteden Medenblik, Edam en Monnikendam, elk een. Ook braghten de selve steden etlijke galeyen in 't water, daer die van Groote-broek noch een galey bijvoegde. Dit alles geschiede met ongelooffelijke snelheit, soo dat den 25 van Julius de schepen, sijnde meest koopvaerders, die men tot 's landts dienst beslagen en ten oorlog vervaerdigt hadde, nevens de galeyen gereedt waeren, en t'zee gingen. Doch Boshuisen hoorende dat hem de Noordt-Hollanders meenden bij te komen, week in tijdts naer Amsterdam en gaf de zee ten beste. Hier mede keerde de kans, want tot Enkhuisen, en in d'andre Noordt-Hollandtsche steden, kreeg men nu met de vrye seevaert neering en overvloedt, en 't geen hier gewonnen wierdt strekte den Amsterdammeren tot verlies en afbreuk.

1572.

Toerusting tegens d'Amsterdammers.

Velius p. 191.

Die uit de see wijken. *Velius p.* 191.

Midlerwijl heeft men tot Enkhuisen den 25 van Augustus d'oude Burgermeesteren, ten tijde van de leste verandering gevangen, los gelaten, voor vijf burgers die Boshuisen op sijn schip hieldt gevangen (1.) In dese selfde maendt versocht Enkhuisen nevens d'andere watersteden ter vergadering

D'oude Burgermeesteren werden los gelaten.

(1.) *Meteren* IV, 75. *a.*

1572. ring van de Staten van Hollandt, te dier tijdt tot Haerlem
Versoek van de water-steden. *Velius p. 193.* gehouden, dat de Suidt-Hollandtsche steden hun de handt wilden bieden, in 't onderhouden hunner vloote, het noodigste en eenigste middel om Amsterdam te dwingen. D'anderen ontschuldigden sich op hunne eige lasten, Evenwel hielden d' Enkhuisers en andre Noordt-Hollanders moedt, en haelden alles te hoop wat hen t' see kon houden. In deser voegen sich ten oorlog wapenende tegens vyanden van buiten, hadt men noch te sorgen voor verraedt van binnen: gelijk 'er ook in dese selve maendt etlijke vrouw-personen, te weten, Pietertgen Pieter Cornelisz. dochter, Cornelia Volker Harksz. dochter, Tonisje Tonis dr. Dieuw Reiners dr. Trijn Claes, huisvrouw van Pauwels Claesz. en Reinst Claes, huisvrou van Adriaen Jacobsz uit vermoeden van verraderij, in versekering wierden genomen. Men hadt bij haer, soo als se van Amsterdam quamen, eenige brieven bevonden, ook hadden se etlijke brieven gescheurt of aen stukken gebeten: maer onder eede daer over ondervraegt sijnde, hebben se hooft voor hooft aengeboden bij eede te verklaren, dat se den inhoudt van de brieven, soo wel van de gescheurde als van de brieven die te voorschijn gekomen waren, niet hebben geweten. Hier op wierden se bij de Heeren van den gerechte met advijs van Burgermeesteren onder borgtocht van des vermaent sijnde, wéderom te recht te sullen komen, en 't gewijsde van Schepenen te voldoen, den 1 van October uit de hechtenisse ontslagen. Men nam daerna ook gevangen eenen Cornelis Fredriksz. die door een Amsterdammer te sijn verdiende van verraderije verdacht te worden, gevangen: dan hij bewees, dat hij sich geen partij gedragen hadde en de religie toegedaen was, en wierdt derhalven weêr los gelaten (1.). Maer seker Enkhuiser Willem Vesterman eerst in den afval der stadt met de Burgermeesteren gevangen, wierdt daerna den Schout weêr in hechtenis gelevert, ten versoeke van sekere vrienden en maegen van sommige gevange poorters, die tot Amsterdam en op de schepen gevangen laegen: dan toen men merkte dat

Etlijke Vrouwen tot Enkhuisen gevangen op vermoeden van verraedt. *Uit des Stadts oude Crimineel-boek.*

werden los gelaten; als ook noch een Amsterdammer.

(1.) *Uit het Crimineel-boek.*

W. Vesterman gevangen en weêr ontslagen.

dat die poorters door ſijne ſtrikte gevangkeniſſe niet gebaet, maer verhindert wierden, heeft men hem, na een wijl ſittens, onder borgtocht ontſlagen (1.). 1572.

(1.) *Uit het oude Crimineelboek.*

Midlerwijlen wierden de Noordt-Hollanders of Weſt-Vrieſen, in de haven van Nieuwen-dam, op het Y, ſchuins over Amſterdam, daer ſij een ſterkte maekten, van d'Amſterdammers met groote heftigheit tot twee maelen, den 14 en 15 van Octob. beſprongen, maer ſij weerden ſich dermaten, dat d'aenvechters met groot verlies moeſten wijken. Deſe voorſpoet gaf den Enkhuiſer en andere Noordt-Hollanderen ſoo veel moedts dat ſe ſedert hunne oorlogſchepen op Pampus en voor in 't Y bragten; ja d'Amſterdammers van de zee weerden, en hun meeſt allen handel ſoo op Ooſten als op Weſten afſneden. Den twintigſten van de ſelve maendt quam de Prins van Oranje, nae ſijn vergeefſchen tocht om Bergen t'ontſetten en 't verſtrooyen en afdanken ſijns legers, tot Kampen bij de Staeten van Hollandt herwaerts ontboden, om ſoo wel in 't ſtuk des oorlogs als der burgerlijke regeering ordre te ſtellen; dewijl alles door de tuchteloosheit en moetwil der Overſten en ſoldaten in groot verloop was geraekt; en de meeſte inwoonderen nu op de ſprong ſtonden, om, uit vreeſe voor de genakende Spanjaerden, met het gereedtſte hunner have 't landt te ruimen. Die van Enkhuiſen, van ſijn aenkomſte verwittigt, ſonden eenige galeyen, onder 't gebiedt van Pieter Buiskes naer Kampen, om hem te haelen. Met deſe quam hij ſonder tegenſpoedt t' Enkhuiſen; daer hij van Sonoy, van de Wethouders, van burgers en inwoonders, niet anders bewelkomt wierdt, dan of nu alles in behouden haven geweeſt waere, en geen zee van tegenſpoedt hun voortaen te hoog gaen mogte. Hier heeft hij eenige dagen vertoeft, en riedt den ingeſetenen een bolwerk te maken, buiten de Suider poort, 't welk in ſeventien dagen, en 't koudtſte van den winter, met ſulk een willigen yver voltooit wierdt, dat het daer over den naem van Willigenburg verkreeg. Voorts vondt hij goedt dat men noch eenige ſchepen ten oorlog ſou toe ruſten, om den Amſterdammeren geduurig in 't vaerwater te ſijn

Gevecht tot Nieuwendam. *Velius p.* 194. 195. *Bor* VI, 301. *d.* *Hooft* VII, 272.

De Prins van Oranje komt tot Enkhuiſen.

Het bolwerk Willigenburg gebouwt. *Bor.* VI, 302. *e* *Hooft* VII, 273.

en

1572. en uit 'er zee te helpen. Van Enkhuisen vertrok de Prins op Hoorn en andre steden van West-Vrieslandt; van daer op Haerlem, ter dagvaert van de Staten van Hollandt. Niet lang daerna, den 16 van November, geschiede de moordt tot Sutphen (1.) daer 't verlaeten van meest al de plaetsen, die in Gelderlandt, Overyssel en Vrieslandt den Spanjaerden te vooren waeren afgevallen, of ontweldigt, binnen weinig dagen op volgde. Die van Kampen sochten om Alvaes gunst met eenige gedienstigheit te winnen, ook andere steden in sijn geweldt te brengen, en schreven tot dien einde aen den Wethouderen van Enkhuisen eenen brief van desen inhoudt:

(1.) *Siet Bor* VI, 303. *ab; Hooft* VII, 274.

Aen Burgermeesteren, Schepenen ende Raden der stadt Enkhuisen

Brief van de Magistraet van Kampen aen die van Enkhuisen. *Bor* VI, 303. *d.*

„ WY mogen uit goeder nabuirschap niet onderlaten u „ goeder meninge te vermaenen en voor oogen te stel- „ len, den ellendigen verderf en groote ellende, daerinne „ de stadt Suphen ende hare borgeren ende ingesetenen met „ wijf en kinderen, neffens den rebellen, aldaer bevonden, „ geraden sijn; die soo groot is geweest, datmen diergelij- „ ken niet veele gehoort noch vernomen en heeft. Ende „ alsoo balde de Grave vanden Berge Coninklijke Majesteits „ onsen aldergenadighsten Heeren rebelle met sijn volk de- „ ser Stadt verlaten hadde, hebben wij van stonden aen onse „ Gedeputeerden aen den deurluchtigen Furlten Don Fre- „ derico des Hertogen van Alva Soon, Coninklijken Maje- „ steits onser alregenadigsten Heeren Generael Velt-Overste „ in 't leger voor Zutphen afgeveerdigt; biddende demoe- „ dichlijk dese Stadt wederomme in genade te ontfangen: „ Des dan ook sijn Doorluchtigheit de selve Stadt, in ge- „ nade aengenomen, doch met drie Vaendelen Overlant- „ sche Duitsche knechten doen besetten; dewelke civilijk „ ende goetlijk met den burgeren converseren, in gantschen „ vertroostingen, dat die verloopen saeken met genadigen „ oogen aengesien sullen worden. Ende alsoo wij uit eenen

„ goe-

„ goeden Heere vermerken, dat gij ook de ſelve genade 1572.
„ genieten ſolden, indien gij die in tijts verſochten, heb-
„ ben wij u in aller yl daer van wel willen verwittigen,
„ vermanende dat gij u in dien niet verſuimt, dat gij die
„ genade in tijts verſoeket ende waernemet; verhopende gant-
„ ſchelijk gij werden ook in genade ontfangen, ende met
„ geen ander Garniſoen dan van Duitſche knechten belegt
„ worden, ſo ver overſt gij die genade in tijts niet verſoch-
„ ten, beſorgen wij dat u, niet weiniger ellende, dan dien
„ van Sutphen in korts overkomen mochte, ſoo ſijn Ma-
„ jeſteits macht ſoo groot voorhanden is, doende u hier met
„ den Heere bevelen. Datum ylentz den ſeven ende twin-
„ tigſte Novembris 1572. *Onderſtont*: Burgermeeſteren,
„ Schepenen, ende Rade der Stadt Campen."

Diergelijke brieven ſonden ſij ook aen andere ſteden in Noordt-Hollandt, maer die gaven den booden ten antwoordt; *Indien ſe meer brieven van dien inhoudt bragten, dat de galg hun loon ſou ſijn.* Die van Enkhuiſen gaven laſt den brief-brenger in een gat te werpen. 't geen de Kampenaers bewoog om den Raedt van Enkhuiſen met een anderen brief voor te dragen, dat hun eerſte ſchrijven niet dan uit goede nabuurſchap en genegentheit was geſonden, en dat de bode, een eerlijk man en hun burger, gants geen kennis hadde van den inhoudt; biddende derhalven met allen ernſt om ſijn ontſlaging. Evenwel deden d' Enkhuiſers den gevangen met den brief op ſij borſt, door den beul, tot aen de galge leiden, en alſoo met een gejou uit de ſtadt ſetten (1.) Den eerſten dag van December wierdt weêr met bloedt getekent door den moordt tot Naerden (2.), d' afgrijſſelijkſte die men hier te lande ooit heeft beleeft. Niettemin dorſten 't d' Enkhuiſers en hunne gebuuren met d' oorlogſchepen noch op Pampus houden. Maer het ſloeg nu ſoo ſchielijk, en ſoo ſtreng aen 't vrieſen, dat, eer men ſich des hoede, de ſchepen, nevens ſeven galeyen van 't ijs beklemt wierden. Dus vaſt te leggen in 't geſicht van den vyandt, ſoo tot Amſterdam, als in Goylandt, van waer de Spanjaerden te dier tijdt

Bor VI, 303. *a.* *Hooft* VII, 275.

De brief-brenger wordt tot Enkhuiſen gevangen.

en eindelijk ter ſtadt uitgeſet.

(1.) *A. V Slichtenborſt Gelderſche Geſchiedeniſſe* XIV, 525.

(2.) *Bor* VI, 305. 306. *Hooft* VII, 276. *&c.*

D' Enkhuiſer en andre Noordt-hollandtſche oorlogſchepen geraeken door 't ijs in groot gevaer.

1572. langs den Diemerdijk naer Amſterdam, en voorts naer de belegering van Haerlem trokken, was ſeer gevaerlijk: want de ſchepen lagen niet meer dan een vierendeel uur gaens van den dijk. Ook waeren ſe ſchaerſelijk van lijftocht voorſien, ſoo dat het volk moedloos wierdt, en gereedt ſtondt om op het eerſte aenkomen der vyanden daer af te lopen, 't geen ook eenige begoſten te doen; maer de vlucht wierdt door de kloekhartigheit van den Geweldigen Jochem Nieuvink geſtuit, die met den blooten deegen voor uit liep, en dreigde dat hij s' alle ſoude doodtſlaen die niet weder na de ſchepen keerden. Boven dien heeft men hun eenige eetwaeren toegevoert. In deſe verlegentheit ontboodt men 't manvolk uit alle Waterlandtſche dorpen op, om een vaert te bijten, en t' onderſtaen of de ſchepen over d' ondiepten van Pampus te krijgen waren. Deſe naemen 't werk met grooten ijver nevens het bootsvolk bij der handt, en braghten de galeyen, hoewel het ijs wel anderhalf voet dik was geworden, in korten tijdt met grooten arbeidt bij Marken. Ondertuſſchen veranderde de lucht en 't begon wakker op te wayen, eerſt uit den Weſten en daer na uit den Noordt-weſten, ſoo dat het ijs driftig werdende, vijf galeyen in de grondt ſchoof: de twee andre wierden ondervat, en boven op het ijs geſet; daer ſij als heel op droog ſaeten. Toen bragt men 't geſchut aen de naeſte wal in 't riedtlandt, en kreeg de galeyen uit de grondt, en van 't ijs weder vlot, en met louter gewelt boven yeders hoop tot Monnikedam in de haven. Om de groote ſchepen was meer te doen, want 'er quam laſt van Sonoy, toen men daer aen begoſt te arbeiden, dat men ſe hoe eer hoe liever in een brandt ſou ſteken, en 't geſchut en wat bergbaer was, weg ſlepen, en met het volk te rug komen. Doch hoewel dit bevel door 't afraden van de ſtoutmoedigſten niet wierdt gevolgt, en goedt gevonden met het bijten voort te vaeren, nochtans heeft men na ſwaere koſten en arbeit niet gevordert: want het water was te laeg, en de ſchepen gingen ſoo diep dat ſe aen de grondt lagen en gins noch weêr konden. Maer terwijl de menſchen hun beſt deden, en hun onvermogen gewaer wierden, quam 'er

hulp

hulp van boven. De windt uit den Noordt-westen ſtak in dier voegen op, en blies met ſulk een magt, dat het ijs op een wonderlijke wijſe van malkanderen ſcheurde, maekende een wijde bijte, genoeg na eigen wenſch, van de plaets af daer ſij laegen, tot voor Hoorn en Enkhuiſen toe. Met eenen rees de vloedt ſoo hoog op, dat de ſchepen, die te vooren door geen menſchelijke magt te reppen waren, nu waters en ruimts genoeg hadden, en noch dien ſelven dag ten deelen tot Hoorn ten deele tot Enkhuiſen aenquamen. Tot Enkhuiſen, 't geen meeſt te verwonderen was, quamen de ſchepen die bijna eens ſoo veel ellens diep gingen als men gewoon is voeten nats in 't Suider gat te hebben, echter daer deur, en in behouden haven. Velius ſeit, dat ſe over 't ſandt voor de ſtadt, daer in 't gemeen niet half ſoo veel water is, als ſe diep gingen, konden vloten. Des morgens daer aen liep de windt om, en ſchoof d'ijs ſcheure terſtondt weêr toe, en 't vroos op nieu ſoo hardt als te vooren. Dit alles, hoewel ſommige verſtonden dat het uit natuurlijke en des menſchen begrip niet overtreffende oorſaeken voortquam, wierdt nochtans als nooit geſien of gehoort, bij de Noort-Hollanders, en andre voorſtanders der vryheit, voor een grootachtbaere wonderdaedt opgenomen, en daer voorts uit beſloten dat Godt hun gunſtig was en de vryheit door ſijnen Goddelijken ſegen wilde vorderen, dewijl hij, om ſoo te ſpreken, ſijne wapenen van windt en water tot handthaving der rechtvaerdige ſaeke, ſoo beſcheydelijk te werk ſtelde. Ontrent de ſelve tijdt wierdt 'er bij de Wethouders van Enkhuiſen aen den Prins van Oranje verſocht, dat 'er ordre ſoude werden geſtelt tot vergelding der dienſten bij hunne Kapiteinen beweſen. In de Gedenkſchriften van den Heere Blaeuhulk vindt men deſaengaende ſekeren Brief van den Prins aen de Wethouderen geſchreven, en op de kant getekent de namen van Klaes Kroes en Jacob in 't Hof, die Medenblik hielpen innemen; 't geen mij doet geloven, dat in den Brief van hunne perſoonen geſproken wordt. Het ſchrijven ſelfs luide als volgt:

1572.
Wonderbaere verloſſing der oorlogſchepen uit het ijs.
Velii Kron. van Hoorn p. 198.
Bor VI, 307. c.
Hooft VII, 281.

Uit de Aentek. van Blaeu hulk.

1572. *De Prinse van Oranje, Grave van Nassau, Heere en Baron van Breda, van Diest &c. Stadthouder en Kapitein Generael over Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt en Uitrecht &c.*

Brief van den Prinse van Oranje aen de Magistraet van Enkhuisen.

Uit de Aentek. van Blaeu-hulk.

„ EErsaeme, discrete, lieve besundere, Uit uw schrijven
„ van den XXVII dag der verlede maendt Novembris,
„ hebben wij gesien het goedt devoir 't welk de Kapitei-
„ nen der stede Enkhuisen tot conservatie, beschutting en
„ bescherming der voorsz. stede gedaen hebben: soo wij ook
„ van al 't selve te vooren volkomentlijken onderrecht sijn
„ geweest, souden wij daeromme ook niet lievers sien, dan
„ volgens uw schrijven de selve Kapiteinen van alsulke heure
„ naerstigheit ende getrouwen dienst, te doen recompense-
„ ren; te meer alsoo sij volgens uw schrijven tot noch toe
„ egeenen loon bedongen en hebben. Is daeromme ons ge-
„ nadig versoeken, dat gij ons metten eersten overschrijft
„ uw goedtdunken, watmen den voorsz. Kapiteinen voor
„ den voorsz. heuren dienst sal moogen toevoegen; op dat
„ wij 't selve uw advijs gesien, wijders daer inne nae ge-
„ legentheit der saeken, en des tijdts versien mogen, niet
„ twijffelende die voorsz. Kapiteinen middelertijdt voortvae-
„ ren sullen in alle het geene sij tot voorderinge, rust, en
„ welvaeren der stede van Enkhuisen sullen bevinden te be-
„ hooren; al 't welk wij wel bereit sijn sullen met alle goede
„ dankbaerheit tegens u en henluiden te verschuldigen; dat
„ kenne Godt, die u luiden lange spaere in gesontheden.
„ Geschreven tot Delft den derden Decembris 1572. *Laeger*
„ *stondt*, U lieden goede vrundt Guilliaume de Nassau, *het*
„ *opschrift was*: Den eersaemen discreten onsen lieve besun-
„ deren Burgermeesteren, Schepenen en Regeerders der
„ stede van Enkhuisen." Of hier eenige vergeldinge op volgde en hoedaenige, is tot mijner kennisse niet gekomen: doch 't is voor den nakomelingen eerlijker dat men wete dat se die verdient hadden, dan te weten of se die genoten hebben.

On-

Ontrent het midden van de selve maendt wierdt het uitvoeren van alle lijstocht, visch, haering, boter, kaes en andre eetwaeren bij een Plakkaet verboden, tot groot nadeel van Enkhuisen en anderen; maer daer tegens vertoonden de gemeene reders der haeringvaert, wat schade sij in den haeringh, als noch onverkocht bij hen leggende, geschapen waeren te lijden, indien men dat Plakkaet in dat stuk wilde onderhouden, dewijl die van d' uitheemsche koopluiden binnen Hollandt niet wierdt gesocht en verderflijk sijnde nu daegelijks eischte gebruikt en gesleten te worden. Op welk vertoog het uitvoeren bij de Staten van Hollandt den 18 Januarij des jaers 1573 wierdt toegelaten; doch onder borgtocht van die in geen vijandtlijke landen te brengen: mits dat ook die geladen werde met kennis luiden daer toe gestelt, op dat niet onder deksel van den haring ook andre lijftocht uitgevoert wierde. Niet lang daerna hebben de Wethouders van Enkhuisen diergelijken versoek gedaen aengaende den haeringh die bij hunne ingesetenen in de Suider see gevangen en tot bokking gedroogt wierdt: waer op de Staeten met believen van den Prins van Oranje toegestaen en verklaert hebben dat de burgers en inwoonders van Enkhuisen, onvermindert het gemelde Plakkaet ende d' Instructie van de Commissarisen op het stuk der lijttocht gestelt, hunne bokkingh vryelijk souden mogen vertieren en verkopen, na ouder herkomen en gebruik in alle steden en plaetsen sijne Vorstelijke Doorluchtigheit toegedaen, sonder diesaengaende eenige koopmanschap met de voorsz. Commissarisen te maken ofte gehouden te sijn de selve aen hunne handen te kopen of te verkopen (1.) De brieven van dit verlof waeren tot Delft gegeven, en den 7 Februarij bij Paulus Buis door last van de Staeten getekent. Twee dagen daer aen verkreeg de stadt Enkhuisen, het recht der Pael-kiste, soo men 't noemt, 't welk van oudts bij die van Amsterdam was gebruikt, en hun bij handtvest van Hartog Philips van Borgonje in den jaere 1452 bevestigt. Volgens dit recht wierden de tonnen, kapen, bakens, en 't geen verder tot kennisse der gronden en see gaeten noodig was,

1572. Plakkaet tegens het uitvoeren van lijftocht,

1573. Ontrent den haring ingetrokken.

Ook werd het vertieren der bokking aen die van Enkhuisen ingewilligt.

(1.) *Uit de Archiven der stadt Enkh.*

Enkhuisen verkrijgt het Recht van 't Pael-gelt.

1573. *Uit de Handtvesten van Enkhuisen.* *J. I. Pont Hist. Amst. Lib. I. cap. IX. p. 59.* *J. I. Pont Hist. Amst. Lib. I. cap. VIII. p. 22.* *Handtvest. van Amsterd. p. 27.*

was, bij haer onderhouden; waer voor sij haere gerechtigheit, het *Pael-geldt* geheten, van de schepen ontfingen en genoten. Men gaf nu aen die van Enkhuisen twee brieven van handtveste, den eenen op den naem van den Koning, den anderen op den naem van den Prins van Oranje als sijnen Stadthouder, beide den 9 Feb. getekent, bij welke die van Amsterdam, sich als vyanden stellende tegens de gemeene Staeten van Hollandt, en met Alva en sijn Spanjaerden t' samen spannende, verklaert wierden van 't voorsz. recht vervallen te sijn: voorts wierdt het de stadt Enkhuisen gegeven, ten insien van de goede getrouwigheit, den Koning en de lande geduuriglijk bewesen; om 't genot en voordeel daer van komende, tot versterking, en onderhouding, hunner stede en haven te besteden. Ter selver tijdt sochten sich d' Enkhuiser Wethouder van de gelegentheit des tijdts, van de gesteltenisse der saeken, en gunst des Prinsen, vlytiglijk, ten beste der stadt, en voordeel der ingesetenen, te dienen. Sij deden door eenige Gecommitteerden, met brieven van geloof aen sijn Vorstelijke Doorluchtigheit afgevaerdigt, bij geschriften verscheide punten voorstellen en versoeken, die men af kan nemen uit het schriftelijk Antwoordt, berustende onder des Stadts papieren, by den Prinse daer op gegeven, 't welk hier op uit quam:

De Magistraet dient sich van de gelegentheit des tijdts tot des stadts beste.

Antwoordt en verklaring des Prinse van Oranje met goedtdunken der Staten van Holl. op verscheide punten bij die van Enkhuisen voorgestelt en versocht.

„ EErst aengaende de vrijdom van den Impost op de
„ kleine bieren, die voor de gemeente van Enkhuisen
„ versocht wierdt, is naer advijs van de Staeten van Hol-
„ landt op desen gehadt bij sijn Excellentie verklaert: Al-
„ soo oorsprongkelijken d' Imposten op de wijnen en bieren
„ sijn opgestelt in Hollandt, als ook in meer andre landen,
„ in den voorleden oorloge van Vrankrijk, sedert den jaere
„ twee ofte drie en vijftig, om jaerlijks te vervallen de ren-
„ ten van de penningen tot de algemeene beschermingе der
„ landen bij de gemeene Staeten de Majesteit geaccordeert,
„ ende over Hollandt opgebragt, sonder yemandt geestelijk
„ of weerlijk daer van eenig vrijdom te genieten, ofte eeni-
„ ge bieren daer van uit te besonderen; wesende den selven

„ Impoſt ook met verloop van den tijdt bij conſent vande „ Staeten verhoogt, om daer uit als een gemeen middel te „ vinden ſoo wel de laſten van de renten op den lande van „ Hollandt ſtaende, als de daegelijkſche voorvallende on- „ koſten der ſelver lande in 't gemeen: ſoo en mag niemant „ van de ſteden daer van als nu werden gevrijdt, maer moet „ daer inne eenen eenpaerigen voet en ordre gehouden wor- „ den, als van oudts gedaen is, ſonder d'eene van de ſte- „ den daer mede meer te beſwaeren ofte verlichten dan „ d'andere. Maer omme de ſchaemele gemeente eenigſins „ te verlichten aengaende de kleine bieren, werdt goedt „ gevonden d'excijſen daer op ſtaende af te ſetten, en die „ te ſtellen op de vreemde ende ſwaere bieren, ſulks die „ van Enkhuiſen dat oorbaerlijkſt bedunken ſal, daer toe „ ſij luiden bij deſen worden geauthoriſeert, ende des noodt „ hun luiden vordre acte van conſent verleendt ſal worden „ tot haer luider verſoeke: gelijk ook ſijne Excellentie niet „ laeten ſal in alle andere dienlijke ſaeken den ſelven van „ Enkhuiſen te vorderen ende handthouden in haere oude „ gerechtigheden ende Privilegien, als ſonderlinge genegen „ ſijnde tot de vorderinge ende vermeerderinge des wel- „ vaerts der ſelver ſtede.

1573. Eerſt aengaende 't verſoek om vrydom van den impoſt op de kleine bieren.

„ Belangende de vrijdommen van de Waſſenaers tollen „ voor de burgeren van Enkhuiſen, omme die te genieten „ als die van Amſterdam, gemerkt ſijne Excellentie niet „ en verſtaet des Majeſteits, nochte eenige ſijne Majeſteits „ vaſſalen, heerlijkheden ofte gerechtigheden te verande- „ ren, of te verminderen dan met kenniſſe der ſaeken, ſal „ ſijn Excellentie op de gerechtigheit ende gelegentheit der „ ſelver tol doen onderſoeken; mitsgaders op de vrijdom „ van die van Amſterdam, uit wat tijtel ofte inſichte de „ ſelfde vrijdom bij hen genoten is: ende men ſal midler- „ tijdt bij proviſie die van Enkhuiſen laten paſſeren bij „ opſchrijvinge, alleen onder cautie bij de ſtadt voor de „ burgeren te ſtellen, ſonder de tol metter daedt te betae- „ len, tot anders geordonneert ſal ſijn.

Ten 2, belangende den vrijdom van Waſſenaers tollen.

„ Aen-

1573. Aengaende de renten tot Amfterdam en andre vijandtlijke plaetsen.

„ Aengaende de betaelinge van de renten tot Amſterdam, Kampen, Deventer, Zwol ende andere plaetſen, „ hen als vijanden dragende &c. ſal die werden voor als „ noch geſurcheert ende opgehouden: ende gebruikt mogen worden bij proviſie tot fortificatie van der ſtede Enkhuiſen, ter tijdt en wijlen naer geſteltenisse des tijds bij „ tractaet ofte overkomſte namaels anders daer op gehandelt ſal ſijn.

Aengaende 't achter weſen der voorgaende toeruſtinge.

„ Op de achterweſen van de voorgaende toeruſtinge noch „ eenige ſommen van penningen reſterende te betalen, ſal „ ſijn Excellentie met de Staeten alle middelen beſorgen „ ende voorwenden wes eenigſins mogelijk ſal ſijn, omme „ de voorſz. achterweſen te doen betaelen; verſtaende dat „ de ſelve niet tot particulieren laſte van yemandt, maer „ tot generale laſten van geheel Hollandt ſullen komen, met „ alle andere onkoſten ende ſchulden die op de toeruſtinge „ van nieuws voorhanden ſijnde, gedaen en gemaekt mogen worden. Ende ſullen voor 't eerſte daer toe gebruikt „ mogen worden ter goeder rekeninge de penningen aldaer „ in 't Noorder Quartier ende Waterlandt komende van 't „ teykenen ofte ſtempelen van den gelde, mitsgaders van „ de impoſten op de wijnen ende bieren en diergelijke des „ gemeene landts penningen: verſoekende mitsdien ſijne „ Excellentie dat die van Enkhuiſen met de andere ſteden „ eendrachtelijken de ſaeken ter herten willen nemen, tot „ haer, haere kinderen ende nakomelinge bevrijdinge ende „ welvaert, volhardende in haere goede officie en loffelijke „ neerſtigheit tot noch toe daer inne gepleegt ende te ſijner „ tijdt te erkennen.

Nopende het geſchut ende de klokken, daer toe te gebruiken:

„ Van 't geſchut op de nieuwe fortereſſen ſal men die van „ Enkhuiſen niet laeten onverſien, voor ſoo veele 't ſelve „ eenigſins ſal weſen te bekomen: ende ſullen ook die van „ Enkhuiſen daer toe mogen gebruiken bij verkopinge, „ permutatie (1.), ofte anders, al ſulke klokken als ſij luiden binnen haere ſtadt t'over hebben, ofte weten te bekomen ten platten lande, meer dan daer van noden ſijn,

(1.) *Verruilinge.*

„ die

„ die hen luiden bij desen geoorlooft worden, daer toe te 1573.
„ mogen aenvaerden, mits een de principaelste ende ook
„ de slacht-ofte uurklok op elk dorp laetende tot gerief
„ van de gemeente.

„ Sijne Excellentie accordeert ook bij desen dat die van
„ Enkhuisen haer ballast wederom op Huisduinen sullen
„ mogen haelen, soo vrij als sij over acht of tien jaeren 't
„ selve plegen te doen, ende dit bij permissie.

Het haelen van ballast op Huisduinen:

„ Nopende de landen en goederen der Kloosteren is sijn
„ Excellentie te vreden, dat de selve onder de bewaernisse
„ ende administratie van goede getrouwe ende bequaeme
„ personen bekeert, ende naer goetdunken van de Burger-
„ meesteren ende Regeerders der stede van Enkhuisen ver-
„ deylt worden onder den armen, als gasthuise, weeshuise,
„ provenhuise, huissitten ende diergelijke arme huisen,
„ mits dat de Conventualen van behoorlijke woonplaetse,
„ alimentatie ende betaemlijk onderhoudt voorsien wor-
„ den, soo lange die in leven sullen wesen.

Het gebruik der Klooster goederen.

„ Ende sal bij de selfde van Enkhuisen een pesthuis op-
„ gerecht mogen worden binnen of buiten de voorsz. stede,
„ daer de voornoemde Burgermeesters, Regeerders ende
„ Vroedtschappen der selver stede 't selve bevinden sullen
„ bequaemlijkst, onsorgelijkst geordonneert ende gemaekt
„ te mogen worden.

Verlof om een pesthuis te stichten.

„ Ende sal voorts sijne Excellentie niet naelaeten met alle
„ sorgvuldigheit ende vermogen den voornoemde van Enk-
„ huisen, als alle andere getrouwe ingesetenen van Hol-
„ landt, te vorderen, te verschoonen, ende te bescher-
„ men, in alle haere gerechtigheden, handelinge ende nee-
„ ringe bij alle Koningen ende Potentaten, in landen ende
„ steden daer des noodig en billijk bevonden sal worden.
„ Aldus gedaen tot Delft den XXVII Martij 1573. *Onder-*
„ *stondt getekent* Guilliaume de Nassau."

Ontrent dese selve tijdt schijnt het omrijden met de trog-
gen door de stadt en langs de straeten, tot het insaemelen van
allerleij metael en koperwerk, daer onlangs noch verscheide

1573. oude luiden geheugheniſſe van hadden, geſchiedt te ſijn. Men
Men verſaemelt klokſpijs en koperwerk om geſchut te gieten. vergaederde nu alle klokken en ſchellen van kerken, kapellen en kloosters, die men miſſen konde, om door eenen Mr. Hendrik van Trier tot geſchut vergoten te worden. Hier toe ſijn ook te dier tijdt de kopere pilaeren van het koor der Weſter kerk verbruikt. Voorts hebben veele burgers hunne kopere ſchotels, ringen, potten, ketels en diergelijke huis-pronk van dien tijde, in de trogge geworpen, en voor 't gemeen vrywillig overgegeven (1.). Daer op volgde verſcheide tochten der Weſtvrieſen of Noordt-hollanders, geduurende de belegeringe van Haerlem, ook de twiſt (2.) van de ſteden met Sonoy: ſaeken, die wij voor bij gaen; ten deele om dat ſe van den geleerden D. Velius in ſijne Kronijke van Hoorn met groote neerſtigheit in 't brede ſijn beſchreven, daer wij den Leeſer toe wijſen; ten deele om dat wij door 't verhaelen van Hiſtorien, Weſt-Vrieſlandt in 't gemeen betreffende, die bij anderen genoeg te leſen ſijn, niet te verre van d' Enkhuiſer geſchiedeniſſe ſouden afweiden.

(1.) *Enkhuiſer Aentek.*
(2.) *Siet van de twiſt die de ſteden van Weſt-Vrieſl. te deſer en op andre tijden met Sonoy gehadt hebben. Velius p.* 213. *Bor* VII, 70. *a b c.*

Om de ſteden, die 't beleidt van Sonoy ten hoogſten miſpreſen, eenig genoegen te geven, ſtelde de Prins van Oranje Jonker Karel Boyſot tot Commiſſaris over dit geweſt; en voegde bij Sonoy drie perſonen met advijs van de ſteden van Weſt-Vrieſlandt, met welke hij in alle vergaederingen over ſaeken den krijghshandel en 't gemeene landt betreffende ſoude beraetſlagen. Deſe waeren Sieuwert Janſz. Krommedijk (3.) van Enkhuiſen, Jan Maertſz. Viſſcher van Hoorn, en noch een derde die niet genoemt werdt. Dit geſchiede den 20 Junij. Dien ſelven dag moeſten de ſes ſteden in hunne hande opbrengen tot betaeling van 't koſtgelt, op de groote ſchepen, en van de ſoldaten, Enkhuiſen 2000 guldens, Hoorn 2000, Alkmaer 1200, Medenblik 300, Edam 400, Monnikendam 300 (4.). Veertien daegen daerna moeſten de ſelve ſteden deſe ſomme noch eens opbrengen. De Vergaderinge hunner gemagtigden wierdt nu goedtgevonden dat wegens de daegelijkſche beſwaerlijke voorvallen, geſtadig binnen Hoorn ſoude blijven; ook is het getal der ſes ſteden

Bor VI, 321. *d. Velius p.* 213. 214.

(3.) *Velius p.* 214 216.

Belaſting der Weſtvrieſche ſteden.

(4.) *Velii Kron. van Hoorn p.* 214.

Begin van 't Collegie van de Gecommitteerde Raden van Weſtvrieſlands.

in 't einde van 't jaer op het begeeren des Prinſen van Oranje met Purmerent (1.) de ſevende vermeerdert (2.) Ter ſelver tijdt hadden die van Enkhuiſen eenen Jan Brouwer van Wieringen in hechtenis genomen. Hem wierdt te laſt geleidt dat hij ſich tegens de Plakkaeten hadde vervordert naer Amſterdam te reiſen en gemeenſchap met den vyandt te houden, doch bewcerende dat hij burger te Lonnen in Ditmerſchen, en aen de gemelde plakkaeten, daer hij doch geen kenniſſe van hadde, niet gehouden was, wierdt hij eindelijk op dien ſelven 20ſten dag der maendt, bij die van den gerechte met advijs van Burgermeeſteren en Kapiteinen, verweſen in de koſten der gevangkeniſſe, met verbodt van niet meer met de vyanden te handelen, en dan in de ſtadt te komen, op peene van geſtraft te worden na de keuren der ſtede.

1573.
(1) *Velius p.* 212. 231.
(2.) *Velius p.* 214.
Jan Brouwer van Wieringen tot Enkhuiſen gevangen
Uit het Oudt Crimineel-boek.

Eenige daegen te vooren vertoonden de Wethouders, dat de haeringvaert in deſe ongelegentheden des landts ophielt, en dat veele burgeren en omleggende buuren van Enkhuiſen hen althans geneerden met doggen; doch dat veele baatſoekende koopluiden de viſch daegelijks opkopende, in den koop bedongen, dat de viſſchers die viſch in Engelandt of elders ſouden gehouden weſen te leveren, verkortende daer door 't gemeene landt van ſijn gerechtigheit in 't ſtuk der Licenten. 'T welk verhindert konde worden, tot groot voordeel van 't gemeen, indien 'er geordonneert wierdt, dat geen viſch moghte buitens landts vervoert worden, ſonder alvooren verſtapelt te ſijn, en het recht daer toe ſtaende te betaelen, verſoekende dat ſulks in de ſtadt van Enkhuiſen, als daer ſeer toegelegen, mogte geſchieden. Op deſe bede wierdt haer bij brieven van Handtveſt, geſtelt op den naeme des Konings; het ſtapelrecht van de viſch die het Vlie of Marsdiep ſoude inkomen, gegeven, voor den tijdt van een jaer. Door ſulk bewijs van gunſt wierdt hier de gemeente wel eenigſins verquikt, maer 't verlies van Haerlem en de wreedtheit aldaer gepleegt, ontrent het midden van Julij, bragt in 't korte d' inwoonders van deſe en d' andre Weſt-Vrieſche ſteden in d' uiterſte verlegent-

Het ſtapelrecht van de zeeviſch voor een jaer aen die van Enkhuiſen gegeven.
Uit de Handtveſte getekent den 8 Junij.

heit,

1573. Verslagentheit over 't verlies van Haerlem. *Velius p.* 214. (1.) *Bor* VI, 328. *b. c.*

heit, en tot voorslagen van sich met vrou en kinderen en 't geen men van sijne armoede bergen konde, te scheep weg te maeken, eer hun de vyandt de zee onbruik maekte. Dit wierdt den Prinse verwittigt door een brief (1.) vol wanhoops, bij Sonoy, P. van der Aa, F. Van Sevender, Fredrik Otthesz. en Mr. W. Bardesius geschreven. In dien selven brief wierdt ook geseit, dat dewijl aen Enkhuisen soo veel gelegen was, en sij, wat men hun versocht, geen meer soldaeten wilden innemen als het geene van 300 koppen was verdragen, het dan nodig waere, dat sijne Vorstelijke Genade hun ernstelijk bevaele, ten minste de rest van 't vaendel dat 'er nu in lag, t' ontfangen, wesende noch ontrent 50 mannen; doch dat 'er boven dien noch wel een geheel vaendel van noden waere, wegens de moetwilligheit van 't volk, daer op ook bij veelen al groot achterdenken was. Ook versochten se dat de Prins aen eenen Cornelis Boom, alsoo die van Enkhuisen geheel slap waeren, en daer niet toe deden, scherpen last soude geven, ten einde de goederen der vluchtelingen en vyanden bij hem aengetekent, de vruchten ontfangen, en ten gemeene nutte besteedt moghten worden. Dit was 't seggen van Sonoy: doch eenige houden; dat 'er te dier tijdt groote redenen waeren om niet te hardt te handelen tegens de vluchtelingen, die door hunne vrienden en magen noch veel aenhangs inde steden hadden: en dat d' Enkhuisers geen minder reden hadden om sich door geen overtal van krijgsvolk, 't welk ook selfs den geenen die 't diende tot last strekte, te laeten beswaeren.

Sonoys versoek aengaende Enkhuisen. *Bor* VI, 328. *d.*

In dese swaerigheit raekten de Spanjaerden binnen en buiten Haerlem aen 't muiten, om hunne achterstallige soudij, 't geen aen die van Enkhuisen en d' andre Westvriesche steden tijdt gaf om den schrik uit te schudden en tot sich selven te komen; ook sich te wapenen tegens het gewelt van Alva, die sich naer Amsterdam begaf, daer hij veel schepen deedt toerusten (2.), met meening om sich meester te maken van de Suider zee; en Noordt-hollandt te water en te lande t' overvallen. Hier toe liet hij insgelijks in Vrieslandt eenig vaertuig vaerdig maken. Ook begreep de Heer van

(2.) *Bor* VI, 330. *d.* 331. *a. b.*

Billy,

Billy, des Konings Stadthouder in dat geweſt, in de maendt van Auguſtus, eenen aenſlag op Enkhuiſen, met eenige ſchepen, boven met turf, en onder met krijsvolk gevult. Dan Sonoy daer van gewaerſchouwt, door eenen die s' nachts tot Sneek over de muuren was gevallen, deedt ſoodaenig gereedtſchap maken om hen t' ontfangen, dat s'er veel licht alle gekleeſt ſouden hebben, hadt het naer hunne wenſch gewaeit. Maer nu moghten ſij door ſtilte niet voort: ſoo dat ſich d' Enkhuiſers door onvoorſichtigen ijver te vroeg openbaerde: waer door beide, ſoo wel Sonoy als Billy, van hunnen toeleg verſteken bleven.

1573. Billys aenſlag op de ſtadt. *Bor* VI, 329. *b.* *Hooft* VIII, 320.

Midlerwijle hadden de wethouders noch te worſtelen met de laſteringen van ſtoute tongen: Want wat regeering kan 't een ygelijk, inſonderheidt in ſulke oneffe tijden, van paſſe maken. 'T gebeurde nu den vierden van Auguſtus dat yemant, Reinier Evertſz. van Groote-broek genaemt, ſittende in ſekre herberg tot Broek te drinken, ten aenhooren van anderen dorſt ſeggen: dat 'er drie Burgermeeſters tot Enkhuiſen, met naemen Teunis Simonſz. Herman Enteſz. en Freek Pieterſz. met noch twee Burgermeeſters in Grootebroek, ſchelmen en verraders waeren, die Pardon van den Hartog van Alva hadden. Hier op t' Enkhuiſen in hechtenis genomen, eiſchte de Schout Jacob Floriſz. dat men hem als een muitmaker en verrader de tonge door beuls handen ſoude af ſnijden, en in 't aengeſicht werpen; voorts onthoofden, 't lichaem vierendeelen, en buiten de poorten ophangen. De gevangen daer tegen ſeide, niet dan deught en eere van de Burgermeeſteren te weten; en ſoo hij ſulks geſeit hadde, het waere in dronkenſchap en onbedachtſaemheit geſchiet, dat wederroepende in geſpanne vierſchaer, en biddende Godt en 't gerecht om vergiffeniſſe. Dit leedtweſen maekte dat men den Schout ſijnen ſwaerſten eiſch heeft ontſeit: maer op dat anderen ſich aen hem ſouden ſpiegelen, en ſich in 't toekomende onthouden van de heerſchappyen te verachten en de heerlijkheden te laſteren, wierdt hij verweſen te gaen op het ſchavot, en aldaer openbaerlijk de laſterwoorden daer hij de Burgermeeſteren in hunne

Reinier Evertſz. ſchelt drie Burgermeeſteren van Enkhuiſen en twee van Grootebroek voor verraders.

Uit het Stadts Oudt Crimineel-boek.

Vonnis tegens hem uitgeſprooken, en uitgevoert.

Uit het Oudt Crimineel-boek.

1573. hunne goede naeme en faeme mede hadt gequeſt, met luider ſtemme te wederroepen, ſeggende, al het geen hij van de Burgermeeſteren geſeit hadde, daer aen valſchelijk gelogen, en 't ſelve in dronkenſchap geſeit te hebben; voorts dat hij noch een half uure met een baſt om den hals aen den ſtaek ſoude ſtaen; ook wierdt hij gebannen uit de ſtadt en vrydom van dien, voor den tijdt van drie jaeren. Dit vonniſſe wierdt den leſten dag van Auguſtus uitgeſproken.

Beleg van Alkmaer. *Bentivogl.* VII, 385.

Den een en twintigſten der ſelver maendt quaemen de Spanjaerden voor de ſtadt Alkmaer, die te vooren, gelijk Bentivoglio ſchrijft, bij die van Enkhuiſen, Hoorn en andre Weſtvrieſche ſteden was verſien van al 't geene 't welk tot het uitſtaen van een belegering wierdt vereiſcht. 'T geen wegens de gemeene gebrekkelijkheit met groote beſwaerniſſe geſchiede. Ook ſeggen anderen dat het d' Alkmaerders quaedt genoeg hadden om de vergaedering der Weſtvrieſche ſteden voor de betaeling van koorn en mout dat tot ſtadts voorraedt gekocht wierdt, te doen inſtaen. Korts daerna verhief ſich de krijg op de Suider zee. Om d' Amſterdammers daer van te houden, en hunne uitvaert te beletten, hadden d' Enkhuiſers en hunne gebuuren, vier maenden geleden, eenige wrakken in 't Y geſonken (1.). Dan den 13 van September raekte d' Amſterdamſche ſchepen daer met hoog water door of over, het ſij dat ſe niet diep of gelijk genoeg geſonken, of door den ſtroom, of ſtorm van hunne plaetſe gedreven waeren. De Noordt-Hollandtſche vloot, die 't daer tot noch toe hadt gehouden, week toen naer Pampus, en geheel Noordt-Hollandt, hebbende groot betrouwen geſtelt op de wrakken en 't afdammen van den vyandt, verſchrikte door 't ontſchieten van dien toeverlaet. Daer noch bijquam 't verlies van de ſchanſſen op den Waterlandtſchen dijk, die door den Graef van Boſſu, toen ter tijdt Admirael van d' Amſterdamſche ſchepen, verovert wierden. Maer deeſe tegenſpoedt gedeeg tot geluk. Want met het beſichtigen en beſetten der ſchanſen en met raedtſlagen over 't inhouden van den dijk, maekten de vyanden eenige dagen t' ſoek; daer een ſeer onſtuimig weder, 't welk

Bor VI, 328. *d.* *Hooft* VIII, 320.

(1.) *Velius* p. 211.

D' Amſterdamſche vloot onder Boſſu, komt in 't Y.

Bor VI, 335. *a.* *Hooft* VIII, 325. *Velius* p. 217.

't welk wel vier of vijf etmael duurde, op volgde, 't geen de zee voor den Spanjaerden, die 't water niet gewoon waeren, t'onbruik maekte. Dese tijdt wierdt bij de Noordthollanders, die de moedt door geen wanhoop lieten verstikken, met groote vlijt besteedt in 't toerusten van versche schepen, en in 't versien van d' oude. Die van Enkhuisen overtroffen, volgens het getuigenisse van Bentivoglio, al d'andre inwoonderen van desen Noorder hoek, niet alleen in meenigte van schepen, maer ook in geoeffent bootsvolk; en vermeerderden derhalven de Noordt-hollandtsche vloote met groote vaerdigheit; in voegen dat se veel sterker wierdt dan de Spaensche. Dan Bor en Hooft verhaelen dat men tot Enkhuisen en Hoorn vier en twintig schepen met ongelooflijke haestigheit ten oorlog toe maekte; dat men ook noch oorlogschepen van den Prins versocht, en vooral geschut; dewijl 'er verscheide stukken in de Waterlandtsche schantsen waeren gebleven. Hier over schempten de Spanjaerden op de Westvriesen, seggende, dat se in plaets van geschut, houte pompen voerden; dat 'er meest boeren of slechte burgers op de schepen waeren, die sich den krijg niet verstonden, en terstondt wijken souden. Ook vertelt men, dat Jan Vest een Enkhuiser Burger, die naer Amsterdam was geweken, aldaer van sekren Spanjaerdt op de nieuwe Brug wierdt doorsteken; alleen om dat hij geseit hadde, toen d' ander des Konings vloot onwederstandelijk noemde; *Gij l. sult ook mannen ontmoeten.*

1573.

Die van Enkhuisen en Hoorn versterken hunne vloote.

Bentivogl. VII, 389.

Bor VI, 335. *a.* *Hooft* VIII, 326.

Velius p. 218. 220.

Jan Vest werdt tot Amsterdam doorsteken.

Enkh. Aentek.

Den derden van October voer de Noordt-hollandtsche vloot over Pampus, en sette sich voorbij Marken, om de vijanden, die eerst den vijfden over 't Pampus raekten, in 't diep te wachten. Een gedeelte van dien selven dag en 's andren daegs hielden de vlooten een hevig schutgevecht, sonder dat 'er nochtans meer dan twee van 's vyandts schepen aenboort geklampt wierden. Het eene voerde Hopman Aert van Schuilenburg, swager van Boshuisen, dien Hopman Jacob Til van Enkhuisen aen boordt ley, en met den derden tocht innam. Schuilenburg, en noch seven, andre seggen seventien, wierden naer Hoorn gesonden: d' anderen door-

De vlooten komen aen malkanderen.

Jacob Til overweldigt het schip van Schuilenburg.

1572. doorsteken, of in zee geworpen. Til verloor boven twee
Velius p. 219. mannen niet; maer alsoo hij self en noch twintig van de
220. sijnen gewondt waeren, moest hij, toen de vyandt sterk
Bor VI, 335. *b.* op hem aenquam, 't verovert schip, na dat hij 'er geschut eerst hadt afgenomen, weêr verlaten. Hopman Taems Fredriksz. Geldtsak van Medenblik, klamte het tweede schip aenboort: dan terwijl hem des Vyandts Admirael met twee of drie van sijn grootste schepen op 't lijf quamen, en veel volks afschoten, en ook de dreggen los raekten, kon hij 't geen meester worden. Cornelis Dirkssoon Burgermeester
(1.) *Bor* VI, 328. *c.* (1.) tot Monnikendam, d' Admirael van de Noordt-hollanders een man van groote kloekmoedigheit en ervaernis ter zee, deedt desen dag al de kunst der boots- en stuur-luiden te werk stellen, om tot aenklampen en enteren te komen.

De Spaenschen soeken 't enteren t' ontgaen. *Velius p.* 219. *Hooft* VIII, 336.

Maer Bossu versien met schepen die beter beseilt waeren en geschut dat verder toereikte, socht sich sonder klampen van dat voordeel te dienen. Met dit toe en ontleggen en dwers door malkanderen te swieren, is 'er desen dag ten wedersijden veel volks gebleven: ook wierdt d' Admirael Cornelis Dirksz. in sijn rechter arm gequetst. Ten selven dage staeken de Spaenschen die in Waterlandt, en die voor Alkmaer
Velius p. 220. lagen, etlijke dorpen aen brandt, om d' onse, en voornaemelijk het landtvolk, door dat gesichte kleenmoedig te maeken. Des avonts hebben sich d' onse die al vechtende door tegenwindt naer Hoorn waeren gedreven, bij de Nek geset, en de vyandt ging leggen daer d' onsen des morgens, eer den strijdt aenging, gelegen hadden. Twee dagen daerna verlieten de Spaensche 't beleg van Alkmaer; d' eerste stadt die de Spanjaerdt, in dit oorlog, vergeefs bevocht, en daer 't vyandtlijk geweldt sijn kracht op brak.

In dese standt der saeken bleef des vyandts vloote, hoewel de windt haer diende, en 't weder niet onbequaem was, stil leggen; sonder de Westvriesen, welker manhaftigheit sij nu beproeft hadden, aen te soeken. D' onse hielden ook hun rust, wachtende op beter windt, en beraemden voorts d' ordre die een yeder in den aenstaenden slag te houden hadde. Den elfden van October op een Sondag besloot

d' Ad-

d' Admirael Cornelis Dirksſoon met een Suidt-ooſten windt den vyandt aen te vallen. Sonoy riedt hem door ſeker ſchrijvens noch eenige dagen te toeven, maer hij wierp den brief in 't vier ſonder den inhoudt yemant bekent te maken, en geboodt d' ankers te lichten, en voor de windt na Boſſu toe te ſeilen. Ontrent den middag quamen de vloten onder malkanders geſchut, 't welk van weder kanten, met naemen de Boſſuſche ſijde, ſoo vreeſelijk donderde, dat de gantſche zee in brandt ſcheen te ſtaen. De Spaenſchen gingen hun ouden gangh, en ſochten 't enteren t' ontgaen, maer de Weſtvrieſen deeden daer en tegen alle weêr om den vyandt aen boordt te leggen. Ook gelukte 't hunnen Admirael het ſchip van Boſſu, dat de Spanjaerden, als om den Nederlanderen den oorſprongk des oorlogs te verwijten, den naem van Inquiſitie gaven, aen te klamppen, en ſich met dreggen daer aen vaſt te hechten. Hier rees toen een ſchrikkelijke ſtrijdt, in welker aenvang des vyandts Admiraels vlagge door Jan Haeringk van Hoorn van de maſt wierdt gehaelt, 't geen hem 't leven koſte, mits hij door een luik in ſijn borſt werdt geſchoten: Hopman Pieter Bak van Hoorn ley terſtondt d' Inquiſitie aen d' andre ſijde, Hopman Jacob Trijntgens van Enkhuiſen van vooren, en Hopman Boer van Schellingkhout van achteren aen boordt: maer deſe leſte, nadien hij een kleen ſchip hadde, en de Spaenſche met vierpotten en ander tuig geweldig op hem neêr wierpen, wierdt benodigt af te wijken, en 't roer van Boſſu met vrede te laten. D' andre drie bleven vaſt, en dreven al vechtende met d' Inquiſitie nederwaerts tot datſe achter den Nek bij Wijdenes aen den grondt raekten. Ondertuſſchen wierdt ook een Konings ſchip van hondert twintig laſt, onder Hopman Willem Veſt, een voorvluchtig Enkhuiſer, die te vooren t' Enkhuiſen gevangen hadt geſeten, aengerandt en eindelijk bemagtigt. Maer 't was ſoo lek geſchoten, datmen de gevangens, en 't geſchut, te weten vier metaelen vier ijſere ſtukken, met eenige gotelingen en baſſen, naeulijks daer uit kon lichten, eer 't weg ſonck. De Hopman, Veſt, was geſchoten. Hier geſchiede toen een daedt,

[Margin: 1573. — Slag op de Suider zee. — *Bor* VI, 335. c. *Hooft* VIII, 326, 327. *Velius p.* 221. — *Velius p.* 222. — Jan Trijntgens van Enkhuiſen helpt Boſſu bevechten. — *Bor* VI, 335. c. — Het ſchip van Willem Veſt werdt overwonnen. — *Velius p.* 222. *Enkh. Aentek.*]

1573. die onmenschelijk is, waer uit men kan afnemen, wat een gruwel het oorlog is, en hoe ver die den mensch ontaerdt en verwildert. Seker poorter van Enkhuisen, Huig Broersfoon genaemt, sneedt den dooden Willem Vest neus en ooren af, en spijkerde die naderhandt tot Enkhuisen aen de Suider of Keten poort. Het overlopen van dien Hopman en 't wapen voeren tegens sijn vaderlijke stadt hadt sulk een haet gemaekt. Ook gaet hem na dat hij sich hadt laeten ontvallen, hoe de meening was, indien sij der stede Enkhuisen meester wierden, niemant in 't leven te spaeren. Behalven 't schip van Willem Vest sonk ook het schip van eenen Fredrik Thomasz. indien dit anders niet vijf dagen te vooren in 't eerste gevecht geschiede. Een schip met lijftocht, kabels en andre oorlogsbehoefte, versien met acht bassen; als ook een jacht, of water-schip, wierden verovert. Maer Hooft getuigt dat 'er vijf schepen, aen sekre sanden verseilt, benodigt wierden sich op te geven. D'andere naemen de vlucht naer Amsterdam, en lieten Bossu in de lij: die 't noch den geheelen volgenden nacht, tot ontrent den middag daer aen, met meer dan gemeene dapperheit gaende hielt, en tradt eindelijk naer acht en twintig uuren vechtens, geen ander uitkomst siende, in handeling, en gaf sich aen de Noordt-Hollanders over: mits bedingende *'t lijf voor al de sijnen; voor sich selven, daer en-boven, een graeflijke gevangkenisse. D'andre soldaten, ook de Spanjaerden, souden in wisseling, of voor een maendt solds, volgens krijgsgebruik, uitgaen.* Van ontrent drie hondert soldaeten, Velius seit twee hondert, voerde men het derdendeel naer Enkhuisen, de rest naer Hoorn, nevens Bossu, en eenige Edelen. Daer wierden seven of acht en dertig metaele stukken verovert, die de steden van West-vrieslandt naderhandt onder malkanderen hebben gedeelt (1.). Geduurende den slag hadden de Noordt-hollanders groot behulp van verscheide waterschepen, die gestadig af en aen voeren, met dooden en gequetsten, met voorraedt en versch volk; daer sich veele burgers van Hoorn, en landtlieden van Schellingkhout, Wijdenes, en de dorpen daer ontrent, bij voegden, uit brandende yver voor vrijheit en vader-

Felle daedt van Huig Broersz. *Aentek. van Mart. Piet. Proost.*

Etlijke Spaensche schepen gesonken en genomen. *Velius p.* 222. *Hooft* VIII. 327.

De rest neemt de vlucht.

Bossu geeft sich over. *Bor* VI, 335. *d. Hooft* VII, 327. *Velius p.* 224.

(1) *Velius p.* 225.

landt (1.). Ook sijn 'er veele vrijwillige burgers uit Enkhuisen getogen, onder Dirk Brouwer, om hun volk bij te staen en te ververschen (2.). Ook hadden d' Enkhuisers veertien of vijftien Kapiteinen in den slag, die sich treffelijk queten; doch Herk Mensz. (3.), een der selve, hun burger, liet 'er 't leven. D'andere waeren, behalven Jacob Til, en Jacob Trijntgens, van wiens manhaftigheit te vooren gesproken is, Jan Gerbrantsfoon, Pieter Semeyns, Pieter Prooft, Jan Fredriksz. Flutske, Kapitein Doede, ... Flutske, Pieter Freeksz. uit Hoogkarspel, Gerrit Femsz. Marten Femsz. Jan Volkersz. Adriaen Eriksz. Bok, en Jan Harksz. Bobbert (4.). Over desen segen, en overwinning, heeft men Godt tot Enkhuisen en in d'andre Westvriesche steden en dorpen met een algemeenen vast en biddag gedankt: want men verstondt, dat men bij verlies van dien slag het Spaensche jok des lichaems en gemoedts, na menschen verstandt te oordeelen, niet ontgaen soude hebben. De blijdtschap dan over dees' overwinning, die met de verlossing van Alkmaer vergeselschap ging, vervulde 't geheele landt. Men bevondt sich nu buiten kijf meesters der Suider see, en bedacht verscheide aenslagen om den overhandt ten meesten oorbaer te gebruiken. Maer al die voornemens wierden door een swaere muiterij van 't scheepsvolk, dat ses maenden soldts eischte, verhindert. In de maendt van December heeft men ter Vergaedering van de steden van West-Vrieslandt, nu met Purmerendt vermeerdert, besloten, de vloot weêr toe te rusten en uit te brengen; ook de soldaten in beter ordre en tucht te houden, die verdeelende volgens het aenschrijven des Prinsen van Oranje in deser voegen, tot Enkhuisen twee vaendels van drie hondert hoofden; van gelijken tot Hoorn, Almaer, Medenblik en Edam; tot Monnikedam, Purmerent, Ylpendam en Purmerlandt elks een: in 't Kalf een; tot Krommenij, Krommenijerdijk, Wormer en Westsaenen t'saemen vier. Sedert dese tijdt wierdt de Vergadering der seven steden een gedurig Collegie of amptgenootschap, daer de Prins seer toe riedt, als geheel noodig om op alle daegelijksche voorval-

1573.

(1.) *Velius p.* 223.

(2.) *Bor* VI, 336. *b.*

(3.) *Meteren* IV, 74.

De naemen der Enkhuiser Kapiteinen die in den slag sijn geweest.

(1.) *Uit de Aantek. van M. P. Prooft, en uit de Gedenkschriften van Blaeubulk.*

Hooft VIII, 329.

Velius p. 226.

Besluit aengaende de vloot en ordre op de tucht en 't verdeelen der soldaeten.

Velius p. 231.

Het Collegie van de Gecommitteerde Raden van West-Vrieslandt werdt gedurig.

 len

1575. len terſtondt ordre te ſtellen: te meer, vermits dit geweſt, door 't innemen van Haerlem, nu te lande geheel en al van Suidt-Hollandt was afgeſcheiden (1.).

(1.) *Velius p.* 231, 278.

Nae 't vertrek van den Hartog van Alva ſocht ſijn navolger Don Louis de Requeſens de Weſt-Vrieſen in den jaere 1574 met landttochten te benauwen, en de brieven van Pardon, of vergiffeniſſe, die hij rondtſomme liet afkondigen, te doen aennemen. In deſe wierden nu ſoo veel luiden en daeden niet uitgeſondert, als in de voorige (2.), ten tijde van Alva. Nochtans ſijn 'er etlijke uitgeſloten welker naemen ten daege der afleſing ſijn bekent gemaekt; te weten in Hollandt ontrent LIV perſonen, en onder anderen, Dirk Sonoy en Cornelis Auwelſz. tot Enkhuiſen (3.). Doch men gaf de Spaenſche beloften geen geloof. Ook wierdt 'er met de tochten in Weſt-Vrieſlandt weinig uitgerecht, ten deele door de ſlappe winter die Godt gaf, waer door de toeruſting om 't landt over ijs met behulp van ijsſleden, geſcherpte paerden en ijs ſpooren te verwoeſten, t' onbruik wierdt gemaekt: ten deele door de kloeke tegenweer, want de Weſt-Vrieſen of Noordt-Hollanders dienden ſich, toen men 't ijs niet meer te vreſen hadt, van de waterige gelegentheit deſer landtſtreke en wiſten ſich met ſpringſtokken, galeykens, en ſchuiten in diervoegen te behelpen, dat de Spanjaerdt te kort ſchoot, en dat 'er ſijn meeſte volk, ſoo hier ſoo daer, verſlagen, verſopen, of gevangen bleef (4.). Te dier tijdt wierdt Enkhuiſen nevens Hoorn van alle beſetting ontbloot, en 't krijsvolk tegens de vyanden gebruikt. Dit lichten van 't krijsvolk uit twee ſteden van ſulken gewichte hadt ſijne ſwaerigheit. Ook ſtelde Mr. Willem Bardeſius te dier tijdt in de vergadering der ſeven ſteden ſich daer tegen, maer de noodt der na gebuuren, inſonderheit die van Purmerendt, vereiſchte ſpoedige hulp. Ook ſchreef Bardeſius terſtondt aen Sonoy, verſoekende *dat hij 't hem 't bewilligen ten beſten wilde afnemen: dat het de Staten anders evenwel ſouden hebben gedaen, uit kracht van ſekre acte van den 27 Februarij, die ſij van Sonoy hadden, met bede dat hij daer geruſt in wilde ſijn, de noodt en haeſt was groot,*

1574. Geſchiedeniſſen nae 't vertrek van Alva. *Bor* VII, 27. (2.) *Bor* V, 230. *c. &c.*

(3.) *Bor* VII, 29. *c.*

Landttochten in Weſt-Vrieſlandt.

(4.) *Velius p.* 234, 235, 236, 239, 240, 241. *&c* *Bor* VII, 17. *b.* Enkhuiſen en Hoorn van krijsvolk ontbloot. *Hooft.* IX 367. Schrijvens van Bardeſius over 't ontbloten van Enkhuiſen en Hoorn.

groot, en tot Enkhuisen geen gevaer, daer hadde hij goede ordre gestelt: alles was daer wel bewaert en versekert. En aengaende Hoorn daer hoopte hij 't met sijn tegenwoordigheit en grooten aenhangh wel in versekertheit te houden, of den hals daer bij te wagen. Eenige daegen naer de nederlaege der Spaenschen ontrent Wormer, Wormerveer, Purmerendt en Ylpendam, sondt Hartog Erik van Brunswijk, die den Koning van Spanje hier te lande voor Overste diende, een Trompetter tot Enkhuisen, als ook een ander tot Hoorn, met brieven onder sijn handt, en segel, bij welke hij de steden vermaende, om sich wederom onder de Spansche regering te begeven, luidende, soo als se door P. Bor uit het Hoogduitsch in 't Hollandtsch sijn gestelt, als volgt:

1574. *Bor* VII, 17. *b.*

Velius p. 229. *&c.*

Brief van Hertog Erik, van Brunswijk aen die van Enkhuisen.

Bor VII, 18. *d,* 19. *a. b.*

„ WY van Godes genade Erich Hertoge in Bruijnswijk,
„ ende Lunenburgh, Ridder des Gulden Vlies, Co-
„ ninghlicker Majesteit van Spanjen Overste, voegen u
„ Overste, Krijgsbevelhebberen, Hopluiden, Luitenanten,
„ Vendrighs, mitsgaders alle Beveelsluiden, ende gemeene
„ Krijgsluiden, ook de Eersaeme en de voorsichtige Bur-
„ germeesteren ende Raden, ende gantscher gemeene Bur-
„ gerije tot Enkhuisen, naer eerbiedinge onses goedigen
„ groetenisse, na jegenwoordiger gelegentheit, te weeten,
„ dat wij een goede wijle tijts van veele goethertige ende
„ welmeenende deser Nederlanden onderdanen sijn aenge-
„ socht, naerdien de oproerigheden in deesen des Koning-
„ lijke Majesteits Erff-Nederlanden hoe langer hoe meer
„ opstonden, daer deur dan allenthalven de arme onschul-
„ dige onderdanen ten hoogsten beswaert, bedroeft, ende
„ bedorven worden, dat wij, als de voornoemde Koningh-
„ like Majesteits oude dienaer, ende ordentelijke Overste,
„ onder de welke wij ook sijn begoedigt, op middelen sou-
„ den bedenken, dat de dwaelende wederom op de rechte
„ baen, ende tot schuldige gehoorsaemheit gebracht, ende
„ voordere onruste, bloetvergietinge, roof ende plonde-
„ ringe, soo 't mogelijk waere, verhoedt mochte werden.
„ Als wij dan (sonder roem gesproken) uit Christelijke

1574. „ ende Furſtelijke gemoet, 't ſelve ter herten genomen heb-
„ ben, ende niet lievers en ſouden ſien, dan dat de onſchul-
„ dige armen voortaen onverdorven en onbeſchadigt blijven,
„ ende de doolende wederkeeren, ende ſich noch bij tijts
„ wederom aen heur natuirlijken, van Godt verordenden
„ ende aengebooren Heeren ende Overſten begeven mogh-
„ ten. Soo hebben wij niet willen laten, u bij deſen te
„ verſoeken, ende daer mede ons Chriſtelijk, Furſtelijk en
„ welmeenendt gemoedt te ontdekken, gelijk wij dan u
„ hier mede, uit Chriſtelijk, en Furſtelijk medelijden erin-
„ neren en vermanen, dat gij bij tijts wederom keert, en-
„ de u der Koninghlijke Majeſteit gehoorſaemlijk (gelijk
„ gij luiden ſchuldig ſijt te doen; overgeeft; ende den
„ grooten en uiterſte toorne niet en verwacht; want het nu
„ noch de rechte tijt is, in aenſieninge van die groote ende
„ maghtige toeruſtinge en krijsmagt, die de voornoemde
„ Koninklijke Majeſteit jegenwoordigh heeft, ende noch
„ beide te waeter en te lande daeghlijks is toeruſtende ende
„ aenkomende: anders ſal, nae langh verloop, dat eynde met
„ u lieden de laſt moeten draegen. Soo gij nu daer toe geneigt
„ ſijt, ſoo wilt ons bij jegenwoordigen onſen trompetter
„ u lieder eyntelijk gemoedt ende meeninge ontdekken, of
„ ghij luiden u in den voorgemelden Coninklijke Majeſteits
„ onderdanigheit ende ſchuldige gehoorſaemheit wilt bege-
„ ven ofte niet. Ende ſoo gij tot dien eynde yemanden van
„ den uwen tot ons afteveerdigen, bedacht ſijt, ſoo willen
„ wij den ſelven hier mede vaſt, vrij ende ſeeker geleij ge-
„ ven, om gints ende wederom te keeren tot hen luyder
„ gelieven, ende den ſelven ook ons Furſtelijk, oprecht,
„ ende gelijk eens Chriſtelijken loffelijken Vorſt des Rijks
„ betaemt, bevinden laten; ende willen wij geen moeyte,
„ arbeit, nochte vlijt ſpaeren, op dat met de ſelve, met
„ goede vergelijkinge, in dier voegen gehandelt ende ge-
„ tracteert ſal werden, dat gij op gewenſchte wegen ende
„ conditien, wederom tot gehoorſaemheit gebracht ende
„ tot genaden koomen mooght. Ingeval gij luyden noch-
„ tans 't ſelve niet en wilt doen, ende dat gij tegen mijn
„ hoope

„ hoope (hoewel ik u luyden meerder bescheidentheit toe- 1574.
„ vertrouw) hertnekkigh blijven wilt, soo hebt gij te be-
„ denken, hoe dat het u, uwer vrouwen, kinderen, ende
„ ende naekomelingen, om dat gij, nu u des Koninghlij-
„ ken Majesteits genade open staet, ende deselve niet en
„ hebt willen aennemen, vergaen sal; want wij dan ook de
„ handt ende genade, soo veel ons, als eenen loffelijken
„ Fursten des Rijks betaemt, ende veel hoogh gedachter
„ Koningklijke Majesteit van Hispanien verwanten gebeurt,
„ van u sullen afwenden. Welke onse welmeenende goede
„ vermaninge wilt wel ter herten nemen, ende laet mij hier
„ op uwer liefde eintlijke resolutie ende meeninge weten,
„ bij desen onsen tegenwoordigen trompetter, sonder ver-
„ trek, op dat wij ons daer naer verder sullen mogen hou-
„ den ende regeeren. Datum in onsen Leger tot Beylen
„ den 7 Junij Anno 1574. *Onderstont geschreven*, Hertogh
„ Erich, manu propria scripsit (1.), *hebbende onder opge-*
„ *drukt een roodt wapen in rooden wassche.* "

(1.) *Heeft dit met sijn eige hande geschreven.*

De Wethouders van Enkhuisen, en Hoorn, naemen terstondt de trompetters in versekering, en sonden den brief aen den Overste Sonoy, die toen tot Alkmaer was: dese heeft het den Prinse van Oranje terstondt overgeschreven, vragende wat hij met de trompetters doen soude, op dat se soodaenige stoutigheit van over zee niet meer plegen souden. Hij hadde, schreef hij, wel van meening geweest, hen te handelen, geljk die van Amsterdam sijnen trompetter gedaen hadden, maer, ten aensien Hertog Erik een rijksvorst was, het selve nagelaten, tot dat hij sijne Vorstelijke Genadens wille en meeninge verstaen soude. Doch de Prins liet hem weten, dat men se vrij en vrank, doch sonder antwoort, soude laeten gaen. Volgens dit schrijven wierdt de trompetter, die t' Enkhuisen sat, ontslagen: maer die van Hoorn hielden den ander noch over 't jaer gevangen. Te deser tijdt was men in Spanje doende met toerusten van een magtige oorlogsvloot: en 't scheen dat men sich meester dacht te maken van de Suider see en Maes, en Hollandt den

Bor VII, 19.

1574. keel toe te binden. Maer de Hollanders en Seeuwen daer
Bor VII, 40. b. d. van verwittigt, ſtelden ordre om daer tegens te wapenen; te waeken; en alle baekens, tonnen en tekens der diepten, in een uure weg te nemen. Waer mede men ſich verſekerde den vijandt buiten te houden, of te doen ſneuvelen op den drempel der invaert. In Weſt-Vrieſlandt wierdt bovendien verboden dat de viſſchers en lootsluiden die op Huisduinen woonden, bij Suidt-Weſte winden, ter ſee ſouden vaeren, ten einde die niet tegens hunnen dank moghten gedwongen worden de Spaenſche ſchepen in te brengen. Men beſloot noch twintig groote ſchepen toetemaken, behalven die in dienſt waeren; en nam noch vier vaendelen ſoldaeten aen, om nevens d'andre, die men uit de beſettingen miſſen kon, op de vloot te verdeelen. Alle koopvaerdij ſchepen boven de ſeſtig laſten groot wierden beſlagen. De ſchepen, buiſſen, boots en ſchuiten, beneden de dertig laſt, liet men vaeren, en keeren, mits dat ſe van yder vijf hoofden een man aen landt ſouden laeten, en loonen met oude Keiſerlijke ſoldij, ofte in plaetſe van dien, tot de gemeene ſaeke opbrengen acht gulden. En dewijl 'er kondtſchap quam, dat ook de Heer van Billy Krijgsoverſte in Vrieſlandt, ook ſekeren aenſlag op Weſt-Vrieſlandt voor hadde, heeft men goede wachten geſtelt op de ſeedijken tuſſchen Enkhuiſen en Medenblik, ſoo wel bij nacht als bij daege, belaſtende, dat 'er geen ſchuiten noch ſchepen binnen noch buiten ſouden mogen leggen. Op de tijding van de groote Spaenſche toeruſtinge waeren de Staeten van Hollandt ter begeerte van den Prins van Oranje tot Rotterdam vergaedert geweeſt: niet alleen de Gedeputeerden der ſteden, maer de Prins vondt ook goedt, dat daer nevens ſouden komen, ten minſten vier of meer van de voornaemſte uit de ſchutterijen en burgerijen der ſelver ſteden, niet van de wet weſende, bij de gemeene ſchutters-gildens, of burgers daer toe gekooren; op dat het geene t' hunnen overſtaen en met hun goetdunken ſoude werden beſloten te beter te werk mogte geſtelt en uitgevoert worden. 'T was voornaemelijk om geldt te vinden, tot het lichten van ſoldaten en ontſet van Leyden, dat toen belegert was,

Toeruſting tegens de Spaenſche vloot. Bor VII, 40. b. d.

Wacht tuſſchen Enkhuiſen en Medenblik. Bor VII, 41. a.

Vergadering der Staten van Hollandt tot Rotterdam. Bor VII, 25. c. &c.

was, en 't uitruſten van oorlogſchepen. Hier wierdt ſoo groot een goedtwilligheit getoont tot wederſtandt van de vijanden dat het wonder was. Onder andren wierdt goedtgevonden het lichten van hondert duiſent gulden, bij vijf hondert gulden teffens, op toeſeg van rente; voorts datmen de herten der ingeſetenen ſoude ondertaſten, met verſock van ſeker maendtgeldt, te betaelen bij yeder naer ſijn goede genegentheit. Met uitgedrukte verklaering nochtans, dat men de geenen die na 't gemeen gevoelen en oordeel niet deeden na hun vermogen, of ſich onwillig toonden, ſoude doen ſchatten bij de Wethouders, Kapiteinen van de ſchutterijen en drie of vier van hunne naeſte gebuiren, en daer naer doen gelden. Te deſer tijdt heeft men, gelijk ſommige willen, tot Enkhuiſen met de ſchaele door de ſtadt gegaen om de giften der vrijwilligen ten gemeenen beſte in te ſaemelen. 1574. *Bor* VII, 27. *a.*

Aenſlag van Robles door d' Enkhuiſers geſtuit. *Bor* VI, 41. *a.* *Hooft* IX, 370.

Midlerwijl is 'er den negentienden van Auguſtus des nachts yemant tot Sneek over de muuren gevallen, die ſoo veel deede, dat hij de Suider ſee over voer, en die van Enkhuiſen waerſchouwde, dat de Heer van Billy tot Sneek ſeven ſchepen met turf hadt overdekt, en 't ruim met ſoldaten gevult, daer hij eenigen aenſlag (1.) op eenige van de Weſtvrieſche eylanden of kleene ſteden mede voor hadde. Die van Enkhuiſen waerſchuwden terſtondt hunne gebuuren van Edam en Monnikedam, en manden in der ijl eenige oorlogs- en water-ſchepen met krijgs- en boots-volk; die ſij naer Texel ſonden. Dan d' Enkhuiſers hebben ſich, toen ſe de vijanden ſaegen, te vroeg geopenbaert, ſoo dat de turfſchepen de vlucht naemen. Maer evenwel wierden ſe ontrent Staveren achterhaelt, en, na dat het volk daer uitgeſprongen was, van d' onſen weg gevoert. Daerna quam 'er tijding dat het waterheir in Spanje door den bloedtgang en peſt, die 'er onder quam, ſoo ſeer was verſmolten, dat men de vloot daer t' huis hieldt; waer door deſe landen uit een ſeer groot gevaer ſonder menſchelijke hulpe wierden verloſt (2.). In 't einde des jaers negenentwintigſten van December quam 'er een bode uit Vrieſlandt tot Enkhuiſen den Wethouderen een brief ter handt ſtellende, dien hij ſeide uit handen

(1.) *Deſe aenſlag ſchijnt de ſelve die ook op het voorgaende jaer p. 197. werdt verhaelt. 'T kan ſijn dat de Hiſtorien een ſelve ſacke bij misverſtandt en quade tijdtreeming tweemael verhaelen. Nochtans is 't ook niet onmogelijk dat Billy dien eerſte aenſlag op de ſelve wijſe hervat hebbe, en dat met gelijken uitgang.*

(2.) *Bor* VI, 41. *a.*

1574. den van den Heere van Billy ontfangen te hebben, met last den selven in eigener persoon over te leveren in 't bijsijn van den Kapitein binnen de stadt in besettinge leggende. Gevraegt sijnde hoe hij soo stout was soodaenige brieven over te brengen, gaf hij ten antwoordt; dat het Billy hem hadt geboden, en dat hij 't niet hadt dorven weigeren uit vrese van gevangen geset te worden. Dit hadt hem de boodtschap doen aennemen, op hoope dat men 't hem niet ten quaedtste soude afnemen. Voorts gaf hij te kennen van meening te sijn, bij sijn huisvrou en kinderkens, die binnen Enkhuisen woonden, te blijven. Op de vraege, of hij geen meer brieven hadde, quamen 'er noch twee aen die van Hoorn en Medenblik voor den dag. Alle drie waeren se van gelijken inhoudt volgens dit afschrift.

Bor VII, 79. *d.*

Brief van den Heere van Billy aen de stadt Enkhuisen.

Gaspar van Robles Ridder, Heere van Billy, in Folliegradt, Granam, Malpart, &c. Stadthouder ende Kapitein generael van Vrieslandt, Groeningen, der Omlanden van dien, ende Drenthe.

Bor VII, 79. *d.* 80. *a.*

„ EErsaeme, lieve besondere Vrunden ende nabuiren, de „ groote genegentheit, liefde ende affectie, die Co„ ninklijke Majesteits onse aldergenadigste Heere, tot u „ luider is dragende, strekkende tot u luider eygen ruste, „ vrede ende welvaert, hebt gij te vernemen uit de brieven, „ die sijn Coninklijke Majesteit belieft heeft u lieden toe te „ schrijven; gelijk gij sulks mede tot meerder verseekert„ heit uit de brieven die d' Excelentie van den grooten Com„ mandeur van Castillien, Gouverneur ende Capitein Ge„ nerael: ende voorts Heere van Hierges, door expresse be„ vel van sijn Coninklijke Majesteit, aen u luyden mede ge„ schreven, moocht verstaen. Ende in conformiteit der sel„ ver hebben sijne Majesteit, ende d' Excellentie voorschre„ ven, mij geordonneert ende bevolen, dat soo deese mijne „ bevole gouvernementen, strekkende sijn naest de Noort„ Hollantsche steden (wiens ellende, armoede, benauthe„ den ende calamiteit mij eensdeels bewust sijn) boven die

„ toe-

1574.

" toeſchrijvinge ende vermaningen, die u luiden bij den
" voorſchreven Heere van Hierges gedaen ſijn, u luyden
" ſoude toeſchrijven ende vermanen, dat gij gedachtig ſoudt
" willen ſijn de beloftenisſe ende toeſeggingen, die ſijne Co-
" ninklijke Majeſteit in Princelijke woorden, bij ſijne ge-
" nerale gratie ende pardoen, voorts particulierlijk ende tot
" meer ſtonden heeft gedaen, ende u daer op vrylijk ende
" vaſtelijk te mogen vertrouwen. Alle 't welk ik voldoen-
" de, ende naerkomende, ſijne Majeſteits ernſtige goede
" meninge ende bevel niet en hebbe willen naerlaten u luy-
" den met deeſe mijne brieven, in aenſieninge der goeder
" nabuyrſchap, die wij onder ſulken machtigen Potentaet,
" ende loffelijken Prince, tot afbreuk van den turbateurs
" ende verſtoorders van 't gemeene beſt met malkanderen
" behooren te houden, wel willen goetlijk ende vrunde-
" lijk bejegenen; die ik nochtans beduchte, deur de obſti-
" naetheit van veele vreemde ende uitlandiſche onruſtige
" Geeſten, weinig vrucht te ſullen doen, ende uit de name
" van ſijn Coninklijke Majeſteit verſoeken, ende voor ſoo
" veel in mij is, biddende, dat gij betrachtende ende in-
" ſiende u lieder eigen profijt, ruſt ende welvaert, ſchuwen-
" de ende voortaen te rugge ſtellende alle vordere twiſt,
" moeiten, tweedracht, ende de uyterſte ruine ende ver-
" derfenisſe, ende overdenkende, 't gene den onderſaeten
" van Godt, ende bij alle Geeſtelijke ende Wereltlijke rech-
" ten bevolen wert, u luiden weder ſtelt op den rechten
" wegh, ende onder de obedientie ende beſchermenisſe van
" ſijn Coninklijke Majeſteit, die een ſoo godtvruchtigen,
" goedertieren ende machtigen Prince is. Sijne Majeſteits
" aengeboren goedertierentheit, daer mede hij u luyden als
" noch te gemoete komt, niet verwerpende, noch de ſelve
" onachtſaemlijk ende verſmaedelijk verſtootende; dan den
" tijt van gratie wacht nemende, u luyden hier beneffens
" mede te kennen gevende, ende lieflijken vermanende,
" mits deſen verſeekerende, dat ſoo verre gij u luyden als
" noch ten beſten beraet, ende uit goeder herten begeeft
" onder de obedientie ende gehoorſaemheit van ſijne Majeſt.

1574. „ tot wien gij u toevlucht ende anders niemants behoort te
„ nemen; men u luiden als noch in gratie ende genade ſal
„ ontfangen, een maent lang na de inſinuatie ende recep-
„ tie van deſen, daer toe gij luyden gewiſſelijk ende in de
„ waerachtigheit verdacht moogt ſijn, ende u daer na re-
„ guleeren. Ende ſoo verre gij tot dien einde, mijn hulp,
„ aſſiſtentie, ende bijſtant van doen ſijt, wil mij vlijtig
„ daer toe laten gebruiken, gelijk de werken ter gelegener
„ tijt, daer van tuicheniſſe ſullen geven. Hier mede Eer-
„ ſame, lieve, beſondere goede vrunden ende nabuiren,
„ ſijt Godt almachtig bevolen. Geſchreven tot Leeuwer-
„ den den 14 Decembris, Anno 1574. *Ende was onder-*
„ *teikent*, Caſpar van Robles Billy. *Het opſchrift was:* Den
„ eerſamen onſen lieven beſunderen Scholtet, Borgermee-
„ ſteren ende Raedt der ſtede Enkhuiſen, onſe goede vrun-
„ den ende nabuiren."

Die van Enkhuiſen ſonden de brieven aen den Overſten *Bor* VII, 80. *a*. Sonoy, en verſochten ſijn raedt, en of ſij daer op antwoorden ſouden of niet. Dan het antwoorden wierdt niet goedtgevonden, te meer om dat Billy in dit ſchrijven ſcheen te ſien op het Pardon in den verleden ſomer afgekondigt, gelijk als of de aengebode genade, daer in vermeldt, hun luiden alſnoch (hoewel de tijdt verſtreken was) open ſtonde, en dat de tijdt, om die noch te mogen verkrijgen en genieten verlangt waere. Dan d'Enkhuiſers meenden, hij hadde ſijn moeyte dien aengaende wel mogen ſpaeren, dewijl ſe verſtonden dat ſe den Koning niet miſdaen hadden, en overſulks geen vergiffeniſſe noch genade van doen hadden. Ook hebben ſe den briefdrager gevangen en doen pijnigen, om t'ontdekken of 'er yet meer tot hun nadeel ſchuilde. Hij bekende dat hem Billy door ſijn aenraeden hadt bewogen om den brief te beſtellen, en daer dertig gulden op te hebben ontfangen, ook dat hij laſt hadde, om te beſichtigen waer de ſtadt op haer ſwakſte was; verders te ondertaſten of daer ook tweedraght onder de burgerij was; hoe ſij geweert waeren, en van alles hem wederom berecht te doen.

De briefbrenger werdt gepijnigt. *Bor* VII, 80. *b*.

te doen. Of hem daerna noch andre ſtraffe ſij aengedaen, werdt niet verhaelt. Doch het lijden der paley was geen geringe ſtraffe: dan het ſchijnt dat men op deſe wijſe andren van ſoodanig brief-brengen heeft willen afſchrikken: op dat de gemoederen niet t'elkens door d'aenvechtingen van ſulke boodtſchappen ſouden werden onruſt, tot merkelijk gevaer van 't gemeene beſte. 1574.

Weinig daegen daerna op den ſevenden Januarij des jaers vijftien hondert en vijf en tſeventig quamen die van Amſterdam met negen of elf drijvers aen de dijken tuſſchen Enkhuiſen en Medenblik, maer de huiſluiden waeren in goeden getaele op en aen de dijken, ſoo dat d'andre niet dorſten aenkomen. Den ſeſtienden van de ſelve maendt wierdt 'er alſoo 't ſeer ſtreng aen 't vrieſen ſloeg, een nieuwe en ſtrenge ordre beraemt op het bijten van de wateren in het Noorderquartier en Waterlandt: met eenen wierden ſe op ijsſleden met paerden geſtelt, na gelang van de groote der morgentaelen, elke hondert morgen op twee, die in tijden van vorſt moeſten gereedt en in dienſte weſen. In de volgende maendt kreeg men kondtſchap dat d'Amſterdammers weêr met eenige ſchepen t'zee waeren, daer de Enkhuiſers nevens hunne gebuiren op uitvoeren, ſonder hen nochtans aen te treffen. Daerna heeft men beſlooten acht oorlogſchepen uit te ruſten, om de Suider zee te bewaeren, volgens deſe verdeeling; twee bij die van Enkhuiſen, twee bij die van Hoorn, twee bij die van Edam, en twee van Monnikedam: Ook noch ſeven ſchepen tot bewaering van 't Vlie en d'eylanden, waer van Hoorn ſoude toeruſten het Admiraelſchip en twee Convoyſchepen, Enkhuiſen twee boots, Medenblik een Convoyſchip, Edam en Monnikedam een Karveel: en noch ſes oorlogſchepen tot bewaering van de Eems, daer Enkhuiſen van ſoude toeruſten het Admiraelſchip, een boot en een Karveel, Hoorn een boot, Medenblik een boot, Edam en Monnikedam t'ſamen een boot. Daerna heeftmen de dijken met wachthuiſen en onraedt-baekens verſien, en de huiſluiden op geweer geſtelt ter gemeener beſcherming. In 't najaer hadt men weêr te waeken en te vor-

1575. *Bor* VIII, 101 *a*. Ordre op het bijten. *Siet Bor* VIII, 101. *a. b. c.* Toeruſting ter zee. *Bor* VIII, 101. *d. en verder p.* 125. *a b.* Naeuwe wacht. *Velius p.* 245.

1575. worstelen tegens d' aenslagen van Billy die op Texel 't Hooft stiet, maer 't Oosteinde van 't Vlie plonderde, in brandt stak en in 't Marsdiep eenige koopvaerders nam. Dit deedt de Westvriesche steden opwaeken. En als men bevondt dat 'er ontrent tachentig Bergen-vaerders, die hun geweer in de schepen gelaten hadden, binnen Enkhuisen gekomen waeren, sonder van de wacht aengesproken te sijn, soo wierdt terstondt ordre gestelt, dat sulks niet meer soude geschieden: dat alle de herbergen bij de Wijkmeesters en Kapiteinen op een uire doorsocht souden werden: dat ook de burgers de naemen der geenen die bij hen t' huis lagen moesten aenbrengen, en meer andre ordeningen tot welstandt van 't landt en krenking der vijanden.

Ordre op de wacht en tot versekering van Enkhuisen.

Bor VIII, 127. *c.*

Ontrent de selve tijdt verkregen die van Enkhuisen het recht en vryheit van drie Leermarkten te mogen houden, in sulker voegen gelijk die in d' andre omleggende steden van 't Noorderquartier gewoonlijk gehouden wierden. D' eerste souden se houden 's maendags voor midvasten, de tweede 's daegs na Margriete, en de derde veertien dagen voor Allerheiligen. De brief of handtvest, daer hun dit recht door gegeven wierdt, was gestelt op den naeme des Konings van Spanje, als Graef van Hollandt, en tot Rotterdam den xx van October getekent. Behalven de bovengemelde toerusting sijn 'er in Noordt-Hollandt of West-Vrieslandt noch drie oorlogschepen toegemaekt, tot het ontset van Sieriksee, te deser tijdt van de Spaenschen belegert: ook deden de Noordt-Hollanders toesegging van hondert lasten rogge, aen die van Sieriksee te senden, en de kosten daer van te verschieten. Den 15 December, en eenige daegen daer aen, stondt dit gewest in 't uiterste gevaer, om door een schrikkelijke storm onder te vloeyen. De schade aen omgeworpe molens wierdt geschat op vijf en twintig, aen omgeworpen huisen, op dertig, en aen de binnen en buiten dijken, op twee hondert duisent guldens. Men hadt ook nu een groot verschil met die van 't platte landt; die groote klagten tegens de steden van West-Vrieslandt, daer sij hunnes bedunkens te seer door belast wierden, inbragten; versoekende aen

Enkhuisen verkrijgt het recht om drie Leermarkten te houden.

Aentek. van Blaeu-bulk.

Bor VIII, 128. *b.*

Groote storm en waternoodt.

Bor VIII, 131. *b. c.*

Twist met die van 't platte landt.

Siet Bor VIII, 131. *b. c.* 132 *a. b. c.*

aen den Prins van Oranje, dat 'er vijf uit het landt mogten gemagtight worden, om met de Gecommitteerden der seven steden, aen 't bestier der saeken te sitten. Dit versoek en de redenen van dien wierdt bij de steden met grooten ernst wederleidt. De Prins, die de saek socht te middelen, en die van 't landt eenig genoegen te geven, heeft ernstelijk begeert, dat de Staeten van West-Vrieslandt een uit het landt souden toelaeten, tot welken einde eerst Tate Gerrits van Schagen (1.), en daer nae Klaes Jansz. uit Hoog-karspel daer toe genomineert is geweest. Hoewel 't den Staeten niet nae den sin was, en ook, soo ik gelove, niet lang duurde. 1575. (1. *Bor* VII, 69. c.)

Den tienden van April des jaers vijftien hondert ses en tseventig, heeft men t'Enkhuisen de keure (2.) van geen timmeringe op vijftig roeden na aen de stadt of haere vesten te mogen maken, weêr vernieuwt. In den jaere vijftien hondert en seven en tsevenstig den eersten Februarij, wierdt de stadt bij brieven van handtvest op den naeme des Prinsen van Oranje, als Stadhouder, toegestaen, dat men, tot ontlastinge der Burgermeesteren, voortaen alle jaeren uit de vroedtschap of voornaemste burgeren soude kiesen een of twee personen tot de bedieninge van 't Tresorierschap, en een of twee tot Fabrijkmeesters en andre nodige bedieningen, ter bescheidenheit van de vroedtschap, en tot sulke redelijke weddens als de selve hun sou toeleggen; onder eede en borgtocht van getrouwheit: ook soude de vroedtschap de gestelde personen alle jaer in hun bedieninge mogen continueren, ofte andre in hunne plaetse stellen. Daernevens verkregen se ten selven dage het recht, dat se, dewijl de stadt seer toenam door de schipvaert en koophandel, behalven de week-markt op elke Donderdag van oudts ingestelt, noch een vrije week-markt t'elken Woensdage ten eeuwigen dage souden mogen houden. Dese brieven wierden tot Middelburg gegeven. Want de Prins van Oranje onthielt sich te deser tijdt in Seelandt, om de saeken van Vlaenderen en Brabant nader te sijn, daer men sich te deser tijdt tegens de

1576. (2.) *Siet boven* p. 96. *Uit het Stadts oudt Keur- en Crimineel-boek.* 1577. Privilegien van Tresoriers en Fabrijk-Meesters te kiesen. Ook van de week-markt op Woensdag.

1577. de Spanjaerden (die weêr aen 't muiten waeren, en landen en steden met onverdraeghelijke moedtwil plaegden) in de wapenen hadt begeven: ook hadt men sich, ontrent drie maenden geleden, met die van Hollandt en hunne bondtgenoten, bevredigt en verbonden; welke vrede de Pacificatie (1.) van Gent werdt genoemt, dewijl se daer was gesloten. Hier door, en door andre handelingen daer op gevolgt, hadt men hier te lande sijnen meesten noodt overwonnen. Ook heeft men sedert den stoel des oorlogs in d'andere gewesten van Nederlandt geplant.

(1.) *Siet Bor* IX, 191. 192.

In den somer van dit jaer deedt de Prins van Oranje een reise door Hollandt en West-Vrieslandt, van stadt tot stadt, om ordre te stellen op verscheide saeken. Hij quam van Alkmaer tot Hoorn, en van Hoorn tot Enkhuisen, en wierdt alomme bewelkomt met ongelooffelijke vertooning van gunst en eerbiedenisse. Elk hieldt sich gelukkig die hem maer konde komen te sien. Sij hielden hem naest Godt voor den eenigen Verlosser uit alle hunne ellenden, en dat hij se uit de slavernije der Spanjaerden en vremdelingen hadt verlost. 'T gemeene volk van 't Noorder gewest, en West-Vrieslandt, noemde hem niet dan Willem Vader. Elk yverd' 'er om 't seerste, en d'een riep den ander toe; *Willem Vader is gekomen:* met soo vierig een' genegentheit, dat se ten aenschijn uitblaekte. Wat hij voorsloeg, het smaekte; wat hij riedt, 't werdt gevolgt. Ook was hij niet in gebreke; spraeksaem, aenminnig, soo wel tegens den minsten als meesten: en maekte geen werk van alle man te gemoet te gaen, tot het uiterste der rede toe. Ook getuigt J. Berclaius, dat de Prins door dese konstenarijen de Spaensche magt meer afbreuks heeft gedaen dan door sijne legers: met eene verhaelende, dat de gemeene luiden in dit gewest van den ploeg en uit de schepen wel voortsquamen om hem aen te spreken, die hij vriendelijk ontfing en met geen grootsheit verbaefde. Ja hij verheugde sich met een diepe loosheit wanneer hem 't slechte volk met geen hooge tijtels eerde en niet dan *Willem* noemden: en als hem eenige vleyers over sijne vriendelijk-

De Prins van Oranje komt tot Enkhuisen. *Velius p.* 254.

Wondre gunst tot den Prins. *Hooft* XII, *p.* 520. *Bor* X, 254. *c.*

Sijn gespraeksaemheit.

Joh. Bercl. Ephorm. Part. XV, *cap.* V. *p.* 408.

lijkheit berispte, gaf hij se dit antwoordt, daer alle Wethouders op te letten staet: *Dat hij een mensche goedt koop hadde, die hem slechts een groete quam te koste.* 1577.

Niet lang daerna, den achtsten Januarij des jaers vijftien hondert en acht en tseventig, wierdt het verdrag tusschen de Staeten van Hollandt en Seelandt, en die van Amsterdam getroffen, waer door men die stadt van de Spaenjaerden heeft afgetrokken. Ontrent het sluiten van dat verdrag is ook swaerigheit gemaekt over het stuk van de Paelkist, en 't leggen der tonnen, tusschen die van Amsterdam en Enkhuisen. Amsterdam verstondt, dat se dat recht voor den tijdt der beroerte gehadt hadden, en dat haer 't selve wederom behoorde te volgen: die van Enkhuisen als dat recht staende desen oorlog van sijn Princelijke Excellentie onder behoorlijke brieven verkregen hebbende, hielden staende dat het selve recht, gebruik, en voordeel der Paelkist behoorde te blijven tot haeren of haeren stede behoef. Hier over wierdt goedt gevonden in het dertiende artijkel van 't verdag te stellen, *dat aengaende 't geschil van de Paelkist die twee steden elk op hun goedt recht souden blijven, sonder daer in aen d' eene of andre sijde verkort te sijn bij dat verdrag, volgende de Pacificatie van Gent.* Doch om dien van Enkhuisen, die voor de vrijheit soo veel gedaen hadden, toen Amsterdam met de Spanjaerden tegens het vaderlandt aenspande, te vernoegen, vertonden en verklaerden de Staeten: *Dat Enkhuisen soude mogen blijven in 't gebruik van 't gemelde recht der Paelkiste, en 't selve ontfangen van de schepen daer in gehouden, soo wel gaende op Amsterdam als tot Enkhuisen, Hoorn ofte andre havens aenkomende: en indien den ontfangk, ophef of inning binnen Amsterdam niet toegelaten soude mogen werden, dat dan 't selve bij die van Enkhuisen, op de Suider see ofte 't Y soude mogen afgenomen worden, met behulp van d' oorlogschepen der Staeten, ofte die se ten selven einde tot bedwangk van d' onwilligen ten kosten van 't gemeene landt soude mogen uitrusten.* Met dese verklaering waren se te vreden, en versochten dat hun daer van behoorlijke acte, ofte schriftelijke blijk soude werde verleendt. Dit wierdt hun den lesten Februarij toegestaen. In de Maymaendt

[Margin notes: 1578. — Geschil over de Paelkist. *Handtvest. van Enkh.* — **Bor.** XII, 6. *a.* — Verklaering der Staeten van Hollandt tot voordeel van Enkhuisen. *Handtv. van Enkh.*]

1578. maendt daerna heeft men de geheele regeering tot Amsterdam omgekeert, en den godtsdienst der Gereformeerden in de kerken geplant. Sedert die tijdt begost die stadt weêr te bloeijen en te groeijen door den koophandel, tot groot nadeel van Enkhuisen, Hoorn en andre Noordt-Hollandtsche steden, want de Amsterdammers die sich sedert den jaere 1572 in dit gewest hadden opgehouden, en hunnen handel gedreven, trokken weder t'huis met het gevolg van hunne schepen en neering.

Siet Velius p. 256.

Geduurende den oorlog van de seventien Nederlanden tegens des Konings Stadthouders, Don Jan van Oostenrijk en den Prins van Parma, buiten Hollandt gevoert, leedt Enkhuisen weinig last van de vijanden: ook hadden se, dewijl geheel Vrieslandt aen de sijde der Staeten gebraght was, van die kant geen ongemak te wachten. Evenwel hadden de Spaenschen noch altijdts gedachten na dese stadt, wetende hoe grootelijks hun daer aen was gelegen. Men ging den Wethouderen nu en dan met schoone woorden aen. Na den den afval des Graven van Rennenberg, met het vermeesteren van Groeningen, en eenige voorspoedt sijner wapenen daer op gevolgt, schreef hij hun in den jaere vijftien hondert en tachtentig, geduurende de belegeringe van Steenwijk, desen brief,
1580.

Brief van Rennenberg aen de Magistraet tot Enkhuisen. *Bor XV, 225. b. c.*

Georg van Lalaing Grave van Rennenberg, Vrijheere tot Ville &c. Koningklijke Majesteits Stadthouder ende Capiteijn Generael van Vrieslandt, Overyssel, Groningen, Drente ende Lingen, Overste Veltheere, sampt President ende Raden Koninklikke Majesteit in Vrieslandt.

„ EErsaemen, Achtbaren, Wijsen ende Voorsichtigen,
„ Gunstigen Nabuiren ende Vrunden Wij twijffelen
„ niet dat u lieden wel bewust is, hoe dat Godt almachtigh
„ ons tot deesen dach toe veele ende diversche plaetsen van
„ onsen Gonvernemente op der zeekant liggende, weder-

„ omme

,, omme onder subjectie van Koninklijke Majesteit onsen 1580.
,, allergenadighsten Heere te reduceeren vergunnet heeft,
,, niet twijffelende van daghe tot daghe meer anderen te re-
,, couvereren, ende naedien wij lofweerdelijk verstandiget
,, sijn, dat gij luyden gesinnet soudt wesen den Pacificatie van
,, Gent bij Hoogh. Koninklijke Majesteit geapprobeert,
,, t'onderhouden, gelijk wij insgelijks in alle sijne puncten
,, te doen geresolveert sijn, ende niet lievers sien souden,
,, dan dat ergwaen wegh genomen ende tusschen d'Ingese-
,, tenen van onsen Gouvernement ende u luyden, neffens an-
,, deren benabuirde Steden ende Landen, goede getrouwe
,, nabuerschap, vruntschap, ende correspondentie onder-
,, houden moghte worden, hebben wij dese tegenwoordige
,, aen u luyden wel willen schrijven, ten eynde ghij luyden
,, aen ons wilt verklaren, wes gij in desen te doene gemeent,
,, omme ons verder daer na te weten te reguleeren: Ende
,, bij alsoo verre gij luyden die aengeboodene goede nabuur-
,, schap, vruntschap, ende correspondentie, naevolgende
,, die voorschreven Pacificatie van Gent, soudt willen on-
,, derhouden, mocht gij lieden dese jegenwoordige met u
,, nabuir-Steden ende Staten van Noort-Hollant commu-
,, niceeren, ten einde ghij luiden t'samenderhant ofte de
,, de goedtwilligen eenige verstandige persoonen tot ons sen-
,, den, omme in der voorschreven saeken eintlijken te slui-
,, ten ende resolveeren, die wij vrij ende veiligh geleide in
,, 't koomen ende wederkeeren mits desen toeseggen ende
,, beloven: Begeeren in allen gevalle op dese onse vrunde-
,, lijke eerbiedinge een toeverlatigh schriftelijke antwoorde.

,, Eersame, achtbaere, wijse ende voorsichtige gunstige
,, nabuiren ende vrunden, onse Heere Godt sij met u. Da-
,, tum in Koninklijke Majesteits Veltleger voor Steenwijk,
,, den sesten Decembris, Anno duisent vijfhondert tachten-
,, tich, *onderstont* uw goede vrunt, soo gij wilt, *onderte-
,, kent* Georg van Lalaing. *Het opschrift was*, Den eersae-
,, men, achtbaeren, wijsen ende voorsichtigen Scholt, Bur-
,, germeesteren, Schepenen ende Raedt der stadt van Enk-
,, huisen, onsen goeden nabuuren ende vrunden."

1581. In den jaere vijftienhondert eenentachentig vermeesterde Philips de Koning van Spanje het rijk van Portugael, daer hem een gelegentheit door voorquam, om een nieuwen aenslag op Enkhuisen te maeken. Dan eer wij 't beleidt en beloop van dien verhaelen, staet ons aen te tekenen dat Don Antoni Koning van Portugael, uit den velde geslagen, naer 't uitstaen van meenigerley gevaer op een schip van Enkhuisen ontquam: daer hem noch een magtig oorlogschip op see ontmoete, en 't karveel, 't welk gelijk de Spaensche wijse is, daer nevens ging, aen boordt sondt; Doch dat het de schipper, genaemt Cornelis van Egmondt, hun ontleide met een tijdige leugen, seggende, dat hij van Calis in Andalusie afgevaeren, en de pest onder 't bootsvolk was. Dus quam hij tot Calis in Vrankrijk. Als nu Koning Philips den negenentwintigsten Junij sijne inkomste tot Lisbon dede, en Koning van Portugael gekroont wierdt, lagen daer veele Nederlandtsche schepen van Enkhuisen en Hoorn op hun vertrek. De Koning dit verstaende deedt de schippers seer festeren, en goedt onthael en gerief doen: ja sommige ten hove noodigen, en seer mildaedelijk onthaelen, met toesegginge, dat hen t' hunner wederkomst alle goedt onthael soude werden gedaen. Dus werdt hun door sekeren Enkhuiser die hem wel twintig jaeren voor trauwant gedient, en noch een broeder t' Enkhuisen in 't leven hadt, seer groote en buiten gewoonlijke vriendtschap, met des Konings bewilliging, bewesen. De schippers weêr t' huis gekomen, wisten niet genoeg te spreken van des Konings goedertierenheit, en van de groote vriendtschap, die hun en allen schipperen deser landen te Lisbon was aengedaen. En geviel dese t' huiskomste juist ten tijde als men t' Enkhuisen den Koning, volgens het besluit (1.) staets gewijs genomen, soude verwerpen en afsweren. De Wethouders vreesende, dat deser luiden opgeven de gemoederen mogten schuw van 't afsweren en afkeerig van de tegenwoordige regering maken, versochten in 't lest van Augustus van den Oversten Sonoy, toen tot Alkmaer sijnde, een vaendel goede soldaten in besetting, en voornaemelijk dat van Hopman Jan

Don Antonio ontkomt met een Enkhuiser schip. *Hooft* XVII, 749.

De Koning van Spanje doet d' Enkhuiser en andre Hollandtsche Schippers tot Lisbon begunstigen om hen te winnen. *Bor* XVII, 19. *d.* *Hooft* XIX, 821.

(1. *Bor* XVI, 15. *c.* &c. XV, 399. *d.*)

De Wethouders versoeken een vaendel soldaten.

Jan Gerbransz. hunnen medeburger, en of 't saek waere dat hij daer swaerigheit in maekte, soo souden sij door Doctor François Maelson, die den tweden van September naer Suidt-Hollandt stondt te vertrekken, de redenen van 't oversenden deser soldaten aen de Staeten van Hollandt doen verklaeren: soo dat dan bij de selve daer in geen swaerigheit soude werden gemaekt. Als hun Sonoy te wil was, scheen men voor dien tijdt versekert te sijn. Maer de Koning sondt weinig maenden hier na den selfden Helbardier, om, soo 't heete, sijnen broeder tot Enkhuisen te besoeken, hem mede gevende sekre brieven, vol schoone beloften van genade en vergelding voor de geenen die sich wederom onder des Konings gehoorsaemheit souden willen begeven. Dees' tot Enkhuisen gekomen, daer hij in lange jaeren niet was geweest, wierdt van sijn broeder en voornaemelijk van de Schippers die tot Lisbon geweest waren, met groote genegentheit ontfangen. Hier wist hij sijn boodtschap wel glimpig voor te dragen, des Konings goedertierentheit en genade hoog op te setten, en sulks op te geven van sijn Meesters genegentheit tot de Nederlanderen, dat hij veele inwoonders, dien hij de gemelde brieven vertoonde, door de selve, en door den schijn der aengebode beloninge, in 't heimelijk aen sijn koorde kreeg. En hing nu de stadt groot gevaer over 't hooft bij aldien desen handel niet in 't licht waer gekomen. Dat dus toeging: Seker inwoonder van Enkhuisen genaemt Wouter Verhee, broeder van Jan Verhee Schepen der stadt Amsterdam (beyde sijn 't mannen gesproten uit der Goude, en van wakker verstandt geweest) wierdt ook nevens anderen tot dit werk aengesocht: men gaf hem des Konings brief te lesen, daer hij dubbelt van nam, meer uit sinlijkheit om de konst van den stijl, dan met wille om sich met de saeke te moeyen, ook waerschuwende verscheide sijner vrienden, dat sij sich daer meê niet mengen souden. Maer 't selve den Wethouderen te openbaeren, en eenige van sijne bekenden in last te brengen, was hem tegens de borst; waer in hij dit sorgelijk geheim een tijdt lang verbor-

1581.

De Koningk sendt een sijner helbardieren een Enkhuiser in de stadt,

Sijn handeling binnen de stadt. *Bor* XVII, 20. *a.*

Wouter Verhee wert aengesocht. *Hooft* XIX, 822. *Bor* XVII, 20. *a.*

1582. gen hieldt. Daerna komende door Haerlem gereist, en sijnen ouden vriendt Dirk Volkhertsz. Koornhert aenspreken-de, quam onder anderen in gemeensaeme kout te spreken van de handeling des Helbaerdiers en van des Konings brief. Koornhert, een groot liefhebber der vaderlandtsche vrijheit, die 't bekende Liedt Wilhelmus van Nassouwen hadt gemaekt, hem uitgehoort hebbende, en 't gevolg dieper insiende, seide; *Dat die handel gevaerlijk was, dat hij 't sijne Magistraet hadt behooren aen te dienen, en sulks niet gedaen hebbe, dat hij, Koornhert, selfs van meening was, noch dien avondt naer den Haeg te gaen, om het den Staten aldaer vergaedert, aen te geven, ten einde sij daer in tijdts tegens versien mogten, eer daer swaerigheit van quaeme.* Verhee was hier door seer verslaegen, en badt Koornhert dat hij 't niet soude doen, daer was geen swaerigheit, want daer lag een goedt vaendel soldaten in de stadt. D'ander bleef bij sijn opset, seggende: *alwaert gij mijn eige broeder ik soude sulks niet laten t' openbaeren daer 't behoort. Ik weet wat ik 't Vaderlandt uit kracht van mijn burger-eedt schuldig ben:* voorts eischte hij 't afschrift van 's Konings brief; en verplichte sich, sijn best te doen, om de saek sulks te beleiden, dat sij niemants bloedt quaem te kosten. Hier op beloofde hem d'ander het afschrift, dat hij niet bij sich hadt, des anderen daegs 's avonts, met yemant daer toe afgesonden, te senden. Dit wierdt bij Koornhert aengenomen, die evenwel sonder daer naer te toeven sijn reis over nacht vorderde, en 's morgens in den Haege komende, de saek aen Niklaes van der Laen, Burgermeester van Haerlem, ontdekte; met verder verklaering hoe men sijns bedunkens in dit stuk soude mogen handelen, tot versekering van de stadt en 't landt, en ten einde daerom niemandt moghte werden gedoodt, met versoek van dit alles den Staeten te kennen te geven. Van der Laen, hier van wegen de stadt Haerlem ter dagvaert sijnde, bragt dese waerschuwing in de vergaedering der Staeten. Ook wierdt hun 't afschrift des briefs met den eersten gesonden, die van desen inhoudt was.

D. V. Koornhert krijgt kennisse van den aenslag. *Bor* XVII, 20. *b.* *Hooft* XIX, 822.

en ontdekt'se den Staten.

BY

BY DEN KONINGK.

1581.

Brief des Koningks van Spanje aen die van Enkhuisen.
Bor XVII, 20.c.

„ Lieve en beminde, wij laten ongetwijffelt ons voor-
„ staen, gij sult nu over al langk en breedt verstaen heb
„ ben bij wat manieren Godt de almoogende, heeft de sae-
„ ken van herwerts over also verordent ende gevoegt, dat
„ het vermaerde Koningkrijk van Portugael, met alle sijn
„ lidtmaten, soo wel te water als te lande ons deur wettige
„ successie aengeërft, ende ten deel gevallen, niet alleen
„ heeft merkelijk versterkt, onse andere rijken van Span-
„ gien ende Italien, maer ook de gantsche ende geheele
„ Westvaertsche schipvaert, onder ons gebiedt ende heer-
„ schappije gebracht: waer deur dan ook nootwendig vol-
„ gen sal, dat gij voortaen dageliks meer ende meer onse
„ havenen ende rijcken van herwerts sult te besoeken heb-
„ ben Soo is 't dat wij in onse blijde imkomste alhier bin-
„ nen onse stadt van Lisbon aldaer gevonden hebben een
„ merkelijk getal van Hollandtsche schepen, de welke ter
„ voller getuigenisse van ons aengeboren vaderlik gemoet,
„ tot uwer aller rust, voordeel en welvaren, wij hebben ten
„ eersten met seer goede oogen aengesien, ende daerenbo-
„ ven ook in der maten doen handelen ende gerijven, van
„ al'tgeen wat sij van nooden gehadt hebben, dat wij niet
„ en twijfelen of sij ende gij te samen met haer sult oorsae-
„ ken gehadt hebben ons derhalven niet weinig te bedan-
„ ken, alsoo ook voor Godt almachtig, kenner van alle
„ herten, ende voor de gantsche werelt, wij u mits desen
„ verklaren dat wij van de eerste uure af der tegenwoordige
„ beroerten tot allen tijden sijn meer als willigh ende bereit
„ geweest, om alle misverstant en swarigheden met vrunt-
„ schap en alle vromigheit neder te leggen, te stichten en-
„ de wederom te versoenen, gelijk als tusschen oprechte
„ Christen-menschen, Godt den Heeren vreesende ook
„ betamelijk is te geschien. Het is wel meer gesien dat ter
„ oorsaeke van eenige onbequaeme officiers ofte anders tus-
„ schen ondersaten ende heuren Prinse eenig geschil is op-
„ geresen: Des niettemin soo sijn de saeken naederhant met-

„ ter

1581. „ ter vruntschap wederom opgericht ende versoent ge-
„ weest, waer toe wij niet alleen te meermael uit vaderlikke
„ liefde ons goetwillig erboden hebben; maer ook metter
„ daedt ons Commissarissen eerst tot Breda, naemaels tot
„ Luxenborg onsen in Godt verstorven eenigen broeder, en-
„ de ten lesten ook te Colen voor des Keisers soo staetelijke
„ gedeputeerden aldaer gesonden, ende boven elf maenden
„ tijdts aldaer gehouden, staende ter gewisser hopeninge
„ van een vruchtbaer goedt einde, dies aengaende te ge-
„ nieten: gelijk als ook ter oordeel van een yegelijk wel
„ soude geschiedt sijn, ten waere dat de Prinse van Oran-
„ gien met sijne uitlantsche aenhangers (anders niet soekende
Bor XVII, 20. d. „ dan met bloedt ende sweet van onse arme ende slechte
„ ondersaeten haer onbehoorlijke dominatie te versterken)
„ sulks met alle listen, lagen ende stout opset hadden on-
„ derstaen nacht ende dagh te beletten ende om te stooten:
„ het welke wij u altesamen soo in 't generael als in 't par-
„ ticulier niet en hebben willen verswijgen; op dat gij in
„ tijdts overdenkende het selve profijt wat gij tot desen
„ dagh toe met de wapenen gewonnen hebbet, ende die
„ andere schaden, u noch aenstaende, wilt u selven beden-
„ ken, mits keerende op den ouden wegh, ende latende
„ den voorsz. Orangien met sijn voorgenomen boosheit
„ voortvaren, soo hij dat verstaet, ons latende ongetwijfelt
„ dunken, dat gij nu ter tijdt meer als met handen getast
„ hebt, uit wat meninge, gemoedt ende gronde, hij u dus
„ langk (Godt betert) soo jammerlijk verleidt, omge-
„ sleept, ende soo menige vrome van ons goede ondersaten
„ in den graeuwen gront bedorven heeft. Het is nu al over
„ lang klaer ende openbaer genoegh waer hij altoos nae ge-
„ staen ende toe gearbeit heeft, als te weten: om ons ten
„ spijt ende hooghmoet u al te samen onder sijn klaeuwe
„ te krijgen, ende naermaels met u om te springen, soo als
„ hem ende sijn uitheemsche aenhangers dat lusten sal.
„ Daerom siet noch voor u, want het is ongelijk beter
„ ten halven gekeert dan heel verdwaelt: Nademael gij u
„ moogt boven maten seer wel versekert houden, dat gij
„ tot

„ tot allen tijden ons ſult vinden hertgrondelijk geneigt, 1581.
„ om de Stadt van Enkhuiſen met alle de borgers klein en
„ groot wederom te ontfangen in onſe oude goede gratie
„ ende beſchermeniſſe, ſonder ten eeuwigen dagen eens te
„ gedenken het minſte poinct van alle 't geen nu verleden is,
„ ende daerenboven, ſullen u alle uwe privilegien, vrijhe-
„ den ende oude gebruiken, voortaen onverbreekelik on-
„ derhouden, ja ſoo verre u des noodig dunkt, ſullen we-
„ derom vernieut, verſterkt, ende verbetert worden, mits-
„ gaders ook den tienden pennink gantſch vergeten, ende
„ die Spangiaerts uit de lande blijven, gelijk als ook de
„ placcaten op 't feit van de religie ſullen in der geſtaltenis-
„ ſen bij de generaele Staten, tot gelegener tijt, alſoo ver-
„ ſacht, verſoet ende getempert worden, dat een yegelijk
„ ſal meer als reden hebben, om hem te laten genoegen,
„ alſoo wij doch (dat ken Godt almachtig) anders niet
„ van u en begeeren, dan dat gij u ſelfs wederom tot ruſte,
„ vrede, ende eendraghte begeeſt, om uw koopmanſchap,
„ neeringe ende welvaert wederom te brengen op den ou-
„ den voet, waer toe wij dan wel eyndelijk bij ons geſlo-
„ ten hebben u met Godts hulpe, alſoo te beſchermen te-
„ gens 't gewelt des Prinſen van Orangien, ende voorts in
„ alles bij te ſtaen ende te handelen, dat gij ende alle uwe
„ nakomelingen ſult reden hebben ons eeuwelijk te bedanken:
„ des moogt gij u alle te ſamen ende een yeder van u ſich
„ wel verſeekert houden, nademael wij op ons Koninklijke
„ woorden ende onſe hoogſte eere, ende Chriſtelijke trou-
„ we u ſulks wel vaſtelijk toeſeggen, ende met deſen brieve
„ bij ons onderteikent, ende op den rugge verſegelt, ook
„ beloven u daerenboven ſeer goedertierlijk waerſchuwende,
„ dat gij u in geenderhande maniere laet wijs maeken, dat
„ deſe voorſz. van Orangien u metter herten meent, of dat
„ hij eenig vermogen heeft om u te beſchermen tegen onſe
„ maght, ſoo verre wij ten leſten gedrongen worden ſulks
„ aentegrijpen met ernſt, om ons oudt patrimonie niet te ver-
„ laten, ende de onderſaten wederomme te brengen tot onſe
„ gehoorſaemheit, gelijk als gij te ſamen, niemant uitge-

 „ dert,

1581. „ dert, ſulks aen Godt ende ſijn Heiligen hier voormaels „ goetwillich gelooft ende geſwooren hebt, ons latende „ voorſtaen, dat gij recht ende reden plaetſe gevende, ſult „ op 't ſpoedelijkſt ons laten toekomen alſoodanige antwoort „ als wij van uwer aller diſcretie ende redelickheit verwach- „ ten. Lieve ende beminde, Godt den Heere ſij met u, „ ende mits uw oogen opendoende, wil u te ſamen verlee- „ nen 't geen u alderſalight is. Geſchreven in onſe ſtadt „ van Liſſebonne den eerſten van October, 1581. *ende was* „ *geparaphreert Vt.* Fonk: *onderteykent* Philippe."

De ſtadt wert met ſoldaten verſekert.

De Staeten dat afſchrift geſien hebbende, deeden terſtondt een vendel knechten, dat tot Edam en Monnikedam verdeelt lag, t' Enkhuiſen komen; den helbardier op het ſtilſte in hechtenis, nemen; en anderen in hunne huiſen verſekeren. Eenige maekten ſich t' ſoek voor een tijdt. Want dit ſtuk wierdt gehandelt met ſeldtſaeme gevoeghlijkheit; en ſelf de trauwant ontſlagen (alhoewel na lang ſitten) doch midts dat hij 't landt moeſt ruimen: 't ſij de bede van Verhee goldt: en dat men oorbaerlijker vondt, anderen, hier door, bij gelijke gelegentheit, onbekommert in 't melden te maken, dan de quaedtwilligen door ſcherpheit van ſtraf te verbluffen; of dat men ſchroomde, door ſtrengheit te plegen aen eenen die uit Spanje quam, de vrijheit te verlieſen, die d' onſen daer genoten. Maer op deſe ſachtigheit ſcheen geſondigt te worden. Want als men alles in ruſt en verſekering waende te ſijn, heeft men vernomen, dat 'er nieuwe brieven van den Koning geſonden waeren, aen de LXXII Hoofden van de burgerij binnen Enkhuiſen, getekent tot Lisbon den twaelfden dag van Mey des jaers 1582, en dat die in 't heimelijk onder de Roomſchgeſinde Schippers, en anderen in Spanje en Portugael handelende, om gingen en geleſen wierden. Dit, neven 't goedt onthael in Portugael maekte ſoo 't ſcheen in ſommige groote genegentheit tot verandering: waer over de Staeten van Hollandt vreſende dat 'er noch meer onder ſchuilde dat naemaels mogt uitberſten, Sonoy laſt gaven om de ſtadt met drie

Hooft XIX, 882.

1582.

drie vendels elk van hondert vijftig koppen te besetten, van de bequaemste en getrouwste, die binnen Noordt-Hollandt waeren, Dese last was den tienden van Herfstmaendt getekent. Daerna (1.) schreeft de Prins aen Sonoy: Dat hem menigvuldige waerschouwingen, hoe langs hoe meer van verscheide plaetsen en geloofwaerdige persoonen toequamen, noopende de listige lagen en aenslagen, die de vijandt over Noordt-Hollandt en voornaemelijk over Enkhuisen voorwende, in meening soo als hij sich beroemde met 'er tijdt, en aleer hij Prins het meende, tot sijn voornemen te komen: dat hij sich insonderheit ten opsicht van Enkhuisen beroemde, niet weinig verstandts daer binnen te hebben: 't welk hij wel niet hoopte, maer ten aensien van sekre blijken hem voorgekomen, ook aenmerkende het daegelijks aenlokken, soo met schrijven als anders, by den Koning van Spanje gepleegt, gelijk uit het dubbelt van 's Konings laetsten brief, 't welk hij hem, Sonoy, toesondt, sou mogen sien, beval hij hem de versorging en versekering der stadt op het allerhoogste; met uitdrukkelijke last, sich aldaer voor een tijdt, immers den aenstaenden winter in persoon t'onthouden: ook bovendien de drie vendels daer in besetting leggende eerstdaegs te versterken, elk tot twee hondert mannen. Dit selve beval hem de Prins weinig daegen daerna andermaels in een tweeden brief, met bevel van gestadig in de stadt te blijven en daer niet uit te scheiden, maer dag en nacht sorg te dragen. Het afschrift van des Konings tweeden brief, aengeleidt, soo wel als d'eerste, om 't volk tegens hunne Wethouders en tegenwoordige regering op te maeken, en met groote beloften tot sich te trekken, luide gelijk volgt:

1582.

(1.) *Den 23 September.* Des Prinsen schijven aen Sonoy. *Bor* XVII, 21. *b*

Den 2. *Octob.*

BY DEN KONINGK.

Brief des Konings van Spanje aen LXXII Hoofden der burgerije t' Enkhuisen. *Bor* XVII, 21. *c.*

„ Lieve en beminde, wij hebben in dese verlede leste
„ jaeren, te meermaels wel ernstelijk ende vruntlijk
„ aen uw Burgermeesters geschreven van saeken daer u altesaemen grootelijk aen gelegen was, mits verhopende dat
„ soo-

1582. „ ſoodaenige onſe brieven de gemeine burgerij mede gedeilt „ en tot dienſt des gemeene vrede en welvaeren, ſoude voorgeleſen hebben geweeſt. Soo is nochtans ſulks altoos belet, ende verhindert bij ſommige (ſoo wij verſtaen) eigen „ baetſoekers, anders (Godt betert) niet ſoekende, dan „ met het ſweet en ſuuren arbeit der arme ſchaemele gemeinte, heur blaeuwe ſakken te vullen, waer door wij „ dan veroorſaekt ſijn nochmaels ende ten overvloedt u mitsdeſen te verklaeren, ende op alle eere en vroomigheit u „ te verwittigen, dat wij voor meenige jaeren, hebben uit „ den grondt van ons vaderlijk gemoedt, tot uwer aller ruſt „ en ſaeligheit goedtwillig gepreſenteert, ende noch tegenwoordig mits deſen preſenteren u alteſaemen ſoo wel de „ minſte als de meeſte, wederomme t'ontfangen in onſe „ oude goede gratie, gunſt ende vriendtſchap, mits gantſchelijk vergetende ende te rugge ſtellende al 't geene wes „ door miſverſtandt hier voormaels ter beide ſijden, tot „ huidendaegs toe, gebeurt is, het ſij dan groot of kleen, „ weinig of veel: ende daerenboven ſijn wij noch bereidt u „ metterdaedt te verloſſen van al dit ſchatten, ſcheeren en „ ſchuimen, het welk ſonder eenig twijffel geſchapen is uw „ leven lang te duuren; ten waere dat gij u ten behoorlijke „ ruſt te vreden ſtellende, u wederom verſoent en vruntlik „ vereenigt met ons u van ouders tot ouders aengeboren Prinſe en Heere; gelijk ook ſulks niet alleen Godt den Heere „ boven maeten ſeer aengenaem, maer ook bij alle nabuirlande, ja over de gantſche werelt, u ſal gerekent worden tot groote eere, lof en prijs: nademael gij bij u ſelfs „ wel overmerken kont, dat wij en alle redelijke Chriſtenmenſchen ſchuldig ſijn de eene den anderen te gemoet te „ gaen, en alle twiſt, miſverſtandt en mishandel te vergeven „ en te vergeten. Het ſijn (Godt betert) nu volle tien jaeren, „ dat door het boos ingeven van ſommige onruſtige geeſten, „ ende beſonder uitlanders, noch u, noch ons metter herten meinende dit geſchil tuſſchen ons geduurt heeft; ende daeromme is meer dan tijdt en reden, dat gij in tijds „ uw oogen open doende, wij malkanderen nu beginnen

„ te

„ te verstaen, ende de gemeine saeken met vruntschap we- 1582.
„ derom daer heen richten, dat de voorsz. kostelijk en schae-
„ delijk oorlog mag eens vooral neêrgeleit, geslecht ende
„ gesoent worden naer behooren, waer toe gij ons tot al-
„ len stonden sult boven maeten seer geneigt ende bereit Bor XVII, f. 23 d.
„ vinden, alsoo wij Godt den almagtigen kenner van alle
„ herten ten getuigen nemen, dat wij geen saeke ter werelt
„ meer en begeren noch ooit begeert hebben, dan alle voor-
„ gaende swaerigheden uit den grondt des herten, eens voor
„ al vergetende, u tegens alle vijanden soo wel buitenlandt-
„ sche als binnenlandtsche te beschermen, beschutten ende
„ voor te staen: mits ook de regeringe des landts wederom
„ stellende op den ouden voet en maniere, gelijk die wel
„ eertijdts geweest is, bij tijde des generalen vrede des landts,
„ als ook staens voets en metter daedt afstellende alle nieuwe
„ schattingen, imposten, licenten, pasporten, en andere
„ lasten: ende daer en boven noch alle voorgaende Privi-
„ legien, rechten en vrijheden, het sij ook hoedaenige die
„ mogen wesen, wederom op nieuws te bevestigen, te be-
„ segelen en voorts aen onverbreekelijk te onderhouden,
„ ende dien achtervolgens ons uiterste beste doen ende
„ maght daer toe besigen, dat gij ook moogt desgelijks
„ ontslagen en gantschelijk ontlast blijven van alle andere
„ nieuwe en onbehoorlijke tollen en brandtschattingen, daer
„ gij nu daegelijks soo wel buiten als binnens landts, te-
„ gens alle recht en reden mede belast wordt, niet sonder
„ ons groot verdriet en leedtwesen, dat kent Godt: waer
„ uit dan ook spruiten ende volgen sal, dat gij sonder eenig
„ achterdenken sult voortaen mogen u l. neeringe ter see en
„ lande drijven, ende continueren, ook vrijmoedelijk rei-
„ sen af en aen, door alle onse andere rijken van Spanje en
„ Portugael, van Italie, ende andere landen ons toebeho-
„ rende. Ende overmits dan uw gemeen welvaeren, rijk-
„ dom en versekeringe van eere, naeme, fame en goedt
„ hier aen gelegen is, soo willen wij verhopen, dat gij ten
„ aenschouwe van uw voorgaenden eedt, ons soo eendrag-
„ telijk wel eertijds gedaen, sult het seker voor het onseker

1582. „ verkiesende, wel stoutelijk te saemen spannen, ende malkanderen bijstaen, om uw Commissarisen alhier bij ons in persoon over te senden, dewelke ons niet alleen sullen wellekom wesen, maer ook alsoo beleefdlijk bij ons ontfangen en gehandelt worden, in al 't geene sij van ons sullen van uwent wegen begeren en versoeken, dat sij en gij, al t' saemen sult meer als reden hebben, ons derhalven grootelijks te bedanken, ende daerenboven sullen sij ongetwijffelt ook met handen tasten en gewaer worden, dat gij tot desen dag toe jammerlijk sijt bedrogen, omgesleept, en uitgeput geweest, alleen om de vreemde hongerige en onversaedige oorblasers rijk te maken. Lieve en beminde onse Heere Godt sij met u. Geschreven binnen ons stadt van Lisbonen den XII dag van Mey 1582. Vt. Foncq. *en was onderteykent* Philippe." Dit was de brief, die men door 't versterken der besetting, en de tegenwoordigheit van Sonoy volgens de ordre des Prinsen krachteloos maekte. Dus heeft men hier den noodt verwonnen, en sulk een gevaerlijk vuir van oproer, dat soo listelijk was gestookt, eerst voorsichtelijk bestept, en ten laetste volkomelijk gesmoort. In dit selve jaer sijn'er twee gebroeders Jan en Pieter Jacobsz. poorters der stadt Enkhuisen, die eenigsins verdagt waeren wegens den aenslag, in den Hage voor 't hof van Hollandt, geroepen met dusdaenigen brief:

Hooft XIX, *p.* 821.

Twee gebroeders in den Hage voor 't hof geroepen.

„ EErsaeme seer discrete, Alsoo u. l. tegenwoordigheit alhier hoognoodig is tot vordering van de justitie om getuighenisse der waerheit te geven in sekere gewichtige saeke ons voorgekomen, soo lasten wij en ordonneren wij u luiden van wegen de hooge overigheit van Hollandt dat gij l. u van stonden aen, gesien 's briefs met alle mogelijke vlijt sult laeten vinden alhier bij ons in den Hage ten fine als boven. Wij sullen u l. van uw kosten ende moeyten doen contenteren naer behooren. Van welke te doen en weest in geen gebreke, soo hoog als gij den toorn en ongenade van de hooge Overigheit duchtende sijt. Ende hier mede, Eersaeme seer discrete blijft Godt almagtig

„ be-

„ bevolen. Geschreven in den Hage den III April anno „ 1582, *en was onderteikent* Ernst. Het opschrift was: Eer„ saeme seer discrete Pieter Jacobsz. en Jan Jacobsz. ge„ broeders Poorters der stede Enkhuisen. " 1582.

De gebroeders vresende dat dit op arger lag, maekten sich t'soek, en verkregen daerna, op aenbieding van binnen de stadt te recht te willen staen, van de Burgermeesteren de volgende belofte:

„ Alsoo Jan Jacobsz. en Pieter Jacobsz. gebroederen en „ burgeren deser stede geroepen sijn bij beslote missive omme „ in den Hage voor die van den Rade te compareren, ende al„ daer getuighenisse der waerheit te geven, ende deselve ge„ broederen deur vrese van aldaer gehouden te worden hen la„ titeren, soo hebben wij Burgermeesteren der stede Enk„ huisen belooft en beloven bij desen, dat wij niet toestaen „ nochte consenteren en sullen, dat de voorsz. gebroederen „ uit oorsaeke voorsz. buiten deser stede gevoert sullen wor„ den, maer soo mijn Heeren van den Raede van Hollandt „ ofte yemant anders eenige getuighenisse van den selven „ gebroederen begeeren ofte actie op den selven pretenderen, „ dat sij dat selve alhier in loco met kennisse van Schepe„ nen deser stede doen sullen. Noch beloven wij dat den „ selven gebroederen niet anders aengedaen ofte voorgeleit „ sal worden, dan 't geene de Schepenen deser stede daer „ inne kennen sullen naer recht te behoren. Op welke be„ loftenis ende toeseggen Jan Arensz. en Claes Reynersz. „ Ryk wederomme belooft hebben, ende beloven bij de„ sen, dat sij de gebroederen voorsz. tot vermaningen van „ mijne Heeren van den Raede ofte Schepenen deser stede „ in persoone sullen doen compareren voor de vierschaere „ alhier, om te aenhoren 't gene men hen afvragen ofte te „ laste leggen sal willen, alle arg en list hier buiten geslo„ ten. In oirkonde soo hebben wij Burgermeesteren voorsz. „ onser stede signet hier beneden op 't spatium van desen ge„ drukt op den 29sten Mey anno 1582, *onderstont getekent* „ Jacob Joostens, *en was bevestigt met een opgedrukt segel in* „ *groenen wassche.* " Wat daer verder op volgde, is mij niet gebleken.

Maer de Burgermeesteren beloven niet te sullen gedogen dat men se naer den Hage soude voeren, onder borgtocht van sich voor de stadts vierschaer te recht te stellen.

Eeni-

1583. Eenigen tijdt daerna den veertienden Maert des jaers 1583, onderſtondt ſeker ingeſetenen, genaemt Pieter Wiggers Moller, etlijke oproerige woorden onder de predikatie te ſpreeken, en tegens eenige te ſeggen *Wilt gij den leugenſpreker ook hooren?* Hier over voor recht getrokken, toonde hij, uit vreſe voor verdiende ſtraffe, ofte anderſints, berouw, en verwierf door ſijn ouderdom, en voorbede van ſijne huisvrouwe en bloetverwanten, genade: maer moeſt bekennen ſich ſwaerlijk ontgaen te bebben, tegens den eedt als burger bij hem gedaen, en waerdig te ſijn als meineedig en muitmaker aen lijf en goedt geſtraft te worden: met eenen heeft hij moeten beloven voortaen in 't minſte geen oproerige ofte andere redenen, tot oproer ofte nadeel der ſtede ſtrekkende, in 't heimelijk ofte openbaer tegens yemant te ſullen ſpreken ofte handelen, op pene van ſoo wel over ſijn voorgaende als toekomende miſdaedt gelijk een muitemaker en verrader geſtraft te worden. Deſe ſchuldtkenning en belofte wierdt in het ſtadts Gerichts-boek opgeſchreven, en den XXVIII Maert met ſijn eigen handt-teken of merk getekent. Een ander, Jan Sybrantſz. geheten, dorſt daerna op het Noordteynde der ſtadt opentlijk ſeggen: dat het gemeene landts geldt verduiſtert wierdt, en weg bleef: dat het de Staten en Burgermeeſteren in hnnne ſakken ſtaeken. Men nam hem op dat ſeggen gevangen, en verwees hem den vierden September op ſijn berou, dat hij de juſtitie en Burgermeeſteren, om vergiffeniſſe ſoude bidden, en in ſtaende vierſchaere wederroepen 't geen hij den Heeren Staeten en Burgermeeſteren valſchelijk hadt naegeſeit: voorts dat hij gevangen hebbende om ſijn hals de tonne van juſtitie bij de dienaers van den Officier geleidt ſoude worden, de kerk-ſtraet in, en de koome-ſtraet deur, en weder in 't ſtadthuis. Dit was een ſtraffe van ſmaeltheit die hier ter ſtede gebruiklijk was, ook leeſtmen in 't Gerecht-boek dat ſommige des ſtadts huike gedragen hebben; daer men die tonne door verſtont, Dit gebruik is hedendaegs in het draegen van een' ſteen verandert.

Pieter Wiggers ſpreekt onder de predikatie tot oproer.

Sijn ſchuldtbekentenis en belofte.

Uit des ſtadts oudt Crimineelboek.

Jan Sybrantſz. werdt om ſijn quaedtſpreken tot een ſmaetſtraffe verweſen.

Uit het Stads oude Crimineelboek.

Hooft XX, 875. In de maendt van November kregen de Wethouders van

Am-

Amsterdam kundtschap uit Luik, dat de vijandt op Enkhuisen loerde. Ook wierdt de Prins van Oranje hier af verwittigt; en dat het niet min op Hoorn gemunt was. T' Enkhuisen greep men eenige persoonen bij den hals; maer vondt geen klaerheit t' hunnen laste. Den XXIII. deser maendt hadt de gemelde Prins aen de steden van Enkhuisen en Hoorn geschreven, dat se goede wacht hadden te houden, alsoo hij geloofwaerdelijk onderrecht was van sekeren aenslag die de Spaenschen tegens haer voor hadden, en in 't korte meenden te werk te stellen. Dit was de laetste sorge die men leest dat de Prins voor Enkhuisen droeg, sedert wierdt hij den tienden Julij des jaers vijftien hondert en vierentachentig tot Delft doorschoten. Drie dagen na sijn moortdt vergaederde de Staeten van Hollandt tot Delft om ordre te stellen tot 's landts versekering. Maer als de meenigte en 't gewicht der saeken die hier te verrichten waeren, te kennen gaven dat tot d' afhandeling een langen tijdt behoefde, soo naemen om kosten te spaeren in dese benaeude tijden, de Gemagtigen van Edam, Monnikedam, Medenblik, Purmerendt en andre kleene steden, met bewilliging der andre leden hun afscheidt. Daerna vertrokken ook die van Enkhuisen, Hoorn en Alkmaer (nevens Geertruidenberg) te kennen gevende, dat hunne gelegentheit geen langer uitblijven lijden kon, met verdre verklaeringe, dat sij niet van meening waeren te scheiden van de Unie of Vereeniging tusschen Hollandt en Seelandt gemaekt, dat se sich ook verbonden hielden aen de vereeniging tusschen d' andre Provintien gesloten, vastelijk belovende in alles te sullen nakomen, wat, volgens de gemelde verbintenissen, op het stuk der regeering en schatting, tot 's landts behoudenisse tegens de moordaedige aenslaegen en 't geweldt der vijanden soude werden besloten. Weinig daegen daerna wierdt 'er een swaer verschil tusschen die van Noort- en Suidt-Hollandt over 't heffen der schattingen, door vier heeren by de Staeten daer toe gemagtigt met swaere moeite vereffent (1).

Ontrent het einde des jaers gaven de Staeten van Hollandt last

Margin notes:

1583.

Des Prinsen waerschouwing aen Enkhuisen en Hoorn.

Velius p. 257.

1584.

De Prins van Oranje werdt vermoordt.

De Gedeputeerden van Enkhuisen nemen na de moordt van den Prins om kosten te spaeren, hun afscheit van de dagvaert, onder sekere verklaering.

Bor XIX, 3 *b c.* *Hooft* XXI, 2.

Geschil tusschen Noordt- en Suidt-Holland vereffent.

(1.) *Bor* XIX, 3. *c.*

1584. last aen Sonoy om eenige sijner vendelen te versterken; en tot Enkhuisen, daer geduurig goede wacht diende gehouden, boven de tegenwoordige besettinge, bij goedtdunken van Burgermeesteren noch een en vijftig mannen aen te nemen, uit de vroomste en vertrouwtste van de borgerije, op op tien gulden ter maendt, en onder eede van sich te quijten als andre soldaten des landts, en insonderheit des nachts op de vesten der stadt, ter plaetse daer 't hun belast soude werden, te waeken (1.). Men hadt na de doodt van Prins Willem in 's landts grootste verlegentheit de hooge Overheit eerst aen den Koning van Vrankrijk, en daerna aen de Koninginne van Engelandt te vergeefs opgedragen, om beschermt te worden. Doch bij de Koninginne wierdt op het ernstig aenhouden der Nederlandtsche Gesanten (Doctor Francois Maelson te dier tijdt Raedt en Pensionaris van Enkhuisen was 'er een af) noch ingewilligt, dat se de Nederlanden met duisent ruiters en vier duisent voet-knechten soude bij staen, welk getal daerna noch met duisent soldaeten wierdt vermeerdert. Sij deedt de Staeten der Nederlanden seer hooglijk bedanken voor d'aenbiedinge der hooge Overheit, en insonderheit de Heeren van Hollandt en Seelandt, seggende: *Ik noeme besonder Hollandt, en Seelandt, om dat sij over langen tijdt soo standtvastig en getrou sijn geweest, die ook hunne middelen den anderen medegedeelt hebben, om ontslagen en ontrokken te sijn van de onderworpinge des vijandts.* Dese hulpe stondt den staet seer dier, niet alleen door 't verpanden van Vlissingen, Rammekens en den Briel in de handen der Engelsen (tot versekeringe van de betaelinge hunner onkosten) maer allermeest door de Leicestersche factie, die seer gevaerlijk en schaedelijk was. Want den Graeve van Leicester, van de Koninginne tot Overste haerer hulptroepen gestelt, was het Gouvernement Generael over dese Nederlanden bij de Staeten soo haest niet opgedragen, of hij trachte na hooger authoriteit dan hem toequam. Hij was een Personagie in 't eerst bij de Politijken in hooge waerde, en bij de Kerkelijken, als een voorstander en voester-heer van Christi kerke noch in meerder achting. Soo dat hij bij verscheide Regen-

Een en vijftig waertgelders aengenomen.

(1) *Bor* xix, 50.*d.* *Hooft* xxi, 46.

Gesantschap in Engelandt. *Bor* xx. 57.*b.* *&c.*

Bor xx, 70.*d.*

1585.

Leicestersche Factie.

genten, als voornaemelijk bij de meeste Kerkelijken, en daer door mede genoegsaem bij de gantsche gemeente sijn steunsel heeft gevonden. In sekre Deductie, van wegen de Noordt-Hollandtsche Synode in den jaere 1631 tot Edam vergadert, ingestelt, en aen de Staeten van Hollandt overgelevert, werdt getuigt: Dat Leicester onder schijn van religie eenige onder de kerkenraeden tot hem trak, tot nadeel van de politie, waer uit jalousien tusschen de kerkelijken en Politijken ontstonden. Hier door is het landt in d'uiterste verwerringe vervallen, provincien tegens provincien, steden tegens steden, onderdaenen tegens d'Overigheit in oneenigheit, verschillen, scheuringen, ja in beginselen van wapenen geraekt (1.). Geduurende dese twist hieldt Sonoy de sijde van Leicester, en de meeste Wethouders van Enkhuisen ijverden voor 't gesagh der Staeten, tot handthaving van 's landts vrijheden en gerechtigheden. Eenige ingesetenen, die 't anders verstonden, wierden te dier tijdt Engelsche Geusen (2.) geheten. Men socht Sonoy te bewegen dat hij sich den Staeten souw onderwerpen en sijn lastbrief van Prins Maurits, als Stadhouder, ontfangen, maer hij hadt daer geen ooren na: en sloot den Prins, voor Medenblik gekomen, om hem onder den eedt te brengen, de poort voor 't hooft (3.). Daerna verstaende dat men meende de besettingen binnen Enkhuisen en Hoorn te veranderen, ontboodt hij twee vendels van sijn regement uit Overijssel, en schreef aen de twee steden dat sij se van Leicesters wegen hadden in te nemen. Die van Enkhuisen antwoorden, den negen en twintigsten Maert, ('t welk toen Paesdag was) dat de Luitenant van Hohenloos vaendel dien morgen aldaer voor de poorte met vijf en veertig musquettiers was aengekomen, maer dat sij, voor 't ontfangen van sijnen brief, besloten hadden, nochte die, nochte eenige andere soldaeten, wie hen ook sonde, binnen te laeten; met versoek dat hij dese weigering, die om vredens wille geschiede, ten beste naeme (4.). Die van Hoorn toen in een sorgelijke beroerte sijnde, wilden ook geen meer soldaeten ontfangen. Korts te vooren maekte Prins Maurits den Burger-

1585.

(1.) *Siet de Deductie der Staeten van Holl. uitgegeven 1654 II Deel cap. 3. § 11.*

Enkhuisen houdt sich aen de sijde der Staeten.

(2.) *Beschrijving van Enkh. in 't Stede boek van J. Blaeu, en d' Aentek. van M. P. Proost.*

1587.

Sonoys weerspannigheit.

(4.) *Hooft* xxv, 235. *Bor* xxii, 32 *a.*

(1.) *Bor* xxii, 35. *c. d.*

1587. germeester Pieter Luytges Buiskes Admirael van de oorlog-schepen in 't Vlie, om den staet aen dien seekant, door de-sen man, daer men vast opging, te verseekeren. Sijn schrif-telijke Commissie, die bij sijne erfgenaemen werdt bewaert, was van desen inhoudt:

Pieter Buiskes wert Admirael van 's landts oorlogschepen in 't Vlie.

Commissie van Prins Maurits aen hem gegeven.

" MAurits geboren Prinse van Oranje, Grave van Nas-
" sau, Catzenellenbogen, Vianden, Dietz &c. Mar-
" quis van der Vere ende Vlissingen, Heere van St. Vijt,
" Daesbourg, de stadt Grave ende den lande van Cuik,
" Gouverneur Kapitein generael over Hollandt, Zeelandt,
" West-Vrieslandt, ende Admirael generael van der see,
" allen den geenen die desen sien sullen saluit. Alsoo wij
" tot vorderinge van de gemeene saeke, bevrijdinge der
" seevaert ende defentie deser landen nodich gevonden heb-
" ben, een getrouwen ende vroomen persoon te committe-
" ren, om over de schepen van oorloch tegenwoordich leg-
" gende in 't Vlie, of die dan noch sullen gesonden wor-
" den, als Admirael te commanderen, ende opsicht te heb-
" ben, op alle koopvaerders en koopmanschappen, aldaer
" passerende, doen te wetene: Dat om goet rapport ons
" gedaen van den persoon van Pieter Luytgesz. Buyskes,
" Borgermeester der stede Enkhuisen ende van sijn ervarent-
" heit ende getrouwicheit, wij den selven gestelt ende ge-
" committeert hebben, stellen ende committeren mits de-
" sen in den staet van Admirael over de voorschreven sche-
" pen van oorloge, gevende hem volcomen macht, aucto-
" riteit ende speciael bevel omme over deselve in der voor-
" schreven qualiteit te gebieden, den vijanden deser landen
" daer mede te krenken ende beschadigen bij alle middelen
" hem mogelijk sijnde, goede opsicht te hebben op de
" koopvaerders ende koopmanschappen, aldaer passerende;
" ofte deselve de licenten en convoyen achtervolgende de
" placcaten daer op gemaekt, behoorlijken betaelt hebben.
" Alle frauden te ontdekken ende aen te bringen, omme
" deselve bij de Raden van der Admiraliteit na behooren
" gestraft te worden. Goede ordre en crijgs discipline over

" den

„ den voorschreven schepen te doen houden, met ons ende 1587.
„ den Heer van Warmont onsen Luitenant Admirael in
„ Hollandt goede correspondentie te houden; ende voorts
„ alles te doen, dat een getrouwen Admirael van de voor-
„ schreven schepen schuldich is te doen, achtervolgende
„ den articulen, ordonnantien en instructien, daer op ge-
„ maekt of noch te maken, soo wel beroerende onse paert
„ ende gerechticheit van alle buiten ende prijsen als allen
„ anderen saeken den krijshandel ter see aengaende. Op
„ sulke gasien en tractament, als hem toegeseit sal worden,
„ welverstaende, dat den voorschreven Admirael onder
„ dexel van dien niet en sal mogen beschadigen de Keiser-
„ lijke Majesteit ofte andere Heeren en ondersaten des
„ Roomschen Rijkx, noch de Coninklijke Majesteit van
„ Engelant, Vrankrijk, Denemarken, Sweden, Schot-
„ lant, noch ook eenige onse bontgenooten en vrunden,
„ ten ware datse heurl. als vijanden deser landen gedragen
„ hadden, waer op ende van hem wel ende deugdelijk te
„ quijten den voorschreven Pieter Luitgesz. Buiskes ge-
„ houden wort den behoorlijken eedt te doen in handen
„ van de gecommitteerde Raden ter Admiralileit in Noort-
„ Hollandt, ende van de voorschreve Heer van Warmont
„ onsen Luitenant Admirael behoorlijke brieven van attache
„ te lichten. Versoeken daeromme allen Coningen, Prin-
„ sen, Vorsten, Heeren, heure stadthouderen ende landen
„ onses geallieerden den voorschreven Pieter Luitgesz. Buis-
„ kes, in 't gene den dienst deser Lande ende dese sijne
„ Commissie aengaet, alle goede vordering ende assistentie
„ te vertoonen. Gebieden ende bevelen ook alle Oversten,
„ Colonellen, Capiteinen, Bevelhebberen, schippers,
„ bootsgesellen, en allen anderen soldaten, te water ende
„ te lande den voorschreven Pieter Luitgesz. voor Admi-
„ rael van de voorschreven schepen van oorloge te beken-
„ nen en gehoorsamen, een ygelijk soo 't hem aengaen sal,
„ want der landen dienst sulks is vereisschende. Des 't oir-
„ conde hebben wij dese met onse name getekent, ende ons
„ gewoonlijk cachet daer op doen drukken; *was onderte-*

 „ *kent*

1587. „ *kent* Maurice de Nassau, *laeger stondt:* Ter ordonnantie „ van sijne Excellentie." *Milander*

De Brief van attache aen dese Commissie gehecht, luide als volgt:

„ IK Johan van Duvenvoirde ende Woude, Heere tot „ Warmondt, Luitenant Admirael over Hollandt ende „ West-Vrieslandt, gesien hebbende de brieven van Com- „ missie bij den Hoogh geboren Vorst ende Heere Maurits, „ geboren Prinse van Oranje, Grave van Nassau, &c. als „ Admirael generael van de vereenigde Nederlandtsche Pro- „ vintien, verleent op Pieter Luitgesz. Buiskes Burgermee- „ ster der stadt Enkhuisen, bevele ende ordonnere insge- „ lijks, dat de selve brieven van Commissie, daer aen dese „ gehecht is, naer haere forme ende inhouden sullen wer- „ den geobedieert, naegekomen ende achtervolgt. Aldus „ gedaen onder myn handt, en segel hier opgedrukt in den „ Hage den sessentwintigsten Martij XVc. LXXXVIIch. „ stilo novo. L. S.

„ Johan van Duvenvoirde ende Woude."

In 't najaer maekte Leicester een reise naer verscheide steden van Hollandt om sijn aenhang te stijven, en sich van sommige steden te versekeren, met naemen van Amsterdam, daer sijn toeleg door de Wethouders wierdt verhindert (1.). Daerna toog hij op Uitrecht, daer hij de wet na sijn sin versette: en hoopende, naer dien 't hem met de kerke (2.), soo noemden sijn aenhangers Amsterdam, gemist was, ten minste de Kapelle (3.), met welken naem Enkhuisen gemeent wierdt, te vermeesteren, quam op den veertienden van October tot Naerden, voornemens sijnde naer Noordt-Hollandt te reisen. De Staeten van Hollandt was dese reise seer verdacht, te meer nadien sij wisten dat Sonoy sijne komste seer ernstig hadt gevordert: en die van Enkhuisen geloofden, hoe sich Sonoy hadt laten ontvallen, dat hij met de komste van Leicester het vendel van Hopman Arent van Dui-

(1.) *Hooft* xxvi, 291 *&c.*

Leicester tracht naer Enkhuisen.

(2.) *Bor* xxiii, 46. *c.*

(3.) *Bor* xxiii, 45. *c.* *Reid p.* 210.

Duivenvoorden, 't welk in de ſtadt was gebragt, daer ſich de Staeten geheel op verlieten, en onder Sonoys regement niet behoorde, wel uit Enkhuiſen ſoude krijgen; ja d'Enkhuiſers vreeſden dat hij door middel van ſijn ſterk hofgeſin en 't vendel van Jacob Kriſtal, Sonoys Overſte Luitenant, 't welk binnen de ſtadt lag, en hem aenhing, geweldt ſou gebruiken. Om dit voor te komen, en Leiceſter hier in tegens te gaen, wierdt door heimelijke ordre of aenraeding der Staeten van Hollandt goedtgevonden, hem den ingang beleefdelijk te weigeren. Eerſt is hem van ſtadts wegen een brief te gemoet geſonden, die hem de reiſe wel ernſtelijk afriedt, op deſe wijſe, en met deſe woorden. 1587.

Doorluchtige, Hooghgeboore Vorſt, genaedige Heere,

Brief van de Burgermeeſteren, Vroedtſchappen, Kapiteinen van de ſchutterije en wijken der ſtede Enkhuiſen aen Leiceſter.

Bor XXIII, 45. 6.

„ ALſoo wij van daege te daege en hoe langer hoe meer „ van allen oorden verſcheide advertentien krijgen van „ diverſche perſonen van qualiteit, de waere Chriſtelijke „ religie ende 't welvaeren van der lande van herten toege„ daen, dat de Overſte Sonoy bij alle maniere en wegen „ tracht en arbeid, omme ſich van de ſtadt Enkhuiſen te „ verſekeren, ende 't vendel van Hopman Duivenvoorde „ daer uit te doen trekken, ende een ofte twee andere ven„ delen van ſijnen regemente in plaetſe van dien te doen leg„ gen. Ende ten einde hij 't ſelve ſoude mogen te wege „ brengen, werdt niet alleenlijk bij veele goede patriotten „ gepreſumeert, maer opentlijk verklaert, dat de voorſz. „ Overſte, ſoo door ſijn miniſters ofte Dienaers, als in ei„ gene perſoon uwe Excellentie ſoude hebben geperſuadeert, „ omme eens de ſteden van Weſt-Vrieſlandt ofte van den „ Noorderquartieren te beſichtigen, ende door 't middel „ van dien, als namentlijk door de preſentie en authoriteit „ van uw Excellentie, hem alſdan te ſtabilieren ende te be„ veſtigen in 't Gouvernement van Weſt-Vrieſlandt, 't „ welk buiten alle twijffel directelijk is ſtrijdende tegens de „ de gerechtigheden van de landen, ende dat noch te meer,

„ aen-

1587. „ aengemerkt ſijn Excellentie van Naſſau lang voor de aen-
„ komſte van uwe Excellentie in deſe landen is aengeno-
„ men, ende ook na ouder gewoonte ſolemnelijk geintro-
„ duceert als Gouverneur en Kapitein Generael over Hol-
„ landt, Seelandt, en Weſt-Vrieſlandt. Ende alſoo wij
„ deſe advertentien naer behoren in naerder deliberatien
„ hebben geleit, ende overdenkende dat wij nevens d' andre
„ ſteden, met de Ridderſchappe ende Edelen van Hollandt
„ uit kracht van de unie ſijn verbonden de privilegien en
„ gerechtigheden van den lande van Hollandt en Weſt-
„ Vrieſlandt te handthouden ende voor te ſtaen, ſoo en
„ konnen wij van ampts en eedts wegen niet verſtaen, dat
„ bij duſdaenige manieren 't Gouvernement van Weſt-
„ Vrieſlandt ſoude werden geſepareert van 't Gouvernement
„ van Hollandt en Zeelandt, ende conſequentelijk ſijn Ex-
„ cellentie van Naſſau onbehoorlijk ontrokken. Ende aen-
„ gemerkt deſe voorſz. ende andere verſcheide geruchten
„ onder onſe burgeren worden geſemineert en geſtroit, cau-
„ ſerende veel onderlinge miſverſtanden, waer uit apparen-
„ telijk groote inconvenienten geſchapen ſijn te rijſen, ſoo
„ hebben wij na verſcheide communicatien met den ande-
„ ren hier op gehouden, ten leſten geen naerder noch ex-
„ pedienter middel konnen bedenken, omme onſe borgeren
„ ende gemeente in vrede en eenigheit, met conſervatie van
„ de waere Chriſtelijke religie te houden, ende in egeene
„ haſard en evident perijkel de ſelve te ſtellen, dan uwer
„ Excellentie uit ganſcher herten te bidden, ende met alle
„ reverentie ernſtelijk te verſoeken, dat de ſelve in deſe
„ conjuncture alleenlijk voor deſe reiſe ſijne komſte alhier
„ binnen deſer ſtede, tot eenen anderen gelegener en be-
„ quaemer tijdt uit te ſtellen, tegen den welken wij ver-
„ hopen door Godes genade met goede voorſichtigheit ſul-
„ ke ordre te ſtellen, ende de ſaeke in ſulke verſekertheit
„ te brengen, dat uwer Exellentie alhier met een eendrag-
„ tig gemoedt en volkomen genoegen van de burgerij, na
„ de hooge ende heroique qualiteit van de perſonen van
„ uwer Excellentie, ende na 't vermogen deſer ſtede blij-
„ de-

„ delijk mag ontfangen werden. Ende aengemerkt ons ten „ vollen bekent is de naturele en ingeboorene goetheit van „ uwe Excellentie, ſoo hebben wij een vaſt betrouwen, „ dat uw Excellentie deſe onſe nodige excuſatie ende recht-„ vaerdige onſchuldt ten beſte ſal beduiden, ende ons niet „ quaelijk afnemen, dat wij voor deſen tijdt noodtſaekelijk „ om alle perijkel te verhoeden hier toe gedrongen ſijn ge-„ weeſt, biddende daeromme uwe Excellentie hertgronde-„ lijk dat de ſelve gelieve ons hier inne te accommoderen, „ ende geenſins ter contrarie door eenige te laeten veranderen, „ 't welk anderſins tot onſen grooten leetweſen, ſoude mogen „ ſtrekken, tot verminderinge van de reputatie en authori-„ teit van uwe Excellentie, tot ondienſt van den lande, en-„ de tot irreparable ſchade deſer onſer ſtede, al 't welk Godt „ almagtig gelieve door uwe Excellentie ſinguliere wijsheit „ ende voorſichtigheit te verhoeden. Wij konnen uwe Ex-„ cellentie ook niet verſwijgen, dat wij boven andere ver-„ ſcheide conſideratien ons moverende, ook geen kleine ſuſ-„ pitie hebben van de voorſz. Overſte, ende dat bijſonder, „ overmidts ſekere propooſten, dewelke de Overſte tegens „ ons, ook niet ſonder communicatie heeft gehouden. 1587. f. 46. a.

„ Wij ſouden deſe onſe jegenwoordige gelegentheit uwe „ Excellentie wel breder hebben gededuceert, maer hebben „ uwer Excellentie met ons langer ſchrijven niet moeylijk „ willen weſen, biddende uwe Excellentie 't ſelve in 't goede „ te willen verſtaen, ende deſer ſtede ſaeken in gunſtige re-„ commandatie te houden, hier mede

„ Doorluchtige, Hooghgeboren Vorſt, genadige Heere, „ bidden wij Godt almagtig uwe Excellentie te nemen in „ ſijne heilige hoede, ende uwe Excellentie heroicque voor-„ nemen, tot Godes eere ende deſer landen welvaeren te „ ſegenen. Geſchreven t' Enkhuiſen den veertienden Octo-„ bris 1587. *onderſtondt*, Uwer Excellentie onderdaenen, „ dienaeren, Burgermeeſteren, Vroedtſchappen, Kapitei-„ nen van de ſchutterije, ende wijken der ſtede Enkhuiſen, „ ende ter ordonnantie van de ſelve, bij mij onderteikent „ Jacob Jooſtenſz. *'t opſchrift was*: Doorluchtige, Hoogh-

1587. „ gebore Vorst en Heere, Heere Robert Grave van Lei-
„ cester, Banderheere van Denbig, opperste Hofmeester
„ ende Luitenant van haere Majesteit van Engelandt, Gou-
„ verneur ende Kapitein generael van de geunieerde Neder-
„ landtsche provincien, &c. onsen genadigen Heere."

Dees brief quam den Grave tot Naerde den vijftienden, soo als hij op sijn vertrek stondt, ter handen. Maer hoewel hem de taele der Enkhuisers vremdt voortquam en ten hoogsten misnoegde, merkende dat sijn aenslagen niet voort wilden, en hoe sijn gesach verminderde, nochtans liet hij daerom niet over te schepen op Hoorn, daer hij eerlijk ontfangen en wel onthaelt wierdt, blijvende echter de Magistraet aen de sijde en bij de meeninge der Staeten, schoon 'er onder de gemeente seer tegens wierdt gewroet. Hier van daen antwoordde hij dien van Enkhuisen sachtelijk, met klagen over 't wantrouwen op hem gevat, verschooning ja lof van Sonoy; niet sonder den Staeten over dwers een schrab te geven. De brief selfs luide van woordt tot woordt aldus.

Bor XXIII, 46. *a*.

Leicester komt tot Hoorn. *Reid p.* 211.

Robert Grave van Leycester, Baron &c.

Sijn brief aen die van Enkhuisen. *Bor* XXIII, 46. *b*.

„ ERentfeste, eersaeme, lieve, besondere, uwe missive
„ van den veertienden deser maendt, was ons gisteren
„ behandigt tot Naerden, alsoo wij op ons vertrekken wae-
„ ren naer desen quartiere, en sijn niet weinig verwondert
„ geweest te verstaen den inhouden van dien, alsoo wij nooit
„ eenige occasie gegeven hebben van sulke diffidentie en
„ misvertrouwen tegen ons, veel min ooit gedacht het ven-
„ del van Kapitein Duivenvoorde of eenig ander uit de stadt
„ Enkhuisen te doen vertrekken; want wij altijdt rondelijk
„ hebben verklaert, dat soo mijn dienst den landen niet
„ aengenaem waere, ofte dat de landen deur faute van ge-
„ noegsaeme middelen de swaere lasten der oorloge niet lan-
„ ger konden continueren, dat wij gedacht waeren te ver-
„ trekken, met die reputatie en goede conscientie, daer
„ mede wij herwaerts overgekomen sijn, om den landen
„ dienst te doen, laetende de provincien, haere steden,
„ sterk-

„ sterkten, en plaetsen soo ons die geduurende onsen Gou- 1587.
„ vernement in dese landen vertrout sijn geweest: u luiden
„ versekerende, dat wij noch om het beraeden van den
„ Heere van Sonoy (hoewel sulks nooit voorgedragen oft
„ versocht is geweest) nochte door persuasien noch induc-
„ tien van iemant anders, daer van souden wijken. Ende
„ soo gij u wel hadt laten onderrichten, soudt konnen mer-
„ ken hebben, dat het kleen gevolg van Edelluiden en die-
„ naeren, daer mede wij in de steden onsen persoon seer
„ geerne onder de burgerije vertrouwen, niet en kan die-
„ nen om eenige steden in te nemen of versekeren, soo de
„ voorsz. brieven schijnen te vermelden; verklaerende,
„ dat ons voornemen nochte meininge nooit sulks geweest
„ is, ende dat men ons in dien deele, met sulke presum-
„ tien, onderrichtingen, en faemstroyinge niet weinig onge-
„ lijks doet, ende niet weiniger den Overste Sonoy, die u
„ luiden wel kenlijk is met wat eene neerstigheit en getrou-
„ wigheit hij sich in den eersten aenvangk bij u luiden voor
„ allen anderen gevoegt, ende tot noch toe standtvastelijk
„ ende onbeweeglijk is dragende; en konnen anders niet
„ vermerken of u luiden werden hier toe gepersuadeert van
„ den geenen die niet anders soeken, dan door de onrechte
„ beschuldinge ende beswaeringe sijns persoons, ook haere
„ Majesteit ende ons daer mede voordachtig te maken, om
„ alsoo te komen tot haere verborgene intentien, die sij
„ met den naeme van religie en andre pretexten bekleden. f. 46. c.
„ Ten anderen sijn wij verstandigt dat de propositie on-
„ langs gedaen ter vergaederinge van de generale Staeten
„ bij den Raedtsheere van haere Majesteit Killegrey, u lui-
„ den ook eenig quaedt nadenken soude geven, dan soo gij
„ indachtig sijt 't geene daer van wij den Staeten hier be-
„ vorens hebben gedaen onderrichten, ende daerna self ten
„ diversche stonden hebben vertoogt, naemelijk, soo de
„ landen sich niet en erklaerden, ende een kort besluit ofte
„ resolutie maekten op 't continueren en uitvoeren van de
„ oorloge, daer mede haere Majesteit mogte contentement
„ gegeven geweest sijn, dat haere Majesteit soude gedwongen

 wer-

1587. „ werden den naeſten middel te verſoecken, ſult bevinden, „ dat die voorſz. propoſitie niet contrarie is der Staeten „ meeninge ofte voornemen, anderſins ſouden ſij devoir gedaen hebben, om binnen behoorlijke tijden te reſolveren, ende ſich te verklaeren op 't geene nodig was tot behoudinge der landen ende conſervatie van de reputatie van haere Majeſteit. Ende ſoo de Majeſteit nu verſoekt op het ernſtig aenhouden en preſentatien van den Prinſe van Parma, nevens de Staeten ofte haere gecommitteerden te treden in communicatie, met vaſt toeſeggen, dat ſij voor deſe landen handelen ſal met ſulke ſorgvuldigheit, verſekertheit en getrouwigheit, als ſij doen ſal voor haer eigen rijke, ſtaet van dien, en haer onderdaenen en inwoonderen, ofte ſoo de landen tot ſulken redelijk accoort niet geraeken en konnen, dat ſij de ſelve niet en ſal verlaeten, wat ongelijk geſchiet in deſen den landen ofte den Staeten van dien, want ſulks is hier bevoorens diverſchelijk verſocht geweeſt, als daer meerder perijkel in gelegen was, dan nu jegenwoordelijk; alſoo de Majeſteit ſulks doen kan ſonder eenig gevaer der landen; ende ſoo Godt ſulks nu niet gelieft de ſelve handelinge te ſegene, ende tot eenen gelukſaligen einde te brengen, preſenteert haere Majeſteit de landen niet te verlaeten, ſulks dat de voorſz. preſentatie niet en behoort eenige diffidentie te maeken onder den volke, ende inwoonderen van dien, maer veel meer de landen te bewegen om haere Majeſteit met dankbaerheit te bejegenen, ſoo eenen yegelijken het gemeene beſte voor oogen hadde, ſoo het ſchijnt ende gepretendeert wordt, verſoekende daerom dat gij alle misverſtandt ende diffidentie wilt te rugge ſtellen, ende laeten vaeren, op dat de gemeenten mogen in beter ruſte ende ſtilligheit gehouden, ende alle nieuwigheden ende inconvenienten voorgekomen werden, ende ſal ons welgevallen hier aen geſchieden, hier mede,

„ Erentfeſte, Eerſaeme, lieve, beſundere blijft Godt „ bevolen. geſchreven uit der ſtadt Hoorn deſen ſeſtienden Octobris, 1587. "

In desen brief repte Leicester van sijn komste niet: maer achtende, dat d' Enkhuisers, siende hem onversettelijk in sijn voornemen, 't hert niet hebben souden sijn spijt, met sluiten der poorte voor 't hooft onversoenlijk te maeken, sloeg voorts op weg derwaerts aen, en deeden hem die van Hoorn een stuk weegs uitgeley met een deel van hunne schutterije. D' Enkhuiser Wethouders lieten ondertusschen de Kapiteinen van de schutterije en de ovrige LXXII hooftmannen van de burgerij bij een versaemelen, en deeden daer dit voorstel: *Alsoo men onder de burgerije vast met woorden be twiste, of men de Graef soude binnen laeten, of niet, soo viel de vraege of sij dat stuk den Wethouderen niet in handen gaven.* Als nu de stemmen bij twee uit de Magistraet vergaedert waeren, bevondt men: hoe de twee- en tseventig hooftmannen, twee alleen uitgesondert, gelijkelijk stemden, *Dat men 't den Burgermeesteren soude in handen stellen, om den Graef binnen te laeten of buiten te houden: sulks sij 't tot meesten oorbaer en dienst van den staet van 't landt en in 't besonder der stadt souden goedtvinden.* Toen heeft men de Hooftmannen bedankt, en na dat se van 't Stadthuis vertrokken waeren ordre gestelt dat de poorten rondtsom met schutters wierden beset. De Wester of Streeker poort deedt men met vliegende vaendelen dag en nacht bewaeren: de klinketten liet men vallen, soo dat 'er in eenigen tijdt geen wagens in de stadt konden. Midlerwijl quam 'er tijding, hoe de Graef met sijn gevolg vast weg vorderde, en alreeds in de Streek, ontrent Grootebroek, een uure gaens van de stadt, was aengekomen. Maer hier sijn hem eenige Heeren van stadts wegen te gemoet gekomen; die, hoewel met beleefde woorden, hem den beschooren hoon, en den nadruk van dien, die hun, seiden se, leedt sou sijn, soo klaer en rustig voor oogen stelden, dat hij, vresende al 't overschot sijner achtbaerheit tevens te wagen, sich eindelijk liet geseggen, sijn opset glijen, en in de Streek bleef vernachten. Men heeft ook te dier tijdt verhindert dat 'er meer als twee of drie persoonen van 's Graven gevolg te gelijk in de stadt gingen; ten welken einde bij iemandt van de Wethouders op de val

1587.

Leicester trekt naer Enkhuisen. *Hooft* XXVI, 295. *Bor* XXIII, 46. *b*.

Wat daer de Wethouders ondertusschen doen. *Uit de Aentek. van J. S. Blaeubulk.*

Besending aen Leicester. *Bor.* XXIII, 46. *b*; *Hooft* XXVI, 295. 296.

Hij staekt sijn reise.

Aentek. van Blaeu-bulk.

1587. brugge der poorte de wacht wierdt waergenomen. Binnen de ſtadt hadt Sonoy laſt gegeven dat ſich 't vendel van Hopman Kriſtal rondtsom de Weſterkerk en in 't Paters hof, toen de woonplaetſe des Gouverneurs, ſoude leggen, om ſoo men vermoedt te nader aen de Weſterpoort te ſijn en des Graven toeleg te ſtijven. Hier tegens hadden de Burgermeeſteren door beleidt van Jacob Sieuwertſz. Blaeuhulk, den Burgermeeſter des voorleden jaers, het ſchip de Melknap groot ontrent derd' half hondert laſt, 't welk in den ſlag tegens Boſſu was gebruikt, leggende recht nevens 't Paters hof, met veel bootsvolk onder Hopman Pieter Semeyns doen verſien, die 't geſchut gereedt maekten en vaerdig hielden, om ſoo 't noodt gedaen, en de ſoldaten ſich opgemaekt hadden, daer onder te ſchieten. Ter ſelver tijdt quam de voornoemde Blaeuhulk ontrent het ſchip daer hem Hopman Kriſtal ontmoete, en met hevige woorden afvraegde: *wat het beduide, dat men den Melknap ſoo ten oorlog toe ruſte en van volk verſag, en dat binnen de haven der ſtadt?* Blaeuhulk antwoorde: *Dat ſij*, Wethouders, *dat hadden goedtgevonden, vermits de gelegentheit des tijdts ſulks vereiſchte; hem raedende als vriendt ſich ſtil te houden, om vordre moeyte te verhoeden.* Daer ſich de Hopman tegens liet hooren: *dat hij wel merkte wat men voor hadde, maer dat ſe doch niet ſouden doen 't geen hen naemaels mogt rouwen.* Onder deſe woorden merkte de Burgermeeſter dat Hopman Semeyns op het ſchip de handen vaſt jeukten, tegens Kriſtal, waer over hij tot hem ſeide: *Laet mij ongemoeit gaen. Gaet gij uwen wegh en houdt u ſtil.* Waer mede ſij malkanderen verlieten. Uit de Streek vertrok Leiceſter naer Medenblik; alwaer hem Sonoy etlijke dagen feſteerde; en veele redenen tuſſchen hen beide omgingen. Noch verloor Sonoy ſijne hoope niet om van Enkhuiſen meeſter te worden, en ſterkte ſich uit de beſettinge van Kampen, Blokzijl, Kuinder en andere, die alle van ſijnen regemente waeren, in ſulker voegen, dat hij uit Medenblik eenige honderden tot eenen haeſtigen aenſlag konde gebruiken. Die van Enkhuiſen daer over bevreeſt ſijnde, dewijl 't niet meer als twee kleine mijlen van daer was,

Ordre tegens het vendel van J. Kriſtal. *Blaeu-bulk. Aentek.*

Geſprek tuſſchen J. Blauhulk en Hopman Kriſtal. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Leiceſter vertrek naer Medenblik. *Hooft* XXVI, 296; *Bor* XXIII, 46. *d.*

was, en ſij niet alleen Kriſtal met ſijn gantſch vendel, 't welk Sonoy ten dienſt ſtondt, binnen de ſtadt hadden, maer benevens dien noch veele ingeſetenen die Leiceſters geſint waeren, hielden ſeer ſterk bij Prins Maurits aen, om van Kriſtals vendel, waer tegens ſij ſeiden alle nacht ſterk te moeten waeken, verloſt te werden, waer in hij haer geriefde, en den ſeſtienden of ſesentwintigſten van November Kapitein van der Aa daer in voerde. Hier mede was de ſtadt voor de Staeten ten vollen verſekert. Sedert ſijn 'er eenige uit de Magiſtraet, Leiceſters geſindt, van hunne bedieningen verlaeten, of buiten dienſt gehouden. Ysbrant Jacobſz. een oudt Burgermeeſter, ſeer misnoegt ſijnde, voer naer Weſt-Indien, daer hij overleedt. Ook heeft men Cornelis Pieterſz. ſtadts Wachtmeeſter uit ſijn ampt geſtelt om dat hij Sonoy en Leiceſter al te gunſtig was.

1587. Het vendel van Kriſtal moet vertrekken. *Reid* VII, 211. *Bor* XXIII, 81. *d.* *Enkh. Aentek.* *Bor* XXIV, 26. *a.*

Daerna trok Prins Maurits, na verſcheide onderhandelingen, met Sonoy en ſijn muitende ſoldaten te vergeefs onderleidt, den ſeven en twintigſte Februarij des jaers vijftienhondert en achtentachtig met weinig ſoldaten en twee vaendelen burgers van Enkhuiſen, twee van Hoorn, en noch eenige ſchutters uit d' andre Noordt-Hollandtſche ſteden voor Medenblik; om dat rondtsom te beleggen. D' Enkhuiſers lagen op den ſeedijk, daer, ſoo wel aen d' Ooſt- als weſter ſijde, eenige beſchanſing tegens 't uitvallen van die van binnen wierdt opgeworpen. Ook heeft men de ſee met oorlogſchepen, en de vliet binnens dijks met ſchuiten beſet. Na eenige weeken heeft men d' Enkhuiſers en andre burgers afgevoert, en hunne plaetſe met ſoldaten vervult. De burgers van Medenblik weken meeſt al te ſamen uit de ſtadt, en namen hun verblijf tot Enkhuiſen en elders, ſoo lang de belegering duurde. 'T welk was ontrent ſeven weeken, want den negen en twintigſten van April wierdt het verdrag tuſſchen de Staeten en Sonoy getroffen, en de ſtadt daerna overgegeven. Weinig dagen te vooren was 'er iemant t' Enkhuiſen Banke Cornelis genaemt, die ſich liet ontvallen: *Het is vrede over al. De geheele werelt ſal Geus worden. Waer ſullen nu de Wolven hunne luſt koelen, na hun de ſchaepkens van*

1588. Beleg van Medenblik. *Bor* XXIV, 37. *c.* &c. *Reid* VII, 218. *Velius* 268. *Aentek. van Blaeu-balk.*

Banke Cornelis werdt ter ſaeke van oproerig ſpreken gevangen.

Me-

1588. *Medenblik sijn ontgaen?* Dit seggen wierdt quaelijk genomen, en Banke gevangen. Hij moest bekennen dat sijne woorden tot oproer strekten en strafwaerdig waeren, biddende Godt en 't gerecht om vergiffenisse, met belofte, die met sijn handtteikening in het Stadts Crimineel-boek wiert bevestigt, van sich namaels voor sulks te wachten, op pene dat het oude met het nieuwe sonder genade soude werden gestraft. Dit was den xxv April ondertekent. Daerna hebben die van Hollandt verklaert door monde van Mr. Johan van Oldenbarnevelt, Advocaet van den lande van Hollandt, dat se den dienst van den Overste Sonoy niet langer begeerden. Die van 't Noorder-quartier en besonder die van Enkhuisen, schrijft P. Bor, waeren hem seer tegens. Of sij eenige bijsondere redenen tegens hem hadden, soude ik niet weten te seggen, dan ik hebbe besondre brieven gesien van Doctor François Maelson van den vijfden Iulij 1588, geschreven aen den Advocaet van Hollandt, inhoudende, dat hij verscheide advertentien hadden, dat die van Uitrecht secretelijk practiseerden om hem te maken Luitenant van den Graef van Meurs. U. E. heeft te considereren tot wat einde, namelijk, dat de Graef soude wesen een O in 't cijfer, en hij *fac totum* (1.). Wilt doch schrift hij verders, maeken, dat hij gelicentieert werde, want hij sijn leven langk geen dienst sal doen ten voordeele van 't vaderlandt. Hij schrijft ook: wilt doch daer toe arbeiden, dat hij geen commandement in Overijssel bekome. Ik heb nu gesien en bevonden wat van hem te verwachten is, *Et vide ne quid Respub. detrimenti capiat.* Willende seggen, *Sie voor u dat het gemeene best geen schade lijde.* Ook waeren eenige verwondert dat d' Advocaet Oldenbarneveldt Sonoys partije soo seer scheen te sijn, nademael Sonoy en hij maegschap aen den anderen rekenden: want het is kennelijk dat de selve Heere Advocaet het beleidt der saeken tegens Sonoy meest gehadt heeft. Daerna seit Bor, niet te willen ondersoeken wat besondre rededen d' Advocaet tegens Sonoy anders mag gehadt hebben, dan hij self in eenige sijne brieven en geschriften verhaelt, naementlijk, den welstandt des Vaderlandts en de be-

Uit het Stadts Oudt Crimineel-boek.

Sijn schuldtkenning en belofte.

Sonoy in groote ongunst van de Staten van Hollandt.

Bor xxiv, 95. *b.* en in 't besonder van die van Enkhuisen.

f. 96. *b.*

Schrivens van F. Maelson aen Oldenbarnevelt.

f. 96 *c.*

(1.) *Albedrijf.*

f. 96. *c.*

DOCTOR FRANSOIS MAELSON.

Dus heeft men MAELSONS Beelt in zilver uitgesneden,
Enkhuizens Cicero, de mondt van seven Steden,
Den wijzen Raat van Staat, den deftigen Gesant
Aen 't Brits en Deense hof, dat taalgeleert verstandt.
Doch wie zijn geest in Print of woorden wou bepaelen
Most zelfs een MAELSON zijn die ook de zon kon malen.

G. Brant.

bevestiging van sijn Excellentie van Nassau in 't Gouvernement van Hollandt en Seelandt, 't welk hij, en veele met hem, boven al in desen tijdt, voor 's landts welstandt hielden nodig te wesen. Sedert heeft men Sonoy in voldoening van 't geen hij op den staet eischte, te vreden gestelt, met een lijfrente van duisent gulden 's jaers, voor sijn en sijn dochters leven. Dit was het einde der Leicestersche factie in Westvrieslandt en ontrent Enkhuisen. Doch dewijl van dese inlandtsche twist bij veele soo verscheidelijk wierdt en wordt geoordeelt, soo acht ik mij verplicht den Leser mede te deelen 't getuigenisse van den Engelschen Historie schrijver W. Camdenus in sijne Jaer-boeken door bevel van de Koninginne Elizabeth geschreven, daer hij van Leicester en de Hollanders op dese wijse spreekt: *Wanneer hij (Leicester) gewaer wierdt dat sijn authoriteit van dag tot dag meer en meer afnam, heeft hij sich tot bedrogh gekeert, en voorgenomen niet alleen factien onder 't volk te voeden, maer ook Leyden en andre steden onder sijne magt te brengen. Doch als hij van dese hoope door de straf van sommige versteken was, en swaere aenstoot hadt gegeven, heeft hij, van de Koningin in Engelandt te rug geroepen, het gouvernement afgestaen, en den Staeten der provincien de vrije bestiering overgelaeten.* En een weinig daerna, *Men heeft ook niet te twijffelen of hij hadt in den sin de heerschappij aen sich te trekken. Doch dese volkeren hebben niet alleen tegens de magt der Spanjaerden, die sich op 't oorlogvoeren met geldt en list verstaen; maer ook tegens de schalkheden der Franschen en Engelschen &c. hunne aeloude en vaderlijke vrijheit niet alleenlijk door hun schrander beleidt behouden, maer door de toeneygende gunste der nagebueren boven alle gelove vermeerdert.* Het gewicht van dit loffelijk getuigenisse tot rechtvaerdiging en eere van de Hollandtsche regeering, sal mij vertrou ik, dit afwijken van de saeken tot Enkhuisen voorgevallen, doen ten goede houden. Aldaer wierdt in 't begin van Julij deses jaers iet ontdekt dat de stadt en staet, indien 't voortgangk gehadt hadde, grootelijks soude hebben beschadigt. Eenigen, en daer onder Koenraedt Reinersz. van Gotha, hadden aengenomen, de schepen die t' Enkhuisen laegen, soo wel uitlandt-

1588.

Bor XXIV, 100. *c. d.* *Siet verder van Sonoy Bor* XXIV, 102. *d.* 103. *a. b.*

Getuigenisse van Camdenus Koningin Elizabets Historie-schrijver tegens Leicester en tot rechtvaerdiging der Hollandtsche regeringe.

G. Camdeni Annal. p. 472, 473.

Voornemen om de schepen t' Enkhuisen in brandt te steken.

1583.

Alijdt Lucas daer over gebannen.
Uit het Stadts Oudt Crimineel-boek.

ſche als inlandtſche, in brandt te ſteeken. Dit wierdt ontdekt en Alijdt Lucas ſijn vrouwe gevangen. De Schout Luitgen Sieuwerſz. ley haer te laſt, dat ſe van dien moordaedigen en verradiſchen aenſlag geweten, ja haeren man daer toe geraeden hadt: daer ſoo veel bekenteniſſe op volgde, dat ſe verweſen wierdt, om bij de dienaers des gerichts met een ſchip op de borſt rondtsom de ſtadt geleidt te worden, met eenen heeft men ſe voor den tijdt van twaelf jaeren gebannen. Dit vonnis wierdt den ſeſten Julij uitgeſproken. Of dees aenſlag van d'aenleggers was bedacht om eenig beſonder gewin, of ten gevalle van de Spanjaerden werdt niet gemeldt. 'T was altijdt ſulks dat men de ſchepen te deſer tijdt ter gemeener beſcherming door d'aenkomſte van de Spaenſche vloote hooglijk van noden hadde.

Men ſtelt ordre tegens d'aenkomſte der Spaenſche vloote.
Bor XXV, 6.7 *a.*

Bor XXV, 7. *a.*

Om daer tegens ordre te ſtellen ſijn den negenden Julij eenige Hollandtſche en Seeuwſche Heeren in den Haege vergaedert, en onder de ſelve Jacob Sieuwertſz. Blaeuhulk, nevens Sieuwert Janſz. Krommendijk van Enkhuiſen. Deſe overleyden wat ſchepen men in elk geweſt konde uitvinden, om op de kuſten van Vlanderen te werden gebruikt, en 't geen 'er verder tegens de komſte der vijanden ſtondt te beſorgen. Doctor François Maelſon van Enkhuiſen wierdt in der ijl uit den Hage naer het Noorder quartier afgevaerdigt, om d'ordre die Prins Maurits verſtondt dat men tegens het landen der Spaenſche te volgen hadde, bekent te maken. Men ſtelde Mr. Adriaen Anthoniſz een ervaeren Krijsboumeeſter, nevens Willem Corneliſz. Pieter Hermanſz. en Remmit Nanningſz. Burgermeeſteren tot Alkmaer, Enkhuiſen, Hoorn, en Medenblik, om op de wachten langs alle de ſee-ſtranden ordre te ſtellen, ook te letten op de veſtinge van de ſchantſe tot Huisduinen, en het af- en weg-nemen van de bakens, tonnen, kapen, en andre kentekenen der ſtroomen, diepten en ondiepten.

Bor XXV, 7. *b.*

Jan Gerbrantſz. wert Vice-admirael van 't Noorderqnartier.
Aentek. van Blaeu-hulk.

Het Vice-admiraelſchap van Weſt-Vrieſlandt en 't Noorder quartier wierdt aen die van Enkhuiſen gegeven, en was Jan Gerbrantſz. van Enkkuiſen, een ſeer ervaere en dapper Krijgsman, d'eerſte die dat ampt bediende. Het Vice-admiraelſchap

ſchap van Suidt-Hollandt wiert te deſer tijdt bij Pieter van der Does, en 't Luitenant Admiraelſchap van gants Hollandt door den Heere van Warmondt bekleedt, gelijk wij te voren hebben gemeldt. Deſe hebben met hunne ſchepen de Vlaemſche havens beſet, en den Hartog van Parma, Gouverneur der Spaenſche Nederlanden, verhindert ſich bij de Spaenſchen te vervoegen, die midlerwijl door de Engelſchen ſijn bevochten, en daerna door een verſchriklijk onweder, uit den hemel, verſtrooit, en meeſtendeel ten gronde gedreven. 1588. *Bor* xxv, 8. *a. d.* 10. *a.* *Reid* VIII, 232.

In 't begin des volgenden jaers wierdt bij de Wethouders t' Enkhuiſen goedt gevonden, door twee uit den haeren ſeſſie in alle kerkelijke vergaederingen te nemen: 't welk de Kerkenraedt ſonder tegenſeggen heeft toegeſtaen. De reſolutie te dier tijdt genomen, met de verwillinge, en Commiſſie daer op gevolgt, luiden aldus: „ Ter vergadering „ van de vroedtſchap de ſtede Enkhuiſen op den 27 Januarij „ 1589 is gereſolveert, ende worden Burgermeeſteren geauthoriſeert, om twee perſoonen uit de vroedtſchap, „ weſende in de gemeente, te committeren, de welke, „ volgens het 34 Artijkel van de Kerkenordering in de Nationale Synodus in 's Gravenhage op den 20 Junij 1586, „ hen ſullen laeten vinden en compareren in alle kerkelijke „ vergaderinge, om mede te helpen reſolveren 't geene tot „ meeſte welſtandt van de religie ſal bevonden werden te „ behoren. " 1589. Reſolutie op het ſtuk der ſeſſie in de kerkenraedt t' Enkhuiſen.

Verwilliging van de Kerkenraedt.

„ Op huiden den 27 Januarij anno 1589 ſijn voor Burgermeeſteren gekomen Harman Janſz. ende Jan Dirkſz. „ ende hebben van wegen de kerkenraedt geconſenteert in „ de voorſz. Reſolutie. " Verwillinge.

Commiſſie voor de twee Commiſſariſen.

„ Wij Burgermeeſteren ende vroedtſchap der ſtede Enkhuiſen doen kondt eenen yegelijken dien 't behoort, ende Commiſſie.

 „ deſe

1589. „ dese onse opene letteren vertoont sullen worden, hoe dat
„ wij gecommitteert hebben ende committeren mitsdesen
„ de eersaeme Jan Thijsz. ende Jan Pietersz. onse mede
„ burgers in Raede, ende lidtmaeten der Gereformeerde
„ religie, om uit onsen naeme ende van onsent wegen, te
„ compareren in alle kerkelijke vergaderinge, om aldaer
„ volgende het 34 artijkel van de Kerkenordeninge, gestelt
„ in de Nationle Synode bij last van sijn Excel. gehouden
„ in 's Gravenhage den 20 Junij 1586, ende de verwillinge
„ ende consent van de kerkenraedt daer op gevolgt, te aen-
„ hooren ende mede bij voorvallende saeke te delibereren.
„ In oorkonde soo hebben wij Burgermeesteren en vroedt-
„ schappen voornoemt der voorschreven stede segel ter saeke
„ hier beneden op 't spatium van desen gedrukt op den 3
„ Februarij 1589."

Van de reden die de Magistraet t' Enkhuisen gehadt heeft om sessie in de kerkenraedt te nemen, is mij in geen Enkhuiser aenteikeningen iet voorgekomen. Doch in sekre Deductie gestelt van wegen de Noordt-Hollandtsche Synode gehouden binnen Edam in den jaere 1631, werdt geseit, dat dese sessie tot Enkhuisen is ingevoert bij occasie van de Leicestersche factie.

Den seventienden September, des selven jaers 1589, is de Heere van Thuillerye Gesante des Konings van Navarre, die hier te lande van de Staeten eenig geldt ten behoeve sijns meesters te leen hadt versocht, tot Enkhuisen t' scheep gegaen: Hij was door d' Enkhuisers van alle behoefte wel versien. Acht of negen dagen daerna, naemen de Spaenschen van Steenwijk, die met een potschip op de Suider see, waren gekomen, het veerschip van Swol: maer die van Enkhuisen daer kuntschap van krijgende, hebben se terstondt met een welbeseilt schip, bemant met eenige see-vaerende luiden, en een groot getal soldaeten vervolgt: doch de rovers sijn terstondt met de pot aen landt gevaeren, en met het volk dat se gevangen hadden naer Steenwijk getrokken. De Duinkerkers waeren in dese tijdt, niet tegenstaende dat men

De Gesant des Konings van Navarre tot Enkhuisen. Bor XXVI, 54.

D' Enkhuisers vervolgen eenige rovers van Steenwijk. Bor XXVI, 54.b.

men de geenen die in handen quaemen als rovers ſtrafte, noch in ſee, en hadden wederom etlijke Enkhuiſer Haringk-buiſen ingejaegt. Hier over deden die van Enkhuiſen hun beklag: en dewijl daer eenige Duinkerkers gevangen ſaeten, wilden ſe dat m'er een einde met maekte. Sij ſchreven door den Penſionaris Mr. François Maelſon dat ſe de gemeente niet konden paeyen, en bij aldien de Provooſt van 't hof door authoriteit van ſijn Excellentie niet derwaerts quame, ſoo ſouden ſe de gevangens eerſtdaegs in den Hage ſenden. Doch weinig dagen daerna wierden ſe met de koorde gedoot. 1589.

Eenige Duinkerkers tot Enkhuiſen opgehangen. *Bor* xxvi, 54.*b*.

Ontrent de ſelve tijdt was 'er een groote twiſt in 't Noorder geweſt van Hollandt, tuſſchen de ſteden van Weſt-Vrieſlandt, die hier uit ſcheen ontſtaen te weſen, dat Doctor François Maelſon gemaekt ſijnde Syndicus, ofte Penſionaris van Weſt-Vrieſlandt, ſekre redenen hadt voorgeſtelt, waeromme gearbeidt behoorde te worden tot handthaving van het ſouverain recht van Weſt-Vrieſlandt, en de regalia van dien: op dat het lichaem van Weſt-Vrieſlandt in ſijn geheel, en d'eige leden van dien ordentlijk en ongeſcheiden bij een mogten blijven, ſulks Medenblik in de ſeſſie of ſitting Enkhuiſen ſoude volgen. Dat men wel ſoude mogen gedogen, dat Edam en Monnikedam, hoewel eigentlijk geen leden van Weſt-Vrieſlandt, om de nabijheit, en dewijl ſe van den aenvang des oorlogs met die van Weſt-Vrieſlandt waeren geweeſt, een Collegie ſouden blijven, maer dat Purmerendt, als behoorende onder een beſonder Heere, den Graeve van Egmondt, moeſte uitgemonſtert worden. Die van Alkmaer wilden geen Weſt-Vrieſen ſijn, en ſterkte ſich met Edam, Monnikedam en Purmerendt, overtreffende d'andre drie in getal. D'Enkhuiſers en hunne medeſtanders wilden daer tegens het Collegie tot Hoorn brengen tot een minder getal, en men ſprak van een afgeſondert Collegie als van den lande van Weſt-Vrieſlandt op te rechten. Hier toe meenden ſe voor 't landt van Weſt-Vrieſlandt ſoo goedt recht te hebben als die van Hollandt ofte andre Provincien, nadien de ſouverainiteit van Weſt-

Twiſt tuſſchen de ſteden van Weſt-Vrieſlandt en 't Noorder quartier. *Bor* xxvi, 56.*d*.

1589. Vrieslandt soo wel vervallen was aen den lande van West-Vrieslandt, als die van Hollandt aen Hollandt, en van Seelandt aen Seelandt. Op welk recht ook het oprechten der munte van West-Vrieslandt was gegrondt &c. Daer tegens meenden die van Alkmaer, Edam, Monnikedam en Purmerendt, dat alles behoorde te blijven in den staet soo als 't was volgens d'acte die wijlen Prins Willem ten versoeke van Doctor F. Maelson in den jaere 1583 den 16 Novemb. hadde vernieuwt, bij welke belooft was dat sijn Excellentie die van den Noorderquartiere van Hollant geduurende de gemeene oorloge soude handthaven in de possessie van 't Collegie hunner gecommitteerde Raden ende den gevolge van dien. Men deede verscheide besendingen van hooger handt om dit verschil, dat aen alle sijden seer hert gedreven wierdt, neêr te leggen. Te vergeefs. Derhalven is ten laetsten bij de Staeten van Hollandt goedtgevonden hunne daghvaert den vijftienden van October binnen Alkmaer te leggen, en dat men daer onder anderen dese saeke in tegenwoordigheit van Prins Maurits soude trachten af te handelen. Komende dan op het punt van 't geschil, is eerst verstaen: wat aenging dat het scheen dat die van 't Noorder quartier sich tot een Provincie apart wilden maken, sulks niet lijdelijk was, en met alle middelen moest tegen gestaen worden, aengesien sij luiden van de Graven van Hollandt aengewonnen en onder Hollandt gebragt waeren. Men begost ook het recht der munte van West-Vrieslandt in geschil te trekken, en 't stondt geschapen dat uit d'eene twist verscheide andere souden hebben gesproten: dan om sulks voor te komen is bij den Prinse en d'andre Heeren soo verre gearbeidt, dat 'er besloten is: dat het Collegie bij provisie soude blijven als 't was, maer dat van toen voortaen de drie stemmen van West-Vrieslandt soo veel souden gelden, als d'andre vier: dat ook voortaen alle ordonnantien in 't Collegie souden getekent werden bij een uit de drie, en een uit d'andre vier steden; ofte dat d'ordonnantien anders uitgegeven krachteloos souden sijn. Hier bij, hoewel 't alleen bij maniere van voorraedt geordonneert was, is het gebleven:

Dagvaert tot Alkmaer. *Bor* XXVI, 57.*b.*

f. 57. *c.*

Provisioneel verdrag tusschen de stede van West-Vrieslandt en 't Noorderquartier. *Bor* XXVI, 57.*c.*

ven: te meer om dat Doctor F. Maelſon daerna gemaekt wierdt Raedt van ſijn Excellentie, waer mede ſijne commiſſie als Penſionaris quam op te houden. Terwijl de Heere Staeten en ſijn Excellentie in 't Noorder quartier en daerna ook tot Enkhuiſen quaemen, wierdt aldaer bij de Predikanten geklaegt over de beroeping van Tako Sybrantſz. predikant tot Medenblik, en beweert dat ſijn beroeping onwettig was, als alleen geſchiet bij de Magiſtraet; de Burgermeeſters daer tegens verdedigden de beroeping en verhaelden hoe ſe geſchiedt was. De Heeren, en de Prins, hen gehoort hebbende, verſtonden de beroeping wettig te ſijn, en verboden die meer in geſchil te trekken. Doch eenige jaeren daerna wierdt Tako niet alleen te laſt geleidt dat ſijn beroep onwettig was, maer ook onſuiverheit in de leere: daer verſcheide handelingen over voorvielen, die de Hiſtorien elders verhaelen.

1589. Geſchil over de beroeping van Tako Sybrantſz. *Bor* XXVI, 57. *a.* *Siet verders* *Bor* XXXII, *van* 70. *tot* 78.

In den jaere vijftienhondert en tnegentig begoſt men de ſtadt Enkhuiſen weêr te vergrooten. Eerſt wierdt de nieuwe haven gemaekt, welker invaert ſijn aenvangk nam tuſſchen de Keten-poort en d'eerſte Soutketen, ſtrekkende meeſt Ooſt en Weſt. In den aenvangk van 't delven is 'er bij weſten de haeringpakkerij van wijlen P. Janſz Swaeroog een gat door de ſtadts muur gebroken en een kleine brugge over den gracht geleit. Dit wierdt het Waterpoortken geheten: daer ſedert de ſtraete haeren naem van behielt. Deſe nieuwe uitlegging en vergrooting heeft ſich uitgeſtrekt van de oude Weſterpoort daer nu de nieuwe Viſchmarkt is, tot de tegenwoordige nieuwe Weſter of koepoort; en van d'oude Noorder poort, die te dier tijdt ſtondt op het einde van de Viſſchers dijk, tot de tegenwoordige Noorder poort, en voorts van d'oude Ketepoort ontrent het blokhuis Deenenburg, tot de tegenwoordige Keete-poort en veſting toe. Behalven de nieuwe haven heeft men ook eenige ſlooten of binnengrachten gegraeven, en met de aerde, die daer uit wierdt gedolven, de erven gehoogt, daer men de huiſen op boude, en tuinen op plantte.

1590. Vergrooting der ſtadt. *Aentek. van Blaeu-bulk.* *Enkh. Aentek.*

Den

1591. De Commissarisen der Staeten nemen d'eerste mael sitplaets in de Synode tot Enkhuisen.

Den derden Julij deses jaers vijftien hondert en een en tnegentig quaemen t'Enkhuisen de Heeren Willem van Nieveldt en de Raedtsheere Borle, Commissarisen der Heeren Staeten van Hollandt, met last om in de Synode van Noordt-Hollandt, die daer ter stede te dier tijdt gehouden wierdt, sitplaets te nemen en bij de Synodale handelingen tegenwoordig te sijn. In dese Synode was Clemens Martini Predikant tot Hoorn Præses, Johannes Damius Predikant tot Haerlem, Assessor, en Petrus Cornelii Predikant tot Alkmaer Scriba, of Schrijver. En wierdt hier aengaende de komste der Commissarisen dit volgende te boek gestelt:

Acta den 3 Julij.

Wat des aengaende in de acten der Synode wierdt aengetekent.

„ Sijn op huiden in desen Synode verschenen twee Com„ missarisen van den Hove der E. E. Heere Staeten van „ Hollandt, met naeme de E. Heere Willem van Nievelt „ ende de E. Raedtsheere Borle, dewelke verklaerden met „ sekere Commissie van de E. E. Heeren Staeten aen desen „ Synodum gesonden te wesen, ende dat om bij ons te sit„ ten, ende alle onsen handel aen te horen, ende daer in te „ verhoeden, dat niet anders als kerkelijke saeken in den „ Synodo gehandelt en werden, en van geen politijke saeken „ souden werden gesproken. Daer beneffens dat sij ons van „ wegen de E. E. Heeren Staeten souden aenseggen, als ook „ van wegen sijn Excellentie dat haer E. E. ende sijn Extie. „ dese Synodale Vergadering voor goedt en hun aengenaem „ advoyeren: verklaerende voorts haer last en Commissie te „ sijn, ons aen te seggen, datmen voortaen geen Synodum „ particularem sal houden sonder voorgaende weten en con„ sent van de E. E. Heeren Staeten en sijn Excellentie, 't „ welk als wij henlieden E. E. met behoorlijke eerbiedinge „ ende dankbaerheit in desen haere Commissie ontfangen „ hebben, soo is hun luiden voorgelesen de Acta des Synodi „ des voorgaenden daghs, daer tegen sij niet hebben iet „ gesproken, maer hebben 't hem wel laeten gevallen."

On-

Ontrent drie maenden daerna is in dese stadt uit Engelandt aengekomen seker persoon die sich uitgaf voor een Prins uit Persien, ja voor des Konings broeder. Dese reisde den sesten van October van Enkhuisen naer den Hage om Prins Maurits te spreken. Doch men merkte wel haest uit sijne woorden, en onwaerschijnlijke vertellingen, dat hij niet en was, die hij sich seide te wesen. Ter selver tijdt was hier yet op handen dat breder vertelling vereischt. Seker burger een seevaerendt man van Enkhuisen, genaemt Gerrit Eversz. was in Spanje geweest, en hadt daer met den Koning selfs gesproken. Of dit ter begeerte des Konings of ten versoeke des Enkhuisers geschiedt was, werdt niet gemeldt; maer wel, dat hem veel goedts wierdt toegeseit indien hij eenigen goeden aenslag wist uit te vinden om de stadt Enkhuisen aen des Konings sijde te brengen. Hij quam soo verre, dat hij eenige middelen om yet tegens de stadt te bestaen voorstelde; doch daer bij voegde, hoe sulks niet te doen was, dan met lanksaemheit, en met eenig geldt te wagen, tot omkoping van eenige persoonen, die men daer toe van noden hadde. En dewijl dese saeke vol gevaers en swarigheits was, meende hij, dat om te veiliger daer van te schrijven en te handelen, sulks bequaemelijkst soude konnen geschieden onder deksel van koophandel, van graenen, boter, kaes, ofte diergelijke De Koning de saek in overleg gebragt hebbende, deedt hem eenige penningen toe tellen, en gaf hem brieven aen den Hartog van Parma, die breder met hem handelen en hem verder van geldt versien soude; om andre Kapiteinen en luiden tot sijnen aenslag te bewegen. Doch in Hollandt gekomen sijnde heeft hij 't stuk aen Doctor François Maelson te kennen gegeven, versoekende dat hij 't selve in 't heimelijk aen Prins Maurits soude openbaeren, met aenbieding van sijnen dienst ten beste van den lande, en afbreuk der vijanden. Sedert is 'er over desen aenslag langen tijdt seer heimelijk gehandelt, soo tusschen Gerrit Eversz. en Dr. F. Maelson, den Prins en den Advocaet Oldenbarneveldt; als ook tusschen Gerrit Evertsz. en eenen Pieter Dirksz. onder schijn van koopmanschap. De brie-

1591.

Een die sich uitgeeft voor een Persisch Prins, komt tot Enkhuisen.

Bor XXVIII, 40. *c. d.* 41. *a. b. c.*

Gerrit Eversz. spreekt met den Koning van Spanje.

Bor XXIX, 18. *b.*

Die soekt hem tot eenigen aenslag op Enkhuisen te bewegen.

Bor XXIX, 18. *c.*

Gerrit Eversz. ontdekt de saek aen F. Maelson, en door hem aen Prins Maurits

Heimelijke handelingen om de Spaenschen te bedriegen.

1591. brieven die in groote meenigte over en weêr gingen, waeren seer dubbelsinnig en duister, voor de geenen die in diergelijke saeken onkundigt of ongeoffent waeren: ook scheen eene De la Faelge genoemt, met dese factorie gemoeit te te wesen, gelijk de gemelde Dr. Maelson aen den Advocaet schreef den 15 October deses jaers. *Nopende de toesicht*, schreef hij in dien selven brief, *hoope ik wel op de hoede te wesen. Ik hebbe Gerrit Evertsz. geseit, dat hij sal dubbel houden van 't geene hij aen Pieter Dirksz schrijft, om op alles naerder te letten. &c. Hij is gisteren bij mij geweest, en heeft mij verklaert 200 pistoletten op de boter ontfangen te hebben.* In eenen anderen brief van den 24 October schrijft hij aen den selven Oldenbarneveldt: *beroerende de saeke van Gerrit Evertsz. hoope ik door Godes hulpe seker te gaen, en op alle saeken te letten naer behooren, volgende U E. advijs. Belangende eenig volk yeuwers te doen komen, en soude ik om verscheide considerationen niet goedt vinden, maer eenig personagie te bedriegen (indien sulks met practijke seker soude konnen geschieden) soude ik geraedtsaemer vinden; niettemin sal gaerne hooren wat diesaengaende bij de practisijns sal werden geadviseert; hij verwacht noch 200 pistoletten, alsdan meent hij eens derwaerts te gaen.* In een anderen van den 11 November schreeft hij aen den Advocaet. *Pieter Dirksz. heeft op den 17 October wederom aen Gerrit Evertsz. geschreven, dat hij verwacht sijn komste aldaer, om haere artijkelen te schrijven, daer bij voegende dat hij al gereedt is, en hem beklaegt dat de koopmanschap geen voortgangk heeft, &c.* Nu dese koopmanschap bestondt hier in; Dat Gerrit Evertsz. in 't heimelijk last hadde om sijn stuk soo te beleggen dat hij den Oversten binnen Steenwijk soude dies maken en doen geloven, dat 'er op een avontstondt in 't begin van Mey eenige schepen met soldaten van Steenwijk in 't heimelijk souden t' seil gaen, om onder 't gebiedt van etlijke omgekochte Officieren naer Enkhuisen te vaeren, en de haven in te nemen: en dat sich ter selver tijdt binnen de stadt van gelijken openbaeren souden, die hij quansuis ook omgekocht hadde. Dus sou men sich, gaf hij voor, meester van de stadt maken. Eindelijk schreef Gerrit Evertsz. dat alles in de stadt soo verre gereedt was,

Brieven van Dr. Maelson aen den Advocaet Oldenbarnevelt over dit stuk geschreven.

Bor XXIX, 18. *ed.*

was, dat 'er niet en ſchorte dan d'artijkelen te ſluiten, den dag en uire waer te nemen. Hij ſoude ſelf met eenige waeren en koopmanſchap, om niet verdacht te ſijn, derwaerts komen en ſich in hunne handen ten onderpandt ſtellen, ſich ſelven ſulke ſtraffe als hun geliefde onderwerpende, bij aldien 't niet wel gelukte, als ſij ſijn beleidt volgden. Als nu d'andre ten antwoordt ſchreven, dat alles aen hunne ſijde van gelijken gereedt was, en daer niet ontbrak dan ſijn overkomſte om alles te beſluiten, liet hij dit door Doctor Maelſon aen den Advocaet overſchrijven, en trok naer Steenwijk, om 't bedekte voornemen te vorderen: doch hij quam den negentienden April des jaers vijftienhondert en twee-entnegentig te rug tot Hoorn, bij Doctor Maelſon dien hij verſcheide ſwaerigheden welke tot Steenwijk bij den Heere van Waterdijk (die den aenſlag van 's Konings ſijde beleiden ſoude) gemaekt wierden, en bij geſchriften geſtelt waren, te kennen gaf. Deſe tegenwerpingen wierden met Maelſon en den Heere van Warmondt L. Admirael van Hollandt ten dien einde tot Hoorn gekomen, overleit, en op eider een bequaem middel en antwoordt uitgevonden, en Gerrit Evertſz. genoegen gegeven: ſoo datſe niet en twijffelden of men ſoude het voornemen van Prins Maurits buiten alle ſorge en met goede verſekertheit tot een gewenſcht einde gebragt hebben tot ſonderlinge dienſt van den lande, en tot groot nadeel, ſchaede en ſchande der vijanden: want men meende al het volk dat de haven innemen ſoude in handen en gevangen te krijgen, en dat ſulks wel doenlijk was, nadien de haven met een laeg water droog valt. Voorts ſoude Prins Maurits met het Staeten-leger daer toe gereedt gemaekt, terſtondt op dien ſlag voor Steenwijk ſijn gerukt, om dat te belegeren: met dreigementen, ſoo ſij den gemelden Gerrit Evertſz. niet ſtraks vrij en los leverden, dat hij al 't gevangen volk met hunne Overſten ſoude doen hangen, ofte ſulke ſtraffen doen lijden als ſij dien Gerrit ſouden aendoen. Hier op is Gerrit Evertſz. den ſevenentwintigſten van de ſelve maendt weêr van Enkhuiſen afgevaeren, en quam des avonts in de Kuinder, met een voornemen om naer Steenwijk te trekken

Margin notes: 1591. — 1592. — Wat men voor hadde. — *Bor* XXIX, 19. *a*.

1592. en de Spaenſchen op alle gemaekte ſwarigheden t' onderrechten. Maer dien ſelven dag quam de Krijgsboumeeſter Jooſt Mattheuwſz. van Aelſt tot Blokſijl, en toog den aenſtaenden nacht met eenige ſoldaeten naer Steenwijk, om de gelegentheit der ſtadt, uit laſt van Graef Willem van Naſſau, Stadthouder van Vrieſlandt, te beſichtigen: 't welk hij dede, en toog terſtondt weêr naer Vrieſlandt. Dit brak den geheelen toeleg. Want Gerrit Evertſz. verſtaende 't geen 'er geſchiedt was, en dat 'er door dat beſichtigen een groote roep door gants Vrieſlandt liep, van 't voornemen om Steenwijk met den aldereerſte te belegeren, heeft groote ſwarigheit gemaekt in ſijne voorgenome reiſe, vreſende dat hem de Spaenſchen daer ſoude vaſt houden, hoewel ſij hem ontboden hadden. Hij trok dan te rug en quam den eerſten Mey weêr t' Enkhuiſen, vertoonende aen Doctor Maelſon het laetſte ſchrijven van Waterdijk, die hem beriſpte en ſijn ongenoegen toonde, vermits hij ſich op 't laetſte ſchrijven niet weder binnen Steenwijk hadt begeven; de roep van belegert te worden wierdt bij de Spaenſchen niet geacht: want ſij maekten ſich ſelven diets dat Prins Maurits iet op Geertruidenberg in den ſin hadde. Ook verhaelde Gerrit Everſz. dat de bode tegens hem bij monde ſeide, van oude Mey, ſonder meer te ſeggen; daer hij uit beſloot, hunne meening te ſijn, dat hij op dien tijdt daer ſoude komen om 't leſte beſluit met den anderen te nemen. Dit alles ſchreef Doctor Maelſon aen den Advocaet, op dat die met den Prins overleide, of men noch iet ſoude doen: doch de Prins vondt niet geraeden dat men iet verder op dien aenſlag, dien hij eerſt ſoo ſeker hadt gehouden, ſoude handelen. Dus liep die dobble toeleg vruchteloos af, door 't geene bij Mr. Jooſt van Aelſt uit laſt van Graef Willem, dien men 't voornemen niet hadt bekent gemaekt, ter handt was genomen.

D' aenſlag loopt door een kleene oorſaeke te niet.

Bor XXIX, 19. *a. b.*

Niet lang daerna is het Collegie der Admiraliteit van Weſt-Vrieſlandt en 't Noorder-quartier, dat een tijdt lang te Hoorn geweeſt was, van daer tot Enkhuiſen gekomen, om geduurende 't beleg van Steenwijk, dat noch deſen ſomer geſchiede, op alle voorvallende ſaeken te beter acht te ne-

nemen. Maer als het sedert weêr vertrok, is 'er bij de Wethouders door Doctor F. Maelson soo veel te weeg gebragt dat het selve Collegie soo wel tot Enkhuisen als tot Hoorn, beurt om beurt, t'elkens voor den tijdt van drie maenden gehouden worden: dien volgens sijn de Raeden ter Admiraliteit den eersten Maert des volgenden jaers tot Enkhuisen aengekomen: daer sij te dier tijdt voor de eerste reise haere sessie hebben genomen. In 't selve jaer van twee-en-tnegentig heeft men hier t'Enkhuisen een treffelijke loterij opgerecht, om daer uit te vervallen kosten tot het stichten van een nieuw siekhuis, 't welk daerna gebout is achter de Wester kerk, op de plaetse van 't Wester klooster. D'oude Suider haven wierdt te deser tijdt in de nieuwgemaekte haven doorgedolven, om te bequaemer van d'eene in d'andre haven te mogen vaeren. Dit geschiede ontrent de plaetse daer t'Admiraelschip lag, daer men Bossu door hadt verovert, naer welk schip den valbrug den naem kreeg van des Admiraels brugge. In den jaere vijftienhondert drie en tnegentig begost men de nieuwe wallen en bolwerken, die alle de soutketens binnen de stadt besloten, aftepaelen en aftesteken. Voor eerst strekte sich de vesting tot aen d'Oude Gouws vaert, en bleef eenigen tijdt ongesloten staen. Dit werk wierdt afgebaekent en afgesteken volgens 't ontwerp en d'ordre van Mr. Adriaen Anthonisz. Burgermeester tot Alkmaer, die den Staeten een geruimen tijdt voor Vestboumeester, of Sterktebouwer, hadt ten dienst gestaen.

1592.

Het Collegie der Admiraliteit werdt geordineert bij beurten soo wel tot Enkhuisen als tot Hoorn gehouden te worden.

Aentek. van Blaeu-bulk.

D'oude Suider haven in de nieuwe doorgedolven.

Aentek. van Blaeu-bulk.

1593.

De nieuwe fortificatie werdt begonnen.

Aentek. van Blaeu-bulk. en die van M. P. Proost en de Beschrijv. van Enkh. in het Stede boek van J. Blaeuw.

Te deser tijdt nam de vaert op Guinea een aenvang, en waren d'eerste die uit dese landen derwaerts voeren van Enkhuisen, en voorts van Medenblik en Hoorn, daerna van Amsterdam. Barent Eriksz. van Enkhuisen, een ervaere seeman, was in den jaere 1590 den eersten van November met het schip St. Pieter van Medenblik naer Hamburg gevaeren, van Hamburg naer Masagant in Barbarijen, van daer naer Brasiel: doch komende onder de Linie, was de windt hun tegen, soo dat se daer wel drie maenden bleven drijven, sonder de selve te konnen passeren. Ondertusschen vervielen sij op het eylandt van de Prins, ontrent twee grae-

Vaert op Guinea.

Wat daer aenleiding toe gaf.

Aentek. van Blaeu-bulk.

1593. den benoorden de linie. 'T was toen den 17 Septemb. en men bevondt 't ſchip meeſt van den worm gegeten, vermits het loodt daer men 't mede bekleedt hadde op verſcheide plaetſen was afgeſtoten. Dus moeſt men hier 't ſchip verſien, maer toen 't byna gereedt was wierden ſe door dertig mannen van St. Tome in der nacht overvallen en gevangen. Men bragt de ſchipper met ſijn volk ontrent ſes en dertig koppen naer St. Tomé, daer hieldt men ſe ontrent anderhalf jaer gevangen, tot dat de meeſte, ontrent dertig in getaele ſtorven. Hier ſittende quam 'er eindelijk een ſcheepken van Amſterdam, en recht daerna een bark van 't kaſteel de Mijne, in hebbende twee Franſche ſlaven, die bij Barent Erikſz. in de gevangkeniſſe quaemen, en hem de gelegentheit van de goudtkuſt ontdekte, en te kennen gaven wat waeren men daer moeſte brengen om te handelen. Dit geſchiede in den jaere 1592. Daerna los geraekt, door wat middel werdt niet verhaelt, quam hij in de maendt van Maert des jaers 1593 alleen t' huis: daer hij ſoo veel opening deede van 't geen hem de Franſche ſlaven hadden geopenbaert, dat men door ſijn beleidt t' Enkhuiſen een ſchip van veertig laſt, genaemt de Maegdt van Enkhuiſen, verſien met acht gotelingen, ſes ſteenſtukken, en vijf en twintig mannen, heeft toegeruſt. Hier mede is hij achter om geſeilt nae Guinea, ſonder in twee en dertig weken ſeilen te ſien. Deſe reiſe wierdt binnen den tijdt van negen maenden gelukkelijk volvoert. Hij quam in maendt ven Maert des jaers 1594 weder t' huis, mede brengende een deel goudts, acht of negen laſten grein, en ontrent tuſſchen de ſeven en acht hondert ponden olyfants tanden. Dirk Veldemuis een vermaerdt Schipper van Hoorn was in 't ſelve jaer van drie tnegentig naer Guinea gevaeren: maer hij verviel in de handen van eenige Françoiſen die hem met ſijn volk om den hals braghten. Daerna heeft de gemelde Barent Erikſz. wel elf reiſen in Guine geweeſt, en eens van daer in Weſtindien, medebrengende 10200 huiden. In 't ſelve jaer (van drie-en tnegentig) quam Schipper Cornelis Freekſz. Vrijer van Medenblik uit Angola, voor die van Enkhuiſen; ſijnde d' eerſte die

Barent Erikſz. van Enkhuiſen vaert d' eerſte uit deſe landen na Guinea. *Aentek. van Blaeu-bulk.*

Velius p. 270.

Aentek. van Blaeu-bulk.

Eerſte handel in Angola. *Aentek van Blaeu-bulk.*

die uit dese landen daer ter plaetse was geweest om te handelen. 1593.
Het einde deses jaers was seer ongelukkig voor die van Enkhuisen en andre see-steden, door de groote storm die op kersavont in Texel wel veertig schepen te bersten stiet, daer verdronken wel vijf hondert bootsgesellen. Doctor François Maelson schreef van dit onweder, den 12 Januarij uit Hoorn aen den Advocaet Oldenbarnevelt: *Ik ben seer verslagen geweest ter oorsaeke van de groote en ongehoorde schaede die in Mars-diep is geschiet, en is diergelijke bij menschen geheugenisse nooit gehoort geweest, ja niet gebeurt soo lang het landt het landt geweest is; en is de schaede voor als noch niet te waerdeeren, want daer noch veele schepen gebleven sijn, daer men noch geen tijding van heeft, en krijgen, Godt betert, daegelijks noch tijdinge van meerder schaede en ongeluk. Daer sijn veel treffelijke seeluiden gebleven, en onder anderen ook de soon van onse Bode, die in Peschora is geweest; een schadelijke doodt* &c.

Schrikkelijke storm en schip-breuk in Texel. *Bor* XXX, 78. *a. b.*

In de maendt van April des jaers vijftienhondert vierentnegentig wierdt de haring in de Suidersee in soo grooten overvloedt gevangen, dat men t' Enkhuisen het tal, 't welk een getal van twee hondert is, kon kopen om twee duiten, en tot Hoorn om eenen stuiver. Men voer t' Enkhuisen met schuiten op de reê en schepte den haring met manden. D' arme luiden haeldense van de visschers om niet. Te deser tijdt wierdt hier te lande bij verscheide Koopluiden overleg gemaekt om nieuwe en verre vaerten te besoeken. Hier heeft hun 't gevaer der Spaensche vaerten toe aengedreven, om 't beslag der schepen en andre swaerigheden, die hun daegelijks voorquaemen, t' ontgaen. Men begon ook te trachten nae een vaert bij Noorden om, naer China, Cathay, en Oostindië. Dese toeleg wierdt seer gedreven door Doctor François Maelson van Enkhuisen, en in Seelandt door den Tresorier Jacob Valk, nevens Balthasar Moucheron Koopman tot Middelburg. P. Bor verhaelt dat hij van Valk en Maelson verscheide brieven gesien heeft daer toe dienende, en met naemen eenen van Maelson daer hij scheef: *Verstaen te hebben uit eenen gekomen van St. Michaël of Archangel, dat twee dagen voor sijn vertrek van daer een Loesge van Colmogro*

1594. Overvloedt van Haring in de Suider see. *Aentek. van M. P. Proost. Velius p.* 271.

Bor XXXI, 69. *b*

Brief van Dr. Maelson aengaende de vaert benoorde om naer China. *Bor* XXXI, 69. *c.*

1594. *gro aldaer gearriveert was uit China, ſeggende dat ſij l. met ſes Loeſges van Colmogro gevaeren waeren door de Waygats na China, ende dat deſe Loeſge alleen wederom door de Waygats gekomen was, ende dat d'andre vijf volgden; die ſe alle daegs waeren verwachtende: en het ſcheepsvolk van de ſelve Loeſge verklaerde dat die vaert ſeer bequaem, gemakkelijk en excellent was; en nae 't ſeggen van den ſtuirman, ſoo ſoude daer geen bequaemer vaert weſen in de werelt, min tempeeſten en ſtormen onderworpen, want de Loeſges langs de kuſten vaeren, ontrent vijf ofte ſes voeten diep aen 't landt, ende ſomtijdts wat meerder, na de groote van 't landt, de voorſz. Loeſge hadde opgehadt ſeſtig mannen. &c.*
Door deſe en andre inſichten hebben de Staeten ingewilligt dat men twee vlieboots ſoude toeruſten, van tuſſchen de vijftig en tſeſtig laſten groot, verſien van oorlogsbehoefte en lijftogt voor acht maenden met volk na behooren, 't eene wierdt toegeruſt binnen Enkhuiſen door Doctor Maelſon nevens d'Admiraliteit van Weſt-Vrieſlandt, en 't ander in Seelandt door Moucheron, Valk en d'Admiraliteit aldaer. Daer is noch bijgevoegt op het aenraeden van Petrus Plancius Predikant tot Amſterdam, ſeker ſchip tot Amſterdam toegeruſt, om te beſien of men boven Nova Semla onder de Noordtpool door konde, want deſen weg beweerde hij dat gantſch ſeker, gewis en ſonder twijffel goet was, en dat den weg tuſſchen Nova Semla en 't vaſte landt van Tartarie ondoenlijk was. Deſe Plancius was een ſeer vermaerdt Coſmographus of Werelt beſchrijver en Paskaertmaker, wiens wetenſchap in deſen veel wierdt toegeſchreven. Op het Seeuwſche Schip was Schipper Cornelis Corneliſz. Naey, die Admirael van de reiſe wierdt gemaekt, ſijn Stuirman was Pieter Dirkſz. Strikbolle, beide burgers van Enkhuiſen. Op het ſchip van Enkhuiſen, de Mercurius genaemt, was Schipper Brandt Ysbrantſz anders Brandt Tergalen, een ſeer kondig en oudt bedreven ſeeman, en ſijn ſtuirman Claes Corneliſz. beide van Enkhuiſen, noch was op dit ſchip voor Commijs de wel ervaere en veelverſochte Jan Huigen van Linſchoten, die lang in Indië verkeert hadde. Op 't ſchip van Amſterdam was Schipper en ſtuirman

Bor XXX, 69. *c. d.*

D'eerſte reiſe naer Nova Semla, onder den Admirael Cornelis Corneliſz. Nay geboortig van Enkhuiſen.

Bor XXXI, 69. *d. Siet ook Grot Hiſt.* IV, 233. *&c.*

man Willem Barentſz. ſeer bedreven in de konſt der ſee-vaert. 'T Enkhuiſer ſchip liep, nevens den Seeuw, den vijfden Junij uit Texel. D' Amſterdammer volgde terſtondt. Den een-en twintigſten Julij ſaegen d' Enkhuiſers en Seeuwen 't eylandt Waygats. Sij voeren de engte wel in, die ſe de Straet van Naſſau noemden, maer het geweldt van den ijſgangk heeft ſe weêr uit de Straet gedreven. Den laetſten Julij voer Jan Huigen van Linſchoten nevens anderen met het jacht om d' uitkomſte van de Straet t' onderſoeken. Sij voeren die ten einde, maer hadden veel hinders van de miſt, die hun belette op alles behoorlijk acht te geven, eindelijk ſaegen ſij de geheele ſee van uit den Noordt-Ooſten en Noordt-Noordt-Ooſt afkomen, geheel met ijs bedekt: ook kregen ſij aen d' Ooſterwal bij 't landt komende volk in 't geſicht, daer ſij mede te ſpraek quaemen. Sij vraegden hen, 't waeren Samoyten of Tarters, na de gelegentheit deſer Straete en de Tartariſche ſee. D' andre ſeiden, *dat dit een kleene ſee was: maer daer deur ſijnde hadt men een groote wijde ſee: aengaende het ijs verklaerden ſe dat 'er na tien of twaelf daegen geen ijs ſoude weſen, en datmen in geen ſes weken van eenige vorſt ſoude weten, maer daerna ſoudt weder vrieſen.* Den eerſten van Auguſtus ſeilden de ſchepen weêr Straet-waerts in, en quaemen die ten einde, tot aen den uiterſten hoek van de Ooſterwal, en bevonden dat de hoek ſich van 't vaſte landt afſcheide, maekende alſoo een hoog eylandeken, van een vierendeel mijls groot. Dit noemde ſe Maelſons Eylandt, ter eeren van Dr. F. Maelſon, die deſe uitruſting ſoo ſeer hadt beneerſtigt. Komende buiten de Straet in de ruime Tartariſche ſee, die ſe de nieuwe Noordtſee noemden, kregen ſe wederom groote miſt, die hun 't geſicht benam, en ſeer gevaerlijk was. Daer benevens dreef de ſee noch vol ijs, doch anders was 't een ſchoone kuſt, maer ſonder havens of revieren, 't water was ſoo klaer dat ſe op ſeven en acht vademen diepte de grondt konden ſien, ja dat meer is de krabben daer op lopen, 't geen Jan Huigen van Linſchoten getuigt bevonden te hebben. Den tweden van Auguſtus naemen ſij hier de hoogte van tſeventig graden, en vervielen

1594.

Bor xxxi, 70 a.

Komen in de Straet van Naſſau.

Bor xxxi, 71. b.

Bor xxxi, 71. c. d.

Maelſons Eylandt.

Bor xxxi, 71. c. d.

Komen in de groote Tartariſche ſee.

Bor xxxi, 71. d. 72. a.

Vervallen in groot gevaer.

Bor xxxi, 72. c.

1594. ten dien dage in ſulken gevaer door de miſt en 't ijs dat ſe de ſeilen ſtreken, en onder, en met het ijs heenen dreven. Des anderen daegs begoſt het ijs te minderen, ook ontdekten ſij een haven en eylandt daer ſij ſich voor 't ijs bergden. Dit eylandt gaven ſe den naem van 't Staeten Eylandt, 't was ontrent twee mijlen groot, en lag van de Straet van Naſſau ſtijf vier mijlen beooſten Maelſons eylandt. Op deſe twee eylanden vonden de bootsgeſellen veel ſtukskens bergkriſtal, tuſſchen de ſteenrotſen, ſchijnende geſlepe diamanten te ſijn, etlijke als taeffels, andre als punten. Den vierden van de maendt voer Jan Huigen nevens anderen bij een ſandtbay, gelegen in 't 'midden van dit kanael aen landt. Men ſag hier geen ſchijn van menſchen of huiſen: doch men vondt 'er twee houte afgoden, gewendt met het aengeſicht tegen 't Ooſten, met een Rinnen hoorn of twee, die daer ſoo 't ſcheen voor geoffert lagen. Men heeft ook hier en daer geklooft en ook half verbrandt hout gevonden, en ſpoor van ſleden; 't geen te kennen gaf dat 'er ſomwijlen menſchen quaemen. Aen de ſtrandt van deſe ſandtbaey laegen ſeer veel boomen en drifthout, hoewel 'er geen boomen op 't landt waeren. Men vondt hier rotganſen, bergeynden, veldt-vinken, berg-kriſtal. Jan Huigen nam een van de houte afgoden, welken hij t'huis komende aen Dr. Paludanus, die al wat ongemeen was, in ſijnen konſtkamer verſaemelde, voor een vreemdigheit vereerde. Onder dit Staeten eylandt laegen ſij vijf dagen ſtil, en ſaegen 't meeſte ijs voor hunne oogen met koudt weder ſmelten, vermorſelen en verdwijnen. Sedert gingen ſij weder onder ſeil in een ruime klaere ſee, met opheffende baeren, ſonder grondt en ſonder ijs, ſich verſekerende dat deſe kuſte ſtrekte voorbij den hoek van Tabijn, en van daer naer China; en wenſchende dat ſe daer op verſien waeren geweeſt om de vaert naer China te mogen volbrengen. Sij voeren dan t'ſeewaert in, en dan weder na 't landt houdende, ontdekten de riviere Obij en andre kleene rivieren, na hunne giſſinge ſeilden ſe ontrent vijftig mijlen van Waygats, door ofte 't einde der Straete ſeewaert in, en noemden de laeſt ontdekte rivieren

Staeten eilandt.

Bor XXXI, 72. *d.*

Houte afgoden.

Het ijs verſmelt en vergaet.

Bor XXXI, 72. *a.*

Bor XXXI, 73. *a.*

na

na de naemen van hunne schepen, d'eene Mercurius, d'andre de Swaen, tot een gedachtenisse dat sij d'eerste tot daer toe gekomen waeren. Sij hadden verstonden sij nu hun ondersoek volbraght, de gelegentheit der kusten en doortogt gesien, en opens genoeg gevonden, dies beslooten sij dewijl de tijdt vast verliep weêr te rug te keeren. Dit besluit wierdt gevolgt. Sij quaemen den veertienden aen de Oost sijde van Waygats. Daerna seilden se weder door de Straet van Nassau, en ontdekten ontrent twaelf mijlen bij westen Waygats drie eilanden, daer sij 't Amsterdamsche schip, ('t welk geen doortogt hadt konnen vinden, en niet verder dan 't eilandt Oranje het uiterste en Noordelijkste boven Waygats was geweest) met het jacht dat het bij sich hadt, sijn gemoet. Hier vervielen sij gesaemelijk in groot gevaer, door onkunde van de droogte, tusschen dese eylanden, daer sij met een hakkelend seil op drie en derdehalf vadem diepte overstreeken. Dit geschiede als de schepen naer malkanderen toe voeren, en elk sich voor liet staen, dat d'ander kennisse van diepten hadde. Hier wierdt weêr goedt gevonden t'saemen naer huis te vaeren. Doch een harde windt uit den Noordt-westen dwong hen naer d'ontdekte eilanden te keeren en daer een rede te soeken. Den sestienden voeren sij aen 't Noorderste eylandt aen landt, Jan Huigen ging het rondtom om dat af te tekenen. Hier vondt men veel kruisen, en een dat boven d'andere uitstak, en van Jan Huigen met de vremde letteren die daer opgesneden waeren, wierdt afgemaelt. Dit eylandt noemden se Maurits eylandt, ter eere van Prins Maurits: het middelste gaven se den naem van Oranje, het derde of Suidelijkste, dat sij niet wisten oft een eylandt was of vast landt, noemden sij Nieuw Walcheren, ter memorie van die van Seelandt, als medehulpers en genoten van dese ontdekking: ook noemden se het landt besuiden de Straet van Nassau, tot den omwijk van Obij, Nieu Hollandt, ter gedachtenisse van hun vaderlandt; en dat van voorbij den inwijk, 't welk sij op den laetsten tocht ontdekten, Nieu West-Vrieslandt, als ook het landt van Waygats t'Enkhuiser eylandt. Den achtienden gingen sij van

1594.

Stemmen t'samen om weêr naer huis te seilen als houdende hunne ontdekking voor volbragt. *Bor* XXXI, 73. *a.*

Siet Bor XXXI, 73. *c.d.* 74. *a.b.*

Nieuw West-Vrieslandt. 'T Enkhuiser Eylandt. *Bor* XXXI, 73 *c.*

1594. van Mauritius eylandt t' ſeyl, en quaemen den veertienden September op Doggers-ſandt, hier nam d' Admirael Cornelis Corneliſz. ſijn afſcheidt, ſettende ſijn kours naer Seelandt, d'andre naer Texel, daer ſij den ſeſtienden aenquaemen. Daerna deeden ſe verſlag van hun wedervaeren aen de Staeten en Prins Maurits; onder anderen is Jan Huigen van Linſchoten in den Hage ontboden, daer hij ſijn wedervaeren aen ſijn Excellentie en den Advocaet Oldenbarnevelt mondeling heeft verhaelt, en met eenen aen den Prinſe overgelevert het verhael bij geſchrifte, met een afteikeningen der eilanden, kuſten en ſtrekkingen bij hem gemackt: verklaerende dat het hem, ten aenſien van ſoo goeden beginſel een geraedtſaeme en doenlijke en gewiſſe vaert of paſſagie dacht te weſen. Derhalven heeft men de ſaeke nader overleidt en op nieu goedtgevonden, tegens het naetſte jaer weêr eenige ſchepen derwaerts te ſenden, om d'ontdekte paſſagie nader te beproeven en te gebruiken. Tot dien

Jan Huigen van Linſchoten werdt in den Hage ontboden om rapport te doen.

Bor XXXI, 74.*b.*

1595. einde heeft men in den jaere vijftien hondert vijf en tnegentig een vloote van ſeven ſchepen toegeruſt. Het Admiraelſchap wierdt wederom bij Cornelis Corneliſz. Naey bekleedt, en 't Viceadmiraelſchap bij die van Enkhuiſen, door Brandt Ysbranſz. of Tergalen, voerende het ſchip de Hoope, ook wierdt het jacht van 't verleden jaer bij die van Enkhuiſen toegeruſt. Jan Huigen van Linſchoten en François de la Dale waeren Oppercommijſen van wegen de Heeren Staeten en ſijn Excellentie, die ook nevens andere tot Commijſen van wegen de Compagnie der koopluiden waeren geſtelt. Deſe vloote liep den tweeden Julij uit Texel. Doch de reiſe hadt geen voorſpoedt, door belet van 't ijs, nadien 't daer toen ter tijdt een ſeer harde en lange winter was geweeſt. Dies vonden ſij ſich genoodtſaekt, naer huis te ſeilen, naer dat ſe door Jan Huigen van Linſchoten een geſchrift, vervaetende de redenen, en noodtwendigheit van 't ſtaeken hunner reiſe, in de Straete van Naſſau hadden doen inſtellen, dat bij al de bevelhebbers der ſchepen wierdt onderteikent. Op deſe reiſe vonden eenige op het ſtrandt van de gemelde Straete, eenen dooden walviſch,

Tweede reiſe naer Nova Semla, om bij Noorden om te vaeren.

Siet Bor XXXII, 16. 17. 18. *J. J. Pont. Hiſt. Amſterd. Lib.* II, *cap.* XXI.

visch, hebbende Kaekebeenen van ses en twintig voeten langk. Een van dese bragt Jan Huigen van Linschoten tot Enkhuisen, 't welk daer in de doelen ter eeuwige gedachtenisse van desen tocht is opgehangen: Het ander sondt hij naer Haerlem, sijn geboorte stadt, daer 't op de groote saele tot een gedenkteken van hunnen inboorling ten toon hangt. Ontrent het midden van November sijn sij, na 't uitstaen van veel gevaers, stormen, vorst, hagelvlagen, sneeuwjacht, verdoolingen van malkanderen, meest altesaemen krank van scheurbuik, in 't vaderlandt behouden aengekomen, niemant achterlaetende, behalven twee mannen die op het Staeten eylandt door een grooten beer waeren gedoodt.

1595. Walvis-kakebenen bij Jan H. van Linschoten aen die van Enkhuisen en Haerlem vereert. *Bor* XXXII, 18. *c.* *S. Ampsing Beschrijving der stadt Haerlem p.* 113.

In dit jaer werdt de toorn der Suider kerk, die boven wel ses of seven voeten overhing, met groote behendigheit en konst recht geset: Men hadt hem onder doorbikt, en daer hout ingewikt (1.). Te deser tijdt leedt men hier te lande groote schade van de Duinkerkers, die veel schepen en haringkbuisen naemen (2.). Daer was nu geen goede ordre op het veiligen der see en de kusten des landts. Men hadt eenige schepen van de wacht voor Duinkerken en de Maes naer Vrankrijk gesonden, om d'oude Princesse van Oranje over te haelen, 't geen de rovers gelegentheit gaf om uit te komen. Ook was 't seer beswaerlijk hunne kleene schepen in te houden, met naeme bij donker weder en lange nachten: 't geen Jan Gerbrantsz. van Enkhuisen, Vice-Admirael van Hollandt over 't Noorder quartier, die 't verleden jaer eenige maenden 't bevel hadt gevoert over 's landts oorlogschepen voor Duinkerken, te dier tijdt aen de Raeden ter Admiraliteit tot Enkhuisen en Amsterdam hadt bekent gemaekt. Hun met eenen vertoonende dat het in den herfst best sou sijn, met vier of vijf schepen te kruissen ontrent Duinkerken, om soo veel als doenlijk was het inkomen van groote schepen, die se mogten genomen hebben, te beletten: d'andre oorlogschepen, meenden hij, moesten sich onder seil houden, tusschen 't Voorlandt, de Mase en de Wielingen, sich verdeelende in twee of drie vlooten, die altijds heen en weder loopende, d'een d'ander in 't gesicht dien-

De Suider toorn gerecht. (1.) *Aentek. van Blaeu bulk en M. P. Proost.* De Duinkerkers doen groote schade. (2.) *Bor* XXXII, 38. *c.*

Wat de Vice-Admirael Jan Gerbrandtsz. aen de Raeden ter Admiraliteit hadt vertoont: *Bor* XXXI, 80. *c. d.*

1595. dienden te houden, om malkanderen bij noodt te mogen bijstaen, en de vijandt te beter t'achterhaelen.

1596. Is mede op de tocht naer Calis. *Bor* XXXIII, 54. *b.*

'S jaers daer aen was de Vice-Admirael Jan Gerbrantsz. van Enkhuisen, nevens andre Hollanders en Seeuwen met de Engelschen op de vermaerde tocht naer Calis in Spanje, daer de stadt verovert, geplondert, en, tegens den raedt der Nederlanders, verlaeten wierdt. Weinig weken daerna sonden de Staeten der vereenigde Nederlanden eenige Gesanten, daer Dr. François Maelson een van was, naer Denemarken, om den Koning Christiaen den vierden geluk te wenschen met sijne krooning: met verder versoek, dat hij de vrijdommen en privilegien bij sijne voorsaeten den gemeenen Nederlanden en eenige besondre steden van dien, in sijne landen van Denemarken en Noorwegen verleent, en van over eenige hondert jaeren genooten, naer luidt der der brieven en Tractaten daer van sijnde, beliefde goedt te kennen, te bevelen, te bevestigen, en te vermeerderen: waer tegens ook de Staeten de vrientschap deser landen deeden aenbieden. Op dit voorstel heeft de Koning alle de verbonden, vrijheden en rechten, voordesen gemaekt en gegeven, toegestaen en bevestigt, en in 't besonder de privilegien aen die van Amsterdam verleent, en bij sijn Vader goedtgekent en bevestigt. Maer belangende de vrijheden van die van Enkhuisen en Schiedam, verklaerde hij (vermits hij bevondt dat die bij sijnen Vader nooit waeren geapprobeert noch bevestigt) voor dien tijdt sonder verder beraedt niet te konnen toestemmen en bevestigen: maer dat de selve steden sulks aen hem mogten doen versoecken, en hij dan daer in doen soude al 't geen de reden soude konnen lijden en toelaeten (1.). Ontrent dese tijdt heeft men de nieuwe Noorder poorte gebout.

Gesandtschap naer Denemarken. *Bor* XXXIII. 57. *c.* &c.

Des Koningks verklaringe aengaende de privilegien bij sijn voorsaten aen die van Enkhuisen verleent.

(1.) *Bor* XXXIII, 58. *b.* *Siet ook Grot. Hist.* V. 267.

1597. De nieuwe Noorder poort gesticht. *Aentek. van M. P. Proost.*

In den jaere vijftien hondert seven en tnegentig hadt Karel Roorda aen de Burgermeesteren van Enkhuisen, en aen Jacob Joostensz. Secretaris der selve stadt sekren brief geschreven, strekkende tot sijner ontschulding, ter saeke van de twist die hij, Roorda, tegens Graef Willem den Stadthouder van Vrieslandt hadde: daer nevens vermaende hij

Roordaes schrijven aen die van Enkhuisen. *Bor* XXXIV, 17. *b.*

se

ſe tegens de deſſeynen of voornemens van 't huis van Naſſau op hunne hoede te weſen. Deſen brief in de vergaedering der Staeten van Hollandt gebragt ſijnde, wierdt ſeer qualijk genomen. Men verſtondt dat Roorda ſoo wel Prins Maurits als Graef Willem verongelijktte, en ſijn ſchrijven aen die van Enkhuiſen te ſtrekken, om de Provincien en ſteden in oneenigheit en onderling miſvertrouwen te brengen. Dit ſchreven die van Hollandt aen die van Vrieſlandt, met verſoek van daer op te letten, en daer tegens ordre te ſtellen. Midlerwijl ging men t'Enkhuiſen, met de uitlegging en verſterking der ſtadt noch voort. De Nieuwe Keetenpoort wierdt in den jaere vijftien hondert acht en tnegentig geſticht; als ook de ſteene pijp-brugge die daer nevens leit. Doch 't leedt noch wel twaelf jaeren eer de kap op deſe poort werdt geſet.

1597. T' werdt bij de Staeten van Hollandt qualijk genomen. *p. 17. b. c. d.*

1598. De nieuwe Keten-poort gebout. *Aentek. van M. P. Prooſt en J. S. Blaeubuk.*

In den jaere negen en tnegentig deeden de Duinkerkers weêr groote ſchade ter ſee. Ook viel 'er te dier tijdt met een Enkhuiſer koopvaerder iet voor dat vertellens waerdig is. Vijf Duinkerkers hadden dit ſchip, daer Jan Reynertſz. een Enkhuiſer Schipper op was, aen boort geklampt, en het bovenſte van 't ſchip alreedts ingenomen, doch d' Enkhuiſers weerden ſich ſoo dapper, dat ſe de vijanden, die het bovenſte van 't ſchip hadden ingenomen, weder afſloegen en 't gevaer ontſeilden, hebbende met ſonderlinge voorſichtigheit de groote raa aen een keten gehangen, tegens het afſnijden, en het boven-net met lange ſpijkers doornagelt, de ſcherpe einden om hoogſtekende tegens het overklimmen. In dit ſelve jaer, geſchiede de ſee-tocht naer de Canarien, daer de Vice-Admirael Jan Gerbrantſz. de Witte vlagge voerde. Nae 't veroveren en verwoeſten van Groot Canarien en Gomera, heeft de Generael Pieter van der Does de Nederlandtſche vloot in tweën verdeelt, en vijf en dertig ſchepen, onder 't bevel van Jan Gerbrantſz naer 't vaderlandt geſonden. Van der Does ſeilden met ſes en dertig ſchepen naer St. Tome, onder de linie, daer ſij de Spanjaerden overvielen; maer door de landtſiekte wierden aengetaſt, die hem nevens vijftien of ſeventien Kapiteinen,

1599. Dapperheit van een Enkhuiſer koopvaerder. *Reid* XVI, 633.

See-tocht na de Canariſche eylanden, en St. Thome. *Bor* XXXVI, 41. &c. *Reid* XVI, 630. XVII, 654. &c. *Grot. Hiſt.* VIII, 373. &c.

en

1599. en wel twaelfhondert, ſoo krijghs-als bootsvolk, binnen weinig dagen weg nam: 't geen de vloot te rug dreef, miſſende toen ſe t'huis quam, de twee derden-deelen van 't volk. Met beter geluk quam een Enkhuiſer ſchip met ſout geladen, uit een eylandt na bij Weſt-Indiën, op de hoogte van Canarie, hebbende niet meer dan ſeſtien weken uitgeweeſt, welken tijdt men tot Cadix ſout haelende plag toe te brengen. Een iegelijk verblijde ſich, om dat men Spanje in dit ſtuk mogt miſſen: te meer, dewijl men 't in Spanje moeſt betaelen, en hier voor niet van de ſtrandt ſchepte, en 't was een derde deel beter dan 't Spaenſche ſout. Derhalven heeft men terſtondt dertig goote ſchepen uitgeruſt om derwaerts te gaen.

Nieuwe Sout-eylanden. *Reid* XVI, 634. *Siet ook Velius* IV, 275. 259.

Aen de Spaenſche ſijde ſocht men ondertuſſchen den Nederlanderen hunne ſeevaert met allerley liſt, en geweldt te verhinderen: ook hadt men 't op den haeringkvangeren gemunt, die in de nae-ſomer des jaers ſeſtien hondert, van
1600. tien Duinkerkers onder Noorwegen wierden overvallen. Vier oorlogſchepen die ſe tot hunne beſcherming bij ſich hadden, hielden op verſcheide geweſten de wacht, ſo dat 'er alleen twee den eerſten aenval moeſten wederſtaen, en 't eene in de grondt wierdt geſchoten, eer d'andre daer bij quaemen. Seſtien buiſſen ſijn 'er verovert, eenige daer van verbrandt, eenige met al de viſſchers, die onder in de buiſſen genagelt waeren, in den grondt geboort. Twee Schippers of Stuirluiden, die niet onder in 't ſchip wilden gaen, om alſoo verſmoort te worden, naemen ſij en nagelden ſe dwars kruiswijs over den anderen, door hunne handen en voeten, en lieten ſe alſoo ſinken: 't welk eenige deſer ſee-rovers korts daerna onder de galge in Seelandt hebben bekent. Deſe buiſſen wierden van eenige Duinkerkers genomen, terwijl d'andre vochten, 't geen te lichter geſchieden konde, dewijl de viſſchers geen geſchut voerden, en een groot getal Mennoniſten waeren, die doch geene wapenen gebruiken; ſoo dat de vijanden onder deſe meenigte van ſchepen woedde, gelijk een wolf onder een kudde ſchaepen. Maer de twee verſche oorlogſchepen ſiende, naemen ſij de wijk.

Groote wreedtheit tegens de huiſluiden gepleegt. *Bor* XXXVII, 46. *a. b.* *Reid* XVII, 693.

wijk. Twee hondert ledige Buiſſen, niet of weinig ge- 1600.
viſcht hebbende quaemen weder in Hollandt. Hier bij leedt
Enkhuiſen na de groote haerer haeringk-neering groote
ſchaede. Men ſondt terſtondt oorlogſchepen in ſee, om de
Duinkerkers te ſoeken, met een wierdt aen alle koopluiden
't gebruik der ſee voor den tijdt van veertien dagen verbo-
den. Eenige Duinkerkers heeft men bevochten, verovert,
en geſtraft; d'anderen ſijn 't ontſeilt. In dit jaer heeft
men 't Enkhuiſen op 't noordt-einde der ſtadt, aen de Noor- Steene beer gemaekt.
der dijk den ſteenen beer gemaekt, om 't binnen- en buiten- *Aentek. van*
water van een te ſcheiden. 'S jaers daerna begoſt men de *J. S. Blaeu-*
muur van den beer af in ſee om de ſtadt te leggen; daer ruim *bulk.*
acht jaeren aen wierdt gebout. In dat jaer, andre ſeggen 1601.
twee jaeren laeter, begeerden d'Enkhuiſers de Munte van *Aentek. van*
Weſt-Vrieſlandt, die nu ontrent vijftien jaeren na de an- *Blaeubulk.*
deren tot Hoorn geweeſt was, tot haerent te hebben, welk
verſoek hun toe wierdt geſtaen, onder beding dat ſe voor- De munt
taen beurt om beurt, dan tot Hoorn drie jaeren, en dan komt tot
weêr tot Enkhuiſen ſoude ſijn. Deſe tijdt wierdt daerna Enkhuiſen.
verlangt op ſeven jaeren, en 't ſelve recht aen die van Me- *Velius* IV, 278.
denblik ingewilligt. 260.

Den derden Januarij des jaers ſeſtienhondert en twee, een 1602.
vierendeel uurs voor den middag, was 'er t'Enkhuiſen een Aerdtbeving
aerdtbeving, die de huiſen deedt ſchudden en kraeken, tot tot Enkhuiſen.
groote ontſtelteniſſe der ingeſetenen; dewijl deſe laege lan- *Aentek. van*
den bij nae geen aerdtbevingen onderworpen ſijn. Men *M. P. Prooſt*
ſtondt hier dit ſelve jaer in groot gevaer door een ſwaere *en J. Blaeu-*
ſtorm en waternoodt: een ſtuk van de nieuwe muur, die *bulk.*
van de Noorderdijk gemaekt wierdt, ſloeg om verre; de Water noodt.
nieuwe dijk liep gevaer; de Noorder ſluis begoſt te berſten, *Enkhuiſer*
doch de burgers deeden ſoo veel weers, dat het door Godts *Aentek.*
genade daer bij bleef. Te dier tijdt begoſt men de haeg- De haegdoorn
doorn buiten om den voet des wals te planten. In dat jaer geplant.
ſijn hier een en twintig Duinkerkers aen de galge gehangen, XXI Duinker-
die bij den Kapitein Cornelis Pieterſz. Weide waeren opge- kers gehan-
bragt. Men hadt nu ſedert den jaere vijf en tnegentig met gen.
eenige koopvaerdij ſchepen, die ook ten oorlog waeren toe- *Aentek. van Blaeubulk en M. P. Prooſt.*

Mm ge-

1602. gerust, op Oost-Indiën gevaeren, om t'ontbeeren der Spaensche vaert met rijker winst te boeten: maer 't getal der koopluiden die hunne toerustingen in Compagnien verdeelden wierdt soo groot, dat men daer verscheide ongemakken en veel tweedragts ontrent het drijven hunner handelingen in Indiën te gemoet sag: 't welk de hooge Overheden bewoog om door hun beleidt de Compagnien in een te smelten. Toen verkregen die van Enkhuisen en Hoorn t'saemen een achtsten deel in de Compagnie, yder een sestiende deel (1.), D'eerste Bewinthebbers deser Compagnie sijn tot Enkhuisen geweest, Lucas Gerritsz. Willem Cornelisz. de Jonge, Jan Pietersz. Schram, Hendrik Gruiter, Jan Lourensz. Loosen, Dirk Dirksz Pelser, Gijsbert van Beresteyn, Barthout Jansz. Steenhuisen, Jacob Jacobsz. Hinlopen, François du Gardijn en Willem Brasser. Doch eenige van dese aflijvig werdende, mogten daer geen anderen in plaets gestelt worden tot dat het getal gekomen waere op seven personen. Ten behoeve van dese Bewinthebbers heeft men den Suider of Engelschen toorn met een hooge kap opgemaekt; daer sij eenigen tijdt hunne vergaederinge en kamer hielden (2.). Korts daerna, in de maendt van Mey des jaers sestien hondert drie, wierdt de stadt versien met het gerief van een Drukkerij, die hier door de Boekdrukker Jasper Tournay wierdt opgerecht (3.) In dit selve jaer in 't leste van Augustus is de staketting nevens de soutketen volmaekt. Men heeft ook te dier tijdt het Munniken klooster, bij de Suider kerke tot een nieuw Weeshuis, om daer vremde kinderen op te voeden, gemaekt (4.). Ontrent het einde des jaers ontmoete Jan Reynertsz. die drie jaeren geleden vijf Duinkerkers afsloeg, voerende 't schip de Bonte-koe, en komende met sout uit Vrankrijk, een Duinkerker Rover met achtien stukken wel versien van volk, die hem bij nacht aenboordt ley: maer hij vocht tot den lichten dag, en deedt soo veel tegenstandts, dat de vijandt des morgens seer beschadigt, en met verlies van veel volks van hem afwende. Jan Reynertsz. hadt noch twee schepen ontrent hem, welke hij met sijn kloekmoedigheit be-

Enkhuisen verkrijgt een sestiende part in de Oostindische Compagnie.

D'eerste Bewinthebbers.

(1.) *J. J. Pont Hist. Amsterd. Lib.* II. *cap.* xxv, *Velius p.* 280.

(2.) *Aentek. van Blaeubulk.*

1603. Drukkerij tot Enkhuisen opgerecht,

(3.) *Enkh. Aentek.*

Nieuw Weeshuis gemaekt.

(3.) *Enkh. Aentek.*

Kloekmoedigheit van Jan Reynersz. *Enkh. Aentek.*

bewaerde en die nevens hunne beſchermer behouden bin- 1603.
nen quaemen.

In den jaere ſeſtien hondert en vier heeft men, nae dat 'er 1604.
een nieuw uirwerk op de groote toorn was gemaekt, het oude *Aentek. van*
werk op het klokhuis bij de Weſter kerk gebragt. Den vier *Blaeubulk.*
en twintigſten van Maert, des ſelven jaers, is hier voor d'eer- 'T eerſte ſchip
ſtemael een ſchip uit Ooſtindiën aengekomen, genaemt de uit Ooſt-In-
Maegt van Enkhuiſen; daer Cornelis Pieterſz. een Enkhui- diën.
ſer burger, ſchipper op was. In de maendt van October *Aentek. van*
ſondt Prins Maurits een van de tien Spaenſche galeyen, langk *Blaeubulk.*
ontrent hondert tſeſtig voeten, in deſen ſomer met de ſtadt Een van de
Sluis verovert, tot Enkhuiſen: daer de ſelve door laſt van de veroverde ga-
Raeden der Admiraliteit wierdt opgemaekt, onder ſijn leyen tot Enk-
wandt gebragt, en, tot een gedenkteken van overwinning, huiſen geſon-
voor in de haven nevens Deenenburg geleidt, ter tijdt toe den, en opge-
dat ſe verging. Men bragt in 't jaer ſeſtienhondert en vijf leidt.
noch een uirwerk of klokgeſlag op de Suider of Engelſchen *Aentek. van*
toorn, die men nu den Ooſtindiſchen toorn begoſt te noe- *Blaeubulk.*
men, na dien 'er de Bewinthebbers hunne bijeenkomſten 1605.
hadden. In de voortijdt van dit jaer verlooren die van Hoorn De markt van
hunne markt van Deenſche, Sweedtſche en andere Noordt- de Deenſche
ſche oſſen, die aldaer van 't eerſte begin der ſtadt af, altijdt Oſſen komt
geweeſt was: en hun bij die van Enkhuiſen, ſoo Dr. Velius van Hoorn
ſchrijft, nu ondergaen wierdt, J. S. Blaeuhulk getuigt dat t' Enkhuiſen.
het noch wel drie jaeren aenliep eer ſij deſe oſſemarkt vol- *Velius* IV, 284.
komen verkregen, en dat men om die vaſt te ſtellen veele *Aentek. van*
gelegentheden van ſtallingen en ſtandtplaetſen daer voor *Blaeubulk.*
maekte. Sedert is deſe oſſemarkt hier langen tijdt gehouden
en ſeer toegenomen (1.), tot dat ſe ten laetſten, weinig (1.) *In den*
jaeren geleden, naer Amſterdam is overgegaen, Met de *jaere* 1624 *ſijn*
Duinkerkers hadt men noch veel ſtrijdts en moeitens om de *hier aengeko-*
ſee te veiligen. Daer liepen den tienden van December drie *men en ver-*
oorlog of rooſſchepen uit Duinkerken, welker Admirael op *kocht*, 11769.
hebbende hondert acht en twintig koppen, van Kapitein *oſſen.*
Lambert van Rotterdam met groote kloekmoedigheit wierdt *Uit de Aentek*
aengetaſt. De Duinkerkers weerden ſich dapper: maer toen *van Blaeubulk.*
hun Jan Gerbrantſz. d'Enkhuiſer Admirael aen boordt hadt D' Admirael van Duinker-ken werdt verovert. *Grot. Hiſt.* XIV. 471. 472. *Aentek. van Blaeubulk.*

 ge-

1605. geklampt, en dat ſe hun Admirael Adriaen Dirkſz. nevens drie-endertig mannen, hadden verlooren, ontviel hun de moedt, ſoo dat ſe ſich op hoope van genade opgaven. Het ſchip wierdt t'Enkhuiſen gebragt. Van 't volk ſijn 'er ontrent tſeſtig ſoo tot Enkhuiſen als tot Rotterdam gehangen: eenige weinige ſijn om hunnen ouderdom verſchoont, ſommige ſijn 't toen ſe ter doodt geleidt wierden ontlopen, ſonder dat hun iemant ſocht te weêrhouden, dewijl het meenigvuldig ſtraffen de gemoederen tot medelijden hadt bewogen. Naderhandt heeft men 't ſchip, dat t'Enkhuiſen bleef en ſedert ten oorlog wierdt toegeruſt, met het geſchut en 't ander toebehooren, tuſſchen de Raeden der Admiraliteit van Weſtvrieſlant en de Gemaghtigden van d' Admiraliteit tot Rotterdam gedeelt.

1606. Een Kruidtmolen opgeſprongen. *Aentek. van Blaeubulk.* 'S jaers daerna den ſes en twintigſten September is de Kruidtmolen die dicht buiten Enkhuiſen beweſten de kalkovens lag, met veel boskruidt geſprongen. Hier verongelukten twee ſwagers van den eigenaer des molens, Roemer Jacobſz. vroedtſchap der ſtadt. Door de ſlag van dit ongeluk ſchudde de halve ſtadt, als of ſe door een aerdtbeving wierdt aengetaſt.

1607. In den jaere ſeſtien hondert ſeven heeft men 't water beooſten de Monnikenkerk, en voorts de tooren-ſtraet ten einde, van de melkmarkt af, tot aen de ſluis bij de beuls brugge, met ſteen overwelft, en daer te vooren een ſeer vuil water was, een wijde ſtraete gemaekt. Door dat verwulft kan 't ſeewater in 't binnenwater doen lopen. *Aentek. van M. P. Prooſt en Blaeubulk.* Men begoſt ook de ſtraeten der ſtadt te verhogen. Daerna

1608. volgde in 't begin des jaers ſeſtien hondert en acht, gedurende de ſtilſtandt van wapenen met den vijandt en de handeling van 't beſtandt, ſulk een harde winter die mogelijk nooit ſijns gelijken in ſtrengheit hier te lande gehadt heeft.

Harde winter. De Suiderſee wierdt door de vorſt ſoo vaſt met ijs geſloten dat men met ſleden door paerden getrokken van Staeveren, *Aentek. van Blaeubulk. Velius* IV, 288. van Harlingen, en uit de Jouwer, ook van Weſep en Haerlem op Enkhuiſen liep: ja met vijftien en twintig ſleden achter malkanderen; ſommige met menſchen, ſommige met bier, ſommige met turf en andre waeren gelaeden. Op eene

eenen dag ſag men hondert en twee en tſeventig paerde- 1602.
ſleden op de ſee voor Enkhuiſen die met tenten en hutten, als oft een jaermarkt geweeſt waere, beſet was. Deſe winter ſoude de vijanden groote gelegentheden verſchaft hebben om over de diepſte ſtroomen in 't herte des landts te vallen: maer de ſtilſtandt der wapenen die men met hun geſloten hadt om in onderhandeling te treden, wederhieldt het geweldt ſijner wapenen, dat anders veele jaeren op ſulk een winter te vergeefs hadt gehoopt. Te deſer tijdt nam de ſcheepsbouwerij tot Enkhuiſen ſeer toe, ſoo dat men ontrent het uitgaen van Maert tachentig ſchepen telde, die binnen weinig maenden waeren gebouwt.

De ſcheeps-bouwerij neemt toe. *Aentek. van Blaeuvuik.*

In de volgende ſomer viel 'er in ſee iet voor, dat ſeer ſeldtſaem en wonderlijk was. Seker Stuirman Gerben of Gerbrant Willemſz. anders Makker genaemt, was met een dogboot, gelijk 'er toen noch veele van Enkhuiſen uitvoeren, in ſee. Hier is gebeurt dat ſeven van ſijne bootsgeſellen in de maandt van Auguſtus met de dog-ſchuit van boort voeren om 't wandt in te haelen: en dat 'er terwijl ſij daer meê doende waeren, een meerman voor den dag quam, die den hoek in den mondt hadde en beide ſijn handen op het boort van de dog-ſchuit ſloeg. Waer op de ſeven mannen hem ſiende ſoo verſchrikten dat ſe achter over in de ſchuit neêrvielen. Ondertuſſchen raekte de hoek los, en men ſag dat ſe bebloedt was. Toen ſwom de meerman die roodt van baerdt was, en lang roodt hair hadde, weêr van hun af. Aen boordt komende, vraegde de Stuirman, hoe dat wandt inhaelen ſoo lang geduurt hadde. D'anderen vertelden wat hun bejegent was, wat ſij geſien, en den ſchrik dien ſij gevat hadden. Daer de Stuirman op ſeide: Ik wilde dat gij hem in de ſchuit hadt gekregen, dan waeren wij al te ſaemen rijk genoeg geweeſt. De meenig was dat men hem als iet wonders ſoude hebben door 't landt gevoert, en voor geldt laeten ſien. Marten Pieterſz. Prooſt, een man van bekende geloofwaerdigheit onder de burgers van Enkhuiſen, uit wiens Aenteikeningen dit verhael is getrokken, ſchrijft dat de Stuirman ſijn Neve was, die deſe geſchiedeniſſe aen

Een Meirman bijna gevangen. *Uit de Aentek. van M. P. Prooſt.*

1608. hem ſelf, in 't bijweſen van ſijn vader en moeder en van Pieter Walichſz. Prooſt naderhandt Burgermeeſter deſer ſtede, bij den haerdt met eigen monde hadt vertelt. Met eenen verhaelt hij dat Cornelis P. Gijſen een Neve van den gemelden Burgermeeſter 's jaers te vooren in de maendt van Julius, rijdende met een wagen, vergeſelſchapt met eenen Tijmen Lubberſz. met vrou en kinderen, op het ſtrandt ontrent Haerlem een meerminne hadt geſien en aen 't geſelſchap geweſen, die nae 't ſcheen, ſich in de ſon vermaekte: dat hij, de voerman, hardt aenſloeg om voor haer over te komen, maer dat ſe ontrent dertig voeten voor hem in ſee was, dat ſe ſich toen noch omkeerde, en hun aenſag gelijk ſij haer deden, ſoo lang als ſe konden. Deſe vertellingen ſijn om hunne ſeldtſaemheit ſeer wonderlijk en bij ſommigen ongelooffelijk. Doch gelijk ik de ſelve niet vaſt derf verſekeren, ſoo derf ik die niet tegen ſpreken: wetende wat de hooghgeleerde Hadrianus Junius (1.) van Hoorn, en L. Guicciardin (2.) op het verhael van de Meerminne des jaers veertien hondert en drie getuigen: en 't geen ook bij den Predikant Samuel Amſing (3.) uit Guicciardin, van die ſelve ſee-vrouwe en noch van een ſeeman, in de Vrieſche ſee en een ander ontrent Noorwegen bij de ſtadt Elepag gevangen, werdt aengeteikent.

(1.) *Iun. Bat. cap.* XVII, 304. &c.
(2.) *L. Guicciard. p.* 299. *Siet ook J. I. Pont. Amſterd. Hiſt. Lib. II, cap.* XXVIII, *p.* 239.
(3.) *In ſijn Beſchrijving van Haerl. p.* 279.

Ontrent het einde van dit jaer, in December, heeft men de ſchilderijen aen 't gewelft van de Suider kerke, die nu ontrent hondert en vier en twintig jaeren geſtaen hadden, met een geele verfquaſt overgeſtreken en uitgewiſcht (4.).

De ſchilderijen in 't gewelft der Suider kerke uitgewiſcht.

(4.) *Aentek. van Blaeubulk.*

1609. In den jaere ſeſtien hondert negen, wierden de boomen rondtſom de ſtadt geplant, niet alleen op de wal, maer ook aen de ſee-kant en op den wierdijk. Ter ſelver tijdt deedt men het klokhuis een vierkant verhogen, op dat het geluidt der klokken te beter in de nieuwe ſtadt ſoude werden gehoort. Daer op volgde ten laetſten een opſchorting van den bloedigen oorlog door het twaelf jaerig beſtandt, 't welk den negenden van April wierdt beſloten, op ſeer vorderlijke en eerlijke voorwaerden, van den Koning van Spanje, en de Aertshartogen Albrecht en Iſabelle bedongen; die de ver-

Beſtandt voor twaelf jaeren.

vereenigde landen moeſten erkennen voor vrije landen, op de welke ſij rechtſwegen niet en hadden te ſeggen: tot eindeloſen roem der Hollandtſche wapenen; voor al van Godt, dieſe hadt geſegent, die 't groot geweldt van Spanje door kleene middelen hadt geſtuit, ons van de ſlavernije des lichaems en gemoedts verloſt, en de vrijheit des vaderlandts geplant en beveſtigt, in weêrwil van de trotſte heerſchappije des aerdtbodems. Dit beſtandt heeft men den vijfden Mey tot Enkhuiſen verkondigt, en daer over met het afſchieten van 't geſchut en 't vertoonen van allerleij vreugdetekenen geviert. In 't afſchieten is 'er op het Blokhuis Willegenburg een halfkartou van yſer geborſten, met groot gevaer van den geenen die 't aenſtak, en die daer ontrent waeren, ſonder iemant te beſeren. Het begin van dit beſtandt ſij hier het einde van deſe Hiſtorie, in welke de voornaemſte ſaeken, ſedert het begin der ſtadt voorgevallen, ſijn begrepen: van voornemen ſijnde, dit werk, ſoo wij nader kenniſſe bekomen van de volgende geſchiedeniſſen, met 'er tijdt noch verder te brengen, en te vervolgen.

1609.

'T wordt tot Enkhuiſen afgekundigt.

Aentek. van Blaeubulk.

Tot

TOt een besluit van dit Verhael der Enkhuiser Geschiedenissen vinden wij geraden hier noch bij te voegen, met wat woorden en lof-redenen etlijke vreemdelingen, en Schrijvers buiten de stadt gebooren, Enkhuisen beschrijven: mitsgaders een kort ontwerp van de tegenwoordige gelegentheit deser stadt, haere sterkte, groote, gestichten, regeeringe, welvaeren: en eindelijk eenige Aentekeningen van de vermaerde Schippers, strijdtbaere seehelden, Reysers, en geleerde mannen, die Enkhuisen heeft voortgebragt.

Wapenen van de Heer Hooft-Officier, de Achtbare Heeren Burgermeesteren, De Heeren Schepenen, Raden, Pensionaris en Secretarisen des Stadts Enchuysen. 1666.

De Heer Dirck Haeck,
Hooft-Officier.

De Heer Adam Cortleven,
Presiderendt Burgermeester,
ende Tresorier Extraordinair.

De Heer Cornelis Haeck,
Burgermeester ende Tresorier.

De Heer Pieter Semeyns,
Burgermeester.

De Heer Pieter Florisz.
Burgermeester, en Bewinthebber
van de Oost-Indische Comp.

De Heer Ysbrant Halfhoorn,
Præsident Schepen.

De Heer Ioan Ham,
Schepen, Raedt, en Penningh-
meester van de groote Visscherye.

De Heer Lucas Cant,
Schepen.

De Heer Hendrick Huygh,
Schepen, Raedt en Penningh-
meester van de groote Visscherye.

De Heer Meyndert Mossel,
Schepen.

De Heer Volckert Evertsz. Teer-
kooper, Schepen en Raedt.

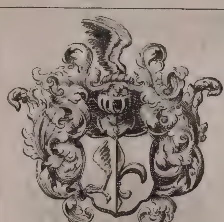
De Heer Mr. Florentius Florisz.
Schepen.

De Heer Willem Willemsz.
Raedt, en oudt Præsident
Schepen.

De Heer Gerrit Segersz.
Raedt, oudt Burgermeester en
Reken-meester.

De Heer Gerrit Glas,
Gecommitteerde ter vergaderin-
ge van haer Ho: Mog: wegens de Pro-
vintie van Holl. en Westv. Raedt deses Stadts.

De Heer Claes Wits,
Raedt, Ontfanger van de gemene
Lants-middelen en oudt Schepen.

De Heer Mr. Dirck Haga,
Raedt, oudt Burgermeester en Be-
winthebber van de Oost-Indische Comp.

De Heer Roemer Cant,
Raedt, oudt Burgermeester,
en Convoy-Meester.

De Heer Pieter Vis,
Raedt, oudt Burgermeester en
Gecommitteerde Raedt.

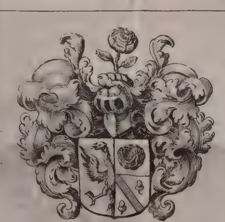
De Heer Mr. Adriaen Ionghknecht,
Raedt en oudt Burgermeester.

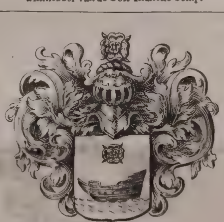
De Heer Dirck Quirijnsz.
Raedt, oudt Schepen, en
Dijck-Graef van Drechter-lant.

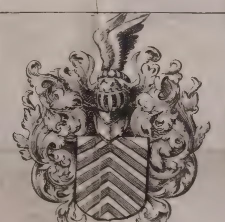
De Heer Iacob de Wit,
Raedt, oudt Schepen en
Heemraedt van Drechterlant.

De Heer Maerten Roos,
Raedt, Raedt ter Admiraliteyt
en oudt Schepen.

De Heer Gerbrant Blauw-Hulck,
Raedt, en oudt Schepen.

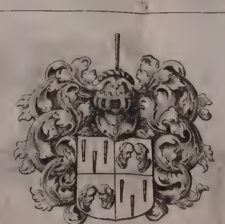
De Heer Gerrit Claesz. van
der Nyenburgh, Raedt.

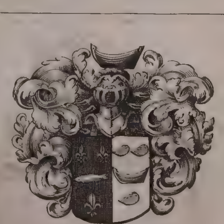

De Heer Isaac Pauw,
Ridder, Heer van Achthien-
hoven ende den Bos, Hoog-Heemraet
van Delf-landt, Hooft-Ingelant van de
Beemster, Pensionaris.

De Heer Mr. Ioan van Gent,
Hoog-Heemraet van de Beem-
ster, en Secretaris.

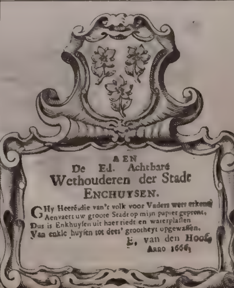

De Heer Mr. Cornelis Dól,
geseyt Hardeból, Secretaris.

De Heer Iacob Hilbrantsz. Vis,
Tresorier Extraordinair.

Simon Wybrantsz. Semeyns,
be-eedight Clercq.

AEN
De Ed. Achtbare
Wethouderen der Stadt
ENCHUYSEN.

GHy Heerē, die van 't volk voor Vaders wert erkent,
Aenvaert uw groote Stadt op mijn papier geprent.
Dus is Enkhuysen uit haer riedt en waterplassen
Van enkle huysen tot dees' grootheyt opgewassen.

E. van den Hoof.
Anno 1666.

BESCHRYVING EN LOF der Stadt

ENKHUISEN.

E ſtadt Enkhuiſen (het ſij dat ſe haren naem heeft van d'eerſte *Enkele huiſen* buitens dijks gebout, ofte van het *eindt* of *eindtken* der Streek, welk woordt in *Endke* of *Endge* en verder in *Enk* en *Eng* verandert) gelegen in Weſt-Vrieſlandt of Noordt-Hollandt, aen de engte der Suiderſee over Staveren, is ſoo ſeer niet vermaerdt door haere eerſte ſtichters, ofte door eenigen ouderdom, daer haer verſcheide Hollandſche ſteden in te boven gaen, als wel door haere goede gelegentheit, ſpoedige opkomſte, ſeevaert en kloekheit der inwoonderen. In d'oude Kaert-boeken der ſteden bij L. Guicciardin, en anderen uitgegeven, werdt Enkhuiſen meeſt altijdt benevens Amſterdam, en voor Rotterdam, Hoorn en andre ſee-ſteden geſtelt. De Cardinael Guido Bontivoglio ſeit van deſe ſtadt, *dat haere gelegentheit ſeer bequaem is, om dat ſe leidt op de Suider ſee; en niet min om het groot getal van groote ſchepen, die daer gemeenlijk worden gebout, 't geen haer maekt tot een van de beſte en meeſt geachtſte wapenhuiſen van geheel Hollandt.* Henricus Geldorpius beſchrijſt Enkhuiſen met deſe woorden: *'T is een ſtadt,* ſeit hij, *die ſterk ter ſee vaert, waer door ſij de waerdigſte koopmanſchappen van overal uit alle de geweſten der werelt, tot gerief van geheel Duitſchlandt bij den anderen haelt; die bequaem is om vlooten uitteruſten, en ervaeren in ſcheepsſtrijden, 't geen de Françoiſen, Gelderſchen, Schotten en Ooſterlingen, dikmaels met groote nederlaegen van de hunne hebben bevonden.* Hadrianus Junius van Hoorn ſpreekt van Enkhuiſen op deſe wijſe: *Deeſe ſtadt ſoude met recht een ſee-voogdeſſe genoemt mogen worden, dewijl ſij als door een noodwendige en gelijk als een onveranderlijke*

Bentivoglios beſchrijvinge van Enkhuiſen. *Hiſt. della Geurr. di Fiandra liv.* VI, 284.

Beſchrijvinge van H. Geldorpius. *In Libello cui tutulus Ruardi Tapp. Apotheoſ. p.* 48.

van Hadr. Junius. *In Hiſt. Bat. cap.* XVII, *p.* 279.

Nn *en*

en geduurige wet van ordre een sekre heerschappije over de see en vlooten heeft gevoert: geholpen door de gunst en ijver van Keiser Karel den vijfden en Koning Philips den tweden, die hun leven in geen andre dan Enkhuiser schepen plagten te wagen. Daer toe schijnt ook haer wapen van oudts een gelukkig voorteken gegeven te hebben: want sij voeren een blaeuwe schildt (gelijk men leest dat Sextus Pompeius een wapenrok van die coleur met den bijnaem van Neptunus hadt aengenomen) met drie haeringen en daer tusschen twee sterren, als of sij seggen wilden, dat se gelijk als haeringen door de see souden swemmen, en dat met sekre kennisse van beide de polen, en den loop der sterren. De Historie-schrijver Ubbo Emmius noemt Enkhuisen, *een groote stadt die onlangs door nieuwe vergrootinge seer was toegenomen*: en seit, dat se *magtig* is *door haere seevaert, daer haere gelegentheit, als sich in den boesem der see verre uitstrekkende, ten hoogsten bequaem toe is.*

Ubbo Emmius. *Rer. Fris. Hist. I, 13.*

Doctor Dirk Velius, die sijn geboorte stadt Hoorn, en Vaderlandt West-Vrieslandt door sijne Chronijke en Latijnsch Lofgedicht soo hooglijk heeft vereert, gedenkt Enkhuisen met deese veersen:

Dr. Dirk Velius: *In West-Fr. p. 11.*

.... An vivida ponti
Te domitrix ENCHUSA, *potens armisque virisque*
Et ratibus? latam muris ingentibus urbim
Quæ complexa tenes, super & Garamantas & Indos
Cognita per totum diffusis mercibus orbem,
Piscatuque tuo, longoque immane Salinis
Dispositu, crudi fervet noctésque diesque
Queis coctura salis?

'T geen wij dus vertaelen:

Sou ook mijn Lofgedicht van uwen lof niet singen
Gij kloek ENKHUISEN, *die de woeste see kont dwingen,*
Die magtig sijt door stael, door helden sonder tal,
Door schepen wijds en sijds? die in uw ruime wal
Uw groote stadt besluit, bekent in vremde landen,
Daer Indiaen en Moor de sterke son voelt branden,
Ja 't heele aerdtrijk door, soo ver het open staet,
Soo ver uw visscherij, soo ver uw handel gaet?
In uwe ketels werdt het graeu tot wit gesoden;
Die sieden nacht en dagh.

Hu-

Hugo Grotius noemt dese stadt, H. Grotius: Grot. Poëmat. p. 45.

..... potens ENCHUSA *mari.*

Dat is,

..... D' Enkhuiser stadt, die magtig is ter see.

Willem van Gouthoeven seit dat Enkhuisen *de voornaemste haven en see-stadt* is *van gantsch Hollandt; daer den lande meest aen gelegen is; leggende half aen de diepe Suider see en half aen schoon weylandt, met slooten en water soo doorbroken dat de plaese onwinbaer is, soo lang als de burgerij van binnen eenigheit, en buiten de seevaert vrij kan behouden.* 'T *is*, seit de beschrijving in 't Stedeboek van den Heere J. Blaeu, *een sterke stadt van natuure en kunst om haere goede gelegentheit, en de verhoole sanden in de see, die als verborge bolwerken tegen 't aenkomen der vijanden leggen: want de diepten tusschen de sanden sijn niet dan met groote behendigheit te beseilen, en moet met keeren en wenden geschieden; soo dat het voor d' onbedrevenen seer gevaerlijk is.* Sij is mede tegens 't geweldt der see met sterke dijken voorsien, insonderheit met den Wierdijk, die d' Oosterhaven, met een vasten muur, uit de see opgehaelt, besluit en versekert: een werk van seer groote kosten, nuttigheit en treffelijkheit. Voorts is se aen de landtsijde met seven bolwerken naer de nieuwe wijse gevest en gesterkt. Nae de laetste uitlegging werdt de stadt bevonden in haeren omring groot te wesen dertien hondert en vijftig Enkhuiser roeden. De meeste huisen der stadt sijn groot en ruim met steene gevels gebout en met pannen gedekt, om 't gevaer des brandts te meer voor te komen. Onder de groote gestichten verdienen de Suider en Wester kerken d' eerste plaetse, twee gebouwen, die na de gelegentheit van de stadt ter tijdt toen se gesticht wierden, seer voortreffelijk sijn, insonderheit de toorn der Suider kerke. In dese Kerk siet men 't graf en 't grafschrift van den wijdtvermaerde Doctor Bernardus Paludanus van wien wij daerna in de beschrijving der geleerde mannen, die tot Enkhuisen geboren of gestorven sijn, denken

W. van Gouthoeven. p. 97.

Sterkte der stadt.

Haere groote.

Gestichten der stadt.

Kerken.

ken te ſpreken. Aen de ſijde van de Weſter kerk is des ſtadts boek-kamer geplaetſt, verſien juiſt niet met veele, maer meeſt uitgeleſe en treffelijke boeken. Behalven deſe kerken ſijn 'er in de ſtadt geweeſt vijf Kloosters, een voor d' Auguſtijner Monniken (de Franciſcaners of Minrebroeders hadden hier geen Klooſter, maer alleen een Terminaris huis (1.), gelijk men 't noemde, dat is, een verblijfhuis daer ſij alleen voor ſekeren geſtelden tijdt hun verblijf hadden) d' andre vier waeren vrouwe-klooſters, als dat van St. Urſul; van St. Clara, of Barrevoeters; dat van St. Cæcilie, en van St. Agnes. Deſe gebouwen ſijn ſedert de tijdt der Reformatie door ordre der Overheit tot ander gebruik gekeert. Het Klooſter van St. Urſul, anders het Suider klooſter, is gebruikt tot de vergrooting van het Weeshuis der burgers kinderen: het Auguſtiner Monnike-klooſter tot een Wees-huis voor burgers kinderen boven de tien jaeren oudt ſijnde, en ook voor vreemde kinderen: het klooſter van St. Clara tot een Oude-mannenhuis: dat van St. Cæcilie ofte 't Weſter Klooſter tot een Bayerd, Sick- en Peſt-huis. Het Klooſter van St. Agnes is in woonhuiſen verandert. Het Paters Hof gelegen aen 't Suider Klooſter werdt voor een gedeelte gebruikt tot de Munterij van Weſt-Vrieſlandt, en 't ander gedeelte tot het hof ofte Vergaderplaetſe van de Heeren Raeden ter Admiraliteit. Op de plaetſe van dit hof, ſtaet een metael ſtuk geſchuts, een ſlang genaemt, uit een overwonnen en in de lucht gevloogen Duinkerker in 't ſchip van den verwinner, Kapitein Volkaert Kannonnijk, overgeſprongen. Ook leeſt men daer twee Gedichten ter eeren van des Enkhuiſers dapperheit, en tot gedachteniſſe van dit voorval, gerijmt door den vermaeiden J. V. Vondel, en in een taeffereel, ten dien einde opgerecht, met goude letteren aldus geſchreven:

Kloosters.

(1.) *Goutboeven p.* 118.

Weeshuiſen voor burgers en vremde kinderen.

Bayerd, Siek- en Peſthuis.

Munterij.

'T Hof der Admiraliteit.

Metaele ſlang aldaer ten toon geſtelt.

KLINK-

KLINK-DICHT.

Op het Roode Paert met ſijn metaelen Kanon, uit den overwonnen Duinkerker, onder den zeeſtrijdt, in Hopman Volkaert Kanonijx oorlogsſchip overſprongen in den jare 1622. den 3 in Wijnmaendt.

Fatalis equus ſaltu ſuper ardua venit.

WAt heeft de ſtoffery der ouden ons vervaert
Met Perſeus, en Pegaes, die, over zee gevlogen,
De werelt ſloeg voor 't hooft met een gedichte logen,
Een logen, in 't geſtarnt geſteigert hemelwaert!
Het braeve Enkhuiſen draeft, vol moedts, op 't Roode Paert,
Met ſijnen kopren mondt, dat gloênde blixem braekte,
En donderklooten, daer Noordtzee en lucht af kraekte,
Een Paert, op 't Prinſenhof in eeuwigheit bewaert.
Het quam, toen Volkaert dien Duinkerker hadt gedrongen,
Uit 's meeſters zeekaſteel, in 't Hollandtſch ſlot geſprongen,
De zeeheldt greep het bij den zeetoom ſonder laſt,
Het opent met ſijn hoef een Bronaêr voor den zanger.
Wij drinken op Parnas noch Helikon niet langer,
Dit is ons paerdebron, hier is geen droom aen vaſt.

ANDERS

Het Roode Paert ſpreekt.

IK holp op zee Duinkerken oorelogen:
Maer Volkaert leerde ons Hollandtſch ſchutmuzijk,
Mijn meeſter quam ten hemel opgevlogen,
Toen koos ik 't ſchip des vijandts tot een wijk,
Laet Grieken met Pegazen elk verguizen:
Het Roode Paert, dat heldendichters teelt.
Verwekt een bron in 't wijdt befaemde Enkhuiſen:
Daer bloeit Parnas: oudt Grieken ſit miſdeelt.

J. V. VONDEL.

Schuins over 't Klooſter van St. Urſul, ſtondt de Kapel van St. Eucherius, die ſedert verbout en gemaekt is tot een Gemeene-Landts gevangen-huis. Het Stadthuis dat op de Het Stadthuis.

Brede-ſtraet geſien wordt, is door ſijn geringheit en bouvalligheit aenmerkelijk. Dit vertoont noch oude tekenen van des ſtadts voorige kleenheit. Doch men verwacht dat de Wethouders, die tot noch toe de vergrooting en verbetering der ſtadt hebben bevordert, ook eindelijk hunne eige vergaederplaets en Stadthuis, ſullen vernieuwen, of na gelegentheit der ſtadt herbouwen. Op den Wierdijk ter ſijde van d'Ooſter haven, hebben de Bewinthebbers der Ooſtindiſche Compagnie hunnen kaemer of vergaderplaets en magaſijn-huis geſticht, een ſwaer en treffelijk gebouw. In d'oude Weſterſtraet ſiet men ook het Latijnſche Schoolhuis, een gebouw van den ouden tijdt, dat aenſienlijk is. De regeering van deſe ſtadt beſtaet in twintig Raeden, die men Vroedtſchappen noemt en altijdts blijven, nevens vier Burgermeeſteren en ſeve Schepenen, die jaerlijks afgaen, uitgeſondert een der Burgermeeſteren, die twee jaeren regeert. Als 'er iemant van de Vroedtſchappen ſterft, dan werdt 'er een ander burger door d'overige Raeden, bij meerderheit van ſtemmen tot vroedtſchap verkoren. De Burgermeeſteren kieſt men op deſe wijſe: Den laetſten dag van December werden door den Schout, Theſaurier en Secretaris twee-entſeventig cedullen, op elk drie naemen van de eerlikſte en gegoetſte burgeren geſchreven ſijnde, na dat ſe van de Burgermeeſteren beſichtigt, verbetert en goedtgekent ſijn, toegevouwen, en in des ſtadts kiſte tot den aenſtaenden dagh opgeſloten en bewaert. Den eerſten dag van Januarij werden, naer de Predikatie op den middag de gemelde naemen in een overdekte kop, door den Schout, den Schepenen aengeboden, en dan bij ijder der ſeven Schepenen een briefken uitgetrokken, ende wiens naemen daer opgeſchreven ſtaen, van ſtonden aen gehaelt. Deſe kieſen uit de overige ſeſtien Vroedtſchappen, met de meeſte ſtemmen drie Burgermeeſteren, die daerna den vierden uit de afgaenden kieſen en met den ſelven hunne regeering aenvangen. De Schepenen plagten van den Schout op den ſelven dag uit veertien perſoonen, bij de Burgermeeſteren van 't verleden jaer daegs te vooren genomineert, verkoren te wer-

Ooſtindiſche kamer.

Latijnſche Schoole.

Regeering der ſtadt.

Uit de Beſchrijv. van Enkh. in het Toneel van de ſteden der vereenigde Nederl. door J. Blaeu.

werden. Doch in den jaere 1666 hebben de Wethouders der ſtadt van haere Ed. Gr. Mog. de Staeten van Hollandt verkregen, dat de Schepenen voortaen in plaets van door den Schout door de nieuwe Burgermeeſteren ſullen werden gekoſen. Deſe ſtadt repreſenteert hedendaegs, nevens d'andre West-Vrieſche ſteden, in de vergaderinge van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Hollandt en West-Vrieſlandt, de ſouverainiteit van 't ſelve landtſchap? en heeft als een groote ſtadt in alle de hooge Collegien, ſoo van Hollandt, als van de Generaliteit der vereenigde Provincien, haere Gecommitteerden; beſittende in de bijeenkomſte der Staeten van Hollandt de veertiende plaetſe. De voornaemſte neering, en 't meeſte welvaeren der ſtadt, beſtaet, gelijk te vooren eenigſins is aengeweſen, in 't reden of toeruſten van ſchepen, om koopmanſchappen te vervoeren, en inſonderheit tot de Haering-vangſt; die hedendaegs voor de hooftneering der ſtadt werdt gehouden. Ook is 'er geen ſtadt in Hollandt, die jaerlijks ſoo veel haeringk-buiſſen in ſee brengt. In ſekre korte beſchrijving over de Haering-viſſcherij in Hollandt, ingeſtelt bij den Heere Mr. Meynert Semeyns, Rechtsgeleerde van Enkhuiſen, leeſt men dat die van Enkhuiſen bijna de helft meer buyſſen als d' andre ſteden van de Groote Viſſcherij, ofte Haering-vangſt, met malkanderen uit reden; te weten, als Delft, Rotterdam, Schiedam, en den Briel: Dat die van Enkhuiſen gemeenlijk viſſchen, met tuſſchen de vier en vijf hondert Buyſſen, en die van de Maeſe met tuſſchen de twee en drie hondert Buyſſen. Dat ijder Buis gerekent groot te ſijn ſeſtien laſten voor een jaer en om drie reiſen te doen, uitgeruſt ſijnde, komt te koſten boven de ſeven duiſent vijf hondert guldens; het ſchip met ſijn opſtaende wandt drie duiſent een hondert en vijftig, en d'uitreding vierduiſent, drie hondert en tachentig guldens. Hier uit beweert hij dat die van Enkhuiſen, meerder gelach in 't ſtemme ter vergaedering van de groote viſſcherij toekomt dan d'andre leden: dewijl het meerder en minder gedeelte en waerdigheit der goederen daer over geſtemt werdt, de reſpective ſtemmen

Uit het Stedeboek van J. Blaeu.

Neering en welvaeren.

Haeringk-viſſcherij.

p. A. 6. en B.

p. B.

p. A. 5.

ver-

vergrooten en verkleinen. Het bewint van deſe Groote Viſ-
o. A. 7. ſcherij, was altijds den Rederen eigen geweeſt, en ter oor-
ſaeke van de toeneeming der neering, de reſpective Magi-
ſtraeten opgedraegen. Deſe Overheden dan hadden alleen
hunne magt in de Vergaedering der Viſſcherij, van en naer
o. A. 5. het getal der Buyſſen onder hen behoorende; overmits bui-
ten dat ſtuk in die vergaederinge niets wierdt verhandelt,
en derhalven aldaer niet als Overheden van de ſteden, maer
alleen van de particuliere Reders der Buiſſen, en na dat ſe
veele Buyſſen repreſenteren behoorden aengemerkt te wor-
den. Deſe Viſſcherij geſchiet van St. Jan tot St. Jacob,
ontrent Hitlandt en Fairhil, in de Noordt ſee; van St. Ja-
cob tot Kruis-verheffing, ontrent Boekenes ofte Sevenjot;
en van Kruis-verheffing tot St. Catrijn in 't Diep water,
ontrent ten Ooſten van Jarmuiden. Men vangt ſe met net-
ten ſonder aes, dewijl ſe, tegens de natuure van andre viſ-
ſchen, haer voedtſel neemt van 't water. In geen andere
ſeën van de geheele werelt werdt de haeringk gevonden:
behalven dat 'er ontrent de winter, na dat het buiten viſ-
ſchen, door d' onſtuimigheit der ſee en ſtrengheit des luchts,
werdt verhindert, meenigte van haeringen binnen de ſee-
gaeten van Texel, op de Suider ſee, en ontrent Enkhuiſen
haeren loop hebben; daer die van Enkhuiſen met ontrent
hondert en tſeventig ſchepen, van ſeven of acht laſten groot,
Stael-evers genaemt, onder viſſchen. Hier door komt men
hier duiſenden van laſten haeringk, jaer op jaer, binnen de
zeegaeten te vangen. Deſe werden meeſt in den rook, na
Bokking. dat ſe eenigſins geſouten ſijn, gedroogt, en Bokking ge-
naemt: die ſoo wel als de ſomer-haeringk, als ſeer lekker
van ſmaek ſijnde, de geheele werelt door werdt vervoert,
verkocht en verhandelt. Enkhuiſen dan d' andre ſteden in
't ſtuk der haering-viſſcherij te boven gaende, voert met
groote reden ongekaekte haeringen in haer wapen: welke
haeringen in ſommige oude afbeeldingen, onder anderen in
't ſtede-boek van Guicciardin, met kroone werden ver-
beelt. Ook ſeit men met een oudt Hollandtſch ſpreek-
woordt:

AL IS DE SALLEM SCHOON, DE HAERING SPANT DE KROON.

Marcus Zuerius Boxhorn, noemt deſe haringkviſſcherij den meeſten grondt van den Hollandtſchen rijkdom. 'T is byna niet om uit te ſpreeken, hoe veel duiſenden van menſchen hier bij leven, en de winſt die hier door geſchiet. 'T getal der bootſgeſellen, die daer toe gebruikt werden, is ſwaerlijk te noemen: veele duiſenden geneeren ſich met het breiden der netten, het draeijen der touwen, kuipen der tonnen, toemaeken der ſchepen, en andre toeruſtingen die daer aen vaſt ſijn. De Staeten van Hollandt noemen in eenige plakkaeten deſe Haeringk-viſſcherij de hooft-neering, de welvaert en voornaeme Mijne deſer landen: alle neeringen, ja den geheele ſchipvaert beſtaen door deſe neering, en ſonder deſe ſouden ſe weinig te beduiden hebben. Daerom noemt ſe M. Semeyns de hooftneering der werelt; dewijl des werelt koophandel ſonder Hollandt, en Hollandts neering ſonder den haeringk niet veel te achten ſij, en dat de haering Hollandt, en Hollandt de geheele werelt handelende maekt. Ten tijde van L. Guicciardin ontrent het jaer 1566 beliep de winſt, die in Nederlandt met den haeringk gedaen wierdt, het eene jaer door het ander, ter ſomme van vierhondert en tnegentig duiſent ponden groot. M. Semeyns rekent dat Hollandt alleen, volgens het getuigheniſſe der oude hiſtorien, jaerlijks van den haringk alleen, behalven de uitredingen, heeft genoten meer dan dertig tonnen goudts. Welke ſomme met den aenwas des handels en duurte des haerings in deſe tijden, merkelijk is vermeerdert. Ontrent deſen haering-handel werdt ook aengemerkt, hoe Godts goedertierentheit deſen ſeegen aen die van Hollandt, en met naeme aen die van Enkhuiſen, ſoo ſchijnt ge-eigent te hebben, dat andre volkeren deſe viſſcherij nooit hebben ter handt genomen ſonder hunne ſchaede: gelijk inſonderheit ontrent de jaeren ſeſtien hondert ſeven en dertig en acht en dertig aend' Engelſchen was gebleken. Want hoewel die nevens de Hollanders op een en de ſelve plaetſe hadden geviſcht,

In ſijn Toonneel van Holl. cap. V. p. 37.

De groote winſt en handel die uit de haringkvangſt voortkomt.

M. Semeyns Tractaat van de haeringkviſſcherij. p. B. 3.

Guicciard. Deſcript. des Pays bas p. 39.

p. B. 4.

M. Semeins Tract. van de Haring-viſſcherij p. B. 3.

Siet verder van de Haring-visscherij L. Guicciard. p. 36, 37. 38, 39: Had. Jun. Bat. xv, p. 202, 203, 204.

vischt, en hunne vangst naer d' Oostsee en Dantsik versonden, soo moesten se nochtans sien, dat de Hollandtsche haering goedt, en de hunne tot de laetste ton toe, quaedt wierdt bevonden. Of het bij 't kaeken, of inleggen, of souten, of bij andre verborgene oorsaeken toequam, mogen de geenen die daer aen gelegen is, ondersoecken. Van dese Haering-visscherij laet sich Dr. Velius in sijn Lofdicht van West-Vrieslandt op dese wijse hooren:

I. Velii Westfr. p. 18.

Quid memorem innumeras, cum primum fervida Cancri
Sidera Sol tetigit, naves se fundere in æquor
Capturæ Halecum studio? tum linea latè
Oceani toto dispergere retia fundo?
Has ENCHUSA *potens, vacuas cum misit in altum,*
(Namque hanc præ reliquis hæc cura potissima tangit
Urbibus) innumero stipatas pisce receptat,
Et tandem salso sudantia dolia tabo
Spe lucri hæc eadem totum diffundit in orbem.

Waer van de sin is:

Wat wil ik in mijn Dicht van al de kielen streken,
Die als de son den Kreeft genaekt, van strandt afsteken,
Uit lust der haeringvangst, en vaeren diep in see?
Wanneer men 't gaeren werpt en vischt van steê tot steê,
Als 't net den gantschen grondt der see kan overtasten.
Wanneer ENKHUISEN, *soo grootmagtig door haer masten,*
Haer Buissen, die se tot den haering uit liet reên,
(Want dese sorg betreft haer boven d' andre steên)
Eerst in dat groote nat heeft ledig uitgelaten,
Dan krijgt se die weêr t' huis met meenigte van vaten
Vol visch in 't sout gepakt, en sendt s' in 't endt weêr voort
Op hoop van winst, naer Oost, naer West, naer Suidt en Noordt.

Soutneering.

Siet boven p. 66.

Door dese haeringvaert, daer men veel souts toe van noden heeft, bloeide t' Enkhuisen van oudts den handel van 't sout, en de neering der soutketens, die hier noch te deser tijdt in merkelijken getaele aen de seekant tusschen 't blokhuis Deenenburg, en de Keten poort werden gevonden. De dogh-visscherij plagt hier voor desen seer gesegent te sijn, soo dat 'er, gelijk eenige burgers hebben aengetekent, in

den jaere 1578 noch acht en tſeventig dogbooten van Enkhuiſen uitvoeren naer Texel en Vlielandt; doch met 'er tijdt is die viſſcherij verlaeten of bij anderen ingenomen. Aen de landtſijde binnensdijks heeft men verſcheide binnenwateren en viſſcherijen, waer van ſommige, het groote Slag genaemt, bij die van de Stadt en die van Grootebroek jaerlijks worden verpacht: welken verpachting binnen Bovenkarſpel geſchiedt. D'Inwoonders deſer ſtadt waeren t'allen tijdt mannen van groote kloekmoedigheit, die ſich in verſcheide oorlogen ten dienſte der voorgaende Graven treffelijk queten. Ook is de ſtadt ſedert dat ſe met wallen of muuren is verſterkt, van geen vijanden overwonnen, maer altijdt beſchermt. Daerom voertſe, tot een teken dat haere vrijheit aen niemant is overgegeven, noch van niemant vermeeſtert, een Maegdt bij haer Waepen. Benevens dien is het afwerpen van 't jok van Spanje, en der Inquiſitie, geen minder bewijs van de manhaſtigheit haerer burgeren, onder de welke Pieter Buiskes, Dirk en Cornelis Brouwer, Jacob Dirkſz. Brouwer, Jacob Floriſz. Jacob Erikſz. Bok, Jacob in 't Hof, Cornelis Pieterſz. Riedt-luts, en anderen, welker naemen, beleidt en daeden in de Hiſtorien geleſen worden, te dier tijdt uitſtaeken. Deſe leiden hier den eerſten ſteen aen 't gebouw der vryheit. Een ſeer groot gedeelte der burgerij geneert ſich met de ſeevaert. D'inwoonders werden bijna ſeeluiden gebooren. Meenigte van vermaerde Schippers en ſtrijdtbaere ſeehelden, ſijn uit deſe ſtadt geſproten: daer ons eenige beſonderheden van ſtaen aenteteikenen. Van den Burgermeeſter en Ridder Gerrit Entſz. getuigen d'oude burgers dat hij een kloek ſeeman was, en 't Vice-Admiraelſchap van Nederlandt heeft bekleedt. Ten tijde van Keiſer Karel, en van Koning Philips ſijnen ſoone, leefde hier een vermaerdt Groot-Schipper Fredrik Symonſz. d'Oude, anders Rijke Freek Symonſz. genaemt, die den Keiſer op een tijdt met ſijn ſchip uit Hollandt bragt, en van hem geboden dat hij iet ſoude eiſchen tot een vereeringe, niet dan de meer bij de Noorder dijk begeerde; die hem geſchonken wierdt. Men leeſt ook dat Willem Janſz.

Aentek. van M. P. Prooſt.

Kloekmoedigheit der burgers.

Siet boven p. 143. &c.

Kloeke ſeeluiden.

Gerrit Entſz.

Enkh. Aentek. Siet boven p. 28. &c.

Fredrik Symonſz.

Enkh. Aentek. Siet boven p. 217, 229. 143, 148.

Willem Janſz.

eertijds Burgermeester deser stede, ten tijde van d' uitrusting der schepen en vloote, waer mede den selven Keiser mitsgaders sijne susters, de Koninginnen, weduwen van Vrankrijk en Hongarien, in den jaere 1556 naer Spanje voeren, grooten dienst dede, en selfs ook mede trok; en noch ten tijde van de uitrusting der Oorlogschepen in den jaere 1558, die naer Bretanje togen. Dese is in den jare 1560 tot Admirael en Overste van de vloot gestelt, daer men de drie duisent Spaensche soldaeten, die hier eenigen tijdt in den oorlog tegens Vrankrijk gebruikt waeren, mede naer Spanje bragt. Van welk Admiraelschap hem Commissie gegeven wierdt, bij den Heere Adolf van Borgonje, Heere van Wackene, Viceadmirael generael van der see, besegelt met het segel des Graven van Hoorn, Admirael en Kapitein generael van der see, welke Commissie wij ter eeren deses mans hier in voegen, luidende als volgt:

„ Ick Adolf van Bourgnen. Ridder, Heere van Wackene,
„ Capelle, &c. Hoog-Bailliu der stede van Gendt, ende
„ Vice-Admirael Generael van der Zee; Doe te wetene,
„ dat also de Co: Mt. van Spaengnen, heeft doen toe-ru-
„ sten ende esquiperen, zekere Schepen, omme het uit-
„ voeren ende transporteren, uit dese Landen van herwaerts
„ overe naer Spaengnen 't getal van drie dusent Spaensche
„ soldaten, wezende in dienste van de voorsz Co: Mt. En-
„ de dat om 't beleet, ende gouvernemente van den mee-
„ sters, Schipperen, ende den scheeps-volke, wesende op
„ de voorn. schepen van noode es yemandt te ordonneren,
„ die van den zelven schepen, met den volke daer op we-
„ zende, last ende gouvernement hebben zal, mij te vul-
„ len betrauwende in de experientie ende neerstigheit we-
„ zende in den persoon van *Willem Jansz.* Burgermeestere
„ van Enchusen, hebbe den zelven geordonneert ende ge-
„ committeert, ordonnere ende committere bij desen, om-
„ me als Admirael ende Overste van de Vlote, 't last ende
„ Gouvernement van dier t' hebbene ende dragene, hem
„ gevende macht ende authoriteit 't voorn. volk in goede

Po-

,, Politie en ordene te houden over hen-luiden met zijne
,, Vice-Admirael, ende Meesters van den anderen schepen,
,, zulk recht ende wet te doene als behooren zal. Beve-
,, lende daeromme den anderen schipperen ende scheepsvol-
,, ke, wesende onder zijn regiment, den zelven *Willem*
,, *Jansz.* als haer-lieder Admirrael ende Overste gehoor te
,, gevene, ende gheoorzaem te zijne, zonder hem te ver-
,, latene in eeniger manieren, makende alsulke ordonnantie
,, ende chijnen, als hij bevinden zal behoorlijk wezende;
,, verzoekende daeromme zeer ernstelijk van wegen de Co:
,, Mt. aen allen Coningen, Prinsen, Vorsten, ende alle
,, andere vrinden ende geallieerde der voorsz. Co: Mt. te
,, water ende te lande, dat zij den voornoemde *Willem Jansz.*
,, in de qualiteit als vooren van alle 't inhouden van desen
,, laten ende gedoogen vulkommelik genieten ende gebruic-
,, ken, ende, eyst noodt, hem doen alle hulpe, bystant
,, ende troost. Gegeven te Middelburg in Walcheren,
,, onder mijn handt-teken, ende zegele der Admiraliteit,
,, desen XXIIen. dag van Octobere xvc. zestigh *Adolf de*
,, *Bourgonje.*"

Ten aensien van dese diensten heeft de Koning hem en sijnen erfgenaemen het aengeworpe mollem, aen de Noordtsijde der stadt onder sekere voorwaerde geschonken, bij seker Octroy den 3 Januarij 1564 gegeven. Ontrent de selve tijdt of weinig laeter, heeft ook geleeft Herman Entsz. naderhandt Fabrijk, en eindelijk Burgermeester der stadt, van wiens dapperheit tegens de Francoisen in d'Enkhuiser Historie wordt gesproken: Daerna getuigt de Historie van de kloekmoedigheit der Enkhuiser Kapiteinen, in de slag tegens Bossu: ook van Jan Gerbrantsz. van Enkhuisen, Vice-admirael van West-Vrieslandt en Noordt-Hollandt, een seer kloekhertig seeman: en van Jan Reynertsz. een koopvaerder, die de Duinkerkers, tot tweemaelen toe, met ongemeene kloekmoedigheit afweerde. Onder dese Seehelden behoort ook gestelt te worden Jan Pietersz Proost Grootschipper, die in den jaere 1611, nevens Schipper Cornelis Adriaensz.

Herman Entsz. *siet boven p. 95.*

Enkh. Mem.

Kapiteinen in den slag tegens Bossu.

Jan Gerbrantsz.

Jan Reinertsz.

Jan Pietersz. Proost.

aenſz. Brouwer van Medenblik, die tegens vijf groote Galeyen van Tunis in gevecht geraekt, hun manlijk afſloeg, en 't volk van 't Medenbliks ſchip dat in brandt vloog, in 't ſijne bergde: ook Jacob Pieterſz. van Enkhuiſen die in Ooſtindien, in den jaere 1603, in plaetſe van Siebalt de Weerdt het Vice-admiraelſchap bediende: en Wijbrandt Schram Admirael van een Ooſtindiſche vloot, die ſich, in den jaere 1627, met het ſchip Hollandia, en 't jacht Grootebroek, tegens den Rover Kompaen en ſijn vier groote roofſchepen, van welke hij wierdt aengevochten, treffelijk queet. In deſe ſtadt ſijn ook gebooren Freek Freekſz. Rijx, en Hendrik Janſz. Schram, Groot-Schippers, die eenige jaeren geleden, ſich in Ooſtindiën door hare kloeke oorlogs daeden vermaerdt hebben gemaekt: als ook Hillebrant Gerbrantſz. Quaſt, in den jaere 1628 Viceadmirael van Noordt-Hollandt geworden: van gelijken Volkert Kannunnik; Gerrit van Swol; Cornelis de Seeuw; ſijn ſoon Lieven de Seeuw; zee kapiteinen van groote ſtrijdtbaerheit, en meer anderen, welker naemen en daeden onder de burgers in eerlijke gedachteniſſe werden gehouden. Ook hebben d' Enkhuiſers hunne klockhertigheit in 't beſtaen van nieuwe en vremde vaerten dikwils betoont. Sij waeren d' eerſte die uit deſe landen na Guinea ſijn gevaeren, en den handel in Angola hebben geopent. Sij waeren van d' allereerſte die in 't geſelſchap van den vermaerden Jan Huigen van Linſchoten, te dier tijdt hunne inwoonder en burger, tot tweemaelen toe de vaert van benoorden om, naer China en Ooſtindiën ſochten te vinden. D' Admirael van de drie, en daerna van de ſeven ſchepen, die ten dien einde d' eerſte en tweede reiſe naer Nova Semla voeren, was Cornelis Corneliſz. Naey, een Enkhuiſer van geboorte. De ſtraksgenoemde Jan Huigen van Linſchoten, van Haerlem, heeft binnen Enkhuiſen, (als een ſeeſtadt die met ſijn aerdt overeen quam, die hij lief hadde en hem met het Treſorierſchap vereerde) na dat hij twaelf jaeren in Ooſt-Indië, en nu tweemaelen in Nova Semla hadt geweeſt, het overſchot van ſijn leven willen

Jacob Pieterſz.

Wybrant Schram.

Freek Freekſz. Rijx, en Hendrik Janſz. Schram.

H. G. Quaſt.

G. van Swol en anderen.

Nieuwe vaerten bij hen begonnen.

Siet boven p. 261-263.

Sijn onder d' eerſte die naer Nova Semla voeren.

Siet boven p. 263.

Jan Huigen van Linſchoten inwoonder en Treſorier tot Enkhuiſen.

L. I. Wagenaer in de Voorred. van 't Enkh. Zeekaert-boek.

FREDERIK ADRIAENSZ. WESTPHALEN.

Ik trok uit eige luſt in : aerdtrijks verdſte hoeken,
Den Donau, Tyber, Taeg, Iordaen en Nijl beſoeken.
Maer wat ik ſocht of vondt, wat was het? Stof en ſlijk.
Dies toog ik FREDERIK *naer 't hemels Vrede-rijk.*

H. Barij ſculp. *Surſum corda.*

len doorbrengen, en ſijne daegen eindigen. Hij overleedt hier in den jaere ſeſtien hondert en elf den achtſten Februarij, oudt acht en veertig jaeren. Onder d'Enkhuiſers, die vremde landen beſochten, teltmen ook Meynert Pilgromſz. een burger deſer ſtadt, die in de jaeren 1555 en 1563 uit geen ijver van dien tijdt te Romen en te Jeruſalem was geweeſt, en met den tijtel van Kruisheer en Ridder te rug keerende, door die van het Weſtende en Enkhuiſen, met het luiden van alle klokken, in de ſtadt wierdt gehaelt. Naderhandt heeft ook Frederik Weſtphalen een inboorling en burger tot Enkhuiſen, de drie deelen des werelts Europa, Aſia en Africa op ſijne eigen koſten, uit enkle luſt en genegentheit om de wereldt te ſien, meeſt te lande doorreiſt, en den tijdt van twaelf of dertien jaeren in dat reiſen doorgebragt: meenigte van landen en ſteden beſocht, en de kenniſſe van verſcheide vremde ſaeken en taelen bekomen. In den jaere 1620 quam hij binnen Alkaijr, voer daer over den Nijl, en reedt naer d'Egiptiſche Pyramiden. Ook kocht hij van d'Arabieren, ſich daer ontrent onthoudende, een vergulde voet en handt, gebalſemt, van de Mumien, die aldaer in d'onderaerdtſche graven gevonden waeren. Deſe heeft hij in den jaere 1643 aen d'Anatomie of Ontledingkamer der Hoge Schoole te Leiden vereert: gelijk ſulks in de groote kaſſe der ſelve kamer, uit een Opſchrift van den Profeſſor Otho Heurnius, kan werden geſien. In den jaere 1617 is hij te Weenen, en in den jaere 1620 tot Jeruſalem Ridder gemaekt. Hij overleedt in den jaere 1653 den tweden October tot Alkmaer, daer hem den Heere Adriaen F. Weſtphalen, Rechtsgeleerde, ſijn ſoon dit grafſchrift, in de groote kerk, heeft opgerecht:

(1.) S. *Ampſings Beſchrijv. van Haerl. p.* 113.

Meynerdt Pilgromſz.

Frederik Weſtphalen.

OSSA HIC EXPECTANT RESURRECTIONEM.

FREDERICUS WESTPHALEN
ENCHUSANUS,

SAC.

SAC. ROM. IMP. EQUES AURATUS
NEC NON HIEROSOLYMITANUS:
POST PERAGRATAM EUROPAM, ASIAM,
ATQUE AFRICAM
DIEM EXTREMUM CLAUSIT ALCMARIÆ
ANNO ÆTATIS SUÆ LXXII,
A CHRISTO NATO MDCLIII,
DIE II MENS. OCTOB.

Beschrijvinge van de geleerde mannen der stadt Enkhuisen.

Dese stadt heeft ook burgers voorgebragt en inwoonders gehadt, die sich selven door verscheide soorten van geleerdtheit en wetenschappen eenen naem hebben gemaekt, welker beschrijving dit verhael sal besluiten.

Mr. Ruard Tapper.

D'eerste die ons hier voorkomt, is Mr. RUARDUS TAPPER, in sijn leven Professor in de Theologie, Deeken van St. Pieters kerk, en Cancelier van d' Academie tot Leuven, als ook Opper-Inquisiteur over geheel Nederlandt; een soone van Nanning Tapper, Burgermeester der stadt Enkhuisen. Desen, die den vijftienden Februarij des jaers 1485, of soo anderen willen, 't geen mij waerschijnlijkst is, in den jaere 1487 wierdt geboren, denken wij den Leser in twederley taeffereelen voor oogen te stellen, eerst gelijk hem sommige beschrijven, die niet dan hooge deugden en groote gaeven in hem aenmerkten: daerna op een andre wijse, en met de woorden der geenen die hem met andre oogen aensagen, en ook gebreken van hem te boek stelden.

Beschrijving van Mr. Ruard Tapper, uit de Schriften der Roomschgesinden.

Val. Andr. Biblioth Belg. Lovanii typis Jac. Segers. 1643. p. 802.

Valerius Andreas, Professor in de Rechten tot Leuven, spreekt van hem in sijn werk genaemt de Nederlandtsche Bibliotheek of Boek-kamer op dese wijse: *Ruardus Tapperus van Enkhuisen, een Hollander heeft tot Leuven in sijne jeucht na dat hij sijne naerstigheidt soo wel in de Theologie als in de Philosophie hadt besteedt, de hoogste eertijtel van Meester in die wetenschappen ontfangen; en de Theologische Schoole* XXXIX *jaeren met mondt en pen; en de kerke* XXIV *jaeren met het voorbeeldt sijnes levens en sonderlinge godtvruchtigheit bestierdt. Met desen heeft*

Kei-

Mr. RUARDUS TAPPER.

Dees' heeft het Paependom met ÿver voortgeplant.
Dees' Kettermeeſter ſtak de mutſaerden aen brandt,
Maer d' aſch ſtoof overal, in winkelen en hoeken.
Sijn Inquiſitie ſchoot te kort in 't onderſoeken.
De terwe trok hÿ uit in plaets van 't booſe ſaedt.
Hoe onvaſt ſtaet de kerk, die op dees gronden ſtaet!

H. Barÿ ſculp. G. Brandt.

Keiser Karel de vijfde wegens de heiligheidt sijner seden gemeensaem geweest; desen heeft het hof wegens de vroomigheit sijns levens, en niet uit vleysucht, in waerde gehouden; van desen heeft het, als 'er van de gewigtigste saeken gehandelt wierdt, raedt gevraegt. Stervende heeft hij sijne Bibliotheek, die seer groot was, aen 't Collegie der Theologanten achtergelaten. Ter welker plaetse dit opschrift, vervatende een kort begrip van sijn leven en lof, in 't Latijn wordt gelesen:

„ Dit is de Bibliotheek van Ruard Tapper van Enkhui-
„ sen, Meester der seven konsten, vermaerdt Professor der
„ Heilige Theologie, en Deken van St. Pieters kerke,
„ weinig min dan vierentwintig jaeren, als ook in voortij-
„ den een seer waerdig Kancelier van dese bloeiende Acade-
„ mie. Die gelijk hij in sijn leven met levende stemme en
„ onvergelijkelijke geleerdtheit de Studenten der Theologie
„ negen en dertig jaeren lang heeft onderwesen: alsoo ook
„ den selven leerlingen met dese sijne achtergelate rijke Bi-
„ bliotheek noch nae sijn doodt heeft willen vorderlijk sijn.
„ Een man die voorwaer een onsterffelijke en eeuwige ge-
„ dachtenisse waerdig is, die niet alleen de Theologanten,
„ maer ook de Christelijke Republijke seer hooglijk heeft
„ verplicht. Hij heeft niet voor sich selven geleeft, maer
„ voor Christi kerke: om welker wille hij sich selven met
„ geduurigen arbeidt heeft gebroken, en den haet der boo-
„ sen en veelerley gevaerlijkheden onderworpen, ja einde-
„ lijk sich selven door bekommeringen en quellingen afge-
„ mat. Ten heeft niet konnen verborgen blijven wat hoog-
„ waerdige ampten dat hij is ontweken. Van sijnen arbeidt
„ en neerstigheit heeft sich Keiser Karel de V dikwils gesocht
„ te dienen, van gelijken Philippus de Koning van Spanje,
„ ook selfs de Paus. Desen is het ampt van Kettermeester,
„ om sijn vaderlandt van ketterijen te suiveren, bevolen.
„ En hoe kloekelijk hij sich daer in gedraegen heeft, hoe
„ seer hem die saek ter herten ging, konnen d' Oversten der
„ kerke getuigen; dat sullen getuigen, soo lang als de
„ Christelijke Religie in wesen blijft, d' Uitleggingen der
„ Artijkelen van Leuven, die met soo grooten arbeidt, als

„ lof en graege verwachting van allen in 't licht sijn gege-
„ ven. Dese door bevel van de Koninginne Marie Landt-
„ voogdesse deser Nederlanden gepertt, van Leuven tot
„ Trenten gevordert, heeft daer, onder de Nederlanderen
„ d' eerste plaetse bekledende, het Concilium niet alleen
„ grootelijks vercierdt, maer ook kloekelijk voorgeset. Hoe
„ grooten ijver hij daer voor 't Catholijk en rechtsinnig ge-
„ love betoont heeft, weten de seer heilige en geleerde Va-
„ ders, die sijne toestemmers waeren. Ten laetste tot een seer
„ hoogen trap van ouderdom, van godtvruchtigheit, en
„ wijsheit gekomen sijnde, is hij waerlijk in Christo en
„ sijne gemeente gestorven. Want ter saeke van seer ge-
„ wichtige handelingen, door welke de Koning van Spanje
„ in onlede wierdt gehouden, van Leuven tot Brussel ge-
„ roepen, is hij, onder de vergeefsche versuchtingen van
„ alle vroomen sijn leven en moeilijkheden afleggende, en
„ den Koning van Spanje daer laetende, in den Raedt des
„ allerhoogsten Godts en eeuwigen Konings gewilliglijk op-
„ gevoet, in den jaere M. D. LIX. den II Maert, in het
„ LXXIste jaer sijnes ouderdoms. D'armen heeft hij ge-
„ stelt tot erfgenaemen van alle sijne goederen." Dus verre
dat opschrift. Noch heeft hij behalven sijn Bibliotheek en andre erfgaven, die tot vermeerdering der gemeene goederen, aen 't Theologiesch Collegie en andre plaetsen sijn achtergelaten, een Theologische beurs ingestelt, die daerna het kleene Collegie is toege-eigent. Ook sijn 'er bij hem twee beursen gemaekt aen 't Collegie van Paus Adriaen den VI, begeerende dat men 't overschot tot eeuwige renten soude uitdeelen aen arme Studenten der Theologie van een deughtsaem leven, goedt verstandt en neerstigheit, om hun van boeken en andren noodtdruft te versorgen. Sijn lijk wierdt naer Leuven gevoert, en in 't Koor van St Pieters Kerk bij 't hooge altaer ter aerde gebragt. Sijn grafschrift op een kopere plaet gesneden, luide als volgt:

Val. Andr. Fast. Acad. p. 292.

Ejus Fast. p. 306, 307.

Sijn grafschrift. *Val. Andr. Fast. p. 105.*

Dominus RUARDUS TAPPER, *ab Enchusia,*
S. Theol. Professor celeberrimus, Decanus Cancellarius,
suâ incomparabili doctrinâ, integritate, auctoritate,
hunc Chorum annis XXIV, *Scholam* XXXIX *rexit, docuit. Sa-*

Supremus Fidei Inquisitor, patriam sectis purgare,
salutaribus doctrinis, etiam libris ad hoc edotis,
complere studuit.
Catholicam Religionem hæresibus vexatam,
ad Tridentinum Concilium è Belgio primus evocatus,
constanter defendit.
Sui temporis Pontifibus, Carolo V. Cæsari
Philippo Hispaniarum Regi, non immerito, cariss:mus,
Obiit Bruxellæ an. Dom. M. D. LIX. *Martij* II. *ætatis vero* LXXI.
Pauperibus omnium bonorum hæredibus institutis,
Eius animæ pacem precemur.

Dat is:

„ Heer Ruard Tapper van Enkhuisen, vermaerdt Pro-
„ fessor der heilige Theologie, Deeken en Cancelier, heeft
„ deese kerke den tijdt van XXIV jaeren en de Schoole XXXIX
„ jaeren met sijn onvergelijkelijke geleerdtheit, oprechtig-
„ heit en authoriteit bestierdt en onderwesen. Tot Opper-
„ Inquisiteur des geloofs gestelt, heeft hij sijn vlijt gedaen
„ om 't Vaderlandt van secten te suiveren, en met heilsaeme
„ leeringen, ook boeken daer toe uitgegeven te vervullen.
„ Den Katholijken Godtsdienst met ketterijen gequelt sijn-
„ de, heeft hij, d'eerste die uit Nederlandt tot het Con-
„ cilie van Trenten was geroepen, standtvastelijk verdedigt.
„ Den Pausen sijnes tijdts, Keiser Karel de vijfden, en Phi-
„ lippus den Koning van Spanje, is hij, niet sonder reden,
„ seer lief geweest. Hij overleedt tot Brussel in het jaer des
„ Heeren 1559 den 2 Maert, in 't LXXI sijnes ouderdoms,
„ hebbende d'armen tot erfgenamen van alle sijne goede-
„ ren gestelt. Laet ons bidden voor de rust sijner siele.

Mattheus Galenus van Westkappel prees hem met een lijk-rede. Aubertus Miræus getuigt onder anderen van hem, dat hij door d'uitgegeve Leuvensche Artijkelen gelijk als den standaert hadt opgesteken om de ketterijen te bevechten en t'overwinnen: dat hij de lessen van Adrianus Florentius, naderhandt Paus Adriaen de VI, met geduursaeme neerstigheit hadt gehoort: dat hem Keiser Karel als voor sijn Vader hieldt: dat hij met Koning Philips den II seer ge-

Val. Andr. Biblioth Belg. p. 803.
Aub. Miræi Elog Belg. p. 22.

gemeensaem was: dat sijn huis een orakel van geheel Nederlandt schijnt geweest te sijn. Want Keiser Karel de vijfde hadt dikwils Petrus Sotus, en ook Petrus Malvendus Spaensche Godtsgeleerden, en N. Bersaquius Henegouwer en andre, om raedt te vraegen, tot hem gesonden. Dat hij ook meenigmaelen als 'er over de bestellinge van 't gemeene best en herstelling der religie in Duitschlandt en Walsch Nederlandt gehandelt wierdt, tot Brussel was geroepen. Hij was op het Concilie van Trenten bij de Voorsitters en al de Bisschoppen in soo hooge achting geweest, dat men hem een uitgelese en eerlijke sitplaets toevoegde. Hij heeft, seit ook Miræus, den Prinsen geraeden, dat men 't getal der Bisschoppen in Nederlandt soude vermeerderen. Hij overleedt door overval van een beroerte, en was altijdts gesondt, en sterk van lichaem geweest. De Minrebroeder Henricus Sedulius noemt hem een seer vermaerdt burger van Enkhuisen, een scherpsinnig Philosooph, een seer groot Theologant en een seer gestrenge voorvechter van 't rechtsinnig geloof. Hij was in den jaere 1519 den 14 van Augustus tot Leuven Doctor in de Theologie geworden; en heeft sedert dese boeken geschreven en in 't licht gebragt: *Explicationes in Articulos, circa Ecclesiastica dogmata hoc sæculo controversa, à Facultate Theologica Academiæ Lovaniensis Caroli V Imp. jussu collectos. Lovanii, 1555. fol. Tom. II.* dat is, *Uitleggingen over de kerkelijke leerstukken die in dese eeuwe in verschil staen, van de Theologische Faculteit der Academie tot Leuven, door bevel van Keiser Karel den vijfden bij een vergadert. Tot Leuven in 't jaer 1555 in fol. in twee stukken. Orationes Theologicas varias: unâ cum Corrollario De veris calamitatum Belgii causis atque remediis, ad Carolum V, & Ferdinandum I. Impp. à Guil. Lindano vulgatas. Coloniæ,* 1577. 8. *typis Lud. Alectorii.* dat is, *Verscheide Theologische Oratien: met een Bijvoegsel Van de waerachtige oorsaken en remedien der Nederlandtsche swaerigheden aen de Keisers Karel den V en Ferdinand den I. door Wilhelmus Lindanus aen den dag gegeven.* Ook sijn al sijn Werken tot Keulen bij een gedrukt door.. Birkman 1582 in fol. Noch heeft hij geschreven Een Tractaet van

Henr. Sedul. Hist. Seraph. p. 666.

Val. Andr. Fast. p. 105.

Boeken door hem geschreven.

Val. Andr. Bibliotb. Belg. p. 803.

Ejusd. Bibliotb. p. 804.

van de Voorsienigheit Godts en Prædestinatie, 't welk noch ongedrukt in 't groote Theologisch Collegie tot Leuven werdt bewaert, en niemandt, wegens het slecht gekrabbelt schrift en 't verkorten der letteren, tot noch toe heeft konnen lesen.

Korts naer sijn doodt is 'er een Latijnsch boeksken uitgekomen met desen tijtel *D. Ruardi Tappert Enchusani Apotheosis*, dat is, D. Ruard Tappers Hemelvaert, gestelt, soo Valerius Andreas getuigt (1.), door Henricus Geldorpius, dien G. Cassander, in een sijner brieven (2.), een seer geleerden Rector noemt. In dit Geschrift werden eenige saeken van Ruard Tapper verhaelt, die ons den man in een andre gedaente afmaelen, en hier kortelijk staen aen te tekenen: De schrijver doet hem hier in een t' samen-spraek sich selve beschrijven en anderen van hem getuigen. Hij werdt beschreven als een persoon die van sijner jeucht aen kleen van verstandt en swak van geheugenisse was; een groot vijandt van geleerdtheit; valsch en wreedt tegens luiden van andre gesintheit. Toen hem sijn moeder eerst op de hooge Schoole bragt, vertelde sij dat haere soon, twee jaeren te vooren, sestien jaeren oudt sijnde, geen onderscheidt wist te maeken tusschen een koe en korenmolen, en dat hij geen paerdt van een vrachtschuit kon onderkennen. Ook is 't geschiedt dat hij, toen men hem naer Leuven geleyde, tot Diest op een paerdemarkt komende, sijn moeder als iet wonders koeijen toonde, die geen hoornen hadden, niet bemerkende dat het paerden waeren. Ja Martinus Dorpius hadt dikmaels in openbaere vergaeringe der School-leeraeren van hem geseit, dat hij veel meer tot de korenmolen of baktrog geboren was, dan om in eenige geleerdtheit, veel min godtgeleerdtheit, geoeffent te worden. Elders noemt hem Geldorpius een seer lomp en boersch mensche; seer kleen van memorie (3.), soo dat hij weinig woorden kon spreken sonder behulp van schrift. Daerom voerde hij wel twee wagens met boeken met sich op het Concilie van Trenten, 't welk oorsaek gaf, dat selfs de jongens op de reise met hem den spot dreven; roepende met ge-

(1.) *Biblioth. Belg. p.* 803.
(2.) *Cassand. Oper. p.* 1120.

Een andre beschrijvinge van Ruard Tapper.

Sijn plompigheit.
Ruardi Tapp. Apotheos. p. 52, 53.

Apotheos. p. 53.

Apothes. p. 41.
(3.) *Apotheos. p.* 45. *en p.* 50.

Apotheos. p. 76. gemeene stemme. *Te vergeefs voert gij de boeken met u, indien gij geen wijsheit hebt in uw herte.* Dat selfde deden ook de

Sijn Leermeester. Theologanten der Protestanten. Tot Leuven heeft hij sich in de Philosophie geoeffent, gebruikende d' uitlegginge van

Apotheos. p. 50. Thomas Scotus, Ægidius van Romen, Holcot, en Bricot, tot dat hij Meester der seve vrije konsten wierdt gemaekt. Daerna is hij van Johannes Briardus van Aet, Nicolaus van Egmondt, Godtschalk Rosemondt, en andre Leermeesters door de leeringen van Petrus van Taranten, Bonavontura,

p. 51. Gabriel Biël, Thomas en Scotus, tot het heilig Doctoorschap der Theologie verheven. Hij wiërdt voornaemelijk gepresen om dat hij de schriften van de Heydensche Poëten en Orateuren, maer insonderheit de boeken van Erasmus, die toen de verstanden der kinderen overal betoverde, meer als de pest haette: en dat hij in sijn jonkheit de betekenisse der woorden, en de suiverheit van 't kerkelijk Latijn, niet uit Terentius of Cicero, hadt geleerdt, maer uit Gemma

Apotheos. p. 52. gemmarum en Catholicon. Hij was gantsch onversien van

(1.) Apotheos. p. 135. welspreekentheit, een groot staemeraer (1.), die ook de letter R niet uit kon spreken (2.), en dienvolgens niet be-

(2.) Apotheos. p. 152. quaem was om te prediken en Misse te doen. Wanneer hij op een tijdt Maximiliaen, toen Koning van Bohemen, naderhandt Keiser, den tweeden van dien naeme, tot Leuven met een Lofrede sou begroeten, voerde hij 't woordt op sulk een wanschikkelijke wijse, dat hem de Koning heete swijgen, seggende: *Ik sal u soo weinig verstaen in 't geen gij*

Apoth. p. 27. *seggen sult, als ik u verstaen hebbe in 't geen gij gesegt hebt.* Op

Apoth. p. 75. het Concilie van Trenten wierdt hij van de Spaensche Doctoren wegens sijne ongeleerdtheit en plompheit over een klee-

Helpt Jan van Woerden ter doodt verwijsen. ne oratie, die hij dede, bespot. Te vooren in den jaere 1525 heeft hij als Assessor of Bijsitter van den Inquisiteur Nicolaus Montanus, nevens Godtschalk Rosemondt, en

Apoth. p. 54. 55. anderen, Jan van Woerden een Priester, die een vrouwe hadt getrouwt ter doodt en ten vyere helpen verwijsen. Ook plag Ruard dikwils in de Schoole vast te stellen: *'T is in de kerke beter te verdraegen dat een Priester twee hondert bijsitten heeft, dan een echte vrouwe.* In den jaere 1543, weinig

dagen

dagen naer dat Marten van Rossum door de kloekheit der burgeren van Leuven was afgeweert, heeft Mr. Ruard Tapper verscheide ingesetenen met ketterij beticht, eenige in geldtboeten verwesen, sommige tot wederroeping gedwongen: andere aen staeken doen verbranden, etlijke doen onthoofden, en ook eenige vrouwen van de voornaemste der stadt levendig in d'aerde laeten bedelven en smoren. Ter selver tijdt heeft hij Persevald van Brugge, een Redenaer, die sijn mondt wat te veel roerde tegens de Doctoren van Leuven voor recht gedaegt. Maer alsoo de meesten medelijden met den gedaegden hadden, en dat hij sijn onschuldt veellicht betoont sou hebben, heeft men hem, een blindt mismaekt mensche, met Sodomie beticht, en daer door sijne goedtgunners van sijne verantwoording afgeschrikt. Voorts heeft hem Ruard toen hij geen schuldt wilde bekennen, of berouw toonen, tot een eeuwige gevangkenisse gedoemt. Maer daerna vernemende, hoe de gevangen van honger verging, en dat sijn verkochte Bibliotheek niet genoeg was om hem daegelijks te voeden, heeft Ruard een anderen raedt gesocht. Om geen schade te hebben van sijn leven, noch geen schande wegens sijn doodt, heeft hij hem aen een Edelman, die voor hem badt, ten einde hem die bewaeren soude, geschonken, doch in sulker voegen, dat hij dien Edelman, door dit werk naderhandt verdagt sijnde, geperst heeft daer over te recht te staen, en hem eindelijk als een voorstander van ketterij al sijn goedt heeft benoomen. 'T was hem seer tegens de borst dat de plakkaeten van Keiser Karel en Koning Philips op het stuk der religie gemaekt niet noch strenger wierden te werk gestelt. Hij riedt den Koning *dat hij de stadt Antwerpen, die wegens haeren koophandel d' Inquisitie tegenstondt, met ruiters en knechten in dier voegen soude omringen, dat 'er geen uitkomst open bleve, het sij om t' ontvluchten het sij om genade te bidden; daerna moest hij daer 't vier in schieten: den Vorst verseekerende, dat dit voorbeeldt d' andre steden soude afschrikken, wanneer sij saegen dat de Koning soo weinig werks maekte van d' allergrootste.* Van het Concilie tot Trenten weêr t' huis gekomen, en met het Op-

Apoth. p. 56. Vid. & p. 40.
Sijn wreedtheit tot Leuven:
Apoth. p. 109.
Tegens Persevald van Brugge.
Apoth. p. 110.
Sijn raedt tegens Antwerpen.
Apoth. p. 60.

De bediening van 't Inquisiteurschap. *Apoth. p.* 110, *p.* 111.

Opper-Inquisiteurschap versien sijnde, begost hij overal door het landt te trekken en de parochiën t'ondersoeken. Veele Pastoren naemen de vlucht. Hij toog in d' Augustijner en Reguliers Kloosters, want dit slag van Monniken hadden 't overlang met Luther en Erasmus, die van hunne ordens waeren, gehouden. Daer heeft hij terwijl de broeders in de kerken songen, de sloten van hunne cellen gebroken, en sich een toegangk gemaekt tot hunne allerdiepste verbortheden. Al wie in sijn handen vielen wierden selden ongeschendt ontslagen. 'T einde van 't pleit was gemeenlijk de doodt, of andre seer swaere straffen. In d' inquisitie en 't pleit tegens Heer Engel de Merle of Merula, Pastoor tot Heenvliet, was hij ook een voornaem werktuig, en een aendrijver sijnes doots, door wegen die weinig Christelijk waeren, hem met groote onbillijkheit, geveinstheit, valscheit, en felheit te keer gaende: 't geen wij voor desen in een ander boek in 't brede hebben verhaelt (1.). Op sekeren tijdt heeft Heer Engel tot Leuven (daer hij toen uit Hollandt was vervoert) over Mr. Ruard, ten aenhooren van verscheiden, geklaegt, hem in sijn aengesicht aenseggende, *Dat hij*, Ruard, *veele Articulen tegens hem hadt verdicht, en eenige met bedrog verandert, en vermindert: dat hij hem, gevangen, in groote en onnodige kosten hadt geworpen* (want Ruard sich veinsende met de saeke des gevangens den gantschen tijdt bekommert te sijn, was op des selfs kosten naer Enkhuisen gereist, om daer etlijke dagen met sijn vrienden goet cier te maeken) *dat hij een valsch vonnis in 't hof van Hollandt hadt doen uitspreken; dat hij hem sijne goeden en schriften dikwils met groote bitterheit hadt doen benemen*; eindelijk, *dat hij van hem en sijne medestanders met veel bedrogs was omvingt en overvallen.* Op welke aensegginge Ruardus niet een woordt antwoorde, maer hij gaf met sijne stilswijgen en groote beschaemtheit getuigenisse tegen sich selven. Men socht Ruards toorn en ongenadigheit door het tusschenspreeken en bidden van groote persoonen te stillen, of te versachten. Doch hij wilde na geen sachte voorslagen luisteren. Dan echter wierdt hij op sekeren tijdt in sijn gemoedt

Apoth. p. 135.

Sijn handel tegens Engel Merula. *Apoth. p.* 111. *&c.*

(1.) *In 't Verhael der Reform. in Nederl. p.* 245, 246, 253. *&c.* *Siet ook de Historie van Angulus Merula p.* 89 *&c.* 93. 96. 97. *&c.* 101. 103. 118. 119. 136. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 155. 156. 165. 168. 198. 200.

Hist. van Ang. Mer. p. 156.

Apoth. p. 132.

Hist. van Ang. Mer. p. 165. 166.

gemoedt ſoo beweegt en aengetaſt, dat hij den Paſtoor van St. Jacob te Leuven aen den gevangen ſondt, om een verdrag te treffen tuſſchen hen beiden, behoudens yder ſijne eere. Maer 't was vergeefs. Mr. Ruard wilde gebeden ſijn, en verſtondt niet dat in 't maeken van 't verdrag eenig gewag ſou gemaekt werden van de Haegſche treken, die in 't ſtellen en uitſpreken van 't vonnis waeren gebruikt. Als men ook tot Leuven ſoo veel kenniſſe kreeg van des gevangens onſchuldt, dat onder anderen een Doctoor en Profeſſor in de Theologie veel goedts van hem ſprak, wierdt deſe voor Mr. Ruard ontboden en heftig overgehaelt: ja Ruard ſeide tot ſijn medebroeder: *Alſoo gij veel verkeert bij de beſte en meeſt geachtſte luiden deſer ſtadt, en veel goedts hebt geſtrooit onder de menſchen, en veel lofs hebt verbreidt van deſen gevangen Angelus, ſoo hebt gij daer in qualijk gedaen. Nu beveelen wij u, ten ſij gij verdacht wilt gehouden ſijn van ketterij, dat gij ſoo veel quaedts van hem ſtrooit, en ſegt bij 't volk, en anderen daer gij mede verkeert, als gij goedts van hem geſegt hebt.* Hij maekten eenen Mr. Floris Egbertſz. van Haerlem, Paſtoor van d' oude Kerke t' Amſterdam, tot ſijnen Onder-Inquiſiteur, of Kettermeeſter, die hem voor een verſpieder in Hollandt verſtrekte. Dit was de ſelve die den Schout van Amſterdam Willem Dirkſz. Bardes met valſche getuigen het ſtuk der Wederdoperij ſocht te laſt te leggen, en deſe beſchuldiging aen Mr. Ruard overſchreef, die ſe tot Bruſſel aen 't hof bragt: maer de valſcheidt wierdt ontdekt en der Kettermeeſteren aenſlag belet. Dit was Ruards laetſte ſtrijdt: overal heeft hij d' overhandt gehadt, hier ſchoot hij te kort. In dat ſelfde boeksken van Geldorpius hoort men Mr. Ruard, over het dooden ter ſaeke van religie, aldus ſpreken: *Daer is niet veel aen gelegen of de geenen die dus ſterven ſchuldig of onſchuldig ſijn, wanneer ſlechts het volk door het voorbeelt afgeſchrikt werde: 't welk meeſt geſchiedt met het dooden van luiden die door geleerdtheit, rijkdom, en overheits ampten of adeldom uitſteken. Dit wierdt tot Amſterdam voornaemelijk vereiſcht.* Gelijk hij een vervolger was van menſchen, ſoo was hij 't ook van boeken, die de Roomſche kerke te nae gingen.

Hiſt. van Ang. Mer. p. 168.

Dient ſich van Mr. Floris Egberſz. voor Onder-Inquiſiteur in Hollandt.

Apoth. p. 158. &c.

Siet P.C. Hoofts Hiſt. II, 57. &c.

Verhuel der Reform. in Nederl. p. 293. &c.

Apoth. p. 169.

Sijn vervolging tegens de boeken.

Apoth. 86.

Hij ſocht nevens d'andre Schooldoctoren tot Leuven alle boeken die na hun oordeel ketterſch waren te doen verbieden. En hoe wel dat ſe in dit ſtuk al veel verwierven, nochtans konden ſe tegens Eraſmus, wiens ſchriften ſij vooral wilden uitroeijen, hun ſin niet krijgen. Met al hunne cenſuren, die ſe den Koning in 't heimelijk ter handt ſtelden, werdt niet uitgerecht. D'eene tijdt waeren hen des Konings Raedtsheeren tegen; op een ander tijdt de Kancelier van Brabandt; op een ander tijdt de Biſſchop van Atrecht, Antonis Perenot van Granvelle, die in hun oog een groot Eraſmiaen was. Dan korts daerna bragten de Leuvenſche Doctoren door den Paus te weege dat men ook de boeken van Eraſmus verboodt. Van de drie boeken bij Mr. Ruard onder den naem van *Uitleggingen over de Leuvenſche Artijkelen* uitgegeven, werdt getuigt, dat ſe den tijdt van veertig jaeren onderhanden waeren, en van alle Doctoren, Licentiaeten, Baccalauren, in dien langen tijdt op ſijnen naeme bij een ſijn geflantſt. In deſe boeken waeren geheele Capittelen uit de ſchriften van Calvinus en Melanchton: ſoo dat men 't geen men met Plakkaeten hoog en dier hadt verboden, nu veiliglijk in Ruards boeken kon leſen, en door het vergelijken met ſijne wederleggingen gewaer wierdt, dat de redenen daer hij met ſtreedt ſeer ſwak waeren. Van dit verſtandt was ook de Preſident Viglius, een ſeer geleerdt en wijs man. Want als Doctor Ruard op ſekeren dagh beklaegsgewijs tot hem ſeid: *dat d'onachtſaemheit der Politijken in 't uitvoeren der Plakkaeten, op het ſtuk van den godtsdienſt uitgegeven, een oorſaek was dat de ketterijen in Nederlandt toenaemen*, ontkende dit den Preſident, ſeggende, *dat ſulks door ſijne en ſijner medebroederen ſchuldt geſchiede*, en wanneer Tapper dit hevig tegenſprak, gaf hem Viglius tot antwoordt: *De Ketterſche leeringen, die wij op ſwaere peene verbieden te leſen, maekt gij in uwè boeken, die met Privilegie ſijn verſien, gemeen.* En als d'ander daer op ſeide, *de wederlegginge voeg ik daer bij*, ſoo voer de Preſident daer dus op in: *Ik weet dat wel, maer de Leſers die ſeer naeu letten op d'argumenten der partijen, leeſen de weder-*

en haet tegens Eraſmus.
Apoth. p. 86.
Apoth. p. 88.
Van ſijn boeken.
Apoth. p. 94, 95.
Sijn geſprek met Viglius.
Henr. Ant. Van der Linden Præfat. Syſtem. Theol. p. B, 3.

derleggingen met geen aendacht, of ſij verſtaen ſe niet genoeg. Met ſulke aenſpraeken om vervolging te verwekken heeft Mr. Ruard voor deſen ſijn Landtsheeren dikmaels moeylijk gevallen, met naemen Keiſer Kaerel. Doch ſijn ſtoute yver is hem eindelijk quaelijk bekomen. 'T geſchiede in den jaere 1559 dat hij tot Bruſſel gekomen, wegens d' Academie van Leuven, gehoor verſocht bij den Koning Philips den tweeden. De boodtſchap was om een bloedig Plakkaet te verſoeken. Hij dacht den toegangk dien hij bij den Keiſer hadde, hier bij den Koning ſijnen Soon te vinden. Doch hij moeſt eerſt buiten ſtaen: daerna is hij midden door de wacht in des Konings binnenſten kamer gedrongen. Hier kreeg hij geen antwoordt nae ſijnen ſin, en de Koning deedt hem uitſtooten. Dit ontſtelde hem der maeten, dat hij al kijvende op de Raedtsheeren, ſchielijk nederſtorte, ſchuimbekte en op de tanden knerſte, ſonder meer te ſpreken, of weêr tot ſich ſelven of tot de ſijnen te keeren. Dus gaf hij den geeſt ten huiſe van den Preſident Viglius. Op ſijne beeltenisſe, die voor deſe beſchrijving geſtelt is, heeft men naderhandt dit gedicht gepaſt:

Sijn doodt. *Apoth. p.* 29, 28, 105, 106, 170.

Dees' heeft het Paependom met ijver voortgeplant,
Dees' Kettermeeſter ſtak de mutſaerden aen brandt,
Maer d' aſch ſtoof overal, in winkelen en hoeken,
Sijn Inquiſitie ſchoot te kort in 't onderſoeken,
De terwe trok hij uit in plaets van 't booſe ſaedt,
Hoe onvaſt ſtaet de kerk, die op dees' gronden ſtaet?

Wilhelmus Segerus.

Binnen Enkhuiſen is ook geboren WILHELMUS SEGERUS, die van W. Goudthoeven in het Bijvoegſel der oude Hollandtſche Chronijke (1.), onder de Hollandtſche Geleerden wordt geſteldt.

(1.) *p.* 221.

Reinerus Johannis. *Val. Andr. Faſt. Acad. Lov. p.* 185.

Valerius Andreas ſpreekt ook van REINERUS JOHANNIS van Enkhuiſen, Prooſt van St. Marie tot Walkourt. Deſe was Doctor in beide de rechten, en overleedt in den jaere vijftienhondert negen en veertig.

Theodoricus Langius.

Deſe ſtade heeft ook voortgebraght THEODORICUS LANGIUS, een man van treffelijke geleerdtheit, die de Griekſche

sche taele tien jaeren lang in de hooge Schoole tot Bordeeux heeft onderwesen. In welken tijdt hij met de geleerde mannen, die toen in dat geweest waeren, seer gemeensaeme vriendtschap hielt, insonderheit met dien grooten Julius Cæsar Scaliger, den Prinse der geleerden sijner eeuwe. Daerna wierdt hij in den jaere vijftien hondert drie en vijftig bij die van d' Academie tot Leuven, in 't Busleidsche Collegie der drie spraeken, tot Professor der Griecksche taele beroepen, welk ampt hij bedient heeft tot sijnen hoogen ouderdom, tot dat hij de kruk moest gebruiken en sijne oogen schemerden. Hij overleedt tot Leuven in den jaere vijftien hondert acht en tseventig, den achtsten van Junius, soo Fr. Sweertius, of den tienden, soo Valerius Andreas getuigt. Sijne boeken heeft hij gemaekt aen 't Busleidtsche Collegie, Tot noch toe sijn 'er geen schriften van hem uitgekomen: alleenlijk heeft hij de laetste Uitleggingen van Petrus Nannius over de Landt-gedichten van Virgilius Maro in 't licht gebragt. Theodorus Velius gedenkt hem onder de geleerde mannen van West-Vrieslandt met dese woorden:

W. v. Goutboeven in de Chron. van Holl. p. 222; Fr. Sweertii Athen. Belg. p. 700. Aub. Miræi Elog. Belg. p. 131; Val. And. Fast. Acad. Lov. p. 282; ejud. Biblioth. Belg. p. 819. Description du Pays bas par L. Guicciardin. p. 85.

Theod. Velii Westfr. p. 22.

Quid claram Enchusæ faculam te candide L A N G I?

Waer van de sin is:

En hoe gedenk ik u, en prijs u in mijn dicht,
Oprechten L A N G I U S, *Enkhuisens helder Licht?*

M. Z. Boxhorn noemt hem in sijn Toneel van Hollandt (1.) onder de vermaerdtste Leermeesters van die tijden.

(1.) *p.* 90.

Bij sijnen tijdt heeft ook geleeft H E R I T I U S I S B R A N D I anders Heertjen Ysbrantsz. van Wijdenes, een ingeboren tot Enkhuisen. Hij was met den naem van Meester vercierdt, en ook begaeft met den geest der Poësije; 't geen eeniger sijner Latijnsche gedichten (die in den Boek-kamer van Mr. Adriaen Westphalen Rechtsgeleerde van Enkhuisen, tot Alkmaer bewaert worden) getuigen. Na dat hij den naem van Baccalaureus in de Rechten, tot Leuven hadt be-

Mr. Heertjen Ysbrantsz.

bekomen, heeft hij, weêr t'huis gekeert, ſijn geboorteſtadt in gerechts-ſaeken ten dienſt geſtaen, en het Schepenſchap tot verſcheide maelen bekleedt: onder anderen, 't geen mij uit ëen oudt ſtadts boek is gebleken, in de jaeren 1557, 1560, 1562, 1564, en 1570. Hij overleedt in den jaere 1611, den 4den Januar. oudt 88 jaeren.

Dr. François Maelſon.

FRANCISCUS MAELSON, ſoon van Pieter Maekſchoon, welke bijnaem in Maelſon is verandert, Doctor in de Medicijne, die ook tot Enkhuiſen is gebooren, verdient hier door ſijn uitnemende geleerdtheit een ſeer eerlijke plaetſe en gedachteniſſe; want hij was in verſcheide taelen ervaeren, en ſoo geoeffent in 't Grieks, dat 'er noch veele van ſijn brieven in die taele aen den vermaerden Gemma Friſius geſchreven met Gemmaes antwoorden in weſen ſijn, welke bij den Heere Diedrik van Wijdenes, geſeit Baens, beruſten. In den jaere 1563 wierdt hij tot Stadts Doctor aengenomen. Doch hij heeft deſe bedieninge niet lang geoeffent: want nae de verandering in den jaere 1572 tot Enkhuiſen, en in gantſch Hollandt, voorgevallen, begaf hij ſich in dienſt van 't vaderlandt; en toonde ſedert ſoo groote bequaemheit in 't verhandelen van ſaeken van ſtaet, dat hij met reden geacht werdt voor een van de voornaemſte ſtichters van 't gebouw der vrijheit. Hij beklede het ampt van Penſionaris der ſtadt Enkhuiſen, en verkreeg ſoo groot een aenſien bij die van Weſt-Vrieslandt en 't Noorderquartier in de vergadering van de Staeten, daer hij lange jaere na den anderen ordinaris Gedeputeerde Raedt is geweeſt, dat hem veele den *Seven-ſtem* noemden. Ook was hij Raedt van Prins Willem van Oranje, en daerna Penſionaris van Weſt-Vrieſlandt; eindelijk Raedt nevens Prins Maurits wegens haere Ed: Gr: Mog: Verſcheide geſandtſchappen heeft hij tot genoegen van ſijne Meeſters helpen uitvoeren: in den jaeren 1575 (1.) en 1585 (2.) aen de Koninginne Elizabeth in Engelandt; en in den jaere 1595 aen den Koning van Denemarken Chriſtiaen den vierden (3.). In den jaere 1587 was hij een der voornaemſten, die Leiceſters voornemen tot Enkhuiſen hielp ſtui-

(1.) *Hooft* x, 434. *G. Camdeni Annal. Eliſabt.* p. 254.
(2.) *Bor* xx, 63. b. *Siet hier boven* p. 234.
(3.) *Bor* xxxiii, 57. c. &c. *Siet hier boven* p. 270.
Bor xxviii, 21. d.

ſtuiten (1.). In den jaere 1591 ſat hij, nevens den Predikant Andreas Caſtricomius van Enkhuiſen, en noch dertien ſoo Politijken als Kerkelijken, door laſt der Staeten van Hollandt, over het inſtellen eener Kerkenordeninge (2.), die naer een ontwerp van den jaere 1583 in ordre gebracht en voltrokken ſijnde, echter geen voortgangk nam: dewijl eenige ſteden ter eenre ſijde die verwierpen, beweerende dat de kerken met deſe ordening in verſcheide ſaeken te veel was toegegeven; en dat veele Predikanten ter andre ſijde verſtonden, dat de kerken daer in te veel benomen was; ſoo dat eenige lieten verluiden, dat men de Predikanten die daer over geſtaen hadden, behoorden te cenſureren, als of ſij't recht der kerken weg gegeven, ja ſoo eenigen ſpraeken (doch met groot onrecht ſoo een yder wiſt) hadden verkocht (3.). Hij was ook een voornaem Voorſtander en begunſtiger van alle ſeevaerende luiden, en hadt ſonderlinge kenniſſe van de ſeevaert en den aenkleven van dien (4.). Ook deedt hij, in den jaere 1594, ſeer groote neerſtigheit om de vaert naer Nova Semla of benoorden om naer China en Ooſtindiën t' onderſoeken en te bevorderen, gelijk wij in de Hiſtorie van Enkhuiſen hebben verhaelt.

(1.) *Enkh. Aentek.*

(2.) *Bor* XXVIII, 22. *b.* &c.

(3.) *Bor* XXVIII, 25 *d.*

(4.) *L. J. Wagenaer in de Voorred. van't Enkh. Zeekaert-boek. Siet p.* 263. 264.

Lucas Janſz. Wagenaer.

Lucas Janszoon Wagenaer, een geboore burger der ſtadt Enkhuiſen, mag ook met groote reden onder de geleerden deſer ſtadt werden genoemt; niet om ſijne geleerdtheit in Latijn of Grieks, maer in een konſt, daer naeſt Godt Hollandts welvaeren aen hangt; de Konſt der Stierlieden en wetenſchap der ſeevaert. Door ſijne meenigvuldige reiſen ter ſee, en gedurige opmerking en onderſoek van havens, killen, kuſten, ſtranden, ſanden, banken, klippen en gronden, was hij een ſeer ervaere Piloot en Stuirman geworden; en ſtelde met 'er tijdt eenige beſchrijvinge, en kaerten van ſijn waernemingen en ondervingen op papier; die hij ten dienſte van alle ſeevaerders in den jaere 1584 en 85 tot Leyden bij C. Plantijn op ſijn koſten deedt drukken. Dit boek droeg den tijtel van Spiegel der Seevaert en hadt twee deelen: het eerſte wierdt den Prinſe van Oranje en 't tweede den Staeten van Hollandt opgedraegen. In deſe werken

ken hadt hem, getuigt hij ſelf in de Opdracht aen de Staeten van Hollandt, Doctor F. Maelſon met raedt en daedt goede hulpe gedaen. Ook heeft hij niemant ongemoeyt gelaeten, door wiens wetenſchap en verſochtheit hij verhoopte, dat het ſijne ſoude mogen verbetert worden. Valerius Andreas, die deſe Wagenaer wegens dit werk onder de Nederlandtſche geleerden rekent, noemt het een nut boek, niet alleen voor de ſeevaerders, maer ook voor de onderſoekers der Hiſtorien. Janus Douſa Heer van Noortwijk heeft deſen Spiegel met dit klinkdicht vercierdt:

Val. And. Biblioth. Belg. p. 628.

Waer is 't dat gij mij voert, o Typhis ſonder flauwen
Deur 't blaeu-geverfde velt, deur d' ongebaende plas
Des woeſten Oceaens; mij, die te vooren was
Voor 't ſeylgaen oyt beſchreumt, en voor Neptunus grauwen?
O LUCAS *wijdt verſocht, op u, ſoo wil ik bauwen,*
Ook altijdt volgen op de ſtreek van uw Compas,
Welk hebbend' in 't geſicht, ik op geen banken pas;
Al waer 't dat miſt en ſneeu ook Tethim quam benauwen.
Wat wil ik treuren doch, ſoo lang gij mij verſelt,
En ſonder eenig noot op uw Taneel geſtelt
Mag ſeylen over al, vrij van 't verloop der ſanden,
Siend' al de baeken juiſt wel over een gebragt,
End' op wat klip, oft blenk hij weſen moet verdacht,
Die niet ſoekt met ſijn Schip aen Charons kuſt te ſtranden.

I. DOUZA.

In den jaere 1592 wierdt ſijn tweede Seeboek, genaemt het Threſoor der Seevaert, gedrukt en uitgegeven. Toen heeft Janus Douſa de Jonge, het boek en ſijnen Schrijver met een Lofdicht gepreſen, welker ſes leſte regulen dus luiden:

O *Koſtelijk* THRESOOR, *'t welk uit de ſwaerte baeren*
Van Charon meenig haelt, en uwen naem, vermaerdt,
Van de Vergetel-vloedt ſal eeuwelijk bewaeren:
Daerom gij die van Weſt tot d' Ooſter ſanden vaert,
Hebt gij niet dit Threſoor, gij ſoeken ſult verloren,
Den Indiaenſchen ſchat en d' Ooſterſche Threſoren.

In

In den jaere 1598 heeft hij ter oorsaeke dat de tweegemelde boeken den gemeene zeevaerende luiden te hoog in geldt waeren lopende, de selve in een kleen boek in 8 bondiglijk bij een getrokken: om door sulk gerijf en de kleene kosten van dien ook den allergeringsten zeevaerder te dienen. Dit geschiede, schreef hij in de Voorreden, besonder door de begeerte en ernstige vermaeninge van den Heere Dr. F. Maelson sijnen waeren en waerden Mecœnas en Patroon die hem ook in desen de behulpsaeme handt hadt geboden. Ook getuigt hij goede hulpe genoten te hebben van Jan Huigen van Linschoten, te dier tijdt Tresorier der stadt Enkhuisen, en van veele andere Enkhuiser burgeren, seer ervaerene en vermaerde Stuirluiden, waer van hij hun alle van herten ten hoogsten bedankte. Dit boek droeg dan naem van *Enkhuiser Zeekaertboek.* Van desen Spiegel, van dit Thresoor en Zeekaertboek heeft sich naderhandt de vermaerde Willem Blaeu (die in 't beschrijven en verbeelden des sienlijken hemels, des aerdtrijks en der see met onvermoeide neerstigheit sijne daegen heeft doorgebraght) met vrucht gedient in 't bijeenstellen van sijn bekent See-boek in den jaere 1608 uitgegeven, onder den naem van 't *Licht der Seevaert.* Ook schrijft de gemelde Blaeu op het tijtel-bladt, 't geen wij hier ter eeren van den Enkhuiser bij voegen, *dat hij dat Licht uit de allerbeste Seebeschijvers geschriften* (*als Lucas Jansz. Wagenaer* en meer andere) eensdeels *hadt vergaedert*, maer van alle verlopen uit veele ervaerene Seevaers schriften en mondelijke verklaeringen hadt gebetert, en seer vermeerdert. In den jaere 1577 heeft L. Wagenaer d'afbeelding van Enkhuisen, sijne vaderlijke stadt, getekent en in print uitgegeven: ook is 'er noch een kleene kaerte in den jaere 1598 bij hem in 't licht gebragt, daer de selve stadt met haer laetste vergroting, mitsgaders haere rede, Trindel, en andre sanden in wierdt vertoont.

Dr. Bernardus Paludanus.

Dr. BERNARDUS TEN BROEKE anders PALUDANUS, die geleerde ondersoeker en keurige versaemer van de wonderen der natuure en vremdigheden deser werelt, werdt ook met groot recht onder d' Enkhuisers gerekent: is

D^R. BERNARDUS PALUDANUS.

Ἰητρῶν φέγγος, φύσεως παντοῖον ἐρευνῶν
Θαῦμα, Παλουδανὸς τοῖος ἰδεῖν πέλεται
Θαύματα πάνθ' ἅπερ γαῖα τρέφει, τά τε πάντα θαλάσσης
Θαύματά τ' Οὐλύμπου μοῦνος ἔχειν φιλέει.
Τοῦ κλέος ἀθάνατον τοίων ἕνεκ' ἀνθεῖ, ἐπεὶ θοὸν
Πείρατα τῆς γαίης, οὐρανοῦ ἠδὲ δόμους.

H. Bary sculp. *G. à Nieuwenhuysen.*

is het niet door 't recht der geboorte, daer Steenwijk op roemt, het ſij ten minſte door 't recht der aenneeming, weldaedigheit en langduurige inwooninge; want dat is ruim ſoo ſeer ons vaderlandt daer wij verblijf vinden, daer men ons aen- en op-neemt, en koeſtert tot het einde onſes levens, dan daer wij worden geboren. In het grafteken 't welk hem ſijne kinderen en erfgenamen in de Suider Kerke hebben opgerecht, werdt ſijn lof en leven in ſwarte marmorſteen en gulde letteren, met deſe woorden kort en bondig beſchreven:

D. O. M. S.

ÆTERNÆ MEMORIÆ.
D. BERNARDI PALUDANI
VIRI PIETATE ERUDITIONE ET MORUM
CANDORE SPECTATISS. DEO AC HOMINIB.
EXTERIS CIVIBUSQ. ÆQUE CHARI
COM. PALATINI CÆSAR. ANTIQUARI. MEDICI
SUMMI AC REIPUBL. ENCHUSAN. PRIMARII.
QUI
POST ASIAM. EUROPAM. AFRICAM.
FERE UNIVERSAS LUSTRATAS
NATURAM TOTAM INDEFESSA CURA
CURIOSITATE ARCIS INCLUSAM
LXXXIII AN. CURSUM NEMINI GRAVEM
QUAMPLURIMIS UTILEM DEO DUCE
PERACTUM.
AD BONA PATRIA VISU MAJORA ET
PERENNIORA VOCATUS SACROS CINERES
HIC DEPOSUIT.
LIBERI AC HÆREDES MOESTI
MONUM. HOC POSUER.
ANNO M. DC. XXXV.

Heu lubricas mortalium nimis vices!
Qui cuncta Ponti, qua vel Indicum quatit
Nereus, vel Afrum littus, aut Ægyptium,
Qui cuncta Terræ atq; Ætheris solus suis
Congesta thecis clauserat miracula,
Nunc ipse cæco saxeóq; huic carceri;
Non ultimum orbis clauditur miraculum.

Natus Stenovici Anno
MDL. Octob. XXVIII.
Denatus Enchusæ Anno
MDCXXXIII April III.

'T geen wy aldus oversetten:

Den goeden en grooten Godt sij dit geheiligt.

Ter eeuwiger gedachtenisse van den Heere Bernardus Paludanus, een man van groote achtbaerheit wegens sijne godtsaligheit, geleerdtheit en oprechtigheit van seden; Gode en den menschen, uitlanders en burgers, even aengenaem; vereert met den tijtel van Comes Palatinus Cæsareus, een ondersoeker en versaemer van oude en ongemeene dingen; de treffelijkste Medecijn-meester der stadt Enkhuisen De welke, na dat hij Asia, Europa en Africa bijna in 't geheel had doorreist en doorsien, de gantsche natuure, met onvermoeden arbeidt en neerstige sinlijkheidt, in sijne kisten opgesloten, en den loop van LXXXIII *jaeren tot niemandts verdriet en veeler nut met Godt hadt voleindigt, tot de vaderlijke goederen, die grooter en bestendiger sijn dan de sienlijke, sijnde geroepen, sijn lichaem hier heeft afgeleidt. Wien sijne bedroefde kinderen en erfgenaemen dit grafteken hebben opgerecht in den jaere* 1635.

Hoe ongestadig sijn de menschelijke dingen,
Hoe werdt men omgevoert door hun veranderingen?
Die al de wonderen der Indiaensche see,
Van 't Africaensche strandt en van Egyptens reê,
Die al de wonderen der aerd' en locht vergaerde,
En in sijn kisten sloot, werdt eind'lijk in dees' aerde,
Daer hij ons selfs weleer een Wonder hadt verstrekt,
Door sijne Kist en sark besloten en bedekt.

Hij

Hij is geboren tot Steenwijk in den jaere 1550 den 28 Octob. en geſtorven tot Enkhuiſen in den den jaere 1633 den 3 April.

Grot. Poem. p. 276.

De wijdtvermaerde Hugo Grotius heeft hem weleer met dit Loſdicht vereert:

Ad

PALUDANUM,

de ejus Admirandis.

Theſaurus Orbis, Totius compendium,
Arca univerſi, ſacra Naturæ penus,
Templumque Mundi, Panos hîc ſacrarium eſt,
Cœli quod inſtar unico penetralium
Claudit receſſu quicquid aër parturit,
Edaxque flamma nutrit, aut fœcundior
Vis circulantis obſtetricatur ſali,
Puerperæque fertilis Terræ labos.
Verum fatebor, ô Paludane, Iſidos
Magnæ ſacerdos, magne Myſte, ſingulis
Mens victa hebeſcit; quod ſimul miracula
Sunt cuncta, cunctis majus hoc miraculum eſt.

Abrahamus Ortelius, die geleerde Wereltbeſchrijver, beſchrijvende Enkhuiſen, en gewach makende van deſen inwoonder, noemt hem: *urbis ocellum*, *Het ogelijn der ſtadt.* Door ſijnen Konſt-kamer en de meenigvuldige vremdigheden, die hij daer hadt vergadert, is Enkhuiſen veel vermaerder geworden dan voorhenen. Veelen van de grootſten en geleerdtſten des wereldts reiſden alleenlijk derwaerts, om hem en ſijne wonderſchat te ſien. De meeſten en aenſienlijkſten ſochten ſijne Wonderheden uit gunſt te vermeerderen, en iets vremts bekomende, ſonden 't hem t' huis, hem begunſtigende met hunne vriendtſchap, handttekeninge en brieven; die na ſijn doodt ten grooten deele door onachtſaemheit en onkunde van eenige ſijner magen ſijn verſcheurt

ſcheurt en verloren. Onder deſe vondt men brieven van groote Vorſten en Lichten van geleerdtheidt, van Koningen, Keurvorſten, Hartogen, onder anderen van Wirtenberg en Aerſchot; van Maurits Landtgrave van Heſſen; van Lodowijk Philips Paltsgraef aen den Rijn; van Lodewijk Vorſt van Anhaldt; van Maurits Prins van Oranje; van Ernſt Caſimier Grave van Naſſau, Stadthouder van Vrieſlandt; van ſijne Gemaelinne Sophie van Bruinswijk; van Maria van Briemen Hartoginne van Aerſchot; van Johan den Jongen, Grave van Naſſau; van Philips Grave van Hohenlo; van Fredrik, Burggrave van Dhona; van G. Rantzouw; van H. Oſſolinus; van J. Gilpin; van C. Suriano; van Joſephus Scaliger; van Joachimus en Ludovicus Camerarius; van Aggæus de Albada; van Jeremias Baſtingius; van Hugo Grotius; van Daniel Heinſius; van P. Meliſſus; van Petrus Foreſtus; van Carolus Cluſius; van Petrus Hogerbeets; van Matthias de Lobel; van Petrus Pauw; van Eu. Vorſtius; van J. Bauhinus; van Poitevinus; van Pancratius a Caſtrichom; van Sixtus Arcerius; van Damaſus van Blyenburg en anderen te lang om te verhaelen: waer van noch eenige tot Enkhuiſen, bij Johan ten Broek ſijn broeders ſoons ſoon, gevonden worden. De lijſte van de vremdigheden of Rarieteiten die bij hem plagten geſien te worden, van wonderlijke, en vremde dingen, van planten, kruiden, vruchten, geneesmiddelen, bloemen, metalen, oude penningen, ſchelpen, hoorens, ſtrandt- en ſeegewaſſen, mumien, dieren, viſſchen, vogelen, uit alle de gedeelten der aerde, ſee en locht bijeengebragt, en andere uitheemſche ſaeken, beruſt noch tegenwoordig bij den eerwaerdigen en geleerden Johannes van Nieuwenhuiſen, Predikant tot Amſterdam, ſijnen neve, uit een ſijner dochteren geboren. In den jaere 1580 wierdt hij tot Padua Doctor der Philoſophie en Medicijne, en verkreeg den tijtel van Protonotarius, of Opper Notarius. De waerdigheit van *Comes Palatinus* is hem van den Keiſer gegeven. Ook vindt men brieven in den jaere 1579 aen hem geſchreven, in welker opſchriften hij geheten wordt *Ridder van Jeruſalem.*

Nae

Nae 't volbrengen sijner reisen in Asie, Europa, en Africa, woonden hij eenigen tijdt tot Zwol, daer hij tot stadts Doctor wierdt aengenomen: van waer hij etlijke jaeren daerna naer Enkhuisen verhuisde, om 't selve ampt te bekleden. In den jaere 1591 wierdt hij tot het Professorschap te Leyden beroepen, 't geen hij ook aennam, maer die van Enkhuisen hielden desen man in soo hooge waerde, dat sij alle krachten inspanden om hem te behouden, en maekten eindelilk dat het beroep geen voortgangk hadde. Hij was seer gelukkig van verstandt, scherp van oordeel, seer welsprekent, en vroomhertigh. Van sijne schiften is niet tot mijne kennisse gekomen, behalven de geleerde Aenteikeningen op de Reisbeschrijving ofte Schipvaert van Jan Huigen van Linschoten in den jaere 1596 in 't licht gebracht: vervaetende de verklaeringe van verscheide landen, steden, seden, gewoontens, konsten, kruiden, vruchten, sappen, geneesmiddelen, wonderen en verborgentheden der natuure. De gemelde Linschoten heeft de kaerte van de afbeeldinge van 't Eilandt *Ascensio* of *Hemelvaert* in 't genoemde Reisboek (1.) tot een teiken van vrientschap aen hem opgedragen. Sijn afbeelding heeft de seer geleerde G. van Nieuwenhuisen, sijn schoonsoon, voordesen Rector der Latijnsche Schoole t' Enkhuisen, en daerna te Haerlem, met een Griex, en S. Ampsing met een Latijnsch Gedicht verciert: welk Griex in dit boek onder sijne printe wordt gelesen. Het Latijnsch was van desen inhoudt;

(1.) p. 142.

Ora Paludani cernis, quanti senis ora!
Magnus Apollinea Doctor in arte viget,
Principibus charus: sic Protonotarius audit:
Quæ non aulæ usquam regnaque visa viro!
Gaudet ab extremis gazâ Antiquarius oris?
Illius haud quemquam fama latere potest.

Doctor Johannes Antonides van der Linden.

JOHANNES ANTONIDES VAN DER LINDEN, onlangs Professor der Medicijne in de Hooge Schoole tot Leyden, is de laetste, om dat hij soo laet geleeft heeft, daer wij van te spreken hebben: hoewel hij veellicht ten aen-

Joh. Coccei Orat. funel. in Obit. Joh. Ant. Vander Lind. p. C. 2. aensien van sijne hooge geleerdtheit een van d'eerste plaetsen verdient. Dese is in den jaere sestien hondert negen, den dertienden Januarij tot Enkhuisen geboren, een soone van Antonius van der Linden, Rector der Latijnsche Schoole tot Enkhuisen; daerna Doctor in de Medicijne, eerst tot Enkhuisen en eindelijk tot Amsterdam. Sijn grootvader is geweest Henricus Antonides van der Linden, tot Naerden gebooren, die het predik-ampt den tijdt van seven jaeren, seedert het jaer van 1578 tot Enkhuisen heeft bekleedt, tot dat hij in den jaere 1585 wegens sijne geleerdtheit en vroomigheit tot Professor der Theologie te Franeker wierdt beroepen. In welke bedieninge hij sijne dagen in den jaere 1614 heeft ge-eindigt. Johannes Antonides van der Linden wierdt in den jaere 1629 tot Franeker, na dat hij sich sedert den jaere 1625 tot Leyden in de Philosophie, in de Mathematische konsten, doch allermeest in de Medicijne, hadt geoeffent, Doctor der Medicijne verklaert; en in den jaere 1639 te Franeker tot de Professie der selve konst beroepen. In den jaere 1649 wierdt hij Professor der Medicijne in de Accademie tot Leyden. Hier heeft hij sijn ampt met groote naerstigheit en lof bedient. Want hij was seer groot van verstandt, van oordeel, van memorie, en van ervaerentheit: oprecht van seden, deftig, en deughtsaem van wandel. De Schriften die hij heeft naegelaeten sijn dese:

J. Coccei Orat fun. p. B. 4.

J. Coccei Orat. fun. p. C. 4.

Orat. fun. p. D. it. p. D. 2. &c. E.

Orat. fun. p. D. 2. & E.

Valerii Andr. Biblioth. Belg. p. 449.

Universæ Medicinæ Compendium, centuriis V. Franekeræ publico examini propositum.

Centuria inauguralis Positionum Medico-practicarum de virulentiâ venereâ, ibidem proposita & defensa. Franek Ulrik Balk. 1630.

Oratio auspicalis De Medico futuro necessariis, habita anno MDCXXXIX. VII *Kal. Decembris.*

Manuductio ad Medicinæ.

Medulla Medicinæ. 1642.

De Scriptis Medicis Commentarius. 1637.

Medicina Physiologica.

J. Coccei Orat. fun. p. D. 2.

Selecta Medica & Meletemata.

Consilium de Hemicrania.

Hij

Hij heeft ook verſcheide ſchriften van anderen uitgegeven: A. Spiegels Anatomie, ofte Ontledinge; Cardanus van 't nut dat men uit tegenſpoedt moet trekken. Ook heeft hij Celſus, dien hij den Latijnſchen Hippocraet plagt te noemen, met groote vlijt van veele miſſtellingen geſuivert. Eindelijk heeft hij Hippocrates ſelf, dien oudtſten en prijswaerdigſten Leermeeſter der Medicijne of Genees-konſte nae veele van de beſte ſoo gedrukte als ongedrukte boeken verbetert, en onder de pers gebragt; welk werk eerſt nae ſijne doodt kon uitkomen. Hij overleedt in den jaere 1664 den vijfden van Maert, des naemiddags ontrent ten drie uuren, aan een geduurige koortſe. De Profeſſor J. Cocceius heeft hem naer ſijne begraeffeniſſe, den elfden van Maert, met een lijkrede, en kort verhael van ſijn leven, gaven en deugden, gepreſen. *Orat. fun. p. D. 3.*

Binnen Enkhuiſen is ook geboren CORNELIS BOISSENS, een ſeer treffelijk Schrijver en konſtig Plaetſnijder, op wiens afbeelding de hooghgeleerde Johannes Iſacius Pontanus het volgende Gedicht heeft gemaekt:

Aſpice quàm ſimili ſe pinxit imagine BOISSENS, *J. J. Pont. Poemat. Lib. IV. p. 103, 104.*
Cui penna & cœlo eſt ingenioſa manus.
Mirabar faciles, ubi libera linea ductus,
Nunc mage felices miror in ære notas;
Mirabar varios hominum depingier actus,
Nunc etiam artifici vivere verba ſtylo.
Macte viris Enchuſa, illo tibi gloria alumno
Surget ab Eoo, ſurget ab Heſperiis,
At tu parce aurem vates lacerare Batavam,
Quæ ſtupeas, præſtat ecce Batava manus

Re-

REGISTER

Van de Voornaemste en Gedenkwaerdigste Saeken.

wor-

Jan

Sche-

Drukfauten en misstellingen dus te verbeteren:

Pag. 100. aan de kant leest *Apostille.*
Pag. 163. lin. 19. leest na Jacob Eriksz. in de Bok *Pieter Heinsz.*
Pag. 256. lin. 3. en 16. leest *Borre.*

VERVOLG DER HISTORIE
Van de vermaarde ZEE- en KOOP-STAD
ENKHUIZEN,
Behelzende verscheide GEDENKWAARDIGE GESCHIEDENISSEN, die zo in als omtrent dezelve, en door geheel WESTVRIESLAND en het NOORDERQUARTIER gebeurt zyn.

DOOR

SEBASTIAAN CENTEN.

ENCHUYSEN.

Te HOORN,

By JACOB DUYN, Boekverkoper op het oude Noort.
MDCCXLVII.

VOOR-BERICHT AAN DEN LEZER.

A dat de Drukker J. Duyn zich genegen vond de *Historie van Enkhuizen* (wel eer door den Here Geeraardt Brandt geschreven, en in den jare 1666, doch zonder meldinge van zynen name, met Privilegie zo van de Heren Staten van Holland en Westvriesland, als van de Heren Wethouderen der gemelde Stad, door den druk gemeen gemaakt) te herdrukken, om dat dit fraaie werk thans weinig voorquam, en byna alleen maar by de Liefhebberen der Vaderlandsche Geschiedenissen hier en daar gevonden wierd; zo heeft hy my verscheidemalen verzocht en trachten te bewegen, om een Vervolg op de gezegde *Historie van Enkhuizen* (welke de Heer Brandt tot op den tyd van 't Bestand, in den jare 1609, tusschen dezen Staat en den Koning van Spanje, gesloten, gebragt had) te schryven, ten einde hy het zelve benevens het werk van den Heer Brandt zoude konnen in 't licht geven; zich verbeeldende dat zulks den Liefhebbers der Nederlandsche Historien des te aangenamer zoude zyn. Ik had echter in 't eerst weinig lust om dien arbeid op my te nemen, wel wetende hoe

 moe-

moeyelyk en lastig het is de Geschiedenissen van eene byzondere stad in eene gevoeglyke aaneenschakeling der zaken, in een lange reeks van tyden voorgevallen, zonder dat 'er merkelyke gapingen tusschen beide overblyven, op te stellen; zo om dat men zo naauw gebonden is aan een bepaalt onderwerp, waar van men niet, immers niet te verre, mag afwyken; als om dat men de stukken en berichten, daar toe nodig, somwyle of in 't geheel niet, of zeer bezwaarlyk kan magtig worden: des niet tegenstaande liet ik my na veelvuldig aanhouden daar toe bewegen; zynde in den beginne voornemens maar een kort vervolg der gemelde Historie van Enkhuizen te schryven, en daar in alleen zaken te melden, welke in of omtrent die Stad waren voorgevallen, zonder my veel over den samenhang der gebeurtenissen, of der algemene gestelteníssen van tyden en lotgevallen onzes Vaderlands te bekreunen. Doch by nader overleg verbeeldde ik my, dat het den lezer ruim zo nut en aangenaam zou zyn, indien ik tusschen de Enkhuizer geschiedenissen kortelyk eenige voorname algemene zaken mengde, inzonderheid zodanige die in Westvriesland en het Noorderquartier gebeurt zyn, of die haar opzigt hebben op de schipvaart en den koophandel, daar in de Stad Enkhuizen benevens andere Watersteden groot belang heeft. Ik achtte dat de bescheide Lezer my diergelyke korte uitweidingen om de aaneenschakeling der geschiedenissen, of ter aanwyzinge van de gestelteníssen der tyden en den loop der zaken, of derzelver merkwaardigheid, ligtelyk zoude ten goede houden: te meer

om

om dat vele andere voorname Mânnen, en daar onder ook de Heren *Velius* en *Brandt*, my op die wyze zyn voorgegaan. Ook zullen de opmerkenden ligt gewaar worden dat de Stad Enkhuizen dikwils zulk een belang en invloed heeft gehad omtrent vele algemene zaken, dat men de Historie van die Stad niet wel kan beschryven zonder daar van eenigsins gewag te maken; inzonderheid zyn de ingezetenen dezer Landen bewust hoe naauwe betrekking de steden van dit Noorderquartier op en tot elkanderen hebben, zo wegens de nabuurschap, als om dat elk van dezelve hare Leden zend, zo in het Collegie der Gecommitteerde Raden van Westvriesland en het Noorderquartier, als in het Collegie ter Admiraliteit. Men zal dan in dit Werk niet alleen vinden de Geschiedenissen van deze Stad, maar ook de gedenkwaardigste zaken, die in dit gewest gebeurt zyn; wat gevaren, onheilen en schaden deszelfs ingezetenen aan dyken, landen, gebouwen, schepen en goederen, door harde stormwinden en hoge watervloeden geleden hebben; wat schepen 'er van tyd tot tyd in dit Noorderquartier ten oorloge zyn uitgerust, welke bevelhebbers daar opgestelt zyn geweest, en de voornaamste daden, die zy ten dienste van het Vaderland hebben uitgevoert; wat gevaren deze Landen verscheidemalen hebben uitgestaan om door eene landinge der vyanden overrompelt te worden, en wat voorzorge men daar tegen gebruikt heeft; wat rampem en lotgevallen de Grote-visschery of Haring-vangst, daar in de Stad Enkhuizen wel het meeste belang had, al heeft geleden; en voorts vele

andere zaken den koophandel, de ſcheepvaart enz. betreffende. Hier door is dit Werk grooter geworden dan ik my in den beginne had voorgeſtelt: doch ik achte dat het zelve kan worden aangemerkt als een Hiſtorie van de Stad Enkhuizen, en te gelyk van geheel Weſtvrieſland en het Noorderquartier, ja ook eenigſins ten dien opzigte als een Vervolg op de *Chronyk van Hoorn*, wel eer beſchreven door den beroemden Here *Theodorus Velius*, en door my, met myne Aantekeningen op dezelve, in den jare 1740, op nieuw in 't licht gegeven. Dit Vervolg van de Hiſtorie van Enkhuizen loopt van den jare 1609, daar de Heer Brandt zyn verhaal van de geſchiedeniſſen dezer Stad had geëindigt, tot op de Nymegenſche Vrede, geſloten in het jaar 1678, begrypende alzo den tyd van tzeventig jaren. Ik had voorgenomen deze Hiſtorie te vervolgen tot op dezen tegenwoordigen tyd: dan dewyl ik eenige ſtukken en berichten daar toe nodig noch niet kon magtig worden, achtte ik het beſt den draad dezer Geſchiedeniſſen hier af te breken; te meer om dat myn Vervolg reeds groot genoeg was, om het met het werk van den Heer Brandt in eenen band te doen binden. Ik hebbe de Schryvers, waar van ik my in 't opmaken dezer Hiſtorie heb gedient, en by welken men de zaken en geſchiedeniſſen, waar van ik gewag make, ook ſomwyle veel omſtandiger, kan vinden, doorgaans, naar het voorbeeld van den Heer Brandt, op den kant aangewezen; gelyk ook de Aantekeningen en Gedenkſchriften, die my van ſommigen zyn

ter

ter hand gestelt, en van welke die van den Here Meinert Mul, in zyn leven Burger-Hopman der Stad Enkhuizen, wel de voornaamste zyn. Hier uit kan de Lezer zien op wier getuigenissen de waarheid onzer verhalen steunt. Komen in dit Werk hier en daar eenige zaken voor die van gering belang schynen: ik heb daar op niet anders te antwoorden, dan het geen de Heer Brandt reeds in de Voorreden dezer Historie des aangaande gezegt heeft. Om dit Werk niet te veel te bezwaren heeft de Drukker best geoordeelt, de Lysten van de Regeringe dezer Stad daar niet by te voegen: te meer om dat die reeds verscheide malen, ook afzonderlyk, gedrukt, en noch te bekomen zyn. Wy hadden voorgenomen achter deze Historie te doen drukken een *Kort Bericht* van het oud Adelyk Geslacht *Persyn*, getrokken uit eene brede beschryving van 't zelve gemaakt door wylen den Here K. van Alkemade, en vervolgt door den Here P. van der Schelling, gelyk zyn Ed. zulks reeds gemeld had in zyn Ed. Bylagen en bewyzen ter bevesting, opheldering, en vermeerdering der *Katwyksche en Rynsburgsche oudbeheden, van wylen den Heer A. Pars*, in den jare 1745. op nieuw door den gemelden Heer P. van der Schelling, met vele Aantekeningen en Vermeerderingen, in 't licht gegeven: doch dit hebben we om redenen nagelaten; te meer om dat zulk een Bericht van het oud Adelyk Geslacht Persyn beter zou voegen by eene Beschryving van Waterland, dan by de Historie van Enkhuizen. Dit had ik den goedgunstigen Lezer wegens

gens dit Werk te berichten, wenſchende dat het zelve mag ſtrekken tot nut en vermaak der Ingezetenen van ons lieve Vaderland.

SEBASTIAAN CENTEN.

Hoorn
den 30 *September*
1747.

VERVOLG DER HISTORIE VAN ENKHUIZEN.

Gedurende het Bestand, met Spanje gemaakt, deelde d'Enkhuizer Maagd, zittende op den oever der Zee, met den vereenden Staat (nu ten klaauw der dwingelandye ontrukt, door de manmoedige dapperheid der ingezetenen, en vele rampen gelukkig doorgeworstelt) daar van de zoete en aangename vruchen, en zag van daar hare schepen, voornamentlyk ten Haring varende, 't welk byna de eenigste goud-myn harer Stad is, rykelyk geladen, ter haven inzeilen, en schepte dus haren adem in dit aangenaam gezigte. Van dit tyd-perk, zullen we onder den Goddelyken zegen, den draad der Geschiedenissen dezer beroemde Stad, door den Here Gerard Brand gelukkig begonnen en tot hier toe gebragt, weêr opvatten, en naar onze beste kennisse een onpartydig verhaal doen van de merkwaardige zaken, die sedert tot op dezen tyd toe, binnen en omtrent dezelve zyn voorgevallen, of wel derzelver burgeren daar buiten bejegent. 1609.

Nauwlyks was men de rampen des oorlogs met Spanje ontworstelt, of men wierd weêr door nieuwe zwarigheden gedreigt. De Koning van Engeland deed den zesden van Mei dezes jaars een Plakkaat afkondigen, waar by verboden wierd, aan allen die zyne Onderdanen niet waren, te visschen, op de kusten van Groot Brittanje en Jerland, zonder vergunning der Amptenaren, die hy daar toe te Londen

De Koning van Engeland verbied de Haringvisschery. Zie *E. van Meteren* XXXI. *bl.* 580.

1609. den en te Edenburg had aangestelt. Dit Plakkaat strekte grotelyks tot nadeel van Holland, en inzonderheid van de Stad Enkhuizen, die wel het grootste aandeel had in de Haringvisscherye. Dan de Staten gaven des niet tegenstaande daar toe paspoorten aan hunne Visschers, met verbod van behalven dit iets te doen, 't welk de Onderdanen van zyn Groot-Brittanische Majesteit kon beledigen: en bragten 't in het volgende jaar door hunne Gezanten in Engeland zo verre, dat de Koning het gemelde Plakkaat liet opschorten, en den Gezanten der Staten aanzeggen, dat hy uit gonste de Nederlanders daar door niet wilde bedroeven. Dus dreef het gevreesde onheil gemakkelyk over tot grote blydschap der Ingezetenen van dezen Staat, en inzonderheid van die der Stad Enkhuizen.

Doch de Staten brengen te weeg, dat dit verbod word opgeschort.

Zie *E. van Meteren* XXXII. *bl.* 608. 609.

Midlerwyle was het getal der Leprozen binnen die Stad, sedert eenigen tyd, zodanig vermeerdert, dat de plaatsen of woningen gelegen op verscheide oorden der Stad, daar in zulke personen tot noch toe waren gehuisvest geweest, te weinig wierden bevonden om dezelve te konnen herbergen. Dies vonden de Voogden der Leprozen, met advys van Burgermeesteren en Regeerders van Enkhuizen, goed, een bequaamhuis voor de gemelde personen buiten de Stad te doen bouwen; doch alzo zy daar toe geen genoegzame middelen hadden, besloten zy, tot vervalling van de onkosten, een Lotery op te rechten, waar toe zy van de Staten van Holland en Westvriesland octrooi en consent verzochten; 't geen hen den zestienden van Julius dezes jaars, door hunne Ed: Groot Mog: wierd verleent en toegestaan. Uit de winst dezer Loterye heeft men een *Leprozen-Huis* of *Beyert* gesticht, niet buiten de Stad (gelyk men eerst voor had) maar men heeft na verloop van eenige jaren, daar toe geschikt en verbouwt een gedeelte van het S. Cecilien Klooster, staande achter de Wester-Kerk. Dit Huis is door eene straat van het *Gast-* of *Ziekhuis* (zynde ook een gedeelte van het gemelde Klooster) afgescheiden, en staat onder het opzigt van vier Regenten en vier Regentessen.

Die van Enkhuizen besluiten een nieuw Leprozen-huis te bouwen.

Zie *Handv. van Enkh. bl.* 106.

Den

Den drie en twintigsten van Januarius des volgenden jaars 1610. had men hier te lande met eenen sterken Noord-westen wind zo hogen vloed dat het water in tyd van veertig jaren zo hoog niet geweest was. Vele dyken braken door; onder anderen de St. Antonis-Dyk by Amsterdam, in welke Stad het water over de Warmoes-straat, dat is den Dyk, heen liep. Ook braken 'er in den nieuwen Dyk van de Wieringerwaard, die nu even voltooit was, acht of negen gaten. In dit Noorderquartier wierd den Dyk op vele plaatsen met louter geweld en grote kosten heel gehouden: als by den Gelderschen Horn buiten Enkhuizen, aan den Westerdyk buiten Medenblik, en op ééne plaats of twe by Schellinkhoud (1.). Men kreeg evenwel zo veel water in 't land, dat de Beemster wederom doorbrak en onderliep. t' Enkhuizen stond het water hoog in de Kerk (2.). De tekens van de hoogte dezer Vloed zyn veel jaren daar na noch te zien geweest aan den Oostindischen Toren dezer Stad (3.). Men leerde te dezer tyd den slag van het water te breken met scheeps-zeilen binnen met stroo gevult, en met behulp van stenen beneden by den dyk neêrgelaten; men heeft ook takken van bomen, met rys en al afgehouwen, voor den dyk op malkanderen gepakt, en met sparren by een gehouden. Zonder deze en andere middelen was het onmogelyk geweest het water te keren: nadien de vloed lang duurde, en het water ruim een etmaal zeer hoog bleef staan, zonder veel verligting. Men was toen van gevoelen dat by zulke hoge Vloeden, het water voor een groot gedeelte quam over het Koegras, tusschen de Zyp en Huisduinen; waarom de Staten van Westvriesland besloten het gemelde Koegras te doen bedyken, gelyk zulks niet lang daar na met grote vlyt en kosten geschiedde (4.).

Ontrent dezen tyd ontstond 'er tusschen die van Hoorn en Enkhuizen een grote twist over het stellen van eenen Dykgraaf van Drechterland; zoekende die van Enkhuizen met de hulpe eeniger Dorpen het Dykgraafschap van de Stad Hoorn, daar het langen tyd geweest was, af te trek-

1610.

Een hoge vloed.

(1.) *Velius Chron. van Hoorn den vierden druk, bl.* 538. *Chron. van Medenb. bl.* 312. 313. *P. J. Twisk Comeet-boeksk. bl.* 137.

(2.) *E. van Meteren* XXXI. *boek, bl.* 595.

(3.) *Hist. van Enkh. gedrukt* 1662. *bl.* 85.

Nieuwe middelen om de Dyken te houden.

Velius bl. 539. *Chron. v. Medenb. bl.* 313.

Het Koegras word bedykt.

(4.) *Velius Chron. van Hoorn, bl.* 539. *Chron. van Medenb. bl.* 314. *S. Lakenman ontwerp over de Zeedyken, bl.* 4.

Twist tusschen die van Enkhuizen en Hoorn over 't Dykgraafschap.

Velius Chron. bl. 541.

1610. ken: doch men heeft het ten Hove anders verſtaan, en wierd na veel haſpelingen eindelyk Mr. Jan van Nek, zoon van den ouden Jan van Nek, wel eer Búrgermeeſter te Hoorn, tot Dykgraaf aangeſtelt, tot groot ongenoegen der Enkhuizers. Dit verſchil was noch niet ter degen bygelegt, of daar openbaarde zich een ander en veel groter, om de betonning van het nieuwe Diep, 't welk onlangs nevens Enkhuizen was gevonden. Dit als zeer gereed om naar Texel en den Vlieſtroom op en af te varen, wierd door die van Hoorn by voorbate betont. De Enkhuizers achtende zich hier door benadeelt wilden niet toelaten dat die nieuw gevonde vaart betont wierd, maar lieten de gelegde tonnen weêr op halen. Die van Hoorn bragten deze zaak voor het Hof van Holland, verzoekende dat die betonning voortgang mogt hebben, alzo zy verſtonden dat niet alleen hunne Stad, maar ook Amſterdam en Haarlem, ja geheel Weſtvrieſland, daar door groot geryf zouden worden toegebragt. Hier tegen ſtelde zich die van Enkhuizen, en zeiden dat hunne Stad daar by veel ſchade in Viſſcherye en anders ſtond te lyden. Onderwylen veroorzaakte dit geval tuſſchen d' inwoonders der gemelde Steden veele ongereuchten, twiſten en jalouſien, die noch eenen geruimen tyd duurden.

Om de betonning van 't nieuwe Diep.

Te dezer tyd wierd in de vergadering der Heren Staten van Holland de voorſlag van een Provinciale Synode te houden, om waar 't mogelyk de Kerkelyke geſchillen over het ſtuk van de Predeſtinatie, die in deze landen waren ontſtaan, te matigen of by te leggen, weêr hervat. De Heren Edelen en de meeſte ſteden verſtonden dat de Leden van dat Synode zouden benoemt worden by de Heren Staten uit de Claſſen en Kerken van Holland en Weſtvrieſland. Die van Amſterdam waren van verſtand dat de Claſſen de Perſonen tot de Synode zouden noemen, de Hoofdſteden kieſen, en de Staten laſt geven. Die van Dordrecht wilden, dat de Claſſen daar toe zodanige zouden verkiezen als hen behaagden. Die van Hoorn en Enkhuizen verſtonden beter te wezen dat de Synodale vergadering

Die van Enkhuizen en eenige andere Steden maken zwarigheid ontrent het houden van van een Synode.

Zie G. Brand Hiſt. der Ref. II. D. bl. 130. 131. 132.

ring zoude worden uitgestelt, dan dat in deze gelegentheid die van de Classen niet zouden magtigen zulke personen als zy zouden goed vinden. Dewyl dan de gemelde vier steden zwarigheid maakten zich met de meeste stemmen te voegen, wierd het houden van zodanig een Synode uitgestelt. Voorts heeft de Stad Enkhuizen zich benevens Dordrecht, en Amsterdam (waar by zich naderhand ook Edam en Purmerend voegde) in de voornoemde Kerkelyke geschillen, die Holland niet lang hier na beroerden, de zyde der Contraremonstranten gehouden. 1610.

Op het verzoek van de Muntmeester van Westvriesland wierd den vyftienden van Januarius des volgende jaars toegestaan, dat de Munt te Hoorn zou mogen blyven tot May des jaars 1612, maar als dan vertrekken naar Enkhuizen, en aldaar blyven den tyd van zes jaren (1.) Drie dagen daar na hebben de Heren Burgermeesteren en Vroedschappen van Enkhuizen, op verzoek van de Zoutzieders dier Stad, die toen zeer talryk waren, zekere Keuren en Artikelen beraamt en vastgestelt, by wyze van een Gildebrief, waar na zich die van de Panneeringe of Keet-luiden zouden hebben te reguleren, om daar door zekere misbruiken te verbeteren, die voorheen wel in de Panneeringe waren gepleegt: welke Artykelen daar na op verscheide tyden met eenige anderen zyn vermeerdert (2.). Ook hebben de gemelde Wethouderen in dit zelve jaar een Keure gemaakt omtrent het inbrengen en verkopen van 't wit Zout (3.). Den twintigsten van Maart hebben de Heren Staten van Holland en Westvriesland een Plakkaat en Ordonnantie uitgegeven beroerende de grote Visschery en Haringvaart dezer Landen, verbiedende dat niemant d'een des anders Want mag kerven, of eenigsins malkanderen beschadigen of de neering verhinderen. Dit Plakkaat behelsde vyf en twintig Artikelen, allen dienende tot vorderinge van deze Hoofdneeringe van den Lande, gelyk hunne Ed: Groot Mog: die noemden, dewelke ook waarlyk was de Hoofdneering van de Stad Enkhuizen, die in deze Haring-Visscherye het grootste belang had, en meer Buissen ten

1611. Het verblyf der Munt verlangt.

(1.) *Handv. van Enkh. bl.* 106.

Ordonnantie voor de Zoutzieders gemaakt.

(2.) Zie *Keuren van Enkh. bl.* 208-214.

(3.) *Ib. bl.* 214.

Plakkaat nopende de Haring-Visscherye.

Zie *Plakk. van Holl. I. Deel, bl.* 366.

1611. dien einde in zee zond dan alle de andere steden dezer Provincie.

Vyf Schepen komen uit Oostindië, en twee gaan van Enkhuizen derwaarts.

Zie *E. v. Meteren* XXXII. *boek*, *bl.* 625. 629. *J. v. de Zande V. boek*, *bl.* 18.

Die van andere gevolgt worden.

De Oostindische Maatschappy dezer Landen ontfing in dit jaar vyf Schepen uit Indiën: En nademaal de Spanjaarden het Bestand in die gewesten niet wel onderhielden, zo heeft de Maatschappy, om alle schade te verhalen en haren handel te beschermen, eerst in het voorjaar derwaarts gezonden twe grote Schepen van Enkhuizen, die elk honderd en dertig Soldaten mede voerden, en die met hun Bootsvolk ieder wel twe honderd en vyftig mannen op hadden. Deze wierden in het najaar gevolgt van noch twaalf grote Schepen en één wat kleener. Deze Vloot voerde behalven het Scheepsvolk vier of vyf honderd Soldaten mede, en wierd wel twe honderd en tachtig duizend guldens waardig geschat.

1612. Plakkaat nopende de Haringvangst.

Plakk. v. Holl. I. D. bl. 385.

Terwyl de Koophandel in die verre gewesten voortgezet en gehandhaaft wierd, hebben de Heren Staten dezer Provintien de Grote Visschery en Haringvaart, een rechte Goudmyn dezer Landen, daar in de Stad Enkhuizen zo veel deel had, geensins verwaarloost, maar het nut en voordeel daar van, zo veel mogelyk was, trachten te bevorderen, hebbende ten dien einde den twe en twintigsten van Maart des jaars 1612. een Plakkaat en Ordonnantie beraamt en vastgestelt rakende het vangen, zouten, havenen, pakken, ophopen, en leggen van den Haring. Het zelve behelsde drie en dertig Artikelen, dienende tot een ordre op het vangen, en behandelen van den zelven, ten einde men dien niet (gelyk eenigen om hun byzonder voordeel bestonden) voor zyn tyd en saisoen mogte vangen en verzenden, eer hy tydig en bequaam is om van menschen genuttigt te worden, welke mishandeling van den Haring strekte tot grote walginge, oneere, en verachtinge van den zelven, en gevolglyk tot bederf van de neeringe der gemene Haringvaart. Tegen deze en andere misbruiken ontrent het vangen, behandelen en verzenden van den Haring gepleegt, wierd in dit Plakkaat goede ordres gestelt, en daar tegen, met advys van de Gedeputeerden der Steden

zich

zich generende met de Haringvaart en grote Visscherye, door hunne Ed: Groot Mog: wysselyk voorzien. 1612.

De twist tusschen de Steden Hoorn en Enkhuizen over het betonnen van het nieuwe Diep, in het voorlede jaar begonnen, wierd te dezer tyd, van weêr kanten met groten drift voortgezet. Die van Hoorn hielden in de Vergaderinge der Heeren Staten zeer ernstig aan op de betonning van het gemelde nieuwe Diep, en meenden ter naaste Vergaderinge een uitspraak over dat stuk ten hunnen voordele te bekomen. Doch die van Enkhuizen deden onderwylen het voorschreve Diep, door vier oude Schepen, geladen met zand en zware kyselstenen, toezinken, menende de verdere doorvaart daar mede te beletten. De Staten vergunden die van Hoorn op hun verzoek daar tegen een mandament van complainĉte, waar by die van Enkhuizen gecondemneert wierden, de gezegde Schepen binnen veertien dagen wederom uit te halen, op grote boeten, zo zy anders deden, en dat d'uithaling als dan by het Hof besteed zou worden tot hunnen kosten. Doch die van Enkhuizen sloegen daar weinig acht op; dan daar na wat nader gedrongen, gelieten zy zich als of zy daar toe iets wilden doen: maar de stroom en het onweêr bragten ten dien einde meer toe dan zy, en de wrakken voor een groot gedeelte te niet. D'overblyfselen zonken allengskens in het welzand, en zouden den doorvaart weinig of niet verhindert hebben, indien het gat maar was betont geworden; doch zulks wierd van de Enkhuizers noch een geruimen tyd tegen gehouden.

De twist over de betonning van het nieuwe Diep houd aan.

Velius Chron. van Hoorn, *bl.* 545.

Midlerwyle heeft men die van Enkhuizen daar en tegen eenig genoegen gegeven ten aanzien van hun geschil met die van Hoorn over het verkiezen van eenen Dykgraaf van Drechterland: Want die van de Rekeninge onderrecht zynde door den Advocaat van het Land, den Heere Johan van Oldenbarneveld, dat tot dienste van den Lande noodwendig een middel moest gevonden worden, om weg te nemen het misnoegen der stad Enkhuizen, gerezen uit zake van het verkiezen van eenen Dykgraaf van Drechterland, heb-

Het geschil over het Dykgraafschap van Drechterland word eenigsins bygelegt.

Handv. van Enkh. bl. 107.

1612. hebben in de maand November dezes jaars verſtaan, dat die van Hoorn geen recht tot het voorſchreve Dykgraafſchap hebben, of dat de Dykgraaf een Poorter en Ingezetene van Hoorn moet wezen, en zyne reſidentie aldaar houden; maar dat de Stad Enkhuizen niet min daar toe gerechtigt is, en in gevalle het voornoemde Dykgraafſchap zou komen te vaceren, en eenige Poorters of Inwoonders van Enkhuizen zouden willen verzoeken om het gemelde Dykgraafſchap te bedienen, dat zy luiden als dan voor alle anderen zouden geprefereert worden. Hier door is de twiſt over het verkiezen van eenen Dykgraaf eenigſins geſchorſt tot dat de Dykgraaf Mr. Jan van Nek was overleden, 't geen voorviel in den jare 1640. gelyk ons zulks op zyn plaats ſtaat te melden.

De Stormwinden doen grote ſchade. 1613.

Sedert de maand October tot in Januarius des volgenden jaars 1613. heeft het in deze Landen en elders ſchrikkelyk geſtormt en gewaait, waar door overal te water en te lande grote ſchade geſchiedde, aan Kerken, Huizen, Bomen, Dyken en Schepen. De Dyken in Holland en Vrieſland ontfingen rykelyk hun deel. Eenige rykgelade Schepen zyn voor Amſterdam ten anker leggende aan ſtukken geſlagen en vergaan. In Texel en elders in Holland quamen twaalf honderd lyken aan 't ſtrand dryven. Ook vele in Engeland, Vrankryk, en andere plaatſen (1.).

(1.) Zie *P. J. Twiks Chron bl.* 1665. 1666. *Vervolg op E. v. Meteren. Commelin Beſ. van Amſt. bl.* 1184. *Gabbema bl.* 305. en anderen.

Verklaringe der Heren Burgemeeſteren van Enkhuizen ten behoeve van de Semeinen.

In den aanvang van dit jaar hebben de Heeren Burgermeeſteren van Enkhuizen, met namen Freek Janſzoon, Lucas Gerritſzoon, Willem Corneliſzoon, en Wybrant Gertbrantſzoon, ten behoeven der Semeinen, en op het verzoek van Mr. Paulus Bertius, getrouwt met een Dochter van Meindert Semein, en Penſionaris van Enkhuizen, verklaart, dat de Actens by de Staten en den Prinſe van Oranje aan de Semeinen gegeven, zyn obligatoir en niet alleen de Generale Staten, maar ook de Particuliere Staten en Reſpective Steden verbonden, omme de Semeinen te moeten præfereren tot alle Ampten, en vorders aandoen alles wat Honorabel is, als wel wetende (zeiden zy Burgemeeſteren) dat zulks de meeninge van hooggemelde Heren altoos

Zie *Korte Deductie aangaande de Semeinen, gedrukt in 't jaar* 1675. *bl.* 14. 24.

altoos is geweeſt, en blyven moet; begrypende onder de Semeinen ook de gene die aan de eigen echte dochters getrouwt zyn. Ook verklaarden ten zelven dage die zelve Heren Burgemeeſteren, ten verzoeke van hunnen gemelden Penſionaris Bertius, dat Prins Maurits de Actens by zyn Heer Vader, en de Heren Staten aan de Semeinen gegeven, lezende heeft gezeid, dit zyn waarlyk aangename Hypoteecquen, en geheel eerlyke laſten op het Prinsdom van Oranje, en deze Landen, die uit de grootſte dienſten, en het welvaren dezer Landen geſproten zyn, en dat de gene die eenigſints in dezen quam te blyven in gebreke, de ondankbaarſte des werelds moeſte genoemt worden; en dat hy Prince begeerde, en (voegden zy 'er by) wy ook belooft hebben, dat wy de Semeinen, en hare Deſcendenten alle vryheden en præeminentien, dien zy ooit mogten begeren, zouden vergunnen, gelyk wy ook doen by dezen voor ons en onze Nakomelingen. Deze Verklaring was door de voornoemde Burgemeeſteren ondertekent den elfden January 1613. en het groot-zegel der Stad Enkhuizen daar onder gedrukt. 1613.

De dienſten der Semeynen aan den Landen bewezen worden aangetoont.

Doch dewyl de Heer Gerard Brandt, miſſchien wegens gebrek van genoegzame berichten, weinig of geen gewag heeft gemaakt van de deugden en dienſten van de Semeinen, den Vaderlande bewezen, noch van de uitnemende Voorrechten hen en hunne Nakomelingen des wegen by den Prince van Oranje en de Staten dezer Landen toegeſtaan, waar van men mogelyk geen weêrgâ zal vinden; zo achten we dat het den Lezer niet onaangenaam zal zyn, dat we tot beter verſtand van de gemelde Verklaringe, die zaken wat hoger op halen. *Simon Semein*, Vader van *Pieter*, *Jacob*, en *Meindert Semein*, had al eenigen tyd voor de troubelen der Nederlanden uit een byzondere zucht en yver voor den Gereformeerden Godsdienſt, in het heetſte der Spaanſche Inquiſitie, zyne Zoutketen tot oeffeninge van den zelven, met het uiterſte gevaar zynes levens, laten gebruiken. En had noch op zyn eigen koſten boeken van de Gereformeerde Religie in de Spaanſche tale doen drukken,

Korte Deductie als boven *bl.* 8. 27.

 om

1613. om onder derzelver belyderen in Spanje verspreit en uitgedeelt te worden: zulks hy daar over eenigen tyd uitlandig heeft moeten zyn, en, tot groot nadeel van Vrouw en Kinderen, 't belang zynen Koopmanschappen en Rederyen anderen bevelen. Hy was een zeer ryk man, die binnen de stad Enkhuizen op zyn Werven vele grote Schepen heeft doen timmeren, en vier Zoutketen gebruikt, die hy zelf had doen bouwen. Zyn Schoonzoon Burgermeester Pieter Buiskes, die zyne goederen, rederyen en koopmanpen, gedurende zyne afwezigheid bestierde, heeft hy ook de Commissien als Gouverneur over het Noorderquartier, die hem de Prins van Oranje twe jaren voor het overgaan van de Stad verleent had, doen bewaren; welke Commissien op den naam van den gemelden Pieter Buiskes, en door den zelven met toedoen der Semeinen zyn uitgevoert geworden: waarom hy Buiskes na de dood van zynen voornoemden Schoonvader van de Semeinen quam te eischen voor moeiten, gevaar en verzuim, zo nopende die Commissien door toedoen van de Semeinen, ten dienste van Prins Willem en deze Landen uitgevoert, als wegens de voorschreve administratie, de somma van acht en twintig duizend Caroli guldens; waar over hy in verschil en moeijelykheid met de andere kinderen geraakt zynde, eindelyk door tusschenspraak en bemiddeling van de Regenten dezer Stad wierd voldaan. Ook hebben de meergemelde Semeinen toen deze Landen in het uiterste gevaar waren van in eene eeuwige slaverny en tyranny der Spanjaarden te storten, zich den dienste en liefde des Vaderlands in geenerlei wyze willen ontrekken, maar onaangezien Vrouw en Kinderen met het schrikkelykste gevaar hunnes leven, hunne Personen en goederen den Vaderlande en den Hooggedagten Prince van Oranje in 't byzonder opgedragen, hunne Juwelen en andere roerende goederen verkocht, de onroerende verzegelt, en de gelde ten dienste van den Lande en den Prince gegeven. Daarenboven hebben zy ook Schepen ten Oorloge uitgerust, en in eigen Persone daar mede den Prins van Kampen gehaalt, binnen Enkhuizen gebragt, en uit hunne eigene

Korte Deductie bl. 20.

Deductie als boven *bl.* 9. 10. 20. 21.

eigene beurſen hem in 't byzonder aldaar opgeoffert en gegeven eene ſomme zeſtien duizend currente gulders. Ook hebben zy niet alleen vele Schepen uit hunne byzondere middelen tot de Slagen van de Zuiderzee en Diemerdyk toegeruſt, maar ook zelfs in Perſoon zich derwaarts begeven de gemelde *Pieter* en *Jacob Semein*, gezeid *Til*, het bevel over verſcheide Schepen gehad, en (naar ſommiger oordeel) meer gedaan dan alle anderen; waar over ook na de gevangkenis van Boshuizen van de quaadwilligen en Spaanſgezinden deze verſen wierden geſtrooit: 1613.

Semeins in raad en daad, en Buiskes van Enkhuizen,
Die brengen naaſt de Prins in Holland all' abuizen.

Behalven dat zy niet alleen Enkhuizen, Hoorn, en Medenblik, maar ook Haarlem en Alkmaar hebben bewogen den Prince te zweren, en de wapenen voor de vryheid aan te nemen. Zo dat boven deze en andere grote dienſten (daar inne ook de gemelde *Pieter Semein* tot het uiterſte einde zyns levens, zo als Kapitein, als anderſins heeft volhard) den Lande en zyne Princelyke Excellentie in 't byzonder gedaan, alleen het verſchot der gezegde *Semeinen*, ten dienſte en liefde van het Land en den Prince zo mildelyk opgebragt, verre boven de ſomme van *veertig duizend* currente guldens quam te belopen, zonder daar voor of tegen eenige vergelding of beloning, zo voor 't een als 't ander te hebben ontfangen. Uit het gezegde blykt, dat de *Semeinen*, volgens de verklaring van geloofwaardige getuigen, de notabelſte Inſtrumenten geweeſt zyn, naaſt God en den Prince van Oranje, tegen den Hertog van Alva, en dat zy voor de troubelen de magtigſten in het Noorderquartier zynde, meeſt alle hunne goederen vrywillig en zonder reſtitutie dezen Lande en den Prince hebben opgeoffert. Uit aanmerking van deze kragtigſte en dringende oorzaken heeft de Hoog-gedagte Prins Willem, wegens de zeſtien duizend gulden en andere verſchote penningen, mitsgaders grote dienſten door de gemelde Semeinen noch in 't

Voorechten den Semeinen en hunne nakomelingen deswegen toegeſtaan door den Prins van Oranje.

1613. byzonder aan zyn Excellentie gedaan, na voorgaande accord en verdrag met dezelve, op den zes en twintigsten van October des jaars 1577. een behoorlyke Acte in forme gepasseert, en, met zyn eigen hand ondertekent, aan hen overgelevert, luidende aldus:

„ Willem van Nassauw, Prince van Orangien, Grave „ van Nassauw &c. Ruwert van Brabant, Gouverneur „ over Holland en Zeelandt, heeft den 26. Octobris 1577. „ aan Meindert Semein van Enkhuizen, getrouwt aan den „ huize van Egmont, en de oudste zyner Nakomelingen „ in infinitum gegeven, gelyk hy doet by dezen den Titel „ van Raad der Prinsen van Oragien; mitsgaders dat Pie- „ ter, Jacob, en den zelven Meindert Semein, en hare „ Discendenten in infinitum, tot allen tyden, tot allen „ Ampten, dien zy bequaam wezende mogen begeren, „ geprefereert zullen zyn, ende blyven eeuwiglyk, uit za- „ ken van de mildadigheden ende grote diensten aan de „ Nederlanden, ende in 't byzonder aan zyn Excellentie „ gepleegt. "

Was ondertekent

Willem van Nassau.

Ook door de Algemene Staten.

Korte Deductie als boven, *bl.* 10. 20.

Uit gelyke inzigten en beweegredenen hebben de Heren Staten der Nederlanden, (wel wetende de wondere daden der Semeinen, en dat zy luiden in de uitterste en hoogste noden by deze Landen alleen meer dan veertig duizend currente guldens, zonder eenige tegengifte in dien tyd al hadden opgezet: en voorts aanmerkende den slegten en soberen staat, hoe weinig gelegentheid zy konden vinden, om zulke onvergelykelyke diensten te vergelden, en hoe bezwaarlyk, ja misschien onmogelyk het hen ware, zo grote somme van penningen weder op te brengen en te betalen; als mede op dat het Land tot beter voorspoed en gelegendheid komende, nooit zoude vergeten, noch nalaten hunne Nakomelingen, zonder eenig verzoek te belonen) aan de eene zyde; en de gemelde Semeinen uit gelyke inzigten aan de an-

andere zyde gemaakt en gesloten zodanig mutueel Contract, dat ter zake van de voorgemelde grootste diensten en verschot van penningen de gezegde Semeinen en hunne Nakomelingen voor de eerste erkentenisse alle anderen voor eeuwig en altoos gepræfereert zouden zyn in 't eischen, occuperen, en bedienen van alle zodanige vacante Ampten en Officien, als zy luiden zelfs zouden mogen begeren, ten ware hen notoire onbequaamheid tot dezelve konde worden aangewezen. En is daar af by ordonnantie en resolutie der hooggemelde Staten, in derzelver Staatsgewyze Vergaderinge genomen op den dertienden van Augustus 1578, den gemelden *Semeinen*, *Pieter*, *Meindert* en *Jacob*, behoorlyke Acte in forma verleent, luidende als volgt: 1613.

„ De Prelaten, Edelen. ende Gedeputeerden van den „ Steden, representerende de generale Staten van deze Ne- „ derlanden, gezien hebbende de bovenstaande minute by „ den Heere Prince van Orangien geteikent, ook wel we- „ tende de wonderbare daden der Semeinen, ende dat zy „ in de uiterste noden by deze Landen meer dan veertig „ duizend Currente guldens zonder eenige tegengifte op- „ gezet hebben, hebben aan de Semeinen belooft, ende „ willen by dezen, dat dezelve Semeinen met heure res- „ pective Discendenten, voor de eerste erkentenisse, al- „ toos ende eeuwiglyk, allen andere geprefereert zullen „ zyn in 't eischen, occuperen ende bedienen van alle zo- „ danige vacante Ampten als zy zouden mogen begeren, „ ten ware hare notoire onbequaamheid tot dezelve zoude „ worden aangewezen. Gedaan ende besloten in de Ver- „ gaderinge van de Generale Staten, den 13. dag Au- „ gusti, 1578.

Onderstond, by ordonnantie van de voorsz. Staten,

Was getekent.

J: Houflin.

1613. Ter oorzake alleen van de gemelde obligatoire Acten by den den Prins van Oranje en de Algemene Staten verleent en overgegeven, hebben de gezegde Semeinen ook de Obligatien van hunne verdiensten, verstrekte en verschote penningen gescheurt en gequiteert; gelyk blykt uit de volgende Verklaringe der Heeren Burgemeesteren van Enkhuizen:

Zie *Korte Deduct.* als boven, *bl.* 22. 23.

Verklaring der Burgemeesteren van Enkhuizen ten aanzien van de diensten en rechten der Semeinen.

„ Heden den eersten Mei 1589. compareerden voor ons „ twe oude Schepenen ende Notaris, de Burgemeesteren „ van dezen ende verleden jare, en hebben op haar eed „ verklaart ende getuigt, dat zy alhier tot Enkhuizen ten „ huize van den Heere Meindert Semeins, den Heere „ Prince Wilhelmus overlang, ende zyn Excellentie Mauritius noch onlangs horen verklaren, dat de Semeinen „ naast God de aldervoornaamste oirzaken en instumenten „ waren geweest, van haar en der Landen welvaart. Dat „ ook de Semeinen hare Rykdommen, die weinig buiten „ haar in Westvriesland waren, zyn Excellentie Wilhelmus, en de Heeren Staten hebben opgedragen uit een „ pure liefde tot haar en dit Land. Ja dat zy Prinsen zeiden: dat de Semeinen alle Obligatien ten lasten van haar „ en deze Landen, hadden gescheurt ter oirzake alleen „ van de Actens aan de Semeinen, by den Prince op den „ 26. Octobris 1577. en by de Staten op den 13. Augusti „ 1578. gegeven. Vertrouwende dat daar mede hare Nakomelingen, die haar wel zouden dragen, genoeg zouden hebben; ende de effecten van de Actens, als eeuwig blyvende Lyfrenten, op alle hare Nakomelingen „ zouden zyn: ofte dat anders ende by het minste mancquement van dien, de veertig duizend guldens, in de Acte „ van de Staten begrepen, ten allen tyden hadden te eischen „ met alle verlopen renten. Ende dat hooggemelte Princen ook voor haar Burgemeesteren hadden verklaart, „ zulks mede hare meninge ende uiterste wille te zyn. te „ meer de voorschreve Actens waren gegeven, niet op „ hope van onverwachte quytscheldinge, maar alleenlyk „ om de diensten ende verschot, ende periculen in beiden

„ ge-

„ gelegen; ende dezelve in alle desperate noden de eenigste 1613.
„ toevlugt, naast God zyn geweest, en wel duizendmaal
„ meer, als de voorsz. Actens, ende effecten van dien ver-
„ dient hadden. Ende dat daarom de Landen in gelukki-
„ ger tyden komende, de Semeinen beter belonen en be-
„ kronen zullen, uit krachte van de woorden (*voor de eerste erkentenisse*) in de Acte by de Staten verleent, begrepen.
„ Verklaren zy Burgemeesteren ook dat de meininge van
„ de Staten van Holland was, ende dezelve meermaals ver-
„ klaart hadden, dat ook volgens dezen nieuwen eedt
„ den inhouden van de voorsz. Acten onderhouden en ge-
„ defendeert moeste worden: ende dat al buiten dien zy
„ Staten niet en hoopten, dat dit Land ooit tot zulke on-
„ dankbaarheid zoude vervallen, dat de Semeinen en haar
„ Nakomelingen, ooit zonder volkomen beloningen zouden
„ blyven; ofte dat anderſints de Semeinen met het hoogste
„ Recht hadden te vorderen, ten minsten de veertig dui-
„ zend gulden met de verlopen interessen, tot dien einde,
„ in haar voorsz. Acte geexpresseert. Verklaarden zy Bur-
„ gemeesteren voor haar en hare Successeurs, dat de Se-
„ meinen om de diensten ende Profyten aan deze Stad ge-
„ daan, met hare Nakomelingen in infinitum zullen gau-
„ deren ende genieten alle zodanige præeminentien ende
„ Vryheden als haar zal zyn mogelyk te verlenen, ende zy
„ zouden begeren; zulks belovende by dezen aan alle die
„ Semeinen, ende Descendenten, in de voorsz. Actens be-
„ grepen ende vorder niet. Waar mede zy Burgemeesteren
„ dezer Stede Enkhuizen hebben besloten] hare verklarin-
„ gen ten verzoeke van de Semeinen gedaan voor ons on-
„ dergeschrevene Schepenen ende Notaris, ende hebben
„ met eigen handen deze onze namen geteiken."

„ *Was ondertekent. Freek Simonsz. Gerrit Meindertsz.*
„ *Tomas Bas, Notrs. Publ. Accordeert met den*
„ *Principale minute den* 25. *Marty* 1646.

M. Taemsz.

Deze

1613. Noch een andere verklaring der Burgemeesteren dies angaande.

Deze Verklaringen der Heeren Burgemeesteren van Enkhuizen, die in de jare 1588. en 1589. regeerden, wierd in den jare 1603. door eene andere bekrachtigt en nader opgeheldert, luidende aldus:

„ Certificeeren wy Burgemeesteren in 't by zyn van twe „ Schepenen en onzen Secretaris op den eersten Meert „ 1603. dat den voorleden dagvaart by zekere occasie de „ Staten van Holland, zonder eenig tegen zeggen, staats-„ gewyze hebben verklaart, dat de Semeinen naast God „ en den Prince van Orangien oorzake waren van der „ Landen welvaart en van haar Regeringe, dien zy vry-„ willig en wonderbaarlyk met haar goederen en levens „ periculen als gekocht hadden, en dat men daarom de „ Semeinen bequaam wezende niet alleen zoud' prefereren „ tot alle Ampten, maar dat men de onbequame met an-„ dere en goede beneficien zoud' verzien; doordien de „ groote schatten, by de Semeinen aan den Landen en „ Prince gegeven, ook de onbequamen moeten missen; „ begerende mede dat alle Semeinen en haar Descendenten „ alle privilegien en vryheden zullen genieten, en van alle „ bezwaarnissen exempt blyven: wel verstaande die uit „ rechte en echte bedde van Meinert Semeins, mitsga-„ kers Pieter en Jacob Semeins, zyn gedescendeert (1.). "

(1.) *Uit een geschreve Copie van deze Certificatie.*

Deze Certificatie is by Burgemeesteren van Enkhuizen, onder hun Zegel voor de Schepenen Copgis en Calkman verleent. Dit wierd door twe andere Verklaringen, door de Heeren Burgemeesteren dier Stad in den aanvang van dit jaar 1613. ten behoeve van de Semeinen gegeven (zo als verhaalt is,) bevestigt, en is sedert noch meermalen op verscheide tyden bekrachtigt, gelyk ons beneden op zyn plaats, tot roem van de Stad Enkhuizen, en van het geslagt der Semeinen staat te melden. Uit het gene wy reeds verhaalt hebben is genoegzaam af te nemen, hoe groot de diensten waren, die de Semeinen den Vaderlande en den Princen hadden bewezen, en hoe groote voorrechten en præeminentien hen en hunne Nakomelingen deswegen door den Prince en de Staten dezer Landen zyn opgedragen;

welke

welke rechten en privilegien zo groot en uitnemend geſchat wierden, dat de Heer *Jacob Kurver*, in den jare 1579, den negentienden van Maart, aan *Pieter Semein* uit Antwerpen ſchreef: *Uwe Nakomelingen zyn daar mede de Rykſten van 't Land, zo 't wel gaat; want de* Prins *zal niemant diergelyke geven, om dat niemant zulke dienſten gedaan heeft.* Wy hebben ons wegens de uitnementheid en zeldzaamheid van deze Voorrechten der Semeinen wat langer met dezelve opgehouden, en die wat hoger en breder opgehaalt; dies keren wy nu weêr tot andere zaken.

1613. Zie *Korte Deductie bl.* 13. 21.

De Heren Wethouderen der Stad Enkhuizen by ondervindinge gewaar geworden zynde dat de Goud- en Zilverwerkers en anderen welken die neeringe oeffenden, dagelyks en hoe langer hoe meerder onderſtonden onbehoorlyke practyke en quade faulten, in 't werken van Goud en Zilver te gebruiken, hebben den dertienden van Februarius dezes jaars, in gelykvormigheid en volgende het Plakkaat der Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden in den jare 1610. op dat ſtuk uitgegeven, eene Ordonnantie gemaakt en vaſtgeſteld, beſtaande in vyf en veertig Artikelen, waar na alle Goud- en Zilver-werkers, en anderen die neering doende, zich hadden te ſchikken, op penen en boeten daar in begrepen.

Een Ordonnantie voor de Goud en Zilver-ſmids. *Keur v. Enkh. bl.* 247-278.

Te dezer tyd waren de Staten van Holland en Weſtvrieſland bezig met het ſtellen van een Reſolutie tot de vrede der kerken. Deze wierd in de maand November ſtaatsgewys by d' Edelen en de meeſte ſteden genomen, in December hernomen, en in Januarius des jaars 1614. hervat. Deze Reſolutie ſtrekkende tot vrede der Kerken, die toen wegens de twiſten over het ſtuk der Predeſtinatie en den aankleven van dien, hoe langs hoe meer begonnen beroert te worden, kan men elders vinden (1.). De Heren Edelen en alle de ſteden bewilligden in dezelve uitgenomen Amſterdam, Enkhuizen en Edam, die doorgaans in deze Kerkgeſchillen de zyde der Contraremonſtranten hebben gehouden. Die van Amſterdam wilden in dat beſluit, ſchoon met verre de meeſte ſtemmen genomen, niet conſen-

De Staten van Holland beramen eene Ordonnantie tot vrede der kerke.

1614.

(1.) Zie *Bauderts Memorien VI.* 2. 3. *Uitenb. Hiſt. bl.* 619. *G. Brand. Hiſt. der Ref. II.* 233.

Die van Amſterdam, Enkhuizen, en Edam weigeren die aan te nemen.

1614. ſenteren. Die van Enkhuizen en Edam verklaarden niet gelaſt te wezen zich daar mede te conformeren. Evenwel ſtelden zich de gemelde drie ſteden te dezer tyd niet formeelyk tegen die Reſolutie; want in de volgende vergaring der Heren Staten, in Maart gehouden, hare Gedeputeerden afgevraagt zynde, of zy luiden niet voornemens waren hen, tot der Landen dienſte, goede orde, ruſt, vrede en eenigheid in de Kerkelyke geſchillen, met de Heren Edelen en andere ſteden te conformeren in de Acte tot accomodatie van dezelve geſchillen geredreſſeert en goedgevonden, verklaarden ze wel, *als noch daar inne niet anders te konnen zeggen als zy te voren hadden gedaan:* dan voegden zy 'er by, *dat zy luiden niettemin wel mogten lyden, dat de genen die hen met de voorſchreve geredreſſeerde Acte begeerden tot haren dienſte, ruſte en welſtand der Kerken, en gemeinte in den haren, te behelpen, 't zelven mogten doen* (1.).

(1.) Zie *G. Brand II. Deel, bl.* 236.

Plakkaat tegen het verkopen van Haring aan de Ventjagers in zee.
Plak. van Holl. I. Deel, bl. 428.

Men had ſedert eenige jaren by ervarenis bevonden, dat de Ventjagers en die den Buiſſen en Haringſchepen in zee volgden, en van de Stuurluiden aldaar den Haring kochten en overnamen, van tyd tot tyd zeer vermeerderden en toe namen, tot groot verlies en nadeel van de koopluiden die den Haring vertierden, ja dat ſommige baatzuchtige perſonen den overgenomen Haring regelrecht naar Ooſtland vervoerden tot verderf van de neringe der Haringvaart. Waarom de Heren Staten van Holland en Weſtvrieſland den vierentwintigſten van April daar tegen een Plakkaat hebben uitgegeven, waar by diergelyk kopen, overnemen of mangelen van Haring in zee wierd verboden, op penen in het Plakkaat uitgedrukt. Middelerwyle nam de nering en koophandel binnen Enkhuizen krachtig toe, zo dat die Stad en derzelver Burgery zich te dezer tyd in eenen bloeyenden toeſtand bevonden. In dit jaar wierd 'er binnen Enkhuizen gemaakt een Geſchut- en Klokgietery, zynde een zwaar en aanzienelyk Gebouw met drie onderſcheide Daken en Gevels ſtaande dicht by de Noorderpoort. Den negen en twintigſten van Julius quamen Prins Maurits, Stadhouder van Holland, enz. en zyn Broeder Prins Frede-

De Koophandel bloeit t' Enkhuizen.
Hiſt. van Enkh. gedrukt 1662.

Geſchut- en Klokgietery gemaakt

Prins Mauries en zyn Broeder komen t' Enkhuizen.

de-

derik Henrik binnen Enkhuizen. Men had ſedert eenigen tyd getwiſt en gearbeid om eene Groenlandſche Maatſchappy op te rechten, en ten dien einde verſcheide inſchryvingen in Holland en Zeeland gedaan. Doch de Deelgenoten konden malkanderen niet verſtaan. Eindelyk nam deze Maatſchappy in dit jaar haar aanvang, onder den naam van *Noordſche Compagnie*, en de Algemene Staten gaven op den eerſten April des volgende jaars aan byzondere Perſonen Octrooi, om, gedurende den tyd van twe jaren, alleen te mogen handelen van Nova Sembla tot de Straat Davids toe, daar onder begrepen Groenland, Spitsbergen, 't Beren-eiland en andere Landen daar omtrent gelegen. Deze Maatſchappy beſtond uit Inwoonders van de Steden Amſterdam, Delft, Rotterdam, Hoorn, en Enkhuizen. Naderhand hebben de Zeeuwen en Vrieſen ook eenig aandeel in deze Maatſchappye gekregen. Tot noch toe was 'er geen Linnenwevers gild binnen de Stad Enkhuizen opgerecht geweeſt. Dies wierden 'er verſcheide ongeregeldheden by eenigen van dat handwerk zynde begaan tot grote wanorde, waar door niet alleen de Burgers dezer Stede in hunne neringe verkort, maar ook de goede luiden dikwils in hunne werken bedrogen en verongelykt wierden. Om zulks voort te komen hebben de Wethouderen dezer Stad, den zeven en twintigſten van December dezes jaars, die van den gemelden Ambachte eenen Gilde-brief verleent, beſtaande in zes en twintig Artikelen, volgens welke zy zich in het oeffenen van dat handwerk zouden hebben te gedragen.

1614. Men recht een Groenlandſche Maatſchappy op. Zie *Hedendaagſche Hiſt. XI. Deel, bl.* 588-611. *C. G. Zorgdrager Opkomſt der Groenl. Visſcherye.*

Een Linnenwevers Gilde word te Enkhuizen opgerecht. Zie *Keuren van Enkh. bl.* 291.

Sedert het begin van de maand Februarius des jaars 1615. had men hier te Lande een koude na-winter, verzelt van een grote menigte ſneeuw, blyvende het ys en ſneeuw leggen tot in 't einde van Maart. En is aanmerkenswaardig, dat terwyl het ys noch in 't water lag, ſterk genoeg om een menigte menſchen te dragen, het weder den vyf en twintigſten dier Maand zo ſchoon en overvloedig warm was, dat de jongens op vele plaatſen in de byten van het ys gingen zwemmen. De Staten van Holland en Weſt-

1615. Koude Na-winter, veel ſneeuw, gevolgt van een ſchielyke warmte. *Theod. Velius Chron. van Hoorn, bl.* 558.

1615.
Plakkaat betreffende de Haringvaart enz.
Zie *Plakk. v. Holl. I. Deel, bl.* 432-437.

vriesland hebben den twe en twintigsten van Maart wederom een Plakkaat en Ordonnantie uitgegeven, beroerende het vangen, zouten, havenen, pakken, ophogen, en leggen van den Haring enz. Dit Plakkaat bestond in vyf en dertig Artikelen, waar na de genen die zich met de Haringvaart geneerden moesten schikken, op pene daar in gemeld; 't geen wy alhier melden wegens het groot belang dat de Stad Enkhuizen had in de neringe dezer Grote Visscherye.

Een groot onweêr.
Velius Chron. van Hoorn bl. 553.

Na lang schoon en warm weêr, ontstond 'er den achtienden van Julius schielyk een groot onweder van wind, donder, blixem, hagel en plasregen, 't geen grote schade veroorzaakte. De wind, schoon die niet lang duurde, waaide met zonderlinge grepen, en zeer ongestadig, nu uit den Oosten, dan uit den Noorden, dan weder uit den Zuiden, zonder eenig bestand, en dat zeer fel. Vele bomen wierden uit den grond gerukt, vele huizen omverre geworpen, of van hare daken berooft, of andersins beschadigt, vele schuiten sloegen om door de haastigheid en schielyke veranderinge van den wind. Daar wierden ook eenige Menschen en Beesten hier en daar van den donder dood geslagen.

t' Enkhuizen word een Houtzagers gilde opgerecht.
Keuren van Enkh. bl. 308.
En een Ordonnantie op de Bierkaye uitgegeven.
Keure van Enkh. bl. 245.

De Heren Burgermeesteren en Vroedschappen van Enkhuizen hebben den eersten van October den Houtzagers hunner Stad eenen Gildebrief verleent, waar by verboden wierd, dat zich niemant in 't werk van Houtzagen zou begeven, ten zy dezelve burger was dezer Stede, en zyn burgerrecht zou gewonnen en verkregen hebben. Twe jaren daar na wierd een Ordonnantie gemaakt, waar naar zich de Houtzagers hadden te schikken. Ook wierd by de gemelde Heren den drie en twintigsten van November een Ordonnantie op de Bierkaye wegens het vervoeren van Bieren uitgegeven.

Schone Herfst.
(1.) Zie *Velius Chron. bl.* 555.

Men had in dit jaar den ganschen herfst door zulk een schoon droog weêr en heldere zonneschyn, dat de beesten tot aan Kerstyd in 't land gingen (1.).

Zware storm en hoge vloed.
(2.) Zie *P. J. Twisk Comeet boekskens, bl.* 137.

Dan den twintigsten van December ontstond 'er een schrikkelyke storm verzelt van een hogen watervloed, waar door hier en elders veel schade aan dyken en andere zaken wierd veroorzaakt (2.).

De-

Dewyl de gronden en Landeryen in Westvriesland en het Noorderquartier eene verlaging en zakking onderhevig zyn, gelyk uit de ervarenis overvloedig is gebleken (1.) zo was men genoodzaakt, nadien de lage Landen, wanneer het water tot op den *Zomerpeyl* was uitgemalen, noch blank stonden, den *Zomerpeyl* te verlagen; gelyk den achtsten van Julius des jaars 1616. ten opzichten van de Peylen in Drechterland, voor en door tusschen spreken van de Heren Commissarissen van den Hove van Holland is gesloten zeker accoord en verdrag tusschen de Stad Enkhuizen, Grotebroek, en de omleggende Dorpen, wegens het stellen en malen der Watermolens, by het welke onder anderen is overeengekomen en verdragen. „ Dat aan een van de „ Watermolens, staande zo op Crimpen, als buiten de „ Noorder- poort, *tot Enkhuizen*, mitsgaders omtrent „ Broekerhaven, gestelt zoude worden een Zomer- en „ Winter - peyl, in 't waterpas, namentlyk 't Zomerpeyl „ twee duimen lager, en 't Winterpeyl vyf duimen hoger, „ als toen stond 't Zomermerk aan of omtrent een van de „ Molens by Broekerhaven voorschreven: en dat men zon„ der contradictie van een van beide partyen jaarlyks van „ den tweden February af zoude beginnen te malen en daar „ in continueren by gelegentheid van weêr en wind, tot „ dat het water van de gemene Polder, *aldaar in quæstie*, „ gebragt zoude zyn, tot op de laagte van 't voorschreve „ Zomerpeyl toe, waar op 't ook met malen zoude ge„ houden worden, tot dat het meerendeel van de Koe„ beesten in den Herfst zouden zyn op Stal gebragt; van „ welken tyd af tot den tweden February in 't jaar daar „ aan volgende niet gemalen en zoude mogen worden, 't „ en ware 't water van de voorschreve Polder gekomen „ ware boven de hoogte van 't voorsz. Winterpeyl; in „ welke gevalle men wederom t'elken reize, als het water „ boven de voorschreve Winterpeyl gekomen zoude zyn, „ zoude mogen malen, tot dat het op den zelven Winter„ peyl gebragt zoude wezen; behoudelyk, in gevalle op „ eenige jaren bevonden zoude mogen worden dat de Lan-

1616.
De Zomerpeyl in Drechterland word verlaagt.

(1.) Zie *Z. l'Epie Onderzoek over de Natuur en Geſteldheid van Holland en Westvriesland*, *bl.* 67. *enz.*

Zie *Z. l'Epie* als boven *bl.* 75. en *Handv. van Enkh. bl.* 107.

1616. „ den van den voorſchreven Polder daar door een menigte „ muizen zouden mogen worden overvallen en beſchadigt, „ dat men als dan in den Winter 't water boven den voor- „ ſchreven Winterpeyl noch zoude laten reyzen twee dui- „ men, en 't zelve daar op zonder afmalen laten blyven den „ tyd van veertien dagen enz " Waar uyt dan klaarlyk blykt, dat men te dezer tyd genoodzaakt is geweeſt, den Zomerpeyl twe duimen te verlagen, na dat de partyen nu al eenigen tyd over die zaak met den anderen hadden in proces geweeſt. Naderhand heeft men den Zomerpeyl in Drechterland noch al meer van tyd tot tyd om dezelve reden moeten verlagen; waar uit men kan afnemen hoe groote zakking en verlaging de gronden en Landeryen in Weſtvrieſland zyn onderworpen geweeſt, 't welk in de laatſte honderd jaren geſchat word op elf duimen, en te voren in den zelven tyd zekerlyk meerder heeft bedragen. Den achttien van November in dit zelfde jaar hebben de Heren Staten van Holland en Weſtvrieſland, op het verzoek van de Burgemeeſteren en Regeerders der ſtede Enkhuizen, eene Ordonnantie tot goede beleidinge, regeringe en beſtieringe van de goederen der Weeskinderen aldaar, beraamt en vaſtgeſtelt, om als een Ordonnantie van de Weeskamer dier Stad onderhouden en achtervolgt te worden.

Ordonnantie van de Weeskamer der Stad Enkhuizen. *Keuren en Ord. van Enkh. bl.* 148 - 160.

1617. Men had in het volgende jaar in het Noorderquartier en andere plaatſen een overgrote menigte van Muizen, die grote ſchade op de zaay- en graslande deden. Deze Muizen waren op eenige plaatſen veel groter dan andere Muizen, hebbende ſcherpe Muilkens: eenige hadden witte hoofden en zwarte lichamen; ſommige hadden maar één ooge, anderen witte pootjes, doch de meeſten waren zwart. Dit ongedierte is den volgenden winter, door het hoge water en harde vorſt in deze Landen, geheel verdwenen. Het Octrooi der Groenlandſche Maatſchappye, waar in we zeiden dat de Stad Enkhuizen benevens andere ook haar aandeel had, wierd in dit jaar voor vier jaren verlangt en vernieuwt. Ten aanzien van de Kerkelyke geſchillen, die Holland te dezer tyd hoe langs hoe meer beroerden, heeft (ge-

Een menigte van Muizen in 't Land. Zie *P. J. Twisk Chron. bl.* 1737. *Chron. van Medenb. bl.* 337.

't Octrooi der Groenlandſche Compagnie word vernieuwt.

(gelyk reeds gemeld is) de Stad Enkhuizen de Contraremonſtranſche zyde gehouden, en zich in dit jaar benevens de Steden Amſterdam, Edam en Purmerend, waar by zich nu ook Dordrecht voegde, gekant tegen de Reſolutie der Heren Staten van Holland den vierden van Auguſtus genomen, by de welke zy de Magiſtraten van de Steden magt gaven, meer volk van wapenen of Waardgelders, tot hunne verzekering en afwering van datelykheden, aan te nemen; dewyl men nu klaar merkte (zeiden ſommigen) een generaal voornemen tegens de Magiſtraten, die de Tolerantie verſtonden te mainteneren, en conſcienties halven, zich niet konden laten bewegen tot verdrukking van de Remonſtranten. Ook verſtonden de gemelde Staten, dat het houden van een Nationaal Synode om een uitſpraak te doen aangaande de gerezene geſchillen over het ſtuk der Predeſtinatie, daar veelen ſterk op drongen, niet anders kon medebrengen dan meerder verdeeltheid onder de Chriſtenen, minder hope om de Euangeliſche kerken te vereenigen, en groot voordeel voor de vyanden der Chriſtelyke Reformatie: waarom zy zo zeer hadden getracht de partyen te bewegen tot eene gevoeglyke verdraagzaamheid, en accommodatie der geſchillen, enz. Dan die van Enkhuizen en de vier genoemde Steden kantten zich daar tegen, en drongen zeer ſterk op het houden van een Nationaal Synode: 't geen zy eindelyk benevens vier Provincien, Gelderland, Zeeland, Vrieſland, en Groeningen en d' Ommelanden, tegen de hoge betuigingen en in weêrwil der Staten van Holland, Utrecht, en Overyſſel, door dreven.

1617. De Stad Enkhuizen houd de zyde der Contraremonſtranten. Zie G. *Brandt Hiſt. der Refor. II. Deel, bl.* 560-562. 625-630. 633. 635. 637. 640. 679. Kant zich benevens vier andere Steden tegen het aannemen van Waardgelders.

Dewyl men binnen Enkhuizen by ervarenis had bevonden, dat men ten tyde van Brandnode, zo door gebrek van gereedſchappen, die men tot uittinge van den Brand van noden heeft, als ook door quade orde en beleid, die dikwils ter hand genomen word, den Brand niet zo tydig als 't wel behoorde had voorgekomen en gebluſt, tot grote ſchade en verderf van de gebeuren en anderen, die daar door dikwils in denzelven nood wierden gebragt: zo hebben de Wethouderen der Stad, den dertigſten van November be-

De Wethouderen van Enkhuizen beramen een Ordonnantie tegen den Brand. *Keur en en Ord. van Enkh. bl.* 168.

1617. beraamt en vastgestelt eene Ordonnantie tegens den Brand, bestaande in vyftig Artykelen, waar naar zich een iegelyk der Inwoonderen had te gedragen, op penen en boeten in dezelve begrepen. Onder anderen ordonneerden zy, dat van nu voortaan, in de oude noch in de nieuwe Stad geen houte gevels voor noch achter, noch ook eenige houte zydel-wanden, alwaar dat ze aan de hoeken van straten of stegen quamen, aan een getimmer daar inne gevuurt word, zouden gemaakt worden. Dat ook geen Ried-daken na dezen zouden mogen worden gemaakt, en die 'er toen waren met geen ried of stroo gerepareert worden. Dat men ook geen andere dan steenen schoorstenen, om 'er in te vuren, zou maken; dat de schoorstenen tot de hoogte van zeven voeten niet min dan éénen steen dik zouden mogen wezen; dat men ook geen houte schoorstenen of pypen zou mogen maken. Deze, en meer andere zaken, wierden geordonneert en bevolen tot voorkoming en weering van den Brand op penen en verbeurte van boeten in de Ordonnantie gemeld.

Het maken van houte gevels en ried-daken enz. word verboden.

Ongemeen fel was de vorst in dezen winter. 't Begon den achtsten van December te vriezen, en duurde ontrent veertien weken, te weten, tot den achtienden van Maart des volgende jaars 1618. Alle rivieren en wateren waren met Ys besloten; men liep over Zuiderzee met paarden en sleden: grote benaauwtheid veroorzaakte de langdurigheid van deze vorst, om dat 'er geen Granen, Garst, Hop noch Boekweyt waren; ook ontbrak 'er Turf, Hout en Kolen om bier te brouwen: dies moest men in de steden en dorpen van dit Noorderquartier by gebrek van bier water drinken.

Een harde en lange Winter.

L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl. 235.

1618.

De Hollanders en Zeeuwen leden te dezer tyd grote schade door die van Algiers, die velen van hunne schepen roofden en het volk ellendig tot slaven maakten. De Algemene Staten hadden deswegen door hunne Gezanten meermalen hun beklag gedaan aan den Turkschen Keizer, die daar over eenen nadrukkelyken brief schreef aan den Stadhouder te Algiers, waar by hy de gemelde Roveryen streng verbood beval de geroofde goederen, schepen en menschen te herstel-

De Turksche Rovers doen grote schade.

Zie *'t Leven van Prins Maurits*, *bl.* 376-379 *'t Leven der Nederl. Zeehelden*, *bl.* 340-344. *P. J. Twisk Chron. b.* 1759-1762.

ſtellen, en zulks den Vrybuiteren bekent te maken, met zware bedreigingen in geval van ongehoorzaamheid; maar te vergeefs: de Rovers, zelfs die van Algiers, zetten hunne roveryen ſterker voort dan voorheen, en liepen wel omtrent vyftig ſterk in zee. De Heren Staten dan ziende dat hunne klagten en alle zagte middelen vruchteloos waren, vonden zich genoodzaakt met geweld daar tegens te voorzien, ruſtende ten dien einde vyf en twintig Schepen uit, onder bevel van den Admiraal *Hillebrand Gerbrandſzoon Quaſt* van *Enkhuizen*. Dees in 't laatſt van het voorgaande jaar met zyn vloot in zee gelopen, quam den tweden van Februarius 1618. voor de haven van Algiers, en verwiſſelde aldaar tegen de Turken, zeven en tachtig Nederlandſche Slaven. Dan de Algiereinen waren zo trots, dat zy geen éénen Slaaf meer wilden vry laten, noch eenigen goederen noch ſchepen, die zy van de Nederlanders ontnomen hadden, ontſlaan, ſchoon d' Admiraal *Quaſt* hun toonde, dat de vredehandeling tuſſchen de Staten en den groten Heer zulks medebragt. De magt der Rovers was toen zeer groot, en, behalven die zich te dier tyd in zee bevonden, wel honderd Oorlogſchepen ſterk, waar onder 'er zeventig waree, die zy van de Hollanders hadden genomen. De Hollandſche Vloot van Algiers vertrekkende, ontmoette eenige Turkſche Rovers, waar van d' Admiraal *Quaſt* 'er éénen achterhaalde, en na veel gevechts veroverde. Deze Rover had honderd en veertig man op, zo Turken, Moren, als Chriſtenen. Eén en tachtig Turken en Moren kreeg hy gevangen, die hy allen, volgen zyne commiſſie, terſtond liet buiten boord werpen. Twintig, die het met de boot zochten t' ontvlugten, zyn, doordien de boot omſtolpte, verdronken: d' overigen waren in 't gevecht geſneuvelt. Zeventien Chriſten Slaven, die 'er op wierden gevonden, zynde Spanjaarden, Portugezen, Franſchen en Engelſchen, heeft d' Admiraal allen, benevens drie jongens, te Alikante aan land gezet en in vryheid geſtelt. D' Admiraal *Moy Lambert* van Rotterdam, en de Kapiteinen *Ellert Thomaszoon*, *Adriaan Krimpen*, *Schrevel Jacobszoon*, *Barent Schaaf* van 1618.

D Am-

1618. Amsterdam, *Koning* van Rotterdam, en Kapitein *Bras* van Hoorn, hebben omtrent dezen tyd ook verscheide van deze Roofschepen genomen of vernielt, en de Turken en Moren, die zy 'er op vonden, of dood geslagen, of overboort geworpen.

Alle bedelaryen binnen Enkhuizen verboden.
Zie *Keuren en Ordon. van Enkh. bl.* 135.

De Heeren Wethouderen van Enkhuizen gewaar geworden zynde de menigvuldige bedelaryen, die te dezer tyd in hunne Stad in zwang gingen; zulks dat niet alleen door menigte van Bedelaars, die uit luiheid armoede veinsden, om zich zelven in alle onnuttigheid en gulzigheid te voeden, den waren Armen de Aalmoessen wierden ontogen: maar dat ook onder deksel van bedelaryen, meest alle schelmeryen, dieveryen en andere misbruiken dagelyks gepleegt wierden, en vele jonge personen geraakten aan quaad gezelschap, dat onder dezen schyn alomme verkeerde; dat ook binnen deze Stad een grote menigte van bedelaars en vagebonden, sterke luye lediggangers, zo mannen als vrouwen bevonden wierden by de huizen en langs de straten, tot groten last der Burgerye te gaan bedelen, waar uit verscheide ongeregeldheden, ja boeveryen en boosheden ontstonden: zo hebben de gemelde Wethouderen, om tegen deze wanorde by tyds, zo veel immer doenlyk was, met ernst te voorzien, den één en twintigsten van April een Willekeur en Ordonnantie gemaakt, waar by alle soort van bedelaryen binnen deze Stad en Vryheid van dien wierden verboden, op penen daar in uitgedrukt. Men verstond te dezer tyd dat eenige Ingezetenen van Schotland klaagden, dat de Hollandsche Haringvangers of derzelver Convoyers, hen met wapenen, of met geweld of dreigementen in hunne Visscheryen beletten en dwongen zich naar andere plaatsen te begeven. En alhoewel de Heren Staten van Holland en Westvriesland, na zorgvuldig onderzoek, in alle steden en plaatsen haar met de Haringvangst of Visschery generende, (en gevolglyk ook binnen Enkhuizen) zulks niet was gebleken; zo hebben nochtans hunne Ed. Groot Mog. om daar tegen ten vollen te voorzien, en met de Onderzaten van zyn Groot Brittanische Majesteit alle

Den Haringvisschers word verboden eenig geweld te plegen tegen de Onderzaten van Groot Brittanje.
Zie *Plak. van Holl. I. Deel, bl.* 481-483.

op-

oprechte vriendschap, nabuurschap en goede correspondentie te onderhouden, den zeventienden van Mei dezes jaars by Plakkaat alle Ingezetenen dezer Landen als Stierluiden, Haringvangers, en Visschers, Kapiteinen, Bootsvolk en andere, gedestineert tot Convoy van dezelve, verboden eenig geweld of hinder den Onderzaten van gemelde Majesteit, in Zee hunne neering of Haringvangst oeffende, aan te doen, op penen van als Zeerovers en geweldenaars aan den Lyve gestraft te worden, enz. 1618.

Midlerwyle toonden die van Enkhuizen beneven die van Amsterdam, en eenige weinige andere Hollandsche Steden, die te dezer tyd, ten aanzien van de Kerkelyke geschillen, de zyde der Contraremonstranten aanhingen, hunne yver in het bevorderen van een Nationaal Synode, tegen den zin van de Edelen en de meeste Steden van Holland. Zy vreesden dat de Heren Staten van Holland, in dezen stand der zaken, een Provinciale Synode zouden doordringen, en aldaar door hun gezach de zaken beleiden tot eenig verdrag, 't geen zy hielden te zullen strekken tot merkelyk nadeel der Kerke; dies zochten zy alles aan te wenden om zulks voor te komen.

Die van Enkhuizen en Amsterdam dringen sterk aan op het houden van een Nationaal Synode.

Ten dien einde hebben de Heren Burgemeesteren van Amsterdam twe Schriften in de vergadering der Heren Staten overgelevert, die aldaar den drie en twintigsten van Maart gelezen wierden. Ook lazen de Heren Staten den zeven en twintigsten der zelve maand noch een ander Geschrift, by die van Enkhuizen met dat zelfde oogmerk ingegeven. Deze Geschriften quamen op dezelve zaken uit, vervattende eenige redenen om te beweren, dat de tegenwoordige zwarigheden en geschillen niet te rechten noch te beslissen waren dan door een Nationaal Synode, en dat een Provinciale Synode daar toe niet bequaam noch dienstig, maar veel eer schadelyk en nadelig was. Tegen deze Geschriften, die men elders geheel kan vinden (1), heeft de Heer Huig de Groot (toen Pensionaris van Rotterdam, en wegens die Stad voor den tyd van drie jaren in 't Collegie der Gecommitteerde Raden van Holland en Westvriesland gecommitteert) eenige redenen by geschrifte

En leveren ten dien einde eenige Schriften over aan de Staten van Holland.

(1.) Zie *Baudart. Mem. X.* 25. 26. 27. *Trigland Hist. bl.* 1054. 1055. *G. Brandt Hist. der Reform. II. Deel, bl.* 757. *enz.*

Redenen van H. de Groot tegen die Geschriften.

1618. opgeſtelt, waar door hy eerſt trachtte te beweren, dat het ongeraden was de Nationale Synode vaſt te ſtellen voor het houden van de Provinciale, en daar na de redenen op te loſſen en te wederleggen, waar mede men in de gezegde Schriften het tegendeel had pogen te bewyzen (1.). Daar zyn ſedert noch verſcheide voorſlagen gedaan aangaande het houden van een Provinciaal Synode, zo door den Advocaat van Holland den Here van Oldenbarnevelt, als door eenige Gecommitteerden der Staten dier Provincie; maar vergeefs. De Heer de Groot heeft ook een gematigt opſtel van eene ſoort van bevrediging of eene verdraagzaamheid, aan zyn Excellentie Prins Maurits, en aan Graaf Willem van Naſſau, Stadhouder van Vrieſland, ſchriftelyk doen overleveren; doch even vruchteloos: men had zyn Excellentie tot andere gedachten en inzigten gebragt, en hy bleef met de Gedeputeerden der vier Provincien, waar by zich ook die van Enkhuizen, Amſterdam, Edam, Purmerend, Schiedam en Dordrecht voegden, in een verſtand, en aandringen op het houden van een Nationaal Synode, niet om de partyen te bevredigen, maar om een uitſpraak te doen over de verſchillen, gelyk de Synode van Dordrecht ook gedaan heeft. Ter zelver tyd drongen de voornoemde vier Provincien, benevens de Steden Amſterdam, Enkhuizen en d'andere, die zich by hen voegden, ook zeer ſterk op het afdanken der Waardgelders; en men dreef het een en 't ander ook met geweld door, in weêrwil en zonder conſent van de Staten van Holland, welke klaagden, dat men de Souvereiniteit van hunne Provincie overweldigde, en zich ſtelde in een recht 't welk elke Provincie in den haren toequam. Niet lang daar na, te weten, den negen en twintigſten Auguſtus, beſtond men een ſtuk van zeer grote gevolge. De Gedeputeerden van ſommige Provincien, gebruikende den naam der Heren Staten Generaal, lieten de Heren Johan van Oldenbarnevelt, Hugo de Groot, en Rombout Hogerbeets in den Haag, buiten weten van de Heren Staten van Holland gevangen zetten. Dien zelfden dag wierd 'er van deze verrigting verſlag gedaan in de Ver-

(1.) Zie G. *Brandt* als boven *bl.* 769-780.

Eenige voorſlagen tot vrede en verdraagzaamheid zyn vruchteloos.

Zie G. *Brandt* als boven *bl.* 780. *enz.*

Men blyft dringen op 't houden van een Nationaal Synode.

En op het afdanken van de Waardgelders.

Zie *Uitenb. Hiſt. bl.* 959. 960. 991. *Baudart. Mem. IX.* 75. *enz.* en *Trigl. Hiſt.* 1067. *enz.* *Brandt II. D. bl.* 802. *enz.* *Grot. Verantw. bl* 202. *enz.*

Oldenbarnevelt, Hogerbeets en de Groot worden gevangen.

gadering der Staten Generaal. De Gemagtigden der Provincie van Holland betuigden verwondert te zyn, dat een zaak van zulken gewigt besloten en uitgevoert was, zonder hun kennis daar van te geven, en zeiden dat zy het voorgevallenen bekent zouden maken aan de Staten van hunne Provincie, om te weten hoe zy dit opnemen, en wat zy daar over besluiten zouden. De Edelen en de meeste Steden in de Vergadering der Staten van Holland verstonden en besloten aan de Generaliteit te antwoorden, „ dat de „ Vergadering uitermaten bedroeft en verwondert was ge„ weest zodanige proceduren te vernemen, alzo de gevan„ genen, wezende in dienste ter Vergadering, in de be„ scherming waren van de Staten van Holland, die hun „ woord en beloften aan de zelven gegeven verpligt waren „ te houden; zulks zo iets op de gemelde gevangenen te „ zeggen waren, men dat aan de Staten van Holland had „ behoren aan te geven, om daar op te worden gelet; maar „ de zaken nu zo zynde verzocht de Vergadering dat 'er „ reparatie wierde gedaan wegens deze proceduren, als „ zynde dezelve strydig tegen de Vryheid en Gerechtig„ heid van den Lande. " Daar wierd ook besloten dat zyne Excellentie zou worden verzocht 's Lands Gerechtigheid als Stadhouder voor te staan, en de vryheid van deze Personen, die in dienst van 't Land en der Steden waren, te helpen bevorderen. Doch de Gemagtigden der zes Steden (waar onder ook die van Enkhuizen) die zich wegens deze onlusten tegen de andere aanstelden, kantten zich ('t geen velen vreemd voorquam) tegen deze Resolutie, onder voorgeven dat zy niet genoeg onderrecht, noch gelast waren, om iets te doen in eene zaak van zo grooten gewigt, en die den gehelen Staat betrof: zy verstonden, dat die zaak gelaten moest worden in den staat waar in ze was, tot dat zy met hunne Principalen daar over zouden geraadpleegt hebben. Dan het verliep niet lang of Prins Maurits veranderde de Regering in de meeste Hollandsche Steden, zettende vele Regenten af, en stelde anderen in hunne plaatse, die of Contraremonstranten waren, of die voor

1618.

Besluit der Edelen en meeste steden van Holland over dat stuk.

Daar zich de zes steden, waar onder ook Enkhuizen tegen kanten.

De Prins verandert de Regering in Holland.

1618. hun yverden, of den Remonstranten tegen vielen. Zyn Excellentie quam den zesden van October te scheep van Hoorn (daar hy ook de Regering verzet had (1.)) te Enkhuizen, daar hy den zevenden, des zondags bleef, zonder iets in de Regering aldaar te veranderen; dewyl deze Stad byna geheel Contraremonstrantsch was (2.), en voor die party zeer had geyvert. Den achtsten vertrok de Prins van daar naar Medenblik en vervolgens in de andere steden, alwaar hy insgelyks de Regering verzette. De Magistraten in de meeste steden van Holland dus verandert zynde, zo zag men in de Vergadering der Staten van die Provincie nieuwe Gemagtigden verschynen, t' eenemaal bereid om alles goed te keuren 't geen door den Prins en door eenige Provincien op den naam der Staten Generaal gedaan was, en noch stond gedaan te worden. Zy bewilgden ook in het houden van 't Nationaal Synode te Dordrecht, door de Staten Generaal beschreven. Voor af wierden overal Provinciale Synoden gehouden, om door dezelve de zaken tot de Nationale te bereiden; en voor al om Gemagtigden te benoemen, die van wegen de Kerken daar hadden te verschynen. Het Synode van Zuidholland vergaderde ten dien einde binnen Delft den achtsten van October. De Noordhollandsche Synode wierd ook gehouden te Enkhuizen den negenden van October, met het zelfde oogmerk als die van Delft; om aldaar te benoemen, die van wegen 't Noorderquartier op het Dortsche Synode moesten gaan. Men deputeerde dan de volgende Personen om van hunnent wegen op de Synode Nationaal te verschynen, te weten, Jacobus Rolandus Kerkendienaar t' Amsterdam, President van deze Synode, Jacobus Triglandius insgelyks Predikant t' Amsterdam, Samuel Bartholdus Predikant te Munnikendam, en Abraham van Doreslaar Predikant te Enkhuizen, alle vier zeer yverige Contraremonstranten. Nevens hen wierden gedeputeert Gerrit Janszoon van der Nieuburg, en Dirk Heynk, Ouderlingen der Kerken te Alkmaar en te Amsterdam. Dan van der Nieuburg wierd sedert onder de Polityken op de Nationale Synode gecommit-

(1.) Zie *Velius Chron. bl.* 564-567.

Koomt t' Enkhuizen, daar hy de Regering niet verzet.

(2.) *P. J. Twisk Chron. bl.* 1058.

De nieuwe Gemagtigden keuren goed 't geen de Prins had gedaan.

Men houd overal Provinciale Synoden.

En het Noordhollandsche te Enkhuizen.

mitteert, en zyne plaatſen onder de Kerkelyke vervult door Dr. Dominicus van Heemskerk Ouderling der Kerke van Amſterdam, hebbende naaſt hem de meeſte ſtemmen. 1618.

Den dertienden van November, nam de Nationale Synode te Dordrecht haren aanvang. Weinige dagen daar na begoſt men hier te te zien de vermaarde Staartſtar, daar veelerlei geſprek over viel, naar dat ieder de dingen begreep. Zy vertoonde zich over ganſch Europa tot het laatſte van de maand December; of, gelyk anderen melden, tot in het midden van Januarius des volgenden jaars. Men zag haar eerſt in 't Zuidooſten, en haar ſtaart ſtrekte zich naar 't Noordweſten tegen de Zonne, lang zynde over de vyftig graden (1.).

Het Nationale Synode neemt een aanvang.

Een Staartſtar vertoont zich.

(1.) Zie *Velius Chron. bl.* 569. *en de Aantek. benevens de Schryvers aldaar aangehaalt.*

De Afgevaardigden van de grote Viſſcherye en Haringvaart van Holland en Weſtvrieſland, te weten, die van Delft, Rotterdam, Schiedam. Briele en Enkhuizen, hebben den elfden van Februarius, te Delft vergadert zynde, eene Ordonnantie beraamt nopende het huren en 't loon der Bootsgezellen, Scheepskinderen en Huurlingen op de Haringvaart; ook een betreffende de Stierluiden ten Haring varende, en hunne beloninge. Ook hebben hunne Edele Groot Mog. den vyftienden dier maand, op het verzoek van de Gedeputeerden der Steden, zich met de Haringvaart en Viſſcherye generende een Plakkaat en Ordonnantie dien aangaande uitgegeven, met laſt om den inhoud daar van te publiceren, en jaarlyks den eerſten Maart te renoveren, alomme binnen de Steden en plaatſen van Holland en Weſtvrieſland, daar het zelve nodig zou wezen. Eenige maanden daar na * hebben hunne Ed. Groot Mog. ten verzoeke van de gemelde Gedeputeerden, ook een Plakkaat en Ordonnantie vaſtgeſtelt, beroerende het maken, keuren en branden van de Haringtonnen.

Ordonnantie en Plakkaat aangaande de Haringvisſchery.

1619.

Zie *Holl. Pl. I. Deel, bl.* 492 496. *Groot Pl. I. Deel, bl.* 700.

* *Den* 26. *Jany.*

Zie *Holl. Pl. I. Deel, bl.* 499-502. *Keuren van Enkh. bl.* 256-258. *Groot Pl. I. Deel, bl.* 167.

Den zesden Mei is het Nationale Synode te Dordrecht, by wiers uitſpraak de lere der Remonſtranten wierd veroordeelt, geeindigt. Den negenden dier maand gaf men de uitheemſche Godgeleerden hun afſcheid. Vier dagen daar na, te weten, den dertienden van Mei, wierd de

Het Nationale Synode eindigt.

1619. De Heer van Oldenbarneveld werd onthoofd. Hogerbeets en de Groot worden ter eeuwiger gevankenisse verwezen.

Advocaat van Holland en Westvriesland, de Heer Johan van Oldenbarneveld, in den Haag op een Schavot onthoofd. Weinige dagen daar na wierden Rombout Hogerbeets en Huig de Groot ter eeuwiger gevankenisse verwezen, en op het Huis te Loevestein gevoert. Dit geschiedde volgens het vonnis van vierentwintig Rechters (waar onder ook Albrecht Bruinink, Secretaris van Enkhuizen) die door de Heren Staten Generaal waren gestelt om over de gemelde gevangene Heren te vonnissen. De Inlandsche Afgezondenen op het Nationale Synode, zyn (na dat zy noch eenige zaken, na het vertrek der uitheemsche, hadden verhandelt) den negen en twintigsten van Mei insgelyks gescheiden. De Remonstrantsche Predikanten wierden kort daar na alom van hunne diensten afgezet. Sommigen van hen, die eene Acte van stilstand ondertekenden, konden in 't Land blyven: die zulks weigerden wierden ten Lande uitgebannen. Des niet tegenstaande begonnen de Remonstranten hier en daar heimelyk Godsdienstige Vergaderingen te houden; zelfs ook binnen Enkhuizen, maar in kleenen getale (1). Ook hebben zy 'er nimmer sedert eene vaste Vergaderplaats gehad. Dan wy willen ons niet verder in deze Kerkelyke verschillen en troubelen in laten. Men kan de Geschiedenissen van die tyden nazien, die ons daar van uitvoerig genoeg berichten. Het gene we dies aangaande hebben aangetekent, dient alleen om aan te wyzen wat zyde de Stad Enkhuizen daar omtrent gehouden heeft.

De Remonstrantsche Predikanten van hunne diensten afgezet.

(1) *G. Brandt Hist. der Ref. III. Deel, bl.* 764.

Droge Zomer en schraal gewas. *Chron. van Medenb. bl.* 187.

Een schrikkelyk Onweêr. *P. J. Twisk Chron. bl.* 1797.

't Was in dit jaar een heete en droge Zomer, en een zeer sober gewas: een voer hooi wierd te Barsingerhorn verkocht voor twintig gulden, en men gaf op sommige plaatsen voor het pond hooi één stuiver: veel Koeyen vergingen op het Land, meest van honger. Den negentienden van Augustus, was 'er in dit Noorderquartier, inzonderheid te *Winkel*, *Nieuw-Nierop* en daar omtent, een schikkelyk onweêr. Daar vielen zware stukken Ys, en vele grote hagelstenen, sommigen zo groot als Kievitseyeren. Vele bomen en Veldvruchten wierden beschadigt

en

en bedorven, vele vogelen in de lucht doodgesmeten, en byna alle glazen, die naar den wind stonden uitgeslagen. Sedert een jaar of twe wierden te Enkhuizen ontrent dertig Weeskinderen zeer ellendig geplaagt. Zy spraken zonderlinge dingen, gaven door den hals op en spogen uit den mond, haken, spelden, naalden, en velerlei andere dingen, byna op dezelve wyze als in den jare 1566. te Amsterdam wel tzeventig Weeskinderen, op eene droevige en zeldzame wyze gequelt wierden (1.). Eenigen meenden dat zy betovert of bezeten waren. Dan deze Weeskinderen van Enkhuizen wierden van eenen Doctor door de Medicynen, zo hy verklaarde, genezen. Diergelyk een vreemde en onbegrypelyke bezoeking, en wonderbaarlyke toevallen bespeurde men in 't volgende jaar aan eenige Dochters te Alkmaar (2.).

1619.

De Weeskinderen te Enkhuizen worden met een wonderlyke bezoeking gequelt.

P. J. Twisk Chron. bl. 1797.

(1.) *G. Brandt Hist. der Ref. I. Deel, bl.* 330. 331. *Hooft Hist. III. bl.* 91.

(2.) Zie *P. J. Twisk Chron. bl.* 1836. 1837.

Te dezer tyd deden de Turksche Rovers grote schade ter Zee, rovende vele Hollandsche Schepen. Uit Algiers waren op eenen tyd wel veertig Roof-Schepen in zee, behalven die uit Thunis en andere Roofnesten waren uitgelopen. Dit maakte de vaart en handel zeer onveylig. Men had den Admiraal *Hillebrant Gerbrantsz. Quast* van Enkhuizen, gesterkt met eenige Oorlogschepen van Amsterdam en Rotterdam, afgevaardigt om die Zee-schuimers op te zoeken, door welke ook somwylen eenigen van dezelven wierden genomen en opgebragt, waar door eenigen van die Roofnesten met de Staten dezer Landen zochten Vrede te maken; doch men verstond, dat 'er, zonder menschelyke hulpe, omtrent Kerstyd, voor Algiers vier en dertig Roof-Schepen waren vergaan, en wel duizend menschen verdronken. Midlerwyle zag men den Koophandel en Scheepvaart dezer Landen heerlyk bloeyen. Wel drie honderd grote wel gelade Schepen zyn 'er binnen drie dagen tyds, in de maand November, in Texel en 't Vlie binnen gekomen, en daar en tegen ontrent honderd en vyftig grote Schepen uitgevaren. In 't laatste van die zelve maand heeft het eenige dagen schrikkelyk gestormt en gewaait, waar door te Lande en inzonderheid te Water veel schade geschied-

De Turksche Rovers doen grote schade.

Zie *'t Leven van Prins Maurits, bl.* 379. 380. *P. J. Twisk Chron. bl.* 1799. 1801.

De Koophandel en Scheepvaart bloeyen.

P. J. Twisk Chron. bl. 1801.

De Stormwinden doen veel schade.

P. J. Twisk als boven.

1619. ſchiedde. Vele Schepen zyn 'er gebleven, en in Nederland was het water zo hoog gezwollen, dat het Land op ſommige plaatſen geheel onderliep.

De Rogge is zeer goed koop.
1620.
(1.) *Velius bl.* 596.
P. J. Twisk Chron. bl. 1838.
Sterke vaart der Hollanders op Italië.
P. J. Twisk Chron. bl. 1829.
Lyden veel ſchade door de Turken.
(2.) *P. J. Twisk, bl.* 1829.

In het volgende jaar was de Rogge hier te Lande zeer goed koop. Men verkocht het laſt voor vier en veertig tot vyftig Goudguldens, naar dat ze min of meer goed was. Dit was in langen tyd niet gebeurt, en daar verliepen veel jaren eer zulks weêr geſchiedde (1.). Onderwylen voeren de Hollandſche Schepen, inzonderheid uit deze geweſten, te dezer tyd zeer ſterk op Italië, en bragten hunne Reders en Kooplieden grote winſten toe; zulks dat de vrachten alleen die zy in dit jaar verdienden op achtien honderd duizend guldens begroot wierden. Daar en tegen leden zy ook weêr grote ſchade door de Turken, die men zeide dat in dit zelve jaar wel honderd treffelyke Koopvaardy Schepen van de Hollanders genomen hebben (2.) Onder welken 'er omtrent veertig waren, die te Hoorn t'huis hoorden; behalven de genen die de Ingezetenen der andere Steden van Weſtvriesland toequamen. De Schepen waren met hun ganſche lading weg, en 't volk wierd het meeſte gedeelte voor ſlaven weggevoert en verkocht. De ſchade was byna onwaardeerlyk, bedragende een menigte van Tonnen Gouds. De Oorlogſchepen van dezen Staat, die derwaards waren heen gezonden, deden in 't minſte geen weêr om deze onheilen te verhoeden, maar bleven in de Spaanſche havens leggen (3.). Midlerwyle vond men 'er onder de Straatſche Schippers, die zich te dezer tyd als dappere Zeehelden tegen de Turken gedroegen. Onder dezen was ook *Cornelis Janſz. Schram*, van Enkhuizen. Dees, komende met een Koopvaardy-Schip van Genua, ſloeg, den elfden van October dezes jaars, alleen tegen zeven Turkſche Galyen, en queet zich zo dapper, dat de Turken, na een langdurig gevecht, hem moeſten verlaten. Zulke voorvallen had men toen ſchier dagelyks, waar in de Hollandſche Koopvaarders vele loffelyke proeven gaven van hunne dapperheid; alhoewel het ook veeltyds gebeurde, dat ze voor de grote overmagt der Turken moeſten bukken.

(3.) *Velius Chron. bl.* 596. 597.
Zie *D. P. de Vries Reize naar de Straat.*

De

De Staten van Holland en Westvriesland verstaan hebbende de menigvuldige wanorde en buitensporigheden, sedert eenige jaren herwaarts in het stuk der Pilotagie gepleegt, en nodig vindende daar in te doen voorzien; hebben gecommitteert en geauthoriseert, de Heren Gerrit Jacob Witsen Burgermeester der Stad Amsterdam, Olphaert Barentszoon Burgermeester als Gecommitteerde der Stad Hoorn, Gerrit Jacobszoon Trompet Burgermeester als Gecommitteerde der Stad Enkhuizen, en Symon Maarten Lievenszoon Burgermeester als Gecommitteerde der Stad Medenblik, om te Petten, Huisduinen en Texel, op het stuk van de gemelde Pilotagie en den aankleven van dien, behoorlyke ordre te stellen. Vervolgens hebben hunne Edele Groot Mog. den negen en twintigsten van October, eene Ordonnantie en Instructie gemaakt en vastgestelt, waar naar alle Lootsluiden te Petten, Huisduinen en Texel, zich zouden hebben te reguleren. Ook hebben de Heren Wethouderen van Enkhuizen den dertigsten van December eene Ordonnantie beraamt op 't Sloten, welke hier na in 't opnemen van de Vaarten en Sloten, in hun Rechtsgebied gelegen, onverbrekelyk zou onderhouden worden.

1620. De Staten van Holland maken een Ordonnantie op de Pilotagie. *Holl. Plak. II. Deel, bl.* 21-24. *Groot Plak. I. Deel, bl.* 1052. *Zie voorts op 't stuk van de Pilotagie Holl. Pl. II. D. bl.* 93. 105. 187. 251.

De Heren van Enkhuizen beramen een Ordonnantie op 't Sloten. Zie *Keuren van Enkh. bl.* 396.

Men had te dezer tyd een' langen en strengen Winter. 't Begon den vyftienden van December reeds fel te vriezen (1.). Dan in 't laatst van Januarins des volgende jaars, ontstond 'er met sterken Oosten wind zulk een strenge vorst, dat het zich liet aanzien als of Menschen en Vee van koude zouden moeten vergaan, en duurde veertien etmaal lang eer de lucht iets vermilde. De Zuiderzee en alle Rivieren vroren dicht, en het Ys wierd in korten tyd eenige voeten dik. Men reed met Paarden en Sleden van Vriesland op Vlieland, van Vlieland op Texel, van daar op Wieringen (2.). Ook wierd de Zee tot aan de Eilanden van der Schelling, Ameland, Gryn, en tot den Abt toe met Paarden en Sleden bereden. Een Engelsch Schip met zware Koopmanschappen, op den Abt bevroren zynde, heeft men ontladen, en de goederen met menigte van wagens en Paarden naar Enkhuizen, Hoorn, Amsterdam en

Harde Winter.

(1.) *P. Winsemius Chron. bl.* 910. *J. Picardt Chron. van Drenth. bl.* 372.

1621.

(2.) *Velius Chron. bl.* 598.

1621. andere Hollandsche Steden gevoert. Men ging op het Eiland Gryn twaalf duizend treden van Harlingen, eer men water kon bespeuren, dat by Menschen geheugenisse nooit gebeurt was (1.). De Noordzee was langs de Stand geheel bevroren tot op acht en dertig vadem diepte. De koude was zo uitermate fel, dat het op de straat niet te harden was, en verscheide Menschen wierden hier en daar dood gevonden (2.). In 't kort, de vorst was zo hard en langdurig, dat dezelve die van het jaar 1608. by na te boven ging. Men had op sommige plaatsen op Zuiderzee tenten opgeslagen, daar in men Wyn en Bier verkocht. Graaf Ernst Casimier, Stadhouder van Vriesland, reed, op den derden van Februarius, met zyne Gemalinne en den jongen Koning van Bohemen, wel met honderd Sleden vergezelschap zynde, van Leeuwaarden naar Harlingen en voorts op Zee: daar een Compagnie Soldaten, ten aanzien van etlyke duizend Menschen, zich in den wapenhandel oeffende (3.). Den twaalfden van Februarius begon de uitermate felle koude wat te minderen, doch den twintigsten begon het eerst te dooyen, maar het Ys was zo dik, dat 'er veel tyd verliep eer het kon smelten, en 't lag tot in de maand Maart in 't water (4.). De Ysgang deed merkelyke schade aan de Dykaadje te Medenblik. De Wierriem wierd, omtrent achter het Stadhuis, tot byna twintig voeten hoogte, doorgesneden. 't Was merkwaardig en eenige hielden het als een zonderling werk van de Goddelyke Voorzienigheid, dat het Bestand in den jare 1608. met zulk een' strenge winter begonnen zynde, nu weder met zulken fellen winter eindigde (5.).

(1.) *P. Winf. Chron. bl.* 910.
(2.) *Velius* als boven.
(3.) *P. Winf. bl.* 910.
(4.) *Velius* als boven.
(5.) *Velius bl.* 599.

Men bereid zich weêr ten oorlog. *Velius bl.* 599. *J. Le Clerc Gef. II. Deel, bl.* 227.

Midlerwyle begon men zich zo wel van de zyde van dezen Staat, als van de zyde der Spanjaarden weêr dapper ten oorlog te bereiden. De Algemene Staten vermeerderden hunne Land- en Zee-magt grotelyks, en stelden zich alom in eenen goeden staat van tegenweêr. Dan deze zware toerustingen vereischten ook grote geld sommen; dies was men genoodzaakt nieuwe belastingen op de Ingezetenen te leggen. De Staten van Holland en Westvriesland stelden

den

den zes en twintigsten van Februarius de eerste duizendste Penning in, waar by alle Ingezetenen, die boven de twe duizends guldens gegoed waren, van de duizend guldens één moesten geven. Hier toe wierden Commissarissen van het Hof gezonden in alle Steden, om der luiden middelen te taxeren: eenigen die hun goed te laag hadden aangegeven, wierden naderhand verhoogt, 't geen by sommigen groot ongenoegen veroorzaakte. Den tienden van April was het Bestand met den Vyand gemaakt ten einde. Het duurde evenwel noch tot in de maand Augustus eer men met het plegen van vyandelykheden een begin maakte. Ondertusschen hebben hunne Edele Groot Mog. by Plakkaat van den derden Mei verboden, dat gene Schipperen, Stuurluiden of anderen te water varende, ingevalle zy van den Vyand of eenige Rovers genomen mogten worden, zouden vermogen voor Schip en goed eenig rantsoen beloven tot laste van de Reders of Eigenaars. De Staten namen wyslelyk deze voorzorg: want indien men zulks toeliet, opende men voor de Rovers een deure, om met één Roofschip te konnen prys maken, tien, twintig, dertig en meer Schepen van deze Landen, tot onlydelyke schade der goede Ingezetenen. Ook stelde hunne Edele Groot Mog. op verzoek der Gedeputeerden van de grote Visscherye, by Plakkaat ordre tot vezekering van de Haringvaart dezer Landen, daar in de Stad Enkhuizen wel het grootste belang had. Zy maakten ook eene Ordonnantie op de Vuurbakens langs de Zee-stranden: te weten, te Schevelingen, Egmond op Zee, Huisduinen, op het Oosteinde van Vlieland, op het Eiland van der Schelling, en op het Eiland Urk: bepalende met een hoe veel alle Schepen in het inkomen, naar mate hunner Lasten, in het Vuurgeld zouden gehouden wezen te betalen.

1631. De eerste duizendste penning ingestelt.

Het Bestand met den Vyand endigt. *J. Le Clerc* als boven.

't Rantsoeneren van Schepen ten laste van de Reders verboden. *Holl. Plak. II. Deel, bl.* 30. *Groot. Plak. I. D. bl.* 1076.

Ordre tot verzekering van de Haringvaart. *Holl. Pl. II. D. bl.* 38. *Gr. Plak. I. bl.* 712.

Ordonnantie op de Vuurbakens. *Holl. Plak. II. D. bl.* 44. *Gr. Plak. I. D. bl.* 1028.

De Heren Wethouderen van Enkhuizen hebben te dezer tyd een Ordonnantie gemaakt wegens de Vrachtlonen voor de Voerluiden, op Hoorn, Medenblik en Alkmaar, welke naderhand noch door verscheide Artikelen is vermeerdert.

Ordonnantie voor de Voerluiden. *Keuren van Enkh. bl.* 315.

1621\.
Ordonnantie voor de Havenmeester te Enkhuizen.
Keuren van Enkh. bl. 354.
Plakaat om de Kapery aan te moedigen.
J. Le Clerc Geschied. II. D. bl. 227.
't Leven van Prins Maurits bl. 390. 391.

Ook hebben zy beraamt en vastgestelt eene Ordonnantie van den Haven-Meester hunner Stede; die ook daar na is vermeerdert geworden. De Algemene Staten kundigde ook een Plakkaat af, behelzende dat zy, die tegen de Spanjaarden wilden ter Kaap varen, aan den Staat van den buit, dien zy bequamen, niet meer zouden betalen dan achtien van 't honderd, waar van de Staten twaalf, en Prins Maurits, als Admiraal Generaal zes zouden trekken. Men noemde dit *de Vrye Nering*, en men gaf op dien voet Comissien aan hen die ter Kaap wilden varen. Vele Hollanders en Zeeuwen maakten ten dien einde Maatschappye met malkander. Verscheide Pryzen wierden in dit jaar van de Vyanden genomen. Een Kaper van Medenblik bragt ook in Holland op een zeer ryk gelade Schip, en Spanje begost wel haast de onheilen van den Oorlog te gevoelen.

Schrale en natte Zomer.
Velius bl. 603. *Winf. Chron. bl.* 911.
Strenge Winter.
Winf. Chron. bl. 911. *Hist. Enkh. gedrukt* 1662.

Op dien harden en fellen Winter dezes jaars volgden een koud schraal Voorjaar, en een guure natte Zomer. Het Hooi wies sober, en dat gewassen was bedorf een groot deel op het veld, door den gestadigen regen, of wierd half bedorven ingebragt. Dit veroorzaakte groot gebrek aan voeder, en veel verlegentheid onder de Huisluiden in den daar op volgenden langen en strengen Winter: want het begon in December al te vriezen, en dat zo fel, dat de Zuiderzee in korten tyd dicht, en het Ys zo sterk was, dat 'er den tienden dier maand een Vaandel Soldaten overging van Enkhuizen naar Stavoren: en den negen en twintigsten van die zelven maand, trok ook Ernest Casimier Graaf van Vriesland, met zyne Gemalinne Anna Sophia, Dochter van den Hertog van Brunswyk, over het Ys van Enkhuizen naar Stavoren, en voorts naar Leeuwaarden; vergezeldschapt zynde met een Compagnie Soldaten met hunne wapenen en bagagie, en vele Kooplieden met Sleden. Daar zyn ook Sleden van Franeker in éénen dag binnen Hoorn, en den volgenden dag over Ys binnen Amsterdam gekomen, en dat op zulken beslepen pad, als of 't een Dyk was geweest.

1622\.

Deze strenge Winter duurde tot in de maand Februarius des jaars zestien honderd twe en twintig. De

De Westindische Maatschappy wierd ter dezer tyd opgerecht, hebbende de Algemene Staten den derden van Junius des jaars 1621. daar toe het eerste Octrooi gegeven. Men zocht ook de Zoutvaart op de Westindische Eilanden den Particulieren te onttrekken, en onder de gemelde Maatschappy te besluiten; dan die van Enkhuizen, Hoorn en Medenblik kantten zich met alle kracht daar tegen en hielden met grote moeite die vaart vry en open. Doch in het volgende jaar trof men deswegen na veel gehaspel een verdrag, dat een ieder die 't beliefde derwaarts zoude mogen varen, om zout te halen, maar dat het zout, 't welk men van daar zoude brengen, by de Maatschappy voor zekeren prys zoude mogen worden aangetast (1.). Midlerwyle ging men met de inschryving voort, elk die belang in deze Maatschappy wilde hebben wierd toegelaten, en men bragt binnen weinig tyds te samen de somma van zeven millioenen, honderd en acht duizend, vier en tachtig guldens, tien stuivers, waar toe de Steden van 't Noorderquartier hebben ingelegt, vyf honderd en vyf duizend, zes honderd en zeven en twintig guldens, hier toe leide de Stad Enkhuizen in de somma van honderd en drie en twintig duizend, twe honderd vyf en dertig guldens. De bestiering dezer Maatschappye wierd by na op gelyken voet gebragt als die der Oostindische. Men verdeelde het bewind in vyf Kamers: zynde die van Amsterdam, van Zeeland, van de Maze, van 't Noorderquartier, en van Stad en Lande. Amsterdam zou vier negende delen der Maatschappye bestieren, Zeeland twe negende, en de andere drie Kamers ieder één negende deel. In 't eerst wierden in de Kamer Amsterdam twintig Bewindhebbers, in die van Zeeland twaalf, in die van 't Noorderquartier en de overige Kamers ieder veertien Bewindhebbers aangestelt; met verlof van dezelve te mogen vermeerderen naar dat de last der bezigheden aangroeiden. Van de veertien Bewindhebbers der Kamer van 't Noorderquartier zouden die van Hoorn en Enkhuizen te samen zeven hebben, die van Alkmaar drie, die van Edam en Medenblik te zamen drie, en die van Monnikendam, één.

1622. Westindische Maatschappy word opgerecht. *Groot Pl. I. D. bl.* 565-577. *Het Leven van Maurits, bl.* 382-390. *Aitzema I. D. bl.* 62-71.

(1.) *Velius Chron. bl.* 605-607. *Groot Pl. I. D. bl* 583. *Aitzema I. D. bl.* 261.

Zie *Velius Chron. in de Aantek. bl.* 606-609. *Hedendaagsche Hist. XI Deel, bl.* 513-532.

1622. Thans bestaat de Kamer Amsterdam uit zestien, die van Zeeland uit elf, die van de Maze uit zeven, die van Stad en Lande mede uit zeven, en die van 't Noorderquartier uit negen Bewindhebbers; twe wegens Hoorn, twe wegens Enkhuizen, twe wegens Alkmaar, één wegens Edam, één wegens Monnikendam, en één wegens Medenblik.

Belasting van een twemaal vyfhonderdste Penning. *Velius bl.* 605. Van een Hoofdgeld. *Groot Pl. I. Deel, bl.* 1540. *Holl. Pl. II. D. bl.* 64. (1.) *Velius bl.* 609. De Wethouders van Enkhuizen stellen ordre op de Schuiten. *Keuren van Enkh bl.* 389. Ook een op de Mate en Gewigte. *Keuren van Enkh. bl.* 382. Een hevig gevecht tusschen onze Oorlogschepen en die van Oostende. *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 404. 405.

Men heeft in dit jaar ten behoefte van den Oorlog twemaal één vyfhonderdsten Penning getrokken, ééns in 't Voorjaar en ééns in 't Najaar: welke belasting het gemeen niet weinig drukte. Ook wierd 'er den negen en twintigsten September een Plakkaat uitgegeven, waar by men een Hoofdgeld vorderde van alle Personen jong of oud, die in deze Provincie woonden of zich onthielden. Dit Hoofdgeld wierd in de maand Mei des volgenden jaars betaalt, te weten, van ieder Hoofd één gulden (1.). De Heren Wethouderen van Enkhuizen beraamden in dit jaar een Keure of Ordonnantie op het inkomen, uitvaren en leggen van Schuiten, als Evers, Veldschuiten en dergelyke, om alle wanorde en belemmering te verhoeden. Ook maaktenze een Ordonnantie op het Gewigte en de Mate, om tegen het bedrog, daar omtrent gepleegt te voorzien. Den derden van October, geraakte de Vice Commandeur Herman Kleuter, nevens eenige andere Oorlogschepen van dezen Staat, tegen eenige Oorlogschepen van Oostende slaags. De stryd was heftig; en d' Admiraal van Oostende, genaamt Jan Michielsz. ziende dat zyn Schip met grote furie aangetast en overweldigt wierd, nam de lont en stak het buskruid in den brand, waar door hy met al zyn volk in de lucht vloog, en de rest van 't Schip te gronde ging. Vyf en twintig van zyne Bootsgezellen wierden van de onzen levendig geborgen, welken daar na te Rotterdam en te Enkhuizen als Zeerovers wierden opgehangen. In deze actie gebeurde iets dat verwonderens waardig is: want als 's Vyands Schip, gelyk gezegt is, door 't aansteken van het buskruid aan stukken sprong, vloog 'er uit het zelve een grof stuk metaal geschuts, een Slang genaamt, in een Oorlogschip van Enkhuizen, gevoert door Kapitein Volkaart Kanonnik,

nik, en bleef op het Verdek leggen, zonder dat het iemant beſchadigde: het gemelde Schip te Enkhuizen komende, is 'er het voorſchreve ſtuk geſchuts, ten aanzien van de ganſche burgerye uitgeligt, en op de plaats van het Prinſen Hof of de Vergaderplaatſe van de Heren Raden ter Admiraliteit geſtelt, daar het thans noch te zien is, dienende tot een Tropheum van eenen zo moedigen Vyand bekomen. Ook leeſt men aldaar twe Gedichten ter Gedachteniſſe van dit voorval, gerymt door den vermaarden J. van den Vondel, en in een Tafereel, ten dien einde opgerecht, geſchreven (1.). Den twintigſten van December hebben de Algemene Staten het Octrooi van de Ooſtindiſche Maatſchappye verlengt voor den tyd van één en twintig jaren, en 'er twe dagen daar na eenige nieuwe Artykelen bygevoegt (2.). Ook hebben hunne Hoog Mog. ter zelver tyd het Octrooi van de Groenlandſche of Noorſche Maatſchappy voor den tyd van twaalf jaren vernieuwt (3.): en de Groenlandſche Maatſchappy, die men ſedert ook in Zeeland had opgerecht, is te dezer tyd met de Hollandſche vereenigt. Wy melden deze zaken om dat de Stad Enkhuizen, zo wel in de Noordſche als in de Ooſtindiſche Maatſchappye, haar deel en belang had.

1622.

(1.) Zie G. *Brand beſchr. en Lof van Enkh. bl.* 284. 285.

Het Octrooi van de Ooſtindiſche Maatſchappy word verlangt.

(2.) Zie *Aitzema I. D. bl.* 159. *Groot Pl. I. D. bl.* 1206. *en* 537. 543.

Ook dat van de Groendlandſche Maatſchappy.

(3.) *Groot Plak. I. Deel, bl.* 673.

Het Noorder-gat der havenen van Enkhuizen, door het nederzinken van ſlibber van tyd tot tyd ondieper en droger wordende, was men genoodzaakt 't zelven t' elkens met grote koſten te doen verdiepen, 't welk de Stad by langdurigen aanhoud ſtond ondraaglyk te vallen. Dies hebben de Heren Wethouderen den tienden van Junius des jaars 1623. goedgevonden en verſtaan, dat tot verval van die onkoſten, die de Stad in het verdiepen van het gemelde Noorder-gat moeſt dragen, dat ieder Schip, 't geen deze Stad van buiten Duins quam bezoeken (de Haring-ſchepen alleen uitgezondert) t' elke reize voor ieder Laſt zou betalen acht penningen tot laſte van den Koopman en den Schipper, ieder de helft. In den na Zomer wierd 'er een twe honderdſte Penning van alle goederen by de Gemeente betaalt; 't welk inderdaad geen geringe laſt was voor de-

1623.

Men moet het Noorder-gat te Enkhuizen telkens verdiepen.

Het Diepers-geld ten dien einde ingeſtelt. *Keuren van Enkh. bl.* 205.

Een twe honderdſte penning betaalt.

1623. (1.) Velius bl. 610. Grote dierte in Koorn. Velius bl. 611. L. van Zanten Spiegel der Geschied. bl. 212. 213.

zelve (1.) In den Herfst en den volgenden Winter ontstond 'er door schaarsheid van het Koorn een grote dierte in 't land. Het last Rogge wierd in de maand November voor 190 en 200 Goudguldens verkocht. Een Roggenbrood van twaalf pond was gezet op veertien stuivers acht penningen, maar dewyl het dikwils qualyk te krygen was, ging het verre boven de zetting, en wierd in 't heimelyk voor vier en twintig stuivers en noch hoger verkocht; en noch was men blyde dat men 't konde bekomen: de Steden verboden alle uitvoer niet alleen van granen, maar ook van gebakken brood. Dit baarde grote verlegentheid voor de Dorpelingen, die met veel list, ja als steels wyze (alhoewel voor hun geld) het brood uit de Steden haalden; het geen de Ingezetenen in 't gemeen, en de schamele gemeente in 't byzonder niet weinig drukte. Dit alles wierd veroorzaakt door het achter blyven van de Oostersche Schepen, 't zy dat ze door weêr en wind te rug gehouden, of door den vyand genomen wierden; dies was 'er een algemene blydschap, wanneer de Vloot of een gedeelte van dezelve, uit de Oostzee behouden was aangekomen.

Fl. Costerus Pred. bl. 165. 166.

Strenge Winter. 1624.

De Vorst was in dezen Winter zeer streng. Den tienden van Januarius bevond zich de Lek door Ysgang gestopt; waar door den Dyk één halve myl boven de Vaart doorbrak, en een gedeelte van Zuidholland onder water raakte. In Februarius hield de Vorst noch aan, alle Moerassen en Rivieren, ook de Zuiderzee lagen met Ys bezet. De Spanjaarden poogden over het Ys een inval in deze Landen te doen, maar wierden door den dooy genoodzaakt, zonder iets van belang uit te voeren, weêr af te trekken (1.). Den dertigsten van Maart hebben de Heren Wethouderen van Enkhuizen de Godsdienstige vergaderingen der Lutherschen binnen hunne Stad en Jurisdictie verboden, op pene dat de genen die eenige Huizen, Hoven, Erven, Werven, Schuren, Stallen, of andere plaatsen, tot zodanige byeenkomsten en vergaderingen leenden, verhuurden of vergunden, vyftig ponden Vlaams zouden verbeuren. Den Prediker en Voorlezer of Voorzanger wierd ieder

(1.) Zie Aitzema I. D. bl. 269 - 271.

De Lutersche Godsdienst word verboden.

Keuren van Enkh. bl. 370.

ieder een boete opgelegt van vier ponden Vlaams, en allen en een ieder die in zulke Vergaderingen zouden tegenwoordig bevonden worden, zouden twe gelyke ponden verbeuren. De gemelde Wethouderen verstonden te dier tyd, dat uit de afgezonderde byeenkomsten en vergaderingen, die onder dexel van Religie, buiten de publyke Kerken worden gehouden, grote ongemakken, zwarigheden, en onheilen ontstonden. Dan men wierd in vervolg van tyd omtrent dat stuk, ook binnen deze Stad, van gematigder gedachten. Ook hebben de Heren Burgemeesteren en Regeerders van Enkhuizen, na voorgaande toestemming en approbatie van de Vroedschap, goedgevonden en verstaan, dat de gezwore Netten-loder binnen hunne Stad, in 't visiteren, meten en loden van de Netten, die tot de Nering van de Grote Visscherye en Haring-vaart worden gebruikt, zich zoude reguleren naar het Plakkaat by hun Ed. Groot Mog. den zeven en twintigsten Mei dezes jaars, op het gemelde onderwerp gemaakt en vastgestelt.

1624.

Ordonnantie voor den Netten-loder te Enkhuizen. *Keuren van Enkh. bl.* 232.

Men had in dezen zomer, die zeer heet en droog was, door geheel Holland, inzonderheid in dit Noorderquartier, vele zware en vierige ziektens, als Pesten, rood Melisoen, en quaadaardige heete Koortsen, die een menigte van Menschen weg sleepten; voornamentlyk in de maanden Augustus, September en October. Dan in de maand October begon de Zuide wind krachtig op te blazen, die van zware plas- en stortregens wierd gevolgt, waar door de Lucht, de Aarde, en de Wateren zodanig ververften, dat de Pest sedert dien tyd verminderde. In dit jaar heeft men in Zuiderzee by den Nek tusschen Hoorn en Enkhuizen een zeldzamen Visch gevangen, hebbende zo het scheen als twe uitstekende opene boegstukken, en voorts van voren tot achteren ordentelyke ronde geslote dopkens, als lagen Geschuts, aan beide zyden.

Pest en vierige ziektens. *Velius Chron. bl* 612. 613. *P. J. Twisk van de Pest, bl.* 85. *Comeetboekje, bl.* 125. *Commelin Besc. v. Amst. bl.* 1180.

Een zeldzame Visch gevangen. *P. J. Twisk Comeet-boekje, bl.* 126.

De Kerkelyken begonnen zich te dezer tyd hier te Lande met veel drift te kanten tegens den woeker en de zogenaamde Lombarden of Tafelhouders. Men besloot niet alleen in verscheide Provinciale Synode by de Magistraten der Steden daar Lombarden waren uit te werken, dat dezelve mogten ge-

De Kerkelyken kanten zich tegens de Lombarden.

1624. geweert en afgeschaft worden, maar men wilde ook de Tafelhouders nog hunne Vrouwen, wanneer ze zich met de Bank bemoeiden, ook niet dezelver Dienaren tot het H. Avondmaal toelaten. *François de la Via* Tafelhouder binnen Enkhuizen heeft aan de Noorthollandsche Synode, in de maand Augustus dezes jaars binnen de gemelde Stad gehouden, by geschrifte voorgestelt en antwoord verzocht op deze Vrage: Of een Tafelhouder ontfangende één derdepart min voor interest dan de gemeene Tafelhouders, namentlyk van zes guldens niet meer dan een halve stuiver ter weeke, en zich op het aldernaauste reguleerende naar de Ordonnantie of Lyste hem van de Christelyke Overigheid voorgestelt, en ook het overschot van de verkochte verstaande Panden aan den eigenaar of zoo daar geen vereischer naar quam, aan den armen (die altemet drie of vier, ja zomwylen wel zeven of acht honderd guldens op eenen tyd daar van genoten) weder uitkeerende, en in de reste zyns handels en wandels zich Christelyk met zyne Huisvrouwe en Kinderen comporteerende, en niet anders zoekende, dan dezelve in de leere en vreeze des Heren op te trekken, *of een zulken Tafelhouder wel zoude mogen op zyn verzoek en iterativam instantiam* * *ten Avondmaal des Heeren toegelaten worden?* Hier op heeft de Synode raadzaam gevonden dat deze Vrage, als een Gravamen door de Classis van Enkhuizen aan de respective Classen zou overgezonden worden, op dat de zelve haar advyzen daar over op de aanstaande Synode mogten inbrengen, en is in de Synode van Noordtholland gehouden binnen Edam den twaalfden van Augustus des volgenden jaars op deze Vrage geantwoort *Neen.* Dit stuk aangaande de Bank van Leninge en Lombarden is na dezen noch meer dan dertig jaren, door de Kerkelyken dezer Landen, in vele Classen en Provinciale Synoden, ook in vele openbare Geschriften, met veel yver en drift verhandelt. Het inzigt der Kerkelyken scheen te zyn, de kennisse en het oordeel over die zaak tot hunne Rechtbank te trekken, om te oordelen, hoe verre een Christen geoorloft zy met zyn geld profyt te doen of niet. Dan de Overheden ver-

Een Vrage van den Tafelhouder te Enkhuizen aan de Synode voorgestelt.

Uit de Acta Synodi Art. 56.

* *Herhaalde aanhouding.*

Word beantwoord.

Uit de Acta Syn. Artik. 35.

verſtonden, dat het haar en niet den Predikanten toequam, daar ontrent den Onderdanen wetten voor te ſchryven. (1.) 's Nachts tuſſchen den achtſten en negenden van Maart des jaars 1625. had men hier te Lande zulken hevigen ſtorm en hogen vloed, dat het water op ſommige plaatſen zo hoog, op ſommige één half voet, ja op ſommige eén gehele voet hoger ſtond dan in den jare 1570. De ſchade hier door in Holland, Zeeland, Vrieſland, Ooſtvrieſland en elders veroorzaakt, was onbeſchryflyk (2.) Vele Dyken, onder anderen de Diemerdyk en Velzerdyk braken door, zo dat de Landen daar omtrent geheel onder liepen. In den Waterlandſchen Dyk braken drie gaten één by Durkerdam; en twe tuſſchen Uitdam en Durkerdam, waar door ganſch Waterland een zee geleek, en 't water liep tot-aan den Oudendyk en Avenhorn. De Wormer, die toen verſch bedykt was, brak weder in. De Purmer, de Veenhopper- en vier Noorder-Koggen, en die van Drechterland waren in groot gevaar om van het zeewater overſtroomt te worden. Die van Drechterland en de vier Noorder-Koggen beſchoeiden de hoogte van Keren en Zwaagdyk boven langs met palen en planken, die ze met aarde aanvulden, en ſtuitten dus met veel moeiten en arbeid den loop des waters (3.).

1624.

(1.) Zie *Kerkel. Plakkaatb. II. Deel, bl. 374.*

1625.

Harde ſtorm en hoge Vloed. *Velius Chron. bl. 614.*

(2.) Zie *G. Outhof Verhaal van de Watervloeden, bl. 341-343. L. v. Zanten Spiegel der Geſch. bl. 51-54.*

(3.) *Chron. van Medenb. bl. 315.*

Prins Maurits van Oranje ſtierf, na een langdurige ziekte, in 's Gravenhage den drie en twintigſten van April, en wierd den zeſtienden van September daar aanvolgende, met grote ſtacy, te Delft by zyn' Heer Vader begraven. Tot deze Lykſtacy wierden van wegen de Stad Enkhuizen afgevaardigt, de Ed. Heren Cornelis Pieterszoon Lantman, Burgemeeſter, Pieter Walichszoon Prooſt oud Burgemeeſter, en Jan Willemszoon Kodde Secretaris dezer Stede. Deze Heren gingen na het houden der gemelde Lykſtacy, ten verzoeke van den Here Mr. Maartyn Semeins, mede Secretaris van Enkhuizen, naar zyn Excellentie Prins Fredrik Henrik, nu in plaatſe van zynen Broeder Stadhouder van Holland en Zeeland enz. en hebben hem vertoont de Actens by zyn' Heer Vader en de Heren Staten aan de

Prins Maurits ſterft.

Korte Deductie aangaande de Semeinen bl. 13-25.

De dienſten en voorrechten der Semeinen worden van Prins Fr. Henrik beveſtigt.

1625. Semeinen en hunne Nakomelingen gegeven (waar van wy
* bl. 12-16. boven * hebben gesproken) verhalende ook de grote diensten, die de gezegde Semeinen aan zynen Broeder Prins Maurits tegens den Grave van Leicester hadden gedaan. Waar op de Prins hen ten antwoord gaf: *dat hy begeerde, dat deze giften ontstaande uit zulke grote diensten altoos effect zoude hebben, en dat de Nakomelingen van die Semeinen alle Eere daaromme behoorde te geschieden, die iemant onder haar billykst zoude mogen begeren, en dat hy nooit in gebreken zoude blyven, de goede hand daar aan te houden.* Dit alles hebben de voornoemde Heren Burgemeesteren en Secretaris van Enkhuizen, den acht en twintigsten van December dezes jaars 1625, verklaart voor den Notaris Olbrant Smetius, in tegenwoordigheid van geloofwaardige getuigen (1.).

(1.) Zie *Korte Deductie* als boven *bl.* 25.

De Duinkerkers maken de zee onveilig.

De Oorlogschepen van dezen Staat te dezer tyd tot Convoyen en andere diensten geschikt zynde, gaf dit den Duinkersche Rovers gelegentheid om gerust uit te lopen, en de Noordzee buiten de Wielingen en Texel door hunne Roveryen zeer onveilig te maken. Dies was men, om hen te beteugelen, genoodzaakt in aller haast andere Oorlogschepen uit te rusten en in Zee te zenden, waar door verscheide van die Rootschepen vernielt of genomen, en het Volk dat men 'er op vond, volgens de ordre die onze Bevelhebbers was gegeven, buiten boort geworpen wierden. In 't midden van de maand Mei nam Kapitein Kodde van Enkhuizen een Hekboot daar op negentien Duinkerkers waren. Veertien van dezelve wierden zes dagen daar na omtrent de Wielingen in zee gesmeten; doch aan vyf jongens schonk men 't leven, en vermaande ze zich van dergelyke roveryen in toekomende te onthouden. Men had te dezer tyd een ongestadig saisoen. In het begin van Junius was het zo fel koud verzeld van veel hagel, dat de Zomer als in den Winter verandert scheen. Den twintigsten dier maand liepen 'er uit Texel duizend Buisen in zee, waar van de meeste te Enkhuizen t' huis hoorden. De Buisluiden zich maar van twe Oorlogschepen begeleid ziende, waren zeer misnoegt op de genen, die last hadden om 'er hen meer te bezorgen: dan

Eenige Roofschepen worden genomen en het volk in zee geworpen. Zie *N. á. Wassenaar Hist. Verbaal IX. Deel. bl.* 66.

Koude Zomer. *Wassen.* als boven *bl.* 85.

Duizend Haring-buisen lopen uit Texel in zee. *Wassenaar Hist. Verh. IX. bl.* 87.

dan toen zy in zee waren, wierden 'er hen noch anderen nagezonden: want dewyl de Haringviſſchery een der voordeligſte neringen van ons Land was, zo heeft men ook getracht die te beveiligen. De Klagers wilden 'er wel twaalf Oorlogſchepen toe gehad hebben, om dat 'er zo veel Duinkerkers in zee waren, en zy achtten dat één van hunne Begeleiders niet in ſtaat was om tegen zyn party te ſlaan: doch daar in wierd by tyds voorzien. 1625.

De Duinkerkers komen zelf binnen onze zeegaten. Zie *Waſſen.* als boven, *bl.* 130.

Midlerwyle waren de Duinkerſche Rovers zo ſtout, dat ze niet alleen met grote Schepen de zee door kruiſten en zich op onze Kuſten onthielden, maar quamen ook met Hekbootjes en andere klene vaartuigen binnen onze zeegaten, ook in Zuiderzee, zelf voor de Stad Enkhuizen, Amſterdam enz: daar zy dikwils goede buit bequamen. En nadien de Haringvangſt te dezer tyd vry goed was, en eenige Schuitjes of Evers zich uit de Vloot naar het Vaderland begaven om een goede markt te bezeilen, wierden zy ſomwylen voor het Land door de Duinkerkers nagezet: een Ever, die vyf laſt Haring in had, wierd van een Hekboot zo lang vervolgt en beſchoten dat de Duinkerker hem noodzaakte door de barning te lopen en de wal te kiezen, om niet in zyne handen te vallen: dan de Schipper van den Ever ziende drie Engelſchen komende van Hamburg, ſtak hy naar hen toe, en wierd door dezelve verloſt en in Texel binnen geſleept, van waar hy te Enkhuizen komende zynen Haring verkocht voor twe honderd en dertig guldens 't laſt; hebbende dus deze reis, binnen den tyd van twaalf dagen, wel met goed voordeel, maar ook met groot gevaar volbragt.

Een Ever met Haring uit de Vloot komende word door een Hekboot verloſt. *Waſſen. bl.* 131.

Doch hy ontſnapt en komt te Enkhuizen.

Men neemt te Enkhuizen volk aan, om de Duinkerkers te verdryven. *Waſſen.* als boven.

Doch om de gemelde Vyandelyke Hekbootjes van de zeegaten te verdryven, namen twe Zee-kapiteinen binnen Enkhuizen volk aan: d' een Pieter Lut genaamt was een ſtout Zeeman, van wien men vertrouwde, dat hy, gelyk de oude Enkhuizers, in dapperheid zynen vyand niet zou toegeven. Ondertuſſchen waren 'er twe Bootjes van Enkhuizen afgevaren, die dicht voor de zeegaten kruiſten om de inkomende Schepen te beſchutten, welken hunnen plicht zo wel waarnamen, dat zy deswegen grote eere inleidden. De Algemene Sta-

Twe Enkhuizer Bootjes beveiligen de Zeegaten. *Waſſen. bl.* 142.

ten

1625. ten ſtelden den twe en twintigſten van Julius ook orde op het wapenen en bemannen van Schepen, en beloofden ook een Præmie aan allen, die eenige Duinkerkers konden veroveren; ook beloofden zy den achttien van Auguſtus Præmien voor de genen die eenige Chaloupen van den Vyand, op de binnen ſtromen of rivieren, zouden bemagtigen.

Premien op het veroveren van Duinkerkers.

Zie *Groot Plakkaatb. I. Deel, bl.* 876. 976. 978.

Den drie en twintigſten van October ontſtond 'er een zware ſtorm, zynde de wind eerſt Noordweſt, daar na Noorden, tot dat hy eindelyk Noordooſt liep. In Texel en Zuiderzee wierden vele Schepen op de zanden en tegens de dyken gezet. De Vloot die voor het Scheurtje lag, om het uitlopen der Duinkerkers te beletten, wierd door dezen ſtorm zodanig getroffen, dat vier van hare Schepen tegens de wal bleven, en de overige zeer beſchadigt de Vlaamſche Kuſt moeſten verlaten. Dit gaf de Vyandelyke Schepen gelegentheid om in zee te lopen; doch vyftien van dezelve wierden door negen Staatſche Oorlogſchepen nagezet. Men zond een Jacht naar de Buiſen, om hen te waarſchouwen op hunne hoede te zyn: Eenigen van dezelven ſneden hier op terſtond hun Want af en lieten 't ſtaan; anderen haalden 't in en zetten hunnen cours naar 't Vaderland; ſommigen bleven echter in den nood, en vielen in de handen der Vyanden, die het Volk daar van op de Spaanſche Schepen verdeelden om die te verſterken. Drie Oorlogſchepen van het Noorderquartier die de Buiſen begeleid hadden, liepen met haar Buiſen, die ze bewaren moeſten, naar Texel en bragten ze binnen. Twe van de gemelde Oorlogſchepen ſtaken terſtond weêr in zee, om den Vyand tegenſtand te bieden; maar één van de drie begeleidde de Buiſen tot voor Enkhuiſen, en toen hy voor de Stad quam deed de Bevelhebber het Kanon loſſen, de Trompet blazen, en alle tekenen van een goede reize vertonen: dan die van de Admiraliteit binnen die Stad verſtonden 't anders, en bevalen hem met bygevoegde bedreigingen, terſtond weêr naar Texel en in zee te lopen, om op den Vyand los te gaan.

Zware Storm.

N. á Waſſen. X. Deel, bl. 36. 37.

De Duinkerkers lopen in zee.

Eenige Buiſen hier van gewaarſchuwt vlugten naar 't Vaderland.

Waſſenaar als boven, bl. 37. 38.

De overige Buiſen, die op de Nering waren blyven leggen, wierden onderwylen van de Duinkerkers overvallen en

De overige worden van de Duinkerkers overvallen.

en deerlyk mishandelt. Een Enkhuizer Jagt, dat voor aan de Buisen lag om de wacht te houden, wierd van de Duinkerkers, die alle Oranje Vlaggen op hadden, bedrogen en genomen. Zo haast als zy het verovert hadden, lieten zy daar van ook de oude Vlagge afwaayen, en liepen daar mede onder de Buisen, die, alzo het wel bekent was, voor geen onraad beducht waren: maar nader in de voorste Vloot komende, taste het de Buisen aan, de overige Duinkerkers volgden, bezettende een groot deel van de eerste Buisen, waar van zy de Stierluiden afnamen en het Volk vry gaven, doch de Buisen wierden van hen in de grond gehouwen; waar van 'er eenige vol water zynde aan de Hollandsche Zee-kust quamen aandryven. Die van Egmond kregen tyding, dat 'er een Buis die doorboort was, met het Bootsvolk dat 'er op zat, in zee dreef, dies begaven zy zich derwaarts om dezelve te verlossen: doch eer zy 'er by konden komen, quam 'er een vlugt van vyftig Buisen, verzeld met een Oorlogschip, hen te gemoed, welke verklaarden dat de Duinkerkers hen volgden; dies waren zy genootzaakt te rugge te keeren, en de elendigen die op de Buis zaten, wierden 'er door het opkomende onweder in het gezigt van de anderen afgespoelt en verdronken. De overige Buisen, die in 't midden van de Vloot lagen, gewaarschouwt zynde, liepen meest in Engeland en Schotland binnen, van waar ze, toen de Vyanden waren weggeweken, naar Holland keerden: dus raakte de gansche Haringvloot in korten tyd uit zee. De Stad Enkhuizen leed daar by een beklaaglyke schade, en verloor alleen wel honderd Buisen, andere naar gerade, en wel honderd en vyftig Schippers of Stierluiden wierden gevangen naar Vlaanderen gevoert, die men daar na voor grote somme gelds moest lossen. De Duinkerkers zetten het Hollandsch Bootsvolk in Schotland hier en daar aan Land, daar het van alles berooft zynde naar gelegentheid moest omzien, om weêr in 't Vaderland te geraken. Dus wierd men daaglyks van de Duinkerkers geplaagt, die alles roofden en wegnamen dat hen voorquam, tot groot nadeel en belemmering van den

1625.

Velen worden door hen vernielt.

Sommigen vlugten naar Engeland en Schotland.

Enkhuizen lyd daar by grote schade.

Koop-

1625. Koophandel en de Zeevaart. Velen waren misnoegt op de bevelhebberen der Hollandsche Zee-magt, en achtten dat sommigen hunne plicht niet wel waar namen. Om hier tegen zo veel mogelyk was te voorzien, besloot men, dat ieder Kamer ter Admiraliteit voortaan haar eigene Bevelhebbers zoude verkiezen, en met de beste ordre in Zee doen gaan, om den Vyand te krenken. Dus kozen die van de Maze, van Zeeland, en Amsterdam, ook die van Hoorn en Enkhuizen ieder hun eigen Admiraal, dien zy het best vertrouwden: en men hoopte dat dit zou te weeg brengen, dat elk om 't yverigst zynen vyand dapper zou aangrypen, om dus eere voor hem en zyne Kamer of Quartier in te leggen: te meer om dat zich niemant nu zoude konnen ontschuldigen, dat het hem door den eenen of den anderen Kommandeur belet was. De Directeuren der grote Visscherye of Haringvangst, achttende dat men het behoud van hunne nering te weinig behertigde, besloten kort na het verwoesten en verstrooyen van hunne Haring-vloot zelfs naar hun vermogen daar in te voorzien, en uit hunne eige beursen jaarlyks uit te rusten zeven grote wel gemonteerde Oorlogschepen, en die alle te brengen onder hunnen eigen Buis-commandeur; waar van die van Enkhuizen vier, en de Reders van de Maze drie zouden bekostigen en betalen: om alzo onder de bescherming van dezelve, in meerdere veiligheid, 's Lands hoofdnering te mogen dryven.

Ieder Kamer ter Admiraliteit verkiest haar eigen Bevelhebbers.
Wassenaar Hist. Verh. X. Deel, bl. 111.

De grote Visschery rust zelf Oorlogschepen uit ter beveiling harer neringe.

Die van Hoorn en Enkhuizen ziende hunne Ketens zonder Zout en eenige hunner Schepen ledig leggen, besloten elf van dezelve naar *Isle de Majo* te zenden, om van daar Zout te halen. En alhoewel zulks door het Octrooi van de Westindische Maatschappy was verboden; zo was het zelve echter in het Noorderquartier noch niet gepubliceert. De gemelde Schepen dan deden hunne reis gelukkig derwaarts en bequamen alle hun Zout: doch in het wederkeren bleven 'er van dezelve twe Hoornsche Schepen, één voor de Maas, en één voor Texel; dan het volk wierd van beide geborgen: de overige, die behoude reize deden, bragten hunne Reders goede winst toe.

Eenige Schepen van Hoorn en Enkhuizen gaan om Zout te halen.
Wassen. als. boven, *bl.* 105.

Al-

Alhoewel de Peſt in dit jaar in Weſtvrieſland en het Noorderquartier meeſt ophield, en de andere ziektens ook wat gemindert waren, nochtans gingen dezelve noch in zwang, en was de ſterfte zo hier als elders noch ongemeen (1.). Men beſpeurde te dezer tyd binnen Enkhuizen noch eene grote bygelovigheid omtrent de Graven der overledenen. Vele ingezetenen, en inzonderheid Vrouwperſonen, eenige van hare nabeſtaanden verloren hebbende, begaven zich zekeren tyd lang na het overlyden van dezelve op en omtrent de Graven der geſtorvenen: zo ten tyde van de begraaffeniſſen, by dewelke zulke Vrouwperſonen, niettegenſtaande voorgaande verbod, zich noch dikwils lieten vinden, als daar na, zich inbeeldende als of hare gebeden, alzo op of omtrent de Graven gedaan, de Zielen van de overledenen te bate quamen, tot welke einde zy gemeenlyk met het aangezigte in 't weſten gingen zitten, al waar 't dat zy ook onder de predikatie de rugge zouden keren naar den predikſtoel. De Heren Wethouderen merkten dit aan als overblyfſelen van de oude, zo wel Heidenſch als Pauſſelyke overgelovigheden, die in ſteden en plaatſen, alwaar de oprechte Chriſtelyke Gereformeerde Religie geleert en geoeffent word, niet langer behoorden verdragen te worden; waarom zy den achtſten van October dezes jaars ordonneerden en vaſt-ſtelden, dat van nu voortaan niemant het zy Man of Vrouw, Ingezetenen of Vreemdeling, zoude vermogen op of omtrent de Graven van hunne afgeſtorvene vrienden langer te zitten ten tyde der begraaffeniſſe, en ook op andere dagen na dezelve, ten ware zulks geſchiedde om de predikatien van Gods woord te horen; in welken gevalle ook de genen die alzo op of omtrent de Graven quamen zitten, zouden gehouden zyn, zedig en ordentelyk neêr te zitten, gekeert met het aangezigte naar den Predikſtoel, zonder anderſints omgewend te zitten, of plat op het aangezigte te leggen, alles tot afweringe van alle ergerniſſen en ſchandalen, op pene dat een iegelyk, die contrarie dezes dede, zoude verbeuren een boete van drie gulden, ten behoeve van den Schout.

1625.
De ziektens en ſterfte houden noch aan.
(1.) *Velius Chron. bl.* 614. *Commelin Beſ. v. Amſt. bl.* 1180.
Bygelovigheid omtrent de Graven der overledenen.
Keuren van Enkh. bl. 378.
Welke verboden word.

1626. Keuren tegens het inbrengen van Brood *Keuren van Enkh. bl* 392.

Dezelve Heren Wethouders hebben den tweden van Februarius des volgende jaars een Keure en Ordonnantie beraamt en vastgestelt tegens het inbrengen van Brood. Vier en vyftig Wachters wierden 'er aan de Poorten en Bomen der Stad gestelt, om de Schepen, Schuiten, Wagens, Karren en Personen, daar vermoeden op viel, by het inkomen van dezelve te onderzoeken; en die bevonden wierden Brood van buiten in te brengen zouden verbeuren het ingebragte Brood en vyf en twintig guldens daar en boven, waar van de Wachters zouden genieten twe derde parten, en de Officier één derde part; doch het Brood zou zyn voor den Armen. Dezelve Wachters zouden ook op 't inkomen van de Bieren passen. Wy melden dit om aan te wyzen, dat de Stad Enkhuizen toen zeer Volkryk, en de consumtie binnen dezelve vry groot moet geweest zyn. Ook wierd by de gemelde Heren in dit najaar een Ordonnantie vastgestelt voor de Schuite-voerders en Veerluiden, van Enkhuizen naar en van Hoorn varende (1.).

Ordonnantie voor de Veerluiden op Hoorn.

(1.) *Keuren van Enkh. bl.* 329.

Toerusting ter Zee. *Aitzema I. D. bl.* 528. Zie *Aitzema I. Deel, bl.* 581.

Om te beletten dat de Duinkerkers de vaart niet stoorden, besloten de Staten dertig Oorlogschen en vyf Jagten uit te rusten; waar toe dit Noorderquartier zes Oorlogschepen en één Jagt moest leveren. Men stelde ook Premien op het veroveren of vernielen van ieder der Vyandelyke Oorlogschepen. Ook besloot men tegen de Duinkersche Rovers te gebruiken het Recht van *Voetspoelinge*, gelyk men 't noemde; dat is, al die men in handen kreeg over boort te werpen en te verdrinken: dan deze wrede manier van oorlogen strekte tot ons nadeel, en baarde meer belemmering in de zeevaart en vreze onder het Scheepsvolk; nademaal de Duinkerksche Kapers, in weêrwraak van 't geen hen gedaan wierd, alle onze Koopvaarders en Visschers, die zy bequamen, overboord wierpen. Dit veroorzaakte grote ontsteltenis onder de weêrloze Zeeluiden, die niet durfden op hunne nering in zee gaan; gelyk de Raden van State zelf in hunne petitien voor het volgende jaar verklaarde:

Aitzema I. D. bl. 600.

„ Dat de arme luiden hen voortaan ontzagen zich in zee op
„ hunne gewoonlyke nering te begeven, makende (na-
„ mentlyk

„ mentlyk de *Voetspoeling* die de Duinkerkers gebruikten) „ een groot gekryt en alteratie onder dit arme Volk, zo „ zuurlyk ter zee hunnen kost winnende, enz. " Doch naderhand is op de klagte der Matrozen de *Voetspoeling* by oogluiking met 'er tyd te niet geraakt (1.). Eenige Ingezetenen van Schotland beklaagden zich, dat de Haringvisschers dezer Landen, of die tot hun Convoy waren geschikt, hen door geweld en dreigementen of andersins in het oeffenen hunner Visscherye verhinderde. Dergelyke klagten waren voorheen meermalen geschied; doch alhoewel de Staten na zorgvuldig onderzoek, in alle steden en plaatsen die zich met de Haringvangst geneerden, en gevolglyk ook te Enkhuizen, zulks niet hadden ondervonden, zo hebben nochtans hunne Hoog Mog., om met de Onderzaten van zyne Groot Brittanische Majesteit, alle oprechte vriendschap en nabuurschap te onderhouden, daar tegens ten vollen trachten te voorzien en zulks den tienden van Mei strengelyk en op lyf-straffe verboden.

1626.

(1.) Zie *Aetzema I. D. bl.* 775.

Die van Schotland klagen over onze Haringvisschers.

Zie *boven bl.* 26.

Waar tegen de Staten voorzien.

Aitzema I. D. bl. 580.

Midlerwyle maakten de Duinkerkers, met vyf Schepen in Zee zynde, de Noordzee zeer onveilig, en kaapten de Schepen van alle Natien. Onder anderen namen zy een Schip te Zardam in Holland gemaakt, doch ten koste van een Dantziker Koopman, om Granen naar Spanje te brengen. Op het zelve stelden ze eenige Spaansche Soldaten om het te beschermen; en, om het door zee te brengen, eenige Hollandsche Matrozen, die ze in de Baay van Alle de Heiligen gevangen hadden genomen. Deze Matrozen overleiden met malkanderen, hoe ze zich best van die Spanjaarden zouden kunnen ontslaan; maar zy konden hun voornemen niet volbrengen, dan twe maanden daar na. Een van hen, geboortig van Stade, ondernam op zekeren nacht als de Spanjaards niet wel op hunne hoede waren, hen omtebrengen. Eerst doodde hy den Spaanschen schildwacht, die boven op het dek was, vervolgens den Kapitein, en daar na met eenen van zyne Makkers noch vier anderen. Toen ze bemerkten dat zy de sterkste waren, nodigden zy eenigen vreemdelingen, die op het Schip waren, om met

De Duinkerkers nemen een Schip, dat weêr hernomen word.

N á Wassenaar XI. Deel, bl. 85. *'t Leven van Fred. Henrik, bl.* 11.

1626. hen tegen de overigen aan te ſpannen. De vreemdelingen ſtonden dit toe, en zy verkoren gezamentlyk den Matroos van Stade tot hunnen Kapitein. Vyftien Spanjaards, die zich onder in het hol van 't Schip verborgen hadden, ſchonk men het leven. Het Schip quam behouden in Texel en van daar op de Venne, van waar de Spaanſche gevangenen binnen Enkhuizen wierden gebragt. Den zes en twintigſten van Junius ging de Kapitein, in Spaanſch gewaad gekleed, naar den Haag, om 't gebeurde den Prins van Oranje te verhalen, en het Schip, 't welk hy te Amſterdam gebragt had, voor hem en voor zyne Makkers te verzoeken. Dit verwierf hy, dewyl 'er een Plakkaat lag, waar by belooft wierd de Schepen aan hen te laten, die ze hadden hernomen. Men liet hem ook den tytel van Kapitein behouden, om anderen tot diergelyke onderneminge aan te moedigen.

W. Schram gaat met de Ooſtindiſche vloot in zee. Zie *'t Leven der Doorl. Zeehelden bl.* 160-162.

De dappere *Wybrand Schram* van Enkhuizen, was in de maand Mei, als Admiraal eener Ooſtindiſche vloot van negen Schepen, in zee gelopen. Ontrent twe maanden na zyn vertrek, moeſt hy met het Schip *Hollandia*, daar hy op was, en het Jagt *Grotebroek*, zynde door eenige ongemak op zee van de andere Schepen geſcheiden, zich naar Sierra Liona begeven. Den vyfden van Julius quamen zy voor de gemelde haven. Doch als ze hier meenden in te lopen, wierden ze van den vermaarden Rover *Klaas Compaan*, en zyne vier grote roofſchepen, ontdekt en nagezet. Compaan by hen komende beſloot het Schip Hollandia aantetaſten, gelyk hy na eenige redewiſſeling met Schram ook dede: dan dees', op zyn Schip alles in eene goede orde gebragt hebbende, ontfing den Rover zo dapper met zyn geſchut en voorts met musquetten, dat al het volk van Compaan van boven naar onderen moeſt, om lyfberging te zoeken. De Rover zelf die met zyn Slagzwaard achter op ſtond te braveren, vertoefde daar niet lang, maar viel met het loſſen der musquetten plat op zynen buik, en kroop op handen en op voeten naar om laag, hebbende ook eene wonde in den arm gekregen. Compaan met zyne Roofſchepen dus meermalen gegroet en braaf gehavent zynde,

Word van den Rover Compaan aangeſtaſt. Zie *'t Leven der Zeehelden* als boven, en *de Zeeroveryen van Compaan, bl.* 19-34.

vond

vond zich eindelyk gedwongen te wyken, de haven te ruimen, en zich in alles te ſchikken naar de wille van den Admiraal Schram: die, na dat hy negen dagen in de haven van Siera Lionis gelegen, zyn Schip herſtelt, ververſing voor het volk ingenomen, en verſcheide brieven met Compaan gewiſſelt had, den negentienden van Julius, benevens het Jagt Grotebroek, van daar vertrok, zonder dat de Rover, die ook met zyne Schepen in zee liep, luſt had om hem op nieuw aantetaſten. 1616.

Midlerwyle wierd de Vlaamſche Kuſt bezet met twe en twintig Oorlogſchepen, waar over de Admiraal *Dorp* en de Viceadmiraal *Quaſt* van Enkhuizen het bevel voerden, om dus de vyandelyke Kapers het uitlopen te beletten: daarenboven geleiden Quaſt de Fransvaarders, en bragt ſomtyds een honderd Schepen of anderhalf binnen (1.). Ook bleven de Haringbuiſen, met een goet getal Convoyers bezet, vry op hare nering leggen, en kregen een goede vangſt; doch alhoewel ze wel geladen binnen quamen, zo had men daar van nochtans weinig voordeel, om dat de Haring al te laag in prys was, en 't laſt niet meer dan tachtig guldens mogt gelden, waar door het getal der Buiſen merkelyk verminderde, tot groot nadeel van de Stad Enkhuizen: want al was 't ſchoon dat ze alle vaten vol vingen, zo konden ze evenwel niet behouden blyven, nadien de onkoſten groter waren dan de winſt. Eenigen merkten aan, dat de vertiering van den Haring zo groot niet was dan in voorgaande tyden: want daar dezelve voorheen door ganſch Duitsland verſpreid wierd, en de Elve alleen ſomtyds in één jaar wel twaalf duizend laſten trok; zo was de aftrek en verzending van die waare te dezer tyd veel minder dan te voren; 't geen men toeſchreef aan het ſluiten der Licenten.

Onze Oorlogſchepen bezetten de Vlaamſche Kuſt.

(1.) *N. á Waſſenaar XI. Deel, bl* 128. *XII. Deel, bl.* 48.

De vangſt der Buiſen is groot, maar de prys der Haring te laag. *Waſſenaar als boven, bl.* 137.

1627.

H. Quaſt brengt een Vlaamſch Schip in Zeeland binnen. *Waſſenaar XXXI. Deel, bl.* 107.

Eenige Vlaamſche Kooplieden kochten te dezer tyd een Fluit, die ze met vele pakken Lynwaat, Bayen, Sayen, ook met Yzer, Waſch en andere Koopmanſchappen, ſamen omtrent twe tonnen gouds waardig, bevrachtten, om die naar Spanje te zenden. Dan het volk dat op dit Schip

1627. gestelt was om 't derwaarts te brengen, besloten te samen met Schip en vracht door te gaan, en in plaatse naar Spanje naar Vlissinge te zeilen: dies zetten zy ten eersten koers naar de Hollandsche Oorloschepen, en begaven zich onder de bescherming van de Bevelhebber Hillebrand Quast van Enkhuizen, die hen behoudens Schip en goed in Zeeland bragt; daar hen die buit, volgens Plakkaat der Algemene Staten, wierd toegelegt. Men bragt in dit jaar van wegen de Admiraliteit dezer Landen in zee vyf en dertig Oorlogschepen, vyf Fregatten en vyf Jagten; waar toe het Noorderquartier zeven Oorlogschepen, één Fregat en één Jagt leverde; en men verdeelde deze Zeemagt in vier Esquaders: van welke één voor Duinkerken op de wacht zou leggen om de Kapers het uitlopen te beletten; één in de Hoofden, en één zich op het Schager Rif onthouden zouden, om alle Rovers, die naar de Spaansche zee, of naar het Noorden wilde zeilen, te verhinderen: terwyl een ander Esquader in de naauwe Noordzee zoude kruissen. Dus meende men den Vyand te beletten onze Zeevaart te stremmen. Evenwel zag men zich in zyne verwachtinge bedrogen, en de Duinkerkers wederom voor onze Zeegaten zwerven, geen minder buit dan voorheen maken, ja weêr vele Buisen en twe Buisconvoyers wegnemen. De dappere *Pieter Pietersz. Heyn*, geboortig van Delfshaven was ook van wegen de Westindische Maatschappy met dertien Schepen uitgelopen, waar van acht zeer kloeke en vyf ligte Schepen waren, die men Jagten noemt. De Kamer van het Noorderquartier bragt daar toe het Schip genaamt *d'Oranjeboom van Enkhuizen*, groot drie honderd Lasten, voorzien met vier metale halve Kartouwen, negen en twintig ysere stukken, en honderd twe en vyftig Mannen, waar over *Gerrit Janszoon Eysens* het bevel voerde. Grote voordelen behaalde Piet Hein op dezen togt op de Spanjaarden. Hy veroverde en vernielde den derden van Mei in de Baay van alle de Heiligen, twe en twintig Portugeessche Schepen; daar na * nam hy in dezelve Baay noch vier Schepen met suiker geladen, en zeilde vervolgens naar Holland, alwaar hy met al zyn' buit den vyf en twintigsten

Toerusting ter zee. *Aitzema I. Deel, bl. 651.*

Wassenaar Hist. Verhaal, op dit jaar.

Togt van Piet Hein en zyne voordelen op de Spanjaarden. *Zie J. van den Zande bl. 340 - 344. de Laat Jaarb. van Westind. VI. boek. 't Leven van Fred. Henrik over dit jaar Aitzema I. Deel, bl. 554.*

* *Den 10 en 11 July.*

tigsten van October aanquam. Zyn goed beleid maakte dat hy naderhand tot eene veel gewigtiger onderneming wierd gebruikt, die mede zeer wel gelukte. Vyf andere Jagten van dezelve Maatschappye bragten ook in Holland grote buit, die wel op twaalf tonnen gouds geschat wierd. 1627.

In het volgende Jaar wierden 'er weêr verscheide verklaringen nopende de meergemelde Privilegien en voorrechten van de Nakomelingen der Semeinen gedaan. De Heren Jan Franszoon Homan, Jan Simonszoon Blaauwhulk, en Jan Willemszoon Codde van der Burg hebben den vierden van Mei, ten verzoeke van den Heer Secretaris Semeins, voor den Notaris O. A. Smetius en Getuigen onder anderen verklaart en betuigt, dat zy gezamentlyk den Here Prins Maurits hadden horen zeggen en verklaren: *Dat de Semeinen dat recht hadden, en eeuwiglyk blyven zoude, dat zy in alle Provincien, Collegien en Steden mogen innemen en bezitten zulke Ampten en Conditien als zy zullen willen uitkiezen, en dat zulks niet alleen was te rekenen als een gifte, maar een onverbrekelyk Contract met de Heren Staten en zyn Heer Vader aangegaan.* Meer dergelyke verklaringen aangaande de grote diensten en Voorrechten der Semeinen zyn naderhand noch door verscheide anderen gedaan (1.). De Heren Burgemeester Pieter Walichszooon Prooft, en Maarten Pieterszoon Prooft, betuigden * voor den Notaris M. Taamszoon en getuigen, met presentatie van Eede, dat zy gezien en gelezen hadden de Originele Actens by Prins Wilhelm op den 16 October 1577, en van wegen de Staten den 13 van Augustus 1578 by J. Houslin getekent; mitsgaders twe Actens van verklaringe by Burgemeesteren van Enkhuizen ondertekent en met het groot zegel van deze Stad gezegelt den 12 January 1613. alle tot eere en voordeel van de Semeinen; als ook een zeker Request by den Pensionaris Bertius, die in huwelyk had Freekje Meinderts Semeins, aan de Heren Staten gepresenteert, met de originele Apostille van dezen inhoud: *Dat de Staten van Holland verstonden, dat het Recht en Privilegie aan de Semeinen by de voorschreve Acte gegeven, was een Ordonnantie en Resolutie Staats-wyze genomen, ende dat zy dienvolgende*

1628.
Verklaringen ten behoeven van den Semeinen.
Zie Korte *Deductie wegens de Semeinen gedrukt* 1675. *bl.* 25. 26.

(1.) Zie *Korte Deduct. bl.* 26-28.

* *Den* 16. *Jany* 1632.

Zie *boven bl.* 12. 13.

Zie *boven bl.* 8. 9. *en Korte Deductie bl.* 24. 25.

1628. *gende gezworen hadden, den zelven te onderhouden ende te defenderen.*

De Spaansche Zilvervloot word verovert. Zie *J. van den Zande bl.* 351-356. *Commelin Fred. Henrik bl.* 34-45. *Aitzema I. Deel, bl.* 720-725.

H. G. Quast word Viceadmiraal.

Grote voordelen behaalde de Westindische Maatschappy op de Spanjaarden: onder anderen veroverde de dappere Piet Hein den negenden en tienden September dezes jaars de Spaansche Zilvervloot, op de kust van Florida, waar van de buit over de veertien Millioenen wierd waardig geschat. Daarenboven behaalde de Maatschappy noch andere grote voordelen, en had ook goed geluk in den koophandel: waar op zy eene uitdeling deed van vyftig ten honderd. De kloekmoedige *Hillebrant Gerbrantszoon Quast* wierd in dit jaar Viceadmiraal van Noordholland en benevens hem heeft men noch twe Viceadmiralen gestelt, die nochtans alle moesten staan onder Jonker *Philips van Dorp*, Luitenant Admiraal van Zeeland. Dit geschiedde om onze Zeevaart beter te beveiligen (1.). Acht Hollandsche Oorlogschepen ontmoetten te dezer tyd zes Duinkerkers, waar van ze 'er één namen, en de overige vyf zodanig havenden, dat ze veel moeiten hadden om te ontsnappen. Deze overwining opende den weg aan vyf t'huis komende Oostindische Schepen, die anders groot gevaar zouden hebben gelopen, van in handen dezer Duinkerkers te vallen. Omtrent dezen tyd heeft een Enkhuiser Oorlogschip, uitgerust tot Convoy van de grote Visschery of Haringvangst, opgebragt een Engelsche Vrybuiter met brieven van Represalien op de Onderzaten des Konings van Spanje, welke Vrybuiter zich niet ontzien had een Hollandsch Fluit-schip, komende van Bergen in Noorwegen, af te lopen. Dit Fluit-schip, dat wel veertien dagen in het geweld der gemelde Vrybuiter was geweest, wierd door het voornoemde Oorlogschip ook weêr vry gemaakt en binnen gebragt. Midlerwyl gingen de Duinkerkers voort onze Scheepvaart en Haringvangst door hunne gestadige roveryen grote schade toe te brengen nemende vele Straats- en andere Koopvaarders, en twemaal vier en dertig Buisen. De Stad Enkhuizen leed hier, door, wegens het groot aandeel dat ze had in de Haringvisscherye, geen gering verlies, en zag dus van tyd tot tyd hare hoofdnering

(1.) *Aitzema I. Deel, bl.* 798.

Overwinning op de Duinkerkers. Zie *De la Neuville Hist. van Holl. I. Deel, bl.* 214. *J. van den Zande bl.* 350.

Een Enkhuizer Oorlogschip brengt een Engelsche Kaper binnen. *Aitzema I. Deel, bl.* 798.

De Duinkerkers nemen veel Koopvaarders en Haringbuisen.

nering niet weinig verminderen. Eenige ſchreven alle deze rampen toe aan de wanorde en het ſlechte beleid omtrent onze Zeemagt. 1628.

De beroemde Piet Hein, die in de maand April des jaars 1629, van wegen zyn beleid en dapperheid met het Ampt van Luitenant Admiraal was vereert, trachtte zich ook in die Bediening wel te quyten en de vloot der Duinkerſche Kapers, die de Zeevaart geweldig belemmerde, optezoeken. Hy vertrok dan met alle de Oorlogſchepen, die gereed waren in 't laatſte van April, en vertoonde zich voor Duinkerken, alwaar hy terſtond twe Koopvaardyſchepen, die op de reede lagen, liet wegnemen. Maar dewyl de vloot der Kapers daar niet was, zo oordeelde hy die te moeten gaan zoeken, latende voor Duinkerken zyn Viceadmiraal Hillebrant Quaſt van Enkhuizen met twaalf Schepen, om te beletten dat 'er niets uit noch in die haven quam. Hy kon den Vyand, dien hy zocht, niet voor den zeventienden van Junius tegen den avond vinden. De Duinkerkers hadden maar drie Schepen, en poogden het gedurende den nacht t' ontkomen, maar hy haalde hen 's morgens vroeg in, en begaf zich terſtont met hen in gevecht: dan de derde koegel, dien de Vyand op hem ſchoot, trof hem in den ſchouder, zo dat hy op het dek dood nederviel. De Hollanders verbittert door dit verlies, taſtten den Admiraal en Schout by nacht van Duinkerken zo vinnig aan, dat ze die veroverden, en alles doodſloegen wat ze op twe Schepen vonden. De Viceadmiraal poogde het te ontſnappen, maar door den Hollandſchen Kapitein Jacob Volkertszoon Vink vervolgt wordende, had hy het ongeluk dat zyn ſteng wierd afgeſchoten, waar op Vink hem aan boord klampte, en hem, na meer dan anderhalf uur vechtens, noodzaakte quartier te verzoeken. Vink quam met zyn prys t' Amſterdam; alwaar hy van de Admiraliteit met een goude ketting van zes honderd guldens wierd beſchonken. De andere Hollandſche Schepen quamen in de Maas, en 't lyk van *Piet Hein* wierd van Rotterdam naar Delft gevoert, alwaar het den vierden van Julius zeer ſtatelyk in de Oude-Kerk

1629. Piet Hein zoekt de Duinkerkſche Kapers, word geſchoten en ſterft. Zie *Commelin 't Leven van Fred. Henrik, bl.* 46 *Aizema I. Deel, bl.* 821-823.

Drie Duinkerkers verovert.

Piet Hein word te Delft begraven.

1629. is begraven. Men rechtte hem aldaar een Tombe op van wit marmer, met zyn Borstbeeld, en een opschrift t'zyner eere. Zyn Viceadmiraal, de manhaftige *Hillebrant Quast* van Enkhuizen, kreeg last om het ampt van den Overledenen te bekleden, en den oorlog tegen de Duinkerkers voort te zetten, zo lang tot dat de Staten over die gewigtige bediening beschikt zouden hebben.

H. Quast bekleed zyn ampt.
Commelin als boven.

Octrooi om 't Koegras tot aan 't Eiland Wieringen te bedyken.
Zie *Holl. Plak. II. Deel, bl.* 175-178.

De Heren Staten van Holland en Westvriesland verleenden te dezer tyd Octrooi, om te mogen bedyken alle de gronden, stranden en waarden, strekkende ten Noorden van het Nieuwe diep, van Huisduinen tot aan het eiland Wieringen, en ten Zuiden van het einde van den Zand-dyk van 't Koegras langs den Helmdyk en Noordschinkel van 't Kallans-oge, mitsgaders den ouden Zypschendyk, en voorts langs den bedykten Wieringer-waard, tot aan het eiland Wieringen enz. Men verbeelde zich, dat deze bedyking niet alleen zoude strekken tot aanwinning van een goed deel lands, maar ook om de sterke invallende stromen van den Westvrieschen Zeedyk afte weren: vermits by hoge vloeden 't water over het Koegras uit de volle Noordzee in de Zuiderzee stortende, aanstonds op de vier Noorder-Koggendyk, als mede op dien van Geestmer-Ambacht, Schager en Niedorperkoggen aanliep, en die de geweldige stortingen van 't Zeewater moesten uitstaan; behalven dat het schuren der stromen langs den Drechterlandschen dyk, zo door de vloeden aan de Noordzyde, als door de ebbe aan de Zuidzyde van de Stad Enkhuizen, met 'er tyd een grote diepte maakte. Doch hoe groot ook de nuttigheid was, die men zich van de gemelde bedyking verbeelde, ze heeft evenwel wegens de moeyelykheid van het werk, en de grote kosten, die 'er toe vereischt wierden, geen voortgang gehad. Men heeft nochtans in dit zelfde jaar eenen Zanddyk gelegt tusschen het eiland Texel en het Eyerland, om den schielyken inval van het Zeewater in de Zuiderzee te beletten. Dan dit heeft ook de gewenschte uitwerking niet gehad, alzo de ervarentheid in latere tyden heeft geleert, dat na het leggen van die Zanddyken, de gron-

Een Zanddyk tusschen Texel en 't Eyerland gelegt.
S. Lakeman Ontwerp over de Westvr. Zeedyken bl. 4. 5.

gronden in de Zeegaten, en aan de vaste wallen van de Helder en Texel, zyn dieper en wyder geworden dan te voren; waar door het water nu zo sterk in de Zeegaten indringt, dat het zelve by een opkomenden storm en hogen vloed, op de Westvriesche Zeedyken, inzonderheid op dien van de vier Noorder-Koggen, en op den Drechterlandschen dyk aan de Noordzyde van Enkhuizen, met het uiterste geweld en gevaar zodanig aanvalt en woed, dat het niet zonder schrik en verbaastheid kan worden gezien. 1629.

De Prins van Oranje te dezer tyd 's Hertogenbosch belegert hebbende deed de Vyand, om hem tot het opbreken van dat beleg te noodzaken, een inval op de Veluw en nam Amersfoort in, 't welk in deze Landen een grote verslagentheid veroorzaakte. Men ligte het Krygsvolk uit dit Noorderquartier om het elders tot stuiting van den Vyand te gebruiken; zelf wierden de Stoepwachten en eenige vaandelen Schutters uit de Steden op ontboden, en in andere plaatsen daar 't nodig was gelegt. Voorts nam men al wat bequaam was tot den Krygsdienst aan, en gebruikte daar toe ook eenig Volk, dat tot dienst van de Oost- en Westindische Maatschappyen reeds was aangenomen (1.). De Heer *Hoeclum* quam uit last van het Hof van Gelderland te Hoorn en te Enkhuizen, om by den Zeeraad Oorlogschepen te verzoeken, die de brug, welke te Dieren over den Yssel lag, aan stukken zouden schieten (2.). Den veertienden van Augustus schreven die van Elburg aan de Burgemeesteren van Enkhuizen en Hoorn, daar de Schipper eerst zoude aankomen, dat zy niet alleen door kondschap, maar ook door het gedurig schieten van grof geschut en musquetten vernomen hadden, dat Hattum van den Vyand hard wierd aangetast, verzoekende, alzo zy maar éene Compagnie binnen hunne Stad hadden, met meer Volk voorzien te worden, ook eenige ligte stukken geschuts, vyftig musquetten, en honderd vyftig spiesen. Waar op de Gecommitteerde Raden van het Noorderquartier hen omtrent zeventig Westindische soldaten, met drie of vier ligte stukken geschuts zonden (3.). Het volk, dat men uit Denemarken

De Prins belegert den Bosch, en de Vyand koomt op de Veluw.

Zie *Commel. Fr. Henr. bl.* 47-89. *Aitzema I. Deel*, 855-886. *J. van den Zande bl.* 357-388.

(1.) *Velius Chron. bl.* 625.

(2.) *J. Schrassert Besch. van Harderwyk II. Deel, bl.* 142.

Die van Elburg verzoeken hulp van de Steden Enkhuizen en Hoorn.

(3.) *Aitzema I. Deel, bl.* 869. *J. Commelyn Fredr. Hen. bl.* 58.

Volk uit Denemarken koomt te Enkhuizen.

1629. marken verwachtte, was ondertusschen te Enkhuizen aangekomen. De Heer Raadsveld, Raad van State, te vergeefs gepoogt hebbende met de bevelhebbers van het zelve te accorderen, heeft hen in den Haag bescheiden; doende midlertyd het volk naar Utrecht geleiden, onder belofte, dat ingevalle men met hunne bevelhebbers niet zoude konnen overeenkomen, zy als dan op 's Lands kosten weder te rugge naar Enkhuizen zouden gebragt worden. Ook liet de Burgermeester Hardenberg van Kampen zich omtrent den zelven tyd te Enkhuizen vinden, te kennen gevende dat de gemelde Stad alleen was voorzien met twe Vaandelen soldaten, houdende zeer sterk aan, dat eenige Compagnien van het voorschreve Volk naar Kampen mogten worden gebragt. Doch dit wierd gestelt aan de schikking van zyn Excellentie den Prinse van Oranje (1.). Dan na het verassen van Wezel en het veroveren van Hertogenbosch, was de Vyand genoodzaakt te wyken. Dus verdween deze zwarigheid, en elk keerde weder tot de zynen. Men had nu niet alleen den oorlog met Spanje te water en te lande op den hals, maar bovendien in dit en eenige volgende jaren met den dieren tyd en honger, dat scharpe zwaard, te worstelen en te stryden. Een Roggenbrood van twaalf pond wierd in dit najaar gezet op vyftien stuivers. Men verkocht de Boter voor acht en twintig, dertig, en die heel goed was voor twe en dertig gulden het vierendeel: 't honderd pond Kaas, zo versch als ze op de markt quam, voor twaalf gulden en noch hoger, en voorts alle dingen naar gerade: alleen waren de Boomvruchten hier omtrent overvloedig en zeer goed koop. Ook was de Haring zeer wel gevangen en tot een tamelyken prys, maar bedorf met menigte by gebrek van Zout; dies vele Koopluiden daar mede qualyk stonden, en de geringe prys binnen korten tyd in een uitermaten hogen veranderde (2.). In het volgende jaar wierd te Amsterdam het last Rogge verkocht voor 250. 300. en 320. ja voor 330. en de Tarwe voor 437 goudguldens. De Algemene Staten zonden een gezantschap naar Moskovien, om met dien Vorst over het uitvoeren der Granen te handelen 't geen

Men geleid het naar Utrecht.

Die van Kampen verzoeken hulpe te Enkhuizen.

(1.) *Aitzema I. D. bl.* 915.

Dieren en benauwden tyd.

(1.) *Velius Chron. bl.* 625. Zie *Wassen. Hist. XX. Deel, bl.* 32 - 34. *Aitzema I. Deel, bl.* 1041. 1052. 1102- 1122. *L. van Zanten Spiegel bl.* 214. 215.

't geen van die uitwerking was, dat 'er in den Herfst een Moskovische Vloot met Koorn geladen in deze Landen quam; dan dit was niet genoeg om de dierte en 't gebrek weg te nemen. Alle Provincien elk in de hare verboden den uitvoer der Granen van de eene Provincie in de andere, 't welk sommigen oordeelden te stryden tegen de Unie en onderlinge Vryheid, als mede tegen de vryheid van den binnenlandschen koophandel (1.). Daar waren ook Dorpen, die, ziende dat de Steden hen allen toevoer van Granen en Brood af sneden, mede verboden dat men geen Tarwe, Rogge, Garst of Haver mogte uitvoeren (2.). Het gebrek en de schaarsheid was in deze Landen zo groot, dat vele Ingezetenen van honger zouden zyn gestorven, indien de Overigheden niet alomme hare Korenzolders hadden geopent, en voor de armen Brood laten bakken (3.). En niettegenstaande men alle mogelyke voorzorge aanwendde, en Schepen naar Vrankryk en andere gewesten zond om Granen te halen, ja zelfs op ordre van den Staat vele Weilanden omploegde en met Koren bezaaide; nochtans bleef de duurte aanhouden tot in den jare 1632. wanneer de Granen allengskens tot op den gewonen prys daalden De oorzaak van deze dierte en gebrek was voornamentlyk om dat 'er uit Polen geen Granen quamen: dewyl aldaar wegens den Oorlog en zware Pest veel Koren in het stroo bleef leggen verrotten, en dat gedorst en gezuivert was, kon de Wyssel niet afgebragt worden door gebrek van Water (4.). 1630.

(1.) *Aitzema I. D. bl.* 1055.

(2.) *Chron. van Medenblik bl.* 192.

(3.) *Commelin Beschr. v. Amst. bl.* 1177. *A. Monen Chron. van Deventer bl.* 152.

(4.) *J. v. den Zande Hist. bl.* 406.

Ontrent dezen tyd quamen de Heren Commissarissen van wegen de Heren Staten van Holland en Westvriesland te Enkhuizen, om te maken een Quohier der Verpondinge, achtervolgende het Plakkaat van hunne Ed. Groot Mog. op het Redres Generaal van de Verpondingen, over den Lande van Holland en Westvriesland, den derden van Augustus des jaars 1627. bewilligt en vastgestelt: by welk Redres de Huizen het achtste en de Landeryen het vyfde deel moesten geven van de huuren die ze opbragten (5.). Eenigen zeggen, dat volgens dit Quohier der Verpondingen, in den jare 1632, binnen Enkhuizen gevonden wierden 3615 Huizen,

Commissarissen op het Redres der Verpondinge komen te Enkhuizen.

(5.) *Zie Holl. Plakkaatb. II. D. bl.* 149. 150.

1630. zen, en 515 buiten de Stad, onder Stads gebied, benevens 628 Morgen 324 Roeden Lands, en 151 Morgen 236 Roeden buiten Dyks Land, met de Heerlyke goederen te zamen. Van dit alles moest men jaarlyks aan de Verpondingen betalen 31085 gulden 19 stuivers en 8 penningen (1.). Andere Lysten stellen in dat jaar 3895 Huizen (2.). Doch sommigen verzekeren ons, dat hen van goederhand bericht is, dat in den jare 1630, in 't Quohier der Verpondingen bekend stonden, binnen de Stad, 3550 Huizen, 63 Zoutketen, 8 Korenmolens, 2 Volmolens, 2 Zaagmolens, 2 Kruidmolens, 1 Kalkoven, 58 Bokkinghangen, 5 Schuitenmakeryen, en 16 Lynbanen, behalven de Huizen en Werven buiten de Stad (3.): waar uit men kan zien, dat de Stad, na dien tyd, sterk in getal van Huizen is afgenomen (4.),

(1.) *Chron. van Medenblik*, *bl.* 199.
(2.) *N. Struyck Inl. tot de Geographie bl.* 41.
(3.) *Hedendaagsche Hist. XV. D. bl.* 457.
(4.) *Zie hier beneden op 't jaar* 1732.

De Ordonnantie van de Bierstekers word vermeerdert.
Keuren van Enkh. bl. 239.

De Heren Wethouderen van Enkhuizen hebben den negenden van April dezes jaars, de Ordonnantie van de Bierstekers met verscheide Artykelen vermeerdert: waar by de Bierstekers binnen hunne Stad zich onder anderen by eede of handtastinge in plaatse van eede moesten verbinden, de Artykelen ten dezen opzigte beraamt te zullen onderhouden, en ook beloven dat zy hunnen handel getrouwelyk en zonder verkortinge van Stads Excysen of Impositien zouden dryven. Ook hebben de gemelde Wethouderen den acht en twintigsten dier maand, den Metselaars binnen hunne Stad een Gildebrief verleent, bestaande in verscheide Artykelen, waar naar die van dat Ambagt zich zouden hebben te gedragen. Om ongelukken van brand, zo veel mogelyk was, voor te komen, verboden dezelve Wethouderen daar na * het roken of zuigen van Tabak, het gaan, staan of zitten met brandende lonte of andere gloeyende stoffen, in, by of omtrent de Zoutketen. Dat ook niemant over de Homeyen by de Keten gestelt, of over de Keten zelve by nacht zou vermogen te klimmen, om alzo in de Stad te komen. Zy maakten ook † een Ordonnantie tegen het bestelen van de Schepen, 't geen te dezer tyd te Enkhuizen zeer in zwang ging, en verklaarden onder anderen,

Den Metselaars een Gildebrief verleent.
Keuren van Enkh. bl. 299.

Keuren omtrent de Zoutketen.
* 19 *Septemb.*
Keuren van Enkh. bl. 392.

Tegen het bestelen van Schepen.
† 27 *Novemb.*
Keuren van Enkh. bl. 358.

deren, dat ze de diefstallen en roveryen, die in eenige Schepen, in de havenen hunner Stede leggende, bedreven wierden, zouden houden en straffen als huisbreuk, veldroof en andere zware dieveryen. De Wachters van de Schepen, als mede de andere vier en vyftig Wachters stelden ze elk eene Ordonnantie ter hand, waar naar dezelve zich zouden hebben te schikken.

1630.

Ordonnantie voor de Wachters.

Keuren van Enkh. bl. 359-361.

In dit jaar hebben de Bewindhebbers der Oostindische Maatschappye te Enkhuizen hunne kamer of vergaderplaats en Magazyn-huis, op den Wierdyk ter zyde van de Oosterhaven, gesticht. Het is een zwaar en deftig gebouw, lang omtrent honderd en twintig voeten, en ook omtrent zo breed, zynde dus byna vierkant. Men treed in het zelve langs een' aanzienelyken aan wederzyden opgaanden stenen Trap met eene fraaye stenen leuning. Inkomende ziet men aan de rechter-of Noordzyde de kamer der Bewindhebberen, een schoon groot vertrek, dat over Zuiderzee uitziet, en verciert is met eene ouderwetsche fraaye Schoorsteen. Eer men in der Bewindhebberen kamer treed, vind men aan de rechter-of Oostzyde van de dezelve eene kamer voor den Kassier, en aan de linkerhand of Westzyde een kamertje voor den Kamerbewaarder. Aan de andere of Zuidzyde van de Wandelzaal heeft men in het midden, en recht over de kamer der Bewindhebberen, den ingang van de kamer der Boekhouderen, die eveneens is als die der eerstgemelde, en ook over Zuiderzee uitziet, hebbende mede aan wederzyden twe gelyke vertrekken, als die van den Kassier en Kamerbewaarder, dienende tot Schryf-vertrekken voor den Soldyboekhouder. Het overige van dit Gebouw (dat ook voorzien is van eene schone binneplaats) zyn Pakhuizen en Pakzolders enz. en het heeft deszelfs Timmerwerf tot zyn gebuur: waar op de Baastimmerman zyne woning heeft. Aan de Noordzyde van dit treffelyk Oostindisch Huis (dat, zo ten aanzien van zyne gelegentheid als anders, met recht de roem boven alle de Kamers van de Maatschappye toekoomt) is noch een heerlyk Pakhuis, doch in lateren tyd gebouwt; en daar aan volgt het zo genaamde *Huis van berouw*,

Het Oostindisch Huis te Enkhuizen word gebouwt.

Het Huis van berouw, waar van zo genaamt.

1630. *rouw*, waar van men (op dat ik dit hier met een melde) verhaalt, dat iemant, komende van eenen verren togt, met anderen had opgeſtemt, den Wierdyk van daar tot het einde uit met kapitale Huizen te betimmeren. Dan deze bouwluſtige zyn Huis voltooit, en zich niet van zyne Makkers in het bouwen van Huizen gevolgt ziende, kreeg berouw over het gene hy gedaan had, waar door het gemelde Huis den naam bequam en noch heeft, van *het Huis van berouw*. Het is geſticht in den jare 1604, en word thans tot een Korenhuis gebruikt.

1631. Directeuren en belaſting ter beveiliginge van den Ooſterſchen handel. *Aitzema I. D. bl.* 1097. 1098.

Den vier en twintigſten van Maart des volgenden jaars wierden, volgens het advys der Admiraliteiten ter beveiliginge van de Noordzee, de Heren Burgemeeſteren en Regeerders der ſteden Amſterdam, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Medenblik, en Harlingen, gemagtigt, om ieder in den zynen te mogen kieſen eenige Directeuren, die van alle ongewapende Koopvaardy-ſchepen en goederen gaande naar Ooſten of Noorwegen één half en van daar komende één ten honderd zouden trekken; om daar mede uit te ruſten eenige gelei-ſchepen naar en van de gemelde Landen: dan de voornoemde Directeurs waren in alle gewigtige zaken van Militie, Juſtitie en Buiten aan den Prinſe van Oranje en aan de reſpective Admiraliteiten ganſch onderworpen, en hingen van derzelver ordren en uitſpraken af; dies baarde die bezwaring wel eenige, maar niet de verhoopte vruchten.

Toeruſting ter Zee. *Den* 25 *en* 28 *Maart*.

Daarenboven vonden de Algemene Staten goed te doen uitruſten vyf en dertig Oorlogſchepen, vyf Jagten en vyf Fregatten, om daar mede voor de Vlaamſche havens te leggen, en de Noordzee te bekruiſſen en te beveiligen voor de Duinkerkſche Rovers.

De Viceadmiraal Quaſt bezet de Vlaamſche Kuſt. Zie *Aitzema I. D. bl.* 1139-1142.

De Viceadmiraal *Quaſt* van Enkhuizen kreeg laſt, om zich met zyne Schepen, onder zyn bevel ſtaande, in het kruiſſen en bezetten van de Kuſt van Vlaanderen, als een goed Zeeman, gelyk men van hem vertrouwde, naar gelegentheid van zaken, te ſchikken, en het in en uitkomen, van 's Vyands Schepen als een goed Soldaat te beletten, enz. Ook wierd hy daar na gemagtigt de Eſquadres van Zeeland en het Noorderquartier by hem

te

te bescheiden, en is hem ten hoogsten aanbevolen, op alles een wakend oog te houden, met byvoeginge, dat aan zyne devoiren, zorgvuldigheid en naarstigheid in deze, den dienst van 't Land, en de bevordering van zyn eer en reputatie veel was gelegen. Men kreeg tyding dat de Vyand een grote magt van Schepen in Spanje gereed maakte, en dat de geruchten liepen, dat dezelve zouden trachten achter Engeland om naar Vlaanderen te zeilen, en in passant de grote Visschery en Haringvangers te verwoesten en de Oorlogschepen die hen geleidden te verslaan. Van dat alles gaf *Quast* aan hunne Hoog Mog. kennisse, en men gaf den Commandeur Kodde van Enkhuizen last, om met de Schepen onder zyn gebied staande naar Hitland te zeilen, en zich aldaar te voegen by *Witte Leendertsz.* Viceadmiraal uit de Maze, die met zyn Esquader de grote Visschery moest beschermen, ten einde dus gezamentlyk de Haringvangers tegen de onderneminge der Duinkerkers en andere Vyandelyke Schepen te beveiligen. Op deze wyze droeg men zorge voor de hoofd-nering van ons Land, en te gelyk ook voor die van de Stad Enkhuizen.

1651.

Voorzorge ter bescherminge van de Haring visschery.

Aitzema l. D. bl. 1140-1142.

Omtrent dezen tyd, of een weinig vroeger, te weten, den zevenden van Julius had men in dit Noorderquartier en elders een verschikkelyk onweêr van zwaren regen en hagel: daar vielen hagelstenen van een verbazende grote, hoedanige men by Menschen geheugenisse niet gezien had; sommigen waren als een hoender Ey, anderen groter, ook kleinder, en eenigen gewogen zynde, wierden één en één vierendeel pond zwaar bevonden. Een vermaarde Historischryver tekent aan, dat men sedert het beleg van Leiden nooit zo groten hagel gezien had (1.). Te dezer tyd waren te Enkhuizen eenige quaadaardige en oproerige Personen, die nu en dan in de Stad door hunne ongebondenheid en stoutheid eenig oproer verwekten: dies vonden zich de Heren Wethouderen genoodzaakt, om alle verdere onheilen voor te komen, daar tegen den elfden van September een Keure te doen afkondigen, waar by onder anderen de Schuttery gelast wierd, in het toekomende zodanige oproerigheden met yver en ernst

Een groot Onweêr en zware Hagelstenen.

(1.) *Aitzema l. D. bl.* 1173.

Eenige Oproermakers te Enkhuizen worden beteugelt.

Zie *Keuren van Enkh. bl.* 375. 376.

1631. door alle mogelyke middelen tegen te gaan, en het gevreesde geweld, zelfs met kruid, lood, en andere ſcherp geweer te verhoeden; gebiedende ook allen en ieder Mans en Vrouws Perſoon, jong of oud, die onder den Schutters Eed niet behoorden, dat zy, wanneer de klok geklept, de trommel geroert, of anders de Schuttery met ſtille trommel vergadert zoude worden, zich van de ſtraat te begeven, en de ronden en wachten behoorlyk te ontzien, niet alleen op de verbeurte van een geldboete, maar zelfs op arbitrale correctie aan den lyve; ook wierd elk een aangezegt, dat zo iemant in dergelyke ongelegentheden, door de Schutters ten tyde van hunne wacht, ronde of tocht gequeſt of geraakt wierd, hoe hard het ook mogte aankomen, het niemant dan zich zelven zoude hebben te wyten. De gemelde Heren beloofden ook een redelyke vereering aan de genen die zodanige Oproermakers zouden aanwyzen; en bedreigden naar goeddunken aan geld of lyve naar gelegentheid van zaken te ſtraffen, die bevonden zouden worden iemant van de Oproermakers, of helpers van dien, ten zynen Huizen te verſteken of te verbergen. Zy verboden ook, dat niemant zich zouden hebben te vervorderen, den Officier, zyn Subſtituit of derzelver Dienaren, in 't bedienen van hun Ampt eenigſins te bemoeyen, 't zy met roepen, hemmen, bremmen, of ander diergelyk gebaar of geraas te maken; veel min hen met ſtenen of andere ſtoffen te werpen, eenigen tegenſtand in het bedienen van hun Ampt te doen, of andere feitelyke onbehoorlykheden jegens hen te bedryven; alles op verbeurte van eenige geldboeten en andere ſtraffen naar gelegentheid van zaken. Dus poogde men, gelyk billik en nodig was, alle ſchromelyk oproer en uitgelate moetwille, met ernſt en kracht te beteugelen.

Vele Vyandelyke Schepen komen voor Texel en 't Vlie.

Zie *Aitzema* I. D. *bl.* 1170.

In de maand October vertoonden zich eene menigte van wel gewapende vyandelyke Schepen voor de wal van Texel en 't Vlie, met voornemen om zich aldaar eenigen tyd te onthouden, en op het inkomen van de Haringbuiſen en andere Schepen te paſſen, en dezelve, als ze konden, wegtenemen. Dies maakten zy het Vaarwater zeer onveilig, niet

al

alleen voor de Koopvaarders en Visschers, maar zelfs voor Schepen van Oorlog. De Viceadmiraal *Quast* onthield zich volgens ordre noch in de Hoofden, en de Zeeraden van Rotterdam en het Noorderquartier ontfingen bevel kragtige en vaardige middelen te beramen, om de gemelde Zeegaten te beveiligen, het dreigend geweld van den Vyand te weren, en hem zelfs om den Noord alle mogelyke afbreuk te doen. Ten dien einde gaf men last, om eenige Schepen van de Oost- en West-Indische Maatschappyen, of van byzondere Reders in te huren, en die voor eenen korten tyd tegen den Vyand te gebruiken. Men schreef overzulks aan de Steden Amsterdam, Hoorn, Enkhuizen, en Medenblik, om ten beste van de gemene zake, hare Ingezetenen te bewegen, op redelyke kosten van het Land, den Zeeraden de hand te bieden, en alle mogelyke hulpe toe te brengen. Men trachtte met allen spoed de Oorlogsvloot, die onder het bevel van den Viceadmiraal Quast, op de Kust van Vlaanderen lag, te versterken, om dus met gemene magt en eenparig beleid des Vyands geweld tegen te gaan, en te verbreken. Midlerwyle hoorde men dagelyks grote klagten van de goede Ingezetenen dezer Landen, zo van Kooplieden, als van Schippers en Bootsgezellen, die in menigte met berovinge van hunne Schepen en goederen, vangen en spannen van hunne Personen, jammerlyk door den Vyand wierden mishandelt: 't geen eenige toeschreven aan de grote wanorde en het slechte beleid ter beveilinge van de Zeevaart (1.).

1631. Men stelt daar tegen nodige ordren.

Klagten wegens grote schade ter Zee.

(1.) *Aitzema I. D. bl.* 1242.

Men zocht dit eenigsins te verbeteren en de Gemeente te stillen, door in het volgende jaar by Plakkaat een nieuwe orde te beramen op de Schepen varende naar Oosten en Noorwegen, en derzelver Directeuren, die men in hunne bediening liet continueren. Men liet ook een Plakkaat afkondigen, waar na zich de Koopluiden, Schippers en Ingezetenen, varende en handelende op de Levant enz. moesten gedragen (2.). Men zocht ook door grote Præmien te beloven de Kapers en Commissie vaarders dezer Landen aan te lokken, om de Vyandelyke Schepen te veroveren en te vernielen: 't geen ook van zeer goede uitwerking was; dan

Middelen om daar tegen te voorzien. 1632.

(2.) *Groot Plakaatb. II. D. bl.* 972.

1632. dit duurde niet lang by gebrek van betalinge (1.). Ook wierd het *Lastgeld* van de ongemonteerde Schepen ingevoert; welke penningen ook zouden gebruikt worden ter beveiliging van de Zeevaart (2.). Men heeft ook de Onderdanen dezer Landen by Plakkaat verboden, zich in dienst van eenige vreemde Heren, Prinsen, of particulieren naar Oostindien te begeven. Deze en meer andere middelen wierden 'er te werk gestelt, om den Koophandel en Schipvaart dezer Landen te beschermen. En alhoewel de goede Ingezetenen met vele Imposten en schattingen, en door gedurige onuitsprekelyk grote verliezen op Zee gedrukt wierden, zo zag men ze nochtans daar tegen opwassen als een Palmboom: getuige hier van verstrekt de over grote prys waar toe de Landeryen in dit Noorderquartier te dezer tyd gesteigert waren. Een Weduwe der Stad Hoorn kocht in dit jaar van Theunis Joriszoon van den Sleutel, te Hoogkarspel in de Streek by Enkhuizen, een stuk Groetland, groot twe en één halve Morgen voor de somme van drie duizend twe honderd en tachtig guldens het Morgen (3.). Dit verschilde veel van den prys dien de Landen in deze gewesten, omtrent tachtig jaren te voren mogten gelden (4.), en diende tot een klaar bewys, dat derzelver Ingezetenen, door den langdurige Oorlog met Spanje niet verarmt, maar veel eer krachtig gezegent en verrykt waren; alhoewel men mogelyk de Landeryen in Westvriesland en het Noorderquartier toen wat te hoog heeft opgejaagt: doch ze waren in dien tyd met zo zware Verpondinge en andere Schattingen niet belast, die dezelve naderhand merkelyk in prys hebben doen dalen.

(1.) *Aitzema I. D. bl.* 1245.

(2.) *Groot Plak. I. Deel, bl.* 936. *Aitzema* als boven.

Hoge Prys der Landeryen in 't Noorderquartier.

(3.) *Chron. van Medenbl. bl.* 194.

(4.) Zie boven *Hist. van Enkh bl.* 36.

H. Vogellius yvert tegen de Roomschgezinden.

Zyn gesprek met een R. Priester.

Do. Hieronymus Vogellius Predikant te Enkhuizen yverde te dezer tyd sterk voor de Lere der Gereformeerde Kerke tegen die der Roomschgezinden. Hy had in het voorgaande jaar den negenden van September, ten huize van een Koopman te Amsterdam, eene mondelyke samenspraak gehouden met een Roomsch Priester, binnen de gemelde Stad woonachtig, over de verschillen tusschen de Roomschgezinden en Hervormden nopende het stuk van Godsdienst. Men zin-

twisten over en weêr van 's Namiddags ten drie uren tot over half tien: doch zonder elkanderen te konnen verstaan, veel min te overtuigen. Dies wierd dit gesprek of onderhandeling (gelyk gemeenlyk gebeurt) vruchteloos afgebroken. Zo weinig nuts trekt men doorgaans uit de disputen als de gemoederen met haat en afkeer zyn ingenomen. Dit Theologisch gesprek of twistgeding wierd naderhand door Do. Vogellius in geschrifte gestelt en door den druk gemeen gemaakt *, na dat hy alvorens den Priester had aangeboden het zelve te willen overzien en veranderen, 't welk hem mogt dunken te eenzydig en niet naar de waarheid gestelt te zyn; dan dit wierd door den Priester geweigert en afgeslagen (1.). Na het houden van dit Gesprek, heeft Do. Vogellius, den twaalfden van Februarius dezes jaars, eene schriftelyke Onderhandeling aangegaan met eenen Roomsch-Priester te Enkhuizen, betreffende de Godsdienstige Aanbiddinge des Broods of de gedaante van het zelve in het Heilig Avondmaal, en andere verschillen tusschen de Gereformeerden en Roomschgezinden: doch met gelyken vruchtelozen uitslag. Deze Schriftelyke Onderhandeling wierd daar na † door Do. Vogellius ook in 't licht gegeven, benevens eene Betuiging en Waarschouwing aan de Roomschgezinden Burgeren en Inwoonderen, inzonderheid binnen Enkhuizen, tegens het Pausdom, om hen waar het mogelyk daar van af te trekken; dan zodanige waarschouwingen worden van de Roomschgezinden, gelyk de Schryver zelf te kennen geeft, zelden gelezen. In zyne Toeeigeninge aan de Heren Wethouderen van Enkhuizen, roemde hy onder anderen niet alleen de tydelyke zegeningen, waar mede die Stad te dier tyde rykelyk overstort en toen byna tot haren hoogsten top geklommen was, als zynde hare Havenen, die te voren vol biezen stonden, nu voorzien en vol van grote en klene Schepen en masten, en hare Moerassen veelal als Paradysen geworden; maar ook hare Kerkelyke Regering, nadien de Dienaars van het Heiligdom, te weten, de Predikanten, Ouderlingen en Diakonen, hunne dienst waarnamen, zo als hen (dus sprak hy) van den Heere des Heiligdoms

1632.

* *Anno* 1634.

(1.) Zie dit *Gesprek* in de *Toeëigeninge*.

Zyn schriftelyke onderhandeling met een Roomsch Priester.

† *Anno* 1634.

1632. doms was bevolen, *door zulke hen zo eigen toebehorende Geestelyke Politie of ordre. staande hier alleen onder Christus hunnen Opperſten Harder*; en hy voegde 'er by, dat deze goede Ordening zo wel als de Vastigheid des Geloofs by haar was gebleven, daar die beiden (verstond hy) in vele plaatſen van het Zuider- en Noorder-Quartier waren verwart en geſchut geworden. Hy prees ook zeer den yver der Heren Wethouderen in het niet toelaten der dolende Secten, en dingen die naar de oude Superſtitien ſmaakten, enz. Dan ſommigen zagen dit ſtuk, inzonderheid dat der Kerkelyke Regering en het dulden van andere Gezindheden, anders in, en die van Enkhuizen zelfs zyn naderhand in verſcheide opzigten en gevallen van die naauwe gezetheid afgeweken.

De Jeſuiten zoeken zich meer uit te breiden.

Onderwylen raakten de Roomſchgezinden zelfs te dezer tyd met malkanderen in grote oneenigheden. De Paters Jeſuiten lieten niet na zich in deze Landen, zo wel als elders, zo veel hen mogelyk was, hoe langs hoe meer uit te breiden, en inzonderheid op plaatſen te neſtelen, daar ze 't meeſte voordeel dachten te bejagen. Veelal wierpen zy zich ten dien einde in 't eerſt op tot *helpers* van de andere Paſtoors en Prieſters, met welke zy nochtans wel haaſt over hoop raakten: nademaal zy doorgaans (dus ſpraken de andere Prieſters) het recht en de juriſdictie van dezelve poogden aan zich te trekken, zoekende deze gewaande medehelpers, in ſteê van knechten te zyn, wel ras den baas over de andere Clergie te ſpelen: waar uit dan veel twiſt en gekyf tuſſchen hen en de overige Geeſtelykheid ontſtond. Dit zach men te Enkhuizen, wanneer aldaar de eerſte Jeſuit, Theodorus de Jongh, in dit jaar aanquam: want hy lag ten eerſte met den Paſtoor overhoop, en wilde ook in de Stad Paſtorele bedieninge waarnemen, het welk de Paſtoor hem niet vergunnende, wierd dit verſchil gebragt voor den Pauſſelyken Nuntius Fabius de Lagoniſſa, die op den derden September dezes jaars over het zelve dit volgende vonnis gaf: „ Alles „ wel overwogende zynde, zeggen en gebieden wy, dat „ het aan P. Theodorus de Jongh tot Enkhuizen niet geoorloft is, Paſtorele, en andere Prieſterlyke bedieningen, „ uit-

Theod. de Jongh is de eerſte Jeſuit t' Enkhuizen. Zyn twiſt met den Paſtoor.

Zie *Verhandeling enz. door de Noordholl. Paſtoors, gedrukt* 1718. *bl.* 143.

„ uitgenomen den dienst van de H. Misse, te verrichten, „ ten zy met kennis en oorlof van den Pastoor." Dit bevel hebben de Paters Jesuiten eenigen tyd opgevolgt; maar dewyl zy hier door in hunne magt, gezach en eigen belang benadeelt schenen te wezen, hebben zy dit jok naderhand afgeschud; willende niet als helpers van de Pastoors, maar als volslagen Souvereinen, die naar geen rechten of wetten vragen, aangemerkt worden; voor al in plaatsen daar wat te halen is: gelyk de Stad Enkhuizen en daar naast aangelege Streek en Dorpen, hen geen gering voordeel hebben toegebragt; tot groot verdriet der overige Clergie, zonder acht te slaan op de leering en het recht hunner Kerke, behelzende: *Dat geen Pastoor, Priester, of Pater magt heeft om Sacramenten geoorloft en wettig te bedienen in de Parochie van een ander Pastoor zonder zyn kennis of verlof.* 1653.

De vermaarde en geleerde onderzoeker en verzamelaar van de wonderbare vreemdigheden der nature *Bernardus Paludanus*, Doctor in de Medicynen, stierf binnen Enkhuizen, den derden van April dezes jaars, in het drie en tachtigste jaar zynes ouderdoms. Zyn Lyk wierd aldaar in de Zuider Kerke begraven, alwaar zyne Kinderen en Erfgenamen een Grafteken t'zyner eere hebben opgerecht (1.). In dit zelfde jaar is ook *Antonius Antonides van der Linden*, een geleerd geneesmeester te Amsterdam, in het drie en zestigste jaar zyns levens overleden. Hy was in den jare 1570, uit een oud Hollandsch geslacht te Enkhuizen geboren, zynde zyn Vader Henricus Antonides van der Linden eerst Predikant te Enkhuizen, en naderhand hoogleeraar te Franeker geweest; en zyn Groot-vader Rector der Latynsche schole en zanger in het Choor te Naarden. Antonius zelf is eerst Rector te Enkhuizen geweest, en naderhand Doctor in de geneeskunde geworde zynde, heeft hy de practyk te Enkhuizen en te Amsterdam met veel lof geoeffent. Hy heeft veel geschreven, en onder anderen: Van gedrochtelyke Wormen, eene zonderlinge Waarneming; Door ondervindinge goed bevonden Geneesmiddelen, geschikt naar byna alle de byzondere delen des Menschelyken lichaams van het hooft tot de voeten,

P. Paludanus sterft.

(1.) Zie *G. Brandt Beschr. van Enkh. bl.* 312-317.

Als ook A. Antonides van der Linden. *G. Suikers Gesch. IX. Stuk, bl.* 502.

1633. ten, opgemaakt uit de beste Schryvers; en een Kort Begrip van de Practyk der Geneeskunde, in vier Boeken, welker eerste de Apothekers-kunst, het twede de samenstelling der Geneesmiddelen, het derde Geneesmiddelen voor byzondere delen, en het vierde Geneesmiddelen voor byzondere ziektens en ongemakken behelst. Zyn Zoon *Joannes* is ook een vermaard Professor der Medicynen te Leiden geweest, van wien de Heer Brandt reeds heeft gewag gemaakt (1.).

Plakaat op het Lastgeld.

In dit jaar quam 'er een Plakkaat uit op het heffen en betalen der *Lastgelden* over de Schepen, die door de Straat van Gibralter naar de Middelandsche Zee, en op de Levant voeren, moetende twintig stuivers geven van ieder Last dat het Schip groot was. Men verbood ook in Maart aan alle particulieren, buiten de Groenlandsche Maatschappy, ter Walvischvangst te varen, binnen de limiten van Nova Sembla tot de Straat Davis (2.). En nadien het Octrooi van de gemelde Maatschappye in het volgende jaar stond te eindigen wierd het zelve den vyf en twintigsten van October dezes jaars weêr voor acht jaren vernieuwt (3.). Men verstond ook, dat de Schepen die niet hadden een vast verdek, doorgaans ten minsten vyf Edammer voeten ten boort, en ten minsten gemonteert met zes Gotelingen, niet voldaan hadden het reglement van de Monture; en volgens dien het Lastgeld hadden te betalen (4.). Wy melden deze zaken, om dat de Stad Enkhuizen, wegens de grote van hare Scheepvaart daar in veel belang had. In de maand October steigerden, door storm en eenen springvloed, de wateren in Holland en Zeeland zo hoog, als in dertig jaren niet gebeurt was; dies 'er op het Land niet alleen vele Menschen en Beesten verdronken, maar in de Steden ook grote schade geschiedde. Den eersten van November had men in Holland weêr een' hogen vloed en een groot onweder, dat overal veel schade veroorzaakte (5.), en de wateren zo dede zwellen, dat ze op sommige plaatse zeven en acht duimen hoger gestaan hebben dan in den groten Alderheiligen vloed des jaars 1570. wiens gedachtenis zo verschrikkelyk was voor gansch Nederland (6.).

Groot Plak. I. D. bl. 2574.

't Octrooi van de Groenlandsche Maatschappy word vernieuwt.

Verklaring omtrent de monture der Schepen.

Hoge Vloeden.

(1.) Zie G. *Brandt Beschr. van Enkh. bl.* 317-319.

(2.) *Aitzema II. Deel, bl.* 90. 357. 358. *Groot Plak. I. Deel, bl.* 680.

(3.) Zie *Groot Plakaatb. I. Deel, bl.* 678. *Aitzema II.* 358.

(4.) *Aitzema II. Deel, bl* 90.

(5. G. *Outhof Watervloeden bl.* 349. *Gabbema bl.* 316.

(6.) *Commelyn 't Leven v. Fred. Henr. I. Deel, bl.* 179.

De

De Duinkerksche Kapers gingen noch gedurig voort den Koophandel en Zeevaart dezer Landen grote schade en belemmering toe te brengen. Men hoorde dagelyks deswegen zware klagten, de een dit de ander dat middel voorslaande. Men nam advysen van verscheide Kooplieden, maar men bevond dat ze zelfs onder elkanderen omtrent dit stuk verschilden. Men besloot eindelyk dit jaar de Vlaamsche Kust, naar ouder gewoonte weêr bezet te houden; doch met deze verandering, dat de Bevelhebber op die Kust, niet alleen zou vermogen den Vyand in 't uit of inkomen der Vlaamsche Havenen aan te tasten, maar ook elders in Zee te vervolgen met zulk een aantal van Schepen, als hy bevinden zou dat de magt van 's Vyands Schepen vereischte: dat de Esquadres die voor de Zee-havenen dezer Landen kruisten, wanneer derzelver Bevelhebbers mogten vernemen, dat eenige Vyandelyke Schepen ergens in Zee waren, aanstonds derwaarts zouden zeilen, om den Vyand alle mogelyke afbreuk te doen; vertrouwende hunne Hoog Mog. dat daar door verscheide inconvenienten, daar nu over geklaagt wierd, zouden verbetert worden. In dit jaar was 'er zulk een droge Zomer met een schoon Najaar en weinig regen tot het einde van de maand November, als by Menschen geheugenis nooit geweest was. In 't laatste van October wierder 'er menigte van Kievits-eyeren gevonden. Verscheide Ooft-bomen hebben twemaal gebloeit, en vruchten voortgebragt. Men zag op nieuw Aalbeziën en Blauwbeziën te voorschyn komen, en aan de Rozebomen nieuwe knoppen en Rozen. De Tulpen bloeiden in 't laatste van October en in 't begin van November andermaal, dat nooit van eenige Bloemisten hier te Lande meer gezien was, en zo stond het met vele andere Aard- en Boomgewassen. De Rhyn, Maas, Waal, en Yssel waren zo droog of ondiep, dat op sommigen plaatsen niet boven anderhalve voet water was (1.).

1634. De Duinkerkers doen grote schade ter Zee. *Aitzema II. D. bl.* 144. 180.

Droge Zomer en schoon Najaar.

(1.) *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 229.

In den aanvang van het jaar zestien honderd vyf en dertig, wierd 'er een nader Ordre en Reglement gemaakt voor de Bewindhebbers van de generale Westindische Maatschappye (2.). In 't Vlie enz. wierden te dezer tyd by de Schippers

1635. Reglement voor de Westind. Comp.

(1.) Zie *Groot. Plak. I. Deel, bl.* 607.

Plakkaat tegen de moedwilligheden in 't Vlie.

1635. pers en 't Bootsvolk vele moedwilligheid gepleegt, waar tegen de Staten den zeventienden van Maart een Plakkaat lieten afkondigen, 't welk in den jare 1642 vernieuwt wierd (1.). De Pest, quam te dezer tyd weêr in deze Landen, en sleepte een grote menigte van Menschen weg. Te Amsterdam stierven in dit jaar 8177. Personen (2.). Te Leiden rechtte deze Plage eene verschrikkelyke woede aan. In 't midden van de maand October waren aldaar in twe weken tyds 2885. doden begraven. Volgens eenige registers wierden 'er van den zevenden July tot den tienden November 12486. Lyken ten grave gebragt (3.). Of naar sommige aantekeningen waren aldaar sedert den veertienden van Julius tot den negen en twintigsten December 14381. Menschen gestorven (4.). Eenige zeggen 14582. Anderen (5.) begroten het getal der doden in dit jaar binnen Leiden op 15878. Alle neringen stonden hier door in die Stad stil, de Studenten vertrokken, en Leiden wierd nu van elk geschuwt; Amsterdam weigerde hare Waren in te nemen; d' andere Steden volgden dat spoor terstond na, doch bleven daarom niet onbesmet. 's Gravenhage leed naar zyne grote niet weinig. Delft, Dordrecht, Rotterdam, Amsterdam, Haarlem, Enkhuizen en anderen, kregen in het volgende jaar haar beurt (6.). Ook wierd de Stad Hoorn in dit Najaar van deze schromelyke plage (hoewel noch zeer goedertierendlyk) aangetast. En in Brabant, Kleef, en inzonderheid te Goch, woedde dezelve, met andere elenden, zodanig, dat, naar de berichten van sommigen, aldaar de helft, anderen zeiden twe derdeparten van de Burgers al waren weggerukt: en noch scheen die verschrikkelyke geessel niet op te houden. (7.).

De Pest koomt weêr in 't Land.

Onderwylen deden de Duinkerkers in dit jaar grote schaden onder onze Haringbuizen en quamen met twe en twintig kloekke Oorlog-schepen den vyf en twintigsten van Augustus ontrent Dogger Sand by de Oorlog-schepen van dezen Staat, die terstond op malkanderen losbrandden. De Commandeur het schieten in Zee horende zeilde met dertien Schepen daar naar toe, zo dat de Vloot nu drie en der-

Duinkerkers doen grote schade onder onze Haringbuizen.

(1.) *Groot Plakkaatb. I. Deel, bl.* 2344.

(2.) *Commelin Beschr. van Amst. bl.* 1180.

(3.) Zie *P. J. Twisk van de Pest bl.* 86.

(4.) *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 129.

(5.) *J. Commelyn 't Leven van Fred. Henr. bl.* 232. *Montanus Fred. Henr. bl.* 214.

(6.) *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 129. 130. *A. Moonen Chron. van Deventer bl.* 153.

(7.) *P. J. Twisk van de Pest, gedrukt* 1635. *bl.* 3 86.

Goudh. Vervolg der Chron. van Holl. fol. 389.

dertig Schepen ſterk was; maar richtte niet uit. Over de honderd Buiſen wierden door de Vyanden verwoeſt en verbrand, en het Volk gevangen genomen. (1.). De Kapitein Jonker van der Abt, die toen het Commando had, wierd zyn Steng, of zo zommigen zeiden, zyn Maſt afgeſchoten, waarom hy zich uit de Vloot naar huis begaf: dan zulks wierd hem niet wel afgenomen, alzo de andere Schepen daar door den moed en hun orde verloren; waarom de Heren der Admiraliteit t' Amſterdam hem in verzekering deden nemen. Eenige Kapiteinen van Enkhuizen t' huis komende, dorſten de ſtraten niet te gebruiken, zo verbittert was het gemeen op hen, om dat ze zich zo qualyk gequeten hadden, en de gemelde Haring-buizen zo lafhartig laten nemen. Eenige van de ruwſte Gaſten onderſtonden het Huis van den Commandeur Kodde te plonderen; doch wierden door de Schutterye in 't geweer daar bykomende belet, en 't grauw, zonder eenige bloedſtortinge, van daar gedreven. Over de gevange Bevelhebbers wierden gedelegeerde Rechters geſtelt, die tegens hen, uit name der Hoog Mog. Heren Staten Generaal, in de maand Maart des volgende jaars, de Sententien uitſpraken van wegen hun wan devoir in de gemelde ontmoetinge van den Vyand begaan. De Bevelhebber Antony van der Abt wierd het zwaarſte geſtraft, inhabil verklaart, en in eene gevangkenis van vyf en twintig jaren verwezen, om dat hy (dus luide de Sententie) de Vlagge had gevoert, en door zyn wangedrag veroorzaakt, tot zo grote diſreputatie van den Staat dezer Landen, verſterking van den Vyand, onwaardeerlyke ſchade van de Ingezetenen, en bederf van zo vele bedroefde Familien, welker Mannen, Ouders en Vrienden gevangkelyk waren weggevoert, en welker verloſſinge naaſt God aan de devoiren van hem en anderen had geſtaan, daar nu den Vyand onbeſchadigt was komen te ontwyken. De andere Bevelhebbers als Bartholomeus Pieterſz. Sterk, Dirk by Nacht, Pieter Janſzoon Santvoort, Dirk Pieterſz. de Groot, Marten Gysbertſz. Krook, en Erik Barentſz. wierden van hunne dienſten afgezet; Jan Ates, Leenard Adri-

1635.
Die van onze Zee-Overſten ſlecht beſchermt worden.

(1.) *Onpartydig Chronykſken, bl.* 64.

Verbittering en beroerte deswegen te Enkhuizen.

Hiſt. van Enkh. pag. 84.

De Bevelhebbers der Oorlogſchepen worden geſtraft.

Goudh. Verv. der Chron. van Holl. fol. 391.

1636.
Den 22 *Maart.*
Aitzema II. *Deel, bl.* 350.

1636. aanſz. wierden alleen verwezen in de miſen van Juſtitie en koſten der gevangkeniſſe. Willem Kodde van den Burg, Jan Gyſen, en Allert Tames waren afwezig en wierden verwezen in eene boete van twaalf maanden gagie, en in een banniſſement van vyf en twintig jaren. Dit moeſt (zeiden eenigen) toen alzo geſchieden om de Gemeente wat te ſtillen en genoegen te geven, die anders de Heren van de Regeringe zelfs de ſchuld zou hebben te laſt gelegt: dewyl naderhand klaar wierd bewezen, dat by de gemelde Bevelhebbers niets was misdaan; gelyk Kodde dan ook korts daar na Landwinning kreeg, ſtellende borg voor tien duizend Gulden, en zich wel rechtvaardigde: dies wierd hy en alle de anderen weder ten vollen van het gemelde vonnis herſtelt. En om aan de klagende en krytende Gemeente noch meer genoegen te geven, wierd 'er een nieuw reglement gemaakt op de bezettinge van de Vlaamſche Kuſt en de beveiliging van de naauwe Zee, door twe en twintig Oorlogſchepen, vyf Jagten, en vyf Fregatten, die alleen zouden ſtaan onder den Prins van Oranje, en zodanige Gedeputeerden ter Generaliteit, als hem zoude gelieven by zich te nemen. Dan dit Reglement veroorzaakte by vele van de Regering grote opſpraak, byzonder by de genen die niet gaarne zagen, dat de Prins zo grote magt en gezach wierd gegeven, gelyk hier door geſchiedde.

Nieuw Reglement ter beveilinge van de Zee gemaakt.

Zie *Aitzema II. Deel, bl.* 342-350.

Den negenden van Maart lag 'er een Kaag voor Broekerhaven met zeſtien gevange Duinkerkers. Een Burger van Enkhuizen verſtoutte zich deze gevangenen los te laten, om zyn Zoon, die mede onder dezelve was, vry te maken. Het Scheepsvolk was toen juiſt op twe Mannen na aan Land, die zich tegen den gemelden Burger te weêr ſtelden. Een van de Scheepsmaats quetſte hem, en gerucht makende wierd hy gevat. Dan de meeſte gevangenen namen die gelegentheid waar, en ontliepen 't Landwaar in, maar wierden naderhand wederom gegrepen: doch de zoon van dezen Burger ontſnapte, quam te Enkhuizen, en ging in zyn Vaders Schip, dat een Damloper was, logeeren; voorts ſchikte hy zich met de Scheepsjongen behendig naar het Hoofd,

Een Enkhuizer zoekt eenige gevange Duinkerkers, waar onder ook zyn Zoon was, te verloſſen.

Korte *Hiſtorie van Enkhuizen op dit jaar.*

trok

trok zelf den volgenden dag het zeil op, en liep met het Schip Zeewaards in. Het gerucht van deze daad verspreide zich niet lang daar na door de Stad, en quam ter oren van de Wethouderen, die terstond aan eenige Schepen en Schuiten last gaven om hem na te jagen: want men meende dat alle de weggelope Duinkerkers binnen dien Damloper waren. Hy wierd omtrent drie mylen van de Stad achterhaalt; doch men vond in 't Schip niemant dan de gezegden Burgers zoon met den jongen. Toen men hem binnen bragt, wierd hy van een grote menigte van Menschen, alzo het schoon weêr was, verwacht, waar door het gebeurde, dat de Brugge by de Galey op het Noord, met al het Volk dat 'er op stond, ter nederstorte, en vele Menschen ouden en jongen in 't water vielen, die 'er met groot gevaar weder wierden uitgetrokken, waar onder sommigen jammerlyk gequest en eenigen byna dood waren, door de zware Balken, Ketenen en Stenen, die op de Brugge lagen. Een man, die boven op de Wip van de Brugge zat, wipte in het vallen over al het Volk in 't water, zonder zich merkelyk te bezeeren.

1636. Zyn Zoon word achterhaalt en te Enkhuizen gebragt.

Een brugge stort by die gelegentheid ter neder met vele menschen, die 'er op stonden.

De Stad Enkhuizen had naauwlyks die gevoelige schade in het verlies van hare Haringbuisen geleden of zy wierd weêr van andere onheilen ten aanzien van deze hare hoofdnering gedreigt. De Engelschen begonnen het toe te leggen op de Heerschappy der naauwe Zee, en gaven voor dat alle Visscheryen in dezelve hen toequam. In het voorgaande jaar was het Boek van Seldenus, genaamt *Mare Clausum* in 't licht gekomen, waar in de schryver de Vryheid der Zee zocht in te binden, en onder anderen te beweren, dat den Koning van Grootbrittanje de Heerschappy over die Zee toequam; immers zo veel aanging de Zee omtrent Engeland en Schotland gelegen, en inzonderheid de Vryheid der Haringvisscherye, die de Hollanders met zodanige naarstigheid oeffenden, dat het hen van anderen niet konde worden nagedaan, alzo zy millioenen voordeel daar uit trokken; doch anderen die het hen wilden na doen niet dan schade. In het byzonder kantte de Schryver zich tegen

De Engelsche staan naar de Heerschappy der Zee en Haringvisscherye.

Zie *Aitzema II. Deel, bl.* 305. 306.

1636. gen het Boek van Grotius genaamt *Mare Liberum.* De Engelschen hadden groot behagen in het Boek van Seldenus, en hunne Koning toonde dat het hem ernst was, latende in de maand Mei dezes jaars een verbod afkondigen van te visschen in de Brittannische Zee zonder zyne toestemming (1.). En om dit bevel kracht by te zetten, liep de Graaf van Northumberland, Admiraal, den drie en twintigsten dier maand in Zee met een vloot van veertig Schepen, en stelde eenige Schepen recht op de plaats, alwaar de Hollanders gemeenlyk den Haring vischten. Men had den Afgezant der Heren Staten, den Heer van Beveren, kennis gegeven, dat men hun recht wegens de Heerschappy der Zee aan de gehele wereld had kundig gemaakt, en voornemens was staande te houden. De Afgezant vindende dit stuk van zeer groot gewigt, antwoordde daar op niet gelast-te zyn, en aan de Heren Staten deswegen te zullen schryven. De Koning had voorheen voorgehad den tienden Haring te eischen, doch liet zich voor het tegenwoordige genoegen met een kleine erkentenis, en gaf aan de Schippers der Buisen eenen verlof brief, daar in de Koning zich verplichtte hen tegen allen, die hen in het visschen of op Zee eenige moeite zouden willen aandoen, te beschermen (2.). De Duinkerkers hadden, gelyk gemeld is, in 't vorige jaar vele Haringschepen genomen of verbrand, waar over eene zware opschudding te Enkhuizen was ontstaan: dies waren de Reders der Buisen te gereder zulken vrygeleibrief voor weinig geld te nemen, om tegen de Duinkerkers te worden gedekt. Doch 's Lands Overheid zag dit stuk dieper in, en was met reden beducht, zo Engeland dezen stap ter heerschappye op zee wierd toegestaan, dat men in vervolg van tyd verder zou gaan; en niet alleen den Buisman een zwaarder Lastgeld zou afdringen, gelyk ook naderhand een eisch van één Gulden voor elk Last wierd voorgeslagen, maar dat dit stuk wyder tot allerlei Koopvaardyschepen zou worden uitgestrekt, en zeer grote belemmering in den Koophandel veroorzaken. Ondertusschen quam de Engelsche Vloot, sterk achtien, anderen zeggen, twaalf Koningsschepen,

(1.) *Aitzema II. Deel, bl.* 306. 310.

Adr. van Kattenb. Vervolg van het Leven van H. de Groot bl. 66.

(2.) Zie *Aitzema II. Deel*, *bl.* 402. *A. van Kattenburg* als boven *bl.* 67.

De Engelsche Admiraal stoort de Hollandsche Haringbuisen.

ſchepen, onder de Haringbuiſen, wier Admiraal men aan boord liet komen en met zyn Schip aanhouden, maar aan de Buiſen gaf men te verſtaan, dat zy wel mogten voortgaan te viſſchen; dan de meeſte derzelve door ſchrik ingenomen waren herwaarts en derwaarts weggezeilt: van de overigen, die ſtand hielden en op de Nering bleven, wierd twe Engelſche ſchellingen of één gulden van 't laſt gevordert. Dit maakte terſtond zo veel beweging in Holland, dat de Luitenant Admiraal Dorp ordre kreeg ten ſpoedigſten met twe en dertig Schepen, en nevens acht nieuwe Kruiſers zich te voegen by de zeventien gewone Convoyers der Haringbuiſen, om naar de Nering te ſtevenen. Hier gekomen quam men echter tot geen dadelykheden met de Engelſche Vloot: en in volgende jaren quam geen vervolg van dezen groten ophef; dewyl de Koning, wegens de inwendige verdeeltheid, binnen zyn eigen Ryk meer dan te overvloedig zyn handen vol kreeg: dus zag men het gevreeſde onheil, dat Enkhuizen en andere Steden, die zich met de Haringviſſcherye geneerden, over 't hoofd hing, gelukkig overdryven.

1636. *Aitzema II. Deel, bl.* 310. 311. *A. van Kattenb.* als boven *bl.* 68. 69.

De Peſt blyft noch aanhouden.

Onderwyle bleef de Peſt te dezer tyd in deze Landen noch al aanhouden, en woede op vele plaatſen veel ſterker dan in 't voorgaande jaar. Te Amſterdam wierden in dit jaar zeventien duizend één honderd drie en negentig, of gelyk anderen Schryven, zeventien duizend vyf honderd en twe lyken begraven (1.). Te Haarlem wierden in de maanden Auguſtus, September, October en November, vyf duizend zeven honderd drie en twintig Menſchen door die ſchromelyke plage weggerukt (2.). Anderen hebben aangetekent, dat 'er den dertienden van December in die Stad, binnen den tyd van vyf en twintig weken over de zeven duizend doden waren ter aarde gebragt (3.) De Steden Delft, Rotterdam, 's Gravenhage, Dordrecht, en andere kregen ook haar deel in deze ſchrikkelyke plage, en in de laatſtgemelde Stad ſtierven in het volgende jaar aan dezelve, binnen den tyd van twe maanden, drie duizend vyf honderd drie en dertig Menſchen (4.). De Stad Enkhuizen

(1.) *L. van Zanten Spieg. der Geſchied. bl.* 130. *Commelin Beſchr. van Amſt. bl.* 1180. *Onpartydig Chron.* op dit jaar.

(2.) *L. van Zanten Spiegel der Geſchied. bl.* 130.

(3.) *Onpartydig Chron. op dit jaar.*

(4.) *Hedendaagſche Hiſt. XIV. Deel, bl.* 301.

1636. Koomt ook binnen Enkhuizen.

zen, ging ook niet vry. Sedert den drie en twintigsten van Junius tot den negen en twingsten December dezes jaars, telde men aldaar twe duizend zes honderd en veertig lyken. In de maanden Julius, Augustus, September en October woede die plage in deze Stad het allerhevigste. Men zag te dier tyd alle weken verre over de honderd, somtyds over de honderd en zestig, ja over de honderd en zeventig doden ten graven dragen. Men begon aldaar den elfden van Augustus eenen wekelykschen Biddag te houden, en den twintigsten dier maand was'er een algemene Bededag. Den acht en twintigsten, zynde Donderdags wierd 'er 's Avonds gedurende deze plage Godes, in twe Kerken gepredikt. In de maanden November en inzonderheid December begon de sterfte te Enkhuizen merkelyk te minderen, en men had daar in de twe laatste weken van December in de eene maar zestien en in de andere twe en twintig doden (1.). Gansch Nederland was in dit en 't voorgaande jaar afschuwelyk, en de elenden, die 'er in sommige Huizen omgingen, waren niet wel te beschryven. De geldeloze waren veelal ook hulpeloos: want de liefde (dus schreven sommigen) was eer de Pest haar vuur in de Steden blies, in de harten der Menschen al gansch verkoud en gestorven. Deze en andere zonden en ongerechtigheden wierden by sommigen voor de voornaamste oorzaak van deze bezoeking gehouden (2.).

(1.) Ziel Korte *Hist. van Enkhuizen* op dit jaar.

(2.) *L. van Zanten* als boven, *bl.* 130.

Een onbesuisde Bloemzucht bespeurt men in Holland.

Niet tegenstaande deze scherpe tucht roede en slaande hand Gods, kreeg de Bloemzucht (een onbesuisde drift, welke, als eene vrucht der rykdommen en weelde, wel door geheel Holland, maar meest te Haarlem heerschte) zulk een ongemeen vermogen op de Menschen, dat men begon de waarde der *Tulpbollen* op te zetten, en daar voor ongelooflyke sommen uit te loven (3.). Voor een enkele Tulpebol, de *Admiraal van Enkhuizen* genoemt, gaf men vyf duizend en vier honderd guldens, en voor een jong van dezelve, wegende maar acht azen, negen honderd guldens; en dus omtrent achtien honderdmaal de zwaarte van goud. Men verkocht in het begin van het volgende jaar, binnen Alkmaar op de Zaal van de Nieuwe Schutters Doelen, in 't bywezen

(3.) Zie *Aitzema II. D. bl.* 503. 504.

van

van de Heren Weesmeesteren en Voogden, ten behoeven van de Kinderen van Wouter Bartelmieszoon Winkel, in zyn leven Kastelein van de Oude Schutters Doelen der gemelde Stad, acht en zestig Tulpbollen, en dan noch één en dertig percelen Bollen, ieder van duizend of vyf honderd Azen, van welke Bloembollen gekomen is de somme van acht en zestig duizend vyf honderd drie en dertig guldens. Onder deze Bollen was 'er een, de *Viceroy* geheten, van zes honderd acht en vyftig Azen, verkocht voor vier duizend twe honderd en drie gulden: één de *Bruine Purper* en één *Sjery Katelyn* genaamt, golden ieder boven de twe duizend gulden; één *Admiraal van Enkhuizen* met een klein afzettertje was te voren mondeling verkocht voor vyf duizend en twe honderd gulden; twe *Brabansons* voor drie duizend en acht honderd gulden, en eindelyk noch verscheide Planten en Pondgoed voor twaalf duizend vier honderd en zeven en zestig gulden. Dus beliep dan deze verkoping in 't geheel de somma van negentig duizend gulden (1.). Deze gansche schat in Bloemen had de voornoemde Wouter Bartholomieszoon bezeten; en men kan uit dit eene staaltje genoegzaam bespeuren, hoe hoog de prys der Bloemen (die zo veel verderf onderworpen zyn, en hare schoonheid, als ze wel opkomen, maar zo weinige dagen in 't jaar vertonen, dat ze bequame en bekende zinnebeelden zyn, zo wel van 's Menschen nietigheid en vergankelykheid, als van zyne heerlykheid hier op aarde) door eene ydele drift der Menschen en in hope op winst, denkende dat ze noch hoger zou lopen, wierd opgejaagt. Men maakte omtrent dezen Bloemenhandel contracten, verbintenissen, en andere overeenkomsten met en onder malkanderen: onder allen wierd tusschen de Liefhebbers uit de Steden *Haarlem*, *Delft*, *Gouda*, *Utrecht*, *Leiden*, *Rotterdam*, *Vianen*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, en de *Streek* een accoord gemaakt, dat men met tien ten honderd aan den verkoper te geven zoude konnen volstaan; zelf wierd by de Staten van Holland hier over een besluit genomen (2.). Ja men zeide dat in éene Stad van Holland meer dan tien millioenen guldens aan Bloemen zyn

1636.

(1.) *Uit eene Lyst van deze Verkoping gedrukt* 1637.

(2.) Zie de *Rescbriptie van hunne Ed. Gr. Mog.* 27 *April* 1637. *Aitzema II. Deel, bl.* 503. 504. *Ed. van Zurk Codex Bat. Tit.* Contracten *Holl. Plak. II. Deel, bl.* 290.

1636. verhandelt; doch dit geschiedde meest al met belofften en briefjes, terwyl de Bollen in de Aarde waren. Dan deze ydele handel, die veel al op tyd was gedaan, nam in het volgende jaar, tot ruine van velen, meest een einde. De Heren Wethouderen van Enkhuizen hebben te dezer tyd * eene Ordonnantie beraamt en vastgestelt op het stuk van de Doctoren in Medicynen en Chirurgynen, die in deze Stad hunne wetenschap en konst zouden willen oeffenen en in 't werk stellen, ten einde de goede Burgery van nutte, bequame en welgeoeffende Doctoren en Chirurgyns zoude mogen worden bedient: welke Ordonnantie naderhand noch met verscheide Artikelen is vermeerdert. Niet lang daar na † hebben de gemelde Heren ook aan de Glazemakers, Glaze-schryvers en Schilders, binnen hunne Stad woonachtig, een Ordonnantie of Gildebrief verleent.

De Heren van Enkhuizen beramen een Ordonnantie voor de Doctoren en Chirurgyns.

* 7 *Decemb.* 1636.

Zie *Keuren van Enkh. bl.* 264.

Ook een voor de Glazemakers en Schilders.

† *Den* 30. *December.*

Zie *Keuren van Enkh. bl.* 314.

Den achtienden van Februarius des volgenden jaars wierd te Enkhuizen eene plechtige Dankzegging in beide de Kerken gedaan, wegens het ophouden van de Pestilentie: nadien 'er nu in den tyd van vyf weken, geen vyftig Lyken waren begraven (1.). Den elfden van Maart beraamden de Heren Regenten aldaar een Ordonnantie voor de Lootsluiden, varende van Enkhuizen naar Texel of 't Vlie, om daar door alle oneenigheden tusschen hen en de Schippers voor te komen; te meer alzo tot noch toe geen zeker Voetloon voor de Loosluiden, hier ter Stede wonende, was gestelt geweest. Onder anderen wierd goedgevonden, dat het tegenwoordig getal der Lootsluiden zou versterven tot op vier en twintig personen, zonder dat iemant anders midlertyd en boven het zelve toegelaten zou mogen worden: dat ook een nieuw aan te komen Lootsman, voor de eerst reize met een Overman, of een ander Gildebroeder Lootsman zynde, van hier naar 't Vlie zyn proef zou moeten doen op zyn eigen kosten. . . . . eer hy by Burgemeesteren tot het Lootsman-ampt bevordert zou worden. Dezelve Heren benevens die van Grotebroek, beraamden ook eene Ordonnantie rakende de Visschery in de Wateringe van het Grootslag, om de voorttelinge van den Visch in de gemelde Wate-

1637.

De Pest begint te Enkhuizen op te houden.

(1.) Korte *Hist. van Enkh.* op dit jaar.

Een Ordonnantie voor de Lootsluiden te Enkhuizen.

Zie *Keuren van Enkh. bl.* 334.

Een Ordonnantie rakende de Visschery in de Watering van 't Grootslag.

teringe te bevorderen, en de gehele ruine van dien, door goede en billyke Wetten, voor te komen en te verhoeden (1.). De Engelſchen gaven te dezer voor, dat de Hertog van Northumberland weêr ſtond in Zee gezonden te worden, om de Hollanders in hunnen Haringvaart te ſteuren. Maar men vertoonde hen hoe nodig de vryheid der Viſſcherye was voor deze Republyk aan wier beſtaan de veiligheid van geheel Europa gelegen lag. De Franſchen gaven zich ten dien einde ook veel moeite om dit geſchil tuſſchen Engeland en Holland uit den weg te ruimen. Onderwyle hadden de Engelſchen ook zelfs de Haringviſſchery, waar van ze de Hollanders het voordeel miſgunden, begonnen by der hand te nemen; maar met weinig vrucht: want men bevond, dat zy in dit en in het volgende jaar hunnen Haring te gelyk en op een en dezelve plaatſe met die van Holland geviſcht en naar Dantzig gezonden hebbende, de Haring der Hollanderen goed, maar de hunne tot de laatſte tonne inkluis quaad gekeurt wierd. Dus ſcheen het dat de Goddelyke Goedheid dezen zegen aan die van Holland, en inzonderheid aan de Stad Enkhuizen (als die by alle geheugeniſſen van Menſchen, ook noch te dier tyde, meer Buiſen ten Haring zond, dan alle anderen) zodanig te hebben toegeëigent, dat andere Volkeren deze Viſſchery nooit hadden ter hand genomen zonder hunne ſchade (2.)

1637.

(1.) *Keuren van Enkh. bl.* 343.

De Engelſchen dreigen de Haringvangſt der Hollanders te ſteuren.

Zie *A. van Katten b Vervolg vau 't van H de Groot bl.* 110.

(2.) Zie *M. Semeins Tractaat van de Haringviſſchery, bl* B. 1.

In dit jaar hebben Petrus Jacobſz. en Abraham Dooreſlaar, Predikant te Enkhuizen in het licht gegeven een Boek, behelzende alle de verſchillen, welke de Doopſgezinden van de andere Proteſtanten hebben afgezondert. Eenige jaren te voren was op het Noordhollandſche Synode te Enkhuizen vaſtgeſtelt, dat zo een werk zou opgeſtelt worden, en daar toe laſt gegeven aan twe voorname Predikanten, welker een niet lang daar na geſtorven zynde, wierd dat werk volvoert en uitgegeven door de twe bovengemelde Leeraren. Men zeide, dat het voornemen was, om alzo uit de ſchriften der Doopsgezinden hunne gevoelens by malkander te hebben op dat dezelve des te gemakkelyker

Een boek tegen de Doopsgezinden koomt in in 't licht, volgens beſluit der Synode te Enkhuizen.

G. Suikers Algemene Geſch. VII. Stuk, bl. 278.

1637. Een vreesselyk Onweêr in Westvriesland. *Chron. van Medenb. bl.* 299.

zouden kunnen wederlegt worden. Den één en twintigsten van Augustus ontstond 'er in dit Noorderquartier een zwaar onweêr van felle Donderslagen en vreesselyke Blixemstralen, 't geen wel zes uren lang duurde, en op sommige plaatsen veel schade veroorzaakte. Te Ursem wierden alle de leyen aan de eene zyde van de Kerk afgeslagen, en de Donder nam een greep uit een' zware balk van de Kerk. Te Schagen sloeg de Donder een koe op 't veld dood; ook een te Barsingerhorn, alwaar daarenboven een Huys en een Molen wierden verbryselt. Op Langedyk wierd een Watermolen door het Hemelsch vuur verbrand. Te Nieuwe Nierop wierden een Man en zyn Vrouw, die in 't veld waren om de koeyen te melken, en in de Wieringwaard een paard in 't veld door den Donder dood geslagen; ook sloeg de Blixem aldaar aan de Notweg in een Huis, dat met Man, Vrouw, Kinderen, en alles wat 'er in was verbrande: de versengde Lichamen wierden uit de puin en asschen gezocht en ter aarde gebragt. Dit waren de eerste Lyken die in de Wieringerwaards-kerk, welke in den jare 1633. gebouwt wierd *, zyn begraven. Men heeft ter gedachtenisse van dit droevig ongeval eenige Versjen op hun Grafsteen uitgehouwen, die 'er thans noch op te lezen zyn. Den veertienden van September sprong te Enkhuizen de Kruidmolen van P. Swaaroog, waar by twe Menschen verongelukten (1.). En op Kersnacht quam het water, met een' harden buyigen Noordwesten wind, zo sterk en haasdoor de Zee-gaten indringen, dat het 's morgens in Zuiderzee tot een ongemene hoogte was gerezen.

* *Noordholl. Arkad. bl.* 256.

Een Kruidmolen te Enkhuizen springt.

(1.) Korte *Hist. v. Enkh.* op dit jaar.

Een hoge Vloed. *Commelin Beschr. v. Amst. bl.* 1163.

Een harde Vorst.

1638. Een Schip voor Enkhuizen in Zee bevroren. Korte *Hist. van Enkh.* op dit jaar.

Dit onstuimig weêr wierd niet lang daar na door een harde vorst gevolgt. Een Schip raakte omtrent den Hogenboom by Enkhuizen in 't Ys bevroren. Den achtienden van Januarius ging eenig volk uit de gemelde Stad met een paard over het Ys derwaarts om eenige goederen uit het voornoemde Schip te halen. Den één en twintigsten dier maand zyn 'er noch één en twintig paardesleden naar toe gereden om meer andere goederen uit het Schip te lossen en naar Enkhuizen te brengen. Den volgenden dag was het

schoon

ſchoon weder en de wind Noord weſt; dies quamen 'er eenige honderd Menſchen over Ys op Zee wandelen, zo om het Ys, als om de Sleden, die noch bezig waren met de goederen uit het voorſchreve Schip te voeren, te zien. Sommigen reden en gingen tot by het Schip; doch des namiddags omtrent twe ſuren quam 'er ſchielyk een ſneeuwbui met een harden Noordweſten wind, die het Ys terſtond rondom deed ſcheuren en aan ſtukken breken, waar door al het Volk met Paarden en Sleden in groot gevaar raakte; want het Ys was al omtrent een boogſchoot van de Stad afgeweken: doch men vaardigde in aller yl eenige ſchuiten op Yſſleden af, die het Volk van het Ys borgen, en de Paarden door het water naar de wal ſleepten; eenigen liepen over 't Ys naar Leek en Broekerhaven, daar ze 't Land kregen; ſommigen dreven op de ſchotſen, en konden herwaards noch derwaards; anderen ſprongen met eene vlugge vaardigheid van het Ys op het Land: en dus wierden ze alle gelukkig uit het gevaar gered en behouden. Op dezen kouden Winter volgde een heete Zomer. De Zon ſcheen den één en twintigſten van Julius zo heet, dat een Akker in den Ban van Grotebroek daar door ontſtak, en een gedeelte van den zelven met het geen daar op ſtond verbrandde (1.).

1638.

Veel Volk en Paarden Sleden gaan over 't Ys derwaards.

Die door het breken van het Ys in groot gevaar raken.

Doch noch allen behouden worden.

Heete Zonneſchyn.

(1.) *Korte Hiſt. van Enkh.* op dit jaar.

De Duinkerkers gingen noch geſtadig voort aan de Viſſcherye en den Koophandel dezer Landen veel ſchade toe te brengen: Want alhoewel de Koning van Spanje en de Regering in Vlaanderen, nu ſedert langen tyd hadden verzuimt en noch verzuimden Oorlogſchepen uit te ruſten, om daar mede in de naauwe Zee op ons te roven; zo lieten echter de byzondere Reders te Duinkerken niet na hunne Schepen ten dien einde in Zee te zenden: En of ſchoon de Luitenant Admiraal Marten Herpertſzoon Tromp de haven van Duinkerken met een goedgetal Oorlogſchepen bezettede; zo waren nochtans vele Vyandelyke Kapers in Zee, die vele Koopvaarders veroverden, en in het laatſte van October alle de Haringbuiſen genoodzaakten vluchtende, ſommigen met achterlatinge van hare Netten, de nering te verlaten en daarenboven door ſtorm zeer beſchadigt, naar de

De Duinkerkers doen noch veel ſchade.

Commelin Leven van Fred. Hend. II. Deel, bl. 5-9. *Aitzema II. D. bl.* 528. 533. 554.

1638. de havenen dezer Landen te lopen. Dit was weêr een nieuwe ramp voor de Stad Enkhuizen. Een Zeerover van Lubek uitgevaren heeft te dezer tyd, in de Oostzee een Schip van Enkhuizen, op welk Michiel Paul Dorp Schipper was, op de te rug reize van Dantsik genomen; doch hy is in het Koningsberger Diep, waar henen hy het meende te brengen, vergaan. De Rover zelf die op het gemelde Schip was, en veel geld by zich had, poogde zich te redden, maar verdronk. Den derden van November, had men hier een zwaren storm, waar door in Texel over de dertig Schepen verongelukten, daar onder eenigen zeer ryk geladen. Twe of drie Schepen raakten eerst van haar Ankers driftig, die andere zo geweldig tegen den boeg bonsten, dat eenigen met Volk en al zonken; en men zegt dat 'er wel duizend Menschen bleven (1.). Onder deze Schepen bleven 'er ook twe van Hoorn, die met Suiker geladen uit Brazilje waren gekomen; zynde het een groot twe honderd en vyftig en het ander twe honderd Lasten; een Straatsvaarder, die, met stukgoederen geladen, te Enkhuizen t' huis hoorde; ook verscheide Schepen die naar Fernambucq met Victualie zouden gaan, en eenige die uit Vrankryk gekomen en met Rogge en Garst geladen waren. De schade der geblevene Schepen wierd geschat op één Millioen guldens te bedragen (2.).

Zware storm, waar door vele Schepen in Texel blyven.

(1.) *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 28. *Commelin Lev. van Fr. Henr. II. Deel, bl.* 8.

(2.) *Chron. van Medenblik bl.* 315. 316.

1639. Schoon de L. Admiraal Tromp met zyn Esquader, dat maar elf Schepen sterk was, de vyandelyke Vloot, sterk dertien Konings Schepen, vyf Fregatten, en zeven Koopvaarders den achtienden van Februarius voor de Stad Duinkerken had geslagen, eenige van hunne Schepen na een bloedig gevecht, verovert en verbrandt, en de rest op de vlucht gedreven: zo quamen nochtans de Duinkerkers niet lang daar na ons voor onze Zeegaten braveren, en namen binnen weinig dagen dertien Schepen weg, daar onder was één Oorlogschip van Medenblik met vierentwintig stukken, dat tot bescherming van de Visscherye voor Vlieland kruiste. Voorts brachten zy in dezen Zomer noch veel schade toe aan onzen Koophandel en Scheepvaart; en terwyl Tromp daarna

Tromp slaat de Duinkerksche Vloot.

Commelin 't Leven van Fred. Henrik, II. Deel, bl. 33. 34. *Aitzema II. Deel, bl.* 589.

De Duinkerkers nemen veel Hollandsche Schepen.

Commelin als boven, *bl.* 65-68.

na in de Hoofden en voor Duinkerken op de Spaansche Vloot paste, onthielden zich tusschen de dertig en veertig Duinkerksche Schepen even buiten onze Zeegaten, zo dat byna gene van onze Koopvaarders of Buisen, die alleen wel twe honderd Schepen uitmaakten, durfden in Zee lopen. Zy namen ook vele Hollandsche Koopvaardy-schepen, daar onder ook twe van Enkhuizen, genaamt de *Enkhuizer Maagt* en de *Valk van Enkhuizen*. De schade door het nemen van zo vele Schepen veroorzaakt wierd op veel tonnen gouds begroot. Onder dit verloop hebben de Turksche Rovers van Tunis en Algiers ook vele Schepen in de Middellandsche Zee genomen, daar onder één dat te Hoorn en één dat te Edam t'huis hoorde.

1639. *Aitzema II. Deel, bl.* 609.

De Turksche Rovers doen ook grote schade. *Commelin* als boven, *bl.* 66. 68.

Midlerwylen verwachtte de L. Admiraal Tromp de Spaansche Vloot onder den Admiraal Don Antonio Oquendo in Biscayen toegerust, bestaande in zeven en zestig, zo Gallioenen, als andere treffelyke Schepen, gemant met omtrent vyf en twintig duizend zielen. Zo ras Tromp deze magtige Vloot den vyftienden van September omtrent Bevesier in 't gezigte kreeg, besloot hy, schoon noch maar zeventien Zeilen sterk, die aan te tasten, gelyk den volgende dag geschiedde. In 't eerste treffen, is het Schip de grote Christoffel van Enkhuizen, daar Frederik Pietersz. Hoveling Schipper op was, door zyn eigen vuur (meende men) in de lucht gesprongen, niet meer dan één Matroos Wouter Pietersz. geheten daar af komende. Na een heftig gevecht van vier uren na den Middag zyn de Spaanschen afgeweken, lopende met kleine zeilen om den Noord, naar den Hoek van de Cingels, daar Tromp hen volgde, en al vechtende hen noodzaakte in Duins te wyken. Ondertusschen wierd de Hollandsche Vloot dagelyks met nieuwe aankomende Schepen gesterkt, waar toe men ook te *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medenblik*, zo vele Schepen van de Oostindische Maatschappy en andere particulieren huurde, uitrustte en derwaards zond, als men kon bekomen; ook kreeg men te Hoorn en Enkhuizen last om in ieder Stad vyftig Matrozen te ligten en tot versterking van de Schepen na de Vloot te

Tromp wacht de Spaansche Vloot af. *Commelyn Fred. Henr. bl.* 54. 55. *Aitzema II. D. bl.* 609.

Die hy bevecht.

Commelin als boven *bl.* 55-57. *Aitzema bl.* 610-612. 613.

1639. te zenden; te Enkhuizen kreeg men wel haast zes Oorlogschepen daar toe gereed, die men benevens meer anderen naar de Vloot deed zeilen; en men besloot eindelyk de Spanjaarden in Duins aan te tasten, gelyk ook op den één en twintigsten van October geschiedde. Hier behaalde Tromp eene volslage overwinning op die onzachlyke Spaansche Vloot, waar van maar achtien Schepen door de vlucht ontsnapten, zynde alle de overigen verbrand, gestrand, gezonken of genomen, en veel duizend Zielen gedood, en in vuur of water versmoort, en gevangen. Des niet tegenstaande, zag men de Duinkerkers, door dien onze Oorlogschepen meest alle de Zee verlieten, wel ras weêr voor onze Zeegaten zwerven, die in weinige dagen, na den slag en overwinning in Duins, wel zeven en twintig pryzen namen, ja in eenen dag elf veroverde Koopvaarders opbragten: waar over zware klagten vielen. Men handelde te dezer tyd ook over het uitwisselen der wederzydsche gevangenen ter Zee, en men gaf last om alle mogelyke vlyt aan te wenden, dat in deze wisselinge specialyk mogten begrepen worden, de Ingezetenen van *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam* en *Medenblik*, vervat in zekere lysten daar van gemaakt.

En in Duins slag te levert en byna geheel verniet. *Commelin* als boven *bl.* 61-63. *Aitzema bl.* 615.

Eevenwel roven de Duinkerkers noch vele Koopvaarders. *Commelin* als boven *bl.* 68. *Aitzema II. Deel, bl.* 616.

Het Westindisch Huis word gebouwt. In dit jaar wierd te Enkhuizen gebouwt het *Westindisch Huis*, staande in de Paktuinstraat. Het is een breed aanzienlyk Gebouw, dat, met een zeer groot Pakhuis, achter aan de nieuwe Haven uitkoomt. De Bewindhebbers vergaderde te voren in een ander Gebouw, dat in den jare 1599. gesticht is, en noch den naam draagt van het *Oud Westindisch Huis*, maar thans van particulieren tot een Pakhuis word gebruikt. De Heren Wethouderen van Enkhuizen deden in dit zelve jaar een Ordonnantie af kondigen op de Buise-netten, waar by gelast wierd dat binnen hunne Stad, niet alleen striktelyk gelet zoude worden op het Plakkaat van hunne Ed. Groot Mog. op het maken van de Netten en Vierendeels, maar dat daarenboven de Netten, onaangezien die gelodet waren, by de aflevering zouden moeten hermeten en ook op een schale gewogen worden, door

Ordonnantie op de Buise-netten. *Keuren van Enkh. bl.* 233.

door of ten overſtaan van zulke Perſonen, die daar toe by hunne Ed. Achtb. zouden worden geſtelt en beëedigt. Dit geſchiedde ten einde de Netten, die men tot de Haringviſſchery gebruikte, hare behoorlyke mate en gewigte zouden hebben. Dus hebben de gemelde Heren van tyd tot tyd getracht, door het maken van goede Wetten en Ordonnantien omtrent de Haringviſſchery, het welzyn van die Hoofd-nering hunner Stad allesints te bevorderen. Niet min toonden ze hunne oplettenheid omtrent den Koophandel, Bevrachtinge, Bodemerye enz. en hebben ten dien einde in 't laatſte van dit jaar eene Ordonnantie beraamt en vaſtgeſtelt voor de gezwore Makelaars, waar by niet alleen het oeffenen van eenige Makelaardy wierd verboden aan allen die niet alvorens daar toe by Burgemeeſteren zouden zyn geſtelt en beëedigt, maar ook aan de gezwore en toegelate Makelaars zekere wetten en ordres voorgeſchreven, waar naar ze zich in het oeffenen van hun ampt en het ontfangen van hun loon of ſalaris zouden hebben te gedragen.

1639. Ordonnantie voor de Makelaars te Enkhuizen. Zie *Keuren van Enkb. bl.* 269-274.

Tuſſchen den zeſden en zevenden van Januarius omtrent ter midder nacht is hier te Lande een verſchrikkelyke ſtormwind geweeſt: de Huizen ſtonden zodanig te ſchudden en te beven, dat velen meenden dat 'er een Aardbeving mede vermengt was: veel ſchade geſchiedde 'er aan Kerken, Torens en andere Gebouwen. In Texel daar eenige honderd Schepen lagen op een' goeden wind te wachten, zyn 'er vyf gebleven en met Menſchen en goed vergaan (1.): als de Paſſer en 't Grauwe Paart gedeſtineert naar Brazil, één Oorlogſchip, één Straatſvaarder, en 't Schip de Robbe 't welk gereed lag om naar Ooſtindiën te varen. De ſterke dwarrelwinden bragten wonderlyke vreemdigheden voort: te Egmond op Zee bevond men drie Pinken in malkander gezet, enz. en voor Rotterdam ſloeg een Oorlogſchip om, daar by veertig Man verongelukte (2.). Den dertigſten dier maand beraamden de Heren Wethouderen van Enkhuizen verſcheide Keuren en Ordonnantien nopende het betalen van de Excyſen en den Impoſt hunner Stede: als op het Beſtiaal of 't geen de Beeſten betreft; ook op de Zeep, Turf enz.

1640. Schrikkelyke ſtorm.

(1.) Zie *Commelin Beſ. van Amſt. bl.* 1164
(2.) *J. Commelin 't Leven v. Fred. Hend. II. Deel, bl.* 69. 81. *J. van Zanten Spiegel der Geſchied. bl.* 29.

Ordonnantien op de Excyſen te Enkhuizen. Zie *Keuren van Enkb. bl.* 201-203.

1640. Den zevenden van Februarius ſprong andermaal de Kruidmolen van P. Swaaroog, waar door een Jongen en een Man bezeert wierden (1.) De Duinkerſche Kapers zwierven te dezer tyd meer dan ooit op Zee, en namen vele Schepen, die hen echter menigmaal duur genoeg ſtonden; nadien vele Koopvaarders wel gewapen waren, en zich dapper tegen hen verweerden. Ook wierden de Kapers, die anderen meenden te nemen, dikwils zelfs genomen: gelyk de Geſchiedſchryvers van dezen tyd hier van verſcheide voorbeelden verhalen. Vier Hollandſche Oorlogſchepen, daar onder één van Enkhuizen en één van Hoorn, die by Hitland op de t'huis komende Ooſtindiſch Vaarders lagen te wachten, wierden onvoorziens van tien Duinkerſche Kapers in de Bay overvallen: één van de Oorlogſchepen, gevoert door Kapitein *Hoen* van Hoorn, hebben ze genomen, en de drie anderen tegen het ſtrand onbruikbaar gemaakt, zynde het Volk daar van aan Land gevlucht, en het Schip *Enkhuizen* door zyn eige Matrozen verbrand.

De Kruidmolen te Enkhuizen ſpringt andermaal.

(1) Korte *Hiſtorie van Enkhuizen* op dit jaar.

Vele Duinkerkers zwerven in Zee.

Zie *Commelin 't Leven van Fred. Hen. II. D. bl.* 81 - 83.

Behalven den Oorlog met Spanje, hadden deze Landen te dezer tyd noch een groot verſchil met den Koning van Denemarken, die tegen de Tractaten nieuwe laſten had gelegt op alle de Koopmanſchappen die door de Zond wierden gebragt, 't zy ze in of uit de Ooſtzee quamen. De Staten hadden in 't voorgaande jaar vergeefs Gezanten naar Denemarken gezonden om daar over te klagen. En dewyl de handel der Hollanders, als mede der Ingezetenen van de Steden Hoorn en Enkhuizen op de Ooſtzee toen zeer groot was, zendende de laatſte Stad jaarlyks een menigte Laſten Haring derwaarts, en zelfs ook Hamburg en al de Hanſeſteden, die op de over van die Zee liggen, daar door veel leden, zo vielen zy gezamentlyk daar over klagtig, maar vruchteloos (2.). De Koning van Denemarken vrezende dat men iets tegen hem mogte ondernemen, wiert in den winter troepen, en verzamelde alle zyne Oorlogſchepen in de Zond. De Staten daarentegen verboden hunne onderdanen in de Ooſtzee te handelen, op verbeurte van hunne Schepen (3.). Dit veroorzaakte geen kleine belemmering in

Verſchil der Staten met Denemarken.

(2.) Zie *Aitzema II. Deel bl.* 701. 720. 721. 765.

(3.) Zie *Groot. Plak. I. Deel, bl.* 952. 954.

in den Koophandel, en ſtrekte die van Enkhuizen tot groot nadeel, als die daar door belet wierden hunnen Haring naar het Ooſten te verzenden. Den vierden van de maand April 's Morgen tuſſchen drie en vier uren heeft men in geheel Nederland, en een groot gedeelte van Duitſchland, eene ſchielyke Aardbeving gevoelt, welke te meerder ſchrik onder de Menſchen veroorzaakte, om dat men zulks in deze Geweſten ongewoon is. Eenige zeggen dat ze geſchiedde 's Morgens ten half drie uren; doch dat ze zelfs geen minuut duurde, ook niet zwaar was, en doordien het nacht was van weinigen wierd gevoelt: dan in hoger Landen, en onder andere te *Nymegen* in Gelderland wierd men ze merkelyker gewaar; en zy veroorzaakte grote ſchade in 't Keurvorſtendom Keulen, in 't Graafſchap Meurs, en in de Spaanſche Provincien; voornamentlyk in Brabant en Vlaanderen.

1640. Een Aardbeving in Nederland. *Ad. Brachelius Geſchied. onzes tyds pag.* 414 *J. Commelin Leven van Fr. Hen. II. Deel, bl.* 75. *C. Commelin Beſchr. van Amſt fol.* 1146. *J. van den Sande* op dit jaar.

Te dezer tyd viel 'er verſchil tuſſchen de Koggen van Drechterland over de voorzitting. Den eenentwintigſten en twe en twintigſten van Mei quamen 'er verſcheide verklaringen te voorſchyn, welke getuigden: Dat in 't Collegie der Heemraden van Drechterland, zonder aanzien van oudheid of jongheid van jaren of ook van bedieningen, de Heemraad der Ooſter Kogge van Drechterland de eerſte en naaſte plaatſe aan den Dykgraaf, voor de Heemraden der drie andere Koggen van Drechterland, altyd had bekleed, en ook de eerſte ſtemme in 't wyzen over de ſchouwe der Keuren en andere exercitien van 't Heemraadſchap van Drechterland gehad had, en dat zo lange hen luiden mogt gedenken (1.). Deze twiſt wierd gevolgt door eenen anderen tuſſchen de Steden Hoorn en Enkhuizen over 't recht des Dykgraafſchap van Drechterland, willende elk dat dit Ampt, 't welk door het overlyden van den gewezen Dykgraaf Mr. Jan van Nek was opengevallen, aan een van hare Burgers zoude worden opgedragen, ſuſtineerende ieder met grote hevigheden, dat d'een voor den anderen behoorde gepreferecrt te worden, om redenen en conſideratien by elk een van hen, zo mondeling als ſchriftelyk tot juſtificatie van

De Koggen van Drechterland twiſten over de voorzitting.

(1.) Zie *Handv. van Enkh. bl.* 109 - 111.

Twiſt tuſſchen Hoorn en Enkhuizen over het Dykgraafſchap.

1640. van hare respective verzoeken ten wederzyden in 't brede vertoont. Hier op hebben de Heren van de Rekeningen der Graaflykheid van Holland, om alle verdere onlusten voor te komen, by provisie en onvermindert het recht van de gemelde Graaflykheid (als kunnende een bequaam Persoon tot Dykgraaf stellen, zonder aan een Burger van Hoorn of Enkhuizen gehouden te zyn) den zestienden van Julius dezes jaars, voor als nu naar hun believen gestelt en gecommitteert voor eenen tyd van vier jaren twe Dykgraven, te weten uit elke Stad één, die om 't andere jaar by beurten 't voorschreve Dykgraafschap, over den gehelen Ring van Drechterland, naar 't gewoonlyk gebruik zouden oeffenen en bedienen, enz. en zoude de Dykgraaf uit de Burgery van Enkhuizen gestelt de eerste beurte hebben, te weten, van toen af tot Mei eerst komende (1.). Volgens deze schikking is dat Ampt tot op dezen tyd toe bedient; te weten, door den Dykgraaf van Enkhuizen in het even jaar, en door dien van Hoorn in het oneven jaar.

Word door de Heren van de Rekeningen beslist.

(1.) Zie *Handv. van Enkhuizen bl.* 109 - 112.

De Heren Burgermeesteren van Enkhuizen verstaan hebbende, dat eenige baatzoekende Menschen binnen hunne Stad zich niet ontzagen allerhanden gekaakten Haring te verschen, en dezelve nevens de Slabbert in de Hangen te laten drogen, en mede voor Slabbert te venten en verkopen, hebben zulks den vier en twintigsten van Julius uitdrukkelyk verboden. Hier door poogden de gemelde Heren wyslyk zorge te dragen, dat de Haringvisschery in de binnen Zee en de Bokking handel, wezende eene Nering daar in de welvaart van een goed deel der Ingezetenen dezer Stad bestond, door dergelyke mishandeling niet mogte benadeelt of in verachtinge gebragt worden, en dus gevaar lopen van te verminderen en eindelyk geheel te niet te lopen tot verderf van velen hunner Burgeren en inwoonderen: want men telde te dezer tyd te Enkhuizen omtrent honderd en tzeventig Schepen, van zeven of acht lasten groot, en Staal-evers genaamt, waar mede men binnen de Zeegaten op Zuiderzee, in en omtrent den winter tyd, jaar op jaar, duizenden van lasten Haring ving, die meest in den rook, na dat ze een

Het drogen van gekaakten Haring te Enkhuizen verboden.

Keuren van Enkh. bl. 237.

Grote Bokking-nering binnen die Stad.

M. Semeins Tractaat van de Haringvisschery bl. A. 8.

een weinig gezouten waren, gedroogt, en Bokking genaamt wierden: en men had in dien tyd binnen deze Stad tot het drogen van dien Haring omtrent de zestig Bokkinghangen. Deze Bokking, als zeer lekker van smaak zynde, wierd in grote menigte, niet alleen door gansch Nederland, maar ook naar Hamburg, Bremen, ja door geheel Duitschland en andere plaatsen vervoert, verkocht en verhandelt. En alhoewel de Grote Visschery of Haringvangst in de Noordzee sedert eenige jaren, door de roveryen der Duinkerkers, grote schade had geleden, waardoor het getal der Buisen merkelyk was vermindert, zo telde men nochtans te dezer tyd noch tusschen de vier en vyf honderd Buisen, die van Enkhuizen ten Haring voeren, daar die van de Maze, te weten, Delft, Rotterdam, Schiedam, en den Briel te samen te dier tyd maar tusschen de twe en drie honderd Buisen in Zee zonden; dus had de Stad Enkhuizen tegenwoordig noch, gelyk van alle onheugelyke tyden herwaards, by na de helft meer Buisen, dan alle de andere gemelde Steden van de Grote Visschery of Haring-vangst, met malkanderen uit reden. Hier uit beweerde de Heer Mr. Meynert Semeyns, Rechtsgeleerde van Enkhuizen; in zeker kort Tractaat van de Haringvisschery, omtrent dezen tyd door hem in 't licht gegeven, dat die van Enkhuizen, meerder gezach in 't stemmen ter vergaderinge van de Grote Visschery toekoomt dan de andere Leden: dewyl het meerder en minder gedeelte en waardigheid der goederen daar over gestemt word, de respective stemmen vergroten en verkleinen.

1640. Het groot getal harer Haringbuisen. Zie *M. Semeins Tract. de Haringvisschery.*

De Oostersche handel en vaart bleven in den aanvang van dit jaar noch geschort, wegens den twist, dien de Staten sedert eenigen tyd met den Koning van Denemarken gehad hadden, ter gelegentheid van de buiten gewone Tollen, die hy van de Hollandsche Schepen, welke door de Zond voeren, vorderde (1.). Dit veroorzaakte een grote stremming van den Koophandel en schade voor de Ingezetenen. Het gemene belang vereischte derhalven dat dit krakkeel wierd bygelegt. Men besloot dan een nieuwe bezending naar het Deen-

1641. De Oostersche handel blyft noch gestremt. (1.) Zie *Groot Plak. I. D.* bl. 652. Men doet een nieuwe bezending naar 't Deensche Hof. Zie *Aitzema II. Deel, bl.* 788-796.

1641. Deensche Hof te doen, en men Committeerde daar toe, benevens de Heren *Bortel* en *Wede*, de Heer *Albert Sonk*, Ridder, Raad, Oud-Burgermeester en Hoofd-Officier der Stad Hoorn: een Man van deftige Geleerdheid, voorzichtige Staatkunde, en verzien met alle nodige hoedanigheden, die in iemant tot zulk een hoogstatelyk Ampt geschikt, konnen vereischt of gewenscht worden. Deze Gezanten hebben 't ook eindelyk door hun wys beleid en voorzichtig gedrag in dit jaar zo verre gebragt, dat het verschil tusschen den Koning van Denemarken en de Algemene Staten, tot grote blydschap der Inwooneren dezer Landen, inzonderheid van die van Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen, wierd bygelegt, door het matigen van die Tollen; gelyk men kan zien by *Aitzema*, die dit Tractaat in 't brede heeft te boek gestelt (1.).

(1.) Zie *Aitzema II. D. bl.* 795. 795.

Klagten over de Roveryen der Duinkerkers. *Aitzema II. D. bl.* 750. 751.

Vele voorname Kooplieden dezer Landen en de Gedeputeerden van de Grote Visschery, ja zelfs de Staten van Holland klaagden by de Algemene Staten wegens hunne schade ter Zee, en verzochten dat de Duinkerkers beter mogten worden ingehouden; doch met weinig vrucht: want dezen gingen voort de Zee te schuimen en zelf voor onze Zeegaten grote buiten te maken (2.). Men vond zelf ontaarde Nederlanders, die, door eene onbehoorlyke zucht tot vuil gewin gedreven, zich niet ontzagen hier te Landen Oorlogschepen te laten bouwen, en die ten minsten door de twede of derde hand aan de Vyanden te verkopen, tot groot nadeel van dezen Staat en deszelfs Ingezetenen. Op deze wyze was ook het Schip *St. Peter* genaamt, in Holland ten Oorloge toegerust en met Hollandsch Bootsvolk bemant, aan de Spanjaarden verkocht, en naderhand gevoert door hunnen Viceadmiraal Don Gabriel Spinola. Dan dit Schip wierd van het Hollands Scheepsvolk afgelopen en in Noordholland opgebragt. Eenige van dit Bootsvolk onderfteunt en geholpen met voorschryven der Wethouderen van Enkhuizen, hebben den één en twintigsten van Augustus aan de Algemene Staten verzocht dat hen het gemelde Schip met zyn toebehoren milddadig mogte geschou-

(2.) Zie *J. Commelyn 't Leven van Fred. Henr. II. D. bl.* 91 93.

Eenige Ingezetenen verkopen Oorlogschepen aan den Vyand. *Aitzema II. Deel, bl.* 787.

Zulk een Schip word van het Hollandsch Bootsvolk afgelopen en opgebragt.

ſchonken worden, benevens het rantſoen van Spinola, en datze daarenboven mogten genieten het Premie volgens het Plakkaat van den elfden Maart 1632. Het eerſte en twede punt wierd hen toegeſtaan, mits dat aan hunne Hoog Mog. zouden worden overgezonden de Papieren, Commiſſien, en andere beſcheiden in het Schip gevonden, voorbehoudens dat in geval hunne Hoog Mog. den gezegden Spinola zouden willen tot zich nemen, hen zulks volgens voorgaande exemplen zoude vry ſtaan. Doch hunne Hoog Mog. verklaarden, dat het voornoemde Plakkaat van Premie daar op niet paſſelyk was: maar belaſten hen Spinola ondertuſſchen in het een of 't ander openbaar gevangenhuis te bewaren. 1641.

Te dezer tyd het Octrooi van de Groenlandſche Maatſchappy byna verſtreken zynde, ſloegen de Gemagtigden van Gelderland, Utrecht en Overyſſel de vernieuwing van het zelve voor, mits dat de Ingezetenen van hunne Provincien daar mede mogten worden ingelaten. De Hollandſche Steden die niet in het Octrooi begrepen waren, voegden zich by de drie gemelde Provincien: dies kon men tot geen vernieuwing of verlenging van het zelve komen, en de Walviſchvangſt wierd ſedert voor alle Ingezetenen der Vereenigde Nederlanden vry gelaten. Ook had de Maatſchappy eenigen tyd zo ſterk beginnen te verliezen, dat ze het eindelyk van zelf moeſt opgeven *, na welken tyd de Groenlandſche Viſſchery tot heden toe, door byzondere Koopluiden, met ongelyk geluk, is by der hand genomen. Omtrent dezen tyd wierd de Gouwe of weg buiten de Weſterpoort te Enkhuizen, van de Stad af tot aan de Herberg daar Romen uithangt, verbreed en beſtraat. Ten dien einde wierd 'er een verdrag gemaakt tuſſchen de Heren Burgemeeſteren dezer Stede en de Eigenaars van de Landen in het Rechtsgebied der gemelde Stad gelegen, waarby de laatſte een ſtuk Lands van één Roede breed aan de Zuidzyde van den voorſchreven Weg, ſtrekkende van de Stad tot aan de gezegde Herberg, ten hunne koſten moeſten kopen,

De Groenlandſche Maatſchappy raakt te niet.

Aitzema II. Deel, bl. 808.

* *In 't jaar* 1645.

De Weg buiten de Weſterpoort te Enkhuizen word verbreed en beſtraat.

Keuren van Enkh. bl. 396.

N om

1641. om den Weg, daar mede naar behoren te verbreden; waar tegen de voornoemde Burgemeesteren, van dezelve koop gansch bevryd zynde, wederom ten kosten van de Stad, den gemelden Weg of Gouwe behoorlyk zouden doen maken en bestraten, en voort ten allen tyden onderhouden, buiten laste of koste van de voorschreve Landen. Doch de helft van den gemelden Weg aan de Noordzyde zoude moeten gemaakt en onderhouden worden ten laste van de Huizen, Tuinen en Erven aan die zyde gelegen. Ook zoude de Zuidzyde van dien Weg mede moeten onderhonden worden door de genen die in volgende tyden aan die zyde zouden willen bouwen, of Erven of Tuinen afsteken.

1642. De Prins verklaart genegen te zyn de Semeinen boven anderen te begunstigen. *Korte Deductie aangaande de Semeinen bl. 29.*

De Prins van Oranje betoonde te dezer tyd zyne genegentheid om de Semeinen van Enkhuizen altoos boven anderen te begunstigen, gelyk bleek uit de verklaringe van den Here Burgemeester Pieter Walichszoon Proost, en den Secretaris Jan Willemszoon Codde, luidende als volgt:

„ Heden den zesden January 1642. compareerden voor „ my Olbrant Smetius openbaar Notaris, by den Hove „ van Holland geadmitteert, binnen Enkhuizen residerende, ende den getuigen naar genoemt, d'Ed: Pieter „ Walichsz. Proost Burgemeester, ende Jan Willemsz. „ Codde Secretaris dezer Stede, met recht verdaagt omme „ de waarheid getuigenisse te geven, ten verzoeke van Mr. „ Meindert Semeins, Raad van zyn Hoogheid den Heere „ Prince van Orangien, en hebben zy Heeren Deposanten „ getuigt en verklaart, dat zy in den voorleden jaare wezende by zyn Hoogheid Frederik Hendrik, onder anderen verzocht hadden, dat zyn Hoogheid den Requirant „ in cas van nominatie (die niet getwyfelt wierde) mochte „ gelieve te benificeren met een der vacante Raads-Heeren „ Ampten, ende dat zyn Hoogheid daar op geandwoord „ heeft, dat de Requirant by Missive aan zyn Hoogheid „ verzocht hadde, daar van geexcuseert te mogen wezen, „ en dat hy Prince daar by voegde, *Wy zyn altoos genegen* „ *de Semeinen boven anderen te benificeren 't welk tegen de wille*

van

„ *van haar niet kan geschieden:* alle 't gene voorsz. staat ver- 1642.
„ klaarden zy Deposanten waar en waarachtig te wezen,
„ en bereit te zyn met solemneele Ecde te bevestigen. "

Actum Enchuizen, datum ut supra, ter presentie van Gerrit Adriaensz. ende Stoffel Jansz. getuigen van goeden gelove hier toe verzocht.

Onderstond.

Gerrit Adriaensz. Stoffel Jansz.
O. A. Smetius, Not. Publ.

In de maand van Januarius dezes jaars, zyn door grote Stormwinden in Texel wel dertig Schepen gebleven, en vele Menschen met dezelve verongelukt: aan de Oevers der Zee wierden omtrent vyf honderd Lyken opgevischt (1.). De Duinkerkers vroegtyds in Zee gelopen gingen met hunne Zeeschuimeryen gestadig voort, brengende Holland en Zeeland zo veel schade toe als hen doenlyk was. Zy zelfs leden nu en dan ook eenig verlies, schoon dat der Kooplieden veel groter was. Men kreeg tyding dat de Duinkerkers eene Vloot van vyf of zes en dertig, zo Oorlog-schepen als Fregatten uitrustten. Dit ontstelde niet alleen de belanghebbers der Haringvisschery, maar ook de Oostindische Maatschappy. Men deed veel Oorlogschepen in Zee lopen, en de Viceadmiraal Witte wierd met elf van dezelve voor Duinkerken gezonden. De L. Admiraal Tromp kruiste ook met zestien Schepen, en daar na met noch groter getal: hier door wierden die Zee-schuimers wat beteugelt, en men zag van alle kanten vele Schepen in de havens van Holland en Zeeland aankomen. Men kreeg tyding dat de Stad *S. Thomas* door de Schepen van de Westindische Maatschappy was verovert. In het belegeren van die Stad was het Schip *Enkhuizen* met negen en veertig Zielen door zyn eigen kruid by ongeluk opgevlogen.

Harde Stromwinden doen veel schade.

(1.) *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 29.

De Duinkerkers roven sterk.

Zie *Aitzema II. Deel, bl.* 826. *Commelin 't Leven van Fr. Henr. II. Deel, bl.* 125-130.

Ordres daar tegen gestelt.

St. Thomas genomen.

Den acht en twintigsten van Mei hebben de Heren Schout, Burgemeesteren en Schepenen van Enkhuizen, na voorgaande advys van de twintig Vroedschappen een

Alle geordende Priesters worden te Enkhuizen de Stad ontzeid.

Keuren van Enkh. bl. 369. 370.

1642. Keure en Ordonnantie beraamt en vastgestelt, by welke allen Jesuiten en geordenden Priesteren en Monniken de Stad en deszelfs Rechtsgebied ontzeid wierd, op verbeurte van honderd ponden Vlaams, te verhalen aan zodanigen Geestelyken Persoon, die ten dien einde, en tot dat de voorschreve penningen zouden opgebragt zyn, verzekert en vastgehouden zou worden. Dezelve Heren hebben in dit jaar aan de Lakenmakers binnen hunne Stad eene Ordonnantie en Gildebrief verleent. Zy maakten ook Ordonnantien op het Gemaal en op andere Imposten. Ook hebben ze het Recht 't welk hunne Stad benevens andere Steden van ouds was vergunt ten aanzien van het doen en sluiten van de rekeningen der Dykslasten van het Ooster-Dykgraafschap van Westvriesland, trachten te handhaven en te verzekeren: te weten, Maximiliaan, Roomsch Koning, en Philips, Hertog van Oostenryk, hadden den veertienden van Februarius 1490. geordonneert en vastgestelt, dat tot onderhouding van de Zeedyken, betreffende het Ooster Dykgraafschap van Westvriesland, uit ieder Dorp gelegen binnen de vier Koggen van 't voorschreve Dykgraafschap, zoude worden geëligeert vier Personen, daar toe nut en bequaam zynde, met uitgedrukte last, dat de voornoemde Gecommitteerdens hunne rekening zouden doen en sluiten alle jaren binnen de vier Heilige dagen van Kersmisse, ten overstaan van twaalf Gecommitteerdens van de Steden Haarlem, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, namentlyk van ieder Stad twe, en met verbod van geen rekening te doen noch te sluiten, dan in 't bywezen van de gemelde twaalf Personen, enz. Dan de dewyl de Dykgraaf van de vier Noorder Koggen, die de voornoemde uitschryving van wegen de Stad Medenblik doet, en verplicht was, die van Enkhuizen benevens de vyf andere Steden ten dien einde te beschryven, nu vele jaren daar ontrent was in gebreken gebleven: zo hebben de Burgemeesteren en Regeerders der Stad Enkhuizen te dezer tyd zulks by Request vertoont aan de Ed. Groot Mog. Heren Staten van Holland en Westvriesland, en verzocht appoinctement, uit krachte van

Ordonnantien voor de Lakenmakers, enz.
Keuren van Enkh. bl. 288-290. 199-202.

Ordonnantie op 't doen van de rekening der Dykskosten van de vier Noorder Koggen.
Handv. van Enkh. bl. 112.

van welke den voornoemden Dykgraaf en allen anderen die 't zoude mogen aangaan, belaſt wierden in conformite van de gemelde ordre, de Vertoonders, benevens de voorſchreve andere Steden ten einde als voren mede te beſchryven, en hier benevens de voornoemde andere tien Gecommitteerdens te laten genieten zodanig Recht als hier boven is uitgedrukt. Dit verzoek wierd hun den vyftienden van December dezes jaars by hunne Ed. Groot Mog. toegeſtaan, en den Dykgraaf van de vier Noorder Koggen, en allen anderen die het aangaan mogt gelaſt, zich daar naar te reguleren. 1642.

1643. Harde ſtorm en hoge vloed. *Commelyn 't Leven van Fredr. Hen. II. Deel, bl.* 132.

Den derden van Februarius des volgenden jaars wierd de Zee door eenen hevigen ſtorm uit den Noorden en Noordweſten zodanig opgejaagt en tegen de Dyken geperſt, dat 'er te Medenblik, Enkhuizen, Hoorn, en voorts door het ganſche Noorderquartier eene grote verbaaſtheid was. Het water liep by Haarlem over den Dyk den *Slaper* genaamt, en overſtroomde de Landen daar rondom tot aan de Duinen. Te Edam ſloeg de Blixem in den Toren, doch wierd haaſt gebluſt. De Dyken in Waterland en geheel Weſtvrieſland liepen groot gevaar, en zouden het waarſchynelyk niet hebben uitgehouden, by aldien de Vrieſche Dyken niet waren doorgebroken, waar door dat ganſche geweſt tot Groeningen toe ondervloeide, en het water in Zuiderzee wat begoſt te zakken, ook begonnen de winden wat ſlapper te worden; zonder dit had Noordholland den inbreuk der Zee niet konnen verhoeden. De Heren Wethouderen van Enkhuizen ſedert eenigen tyd gemerkt hebbende de ongeregelde handelingen van ſommige baatzuchtige Perſonen; in het belenen van Panden, zonder uitdrukkelyke toelating of vergunning, hebben te dezer tyd de Bank van Leeninge, of het Recht van Tafel of Lombaard te houden weêr verpacht, onder zekere voorwaarden, voor een zeker getal van jaren. Dit geſchiedde naar het voorbeeld van vele andere Steden, hoe zeer zich ook ſommigen Kerkelyken, die de Banknegotie ongeoorlooft achtten, hier tegen kantten.

De Bank van Leening word te Enkhuizen verpacht.

Res Judicata over de Lombaarden II. Deel, bl. 147.

1643. Men vind evenwel te Enkhuizen geen openbaar Gebouw tot eene Lombaard geschikt.

Men moedigt de Ingezetenen door Premien aan tot de toerusting van Kapers.
Zie *Aitzema II. Deel, bl.* 918-922.

De Staten van Holland en Zeeland vertoonden te dezer tyd zo ernstig de noodzakelykheid van eene betere beveiliging der Zee, en de nuttigheid der particulieren Kapers, wanneer men goede zorge droeg dat de beloofde Premien betaalt wierden; dat eindelyk door eenige Imposten een jaarlyksche fons van twe honderd duizend guldens wierd gevonden, om daar uit de Premien te betalen aan allen die eenigen Vyandelyke Kapers zouden hebben verovert. Dus heeft men by vernieuwing van het Plakkaat en beter Reglement, de byzondere Ingezetenen en Magistraten der Steden in Holland door Premien aangemoedigt, om Schepen uit te rusten en de Roof Schepen van den Vyand te veroveren. De Wethouderen van Amsterdam en Rotterdam, als mede der Noordhollandsche Steden, waar onder ook die van Enkhuizen, en eenige particuliere Ingezeten van Zeeland, bragten wel haast een goed getal nieuwe Kruissers in Zee, welken om eigen byzonder voordeel de Vyandelyke Schepen opzoekende, zag men zo vele Rovers genomen, of uit Zee gedreven en gehouden, dat hunne Zeeroveryen in korten tyd by na geheel ophielden, tot zo verre dat in stee van acht of tien ten honderd, die men tot Priemien voor Asseurantie van en op Rochel en Boudeaux had gegeven, dezelve nu op twe of drie daalden.

Hier door wierden de Zeeroveryen der Duinkerkers beteugelt.

Vele Schepen komen in de havenen dezer Landen.
J. Commelin 't Leven van Fr. Henr. II. Deel, bl. 148. 149.

De Koophandel en Schipvaart dezer Landen waren te dezer tyd in groten bloei, en men zag in dit jaar vele Rykgeladen Schepen in de havenen van Holland en Zeeland aankomen. Voor de Westindische Maatschappy quamen in de maand Junius negen Schepen uit Brazil behouden binnen, brengende veel Gouds en andere kostelyke waren mede. De Oostindische Maatschappy zag in Julius ook tien Ryke Schepen in de havenen dezer Landen aankomen, waar onder één het Nieuw Enkhuizen genaamt voor de Kamer Enkhuizen, ook één voor die van Hoorn, vier voor Amsterdam, één voor Rotterdam, één voor Delft,

en

en twe voor Zeeland. Den twintigsten van Augustus quamen in 't Vlie twintig Groenlands-vaarders, en in Texel over de honderd Buisen, welke laatste meest alle te Enkhuizen t' huis hoorden. Omtrent den zelven tyd zag men ook een Oostersche Vloot van in de tachtig Schepen sterk in 't Vlie aankomen. In 't einde van September quam een Fransche Vloot gelukkig in Holland en Zeeland aan, zonder eenig onraad in Zee vernomen te hebben. De Duinkerkers deden thans weinig schade: dewyl zy meest door de Staatsche Oorlogschepen en nieuwe Kruissers wierden geslagen of uit Zee gedreven. De Admiraliteit van Duinkerken beloofde aan de gene, die de eerste van de nieuwe Kruissers kon opbrengen, tien duizend ponden; dan dit was, wegens de goede orde die men van onze kant quam te houden, van weinig vrucht. Twe Staatsche Oorlogschepen vervielen nochtans onder elf Duinkerkers, die 'er één van veroverden, doch het ander ontquam 't. Het genomen Schip voorzien met zes en twintig stukken, en gevoert door Kapitein *Bleeker* van Enkhuizen, wierd den zes en twintigsten van October te Duinkerken opgebragt. Weinig tyds te voren wierd Hopman *Cornelis Albertsz.* de Jonge van Hoorn omtrent Hysant aangetast van twe Biskaische Oorlogschepen, het een van zes en twintig en het ander van twaalf stukken; dan hy wees ze zo mannelyk af, dat ze hem verlieten. In November quamen noch vier Westindisch-vaarders met een ryke lading in Holland en Zeeland aan. En in 't begin van December zag men noch in de tzeventig Oostervaarders behouden in 't Vlie binnen komen. Dus bloeide de Koophandel en Schipvaart dezer Landen, en de Duinkersche Rovers wierden, tot grote vreugd der Ingezetenen, hoe langs hoe meer beteugelt. 1644.

Midlerwyle was 'er tusschen de Kronen Zweden en Denemarken een nieuwe Oorlog ontstaan, waar mede de Staten der Vereenigde Nederlanden genoodzaakt waren zich te bemoeyen, en niet alleen een sterke Vloot, maar ook een aazienelyk Gezandschap derwaards te zenden, om dien schadelyken kryg by te leggen, en tevens de vaart door

Oorlog tusschen Zweden en Denemarken.

de

1644. de Zond, die door den Koning van Denemarken dikwils met onmatige verhoging van den Tol en andere bezwaarnissen, zeer gedrukt en belemmert wierd, by deze gelegentheid voor hunne Onderzaten te verzekeren. De Oosterſche en Noordſche Vloot, die te dezer tyd zeer talryk en omtrent de zeven honderd Koopvaardy-ſchepen ſterk was, liep den zevenden van Julius uit Texel en 't Vlie in Zee, koers zettende naar de Zond, onder het ſterk en groot geleide van twe en veertig Oorlogſchepen, en zes Ambaſſadeurs van dezen Staat, waar van drie naar Denemarken en drie naar Zweden gingen, om zo het doenlyk was de gemelde twe Kronen te bevredigen. Om deze Oorlogſchepen ten ſpoedigſte uit te ruſten, had men daar toe ook gebruikt de Convoyers van Amſterdam, Hoorn en Enkhuizen. De Gezanten tot deze Ambaſſade gebruikt waren de Heren *Jacob de Wit* van Dordrecht, *Bikker* en *Schaap* van Amſterdam, *Albert Sonk* van Hoorn, *Staveneſſe* van wegen Zeeland, en *Andrée* wegens Vrieſland. De Heren *Schaap*, *Sonk* en *Andrée* bekleedden het Gezandſchap aan het Deenſche, de andere drie aan het Zweedſche Hof. Aangaande hun laſt en handelingen kan men elders bericht vinden (1.). De Koning van Denemarken had den Tol in de Zond grotelyks verzwaart, waar by den Koophandel dezer Landen, en inzonderheid de Stad Enkhuizen in hare hoofdnering zeer wierden benadeelt: want daar by voorbeeld voor dezen een Schip van honderd Laſt komende van het Weſten met Zout geladen, voor groten en kleinen Tol moeſt betalen één Rozenobel en één half laſt Zouts, en een Schip met Haring komende uit deze Landen ook zo veel; en volgens het Erf-tractaat van Spiers geſloten in den jare 1544 de Hollandſche Schepen door de Zond varende niets anders behoefden te betalen, dan een Vuur-geld van twe Nobels; ja de kleine Schepen maar éénen Nobels, dat is drie, of ten hoogſten vier guldens Baak-geld moeſten geven: zo had het Deenſche Hof daar en tegen reeds in vorige tyden door verſcheide nieuwigheden, boven den voornoemden Tol genomen zeven oort Daalders van elk Laſt

J. Commelin 't *Leven van Fred. Henr. II. Deel*, *bl.* 151-155. *Aitzema II. D. bl.* 947. 948.

De Nederlandſche Vloot zeilt naar de Zond.

J. Commelin als boven, *bl.* 159. *Vervolg der Hiſt. van J. van de Zande op dit jaar. Aitzema II. Deel*, *bl.* 949. 993.

(1.) Zie *Aitzema II. Deel*, *bl.* 949-958. 994-1002.

Laſt Haring, en twe Daalders van elk Laſt Zout; dus handelde men ook min of meer omtrent andere waren, en deze buitenſporigheid in het menigvuldig verhogen van dien Tol ging te dezer tyd alle maat verre te boven: dan was 't *Bank-geld*, dan *Tonne-geld*, dan *Roer-geld*, *Maſt-geld*, *Anker-geld*, *Haven-geld*, *Paal-geld*, *Defenſions-geld*; met een woord alles was geld. De Tollenaars volgden het voorbeeld van hunnen Koning, en vertolden daarenboven de Hollandſche Schippers noch hoger dan 's Konings lyſt inhield: dies was het voorname oogmerk van dit Gezantſchap de Ingezetenen dezer Landen in het toekomende van dergelyke bezwaarniſſen te ontheffen. 1644.

De Duinkerkers maakten in dit jaar de Zee weder onveilig, maar deden geen ſchade van belang. In tegendeel wierden vele van hunne Schepen door onze Kruiſſers genomen; dies kregen zy meer ſlagen dan buit; en de Vloot van Tromp op de kuſten van Vlaanderen, om het beleg van Grevelingen te helpen bevorderen, verhinderde hen veel quaad te doen: ook nam hy 'er velen, en dwong de anderen naar de kuſt van Spanje te vluchten. In 't begin van September quam in 't Vlie een Noordſche Vloot van vyf en twintig of dertig Schepen en verſcheide Ooſter vaarders, zonder Duinkerkers op Zee vernomen te hebben. Ook zag men in 't midden van October in 't Vlie en Texel over de twe honderd Schepen uit de Ooſtzee en Noorwegen aankomen, behalven die van tyd tot tyd uit andere geweſten in de havenen dezer Landen binnen quamen. Die op de Haringvangſt waren uitgevaren lagen ook geruſt op hunne nering, zonder, gelyk wel voorheen, door Zeeſchuimers geſtoort of beſchadigt te worden. De Heren Wethouders van Enkhuizen hebben den eerſten van November dezes jaars eene Ordonnantie beraamt op het ſtuk der Pleitzaken, om de byzonderſte feilen in de Rechtsvorderinge te verbeteren en voor te komen, en dus den loop der Pleitzaken te verkorten en de koſten te verminderen. Dezelve Heren verleenden den negentienden dier maand eenen Gildebrief aan de Rogge- en Witte-brood Bakkers

Vele Schepen worden de Duinkerkers afgenomen.

Zie *'t Leven van Fr. Henr. door J. Commelin II. Deel, bl.* 155. 159. 171 - 173.

Vele Schepen komen in deze Landen.

Ordonnantie op de Pleitzakan te Enkhuizen.

Keuren van Enkh. bl. 137. *en de volgende.*

Gildebrief voor de Rogge-en Witte-brood Bakkers.

Keuren van Enkh. bl. 279.

1644. binnen hunne Stad; waarby onder anderen, om de menigvuldige klagten, twisten en oneenigheden voor te komen, beide de Rogge- en Witte-brood Bakkers, die te voren elk hun eigen Gild en Regering apart gehad hadden, onder één Gilde en Regering wierden besloten. Den vyf en twintigsten van die zelve maand, verboden ze, tot voorstand van het Houtzagers Gilde dezer Stede, het invoeren van eiken of greinen Hout, dat ergens ten platten Lande gezaagt was, binnen deze Stad of derzelver Rechtsgebied. Eindelyk beraamden ze den negen en twintigsten van December eene Ordonnantie voor de Bierdragers, waarby hen onder anderen belast wierd, geen Bier te werken zonder cedul, niet boven hunne Ordonnantie te genieten, en den genen voor wien ze arbeiden gedienstig te zyn en beleeft te bejegenen, zonder eenige vuile of quade woorden te gebruiken, op pene, dat wie contrarie dezes zou gedaan hebben, voor de eerste reize naar gelegentheid, en voor de twedemaal met beroving van zyn officie zoude gestraft worden.

Het invoeren van gezaagt Hout te Enkhuizen verboden.
Keuren van Enkh. bl. 310.
Ordonnantie voor de Bierdragers.
Keuren van Enkh. bl. 247.

1645. 's Jaars daar aan den twintigsten van Januarius, hebben twe Enkhuizer Zee-Kapiteinen, in dienst van de Stad Enkhuizen, onder de nieuwe Directie, verovert en den drie en twintigsten dier maand in Texel opgebragt een nieuw Duinkersch Fregat met twe vaste Deks, voorzien met achttien stukken, en twe op de Kiel, met vier lasten yzere Koegels, en honderd vyftig Mannen, en de jongens: zynde dit de twede Duinkerker, die dezelfde Kapiteinen binnen den tyd van drie weken hadden genomen. De Koning van Denemarken willende noch niet aan de hand komen om den vrede met de Kroon Zwede te sluiten, en den Tol in de Zond te matigen, liet de Koninginne van Zweden eenen voorslag doen aan dezen Staat, dat indien hunne Hoog Mog. geliefde een Vloot van vyftig Schepen uit te rusten en vyf of zes duizend Krygsknechten te werven, om tegen den Koning van Denemarken aan deze zyde van de Zond op te komen, zoude zy hem aan de andere zyde, met een gelyk getal Schepen, beoorlogen, om hem dus door de wapenen of door tractaten tot reden te brengen. Dit voorstel vond

Een Duinkersch Fregat door de Enkhuizers verovert.
J. Commelyn 't Leven van Fred. Henr. II. D. bl. 178.
De Oorlog tusschen Zweden en Denemarken houd noch aan.

vond by de Staten van Holland veel ingang, maar de Prins van Oranje en de andere Provincien waren 'er tegen, achtende dat zodanige toerusting tegen Denemarken den aanstaanden veldtogt zou hinderlyk zyn: dan de Staten van Holland, voornamentlyk Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen, zeer veel belang in de Oostersche Zeevaart hebbende, dreven het door, en verklaarden rond uit, dat zy geen nieuwe ligtingen voor den aanstaanden Veldtogt zouden bewilligen, voor en aleêr de andere Provinciën de toerustinge tegen Denemarken ingewilligt hadden. Zy verstonden dat hen veel meer gelegen was aan de vryheid van den Koophandel in de Oostzee, dan aan het veroveren van eene Stad in Vlaanderen: en hunne volstandigheid bragt te weeg, dat de andere Provinciën, uitgenomen Zeeland, tot de uitrustingen tegen Denemarken hare toestemming gaven. Men besloot dan eene Vloot uit te rusten en vyf duizend Mannen te werven, om de Koopvaarders door de Zond te geleiden, zonder aan te leggen of Tol te betalen. Men yverde met alle magt in Holland, om deze Vloot gereed te maken. Men besloot hier toe te gebruiken vyftien Convoyers van de Directeurs, twaalf ordinaire Convoyers, zes van de Oostindische Maatschappy, vyf Buis-convoyers van de grote Visschery, en daar by noch twaalf Straats-vaarders te huuren; voorts op ieder Schip tachtig Matrozen en twintig Soldaten te stellen. Te Enkhuizen huurde men tot dezen togt twe Schepen. De Koning van Denemarken klaagde geweldig over deze uitrusting der Staten tegen hem; dan 't mogt niet helpen. De langdurige Deensche knevelaryen en afpersingen hadden den wrok der Hollanders gestadig gevoed, die nu te feller uitborst, toen zy kans zagen, om zich van die quellingen te verlossen (1.). De Staten verboden by Plakkaat, dat niemant hunner Onderdanen zich zoude vervorderen om zich op reis naar Oosten te begeven voor dat de gemelde Vloot, die de Koopvaarders zou geleiden, gereed was (2.). Midlerwyle verzuimde men niet de Duinkerkers te beteugelen; die by na niet durfden in Zee te lopen, en die zulks ondernamen behaalden

1645. Holland yvert om een Vloot tegen Denemarken uit te rusten. *Aitzema III. Deel, bl. 2. 3.*

(1.) *Aitzema III. Deel, 4. 7.*

(2.) *J. Commelyn 't Leven van Fr. Henr. II. Deel, bl. 179. 180.*

De Duinkerkers worden beteugelt.

1645. *J. Commelyn als boven.*

den weinig buits, maar velen van hen wierden genomen of dapper gehavent, door de Staatſche Oorlogſchepen, en de nieuwe Kruiſſers, welke laatſten thans ſterk in Zee waren, na dien zy door noch voordeliger Voorwaarden krachtig wierden aangemoedigt om die Zee-ſchuimers op te zoeken en aan te taſten, gelyk geſchiedde: dies wierd de Zee tegen de Vlaamſche Rovers, die den Koophandel en Schipvaart van de Ingezetenen dezer Landen vele jaren na den anderen grote ſchade hadden toegebragt vry wat beveiligt.

De Hollandſche Vloot loopt met de Koopvaarders in Zee.

De Hollandſche Vloot tegen den Koning van Denemarken uitgeruſt, beſtaande uit acht en veertig Oorlogſchepen, gereed zynde, liep met over de drie honderd Koopvaarders, den negenden van Junius uit het Vlie in Zee, hebbende laſt om de gemelde Koopvaardyſchepen door de Zond te geleiden zonder Tol te betalen; en in geval de Koning van Denemarken zulks met geweld poogde te beletten of op de Schepen ſchot, zouden zy wederom alle vyandſchap plegen, en de Schepen met geweld door de Zond brengen. Zy voerden hunnen laſt uit, en zeilden den vyftienden van Junius door de Zond, zonder te vertollen, en dat in 't gezigt van den Koning, die te Kronenburg in een venſter ſtond, doch niet in ſtaat was of goed vond dit te beletten. De Viceadmiraal Witte Wittenſz. die het Opperbevel over de Vloot had, zeilde voor uit en deed niet anders dan dat hy voor den Koning zynen hoed afnam. Alle de andere Oorlogſchepen volgden hem, doende elk drie eer-ſchoten, waar op de Koning niet antwoordde, dan met twe ſchoten op de andere zyde van het Kaſteel. Zyn Deenſche Majeſteit was zeer miſnoegt over dit gedrag der Hollanders: Doch vond zich genoodzaakt noch in dit zelfde jaar den Vrede met de Kroon Zweden te ſluiten, en de verſchillen met de Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden, wegens den Tol in de Zond by te leggen. Dus wierden de Hollanders inzonderheid Amſterdam, en de Steden van het Noorderquartier, waar onder ook de Stad Enkhuizen, bevryd van vele buitenſporige en onrechtmatige knevelaryen en bezwaarniſſen, hen door den

Zeilt door de Zond zonder Tol te betalen.

J. Commelin 't Leven van Fr. Henr. II. Deel, bl. 181. 182. Vervolg op van den Zande overt dit jaar.

Daar op de Vrede met Denemarken volgt.

Zie *Commelyn* als boven, *bl.* 182-186.

Aitzema III. Deel bl 7-18. Groot Plak II. Deel, bl. 562.

den Koning van Denemarken en zyn Tolbedienaars eenen geruimen tyd aangedaan. 1645.

Den vyfden van October dezes jaars verkregen die van Enkhuizen op hun verzoek van de Staten van Holland en Westvriesland het Privilegie en Octrooi van het heffen der tachtigsten Penning ten behoeve van hunne Stad, by alle verkopingen van inmeubele goederen, als Huizen, Gronden, en Landen, dewelke aldaar zouden verkocht worden, boven den veertigsten Penning die het Land daar van genoot. Om dit Voorrecht en vergunning te erlangen, hadden de Wethouderen aan hunne Ed. Groot Mog. vertoont, dat dewyl zy door Gods zegeningen bemerkten, dat de aanwas hunner Gemeente in het gehoor van Gods heilig Woord dagelyks zo toenam, dat de twe ordinaire Kerken hunner Stede daar inne gepredikt wierd, voornamentlyk op Zondagen voor en na den middag, niet genoegzaam waren dat de voorschreve Gemeente daar inne met het gehoor der Predikatien bequamelyk konde worden gedient, hadden zy goedgevonden, om den yver en lust hunner Gemeente meer en meer te begunstigen, dat noch een derde plaatse tot de Predikatie van Gods heilig Woord binnen hunne Stad zoude worden geopent en toegeëigent, daar toe zy wel een goed en bequaam Gebouw (van ouds de Monnikke-Kerk genaamt) binnen hunne Stad hadden, 't welk in zyne muragie, pilaren en dak bequaam was, doch daar aan grote kosten van deuren, glazen, vloeren, stoelen, banken en andere noodwendige reparatien zouden moeten worden gedaan, welke onkosten zy niet wel uit de ordinaris inkomen hunner Stede zouden konnen vervallen, overmits hunne gemelde Stad, die wel voor drie vierde parten op den aanslag van de Zuiderzee was gelegen, jaarlyks zeer grote en zware reparatien aan Muur- en Paal-werken had te dragen en te onderhouden, daar door het voorschreve inkomen hunner Stede niet alleen jaarlyks wierde gebruikt, maar inderdaad daar toe geensins bestand was, veel min dat zy daar uit zodanige nieuwe onkosten, als tot de reparatie van de voornoemde Kerk van node zouden wezen,

Enkhuizen verkrygt het Octrooi tot het heffen van den tachtigsten Penning van de verkoping der inmeubele goederen.

Handv. van Enkh bl. 113.

Vertoog van de Wethouderen om dat voorrecht te erlangen.

Ten einde daar door een derde Kerk tot den Godsdienst bequaam te maken.

't Geen uit de inkomsten van de Stad niet kon geschieden.

1645. zouden konnen vervallen: weshalven zy te rade waren geworden zich te addresseren aan hunn Ed. Groot Mogende, eerbiedig verzoekende, dat het hunne Ed. Groot Mog. mogte gelieven, inzigt nemende op de voorschreve redenen en andere goede motiven, hen goedgunstig te verlenen en toe te staan, tot bevordering van zo goeden werk, een favorabel Octrooi, om voortaan binnen hunne Stad en de Jurisdictie van dien te mogen heffen en ontfangen den gemelden tachtigsten Penning van alle Verkopingen van Huizen Gronden en Landen, omme daar mede de gezegde onkosten van de reparatien en 't onderhoud van de gemelde derde Kerk daar uit te mogen vervallen. Welk Octrooi hen, gelyk gezegt is, van hunne Ed. Groot Mog. op dit hun Vertoog en verzoek, ook is verleent en toegestaan. Waar na de Monnike Kerk binnen de Stad Enkhuizen tot een derde plaats ter oeffeninge van der Gereformeerden Godsdienst is geschikt en bequaam gemaakt.

De Monnike-Kerk te Enkhuizen word tot den Godsdienst bequaam gemaakt.

1646.

De Quakzalvery word te Enkhuizen verboden.

De Heren Wethouderen droegen niet alleen zorge voor den Geestelyken, maar ook voor den Lichamelyken welstand hunner Ingezetenen, en verboden in den aanvang van het volgende jaar alle Quakzalvers 't zy Mannen of Vrouwen, die zich te vermeten de Geneeskunde binnen hunne Stad te oeffenen, of te ondernemen de gebreken der Menschen te helpen en te genezen, op verbeurte van zeventien gulden (1.). Zy beraamde ook eene Ordonnantie voor de Brouwers, om alle bedrog zo ten opzichte van de vaten als van de verscheide soorten der Bieren te verhinderen (2.). Ook hebben ze ten nutte en voordele van de Scheeps-timmerluiden, den dertigsten van Maart, hen eenen Gildebrief verleent (3.). Men kreeg in de maand Mei tyding dat de Duinkerkers met dertien of veertien Schepen in de Noordzee kruisten; waar op men den L. Admiraal Tromp last gaf om hen te verjagen, en zich dan naar de Kusten van Vlaanderen te begeven. Dan eer zulks kon geschieden namen ze noch eenige Hollandsche Schepen, daar onder ook een Fluit daar op een Enkhuizer Schipper was, geladen met Klaphout, komende van Koningsbergen, die ze te Oostende

(1.) *Keuren van Enkh. bl.* 393.

Ordonnantie voor de Brouwers.

(2.) *Keuren van Enkh. bl.* 239.

De Scheeps-timmerluiden krygen een' Gildebrief.

(3.) *Keuren van Enkh. bl.* 306.

Duinkerkers komen weêr in de Noordzee.

J. Commelyn 't Leven van Fr. Henr. II. Deel, bl. 207.

de hebben opgebragt. Daarentegen wierden door de Hollanders weêr verscheide Duinkersche Kapers genomen: Doch sedert dat de Franschen de Stad Duinkerken in dit jaar belegert en verovert hadden, is 'er met de Spanjaarden ter Zee niets merkwaardig voorgevallen. 1646.

Midlertyd hebben de Heren Burgemeesten en Regeerders van Enkhuizen getracht hunne Schuttery in goede ordre te houden. Zy hadden by ervaarnis bevonden de ongelegentheid en wanorde, waar in hunne Burgery in het optrekken, door het menigvuldig schenken en ontydig drinken, was vervallen, en sommigen zich niet ontzagen, moedwillig in de Vaandels te schieten, tot grote en menigvuldige kosten voor de Stad. Tegen deze onbehoorlyke dartelheid, hebben de gemelde Heren den tienden van Julius eene Ordonnantie aangaande het Optrekken van de Schutters beraamt en vastgestelt, waarby zulks ontydig schenken, en onhebbelyke, dertele en honende maniere van schieten wierd verboden op pene in deze Willekeure gemelt. Zy beraamden ook een Keure op de Victorie-vuren, tegen alle moedwillige en onbehoorlyke baldadigheden, die gemeenlyk van sommigen wierden gepleegt, wanneer men door de Stad de gewoonlyke vreugde-tekenen betoonde, in 't vuren en branden van Piktonnen, over eenige merkelyke weldaden en overwinningen, door den Almagtigen en goedertierenen God aan deze Landen verleent. En dewyl de Respective Collegien van de Ed. Heren Schout, Burgemeesteren en Schepenen der Stad Enkhuizen, zich hoe langer hoe meer bezwaart en overvallen bevonden met menigvuldige Processen en verschillen over zaken van kleine waarden, als ook met verscheide verdrietige questien, kyvagien, krakkelen en injurien, waar door de zaken van groter gewigte wierden opgehouden en vertraagt, tot merkelyk nadeel en schade der Ingezetenen: zo hebben de Heren Wethouderen, om daar in zo veel doenlyk was te voorzien, den vyftienden van November dezes jaars beraamt en vastgestelt eene Ordonnantie voor Commissarissen, op 't stuk

Keuren tegen 't drinken en onbehoorlyk schieten der Schutters. *Keuren van Enkh. bl.* 399.

Ordonnantie op 't Victorie-vuren. *Keuren van Enkh. bl.* 400.

Commissarissen van kleine zaken te Enkhuizen aangestelt. *Keuren van Enkh. bl.* 161-164.

1646. ſtuk der kleine of mindere Gerechtzaken, welker Bank voortaan zouden beſtaan uit vyf gequalificeerde Perſonen, die alle jaren in Januarius zouden verkoren en beëdigt worden, om, geaſſiſteert met eenen Secretaris, of gezworen Klerk, driemaal in de week, te weten Dingsdags, Donderdags, en Zaterdags, Recht te houden over alle zaken tot vyftig guldens en daar onder bedragende; ook over alle actien van injurien, kyvagien en verſchillen van woorden; als mede over alle civile actien in feiten, als dreiginge, vechtinge en dergelyken. Het geen verder tot deze Rechtbank behoort kan men lezen in de Keure en Ordonnantie daar op door de Heren Wethouderen gemaakt, en door de Ed. Heren Staten van Holland en Weſtvrieſland, den zeven en twintigſten van December dezes jaars goedgekeurt en bekrachtigt, met laſt aan allen en een iegelyk dien het aangaan mogt, zich daar naar te reguleren.

1647. Prins Fred. Henrik ſterft. Zie *Aitzema*, *Commelyn* 't *Leven van Fr. Henr.*, *Le Clerc* en meer anderen op dit jaar.

's Jaars daar aan, den veertienden van Maart, overleed zyn Hoogheid Frederik Henrik, Prins van Oranje, Stadhouder van Holland, enz in den ouderdom van vierentzeſtig jaren, één maand, en vier dagen, en zyn Lyk wierd, na eenige dagen ten toon geſtaan te hebben, den tienden van Mei daar aan volgende, te Delft met veel ſtacy begraven. Zyn Zoon Prins Willem de II. is hem in het Ampt van Stadhouder enz. gevolgt.

De Weſtindiſche Maatſchappy tracht met de Ooſtindiſche te vereenigen. *Aitzema III. Deel*, *bl.* 103.

Het had met de Weſtindiſche Maatſchappy, ſedert eenige jaren zeer ſlegt gegaan; en zy aan 't zinken zynde, had, om zich boven te houden, dikwils getracht zich met de Ooſtindiſche te vereenigen: dan dees' had daar toe geen luſt; en gezien hebbende dat de magtigſte belanghebbers van de Weſtindiſche Maatſchappy de vernieuwing van haar Octrooi tegen hielden, om ten minſten een aanmerkelyk onderſtand voor hunne Maatſchappy van haar te trekken, had de Ooſtindiſche rond uit verklaart, eer te zullen dulden dat haar Octrooi vernietigt wierde, dan de voorgeſlagene vereeniging aan te gaan: menende zich zonder Octrooi wel te zullen handhaven, en dat in alle geval de Steden en Veſtingen die zy in had haar in

in eigendom toebehorende, zy die zoude konnen verkopen, zelfs aan den Koning van Spanje. Na veel gehaſpel wierd eindelyk, den tweëntwintigſten van Junius dezes jaars, haar Octrooi vernieuwt voor den tyd van vyfentwintig jaren (1.). Den vierden van de volgende maand, wierd ook het Octrooi van de Weſtindiſche Maatſchappye verlengt (2.). In dit jaar wierden Tractaten geſloten met Denemarken en Moſcoviё nopende de vaart in de Ooſt- en de Noordzee, om te gaan naar Archangel, 't welk toen de eenigſte plaats was, waar na men Schepen zond om in Moſcovie te handelen (3.).

1647. Het Octrooi van de Ooſt- en Weſtindiſche Maatſchappyen word verlengt.

(1.) Zie *Aitzema I. D. bl.* 161. *Groot Plakkaatb. I. Deel, bl.* 546.

(2.) *Groot Plak. I. Deel, bl.* 595.

Tractaten met Denemarken en Moſcoviё.

(3.) *Aitzema III. Deel, bl.* 177. 218. *Groot Plak. II. Deel, bl.* 567.

In den aanvang van het jaar zeſtien honderd acht en veertig, den twintigſten van Januarius, hebben de Heren Wethouderen van Enkhuizen eene Ordonnantie of Gildebrief verleent aan het Lakenkopers en Lakenbereiders Gilde binnen hunne Stad, beſtaande uit eenige Artykelen, waar naar zich de Gildebroeders te hadden gedragen. Den derigſten van Januarius wierd de Vrede te Munſter tuſſchen de Koning van Spanje en de Heeren Staten Generaal, door hunne wederzydſche Gevolmagtigden, getekent. In het eerſte Artykel van dit Vrede tractaat „ verklaart de Koning van „ Spanje, en erkent dat de Heren Staten Generaal der „ Vereenigde Nederlanden, en de reſpective Provincien „ van denzelven, met alle hare geaſſocieerde Landſchap„ pen, Steden en aanhorige Landen, zyn vrye en Souve„ reine Staten, Provincien, en Landen, op de welken, „ noch op hare geaſſocieerde Landſchappen, Steden en „ Landen hy Heer Koning niet en pretendeert, noch nu „ ofte namaals, voor hem zelven, zyne Succeſſeurs en Na„ komelingen immermeer iets zal pretenderen; en dien„ volgens te vrede te zyn met dezelve Heren Staten te „ ſluiten, gelyk hy doet by dezen jegenwoordigen, een „ eeuwige Vrede. " Hier door wierd deze Republyk voor vry en Souverein verklaart, zonder eenige dubbelzinnigheid; daar de Koning van Spanje by het Traktaat van Beſtand in den jare 1609. niet anders had willen verklaren, dan dat hy met de Staten handelde, gelyk met die van

Gildebrief voor de Lakenkopers te Enkhuizen.

Keuren van Enkh. bl. 286.

De Vrede met Spanje en de Staten word geſloten en getekent.

Zie *Aitzema III. Deel, bl. p.* 259. *enz. Vervolg op J. v. den Sande. J. Le Clerc II. Deel, bl.* 476. *enz. Groot Plak. I. Deel, bl.* 79.

 vrye

1648. vrye Volken. Dus is die bloedige Oorlog met Spanje dewelke tagtig jaren geduurt had, geeindigt door een ganſch eerlyke, voordelige, en gewenſchte Vrede. Men begon te dezer tyd te merken, dat het Noorder Gat (zynde de toegang ter Zee naar de Stad Enkhuizen) van tyd tot tyd droger en ondieper wierd, ja eindelyk onbequaam zoude worden, ten ware door gedurigen arbeid dagelyks grote menigte van Zand uit het zelve wierde geviſcht, en alzo voor meerder droogte bewaart. Doch dewyl dit zeer grote koſten voor de Stad zoude veroorzaken; zo hebben de Wethouderen tot vermindering van de koſten, en om het Zand beter quyt te raken, den negenentwintigſten van April goed gevonden te belaſten, dat niemant eenig Zand binnen deze Stad of derzelver Rechtsgebied, tot ballaſte van zyne Schepen zou mogen kopen of aan anderen verkopen, zo lange by de gemelde Stad Zand zou wezen te vinden. Hier door wierd niet alleen het gemelde Noorder Gat diep gehouden, maar men verkocht het Zand, dat men uit het zelve viſchte, om met het Geld, 't geen 'er van quam, de koſten van 't arbeidſloon eenigſins goed te maken.

't Noorder Gat te Enkhuizen word droger, en men ſtelt ordre om 't te diepen. *Keuren van Enkh. bl.* 304.

Tot noch toe was het onderhoud van den Weſtvrieſchen Zeedyk niet gebragt tot een' gemenen laſt van alle de Ingelanden, maar het aandeel en portie van ieder Dorp in den Dyk gebleven tot laſten en koſten van elk Dorp in 't byzonder. Hier uit rezen ſomwyle vele klagten en zware queſtien tuſſchen de reſpective Ambachten wegens ieders aandeel tot reparatie en onderhoud van den gemenen Omringdyk, achtende ſommigen daar by benadeelt, en boven hun vermogen, naar proportie van hunne mede Ingelanden, bezwaart te zyn. Het Hof van Holland deed te dezer tyd wegens dergelyke zware verſchillen nopende den Weſtvrieſſchen Omringdyk, tuſſchen de Burgemeeſters en Regeerders dezer Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, de platte Landſteden en Dorpen van Drechterland, impetranten in R. A, midſgaders den Dykgraaf en de Gecommitteerden van de vier Noorder-Koggen met hen luiden gevoegt ter eenre, tegen den Dykgraaf van Geenmer-

Verſchillen wegens het onderhoud van den Weſtvrieſchen Zeedyk.

't Hof doet uitſpraak over die verſchillen. *Hand. van Enkh. bl.* 124.

am-

ambacht, en Schager-Koggen, Waertgeerſen en Urſem, 1648.
midsgaders de Gedeputeerdens van de Nieuwdorper Koggen Gedaagdens ter andere zyde, den dertigſten van Mei dezes jaars 1648. de volgende uitſpraak: „ dat 't Hof ge-
„ hoort hebbende rapport van de Commiſſien, daar voor
„ partyen gecompareert waren geweeſt, heeft na rype de-
„ liberatie, verklaart en geordonneert, dat 'er eene gene-
„ rale herſtoeling van den Weſtvrieſſchen Omringdyk zou
„ worden gedaan, en gemaakt eene generale behoorlyke
„ vergelyking van laſten in den zelven Ringdyk, over de
„ Landen van alle de vier delen of Ambachten, en gevol-
„ gen van dien, onder dien Ringdyk gelegen: en verklaarde
„ voorts dat partyen geſamentlyk of anderſins de meeſte
„ geintereſſeerde zouden vermogen aan de Ed. Groot Mog.
„ Heren Staten van Holland en Weſtvrieſland te verzoeken
„ Commiſſariſſen, om beneffens Commiſſien van dezen
„ Rade, naar proportie van elks grote, magt en laſten;
„ en voort alles geconſidereert, wat in conſideratie behoort
„ genomen te worden, de voornoemde gemeene herſtoe-
„ ling en behoorlyke vergelyking te doen, zulks als de ge-
„ legentheid der zaken in 't particulier, en dienſt van 't
„ Land in 't generaal bevonden zou worden te vereiſſchen,
„ en compenſeerde om redenen de koſten van de Proces-
„ ſen. " Dan deze Verſchillen wierden naderhand voor den Hogen Raad gebragt, en daar verliepen noch eenige jaren eer dezelve wierden bygelegt.

En Ordonneert eene generale herſtoeling.

Den vyfden van Junius op welken dag tachtig jaren te voren de Graven van Egmond en Hoorn te Bruſſel zyn onthoofd, wierd de eeuwige Vrede, zo wel in Spanje als in de Vereenigde Nederlanden, met grote vreugde, afgekondigt; wordende daar over den tienden dier maand alom in alle Kerken dezer Landen een dankzegging gedaan, en voorts dien dag met vreugde vuren en allerlei tekenen van blydſchap geviert (1.). Het Verdrag wegens den Koophandel, tuſſchen Spanje en deze Landen, wierd ook noch voor het uitgaan van dit jaar getroffen. Na het verdwynen van de rampen des Oorlogs, wierden de Nederlanden door an-

De Vrede met Spanje word afgekondigt.

Groot Plak. I. Deel, bl. 106. *Aitzema III. Deel, bl.* 272.

(1.) Zie *het Vervolg op J. van den Sande.*

1644. dre zware plagen des Hemels aangetast, en men had verscheide jaren achter een met ongematigde en onvruchtbare saisoenen te stryden. Dit jaar begon en eindigde met regen en vochtigheid; noch Winter noch Zomer hadden hun behoorlyk saisoen: want de Winter was byna zonder Vorst, en de Zomer zonder droogte, met een schrale, koude en gure lucht, waar door alle Veldvruchten bedorven en verrotten. „ De Inwoonders des Lands, (zegt de Heer *Costerus*) sidderden van wegens de Plasregens Als wy ook „ zaten in Gods huis, en in onze eigene huizen, en hoorden dat gestadige gedruis des regens dag op dag, en bedachten dat droevig bederf des gewas, het welk daar op „ volgde, het was min noch meer als of het water ons op „ het herte viel, zo dat de koude grillen ons langs den „ rugge liepen. " De Weiden lagen op vele plaatsen in 't midden van den Zomer plas, en als in 't water verdronken. Hier door kon 't Vee geen gezond voedsel bekomen; de Schapen wierden gallig, en stierven by gansche troepen, gelyk ook vele Koeyen en Paarden, alle vleesch wierd uittermaten duur: Het meeste gras wierd door 't water verdorven. Hooi was 'er ook weinig gewonnen, maar verrotten veel al op het veld. De Hollandsche Boter en Kaas zo ook het Spek en andere eetbare waren liepen tot hogen prys, en men verkocht één pond Schapen vleesch voor tien stuivers. De duurte in 't Koren was nochtans zo groot niet; om dat de Oostersche Landen dit vochtig weder wel eenigsins, maar niet zo veel als Holland gevoelt hadden (1.). De Oostindische Maatschappy bloeide onderwyle te dezer tyd hoe langer hoe meer: want door het goed bestier derzelver Bewindhebbers wierd den handel in en op Oostindiën zo vastgestelt, dat jaarlyks tien of twaalf Schepen, rykelyk met kostelyke Koopmanschappen geladen, in de Vereenigde Nederlanden aanquamen: zo dat de voornaamste styl der negotie en welvaart van Holland en Zeeland, en in 't byzonder ook van de Stad Enkhuizen daar in bestond.

Veel Regen en onrydige Saisoenen.

Dierte in het Suivel.

(1.) *Aitzema III. Deel, bl.* 272. *Commelin Beschr. v. Amst. bl.* 1178. *F. Costerus Nederl. Vleek en Zegen bl.* 15. *J. Picardt Chron. van Drenth. bl.* 384.

De Oostind. Maatschappy is te dezer tyd zeer bloeyende.

Vervolg op J. van den Saude op dit jaar.

In het volgende jaar, tusschen den zesden en zevenden van Januarius, was 'er een ongehoorde en grouwsame Storm-

Grouwsame Stormwind.

Storm-wind in de Nederlanden, waar door meest alle huizen en daken wierden beschadigt. Eenigen meenden dat 'er een Aardbeving mede vermengt was (1.). In den aanvang van dit jaar wierd te Enkhuizen een zeer zwaar fondament geleit tot een nieuwe stenen Poort, genaamt de Wester- of Koe-poort, die tot noch toe maar een houten Poort geweest was, staande op het einde van de nieuwe Westerstraat. In de maand Mei daar aan volgende begon men deze nieuwe Poort te metselen: eenige Kinderen van de voornaamste der Stad leiden ten aanzien van vele Menschen de eerste stenen op het gemelde fondament; ten dien einde quamen ze met schootveltjes voor, en met troffeltjes en maatstokjes in de handen, zynde voor het overige zeer cierlyk en fraai gekleed. Voorts wierd deze Poort tot ontrent drie voeten boven het verwelf opgemetselt en by provisie met pannen gedekt. Zy is een fraai en deftig gebouwt, en men was voornemens een cierlyke kap op dezelve te stellen; dan daar verliepen noch vele jaren eer zulks geschiedde (2.) In dit zelfde jaar is ook de Poort of Toren by Willigenburg ontrent de helft verhoogt, en dezelve is nu in tyd van nood een schone vastigheid. Men heeft 'er ook een spits opgemaakt, en Klokken daar in gehangen. Doch dit laatste schynt negen jaren daar na eerst geschied te zyn.

1649.

(1.) *Commelin Beschr. van Amst. VI. Boek.*

De nieuwe Westerpoort te Enkhuizen word gebouwt.

Korte *Hist. van Enkh.* op dit jaar.

(2.) Zie deze *Historie* beneden op 't jaar 1720.

De Toren by Willigenburg word opgemaakt.

Men had nu weêr te worstelen met een slecht saisoen: want daar men in 't voorlede jaar zo overvloedigen regen gehad had, dat het Veldgewas meest bedorf, waar uit een grote schaarsheid en dierte ontstond; zo had men nu in tegendeel zo heeten en dorren Zomer, dat de Veldvruchten alzo schraal om quamen door de gedurige droogte, als in het voorgaande jaar door den veelvuldigen en gestadigen regen. Het Koren wierd als toegeschroeit en verbrand, het gras verdorven, de Beesten loeyden om voeder, en bromden om water (3.), nadien byna alle sloten en beken waren uitgedroogt: dies steigerden alle eetwaren noch al meerder in prys. Na dat de lang gewenschte Vrede met Spanje was gemaakt, bevond men dat 's Lands Schatkisten door dien tachtig jarige Oorlog genoegsaam waren uitgeput. De Generale

Slecht Saisoen door grote droogte.

(3.) *F. Costerus Nederlands Vloek en Zegen, bl.* 15.

's Lands Schatkisten zyn door den Oorlog met Spanje uitgeput, en 't Land is belast met grote schulden.

1649. rale Staten zagen geen kans om de renten te betalen van de penningen ten kosten van den Oorlog opgenomen. Men verminderde op aanraden van Holland de renten der Obligatien van den penning zestien tot op den penning twintig. Men dankte verscheide soort van Schepen af, om de kosten te besnoeyen, en eenige weddens, die den Staat tot last verstrekten, zonder eenige vrucht daar van te hebben, wierden afgeschaft. Holland alleen was aan achterstal van de troepen, die het tot zynen lasten had genomen, schuldig drie Millioenen zes honderd en zestien duizend gulden; was ook vry wat schuldig aan de Admiraliteit, en de Westindische Maatschappy; en daarenboven belast met Obligatien, waar van het de renten moest betalen, welke een zeer grote somme beliepen. De andere Provincien waren ook met dergelyke schulden bezwaart. 'T was dan noodzakelyk, dat men sprak van de troepen te verminderen, die men onderhield. De Raad van State deed een voorslag wegens die vermindering. Doch Holland daar mede niet te vrede, drong aan op een groter vermindering van Krygsvolk, en besloot dit voor zich zelven te doen. De Prins van Oranje en de andere Provincien waren daar over misnoegt en kantten zich daar tegen. Wy verhalen dit om dat hier over niet weinig gehaspel en binnenlandschen twist viel, die noch wel zes maanden van het volgende jaar duurde (1.): en waar in de Stad Enkhuizen, zo wel als de andere Steden dezer Provincie, haar deel had.

Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 273. 280. 295. 330.

Men spreekt van de troepen te verminderen.

Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 341 - 343. 346 - 365. 382. 388.

Verschil daar over tusschen Holland en den Prins van Oranje.

(1.) Zie *Wicquefort III. Boek, bl.* 139. *enz.*

De Heren Wethouderen van Enkhuizen hebben, om den voortgang en aanwas van het Pausdom te verhinderen en te stuiten, den eersten van November dezes jaars een Keure gemaakt, waar by den Roomschgezinden verboden wierd eenige nieuwe Altaren of iets daar toe behorende in eenige huizinge of woninge der Pausgezinden binnen deze Stad of derzelver Rechtsgebied te maken of op te rechten; maar in tegendeel gelast, dat zodanige Altaren, met den aankleven van dien, die alrede gemaakt en opgerecht waren, in den tyd van veertien dagen zouden moeten afgebroken en weggenomen worden, zonder dezelve naderhand weder te mo-

Het oprechten van Altaren enz. den Roomschgezinden te Enkhuizen verboden.

Keuren van Enkh. bl. 370.

mogen oprechten: en wie na de publicatie dezes, en 't verloop van den voorschreven tyd zou bevonden worden (gelyk daar toe een speciale visitatie alomme zou worden gedaan) zyn Altaren niet weggenomen te hebben, zou verbeuren de somme van twe honderd curenten guldens. Dat ook niemant van de Pausgezinden zouden vermogen van 't eene huis in 't ander te hebben of maken eenige secrete of andere toegangen. Ook wierd verboden in particuliere Huizen, Schuuren, Velden Schepen en Schuiten binnen deze Stad en resort van dien, eenige vergaderingen of samenkomsten van Mannen of Vrouwen te houden, om de Paussélyke exercitie te doen of te horen op verbeurte van twe honderd guldens. 1649.

De Heer en Mr. Lucas Timman Secretaris van Enkhuizen en van wegen dezelve Gecommitteert ter Vergaderinge van hunne Ed. Groot Mog. de Heren Staten van Holland en Westvriesland, vertoonde te dezer tyd aan zyn Hoogheid Willem de II. Prinse van Oranje, de Actens van Prins Willem den I. en de Staten dezer Landen, wel eer ten voordelen van de Semeinen gepasseert, en verzocht zekere bediening voor iemant die aan de gemelde Semeinen was getrouwt. Waar op de Prins antwoordde, dat hem die Actens wel bekent waren, en genegen was de effecten van dezelve te laten genieten by allen die daar toe waren gerechtigt. Weinig maanden daar na, op den vierden van Junius, wierd 'er aangaande de gereze en onbeslechte geschillen wegens den Westvrieschen Ringdyk, hangende voor den Hogen Rade in Holland, ter delegatie van de Ed. Groot Mog. Heren Staten van Holland en Westvriesland, volgens derzelver Sententie van den dertigsten van Mei 1648. gewezen, tusschen de Burgemeesters en Regeerders der Steden Hoorn, Enkhuizen, en Medenblik, en de Platte Land-steden en Dorpen van Drechterland, Requiranten *, mitsgaders Dykgraaf en Gecomitteerdens van de vier Noorder Koggen met hen luiden gevoegt ter eenre, op en tegens den Dykgraaf van Geestmer-Ambacht en de Schager Koggen, Waartgesen en Ursem, mitsgaders Gedeputeerden van de Nieuwdorper Koggen gerequireer-

1650. Verklaring van den Prins omtrent de Voorrechten der Semeinen. *Korte Deductie aangaande de Actens der Semeinen*, *bl.* 15. 29.

Het Hof van Holland ordonneert een provisionele verstoeling aan den Westvrieschen Zeedyk. *Handv. van Enkhuizen bl.* 125. 126.

* *Eischers.*

1650. reerden * ter andere zyde, door den gemelden Hogen Rade over de generale verstoeling van den gemelden Ringdyk, een provisioneel verdrag gemaakt, waar by het Hof van Holland ordonneerde, „ dat tot meerder verzekertheid van „ het gemene Land van Westvriesland, tegens inbreuk of „ inundatien by provisie en in maniere van gemene Dykagie, tot alles zo ordinaris als noodwendige extraordinaris „ onderhoud, reparatien en werken, die aan den gehelen „ Westvrieschen Omringdyk of eenig gedeelte van dien in „ eenige van de Ambachten zouden worden besteed, gemaakt en omgeslagen, na date van den vyfden July dezes „ jaars 1650. by ieder van de partyen contendenten † zou „ worden contributie gedaan, in zulken voegen, dat by „ Drechterland zou worden opgebragt en gedragen vyf en „ dertig guldens, by de vier Noorder Koggen acht en „ twintig guldens, by Geestmer-Ambacht twintig guldens, by de Schager-Koggen acht guldens, en by de „ Nieuwdorper-Kogge zeventien guldens in elk honderd „ gulden, minder en meerder contributie naar advenant: „ blyvende ieder van de verschillende partyen vry, ingevalle eenige van hen by deze provisionele dispositie mogten meinen bezwaart te zyn, hunne doleantien dienthalven in te brengen enz." Daar na ‡ is door den Hogen Raad in de bovengemelde quoten, by wyze van accoort, of by een nadere provisionele Sententie eenige verandering gemaakt, 't geen wy op zyn plaats zullen melden (1.). Dus wierd het onderhoud van den Westvrieschen Zeedyk, sedert dezen tyd gebragt tot een' gemenen last van alle de Ingelanden. Doch dewyl in deze Historie dikwils word gewag gemaakt van dezen Zeedyk en derzelver rampen, herstelling en onderhoud, zo vertrouwe ik den Lezer geen ondienst te zullen doen, de Regering en Bestiering van den zelven kortelyk aan te wyzen.

* *Gedaagdens.*

† *Twistende partyen.*

‡ *Den 24 Maart 1657.*

(1.) Zie *beneden op 't jaar 1657.*

De Regering van den Westvrieschen Zeedyk.

S. Lakeman Ontwerp over den Westv. Zeedyk bl. 2-4.

Het opzigt van den gehelen Westvrieschen Dyk plagt in den beginne alleen geheel en al te staan aan den Bailliuw van Medenblik; maar naderhand is deszelfs Regering en Bestiering verdeelt in vier onderscheide Dykgraafschappen of

Van de Dykgraven en Heemraden.

of Ambachten, als Drechterland, de vier Noorder-Koggen, Geestmer-Ambacht, en de Schager en Niedorper-Koggen, allen in 't stuk van Dykszaken, ieder in zyn eigen Ambacht, met zyne Heemraden geassisteert, hebbende hoge Jurisdictie en doende recht by arrest, zonder provocatie, als aan 't Hof en den Hogen Rade van Holland, over allerhande Dykzaken zelfs tot de Dood. Welke Dykgraven en Heemraden met de Waarschappen, elk in zyn Ambacht, boven Menschen geheugen altyd zyn geweest in de vredige Possessie van elk hunnen onderhorigen Dyk te mogen laten maken naar hun lieder Keure en Ordonnantie, en by gebreke van dien wierd het door den Dykgraaf zelf gemaakt op dubbel gewin, en het Dykplichtige Land daar voor uitgewonnen. Ieder Ambacht heeft zyne byzondere Waarschappen, die eigentlyk met den Dykgraaf in de Dyk-Regeringe hebben 't volkomen bewind van ieder Stads ofte Dorps * aanbestoelden Dyk een Jaar lang, daar toe expresselyk aangestelt door de Regenten van ieder plaatse uit de bequaamste Personen, die benevens den Dykgraaf en Heemraden zodanige besluiten nemen, als 'er naar tyds gelegentheid vereischt worden, by vergelykinge gesproken, een Collegie uitmakende, zo veel als de Vroedschappen in de beslote Steden; welke Waarschappen met den Dykgraaf elk op hun aanbetrouwde Post, en den Secretaris ordinaar half April maken een Petitie wat zy oordelen dat, zo tot reparatie als tot verbetering dient te worden gemaakt in den volgenden Zomer. In Drechterland word zulks genaamt een Loze Beraminge; doch in Waterland noemt men dit een Voorvindinge. Voor het overige is elk verplicht in zyn district wel toe te zien dat alles word gemaakt volgens de bestedinge, die publyk word gedaan, als ook de inkoop van nodige materialen en dat de Aannemers worden betaalt, de penningen omgeslagen, en gecollecteert enz. Hebbende ieder Ambacht één Secretaris onder den Eed staande, die hy in handen van den Dykgraaf in den name van den Souverain moet afleggen. Ook is met het invoeren van de gemene Westvriesche Dykagie den dertigste van Julius dezes jaars 1650.

1650.

Van de Waarschappen.

* *Dit is te verstaan zo als 't onderhoud van den Dyk aan ieder Stad, Dorp of Hoofdmanschap oudstyds is toegeschikt.*

Van het Collegie der Hoofd-Ingelanden.

1650. 1650. in gevolge van 't provisioneel Verdrag (wegens zekere zware questien over het contribueren tot onderhoud van den Westvrieschen Zeedyk, tusschen de respective Ambachten voor den Hogen Rade ongedecideert hangende) aangestelt een Collegie van Hoofd-Ingelanden, als drie uit Drechterland, twe uit de vier Noorder-Koggen, twe uit Geestmer Ambacht, één uit de Schager, en één uit de Niedorper-Koggen. In dit Verdrag ordonneert onder anderen de Hoge Raad: „ dat, blyvende de Dykgraven, Heemraden, „ ende Waarschappen van de respective Ambachten van „ Westvriesland, elks in zynen in hunne oude herkomen „ ende Privilegien onvermindert en ongekreukt, de Waar- „ schappen, elk in zyn Ambacht ofte Koggen, gelast en- „ de gevolmagtigt van hunne Burgemeesters ende Landryk- „ sten, ofte andere Principalen naar gewoonte der plaatse „ komende, by meerder stemmen zullen kiezen en com- „ mitteren eenige Hoofd-Ingelanden, als namentlyk in „ Drechterland drie, in de vier Noorder-Koggen twe, in „ Geestmer-Ambacht twe, in de Schager-Kogge één, ende „ in de Niedorper-Kogge één, ende dat die negen Per- „ sonen uit de considerabelste Ingelanden van het gansche „ Lichaam der contribuerende, ende Dykpligtige Landen „ van Westvriesland, elks in den zynen, alzo gekozen, zullen „ maken een Collegie van Hoofd-Ingelanden, die met de „ Dykgraven, in welkers respective Districten eenige werken „ van importantie mogen voorvallen te maken, zullen wer- „ den beschreven, omme benevens dezelve Dykgraven de „ noodzakelykheid van dien, by oculaire inspecctie op te ne- „ men, dezelve te beramen, ende, beraamt zynde, door de „ respective Dykgraven elks zyne Heemraden, ende Waar- „ schappen te laten aanzeggen, omme naar ouder gewoonte „ ende voortaan mede ten overstaan van de voorschreven „ Hoofd-Ingelanden, gekeurt, besteed ende beschouwt, „ als mede na de opmakinge de behoorlykheid van de vol- „ doeninge gerevideert ende nagechouwt te worden; dat „ mede de voorschreve negen Hoofd-Ingelanden, de ge- „ dane rekeningen der Waarschappen, Koggen en Am-

„ bach-

„ bachten ontfangende, examineren ende nazien zullen, ende den gemenen Omslag uit dezelve beramen, ende taxeren, voorts denzelven Omslag aan de Waarschappen van de respective Ambachten aanschryven, omme by hen luiden ingevordert, ende by de respective Ambachten ofte Koggen op assignatie betaalt te werden; dat mede, ingevallen eenige Ambachten nalatig blyven mogten in hunne Hoofd-Ingelanden, als voorschreven is, te committeren, ofte op ontfangene Beschryving te zenden, de andere presente, die desailleerenden ende absenten vervangen zullen, ende alles zyn voortgang ende effect hebben zal, niet anders, dan of zy mede present waren geweest." In dit Collegie van Hoofd-Ingelanden is tot noch toe geen verandering voorgevallen, zynde hun eerste werk van met den Dykgraaf in presentie van hunne Ed. Mog. de Heren Gecommitteerde Raden van 't Noorderquartier, of wel Commissarissen uit dezelve Vergaderinge gecommitteert van wegen hunne Ed. Groot Mog. de Heren Staten van Holland en Westvriesland, als Superintendenten of Oppervoogden van de Dyken in Drechterland; te doen beraminge over de Dyk-werken, en verders 't gene in 't bovengemelde provisioneel Verdrag is uitgedrukt; zynde tegenwoordig 't hoogste Gezach over de Westvriesche Dyken by dezelve hunne Ed. Mog. de Heren Gecommitteerde Raden van 't Noorder-Quartier, welke ook altyd present zyn by de publyke Inkopen en Hoofdschouwen, met zeer veel yver, oplettentheid en vigilantie. 1650.

Dit zy, zo ik achte, een genoegzame korte schets van de Westvriesche Dyks-Bestiering in 't algemeen; nu staat ons ook kortelyk te melden de Dyks-Regering van Drechterland in 't byzonder; dezelve bestaat in de volgende Personen en Collegien: te weten, twe Dykgraven, welken, gelyk wy gezegt hebben, jaar om jaar dat Ampt bedienen, als die van Hoorn in het oneven, en die van Enkhuizen in het even jaar *. Benevens deze Dykgraven zyn 'er vier Heemraden, uit ieder Kogge van Drechterland één, zynde de Heemraad van d' Ooster-Kogge altyd President, die de naaste

De Dyks-Regering van Drechterland.

Van de Dykgraven,

* Zie *boven bl.* 93. 94.

Van de Heemraden.

 plaats

1650. plaats aan den Dykgraaf bekleed, voor de Heemraden der drie andere Koggen van Drechterland. Deze President-Heemraad word by de Heren Burgemeesteren van Enkhuizen en Grotebroek genomineert en verkoren, namentlyk op deze wyze: wanneer de Dykgraaf van Hoorn zyn Ampt bedient, dat is in 't oneven jaar, dan maken de Burgemeesteren van Enkhuizen een nominatie van twe of drie Personen, en leveren die over aan de Burgemeesteren van Grotebroek, die daar dan uit kiezen één tot President Heemraad, dewelke als dan uit de Stad Enkhuizen koomt; maar in 't even jaar, wanneer de Dykgraaf van Enkhuizen het Dykgraafschap van Drechterland bedient, dan maken de Burgemeeren van Grotebroek insgelyks op hun beurt een nominatie van twe of drie Personen welke uit Grotebroek komen, waar uit de Burgemeesteren van Enkhuizen dan één verkiezen tot President Heemraad wegens de Ooster-Kogge. Maar die van de drie andere Koggen, als de Middel, Zuider, en Wester-Kogge, maken ieder een nominatie van vier Personen, en leveren dezelve over aan den Dykgraaf die dat Ampt bedient, dewelke dan uit ieder van de gemelde nominatien één verkiest tot Heemraden; en dus bestaat het Collegie van Heemraden uit vier Personen.

Van de Waarschappen.

Men heeft ook in Drechterland een Collegie van Waarschappen, 't welk bestaat uit één en twintig stemhebbende Leden: als namentlyk wegens *Hoorn* de Voorzittende, *Dampten*, *Enkhuizen*, *Westende*, *Bovenkarspel*, *Grotebroek*, *Lutjebroek*, *Hoogkarspel*, *Westwoud* en *Ouddyk* (deze twe laast gemelden hebben ieder wel één Waarschap, doch maken met hun beiden te samen maar één stem uit) *Binnewysend*, *Oosterblokker*, *Westerblokker*, *Swaag*, *Wervershove*, *Venhuizen*, *Hem*, *Wydenesse*, *Schellinkhout*, *Berkhout*, *Groshuizen* en *Oudendyk* (deze twe laatste hebben mede elk één Waarschap, doch maken te samen ook maar één stem uit) *Avenhorn* en *Scharwoud*, hebben met hun beiden ook maar één stem. Deze Leden zitten in dien rang, zo als wy ze genoemt hebben, wanneer dit Collegie is vergadert, 't welk nooit anders dan door den Dykgraaf, die dat Ampt bedient, word

t' sa-

't ſamengeroepen. Men heeſt ook aan te merken, dat alle jaren met het aanſtellen van Hoofd-Ingelanden worden gecommitteert uit 't Collegie van Waarſchappen vier Perſonen, die men noemt Commiſſariſſen van de beraming en overſlag der materialen, dewelke aſſiſteren by de vaſte beraminge van Drechterland, van de werken, die tot reparatie en beveiliging of verbetering van den Dyk voor het volgende jaar als dan beraamt worden, en die ook den overſlag maken der materialen, welke door hen aan de Hoofd-Ingelanden van Weſtvrieſland worden opgegeven, en hoe veel Houtwaren voor dat jaar dienen te worden ingekocht. Ook worden uit dat zelve Collegie van Waarſchappen ten zelven tyden gecommitteert twe, die genoemt worden Commiſſariſſen van 't Waterpas, welke aſſiſteren by den Dykgraaf, Heemraden, en Secretaris, wanneer die den Dyk rond gaan, om den zelven door den Peilder te laten peilen en Waterpaſſen, en vervolgens de Spykers te ſlaan, om de beſtede werken daar na voor dat jaar te beſchouwen. 1650.

Drechterland heeft ook éénen Secretaris. Voorts zitten de drie Hoofd-Ingelanden wegens Drechterland in 't Collegie der Hoofd-Ingelanden van Weſtvrieſland, in gevolge 't proviſioneel Verdrag van den dertigſten van Julius dezes jaars 1650. waar van we reeds hebben gewag gemaakt. Wyders reſideert één Heemraad in 't Collegie van den Hondboſſche wegens 't Kavel Drechterland, waar van een nominatie gemaakt word by den Dykgraaf en Waarſchappen van Drechterland, beſtaande in drie Perſonen, welke overgelevert word aan hunne Ed. Groot Mog. die daar dan éénen uitkiezen tot Heemraad van den Hondboſſche wegens 't Kavel Drechterland. Ook zitten twe Hoofd-Ingelanden wegens het gemelde Kavel in 't Collegie der Hoofd-Ingelanden van den Hondboſſche, welke altyd komen uit de Ooſter en Weſter Koggen van Drechterland. En eindelyk word wegens het Kavel Drehterland gezonden en gecommitteert één Warsman van den Hondboſſche. Hier mede vertrouwe ik den Lezer, een genoegzame korte ſchets gegeven te heb-

Secretaris en Hoofd-Ingelanden.

Leden die wegens Drechterland zitten in 't Collegie van den Hondboſſche.

1650. ben, zo van de Dyks-Bestiering van den Westvrieschen Zeedyk in 't algemeen, als van de Dyks-Regering van die van Drechterland, waar in de Stad Enkhuizen benevens de Stad Hoorn een groot deel heeft, in 't byzonder.

Negen Oostindische Retourschepen komen binnen. *Holl. Merc. I. Deel, bl.* 24.

De Oostindische Maatschappy ontfing den twe en twintigsten van Julius in de havenen dezer Lenden negen Retourschepen, geladen met vele Speceryen en andere kostbare Oostindische waren. Onder dezelve was 'er één voor de Kamer van Enkhuizen, en één voor die van Hoorn. Men kreeg met dezelve ook tyding van den goeden stand der zaken van de Maatschappy in Indiën, benevens de bevestiging der onheilen van 't vernuftig China, en van de vriendschap der Hollanders met het ryke en magtige Japan. Middlertyd bragten de Turksche Rovers den Ingezetenen dezer Landen veel schade toe, en verstoutten zich te dezer tyd dermaten, dat ze zich met een kloeke vloot Schepen omtrent het Kanaal lieten zien, en vyf Nederlandsche Franschvaarders weg namen. Ook leden de Onderdanen van dezen Staat zeer veel door de Fransche Roveryen in de Middelandsche Zee, wordende de schade alleen van de Kooplieden, die te Amsterdam daar voor wilden bekent staan, in dit en het volgende jaar, hen door die Rovers toegebragt, begroot verre over de honderd tonnen gouds. Dit geschiedde ten tyden van een volle vrede, en veroorzaakte grote stremming in den Koophandel en Scheepvaart dezer Landen, inzonderheid op de Levant en Middelandsche Zee.

De Turksche Rovers doen veel schade. *Holl. Merc. als boven.*

Ongematigde Saisoenen. *F. Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl.* 15. 16. *Chron. van Hoorn by F. Ryp. bl.* 152.

Benevens deze Menschelyke plagen voegde de Hemel de zynen. De Saisoenen waren nu sedert een jaar of drie zeer ongelyk, doch ongematigt en onvruchtbaar geweest. Men had twe jaren te voren een' zeer natten, en in 't voorlede jaar een' zeer drogen en dorren Zomer gehad, waar uit grote schaarsheid van Veldvruchten ontstond. Nu vielen 'er weêr, inzonderheid in den Na-zomer zo veel plasregenen, dat het gewas bedorf, en het onmogelyk was de Beesten in 't Veld te houden; dies waren velen genoodsaakt hun Vee uit de weyden te halen, en met schade te verkopen, of elders voedsel te zoeken.

On-

Onderwylen bleef de twist wegens de vermindering en afdanking van de troepen, tusschen Holland en den Prins nevens de zes andere Provincien noch duren, en wierd van wederzyden met grote hevigheid voortgezet. De Prins noch jong, en door de andere Provincien ondersteunt, wilde niet zwigten; en Holland wou niet gaarne, gelyk het vreesde, een gedeelte van van zyne vryheid verliezen, door van de andere Provincien zwaarder last opgeleid te worden, dan het zelf wilde betalen. De Staten van Holland eenige troepen, die ze betalen moesten afgedankt hebbende, schreven de Prins en de Raad van State aan de Officiers, datze de Staten van Holland wegens die hervorming der troepen niet hadden te gehoorzamen. Dit wierd den vyfden van Junius by de Staten Generaal goed gekeurt, die daarenboven noch veel gewigtiger besluit namen; te weten, dat 'er eene plegtige bezending zoude worden gedaan aan de Steden van Holland om haar te bewegen, dat ze niet langer wilden blyven staan op het afzonderlyk afdanken van eenige troepen: en men gaf ter zelver tyd den Prins van Oranje magt om hen te benoemen, die tot deze bezending zouden worden gebruikt, en dat wel zo velen als hy zou goedvinden. Hy wierd ook gemagtigt om nodige ordres te geven tot handhaving van de gemene rust, in zulker voegen dat de Unie van den Staat, met alles wat daar toe behoorde, wierd gehandhaaft; en dat alles wierd belet 't gene daar tegen zou mogen worden ondernomen. Dit geleek zeer wel naar de ordres, welke Prins Maurits van die zelve Staten in 't jaar 1618. had weten te bekomen (1.). De Gemagtigden van Holland wedersproken dit besluit opentlyk. Den volgenden dag verklaarde de Prins van Oranje in de Vergadering, dat hy zelf als Hoofd die bezending zou bekleeden. De Gemagtigden van Holland trachtten die bezending te beletten, en toonden datze een nieuwigheid, en tegen het gebruik was; maar vergeefs. De Prins vertrok, met de Gemagtigden die hy had verkoren, en een goed getal van Officiers, den achtsten van Junius naar Dordrecht, en den

1650.

De twist tusschen Holland en den Prins nevens de zes andere Provincien over het afdanken der troepen word met grote hevigheid voortgezet.

Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 406. 408. 427.

Men besluit een plegtige bezending aan de Holl. Steden te doen.

Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 408. 427.

(1.) *J. Le Clerc II. Deel, bl.* 505. *Wicquefort IV. Boek, bl.* 141. *enz.; met de Proeven. Aitzema Herst. Leeuw, bl.* 1-10.

De Prins verklaart zich tot Hoofd van die bezending.

Aitzema III. Deel, bl. 427. 428.

vol-

1650. Hy trekt eerst naar eenige Steden in Zuid Holland. *Aitzema III. Deel, bl.* 428 - 432.

volgenden dag naar Gornichem, daar twe Burgemeesters van Amsterdam waren gekomen, die den Prins verzochten dat de bezending niet in hunne Stad mogte komen. Vervolgens trok hy naar Schoonhoven, Gouda, Rotterdam, den Briel, Schiedam, en Delft, en quam van daar weder in den Haag. Den achtienden dier maand toog zyn Hoogheid naar Alkmaar, daar, den volgenden dag het H. Avondmaal geviert wordende, zyn Hoogheid, daar toe mede genodigt zynde met Graaf Henrik, gecommuniceert heeft (1.). Daags daar aan den twintigsten naar Enkhuizen vertrekkende, was men te Alkmaar zo yverig om den Prins uit te geleiden, dat men de wegen naauwlyks kon gebruiken wegens het groot getal wagens, en zekere brugge vol volk brak, waar door 'er eenigen in 't water vielen. Te Enkhuizen wierd de Prins ook wel onthaalt, en zag daar met lust de wakkerheid der Burgerye in 't handelen der wapenen. Die van Medenblik quamen hem hier hunne Resolutie van zelf brengen, met verzoek dat zyn Hoogheid niet wilde de moeite doen van in hunne Stad te komen, om de quade wegen, en dat zy weinig gelegentheid hadden, om naar eisch en waardigheid zyn Hoogheid te tracteren. Dies trok hy den één en twintigsten van Enkhuizen op Hoorn, daar hy ook zeer wel ontfangen wierd, zynde de Burgery in de wapenen, schietende dat alles dreunde en daverde; de vermaarde Bruno had een fraai Veersken gemaakt, 't welk overgelevert zoude worden zo als zyn Hoogheid te Hoorn over Tafel zat. Van Hoorn toog de Prins naar Edam, Monnikendam en Purmerend, en quam den drie en twintigsten te Amsterdam, den vier en twintigsten te Haarlem, den volgenden dag te Leiden, en van daar dien zelven avond in den Haag. De Heer Aardsbergen, die met den Prins in die bezending geweest was, deed den zeven en twintigsten in de Vergadering der Staten Generaal daar van rapport, en zeide dat in eenige Steden de Magistraten hadden betuigt standvastig by de Unie te willen blyven, dat ze in andere Steden maar koel hadden geantwoord, in andere niet met al;

Daarna naar Noordholland: Als te Alkmaar.

(1.) *Aitzema Herst. Leeuw*, *bl.* 32. *Zaken van Staat enz. III. Deel, bl.* 432.

Te Enkhuizen. *Aitzema* als boven.

Te Hoorn. *Aitzema* als boven.

Voort in de andere Steden. *Aitzema* als boven.

De Heer Aardsbergen doet rapport van deze bezending. *Aitzema III. Deel, bl.* 433.

al; dat men te Haarlem, Delft, Amsterdam en Medenblik de bezending niet had willen ontfangen. De Prins voegde daar noch by, dat 'er by die gelegentheid verscheide zaken waren voorgevallen, die zyn Persoon in 't byzonder betroffen; maar dat hy op een anderen tyd daar van zoude spreken (1.). Drie dagen daar na deed de Prins zyn beklag in de Vergadering van de Staten van Holland over den Magistraat van Amsterdam, om dat men hem geen gehoor had willen geven in den Raad, en zeide dat hy reden had daar over ge raakt te zyn, dat de Magistraat hem die achting niet bewezen had, welke hem toequam als verbeeldende den Souverein der Provincie, en verpligt was hem vergoeding van zyn eere te doen (2.). Hier tegen heeft de Magistraat van Amsterdam een wydlopige Verantwoording ter vergadering van de Staten van Holland ingegeven (3.). De Gemagtigden van Holland wederleiden ook de redevoering van Aardsbergen, en toonden onder anderen aan, dat ze tot eene hervorming der troepen niet waren getreden zonder kennis daar van te geven aan hunne Bondgenoten, dat ze de Unie daar door niet hadden geschonden, en dat men den Godsdienst ter quader trouwe daar onder mengde, om de Magistraten by het Volk hatelyk te maken: want dat het verschil niet was over den Godsdienst, maar hoeveel Krygsvolk men op de been zou houden (4.). De Staten Generaal, ziende dat 'er geen eenparigheid tusschen zyn Hoogheid en de Leden van Holland konde gevonden worden, deden een naderen voorslag, en zonden Aardsbergen en eenige andere Gemagtigden aan de Vergadering van Holland, met verzoek dat ze het onderhoud der troepen wilde toestaan, op dien voet als de Prins en de Raad van State hadden begrepen, en dat ze voortaan de Soldaten wilde betalen, die ze had afgedankt; dan de Staten van Holland waren 'er van de andere Provincien niet naar gehandelt, om dit verzoek te bewilligen (5.).

Terwyl de zaken dus op dezen draf schokten, bestond de Prins door spyt verbittert een meesterstuk te wagen, niet ongelyk in zeker opzicht, aan dat van zyn' Oom, Prins Mau-

1650.

De Prins is zeer verstoort op eenige Regenten.

(1.) Zie *Holl. Merc. over 't jaar* 1650. *bl.* 19-21. *Herst. Leeuw*, *bl.* 33-36. *Aitzema III. Dee.*, *bl.* 434.

Inzonderheid op die van Amsterdam.

(2.) *Herst. Leeuw*, *bl.* 37-39. *Aitzema* als boven.

Die zich verantwoorden.

(3.) Zie *Herst. Leeuw*, *bl.* 56-65. *Aitzema III. Deel*, *bl.* 435. 440-433.

(4.) *Herst. Leeuw*, *bl.* 22-30 *Aitzema* als boven.

De Algemene Staten doen een' naderen voorslag; maar vergeefs.

(5.) Zie *Aitzema Herst. Leeuw*, *bl.* 45-56. *en III. Deel*, *bl.* 436-443.

1650. De Prins word hoe langer hoe meer verbittert. Besluit eenige Leden van Holland vast te zetten.

Maurits in 't jaar 1618. en besloot eenige Heren Leden ter Vergadering van Holland vast te zetten, en de Stad Amsterdam met de wapenen te dwingen. Volgens deze Resolutie liet de jonge Prins op den dertigsten van Julius voor den middag, de Heren *Jacob de Wit*, oud Burgermeester van Dordrecht, en Lid der Gecommitteerde Raden van die Provincie; *Jan de Waal* en *Albert Ruil*, de eerste zynde Burgemeester, en de ander Pensionaris van Haarlem; *Jan Duist* van *Voorhout*, Burgemeester van Delft, en Gecommitteerde Raad der Provincie; *Nanning Keizer*, Pensionaris van Hoorn; en *Frederik Stellingwerf*, Secretaris van Medenblik, alle Gemagtigden ter Vergadering van de Staten van Holland, by zich ontbieden, voorgevende begerig te zyn hen te spreken. Zy de een voor en de ander na gekomen zynde, wierden door een knecht van den Prins gebragt in byzondere kamers en vertrekken, en daar na door *Cuik van Meteren*, Luitenant Kolonel van de Lyfwacht, in verzekering genomen, en gebragt op de twede verdieping, alwaar zy afzonderlyk opgesloten, en door eenige Soldaten bewaart wierden (1.). De Heer *Cats* Raad Pensionaris, maakte dit uit naam van den Prins aan de overige Leden, in de Vergadering van Holland, bekent, die daar op, niet zonder grote vreze en ontsteltenis, scheiden, en elk naar hunne Steden togen. Den volgenden dag, wierden de gevangen Heren, 's Avonds in twe Karossen, in ieder drie, gezet, en door de Venen, om de Steden te myden, naar 't huis te Loevestein gebragt, onder een sterk geleide van Ruiters en Voetknechten, zittende in ieder Karos drie gewapende Soldaten, die hen zo naauw bewaarden, als of ze misdaad van gequetste Hoogheid hadden begaan: men liet ze zelfs niet toe andere dan hunne Moeder tale te spreken. Op Loevestein wierd elk in een byzondere Kamer geplaatst en scherp bewaart: de Pensionaris Keizer had zyn Zoontje by zich (2.).

(1.) Zie *Herst. Leeuw*, *bl.* 68. *Aitzema III. Deel*, *bl.* 445.

Dat grote ontsteltenis veroorzaakt.

De gevange Heren worden naar Loevestein gevoert.

(2.) Zie *Holl. Merc. op 't jaar* 1650. *bl.* 31. *Herst. Leeuw*, *bl.* 79. *Aitzema III. Deel*, *bl.* 449.

De Prins zoekt Amsterdam te bemagtigen.

Onderwylen trok de Ruytery, volgens te voren gegevene ordre, uit verscheidene bezettingen geligt, op Amsterdam aan, menende die Stad den zelven dag toen de gemelde He-

Heren gevangen wierden, 's Morgens vroeg by verrassing te bemagtigen: dan die van binnen door de Hamburger Postbode van den aantogt dezer troepen, tydig en gelukkig gewaarschouwt, hielden de Poorten gesloten, en stelden in der yl op alles nodige ordre. Dies stieten deze troepen hier hun hoofd, en de Prins, die den volgenden dag uit den Haag naar het Leger voor Amsterdam getrokken was, ziende geen kans om de Stad in zyn geweld te krygen, vond zich genoodzaakt om zich met dezelve zo goed als hy konde te verdragen, gelyk op den derden Augustus geschiedde, op voorwaarden onder anderen: Dat in 't toekomende de Stadhouder vryen toegang tot den Amsterdamsche Raad zoude hebben, en dat *Andries en Cornelis Bikker*, de een Oud en de ander Regerend Burgemeester, zich voortaan geen regering van de Stad meer zouden hebben aan te matigen. Hier mede wierd het Leger van voor de Stad opgebroken, en naar de bezetting gezonden: gelyk men in de Geschiedenissen breder kan lezen (1.). De vreze voor den Prins, of de jaloezy tegen Amsterdam was zo groot, dat 'er maar twe Hollandsche Steden waren, te weten, Gouda en Dordrecht, die zich voor die Stad verklaarden. De Prins bereikte onderwylen zyn oogmerk beter dan iemant van zulk een stout en onwettig gedrag, ten nadeele van de gemene vryheid, met reden had kunnen hopen: want de Staten van Holland besloten den dertienden van Augustus, dat de laatste nader voorslag van den Prins en den Raad van State, ten opzigte van het getal der troepen, die men in dienst zoude houden, den vyftienden van Julius gedaan, zou worden toegestaan en aangenomen; mits dat de gevangene Leden, die op Loevestein zaten, in vryheid wierden gestelt, met aanbieding van naar het voorbeeld van de *Bikkers* te zullen afstaan. Hier op wierden de gemelde Heren, op 't verzoek dat hunne vrienden aan den Prins deden, uit hunne gevangenisse ontslagen (2.). De Prins had geen byzonder misnoegen tegen den Persoon van den Heer *Keizer*, Pensionaris van Hoorn, 't geen daar uit is af te nemen, om dat zyn Hoogheid hem korts daar na verkoor tot *Fiscaal van de Ad-*

1650.

Doch het Krygsvolk vind de Poorten gesloten en de Stad in staat van tegenweer.

Dies is de Prins genoodzaakt zich met Amsterdam te verdragen.

(1.) Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 443-448. *Holl. Merc. op dit jaar, bl.* 27-37. *Herst. Leeuw bl.* 67-79. *J. L. Clerc II. Deel, bl.* 510-516.

Hy bereikt onderwylen zyn oogmerk.

De gevange Heren worden losgelaten.

(2.) Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 449-453. Zie *Herst. Leeuw, bl.* 79-82. *Holl. Merk. bl.* 38. 39. *J. L. Clerk. II. Deel, bl.* 517.

1650. *miraliteit in het Noorderquartier.* De zes Provincien verheugden zich over dit gedrag van den Prins ontrent Amsterdam en het gevangen nemen van de zes voornoemde Heren, keurden dat voor goed, en bedankten zyn Hoogheid deswegen. Die van Holland zwegen stil, zy zagen 's Lands wetten en belangen geschonden, en een zaak bedreven van een gevaarlyk gevolg voor de Vryheid van den Staat; maar toonden klaar genoeg na de dood van den Prins, hoe zeer hun dit zyn gedrag mishaagde (1.).

De zes Provincien verheugen zich over het gedrag van den Prins.

Doch Holland zwygt stil.

(1.) Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 454-456. *Herst. Leeuw, bl.* 85-91.

In dezen stand der zaken kreeg de Prins van Oranje in 't laatst van October, op de Heerlykheid te Dieren, daar hy het vermaak van de Jagt nam, de koorts, en dewyl hy daar geen gemak genoeg had, liet hy zich naar den Haag brengen, daar men terstond bemerkte dat hy de Kinderpokjes had, daar aan hy op den zesden van November, in den ouderdom van vier en twintig jaren en zes maanden is overleden. Door den dood van dezen Vorst namen vele zaken een gansch anderen keer. De afgezette Regenten wierden terstond weêr in hunne Ampten en bedieningen herstelt, en de Staten van Holland deden hun best om de eendragt tusschen de Provincien op eenen vasten voet te brengen. Ten dien einde achtten ze nodig eene Algemene Vergadering der Staten van de Vereenigde Nederlanden, bestaande in een goed getal van Gemagtigden, te beschryven; zy besloten deswegen eene bezending te doen aan alle de Provincien, en benoemden daar toe eenige Gemagtigden, die overal zeer wel wierden ontfangen, wordende hunnen voorslag goedgekeurt: Onderwyle verloste de Princesse Royaal acht dagen na de dood van den Prins haar Gemaal, te weten, den veertienden van November, van een' jongen Prins, die daar na genoemt wierd *Willem Henrik*, en naderhand als Stadhouder dezer Landen en Koning van Groot Brittanje, zeer vermaard geweest is, onder den naam van *Willem den derde.*

De Prins van Oranje sterft.

Aitzema III. Deel, bl. 456-458.

Aitzema III. Deel, bl. 458-460. *Herstelde Leeuw, bl.* 100. *enz.*

Willem Henrik Prins van Oranje word geboren.

Aitzema III. Deel, bl. 459.

De Provincie van Holland trok na den dood van den Stadhouder weêr verscheide Rechten aan hare Souvereiniteit, welke hy en zyne voorzaten hadden bezeten. Deze Rechten hadden oorsponkelyk behoort tot de Graven van Holland,

De Provincie van Holland handhaaft de rechten van van haar Souvereiniteit.

Holland, en moesten gevolglyk op de Staten der Provincie komen, die hunne plaats bekleedden. Onder anderen behoorde hier toe de verkiezing der Magistraten van de meeste Steden, uit de benoeming van een zeker getal, 't welk eertyds den Grave, of by hunne afwezigheid den Stadhouder behandigt wierd Na het afwerpen van het Juk der Graven had men de Stadhouders dit voorrecht noch laten behouden. Doch de Stadhouderlyke Regering, met de dood van den Prins ophoudende, traden de Staten van Holland weder in hunne Rechten. Dien volgende wierd den achtsten van December by de Staten van Holland een algemene Resolutie genomen, waar by zy vast stelden, dat de Steden sessie hebbende in de Vergaderinge van Holland, hare respective Magistraten zouden mogen bestellen, in zodaniger maniere als dezelve ten meesten dienste van haar zouden bevinden te behoren; wel verstaande dat ingevalle eenige van de voorschreve Steden mogten bevinden iet meer of anders, naar gelegentheid derzelver dienstig of nodig te wezen, als de voorgemelde Resolutie mogte verstaan worden mede te brengen, dat dezelve zoude vrystaan zich te mogen addresseren aan hunne Ed. Groot Mog. om dienthalven te verzoeken zodanige Octrooi als best naar hare gelegentheid by dezelve zoude geoordeelt worden te wezen, enz. (1.). Van deze Resolutie hebben daar na verscheide Steden dezer Provincie, haar gebruik gemaakt. De eerste die zich van dit voorrecht bediende was de Stad Alkmaar, die den volgenden dag, te weten den negenden van December, van de Staten van Holland Octrooi verkreeg rakende de bestelling van hare Magistrature (2). Diergelyk Octrooi wierd 'er noch in dit zelfde jaar vergunt aan de Steden Rotterdam; Delft, Gouda, Amsterdam en Schiedam (3.) De Stad Enkhuizen en meer andere Steden dezer Provincie hebben naderhand ook, op haar verzoek, zodanig een Octrooi, om hare Regering te mogen bestellen, van hunne Ed. Groot Mog. verworven. Doch de aaneenhanging der bovengemelde zaken, heeft my mogelyk wat te verre buiten myn bestek gebragt: dan het gewigt

1650.

Daar toe behoort de verkiezing der Magistraten.

Resolutie der Staten van Holland daar ontrent.

(1.) Zie *Aitzema III. Deel*, *bl.* 461; *Handv. van Enkh. bl.* 118. *J. Le Clerc. II. Deel*, *bl.* 522 523.

Alkmaar krygt Octrooi wegens hare Magistraats bestelling.

(2.) Zie *Groot Plak. IV. Deel*, *bl.* 426. *Aitzema III. Deel*, *bl.* 467.

(3.) Zie *Groot. Plak. IV. Deel*, *bl.* 412. 401. 407. 406. 418. *Aitzema* als boven.

1650. van dezelve en de grote ontroering, die ze door het ganſche Land verwekten, zal my, vertrouw ik, dit afwyken van de Enkhuizer geſchiedeniſſen, doen ten goeden houden.

1651. Grote Vergadering der Algemene Staten in den Haag.

De Gemagtigden der Provincien ter Grote Vergadering der Algemene Staten, ten getale van omtrent drie honderd, in den Haag gekomen, en de grote Zaal tot de plaatſe hunner byeenkomſte bereid zynde, wierd de eerſte zitting aldaar gehouden op Woensdag den achtienden van Januarius. De Gemagtigden hunne plaatſen genomen hebbende, en de Provincie van Holland verzocht zynde, opening te doen van de voornaamſte punten, tot welker overweging deze Vergadering was by een gekomen, zo deed dit de Heer Cats, Raadpenſionaris van Holland, met eene redevoering, die daags daar aan in geſchrift aan de Leden van de Vergadering wierd omgedeelt, in welke hy onder anderen zeide, „ dat de Heren Staten van Holland geoordeelt hadden, „ dat ter behoudenis en welſtand van de Republyk drie „ zaken behoorden vaſtgeſtelt en wel nagekomen te worden, te weten, de Unie, de Godsdienſt, en 't Krygsvolk; de *Unie*, op den voet als ze was vaſtgeſtelt by het „ Tractaat van Utrecht in den jare 1579. De *Godsdienſt*, „ gelyk dezelve wierd gepredikt in de publyke Kerken der „ Provincien, overeenkomende met de uitlegging van de „ Dordrechtſche Synode, gehouden in den jare 1618. 1619. 't „ *Krygsvolk*, volgens de Reſolutien, welke waren genomen op de Preliminaire punten. Hy voegde 'er by, dat „ ontrent de twe eerſte punten geen verandering was voorgevallen, en dat daar over ook geen verſchil was tuſſchen „ de Provincien, invoegen dat de deliberatien, die nu ſtonden gehouden te worden, alleen raakten de beſtelling „ van het Krygsvolk " (1.). Zeker daar was geen verſchil over den Godsdienſt geweeſt, maar alleen over het onderhouden van eenige weinige minder troepen dan de Prins wilde houden. Ook was de Unie door die van Holland niet verbroken; want in de zaak waar over verſchil was had geen overſtemming plaats, en de andere Provincien hadden vol-

(1.) Zie *Aitzema III. Deel*, XXXI. *Boek*, *bl.* 499. *Herſtelde Leeuw*, *bl.* 176. 177.

volgens de Unie geen magt noch recht om Holland lasten tegen zyn zin op te leggen: echter wierd in deze grote en aanzienlyke Vergadering, zo wel op 't stuk van den Godsdienst en Unie, als op 't stuk van het Krygsvolk, ordre gestelt (1.).

1651.

(1.) Zie *over de zaken Aitzema en J. Le Clerc.*

Vervolg van den Twist over de verstoeling van den Westvrieschen Zeedyk.

Midlerwyle bleef de twist tusschen sommige Koggen en Ambachten van Westvriesland wegens de lasten tot onderhoud van den Omringdyk noch aanhouden. Die van Geestmer-Ambacht, Schager en Niedorper-Koggen, met die van Waartgeersen en Ursem kantten zich noch tegen de laatste generale provisionele Verstoeling of vergelyking van de Dykslasten, niettegenstaande in het voorgaande jaar * by den Hoge Rade van Holland, eenen executorialen brief was verleent, en daar op ten zelven dage sommatie gedaan aan hunnen Dykgraaf en Gedeputeerden (2.): waarom de Heren Burgemeesteren en Regeerders der Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, met hunne Medegenoten, den één en twintigsten van Januarius dezes jaars, aan den gemelden Hogen Rade, zeker Request deden overleveren, om de eerstgenoemde tot betaling van hun aandeel in de Dykslasten te noodzaken (3.). Eenige dagen daar na, te weten den achtsten van Februarius, hebben die van Hoorn, Enkhuizen, en Medenblik, mitsgaders de Gecommitteerdens van de vier Koggen van Drechterland, en van de vier Noorder Koggen, den E. Mr. Dirk van Wydenesse gezeid Baans, gemagtigt, om uit hunnen name, in den Hage, of elders daar 't behoort, te bevorderen by alle betamelyke middelen 't zy van rechte of anders, finale en effectuele executie van de provisionele sententie by den Hogen Rade ter delegatie van de Ed Groot Mog. Heren Staten van Holland en Westvriesland, in gevolge van zekere diffinitive sententien van den 30 Mei 1648, op den 4 July en 2 December 1650, gewezen, in de zaken van de generale Verstoelinge of vergelykinge van de Dyklasten van den Omring- of Ring-dyk van Westvriesland, en 't gene in dezelve zake vorder by den zelven Hogen Rade zoude mogen worden geordonneert, enz. (4.). Dan daar verliepen noch eenige jaren eer deze ver-

* 1 *Decemb.* 1650.

(2.) Zie *Handv. van Enkh. bl.* 134.

(3.) *Handv. van Enkh. bl.* 134.

(4.) Zie *Handv. van Enkh bl.* 133. 134-136.

1651. De Ordonnantie voor den Havenmeester te Enkhuizen. *Keuren van Enkh. bl. 356.*

verschillen wierden bygelegt, en de Dykslasten op eenen vasten voet gebragt. Om alle wanorde ontrent de Schepen en Buisen binnen de havenen van Enkhuizen voor te komen en te beletten, zo hebben de Heren Wethouderen, den elfden van dezelve maand, de Ordonnantie voor den Havenmeester hunner Stad met verscheide Artykelen vermeerdert, en onder anderen den Commandeurs en gemene Buise-wakers, elk in het hunne, ernstelyk belast en bevolen, hunne wacht en werk wel waar te nemen, en den daar toe gestelden tyd ten vollen te besteden tot het reinigen, schoonmaken, spoelen en droog pompen van de Haringschepen. Dat ook niemant eenige Haringschepen uit de nieuwe Buise-haven zou mogen halen, dan met kennisse van de Buise-wakers, enz.

Een hoge Vloed veroorzaakt grote schade.

Niet lang daar na, op Sint Pieters dag, den twe en twintigsten van Februarius, ouden styl, of gelyk andere schryven, den vyfden van Maart, dat is nieuwen styl, had men hier te Land, door eenen Noordwestewind en een springty een schrikkelyken watervloed, die vele landen onder water zette, en een onbeschryffelyke schade veroorzaakte. 't Was de dag van de Lykstacie van Willem den II. Prinse van Oranje; doch deze ramp deed' de begraafnis tot den volgenden dag uitstellen. Rondom Haarlem geleek het alom een baare Zee. Omtrent den middag was 't water op zyn hoogst, en wel drie duimen hoger dan in den Allerheiligen vloed van 't jaar 1570. t' Amsterdam zag men het water over den Nieuwendyk en Warmoestraat vloejen. De St Anthonis of Diemer Zeedyk brak door, waar van eenige stukken binnenwaards gezet wierden, en men zag 'er twe gaten van dertig voeten diep: hier door vloog 't water met geweld over de lage binnen Landen, en zette zich op den Diemerdyk aan, die lager en zwakker dan den Zeedyk, de kracht der Zee-baren niet konde uitstaan; maar brak tegen den avond door: waar door dit drooggemaakte Meer wel zestien voeten onder water raakte. Hier zag men de schoonste Gebouwen en Lusthoven jammerlyk vernielt worden. Voorts zag het 'er in Noordholland ook treurig uit: de

Noor-

1651.

Noorderdyk leed zulk een geweld, dat Westvriesland gedreigt wierd van de Zee te worden overstroomt en ingezwolgen. De Zeedyk by Medenblik wierd aan verscheide plaatsen wonderlyk behouden: al vyftien voeten waren 'er van zyn fondament weggespoelt; dan wierd door de vlyt der Landluiden, met allerhande materialen noch behouden. Ontrent Edam was de Dyk ook zo zwak dat 't Land veel zout water inzwolg, en de Ingelanden van de Purmer en Beemster daar mede zeer verlegen, gestadig met allerlei werktuigen op hunne Dyken waakten. Te Hoorn liep de Zee over den Roden-steen, eene plaats in 't hoogste van Stad. Ja deze Vloed scheen den ondergang van dit geheel gewest te dreigen, en men vreesde dat dit Noorderquartier van Zuidholland, met alle de Inwoonderen door de golven zoude afgesneden en weggespoelt worden, waarom velen hunne gereedste goederen al gepakt hebbende, overleidden hoe best te ontkomen: doch de vloed nam af, en bevrydde de Ingezenen van die vreze. Verder stroomde het water aan de ander zyde van de Zuiderzee te Harderwyk over de straten. Te Schevelingen vernielde de Vloed verscheide huizen. Te Katwyk sloeg het water tegen de Kerk; en aan de Noordzyde van de Helder spoelden eenige woningen en meer dan honderd treden Lands weg. Ik zwyge van de verwoestinge die 't water in Vriesland, Oostvriesland, en elders aanrechtte (1.). De Westviesche Zeedyk heeft by dezen storm en hogen Vloed ook zeer veel geleden, gelyk niet duister blykt uit de ongemene zware kosten, die men heeft moeten aanleggen, om den zelven te herstellen: want daar de Dykslasten tot onderhoud van den gemelden Zeedyk in het voorlede jaar maar beliepen de somme van één en twintig duizend, vier honderd, en vier en 't zeventig guldens; zo bedroegen ze in dit tegenwoordige jaar de somme van twe honderd vyf en twintig duizend, één honderd, en twe en tachtig guldens: en gelyk de Dykslasten in geen van de volgende jaren tot heden toe ooit zo laag geweest zyn dan in het voorgaande jaar; zo hebben dezelve in geene van de volgende drie en twintig jaren zo hoog gelopen dan in dit

(1.) Zie *Aitzema III. Deel*, XXXI. *Boek*, *bl.* 652. *Commelin Bes. van Amst. bl.* 1163. 1164. *Gabbema bl.* 318. 319. *Gutberleth bl.* 323. *Oudhof van de Water vl. bl.* 355-360. *Holl. Merc. II. Deel*, *bl.* 52.

Schade aan den Westvrieschen Zeedyk.

1651. dit jaar (1.): waar uit men genoegzaam kan begrypen, dat de rampen en ſchade aan de Dyken in deze geweſten, door den gemelden ſtorm en watervloed veroorzaakt, zeer groot moet geweeſt zyn.

(1.) *Uit een Memorie van Sloten der Dyks-rekeningen.*

Roveryen der Franſchen op de Hollanders.

Benevens deze Goddelyke oordelen had men noch met den overlaſt en quellingen der Menſchen te worſtelen. De Roveryen der Franſchen in de Middelandſche Zee waren te dezer tyd onverdraaglyk. Hunne Bevelhebbers deden by na het geen zy wilden, en namen vele Schepen van de Hollanders weg; waar onder ook eenige die in de Steden van dit Noorderquartier t' huis hoorden. De Algemene Staten lieten op de klagten van hunne Ingezetenen, door hunnen Ambaſſadeur Boreel, daar tegen nadrukkelyk vertogen doen aan de Koninginne Regente; dan zulks was te dier tyd van weinig vrucht (2.(. Waarom de Staten zes en dertig Oorlogſchepen, onder het beleid van den Luitenant Admiraal Maarten Herpertſz. Tromp, en den Viceadmiraal Witte Wittenſz. uitruſtten, om daar door den Koophandel dezer Landen te beveiligen.

(2.) Zie *Holl. Merc. April* 1651. *bl.* 40-42.

Oorzaak van de verwydering met Engeland.

Engeland was nu, na het ombrengen van zyne Koning, een nieuwe Staat geworden, en heeft ontrent dezen tyd, door een aanzienelyk Gezantſchap den Algemene Staten aangezocht, om zich in een naauwer vriendſchap met hun te verbinden. Door het aannemen van die aanbieding zou men de Vyandſchap hebben voorgekomen, en den Koophandel ter Zee, inzonderheid de vrye Haringviſſchery (waar in de Stad Enkhuizen wel het grootſte belang had) t' eenemaal verzekert. Maar eenige Regenten achtende dat zulks ſtrekken zou tot nadeel van den jongen Prins van Oranje en 't ganſche Koninglyk huis, kantten zich daar tegen. Dies ging de zaak zo langzaam voort dat het den Engelſche Gezanten verveelde. Ook leden hunne Perſonen veel ſmaat en aanſtoot van 't gemene Volk, zo dat de Staten van Holland zich genoodzaakt vonden hunne herberg met een wacht te verzekeren: tot dat eindelyk de Gezanten, in 't begin van July, met groot misnoegen vertrokken, en een derzelve in zekere geſprek voorzeide, *dat het den Heren Staten zou berouwen, dat ze de vriendſchap van*

En

Engeland hadden versmaad, en datze binnen weinig tyds door hnne Gezanten te Londen zouden verzoeken, 't geen men hun toen in den Haag zo rustig had aangeboden. Dit was genoegzaam de voornaamste zo niet de eenigste oorzaak van 't verbreken der Vrede, en de onheilen die daar op volgden (1.), tot groot nadeel en verlies van de Ingezetenen dezer Provincie, inzondeheid van die van Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen, welke daar by veel schade aan hunnen Koophandel en Scheepvaart leden.

1651. (1.) *Aitzema III. Deel, XXXI. Boek, bl. 638. 657. 662. de La Neuville I. Deel, bl. 392-396. G. Brandt 't Leven van de Ruyter bl. 20. J. Le Clerc. II. Deel, bl. 537-555.*

Onder deze Menschelyke beweging vermengde de Hemel zyne plage door een verbazend onweêr, verzeld van Donder, Blixem, Hagel, en verschrikkelyke draai-winden, waar van de Stad Enkhuizen op Zondag na den middag, den één en twintigsten van Mei, zeer schielyk wierd getroffen. Wy kunnen niet nalaten dit vreesselyk onweêr, dat wegens zyne wonderbare, zeldzame en verbazende uitwerkingen, gedenkwaardig is, hier wat breder te beschryven, volgens een verhaal, 't geen daar van in dit zelve jaar te Enkhuizen door den druk is gemeen gemaakt, en waar in onder anderen het volgende gemeld word:

De Stad Enkhuizen word door een zwaar Onweêr getroffen.

Beschryving van het Onweder te Enkhuizen gedrukt in 't jaar 1651. En Korte Hist. van Enkh. op dit jaar.

„ Een weinig voor drie uren heeft men gehoort eenige „ Donderslagen, doch niet zeer groot, mitsgaders eenige „ Blixemen die daar beneffens ook gezien wierden, vallen- „ de regt op drie uren, zeer groote wonderbaarlyke Ha- „ gelsteenen, als klaar Ys, en Christalyn, zo groot als „ noten: sommige getuigen datze Hagelsteenen in hare han- „ den hebben gehadt, die zo groot waren als Kievitseije- „ ren, anderen rond en plat als een ryksdaalder, maar dik- „ ker, gelyk tot de Steenkopers op de Boerevaart gezien is. „ Deze Hagelsteenen gevallen zynde, heeft men gemerkt „ een zeer droevig en jammerlyk onweder, met een grote „ duisterheid en vremdigheid des luchts, 't welk door de „ Stad gegaan is, gelyk een maayer door het Veld, (veele „ Menschen hoorden wonderbaar gesuis) ontrent een vie- „ rendeel van de Stad beschadigende, en in het ander ge- „ deelte der Sad wist het Volk daar niet af; 't geschiedde „ als ter loop in een minute tyds, en heeft zyn aanvang in

1651. „ de Zoutkeeten genomen, en gaande ontrent over de helft „ van de Nieuwe-haven, langs den Dyk by de Groote „ Kraan, den geheelen Havendyk, de Vrydom, de Bre- „ deſtraat, tot aan het Noordeinde van den Wierdyk we- „ derom uit.

„ Sommige meenen dat 't de Donder en Blixem heeft ge- „ daan: andere dat 't een Hoſe was, dewelke door uitgevin- „ ge van winden, hagel en regen, deze werkinge heeft ver- „ oorzaakt. Doch andere meenen dat 't een zeer harde „ draiwind is geweeſt, zulks dat alle vier winden als tegens „ malkander geſtreden hebben, gelyk men uit de vremde „ vertooninge des lugts en rumoer der wateren in de Have- „ nen, konde beſpeuren. De oorzaake waarom ſommige „ meenen dat 't de Donder niet is geweeſt, is, om dat doe- „ maals op die punte des tyds geen Donderſlagen en vielen, „ maar wel een minute of twee van te voren. Doch die „ geene die oordeelen, dat het de Donder heeft veroor- „ zaakt, die beſluiten zulks uit de effecten en uitwerkingen „ der zelver. Het zy dan wat het geweeſt zy, het was de „ hand Gods, dewelke zyn roede in zyn hand hadde, om „ ons te ſlaan, om onzer zonden wille.

„ Het effect nu, en werkinge van dit groote onweder, „ was zeer wonderlyk. En niet alleen zyn 'er door die groote „ hagelſteenen veele glazen aan ſtukken geſmeten, maar 't „ heeft zulke wonderbare werkinge gedaan, dat de Borgers „ en Ingeſetenen met een groote verſchrikkinge wierden „ omvangen, zoo dat 't was of de Stad het onderſte zoude „ worden boven gekeert, want het kraakte en rammelde, „ dat het Volk onzer Stad (zynde in Kerk en Huizen) heb- „ ben uitgeroepen met groot geween en kermen: *Och! och!* „ *het is met ons gedaan, wy zullen hier nu moeten ſterven.* An- „ dere riepen, *Dit is den jongſten dag des Heeren.* Dit on- „ weder dan aan de Zuid-zyde zyn aanvang genomen heb- „ bende, heeft veel Zoutkeeten de rieden-daken afge- „ ſtroopt, en beſchadigt, het riedt genomen en 't zelve „ aan d'andere zyde der Stad neder geſmeten. Eenige turf „ uit de Keeten genomen, en over de Stad gegooit, als be-

„ weſten

„ westen de Brouwery van de Vles, gezien is. By de Osse- 1651.
„ schuren twee schuiten op het drooge land staande, is de
„ een in stukken geslagen, en de ander wel 70 voeten,
„ over eenige Osse palen heenen geworpen, of 't een Kaats-
„ balle waren. En daar ontrent een Boomtjen, 't welk met
„ een houten koker stonde afgeschut, is uit denzelven
„ koker getrokken en weg gesmeten, en de koker is staan-
„ de gebleven. Op de nieuwe Haven in den bonten Os,
„ een kamer wel digt gesloten zynde, wierden de venste-
„ ren en ramen geopent, het beschot en de muur met wier
„ beworpen: twee gotelingjes staande op hare affuiten, op
„ een kas, zyn daar afgenomen, en op den vloer ter ne-
„ der gesmeten, en een tinnen schotel zeer krom gebogen.
„ De planken van de pakluisel genomen, en ontrent zo
„ hoog opgeworpen als de toppen van de masten der Wyd-
„ schepen, stuivende of 't maar vederen waren. Een sware
„ bak-aker van de plaats genomen, en wel 12. voeten hoog
„ geworpen. Daar by, in Daniel in den Leeuwenkuil, is
„ een schildery van twee voet in 't vierkant, uit de kamer
„ genomen, en buiten het huis op de plaats in stukken ge-
„ vonden: deze kamer was over al wel toegesloten, behal-
„ ven dat 'er twee ordinaire ruiten in een glas aan stukken,
„ en uitgeslagen waren. Nog zyn op dezelve haven, groote
„ zware eiken planken weg gesmeeten; insgelyks een groote
„ steen, ontrent 60 à 70 voeten heen geworpen, met eenig
„ loodt niet wetende waar dat gebleven is. Het uitstaande
„ Tonnetjen, met vier yzere hoepen, uitstekende in de
„ Brouwery van de Vles, zyn twee van die yzere hoepen
„ uit het midden weg genomen, de rest in 't geheel staan-
„ de gebleven Op dezelve haven op den hoek van de Rid-
„ derstraat, tot de Kuipers, zyn de vensters, ramen en
„ middel-deur, die wel gehaakt en geklinkt waren, geopent:
„ in deze kamer zyn de porceleinen schotelen, die op den
„ mantel van den schoorsteen stonden, agter de koppen
„ weggenomen, en tegens den vloer in stukken gesmeten,
„ en de koppen zyn onbeschadigt staan gebleven. In het
„ Waterpoortjen een zeer groote steen, wegende ontrent

1651. „ 50. pondt, is van het huis, over de 20. voeten ter zyden, „ door de Bakkers luifel gevallen. In de Paktuinen de „ tweede boom van het Zuid', die lang over zyde hangende „ gestaan heeft, is in dit onweder geheel regt gezet, en „ blyft alzoo regt opstaan te wassen. Op den Dyk tot de „ Barbiers, naast de Verkenstraat, behalven dat de vensters „ of ramen zyn geopent, en veel vlessen en potten met Me- „ dicyne in stukken gesmeten, zoo is aldaar in de kamer „ een groot Wonder geschiedt, deze was wel digt geslo- „ ten, en niet geopent maar wel toegesloten gebleven; in „ deze kamer stondt een kist met klederen, dewelke van zyn „ ordinaire plaatse is gezet, waar in gesmeten is vuile modder, „ wier, gras, riedt, steen en kalk: in deze kamer is uit de „ kant van een vles een stuk uitgenomen als een groote noot „ en de rest staande gebleven. Een tobbe staande vol water, „ is verre weg gedreven. By de Groote Kraan, op den hoek „ van de Baan-steiger zyn de voor-glazen uit en weggesmeten. „ Groote en zware zolder-luiken, die in veele jaren niet open „ zyn geweest, die zyn als door gewelt opgebroken: en an- „ dere planken opgenomen, en om verre geworpen. Daar „ is een rondt steentjen als een kleine stuiter, in de kamer „ gevonden, men zeide dat 't een Dondersteentjen was: de „ Zuider-kerk met den Toorn, heeft met groote beweginge „ geschudt. Op 't einde van den Zuider-havendyk by de „ Nieuwestraat, voor de Hoedestoffeerders, is een stuk „ loodt van 33. pondt, ter neder geworpen, zonder dat „ men bespeuren kon van hoe verre dat zelve gekomen is. „ In de Koomen-straat, ten huise van Erik Stads Bode, „ zyn de kussens langs het huis gesmeten, en veel andere „ dingen verzet, weinige steenen uit een vasten muur geno- „ men, en andere toestand, waar door zy met grote vreeze „ bezet wierden, meenende dat Godt den Heere ten Oor- „ deel quam. Het koperen uithang bord in den Bril, zeer „ krom gebogen, ja is geheel als in malkander gewrongen „ geweest. En op den anderen hoek van dezelve straat, een „ nieuw koperen bord van den Admiraal Tromp, is uit de „ haken genomen, en by den Visch-afslag ter neder gesme-

„ ten

„ ten. Een klein boomtjen is met zyn wortel uit een thuin 1651.
„ getrokken, en op het Noord, daar geen thuin ontrent
„ is, onder panſtukken en kalk, op een zolder gevonden.
„ Noch op het Noord, in een van de nieuwe huiſen, een
„ welgeſpykerde plank los, en in ſtukken gebroken; een
„ wiege het onderſte boven gekeert. Een nieuw huis is ook
„ geheel over zyde gezet; daar aldernaaſt de vader met zyne
„ kinderen zynde by zyn ſchoorſteen, en hoorende dit groot
„ onweder, is tot aan zyn voor-deure gegaan, en de kin-
„ deren (door vreze) zyn hem gevolgt, en zoo haaſt de
„ kinderen weg gegaan waren, is de ſchoorſteen ingeval-
„ len, en Godt heeft de kinderen alzoo in genade bewaart:
„ de vader hebbende een ſtuk eeten in zyne hand, heeft
„ zyn deure geopent, dog hy konde dezelve niet wederom
„ toe krygen, door de groote kragt van 't onweer, en heeft
„ zyn eeten gemiſt, niet wetende waar dat gebleven was, dog
„ heeft 't zelve eeten daar na aan 't middel-beſchot vaſt ge-
„ vonden. Aldernaaſt Oudewagens zyn 4 of 5 ſteenen uit
„ een vaſten vloer opgenomen. Een man en een vrouw, wo-
„ nende op het Noord in de Kaapſtraat, zyn van de aarde
„ opgenomen, en ontrent 20. voeten voortgezet. Twee
„ fuik-ſchuiten, ſtaande op het Noord op het droge, zyn
„ beide in ſtukken geſmeten. De ſchepen in de havens zyn
„ opgeligt, en zeer ſnel voortgedreven. Veele boomen afge-
„ wrongen: veele ſchilderyen van de wanden genomen, en
„ langs de huizen geſmeten: zeer veel porcelein in ſtukken
„ geſlagen, ook afgenomen, en op den vloer gezet, zonder
„ gebroken te werden: en veele huizen beſchadigt, groote
„ ſtukken van gevels afgeworpen. De Metſelaars getuigen,
„ dat 'er meer als honderd ſchoorſtenen ter neder, en door
„ de dakken van de huizen geſmeten zyn. Men zeid dat
„ 'er wel drie honderd huizen beſchadigt zyn. Ook is be-
„ vonden, dat 'er nu alreede ontrent 50000. pannen we-
„ derom op de huizen zyn geleidt behalven nog zoo groote
„ meenige van vorſt pannen. Dog Godt den Heere, heeft
„ onder en by dit afwerpen van pannen en ſteenen, de men-
„ ſchen aan hare lichamen wonderbaarlyk door zyn genade
„ bewaart. ”

In

1651. In de maand Julius en in 't begin van Augustus, hebben de Raden en Vroedschap der Stad Dordrecht hunnen Gecommitteerde Raad Mr. Jacob de Wit; die van Haarlem hunnen Burgemeester Joan de Waal en Mr. Aalbert Ruyl; die van Delft hunnen Johan Duist van Voorhout; die van Amsterdam hunne Andries en Cornelis Bikker; die van Hoorn hunnen Pensionaris Mr. Nanning Keizer; en die van Medenblik hunnen Pensionaris Fredrik Stellingwerf, wederom in hunne vorige waardigheden herstelt, en door verleende Acten verklaart, dat hunne Achtb. t' onrecht zyn beschuldigt geweest van te hebben willen dissolveren door verandering van de Unie, de Polityke Regering en de Gereformeerde Religie, maar dat ze in tegendeel zich in al hun doen altoos als oprechte Patriotten en Liefhebbers van het Vaderland en deszelfs dier gekochte vryheid gedragen hadden; dat ze t' onrecht in den Hage waren vastgehouden, en gevankelyk naar Loevestein gevoert; dat men toen maals met leetwezen daar op wel had gezwegen, en hen van de exercitie hunner Ampten ontslagen, om dat (zeiden ze) de tyden boos waren, maar door Gods wonderlyke bestieringe daar van verlost, hadden zy kort na het overlyden van zyn Hoogheid hen weêr gequalificeert, enz. Lauderende en bedankende de voorschreve Heren voor hunne getrouwe diensten; hun belovende ook te vryen en voor te staan in deze zake, tegens een ieder enz. (1.). De Heren Staten van Holland gaven * oook eene verklaring ten voordele van de voornoemde Heren, waar door ze geheel en al onschuldig wierden verklaart, als hebbende niets gedaan tegen hunnen plicht, volgens het getuigenis der Steden, daar ze in de Regering waren geweest, enz. (2.). Na dat vele gewigtige zaken op de Grote Vergadering der Algemene Staten waren afgehandelt, en eene algemene Vergiffenis was afgekondigt, eindigde dezelve den één en twintigsten van Augustus veel vreedzamer en eendragtiger dan men gedacht had (3.). In dit jaar wierden deze Landen door eene zware bezoekinge des hemels aangetast: men bespeurde een zeer zware en zeldzame ziekte onder het Rundvee dewelke dag

De gevangene en Afgezette Heren worden onschuldig verklaart, en in hunne waardigheden herstelt.

(1.) Zie de Originele Acten der gemelde Steden by *Aitzema Herstelde Leeuw bl.* 469 - 483.

Verklaring ten voordele van die Heren.

* *Den* 23. *Augustus.*

(2.) Zie *Herstelde Leeuw, bl.* 483 - 485.

De Grote Vergadering eindigt.

(3.) Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 602. *Herst. Leeuw bl.* 528 - 544.

Sterfte onder het Rundvee.

Uit eene Aantekeninge.

op dag een groot getal van die Beeſten wegſleepte. Hunne Longens wierden door een geel vierig water verteert: zy kregen ook vierige monden, en hunne tongen, die door een geelachtig water verteerden, hingen geſtadig uit dezelve, het geen hen het eeten en drinken beletten, konnende niet eeten dan het geen hen in den mond wierd geſtoken. De ſterfte onder de Koebeeſten, door deze ziekte veroorzaakt, was zeer groot, en vele Huiſluiden wierden door dezen ramp droevig getroffen en uit hun welvaren gezet.

1651. *Fl. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen*, bl. 16. 17.

In de maand Maart des volgenden jaars heeft het Parlament van Engeland verſcheide Brieven van Repreſalie of Scha-verhalinge uitgegeven aan de Erfgenamen van Robbert en Willem Powlet, tot vergoeding der ſchade van 20970 ponden ſterlings, die zy zeiden door de Staten der Vereenigde Nederlanden geleden te hebben. Hier door hebben de Engelſche verſcheide Schepen van de Hollanders genomen. (1.). De Staten zonden Gezanten naar Engeland, om 't Parlement te bewegen de gemelde brieven van Repreſalie weêr in te trekken; maar vergeefs: de eiſſchen der Engelſchen wierden hoe langer hoe buitenſporiger (2.).

1652. Het Parlement van Engeland geeft Brieven van Repreſalie uit.

(1.) Zie *Aitzema XXXI. Boek*, bl. 668.

(2.) Zie *J. Le Clerc II. Deel*, bl. 556. 558.

Onderwylen begoſt men te Amſterdam naar vyftig Capitale Schepen om te zien, om die ter zee tot beveiliging van den Koophandel te gebruiken. De Staten deden daar en boven de Zeekuſten met Krygsvolk bezetten; 't Noordhollandſch Regiment quam omtrent Huiſduinen legeren, opwerpende twe Bateryen, ieder van zes halve Kartouwen, op het punt van de Helder aan de diepte van Texel D'Eilanden Texel en 't Vlie wierden ook met eenige Vaandels Voetvolk voorzien. De Boeren van de Helder af tot Kaſtrichum toe wierden op geweer geſtelt, zo ook aan de Maze en andere Zeegaten. De Steden Delft en Alkmaar kregen Ruitery in. In Zeeland wierden Vliſſingen, Cadzant, Middelburg, Vere en Zierikzee ook met Ruiters en Voetknechten voorzien. De kleine Viſſcherye langs de Zeeſtranden verwittigde men, dat ze malkanderen op zekere wyze zouden waarſchouwen, voor die zich op de kuſt als Vyanden

De Hollanders ſtellen zich in ſtaat van tegenweer.

1652. quamen vertonen; voorts gaf men ordre en wacht op Dyken en Bakens (1.).

(1.) Zie *Holl. Merc. Maart* 1652. *bl.* 16. 17.

De Markt van Deensche Ossen is noch te Enkhuizen.

In dezen stand der zaken verzuimden de Heren Wethouderen van Enkhuizen niet de welvaart van hunne Stad en derzelver Ingezetenen te bevorderen en aan te queken. Men had daar sedert het begin van deze eeuw een brave Ossemarkt gehad, waar op jaarlyks veel duizend Deensche, Zweedsche en andere Noordsche Ossen quamen en verkocht wierden; waar by de Stad en derzelver Burgeren en Inwoonders geen gering voordeel genoten.

De Wethouderen zoeken die meer aan te queken. *Keuren van Enkh. bl.* 394.

Om deze Ossenering meer en meer aan te queken, en de vreemde Schippers en Koopluiden wel en behoorlyk te doen dienen, hebben de gemelde Heren den zeventienden van April, een Keure en Ordonnantie beraamt en vastgestelt, aangaande het ontschepen en afschepen van de Ossen, waar naar de Sjouwers en Arbeiders, daar toe gebruikt, zo ten aanzien van het loon, dat ze te eisschen, als van den dienst, die te verrichten hadden, zich zouden hebben te gedragen.

Koud Voorjaar. *Holl. Merc. Mei* 1652. *bl.* 31.

Men had den veertienden van Mei en de twe volgende dagen hier te Land een grote koude, vriezende 's nachts zodanig dat de Wynstok langs den Rhyn en door gansch Nederland bevroor; daar nochtans een goed Wyn jaar op volgde: want uit de Wyngaarden sproten weêr nieuwe loten, die zo schone grote druiven voortbragten, dat dergelyken by Menschen geheugen niet gezien waren.

De Hollandsche Vloot raakt in Zee. *Holl. Merc. bl.* 32-34.

De Nederlandsche Vloot gereed zynde, geraakte in de maand Mei in Zee. Het was een talryke Zeemagt. De Admiraliteit van het Noorderquartier had daar toe twaalf Oorlogschepen uitgerust; waar by die van Hoorn en Enkhuizen ieder twe Directie-schepen, en die van Medenblik, Edam en Monnikendam elk één Directie-schip voegden. Men had deze Vloot gereed gemaakt om de Scheepvaart en Koophandel dezer Landen te verzekeren en te beschermen; doch de Engelschen, geen goeds tegen de Nederlanders in den zin hebbende, toonden zich daar over geweldig gestoort, en men bespeurde in hen hoe langs hoe meer klare tekenen

van vyandschap: want dewyl ze allesins trachtten den groten Koophandel van deze Landen te beletten, zochtenze ten dien einden alle vonden die ze kosten, doende verscheide buitensporige eischen, als van den tienden Haring, die op hunne Kusten gevangen wierd; het stryken voor de Engelsche Schepen; dat de Heren Staten de vluchtelingen van het Huis van Stuart alle verblyf in hun gebied zouden ontzeggen, en alle hulpe weigeren; dat ze hen den vryen doorgang door de Sond zouden hebben toeteftaan; en voorts hunne schade in Oost-Indien door de ongelegendheid van Amboina hen (zo ze voorgaven) aangedaan, en die ze op tienmaal honderd duizend Ponden Sterlings wisten te begroten, goed te doen, en voor alle vordere overlast borge stellen, en diergelyke ongerymtheden meer. De Afgezanten die over deze zaken derwaards gezonden waren, onverrichter zaken wederkomende (1.), begon men wederzyds met allen yver Oorlog-schepen toe te maken, nemende ondertusschen de Engelsche Rovers al wat ze van de Hollanders kosten bekomen, want het Parlement van Engeland had reeds gelyk gezegt is, in de maand Maart, terwyl men noch van Vrede handelde, verscheide Brieven van Represalien tegens Holland uitgegeven. Wanneer midlertyd de Hollandsche L. Admiraal *Tromp*, zich, met twe en veertig Schepen, aan de Engelsche Kuste liet zien om een wakend oog te houden, wierd hy, alzo hy niet wilde stryken, door den Engelschen Admiraal *Blaak*, niet verre van Doeveren aangetast, en Tromp zich dapper verwerende, wierd alzo een beginsel van eenen bitteren Oorlog gemaakt. Deze ontmoetingen tusschen *Tromp* en *Blaak* veroorzaakte zo in Engeland als in Holland vele strydige bewegingen en ontroeringen. Dus alle hope van Vrede afgebroken zynde, moest men noodwendig tot dadelykheid komen.

1652. Onlusten tusschen de Hollanders en Engelschen. *A. Brachelius Geschiedenissen zynes tyds, pag.* 563. 564.

(1.) Zie *Holl. Merc.* 1652. *bl.* 44-69.

Den 29. *Mei.*

Zie *A. Montanus Beroerde Oceaan pag.* 122. *Holl. Merc. Mei* 1652. *bl.* 36-43.

De Engelsche Vloot onderwylen een tyd lang in Zee gezworven hebbende, geraakte den twe en twintigsten van Julius, niet wyd van Boekenes, onder de Hollandsche Haringbuisen, bewaart door twaalf kleine Oorlogschepen,

Blaak verstrooit de Haringbuisen en verslaat de Convoyers.

1652. Holl. Merc. 1652. bl. 70. A. Montanus Bevoerden Oceaan, bl. 132.

waar tegen Blaak ruim zo veel Engelſche zond, die na een hevig gevecht van over de drie uren, acht van de Buisconvoyers veroverden, twe zo doornagelden, dat ze wegzonken, en een zo onbruikbaar maakten, dat ze het Schip voort in den grond boorden. Ondertuſſchen quam die overwinning den Engelſchen duur genoeg te ſtaan; zy hadden een groot getal doden en gequetſten, ook waren verſcheiden van hunne beſte Schepen dapper gehavent. Eén Buis-convoyer uit de Maze, gevoert door Ryndert Venhuizen, was 't ontvlugt. Gedurende het gevecht ontſnapten 't de Haringbuiſen op dertig na die van de Engelſchen wierden genomen. Dit was weêr een zware ſlag voor de Stad Enkhuizen: want behalven het verlies der Buiſen, geraakten vyf van hare Buis-convoyers in de handen der vyanden, en derzelzer Bevelhebbers gevangen: deze waren Gerrit Janſzoon Schuimer, Commandeur van de Buis-convoyers, benevens de Hopmannen Dirk Gerritſzoon, Jan Nobelet, Munnekes, en Luitjen, alle Enkhuizers; de overige Bevelhebbers, die genomen of gevangen wierden waren Dirk van Dongen, Vice-commandeur, Kapitein Vygh, beide van Rotterdam, de Kapiteinen Bogaart en Kroeger van Amſterdam, en Hek van Hoorn. Drie van de veroverde Hollandſche Oorlogſchepen zond Blaak, met veel Engelſche gequeſten, naar Innerneſſe in Schotland aan den Majoor Deane, vyf van dezelve verdeelde hy onder de Engelſche vloot. De Hollandſche gequeſten wierden in een Buis naar Texel, en de gevangenen van de Buiſen en de Oorlogſchepen, omtrent twe honderd ſterk, naar Nieuwkaſteel gezonden, van waar zy te voet naar Londen en voorts, zo goed als ze konden, naar huis keerden. Deze onderneming was Blaak wel geluk, maar de Ooſtindiſche Schepen, daar hy lang te vergeefs op gewacht had, geraakten in behouden haven (1.).

De Ooſtindiſch-vaarders komen behouden binnen.

(1.) *Holl. Merc. bl.* 70. 78. 79.

Aitzema XXXII. Boek, fol. 725 730. *Holl. Merc. bl.* 71, 74.

Hier op gaven de Heren Staten laſt aan hunne Oorlogſchepen de Engelſche mede op alle manieren te hinderen en te beſchadigen, doch alles by wyze van retorſie of vergoeding

van

van hunne ſchade die ze zo lang en menigmaal van de Engelſchen geleden hadden. Daarna poogde *Tromp*, die nu laſt had hen aan te taſten en alle afbreuk te doen, *Blaak* in Zee aan te treffen, maar hy wierd door eenen zwaren ſtorm overvallen. Meer dan de helft der Vlote dwaalde van hem af, en verſcheide Schepen zonken. Na 't onweêr kreeg hy *Blaak* wel in 't gezicht, en zocht hem in te wachten, maar vergeefs: ook kon hy door tegenwind by de Engelſchen niet komen. Deze tegenſpoed wierd Tromp, hoewel buiten zyn ſchuld tot misdaad gerekent, en bragt hem in ongunſt der Staten, die eindelyk goedvonden, 's Lands Oorlogſchepen onder het beleid van anderen in Zee te brengen, en men verzocht de Ruiter daar over te gebieden, die zich daar toe ongenegen toonde, doch zich eindelyk liet bewegen, en daar op zynen laſtbrief, gedagtekent den negen en twintigſten van Julius ontfing.

1652. Tromp tracht Blaak aan te taſten. *Aitzema XXXII. Boek, fol. 721. Holl. Merc. bl. 77. 78. 79. Den 5. Auguſtus.*

G. Brandt Leven van de Ruiter fol. 22-24.

Onderwylen was deze Oorlog zeer verderflyk voor de Ingezetenen dezer Landen, die daar door niet weinig wierden uitgeput: menig Koopman, Schipper en Bootsgezel raakten daar door kaal en berooit, 't geen deerlyk in deze en andere Steden beſchreit wierd: het Volk dat men gevangen kreeg ſmeet men in zware torens, daar men ze liet zitten en in ellende ſterven. Hier door raakte het meeſte Bootsvolk uit het Land, andere ſneuvelden op de Oorlogs-vloten die men moeſt in zee zenden. In de eerſte zeven maanden hadden de Engelſchen gelyk ze zich beroemden, van de Hollanders wel voor honderd en vyftig of zeſtig tonnen gouds aan Schepen en goederen genomen, behalven 't geen zy noch voort in dezen Oorlog bemagtigden. Een Oorlog waar in de Staat veel reputatie, en de Ingezetenen veel goed en bloed verloren hebben: Een Oorlog die veel treffelyke Kooplieden en grote Reeders zo heeft getroffen, dat het hen en hunne nazaten niet weinig ſmertten. De Scheepvaart die in deze Landen voorheen zo heerlyk bloeide, kreeg daar door zulk een krak, dat ze naderhand nooit weêr tot dien bloeyenden ſtand heeft kunnen geraken (1.). Kort na de wederkomſte der Nederlandſche Gezanten uit Engeland, achtte

Dezen Oorlog is zeer ſchadelyk.

(1.) *F. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen bl. 17. En uit een Aantekening.*

1652. De Staat doet een bezending naar Zweden en Denemarken. (1.) Zie *Aitzema III. Deel, 32. Boek, bl. 753. enz.*

achtte men nodig in deze omstandigheden eene bezending wegens dezen Staat te doen naar Zweden en Denemarken, en zyn daar toe benoemt de Heer Coenraad van Beuningen, eerste Raad en Pensionaris te Amsterdam, en de Heer Nanning Keizer, Burgemeester der Stad Hoorn; de eerste naar Zweden en de Ander naar Denemarken. Hunne Instructie en verrichtingen aan die Hoven kan men by de Historischryver *Aitzema* vinden (1.)

Zware Pest en ziekten in deze Landen. (2.) *Uit een Aantekening.* (3.) *Holl. Merc. bl. 77.* *Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl. 17.*

Behalven de zorge en 't ongemak van dezen Oorlog met de Engelschen, heeft ook de Heer zyne plagen verandert en verzwaart. Te voren was de ziekte in de stal onder het Vee, maar nu quam ze ook in huizen onder de Menschen. Men zag deze Landen thans aangetast door eene zware Pestilentie, vermengt met den Roden-loop, waar door veel volk wierd weggerukt (2.). Ook wierden de luiden met hete, bange en galachtige Koorsen bezogt, die hen zo mat maakten als of zy den allergrootsten arbeid hadden gedaan. Dit maakte de Steden en Dorpen van Holland vol kranken. Op sommige plaatsen in Vriesland kon men qualyk gezonde Menschen bekomen, om den Oogst, die zeer schoon was, in te samelen, dies moest zulks door anderen van buiten geschieden: evenwel zyn (gelyk sommigen verhalen) 'er weinig naar het getal der zieken gestorven (3.). Nochtans moet de sterfte binnen Hoorn vry groot geweest zyn. „ Deze gansche Stad (zegt de Heer *Costerus*) was in de rouwe, alzo „ 'er byna geen geslagt was, of zy hadden onder haar Vader „ of Moeder, Zuster of Broeder, of Oom of Neve verloren: zo dat het met ons was, gelyk in de dagen van „ *Pharao; Daar was een groot geschrey in Egypten: want daar* „ *was geen huis, daar niet een dode in was* ". Dit zelfde is my ook uit eene Aantekeninge gebleken. Doch of en hoedanig de Stad Enkhuizen door deze plage is getroffen, kan ik met geen zekerheid melden. Onder alle deze rampen en bezoekingen hebben de Heren Staten niet verzuimt hunnen toevlugt tot God te nemen, en zyne hulp en bystand af te bidden, ordonnerende ten dien einde een algemene Vast- en Bede-dag, die daarna wekelyks alle Woensdagen hervat,

De Wekelyksche Bededagen beginnen. *G. Brandt Onpartydig Chron. Holl. Merc. bl. 67. 76. en uit een Aantek.*

en

en begonnen wierd den zevenden van Augustus. Men hield en vierde eerst den ganschen dag voor een Biddag; doch in het volgende jaar begonnen de Bededagen alle Woensdagen, 's Namiddags ten vier uren. Den zes en twintigsten dier maand geschiedde de Zee-stryd tusschen de Admiralen Michiel de Ruiter en Georg Aiscue, voor Pleimuiden; waar in de dappere Douwe Aukes, een Vries, voerende het Oostindisch Schip de Vogel-struis, zich loffelyk queet, en twe Engelsche Oorlogschepen, daar op by de negen honderd Zielen waren, met zyn geschut in den grond boorde, en het derde zo veel gaf dat het krengde en de wyk nam. De Engelschen wierden in dit gevecht zo dapper gehavent, dat ze met groot verlies in de haven van Pleimuiden vluchtten (1.). Niet lang daar na * beloofden de Heren Gecommitteerde Raden van Westvriesland en het Noorder-quartier de Stad Enkhuizen, wegens het gemene Land te zullen vryhouden en ontheffen van alle zodanige schade als dezelve door 't wegnemen van de Tonnen en Bakens op de Zeegaten, in kas van eenige grote zwarigheid en nood ('t geen God verhoede) zoude mogen komen te lyden (2.).

1652.

Zeestryd tusschen de Ruiter en Aiscue.

(1.) Zie *Holl. Merc. bl.* 80.

Enkhuizen bevryd voor schade aan hare Bakens.

* *Den* 30. *Augustus.*

(2.) *Hand. van Enkh. bl.* 113.

Den vyfden van September, wierden 'er eenige Rykgelade Koopvaarders door de Engelschen genomen, die den Admiraal Blaak als in den mond liepen. Ook wierden twe dagen daarna zes ryke Straatsvaarders, daar onder ook één van Hoorn, door den Engelschen Commandeur Pen, dicht by Boulonje, verovert, tot grote droefheid der Koopluiden: want dit was de grootste schade, die Holland, gedurende dezen Oorlog, in een reize overquam (3.). Omtrent dezen tyd zyn by Geunieerde Provincien toegestaan te ligten voor 't jaar 1652. een twe honderdsten Penning, van alle de gegoede Inwoonders, en van alle Vaste goederen noch een halve Verponding: alles tot de zware lasten van de toerusting ter Zee, tot zekerheid van den Koophandel, en ten dienste van dezen Staat (4.). Den zesden der zelver maand, sloeg de dappere Commandeur Johan van Galen met zes Oorlogschepen, niet verre van Livorno, een Engelsch Esquader van zes Oorlogschepen en drie Koopvaarders: in dit gevecht sneu-

Verscheide rykgelade Schepen door de Engelschen genomen.

(3.) Zie *Holl. Merc. bl.* 85. 90.

Een twe honderdsten Penning word geligt.

(4.) *Holl. Merc. bl.* 90.

J. van Galen slaat een Engelsch Esquader.

1652.

sneuvelde de Manhafte Kapitein Cornelis 't Jonge Hoen van Hoorn; welk verlies zeer beklaagt wierd (1.). De Vice-Commandeur Jacob de Boer van Enkhuizen betoonde hier eene ongemene dapperheid. Hy, voerende het Schip de Eendragt, was de eerste die voor uit stoof en op den Engelschen Admiraal Richard Boddely, voerende het Schip de Paragon met vier en vyftig metale stukken, los ging, en schoon zyn Schip in dit treffen, dat van weêr kanten fel aanquam, zeer beschadigt wierd en zyn grote mast overboord raakte, waarom hy den Admiraal weêr moest verlaten, zo liet hy echter den moed niet zinken. Een Engelsch Fregat de Phenix genaamt, voorzien met veertig stukken, en gevoert door den Kapitein Johan Watsworth, ziende de Boer dus half reddeloos, klamte hem flux aan boord, denkende hem in 't kort te veroveren; doch vond zulken dapperen tegenstand, dat de Engelsman binnen een half uur tyds genoodzaakt was zich met zyn Schip en volk, aan den Enkhuizer tot krygsgevangen over te geven. De overige vyanden hebben zich door de vlugt gered. Den achsten van October viel 'er weêr een Zeegevecht voor ontrent de Hoofden, tusschen de Hollandsche Vloot, sterk zeven en zestig Schepen, onder het bevel van Witte Wittensz. en Michiel de Ruiter, en tusschen de Engelsche Vloot, mede zeven en zestig zeilen sterk, onder 't geleide van Blaak en Aiscue; dan de Vloten raakten niet aan malkanderen, maar hielden alleen schutgevaarte. Een Engelsch Fregat van dertig stukken is 'er gezonken, en een Noordhollandsch Kapitein van Alkmaar liep zeer furieus onder veertig Engelsche Schepen, daar hem niemant van de zynen volgende, hy na dapper schieten met het Schip en 't meeste volk is gezonken (2.). Den tienden van December geschiedde de Zeeslag op de Singels voor Duins, tusschen de Admiralen Tromp en Blaak, daar in Blaak na het verlies van eenige Schepen de vlucht nam en de Teems op liep, daar hem de wakkere Tromp zou gevolgt hebben, indien hy bequame Piloots had kunnen bekomen: waar op over de drie honderd Koopvaarders, die met Tromp waren uitgelopen, tus-

(1.) Zie *Holl. Merc. bl.* 91. *'t Leven der Doorl. Zeebelden*, *bl.* 432.

Zeegevecht met de Engelsche omtrent de Hoofden.

(1.) Zie *Holl. Merc. bl.* 102. 303.

Zeeslag voor Duins tusschen Tromp en Blaak.

tusschen den veertienden en vyftienden dier maand, door de Hoofden zeilden, en voorts een behoude reis deden, zonder eenigen overlast te ontmoeten (1.).

1653.

(1.) Zie *Holl. Merc. bl.* 108-110. *Aitzema III. Deel, bl.* 764.

Die gewoon zyn uyt de Starren en andere verschynselen in de Lucht toekomende zaken te voorspellen, vonden te dezer tyd weêr stoffe voor hunne beschouwing en onderzoeking: want men heeft op den zestienden van December op het Rif in Brasilien allereerst een Staart-starre gezien, vertonende zich zelven ontrent drie ellen lang. Haar opgang was met den Avond-stond uit het Zuid-oosten, en haar ondergang Noordelyk ten Oosten, zeer laag nederhangende, invoegen men de andere Starren door haren staart kon zien. Na den zes en twintigsten dier maand vertoonde zich dezelve niet meer in Brasilien: maar van toen af zag men 'er een boven Hongarien, Moravien, Oostenryk, Polen, Moscovien, en Vrankryk. Oostwaard vertoonde zy zich ontrent vyfmaal zo groot als een gemene Star, maar donkerachtig. In Vrankryk stond zy eenige nachten als bewolkt, boven Parys. In Nederland wierd zy eerst op den zeven- en acht en twintigsten der zelver maand gezien, dicht by den Stier vyftien of zestien minuten groter, staande altoos zeer nevelachtig, en zeer snel naar het Noordwesten lopende, met een klein straaltje naar het Noord-oosten, en is na den tyd van zeven dagen in het Noordwesten verdwenen. Haar voortgang was in een Etmaal ruim vier graden. De beduidenis daar van laten wy over aan de onderzoekers, die uit de Geschiedenissen der volgende jaren, stoffen genoeg zullen weten te rapen tot het maken van verscheide glossen en uitleggingen.

Een Staartstarre gezien. *A. Brach. Gesch. pag.* 598. *Commelin Bes. van Amst. bl.* 1183. *Holl. Merc. bl.* 112.

Het oorlogen tusschen de Engelschen en Hollanders, zo ongelukkig ter wederzyden in het voorgaande jaar aangevangen, had in dit jaar een ellendigen en bloedigen voortgang. D' Engelschen streden nu opentlyk om de meesterschap der Zee, en de Hollanders voor de vryheid der Zeevaart. Den laatsten van Februarius en de twe volgende dagen, geschiedde de vermaarde Zeeslag by Portland tusschen den Engelschen Admiraal Blaake en den Hollandschen L. Admiraal

Zeeslag by Portland tusschen Blaake en Tromp.

 Tromp;

1653. Tromp; daar in aan wederzyden vreesselyk wierd gevochten. Onder anderen lag de Schout by nacht Pieter Florisszoon van Hoorn eenigen tyd tusschen zes Engelschen, en verdadigde zich dapperlyk, tot dat hem de L. Admiraal Tromp te hulp quam en ontzette (1.). Den twaalfden van Maart besloten de Staten van Holland, dat men aan de Opperhoofden van 's Landsvloote, tot erkentenis van hunne betoonde dapperheid, in de laatste Zeeslagen, byzondere beloningen zou doen; en wierd ten dien einde aan den L. Admiraal Tromp vereert twe duizend guldens, aan de Vice Admiralen Witte Corneliszoon de Wit en Jan Evertszoon, mitsgaders aan den Kommandeur de Ruiter, vyftien honderd, en aan den Schoutbynacht Pieter Floriszoon twaalf honderd gelyke guldens: aan de anderen, zo Kapiteinen als mindere Bevelhebberen, des verdient hebbende, wierd insgelyks eenige vergelding gegeven (2.). Den veertienden dier maand bevochten de Hollanders, onder het beleid van den Kommandeur Jan van Galen, voor Livorno een treffelyke zege tegens de Engelsche Oorlogsmagt, onder den Vice Admiraal Appleton (3.). In dit gevecht gedroeg zich Jacob de Boer van Enkhuizen, en Vice-Kommandeur van het Hollandsch Esquader, als een' dapperen Zeeheld, en veroverde met hulpe van de Hopmannen Roker en Bogaart, na een harde tegenstand den Engelschen Viceadmiraal Appleton, voerende de Luipaard, het fraaiste Schip van zyn Esquader, voorzien met vyftig Metale stukken en vier achtkantige Kopere stukken, en twe honderd en dertig Man. Appleton vergat de pligten niet van een' wyzen Bevelhebber en dapperen Soldaat; doch vond zich, na een wreed gevecht van vier uren, ophebbende 't zeventig doden, en vier en vyftig gewonden, genoodzaakt zich aan de Boer op discretie over te geven. Hopman Ham voerende de Maagd van Enkhuizen veroverde in dit gevecht 't Schip genaamt den Levantschen Koopman voorzien met vierentwintig stukken en tachtig koppen; beiden deze Schepen, benevens noch een ander de Pelgrom geheten met dertig stukken en 'tnegentig Man, wierden te Livorno opgebragt.

Het

(1.) Zie *G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 39-44. *Holl. Merc. IV. Deel, bl.* 18-28.

Vereering aan de Opperhoofden van 's Lands Vloot gedaan.

(2.) Zie *G. Brandt* als boven, *bl.* 45.

Jan van Galens Overwinning en dood.

(3.) Zie *Aitzema XXXIII. Boek, bl* 797. *A. Montanus Bevoerden Oceaan bl.* 187-192. *Holl. Merc. IV. bl.* 28-32.

Het Schip Bonavonture met vyftig Metale ſtukken en twe honderd en tien Man, wierd door van Galen zo getroffen dat het met al wat 'er op was in de lucht vloog en zonk: wordende maar zeven Man geborgen; de Sampſon met veertig ſtukken en honderd en dertig Zielen, wierd door den jongen Cornelis Tromp verbrand, die ook een Engelſchen Brander op van Galen aangelegt in de grond ſchoot. Deze ſlag ſtond de Vyanden op zes Schepen, drie honderd zes en tachtig doden, twe honderd drie en 'tnegentig gequeſten, en verſcheidene gevangenen: den Hollanders op 't verlies van één Schip, honderd en drie en twintig Lyken, en ruim zo veel verwonden. Van Galen wierd met den tweden koegel, die in zyn Schip quam, in het rechter been zodanig gequeſt, dat men 't onder de knie afzette. Daar na, aan Land binnen Livorno gebragt, overleed hy aan die wonde den drie en twintigſten van Maart, in 't achtenveertigſte jaar zyns ouderdoms. Zyn Lyk is daar na * t' Amſterdam in de nieuwe Kerk begraven; daar ſedert een Graf- en gedenkteken van Marmerſteen, met een byſchrift t' zyner eere, wierd opgerecht (1.). 1653.

* *Den* 11. *Decemb.* 1653.

(1.) Zie *Holl. Merc. IV. bl.* 104.

De vaart op Groenland verboden.

Te dezer tyd was men met groten yver doende om 's Lands Vloot weêr toe te ruſten en van alles te voorzien. Ook wierd by Plakkaat der Heren Staten Generaal, den vyf en twintigſten van Maart getekent, de vaart op Groenland en de Walviſchvangſt voor dit lopende jaar geſchorſt en verboden; op verbeurte van ſchip en goed, of de waarde van dien (2.). Dit verbod ſtrekte om te meer Volk ten Oorlog te bekomen, en op dat de Groenlandsvaarders niet in handen van de Engelſchen mogten vervallen. Men maakte ook ſtaat dat de Haringbuiſen zouden moeten t' huis blyven: om dat men die noch veel minder kon beſchermen. Doch dan had men een twede Goudmyn geſtopt, en vele Menſchen in verlegentheid gebragt: want het getal der Buiſen was te dezer tyd omtrent twe duizend en men rekende dat daar wel honderd duizend Menſchen van moeſten leven (3.). Op ieder Haringbuis diende veertien Perſonen, zo oude als jongens, uitmakende ſamen acht en twintig dui-

(2.) *Groot Plak. II. Deel, bl.* 506.

Bedenking omtrent de Haringviſſchery.

(3.) *Aitzema III Deel, XXXIII. Boek, bl.* 810.

1653. duizend Perſonen; behalven dezen waren 'er noch wel zo veel, die met netten breyen, timmeren, kuipen en anderen arbeid daar van leefden, van alle dezen waren wel de helft getrouwt, en moeſten 'er met vrouw en kinderen van beſtaan: daar en boven wierden met dien Haring duizenden van ſchepen naar alle oorden verzonden; alle die varende luiden leefden 'er ook van. Zo dat men met grond kon zeggen, dat wel honderd duizend menſchen van de Haringviſſchery moeſten beſtaan. Dus hadden alle, of de meeſten van die luiden moeten verarmen of vertrekken. Inzonderheid zou de Stad Enkhuizen, van wegen de veelheid harer Buiſen daar by een grote ſchade en verloop van hare Hoofdnering geleden hebben.

De Engelſchen en Hollanders roven ſterk op malkanderen.

Midlerwylen roofden de Engelſchen de Schepen der Nederlanders; dan dezen bleven hun ook niet ſchuldig, maar bragten in de maand Mei in de Havenen dezer Landen wel veertig Engelſche Pryzen op, waar van ſommigen met koſtelyke Koopmanſchappen geladen, en eenige wel vyftig duizend guldens waardig waren. Een Kaper van Hoorn met twaalf ſtukken en zeſtig Mannen, heeft een Engelſch Lakenſchip en den Convoyer die 't zelve geleide beide verovert en in 't Vlie opgebragt (1.). In 't begin van Junius, lagen 'er veel Haringbuiſen van de Stad Enkhuizen zeilree, als ook veel Koopvaarders; de Zuiderzee lag ſchier vol Schepen: omtrent Hinlopen en elders zag men veele honderden Ooſt- en Noordvaarders, die een vertoning als Maſten Boſſchen maakten, durvende uit vreze voor de Engelſchen niet uit lopen. Men ſchikte achtien Veldſtukken naar Texel, om dat men beducht was, dat ze aldaar een landing mogten ondernemen (2.). Men liet daarna ook de Tonnen daar omtrent opnemen, om de Vyanden het inkomen te beletten, en men deed aanſtonds t' Amſterdam, in 't Noorderquartier, en in Vrieſland, alle gereedleggende Schepen naar de Helder en 't Vlie komen, om de Koopvaarders aldaar leggende tegen de ondernemingen der Engelſchen te beſchermen (3.). Dus wierd door dezen Oorlog de Koophandel en de Haringviſſchery geſtremt tot groot nadeel van de

(1.) Zie *Holl. Merc. bl.* 56.

Veel Haringbuiſen en Koopvaarders leggen zeilree.

Maar durven niet uitlopen.

(2.) Zie *Aitzema III. Deel*, *bl.* 818.

Voorzorge in Texel en 't Vlie tegen de Engelſchen.

(3.) Zie *Aitzema bl.* 820.

de Ingezetenen dezer Landen in 't algemeen, en van die dèr Stad Enkhuizen in 't byzonder. Den twaalfden van Junius en den volgenden dag, geschiedde de geweldige Zeeslag omtrent Nieuwpoort en Duinkerken, tusschen de Hollanders, onder den L. Admiraal Tromp, met tnegentig of vier en tnegentig Zeilen, en de Engelsche Admiraalen Monk eerst met vier en tnegentig Schepen, en daarna door Blaake met achtien Zeilen gesterkt. De stryd was ter wederzyden uittermaten hevig, en duurde den eersten dag tot den avond toe, zonder dat d' een noch d' ander eenig merkelyk voordeel behaalde. Den volgenden dag wierd het gevecht vervat; maar 't wierd zo stil dat ze niet aan den anderen konden komen. Ook ontstond 'er eenige wanorde onder de Nederlandsche Schepen, die veel ligter waren dan de Engelsche, en verscheidene daarenboven slecht bemant. Toen de nacht genaakte, vond Tromp geraden zich met zyn redeloze Vloot binnen de gronden van de Wielingen niet verre van Zeeland te begeven, alwaar de grote Vyandelyke Schepen niet gemakkelyk konden komen. De Nederlanders quam het gevecht te staan op zeven Schepen, en één Brander, daar onder het Schip van Kapitein Schellinger van Hoorn, dat onder de Vyanden verviel en verbrandde. Voorts had men 150 doden en schaars zo veel gekwetsten. D' Engelschen verloren zes Schepen en immer zo veel Volk, daar onder den Vice Admiraal Richart Deane (1.).

1653. Zeeslag tusschen de Hollanders en Engelschen, by Nieupoort en Duinkerken.

De rampen en onheilen van dezen ongelukkigen Oorlog beroerden midlertyd het onbezonne Graauw in 't Vereenigt Nederland: men zocht de schuld van eenen qualyk geslaagden handel den Overigheid op den hals te dringen. De Koophandel en Handwerken stonden stil, 't geen niet weinig gemor veroorzaakte. Te Enkhuizen raakte het gepeupel * allereerst gaande. De Zeegaten waren gestopt, en te gelyk het vaarwater voor hunne Buisen, ten Haringvangst toegerust. Aan die Visschery hing den welstand der Stad. 't Gemene volk liep het hoofd op hol, hunne Buisen hadden dus lang naar eene goede gelegentheid om uit te lopen vergeefs gewacht. Men kon (dus morden ze) handen noch voeten

(1.) Zie *G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 49-51. *Montanus Ber. Oceaan bl.* 12-15. *Aitzema III. Deel,* 33. *Boek, bl* 817. 818. 821. 822.

Oproer t' Enkhuizen.

* *Den* 20. *Juny.*

Holl. Merc. IV. Deel, bl. 61. *Aitzema III. Deel, bl.* 820.

1653. eten. Waarom, zeiden ze, indien 't met Engelschen wel gemeent was, koomt Tromp niet uit Zeeland te voorschyn, en slaat den Vyand, die schip op schip wegneemt, van voor de Zeegaten, enz. Een Tamboer die de Trom sloeg om volk aan te nemen, den naam van den Prins van Oranje niet gebruikende, maakte den muitgeest gaande, en liep gevaar van in het water gesmeten te worden. Voorts was 'er een Prys of twe, die de Kapers en Matrozen wilden verkocht hebben, schoon die noch niet waren verbeurt verklaart. Het Graauw door alle deze oorzaken gaande gemaakt, is op het huis aangevallen van Willem Willemsz. de Lange, een Magistraats persoon, en Gecommitteerde ter Admiraliteit, het zelve gansch berovende, geld en zilverwerk nemende, sneden ze de bedden op, en vernielden voorts alles, onder voorwendsel dat hy eenige Contrebande of verbode goederen aan de Engelschen zoude gezonden hebben; ook ontzagen zy zich niet schandelyk te spreken van de Overigheid.

De Heren Wethouderen schryven deswegen aan de Staten van Holland. *Secrete Resol. van de Staten van Holl. ten tyde van J. de Wit. I. Deel, bl. 73.*

De Heren Gedeputeerden der Stad Enkhuizen, hebben hier op den drie en twintigsten van Junius ter Vergaderinge van hunne Ed. Groot Mog. vertoont en doen lezen eenen Brief, by de Heren Burgemeesteren en Regeerders derzelver Stede, aan henluiden geschreven uit Enkhuizen, den één en twintigsten dier Maand, behelzende „ dat 's daags „ te voren binnen de voorschreve Stad grote oproer was „ geweest, zo verre dat eenige boosaardige Personen haar „ hebben verstout in 't huis van den Here President Wil„ lem Willemsz. de glazen in te smyten, de kassen op te „ slaan, en het zelve huis van alle Meublen te ontbloten, „ invoegen dat Burgemeesteren en Regeerders voornoemt, „ genoodzaakt waren geweest de Klokke te laten kleppen, „ en den Trommel te roeren, omme de Burgeren of Schutte„ ryen met hun geweer op hunne respective Wyken te doen „ komen, en noch op den voorschreven één en twintigsten „ genoodzaakt waren van gelyke te doen; dat zyluiden der„ halven, en omme met te meer vigeur te mogen tegen „ gaan het gevreesde geweld, met advys van de gemene

Vroet-

„ Vroetschappen der voorschreve Stede goedgevonden had- 1653.
„ den, door de opgemelte Heren derzelver Gedeputeerden
„ van haar Edele Groot Mog. te doen verzoeken, dat op
„ het spoedigste eenig Krygsvolk binnen de voorschreve Stad
„ mogte worden gezonden, en specialyk by zo verre zulks be-
„ quamelyk konde geschieden, de Compagnie van den Here
„ van Brederode, om redenen, dat zyne Excellentie de
„ betalinge over dezelve Compagnie op 't Comptoir bin-
„ nen de voorschreve Stede was ontfangende; en hebben
„ de meer-gemelte Heren Gedeputeerden des verzocht
„ zynde, daar nevens by monde verhaalt verscheide parti-
„ culariteiten en omstandigheden ontrent de voorschreve
„ tumulte voorgevallen, en onder andere specialyk dat ze-
„ ker Trommelslager, omroepende om Volk te werven,
„ tot bemanninge van eenige Schepen van Oorloge op den
„ name van de Heren Staten, by 't Canailje, begerende
„ dat hy zulks zoude doen op den name van den Prinse van
„ Oranje, is aangeranst en desselfs Trommel in stukken ge-
„ smeten ofte gesneden; dat ook de Heren Burgemeeste-
„ ren en Regeerders voornoemt, uit vreze van meerder on-
„ heil, en door dwang van eenige Booswilligen, genood-
„ zaakt zyn geweest, te consenteren, dat by den Trom-
„ melslager in 't werven van Scheepsvolk als boven, op den
„ name van hooggemelte Here Prinse van Oranje omge-
„ roepen zoude worden, seconderende de meergemelte
„ Heren Gedeputeerden met allen ernst en yver 't voor-
„ schreve verzoek van de welgemelte Heren hare Princi-
„ palen."

Hier op hebben hunne Ed Groot Mog. goedgevonden en verstaan, dat by of van wegen hunne Ed. Groot Mog. aanstonds zou geschreven worden aan de Heren Gecommitteerde Raden in Westvriesland en den Noorderquartiere

De Staten schryven daar over aan de Gecommitteerde Raden van Westvriesland. Secrete Resol. als boven, bl. 74.

„ dat hare Ed. Groot Mog. van de voorgeroerde moedwille
„ en insolentien kennisse bekomen hebbende, ook beducht
„ wezende, dat de vonken van zo schadelyk vuur ('t welk
„ God verhoede) op andere plaatsen zouden mogen komen
„ over te springen, en in diervoegen een generalen onuit-

„ bluf-

1653. „ bluſſchelyken brand veroorzaken, derhalven goedgevon-
„ den hadden de opgemelte Heren Gecommitteerde Raden
„ den te verzoeken en te begeren, dat dezelve Burgemee-
„ ſteren en Regeerders van alle de Steden in Weſtvrieſland
„ en den Noorderquartiere, in ſerieuſe termen wilden aan-
„ ſchryven, op alle diergelyke voorvallen in den haren te
„ houden een wakend en zorgvuldig ooge, en vervolgens
„ zo ontrent hare Schutterye en goede Burgerye, als an-
„ derſins naar derzelver Steden gelegentheid zodanige or-
„ dre te ſtellen en die voorzieninge te doen, dat of dierge-
„ lyk iets mogte komen voor te vallen, het quaad in zyn
„ beginſelen gedempt, de moedwilligen gerefreneert en de
„ wettige Overigheid by haar nodig aanzien gemaintineert
„ mogen worden." Ook ſchreven hunne Ed. Groot Mog. aan den Here van Noordwyk, dat hy met de tien Compagnien, de welke nevens ander Krygsvolk, dat onder zyn bevel ſtond, en geordonneert was op het Eiland Texel gebragt te worden, ten ſpoedigſten zou hebben te trekken binnen de Stad Enkhuizen, en aldaar te verblyven ten tyden en wylen toe, dat by hunne Ed. Groot Mog. anders zou worden geordonneert; met byvoeginge, dat de gemelte Heer van Noordwyk, de voorgeroerde ordre in alle manieren ſecreet zou hebben te houden.... Zy vonden ook goed eenige Heren te committeren, om zich met den Advocaat Fiſcaal en den Procureur Generaal van den Hove Provinciaal, binnen de Stad Enkhuizen te vervoegen, en aldaar naukeurige kenniſſe te nemen van het gemelde oproer en moedwilligheid, ook voor al na te vorſſchen waar het gezegde quaad zyn oorſprong mogt hebben genomen, met ſpeciale laſt en ordre, om d' Autheurs en de voornaamſte Uitvoerders daar van te doen vatten, en by goedvinden van de Heren Burgemeeſters en Regeerders dier Stad, en onder Acte van nonpræjuditie, zo zulks wierd vereiſcht (gelyk hen daar na noch wierd verleent *) gevangen te doen brengen op de Voorpoorte in den Hage, om door het voorſchreve Hof te recht geſtelt en naar bevindinge van zaken geſtraft te worden; ook ſpecialyk te doen herſtellen, 't gene in voegen

Geven den Heer van Noordwyk laſt met Krygvolk binnen Enkhuizen te treken. Zie *Secrete Reſ. bl.* 74.

En zenden eenige Gecommitteerden derwaarts om dat quaad te onderzoeken. Zie *Secrete Reſol. bl.* 75.

* Zie *Secrete Reſol. van Holl. I. Decl, bl.* 102. 103.

als

als boven met het omroepen van de Trommelslagers, op den name van zyn Hoogheid den Here Prinse van Oranje, onordentelyk, en tegens de hoogheid van den Staat was gepleegt enz. Zy gaven de voornoemde Gecommitteerden ook magt en last, om in andere Steden en Plaatsen van het Noorderquartier, daar eenige beweging of oproer gevreest wierd, mede onderzoek dies aangaande te doen, en voorts te procederen als hier boven ten opzigte van de Stad Enkhuizen breder staat uitgedrukt enz. Men zeide, dat als de Burgemeesteren en Vroedschap te Enkhuizen, wanneer in hunne Vergadering gelezen zoude worden deze Resolutie van hunne Ed. Groot Mog. van den drie en twintgsten Juny, voordroegen, dat het zelve zoude geschieden onder den Eed, van dezelve te zullen secreet houden, één in de Vroedschap geweigert had den Eed te doen, en dat daar door de Resolutie was gemeen gemaakt. Hier door wierd het Graauw te meer verbittert en bedacht om zich tegen de gemelde Resolutie aan te kanten.

1653.

Zie *Secrete Resol. bl.* 90.

De Heer van Noordwyk, Collonel, quam den zes en twintigsten van Junius, volgens ordre van hunne Ed. Groot Mog. met zyne by zich hebbende Vaandelen Krygsvolk, geladen in eenige Schepen, voor de Stad Enkhuizen, met oogmerk om daar binnen te komen, en de Overigheid tegens het oproerig Graauw te beschermen. Dan het gepeupel dit gewaar wordende, drong de Kage, daar eenig volk in was, buiten de Stad te blyven en te vertrekken. Het t'samengerotte Graauw hier door weêr gaande geworden raakte geweldig aan 't hollen. Zy namen het Raadhuis in, bezetteden de Poorten, maakten zich meester van de Sleutels der Stad, van het Krygsgereedschap, sloegen het Kruidhuis en Wapenhuis open, en bragten het Geschut op de wallen, naar de Stad gekeert. Voorts schoten ze met scherp op één en twintig schepen met Krygsvolk, die meenden binnen te komen, maar gelyk d'anderen, gedrongen wierden buiten te blyven. Waar op de Heer van Noordwyk achtervolgende 't verzoek van Burgemeesters en Regeerders aldaar, met alle zyn byhebbende Volk, voorby naar 't eiland

De Heer van Noordwyk word met zyn Krygsvolk door 't Graauw buiten Enkhuizen gehouden. *Secret. Resol.* als boven, *bl.* 79.

Een nieuw Oproer binnen die Stad

Secret. Resol. I. Deel, bl. 90. *Aitzema* als boven. *Holl. Merc. bl.* 60. 61.

 Texel

Texel is gepasseert (1.). Hier mede noch niet te vreden stelden ze de Ed. Magistraat af, en wilden hunnen Schout Mook Opperheer en Meester van de Stad maken: anderen vonden goed, men zou den naam van den jongen Prins gebruiken, die daar op twe Oranje Vaandels op den Toren en het Stadhuis, ook eenige op de Wallen plantten, en lieten niemant zonder hun verlof de Haven of Poorten in of uit passeren (2.)

1653.

(1.) *Secret. Resol. van Holl. I. Deel, bl.* 79.

(2.) *Holl. Merc.* als boven.

Dien zelven dag zyn de Heren Gecommitteerden, die door hunne Ed. Groot Mog. waren afgevaardigt tot beslissinge van 't Oproer binnen Enkhuizen, uit den Haag over Alkmaar en Hoorn naar de eerst gemelde Stad vertrokken. Den volgenden dag te Hoorn komende, verstonden ze uit de Heren Lambert Schagen, en den Burgemeester Guldenarm, van Enkhuizen, dat de Burgery, mitsgaders de Gemeente van Enkhuizen haar meester hadden gemaakt van de Stad, en de Poorten gesloten hielden: doch dat ze niet voorzien waren van Kruid, en daarom van een Kruidmolen gehaalt hadden alle het gene zy aldaar bevonden, bestaande ontrent in acht honderd ponden. De gemelde Heren voegden daar by, dat alles binnen Enkhuizen in confusie was, vrezende dat de voornoemde Gecommitteerde niet in die Stad zouden konnen komen. Des niettegenstaande zyn de Heren Gecommitteerden, te weten A. van Halewyn, J. van der Nieuwstad, Johan Dedel, en Huga Blocq, Raden van den Hove van Holland, noch dien zelven dag derwaarts vertrokken, latende den Advocaat Fiscaal te Hoorn, om geen pretext tot alteratie te geven. En komende by den Kalk oven, niet verre van de Stad, is zeker Persoon by de Wagen gekomen, hebbende een kanne-bier in zyn hand, en met geweld aangrypende den toom van de Wagen, daar op de Heren Halewyn en Nieuwstad zaten, zeggende waar koomt gy van daan? daar op gezeid wierd, dat hem daar aan niet was gelegen; hy vorders zeggende, zyt gy Prins of Staten Volk? waar op de Heer Halewyn antwoordde, Staten Volk; dan zult gy, zeide de gemelde Persoon, niet levendig van hier gaan: en de Voerman den Wagen hard voort-

De Heren Gecommitteerden van hunne Ed. Gr. Mog. begeven zich derwaarts.

Uit het Rapport van de Gecommitteerden. Zie Secrete Res. I. Deel, bl. 80-90.

Worden qualyk bejegent.

Secrete Resol. als boven.

voortslaande, heeft de gezegde Persoon de voornoemde Tinne Kan met bier tegen den Wagen geworpen, met zulken kracht, dat dezelve Kan over den Wagen heen sprong; en dit gedaan zynde, trok hy daar op datelyk al dreigende zyn Mes, en gebruikte vele honende en smadelyke woorden. De Heren Gecommitteerden den Dyk voorts afrydende, en komende ontrent de Stad, bevonden ze dat de Valbrugge opgehaalt en de Poorten gesloten waren. Men zag op de Wal vele Mans-Personen gewapend en ongewapend, ook eenige Vrouwen en Kinderen, roepende gy zulkt 'er niet inkomen, vertrekt weder van hier. En als de Heren Gecommitteerden verzochten, dat 'er iemant naar de Burgemeesters of Magistraat, met welke zy te spreken hadden, zoude gezonden, en dat de Poorten mogten geopent worden; zo riepen ze daar op, wy zyn de Burgemeesters en de Magistraat, wy zyn de Heren, wy willen u in de Stad niet laten komen. Na dat de Heren Gecommitteerden noch eenige redenen gesproken en gezien hadden dat de Gemeente zo zeer aan 't hollen was, oordeelden ze ongeraden te zyn zich binnen deze Stad zonder Krygsvolk te begeven, schoon het scheen als of men hen eindelyk zou hebben binnen gelaten: want zy hadden eenigen van het Volk onder anderen van hen horen zeggen; zy zyn Schelmen en Verraders, en als zy in de Stad komen, zullen wy hen wel anders leren enz. Dies zyn de gemelde Heren 's avonds over negen uren weêr naar Hoorn vertrokken, na dat zy nochmaal gezegt hadden, dat zy Gecommitteerden waren van hunne Ed. Groot Mog. en gaarne in conferentie zouden komen nopende de onlusten in de Stad ontstaan, dat ze tot 's anderen daags middag te Hoorn zouden blyven; verzoekende dat men dit den Burgemeesteren zoude aandienen, en dat iemant uit den haren zich te dien einde te Hoorn zoude willen laten vinden; vermanende voorts het Volk dat op de Wal stond af te staan van alle ongebondenheid en oproer, met byvoeging dat het anders een quaden uitslag zou geven. Zyn Excellentie van Brederode, en de Heren van Obdam, en van der Myle zynde in een andere Commissie hoewel ook tot

1653.

Zy vinden de Poorten gesloten.

Keren weêr te rug naar Hoorn.

Secrete Resol. als boven.

De Heeren van Brederode, Opdam, en Van der Myle worden ook qualyk bejegent en buiten de Stad gehouden.

1653. demping van 't vuur van oproer, van wegen hunnen Ed. Groot Mog. naar Enkhuizen afgevaardigt, waren ook dien zelven dag, den zevenentwintigsten van Junius, voor de Poorten van die Stad gekomen, om, was het mogelyk, met zoetigheid deze beroerte te stillen. Dan het Graauw wilde ook deze Heren niet binnen de Stad laten, dies moesten dezelve op den Zeedyk blyven staan, daar eenigen uit de Stad quamen, om met de gemelde Heren te spreken, waar van sommigen, zegt men, zo onbeschoft waren, dat ze de Karosse van den Here van Brederode van den dyk in het water zouden hebben gedrongen, indien men hen niet met beleefstheid bejegent, en zulk dwaas voornemen gestuit had. Onderwylen waren alle goede woorden en vermaningen vergeefs, en moesten dezen Heren onverrichter zaken vertrekken.

Aitzema III. Deel, bl. 820. Holl. Merc. bl. 61.

Eenige Gedeputeerden van Enkhuizen komen te Hoorn met de Gecommitteerden van hunne Ed. Groot Mog. in gesprek.

Secrete Resol. ten tyde van J. de Wit I Deel, bl. 84. 85. 86.

Den volgenden dag quamen van wegen de Stad Enkhuizen binnen Hoorn, de Heer Burgemeester Hardebol, en Mr. Dirk Haga Schepen, uit den Krygsraad Floris Huigen Kapitein, en Jan Janssen te Heils, Maarten Frederiksz. Proost, en Jan Schouten uit de Burgery. Deze zyn met de meergemelde Heren Gecommitteerden in gesprek getreden wegens de middelen waar door deze zwarigheid en oproer zouden mogen gestuit en weggenomen worden; maar zonder vrucht. De Gedeputeerden van Enkhuizen zeiden dat de onsteltenis in de Stad zodanig was, dat zy zulks tegenwoordig niet magtig waren te stuiten, en dat tot een voorwendsel van deze wanorde genomen wierd, dat men Soldaten in de Stad wilde logeren; dat zy ook niet konden zeggen wie Aanleiders en Autheurs van deze moedwilligheid en beroerte waren De Burgemeester Kamerling, President Schuit, en Kapitein Looze, die als Gecommitteerden wegens de Stad Enkhuizen dien zelven dag gezonden waren aan de Heren van Brederode, Obdam, en van der Myle, zeiden ontrent het zelfde, en wyders, dat by eenigen gezeid wierd, dat alles wel in ruste en stilte zoude konnen gebragt worden, indien men vast stelde, dat geen Soldaten in de Stad Enkhuizen zouden worden gezonden, dan

met

met consent of op 't verzoek van de Heren Burgemeesters aldaar. Dat mede geen Officieren van de Burgery zouden worden gemaakt dan die buiten de Regering van de Stad waren, en eindelyk dat eenige van de tegenwoordige Magistraat moeste verandert worden. 1653.

De Gecommitteerden van wegen de Staten van Holland vertoonden dat deze en andere voorslagen tot stuiting en wegneming van dit oproer, zouden streiden tegen de hoogheid en 't gezach van den Staat, en zeer gevaarlyk zyn voor de Regering van de Stad; dies schreven ze den negenentwintigsten van Junius eenen brief aan de Heren Burgemeesters en Regeerders van Enkhuizen, waarby ze hunne Achtbaarheden den volgenden dag binnen Alkmaar ontboden om nader met hen te spreken over de middelen tot wegneming van dat schromelyk oproer, waar door (zeidenze) niet alleen het gezach en d' Authoriteit van hunne Ed. Groot Mog. wierd verplettert, en als met geweld onttrokken, maar ook de Majesteit en Souverainiteit van hunne Ed. Groot Mog. geledeert enz. vermanende hunne Achtbaarheden, den Krygsraad by zich te ontbieden en hen aan te zeggen, dat zy de Gemeente tot haar schuldigen pligt zouden hebben te houden, alle by-een-komsten en t' samenrottingen te beletten, de Poorten voor een iegelyk open te houden, de Wachten te bezetten, zo als van ouds wettelyk geschied was, en de Magistraat te assisteren tegen de woelende Gemeente enz. ten einde mede de voornaamste Belhamels mogten gelevert worden in handen van den Officier, om voor die van den Gerechte gestelt en naar verdiensten gestraft te worden.... De Boode, die met den gemelden Brief wierd afgezonden, quam 's avonds voor de Poort van Enkhuizen, daar hy door den zelven Persoon, die de vier Heren Gecommitteerden den zevenentwintigsten van Junius op den dyk by den Kalk-oven qualyk had bejegent wierd aangeranst, nemende hem na eenige onbeschofte woorden zyn Pakket of Zaksken af en opende het zelve, en geen Brief of Papieren daar in vindende gaf hy hem het Zaksken weder, betastende hem om te vernemen of hy geen brieven had.

De Gecommitteerden der Staten nemen in de voorslagen van die van Enkhuizen geen genoegen.

Secret. Resol. van Holl. I. D. bl. 86. 87.

Schryven aan de Regeerders van Enkhuizen.

De Bode, die dien Brief te Enkhuizen bragt, word aangeranst.

1653. Eindelyk quam de Bode in de Stad, en wierd voor het Corps de Guarde gebragt, en aanstonds by den Burgemeester Hardebol geleid, aan welke hy den voorschreven Brief, dien hy in zynen schoen had geborgen, overleverde.

De Gecommitteerde van Enkhuizen komen met die van hunne Ed. Gr. Mog. in nader gesprek binnen Alkmaar.

Secret. Resol. I. D. bl. 88. 89.

Den volgenden dag quamen de Gecommitteerden van Enkhuizen, te weten, de Burgermeester Kamerling, Schepen Hage en Floris Huigen, binnen Alkmaar, en verklaarden onder anderen aan de Gecommitteerden van hunne Ed. Groot Mog. dat de zaken binnen de Stad Enkhuizen tegenwoordig in een' beteren staat waren, dan wel op voorleden Vrydag; dat de Poorten waren open gebleven; dat de Burgemeesters en Vroedschappen, mitsgaders de Krygsraad eenparig besloten hadden geen Soldaten in te nemen, dat de Magistraat en de Officieren nu eens waren, doch dat ze voor als noch niet magtig waren de Gemeente in ruste te houden, maar dat het noch wat tyd vereischte, daar by voegende, dat indien 'er Soldaten in de Stad quamen, de Gemeente weêr meer zou beginnen te woelen; dat zy de Autheurs van deze beroerte niet konden noemen, dan met gevaar van hun leven, behalven dat zy niet wisten, wie het al geweest waren, met verzoek dat men hen zulks doch niet vergen zoude.

De Gecommitteerden van hunne Ed. Gr. Mog. zyn deswegen niet voldaan.

De Heren Gecommitteerden van hunne Ed. Groot Mog. waren hier mede ganscn niet voldaan, dan konden het toen niet verder brengen; dies vermaanden zy die van Enkhuizen nochmaals ernstig, om in dit geval hunnen pligt jegens hunne Ed. Groot Mog. behoorlyk te betrachten. De Gecommitteerden van Enkhuizen vertrokken zynde, togen de Gecommitteerden van hunne Ed. Groot Mog. weder naar den Hage, daar ze in de Vergaderinge van hunne Ed. Groot Mog. den tweden van Julius van hunne verrichtingen verslag deden, wordende over en ter zake van de genomene moeite en aangewende vlyt bedankt.

En keren weder naar Haag den.

Secret. Resol. I. D. bl. 80. 90.

De Heer van Brederode toog kort daar na weder naar de Helder, daar men vast bezig was om een nieuwe Schansse af te steken, en daar hy onlangs te voren met twe Ingenieurs was geweest. Den vierden van Julius besloten hunne Ed. Groot Mog. aangaande de voorgemelde beroerte eenen wel beredeneer-

neerden en ernstigen brief aan de Burgemeesteren en Regeerders van Enkhuizen te schryven, waar by zy onder anderen hun ongenoegen over het voorgevallene te kennen gaven, en dat dit een zaak was van grote gevolge en verderflyk voor dezen Staat; verzoekende en belastende de Regeerders van Enkhuizen eenige uit hen naar den Hage te zenden, ten einde hunne Ed. Groot Mog. uit hen mogten verstaan, wat sedert in de Stad Enkhuizen was gepasseert.... Onderwylen hadden de Heren Wethouderen van Enkhuizen reeds daags te voren eenen Brief aan hunne Ed. Groot Mog. laten afgaan, houdende dat de zake binnen die Stad zo verre was gebragt, dat het volk op de Wallen en Blokhuizen zich hadden ontledigt van de Wapenen en Ammunitie, de Stukken ontladen, het Kruit en Kogels wederom in 's Stads Magazynen gebragt, met belofte, dat zy de Vlaggen noch dien zelven dag op den avond zouden inhalen, zulks dat het zich liet aanzien, als of alles in ruste en vrede was, verzoekende de gemelte Wethouders om redenen, dat het zenden van Soldaten binnen de Stad voor als noch mogte worden nagelaten: Doch hunne Ed. Groot Mog. waren hier mede in genen dele voldaan, maar men vond goed die zaak wat te laten rusten. In 't laatst van Julius wierd 'er echter van Enkhuizen een Timmerman, een voornaam hoofd van de Oproerigen, gehaalt en in den Haag op de Voorpoorte gebragt: men had hem met behendigheid in de Streek doen komen, hem wys makende dat daar eenig Timmerwerk was aan te nemen; daar komende was 'er een Deurwaarder van 't Hof, met twe of drie kloeke Gasten, elk met een Roer en Houwer gewapent, die hem op een wagen deden gaan, en dus naar den Haag voerden. Men had dan behalven de zorge en 't ongemak van dezen oorlog met Engeland, ook met schromelyke oproeren van binnen te worstelen. Niet alleen t' Enkhuizen, maar ook Ter Goes, in den Haag, te Dordrecht en elders sloeg het Graauw op gelyke wyze aan 't muiten, en wilde met geweld des Prinsen naam in het om slaan van de Trom, om volk ten oorloge te werven, gebruikt hebben. Te Hoorn, te Medenblik en t' Alkmaar was

1653.

De Staten Holland geven in een Brief hun ongenoegen, wegens het voorgevallenen te Enkhuizen, te kennen.

Secrete Resol. I. Deel, bl. 91. 92. 93.

De Wethouderen van Enkhuizen schryven aan de Staten, dat de Gemeente begon te bedaren.

Secrete Resol. als boven.

Een voornaam hoofd van de Oproerigen word naar den Haag gebragt.

Aitzema III. Deel, bl. 826.

Muitery en oproer in andere Steden.

Zie *Aitzema III. Deel, bl. 820. 823. 826. Holl. Merc. IV. Deel, bl. 61. 62. 67. 68. Secrete Resol. als boven.*

1653. was de Gemeente ook vol oproers; velen ſpraken daar niet dan van den Prins en van Graaf Willem. Men weigerde te Medenblik ook Krygsvolk van de Staten in te nemen; waarom men het zelve op Texel heeft gelegt. Binnen Alkmaar raakte het gepeupel op den zesden van Julius mede gaande, en zoude het huis van zeker' burger, Zeeman genaamt, die zich met de Redery, doch voornamentlyk met Touwſlaan, bemoeide, geplundert hebben, indien zulks niet door de Heren Regenten, en inzonderheid door de Ruitery, die aldaar in bezetting lag, was geſtuit en verhindert geworden. De quade uitſlag van dezen oorlog ter Zee verwekte een gemor onder het gemene volk, 't welk qualyk ſprak van de Regering, en rond uit zei, dat de zaken zo ſlegt gingen om dat 'er geen Hoofd in 't Land was; eveneens of de tytel van Admiraal Generaal, aan een kind gegeven, de vloot zeeghaftiger zou hebben gemaakt.

D' Oorlog gaat zyn gang.

Terwyl de zaken te Enkhuizen en in ſommige andere ſteden dezer Provincie dus verward en gevaarlyk ſtonden, ging de oorlog zynen gang, tot groot nadeel en verderf van den Koophandel der wederzydſche Onderdanen, die daarenboven roofden en kaapten op malkanderen zo veel ze konden. De Nederlanders hebben in de maand Junius ontrent vier en veertig Engelſche Pryzen hier en daar opgebragt, daar onder twe Lorrendrayers, en eenige treffelyke Weſtindië-Vaarders, als ook een Canariis-Vaarder. Die van Enkhuizen hadden van deze Pryzen zes met Kolen en Koopmanſchappen, en die van Hoorn twe met Pik en Teer, verovert. In de volgende maand namen ze van de Engelſchen zes en twintg Pryzen, waar onder één die op tachtig duizend, en drie die op twe honderd en vyftig duizend guldens waardig geſchat wierden. Een Hoornſche Kaper had 'er twe van met Ammunitie geladen genomen; en die van Enkhuizen hadden 'er ook twe met Koopmanſchappen opgebragt. Dies begonnen de Engelſche Kooplieden, die zich uit dezen oorlog veel goeds belooft en veel daar toe geholpen hadden, hunne ſchade te gevoelen. Ondertuſſchen bevond zich d' Engelſche vloot noch voor onze Zee-gaten van Texel en het Vlie,

De Nederlanders nemen veel Schepen van de Engelſchen.

Holl. Merc. IV. Deel, bl. 60. 65.

Zie *Holl. Merc. bl.* 70. *Vervolg op Brachelius Geſch. bl.* 624. 625.

Trots der Engelſchen voor de Hollandſche Kuſten.

Vlie, zwervende herwaards en derwaards dicht by de Hollandſche kuſten langs, nemende negentien van onze Koopvaarders weg, en tonende groten trots en hoogmoed met het voeren van beſemen en ſchrobbers van hunne ſtengen. Dan d'Hemel ſcheen met een zachte geeſſeling wraak te nemen over dien hoogmoed. Vier van hunne zeilen, te dicht op de wal vervallen, geraakten den veertienden van Julius door ſtorm drie aan den grond, en ſtieten aan ſtukken, waar van eenige dagen daar na de ſtukken en doden aan ſtrand dreven. Hun vierde raakte vaſt op de Haaks, doch dreef 'er met den vloed gelukkig weêr af. Voor Petten ſloegen etlyke van hunne Boots 't onderſte boven. 1653.

Drie van hunne Schepen vergaan voor Texel. *Holl. Merc. IV. D. bl. 66.*

Alhoewel men dus dezen verderflyken Oorlog ter zee, die zo veel bloed en onnoemelyke ſchatten koſte, met de uiterſte verbitteringe van beide de Natien tegen elkanderen, voerde, zo was men evenwel bezig in 't heimelyk over den vrede te handelen, gelyk blykt uit de geheime Reſolutien door hunne Hoogmogende en de Staten van Holland in 't begin van dit jaar genomen. Maar dewyl dit een moeielyke zaak was, wierd ze lang ſlepende gehouden, en niet eer geeindigt dan toen Cromwel Protector was geworden. Men benoemden echter den vyfden van Junius de Heren *Beverning* en *Nieuwpoort*, om als Gezanten naar Engeland te gaan, en te zien of ze een einde van dien droevigen en bloedigen Oorlog konden maken. By dezen wierden daar na noch gevoegt de Heren *Jongſtal* en *Van der Perre*. Beverning vertrok den één en twintigſten van die maand vooraf; de andere Gezanten zyn hem kort daar na gevolgt, en dus wierd de afgebroke vredehandel weêr hervat: van welken men in de Hiſtorien kan bericht vinden (1.). Ondertuſſchen zaten de Staten niet ſtil, en gaven alle nodige ordres die men kon, tot bewaring der zeekuſten, dewyl men vreeſde dat de Engelſchen een landing omtrent Texel, of elders in Holland zouden trachten te ondernemen, om dat men geen vloot had, die magtig genoeg was om dit te beletten; om zulks voor te komen hield van der Does een wakend oog op de Zeekuſten, en de Ruitery hunne leger-

Onderhandeling van Vrede met de Engelſchen.

(1.) *Zie Aitzema III. Deel*, XXXIII. *Boek*, *bl.* 819. 853. *enz. Secret. Reſol. van Holl. I. Deel, bl.* 70-73.

Toeruſting der Staten.

1653.

plaatsen te Petten, Beverwyk, Noordwyk, 's Gravenhagen, en Alkmaar (1.). Men arbeidde ook onophoudelyk aan 't herstellen van de Vloot, die ook eindelyk klaar raakte, leggende voor Vlissingen gereed om uit te lopen negentig Schepen, en in Texel dertig; op Tromps voorslag met zwaarder geschut en meerder bootsvolk voorzien. Den zesden van Augustus stak Tromp met 's Lands vloot uit Zeeland in zee, met een vast voornemen om zich te voegen by den Viceadmiraal de Wit, die het overigen van de vloot welke in Texel lag moest gebieden, en dan te gelyk d' Engelschen slag te leveren.

(1.) Zie ook *Holl. Merc. bl.* 89.

Tromp loopt met de Vloot in zee. Zie *Secret. Resol. van Holl. I. Deel*, *bl.* 98.

Zeeslag omtrent Katwyk.

Niet lang was Tromp in zee of hy wierd de Engelsche vloot, sterk omtrent honderd en twintig zeilen gewaar, met welke hy den achsten van Augustus op de hoogte van Katwyk in een scherp gevecht raakte, en dat tot één uur na zonnen ondergang duurde, zonder dat de Engelschen eenig voordeel hadden op de Hollanders. Midlerwyl liep de Viceadmiraal de Wit met zeven en twintig Oorlogschepen en vier Branders, 's nachts na den stryd door het Spaansche gat uit Texel in zee, en voegde zich den volgenden dag in het gezicht der Engelschen by het gros van 's Lands vloot. Tromp toen door de Witte gestyft, en sterk honderd en zes zeilen, wendde het straks op de Engelschen aan, die, hem ziende genaken, daatlyk afweken. Hy volgde hen den ganschen nacht, en daags daar aan, den tienden van Augustus, op een Zondag, raakten de twe vloten weder aan elkander, ontrent vyf mylen in zee, op de hoogte van ter Heide of Schevening. Het gevecht nam 's morgens ten zeven uren zynen aanvang. De L. Admiraal Tromp voerde de rechter, en de Commandeur de Ruiter de linker vleugel. De Viceadmiraal Jan Evertzoon was in 't midden. De Viceadmiraal de Wit en de Schout-bynacht Pieter Floriszoon hadden d'achtertogt. De Hollanders sloegen eerst door des vyands vloot henen, en wendden 't daar terstond weêr in. Maar toen wierd de L. Admiraal Tromp, door een musket uit een Fregat in de linker borst in 't hart geschoten, daar de dood terstond op volgde. De Opperbevel-

De L. Admiraal Tromp word dood geschoten.

vel-

velhebbers, aan boort van 't Admiraalſchip gezeind, beſloten den dood van dien groten Zeeheld te verbergen, en keerde elk daar op weêr naar den ſtryd. Hevig was 't gevecht. Vier reizen ſloegen de vloten door malkanderen heen. Hier toonden de Hollanders d' uiterſte proeven van dapperheid, en beſtonden nu te ſtryden om den zegen. De Opperbevelhebbers Jan Evertzoon, de Wit, de Ruiter, Pieter Floriſzoon, de Wild, en de Kapiteinen Klaas Aldertſzoon van Hoorn, Marreveld, van Kampen queten zich te dezer tyd manhaftig; zo ook Kapitein Zwart van Hoorn, een Man van ongemene fraaiheid en beleid, ook zedig en van zyn Maats, die uitgekipte Zeelieden waren, bemint. Hy bonſte zo afgryſelyk op de Engelſchen, dat het al ſidderde wat 'er naby was; hy dreef twe Fregatten, en toen geheel onder den Vyand rakende droeg hy zich vromelyk, en quam 's avonds met 40. doden en veel gequeſten maſteloos te Zantvoort ten anker (1.). Doch ſchoon deze en andere helden zich dapper queten, men vond echter ook eenige Nederlandſche Kapiteinen, die lafhartig uit den ſtryd weken. Ontrent den middernacht verdween de Engelſche vloot uit het gezicht, en ſtelden koers naar Engeland. D' Engelſchen verloren hier meer Schepen dan de Hollanders, eenige zeggen ten minſten twintig: naar hun eigen bekentenis hadden ze vierhonderd doden, en daar onder acht Kapiteinen; en noch zeven honderd gequeſten en onder dezelve vyf Kapiteinen; en voorts dat ze zich benodigt vonden, dewyl vele van hunne ſchepen zeer waren beſchadigt, naar Soulsbaay te lopen. De Hollanders daarentegen verſtonden dat zy den zege hadden bevogten, hebbende de Engelſchen genoodzaakt hunne kuſten en havens te verlaten, zonder meer dan negen of tien ſchepen daar onder één van Enkhuizen, waar van Kapitein Taneman wierd geborgen, verloren te hebben. Het getal der doden en gequeſten was aan beide dezyden byna gelyk (2.).

1653.

(1.) *Holl. Merc. bl.* 77.

(2.) Zie *G. Brandt Leven van de Ruiter, bl.* 54-58. *J. Le Clerc. II. Deel, bl.* 585-587. *A. Montanus Beroerde Oceaan bl.* 224-242. *Holl. Merc. bl.* 72-81.

Het dode Lyk van den Luitenant Admiraal Tromp wierd op de Helder aangezet, van daar in een Koetſe langs Strand naar den Haag gevoert, en den vyfden van September te

De L. Admiraal Tromp word begraven.

1653. Delft in de oude Kerk, daar ook het Graf van den L. Admiraal Pieter Hein word gezien, met eene treffelyke Lykstaatsy ter aarde gebragt. De Algemene Staten vereerden hem, op 's Lands kosten met een heerlyke Grafsteê van marmersteen. Hier ziet men zyn beeld uitgehouwen, en twe grafschriften, in de Latynsche en Hollandsche Tale, vervattende den lof zyner helden daden (1.). Midlerwyl bragten de Nederlandsche Kapers den Engelsche Kooplieden geen geringe schade toe. Vyftig Engelsche Pryzen wierdrn in de maand Augustus in de havenen dezen Landen opgebragt, waar van 'er die van Enkhuizen zeven verovert hadden (2.). Te dezer tyd, wierd 'er in Holland, om de Renten te vinden van een aanmerkelyke somme, die tot het voeren van dezen Oorlog genegotieert was, *een Duizendste Penning* van alle roerende en onroerende goederen, den Onderdanen afgeeischt (3.). Deze en andere belastingen waren het Gemeen zeer tegen de borst, maakten de Regering niet weinig gehaat, en veroorzaakten eenige wanlusten, zo elders als in Westvriesland, inzonderheid in de Steden Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, daar men tegen deze nieuwe belastingen zeer t'onvreden was (4.). Doch door deze belastinge van een Duizendste Penning is niet alleen een goed Kapitaal ten dienste van 't Land gekomen, maar zyn ook vele gegoede Ingezetenen door een nieuw naaukeurig onderzoek ontdekt, tot veertien, vyftien, en zestien honderd toe in etlyke steden, die voorheen waren overgeslagen, en nooit in andere schattingen iets gegeven hadden (5.).

(1.) Zie *Holl. Merc. bl.* 82. 87-89. *Bleiswyk Beschr. van Delft bl.* 182. 183.

Engelsche Pryzen by de Nederlanders verovert.

(2.) Zie *Holl. Merc. bl.* 86.

Duizendste Penning word geeischt. *Den 9. August.*

(3.) Zie *Groot Plak. I. Deel, bl.* 1430.

(4.) Zie *Aitzema III. Deel*, XXXIII. *Boek, bl.* 827. 828.

(5.) *Holl. Merc. IV. Deel, bl.* 90.

De Heren Staten, willende door een klaar bewys aan al de wereld tonen, dat de Engelschen van de Hollandsche Kust waren verdreven, zonden de Viceadmiraal de Wit, benevens de Ruiter en Pieter Floriszoon, den tienden anderen zeggen den vyfden en zesden van September, met veertig schepen van oorlog, die in den laatsten Zeeslag minst beschadigt waren, uit Texel in Zee. By hun voegden zich tzeventig Koopvaardyschepen uit Texel, en wel drie honderd uit het Vlie. Met die grote vloot quamen ze binnen

De Viceadmiraal de Wit, Pieter Florisz. en de Ruiter gaan in zee om een groot getal Koopvaarders te geleiden.

negen of tien dagen beoosten 't rif van Schagen. Daar na 1653.
* zyn hun by de klene Holms vyf Oostindische en vele andere Schepen, onder het gelei van veertien Deensche Oorlogschepen, uit de Zond komende, ontmoet. Toen stelden ze hunnen koers naar Noorwegen Voor Vlekker komende, vonden ze daar wel twe honderd Koopvaarders, die uit de haven quamen, en zich onder hun geley begaven. Hier by voegden zich noch meer dan honderd en zestig uit Mardon en andere havens. Gedurende dezen togt wierden van tyd tot tyd noch eenige oorlogschepen uit het Vaderland naar de vlag gezonden, die 's Lands vloot versterkten tot het getal van zes en tzeventig Schepen en Koopvaardyvloot groeide noch aan tot vier honderd zeilen. Alle deze schepen zyn, onder het geleide van de gemelde Oorlogsvloot in 't begin van November, behouden binnen Texel en 't Vlie aangekomen, zonder eenige quade ontmoeting van den vyand gehad te hebben: hoewel de Engelschen weêr met een vloot van ontrent vyftig Oorlogschepen in Zee waren (1.).

* *Den 30. Septemb.*

(1.) *G. Brandt 't Leven van de Ruyter, bl.* 61. Zie ook *Holl. Merc. bl.* 86.

Onrust te Enkhuizen gestilt.

Midlerwyl wierd d'Onrust te Enkhuizen, waar van we te voren hebben gewag gemaakt, gestilt. Men had sedert dat werk, door het Gepeupel aangevangen, wat laten rusten, maar niet vergeten (2.): want als 'er minst op wierd gedacht, zyn negen Compagnien Soldaten, onder den L. Collonel Duik uit Texel by lichten dage daar binnen gezonden: Dit geschiedde den elfden van September in dezer voegen: 's middags by twaalf uren vervoegde zich een Stade Bode binnen de Stad, die om een publicatie te doen der Stede kloke dede trekken, waar over het Gemeen zich in grote menigte derwaards schikte, verwonderd wat en door wiens last iets afgekondigt zoude worden: daar waren geen Heren dan de voorschreve Bode, met sommigen van het Hof, die de publicatie bywoonden, en 't Volk eenige regelen voorlazen: want men had daar in al den tyd hunner wederspannigheid geen orde noch gebruik waargenomen; de Magistraat quam wel 's nachts in 't geheim by malkanderen, doch zonder zich eenig bewind te durven aanmatigen. Midlertyd

(2.) Zie *Secrete Resol. van Holl. I. Deel, bl.* 101 - 103.

Negen Compagnien Soldaten komen in de Stad.

 qua-

1653. quamen de gemelde Soldaten van den zeekant binnen de Stad, die zich ſtilletjes, eer het byna iemant wiſt, meeſter van 't Geſchut, Wallen, Poorten en 't Magazyn maakten; en ſtraks daar aan de Burgers en anderen van de ſtraat deden gaan, die zulks, ziende zich overheert, ook zonder tegenſpreken gehoorzaamden (1.). De Heren Preſident Dedel en Blok, hebben terſtond daar na van het Stadhuis doen aflezen een Plakkaat, inhoudende dat de Heren Staten van Holland door het gepaſſeerde bewogen waren de voornoemde Compagnien Soldaten in de Stad te doen komen; doch zonder eenige belaſting of bezwaarnis der Gemeente: Bevelende allen en een iegelyk daar van kennis te dragen en zich daar tegen niet te oppoſeren (2.).

(1.) *Holl. Merc. bl.* 90. 91.

(2.) Zie *Aitzema III. XXXIII. Boek, bl.* 828. *Groot. Plak. II. Deel, bl.* 2404.

De Hoogſchout en twe Burgers worden gevangen.

Zo haaſt deze tyding in den Haag quam is de Hoogſchout Mr. Joan Mook, onlang van Enkhuizen in den Haag ontboden, by nacht van zyn bedde gehaalt, en op de gevangen Poort gebragt. Ook wierden twe Burgers gevangen naar den Haag gevoert. Dit deed veel lieden den mond open, achtende dat het geweld was, en niet dan verbittering zoude veroorzaken, dan anderen verſtonden, dat het eene wettige Regering vry ſtond, haar gezach tegen de oproerigen en wederſpannigen te handhavenen. Drie van de voornaamſte aanvoerders van het Oproer, aldaar wonende, vlugtten heimelyk uit de Stad naar Vrieſland en Overyſſel, waar over het Hof den twe en twintigſten van October by Plakkaat liet afkondigen, *dat de genen die de gemelde Perſonen of iemant van dien zou komen te openbaren en aan te wyzen, zulks dat hy in handen van Juſtitie zou komen te geraken, daar over zou worden vereert in reguarde van ieder van de voorſchreve drie Perſonen met een ſomme van duizend Carolus guldens, en zoude daarenboven noch genieten impuniteit van 't voorſchreven delict, indien hy daar aan mede ſchuldig zoude mogen wezen.* Na eenige examinatie zyn de twe gevange Burgers van Enkhuizen in den Haag op de Poort zittende, in de maand November, door het Hof weêr ontſlagen en loſgelaten, hun alleen zeggende: *gaat naar huis en bedankt uwe Magiſtraat, die voor u hebben geintercedeert.* De gemelde Burgers t' huis komende, hebben niet

Eenigen vlugten.

De gevangenen worden weêr ontſlagen.

niet genoeg den lof der Staten dankbaarlyk weten uit te drukken, overmits zy zo wel in 't hunne waren bejegent geweest. De Schout *Mook* alleen wierd noch bewaart, dan men is eindelyk met hem verdragen, dat hy zyn Ampt zoude verlaten, en een ander avancement verwachten (1.). 1653.

Daarentusschen liet men niet na alle behoorlyke voorzorge tot voortzettinge van den oorlog te nemen, en alles 't geen daar toe dienstig was te vervaardigen. Den één en twintigsten van September, wierd de Ed. Heer Jacob van Wassenaar, Heer van Obdam, Kolonel over een regiment ruiters, en Overste der Stad Heusden, aangestelt tot L. Admiraal in plaatse van wylen den L. Admiraal Tromp; hy leide den vier en twintigsten dier maand als zodanig den eed af aan de Algemene Staten, en toog korts daarna naar verscheide Hollandsche steden om vele nieuwe Oorlogschepen, die aldaar op de werf stonden te bezichtigen (2). Twaalf Engelsche Pryzen zyn 'er in deze maand by de Nederlanders verovert, waar onder één Westindisch-vaarder (3.). Omtrent dezen tyd is by de Staten van Holland, tot onderstand van de zware lasten daar mede den Staat gedrukt wierd, vastgestelt, dat van toen voortaan d' Impost van den twintigsten penning, op de *Collaterale Successien* gestelt, niet alleen van onroerende goederen, maar ook van Rentebrieven en Obligatien ten laste van 't Land lopende, zoude worden gegeven: dat ook de voorschreve twintigste penning, niet alleen over Successien *Collaterali*, of erffenissen van ter zyden aankomende, maar ook *in ascendenti* of in de opgaande linie, zonder onderscheid zoude betaalt worden (4.). Deze belasting veroorzaakte eenige wanlusten in Westvriesland, inzonderheid in de Steden Hoorn, Enkhuizen, en Medenblik, daar men tegen deze nieuwe lasten zeer te onvreden was (5.).

De Heer van Obdam word L. Admiraal.

Engelsche Pryzen verovert.

Twintigste Penning in Holland ingevoert. *Den 27. Sept. en 30. Octob.*

(1.) Zie *Aitzema III. Deel. XXXIII. Boek*, *bl.* 828. *Holl. Merc. bl.* 90. 91.

(2.) Zie *Aitzema III. Deel*, 33. *Boek*, *bl.* 827. 828. *G. Brandt* 's *Leven van de Ruiter*, *bl.* 63. 64.

(3.) *Merc. bl.* 90.

(4.) Zie *Groot Plak. I. Deel*, *bl.* 1967. 1968.

(5.) *Chron. van Hoorn door F. Ryp bl.* 166.

Behalven de rampen des Oorlogs, leed het Land ook geen geringe schade door de grote menigte van Wormen en Muizen die in dezen Zomer alles opaten, dat 'er op 't veld was en de Landen zodanig omploegden, dat het een wonder en deerlyk was om te zien. Dit maakte de Huisluiden grote-

Vele Muizen komen in 't Noorderquartier.

lyks

1653. lyks verlegen, en vele moesten hunne Beesten naar andere Gewesten zenden om te weiden, of om half geld verkopen (1.). Deze Muizen waren met en zonder staarten, grauw, zwart, vaal, en wit van hair; doch den volgenden winter geraakte men van dat schadelyke Ongedierte door een' hogen watervloed verlost (2.). Midlerwyl kregen de Beesten ook vurige monden, de Tong hing uit den bek, en men moest het gras maaijen en hen in den mond steken; daarenboven kregen ze spel aan d' Uyers; de Melk verdroogde, en vele stierven van 't Longevuur (3.). Men had in den jare 1617. mede dergelyke ziekte en sterfte onder 't Rundvee gehad (4.), wanneer het Land ook krielde van Muizen (5.). Te dezer tyd wierden in Holland de Wekelyksche Bededagen, eenige tyd herwaards gehouden, verandert in een' Bededag van vyf weken tot vyf weken, beginnende Woensdag den achtsten van October, durende t' elkens een ganschen dag (6). De Nederlanders veroverden in de maand October weêr zeventien of achtien Pryzen van de Engelschen, waar van 'er twe te Hoorn wierden opgebragt, te weten, één nieuwe Fluit met Lynwaad, en één Pinas met Koopmanschappen. Daarentegen namen de Engelschen by de dertig Haring-buisen, met vier Buis-Convoyertjes, de overige wierden van de Nering verjaagt (7.). Dit was weêr een zware slag voor die van Enkhuizen, dewelke wegens het groot getal Buisen, die ze 's jaarlyks ter Haring-vangst in zee zonden, daar by geen geringe schade leden.

De Beesten krygen vurige monden.

Pryzen by de Hollanders en Engelschen verovert.

D' Engelschen nemen dertig Haring-buisen.

De Heren Staten van Holland, overwegende wat dienst een merkelyk getal van Opperhoofden den Staat in 't slaan ter Zee kon doen, hebben den achsten van November besloten, dat onder elk Collegie ter Admiraliteit hunner Provincie voortaan een Viceadmiraal en Schoutbynacht, tot beter bestiering van 's Lands vlote, zoude worden gestelt, gelyk te Rotterdam in 't Collegie van de Maze gebruykelyk was (8.). Achtervolgens dit besluit wierd de Kommandeur M. Adr. de Ruiter verkoren tot Viceadmiraal van Holland, onder 't Collegie ter Admiraliteit t' Amsterdam; de Schoutby-

Drie Viceadmiralen en drie Schoutenbynachten aangestelt.

(1.) *Uit een Aantek.* Zie ook *Chron. van Medenbl. bl.* 338. F. *Costerus Nederl. Vlock en Zegen, bl.* 18.

(2.) Zie *Holl. Merc. V. D. bl.* 3.

(3.) *G. van Spaan Gedenkw. Geschied. bl.* 239.

(4.) *G. van Spaan bl.* 184.

(5.) Zie *boven bl.* 22.

(6.) *Holl. Merc. bl.* 89. *Onpart. Chron. over dit jaar.*

(7.) Zie *Holl. Merc. bl.* 92.

(8.) *G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 65. *Resol. van Considerätie ten tyde van J. de Wit, bl.* 24.

bynacht Pieter Floriſzoon van Hoorn, tot Viceadmiraal, onder 't Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier; de Kapitein Jan Aartſzoon Verhaaf tot Schoutbynacht, onder 't Collegie ter Admiraliteit te Rotterdam; de Commandeur Cornelis Tromp, oudſte zoon van wylen den L. Admiraal Tromp, tot Schoutbynacht, onder 't Collegie ter Admiraliteit t' Amſterdam; en de Commandeur Jacob Corneliſzoon de Boer van Enkhuizen tot Schoutbynacht, onder 't Collegie ter Admiraliteit van 't Noorderquartier. Men bragt nu den Viceadmiraal Witte Corneliſzoon de Wit onder 't Collegie ter Admiraliteit te Rotterdam, op dat hy den eerſten rang onder de twe andere Viceadmiralen mogt blyven behouden: doch de Heer van Opdam had, als L. Admiraal, den rang boven de drie Viceadmiralen (1.). 1653.

De Staten om noch meer te tonen, dat de Engelſchen geen Meeſter van de Zee waren, wilden hunne vloot, die de Koopvaarders gelukkig in Texel en 't Vlie gebragt had, den ganſchen winter in zee houden. Doch den negenden van November 's morgens voor den dag ontſtond 'er een zware ſtorm uit den Weſtnoordweſten, ook ſomtyds uit den Noordweſten, die etlyke dagen duurde. In dien ſtorm bleven twaalf of dertien (2.). Anderen zeggen elf Hollandſche Oorlogſchepen voor Petten, ook een Fluit met Krygsbehoefte geladen, als mede eenige Koopvaarders, en veel volks, ſommigen zeggen ontrent veertien honderd Menſchen (3.). Uit al die ſchade kon men afnemen, dat men 's Lands vloot te lang in zee had gehouden: en dat de oude Hollanders, niet zonder grote reden, in hunne zeevaart de ſaizoenen van het jaar plagten waar te nemen, en hunne ſchepen in 't begin van November, of noch vroeger, voorzichtelyk op te leggen: oordelende dat het beter was, wat minder te winnen, dan te veel te wagen (4.). 't Zou ook veel beter geweeſt hebben, dat men met ervarene Zeelieden had geraadpleegt, en 's Lands oorlogſchepen by tyds opgelegt, latende de Engelſchen en die 't met hen hielden zeggen wat ze wilden, dan zo veel ſchepen en menſchen aan dat omſtuimige ſaizoen op te offeren, voor al op een kuſt die

De Hollandſche vloot lyd voor Texel grote ſchade door ſtorm.

(1.) Zie *'t Leven van de Ruiter door G. Brandt, bl.* 65. 68.

(2.) *Aitzema III. Deel, XXXIII. Boek, bl.* 838.

(3.) *L. van Zanten Spiegel Geſchied. bl.* 36.

(4.) *G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 62.

1653.

(1.) *J. Le Clerc II. Deel, XIII. Boek, bl. 588.*

(2.) *Holl. Merk. IV. Deel, bl. 93. 94.*

De Oostindisch en andere Koopvaarders komen binnen.

die zo gevaarlyk is (1.). Onder zo veel volk en eenige brave Bevelhebbers, die by dezen geweldigen storm in de bystere golven elendig hun leven lieten, was ook die dappere en vrome Kapitein Swart van Hoorn, voerende eenen Oostindischen Kruisser, de Gerechtigheid geheten, welke, na dat hy lang om hulpe geschoten had, met volk en al vergaan is (2.). Al de andere schepen wierden zodanig beschadigt, datze, toen de wind stilde, binnen 's Lands havenen moesten invallen. Daarentegen quamen met dezen storm de drie noch verwacht wordende Oostindische- en andere Koopvaarders uit Noorwegen in 't Vlie gelukkig binnen: zo dat in dit jaar acht schepen uit Oostindiën in de havenen dezer Landen aanquamen; mede brengende dat de Nederlanders in Indiën noch in goeden doen, en tegen de Portugezen en Engelschen wel op hunn' hoede waren (3.). Acht Engelschen Pryzen zyn by de Nederlanders in deze maand verovert, waar van te Medenblik twe Fluiten met Yzer, Masten en Delen, en één Galjoot van veertig last; in 't Vlie, één Boeyer met Stokvis, Zalm en Hennip; t' Enkhuizen één Lorrendrayer met Pik en Teer; binnen Texel, één Boeyer met Kolen en één klein Engelsch Scheepje; en te Petten één Condaats-vaarder, zyn opgebragt (4.).

(3.) Zie *Holl. Merc. bl.* 94.

Engelsche Pryzen by de Hollanders genomen.

(4.) *Holl. Merc. bl.* 97.

Onderhandeling over de vrede.

Terwyl de Oorlog tusschen de Nederlanders en Engelschen, dus aan weêrzyden, tot grote schaden en verderf der Ingezetenen aan beide de kanten, met alle kracht wierd voortgezet, was men te Londen vast bezig met de onderhandelingen over den vrede. Verscheidene byzonderheden daar van kan men elders vinden (5.). Den achtentwinsten van November liet Cromwel aan de Gemagtigden der Staten XXVI. Artykelen behandigen, om te dienen tot *ingredienten*, gelyk men sprak, van het Vredens-Tractaat, van welken het XII. in deze bewoording was opgestelt: *Dat noch de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, noch die van eenige byzondere Provincie ooit na dezen zouden mogen aanstellen Willem Prins van Oranje, Kleinzoon van den laatsten Koning van Engeland, noch iemant van zyne nakomelingen, tot Kapitein Generaal, Stadhouder of Bevelhebber van hunne legers,*

(5.) Zie *Aitzema III. Deel, XXXIII. Boek, bl.* 803. *enz. Geheime Resol der Staten ten tyde van de Wit, onder de Actens van dit jaar.*

of

of van hunne magten te Land; noch tot Gouverneur van eenige hunner Steden, Kastelen, of sterktens; noch ook tot Admiraal of Bevelhebber van hunne vloten, schepen, of zeemagten; maar dat zy zich datelyk en krachtig daar tegenstellen, en beletten zouden, met alles 't geen daar van af hing. Zo dra men in Holland die Artykelen had gezien, wierd 'er ordre gezonden aan de Gemagtigden zich daar tegen te kanten; gelyk zy ook deden by geschrift op den tweden van December, en ook daar na in het volgende jaar. Midlerwyl wierd Cromwel den zesentwintigsten dier maand aangestelt tot *Protector* van Engeland, Schotland, en Ierland, en daar na besloten dat men hem den tytel van *Hoogheid* zou geven (1.). Dit tekenen wy aan om te doen zien met wien de Staten te doen hadden.

1653.

(1.) Zie *Aitzema III. Deel*, 33. *Boek*, *bl.* 861. 862. *Holl. Merc. bl.* 98 - 102.

Ondertusschen liet men in Holland noch twintig Fregatten bouwen, van honderd dertig, honderd zes en dertig, en honderd vyftig voeten lang, te weten, tien te Amsterdam, vyf te Hoorn, en vyf te Rotterdam: op andere plaatsen wierden 'er ook byna zo veel gebouwt, alle zeer schone schepen, die in 't begin van 't volgende jaar gereed waren, voerende veertig, vyftig, vierenvyftig en zestig stukken geschuts. Voor den L. Admiraal Obdam heeft men op den Chiarter van Amelia te Rotterdam ook een heerlyk Fregat van twe en tzeventig stukken doen bouwen. In Engeland zat men mede niet stil. Alle 't welk zeer slegte voortekenen van een' goeden en spoedigen vrede waren (2.). Drieentwintig Engelsche Pryzen wierden 'er in de maand December door de Nederlanders genomen, die meest alle in Texel en Zeeland zyn opgebragt; behalven dat de Commandeur Adriaan Roodhaas met negen Hollandsche gehuurde schepen, ontrent dezelve tyd veertig Engelsche Terreneufs-vaarders, in 't naauw van de Straat ontmoette, waar van hy 'er zestien heeft verovert, en te Livorno en te Marseille opgebragt, met noch vier Engelsche schepen met Lynwaad, en vier met Spaansche Wynen en Vruchten: ook hernam hy den Turken een ryken Hollandschen Straatsvaarder, en had eenige dagen te voren op de Portugaalsche kust

Nieuwe Fregatten in Holland gebouwt.

(2.) Zie *Holl. Merc. IV. Deel*, 103. *V. Deel*, *bl.* 1.

Pryzen door de Nederlanders verovert.

1653. drie Rovers verovert, en vier honderd Turken daar af in Spanpje verkocht, ook honderd Christen Slaven verlost; jagende noch drie andere Turſche Rovers op 't Strand, die aldaar vergingen, waar onder hunnen Admiraal, voerende het ſchip den Groten S. Vincent, ophebbende zes honderd Turken, die alle zyn gebleven (1.). Op het einde van dit jaar, den negen en twintigſten van December, beraamden de Heren Wethouderen van Enkhuizen een Keure en Ordonnantie voor den Vendu-meeſter, waar by onder anderen gelaſt wierd, dat dezelve zou verkopen alle de Boel-goederen, die binnen deze Stad of derzelver Rechtsgebied zouden komen voor te vallen, uitgezondert de Bank van Leeninge, en de Weeskamer; mits hy daaraf drie groot van den gulden zoude genieten voor zyn ſalaris, met dien verſtande nochtans, dat hy daar van een derde part zou uitkeren aan de Heren Burgemeeſteren, die voorts dat derde part toeleiden aan de twe tegenwoordige Secretariſſen en de vier Boden, hoofd voor hoofd.

(1.) Zie *Holl. Merc. IV. Deel, bl.* 104. *V. Deel, bl.* 7.

Ordonnantie voor den Vendu-meeſter te Enkhuizen.

Keuren van Enkh. bl. 340.

1654. Harde Storm.

Tuſſchen den zeſden en zevenden van Januarius had men hier te Lande een ſchrikkelyken Stormwind, die grote ſchade toebragt aan Kerken, Torens en Huizen (2.) Dien zelven nacht woey te Amſterdam ook het Kruis, de Haan en Appel van de Weſterkerks Toren, dat een' groten ſlag op de Kerk en Straat veroorzaakte. In Texel geſchiedde grote ſchade aan de aldaar leggende Schepen. Een Boeyer bleef benevens een ander ſchip; doch al het volk wierd geborgen. Het Ooſtindiſch ſchip de Lelie dreef op een droogte, en viel op zyde; ontrent zeſtig Maats, die zich daar af begaven, zyn alle verdronken; maar die op 't ſchip bleven zyn met alle de goederen behouden, die naderhand met vier kiſten geld, in een ander Ooſtindiſch Schip de Roos genaamt wierden overgeſcheept (3.). Door dien wind, die meer een Donder dan eenen Wind geleek, is een Hennipkloppers Molen in 't einde van de Ryp, een ſchoon Dorp op het Schermer-Eiland, na by *Graft* gelegen, die zonder zeilen ſtond doch niet wel vervangen, zo geforceert, dat hy 's nachts ten elf uren door den vang raakte, en zich zelf in

(2.) Zie *Commelin Beſ. van Amſt. bl.* 1165.

(3.) Zie *Holl. Merc. V. Deel, bl.* 3.

Zware Brand in de Ryp.

't kort

't kort in den brand maalde. Het vuur daar uitſpattende verſpreidde over het gemelde Dorp zodanig, dat behalven de Kerk, in zeer weinig tyds, omtrent vier honderd en dertig Huizen, honderd en vyftig Pakhuizen, Schuren en Hekelhokken, vier duizend netten, vier honderd bonden hennip, en zeſtig ſcheeptuigen zyn in de aſſche gelegt, behalven velerhande merkwaren, de meeſte inboedel, en vele andere byzondere dingen: en was aanmerkelyk, dat ook vele huizen tegen wind, die vreeſſelyk ſtormde en de vonken wonderlyk door de lucht voerde en ſlingerde, in den brand raakten en verteerden (1.). De Winter had zich in dit jaar ſlappelyk laten aanzien, waar door de Landlieden in deze Geweſten, beducht dat de veel duizende Muizen, waar van zy in het voorgaande jaar waren geplaagt geweeſt, ook den aanſtaanden Zomer zouden blyven, vele putten groeven, om die daar in te verdelgen: dan eenige Dyken door den voorgemelden harden ſtorm overlopende, en op ſommige plaatſen doorbrekende, geraakte het Land zodanig onder water dat alle de Muizen verdronken. Voorts heeft het dezen winter geen of weinig Ys gemaakt (2.).

1654

(1.) Zie *E. A. van Doorgeeſt Ryper Zee-poſtil bl.* 366. *Holl. Merc. V. Deel, bl.* 3. 4 *L. van Zanten Spiegel der Geſch. bl.* 96-102.

Slappe Winter.

De Muizen geraken door den hogen vloed weg.

(2.) Zie *Holl. Merc. V. Deel, bl.* 3.

De Gemagtigden der Staten aan de Republyk van Engeland vervolgden hunne onderhandelingen met Cromwel, en ſtelden zich met al hun vermogen tegen het Artykel, waar by de Prins van Oranje wierd uitgeſloten. Men deed des wegen aan de Engelſche Republyk verſcheide voorſlagen, en men zocht hier in dezen middelweg in te ſlaan: *Dat al wie zou mogen verkoren worden door de Staten Generaal, tot Kapitein Generaal en Admiraal, of Hoofd van hun Krygsvolk zo te water als te lande, of door eenige byzondere Provincien, verpligt zou zyn te zweren, dat hy dit Tractaat en deſzelfs Artykelen zou onderhouden, en dat hy zou beloven dezelve te helpen handhavenen, zo veel in hem was.* Deze voorſtelling wierd by de Algemene Staten goedgekeurt (3.). De geruchten van dit goed begin veroorzaakten grote vreuchde in beide de Republyken: De Scheepsparten, de Vragten, de Actiën, en Obligatien op het gemene Land en op de Ooſtindiſche Maatſchappy, de vaſte goederen, en alles veranderde van

Vervolg van den Vredehandel.

(3.) Zie *J. Le Clerc. II. Deel, bl.* 595. *Secrete Reſol. van Holl. I. Deel, bl.* 121.

De goede geruchten daar van doen de openbare Fondſen ryzen.

1654. prys; dat laag was geweest liep op, en 't geen gerezen was, gelyk de Granen, begost te dalen. In Holland liepen de Actien van de Oostindische Maatschappy van vier honderd, waar op zy gedaalt waren, tot vier honderd en vyftig. En de Westindische Maatschappy, wier Actien weinig of niet geacht wierden, deelde vystien, zestien, en achtien ten honderd van hare Actien uit; zodanig gevoelen had ieder van 't begin dezer wel staande onderhandeling, en Tractaten (1.).

(1.) Zie *Holl. Merc. V. Deel*, *bl.* 2. 3.

Doch het sluiten van den vrede word weêr op nieuw verhindert.

Doch deze hope scheen weêr te verdwynen, wanneer de Protector Cromwel den Nederlandsche Gezanten op nieuws te kennen gaf, dat hy niet zou afstaan van het XII. Artykel (waar in wegens de uitsluiting van den Prins van Oranje wierd gesproken) ten zy de Staten van Holland in 't byzonder zich voor hunne Provincie verbonden tot de gemelde uitsluiting, die men te vergeefs van de Staten Generaal geeischt had. Het gehaspel hier over duurde noch eenige maanden eer de vrede met de Engelschen haar volle beslag kreeg (2.). De Vloten wierden midlerwyl binnen gehouden, maar de Kapers bleven echter roven op de wederzydsche Koopvaarders. Zes of zevenentwintig schepen wierden 'er door de Nederlanders den Engelschen ontnomen, en daar onder een Fluit met stukgoederen, die op driemaal honderd duizend gulden wierd geschat. Een Kaper van Enkhuizen met vier stukjes, nam onder Engeland drie Engelsche Scheepjes; en komende voor Texel ontmoette hy een Engelsche Kaper met twe stukjes, die een Fluit komende uit Noorwegen voor 't Vlie had genomen; dan d' Enkhuizer ontnam den Engelsman de Fluit weêr, dreef hem op de vlugt, en quam aldus zegepralende binnen (3.). In de maand April quamen 'er op Texel twe Vesting-bouwers, Jan Krap en Adriaan Dooren, gezonden van hunne Ed. Mogende, om de half begonnen Schans te voltrekken. Ook wierden 'er Wachthuizen op de Duinen geordonneert, om op de Zeestranden een wakend oog te houden.

(2.) Zie *Le Clerc*, *II. D bl.* 596. *enz.*

De Kapers nemen noch de Schepen weg.

(3.) Zie *Holl. Merc. V. D. bl.* 25. 32.

De Schans op Texel word voltrokken. *Holl. Merc. bl.* 39.

De Vrede met Engeland word gesloten.

De Heren Staten van Holland, den zwaren Last van den Oorlog tegens Engeland meest alleen op den hals hebbende, lieten

lieten ondertusſchen zo veel zy konden arbeiden tot het maken van den vrede, en wierden de Artykelen, waar in men was overeengekomen, den vyftienden van April te Weſtmunſter van weêrkanten geſloten en ondertekent. Dit Vreêverdrag behelſde XXXIII. punten (1), en ſtrekte tot herſtelling der oude vriendſchap en verbinteniſſen, zonder iets van de Haringviſſchery te reppen, of in dit ſtuk wat nieuws te bedingen: doch eer dit vreêverdrag geſloten wierd, en na dat het al ondertekent was, bleef Cromwel ſterk dringen op de uitſluiting van den jongen Prins van Oranje, en gaf voor en na het tekenen van het verdrag, klaar te kennen, dat de vrede geen ſtand zou grypen, 't en zy dat de Staten van Holland dat punt van uitſluiting, voor zo veel hun aanging, in 't byzonder met een bondig geſchrift, zouden beloven na te komen (2.). De Hollandſche Gezanten, de Heren van Beverning en Nieuwpoort, hier over aan die van Holland ſchryvende, verzochten dat hunne Ed. Groot Mog. daar op ſpoedig zouden beſluit nemen en antwoorden: daar byvoegende, dat daar aan was hangende de volkome uitſlag van oorlog of vrede. Op dit ſchryven wierd eindelyk, na veel overlegs, by de Heren Staten van Holland met meerderheid van ſtemmen, op dat de vrede mogt voortgaan en ſtandhouden, den vierden van Mei beſloten, *Dat hunne Ed Groot Mog. den Heer Prins van Oranje, of iemant van zyne linie, nimmermeer zouden verkiezen tot Stadhouder, of Admiraal van hunne Provincie: noch toeſtaan, voor zo veel het advys van hunne Provincie aanging, dat dezelve ooit zoude worden ge-eligeert tot het Kapiteinſchap Generaal over de Militie van de Generaliteit.* Deze Secluſie of uitſluiting, wierd van vyf Steden, te weten, Haarlem, Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam tegengeſproken (3.) Inzonderheid hebben zich die van Enkhuizen zeer tegen het werk van de Secluſie gekant door tegenſprekingen en aantekeningen; waarom de Heren Staten van Holland aan hen ſchreven, dat men die Acte had gegeven uit preſſante nood, om het lieffelyk effect van den Vrede te verkrygen, daar van de vrye viſſchery niet het geringſte was, dat andere Steden

1654.

(1.) Zie *Aitzema III. Deel*, XXXIIII. *Boek*, *bl.* 918.

(2.) Zie *Aitzema III. Deel XXXIII. Boek*, *bl.* 861. *en de Deductie van de Staten van Holland by Aitzema* 34. *Boek*, *bl.* 944-946.

De Prins word van het Stadhouderſchap enz. uitgeſloten.

Eenige ſteden, inzonderheid Enkhuizen zyn tegen die uitſluiting.

(3.) Zie *Aitzema bl.* 933. *Secrete Reſol. I. Deel*, *bl.* 137. *enz.*

Hunne Ed. Groot Mog. ſchryven daar over aan die van Enkhuizen.

1654. den in subsidie van dertig duizend gulden tot verval van de Equipagie ten diensten van de Visschery zwarigheid maakten, om de aantekening die Enkhuizen had gedaan, en verzochten daarom uitligting van dien; gelyk blykt uit de twee volgende Resolutien by hunne Ed. Groot Mog. ten dien opzigte genomen:

Woensdag den 17. Juny 1654.

„ BY resumptie gedelibereert zynde op 't bewuste subsi-
„ die, verzogt by die van de Grote Visscherye dezer
„ Landen, ende uit inclinatie van de Leden bespeurt we-
„ zende, dat by zo verre de Heren Gedeputeerden der Ste-
„ de Enkhuizen, konden werden gedisponneert, omme uit
„ de Notulen van haar Edele Groot Mog. te lichten de
„ aantekeningen van wegen de zelve successivelyk gedaan,
„ op 't gene by deze Vergaderinge, rakende den Heere
„ Prince van Oranje tot contentement van den Heere Pro-
„ tector van de Republycque van Engeland, Schotland en
„ Yerland is geresolveert, en haar dien - aangaande tot con-
„ servatie van de luister, ende 't respect van deze Provincie
„ te conformeren, met de andere Leden als dan zo in de
„ zomme van dertig duizent gulden, ten behoeve van de
„ Grote Visscherye directelyk, als mede noch in een zom-
„ me van vyf en veertig duizent guldens, ten behoeve van
„ de drie Collegien ter Admiraliteit in Holland residerende,
„ omme daar voren tot protectie van de voorsz. Visscherye,
„ yeder een Schip van oorloge te esquiperen, by de Leden
„ consent soude werden gedragen. Is goet gevonden ende
„ verstaan, dat de Burgemeesteren en Vroetschappen van
„ Enkhuizen voorsz. by Missive, met allegatie van de re-
„ denen en motiven daar toe dienende, gantsch ernstelyk
„ zullen werden verzogt, in 't geene voorsz. is de inclinatie
„ van de gemeene Leden van deze Vergaderinge te gemoete
„ te willen komen, op dat alzoo die van de voorsz. Visschе-
„ rye mede ten spoedigsten behoorlyke protectie mogen
„ genieten."

Secret. Resol. van Holl. I. D. bl. 158. 159.

Sa-

Saterdag den 20. Juny 1654. 1654.

„ IS, naar voorgaande deliberatie, goet-gevonden, ende
„ verstaan, dat by zo verre de Heeren Burgemeesteren
„ ende Vroedschappen van Enkhuizen op de iterative ver-
„ zoeken, ende de jongste Missive van haar Edele Groot *Secrete Resol.*
„ Mog. van date den seventienden dezer loopende maant, *van Holl I.*
„ komen in te schryven, dat de zelve tot voldoeninge van *Deel, bl.* 161
„ dien sullen ligten de aantekeningen van wegen de zelve
„ gestelt, agter de bekende Resolutie en Acte, rakende 't
„ employ van den Heere Prince van Oranje, den vierden
„ der voorleden maant genomen ende gearresteert, als dan
„ volgende de gedragene consenten van de Leden op den
„ name van haar Edele Groot Mog. de respective Gecom-
„ mitteerde Raden zal worden belast ende aangeschreven
„ aan die van de Grote Visscherye in de respective Quartie-
„ ren op de gewoonlyke proportie te laten volgen een subsi-
„ die van dertig duizend Caroli guldens, mitsgaders ook aan
„ ieder Collegien ter Admiraliteit binnen deze Provintie
„ residerende, uit te keeren een subsidie van vyftien dui-
„ zend gelyke guldens, omme daar vooren tot beschermingе
„ van de voorsz. Visscherye behoorlyk esquipagie te doen;
„ Des dat 't voorsz. laatste subsidie aan de Admiraliteiten
„ te verstrekken, zal werden geimputeert op de consenten,
„ tot de zaken van de Zee gedragen, of noch te dragen."

De gemelde Seclusie of uitsluiting van den Prins van Oranje, die in 't eerst wierd geheim gehouden, verwekte, toen ze ruchtbaar wierd, veel tegenspraak onder de andere Provindien (1.). Waarop by die van Holland met een wydluftig geschrift wierd geantwoord: in 't brede beweerende, dat ze, volgens 't recht van hun oppergezag, zodanig besluit van uitsluiting vermogten te nemen en over te leveren, zonder daar mede de Unie of het verbond der zeven Provincien in eenigen dele te krenken. Dit geschrift, gemenelyk *Deductie* genaamt, is het merkwaardigste stuk, 't geen ooit in de Vereenigde Nederlanden wierd in 't licht gegeven, en waar uit het recht van elke Provincie zonne-

De andere Provintien kanten zich tegen de Uitsluiting.

(1.) Zie *Aitzema bl.* 927. *enz.* *Secrete Resol. bl.* 141. *enz.*

Die van Holland stellen daar tegen een Deductie op.

1654. klaar word gekent. Men kan het zelve geheel vinden by de Historie-Schryver Aitzema (1.): ook is 't afzonderlyk en op zich zelven gedrukt. Hier tegen schreef een particulier Persoon. Dit geschrift, met een vry krachtige wederlegging van 't zelve, kan men ook by den zelven Historischryver vinden (2.). Doch wy konnen ons niet verder over deze zaak uitbreiden, en wy zyn mogelyk al wydlopig genoeg geweest in 't beschryven van den voornoemden oorlog met de Engelschen ter zee; dan dewyl die eenen groten invloed had op de belangen van dit Noorderquartier en de Stad Enkhuizen, zo konden wy dien wegens het aaneenhangen der zaken, niet gevoeglyk korter voordragen.

(1.) Zie *Aitzema III. D. XXXIV. Boek, bl.* 943-1027. *Resol. van Considerat. bl.* 32. 102. *enz.*

(2.) Zie *Aitzema bl.* 1027-1068.

Grote vreugde daar over bedreven.

De gemelde vrede, daar op gevolgt, was midlerwyl korts na het sluiten, eerst by de Staten Generaal, en daar na by den Protector Cromwel, met hunne goedkeuring bekrachtigt, en wierd den zesden van Mei te Londen, en den achsten in den Hage afgekundigt. Te Londen en in andere Engelsche steden, zag men vele vreugdetekenen over de geslote vrede: desgelyks ook in al de Landschappen, steden en dorpen van den Nederlandschen Staat (3.): daar men alomme op den zevenentwintigsten Mei, met het luiden der klokken, het branden van pektonnen, het lossen van geschut, en 't aansteken van vuurwerken, ten ingang der vrede, velerlei blyken van blydschap naar 's Lands wyze, liet zien en horen. Daar na wierd op den volgenden Woensdag den derden van Junius, een vast-dank-en bededag gehouden, en God voor 't verlenen der vrede, en andere weldaden, alom gedankt, en met eene om verderen zegen, rust en eendragt gebeden: ook ordonneerden de Algemene Staten, dat de Vast-en Bededag, van vyf tot vyf weken, in het voorgaande jaar uitgeschreven, en tot nu toe onderhouden, met dezen Dankdag zoude ophouden (4.). Dus zag men 't einde van dien beklaaglyken, verderflyken, en bloedigen oorlog, die zo veel Ingezetenen ter weder zyden van hunne have, ouders van hunne kinderen, kinders van hunne ouderen beroofde; en beide de Landen met weduwen en wezen vervulde. Inzonderheid hebben de Steden Hoorn en Enk-

(3.) *Aitzema III. Deel, bl.* 917. 927. 930. *Holl. Merc. V. D. bl.* 72. 73.

(4.) *Holl. Merc. bl.* 76.

Enkhuizen ten aanzien van derzelver scheepvaart en Haring-vißchery by dezen oorlog veel geleden. Doch na de gemaakte vrede begon de zeevaart aan alle kanten weêr te bloeyen: de Haringbuisen lagen nu gerust op hare nering; acht Oostindische Retourschepen en vele Spaansch- en Straatsvaarders quamen met ryke ladingen binnen de havenen dezer Landen; en vele honderden Koopvaarders zag men daar in en uitlopen. Dus begonnen de Koophandel en Scheepvaart der Nederlanders weêr te herleven (1). Ook wierd het geschil tusschen de Engelsche en Hollandsche Oostindische Maatschappy afgedaan, en daar mede de vrede dier twe Natien ook aan de andere zyde der wereld bevestigt (2.). De Heren Wethouderen van Enkhuizen beraamden den acht en twintigsten van October dezes jaars een nieuwe Ordonnantie op de Waag, waar naar zich de Waagmeester in 't ontfangen van Stads Waaggelden zou hebben te reguleren. Den zestienden van November daar aan volgende maakten de gemelde Heren benevens die van Stavoren ook een Beurt-Ordonnantie voor de zogenaamde Yslopers of Veer-luiden van Enkhuizen op Stavoren, en van daar op Enkhuizen: welke Ordonnantie in het volgende jaar noch met verscheide Artykelen is vermeerdert. Te dezer tyd waren de Granen in Europa uitermaten goedkoop en overvloedig. In Holland had men geen zolders genoeg om dezelve te bergen, en men moest ze daarom naar Vriesland voeren. Uit Engeland heeft men vele schepen vol geladen en naar Italië gezonden. 't Was een uitnemend vrugtbaar jaar geweest. Te Glochester hadden de Roomsche boontjes twemaal in 't jaar gebloeit en gewassen. Ook had men in Duitschland en Vrankryk een zeer goed Wynjaar gehad.

1654.
De Koophandel en Scheepvaart beginnen te herleven.
(1.) Zie *Holl. Merc.* *bl.* 90-98. 106.
De Oostindische Maatschappy word met de Engelsche bevredigt.
(2.) Zie *Aitzema III. Deel, bl.* 1069. *enz.*
Ordonnantie op de Waag te Enkhuizen.
Zie *Keuren van Enkh. bl.* 197.
Ordonnantie op 't Veer tusschen Enkhuizen en Stavoren.
Zie *Keuren van Enkhuizen bl.* 327. 328.
Een zeer vrugtbaar jaar.
Holl. Merc. V. Deel, bl. 116.

In het volgende jaar wierd Broekerhaven in den Ban van Bovenkarspel (zynde een Haven even na het jaar 1449. in den Westvrieschen Zeedyk gegraven, met een buurt huizen, welk by na wel voor een gemeen Dorp kan bestaan) het zelve recht toegestaan, ten opzigte van hare *Evers* en Haring daar mede gevangen, als aan die van Enkhuizen (3.)

1655.
Voorrecht van Broekerhaven wegens de Haringvangst.
(3.) *Noordholl. Arkad. bl.* 205.

1655.
D'ingang der Kleine-Kerk vernieuwt.

Algiereinen doen grote schade.

In dit zelve jaar wierd de ingang van de Kleine Kerk te Enkhuizen (van ouds de Monnikke-Kerk geheten) aan de Oostzyde vernieuwt. De Algiersche Rovers ontrent veertig zeilen sterk deden te dezer tyd zeer grote schade aan de schepen der Christenen in de Levant: velen namen zy 'er in korten tyd weg; eenigen wierden door hen aan den grond gejaagt, anderen verbrand en vernielt. Onder de genen die genomen, en naar 't Boots-volk tot Slaven in Babarye gevoert zyn, waren verscheide Nederlanders, als mede een Fluit van Hoorn *Zomeren* geheten, gelade met Noordsche Last; doch dit Schip is gezonken (1.). Dies kreeg de Viceadmiraal de Ruiter last de Koopvaarders naar de Straat te geleiden, en de onlusten met die van Salee by te leggen.

(1.) Zie *Holl. Merc. VI. D. bl.* 28. 29.

Ordonnantie voor de Bakkers.

Keuren van Enkh. bl. 281-284.

De Heren Wethouderen van Enkhuizen hebben den acht en twintigsten van Junius goedgevonden de oude Keuren en Ordonnannantien voor de Rogge- en Wittebrood-Bakkers binnen hunne Stad, om alle verwerringen en misverstanden voor te komen; in een te smelten, in een goede orde te brengen, en met eenige Artykelen te vermeerderen.

Gildebrief voor de Kuipers te Enkhuizen.

Keuren van Enkh. bl. 249-252.

In dit zelfde jaar hebben de gemelde Heren den Kuipers binnen Enkhuizen een Gildebrief verleent, bestaande in verscheide Artykelen die naderhand noch met eenige zyn vermeerderd, volgens welken zich die van dat Ambagt zouden hebben te gedragen.

Collecte voor de Protestanten in Piemont.

Zie *Holl. Merc. VI. Deel, bl.* 32-40. *P. Gillis Hist. der Waldensen bl.* 503. *Aitzema III. Deel, bl.* 1240.

De Protestanten in de Valeyen van Piemont, wierden te dezer tyd hevig vervolgt. Op verscheide plaatsen wierden voor hen aalmoessen ingezamelt. In de vereenigde Nederlanden wierd ten dien einde eene Collecte gedaan. Holland blonk hier weêr als eene heldere starre in liefdadigheid uit. Men verzamelde den vyfden van September binnen deze Provincie een aanzienelyke somme. Te Enkhuizen Collecteerde men toen zes en twintig honderd gulden; in andere steden en dorpen naar gerade. De gehele somme in deze Provincien ten behoeve dezer arme menschen verzamelt, en by hen volgens quitantie van den vierden van April des volgende jaars ontfangen, bedroeg over de twemaal honderd duizend gulden.

In

In dit zelve jaar wierden deze Landen weêr van de Peſt aangetaſt, zo dat in één jaar beginnende van dezen zomer en eindigende met den volgende, te Amſterdam 16727. menſchen ſtierven (1.) En in zes Maanden, te weten, van den 3. July tot 25. December dezes jaars, waren 'er in die Stad 13287. Lyken ten grave gedragen. Te Leiden wierden van den 3. July tot den 20. November 10489. menſchen door de dood weggerukt, in tien maanden van Januarius tot October ingeſloten (gelyk ſommmigen melden) zyn 'er in die Stad en in het Peſthuis (behalven die buiten de Stad in de Dorpen gebragt waren) tien duizend drie honderd acht en vyftig (2,), en in dit gehele jaar dertien duizend acht en tachtig Lyken begraven. Te Deventer ſtierven dagelyks 70. 80. 90. Menſchen aan die plage, de andere Overyſſelſche en Vrieſche Steden en Vlekken kregen ook haar beurt. Hier door ſtond den Koophandel ſtil, de Schepen naar Spanje gevaren mogten niet ontladen; zo dat eenige weêr t' huis quamen; de Franſchen, Engelſchen en Schotten verboden ſcherpelyk het inkomen van alle Hollandſche manufacturen (3). In dit Noorderquartier was deze beſmettelyke ziekte mede ontſtoken, doch woedde hier in het volgende jaar op het allerhevigſte (4.).

1655. Peſt in deze Landen.

(1.) *Commelin Beſchr. van Amſt bl.* 1150. Zie ook *Holl. Merc. VI. Deel, bl.* 128.

(2.) *Aitzema III. Deel, bl.* 1199.

(3.) Zie *L. van Zanten Spiegel der Geſchied. bl.* 131. 132. *Holl. Merc. bl.* 128.

(4.) *Uit een Aantekening.*

In den voortyd des jaars 1656. ruſten de Algemene Staten een vloot uit van veertig Oorlogſchepen, die ze onder het geleide van den Luitenant Admiraal Opdam, en de Viceadmiralen M. de Ruiter en Pieter Floriſzoon, naar de Ooſtzee zonden, om de Stad Dantzik, indien die van de Zweden wierd aangetaſt, te ontzetten, en den Ooſterſchen handel, die voor de Hollanders, inzonderheid voor die van Amſterdam, Hoorn en Enkhuizen van zeer groot gewigt was, te beveiligen. Hier toe had men te Amſterdam achtien, en te Hoorn, Enkhuizen en Medenblik zeven Oorlogſchepen uitgruſt, die eerſt gereed zynde, op den laatſten dag van Mei, onder het gebied van de Ruiter en Pieter Floriſzoon, uit het Vlie in zee liepen, en den achtſten der volgende maand in de Zond quamen, daar zy den Luitenant Admiraal Opdam met de overige ſchepen inwachtten. 's Lands vloot in de

1656. De Staten zenden een vloot naar de Ooſtzee om den Koophandel te beveiligen.

Secret. Reſol. bl. 303. *enz. G. Brandt het Leven van de Ruiter bl.* 97 - 100. *Holl. Merc. VII. D. bl.* 55 - 58.

1656. de Zond by een verzamelt, zeilde voorts naar Dantzik, daar zy den zeven en twintigsten van Julius op de rede aanquam; waar over in de gemelde Stad grote vreugd wierd bedreven, om dat daar door den toeleg der Zweden, die voorhadden dezelve te blokkeren en te belegeren, gestuit en te leur gestelt wierd.

De Stad Columbo op Cylon word door de Nederlanders verovert. Zie *Holl. Merc. VII. Deel. bl. 68. VIII. Deel, bl. 60.*

In dit zelve jaar hebben de Nederlanders de sterke Stad Columbo, gelegen op het eiland Cylon, tot groot voordeel van de Oostindische Maatschappye dezer Landen, by verdrag verovert; na dat de dappere Heer Hulst twe dagen te voren in het leger was dood geschoten. By het veroveren van deze Stad bevond zich ook de manhafte Zeeheld Volkert Schram van Enkhuizen, die naderhand Schoutbynacht, en eindelyk Viceadmiraal van het Noorderquartier is geworden (1.). Tien ryk gelade wederkerende Schepen quamen in dit jaar uit Oostindiën gelukkig in de havenen dezer Landen. De Maatschappy was nu genoegzaam van den gehelen Specery-handel meester, en verkocht in de maand Julius te Amsterdam alleen, behalven andere waren, drie duizend quartelen Nagelen voor zeventig stuivers 't pond, belopende omtrent achtendertig tonnen gouds. Dus zag men de Maapschappy hoe langer hoe meer bloejen, en hare Actien van tyd tot tyd ryzen, die thans 380. ten honderd waardig ware. De Heren Wethouderen van Enkhuizen maakten in dit jaar verscheide Keuren en Ordonnantien; als een op het lossen, opzetten en zuiveren van den Haring, de hoofdnering hunner Stad; een voor de lopende Boden tusschen Amsterdam en Enkhuizen; een rakende de Vrachtlonen voor de Schippers, varende tusschen Amsterdam en Enkhuizen; een voor de Stads Tonne-branders, die daar na noch met eenige Artykelen wierd vermeerdert; en een tegen het beschadigen der Vleeten en Netten, welke te behoeve van de Haring nering dezer Stad, op de Landen onder hare Jurisdictie gelegen, te drogen wierden gebragt, en somtyds door quaadwillige en boosaartige menschen wierden geschonden: strekkende alle deze en andere Keuren en Ordonnantien tot welzyn van de Stad en derzelver

(1.) *Uit een Aantek. van Meinert Mul.*

De Oostindische Maatschappy neemt sterk toe in vermogen. Zie *Holl. Merc. VII. D. bl. 68.*

De Wethouderen van Enkhuizen beramen verscheide Keuren en Ordonnantien. Zie *Keuren van Enkh. bl.* 230. 234. 253. 323. 231.

ver Ingezetenen, tot voorſtand en bevordering van de Nering en Koophandel, en tot voorkoming en wering van alle wanordens, bedrog, en andere buitenſporigheden. De Peſt woedde te dezer tyd, inzonderheid van Pingſteren tot Kerstyd, in dit Noorderquartier zeer ſterk. In de Stad Hoorn wierden in het hevigſte van deze ziekte dagelyks den eenen dag door den anderen tuſſchen de vyf en twintig en vyf en derdig Lyken begraven: en het duurde noch eenige volgende jaren eer deze plage geheel ophield; en men achtte dat 'er in dit jaar binnen die Stad wel vier duizend menſchen ten grave daalden. Alle neringen en handteringen ſtonden genoegzaam ſtil, en men had ſchier niet anders te doen dan zieken te helpen, doden te begraven en zich zelven ter dood te bereiden. Wat woede deze ſchrikkelyke geeſſel te dezer tyd binnen de Stad Enkhuizen heeft aangerecht, daar van zyn my gene aantekeningen te voren gekomen: maar wel dat deze Plage in dit jaar in Jtalië, Koningsbergen en elders eene grote verwoeſting onder het menſchelyk geſlagt veroorzaakte.

1656.

De Peſt blyft noch in deze Landen ſterk woeden. *Uit een Aantekening.* Zie ook *F. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen, bl.* 19. 20.

Zie *Holl. Merc. VII. Deel, bl.* 88-90. 94. 100. 109.

'Terwyl de Nederlandſche vloot noch voor Dantzik lag, niet om eenige vyandſchap tegens iemant te plegen, maar veel eer om die te beletten, en door het ontzach der Hollandſche wapenen, de vrye zeevaart en handel in d' Ooſtzee, zonder bloedſtortinge, te verzekeren, wierd van wegen de Algemene Staten, door hunne Gezanten, met eenige Gemagtigden van den Koning van Zweden t' Elbing over een nader verdrag en verbond van vriendſchap gehandelt. Dit verdrag, in welk de Stad Dantzik, behoudens hare trouwe, die zy den Koning van Polen ſchuldig was, wierd ingeſloten, is den elfden van September, te Elbing geſloten, en ter wederzyds getekent (1.). Na het ſluiten van dit verdrag wierd 's Lands vloot weêr t' huis ontboden, en quam, na het uitſtaan van hard weder in de Noordzee, den eerſten November voor 't Vlie, daar zy den volgenden dag binnen liep. Den 3 dier maand, omtrent den avond, ontſtond 'er een zware ſtorm uit den Ooſtnoordooſten. Dit onweêr, dik van ſneeujagt, deed grote ſchade: men zag 's anderen daags

Verdrag tel Elbing geſloten.

(1.) Zie *Aitzema XXXVI. Boek, bl.* 1278-1280. *J. L. Clerc II. Deel, bl.* 632-135.

De Hollandſche vloot koomt weêr in 't Vlie.

Zware Storm.

1656. daags tien schepen, die van hunne anker waren gespoelt, tegens den grond zitten: te weten, vier Oologschepen; vier Koopvaarders, één Oostindischvaarder, en één Galjoot, dat al in den grond was (1.).

(1.) Zie G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl. 102. 103.

1657. Verschil tusschen Amsterdam en de Steden van Westvriesland over den ontfang van 't Lastgeld.

Ontrent dezen tyd klaagden die van Hoorn, Enkhuizen en andere Steden van Westvriesland aan de Heren Staten van Holland, dat het Collegie van de Admiraliteit te Amsterdam nu verscheide malen had onderstaan het Lastgeld de Ingezetenen der Stad Hoorn contrarie de Plakkaten, en ordre van 't Land te doen afvorderen en betalen, onaangezien hunne Schepen niet te Amsterdam afvoeren; waar tegen de Heren Gedeputeerden van het gemelde Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam mede hun bericht aan hunne Ed. Groot Mog. overleverden; welke ten aanzien van dit verschil, den vyf en twintigsten van Januarius, hebben goedgevonden en verstaan, dat van alle inkomende en uitvarende Schepen het gezeide Lastgeld zou worden ontfangen by alzulk Collegie ter Admiraliteit, onder welkers district dezelve Schepen hare Waren en Koopmanschappen inladen of ontladen, mitsgaders af varen en aankomen zouden, al waar 't ook zake, dat zodanige Schepen ofte Reders van dien woonachtig waren, of resorteerden onder het District van een ander Collegie ter Admiraliteit; met dien verstande echter dat in geval eenig Schip quame te lossen zyne ingeladene goederen in een ander District, dan van zyne residentie, en aldaar betaalt hebbende het inkomende Lastgeld, zyn cours Ballast-schip dirigere naar eene andere Rede, of plaatse binnen de Provincie van Holland en Westvriesland, om aldaar gecalefaat, gevictuailleert, of opgeleid te worden, en om alzo van daar wederom Zee te nemen, niet zou gehouden wezen elders het gezegde uitgaande Lastgeld te betalen, dan daar het zelve zou komen af te varen.

Resol. van Consideratie ten tyde van J. de Wit, bl. 294. Secrete Ref. I. Deel, bl. 386.

Schade der Nederlanders, sedert eenigen tyd, door de Fransche Vrybuiters geleden.

De schade, die eenige Fransche schepen, etlyke jaren na elkanderen, in de naastgelegene zeën, inzonderheid in de Middelandsche, aan de Hollanders en andere ingezetenen der Vereenigde Nederlanden, voornamentlyk aan die van Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen, andere plaatsen van dit

dit Noorderquartier, hadden gedaan, was uittermaten groot. 1657.
Ten tyde toen de Heer Willem Boreel, als Gezant van den Nederlandſchen Staat, in Vrankryk quam, in 't einde van 't jaar 1650, waren alreê honderd en acht en tzeſtig Nederlandſche koopvaardyſchepen genomen en opgebragt: welk getal ſedert noch was vermeerdert met ontrent honderd en tzeſtig, t'zamen drie honderd en acht en twintig ſchepen, die de Franſche Vrybuiters hadden vermeeſtert, aangehouden, geplonderd, verbeurt gemaakt, en dat meeſt zonder form van pleit geding. De ſchade hier door geleden, wierd in Holland begroot op twintig, ja op dertig en meer millioenen, dat is over de drie honderd tonnen gouds (1.). Velen geloofden, dat de Cardinaal Mazaryn, en eenige andere Groten, zyne gunſtelingen, hun aandeel in den buit hadden (2.). Men had op alle de klagten, en 't vervolg der Schippers, Reders, en Koopluiden, geen rechtmatige ontſlaging noch vergoeding konnen verkrygen, zelfs niet op eenige beſluiten, uitſpraken en vonniſſen, by welke door den Raad van den Koning, en der zeezaken, wierd bevolen, eenige ſchepen te ontſlaan. Zodanige bevelen of vonniſſen, had de Gezant Boreel tot acht en vyftig in getal: maar de Vrybuiters, ſteunende op de beſcherming van hun, die den buit met hen deelden, lachten met die ordres; die alleen uiterlyk waren gegeven, om dezen Staat te bedriegen, met welken men in vrede was. Dit bewoog de Staten om de Ruiter laſt te geven, om al de ſchepen der Franſche Vrybuiters te nemen. Volgens deze ordre nam de Ruiter in de Middelandſche zee, tuſſchen Gorgona en 't Eiland Korſika, twe Franſche Kapers; d'een genaamt de *Koniginne*, gevoert door Kapitein *De La Lange*, een Ridder van Maltha, die al voor vele jaren de kapery gedreven, en de Koophandel der Hollanders grote afbreuk gedaan had, ophebbende dertig metale en twe yzere ſtukken geſchuts, en twe honderd en dertig mannen; d'ander was een Fregat, de *Jager* geheten, voorzien met twe honderd en tachtig man, en acht en twintig ſtukken, daar onder achtien metale, gevoert door Kapitein *Ledignak*, die ook den Hollandſche Kooplui-

De Ruiter neemt twe Franſche Kapers.

Den 8. Febr.

(1.) Zie *Aitzema III. Deel, XXX. Boek, bl.* 473. 475. *IV. Deel, XXXVII. Boek, bl.* 46. 47. 50. *Holl. Merc. VIII. Deel, bl.* 31. 32. 36. 37. 42.

(2.) Zie *Aitzema XXXVII. Boek, bl.* 46. 47.

1657. den veel schade had toegebragt. De Ruiter daar na naar de kusten van Spanje gezeilt zynde, verkocht daar 't schip van *La Lange*, en behield op ordre der Staten de Bevelhebbers, die hy had bekomen, doch de matrozen en soldaten gaf hy aan de Spanjaards over, die hen naar Marseilje zonden. Ook schreef de Ruiter aan den Zee-Raad t' Amsterdam: *dat beide deze schepen den Nederlandschen Staat veel quaads hadden gedaan, en de bezeilste waren die van Toulon voeren: dat het schip de Koningin in 't verlede jaar den Baars van Hoorn had genomen* (1.) Het nemen dezer twe Kapers wierd hy het Hof van Vrankryk hoog opgenomen, en daar over viel vry veel te doen; deze zwarigheden wierden eindelyk door een nieuw Verdrag bygelegt en weggenomen (2.). De Turksche Rovers maakten de zee ook onveilig, en namen verscheide Nederlandsche schepen, en daar onder ook een schip van Medenblik, de *Schel* genaamt, geladen met Granen, zonder dat men wist waar het was opgebragt (3.).

(1.) Zie *Aitzema XXXVII. Boek*, *bl.* 46. G. *Brandt Leven van de Ruiter*, *bl.* 111-113. *enz.*

(2.) Zie *Aitzema XXXVII. Boek*, *bl.* 48-66. *Holl. Merc. VIII. Deel*, *bl.* 32-38. 45. 47.

Roveryen der Turken.

(3.) *Holl. Merc. VIII. D. bl.* 72. 73.

De Twist over de Dykskosten blyft nog duren.

De twist om en van wegen de gemene Dykskosten tot onderhoud van den Westvrieschen Zeedyk, bleeft dit en eenige volgende jaren noch aanhouden, tusschen die van Drechterland met de vier Noorder Koggen, als Eischers; en die van Geestmer Ambacht met hunne Medegenoten als Verweerders. Het Hof van Holland verklaarde den vier en twintigsten van Maart dezes jaars, dat de provisionele ordre van contributie by maniere van gemene Dykagie, beraamt by de voorgaande sententie van den Hogen Rade van den 4. Juny en den 30. July 1650. als noch by provisie ten diffinitive toe geobserveert zoude worden en haar effect hebben, met die veranderinge alleen, dat in plaatse van de quote der contributie ten honderd, in de gemelde sententie uitgedrukt, dezelve quote zou genomen worden voor Drechterland, op drie en dertig en een half, voor de vier Noorder Koggen, op dertig en één half, voor Geestmer-Ambagt met Valkoog, Oeterleek, Waartgeersen en Ursem, op éénentwintig, en voor Schager en Nieuwdorper Koggen met Burchoorn op vyftien ten honderd, enz. op welken voet het tot heden toe is gebleven, hoewel niet zonder klagten van sommige

Het Hof stelt een provisionele ordre op de Dykslasten.

Daar in eenige verandering gemaakt word. Zie *Handv. van Enkh. bl.* 126. 127.

mige geintereſſeerden, die zich daar by benadeelt, en boven hun vermogen naar proportie van hunne mede-Ingelanden, bezwaart oordeelden. Den achtienden van April wierd 'er in de Vereenigde Nederlanden een Dank- en Bededag gehouden, om dat God de Peſt had doen ophouden: alhoewel de beſmetting dier ſchromelyke plage in Noordhölland en in eenige andere plaatſen dezer Landen noch niet geheel over was. Maar verſchrikkelyk woedde dezelve in dezen zomer in Pruiſſen, Courland, Mittau, Riga, Genua, Italie en elders (1.).

1657.

De Peſt vermindert in deze Landen, doch woed elders heftig.

(1.) Zie *Holl. Merc. VIII. Deel*, *bl.* 45. 78.

Te dezer tyd heeft Everhard van Hemert, kleinzoon van den Heer Meindert Semeins Burgemeeſter van Enkhuizen, aan de Heren Staten van Holland en Weſtvrieſland vertoont, de Rechten en Privilegien der Semeinen, hen en hunne Nakomelingen, wel eer om en van wegen hunne getrouwe dienſten, door den Here Prinſe van Oranje en de Heren Staten dezer Landen verleent, waar by den Semeinen gegeven was preferentie tot alle zodanige vacante Ampten, die zy, bequaam zynde, zouden mogen begeren; verzoekende de gemelde Everhard van Hemert, dragende toen een Vendel van een vacante Compagnie onder het Regiment van Weſtvrieſland en het Noorderquartier, dat hunne Ed. Groot Mog. in achtinge nemende de trouwe dienſten van zyn' Grootvader en Oomen, hem gunſtig geliefden te beneficeren met een Compagnie te voet. Welk verzoek hunne Ed. Groot Mog. hem ook hebben ingewilligt; gevende daar door niet duiſter te kennen, dat ze de meergemelde Voorrechten en Privilegien der Semeinen voor zodanig aannamen en erkenden. De Algemene Staten verklaarden in dit jaar den Oorlog tegen Portugaal, wegens het innemen van Braſilie, en zonden een vloot Oorlogſchepen, onder geleide van den Luitenant Admiraal Opdam en de Viceadmiralen de Ruiter en Pieter Floriſzoon, naar de Portugeeſche kuſten, daar zy eenigen hunner ſchepen, ook vyftien ſchepen van hunne ſuikervloot weg namen, en daar mede naar het Vaderland keerden. Den zeventienden van October had men in Nederland zulken ſtyven Ooſten wind, waar

De Staten van Holland nemen de Voorrechten der Semeinen in aanmerkinge.

Korte Deductie aangaande de Semeinen bl. 31. 32.

De Staten verklaren den Oorlog tegen Portugaal.

Zie *Aitzema XXXVII. Boek, bl.* 107-114. *Holl. Merc. VIII. Deel, bl.* 83-92. *G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 138-140.

Een ſtyven Ooſten wind en zeer laag water.

1657. Zie P. de Lange Nederl. Hist. V. Boek, Holl. Merk. VIII. Deel, bl. 102. A. van de Velde Wond. des Allerh. bl. 28.

waar door de Zuiderzee zo droog liep, dat men van het eiland Ens naar Vriesland konde gaan: de oude Stad Staveren en de Kerk; het huis te Britte en andere overgolfde Oudheden lagen boven water; voor Rotterdam ging men droogsvoet door de Maze, ter plaatse daar by laag water ten minsten vier of vyf voet water pleeg te wezen. Ook vroor het zo sterk, dat men in Vriesland den twintigsten dier maand over 't Ys reed.

Een lange strenge winter.

Men had in het volgende jaar een langdurigen harden Winter, die tot zo laat in het voorjaar duurde, dat de scheepvaart daar door den tyd van twaalf weken was belemmert. Den derden van April zag men in Noordholland de menschen zich noch op het Ys vermaken (1.). De grote en kleine Belt was zo sterk bevroren, dat de Koning van Zweden met zyn Leger Artillery en Bagage, daar over naar Fuhnen en Zeeland tegen den Koning van Denemarken trok. Te Koppenhagen plante men den eersten van Mei den Meiboom op het Ys, en men vuurde daar op te gelyk met piktonnen op staken gestelt: ook lag de Zond op dien tyd noch vast, en was het Ys, dat 'er in lag, toen noch wel zes of acht voeten dik. Toen het ys los ging en de sneeuw smolt, overstroomde de Rivieren dermaten, dat daar door in Vrankryk, Duitschland, de Nederlanden en elders onnoemelyke schade geschiedde. Den eersten van April wierd op het Raadhuis te Hoorn vergadering gehouden by de Magistraten en Gedeputeerden van de drie steden van Westvriesland, te weten, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, wegens het verschil over de touren van Landdrost en Commissaris van de Monsteringen, en hebben zich de Heren Gedeputeerden deswegens verdragen als volgt: Namentlyk dat nu vooreerst die van Enkhuizen zouden hebben den Landdrost, en die van Medenblik de Commissaris, mits dat by overlyden van d'een' of d'ander' van dezelve, des eerst overledens plaatse zou moeten komen aan die van Hoorn, en vervolgens zou een van de Ampten, komende vacant te worden, altyd moeten vervallen en komen aan de Stad die geen van beide Ampten heeft, zonder onderscheid

1658. (1.) *Uit een Aantekening.*

Zie *Holl. Merc. IX. Deel, bl.* 13. 20-23. 33. 46. 55. *L. van Zanten Spiegel der Gesch. bl.* 238.

Overstroming der Rivieren. *Holl. Merc. IX. Deel, bl.* 15. 16. 30. 29.

Verschil tusschen Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, over de Ampten van Landdrost en Commissaris van de Monsteringen word beslecht.

wat

wat Ampt het zelve zoude mogen wezen, 't zy Landdroſt of Commiſſaris, invoegen dat by 't verſterf van 't een' Ampt altyd de Stad, die dan ſtil zou hebben gezeten, 't vacerende Ampt zoude hebben; mits dat de Perſoon die by de Magiſtraten in ieder Stad zou worden geſtelt, zyne Commiſſie zoude moeten vorderen van de Ed. Mog. Heren Gecommitteerde Raden der Staten van Holland en Weſtvrieſland, in Weſtvrieſland en 't Noorder-quartier: welk accoord de Heren Gedeputeerden van Enkhuizen en Medenblik, als op het aanſchryven van die van Hoorn, van hunne Principalen daar toe geauctoriſeert, mede approbeerden (1.). 1658.

(1.) *Hand. van Enkh. bl.* 114.

De Turkſche Rovers waren te dezer tyd zo ſtout, dat ze in den Oceaan en Middelandſche Zee, verſcheide zo Nederlandſche, als Franſche en Engelſche ſchepen wegnamen, waar door een groot getal Chriſtenen tot Slaven in Turkyen wierden gevoert; waar onder een ſchip van Enkhuizen genaamt *de Prins te Paard*, gevoert door Capitein *Pieter Tymens*, geladen met Zeep, Honig enz. en gaande van Marſeille naar Amſterdam; wordende de Capitein met twaalf man gevangen, en in ſlavernye weggevoert. De Portugezen, menende dat de Hollanders genoodzaakt zouden zyn hun Zout van Sint Ubes te halen, maakten hunne rekening geheel qualyk, alzo den Nederlanders door den Koning van Spanje wierd toegelaten, het Zout aan Puncto del Rey en d' omleggende plaatſen te mogen laden: dies zonden die van Enkhuizen, Hoorn en andere Steden hunne ſchepen derwaarts om Zout te halen. De Portugezen dit ziende, wierden beducht dat hunne Zoutpannen geheel zouden te niet lopen, waarom ze den handel met de Nederlanders hebben open en vry geſtelt, en de beſlage ſchepen laten varen; beſluitende eenige Gezanten aan hunne Hoog Mog. te zenden, om de onluſten op de bequaamſte wyze weg te nemen (2.). De Koning van Vrankryk toonde zich te dezer tyd ook genegen, om de verſchillen tuſſchen hunne Hoog Mog. en de Kroon Portugaal te vereffenen, en zond ook daar toe ordres aan zynen Gezant den Here de Thou in den Haag. Gelyk ook de Protector van Engeland zulks door zynen Gezant Downing

De Turken roven veel ſchepen.

Holl. Merc. IX. Deel, bl. 44. 77.

De Hollanders halen zout aan Puncto Del Rey, in ſtee van te St. Ubes.

(2.) *Holl. Merc. VIII. Deel, bl.* 92.

Men zoekt de vrede met Portugaal te herſtellen.

1658. ning poogde te bewerken. Midlerwyle wierden alle Nederlandsche Schippers te Rochel, St. Maarten en elders in de Bocht van Vrankryk, uit goede voorzorge van hunne Hoog Mog. gewaarschouwt zich te wachten voor de Portugeesche Commissie-vaarders, die gezeid wierden sterk in zee te zyn (1.).

(1.) *Holl. Merk. IX. Deel, bl.* 2. 8 10.

Koud en guur voorjaar. *Holl. Merc. IX. D. bl.* 46.

Het weêr bleef in de maand Mei noch koud en guur, komende het Gras zeer traag voort; langs den Rhyn bevroren veel Wynstokken; in Spanje had het den gehelen Lente of geregent of gestormt. De Oorlog met Portugaal bleef midlerwyl noch aanhouden, en men zag in 't laatste van Mei den Hollandsche Vice-Admiraal Michiel de Ruiter met twe en twintig zeilen in Zee en naar de Portugeesche Kust stevenen: en alhoewel de Ambassadeur van Portugaal in de maand Julius in den Haag quam, en daar op van wegen de Algemene Staten acht Commissarissen gestelt wierden om met hem over den vrede of een vergelyk te handelen; zo is men nochtans ten dien opzichte in dit jaar weinig gevordert: nademaal de Staten drongen op de wedergeving van Brazil, 't geen de Portugezen bleven weigeren (2.). De Oostindische Maatschappy ontfing dit jaar elf rykgelade Retourschepen, waar van 'er één den 13. Juny, en de overigen den 23. 24. en 27. van de volgende maand behouden in de havenen dezer Landen aanquamen: onder welke één voor Hoorn, en één voor Enkhuizen. Op 't aankomen dezer schepen liepen de Actien van de Maatschappye op 400. ziende op de uitdeeling die daar op volgde. In dit zelve jaar heeft men de Toren Willigenburg te Enkhuizen voort opgemaakt, en het spits verbetert en verciert. Tusschen den achtsten en negenden van September had men hier te Lande een vreesselyken Stormwind, die veel bomen met wortels en al uit de aarde rukte, en verscheide huizen en schoorsteenen beschadigde (3.).

De Oorlog met Portugaal blyft duren. Zie G. *Brandt 't Leven van de Ruyter, bl.* 141. *enz.*

(2.) Zie *Merc. IX. Deel, bl.* 62. 101-106.

Elf Retourschepen komen uit Oostindiën. Zie *Holl. Merc. IX. Deel, bl.* 76. 107-109.

De Toren Willigenburg word verbetert.

Vreesselyke Stormwind.

(3.) *L. van Zanten Spiegel Geschied. bl.* 37.

Dewyl Denemarken, nu weêr in Oorlog met Zweden, door den voorspoed der Zweedsche wapenen, aan een zyden draad hing, vreesden de Heren Staten der Vereenigde Nederlanden, dat de Koning van Zweden, Denemarken, vermeeste-

De Staten zenden een Vloot naar de Oostzee om Denemarken te helpen.

meesterende, Holland in de Oostzee de wet zou stellen, waarom zy besloten den Koning van Denemarken in zynen hogen nood by te staan, en zo veel Oorlogschepen, als men in der yl kon toerusten, onder den Heer van Wassenaar, L. Admiraal van Holland, en de Vice-Admiralen Witte Corneliszoon de Wit en Pieter Floriszoon, met achtendertig Vaandelen Landsoldaten te voet, ruim 2000. man in getal, onder 't bevel van den Kornel Puchler derwaart te zenden, om Denemarken te helpen, Kopenhagen, dat van de Zweden belegert was, te ontzetten, en op deze wyze den Koophandel op de Oostzee te verzekeren: want men geloofde dat de schepen van de Nederlandsche Staat, op Oosten varende, wel zesendertigmaal honderdduizend gulden in 't jaar aan vracht verdienden, 't welk aan veel duizenden van ingezetenen de kost en veel voordeel gaf. Dat, en meer hield men verloren, indien Denemarken verloren ging.

1658. Zie *Aitzema XXXVIII. Boek, bl.* 233. 235. *G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 152. 153. *Secrete Resol. I. Deel, bl.* 606. *enz.*

Den 18. October, raakte de Hollandsche Vloot, na dat ze ontrent drie weken door tegenwind was opgehouden, uit het Vlie in zee, en quam den 22. dier maand met mooy weêr onder 't Schager rif, en van daar den 3. van November achter de Lap, een zand zo genoemt voor de Zond gelegen, door tegenwind ten anker, sterk 37. of 40. oorlogschepen, 4. branders, en 6. galjoots, 6. fluitschepen met soldaten, en noch 28. zo galjoots als fluiten, geladen met haring, wyn en allerhande leeftocht. Tot deze vloot hadden die van Amsterdam negen, en die van het Noorderquartier veertien Oorlogschepen toegebragt, welke door die van Hoorn, Enkhuizen en de andere Watersteden waren uitgerust; dertien waren 'er uit de Maze, en de overigen uit Zeeland gekomen (1.). De Bevelhebbers der Noordhollandsche schepen waren de Viceadmiraal Pieter Floriszoon, Slord, het Jong Hoen, de Groot, Houttuin, de Boer, Gerrit Teuniszoon, Bakker, Rens, Claas Arentszoon, Claas Allertszoon, Pomp, Sampson, en Hes of Valenhen; voerende de schepen genaamt Josua, de Kaleb, de Jonge Prins, Alkmaar, Medenblik, Jupiter, de Eendragt,

De Hollandsche Vloot raakt in zee. Zie *Holl. Merc. IX. Deel, bl.* 137. 138. 140-144. *Aitzema XXXVIII. Boek bl.* 241. *G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 153-156.

(1.) Zie *'t Leven der Nederl. Zeehelden, bl.* 556.

1658. dragt, Hollandia, de vergulde Leeuw, de Monnik, Hoorn, de Enkhuizer Maagd, Monnikendam, en het Kasteel van Medenblik. Midlerwyle wierd het Slot Kronenburg, na een beleg van drie weken, aan de Zweden overgegeven.

Den 26. Sept.

Koppenhagen was belegert: daar zich de Koning van Denemarken met zyne soldaten en burgers dapper verweerde; op hope van 't ontzet uit Holland. Maar de Zweden hielden nu de Zond, door het overgaan van Kronenburg en door hunne oorlogsvloot gesloten: zo dat de Hollanders tegens het geschut van twe kastelen, en der Zweedsche vlote, ontrent zo sterk als de hunne moesten aangaan en doorbreken, om den belegerden Koning te ontzetten. De Hollandsche vloot lag ontrent vier dagen achter de Lap, wachtende naar een goeden wind, tot dat die op den 8. van November uit den Noorden begost te waayen, met een styve koelte, welke gelegentheid de Heer Wassenaar waar nam, en liep 's morgens vroeg met zyne vloote in 't midden van de Zond, tusschen de kastelen Kronenburg en Elzenburg door: wanneer de Zweden uit beide deze sterkten het geschut op de Hollanders losbrandden, zonder hen echter eenige schade van belang toe te brengen, nadien de schepen het midden houdende, de Kogels hen naaulyks konden bereiken. Karel Gustaaf Wrangel Admiraal van Zweden, leggende met zyn vloot achtendertig oorlogschepen sterk in de Zond, zocht de Hollanders den doortogt te beletten: dies begost den stryd tusschen negen en tien uren voor den middag, onder d'ogen van den Koning en de Koninginne van Zweden, die met vele Groten op 't slot van Kronenburg aanschouwers waren van het gevecht, dat ter wederzyden fel en scherp was. De Zweden gebruikten hun meeste geweld tegens den L. Admiraal en de twe Viceadmiralen. Hier wierd de Viceadmiraal Witte Corneliszoon de Wit, na het tonen van de uiterste dapperheid, dodelyk gequetst, en zyn schip, by gebrek van bystand, verovert. Doch, hy straks stervende, en zyn schip zinkende, hadden de Zweden niet anders dan zyn dode lichaam. Ook liet 'er de Viceadmiraal Pieter Floriszoon, kloekmoedig vechtende, met zyn'

Zeilt door de Zond.

Zeeslag in de Zond tusschen de Hollanders en Zweden.

PIETER FLORISZ, VICE ADMIRA'AL VAN HOLLAND
EN WEST FRIESLAND IN 'T NOORDERQVARTIER.

Dus leeft hy die 't Geweldt, op zee, aan boordt durft klampen,
In 't hagelen der lóön en regenen van bloedt.
Een Strydtbaar Waterhooft ontziet geen oorlogsrampen.

Hy streeft de doodt, in spyt der branders, te gemoedt,
En zoekt zyn roem, tot heil van 't Landt, langs zoutepaaden.
De Scheepskroon wort gekocht voor dappre heldendaaden.

Ian Vos.

Abraham Liets pinxit

P. Holsteyn sculpsit.

zyn' Kapitein en zesendertig matrozen 't leven. De Heer Wassenaar wederstond byna alleen, of met weinigen, het Zweedsche geweld. Hy lag ontrent twe uren lang alleen by drie, of zo anderen melden, onder zeven grote Zweedsche schepen, die alle hunne lagen en koegels op hem losten. Hy, op verscheide plaatsen onder water getroffen, had vyf of zes voet water in, en boven den brand in den boeg; dies liep hy groot gevaar van te zinken of te verbranden: hebbende op zyn schip zevenendertig doden, en ontrent honderd gequesten. Doch hy quam alles, door voorzichtig beleid en dapperheid, te boven. De stryd duurde ontrent vyf of zes uren, tot dat de Zweedsche schepen afweken; waar na de Heer Wassenaar met de zynen zyn' koers zette naar 't eiland Huena of Ween. De Zweedsche vloot week onder Kronenburg, en daar na in de haven van Landskroon. Drie Zweedsche schepen wierden verovert, en acht in den grond geschoten of verbrand. D' Admiraal Wrangel, zyn Viceadmiraal Bielkenstern en anderen waren door het Hollandsche geschut zo doornagelt, dat ze uit den stryd hadden moeten wyken. De Zweden hadden over de duizend doden in hunne vlote; de Hollanders verloren niet dan het schip van de Wit dat te gronde ging, en hadden ontrent vier honderd doden, met veel gequesten. Ook bequamen ze ontrent vier honderd en vyftig Zweedsche gevangenen. De Koning van Zweden toonde na dezen stryd zyne edelmoedigheid ontrent het lyk van den Viceadmiraal de Wit, dat, door last van zyne Majesteit met wit satyn bekleed, in een doodkist, die met rou en met de wapenen van den overleden was behangen, wierd geleid, en voort, met een zwart geverft galjoot, dat zwarte wimpels liet afwaayen, aan den Heer van Wassenaar gezonden. Daar na wierd dit lyk, nevens dat van den Viceadmiraal Pieter Floriszoon, naar Holland gevoert: de Wit te Rotterdam, en Pieter Florisz oon te Hoorn, met heerlyke roustaatsien, op 's Lands kosten, ter aarde gebragt. Ook wierd door de Heren Staten van Holland aan hunne weduwen, of erfgenamen, ieder drie duizend gulden toegeleid; om daar mede een grafstede van mar-

1658.

Verlies van beiden zyden.

Eere aan de lyken der Viceadmiralen bewezen.

Zie *Holl. Merc. X. Deel, bl.* 146.

Uit de Resol. der Staten van Holl. gedrukt 1672.

1658. marmersteen, of een gedenkteken t'hunner eere, op te rechten, dat sedert wierd in 't werk gestelt. Het lyk van de Viceadmiraal Pieter Florisżoon wierd gebalsemt in een kiste van Kopenhagen naar Hoorn gebragt. Het deksel dezer kiste had de Koning van Denemarken met swart fluweel doen overtrekken, met zilvere en zwarte franje aan de kanten, en de hoeken verciert met Engelen van zilver gewrocht. Des overledens naam stond boven, in 't midden zyner Wapenschild, daar onder de volgende zes vaarsen, en noch lager de dagtekening, daar op hy gesneuvelt was; alles konstig met zilver geborduurt. De gemelde vaarsen luidden aldus:

Helden wie du hebt gewesen,
Wirden fur und fur gelesen
Aug im Grabe, wert ir Naem,
Uyt gebreydet durg die Faem,
O' ghy Flor und Roem der Helden,
Musse teine Taden melden.

Het lyk wierd net één jaar na dat hy gesneuvelt was, te weten op Vrydag den 7. November 1659. te Hoorn in de Grote Kerk met een heerlyke staatsie ter aarde gebragt. Boven zyn graft heeft men een pragtige Tombe van Marmer opgerecht, die thans noch te zien is, en waar de volgende vaarsen, gemaakt door Henricus Bruno, vermaard Dichter en Conrector der Latynsche Schole dier Stad, te lezen zyn:

PIETER FLORISZOON.

Die als een Held den Brit, den Portugees, den Sweedt,
Voor Britlandt, Portugal, en in de Sondt bestreedt,
Die Koppen-haven hielp ontsetten, door zyn kiel;
Rust hier, de Hemel is de Haven van zyn Ziel.

GESCHOTEN, EN GESTORVEN DEN 8. NOVEMBER 1658.

Be-

Behalven noch drie andere Gedichten, die we nu voorbygaan, heeft dezelve *Bruno* ook dit volgende Latynsche Grafschrift op hem gemaakt: 1658.

EPITAPHIUM EJUSDEM, HEROIS FORTISSIMI

Pro Patriâ pugnans, causâ meliore Batavum,
In Suëonum classes, inimica glande necatus,
Qui sic occubuit, quem gloria tota secuta est,
Omni florebit Petrus Florentius ævo.

Daags na den slag, quamen de Hollandsche schepen, die de soldaten, lyftogt en andere behoefte voerden, voor Koppenhagen De Kornel Puchler wierd met de landsoldaten toen aan land gezet, tot grote blydschap van den Koning en zyne onderzaten; die weêr aamtogt schepten, door den bystand der Hollanders: hierdoor wierd het oogmerk van den togt bereikt, en dat was de winst van de bevochte zege, strekkende tot behoudenis der belegerde Stad. De Heer Wassenaar liet zich den vierden dag na het gevecht te Koppenhagen aan land zetten, daar hem de Koning, toen hy zich om zyne onpasselykheid eenige dagen in huis moest houden, zelf bezocht, verwellekomde, en met heusche woorden voor zynen dienst bedankte. Na dat de Heren Staten de tyding van het gevecht hadden verstaan, schreven ze aan den Heer van Wassenaar, dat ze met zonderlinge aangenaamheid zyne grote diensten, mannelyke dapperheid, en loffelyk beleid, in den zeeslag betoont, hadden opgenomen; en belastten hem daar na met de Vloot in Denemarken te overwinteren, daar hy, met de Hollandsche Matrozen, benevens de landsoldaten, wel te pas quam, om het beleg van Koppenhagen uit te houden, en de felle stormen, die de Zweden van tyd tot tyd daar op deden te helpen af slaan (1.).

(1.) Zie *Aitzema XXXIX. Boek, bl.* 426 - 429.

In dit jaar en het volgende regeerde de Pest noch in deze Landen, en stierven dien gehelen tyd noch al eenige menschen aan deze ziekte (2.). Op Sinte Nicolaas avond, den vyfden van December, was in dit Noorderquartier een hoge

De Pest blyft noch duren.

(2.) *Uit een Aantek.*

Hoge vloed.

1658. De Westerdyk begint te wyken.

hoge Watervloed; 's nachts quam zeker Voerman langs den Westerdyk naar Hoorn ryden, en vond den Dyk, ter plaatse daar hy naderhand noch is doorgebroken, aan 't wyken: hy schielyk deze tyding in de Stad brengende, preste men terstond een party Volks derwaars, 't welk zodanige middelen te werk stelde, waar door met Gods hulpe, de gemelde Dyk, tegen aller menschen verwachting, noch behouden wierd (1.). Het begost op dien dag reeds fel te vriezen, verzelt met rouw weder, waarom de Heren Staten last gaven, om de vier duizend soldaten, die in Texel in tien fluitschepen gereed lagen, om onder geleide van den Vice-admiraal de Ruiter, tot bystand van den Koning van Denemarken tegen de Zweden, naar Koppenhagen gevoert te worden, te ontschepen, en in de nabygelege steden van Noordholland en Vriesland, gedurende den winter, te verdeelen en te herbergen, tot dat de voortyd zoude toelaten hen over te voeren. De Vorst was in dezen Winter zo ongemeen fel, dat als in de belegering van Koppenhagen de Zweden op den elfden February een aanval deden, en veel honderden van hen in den storm bleven, wierden de Lyken der gesneuvelden zo styf, dat men ze noch lang voor levendige Personen had kunnen aanzien: zy lagen, zaten of stonden in allerhande posturen, even als of ze leefden, met open Ogen, met blote Degens in de hand, enz. In den Voortyd als de bevrore Zee open ging, zag men noch een op zyn Paard zittende doden Ruiter, die den Toom noch in de handen hield. De Zuiderzee lag lang toegevroren, en de kragt van het Ys deed den dyk by Gornichem doorbreken, waar by wel vyftig Dorpen overstroomden.

(1.) *Uit een Aantek.*

't Begint te vriezen: dies worden 4000. soldaten in Texel ontscheept.

Zie *G. Brand Leven van de Ruiter*, *bl.* 158.

Felle Vorst. 1659.

Holl. Merc. IX. D. bl. 160.

Middlerwyl vonden de Heren Staten (wetende dat men de Engelsche zeemagt in de Zond had te wachten) niet geraden, de bovengemelde hulpbenden van vier duizend soldaten met zo weinig oorlogschepen naar Denemarken te zenden, maar tot dien einde een aanziennelyke oorlogsvloot, tot hun geleide, toe te rusten. Doch men kon te dier tyd bezwaarlyk matrozen tot dien togt bekomen: dewyl het Noordhollandsche bootsvolk zich daar toe vry onlustig toonde.

Toerusting ter zee.

Zie *Secrete Resol. op dit jaar.*

Gebrek aan volk.

Die

Dies wierd by de Algemene Staten goed gevonden, dat men de Groenlandſche vaart en Walviſchvangſt, voor dit gehele jaar, by plakkaat zou verbieden op verbeurte van de ſchepen of derzelver waardy (1.). Maar eenige Reders op Groenland hebben aan hunne Hoog Mog. aangeboden, dat ze het getal van twaalf honderd welbevare matrozen, op de gagie van vyftien gulden ter maand, in dienſt van den Staat zouden leveren, om op de vloot gebruikt te worden; met verzoek, dat men hunne ſchepen, onder dat beding, zou toelaten op hunne nering naar Groenland te varen. Waar op de Heren Staten de gemelde vaart, onder die voorwaarde, aan de voornoemde Reders, by een ander plakkaat toelieten: doch aan andere Reders, die zich dienlaſt niet zouden willen onderwerpen, op verbeurte van ſchip en goed, verboden. Ook verboden ze met eene het uitlopen van de verdere ſchepen, zo ter koopvaardy als ten vrybuite toegeruſt, als mede alle wervingen van matrozen ten behoeve van byzondere Reders, op pene van honderd gulden voor ieder man, die ze werven zouden, te verbeuren: ten einde, dat de Staat door dit middel van meer bootsvolk, tot bemanning van hunne ſchepen, zou mogen gedient worden. De beloofde twaalf honderd matrozen wierden binne weninig dagen gelevert: nademaal men 20. 30. ja 40. gulden aan ieder matroos op de hand gaf. De oorlogsvloot, die nu in 't voorjaar, ten gemelden einde, wierd toegeruſt, beſtond in veertig oorlogſchepen, voorzien te ſamen met 1743. ſtukken, en 7689. man, benevens vier branders, en acht behoeft fluiten (zynde de vier duizend Landſoldaten, onder den Kornel Killegreuw, op de vloot verdeelt) liep den twintigſten van Mei onder het opperbevel van den Viceadmiraal de Ruiter in zee, verzelt van verſcheide Koopvaarders en andere ſchepen, beſtaande te ſamen uit drie en tachtig zeilen. De Heer Jan Corneliſzoon Meppel, die in plaatſe van den Viceadmiraal Pieter Floriſzoon, tot Viceadmiraal van Holland, onder het Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier, was verkoren, hield zich vooreerſt op het Noordhollandſch ſchip den Oranjeboom. Daar na verdeelde de Viceadmiraal de Ruiter

1659.

De Groenlandſche vaart word verboden.

(1.) Zie *Gr. Plakkaatb. II. Deel, bl. 507. Aitzema, XXXI. Deel, bl. 378. 379.*

Doch onder zekere voorwaarde toegelaten.

Groot Plakkaatb. II. Deel, bl. 508. Holl. Merc. X. Deel, bl. 42.

De Oorlogsvloot raakt gereed, en ſteekt in zee.

Zie *G. Brandt Leven van de Ruiter bl. 159-164. Secrete Reſol. II. Deel bl. 25. enz.*

1659. Koomt in de Beld, en voegt zich by de vloot van den L. Admiraal Wassenaar.

Zie *G. Brand Leven van de Ruiter*, *bl.* 170.

(1.) Zie *G. Brand* als boven, *bl.* 170-218. *Aitzema XXXIX. bl.* 407. *enz. Holl. Merc. X. Deel*, *bl.* 75 - *enz.*

de vloot in drie esquaders, 't eerste onder zyn eige gebied, 't twede onder 't bevel van Jan Evertszoon, en het derde onder Meppel. Den tienden van Junius quam de vloot in den mond van de Beld ten anker; waarna de L. Admiraal Wassenaar last zond aan de Ruiter, dat hy de Beld verder zou inzeilen; en dat zich de Viceadmiraal Meppel naar zyne vloot zou begeven, om aldaar op het schip van zynen voorzaat Pieter Floriszoon te gebieden: 't geen straks wierd nagekomen. Daar na voegden zich de twe vloten der Staten te samen. Van de verdere verrichtinge van deze zeemagt in de Oostzee en in de Zond, en van de handelinge der Nederlandsche Gezanten ter bevordering van de vrede tusschen Zweden en Denemarken, kan men, als buiten ons bestek zynde, by anderen bericht vinden (1.).

Grote schaarsheid en dierte in Koren.

(2.) *Uit een Aantekening.*

De Haringbuisen lopen in zee.

(3.) *Holl. Merc. X. Deel*, *bl.* 71.

Oostindische Retourschepen komen binnen.

Holl. Merc. bl. 102 - 104.

Acte van de Burgemeesteren van Enkhuizen aangaande de Rechten der Semeinen.

De Oorlog met de Kroon Zweden veroorzaakte in dit Land een grote schaarsheid van Koren, waar door het zelve tot eenen hogen prys steigerde, zo dat een Roggen brood van twaalf pond verkocht wierd voor 16. 17. 18. ja 19 en een halve stuiver, voorts waren alle andere granen zo duur naar gerade (2.). De Haringbuisen liepen noch voor het eindigen van de maand Junius in zee. Zy waren een tyd lang opgehouden om de Zweedsche Kapers, die zo stout wierden, dat ze eens vier St. Ubes Vaarders, en eens sommige Koopvaarders dicht voor de Maze wegnamen, en naar Engeland voerden (3.). De Oostindische Maatschappy ontfing den eersten van Julius acht ryk gelade schepen uit Indiën in de havenen dezer Landen, waar onder één voor Hoorn en één voor Enkhuizen; men verwachtte noch twe jachten, waar van het eene den eersten van Augustus in Texel binnen quam. De Heren Burgemeesteren van Enkhuizen hebben den één en twintigsten van Augustus, op het verzoek van Cornelis Keizer, Doctor in de Rechten, en ofkomeling van Pieter Semein, aan hem verleent een Acte van certificatie en recommandatie, inhoudende onder anderen een ernstig verzoek dat het Recht en de Privilegie, door den Prinse van Oranje en de Staten aan de Semeinen verleent, in achtinge mogten genomen worden. De Acte der gemelde Burgemeesteren luidde woordelyk aldus:

" WY Burgemeesteren ende Raden des Stads Enkhuizen, doen kond eenen iegelyken dien 't behoort, Certificerende voor de waarheid, dat Mr. Cornelis Keizer, Doctor in de Rechten, ons vertoont heeft Copie Authentycq van de Actens, d'eene by zyn Exellentie Prins Willem van Nassouw Hoogl. Mem. in dato den XXVI. October 1577. ende d'ander gedateert den XIII. Augusti 1578. by de Heren Staten dezer Landen, aan de Heren Zal: Meindert, Pieter, ende Jacob Semeins ende hare Descendenten verleent, ende ons daar by te kennen gegeven, dat hy van meeninge was met dezelve verzoek te doen, ende onze verklaringe daar toe nodig hadden, Zo ist, Dat dezelve Cornelis Keizer voor ons is bekent te wezen een Zoone van Remmet Keizer, geteelt by Liefjen Lucas, Dochters Dochter van voornoemde Pieter Semeins in gemelte Actens vermelt, ende willende derhalven eenen yegelyken wel vrindelyk verzocht hebben, gemelten Mr. Cornelis Keizer, ende deszelfs verzoek in zodanige achtinge gelieve te nemen, als voorsz. Actens zullen mogen requireren. Belovende zulks pro re nata in gelykheid te verschuldigen. Oirconde van 't gene voorsz. is hebben wy Burgemeesteren en Raden voornoemt onzes Stads Zegel hier onder gedaan drukken. Actum Enkhuizen den 21 Augustus 1659.

1659. *Korte Deductie aangaande de Privileg. der Semeinen, bl. 15. 30.*

Onderstond:

Ter Ordonnantie van dezelve,
Joh. van Gent.

Dergelyken Acten hadden de Heren Burgemeesteren van Enkhuizen in den jare 1652. ook verleent aan den Heere Mr. Meindert Semeins Doctor in de Rechten: als mede in den jare 1670. aan den Here Mr. Cornelis Keizer, mede Doctor in de Rechten en afkomeling van Pieter Semeins. Den dertienden van November beraamden de Heren Wethouderen dier Stad eene Ordre voor den Schoolmeester van 't Capelle-school in 't Westeind, waar by hem onder anderen belast wierd de kinderen van nooddruftige Burgers, die de zelve

Ordre voor den den Stads Schoolmeester. *Keuren van Enkh. bl. 263.*

1659. zelve zouden willen brengen, om niet te leren lezen en schryven, zonder daar voor eenig School-geld te mogen nemen. Ook hebben de gemelde Heren, den laatsten dag van dit jaar, den Boekverkopers en Boekbinders, binnen hunne Stad een Gildebrief verleent, waar naar zich dezelve zouden hebben te gedragen.

Boekbinders Gilde te Enkhuizen.

Keuren van Enkh. bl. 337.

1660.

Men verbied te Enkhuizen in 't Noorder- of Zuider Gat zand enz. over boord te werpen.

Keuren van Enkh. bl. 355.

In den aanvang van het jaar 1660 den zesden van Januarius hebben de Heren Wethouderen van Enkhuizen geordonneert, dat niemant zich zou vervorderen eenig zand, ballast, of eenige andere zinkende stoffen, hoe die mogten genaamt wezen, op de Rede in het Noorder of Zuider Gat, overboord te werpen, op pene van honderd guldens; wat by de Bootsgezellen wierd misdaan zou men aan de Schippers en aan de Schepen herhalen. Men heeft hier door wysselyk trachten voor te komen, dat de toegangen tot de havenen dezer Stad niet mogten droog noch de scheepvaart verhindert worden. Wanneer men in het laatst van Februarius weêr van het uitrusten van Oorlogschepen begon te spreken, ontstonden 'er grote debatten. Zeeland stelde zich zeer tegen het Last en Veil-geld, aanpryzende hare Kruissers en Premien, doch in Holland was men van een gansch ander verstand. Tusschen de Admiraliteiten van Amsterdam en het Noorder-quartier was te dezer tyd ook veel te doen nopende het verschil van hunne Comptoiren. In Texel was een Schip met Zweeds yzer gekomen, en men vermoede dat het aan Zweedsche Kooplieden toebehoorde: die van Amsterdam schikten derwaarts om het yzer daar uit te halen, dan die van het Noorderquartier zonden Soldaten om zulks voor te komen; elk wenden voor daar over het Rechtsgebied te hebben. Die van Amsterdam konden ook niet gedogen, dat van de Waaren per asse gaande en komende van Italië naar hunne Stad, of uit dezelve derwaarts, te Zwol, aan het Noordhollandsch Comptoir licent betaalt wierde; waarom men daar na de passage nam over Zutphen, zynde daar toe by die van Amsterdam, om eenige quade wegen bequaam te maken, over de honderd duizend guldens opgeschoten. In de maand April hebben de Heren Wethouderen

Verschil tusschen Holland en Zeeland.

Ook tusschen de Admiraliteiten van Amsterdam en 't Noorderquartier.

Aitzema IV. Deel, bl. 678.

Groot Plakkaatb. III. Deel, bl. 1256.

deren

deren van Enkhuizen eene Ordonnantie beraamt en vastgestelt voor de Kerkmeesteren binnen hunne Stad: Ook eene nopende het in en uitgaan van de Poorten en Bomen op Zondagen.

1660. Ordonnantie voor de Kerkmeesters. Ook een voor de Poortiers. *Keuren van Enkh. bl.* 196. 295.

Na den dood van den strydbaren Karel Gustaav Koning van Zweden, die voorviel den drie en twintigsten van Februarius dezes jaars (1.), arbeidde men met nadruk aan de herstelling van den vrede tusschen Zweden en Denemarken, die eindelyk den zesden van Junius, in 't bywezen der Gezanten van dezen Staat, volkomen wierd gesloten, tot grote vreugde der wederzydsche onderdanen (2.). Hier door wierd de scheepvaart der Hollanders weêr ten vollen opengestelt, tot grote blydschap der Ingezetenen van deze Landen, inzonderheid van Amsterdam en de Watersteden, waar onder ook die van de Stad Enkhuizen, die daar in groot belang hadden wegens hun grote vaart en handel op die gewesten. In de maand Julius quamen negen Oostindische Retour-schepen in de havenen dezer Landen, waar onder één voor Hoorn en één voor Enkhuizen. De inkoop derzelver lading beliep éénendertig en een halve Tonnen Gouds. En dewyl de Speceryen en andere waren dier verkocht wierden, deed de Maatschappy dat jaar een uitdeling van veertig ten honderd waardoor hare Actien van 370. tot 480. in prys rezen. In dit zelve jaar wierd de Trekvaart tusschen Hoorn en Amsterdam, langs de steden Edam, Monnikendam en Purmerend, gegraven: na dat men tot dit werk van de Staten van Holland en Westvriesland had Octrooi verkregen. Deze Vaart strekte ook tot groot gemak voor die van Enkhuizen: gelyk ook tot meerder gerief voor de wederzydsche Inwoonders eenige jaren daarna * een straatweg tusschen Hoorn en Enkhuizen gemaakt is; 't geen ons in het vervolg staat te melden.

De Vrede tusschen Zweden en Denemarken word gesloten.

(1.) *Aitzema IV. Deel, bl.* 542. *Hou. Merc. XI. Deel, bl.* 17.

(2.) Zie *G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 120. *enz. Aitzema IV. D. bl.* 553. *enz. Holl. Merc. XI. Deel, bl.* 69. *enz.*

Negen Oostindischvaarders komen binnen. *Holl. Merc. XI. Deel, bl.* 14. 15.

De Trekvaart van Amsterdam word gegraven.

* *In de jare* 1668. *tot* 1671.

In 't laatst van dit jaar, tusschen den achttienden en negentienden van December, had men hier te Lande een schrikkelyken storm uit den Westen en Noordwesten, die zo heftig was, dat alles beefde en kraakte, en oude en bevarene Zeeluiden getuigden nooit dergelyken beleeft of gehoort te

Een schrikkelyke Storm doet veel schade.

1660. Commelin Beschr. van Amst. bl. 1165. Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl. 21. Uit een Aantekening. Zie Holl. Merc. XI. Deel, bl. 170.

hebben. De meeste huizen, kerken en andere gebouwen in dit Noorderquartier en elders wierden deerlyk beschadigt, vele gevels en schoorstenen ter neder geworpen, en eenige Ingezetenen door de afgewaaide pannen en stenen jammerlyk bezeert. Vele bomen zyn uit den grond gerukt, en voor Amsterdam in 't Y vier Fluitschepen omgeslagen. De schade aan menschen, schepen en koopmanschappen was onwaardeerlyk. In Texel lagen meer dan honderd en vyftig schepen geladen met allerlei koopwaren op de Rede, waar van 'er maar acht en dertig achter hunne ankers bleven leggen; zes of acht korven hunne masten; zestien of zeventien lagen 'er aan den Gelderschen hoek, anderen aan de Vriesche kust gedreven en in de palen gesmeten; vele zyn met al wat 'er in en op was gezonken, en vergaan. Ettelyke duizenden van menschen, en daar onder vele brave Zeeluiden, kosten 't het leven, Noordholland wierd met weduwen en wezen vervult, en de elende, het verlies en 't geklag der Ingezetenen waren erbarmelyk, en vele ryke en welgegoede koopluiden wierden door dezen droevigen Stormwind bedorven.

Ordonnantie op de Bank van Leninge te Enkhuizen. Zie Keuren van Enkh. bl. 341.

De Heren van den Gerechte der Stad Enkhuizen, een wyl tyds herwaarts gemerkt hebbende de ongeregelde practyken van eenige baatzuchtige personen, in 't beleenen van de Panden, zonder byzondere toelatinge en octrooi, hebben den eersten van Februarius een nader ordre en regelement voor de geoctrooide Bank van Leninge bin en hunne Stad beraamt en vastgestelt, tot meerder gerief van een iegelyk, en soulagement van de gemeente, waar naar een ieder, zo Tafelhouder als anderen, in 't toekomende zich strikt zouden hebben te gedragen, in het belenen van alle soorten van Panden, hoedanig die zouden mogen wezen, daar onder begrepen de Koopmanschappen en alle andere goederen. Van alle Panden beneden de honderd guldens bedragende, zou ontfangen worden ter weke van ieder gulden één penning. Van alle Panden minder dan vyf honderd guldens zou getrokken worden van ieder honderd guldens ten lopende maand dertien en één halve stuiver. Van alle Panden vyf hon-

honderd guldens en hoger bedragende, zou van ieder honderd guldens voor anderhalf lopende maand getrokken worden vyftien ſtuivers. Voorts wierd in dit reglement ordre geſtelt op het bewaren, en verkopen der verpande goederen, waar van het overſchot aan den eigenaar, en die ontbrekende aan den Armen zoude worden uitgekeert. Eindelyk wierd elk een, buiten de geadmitteerde Bank van Leninge, verboden eenige Panden klein of groot te belenen, op verbeurte der Panden, voor de gene die de Panden te leen bragt, en honderd guldens op ieder Pand voor de gene die het zelve beleende, boven arbitrale correctie. 1661.

Een Comeet verſchynt.

Den zesden van Februarius en eenige volgende dagen, is in de Nederlanden en andere geweſten, aan den hemel gezien, een ongewone Starre, opkomende 's morgens ten vier uren. Zy verſcheen met eenen ſtaart, en ſtond in den Krop van het geſtarnte den Arend, omtrent drie graden beneden den groten Arend, wel zo Noordelyk, 's morgens ten vyf uren, in 't Ooſt-Zuid-Ooſten, ontrent dertig graden in Capricornius, en hoog boven den Horizont 13. graden 15. minuten, en was de Borſt van de Zwaan Ooſt-Noord-Ooſt, van den Arend 34 graden 10. minuten. Men hoorde te dezer tyd by na niet anders dan van Roveryen ter Zee, inzonderheid door die van Algiers, waar door vele rykgeladе ſchepen wierden weggenomen, vele brave Koopluiden bedorven, en een menigte van Chriſtenen in ſlaverny gebragt. Onder de ſchepen die zy van de Nederlanders namen, waren ook de Hoveling, Schipper Jan Janſz. Poort van Enkhuizen, twe van Hoorn, Schippers Jacob Rich, en Meindert Janſz. en noch een van de Ryp. Dies wierd de Zeevaart bedorven, en de Zee byna onbruikbaar gemaakt; en daar deze Landen door de Zee waren ryk geworden, wierden zy wederom door dezelve van jaar tot jaar verarmt. Waarom de Heren Staten * in hunne uitſchryving van een algemene Vaſt- en Bededag, dit ook als een voornaam ſtuk lieten invloeyen, willende dat men daar aan in den gebeden zoude gedenken (1.). Doch de Viceadmiraal de Ruiter, daar na met een Vloot van zeventien ſchepen in de Middellandſche zee zynde, be-

Zie *Klaas Hendrikſz. Gietermakers Beſchryving van deze Sterre.*

Holl. Merc. XII. Deel, bl. 35. 36.

Die van Algiers roven vele van onze ſchepen.

Holl. Merc. XII. Deel, bl. 54. 89. 166.

* *Den 6 April.*

(1.) *F. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen, bl.* 21. 22.

1661. begon dapper op die Rovers jagt te maken (1.) Ondertusschen namen de Turken in dit jaar noch verscheide schepen, die in dit Noorderquartier t'huis hoorden; waar door veel Bootsvolk in eene elendige slaverny geraakte, 't geen hier en elders een deerlyk gekerm, en veel schade veroorzaakte: want behalven het verlies van schepen en goederen, moest men veel duizenden naar Turkyen zenden om de gevangene slaven te lossen (2.).

(1.) Zie G. *Brandt 't Leven van de Ruyter*, *bl.* 227. *enz.* *Holl. Merc. XII. Deel*, *bl.* 108.

(2.) *Uit een Aantekening.*

De Engelschen willen niet dulden dat de Hollanders op hunne kusten visschen.

Te dezer tyd gaven de Engelschen weêr te kennen, dat ze niet genegen waren te dulden, dat de Hollanders op hunne kusten vischten. Daarenboven zocht hun Koning de Haringvisschers in zyne landen te lokken, beloofde grote voorrechten aan de Visschers, die in Engeland en Schotland wilden komen wonen. Dit kon niet anders dan tot groot nadeel en verderf strekken van de grote Visschery en Haringvangst dezer Landen, daar aan de Hollanders, en inzonderheid de Stad Enkhuizen zo veel gelegen was. Dies drongen de Gezanten der Staten in Vrankryk by den Koning sterk aan, dat in het Tractaat, 't welk zy stonden met die Kroon te maken, by het artykel van de onderlinge algemene borgblyving van alle hunne rechten, deze woorden mogten gevoegt worden: *zelfs dat van de Visschery.* En alhoewel de Ministers van Vrankryk antwoordden, dat deze uitdrukking onnodig was, alzo de Visschery krachtig genoeg was begrepen in d'algemene borgblyving van alle hunne Rechten, en dit deden zy om den Koning van Engeland geen reden van klagten te geven, om dat Vrankryk dus voor de Hollanders borg zou blyven wegens een Recht, 't geen de Engelschen verstonden hen niet toe te behoren: zo stonden de Staten nochtans zo sterk op dat stuk, dat Vrankryk daar eindelyk overheen stapte, en in het gemelde Tractaat met uitgedrukte woorden Borg bleef voor de vryheid van de Visschery der Hollanders, in weêrwil van al de klagten der Engelschen. Doch eer het noch daar toe quam, liet de Koning van Engeland, ziende dat Vrankryk en de Staten malkanderen verstonden, en dat de Borgblyving van de Visschery tegen zyn dank zou voortgaan, door eene memorie

Zie *J. Le Clerc Gesch. III. Deel*, *bl.* 30. 31. 34. *Holl. Merc. XII. Deel*, *bl.* 149.

Vrankryk blyft borg voor de Visschery der Hollanders

morie aan de Staten zeggen, dat hy toeſtond de Vereenigde Nederlanden in 't gebruik hunner Viſſchery niet te zullen ontruſten. Dus ſcheen deze voordelige Viſſchery en Haringvangſt der Hollanders weêr op nieuw verzekert tot grote vreugd der Ingezetenen van de Stad Enkhuizen; welker voorname hoofdnering was de Viſſchery en handel van den Haring: waarom de Wethouderen dezer Stad geſtadig en zorgvuldig hebben gelet op 't gene tot bewaring en bevordering van dezen handel ſtrekte, en ten dien einde den zesentwintigſten van September een nieuwe Ordonnantie beraamt en vaſtgeſtelt, aangaande de Brand-pak, behelzende zeven en dertig Artykelen, waar naar alle Kuipers, Pakkers, Keurmeeſteren, Paktuinmeeſteren, en alle die in den Haring werkten of daar over het opzigt hadden, zich ſtriktelyk zouden hebben te gedragen. Ondertuſſchen was de Haringvangſt in dit jaar zo ſlecht, dat men de onkoſten naauwelyks kon goed maken. 1661.

Zie *Keuren van Enkhuizen bl.* 227.

Holl. Merc. XII. Deel, bl. 168.

Gelyk 'er ſedert vele jaren herwaarts groot verſchil en oneenigheid was geweeſt tuſſchen de drie voorzittende en volgende leden van Weſtvrieſland en het Noorderquartier, over de ſucceſſive beſtellinge der Generaliteits Rekenkamer, met iemant uit het zelve Quartier, zo was dit verſchil te dezer tyd weêr ernſtig gaande tuſſchen de Heren van Hoorn, Edam en Purmerend over het bekleden van de plaatſe in de gemelde Rekenkamer. Om welke laſtige verſchillen wegtenemen, zo hebben de Staten van Holland en Weſtvrieſland gehoort en ingenomen hebbende 't rapport van de Heren van de Ridderſchap en de Edelen in hunne Ed. Groot Mog. Vergaderinge comparerende, (aan welke by alle de leden van Weſtvrieſland en den Noorderquartiere volkomentlyk was verbleven, om daar over naar reden en billykheid uitſpraak te doen, op wiens preſentatie en in wat voegen, midſgaders op hoedanige ordre en tourbeurten, niet alleen voor de aanſtaande drie jaren, maar ook voor altoos in 't toekomende, de Generaliteits Rekenkamer, uit de leden van Weſtvrieſland en het Noorderquartier zoude bekleed worden,) daar over * de volgende uitſpraak gedaan,

Verſchil over de beſtellingen der Generaliteits Rekenkamer.

Word beſliſt door de Staten van Holland en Weſtvrieſland.

* Den 24. *Juny.*

1661. namentlyk dat dit ampt van voorzittinge in de gemelde Rekenkamer van nu voortaan eerst zou bekleed worden, door een Heer van wegen de Stad Hoorn daar toe voorgedragen, tot den eersten Mei 1664. Dat daar op zouden volgen die genen die door de Regeringe der Steden Edam, vervolgens door die van Alkmaar, door die van Enkhuizen, en eindelyk door die van Monnikendam, tot het bedienen van dat ampt elk voor den tyd van drie jaren successivelyk volgens de gemelde orde en tour-beurten zouden worden voorgedragen; waar na de voorschreven leden zich in het doen van hunne successive voorstellingen stiptelyk zouden hebben te reguleren. Den achtentwintigsten van Julius zag men in en omtrent Amsterstam verscheide stukken vuurs uit den hemel vallen (1.). Waarop de Pest in deze Landen, ook in dit Noorderquartier, weêr hevig begon te ontsteken; dies heeft men in dit jaar weder Bededagen gehouden (2.). Midlerwyle wierd in den Haag den zesden van Augustus gesloten en getekent het Tractaat van vrede tusschen dezen Staat en den Koning van Portugaal: waar over die van Enkhuizen en Hoorn zich met reden verheugden, wegens de grote vaart die ze op Sint Ubes en de Middelandiche Zee hadden (3.).

Zie *Handv. van Enkh. bl.* 114. 115.

Vuur uit den hemel.

(1.) *P. de Lange Nederl. Chron. bl* 323.

De Pest begint weêr t' ontsteken.

(2.) *Uit een Aantekening.*

Vrede met Portugaal word gesloten.

(3.) Zie *Aitzema* en *Holl. Merc. XII D bl.* 111.

Den achtentwintigsten van Februarius des volgende jaars, rees 'er een ysselyke storm uit den Zuiden, die zich wendende tot den Westen, vierentwintig uren lang duurde, met zulk een kracht, als ware het een Aardbeving geweest; verscheide Steden in Holland leden grote schade, zo door den wind als door het hoge water. Aan de Oevers van Holland, en in Texel stranden en bleven verscheide Schepen, en daar onder sommige ryk-gelade Kopvaarders (4.). Den eersten van Maart heeft de Viceadmiraal de Ruiter, wegens de Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden, een Vrede gesloten, met de Mahomet-Palcha, Koning van Tunis, en verdere Regering aldaar, daar by verlossende zestig Christen-slaven, waar onder tien van Hoorn, twe van Enkhuizen, en noch eenige andere in dit Noorderquartier t' huis horende. Ook heeft de Heer de Ruiter weinig dagen

Grote Storm. 1662.

(4.) Zie *Holl. Merc. XIII. Deel, bl.* 32. 33. *P. de Lange Nederl. Hist. VIII. Boek, G. Oudhof van de Watervl. bl.* 361. 362.

Vrede met die van Tunis en Algiers gesloten.

dagen daerna een Verbintenis met die van Algiers gesloten (1). Hier door geraakte vele Christen-slaven in vryheid, en den Koophandel en Scheepvaart der Nederlanders weêr in veiligheid tot grote vreugde der Ingezetenen, inzonderheid van die van Hoorn, welke in deze dagen een grote vaart hadden in de Middellandsche Zee en op de Levant, waar door zy t'elkens voor de Turksche Rovers bloot stonden, om van hen genomen te worden. Daar bleven echter noch vele Christenen in slavernye. Volgens het schryven van den Viceadmiraal de Ruiter aan de Algemene Staten, waren 'er in de maand April noch ontrent duizend Nederlandsche slaven te Algiers, die hy vertrouwde dat den eenen door den anderen, ieder voor twe honderd stukken van achten zouden konnen geloft worden: en daar en boven noch ontrent duizend vreemden, die met de schepen der Onderdanen van hunne Hoog Mog. waren genomen, en onder het gebied van hunne Hoog Mog. woonachtig, ook vele daar getrouwt waren (2.). Op dezen togt van de Ruiter bevonden zich ook de Viceadmiraal Meppel, met de Kapiteinen de Boer en Nachtglas, uit het Noorderquartier.

1662.

(1.) Zie *Holl. Merc. XIII. Deel, G. Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 219-244. 246-250. 253-260. *Aitzema XLIII. Boek.*

Veel Christenen blyen noch in slavernye.

(2.) Zie *Leven en Daden der Doorl. Zeehelden, bl.* 639. 644.

Den dertienden van April, wierd 'er tusschen de Steden Amsterdam en Enkhuizen een Accoord gesloten, rakende 't varen der Veerschepen tusschen de gemelde Steden; waarby onder anderen wierd vastgestelt, dat de Stad Amsterdam in de beurten van het Veer zoude hebben één vierde part, en die van Enkhuizen drie vierde parten, zulks dat t'elkens drie Schippers van Enkhuizen na den anderen zouden varen, en dat daar tegens een van de Amsterdamsche Schippers één beurt zoude hebben, ieder op zyn eigen beurs (3). Omtrent dezen tyd stak Cornelis Tromp met een Esquader van twaalf Oorlogschepen in Zee, om te gaan kruissen omtrent Hitland ter beveilinge van de Haringbuisen en de Oostindische Schepen (4). In de maand Julius quamen negen rykgelade Retourschepen voor de Oostindische Maatschappy in de havenen deser Landen, waar onder één voor de Kamer van Enkhuizen, en men verwachtte noch vier anderen. En de Maatschappy was nu sedert dertig jaren zo wonderbaar-

Accoord tusschen Amsterdam en Enkhuizen wegens 't Veer.

(3.) Zie *Handv. van van Enkh. bl.* 115. 116.

Tromp beveiligt de Haringvisschery.

(4.) *Holl Merc. XIII. D. bl.* 61.

Oostindischvaarders komen binnen.

Holl. Merc. XIII. Deel, bl. 110.

lyk

1662. Diere tyd. Zie *P. de Lange Nederl. Chron. op het einde.* De Engelschen vangen veel Haring, maar die bederft. *Holl. Merc. bl.* 172.

ſyk gelukkig geweeſt, dat men naauwlyks van merkelyke tegenſpoed had vernomen; waarom haar Actien van tyd tot tyd in prys waren gerezen. Midlerwyl was 't in dit jaar een diere tyd. De Tarwe gold 320 de Rogge 260. Goudguldens, en de Boekweit 39. Ponden Vlaams het laſt; dan deze dierte hield niet lang aan. De Engelſche Viſſchers van Jaarmuyen hadden in dit jaar ſterk in Zee geweeſt, en ook veel Haring gevangen, maar zy hadden 'er weinig voordeel van, om dat ze dien niet wel wiſten te havenen en te zouten, zo dat veel van hunnen Haring verdorf; dies hielden de Inkopers op van kopen en de Viſſchers van vangen: Derhalven ſcheen het dat Gods goedheid den zegen der Haringvangſt voor als noch aan die van Holland, en met name aan die van Enkhuizen had toegeëigent, hoe zeer de Engelſchen hen zulks benydden, en veeltyds zochten te betwiſten.

1663. Het beklimmen van de Stads Wallen en Bomen te Enkhuizen verboden. *Keuren van Enkh bl* 377.

Dewyl de Muren, Wallen en Bomen van en om de Stad Enkhuizen thans met eene goede en wettelyke ſterkte waren bekrachtigt, zo verſtonden de Heren Wethouderen, in den aanvang van het jaar zeſtien honderd drie en zeſtig, dat dezelve heiliglyk behoorden bewaart en niet geſchonden te worden, en hebben ten dien einde gelaſt, dat niemant de Stads Muren, Wallen en Bomen zoude mogen beklimmen, zo des winters als des zomers, 't zy by dage of by nachte, op pene dat de overtreder zou verbeuren drie guldens by dage, en dertig guldens by nachte voor de eerſte reize, en voorts by nachte zeſtig guldens voor de twede reize, en tnegentig guldens voor de derdemaal, benevens arbitrale correctie. De nieuwe Trekvaart van Hoorn over Edam en Purmerend tot aan Buikſloot toe, die ſedert het jaar 1660. was begonnen gegraven te worden, zag men in dezen zomer voltooit en tot het gebruik geſchikt. Om was 't mogelyk de zware vloeden en aanvallen van het zeewater op de Weſtvrieſche Dyken eenigſins voor te komen, en den ſchielyken inval van water te beletten of te verminderen, hebben hunne Ed. Groot Mog. getracht den boezem van de Zuiderzee te verkleinen, en ten dien einde reeds in de jaren

De Trekvaart van Hoorn naar Buikſloot word voltooi. De Staten van Holland verlenen Octrooi tot bedyking van 't Koegras.

jaren 1629. en 1657. Octrooi verleent tot bedykinge van het Koegras, om dus het Eiland Wieringen aan 't vaste Land aan te dyken, en te beletten dat by hoge vloeden 't water uit de volle Noordzee in de Zuiderzee stortende, niet terstond op den Westvrieschen Zeedyk, inzonderheid op dien van de vier Noorder-Koggen, en op den Drechterlandschen Dyk ten Noorden van de Stad Enkhuizen, zoude aanlopen: dan die bedyking toen geen voortgang hebbende wegens de zware kosten, die daar toe nodig waren, zo hebben hunne Ed. Groot Mog in dit jaar 1663. het gemelde Octrooi weêr vernieuwt, zelfs met een belofte en aanbiedinge van twemaal honderd duizend guldens tot aanmoediging van de bedykers, uit de kas van den Staat te betalen, 't geen echter alles vruchteloos en zonder gevolg is gebleven.

1663. *S Lakemans Ontwerp aangaande de Westvriesche Zeedyken, bl. 5.*

Om in het toekomende alle twist en oneenigheid over het voorzitten ter Weeskamer binnen de Stad Enkhuizen voor te komen, hebben de Heren Wethouderen den vier en twintigsten van Januarius des jaars 1664. een Ordonnantie beraamt en vastgestelt aangaande het nemen der zitplaatsen op de Weeskamer, waar naar zich de Heren Wees-meesteren ten dien opzigte zouden hebben te gedragen. Ook hebben de gemelde Heren Wethouderen in dit zelve jaar, tot gerief van Koopluiden en reizende personen, goedgevonden en besloten, dat voortaan dagelyks twe Veerschepen van Enkhuizen naar Amsterdam, en van gelyken twe van Amsterdam naar Enkhuizen zouden varen; en om alle wanordens voor te komen, hebben ze ook eene Ordonnantie beraamt, waar naar zich de Veer-schippers, dat Veer bevarende, zouden moeten schikken. Zy maakten ook eene Ordonnantie voor de Meester van de Wolle-wevers in 't Weeshuis binnen hunne Stad, ten einde dat Huis in alle getrouwigheid zoude worden bedient.

1664. Ordonnantie wegens de zitplaatsen op de Weeskamer te Enkhuizen. *Keuren van Enkh. bl.* 196. Ook een voor de Veerschippers op Amsterdam. *Keuren van Enkh. bl.* 319. Een een aangaande de Wollewevery in 't Weeshuis. *Keuren van Enkh. bl.* 188.

Te dezer tyd gingen de Rovers van Algiers, niet tegenstaande de verbintenis met hen gemaakt, noch voort in 't onderzoeken, bekommeren en opbrengen der Nederlandsche

Een vloot ter beteugeling van de Turksche Rovers uitgerust.

1664.

ſche ſchepen, waarom de Heren Staten hebben goedgevonden, tot demping dezer zeerovers weêr een vloot van twaalf Oorlogſchepen en een behoeftfluit, onder het gebied van den Viceadmiraal de Ruiter, naar de Middellandſche zee te zenden. Deze vloot, waar onder zich ook bevonden drie oorlogſchepen wegens het Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier, gevoert door den Viceadmiraal Jan Corneliſzoon Meppel, en de Kapiteinen Dirk Gerritszoon Pomp en Govert 't Hoen, nam ook mede de ſomme van omtrent tachtigduizend guldens, die in Holland tot loſſing der Chriſten ſlaven waren verzamelt. Van de verrichtinge dezer oorlogsvloot, zo in de Middelandſche zee, als in Afrika aan Kabo Verde, en op de Goudkuſt van Guinea, als mede in Amerika aan de Karibiſche eilanden, en aan Terre Neuf, kan men by de alhier op den kant aangehaalde Schyvers, omſtandig bericht vinden. Men ruſte ook eenige oorlogſchepen uit tot beveiliging van de grote Viſſchery of Haringbuiſen dezer Landen, en eenigen om te kruiſſen in het Kanaal en de Kuſten van Portugaal ter beſcherming van de Koopvaarders tegen de plonderinge der Spaanſche Commiſſie-vaarders (1.).

(2.) Zie *Aitzema XLIV. Boek, bl.* 126-134. *enz. G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 269. 285-374.

(1.) *Aitzema V. Deel, bl.* 71.

Beginſelen van den Engelſchen Oorlog.

Midlerwyl begonnen de vonken vaſt te ſmeulen, die eerlang tot eenen grouwzamen brand van oorlog tuſſchen Engeland en dezen Staat uitborſten. Wat nayver van ſtaat, wat opgevatte wederwil, wat ingebeeld ongelyk, wat geheugenis van ouden ſmaad, wat vergetelheid van verſche weldaden, wat begeerte om zich tot nadeel der nagebeuren te verryken, zich de meeſterſchap der zee aan te matigen, en aan ieder de wet te zetten, daar oorzaak toe gaf, zal ik hier niet ontvouwen, om niet te verre van ons oogmerk af te wyken. Doch die daar breder bericht en klaarder opening van begeert, leze de Hiſtoriën van Staat en Oorlog, die de voorvallen van dezen tyd beſchryven (2.). Alleenlyk roere ik dit maar aan, wegens het ſmertelyk gevoel en 't groot deel der rampen van dien verderffelyken oorlog, welke de Stad Enkhuizen en de andere Waterſteden, in haren koophandel en ſcheepvaart, daar by geleden hebben. Den

(2.) Zie *Aitzema XLI. Boek, bl.* 756. *XLII. Boek, bl.* 902. *XLIII. Boek, bl.* 1117-1119. *XLIV. Boek, bl.* 64. 65. 68. 78 79-99. *Secrete Reſol. van Holl. op dit jaar Holl. Merc. XV. Deel, bl.* 48 . 2. 103-105. 115. *enz.*

Den negenentwintigsten van April, 's avonds ontrent zeven of acht uren, wierd 'er in dit Noorderquartier en gansch Holland by schoon weér een vurige kloot in de lucht gezien, die zich aan korte dikke stralen verspreidde, geven de een zeer bleek doch helder licht van zich, gelyk vlammen, die op aarde schenen neder te vallen. De stralen verspreiden zich aan drie vlammen of lichten als die van een Vuurpyl, doch vlogen ter zelver ure en dage over het gansche gebied der Staten, en dat alles in een ommezien; men zag ter zelver tyd op de Hollandsche Duinen meer diergelyke Vuurkloten van het Oosten opkomen en in 't Westen als in zee vallen. In de volgende maand zag men dit ook boven Amsterdam, in Vrankryk en elders (1.): 't welk niet alleen een grote schrik en verbaastheid veroorzaakte, maar ook gevolgt wierd van een vierige ziekte en grote sterfte. Dit gaf aan onderzoekzieke vernuften stoffe om na te speuren, of door dit vuur de lucht niet wel mogt besmet en ontsteken, en daar uit die vinnige ziekte ontstaan zyn: dan dewyl zodanige vuren wel meer gezien worden, zonder dat daar op quade ziekten of sterften volgden, zo stellen we zulke losse gissingen onder d'onzekere dingen.

1664. Een vurige Kloot in de lucht gezien.

(1.) *Uit een Aantek. en Fr. Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl. 22. Holl. Merc. XV Deel, bl. 97.*

Gissing daar over gemaakt.

De Pest graseerde onderwyle in dit jaar door gansch Holland en de daar omgelegene Landen zeer krachtig. Binnen Amsterdam stierven in de maand Junius vier honderd zeven en veertig (zynde dit zeer ongewoon; dewyl die plage doorgaans meest in den Herfst woed) en in dit gehele jaar vierentwintig duizend, één honderd acht en veertig menschen. Dit was inderdaat zeer veel: nadien Amsterdam te dier tyd op verre na zo volkryk niet was, dan tegenwoordig. Vele voorname luiden vluchtten uit de Stad, en de Koophandel stond schier stil, doordien by na alle uitheemsche Vorsten den Handel met Holland, uit vreze der besmettinge, verboden hadden. Men meende dat deze Pest-ziekte door een Oorlogschip van Algiers in Barbaryen, en t' Amsterdam te huis horende, in den voorzomer des jaars 1663. hier inkomende, eerst te Amsterdam is gebragt, van waar ze zich door het gehele Land uitbreidde. De Lyst der doden die alle weken,

De Pest woed in deze Landen zeer kragtig.

 gedu-

1664. gedurende dit en het voorgaande jaar, binnen Amsterdam gestorven zyn, kan men vinden by *Commelin*, die ook zegt, dat het getal der doden in één jaar binnen die Stad nooit zo groot geweest is, als in dit jaar 1664 (1). In de Stad Hoorn stierven ook dag op dag vele menschen aan die zelve ziekte, zo ook in vele andere steden der Vereenigde Nederlanden (2.). De Staten van Holland en Westvriesland, hebben den achtsten van Augustus, na het innemen van het advys der ervare Doctoren en Chirurgyns, een Reglement beraamt en vastgestelt, behelzende eenige middelen en præcautien, die men hier te Lande zoude in 't werk stellen en gebruiken, om daar door, onder Gods zegen, de communicatie en voortzetting van de Pestilentiale ziekte, waar 't mogelyk, eenigermaten te verminderen of te stuiten. Door deze bezoekinge wierd den Koophandel zeer belemmert, om dat de Hollandsche schepen quarantaine moesten houden, eer ze in de havens, daar ze naar toegingen, wierden ingelaten: dan de Pest verhinderde niet dat de Haringvisschery haren gang ging, tot groot nut en voordeel van de Stad Enkhuizen. 't Was daarenboven ook troostelyk, dat de vloot uit de Middelandsche Zee, Spanje en Portugaal, die wel op twintig Millioenen waardig geschat wierd, onbeschadigt in de havenen dezer Landen quam: ook geschiedde geen hinder aan de Haringbuisen. Onderwyle verzuimde men niet noch dertig Oorlogschepen gereed te maken; waar over men tot Opperbevelhebber stelde den L. Admiraal van Holland en Westvriesland, den Heer *van Wassenaar*, en onder hem de Viceadmiraals *Jan Evertszoon* en *Egbert Meeuszoon Kortenaar*, en de Schouten by Nacht *Cornelis Evertszoon* en *Volkert Schram* van Enkhuizen.

(1.) Zie *Commelin Beschr. van Amst. bl.* 1181. 1182. *Aitzema V. Deel*, *bl.* 85. *Holl. Merc. XIV. Deel*, *bl.* 160. 134. 193.

(2.) *Uit een Aantekening. F. Costerus Nederl. Vloek en Zegen*, *bl.* 22.

Reglement tegen de Pest gemaakt. Zie *Aitzema XLIV.*, *bl.* 141 - 143. *Gr. Plakkaatb. II. Deel*, *bl.* 3171.

Een ryke Koopvaardyvloot koomt binnen.

Dertig oorlogschepen worden gereed gemaakt. *Aitzema V. Deel*, *bl.* 84. 85.

Nieuw Nederland door de Engelschen ingenomen.

Den achtsten van September, hebben de Engelschen, de sterkte genaamt Nieuw Amsterdam, en met het zelve geheel Nieuw Nederland, by verdrag ingenomen: in een tyd, als men noch in Europa van geen oorlog tusschen de Engelschen en de Nederlanders had gehoort (3). De Staten klaagden hier over; maar vergeefs. Midlerwyle waren de Engelschen dapper bezig om hunne Oorlogsvloot uit te rusten,

(3.) Zie *Verbaal van der Engelschen oorlog bl.* 41. *Leven en Daden der Doorl. Zeehelden*, *bl.* 648 - 651.

ruften, beftaande in honderd drie en dertig Oorlogfchepen, waar van 'er twe en twintig naar Guinea waren gefchikt. De Nederlanders maakten ook hunne Vloot klaar, welke beftond uit acht en dertig Oorlogfchepen, waar onder die van het Noorderquartier 'er zes hadden; en daarenboven had men noch zeftien Oorlogfchepen, en veertien Convoyers en Advysjagten, die naar Guinea wierden gedeftineert, famen uitmakende achtenzeftig Schepen: behalven het Efquader van den Viceadmiraal de Ruiter, dat in de Middelandfche Zee was, om de Turkfche Rovers in te teugelen, doch heimelyk laft kreeg, zich met zyn dertien fchepen, waar onder drie van het Noorderquartier, naar Guinea te begeven, en zo veel mogelyk was, de geledene fchade, ons door de Engelfchen toegebragt, te herftellen; 't geen hy fpoedig en getrouw naquam.

1664. *Aitzema XLIV. bl.* 64 193. *Holl. Merc. XV. Deel,* Toeruftingen der Engelfchen en Nederlanders ter Zee. *'t Leven der Nederl. Zeehelden, bl.* 579. *Holl. Merc. XVI. Deel, bl.* 90-99.

Den twintigften van de maand December, bragt de lucht regen voort, die nederkomende terftond ys wierd, zo dat hier en elders de ftraten niet alleen zo glad bevroren, dat die by na onbruikbaar waren, maar ook de regen op de bomen nedervallende, hechtte daar aan zodanig vaft en vroor zo dik op malkander, dat een takje van ontrent een vinger dikte, door het aanvriezend ys zo dik wierd als een arm. Veel bomen wierden gefchonden, en de takken door de zwaarte van het ys daar afgefcheurt; velen wierden geheel ontwortel, of barftten met een verfchrikkelyk gekraak van een. De yzel zat om en op de huizen, kerken en torens dat het een wonder was om te zien: alle bomen verloren hun meefte lof. Om Hollandfche en Zeelandfche Kuften te bezetten, is by de Heren Staten den achtienden van December verftaan, dat eenige Compagnien Ruiters en Soldaten van dezen Staat uit Nymegen, Zutphen, Kampen, Breda, Leeuwaarden, Steenwyk, Maaftricht, 's Hertogenbofch, Bergen op den Zoom, en Wezel, derwaards zouden trekken, en zyn eenige van dezelve gefchikt naar de Helder, Beverwyk, Noordwyk, 's Gravenhage, den Briel, Ameland, Swol, Texel, eenigen naar Zeeland, als naar Brouwershaven, Zierekzee, en in 't Land van Kadzand.

Zeldzame Regen die terftond Ys word. Zie *Commelin Befchr. van Amft. bl.* 1160. 1161. *F. Cofterus Nederl. Vloek en Zegen, bl.* 22. 23. *Holl. Merc. bl.* 194.

De Staten doen hunne Zeekuften met Krygsvolk bezetten. Zie *Aitzema XLIV. Boek, bl.* 208. 424.

1664. Een Comeet vertoont zich. *Aitzema V. Deel, XLV. Boek, fol. 403. 401 Holl. Merc. XV. Deel, in 't begin.*

In 't laatste van die maand vertoonde zich een Comeet of Staart-starre, die in 't eerst zeer laag langs den Horisont heen liep, en voorts weêr onderging, maar korts daarna, al hoger en hoger is opgeklommen. Men zag ze van den 27. tot den 22. January des volgenden jaars, en ze veroorzaakte by sommigen vele bekommerlyke gedagten; by eenige Starrekundigen, wierd zy naauwkeurig waargenomen, waar van men elders een omstandig verhaal kan vinden.

Vele Hollandsche schepen by de Engelsche aangehaalt.

(1.) Zie *Aitzema XLV. Boek, bl. 351. 368. Holl. Merc. XV. Deel, bl. 187.*

Te dezer tyd hebben de Engelschen een groot getal Nederlandsche schepen in zee aangehaalt, of in hunne havenen (daar ze van zelf, van geen vyandschap wetende, waren ingelopen) beslagen, en daar na verklaart verbeurt te zyn: zonder te voren eenige aankondiging van oorlog gedaan, of brieven van represalie uitgegeven te hebben (1.). Honderd en dertien zo Straats- als Fransch-vaarders quamen hier door in hunnen handen. De Steden Hoorn, Medenblik, en andere plaatsen, van dit Noorderquartier gevoelden in deze eerste uitspattinge der Engelsche dartelheid, geen geringe schade; vermits verscheide van de genomene schepen, of derzelver lading, of manschap daar t' huis hoorden.

De Smirnasche vloot word van acht Engelsche oorlogschepen overvallen.

(2.) Zie *Het Leven en Dad. der Doorl. Zeehelden bl. 655. 666. Aitzema XLV. bl. 353.*

De Smirnasche Vloot, ryk van allerlei koopmanschappen, geleid met vier Convoyers, onder bevel van den Commandeur van Brakel, wierd den negenentwintigsten van December, door acht Engelsche oorlogschepen onvoorziens overvallen, omtrent drie mylen van Kadix, daar een hevig gevecht voorviel, daar in Brakel dood bleef: doch de Engelschen wierden door de Nederlanders zo wel onthaalt, dat ze moesten afwyken. (2.).

1665. De Staten besluiten d' Engelschen ook alle afbreuk te doen.

Op de tyding van dat bespringen der Smyrnasche vloot, den vierentwintigsten van Januarius ter vergaderinge van de Algemene Staten, door 't lezen van eenen brief geschreven uit de Bay van Kadix door den Kapitein van Meeuwen, bekent gemaakt, wierd by hunne Hoog Mog. gemerkt de veelvuldige vyandschap der Engelschen, tegens hunne onderdanen gepleegt, eindelyk besloten, dat ook de oorlogschepen van den Staat alle Engelsche schepen, het zy ten oorlog of ter koopvaardy toegerust, zelfs mede binnen de

pa-

palen van Europa, desgelyks zouden aantasten, vermeesteren en opbrengen: ter tyd toe dat de Koning van Grootbritanje de gepleegde vyandschap zou hebben doen vergoeden, of dat daar over eenig verdrag zoude zyn getroffen: bevelende aan de Admiraliteiten etlyke ligte Fregatten in der haast in zee te zenden, en alle Engelschen die ze konden aantreffen te bevechten en te veroveren (1.) Midlerwyl wierden ook alle Engelsche schepen in de Nederlanden aangehaalt, by wyse van retorsie (2.). Men stelde vast een vloot van twe en zeventig Capitale oorlogschepen in zee te brengen (3.) Men heeft ook in de Vereenigde Nederlanden den Ingezetenen alle vaart by Plakkaat verboden, op verbeurte van schip en goed, of de waarde van dien; 't zy het schip mogt genomen worden, of behouden t' huis komen. In 't byzonder verbood men den uitvoer van allerlei gereedschappen en vischtuig tot den Walvisch-vangst ver eischt; als mede het inbrengen van de Engelsche Manufacturen (4.).

1665. (1.) *Zie 't Leven der Zeehelden bl. 582. 655.* (2.) *Aitzema XLV. Boek, bl. 351. 353.* (3.) *Aitzema XLV. Boek, bl. 354.* Verbieden alle vaarr. *Den 26. January. Groot Plak. III. Deel, bl. 291. Aitzema XLV. Boek, bl. 353. 354.* (4.) *Groot Plaak. III. Deel, bl. 263. 264. Aitzema XLV. Boek, bl. 355.*

De Staten van Holland, overwegende verscheide punten; rakende het gebruik en versterking van 's Lands vloot, tegens het voorjaar in zee te brengen, hebben den negenentwintigsten van Januarius goedgevonden en verstaan, dat de vloot met meerder en achtbaarder Hoofden dan voorhenen zouden worden voorzien. en dat men ten dien einde drie Luitenants Admiralen zou verkiezen, één onder 't Collegie ter Admiraliteit op de Maze, één onder dat van Amsterdam, en één onder dat van Westvriesland en het Noorderquartier. Volgens dat besluit verkoren de Heren Staten den Viceadmiraal Egbert Meeuszoon Kortenaar tot L. Admiraal onder 't Collegie ter Admiraliteit van de Maze, den Viceadmiraal de Ruiter tot L. Admiraal onder dat van Amsterdam, en den Viceadmiraal Jan Kornelişzoon Meppel tot L. Admiraal onder dat van Westvriesland en het Noorderquartier. Dus wierden de twe laatsten, in hun afwezen (want zy waren te dier tyd noch op de Goudkust van Guinea) tot het L. Admiraalschap gevordert. Door het verkiezen van deze drie L. Admiralen, viel 'er ook eenige veran-

De Staten van Holland voorzien 's Lands vloot met achtbaarder Opperhoofden. *G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl. 377. 378. Aitzema XLV. Boek, bl. 407 408. 433.*

1665. andering onder d'andre Bevelhebbers der vlote. Maar de de Heer van Wassenaar, L. Admiraal van Holland en Westvriesland, wierd tot L. Admiraal Generaal, of Opperhoofd over de gehele Zeemagt van den Staat aangestelt. In die zelve Maand, wierden de Ingezetenen, wonende in de Dorpen, ontrent de Hollandsche Zee-stranden, door eenige uit de Gemagtigde Raden hier toe gelast, gemonstert, beginnende van het Dorp *Terheide*, by 's Gravenhage, en zo voort, langs den Zee-strand, tot op de *Helder*, by *Texel* toe: en wierden bevonden zesendertig duizend weêrbare Mannen sterk te zyn. Daarna heeft men van de Maze af tot de Helder toe, de gansche Zeekust langs, Wachthuizen en Vuurbakens gestelt; nadien men verzekert scheen, dat de Engelschen voor hadden ergens op onze Kust een landing te doen (1.).

De Ingezetenen by de Zeestranden worden gemonstert.

(1.) *Verbaal van den Engelsch. Oorlog bl. 85. Chron. van Medenb. bl. 242.*

Felle Vorst.

De Vorst, die reeds den elfden van November des voorgaande jaars was begonnen, en tot het einde van Februarius aanhield, was in de maand van Januarius zo fel, dat als de plaats Buzau in Wit-Rusland drie mylen van Mohilow, van de Polen belegert was, men zulk een koude had, dat de Wyn en Mede bevroor, en men de dezelve by stukken verkocht, die vervolgens by het vuur ontdooit wierden. Ter zelver tyd is de koude in Spanje zo streng geweest, dat de Spaansche Rivieren bevroren en vast lagen, en de bedienden van den Hollandschen Ambassadeur over het Ys te Madrid op Schaatsen reden, waar over de Koning en Koningin van Spanje, die zulks nooit gezien hadden, zich ten hoogsten verwonderden. Door deze vorst raakten twe van 's Lands Capitale Oorlogschepen, door verzuim in 't Ys, en liepen gevaar van te zullen vergaan, of ten minsten grote schade te lyden, waarom de Algemene Staten den zesentwintigsten van Januarius besloten desaangaande aan het Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier te schryven, dat ze zich zouden hebben te informeren, of de Kapiteinen en andere Officieren op de gemelde schepen dienende, of wie van dezelve daar toe 't zy door nalatigheid of andersints, oorzake mogten hebben gegeven, en tegen de schuldigen met alle

Twe Oorlogschepen raken in 't Ys en in gevaar.

Daar over de Staten schryven aan de Admiraliteit in 't Noorderquartier.

Aitzema XLV. Boek, bl. 354.

vigeur

vigeur en ernst procederen en doen procederen naar bevinding van zaken, anderen ten exempel: en dan 't geen zy dieſaangaande zouden hebben bevonden, gedaan en geſtatueert, hunne Hoog Mog. te zyner tyd overſchryven zonder daar van in gebreken te blyven, als zynde hunne Hoog Mog. deze zake zeer ernſt. Ook wierd hier van ten zelven einde een Exrtact gezonden aan den Advocaat Fiſcaal van 't voornoemde Collegie ter Admiraliteit. 1665.

Midlerwyl was men in de vereenigde Nederlanden naarſtig bezig om een magtige oorlogsvloot uit te ruſten, vervaardigende de Collegien ter Admiraliteit alles met de uiterſte ſpoed 't geen daar toe kon dienen, of derzelver zeemagt vergroten: en nademaal het Octrooi der Ooſtindiſche Maatſchappy te dezer tyd was verlopen, wierd het zelve by de Algemene Staten, den zeventienden van Februarius weêr verlangt tot op het uitgaan van deze eeuw toe, zynde het jaar van 1700 daar mede onder begrepen; mits dat de gemelde Maatſchappy, de vloot der Heren Staten, die thans wierd klaar gemaakt, met twintig ſchepen van oorlog en fregatten zouden byſpringen. Onder dezen moeſten zes groten zyn, die te dezer tyd by de Maatſchappy in deze Landen waren, te weren, Oranje, Marzeveen, 't Huis te Swieten, de Beurs, Dordrecht, en de Nagelboom; en benevens dezen noch tien anderen, welker minſte veertig ſtukken Kanon, en twe honderd mannen moeſt voeren. De vier overigen moeſten mede twe honderd man opnemen, en op ieder noch vyftig Soldaten. De Victualie zoude by de Maatſchappy, en de Maandgelden by 't Land betaalt worden. Deze grote toeruſting ter zee veroorzaakte in de Stad Enkhuizen en andere zee-ſteden veel gewoel en drokte; vele timmerlieden, sjouwers en andere handwerksluiden raakten hier door vroeg aan 't werk, en de winkeliers aan neering en vertiering.

De toeruſting van de vloot word yverig voortgezet.

't Octrooi van de Ooſtindiſche Maatſchappy word vervieuwt.

Zie Groot Plakk. IV. Deel, bl. 1224. *Aitzema XLV. Boek, bl.* 409. 413. 414. 422.

Grote toeruſting ten oorlog in Engeland.

In Engeland zat men ook niet ſtil, maar men arbeide daar met groten yver, om in 't voorjaar een magtige vloot in zee te brengen, en den oorlog tegen deze Nederlanden met alle kracht voort te zetten: waar toe het Parlement den Koning een ſomme van vyfentwintig honderd duizend ponden ſterlings heeft

Aitzema XLV. Boek, bl. 351. 368. *'t Leven der Nederl. Zeehelden, bl.* 584. 656. 657.

1665. heeft toegestaan, met verdere aanbiedinge van ook hun leven daar toe gewillig te willen opofferen. Zo verhit was deze Natie toen om de Nederlanderen te bevechten. En men had half February in Engeland reeds acht en twintig Nederlandsche Schepen aangehaalt en verbeurt verklaart: waar van het scheepsvolk wierd in de gevankenisse geworpen en zeer slecht onthaalt. Den vierden van Maart ouden of den veertienden nieuwen Styl, heeft de Koning van Engeland en zyn Raad, den oorlog verklaart tegens de Nederlanders, en is daar af een verkondiging door een Wapendrager des Konings, onder het geluid der Trompetten, binnen Londen geschied; en dat met zo groot een vreugde en toejuiching als of men den oorlog reeds zeeghaftig had uitgevoert, daar in der daad de wapenen noch eerst wierden aangegort. De Koning van Engeland had, niet tegenstaande zo vele reeds gepleegde vyandelykheden tegen de onderdanen van dezen Staat, met deze Oorlogs verklaring zo lang gewacht, om waar het mogelyk de wereld te doen geloven, dat de Nederlanders de eerste aanvallers in dezen oorlog waren geweest. Dan het tegendeel was overvloedig bekent. De Staten zonden het Afschrift van deze verklaring en afkundiging, te Londen gedaan, aan alle Koningen, Republyken, Mogentheden, en steden in Europa, die belang hadden in 't stuk van den Koophandel: dienende om te tonen de onrechtmatige handelingen der Engelschen.

Slecht onthaal der Nederlanders in Engeland.

Aitzema, *bl.* 351. 352. 368.

De Koning van Engeland verklaart den Oorlog tegen de Nederlanders.

Zie *Aitzema* *XLV. Boek*, *bl.* 368. 369 370. 371.

Dien zelven dag, als mede den derttgsten van Maart, hebben de Staten al de vaart en visschery op Groenland, en daarna * ook de grote en kleine visschery, als mede het inbrengen van haring en gezoute visch verboden. Dus zocht men te meer volk voor de oorlogsvloot te bekomen. Ook wierden om het volk tot dapperheid aan te moedigen, veel groter beloningen en pryzen op het veroveren der Engelgelsche Schepen en 't afhalen der vlaggen gesteld, dan ooit voorhenen. Daarentegen zouden de kleinmoedigen en lafhartigen, die een oorlogschip van den Staat aan de vyand zouden overgeven, of zonder verlof van den Admiraal van de vlag aflopen, met de dood gestraft worden (1.). Kort daar

Alle visschery word in de Nederlanden verboden.

* *Den* 2. *April.*

Groot Plak. *III. Deel*, *bl.* 292 293. *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 354. 432. 438.

Grote beloningen op het veroveren der Engelsche schepen gestelt.

Den 10. *Maart.*

(1.) Zie *Groot Plak III. Deel*, *bl.* 223. *Aitzema XLV. bl.* 355. 369. 425. *G. Brand Leven van de Ruiter*, *bl.* 379.

daar na *, wierd ook by Plakkaat van hunne Hoog Mog. een nieuwe lyst van de beloninge voor de gene die in 's Lands-dienst mogten verminkt worden, bekent gemaakt (1.). Deze en verscheide andere Plakkaten, zyn ontrent dezen tyd uitgegeven, die ik kortheids halven voorbyga (2.). Gelyk de Provincie van Holland altoos yverig was geweest in 't menageren en zich te ontlasten van schulden; zo heeft ze ook t' elkens getoont geen vlyt noch kosten te sparen; wanneer 't de nood vereischte. En ziende nu dat het begon ernst te worden, heeft ze om zich allesins in goed postuur te stellen, geconsenteert één twe honderdsten penning twemaal in één jaar, de halve verponding, buiten gewoon haardstede-geld, het verhogen van 't recht van het kleinzegel, als mede het verhogen en weder opstellen van alles, wat sedert den Spaansche Oorlog was vermindert, gematigt of afgeschaft; zelfs heeft men imposten geheven en ingestelt, die voorheen wel waren voorgeslagen, doch nooit ingevoert, hoedanig was onder anderen het Passagie-geld, waar door de Reizende Man, sedert den eersten April dezes jaars, tot verligting van 's Lands gemene lasten, moest betalen één gerechte vierdepart van zyn schuit of- wagenvracht. De Heren van Holland lieten ook stilstaan de versparing van de Jaarlyksche Interessen of reductie van vyf tot vier, waar mede zy dus lang de Kapitalen van hunne schulden hadden laten afleggen, en staat gemaakt voor het uitgaan dezer Eeuwe ruim uit hunne schulden te zullen geraken.

1665. Beloning der verminkten. * 17. Maart. (1.) Zie *Groot Plak. III. Deel, bl.* 226. *Aitzema XLV. Boek, bl.* 423. (2.) Zie *Aitzema XLV. Boek, bl.* 423. 424. 429. Nieuwe Imposten, ingestelt. *Aitzema XLV. Boek, bl.* 399. 405. 410. *Groot Plak. III. Deel, bl.* 1038. 1090. Onder anderen het Passagiegeld. Zie *Aitzema* als boven, en *Holl. Merc. XVI. Deel,*

Ook hebben de Staten eenige Heren, daar onder ook den Raadpensionaris de Wit, afgevaardigt naar Texel, om aldaar uit krachte van hunne Ed. Hoog Mog. authorisatie ten opzigte van 's Lands vloot met de gevolgen en aankleven van dien, zodanig te disponeren, als hunne Ed. ten meesten dienste van den Lande zouden bevinden te behoren. Ten zelve einde wierde ook eenige Heren afgevaardigt naar Zeeland. In de maand April, wierd in Zuiderzee zo groten overvloed van Haring gevangen, dat men dergelyke by menschen geheugenisse nooit gezien had. Sommige Visschers van Enkhuizen vongen in die maand elk acht honderd last, 't last

Eenige Heren worden naar Texel en Zeeland afgevaardigt, om de uitrusting van 's Lands vloot te bevorderen. *Den 17. April.* Zie *Aitzema XLV. Boek, bl.* 433. 434. 437. 438. Een menigte

1665. 't last gerekent op tien duizend Haringen, maakt zulks een getal uit van tachtigmaal honderd duizend van die Visschen: Zy verkochten die acht honderd last voor vyftien duizend, zes honderd en twintig guldens. In de Maanden Maart en April, zag men hier weêr een Staart-Sterre, die 's morgens ten drie uren, of gelyk anderen zeggen ontrent twe uren, in 't Noorden op quam, en scheen tot vier uren, passerende *Pegasus*, en liep in het laatste van April naar het hoofd van *Andromeda* hebbende een lange witte staart (1.). Den negenentwintigsten van April wierd in de vereenigde Nederlanden alomme een vast- en bededag gehouden: en men heeft ook daar na, op het voorstel der Staten van Holland, in dit en de twe volgende jaren in deze Landen weder wekelyksche Bededagen ingestelt: ten einde God alle onheil en ongeval, 't welk deze Landen, vermits den droevigen oorlog, waar in de Staat met de naburen was ingewikkelt, scheen over over 't hoofd te hangen, genadiglyk gelieft af te wenden, en de beraadslagingen der genen, die iets tot verderf of tot nadeel der vereenigde Nederlanden mogten trachten t'ondernemen, te schande te maken, en voorts zynen zegen over den Staat, en deszelfs inwoonderen, tot noch toe overvloedig bewezen, goedertierentlyk te verlengen.

van Haring word in Zuiderzee gevangen.
Chron. van Medenbl. bl. 242. Holl. Merc. XVI. Deel, bl. 66.
Een Staartstarre verschynt.
(1.) *Commelin Bes. van Amst. bl.* 1183 *S. Lois Chron. van* Rotterdam *bl.* 162.
Bededagen beginnen weêr.
G. Brand 't Leven van de Ruiter, bl. 381. en Uit een *Aanntekening.*

Midlerwyl trachtte de Koning van Vrankryk dezen verderflyken oorlog te stremmen, en zond ten dien einde zynen buitengewonen Gezant naar Londen; maar vrugteloos: het hart der Engelsche jeukte te zeer naar eenen oorlog, waar van ze zich veel goeds beloofden, doch die, gelyk daar na de uitkomst leerde, hen en ons beiden, veel bloed en schatte kostte. De Nederlanders, dewyl het toch niet anders wezen kon, waren nu ook niet weinig gemoedigt tot den oorlog: velen begaven zich naar Texel, om 's Lands vloot, die daar gereed lag, te zien, en men achtte dat diergelyke vloot nooit uit de havenen dezer Landen was in zee gestoken: elk had 'er byna goede verwachting van, en men sprak 'er van als of ze onverwinnelyk was. Doch de uitkomst leerde het tegendeel, en God toonde ons, dat alle men-

Vrankryk zoekt den oorlog te stremmen.
Aitzema XLV. Boek, bl. 372-378.
Men heeft grote gedachten van 's Lands vloot.
F. Costerus Nederl. Vloek en Zegen bl. 23.

menſchelyke ontwerpen, zonder zynen zegen, in rook verdwynen. De Engelſche vloot ſtak den eerſten van Mei in zee, ſterk ontrent honderd ſchepen; doch dezen vloot had den achtſten dier maand een' geweldigen ſtorm op de Hollandſche kuſt, waar door ze zeer beſchadigt in Engeland moeſt te rug keren; hebbende alleen medegenomen zeven ſchepen met wynen De Nederlandſche vloot, nu gereed zynde en van alles wel voorzien, liep den drieëntwintigſten van Mei uit Texel in zee, beſtaande in 103. Capitale oorlogſchepen, 7. jagten, 11. branders, 12. galjoots, ſamen ophebbende 4869. ſtukken geſchut, en 21613. mannen, verdeelt in zeven Eſquaders; 't eerſte onder den algemenen opperzeevoogt, den Heer van Waſſenaar, L Admiraal van Holland en Weſtvrieſland, het twede onder den L. Admiraal van Zeeland Jan Evertſz., het derde onder Egbert Meeuſzoon Kortenaar L. Admiraal van de Maze, het vierde onder den L. Admiraal van Vrieſland, Auke Stellingwerf, het vyfde onder Cornelis Tromp, Viceadmiraal van Amſterdam, het zeſde onder Cornelis Evertſzoon, Admiraal van Zeeland, en het zevende onder den Viceadmiraal van Weſtvrieſland en het Noorderquartier, Volkert Schram van Enkhuizen, die by de voorgemelde aanſtelling der Nieuwe Opperhoofden over 's Land vloot van Schoutbynacht tot het Viceadmiraalſchap was verkoren. Onder deze vloot had de Admiraliteit van Weſtvrieſland en het Noorderquartier zeſtien oorlogſchepen, voerende ſamen 736 ſtukken en 3555. mannen, waar over tot bevelhebbers geſtelt waren, V. Schram als Viceadmiraal, F. Stachhouwer als Schoutbynacht, en de Kapiteinen Houttuin, de Boer, Bebberen, Kuiten, Boon, Muts, Slord, Bruinvis, Huisman, Halfhoorn, Poſthoorn, Hen, Victol, en Boos, zynde meeſt alle burgers van Enkhuizen en Hoorn, ook eenigen van Medenblik. Weinig dagen te voren was ook de Engelſche vloot weêr in zee geraakt, beſtaande uit 97, anderen zeggen 108, anderen 115. ſchepen van oorlog, met ontrent 20. branders, en vele kiſten, onder het oppergebied van zyn Koninglyke Hoogheid, den Hartog van Jork, 's Konings Broeder, Hoogadmiraal van

1665.

De Engelſche vloot koomt in zee; doch word van een zware ſtorm overvallen.

Aitzema XLV. Boek, bl. 372. 439. Holl. Merc. XVI. D. bl. 66.

De Nederlandſche vloot loopt in zee.

Zie *Aitzema XL. Boek, bl.* 442-444. *Holl. Merc. XVI. Deel, bl.* 69. 70.

De Engelſche vloot raakt ook weêr in zee.

Zie *Aitzema XLV. Boek, bl.* 382. 444. 445. *Onpart. Chronyxken bl.* 125. *Wikkefort Hiſt. Liv. XV.*

1665. Engeland, verzelt met Prins Robbert, Eduard Montagu, Graaf van Sandwich, de Viceadmiralen Johan Lauſon, Chriſtoffel Mings, Georg Askue, en andere vermaarde Zeeoverſten.

Zeeſlag tusſchen de Nederlanders en d' Engelſchen.

Zie *Aitzema* XLV. *Boek*, *bl.* 379-384. 446-448. *Leven en Daden der Doorl. Zeehelden*, *bl.* 586 592. *G. Brandt* 't *Leven van de Ruiter*, *bl.* 382. *Holl. Merc.* XVI. *Deel*, *bl.* 70. *enz.*

Deze twe magtige vloten, raakten den dertienden van Junius, ontrent tien Duitſche mylen Noordooſttennoorden van de ſtad Leſtoffe, in de Noordzee, niet verre van de Nederlandſche kuſt, aan elkandere. 't Gevecht begon 's morgens ten drie uren met het aanbreken van den dag; eenige Nederlandſche ſchepen queten zich manlyk, en ſloegen midden door de Engelſchen heen. Anderen hielden zich buiten gevaar, en ſchoten ſlechts van verre. De Luitenant Admiraal Kortenaar, dien het gebied over de vloot, na Waſſenaars dood, zou hebben gevoert, ſneuvelde in 't begin van 't gevecht, 's morgens ten ten vyf uren, door een kanon ſchoot, en zyn ſchip dreef daar na, gelyk als zonder roer, door de verſaagtheid van den Stuurman, dien 't gebied was toevertrouwt, van den vyand af. Ontrent twe uren na den middag ſprong de Heer van Waſſenaar, L. Admiraal Generaal van de vloot, met zyn ſchip d' Eendragt, dat vierentachtig metale ſtukken, en vyf honderd mannen voerde, door zyn eigen buskruid in de lucht, zonder dat men weet of het door 's vyands vuur, of door verzuim van de zynen wierd veroorzaakt. Dit verwekte zulk een ſchrik en onorde in 's Lands vloot, dat de meeſte ſchepen de vlugt namen, en d' andere volgen moeſten. Drie Nederlandſche ſchepen, aan elkanderen verward, wierden door een' Engelſchen brander aangeſtoken, en te gelyk verbrand. De Engelſchen veroverden ook etlyke ſchepen, doch ſommigen niet zonder grote tegenweer en bewys van dapperheid; zo dat de Engelſchen het voordeel dat ze bevochten dier ſtond. Zy verloren in dezen ſlag hunnen Viceadmiraal Johan Lauſon, en den Schoutbynacht Montagu, Sanſum, mannen van dappere bedryven, en noch vyf perſonen van hogen ſtaat en waarde, te weten, de Graven van Falmouth, Portland, Marlebourg, den Baron Muskerry, en den Heer Boyle, tweden zoon van den Grave van Burlington, door 't bekkeneel van dezen laatſten wierd zyn Koninglyke Hoogheid,

de

de Hertog van Jork aan zyn eene hand gequetst, wiens aangezicht men ook besprengt zag met het bloed van den Grave van Falmouth en den Baron Muskerry, welken op dien tyd naby zyn Hoogheid staande, benevens verscheide dienaars, uit het schip van den L. Admiraal Opdam Here van Wassenaar, wierden doodgeschoten. Ook wierd één van hunne schepen, de Charity of de Liefde genoemt, voorzien met 46. stukken, door den Kapitein Johan de Haan verovert, en in Texel opgebragt. Behalven den Heer van Wassenaar, en Kortenaar, sneuvelden ook de L. Admiraal van Vriesland, Auke Stellingwerf, de Kapiteinen Johan Bankert, Sebastiaan Centen, en eenige andere Bevelhebbers van name. De Viceadmiraal Schram was gequetst door een grof geschut-kogel aan den rechter-arm, 't geen hem denzelven byna deed verliezen, en waar door hy belet wierd dit jaar weêr in zee te gaan; doch wierd sedert wel genezen (1.). Ontrent 58. of 60. Nederlandsche schepen weken naar Texel, en quamen met den Viceadmiraal Tromp daar binnen; 17. of 18. schepen liepen in 't Vlie, en noch 12. of 13. in de Wielingen, in de Maze en in Goereê. Uit welk getal men ligt kan afnemen wat schepen de Nederlanders in dit gevecht verloren hebben.

1665.

(1.) *Uit de Aantek. van M. Mul.*

Daarna wierd 'er door den Krygsraad en de Gemagtigden der Staten Generaal in Texel onderzoek gedaan op de Kapiteinen en andere Bevelhebbers, die door hunne lafhartigheid de meeste rampen en het binnelopen der vlote veroorzaakt hadden. Drie Kapiteinen wierden deswegen ter dood veroordeelt, en met musketten dood geschoten. Drie anderen wierden de degens, door beuls handen, voor de voeten gebroken, en verklaart onbequaam te zyn tot eenige bedieninge. Noch twe wierden van hunnen dienst gezet, en d' Opperstuurman van wylen den L. Admiraal Kortenaar moest, met de strop om den hals, de straf der anderen aanschouwen: voorts wierd hy eerloos verklaart, en gebannen, zonder ooit weêr in 't land te mogen komen, op pene van de galg. De uitkomst van 't gemelde zeegevecht baarde in de Vereenigde Nederlanden droefheid en rouw, en in Engeland

Eenige Bevelhebbers worden wegens lafhartigheid gestraft.

Zie *Aitzma XLV. Boek, bl.* 451. 453. 460. 455.

Den 13. July.

De vloot word op nieuw toegerust.

1665. land grote blydschap. De Staten toonden echter een wonderbare standvastigheid in de gemene verslagentheid over de tegenspoed. Men heeft zonder uitstel en met ongemenen yver gearbeid om 's Lands vloot weêr te herstellen, en andere schepen in zee te brengen, in plaatse van die men had verloren. Dit wierd zo veel te spoediger volbragt, om dat vele schepen weinig of niet beschadigt waren.

De Ruiter koomt met zyn vloot op den Eems.

Zie G. *Brand het Leven van de Ruiter bl.* 385. 392. *Aitzema XLV. Boek, bl.* 469. 470. 473. *Holl. Merc. XVI. Deel, bl.* 98-100.

Midlerwyl quam de Ruiter, met zyn vloot, op welke de Engelschen te vergeefs gekruist hadden, om hem, waar 't mogelyk den buit te ontnemen, die hy op de Goudkust en in de Westindien van hen had verovert, den zesden van Augustus gelukkig op den Eems binnen, tot overgrote blydschap der ingezeten dezer Landen, die in grote vreze geweest waren, dat hy met zyn vloot in de handen der Engelschen zou vervallen. Hy berichtte de Staten dat 'er noch negen schepen in zyn vloot waren bequaam om dienst te doen, te weten zes van Amsterdam, en de schepen van Meppel, en van Aart en Jan van Nes, maar dat die schepen moesten schoon gemaakt en voorts met het nodige voorzien worden. Op dien togt had hy ontrent zesentwintig schepen, zo groot als klein, van d' Engelschen genomen, waar van de meeste verkocht, verbrand, of in den grond gehakt, en eenigen in 't Vaderland waren opgebragt. Daarenboven bragt de vloot zestienduizend pond olyfantstanden, en 682. mark gouds, in Holland, welk goud ontrent bedroeg 229122. guldens Hollands geld, behalven noch anderen kostelyken buit. Men zocht het volk aan boord te houden, tot dat de schepen in Texel en 't Vlie zouden binnen zyn; maar 't zelve door zo lang een reis zeemoede geworden, wou aan land. Dies riepen zy, als uit eenen mond, dat ze naar huis wilden. Elk verlangde naar vrouw, kinderen, en vrienden. Met grote moeite hield men eenigen t'scheep en in ordre. Doch op de Noordhollandsche schepen hielpen woorden noch redenen, en meest al 't volk ging door. De matrozen hadden malkanderen dietsgemaakt, dat men ze in Texel op de oorlogschepen zou brengen, daar, ze zich te zwak toe kenden. Door al dat verloop van 't volk uit de Noordhol-

land-

landsche schepen heeft men daarna eenige matrozen uit d' Amsterdamsche schepen moeten ligten, om hen in 't Vlie te brengen. 1665.

Ondertusschen wierd de Heer de Ruiter, door de Heren Staten van Holland, den elfden van Augustus, tot L. Admiraal van Holland en Westvriesland, in plaatse van den Here van Wassenaar verkoren, en ten zelven dage by besluit der Algemene Staten, aangestelt, om, gedurende de aanstaande togt, als eerste persoon en Opperhoofd over 's Lands vlote te gebieden, doch onder 't oppergezag, bestiering en beleid van de Heren Rutger Huigens, Raadpensionaris de Wit, en Johan Boreel, hunne Hoog Mog. Gevolmagtigden op de vloot. Dit wierd de Ruiter door eenen brief bekent gemaakt, met last om zich ten spoedigste naar Texel op 's Lands vloot te begeven. Dies vertrok hy den veertienden dier maand, met den Viceadmiraal van Nes en ontrent achtendertig vrywilligen, zo Bevelhebbers als Matrozen, derwaards, wordende het bevel over de vloot op den Eems voor Delfzyl, volgens last van de Gevolmagtigden der Staten, aan den L. Admiraal Meppel opgedragen.

De Ruiter word tot L. Admiral van Holland verkoren.

Zie G. *Brand het Leven van de Ruiter*, *bl.* 392-396. *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 471. 473-475. 477. Zie van deze Gevolmagtigden *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 468. *Holl. Merc. XVI. D. bl.* 104-105.

Onderwylen hadden de Gemagtigden der Heren Staten in Texel het besluit, by hunne Hoog Mog. nopende den dienst van den Here de Ruiter genomen, den twaalfden van Augustus, den Opperhoofden van 's Lands vlote bekent gemaakt, die alle goedwillig aannamen zich daar naar te richten: uitgezondert alleen den L. Admiraal Tromp. Dees verklaarde, dat hy onder den L. Admiraal de Ruiter niet begeerde te staan, en dat hy niet van mening was in zee te gaan; dewyl hem een ander, nu hy de vloot in goede ordre en stand had gebragt, boven het hoofd was gestelt: verzoekende, dat hy voor dezen togt van den dienst mogt worden ontslagen; dewyl hy doch den zelven met geen lust noch genegentheid zou konnen doen. Doch hy wierd eindelyk door eenige beweegreden der Heren Gemagtigden, en zich nader bedenkende, overreed, zich naar de mening der Staten te voegen en op de vloot te blyven.

De L. Admiraal Tromp weigert onder de Ruiter te staan.

Zie *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 478. *G. Brandt 't Leven van de Ruiter*, *bl.* 397. 398.

1665.
De Staten zyn misnoegt op de Admiraliteit van 't Noorderquartier, wegens het beloven van meerder soldy aan 't bootsvolk.
Aitzema XLV Boek, bl. 438.

De Algemene Staten hadden den 29. April ook een geheime Resolutie genomen, nopende het toezeggen van meerder soldyen aan het bootsvolk dat op 's Lands vloot zou dienen: welke Resolutie het Collegie ter Admiraliteit van 't Noorderquartier, kort daar na by openbaren trommelslag had doen uitroepen. Dit deed men om de schepen van Oorloge te spoediger te bemannen. Dan zulks wierd niet wel opgenomen, en is deswegen aan het gemelde Collegie geschreven, dat hunne Hoog Mog. daar over ten hoogsten waren ontsticht, nadien men by openbare uitroepinge aan al de wereld had bekent gemaakt, 't geen hunne Hoog Mog. by secrete Resolutie hun hadden aanbevolen, met alle discretie en bescheidenheid ten aanzien alleen van kloek en ervare zeevolk, in 't werk te stellen, met bygevoegde ordre, dat men niet alleen zodanige luiden als by trommelslag en openbare uitroepinge, directelyk tegens hunne Hoog Mog. intentie en ordre, tot hoger maandgelden dan tegens vyftien guldens waren aangenomen, niet zoude hebben te zenden op de Oorlogschepen van hunne resorte, maar dezelve aanstonds afdanken, ten ware zy luiden met vyftien guldens ter maand wilden te vreden zyn: 't welk ook aan de andere Collegien ter Admiraliteit en aan de Kameren der Oostindische Maatschappye dezer Landen is bekent gemaakt, om te strekken tot derzelver narichting. Daarenboven gaven de gemelde Staten last, dat, indien de veertien schepen van oorloge staande ter directie van 't voorschreve Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier niet genoegzaam met volk mogten wezen voorzien, men het volk van het veertiende schip zoude afligten, op dat de dertien schepen van het zelve Collegie behoorlyk met volk bemant zouden konnen in zee lopen.

Eenige personen tot zeeraden aangestelt.
G. Brand 't Leven van de Ruiter bl. 398. 399.

Men had, eenige weken geleden, goedgevonden, dat men eenige personen, in de zaken van 't zeemanschap en 't oorlog ter zee wel ervaren, met de drie Heren Gevolmagtigden van hunne Hoog Mog. over 't bedryf van 's Lands vlote, zou laten in zee gaan, om de gemelde Heren in alle voor-

voorvallende gelegentheden, als Zeeraden, van raad te dienen. Hier toe waren eenige mannen, die geacht wierden tot dien dienst nut en bequaam te zyn, voorgeslagen; als namentlyk, Jan Kornelißzoon Vrek, Burgemeester van Monnikendam; Dirk Pietersſzoon Roodhoofd, Burgmeester van Purmerend, Kornelis Kruik, Raad en Vroedschad van Schiedam; Dirk Duizend en Douwe Aukes, beide Kooplieden t'Amsterdam; Jakob Muts, Koopman te Schiedam; Adriaan Bras, Koopman te Hoorn; Klaas Adriaanszoon Bakker, Equipagiemeester te Delfshaven, en Simon Willemszoon, Koopman te Middelburg. Doch na eenig overleg lieten zich de Heren Vrek en Simon Willemszoon tot dien last gebruiken: ook gaf men hen een Acte van indemniteit, of schadelooshouding, om hen buiten schade te houden, indien ze, buiten vermoeden, in 's vyands handen mogten vervallen: met verdere toezegging, dat hen, na het eindigen van den togt, zodanige eergift en gedachtenis zou toegevoegt worden, als naar gelegentheid van tyd en zaken bevonden zou worden te behoren. Toen 's Lands vloot noch in Texel lag, ontstond 'er een gehele oploop onder de matrozen op't schip van den L. Admiraal Tromp, om dat zy het anker niet wilden winden, dan in den name van den Prins van Oranje, zonder op hunne Overheden of Bevelhebbers te willen passen: daar, toen dat oproer wat ter neêr geleid was, meer moedwil op volgde, als ze met het geen de kok hun schafte niet te vreden waren, en, met de bakken naar de kajuit lopende, daar veel gewelds bedreven. Dan korts daar na wierden eenige van de voornaamste oproermakers gevangen, en by den Krygsraad te rechtgestelt. Twe moesten trekken om gehangen te worden, en die de galg trok wierd straks aan de nok van de ree vast gemaakt en gehangen: d'ander strengelyk gegeesselt, gebrandmerkt, en voor schelm aan land gezet. Noch vier anderen wierden gegeesselt, en één gekielhaalt.

1665.

Oproer op 't schip van Tromp.

Aitzema XL. Boek, bl. 477. *G. Brand het Leven van de Ruiter, bl.* 409.

Den 11. *Augustus.*

In deze dagen gaf de Heer Johan de Wit, Raadpensionaris van Holland, en een van de drie Gevolmagtigden op

De Wit bevind dat men met 28 streken van 't Kompas uit Texel in 's zee kan lopen.

1665. 's Lands vloot, een treffelyke proef van zyn verstand, met
G. Brand het den Vaderlande eenen dienst te doen, dien de nakomelingen
Leven van de niet ligt zullen vergeten, ten aanzien van 't nut dat 'er uit
Ruiter, bl. volgde. Dit geschiedde toen hy 's Lands vloot, tegen het
399. 400. gevoelen van de Lootsen en zeevarende luiden, uit Texel met Zuiden, Zuidweste, en met Weste winden in zee heeft gebragt. Voor dezen wierd by al de Lootsluiden, voor zeker gelooft, dat maar tien streken van 't kompas aanleiding gaven om uit Texel in zee te komen, en dat 'er twe en twintig streken, die in dit gewest meest waayen, de schepen binnen hielden: maar nu heeft de Raadpensionaris de Wit, door naaukeurig onderzoek, zelfs in persoon bevonden, dat de schepen van de rede van Texel, door 's Lands diep, ofte uit de Slenk, ofte uit het Spanjaars gat, met 28. onderscheide streken van 't kompas in zee konden steken; invoegen dat niet meer dan vier streken, te weten, Westnoordwest, Noordwesttenwesten, Noordwest, en Noordwesttennoorden, het uitkomen konden beletten. d'Oudste en ervarenste Lootsluiden dreven styf en sterk, dat het onmogelyk was met zware schepen door 't Spanjaards gat in zee te lopen. Doch de Wit voer zelf met de sloepen en etlyke Lootsluiden in 't Spanjaards gat, om de gronden, daar men de meeste ondiepte had, te peilen, en bevond, dat het gemelde gat, met een gemene vloed, op de ondiepste plaatsen, ten minsten tweëntwintig voeten waters word gevonden. Op deze ondervinding steunende, bragt de Heer de Wit zelf met den Heer van Haren twe van de zwaarste schepen der vlote, den veertienden van Augustus, door het Spanjaards gat, met een Zuide en Zuidweste wind, met gemak in zee; die den volgenden dag door de meeste schepen van de vloot, door het zelve Spanjaards gat, zonder ongemak of grondroering, met een Westelyke wind wierden gevolgt. Hier uit ontstond dat vele zeevarende luiden dat zeegat, ter gedachtenisse van de Wits ondervindinge, in plaats van 't Spanjaards gat, *Heer Jan de Wits Diep* noemden: welke benaming noch in sommige kaarten van Holland, sedert uitgegeven, word gevonden.

D'Oorlogsvloot, die de Staten der Vereenigde Nederlanden, na dien ongelukkigen zeeslag van den dertienden van Junius, binnen den tyd van ontrent acht weken, weêr in zee hadden gebragt, bestond nu, tot verwondering van de gansche wereld, in 93. schepen of fregatten van oorloge: verzien met 4337. stukken geschuts, en bemant met 15051. matrozen, 1283. mariniers of zeesoldaten, en 3301. landsoldaten, in alles met 19635. koppen. Deze zeemagt wierd verdeelt in vier Esquadres; waar van het eerste stond onder het bevel van den Heer Michiel de Ruiter L. Admiraal van Holland en Westvriesland, het twede onder den L Admiraal Kornelis Evertszoon, het derde onder den L. Admiraal Kornelis Tromp, en het vierde onder den L. Admiraal Tjerk Hiddesz. de Vries. Het schip van den L. Admiraal J. Cornelisz. Meppel, die onlangs, gelyk gezegt is van zyn togt met de Ruiter naar Guinea was binnen gekomen, moest benevens de andere worden schoon gemaakt, en de Viceadmiraal Schram was van zyn wonde, die hy in het voorgaande Zeegevegt in zynen arm had gekregen noch niet genezen; dies bleven deze twe Bevelhebbers deze reis aan de Wal: maar Cornelis Slord, Cornelis de Boer, en David Vlug van Enkhuizen, en andere Kapiteinen van het Noorderquartier bevonden zich op dezen togt by 's Lands vloot. Ook waren by deze vloot elf of twaalf branders, ettelyke behoeftsluiten, en meer dan twintig galjoots, jagten, en ander kleen vaartuig, om af en aan te zenden. Bovendien hadden de Heren Staten noch verscheide schepen in 't Land: onder anderen twaalf, onlangs uit Guinea gekomen, waar van men negen in 't kort kon in zee brengen; en noch een goed getal grote schepen van den nieuwen aanbouw, die byna gereed waren om dienst te konnen doen.

1666. 't Getal der Nederlandsche Zeemagt. Zie *G. Brand* *'t Leven van de Ruiter*, *bl.* 405-407. *Holl. Merc. XVI. Deel*, *bl.* 131.

Men was niet zonder reden bekommert voor tien wederkerende Oostindische schepen, daar de Engelschen gestadig op kruisten, en niet weinig op dien buit vlamden. Doch deze waren hen gelukkig ontsnapt, en in de haven van Bergen in Noorwegen binnen gelopen. d' Engelschen, hier van de tyding krygende, en heet op dien roof, bestonden den der-

Gevecht tusschen de Engelsche oorlogschepen en 10. Nederlandsche Oostindischvaarders. Zie *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 480. 481. 483. *Holl. Merc. XVI. Deel*, *bl.* 106-108.

1665. dertiende van Augustus, met veertien kloeke oorlogschepen, twe of drie branders, en vier kitzen, de gemelde tien Oostindische schepen, en eenige andere Nederlandsche koopvaarders in de haven van Bergen aan te vallen: dan zy wierden, zo door 't geschut van de Schepen als van de Landkastelen, zodanig ontfangen, dat ze na vierdehalf uuren gevechts, met verlies van eenige schepen, en zeer veel doden en gequetsten, genoodzaakt waren, hunne ankers te kappen, het roer te wenden, en schandelyk de vlugt te nemen, na dat ze de haven van de Koning van Denemarken, tegen het recht der volkeren, aldus hadden geschonden. De Hollanders hadden in dezen stryd alleen vyfentwintig doden, en tzeventig gequetsten.

De Bisschop van Munster doet den Staat den oorlog aan

Zie *Aitzema XLV. Boek, bl.* 517-526. 597. 603. 613-617. 635. 638-641. 649-670. *J. Le Clerc. Gesch. der Vereenigde Nederl. XIV. Boek, bl.* 136-143.

Den volgenden dag, heeft Christoffel Bernhart, Bisschop van Munster, een heimelyke vyand der Staten, en nu aangezet en ondersteunt door de Engelschen, eenen brief door een' Trompetter aan de Algemene Staten gezonden, inhoudende de redenen, die hem bewogen, den Staat den oorlog aan te doen: doch hunne Hoog Mog. hebben den negenentwintigsten dier maand den Bisschop geantwoord, dat zyne redenen om hen den oorlog aan te doen ongegrond waren, en met een, dat ze alle magt zouden gebruiken, om hem, in zo een onrechtmatigen oorlog, gerechtelyk tegenstand te bieden. Aldus geraakten deze Landen ook in oorlog met den Bisschop van Munster, die noch dit jaar in 't Land van Twent en 't Graafschap Zutphen rukte, en de Staten eenige steden af nam, tot grote schrik der ingezetenen dezer Provincien, naast aan de Landen van den Bisschop gelegen. Dan de troepen van den Staat hebben niet lang daar na de Bisschopschen twemaal geslagen, en eenige posten van hen hernomen.

Vast en bededag over de Nederlanden uitgeschreven. *Den* 18. *Augustus.* *Holl Merc. XVI. Deel, bl.* 108.

Weinig dagen na dat 's Lands vloot had zee gekozen, wierd by de Staten een algemene vast- en bededag die zyn zou den 2. September uitgeschreven, om Gods zegen over hunne wapenen af te bidden.

Onbesuisde yver van eenige Predikanten

Dan eenige Predikanten bestonden dezen bededag te misbruiken, en de Staten over het voeren van dezen oorlog in hunne Predikatien hatelyk voor het volk af te malen; voornamentlyk waren

zy

zy niet wel te vreden, om dat de Staten den jongen Prins van Oranje, nu noch geen vyftien jaar, niet maakten tot Stadhouder en Generaal over 's Lands magten te water en te land; even of de vloot dan beter Bevelhebbers zou hebben. Doch eenige van deze driftige yveraren wierden met het inhouden van hunne gagie tot nader ordre gestraft. Ook namen de Staten daar na eenige nadrukkelyke besluiten, om deze luiden te noodzaken binnen de palen van hun ampt te blyven, zonder zich met zaken de Politie of Regering betreffende, te bemoeyen (1.).

1665.

(1.) Zie *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 483. 502. 504. *Resol. van de Staten v. Holl. op den* 5 6. 7. 13. *Novemb. en den* 1. 4. *en* 5. *Decemb.* 1665.

Men had van 's Lands vloot, onder 't beleid van dien groten Admiraal de Ruiter, gesterkt met den wyzen raad der drie Heren Gevolmagtigden der Staten, die op alles goede orde stelden, en verscheide nutte zaken in trein bragten, grote hope en verwagting, dat zy veel goeds voor 't Vaderland zoude te weegbrengen; maar 't viel geheel anders uit, en de uitkomst leerde dat alle menschelyke voorzoge, wysheid, voorzichtigheid, vruchteloos en te vergeefs zyn, indien ze niet door den Goddelyken zegen achtervolgt worden: want na dat de vloot eenige dagen in zee gekruist had, om de Engelschen op te zoeken, quam zy den 29. Augustus by het land van Bergen in Noorwegen, daar men tyding kreeg van het gevecht der Engelschen met de Oostindische schepen en andere koopvaarders in de haven van Bergen. Men was sedert met grote vlyt bezig om alle de Nederlandsche schepen uit die haven in zee te brengen, maar de wind hun tegen zynde wierden zy eenige dagen opgehouden. Eindelyk quamen negen Oostindische schepen en vele koopvaarders by de vloot; waarby zich daarna noch twe Oostindische schepen, met noch eenige Westindisch- en Spaanschvaarders voegden: zynde het Oostindisch schip, het Slot van Honingen genoemt, grond geraakt hebbende, met noch drie Straatsvaarders in de gemelde haven blyven leggen. Men besloot eindelyk den 8. September met de vloot niet langer op de Noordsche kust te blyven, maar den koers naar 't Vaderland te stellen, en twe oorlogschepen op 't Slot van Honingen en andere achterblyvende koopvaarders te laten passen.

Men heeft grote verwagting van 's Lands vloot, die anders uitviel.

Zie *G. Brand 't Leven van de Ruiter*, *bl.* 409-422. *Aitzema XLV. Boek*, 481-484. 415.

1665. passen. Dies ging de vloot dien zelven dag van voor 't land van Bergen onder zeil, zettende haren koers Zuidwest aan: dan zy wierd den volgenden dag door een' schrikkelyken storm belopen, die eenige schepen deed vergaan, en andere verstrooide; zo dat 'er maar acht en veertig by den anderen bleven. Twe Oostindische met noch vier Oorlogschepen, door den storm van de vlag gedwaalt, geraakten den 13. dier maand onder de Engelsche vloot, en dus in hunne handen. 's Lands vloot quam eindelyk ontrent half September op de Hollandsche kust. Daar na verstond men, dat de Engelschen noch vier oorlogschepen, genoemt het Huis te Zwieten, den Gelderschen Ruiter, den Sint Paulus van Zeeland, en den Sint Paulus van Enkhuizen, met twe branders, vyf of zes behoeftfluiten, en eenige koopvaarders, samen zeventien of achtien schepen hadden genomen, die, door een Bremer smakschipper misleid, een koers hadden genomen, waardoor ze in de Engelsche vloot waren vervallen. Anderen, te weten, elf oorlogschepen en drie Oostindischvaarders waren dit gevaar gelukkig ontsnapt. Dus strekte de onstuime zee als tot een veranderlyk toneel der menschelyke zaken, daar men de Goddelyke bestiering met opmerkende ogen op kon aanschouwen. Hier zag men nu hoe God, d' Opperbestierder der dingen, alle raadslagen en voornemens der menschen, hoe voorzichtig beleid, in korten tyd kan stuiten en vernietigen. Al de grote gedachten die men van deze vloot en derzelver Opperhoofden en Bestierders had geschept, wierden door de stormwinden des Allerhoogsten overstaag geworpen, en een merkelyk gedeelte van den rykdom, die men in behouden haven zocht te brengen, in handen der Engelschen gegeven.

Verwondering dat de twe Vloten elkander niet waren ontmoet.

Zie G. *Brand* *'t Leven van de Ruiter*, *bl.* 439-455. *J. Le Clerc Gesch. III. Deel*, *XVI. Boek*, *bl.* 124-127.

Men was verwondert, dat twe zulke grote vloten, gedurende den verhaalden zeetogt, malkanderen zo lang hadden gezocht zonder t' ontmoeten of in gevecht te geraken. Na den storm, waar door de Hollandsche vloot zo verstrooit was geworden, behaalden de Engelschen, die op hunne kust by na niets daar door hadden geleden, groot voordeel op de Hollandsche schepen; terwyl de Ruiter d' Engelschen vruch-

vruchteloos zocht. De Engelschen begaven zich naar hunne havens, gelyk ook de Hollanders daar na naar de hunne *, zonder dat d'een of d'ander veel reden had om te konnen roemen; hoewel d'Engelschen eenig voordeel uit de verstrooijing der Hollandsche vloot hadden getrokken. De quade uitslag van dezen Zeetocht deed het onverstandig volk, dat gemeenlyk naar d'uitkomst der zaken oordeelt, morren en zeggen, dat de Gevolmagtigden der Staten oorzaak waren van al dat onheil, om dat zy zich met de Ruiter niet wel hadden verstaan; maar die Admiraal betuigde het tegendeel, en sprak naderhand met zeer veel lof van den Raadpensionaris van Holland. Kort na dat de vloot binnen de Havenen dezer Landen was gekomen, trokken de Heren Gevolmagtigden naar den Hage †, en verslag gedaan hebbende van 't geen in den togt was voorgevallen, wierden ze wegens hunne zonderlinge wakkerheid, arbeid, voorzichtigheid en goed beleid, van hunne Ed. Hoog Mogende, en ook van de Staten van Holland in 't byzonder bedankt ‡. De Ruiter bleef na hun vertrek noch etlyke dagen in Texel, om den Krygsraad over eenige wederspannelingen te helpen bywonen. Twe oorlogschepen ('t eene Oostergo genoemt, onder den Kapitein Allard Pieterszoon de Boer, en 't ander Sint Pieter, onder den Kapitein Joost Herman Klant) waren in 't begin van October, zonder verlof uit de vloot en in Texel gelopen, zo zy zeiden uit gebrek. De Kapitein de Boer wierd van zyn ampt en bedieninge afgezet, en men hield alle zyne gagie voor verbeurt **: hy gaf voor dat hy daar toe van zyn volk, die zich meester van 't schip zouden gemaakt hebben, was gedwongen geweest. Ter zelver tyd wierden ook de vonnissen tegen eenige andere Bevelhebbers uitgesproken en uitgevoert Het volk van 't schip Oostergo, buiten ordre, gelyk gemeld is, in Texel gekomen, had geweigert weêr in zee te gaan, voorgevende dat het schip te lek was. Eenige Heren van den Raad ter Admiraliteit in Vriesland, ook de Heren Gevolmagtigden der Staten, die zich op de Helder onthielden, hadden hun meermalen tot hunnen plicht vermaant: hun voor ogen stellende wat

1665.

* *Den* 2. *en* 3. *November.*

† *Den* 4. *November.*

‡ *Den* 6. *November.*

Eenige wanbedryven en wederspannelingen worden gestraft

Zie *G. Brand* *'t Leven van de Ruiter, bl.* 433. 443. 449. 455.

** *Den* 27. *October.*

1665. ſtraf zy ter zaken van hunne wederſpannigheid te verwagten hadden. Doch de muitzucht had geen oren. Derhalven moeſt men zich nu bedienen van de ſterke hand, en 't recht ging zyn' gang. Vyf hoofden van 't oproer, en een matroos, wierden ter dood verwezen, en met de koorde geſtraft. Dus liep de leſte zeetogt van dit jaar ten einde.

Enkhuizen lyd door dezen oorlog veel ſchade in hare hoofdneringe.

De Stad Enkhuizen leed by dezen oorlog grote ſchade in hare hoofdneringe. De Haringbuiſen dorſten niet in zee gaan uit vreze voor den vyand; dit baarde grote verlegentheid, vele huishoudinge miſten hier door hare koſtwinning, vele neringe en handwerken, hier van afhangende, ſtonden ſtil, vele buisluiden, kuipers, haringpakkers, keetluiden, en dergelyken wiſten voor hunne vrouwen en kinderen niets te winnen, en de Reders moeſten hunne koſtelyke capitalen zien ſtil leggen. De Algemene Staten hadden wel ordre gezonden aan alle hunne Admiralen, Commandeurs, en Kapiteinen ter zee, en daar by uitdrukkelyk bevolen, dat men alle Engelſche Viſſchers in zee ongemoleſteert zoude laten, op dat het arm onnozele volk niet geheel de elenden zoude ſmaken, die de oorlog op hen had gebragt, hopende dat door dezelfde Chriſtelyke melydentheid van de zyde der Engelſchen aan de Nederlandſche Viſſchers gelyke vryheid in 't viſſchen zou verleent worden. Doch men ſloeg in Engeland daar op geen acht, en men zeide dat de Hollanders zulks deden om voor hunne Haringbuiſen vryheid te verkrygen om te mogen viſſchen, nadien zy groot gebrek hadden aan Haring, en zonder dezelve niet beſtaan konden: dus wierden onze Viſſchers van de Engelſche oorlog- en andere ſchepen hard gehandelt en gevangen opgebragt, tot grote droefheid der Hollandſche Ingezetenen en inzonderheid van die der Stad Enkhuizen.

Holl. Merc. XVI. Deel, bl. 143.

De Turkſche Rovers doen grote ſchade

Holl. Merk. XVII. Deel, bl. 31.

Men wierd te dezer tyd niet alleen bekommert en beſchadigt door de Engelſchen, maar ook door de Turſche Rovers, welke wegens den oorlog tuſſchen Holland en Engeland daar toe de beſte gelegentheid hadden. Die van Algiers bragten in weinig weken tien meeſt Nederlandſche ſchepen op, waar onder één van Sardam, welker ſchipper met vyfentwintig perſonen, en één van Hoorn, waar van ſchipper

Pieter

Pieter Janszoon Bois met achtien personen tot Slaven gemaakt en verkocht wierden. 1665.

Volgens het advys van de gezamentlyke Gemagtigden uit de Collegien ter Admiraliteiten den elfden van November opgestelt, waren de Algemene Staten van voornemen, (alzo men beducht was dat d' Engelschen tegens 't voorjaar noch met meerder magt in zee zouden komen dan dit jaar was geschied) tegens half Maart of in 't begin van April 72. zware oorlogschepen, en 12. fregatten, benevens 12. branders, 12. advysfregats; noch 12. advysgaljoots en 24 grote galjoots tot navoering van water, bier en ander scheepsbehoeften, in zee te brengen. By deze vloot moest de Oostindische Maatschappy volgens verding tusschen den Staat en haar gemaakt (1.), noch 20 oorlogschepen voegen. De gemelde Gevolmagtigden ter Admiraliteiten hadden ook, door last van hunne Hoog Mog. een overslag van 't geen de voornoemde toerusting, in den tyd van twaalf maanden, zou komen te kosten, gemaakt; en uitgerekent, dat dezelve (behalven de 20. schepen, die op kosten van de Oostindische Compagnie zouden uitgerust worden) ter somme van elf millioenen zes honderd en achtenveertig duizend zes honderd en veertig guldens zou belopen. Hier uit kan men afnemen met hoe zwaren last de Staat der Vereenigde Nederlanden te dezer tyd, door den oorlog ter zee wierd gedrukt. Daar d' oorlog te lande, met den Bisschop van Munster, noch byquam, die door den Koning van Engeland wierd gevoed (2.).

Zware toerusting ten oorlog.
Zie G. *Brand 't Leven van de Ruiter*, *bl.* 458. 459.

(1.) Zie *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 409. 413.

(2.) Zie *Aitzema XLV. Boek*, *bl.* 517-526. 501. 596. 597. 603. 613-617. 635. 638-670.

De Heren Staten, wetende dat men met legers noch vloten, zonder de Goddelyke hulpe, niet kan verrichten, hadden, gelyk boven gemeld is, bevolen, dat men God op alle Woensdagen voor den welstand des Vaderlands zou bidden: maar daarna, ziende dat d' yver in die wekelyke gebeden scheen te verflaauwen, vonden ze eindelyk geraden, dat men dat wekelyk gebed in een' maandelyken vast en bededag zou veranderen: met bevel, dat men op den eersten Woensdag in de maand niet den halven, maar den gehelen dag daar toe zou gebruiken. Dit wierd op den eersten

Het wekelyk gebed word in een' maandelyken vast- en bededag verandert.
G. *Brandt 't Leven van de Ruiter bl.* 459.

1665. Woensdag' van November begonnen, en voort van maand tot maand vervolgt. Hunne Hoog Mog. gaven ook een Plakkaat uit ſtrekkende tot beter bezorging van 's Lands Vloote. Ook beſloten de Staten van Holland een Regiment zeeſoldaten op te rechten. Men heeft ook den Kapers toegeſtaan uit te lopen, en vier maanden in zee te blyven, om hun avontuur op den vyand te zoeken. Men verbood de Groenlandſche Viſſchery, en d' uitvoer van alle gereedſchap en behoefte tot de Walviſchvangſt, voor het gehele toekomende jaar, op verbeurte der ſchepen en goederen. Men gebruikte deze en andere voorzorge, dewyl men te gemoet zag, dat men de matrozen, tot bemanning der oorlogsvlote, in 't voorjaar van noden zou hebben. Die van Enkhuizen, zo na aan zee gelegen, waren by dezen fellen oorlog op dat woeſte element, ook op hunne byzondere verdediging bedacht, en beraamde by voorbate een Ordonnantie op het ſtuk van de Schutters-wacht, en de bewaringe van hunne Stad. Zy verzuimde ook niet hunne Burgers en Ingezetenen in den wapenhandel te oeffenen, en maakten ten dien einde een Ordonnantie voor den Dril-meeſter, waar naar die en de Schutters, welke door hem onderwezen wierden, zich zouden hebben te gedragen. In dit zelve jaar zyn de Heren Burgemeeſteren, volgens vorige Reſolutie geauthoriſeert op de vergadering der Steden van Weſtvrieſland te conſenteren, dat de Munte dezes Landſchap van zes jaren tot meer jaren in ieder Stad zoude mogen blyven.

Ordre tot beter bezorging der vlote. *Aitzema V. Deel, bl.* 509. *Groot Plak. III. Deel, bl.* 219. *Brandt als boven, bl.* 460. 461.

Een regiment zeeſoldaten opgerecht.

De Kapery word toegelaten.

De Walviſch vangſt verboden. *Groot Plakkaatb. III. Deel, bl.* 296.

Ordonnantien voor de Schutters en Drilmeeſter te Enkhuizen. *Keuren van Enkh. bl.* 174. 362.

Men ſtaat toe dat de Munte langer in ieder Stad mag blyven.

Behalven de zorge en rampen van dezen verderffelyken oorlog tegen de Engelſchen, wierden deze Landen noch door een zware plage der Goddelyke Voorzienigheid aangetaſt, toen den vyfden van December een hoge watervloed, verzelt met een ſchrikkelyk onweêr, en harden ſtormwind, vele dyken doorbrak, en den Ingezetenen van Zeeland, Holland, Vrieſland en de Ommelanden grote ſchade toebragt. De dyk tegen het Y brak tuſſchen Durkerdam en Schellingwouw, ſchuin tegen over Amſterdam, op twe plaatſen door, zo dat de Buikſloter-meer, Broeker-meer en anderen Meren, ja ganſch Waterland nu met de daad tot een waterland wier-

Een hoge Vloed. Zie *Oudenhoven van de Cimbren pag.* 107. *Commel. Beſchr. van Amſt. pag.* 1184. *Oudhof Watervl.* 364.

wierden. t' Amsterdam liep het water over den Nieuwendyk, de Warmoesstraat en Nieuwe-markt. En by Sparendam liep het zo hoog over den Slaperdyk, dat het land aldaar alom onder water raakte. De vloed brak tusschen Huisduinen in, en nam den groten Zanddyk weg. Op de Helder spoelden 17. huizen, en op het Nieuwe Diep de Schans weg. De dyk op Texel brak by 't Schild door, het Eiland Wieringen scheurden midden door, en 't Eiland Marken wierd van de Zee overlopen. enz. Dit onweêr was zo zwaar en ongemeen, dat sommigen achtten dat deze Landen sedert het jaar 800. na Christus Geboorte, dergelyk niet was overgekomen.

1665. *Chron. van Medenb. pag. 318. 319 P. de Lange Nederl. Chronyxken bl. 361-363. Aitzema V. D. bl. 508. Holl. Merc. XVI. Deel, bl. 157.*

Met den aanvang van het jaar van zestien honderd zesentzestig, dat gedenkwaardig was, wegens den bloedigen oorlog tusschen de Engelschen en de Nederlanders, was men in deze Landen al vroeg bezig om de vloot toe te rusten. Om daar toe te meer en te ligter volk te bekomen, hadden de Algemene Staten het uitlopen van alle koopvaardyschepen, raazeilen voerende, den eersten van Februarius, op verbeurte van schip en goederen, by plakkaat verboden: als ook de grote en klene visschery, op gelyke penen; waar by de Stad Enkhuizen in hare hoofdnering de Haringvangst geen gering nadeel leed. Het verbod van de Groenlandsche vaart wierd met een nader Plakkaat van den zevenentwintigsten dier maand vernieuwt en bekrachtigt, waarby de Staten verklaarden, hoe zy verstonden, en daar by onveranderlyk zouden blyven, dat, zelfs na het uitlopen van 's Lands vlote, de gemelde vaart t'eenemaal, zonder eenige verandering, het gehele jaar door gedurende, zou zyn en blyven verboden. De Staten van Holland verstonden te dezer tyd, dat men den aanbouw van noch twaalf schepen van oorloge van de grootste soorte zou bevorderen: om te zyner tyd in de plaatse van de genen, die, gedurende den aanstaanden zomer, in eenig gevecht met d' Engelschen, of by storm of ongeval mogten komen te verongelukken, te konnen dienen. Ook wierd goedgevonden, dat de Collegien ter Admiraliteit eenige bequame Lootsen, die ontrent de kusten, gron-

1666. Toerusting ter zee. Het uitlopen der koopvaarders en de visschery verboden. *Groot Plakkaatb. III. Deel, bl. 293. Holl. Merc. XVII. Deel, bl. 25. Groot Plakkaatb. III. Deel, bl. 296.* Den aanbouw van noch twaalf grote schepen worden voortgezet. *G. Brand het Leven van de Ruiter, bl. 464.* Eenige Loorsen in dienst genomen.

1666. Nader verbond met Denemarken. * Den 11. Februarius. Zie *Aitzema V. Deel, bl.* 887-900. Vrankryk verklaart den oorlog tegens Engeland. (1.) Zie *Aitzema IV. D. bl.* 863. † 26. *Jan.* Zie *Aitzema V. Deel, bl.* 911-913. De Stad Enkhuizen krygt Octrooi om hare Magistraten te bestellen. (2.) Zie *Handv. van Enkh. bl.* 118. 119. *Gr. Plak. IV. Deel, bl.* 429. Vrede tusschen de Staten en den Bisschop van Munster. (3.) Zie *Aitzema V. Deel, bl.* 517-526. 645-653. 775. (4.) Zie *Aitzema V. Deel, bl.* 1023. *Hol Merc. bl.* 55.

gronden, rivieren, havenen, en zeegaten van Engeland, en byzonderyk achter en tusschen de banken van Harwits en in 't Konings Diep wel kundig en ervaren waren, in dienst zouden aannemen; ten minsten voor ieder schip één. Niet lang te voren * had de Nederlandsche Staat met den Koning van Denemarken een nader verbond gemaakt, strekkende tot nadeel van Engeland. Men had in Vrankryk, door den Nederlandschen Gezant, den Heer van Beuningen, lang aangehouden, ten einde dat de Koning den Heren Staten, volgens het verbond met hen in den jare 1662. gesloten (1.), tegens de Engelschen, als eerste verbrekers der vrede, zou byspringen. Waar op zyn Majesteit eindelyk † den oorlog, zonder langer uitstel tegens Engeland verklaarde.

Terwyl de gemene zaken in dier voegen stonden verwierven die van Enkhuizen op hun verzoek, den zeventienden van Februarius Octrooi van de Staten van Holland en Westvriesland, dat de drie nieuw gekozen Burgemeesteren dier Stad, en by absentie van iemant van dezelve de presenten al voren onder den eed gebragt zynde, jaarlyks op den eersten January zouden verkiezen zeven Schepenen, uit een dubbeld getal van veertien personen, by de afgaande Burgemeesteren opgestelt en genomineert; welke zeven Schepenen door den Schout in der tyd, of by deszelfs absentie, door den Presiderende Burgemeester onder den eed zouden worden gebragt. De verkiezing van de gemelde zeven Schepenen uit een dubbeld getal, door de afgaande Burgemeesteren opgestelt, pleeg voor dezen aldaar aan den Schout te staan (2.). Diergelyk Octrooi wierd te dezer tyd aan meer andere Steden, en in 't volgende jaar ook aan de Stad Hoorn gegeven. Den achtienden van April wierd de vrede tusschen de Staten der vereenigde Nederlanden, en den Bisschop van Munster, die den ingezetenen van Overyssel, d' Ommelanden, en hunne naburen veel leedt had toegedreven (3.), door bemiddeling van eenige Vorsten gesloten (4.): 't geen den Heren Staten meer ruimte gaf om den oorlog tegens Engeland voor te zetten; ook was men hier door te Enkhuizen en in het Noorderquartier buiten vrezen voor eenigen toeleg van dien Bisschop

ſchop op deze geweſten. Midlerwyle raakte de Nederlandſche vloot gereed om in zee te ſteken, en de Algemene Staten ſtelden tot Opperhoofd over dezelve Michiel Adriaanſzoon de Ruiter, L. Admiraal van Holland en Weſtvrieſland, en voorts tot Hoofdofficieren onder hem, Kornelis Evertſzoon, L. Admiraal van Zeeland, Aart van Nes, L. Admiraal van de Maze, Kornelis Tromp, L. Admiraal van Amſterdam, Jan Korneliſzoon Meppel, L. Admiraal van 't Noorderquartier, Tjerk Hiddes de Vries, L. Admiraal van Vrieſland, de Viceadmiralen de Liefde, van Hulſt, Bankert, Schram en Koenders, en de Schoutenbynacht Jan van Nes, Sweers, Kornelis Evertſzoon de Jonge, Stachhouwer en Bruinsvelt.

1666. De Nederlandſche vloot raakt gereed. Opperbevelhebbers van dezelve. *Zie G. Brand 't Leven van de Ruiter, bl.* 466. *Aitzema V. D. bl.* 803.

In 't midden van Mei quamen eenige Vorſtelyke perſonagien en edelen in Texel, om 's Lands vloot te bezigtigen: te weten de Keurvorſt van Brandenburg, de Prins van Oranje, de Vorſten van Holſtein en Aanhald, Prins Maurits van Naſſau, de Graven van Solms, Dhona, en Hoorne, de Heren van Brederode en van Gent, met vele andere Groten. Zy wierden aan het boord van den L. Admiraal de Ruiter en d'andere Bevelhebbers met alle eere ontfangen, en hunne komſte veroorzaakte grote vreugd en gejuig onder 't volk, inzonderheid het byzyn van den Here Prinſe van Oranje. De Matrozen, maakten daar over een groot geroep, dat ver klonk: 't was niet dan *lang leef de Prins: lang leef de Prins van Oranje.* De Ruiter liet het volk alle ſcheepsoeffeninge doen, ook twe jagte of klene fregatten, van de Kapiteinen Pieter Wynbergen en Dirk de Munnik, een ſpiegelgevecht houden: zy gingen tegen elkanderen aan, en gaven d'een den ander, in 't voorby zeilen, met los kruid de lage: waar in de Vorſten en Heren groot vermaak ſchiepen. Ook wierd het volk op d' Admiraalsſchepen elk met vyftien ton zwaar bier beſchonken. Den volgenden dag tegen het vallen van den avond voer dit Vorſtelyk gezelſchap, verzeld met de ſloepen van alle d'oorlogſchepen, weêr naar den Helder. Men had de Ruiters Matrozen met ontrent honderd zilvere dukatons op den naam van zyn Keurvorſtelyke

De Keurvorſt van Brandenburg, de Prins van Oranje en andere Groten, komen 's Lands vloot bezigtigen. *Den 16. Mei. G. Brand het Leven van de Ruiter, bl.* 467. *Holl. Merc. bl.* 55. Men doet hen alle eere en vermaak aan.

Zy geven het volk vereeringen; en varen weêr naar de Helder.

1666. lyke Doorluchtigheid vereert: ook zag men, toen de Heren aan land quamen, eenig goud en zilver onder 't volk te grabbel werpen.

't Getal der schepen van deze vloot: en daar onder elf van 't Noorderquartier.

Zie G. Brand het Leven van de Ruiter, bl. 468 - 471. Aitzema V. Deel, bl. 697. Holl. Merc. XVII. Deel, bl. 80.

Deze vloot bestond uit twe en tzeventig oorlogschepen, dertien fregatten, vier advysjagten, negen branders, één kits en drie hoekboten: hier onder waren elf oorlogschepen wegens het Collegie van 't Noorderquartier, te weten: De L Admiraal Jan Korneliszoon Meppel voerende het schip Westvriesland voorzien met acht en tzeventig stukken, drie honderd vier en negentig mannen; de Viceadmiraal Volkert Schram het schip de Pacificatie met drie en tzeventig stukken, drie honderd zeven en twintig mannen; de Schoutbynacht Fredrik Stachhouwer, het Schip 't Wapen van Enkhuizen met twe tzeventig stukken, drie honderd en acht mannen; de Kapiteinen Adriaan Houttuin, de Prins van Oranje met twe en zestig stukken, twe honderd twe en veertig mannen; Jan Krook, de Hollandsche Tuin met zes en vyftig stukken, twe honderd acht en dertig mannen; Graaf Jan van Hoorne, Gelderland met vier en zestig stukken, twe honderd en tachtig matrozen en veertig soldaten; Govert 't Hoen, Josua met vier en vyftig stukkën, twe honderd acht en twintig man; Pieter Klaaszoon Wynbergen, 't Noorderquartier met zestig stukken, twe honderd zes en tachtig man; Kornelis Viktol, Kaleb met achtenveertig stukken, twe honderd negen en twintig man; David Vlug, 't Wapen van Nassau met zestig stukken, twe honderd vyftig man; en Adriaan Berkhout, voerende het schip de drie Helden Davids met acht en veertig stukken, twe honderd acht en twintig man: samen uitmakende zes honderd vyf en tzeventig stukken, drie duizend en vyftig koppen. In Noordholland bleven noch vyf schepen leggen, by gebrek van volk, te weten, de Kapiteinen Klaas Anker, voerende het schip d' Eendragt met vierenveertig; Kornelis Jacobszoon de Boer, de Rode Leeuw met zesenveertig; Klaas Valehen, 't Wapen van Medenblik met zesenveertig; Jan Maauw, 't Kasteel van Medenblik met dertig; en Gerrit Posthoorn, 't Wapen van Hoorn met dertig stukken geschuts.

Den

Den eersten van Junius, en eenige van de volgende dagen, raakte 't meeste gedeelte van 's Lands vloot, met verscheide winden, uit de gaten van Texel in zee, waar by zich kort daar na de schepen van Zeeland, uit de Maze en Vriesland voegden. De Engelsche vloot bestaande uit éénentachtig oorlogschepen, behalven de kitsen en branders, onder het bevel van Prins Robbert, en den Generaal Monk, Hertog van Albemarle, liep niet lang daar na ook in zee. Deze twee vloten kregen den elfden van Junius malkanderen in 't gezigt, en raakten kort na den middag, tusschen Duinkerken en Noordvoorland (den hoek van Engeland, die tusschen het kanaal en de riviere van Londen uitstrekt) met elkanderen in een verschrikkelyk gevecht, dat tot 's avonds ten tien uren duurde; doch de volgende dagen, te weten, den twaalfden, dertienden en veertienden dier maand, t' elkens weêr met grote hevigheid en verwoedheid hervat wierd. In deze vier vermaarde zeeslagen, betoonde de L. Admiraal Generaal de Ruiter een verwonderens waardige voorzichtigheid, beleid en dapperheid, gelyk ook de andere Opperhoofden van de Nederlandsche vloot, waar onder ook de L. Admiraal Meppel, de Viceadmiraal Schram, en de Schoutbynacht Stachhouwer van Enkhuizen, en andere Bevelhebbers en Kapiteinen, grote blyken gaven van eene mannelyke kloekmoedigheid en onvertzaagheid. De Nederlanders behaalden hier op de Engelschen, die t' elkens de wyk namen, eenen volkomen zege, die nochtans den overwinneren op veel bloeds stond. Behalven den L. Admiraal Kornelis Everts zoon, en den Viceadmiraal van Hulst, heten hier het leven de Schoutbynacht Stachhouwer, de Kapiteinen Ottho van Treslong, Pieter Salomonszoon, Pieter Janszoon Uitenhout, Wouter Wyngaart, Adriaan Houttuin, Simon Blok, en ontrent achthonderd matrozen of soldaten. Op de schepen van het Noorderquartier waren vierentachtig doden en honderd en drie gequetsten; waar onder de L. Admiraal Meppel had veertien doden en vierentwintig zwaarlyk gequetst; de Viceadmiraal Schram tien dood en zestien gequetst; de Schoutbynacht Stachhouwer, hy zelf en noch

1666.

De Hollandsche vloten raken in zee.

Zie G. Brand het Leven van de Ruiter, bl. 468-478. Aitzema V. Deel, bl. 813. Zie Holl. Merc. XVII. Deel, bl. 78.

Vier schrikkelyke zeeslagen tusschen die vloten.

Zie Brand als boven bl. 478-496. Aitzema V. Deel, bl. 698-700. Holl Mer. bl. 81.

De Nederlanders behalen den zege op de Engelschen.

Brandt als boven bl. 496. Aitzema als boven en bl. 711-716.

Het verlies aan wederzyde.

Aitzema V. Deel, bl. 715.

1666. negentien dood en acht gequetst: de Kapiteinen Govert 't Hoen vier doden; Pieter Wynbergen elf doden en negen gequetsten; Adriaan Teding Berkhout acht doden en vier gequetsten; Johan Belgicus van Hoorn zeven doden en vier gequetsten; Jan Krook twe doden en vier gequetsten; Cornelis Victol vyf doden en elf gequetsten; David Vlugh vyf doden en veertien gequetsten; en Houttuin dertien doden en vyf en dertig gequetsten. Aan de Engelsche zyde was 't verlies ongelyk groter, en men achtte dat het getal hunner doden vyf of zes duizend menschen beliep, en daar onder de Viceadmiralen Willem Barkley, en Christoffel Mings, met verscheide Kapiteinen. Ontrent drie duizend Engelsche gevangenen wierden in 's Lands havenen opgebragt, onder welken ook Georg Askue Admiraal der Witte vlagge. Drieentwintig oorlogschepen hadden de Engelschen verloren, waar van zeventien waren verbrand, in de grond geschoten, of gezonken: zes andere schepen zyn in Holland opgebragt. De Nederlanders hadden vier schepen verloren, die alle verbrand waren. De Raadpensionaris de Wit onderzocht naaukeurig hoe zich alles van dag tot dag in 't gevecht had toegedragen, en stelde daar uit een verhaal op van den slag, 't welk daar na ter vergaderinge van hunne Hoog Mog. wierd gelezen, en op hunne ordre in druk uitgegeven, om alle de wereld hunne overwinning, die de Engelschen zich ydelyk poogden toe te eigenen, te doen blyken. De Heren Staten Generaal besloten een algemenen dank- en bededag over alle de vereenigde Provincien uit te schryven, en daar toe te stellen den dertigsten van Junius, om ten zelven dage God te danken over de verkregene victorie tegens de Engelsche vloot, en te bidden om verderen zegen: bevelende wyders ten zelven dage alomme tekenen van blydschap over de gemelde overwinning te tonen, met het luiden van klokken, branden van vuren, en lossen van geschut; gelyk ook ten gestelden dagen in de steden en dorpen dezer Landen geschiedde.

De Wit stelt een verhaal van den slag op.

Zie *Aitzema V. Deel*, *bl.* 706-711. *Nederl. Zeehelden*, *bl.* 683-693. *Holl. Merc. bl.* 85-91.

Men houd een Dank- en bededag, en viert alom over d' overwinning.

G. Brandt als boven, *bl.* 499. 500 *Aitzema bl.* 704. 711.

Het Lyk van den Schoutbynacht F. Stachhouwer word te Enkhuizen begraven.

Twe dagen voor het houden van dezen dank- en bededag, te weten den achtentwintigsten van Junius, wierd het Lyk

van

van den dapperen en voor het Vaderland gesneuvelden Schout-bynacht Fredrik Stachhouwer, binnen de Stad Enkhuizen zeer statelyk, en onder den toevloed van een grote menigte van menschen, begraven: eenige Compagnien gewapende burgers verzelden deze Lykstacy. Zeker Dichter vereerde te dezer tyd 's Mans roemwaardige gedachtenisse met een fraai Lyk-vaers, 't geen zyne dappere heldedaden meldde, en in dit zelfde jaar, kort na zyne begraafnis, te Enkhuizen door den druk wierd gemeen gemaakt, onder den volgenden titel: 1666. Lyk-klagt over zyn dood.

LIJCK-KLACHT,

Over de ontijdige Doodt van den vromen Manhaften en Kloeckmoedigen Zee-heldt,

DE E. HEER

FREDRICK STACH-HOUWER,

SCHOUT BY NACHT

Van Hollandt en West-Vrieslandt, onder het Ed: Mog: Collegie ter Admiraliteyt in West-Vrieslandt en 't Noorder-quartier.

Zijnde glorieuselijk voor 't Vaderlandt gestorven, in de bevochten Victorie tegen de Engelsche, op den 14^den.^ en begraven den 28. Juny 1666.

MOest u, O! FREDERIJCK,
Soo ongeluckighlyck
Een kloot, de Doodt doen smaken?
Moest BRITTENS vluchtend' loot
Uyt hun verwoeste Vloot
U moedigh Herte raken?

Die door den roock en 't vyer
Dan gins, dan weder hier,
De baren hebt door-vlogen;
Om 's Vyandts moedigheyt,
Door uwe strijdtbaerheyt
Te dempen naer vermogen.

Om door u dapp're handt,
U VADERS STADT en Landt,
t'Herstellen in dien luyster
Van zegen, roem en eer:
Om 't licht en glans nu weêr
Te trecken uyt het duyster.

Te setten op den Throon,
Te niet te doen dien hoon
En schimp, te langh geleden:
Te breecken hunne maght,
Te temmen hare pracht,
Verr' boven recht en reden.

U Oogh-wit is volbraght,
Door 's HEEREN gunst en kracht,
(Diens name zy geprezen.)
Maer ach! een wee-geklagh,
Een droev' en nare dagh
Is onder ons geresen.

Ter oorsaeck MOEDIGH HELDT
Dat ghy zyt neêr-gevelt
In 't bloeyen uwer dagen,
In krachten, in verstandt,
Hebt ghy u 's levens pandt
Den Lande opgedragen.

Al strijdend' als een Leeuw,
Niet achtend' op 't geschreeuw
Der jammerlijck gewonde;
't Getal van dien, hoe groot
En swaer, en veel, noch Doodt,
U niet af-schricken konde:

Maer gaf u meerder hert,
En wierd' daer door getert
U stoute Ziel, tot wraecke,
Om met een versche moedt
In vlam, in gloedt en bloedt
Te staen voor onse sake.

Te strijden voor ons Landt,
Volstandigh in den brandt
Van Swavel, Roock en Donder:
Te vechten handt aen handt
Voor d'eer van NEDERLANDT
Tot 's vriendts en 's vyandts wonder.

WAt wonder nu? dewijl
Hy voormaels in BRASIJL
Al gaf een proef en teecken,
Waer uyt men kond' voor-sien
Wat namaels soud' geschiên,
En hier nu is gebleecken.

Daer van is een bewijs,
Den SPECK en PORTUGIJS,
En MOOR, en INDIANE;
Van 's VADERS wijs beleyt
En 's BROEDERS dapperheyt
By den AMERICANE.

Soo vecht een vroom Soldaet
Voor d'eere van den Staet,
En om de goede name:
Soo vocht dees' BATAVIER
Wel eer, en nu oock hier
Uyt plicht, om lof en fame;

Tot schrick van ASCQ en MONK,
Tot HOLLANDTS eer en pronck,
Tot CARELS smaedt en schande;
Om HEYD' en JORCK doen sien
Wat wonder kan geschien
Door d'OPPER-CONINGS hande.

DIt moedigh Opper hooft
Is schielik ons ontrooft,
Diens doodt wy seer beklagen:
STACH-HOUWERS waerde naem
Die moet de vlugge faem
Door al de wereldt dragen.

En stellen klaer ten thoon
Dat hy was een Pattoon,
Van onvertsaegde Helden:
Wy hebben alle stof
Om zyn verdiende lof
Gestadelijck te melden.

En dat sijn naem voortaen
In 't Helden Boek magh staen,
Op dat men staeg magh weten
Hoe dese SCHOUT BY NACHT,
(Ter eeren zyns geslacht)
Hem eerlijck heeft gequeten.

Ge-

Geleydt ghy burger schaer
Dit Lijck na 't Graf, om daer
Te rusten van die laste,
Daer hy voor 't VADERLANDT,
In 't Oorloghs wreede brandt,
Tot in der doodt op paste.

Rust zael'ge ziele, rust,
Geniet u hertens lust,
By Godt in volle eere,
Ontfangt der Helden kroon,
Die u schenckt tot een loon
Den alder Heeren Heere.

H. H.

's Lands vloot, die na dit gevecht voor het grootste gedeelte binnen de Wielingen was gelopen, (zynde ook eenige schepen in 't Goereêsche gat en in Texel ingekomen) om zich te herstellen en van het nodigen te voorzien, liep den vierden van Julius en eenige volgende dagen weêr in zee, sterk drie en tzeventig oorlogschepen, zestien fregatten, tien advysjagten, en negentien branders; t' samen honderd en achtien zeilen, behalven het kleen vaartuig, dat de vivres en andere behoeftigheden voerde. Die van het Noorderquartier hadden by deze vloot veertien oorlogschepen en twe fregatten, gevoert door den L. Admiraal Meppel, den Viceadmiraal V. Schram van Enkhuizen, Govert 't Hoen, die in plaatse van den in den vorigen slag gesneuvelden Fredrik Stachhouwer was Schoutbynacht geworden, en de Kapiteinen Jan Krook, David Vlug, Sergeant Majoor Graaf van Hoorn, Pieter Klaaszoon Wynbergen, Adriaan Berkhout, Kornelis Jakobszoon de Boer, Jan Hek, Klaas Anker, Klaas Valehen, Hendrik Visscher, Pieter Kersseboom, Gerrit Klaaszoon Posthoorn, en Jan Mauw. De meeste van deze Bevelhebbers waren burgers van Hoorn en Enkhuizen. De Engelsche vloot, onder het opperbevel van den Generaal Monk, Hertog van Albemarle, was sterk ontrent tnegentig oorlogschepen, en negentien of twintig branders. Beide deze vloten, die ieder in drie Esquaders verdeelt waren, raakten den vierden van Augustus ontrent den middag, in de Noordzee ontrent acht mylen ten Noordoosten van 't Noordvoorland, met elkanderen in een schrikkelyk gevecht, daar van weêr kanten zeer hardnekkig wierd gevochten. De L. Admiraal de Ruiter wierd aan alle kanten fel aangetast, doch hy bood dapperen tegenstand, maar wierd door den L. Admiraal Tromp en andere niet behoorlyk ondersteunt. De

1666. 's Lands vloot loopt weêr in zee. *G. Brandt als boven, bl.* 503. *Holl. Merc. bl.* 113. *enz. Aitzema V. Deel, bl.* 819. 821. *enz.*

Raakt met d' Engelsche in een schrikkelyk gevecht. *G. Brandt als boven, bl.* 13 *enz. Aitzema V. Deel, bl.* 826. 827.

1666. Kapiteinen Rut Maximiliaan, Hugo van Nyhof en Kornelis van Hogenhoek, de Ruiters seconden wierden doodgeschoten. Ook sneuvelde Jeuriaan Poel, Kapitein op het fregat de Vrede. De L. Admiraal Jan Evertszoon wierd zyn been afgeschoten, daar hy aan overleed. Tjerk Hiddes, L. Admiraal van Vriesland, verloor ook zyn been en leven. De Viceadmiraal Koenders stierf insgelyks aan etlyke wonden; ook sneuvelde Kapitein Henrik Vroom. Het sneuvelen van deze Bevelhebbers door eenige ongelukkige schoten, in 't begin van 't gevecht, veroorzaakte zodanige flaauhertigheid en wanorde onder de Zeeuwsche en Vriesche schepen, dat het gansch Esquader ten één uren na den middag begon te wyken, zonder op het schieten van dien Generaal de Ruiter, die zeer hevig wierd bevochten, tot stand gebragt te worden of tot zyne hulpe af te komen. De Ruiter hebbende zo veel vyanden op den hals, en door weinige geholpen wordende, vond geraden het meeste gros der afwykende schepen met kleen zeil te volgen, en is dus al slaande, en te gelyk afwykende, langzaam zuidwaards afgezakt: want zyn schip was zeer reddeloos geschoten, en hy had zo veel doden en gequetsten, dat men met het geschut geen genoegzame tegenweêr kon doen, hopende te vergeefs op den L. Admiraal Tromp, die met het Amsterdamsch en Noordhollandsch esquadre het Engelsch esquadre van de blaauwe vlagge op de vlugt slaande en onvoorzichtig vervolgende, daar door wel drie mylen van de Ruiter was afgeraakt. De L. Admiraal van Meppelen raakte onderwylen ook in een scherp gevecht met den Engelschen Viceadmiraal van de blaauwe vlagge, dien hy ettelyke uren lang op zyde lag. D'aanvechting en tegenweêr was by na even zwaar. De gemelde Viceadmiraal wierd wel drie of vier malen met versch volk versterk, maar des nietemin door den L. Admiraal van Meppelen met zo grote dapperheid bejegent, dat hy moest by steken, en over staag wenden. Dan van Meppelen was zo doornagelt, dat hy naauwlyks kon zee houden, en al aan 't zinken was: hy had vyf voet water in 't schip, en zyn onderste laag kruid stond in 't water. Doch

met

met grote naarstigheid kreeg hy het schip weêr dicht. Zyn grote mast was op zeven plaatsen doorschoten. Eenige Kapiteinen van 't Noorderquartier stonden hem trouwelyk by, en 't koste zynen Schoutbynacht Govert 't Hoen 't leven. Hy zelf had honderd zo doden als gequetsten. Zyn Kapitein Ysbrant Klemenszoon wierd het been aan stukken geschoten, en zyn twe Luitenants wierden swaarlyk gequetst. De Ruiter wierd op den volgenden dag op nieuw en streng bevochten, en bevond zich in grote nood, doch wierd van den L. Admiraal van Nes, en den Kapitein David Vlug van Enkhuizen, die zich meest achter hem en dichtst by de Engelschen hield, trouwelyk geholpen, tot dat hy dus al vechtende begost met zyn byhebbende schepen de banken te naderen, en binnen de Wielingen liep, daar de L. Admiraal Tromp met zyn esquader den volgenden dag ook aanquam. Dit was het einde van dien ongelukkigen zeeslag, in welken de Nederlanders echter maar twe, doch de Engelschen wel vier of meer schepen verloren. Ook waren velen van hen zwaar getroffen, en hadden zeer grote rampen gekregen. Maar al verloren de Engelschen meer schepen, zy hielden de zee, daar hunne overwinning in bestond, en men zag ze den zevenden van Augustus met ontrent tachtig zeilen, kleen en groot, voor gaats in Schoneveld leggen. Daar en tegen wierd deze aftogt van de Ruiter, zonder één éénig schip van zyn esquader te verliezen, by hoge en lage standspersonen, zeer geroemt, en verdiende by verstandigen zo groten lof, als hy ooit in eenigen zeeslag had bevochten.

1666. Holl. Merc. bl. 119. Aitzema V. Deel, bl. 827.

Midlerwyle wierd de vloot weêr toegerust en herstelt, en men liet eenige van de meestbeschadigde schepen beoosten van de stad Vlissingen zeilen, om ze te spoediger weêr toe te maken. De schepen die zulks van noden hadden, waren zesentwintig in getale; waar onder zes uit het Noorderquartier, te weten, Westvriesland gevoert door den L. Admiraal Meppel, Nassau door Kapitein David Vlug, Gelderland door Graaf Jan van Hoorn, 't Wapen van Enkhuizen door Pieter Kersseboom, Pieter Klaaszoon Wynbergen, en Kornelis Jakobszoon de Boer, welke alle te Hoorn en

's Lands vloot word weêr herstelt. *G. Brandt als boven, bl. 523. enz.*

Enk-

1666. Enkhuizen t' huis hoorden. De L. Generaal de Ruiter had zyn ongenoegen wegens het doen en beleid van den L Admiraal Tromp in 't gevecht, ter zaken dat hy zo laat t' zeil ging, om by den vyand te komen, en zo lang van de vlag vlag bleef, aan de de Heren Staten, en aan die van de Admiraliteiten, te kennen gegeven: en alhoewel Tromp zich zocht te verſchonen, zo wierd hy nochtans, door de Staten van Holland, volgens het beſluit van de Heren Edelen en de meeſte ſteden van zyn ampt verlaten. Doch eenige leden waren hier tegen. Die van Enkhuizen verſtonden ook, dat men de zaak moeſt zien by te leggen: dan men bleef door meerderheid van ſtemmen by het gezegde beſluit, en men ontſloeg hem van zynen dienſt, met bevel van in den Hage te blyven tot nader ordre, zonder naar de vloot te gaan of te ſchryven, op pene van ſchuldig gehouden te worden aan muitery. Hy beloofde dit te zullen nakomen. Men ſtelde ten zelven dage tot L. Admiraal onder het Collegie van Amſterdam den Heer Willem Joſeph van Gent, in plaatſe van Tromp; tot Viceadmiraal den Schoutbynacht Iſaak Sweers, in plaatſe van Van der Hulſt; en den Kapitein Jan Gidionſzoon Verburg tot Schoutbynacht in plaatſe van Sweers: voorts den Kapitein David Vlug van Enkhuizen tot Schoutbynacht onder het Collegie van 't Noorderquartier in plaatſe van Govert 't Hoen

D' Engelgelſche verbranden veel koopvaarders in 't Vlie. *Commelin Beſchr. van Amſt. bl. 1194. Chron. van Medenb. bl. 302. 304. Holl. Merc. bl. 120. 121.*

Ondertuſſchen wierd in Zeeland dag en nacht gearbeid, om de Vloot te herſtellen en van alles te voorzien: maar terwyl men daar mede bezig was zeilde d' Engelſche vloot naar 't Vlie, daar ze, onder het beleid van eenen ontaarden Hollander, Laurens Heemskerk genaamt, te voren om zyn laſhertigheid gebannen, den negentienden van Auguſtus, met een oorlogſchip, branders en ander kleen vaartuig, met eenen voorvloed, binnen den Vlieſtroom liepen, en eerſt twe oorlogſchepen, aldaar op de wacht leggende, ſchoon ze zich wel verweerden, in den brand ſtaken; waar na ze met het kleen vaartuig op de daar leggende koopvaarders, waar van het volk met de boten en chaloupen vlugtte, aanvielen, en dezelve verbranden: en of ſchoon eenige hunne kabels kapten, om met den

vloed

vloed inwaart te dryven, zo wierden ze echter door deze brandstichters, die in de chaloupen zynde hunne riemen te baat hadden, achterhaalt en aangesteken. Men telde daar toen over de honderd, anderen zeggen ontrent honderd en vyftig koopvaardy-schepen, daar onder zevenentwintig Moskovisch- en eenige Guineesch-vaarders, die alle klaar lagen om met den eersten goeden wind uit te lopen. Deze schepen waren niet alleen door de Gecommitteerden der Heren Staten, Gerard Hasselaar van Amsterdam, en Jakob Baart van Alkmaar, gewaarschouwt, maar hun ook belast binnewaarts, en naar de havens daar ze van daan quamen te lopen: maar zy hadden geen oogen om het gevaar te zien, voor dat hen het quaad overviel. Door dezen ramp wierden vele kooplieden en reders van Amsterdam en de steden van dit Noorderquartier niet weinig getroffen; inzonderheid der stad Hoorn, die meer schepen daar by verloor, dan een van alle d'andere steden. Den volgenden dag traden d'Engelschen op het Eiland der Schelling aan land, koelden hun moed aan een deel weerloze menschen, en staken het Westeinde, boven de wind, in den brand, waar door wel haast drie honderd en vyftig huizen in kolen lagen, konnende de Inwoonders niet anders dan vlugten, en slechts zo veel bergen als zy dragen konden. Vele lieden wierden daar door tot grote armoede gebragt, doch daar na door de liefdadigheid eeniger mededogende Ingezetenen van ons Vaderland vertroost. Na dat de Engelschen dit alles verricht hadden, staken ze weêr in zee; doch een van hunne Oorlogschepen, genaamt Breda, met zestig stukken, dat met mond behoefte en andere noodzakelykheden naar de vloot was gezonden, geraakte op de Helder aan den grond, wordende het volk dat 'er op was, sterk honderd en zestig mannen, gevangen, en het schip verbrand.

1666.

F. *Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl.* 25.

Ook verbranden zy op 't Eiland der Schelling 350. huizen.

Onpartydig Chron. op dit jaar. Holl. Merc. bl. 122.

Onderwylen hadden de Heren Staten van Holland allen Predikanten, in de steden en ten platten lande, ernstig doen aanmanen, om in deze bekommerlyke gestelteniss van tyden en zaken, niet alleen op de maandelyke bededagen hunne predikatien en gebeden, naar gelegentheid van den tyd,

Den Predikanten word gelast de gemeente tot boete en gebeden te vermanen.

G. Brandt als boven, bl. 534. *Holl. Merc. bl.* 144.

1666 tyd, met byzondren nadruk te doen, en Gods zegen over 't lieve Vaderland af te bidden; maar ook dat zy alle mogelyken ernst en yver zouden bybrengen, ten einde de toehoorders tot rechte boetvaardigheid mogten worden gebragt, en te gelyk opgewekt om in hunne byzondre huizen ten zelven einde dagelyksche gebeden tot God uit te storten, en om zynen goedertierenen bystand te smeken. Ook volgden d' andre Provincien dit godvruchtig spoor. Voorts wierd ordre gestelt op den aanbouw van twaalf nieuwe grote oorlogschepen. De vloot herstelt en toegerust zynde, liep in het begin van September weêr in zee, doch voerde in dit jaar van belang niets uit. Te dezer tyd heeft men al wederom tot behoud en securiteit, inzonderheid van den vier Noorder-Koggen Zeedyk, aan hunne Ed. Groot Mog. voorgedragen, het bedyken van het Koegras, om alzo het Eiland Wieringen aan het vaste land te trekken, en voor Kolhorn en Geestmer-Ambacht, Schager en Niedorper-Koggen, mitsgaders den vier Noorder-Koggen Zeedyk, een dode kom, en verlandinge door slib of slibber * aan te winnen, Dit wierd wel onderzocht, en men maakte daar van op ordre van hunne Ed. Groot Mog. kaarten, bestekken, en uitrekeningen van de kosten; dan is wederom, zo wel als alle voorgaande pogingen daar ontrent, blyven steken. De Heren van Medenblik maakten naderhand die zaak wel weêr levendig, dan na veel raadplegingen en onderzoek, is echter alles vruchteloos en zonder gevolg gebleven. In de maand October quamen drie Oostindische Retourschepen in de havenen dezer Landen gelukkig binnen, die daar na van noch twee andere, waar onder ook één voor de Kamer Enkhuizen, welke door storm van de overigen waren afgedwaalt, gevolgt wierden. Het Enkhuizer schip wierd by Noorwegen door den storm afgemat, noch door drie Schotsche Kapers geplaagt, doch geraakte behouden in de Zond, en het ander Oostindisch-schip voor Glukstad op de Elve, van waar zy daar na in het Vaderland quamen. Een ander Retour-schip, *Kalf* genaamt, bleef in 't inkomen van 't Vlie, wordende van tzeventig personen

's Lands Vloot loopt weêr in zee.

Aitzema V. Deel, bl. 827. *enz. Holl. Merc. bl.* 143. *enz.*

Men zoekt 't Eiland Wieringen aan de vaste wal te trekken.

S. Lakeman Ontwerp, bl. 5.

* *Dit is eigentlyk de aard- of klay-achtige stoffe, die de zee by Vorm opwerp.*

Doch vruchteloos.

Eenige Oostind. schepen komen binnen

Zie *Holl. Merc bl.* 156-158.

ſonen alleen tweëntwintig geborgen: des niettegenſtaande liepen de Actien van de Maatſchappy op vier honderd. 1667.

In de maand Januarius dezes jaars vroor en ſneeuwde het heftig; ruim zes weken ſtond de vaart geheel ſtil; daar na dooyde 't en was drie weken open water. Maar het merkwaardigſte is, dat het op den 16. Maart zo hart begon te vriezen, met eenen Noordooſten wind, dat den 17. 't Y toelag, en men 'er den 18. van Nieuwen en Durgerdam, lang het Ys naar Amſterdam overliep; de gehele Zuiderzee was zo ſchielyk toegevroren, dat vele, zo inkomende als uitgaande Schepen, op zulk een' onverwachte vorſt niet verdacht wezende, in Zee bevroren raakten: men liep den 25 dier Maand noch over het Y, en den 26. 's morgens gingen 'er noch drie jonge Gaſten over van Amſterſtam naar Waterland; doch 's avonds zag men de Waterſchepen voor de ſtad zeilen. Den eerſten van April lieper 'er noch menſchen voor Uitdam of Schepeldoekshaven op de Zee, en een Vrouw zat 'er op en ſpon. Ter zelver tyd vroor de Rivier de Elve terſtond zo vaſt toe dat het Ys daar in by de drie weken ſtaan bleef; en veel Viſſchers, die van Hamburg en Altona naar Zee op den vangſt uitgingen, waren met hunne Vaartuigen ten dele omgekomen, ten dele zo deerlyk geſtelt, dat zy door verlies van hunne Handen en Voeten, Neuzen en Oren, onbequaam zyn geworden, om hun brood te verdienen.

Harde en lange Winter. *Beſ. van Amſt. bl.* 1184.

Deze ſtrenge nawinter had de toeruſting van 's Lands oorlogsvloot wat vertraagt; doch het weder wat zachter wordende heeft men een ongemenen yver beſteed om die klaar te maken en in Zee te brengen, terwyl de Staten op het beſtier van dezelve de nodige ordres ſtelden. Den zeſden van Junius liep 's Lands vloot, voor zo veel die vaardig was, uit Texel in zee, onder het Oppebeſtier van den L. Admiraal de Ruiter en den Heer Cornelis de Wit, Ruart van Putten en regerend Burgemeeſter der Stad Dordrecht, als Gevolmagtigde en Gedeputeerde van hunne Hoog Mog. op de vloot van den Staat. Den dertienden was de vloot, die men in drie Eſquadres verdeelt had, tot éénentzeſtig ſchepen en fregatten van oorlog aangegroeit, waar onder 'er

's Lands vloot word gereed gemaakt. *G. Brandt Leven van de Ruiter, bl.* 554-562.

Loopt in zee. *G. Brandt als boven bl.* 563. *'t Leven der Nederl. Zeehelden, bl.* 709. *enz.*

1667. zeven waren uit het Noorderquartier, te weten, de L. Admiraal Jan Cornelisz. Meppel, voerende het schip Westvriesland; de Viceadmiraal Volkert Schram het schip de Pacificatie; de Schoutbynacht David Vlug het schip 't Wapen van Utrecht; en de Kapiteinen Gerrit Boos, Jan Hek, Pieter Klaasz. Wynbergen, en Jan Jansz. Maauw, voerende de schepen Willem Prins van Oranje, Justina van Nassau, 't Noorderquartier, en Kaleb. By deze vloot waren ook veertien Branders, benevens vele galjoots en advysjagten. Den volgenden dag wierd ze door een' harden storm overvallen, die vele schepen beschadigde, en quam den zeventienden voor de rivier van Londen of het Konings Diep ten anker; daar men na het houden van twe Krygsraden daags daar aan besloot, met zeventien van de ligste schepen en fregatten, nevens vyf advysjagten, eenige galjoots en boots de rivier van Rochester op te zeilen, en de Engelsche schepen en fregatten trachten te bevechten en te vernielen. Het bevel over deze zeventien schepen wierd gegeven aan de L. Admiraal van Gent, den Viceadmiraal Johan de Liefde, en den Schoutbynacht David Vlug. De Burgermeester en Ruart de Wit begaf zich op het schip van den L. Admiraal van Gent, om dezen togt zelf in persoon by te wonen. Den negentienden gingen ze 's morgens ten vier uren met den voorvloed onder zeil, en laveerden met een Zuidwesten wind het Konings Diep op. Den volgenden dag quamen ze voor de Riviere van Rochester, namen het Fort Charnesse in, 't geen ze des anderendaags met veel oorlogs- en scheeps-behoeften, die 'er in waren, plunderden en verwoesten, ook lieten ze de gronden en diepten van de Riviere onderzoeken. Midlerwyle zag men den L Admiraal Aylua, met de Vriesche schepen uit het Oost naar 's Konings Diep komen. Graaf Jan Belgicis van Hoorn, voerende het schip den Eenhoorn van 't Noorderquartier, te voren door gebrek van volk opgehouden, quam insgelyks ontrent dezen tyd by de vlagge. Des zelven daags zeilde de L. Admiraal de Ruiter met het gros der vlote voort tot voor Quinenborg, om aldaar den Teems of de Riviere van Londen bezet te houden, en liet den

Word door storm overvallen.

Koomt voor de Rivier van Londen.

G. Brandt bl. 567-570. 't Lev. der Zeeh. bl. 715. enz. Holl. Merc. bl. 79. enz.

Men besluit de Rivier van Rochester op te zeilen.

Men neemt het Fort Charnesse in.

Brandt bl. 571. 572. 't Lev. der Zeeh. bl. 717. 720.

Het gros der vlote hout de Rivier bezet.

Brandt 573.

den L. Admiraal Aylua en den Viceadmiraal Schram met brieven weten, dat ze met hunne ſchepen zouden volgen. Daar na heeft de Ruart den Viceadmiraal Enno Doedes met zyne ſchepen, en den L. Admiraal de Ruiter in Perſoon met alle de branders by zich ontboden. Men voer toen den tweëntwintigſten van Junius naar de Riviere van Rocheſter of Chattam. Daar lagen vier Engelſche branders dwars in de Riviere gezonken om de doorvaart te beletten. Wat beneden het kaſteel van Upnor hadden zich zes Engelſche ſchepen, een weinig van den anderen afgeſcheiden, bequamelyk geplaatſt, en hier hadden ze ook twe grote ſchepen gezonken om de Rivier te ſtoppen, die ze daar ook met een dikke yzere ketting, lopende over katrollen, die op vlotten dreven, hadden geſloten. Achter die ketting beneden het kaſteel van Upnor lagen vier van hunne ſchepen, en twe fregats boven de ketting Aan beide de zyden van de ketting op het land waren twe bateryen, ieder met acht ſtukken, die gedurig ſchoten, ook lagen daar etlyke muskettiers, die inſgelyks vuur gaven. Doch niettegenſtaande dit alles heeft Kapitein Jan van Brakel, behorende onder 't Collegie ter Admiraliteit te Rotterdam, met een helden ſtuk den weg ter overwinning gebaant, en zeilde met zyn ſchip, de Vrede, dat een ſlecht fregat was, en ligt gemonteert, met een grote onverzaagtheid voor uit en over de ketting, en veroverde als in een ogenblik een Engelſch ſchip genaamt Jonathan, ſchoon de vyanden van de ſchepen en bateryen hevig op hem kanonneerde. De Commandeur Jan Danielſzoon van den Ryn, met het brandſchip Pro Patria van Brakel volgende, zeilde recht op de ketting aan, zo dat ze brak, en hy een twede Engelſch ſchip Matthias geheten, aan boord ley zyn dreg vaſt hechtte, en 'er den brand in ſtak. Doch eenige melden dat de ketting door ordre en beleid van den Schoutbynacht David Vlug wierd los gemaakt, brengende of zendende eenige matrozen aan land, die een der yzere bouten, daar ze aan vaſt was, braken: en dat die bout noch heden ten dage t' Enkhuizen, ter gedachteniſſe van dit ſtout beſtaan, werd bewaart. Ver-

1667.

Men vaart naar de Rivier van Rocheſter. *Brandt bl.* 574. *Nederl. Zeeb. bl.* 720. *enz.*

J. van Brakels dapperheid.

Hy verovert het ſchip Jonatham.

De Ketting die over de Rivier lag word gebroken.

1667. Engelsche schepen verbrand en verovert. *Brandt, bl.* 575-578. *Het Leven der Zeehelden bl.* 721, 723.

volgens wierden de schepen Carolus Quintus verbrand, de Royale Charles verovert, en het Slot van Honingen in den brand gesteken. Den volgenden dag besloot men de Rivier van Rochester hoger op te zeilen, daar men boven het kasteel Upnor dicht by Chattam, zonder den donder van 't geschut en den hagel der musketten t'ontzien, noch drie van de grootste en weerbaarste Konings schepen, te weten, de Loyaal Londen, de oude James, en de Royale Oake verbrandde. Daarenboven hadden d'Engelschen verscheide van hunne schepen en branders laten zinken. Deze grote zegen kostte den Nederlanders weinig bloeds (sommigen zeggen geen vyftig, anderen geen dertig man) en vervulde het gehele Hof en gansch Londen met schrik en verbaastheid.

Den 24 Juny. Het Nederlandsch Esquader zakt de Rivier weêr af. *Brandt bl.* 579-512.

Den volgenden dag zakte het Esquader met de twe genome schepen, de Royale Charles en Jonathan, de Rivier van Rochester weêr af. Midlerwyl waren ook de Zeeuwsche schepen, vyf in getale by 's Lands vloot gekomen, waar door ze nu versterkt wierd tot tachtig schepen van oorlog, daar sedert noch vier schepen by quamen.

Grote blydschap in Holland over dezen zege.

De tyding van de gemelde overwinning, by Chattam behaalt, vervulde de Hollanders met eene onuitsprekelyke blydschap. De Algemene Staten bedankten de Helden, die hunne ordres hadden uitgevoert.

Vereeringe der Staten aan de Wit, de Ruiter en van Gent. *G. Brandt* als boven, *bl.* 583. 609.

De Staten van Holland vereerden aan den Burgemeester en Ruart de Wit, en de L. Admiraalen de Ruiter en van Gent ieder een gouden kop, daar op het voorschreve exploict en overwinning stond uitgebeeld, tot een gedenkteken in hunne familien en voor de posteriteit.

Aan David Vlug.

David Vlug van Enkhuizen, Schoutbynacht van Holland en Westvriesland, onder den Zeeraad van Westvriesland en 't Noorderquartier, wierd door hunne Hoog Mog. wegens zyne dapperheid, ook eerlyk beschonken met een goude ketting en daar aan een gedenkpenning waardig veertien honderd guldens met dit opschrift:

Uit het geen onder zyn Afbeeldsel in koper is gesneden, en uit de Aantek. van M. Mul.

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, hebben goedgevonden aan den Schoutbynacht Vlug, als in die qualiteit onder den Luytenant Admiraal van Gent gecommandeert hebbende het gros van Fregatten, daar mede het fameux exploit den 21. 22. 23. Junii 1667. op de Rivieren

van

van Londen en Rochester is in 't werk gestelt, te vereeren een Gouden Keeten met een Medaille, tot een gedenkteeken in zyne Familie en voor de Posteriteit. En de zoetvloeiende Dichter Gerard Brandt de Vader, heeft op de Afbeelding van dezen Zeeheld het volgende Byschrift gestelt: 1667.

Dit's VLUGH, d' Enkhuizer heldt, die Harwits aan derft randen,
Die Karels oorlogsvloot by Chattam helpt verbranden.
De vlam en rook van 't vuur, daer Hollandt vrêe door wint,
De rechte hoogsels syn en diepsels van syn print.
De staele ketting, die hy los brak en deê sinken,
Gaf hem de goude die gy op syn borst siet blinken.
Soo krygt de deught haer loon. Dus eert een vrye staet
De Kettingbrekers van het tweede Damiaet.

G. Brandt.

De Kapitein Jan van Brakel wierd insgelyks eerlyk beloont. Hem en zyn bootsvolk wierd boven het genomen schip, noch vereert een somme van twaalf duizend guldens, en aan hem in 't byzonder noch een goude ketting met een gedenkpenning, ter waarde van twaalf honderd gulden. Ook wierd hem daar na als Kapitein bevel gegeven op een kloek nieuw oorlogschip. Aan de Commandeurs van zeven brandschepen wierden ook de beloofde loongelden toegeleit en voldaan. De treffelykste Hollandsche Dichters betuigden ook te dier tyd hunne blydschap over de zegen van Chattam, en vereerden die met hoogdravende lofdichten. De Algemene Staten gaven Gode bovenal d'eere van dezen voorspoed, en beschreven een dank- en bededag over de Vereenigde Provincien, tegens den zesden van Julius, en wierden op dien dag door het gansche land na het plegen van den Godsdienst, vreugdevuren ontsteken, de klokken geluid, en andere tekenen van blydschap getoont. Deze overwinning, waar door 's Lands vloot nu buiten kyf meester ter zee was, en zo diep in 't hart van Engeland had durven inbreken, zou (verstonden sommigen) de vrede, waar aan men binnen Breda arbeidde, meer bevorderen dan honderd t'samensprekingen; 't welk in 't kort ook door d'uitkomst bleek: want dezelve wierd den lesten van Julius ge-

Aan J. van Brakel en zyn scheepsvolk. Zie *G. Brandt* als boven *bl.* 583.

En aan de Commandeurs der brandschepen.

Dankdag over de zegen by Chattam. *Brandt bl.* 583. 585.

Brandt 582. 592. *Aitzema VI. D. bl.* 46.

1667. De vrede met Engeland word gesloten. *Aitzema VI. Deel, bl.* 132. *Brandt bl.* 599. 603. 605. 607. 610. 611. *Holl. Merc. XVIII. Deel, bl.* 112. *enz. en* 139.

getekent, en den vierentwintigsten van Augustus wederzyds bekrachtigt en afgekundigt, tot grote vreugde der Ingezetenen dezer Landen in 't algemeen, en inzonderheid der Stad Enkhuizen, die daar in geen gering belang had wegens de grootheid harer zeevaart en haringvisscherye, die ze nu weêr vry en veilig kon oeffenen, zonder door vyandelyk geweld verhindert of gestoort te worden.

Het eeuwig Edict word ingevoert. *Aitzema bl.* 168. 169. *Resol. van Consid. bl.* 800. 805. *Holl. Merc. bl.* 128. *enz.*

Op deze vrede, die den vryen Staat in zynen vorigen luister ten vollen had herstelt, en 's Lands wettige regering en vryheid, van binnen en van buiten bevestigt en verzekert, volgde erlang het invoeren en bezweren van het *perpetuel Edict en eeuwigdurende wet* (dus luidde den tytel) *tot voorstand van de vryheid, mitsgaders tot conservatie van de eenigheid en van de gemene ruste van den Lande van Holland en Westvriesland:* welk Edict den vyfden van Augustus al was vastgestelt, doch eerst in December wierd doorgedreven, en daar na in trein gebragt. Dit strekte tot mortificatie en vernietiging van het Stadhouderschap, en om alle Regenten en Magistraten te verbinden aan de forme van regering die toen plaats hadde.

Verschil tusschen de Collegien der Admiraliteit van Amsterdam en 't Noorderquartier. Zie *Adm. Plak. I. Deel, fol.* 145.

Sedert eenigen tyd, al voor het jaar 1663. was 'er tusschen het Admiraliteits-Collegie te Amsterdam en dat van Westvriesland en het Noorderquartier, merkelyk verschil ontstaan over Schepen, die, naar Amsterdam geschikt, en, by nood, in de Westvriesche en Noordhollandsche Havens, ingelopen zynde, daar genoodzaakt wierden, 's Lands Gerechtigheid te betalen. De twe Collegien quamen, op den zestienden van Augustus van 't jaar 1667, overeen, dat van Schepen, onder een van beide de Collegien, alwaar zy niet t'huis behoorden, buiten hogen nood, een gedeelte hunner ladinge ligtende, gene Rechten zouden gevordert worden. En dat in geval van hoge nood, alleen van de geligte goederen 's Lands Gerechtigheid betaalt zou moeten worden aan dat Collegie, onder welks District de ligtinge geschied was. Maar indien de geligte goederen, in eene Haven van een Collegie, onder welke 't Schip niet t'huis behoorde, gelost wierden, zou daar van 't gehele Recht, ter

plaatse

plaatse der lossinge, en daarenboven noch het halve Recht, van al wat 'er in 't Schip bleef, aan eenen bedienden van dat Collegie, ter plaatse daar het Schip geheel gelost word, moeten betaalt worden, wordende de wederhelft door het Collegie, waar onder het Schip t' huis behoort ontfangen. 1667.

De Haringvisschery was te dezer tyd noch in goeden bloei, en Holland genood van deze voordelige nering, jaarlyks buiten de uitreding, meer dan dertig tonnen gouds. De Stad Enkhuizen ging in deze Haringvangst de andere Hollandsche steden verre te boven, en zond thans noch ten dien einde meer Buisen in zee, dan alle andere tevens. Doordien nu de Haring veel zout van noden heeft, zo bloeide te Enkhuizen ook noch in dezen tyd de handel van het zout en de zout-ketens. De Heren Wethouderen bleven ook in gene gebreken, om dien voordeligen handel, waar in een groot gedeelte van het welvaren hunner Stad en derzelver Ingezetenen bestond, zo veel het mogelyk was, voor te staan, en te bevorderen; en gehoort hebbende de menigvuldige klagten van de gemene Keet-luiden, over het inbrengen van wit gerafineert zout, binnen deze Stad uit andere Provincien, strekkende tot merkelyk nadeel en verloop van derzelver zout neringe, en den Impost van 's Stads Excys, hebben, om daar in zo veel zy konden te voorzien, den zeventienden van September het invoeren en verkopen van gerafineert zout, komende uit andere Provincien als Holland en Westvriesland, binnen hunne Stad verboden, ten ware het zelve alvorens hier zoude zyn hermeten, op pene van vyf en twintig guldens op ieder honderd zout t' elkens te verbeuren. Ten zelven dage hebben de gezegde Heren, ook verscheide andere Keuren en Ordonnantie beraamt en vastgesteit: als een voor de Zoutmeters; een voor de Zoutdragers; ook een voor den Pannebeeter, om de Zoutpannen dicht en goed te onderhouden, of nieuwe pannen te maken; en eindelyk een voor de Haring- en Vis-kopers. Volgens deze Keuren en Ordonnantien, bestaande uit verscheide nieuwe, ook eenige oude en vermeerderde Artykelen, hadden zich alle de genen die 't aanging stipte-

De Haringvangst en Zoutnering zyn t' Enkhuizen noch in bloei.

Het inbrengen van wit Zout uit andere Provincien binnen die Stad word verboden.

Keuren van Enkh. bl. 214.

Ordonnantien voor de Zout-meters en dragers enz. Haring- en Viskopers.

Keuren van Enkh. bl. 214. 215. 216.

1667. lyk te gedragen op penen daar in uitgedrukt. Dus poogden de gemelde Heren Wethouderen, door het instellen van goede en billyke Ordonnantie, de voornoemde neringen, ten beste van hunne Stad en derzelver Inwoonderen, voor te staan en te bevorderen, ook alle schadelyke misbruiken, strekkende tot nadeel en verderf van dezelve, zorgvuldig te weren, en te verbeteren.

1668. De Ryweg tusschen Hoorn en Enkhuizen gemaakt.

In het volgende jaar begon men tusschen Hoorn en Enkhuizen een bequamen ry - of wagenweg te maken en met klinkerts op de kant te bestraten ter breedte van een Roed of veertien Hoornsche houtvoeten ter plaatse daar dezelve niet breder was, doch daar dezelve breder wierd bevonden, van de eene goot tot d'andere, en daar dezelve te smal was, wierd die behoorlyk aangehaalt en verbreed. Men had lang in overweginge genomen, of tusschen de gemelde Steden een trekvaart of een ryweg zoude gemaakt worden; eindelyk wierd het laatste vastgestelt, en deze weg, zynde ruim vier duizend en vyf honderd roeden lang, aangevangen, en geleid door de Dorpen *Westerblokker*, *Oosterblokker*, *Hoogkarspel*, *Lutjebroek*, *Grotebroek*, *en Bovekarspel*, als mede door de Gerechten van *Binnewyzent* en *Westwout*, welke twe laatste Kerken een weinig ter zyden, en niet zo na aan den Ryweg leggen. Alle Dorpen aan dezen weg leggende zyn tot het helpen dragen der onkosten, tot het maken en bestraten van denzelven, die vry hoog liepen, op zekeren tax gestelt, waarby zy zich eens vooral, zo ten aanzien van het maken als onderhouden van dien weg, uitkochten: blyvende het onderhoud van denzelven voorts ten laste van de Steden Hoorn en Enkhuizen. De Gecommitteerden van de Dorpen of platte land - steden Bovekarspel, Grotebroek, Lutjebroek, en Hoogkarspel, sloten ten dien einde, den tweëntwintigsten van Februarins dezes jaars, met die van Hoorn en Enkhuizen, binnen de laatstgenoemde Stad, een verdrag, waar by de Gecommitteerden van de gezegde platte Land - steden beloofden wat zy tot het maken van den voorschreven weg, aan die van Hoorn en Enkhuizen voor éêns zouden opbrengen; mits dat hunne respective opgezetenen

Verdrag tusschen Hoorn en Enkhuizen met de platte Land steden wegens dien Ryweg.

nen den voornoemden Straat- ofte Ryweg, niet alleen voor hunne perſonen, maar ook met hunne wagenen en karren en allerhande vee, vry, onbekommert, en zonder eenige onkoſten van Tollen of anderſins te betalen, zouden mogen gebruiken; en zonder dat ook eenige andere paſſanten, 't zy te voet, te paard, te wagen of met derzelver beeſten, in hunluider reſpective diſtricten, over eenige laſten van Tollen ofte diergelyke zouden worden gemoleſteert; blyvende de Heren van Hoorn en Enkhuizen gehouden niet alleen den voorſchreven Straat- en Ryweg te maken, maar ook altoos en ten eeuwigen dage te onderhouden. Wyders is geconvenieert en verdragen, dat die van de Gerechte der voornoemde Land-ſteden, elk in hun diſtrict, zouden hebben en behouden de Keure en Schou over hunne wegen en bruggen als van ouds, mits alvoren met de Heren van Hoorn en Enkhuizen convenierende over een pyl, naar de hoogte van dewelke zy de Straat zouden leggen en moeten onderhouden enz. Daar verliepen onderwyle noch eenige jaren eer die weg voltooit was. Dezelve is meeſt aan weêr zyden met huizen voorzien, en naderhand ten grootſten delen cierlyk met bomen beplant, 't geen denzelven zo fraai en aangenaam maakt, dat hy weinig weêrga heeft. Den achtienden van Mei quamen in Texel binnen drie wederkerende Ooſtindiſche ſchepen, waar onder één voor de Kamer Enkhuizen: dezelve wierden in dit jaar noch van tien anderen gevolgt, onder geleide van den Commandeur Johan van der Laan: onder anderen tyding brengende, dat de oorlog met de Makaſſers noch vinnig aanhield, en dat dezelve twemaal van de Nederlanders waren geſlagen.

1668.

De Ooſtindiſch-vaarders komen binnen *Holl. Merk. bl.* 81. 113-115.

Verſcheide jaren achter een was 'er tuſſchen Zuid- en Noordholland verſchil geweeſt over het aandeel, dat beide deze Quartieren in de gemene laſten te dragen hadden. Zuidholland had van ouds opgebragt 79 guldens 10 ſtuivers, en Noordholland 20 guldens 10 ſtuivers, in de honderd guldens. Het Noorder-quartier klaagde dat het te hoog bezwaart was. 't Zuider-quartier bood wel verligting aan; doch meende, dat men vooraf den Staat der Geldmiddelen

Overeenkomſt tuſſchen het Zuider- en Noorder-quartier over de verdeling der Laſten. *Tegenwoordige Staat van de Vereenigde Nederl. IV. Deel, bl.* 188-192.

1668. moest open leggen. Dan dit wierd plat uit geweigert. Men wist ondertusschen, dat de Verpondingen in 't Noorderquartier wel vyf en twintig in 't honderd beliepen. Daarentegen quam 'er uit de Convooigelden naauwlyks zo veel, als 'er tot de huisselyke lasten van 't Collegie ter Admiraliteit besteed moest worden; zo dat 'er de uitrustingen uit de onderstandgelden der Provincien moesten worden goedgemaakt. Daar en boven was het Quartier met eene schuld van meer dan twaalf Tonne Gouds belast (1.). De Gecommitteerde Raden van beide Quartieren, lang met malkanderen in onderhandeling geweest zynde, quamen eindelyk, in July dezes jaars, samen overeen (2.), op den volgende voet: I. Van alle Lasten en Beden, Holland en Westvriesland betreffende, en door de Ridderschap en Steden ingewilligt, zou voortaan gedragen worden, in ieder honderd Guldens,

Door 't Zuider-Quartier.	- -	*f* 81	- 15	- 0
Door 't Noorder-Quartier	- -	*f* 18	- 5	- 0
		f 100	- 0	- 0

II. De byzondere Lasten van 't een en 't ander Quartier, de Los- en Lyfrenten enz. zouden by elk Quartier afzonderlyk gedragen moeten worden. 't Noorder-Quartier moest de kosten der Zeeweeringen, omtrent de Helder en Huisduinen, dragen, mids dat dezelve niet boven de vyfentwintig duizend Guldens in 't jaar beliepen, tien achter een volgende jaren, jaar door jaar gerekent. Hoger lopende zou zulks als een gemene Last der Provincie aangemerkt worden; mids dat de Staten, tot het doen dier zware kosten besloten hadden, blyvende midlerwyl de uitvoering den Gecommitteerde Raden in Westvriesland en het Noorderquartier aanbetrouwt. III. Het Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier zou, om tot behoorlyke Uitrusting in staat te zyn, jaarlyks met tachtig duizend Guldens, of zo veel minder dan de buitengewone Onderstandgelden zouden bedragen, ondersteunt en die somme, door de beide Quartieren,

vol-

(1.) *Aitzema VI. Deel, XLVIII. Boek, bl.* 418.

(2.) *Aitzema bl.* 119. *enz. Groot Plakkaatb III. Deel, bl.* 785. *Resol. van Consideratie ten tyde van de Witt. bl.* 812. *enz.*

volgens de gemelde verdeling gedragen worden. Deze onderſteuning zou echter ophouden, ten minſten het Noorderquartier zou 'er geen recht op hebben, zo dra het Collegie 's jaars vyfmaal honderd duizend Guldens inkomen had, of zo veel of meer dan het Collegie ter Admiraliteit op de Maze. IV. Alzo het Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier, gedurende den Engelſchen Oorlog, op het vierde deel, het zelve gerechtelyk komende, uit de Onderſtandgelden aan de drie Hollandſche Admiraliteits Collegien toegeſtaan, te kort ontfangen had negen honderd duizend Guldens, zou de helft daar van, door de Gecommitteerde Raden in 't Zuiderquartier, en de wederhelft door de Gecommitteerde Raden in 't Noorderquartier, aan het gemelde Collegie worden goedgedaan. V. De verdeeling van de Penningen, door beide Quartieren, in 't vervolg, te ligten, zou op den ouden voet blyven, zullende 't Zuiderquartier als van ouds negen en zeventig en en een half, en het Noorderquartier twintig en een half in 't honderd, van 't opgenomen geld genieten. VI In geval van onverhoopten doorbraak van den Weſtvrieſchen Zeedyk, zou de gemaakte Verdeeling t'eenemaal ophouden. VII. Het middel van het Dennezout, in 't Noorderquartier geheven, en voorheen ten Comptoire Generaal van Holland gebragt, zou voortaan der beſchikking van de Gecommitteerde Raden in dat Quartier blyven. VIII. Het voordeel, ontſtaande in het verminderen van Renten en Intreſten over de Comptoiren der Domeinen, in beide de Quartieren, zou voortaan, in tyden van vrede, gebruikt moeten worden tot afloſſing der Hoofdſommen, ten laſten dier Comptoire ſtaande, of anders niet dan tot eenparige verligting der beide Quartieren, naar de voorgemelde Verdeeling. IX. Zo lang die * Verdeeling ſtand hield, zou het Collegie ter Admiraliteit in 't Noorderquartier het vierde deel genieten van de Onderſtandgelden, aan de drie Hollandſche Admiraliteits-Collegien toegeſtaan. X. Jaarlyks, of zo dikwils als 'er eenige verandering voorviel, moeſt 'er, volgens deze

1668.

* *Repartitie.*

1669. algemene, eene byzondere Verdeeling, door de Gecommitteerde Raden van beide de Quartieren, gemaakt worden. Deze Overeenkomst, tusschen de wederzydsche Gecommitteerde Raden, schoon, onzes wetens, door geen uitdrukkelyk Staats-besluit bekrachtigt, heeft sedert in verscheiden' opzigten stand gegrepen. Naderhand zyn 'er wel wel wederom geschillen, over het wederzyds aandeel in de gemene Lasten gerezen; doch men heeft zich eenen geruimen tyd, immers ten naasten by, aan de overeenkomst van het jaar 1668. gehouden.

Het Veer van Enkhuizen op Harderwyk vernietigt.

(1.) *J. Schraffert Beschr. van Harderwyk, II. D. bl.* 153.

Het zeilen van Aal of Wier met den Elger verboden.

(2.) Zie *Plak. Holl.* 30. *Jan.* 1669.

Zware stormen.

(3.) *L. Sylvius I. Boek, bl.* 8.

Turksche Rovers in zee.

(4.) *Sylvius bl.* 7. 13. 46. *Holl Merc. bl.* 10. 115.

(5.) *G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 624. *Holl. Merc. XXI. Deel, bl.* 115.

De Oostindische Maatschappy is in een bloeyenden staat.

In den aanvang van jaar 1669, te weten, den dertienden van Januarius is het Veer van *Harderwyk* op *Enkhuizen*, op verzoek der Schipperen, den bodem ingeslagen (1.): ten bewyze dat de Koophandel en Vaart tusschen de gemelde Steden zo groot niet was dan in vorige tyden. Den dertigsten dier maand hebben de Heren Staten van Holland en Westvriesland by Plakkaat verboden, in Zuiderzee, en speciaal van de gronden van het eiland Wieringen Aal of Wier met den *Elger* te zeilen, of de Wier op te halen, en aan den Dyk te brengen, maar moesten die plaatsen ongeroert blyven, op honderd gulden boete, en verlies van zulk vaartuig en gereedschap (2.). Men had in dit voorjaar veel zware stormen en hoge watervloeden. Verscheide schepen bleven hier en daar, als ook vele koopvaarders in het Kanaal (3.). De Turksche Rovers quamen ook met menigten in zee, en deden veel schade. Die van Algiers alleen waren met achtentwintig of dertig schepen in 't vaar-water (4.). Waarom deze Staat in het volgende jaar den L. Admiraal van Gent, met een vloot Nederlandsche oorlogschepen, naar de Middelandsche zee zond, om tegen de Rovers van Algiers te kruissen, die ook eenige van dezelve vernielde (5.).

De Oostindische Maatschappy was te dezer tyd in eenen bloeyenden staat Dertien van hare Retourschepen quamen in 't laatst van Junius behouden in de havenen dezer Landen. Alle waren ze zeer kostelyk geladen, bedragende de inkoop van dezelve drie en dertig tonnen gouds en vyf en tzeventig

tig duizend gulden. Jan Thysz. had het bevel over deze schepen gehad, en deed aan hunne Hoog Mog. verslag van den goeden staat der zaken van de Maatschappy in Indiën. In het begin van Augustus zyn 'er noch zes andere ryk gelade Retourschepen gelukkig binnen gekomen (1.). De Walvischvangst gelukte den Hollanderen in dit jaar ook zeer wel komende sommige van hunne schepen t' huis met elf, twaalf, dertien, ja veertien visschen (2.). 't Was in dit, gelyk ook in het volgende jaar een vrugtbare tyd: alle eetbare waren kon men voor een' geringen prys bekomen. Nochtans scheen de overvloed, die anders een zegen is, in eenen vloek te verkeren: want dewyl 'er geen vertiering was, zo daalden het Suivel, het Zaad, en andere Waren tot een al te lagen prys. Hier door floegen de landeryen af in waardy en huur. De Huisman klaagde dat hy zich van den landbouw niet konde erneren; de Steeman dat hy van zyne landen niet en trok; de Koopman dat de negotie verviel; en de Werkman dat 'er niet te winnen was: dus zag men de Ingezetenen, in 't midden van hunne volheid, door een nieuw oordeel Gods, hoe langer hoe armer worden.

1669.

(1.) *L. Sylvius I. Boek, bl. 33. Holl. Merc. bl. 86. enz.*

De Groenlandsvaarders vangen veel visschen.

(2.) *L. Sylvius bl. 46. 55.*

Slechte tyd in 't midden van den overvloed.

Zie *P. de Lange Nederl. Chron. in 't einde F. Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl. 26.*

Men had in het volgende jaar een' lange en strengen winter. De vorst was den zevenentwintigsten van December begonnen, en duurde tot in de maand Maart. Veler hout, turf en andere voorraad raakten op, 't geen grote armoede en verlegentheid baarde. Den vierden van Maart zag men 77. en den achtentwintigsten dier maand 72. paardesleden met volk van Stavoren over de bevrore Zuiderzee te Enkhuizen aankomen. Men reed ook met paarden en wagenen over den Rhyn, Maas, Waal en andere rivieren als of het over vast land was geweest. Men had by menschen geheugenis dergelyke felle koude niet gehad: meest alle Noten en Moerbesien bomen, en de meeste Wyngaarden waren uitgevroren. Den vierentwintigsten van Junius quamen in 't Vaderland vyftien Oostindische Retourschepen onder het bevel van den Heer Mattheus van den Broek. Den inkoop van derzelver lading bedroeg tweënveertig tonnen gouds; en men verwachtte noch vier schepen van Ceylon.

1670.

Strenge Winter.

L. Silvius I. Boek, bl. 67. Holl. Merc. XX. D. bl. 172. Chron. van Medenb. bl. 115. Korte Hist. v. Enkh. gedrukt 1679. bl. 105. S. Lois Chron. van Rotterd. bl. 172.

De Oostind. vloot koomt binnen.

L. Sylvius II. Boek, bl 97. Holl. Merc. bl. 74. 107.

Vrank-

1671. Vrankryk bezwaart den Koophandel en Haringvangst der Hollanders. *Holl. Merc. XXII. Deel, bl. 7.*

Vrankryk begon in den beginne van het volgende jaar, tegens het Tractaat van den jare 1662. den Hollandschen koophandel en scheepvaart te bezwaren. Inzonderheid zocht men de Haringvisschery dezer Landen te benadelen en te ondermynen. Men stelde eerst vierëntwintig, daar na tweëndertig, en eindelyk veertig ponden op ieder last witten Haring, die met Hollandsche schepen in Vrankryk zouden worden gebragt: gelyk men ook aldaar zelf een Compagnie van Haringvangst wilde oprechten, en den Hollandschen Haring by na geheel verbieden. Dus wierd de Haringvisschery, die de Hollanders, en met name die van Enkhuizen, vele jaren met groot voordeel hadden geoeffent, niet alleen van de Engelschen, maar ook van de Franschen benyd en belaagt. De Ry- en Straatweg tusschen Hoorn en Enkhuizen wierd in dit jaar voltooit, tot groot gemak der Postwagens en andere Rytuigen, en men heeft den zevenden van April een Keure en Ordonnantie beraamt en vastgestelt. waar naar zich de Voerluiden en anderen, dezen Straatweg gebruikende, zouden hebben te gedragen.

De Ryweg tusschen Hoorn en Enkhuizen word voltooit.

De Oostindische Maatschappy ontfangt een ryk Retour.

Den achsten van Junius quamen in de havenen dezer Landen vyf Oostindische Retourschepen, waar onder één voor de Kamer Enkhuizen. Daar na zyn 'er noch elf onder het bevel van den Commandeur Speelman, in het Vaderland gelukkig aangekomen; en eindelyk den vierentwintigsten van Augustus noch twe fluiten. Dus ontfing de Maatschappy een kostelyk Retour, en bevond zich in eenen zeer bloeyenden staat; gelyk ze aan hare schone uitdeling van vyfentzestig ten honderd, die ze in dit jaar deed, en waar door hare Actien tot op 570 steigerde, ook wel liet blyken. Zy besloot nu ook, om Indiën in een goeden stand te houden, dertig zo oorlogschepen als jagten, met vyf duizend en twe honderd Zeelieden, en ander krygsvolk in een merkelyk getal, derwaards te zenden (1.).

Doet een schone uitdeeling.

En een grote toerusting.

(1.) *S. Sylvius, II. Boek, bl. 155. Holl. Merc. bl.* 74-76.

Men is beducht voor nieuwe onlusten.

Midlerwyle begosten zich te dezer tyd weêr eenige donkere wolken, van onlusten en zwarigheden, eerst ten aanzien van Vrankryk, en daar na van Engeland tegen den Nederlandschen Staat te vertonen, die daar na in een' schrikke-

kelyken oorlogsſtorm uitborſten. De Algemene Staten beſloten een zomervloot van een merkelyk getal oorlogſchepen, fregatten en branders, onder 't beleid van den L. Admiraal de Ruiter, in zee te brengen, om op de beweging van Vrankryk naar den kant van Duinkerken een wakend oog te houden. Ten dien einde wierden in het Noorderquartier toegeruſt zes oorlogſchepen, twe fregatten en één advysjagt: te weten de ſchepen Monnikendam, Juſtina van Naſſauw, 't Wapen van Holland, 't Wapen van Alkmaar, Kaleb, en De drie Helden Davids, gevoert door den Schoutbynacht David Vlug, en de Kapiteinen Pieter Klaaſzoon Wynbergen, Cornelis Jacobſzoon de Boer, Jan Krook, Jan Dik, en Gerrit Boos. De fregatten genaamt Zierikzee en Mercurius, en het Galjoot de Prins, wierden gevoert door de Kapiteinen Adriaan Berkhout, Jan Maauw, en Gondert Pieterſzoon. De Collegien ter Admiraliteit van de Maze, Amſterdam, Zeeland, en Vrieſland, hebben ieder ook een zeker getal oorlogſchepen toegeruſt, en de ganſche vloot, beſtaande in zesenveertig ſchepen en fregatten van oorlog, tien advysjagten, en zes branders, in alles tweëntzeſtig zeilen, raakte in de maand Junius in zee, zich onthoudende tuſſchen de Maas en Ooſtende, daar ze door de Ruiter geoeffent wierd in ordre en rang te zeilen, en op zyn ſeinen te wenden en te keren, als of men in een gevecht geweeſt ware. Deze togt ſtrekte alleen om den oorlog voor te komen, de Spaanſche Nederlanden te bewaren, en 's Lands havenen en kuſten tegens allerlei overval te beſchermen.

1671. De Staten beſluiten een vloot in zee te brengen. Zie *G. Brand 't Leven van de Ruiter, bl.* 625-636.

Den tweëntwintigſten van September ontrent den middag ontſtond 'er een zware ſtorm uit den Zuidzuidweſten, met een zeer dikke lucht en grote regen, en beliep de kuſten van Vrankryk, Engeland, Vlaanderen, Zeeland, Holland, en andere Landen met een ſchrikkelyk en verderffelyke geweld, houdende de ſtorm aan meer dan twe etmalen lang. De wind joeg de zee en ſtromen op verſcheide plaatſen zo hoog, dat ſteden en landen etlyke mylen ondervloeiden, vele menſchen en beeſten in de huizen of weiden

Schrikkelyke ſtorm die veel onheil baart. *G Brand 't Leven van de Ruiter, bl* 637. *Holl. Merc. bl.* 134. 135.

1671. verdronken, vele schepen gingen te gronde, of wierden op droog en tegens de hoogten gezet, overal zag men de wrakken dryven. Etlyke dyken braken in, of wierden merkelyk beschadigt: eenige polders liepen onder. De muren en wallen van sommige steden, inzonderheid aan de zeekant, zyn ingestort. Vele grote gebouwen en menigte van huizen wierden in 't geheel of ten dele omver geworpen, en ontallyke hoge schoorstenen, en sware bomen, omver, of uit d'aarde gerukt. Doch op d'eene plaats duurde de storm langer en trof veel feller dan op d'ander: en dat wonderlyk en aanmerkelyk was, 's Lands vloot leed in dezen gemenen storm gene of weinig schade. De Schoutbynacht Vlug had drie kabels en één anker verloren. Twe of drie andere schepen waren ook eenigermate beschadigt, doch konden noch zee houden. 't Scheen dat de Goddelyke voorzienigheid deze vloot in dien storm wou bewaren en sparen, om die in 't volgende jaar tot een voornaam werktuig van 's Lands behoudenis te doen strekken. Na het bedaren van 't onweêr scheide de vloot van elkanderen, en keerden de schepen naar de havenen dezer Landen, daar ze in 't laatst van September alle behouden in liepen.

's Lands vloot lyd weinig schade.

Keert naar de havenen dezer Landen.

Gedachten van oorlog.

Ondertusschen vermeerderden de gedachten, dat de Koning van Vrankryk iet voor had, tegen de Vereenigde Nederlanden, en dat Engeland met hem verstand hield. De Heren Staten wierden dies aangaande van verscheide kanten gewaarschouwt, maar wierden door onderlinge verdeeldheden verhindert om zich recht in staat van tegenweer te stellen. Die van Holland zochten de andere Provincien daar toe wel te bewegen, maar vele beletselen en twisten, zo over het uitvinden van geldmiddelen, als over het aanstellen van een Kapitein en Admiraal Generaal, waren oorzaak, dat men de wervingen van 't nieuw krygsvolk (die eenige Leden niet wilden inwilligen, of men moest eerst den Kapitein en Admiraal verkiezen) te laat by der hand nam, en veel te langzaam en traag was ontrent het besluiten der zaken en verbonden, die tot 's Lands bescherming konden dienen. Hier door wierden vele dingen, tot ver-

Twist over het aanstellen van een Kapitein en Admiraal Generaal.

ez-

zekering van de grenzen aan de landzyde, niet in tyds naar behoren bezorgt. De toerusting van eene magtige oorlogsvloot tegen het aanstaande voorjaar wierd wel in overweginge genomen, doch men quam tot geen besluit, en 't liep noch etlyke weken in het volgende jaar eer men met elkanderen over dit hoogwigtig stuk kon overeenkomen. In Holland waren ook verscheide Steden en Leden der Regeringe die Prins gezind waren, en daar onder bevond zich ook de Stad Enkhuizen, die, gedreven door een aaloude zucht tot het huis van Oranje, in 't laatste van dit jaar, door den mond van den Heer Burgemeester Buiskes, de eerste was, welke den jongen Prins tot een hoofd of Kapitein Generaal over het nieuw op te richten vliegend leger van den Staat voorstelde, wordende daar in gesterkt door de gladde tong en redenen van den Heer Andries van Vossen Secretaris van Enkhuizen. Waar op de Heer van der Aa, Secretatis van Rotterdam, zo men zeide, heeft geantwoort, *Wat D....... voorstellen is dat.* En eenige achtten 't aanmerkens waardig, dat de Prins van Oranje tot algemeen Veldoverste juist wierd voorgeslagen door Buiskes, wiens voorvader Pieter Buiskes, in 't jaar 1572. bestelling van den ouden Prins Willem den I. ontfing, om Enkhuizen voor hem te verzekeren.

1671.

Enkhuizen werpt den Prins op tot Veldheer. *Aantek. van M. Mul.*

Dat die van Rotterdam onsmakelyk is.

Nu komen wy tot dat droevige gedenkjaar van zestien honderd tweëntzeventig, waar in de Staat der vrye Nederlanden door den gevaarlykſten en schikkelykſten oorlog zodanig wierd overvallen, dat alles stond op het punt van zynen ondergang. De Staten zochten in den aanvang dezes jaars de Koningen van Engeland en Vrankryk alle mogelyke voldoening en vergenoeging te geven; maar alles was vruchteloos, dewyl de oorlog reeds vast stond. Terwyl nu Neder-Europa als weêrgalmde van den wapenklank en 't verVoeren van grof geschut, vertoonde zich aan den hemel in 't begin van dit jaar een *Comeet* of *Staartsterre*, 's morgens tusschen vyf en zes uren, ten Zuidoosten en gaande naar het Westen. Zy was zeer bleek, en haren staart naar ons gezigt ontrent drie ellen lang ook naar het Westen uitgestrekt;

1672.

De vrye Nederlanden worden door een' gevaarlyken oorlog gedreigt.

Zie G. *Brand het Leven van de Ruiter bl.* 640 - 643. *J. Le Clerc. III. Deel, bl.* 365 - 368.

Een Comeet vertoont zich. Zie *L. Sylvius III. Boek, bl.* 178.

1672. zy hield zich zeer laag en pas boven den Horizon: waarom zy ook maar weinig malen hier te lande, en dat van de hoge duinen, maar by Luik bescheidentlyker en langer, is gezien geworden. Midlerwyle bleef men in dezen kommerlyken toestand van zaken in Holland met malkanderen, en d'andere Provincien, noch lang twisten en hairkloven over 't verkiezen van een Kapitein Generaal, 't uitvinden van geldmiddelen, 't aanstellen van nieuwe wervingen, en 't sluiten van verbonden met andere Mogendheden, tot onderlinge bescherming. Dan hier van zou veel te zeggen vallen, indien 't oogmerk dezer Historie niet meer vereischte te spreken van de zaken der zee, en die dit Noorderquartier en inzonderheid de Stad Enkhuizen betreffen; waarom we ons ontrent andere dingen en voorvallen, zo veel de aaneenschakeling der geschiedenissen zal toelaten, zullen bekorten.

De Staten besluiten nieuw krygsvolk te werven.

Zie *J. Le Clerc Gesch. III. Deel, bl.* 368. *P. Valk Verw. Europ. bl.* 303 *enz.*

De Staten van Holland dan, ziende het onweêr opkomen, 't geen hen wegens de Fransche en Engelsche magten dreigde, besloten eindelyk in Januarius nieuw krygsvolk te werven, 't geen al eerder had behoren gedaan te worden, maar de twe partyen, die in den staat waren, konden malkanderen ten beste van 't gemeen niet verstaan. Den vierden van Februarius wierd by de Algemene Staten vastgestelt, dat men ten oorlog zou toerusten 48. kapitale oorlogschepen, 24. branders, 24. snaauwen of ligt vaartuig, en 24. galjoots. Om deze vloot te spoediger met bequaam bootsvolk te bemannen, vond men gerade de Groenlandsche visschery, als mede de vaart op Oosten en Noorwegen, voor dit lopende jaar, by twe Plakkaten te verbieden. De Staten gaven ook last om met deze toerusting allen spoed te maken; doch de harde vorst en 't ys, 't geen tot in Maart in 't water bleef, bragten daar in veel verhindering toe. Den vierentwintigsten van Februarius wierd eindelyk zyn Hoogheid Willem Henrik, Prins van Oranje, tot Kapitein en Admiraal Generaal, onder de bepalingen en inbindingen, in andere Historien te lezen, by de gezamentlyke Provincien, gedurende den aanstaanden veldtogt, opgedragen: welke bediening de Prins aannam, en als zodanig een den eed afleide.

Een oorlogsvloot uit te rusten.

G. Brand het Leven van de Ruiter, bl. 643. 644.

De vaart op Groenland, Oosten en Noorwegen verboden.

Den 17. *en* 25. *Feb. Nederl. Schoutoneel bl.* 18.

Harde Vorst.

De Prins word Kapitein Generaal.

Zie *Van der Hoeven 't Leven van de Witten. J. Le Clerc. Valkenier* als boven. *Sylvius bl.* 187-189.

Wei-

Weinige weken daarna zag men wat de Engelschen in den zin hadden: want onze zeer ryk gelade Smirnasche vloot, bestaande uit vierendertig Koopvaarders daar onder ook eenige van Enkhuizen, onder geley van vyf of zes oorlogschepen, wierd den drieëntwintigsten van Maart, door de Engelschen Admiraal Robbert Holmes, met twaalf kloeke schepen en drie kitzen, trouweloos zonder eenige aankondiging van oorlog, ontrent het eiland Wicht, aangetast en in drie aanvallen fel bevochten: maar de Nederlanders verweerden zich met zo grote dapperheid, dat hy t' elkens afwyken moest: alleen wierd één Hollandsch oorlogschip verovert, 't geen kort daar na zonk; waardoor de Engelschen vier koopvaarders affneden en wegnamen. Met deze winst moesten ze zich genoegen, en de vloot verlaten, die voorts behouden in 't Vaderland aanquam. Hierop volgde eene verklaring van oorlog, die den zevenden van April, zo te Londen als te Parys, in den name van de Koningen van Grootbritanje en Vrankryk, tegen deze vereenigde Nederlanden wierd afgekondigt. De Bisschop van Munster, en de Keurvorst van Keulen hebben insgelyks, ten gevallen van den Koning van Vrankryk, den Staten den oorlog aangezeid; waarby zich naderhand de Bisschop van Straatsburg voegde: en Zweden, daar de Koning toen noch een kind was, liet zich door geld bewegen, om, onaangezien de Triple alliantie, stil te zitten, en de Staten te verlaten.

1672. De Engelschen tasten onze Smirnasche vloot aan. Zie G. *Brand* als boven, *bl.* 645. *L. Sylvius* III. *Boek*, *bl.* 190-192. De Koningen van Engeland en Vrankryk verklaren den oorlog tegen dezen Staat. Zie *J. Le Clerc* als boven, *bl.* 370-378. *Sylvius bl.* 193-208. Zo ook de Bisschop van Munster en Keurvorst van Keulen 18 *en* 27 *Mei.* Zie *Valken. bl.* 356. *enz.* *Sylvius bl.* 219-221.

Ondertusschen hadden de Heren Staten, op de tyding van het aantasten der Smirnasche vloot, besloten dat de Collegien ter Admiraliteit noch een meerder getal schepen, tot versterking van 's Lands vloot, ten spoedigste zoude uitrusten, de gerede schepen naar de zeegaten zenden, en alle mogelyke vlyt aanwende om de matrozen, daar toe vereischt, in dienst aan te nemen. De Staten stelden ook een nader ordre tot verzekering der zeegaten, op dat de Engelschen met geen schepen en branders in 's Lands havenen zouden vallen, en aldaar d' oorlogschepen verbranden. Men heeft ook besloten alle tonnen in het inkomen der zeegaten op te nemen, en schuitjes in de plaats te leggen, de kapen en

Toerusting ter zee word vergroot. *Den* 25 *Maart.* Ordre gestelt tot verzekering der zeegaten. *Den* 13 *April.* *G. Brandt Leven van de Ruiter*, *bl.* 646. 647.

1672. en bakens weg te nemen, een loze kaap op te rechten, om de vyanden te misleiden, en een deel galjoots en lootsboten buiten gaats te laten kruissen. In de steden Hoorn en Enkhuizen was men ook yverig bezig om zich in een staat van tegenweêr te stellen. De Wethouders van Enkhuizen vonden goed, ten dienste der Schuttery, twe wapenhandel scholen op te rechten, 't eene onder Jan van der Burgh, op den Domtoren, 't ander onder Silvester Pauwelszoon, by de Westerpoort. Zy vonden ook geraden een Vaandel Waartgelders aan te nemen onder Hopman Joris Vos. Midlerwyle schreven hunne Ed. Groot Mog. aan de Wethouderen der Stad, om drie honderd mannen uit de Schuttery gereed te houden; waarop twe Vaandelen, die te samen zodanigen getal konden uitmaken, gepaart wierden. De Hopluiden met hunne Luitenants en Vendrigs, mitsgaders alle hunne Schutters, die zulks by lotinge was te beurt gevallen, hadden zich volgens deze ordre gereed te houden, om op 't eerste opbod, naar Workum in Holland te vertrekken, aldaar veertien dagen in bezettinge te leggen, en dan wederom afgelost te worden: alhoewel de Wethouderen liever hadden gezien dat zulks om de vier weken was geschied, om de grote kosten van het heen en weêr trekken te vermyden. Wanneer ze uittrokken zouden de Hoofden elk twintig en de Schutters ieder tien stuivers 's daags tot loon genieten, 't welk by het gemene Land zou betaalt worden; en een iegelyk vermogt een man van gelyke soort in zyne plaatse te huren. Ontrent dezelve tyd ontfingen ook de Wethouderen van Hoorn dergelyke aanschryving. Men bragt ook in die Stad veel grote metale stukken geschuts, horende onder de zeven steden van dit Noorderquartier, welker wapens ook op dezelve gegoten waren: ook maakte men veel krygstoerusting, en ammunitie ten oorlog gereed, die naar andere plaatsen wierd gezonden. Ter zelver tyd vloog de trommel den ganschen dag door de Steden, roepende d'een om bootsvolk, d'ander om soldaten, een derde om stoepjes, en alles scheen in rep en roer. Alle huisluiden in de Dorpen van dit gewest stonden op geweêr, 't geen ze alle dagen in de

Twe Drilscholen t'Enkhuizen opgerecht.
Uit de Aantek. v. M. Mul.

Waartgelders aangenomen.

De Staten schryven aan die van Enkhuizen om 300 man gereed te houden.
M. Muls Aantek.

Die van Hoorn ontfangen ook dergelyke aanschryving.

Grote toerusting ten oorlog in beide die steden.
Uit een Aantek.

De huisluiden worden op geweer gestelt.
Zie Nederl. Schoutoneel, bl. 12. 13. 24-30.

de ſteden quamen kopen. Men zond eenige ervare luiden in 't land, om hen in den wapenhandel t' onderrechten; ook gebeurden 'er verſcheide ongelukken met dit boeren- en onervaren krygsvolk. Men werkte ook ſchier nacht en dag onophoudelyk, op zondagen zo wel als andere, aan 't uitruſten en klaar maken van oorlogſchepen.

1672.

Men maakt met yver d' oorlogſchepen klaar.

Midlerwyle nam Lodewyk de XIV. den zevenentwintigſten van April afſcheid van het Hof van Vrankryk, en vertrok met een goed getal Edelen, Paarden, Muil-Ezels, benevens tachtig karren, die meeſt met geld en zilverwerk beladen waren. By Charleroy monſterde de Koning zyn troupen, en bevond zyn leger ſterk te zyn drie en vyftig duizend man, 't welk zyn Majeſteit zelf in Perſoon commandeerde, behalven noch drie andere legers, ſtaande onder den Prins van Condé, den Marſchal de Crequi, en den Hertog van Luxenburg, ſamen beſtaande uit ontrent honderd en achtien duizend man te voet en zesentwintig duizend te paard, waar by zich noch de magten van den Keurvorſt van Keulen en Biſſchoppen van Munſter en Straatsburg voegden; zynde alle deze heirmagten geſchikt, om deze vereenigde Nederlanden aan alle kanten te gelykerhand aan te vallen.

De Koning van Vrankryk ſtelt zich aan het hoofd van zyne Legers.

P. Valkenier Verw Europa bl. 346-349. enz. Sylvius bl. 212. enz.

De Algemene Staten bragten hier tegen ook een leger te velde, 't welk by Doesburg gemonſtert en maar zeventien of achtien duizend man ſterk bevonden wierd. De Heren Staten, ziende zo vele zwarigheden aan alle kanten opkomen, vonden goed eene algemene Boet- Vaſt- en Bededag in deze Landen uit te ſchryven tegen den vierden van Mei, met bevel van dezen dag, en vervolgens tot nader ordre, op den eerſten Woensdag van ieder maand daar aan volgende, dien met een heiligen yver te vernieuwen, om de Goddelyke hulpe in den nood des Vaderlands af te bidden. In vele ſteden wierden alle avonden ten zelven einde Bedeſtonden gehouden, met groten toeloop van volk.

Het leger der Staten word gemonſtert.

Valkenier bl. 362-364.

Een maandelyke Bededag ingeſtelt.

Valkenier bl. 264 Nederl. Schouwtoneel, bl. 73. 81-83.

's Lands vloot raakte tydig gereed, en om de oorlogſchepen van Amſterdam over Pampus te brengen, had men vier grote kiſten vervaardigt, die zo wel naar de forme der ſchepen waren geſchikt, dat twe voor onder den boeg, en d' andere

's Lands vloot raakt gereed. Kiſten om de ſchepen over Pampus te brengen.

1672 *Valkenier bl. 365. Commelin beschr. van Amst. bl. 1197.*

dere twe aan 't achterschip vast sloten; als men die wilde gebruiken, liet men door 't uittrekken van een prop dezelve zo vol waters lopen, dat zy noch even konde vlotten, wanneer zy onder de schepen met ketenen vastgebonden zynde wierden leeg gepompt, die dan door haar ryzen de schepen wel twe voet uit de modder ligtten. Men bedacht noch verscheide andere middelen om de schepen by een' hogen vloed, de wind tegen zynde, over de gemelde droogte te brengen. Zo achterlyk en traag als men had geweest om zich te Lande tegen zo magtigen Vyand in een staat van defensie te stellen, waar door de Franssen daar na zo gemakkelyk tot in den boezem van dezen Staat drongen, zo zeer wierd daar en tegen de toerusting ter zee met alle kracht beyvert.

Het Landvolk by het Strand op geweer gestelt.

Al het Landvolk, dat ontrent het strant woonde, wierd op behoorlyk Geweer gezet, en geordonneert op het geluit der Klokken en het branden van Vuur-bakens zich naar de zee op hunne posten te begeven.

De Zeegaten versterkt, en ordre op de Bakens gestelt.

Op verscheide Zee-plaatsen wierden nieuwe Forten opgeworpen, de oude gerepareert, en zekere luiden geordonneert, om de tonnen en bakens op te nemen, als de Vyand mogt naderen. Men rustte de ontzachlykste en talrykste Vloot uit, die men ooit uit deze Landen had in Zee gebragt, bestaande in 69. Oorlogschepen, 24. Branders, 19. Advysjagten, en 4. Fregats, houdende noch een goed getal Oorlogschepen vaardig tot een reserve.

Onze Vloot steekt in zee.

Deze Vloot bemant met uitgeleze Zeevolk, staande onder ervarene en dappere Bevelhebbers, raakte vroeg klaar, en in 't begin van Mei in zee. Men was zo voorzichtig geweest, dat men alle Oostersche, Noordsche Groenlandsche vaarten scherpelyk had verboden, om daar door de Vloot te beter te konnen bemannen (1.).

(1.) *P. Verw. Europa bl. 307. 308. Copyen bl. 67-69. J. Le Clerc. Gesch. III Deel, bl. 452. 455.*

De Oorlogschepen van Enkhuizen.

Uit d' Aantek. v. M. Mal.

Die van Enkhuizen hadden by deze zeemagt vyf oorlogschepen, te weten: het schip genaamt de Pacificatie, op hebbende 76. stukken, gevoert door den dapperen Volkert Schram, Viceadmiraal van Westvriesland en het Noorderquartier; de Maagd van Enkhuizen, ophebbende 72. stukken, gevoert door den manmoedigen Schoutbynacht David Vlug; de Jupiter, voorzien met 46. stukken, gevoert door den Kapitein

pitein Cornelis de Boer, een man zeer liettallig jegens zyn volk, en welschaffende, waar door hy allereerst zyn matrozen bequam; de Goude Leeuw met 56. stukken, gevoert door den Kapitein Pieter Kersseboom; en Gelderland met 56. stukken, gevoert door Maarten de Boer, een Jongman van zeer goede hope. De overige schepen in dit Noorderquartier uitgerust waren 't schip Josua met 54. stukken, gevoert door Jan Dik, Alkmaar door Klaas Anker; 't Noorderquartier met 60. stukken, gevoert door Jan Maauw; Justina met 64. stukken door Jan Hek; De drie helden Davids met 50. stukken, door Klaas Valehen; 't Wapen van Nassau met 62. stukken, door.......; Westvriesland met 78. of 80. stukken, door Graaf Jan van Hoorne; 't Wapen van Hoorn met 30. stukken gevoert door Pieter Klaaszoon Wynbergen; 't Wapen van Medenblik met 44. stukken, door Hendrik Visser; Kaleb met 46. stukken, door Jan Krook: behalven noch één fregat en één Advysjagt gevoert door Hans Hartwyk, en Jan Pyper; benevens vier branders, gevoert door Hendrik Munt, Pieter Syvertszoon Bokkes, Herman Dirkzoon de Boer, en Cornelis Stoffelszoon Mik. Eenige dagen daar na wierd 's Lands Vloot noch met vele schepen versterkt, na welker aankomst zy bestond in 91. schepen en fregatten van oorlog, 54, of, zo ander zeggen 44, brandschepen, 23. advysjagten, t' samen 168. of 158. zeilen. Daarentegen was de Engelsche en Fransche vloot t' samen sterk 116. schepen van oorlog, 24. branders en 24. Kitzen.

1672.

D' Overige schepen van het Noorderquartier.

Zie *G. Brand 't Leven van de Ruiter, bl.* 652-666. *Valkenier Copyen No.* 20. *Sylvius bl.* 245.

Sterkte of 't getal der schepen van 's Lands vloot.

Sterkte der vyandelyke vloot.

Valkenier Copyen No. 15. 16. *Sylvius bl.* 243. 244.

Hunne Agtbaarheden de Heren Burgermeesteren van Enkhuizen en die van Grotebroek, verpagten, den twede van Mei, tot Bovenkarspel, de watering van het groot-slag voor een jaar, aan Cornelis Haan, voor 280. guldens. Het nieuw opgerigte wageveeer tusschen Hoorn en Enkhuizen wierd van 't Scherloo in de nieuwe stad verplaatst wegens de nabyheid van den Straatweg; en was het voornemen der Wethouders de Westerpoort met een Uur- en slachwerk te verzien, doch deze lastige oorlog, door twee Koningen, en derzelver aanhangers, ons op den hals gesonden, heeft

Verpachting van 't Groot-slag.

Zie *zyn bericht-schrift Handv. van Enkh. bl.* 344.

Verplasing van 't Veer op Hoorn.

Aantek. van M. Mul.

1672. de uitwerking daar van belet. Middelerwyle quam 'er Aanschryving om vyf en feventig man; dies deed' men omvraging aan de Schuttery, elk Hopman in zyn Vendel, wie vrywillig, op vyftien ftuivers daags, wilde dienen, (zulks was het goeddunken en befluit der Wethouders, den groten Krygsraad alvorens aangedient, die 'er niet veel tegen had) onder Hopman Jan Slegt, welke zes guldens, Simon Dil, anders Landman, als Luitenant, die vier guldens, en Vendrik Gerbrand Semeins, die drie guldens daags had. 't Getal vol zynde, datze eerft qualyk konden krygen, (waar onder Jan Broeder van den Burgemeefter Admiraal) vertrokkenfe Woenfdaags * tegen de avond, te fcheep naar Workum, volgens dit berigtfchrift, gemaakt voor de uittrekkende Schutters:

Opbod voor vyf en tzeventig man.

Den 21 Mei.

Den 25 Mei.

Hun bericht fchrift.

„ De Hopman, Stedehouder, Vendrig, Sergiant, zul-
I. „ len gehouden zyn in eige perfoon met haar Vendel uit te
II. „ trekken. Een Schutter zal een man mede Schutter zynde,
III. „ anders niet, in zyn plaats mogen huuren. Wanneer een
„ Vendel ordre heeft om uit te trekken, zal een iegelyk
„ met zyn volle geweer op de Wyk, of zodanigen uur en
„ plaatfen moeten zyn, als hem by trommelflag, ofte aan-
„ feggen van Corperaals, is bekent gemaakt, op de boete
„ van een gulden, en zo lang wegblyvende tot het Vendel
„ t'fcheep is twee guldens, en geheel, vyfentwintig gul-
IV. „ dens. Niemant zal dronken op de geftelde plaats ofte
„ fcheep komen, nochte hem in 't fchip ofte op de reis dron-
V. „ ken drinken, op de boete van twee guldens. Zo een
„ fchip of fchepen by quaat weêr, ftilte ofte anderzints on-
„ derwegen mogte inlopen, ofte aanleggen, zal niemant
„ vermogen aan land, uit het fchip, ofte in 't voortrekken
„ uit zyn gelit te gaan, zonder oorlof van den Bevelheb-
VI. „ ber, op de boete van drie gulden. Niemant en zal aan
„ eenige Ingezetenen van dezen Staat, waar het ook zoude
„ mogen zyn, eenige overlaft, hinder of fchade doen, in
„ geenerhanden manieren, op de boete van vyftig guldens,
VII. „ en uitgelezene ftraffen: Noch ook aan eenig perfoon, 't
„ zy oud of jong, eenig fchimp of fmaad aandoen, veel

„ min

,, min in eenigerlei manier ongeregelde dartelheid bedry- 1672.
,, ven, op de boete van vyftig guldens, en uitgelezene ſtraf-
,, fen. Een iegelyk, 't zy in 't uittrekken, voortrekken, VIII.
,, in de inlegeringen, ofte op de wagt, zal zyn Officieren
,, in alles gehoorzaam zyn, volgens 't berigt, alrede ge-
,, maakt, ofte noch te maken, op de boete van vyfentwin-
,, tig guldens, en uitgelezene ſtraffen. Niemant zal zyne IX.
,, Opperhoofden qualyk toe ſpreken, tegenſtaan, of ſchel-
,, den in geenderhande manieren, op de boete van vyftig
,, guldens, en arbitrale corectie. De Rotmeeſters zullen X.
,, het woord ofte leuze ontfangen aleer de ronde zal mo-
,, gen voorby gaan, uitgezondert dat zy luiden gehouden
,, zyn zullen, den Bevelhebber, ſo die de ronde doet, ten
,, allen tyden, het woord te geven, op dat bevonden mag
,, worden, of de Rotmeeſters het woord vergeten zoude
,, hebben ofte niet, op de boete van dertig ſtuivers. Die XI.
,, op zyn ſchildwagt daar op hy geſteld is ſlapende bevon-
,, den word zal verbeuren dertig ſtuivers. Ende zal een XII.
,, yder zyn ſchildwagt, daar toe hy geſtelt is, wel ende naar
,, behoren moeten houden en waarnemen, op de verbeurte
,, van dertig ſtuivers. De Rotmeeſters zullen het woord XIII.
,, aan hunne Rotgeſellen niet overgeven ofte bekent ma-
,, ken, door ſchryven aan de wand of anderſints, directelyk
,, ofte indirectelyk, op de boete van drie guldens vyftien
,, ſtuivers. Niemant zal van de wagt, 't zy ſchildwagt ofte XIV.
,, ronde, wat hem bevolen is, nochte uit de hoofdwagt,
,, ofte andere Corps du Guarde naar een herberg, eenige
,, andere plaatſe, ofte zelfs naar zyn eigen Logement mogen
,, gaan, op de boete van agtien guldens, doch zo iemant
,, enige noodſakelykheen voorvallen zal de Bevelhebber ofte
,, Rotmeeſter in de wagtplaats daar over ſchikken. Wie XV.
,, dronken ofte beſchonken op de wagt komt, zal verbeu-
,, ren zes en dertig ſtuivers. Alle en een yder zy gehouden XVI.
,, zich modeſt en zedig op de wagt aan te ſtellen, zonder
,, eenige petulantie ofte de minſte moedwil aan te rechten,
,, op de boete van vier guldens tien ſtuivers. Niemant zal XVII.
,, den anderen vermogen te ſchelden of verongelyken, met

1672. „ woorden ofte werken, directelyk ofte indirectelyk op
„ geenderhande manieren, op de verbeurte van vier gul-
XVIII. „ dens tien ſtuivers. Veel min zal den een den ander ver-
„ mogen te ſlaan, quaadwillens aan te taſten ſchoppen ofte
„ ſtooten, op de boete van zeven guldens tien ſtuivers.
XIX. „ Die zyn mes ofte ander geweer trekt, ofte aanveert om
„ een ander te grieven, ofte quetſen zal verbeuren zes en
XX. „ dertig guldens. Die een ander quetſt zal verbeuren twe
„ en tzeventig guldens alles behoudens den Heer Officier
XXI. „ zyn regt. Niemant zal zyn roer ofte muſquet, buiten
„ nood vermogen af te ſchieten, naart 't bezetten van de
„ nachtwacht, op de boete van vier guldens thien ſtuivers.
XXII. „ Ende zullen ingelaten en aangenomen Schutteren dezel-
„ ve Ordonnantie onderworpen zyn als eigen. Aldus ge-
„ arreſteert by Burgemeeſteren ende Vroedſchappen, naar
„ ingenomen advys van den groten Krygsraad binnen der-
„ zelver Stadt Enkhuizen, den zeventwintigſten van April,
„ 1672. my preſent *And. van Voſſen* ".

Oordeelen over dit aannemen van vrywilligen. *Aantek. van Mul.*

De reden waarom 'er volk wierd aangenomen, en de gelotene Vendelen niet uittrokken, daar ontrent waren verſcheidene gevoelens: ſommigen, en wel van de driftigſten, die den Heren Burgemeeſteren geen goed hart toedroegen, achtten de Heren te moedeloos, en geen hart genoeg te hebben, om den Schutteren het pad te wyzen; anderen en wel de onpartydigſten, waren van verſtand dat de Heren dus wyſlyk deden om de burgers, van welke het velen, die geen ander in hunne plaatſe konden huren, ongelegen zou komen, te verſchonen. By deze Vrywilligen wierden zo veel Waardgelders gevoegt, dat ze ſamen een getal van 300. uitmaakten. Twe dagen te voren, te weten den drieëntwintigſte van Mei hebben de Heren Burgemeeſteren der Stad Hoorn hunne aangenomen Waardgelders gemonſtert, beſtaande in twe volle Vaandels, welke terſtond van daar vertrokken, en met hun een grote halve Compagie Burgers, ſamen 300. man, onder hunnen Kapietein en Burgemeeſter *Meinard Sonk*, hebbende noch volgens het oude gebruik ieder Burger een gulden, en de Waargelders, iede-

Waardgelders te Hoorn worden gemonſtert.

tier

tien ſtuivers daags voor hun Krygsloon. Den dertigſten dier maand, zyn van daar noch geſcheept 1375. Boeren of Landzaten uit de Dorpen ten platten lande genomen: bedragende de twaalfde man uit de huiſluiden van dit Noorderquartier ſtaande op geweer en onder dezen eed: *Wy zweren het Land getrouw te zullen zyn, en te gehoorzamen onder de Staten en den Prins van Oranje.* Deze waren verdeelt in veertien Vaandels, en vertrokken van deze Stad met zeſtien binnen-ſchepen, onder 't bevel van *Jacob Lobs*, Burgemeeſter te Medenblik, op Harderwyk en van daar aan den Yſſelkant, alwaar zy in redelyke goede ordre aanquamen, om den inval van den Biſſchop van Munſter te helpen keren; ſommigen wierden gezonden naar *Doesburg*, om aldaar het leger van den Prins van Oranje te helpen verſterken zulks wierd ook gedaan by andere Hollandſche Steden en Dorpen. Dit was niet nodig geweeſt, en men had de Ingezetenen wel kunnen ſparen, en een groot gedeelte van de volgende onheilen voorkomen, indien men wat vroeger met de Duitſche Vorſten, als daar was de Keurvorſt van Brandenburg, en het Huis van Bronswyk, had aangeſpannen, en troepen van hun overgenomen, gelyk men naderhand noch doen moeſt.

1672. *Uit een Aantek. zie ook Valk. Verw. Europa, bl. 362. 363.* Landzaten te Hoorn ingeſcheept. *Nederl. Schouwtoneel bl.* 24. 30. 38.

Midlerwyle brak de Koning van Vrankryk den zevenentwintigſten van Mei met zyn Leger op van voor Maſtricht, dat hy eenige dagen had geblokkeert gehouden, en deed vervolgens in 't begin van Junius dien zeer beruchten en fatalen inval in deze Vereenigde Nederlanden, waarby binnen den tyd van weinig weken, drie gehele Provincien van de zeven, te weten, *Gelderland*, *Overyſſel*, en *Utrecht*, benevens een gedeelte van *Holland* en *Groningen*, en onder of met dezelve 74. Steden en Schanſen, meeſt alle bewald, dezen rampzaligen Staat ontweldigt wierden, en dat met zodanig een trouwloosheid en lafhartigheid, dat de onkundige bezettelingen noch in ſommige plaatſen aan de eene Poort ſtreden, terwyl de Vyanden door de andere wierden ingelaten, en deze yverige verdedigers aldus gevangen waren, eer zy wiſten overwonnen te zyn; 't geen men breed-

De Franſche Koning doet een' fatalen inval in deze Landen.

1672.

voerig in de Geſchiedeniſſen van dien tyd kan lezen (1.). Dus zag men Nederland op het punt van zyn verderf, en by zich zelf, en by naburige Vorſten, reeds voor verloren gehouden. Het geen de Koning van Vrankryk den weg baande om met zyn heir in deze Landen te vallen en by na alles te overſtromen, was de overgrote droogte die men by na een ganſch jaar gehad had, en hoedanige by menſchen geheugenis niet gezien was, zo dat van September 1671, tot Auguſtus 1672. naauwelyks eenige regen viel, daar anders het voor - en najaar by ons zo vogtig is: hier door waren de Rivieren, die anders de Bolwerken van onzen Staat zyn, zo uitgedroogt, dat men 'er op vele plaatſen den ploeg door getrokken heeft. Den vyfden van Junius beſloten de Heren Schepenen van *Harderwyk* de Stad aan de Franſen over te geven, en zich te verlaten op de Barmhartigheid van den Koning van Vrankryk. Dit vermeerderde de zorg en ſchrik voor den Vyand in dit Quartier niet weinig. Die van *Enkhuizen* deden by die gelegentheid een getrouw en Chriſtelyk werk: zy namen uit goeder vriend - en nabuurſchap de kinderen uit het Burger - Weeshuis van Harderwyk en plaatſten en voedden die in het hunne; van waar dezelve, 't gevaar over zynde, door den Magiſtraat van *Harderwyk*, den 30. July 1674, weêr zyn te rug ontboden, die ook den Wethouderen van *Enkhuizen* in eenen zeer beleefden Brief bedankte (2.).

(1.) Zie P. *Valk. Verw. Europa bl* 355. *enz. Sylvius bl.* 228. *enz. F. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen, bl.* 27-29. *Nederl. Schouwtoneel bl.* 45. *enz.*

Grote droogte.

Hellenbroek Keurſtoffen II. Deel, bl. 567. *Brand het Leven van de Ruiter, bl.* 678.

Die van Harderwyk beſluiten de Stad aan de Franſchen over te geven.

Die van Enkhuizen nemen de Weêskinderen van Harderwyk in hun Weêshuis.

(2.) J. *Schraſſert Beſchr. van Harderw. II. Deel, bl.* 153. 156.

Terwyl de grenzen van dezen Staat door drie legers van den Koning van Vrankryk, en het leger van den Keurvorſt van Keulen, en Biſſchop van Munſter, te gelyk aan alle kanten wierden overvallen, en ieder ogenblik het laatſte ſcheen, in welk Nederland ſtond verdelgt te worden; zo gaf God ons op den zevenden van Junius, voor Soulsbaay, een heerlyke overwinning op de Engelſche en Franſche Vloten. Het gevecht begon ontrent ten zeven of acht uren voor den middag en duurde tot 's avonds na zonnen ondergang De ſtryd was van wederzyden hevig, hartnekkig en bloedig. De L. Admiraal de Ruiter en alle Nederlandſche Bevelhebbers gaven hier de uiterſte proeven van beleid en dap-

De Nederlandſche Vloot behaalt in een zware Zeeſlag d'overwinning.

dapperheid, tot dat eindelyk de vyandelyke vloten genoodzaakt waren af te wyken, en het bloedvergieten van dien bekommerlyken dag en hachelyken ſtryd, daar 't toen al aan hing, een einde nam: en men hoorde de L. Admiraal de Ruiter verklaren, *dat hy veel zeeſlagen had bygewoont, maar nooit in ſcherper en langduriger gevecht was geweeſt.* De dappere L. Admiraal, Willem Joſeph, Baron van Gent, wierd in den aanvang van den ſtryd door een kanonkoegel getroffen, en liet 'er 't leven. Op de Ruiters ſchip waren ontrent dertig doden, en zo veel zwaar gequeſten, die meeſt arm- of beenloos waren; het ſchip Gelderland, gevoert door den dapperen Jongman Maarten de Boer van Enkhuizen, had vyftig zo doden als gequetſten op. 't Verdere getal van doden en gequetſten op d'andere ſchepen, is my, by gebrek van aantekeningen niet gebleken. Doch 't is zeker, dat 'er, behalven van Gent, in de Nederlandſche Vloot weinig Kapiteinen of luiden van naam gebleven zyn: ook had men geen verlies van ſchepen, dan alleen het ſchip Joſua uit het Noorderquartier, gevoert door den Kapitein Jan Dik van Hoorn, dat door de Engelſche wierd in den grond geſchoten, en eenige branders, die alle vruchteloos vergingen. Maar van de zyde der Engelſchen van den Admiraal Montagu wierd, na dat hy lang en grouwzaam tegen den Kapitein Jan van Brakel gevochten had, door een' brander aangeſteken en verbrand; hy zelf meende zich met zyn zoon in een ſloep of boot te bergen, maar die raakte in de grond, zo dat hy nevens zyn zoon, of, gelyk andere verhalen, met twe zonen, jammerlyk verdronk. Behalven dezen ſneuvelden ontrent achtien Kapiteinen, of Ridders van hogen ſtaat, en ontrent negentien waren zwaarlyk gequetſt, en 't getal der doden of zwaar gequetſte matrozen, waren ontrent vyfentwintig honderd mannen. Daarenboven zyn 'er vele gevangen, die uit de gezonke of verbrande ſchepen wierden geborgen. De Franſche verloren twe capitale ſchepen, zynde het eene met 80. ſtukken verbrand, en het ander met 70. ſtukken gezonken; d'Engelſche zes capitale ſchepen, van welke drie de vlagge voerden, zynde twe daar van verbrand

1672. Zie G. Brand 't *Leven van de Ruiter, bl.* 667-678. *Sylvius bl.* 248. 249. *Valkenier bl.* 446-450.

't Verlies aan wederzyden. *Aantek. van M. Mul.*

1672.

brand, drie gezonken, en één genomen; en van hunne mindere vaartuigen als branders, kitzen enz. wierden 'er over de twintig vernielt.

In Holland begeeft men zich op het horen van 't kanon in de Kerken.

In Holland wierd het donderen van 't Kanon op 't ſtrand gehoord, waar van de tyding komende in eenige ſteden, wierden aanſtonds de klokken geluid, de huizen geſloten, en in de kerken vurige gebeden tot God uitgeſtort, om zyne hulpe en byſtand tegen de onrechtvaardige wapenen van zo magtige Vyanden te erlangen. De tyding van deze overwinning quam den negenden van Junius in den Hage, en recht ten tyde om de verbaaſde gemoederen van groot en kleen, door droeve maare, die dagelyks van de landgrenzen quamen, ter nedergeſlagen, weêr eenigſins te verquikken en op te beuren. Doch t' Enkhuizen hoorde men daarbeneven het gejammer der vrouwen, reikhalzende naar tyding van den haren uit de vloot, die ze 'er in menigte op hadden, toen men vernam dat 'er zo een' ganſchen dag gemarteld en bloedig geſtreden was. Onderwyl ſtond de Franſche voorſpoed te lande niet ſtil, geen ongeval quam alleen, en de eene droeve maare joeg d' ander. Men verſtond met de uiterſte droefheid en ſchrik, het haaſtig overgaan van vele ſteden en ſterkten; de verſlagentheid zag elk ten ogen uit, en nam toe door het veelvuldig en geſtadig vluchten der ingezetenen onzer naburige landſchappen, die de elenden breder uitmaten, om beter ontfang, heul en herberging te erlangen. Van den tienden tot het einde dezer maand, quamen dag op dag te Enkhuizen, Hoorn en andere plaatſen van dit Noorderquartier een menigte van ſchepen met menſchen en goederen, die uit Gelderland, Overyſſel en elders herwaards vluchtten; zo dat alle de kaaijen en havens vol waren, en men ſchier geen huizen wiſt aan te wyzen om de goederen te bergen. De ſchrik en verbaaſtheid was zodanig, dat men geen vaartuigen genoeg wiſt te krygen om de vluchtende over te voeren, tot zo verre dat men bevonden heeft, honderd ryksdaalders tot vragt voor één ſchip gegeven te zyn. Ondertuſſchen quamen de huiſluiden, waar van de twaalfde man vrywillig, voor

Gejammer te Enkhuizen. *Aantek van M. Mul.*

Tegenſpoed te lande.

De gevluchte komen te Enkhuizen, Hoorn en elders. *Aantek van M. Mul en anderen. F. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen bl.* 30. *Nederl. Sch. bl.* 71.

Den 13 *Juny.* De huiſluiden komen t' huis.

voor het loon dat hy bedingen kon, uitgetrokken waren, van den Yſſel weêr t' huis. 1672.

De ſchielyke ſchrik, die het verſtand bedwelmt, en de krachten verſtikt, een weinig geweken zynde, hebben de Wethouderen van Enkhuizen, (beſeffende de aangelegentheid hunner ſtad, als gelegen aan den Hollandſchen kant, ontrent het midden der Zuiderzee, die hier niet boven twe mylen in de wydte heeft, en recht geplaatſt om alle ſchepen t' onderſcheppen, welke in af- en aanvaren deze engte noodwendig door moeten,) op eigen behoudenis het ooge geworpen, en goedgevonden dezelven te verſterken tegen alle aanval van vyanden. Ten dien einde wierden tot Opzienders, om over dat werk goede toezigt te hebben, geſtelt, aan de Zuidzyde van de Stad, de Heren Jacob de Wit, Maarten Roos, Gerbrand Blaauhulk, Volkert Teerkoper, Gerrit van Nyenburg, Mr. Jan van Gent, Vroedſchappen, Mr. Sieuwert Lakeman, Secretaris, en Doctor Paulus Byman, Landmeter en Rector der Latynſche Schole; en aan de Noordzyde van de Stad, de Heren Dirk Quirynſz Doctor Thomas Montanus, Mr. Walig Prooſt, en Joan de Vries, Vroedſchappen. Den zeventienden van Junius ſloeg men handen aan 't werk, gravende een gragt, diep veertien voeten, zo wyd als den Beer lang, en van denzelven dwars door 't Strand in zee lopende. Dit wierd om 't gereedſte gedaan; want het beſluit was eerſt een gragt langs dien ganſchen Stadsmuur te maken. Voorts heeft men borſtweringen opgeworpen langs de Keten, muren, punten, blokhuizen; houten bateryen in zee geſlagen; het Zeebrugje beſchanſt; hameyen buiten de Kete- en Noorderpoort opgerecht; rondom grofgeſchut geplant: waar van eenige, met hun toebehoren, door de Ooſt- en Weſtindiſche Maatſchappyen verſchaft, en anderen van Hoorn gekomen zyn. Dit alles wierd verricht door den goedwilligen arbeid der burgeren, werkende by beurten, twe vaandelen daags, ieder één halven dag: naderhand vier; en eindelyk wederom twe: nadien door de Regering der Dorpen, onder de Stad behorende, volgens gedrukt bevel hunner Ed.

De Wethouderen van Enkhuizen verſterken de Stad.

Aantek. van M. Mul.

Opzienders over dat werk geſtelt.

Het werk word met yver begonnen.

En door de Burgers met yver en by beurten voortgezet.

1672. Groot Mog. de Heren Staten van Holland en Westvriesland, een goed getal boeren dagelyks afgevaardigt en tot hulpe der burgeren gezonden wierden; dan dit hield wel haast op, dewyl ze de Dyken, op verscheide plaatsen met borstweringen en grof geschut beplant, bewaken, ook sommigen naar den Zeestrand moesten: alleenlyk quamen de Westenders en Noordbedykers geduriglyk. Nooit zag men eenig werk lustiger begonnen, noch raadbesluit gretiger uitgevoert; niet alleen van mannen, maar ook van allerhande vrouwen, zelfs der Wethouders; uit welker sexe, bezwangert met een' brandende yver tot welstand van Stad en Vaderland, 'er gevonden zyn, die, één' halven dag te weinig achtende, eenige dagen zonder posen gearbeid hebben. Tot het voortzetten en voltrekken van dezen arbeid ter versterkinge van de Stad hebben ook niet weinig geholpen de vlugtelingen uit Gelderland, Overyssel en Utrecht, als ook die van Haarlem, Kennemerland, Zardam en de Waterlandsche Dorpen; waar van de meeste vermogende te Enkhuizen hunnen toevlugt hadden genomen. Die van Enkhuizen verstonden, dat de Vlugtelingen die hun zelfs en hunne goederen in de steden quamen bergen, en aldaar minnelyk en mededogend ontfangen wierden, zo wel gehouden waren hun lyf en goed te helpen beschermen en bewaren, als de burgery; doch elk toonde zich daar toegewillig en niemant stelde zich daar tegen. 't Was iets zonderling, dat alles op de vesten zo door malkanderen woelde, door de menigte van mannen en vrouwen, oude en jongen, boeren en boerinnen, ja zelfs dames en juffrouwen: veel handen maakten ligt werk, en het zelve wierd in korten tyd zodanig voltrokken, dat de stad onwinbaar scheen. Aan de Zuiderzee was ze beveiligt door Uitleggers en Oorlogschepen, en aan de landzyde had ze de lage weylanden, die men tot allen tyden als de nood begon te nypen, in den tyd van twe of drie uren kon doen onder vloeijen.

Gewillig-heid der burgers en vrouwen, ook der gevlugten.

Nederl. Schouwtoneel, bl. 98. 99. *Valken. bl.* 715.

Dus tot voordeel van 't gemeen bezig wezende, zag men op Woensdag, den tweëntwintigsten van Junius, 's namiddags ten twe uren, van den Wierdyk, ontrent tzeventig of tach-

Ontroering en beweging op 't zien van een vloot binnen schepen. *Muls Aantek.*

tachtig zeilen, die alle dicht by een, uit zee naar de Weſt-wal toeſtevenden. De Wethouders, beducht voor eenig onheil, geboden alle vaartuigen (uitgenomen het oorlog-ſchip de Munnik, dat by het Weſterhoofd aan den grond lag) in en buiten de Rommelhaven leggende, binnen te ſchieten, en het geſchut op de blokhuizen te laden. Voorts zonden ze den Secretaris Lakeman met een bode en twe ſchutters van het Vendel H. dat toen aan den mond van de Noorderhaven de wacht had (want men waakte toen met één Vendel 's daags) aan de Wadgeleiders, met een menigte Hamburgervaarders (daar een overgrote gevlugte rykdom in was) welke op ſtroom lagen, om voor de Blaauwe-poort ten anker te komen, tot bevrying der Wierdyk en Rommelhaven. Ook vaardigden ze Simon Slob af met een ſchuit naar de gemelde vloot, om kondſchap te halen: die beſcheid bragt, dat het ſchepen waren in dienſt van de Heren Gecommitteerde Raden, die van den Yſſel komende, daar het hen te heet viel, naar Hoorn gingen. Dit baarde ook grote ontſteltenis in de zee-dorpen, daar de huiſluiden, de klokken geluid hebbende, met volle geweêr op de dyken verſchenen. Deze vloot dien zelven namiddag by den Nek in het gezigt van de Stad Hoorn komende, en haren koers derwaards zettende, baarde aldaar ook geen geringe ontroering; dewyl men ze aanzag voor een vloot van Franſche Commiſſie-vaarders vol ſoldaten. Op het gezicht van dezelven draafden terſtond de Poſten langs de wegen om daar van overal kenniſſe te geven, ten einde elk een zich ſpoedig mogt bereiden om den Vyand met eene dappere kloekmoedigheid af te weren. Verſcheide Boeren Vaandels waren al op weg naar deze Stad, daar alles was in de grootſte verwarring en ontſteltenis; deuren en venſters wierden toegeſmeten, en elk bergde wat hy konde, menende dat het nu den dag was van onzen ondergang, en dat nu het Land, 't geen men waande aan den Vyand verkocht te zyn, ſtond gelevert te worden. Dit quaad vermoeden, 't geen men van 's Lands Regenten had opgevat, maakte velen moedeloos. De Wethouderen zelfs min noch meer dan 't gemeen

1672.

Ontſteltenis te Hoorn op 't aannaderen dezer vloot.

Uit eene Aantek. zie ooE F. Coſterus Nederl. Vloek en Zegen bl. 32, 33.

1672. verslagen schenen radeloos, en hebben eindelyk eenen Mr. Pieter Dirkszoon Hoorn, Corporaal der Schutters van den Ouden Doelen onder de Compagnie van Kapitein Molenwerf, toen onder het Stadhuis de wacht hebbende, last gegeven, om zich met zes of zeven mannen derwaards te begeven en de gemelde schepen te visiteren; gelyk hy terstond dede, en bevond dat het schepen van ons eigen volk waren, die Graaf Maurits van den Yssel kant herwaards gezonden had, op dat ze niet in handen der Vyanden zouden vervallen. De voornoemde Corporaal hier van bescheid gebragt hebbende, raakte daar door weêr alles in stilte, en bleven de voornoemde schepen hier den ganschen Zomer leggen.

Men stelt de stad Hoorn in staat van tegenweêr.

Dit voorval bragt de Regenten der Stad Hoorn echter tot nadenken: want ziende hoe weinig zy in staat zouden zyn, indien de Vyand op dergelyke wyze op hen afquam, om zulk een open stad als deze was, tegen zyne aanvallen te beschermen, vonden zy aanstonds goed, hunne-Stad, zo veel hen mogelyk was, te versterken, en hebben daags daar aan, te weten den 23 van Junius, by het omblazen der Trompet de Burgers en Ingezeten doen aankondigen, dat de Buurten staande op No. 10. 11. en 12 Letter L. M. en N tegens morgen zouden by een komen, op zware boeten by de onwilligen of nalatigen te verbeuren: dan zulks wierd zeer gewillig gehoorzaamt, en men stelde ze datelyk te werk, om alle vervallen Wallen en Bolwerken dezer Stad te repareren. Eerst wierd dit by den Uiterdyk en de Westerpoort by der hand genomen, en vervolgens ook op alle andere plaatsen. De arbeid wierd door de Burgers en Ingezetenen, niemant uitgezondert, by beurten, en met groten vlyt gedaan, wordende alle dagen by het omblazen der Trompette, weêr andere Buurten aangezegt om ter versterkinge van de Stad te komen werken (1.). Dies had niemant redenen om zich met deze moeite en arbeid bezwaart te vinden, door dien dezelve by Wyken wierd gedaan, en niemant daar van bevryd was. Te zwaarder en langwyliger was dit werk, om dat de Aarde daar toe nodig zeer verre moest gehaalt worden, als uit den Uiterdyk, den Bui-

(1.) *Uit een Aantek.*

Buiten Luyendyk, en andere noch verder afgelege plaatsen meer (1.). En dewyl de Zoden Aarde met wagens moesten gehaalt en aangevoert worden, wierden de genen die Paarden hadden gelast elk op zyn Hoefslag voor niet te ryden; dan de Voerluiden en Slepers wierden voor het gebruik van hunne Wagens en Paarden betaalt (2.). Men ging met dezen arbeid zo lang voort tot dat men de Stad in eenen tamelyken staat van tegenweer gebragt had, zynde het gehele werk, naar de gelegentheid des tyds, net en deftig gemaakt, tot genoegen en verwondering van allen, die het quamen zien (3.). Die van Alkmaar, Medenblik en anderen versterkten insgelyks met yver hunne steden (4.).

1672.

(1.) *Fyken Ryp Chron. bl.* 234.

(2.) *Uit een Aantek.*

(3.) *Chron. van Feyken Ryp bl.* 234.

(4.) *Ned. Schout. bl.* 95. 96. *Sylvius bl.* 377.

De Zuiderzee is onvry.

Ondertusschen wierd de Zuiderzee zo onvry, dat men met geen schip durfde naar Haarlem of andere plaatsen te varen, zonder het wel met volk, kruid en lood te voorzien. Men ruste te Hoorn zes Turf-schepen ten oorlog toe, elk ophebbende zes stukken geschut en achtien mannen, die ieder op hun eigen kost één gulden daags trokken. Deze schepen, die den vyfentwintigsten van Junius in zee staken, om op den Vyand te kruissen, en dus de Zuiderzee vry te houden, 't geen ten hoogsten nodig was, hadden tot hunnen Admiraal Jacob Lobs, Oudburgemeester van Medenblik, die een braaf wel bemant Wydschip voerde, hebbende ook onder zyn bevel vele andere ten oorlog toegemaakte schepen, van Amsterdam en andere Watersteden, samen een Vloot uitmakende van meer dan honderd schepen, met welke zy den Vyand verwachtten, dan dees had gebrek aan vaartuigen. Den zesentwintigsten bragten onze Schepen een vyandelyk schip te Hoorn op, en kozen terstond weêr Zee. Dus hielden ze door deze goede voorzorge de Zuiderzee vry, en den Vyand uit deze Landen. Den volgenden dag gingen van Enkhuizen onder zeil zes haringschepen zynde ten oorlog uitgerust, en trekkende ieder twe honderd vyf en twintig gulden 's maands voor huur, ophebde ieder zes stukken en dertig man, onder Willem Vos, Viceadmiraal op Zuiderzee, en de Kapiteinen Cornelis Plemp, Jan Broekvast, Simon Robbert, Pieter Janszoon,

Men rust te Hoorn eenige schepen uit om die vry te houden. *Uit een Aantek.*

W. Vos, Viceadmiraal op Zuiderzee gaat met zes schepen t' zeil. *Aantek. van M. Mul.*

 en

1672. en Klaas Aalbertſzoon, elk op twe gulden 's daags, om zich te vervoegen by Jacob Lobs, Oudburgemeeſter, en Gecommitteerde Raad in Weſtvrieſland en 't Noorderquartier, wegens de Stad Medenblik, als Admiraal over de ſchepen van 't Collegie ter Admiraliteit van 't zelve Quartier, ter beveiliging van Zuiderzee. Ook wierden t' Enkhuizen ten zelven einde tien ſmakſchepen, ieder op vier gulden 's daags, aangenomen, voerende ieder eenig geſchut en twintig man, elk op eigen koſt voor één gulden daags, gelyk ook die van de haring oorlogſchepen trokken. De manſchap, die op de gezegde ſmakſchepen zoude dienen, wierden by omvraginge in de Vendels gehuurt, ter zake van het ongenoegen der burgerye, om de eerſte aanneminge van 't volk voor de haring - oorlogſchepen, die ter gelieven der Kapiteinen geſtaan hadde. Zodanig moeſt men de gemeente naar den mond zien, hebbende de Burgemeeſteren in deze teere tyden het hart niet, dit of iets anders naar hun goeddunken en wysheid te ſchikken, ten ware zy zich alle uren wilden in gevaar ſtellen, om van het graauw mishandelt te worden. Doch toen men deze aanneming nu naar den zin van 't gemeen liet geſchieden, kon men bezwaarlyk (zo verkeert zyn dikwils de menſchen) volk genoeg krygen, om op de gemelde ſchepen te dienen. Naderhand wierden 'er maar vier van de tien nodig geoordeelt en gebruikt: want door deze goede voorzorg wierden wel haaſt eenige kapers van den Biſſchop van Munſter verovert, d' overigen binnen gedreven, en zo naauw ingeſloten, dat ze buiten ſtaat waren, om de Zuiderzee langer onveilig te maken. Eenige ſoldaten van den gemelden Biſſchop hadden zich naar het eiland Urk begeven, in meninge om dat uit te plonderen; doch in plaatſe van buit te maken, wierden zy zelfs tot buit, alzo d' inwoonders hen gevangen namen, en naar Enkhuizen voerden.

Men neemt te Enkhuizen noch tien ſmakſchepen in dienſt.

Ongenoegen der burgerye.

Vyandelyke kapers genomen. *Valken. bl. 780.*

Gevangenen van Urk te Enkhuizen gebragt.

Midlerwyle kreeg men tyding, dat zich niet alleen die van Kampen, Deventer en Zwol, maar zelf Utrecht, en eenige omleggende plaatſen, laſhartig en trouwloos aan den vyand hadden overgegeven; ook dat hare gevlugte burgers be-

Utrecht en andere ſteden geven zich over. *Aantek. van M. Mul.*

benevens hun goed, door de geblevene wierden t' huis ontboden. Dan de Wethouders van Enkhuizen, achtende dit te wezen een werk, dienſtig tot ſtyving van den vyand, en een dekſel voor trouwelozen, om oorlogsgereedſchappen, eetwaren, enz. te konnen verſchepen; hebben verboden eenig goed, hoe het genaamt zou mogen wezen, te vervoeren, dan naar plaatſen, die van den vyand niet vermeeſtert waren, mits behoorlyke borge ter Secretarie ſtellende; uitgezondert dat in gemene veerſchepen wierd ingeſcheept: ten dien einde belaſten ze ſchepen, wagens, enz. te onderzoeken; ook alle inkomende perſonen, om niet te verraden of overvallen te worden, turfſchepen door den gezworen ſteker, Cornelis Pieterſzoon, te laten ſteken; kettingen voor de havens te ſpannen, ſtellende hier over Jacob Kroon en Klaas Maartſzoon tot Opzienders. Voorts hield men de Poorten geſloten, en wierd het bewind van dit alles in handen van den groten Krygsraad geſtelt; in welker vergadering Gerbrand Blaauwhulk en Joan de Vries, als gemagtigden uit de Regering, volgens het eerſte punt van het Schutters bericht-ſchrift, reeds hadden zitplaats genomen. Deze dan gezamentlyk vergaderd, geboden hunne mindere bewindsluiden, op de boete van één gulden, geweer te dragen; alle inkomende perſonen, en langs de ſtraat gaande vreemde van het geweer te beroven: en by twe Vendelen, na dat ze alvoren, om de ongelykheid derzelver, eene nieuwe verdeling der tien gemaakt hadden, tevens te waken: tot twede hoofdwacht verkiezende het oudlappers Gildehuis, by Aggeſpaal; alwaar een nieuwe houten loots gemaakt wierd, tot een ſlaapplaats voor de Schutters. Deze had het opzicht over de Zuidzyde der Stad, de Rommelhaven, en deze poſten: de Blaauwepoort; in de poort onder Domburg, als 'er geen ſoldaten waren; Willigenburg; in 't Keurmeeſters huisje op de Beurs, doch dit was haaſt af; Denenburg; de Prins in de Ketepoort; en de Koepoort. De Hoofdwacht in 't Stadhuis had het opzicht over de Noordzyde der Stad, de Noorderhaven, en deze poſten: de Boereboom; de Oude-Gousboom; de Noorder

1672. Ordre geſtelt tot bewaring van de Stad Enkhuizen.

De burgers waken by twe vendels.

1672. derpoort; het Giethuis; de mond der Noorderhaven, in de Visschers-buurt; en in 't Keurmeesters-huisje op de Langebrug. 't Getal der Schutters binnen de Stad Enkhuizen beliep thans, volgens de nieuwe verdeling der tien vendelen, op duizend zeven honderd vyf en tnegentig mannen. Deze moesten op hunne beurten waken en de Stad bewaren volgens het Bericht-schrift, en Ordonnantie by de Heren Burgemeesteren en Vroedschappen, na voorgaande genomen advys van den groten Krygsraad, daar op den tienden van Februarius gemaakt, en den vyftienden van Junius dezes jaars noch met eenige Artikelen veemeerdert.

Droevige staat van 't Land. *Nederl. Schouwtoneel*, *bl.* 93. *enz. Casp. Commelin Bes. van Amst. bl.* 1202.

't Verlies van Utrecht en Naarden, waar door de vyand in 't hart van 't Land boorde, bragt gansch Holland in last, daar men tot het uiterste middel moest komen, de sluizen opende, en 't water liet inlopen; oordelende dat het beter was verdorven land dan verloren land. Het leger van den Staat onder zyn Hoogheid den Here Prins van Oranje, wierd op vyf posten of passen, daar men de vyanden had te wachten, verdeelt. De zwarigheden die den Staat van alle zyden overvielen veroorzaakte groot gemor onder de gemeente, inzonderheid onder het graauw, altoos gewoon de rampen van landen en luiden d' Overheden te wyten. Voornamentlyk wierd al dit quaad den Here *Johan de Wit* Raadpensionaris van Holland, en zynen aanhang te last geleit; en alhoewel de andere party, door hen in alles te dwarsbomen, zeer veel hielp tot den ondergang van de Republyk, echter wierd al het quaad geschoven op hen die nu in 't onderspit begonnen te raken, Vier personen zochten den Raadpensionaris in den Haag te vermoorden. Vier anderen hadden te Dordrecht ook een' toeleg gesmeed om *Cornelis de Wit*, Ruard van Putten, om te brengen. Het gemeen had in de meeste steden een quaad vermoede op hunne Magistraten. Te Dordrecht ontstond een schromelyk oproer; men dwong aldaar de Wethouderen den Prins van Oranje tot Stadhouder te verheffen. Dergelyk een opstand was 'er op dien zelven dag te Rotterdam. Zo ging 't ook in vele andere Hollandsche steden, als Haarlem, Leiden, Gouda, Delft,

Gemor onder de gemeente en 't graauw. Zie *J. Le Clerc. Gesch. III Deel*, *bl.* 379. 405-408. *Sylvius*, *bl.* 314. 345-350. *Valkenier*, *bl.* 665. *enz.*

Delft, enz. alwaar men alles deed wat de Prins en zyne Aanhangelingen begeerden. In Zeeland schokten de zaken byna op den zelven voet. Binnen Hoorn lag het ook geweldig overhoop, eenige Heren van de Regering waren by vele ingezetenen verdacht, als of zy verstand met den vyand hielden, en men was schier dag op dag bevreest voor eenen oploop. De Heer *Reinier Langewagen*, die langs verscheide trappen ten top van eere was gestegen, als zynde Raad, Oudburgemeester, Ontfanger der gemene Lands middelen, en Bewindhebber der Geoctrooide Oostindische Maatschappye ter Kamere Hoorn, stond voornamentlyk ten doel voor den haat van 't volk, dat daarna zelf op zyn huis aanviel, het zelve plunderde, en alles aan stukken sloeg. En alhoewel de meeste andere Wethouderen met hem eene lyn getrokken hadden in 't beschermen van de Vryheid der Republyk, en 't weren van de Stadhouderlyke Regering, zo was nochtans het gemeen wel meest op hem verbittert. Te Enkhuizen, daar men altoos noch meest de zyde van den Prins had gehouden, waren echter ook verscheide Regenten by het gemeen zeer verdacht: en niets is 'er inderdaad in tegenspoed den laster der schendzieke tongen meer onderhevig, dan de Overheden, wiers doen en laten als dan naaukeurig word nagespeurt, en den schuld van alle rampen aangewreven; waaruit dikwils in zorgelyke tyden grote onheilen ontstaan. In alle deze verwarringen en verbaastheid, waren de wyste Regenten als bedwelmt. De Raadpensionaris de Wit, anderssins een wakker Staatsman, was zo verslagen, dat hy de Staten van Holland bewoog, om een Gezantschap aan den Koning van Vrankryk te zenden, en te vernemen wat hy van de Republyk zou vorderen, om haar den vrede te geven: want het scheen dat de steden den moed hadden verloren, en dat men in dien dringenden nood geen beter middel wist uit te vinden. Men sloeg voor den Koning van Vrankryk een somme gelds, en eenige steden van de Generaliteit te geven. Dit keurden de Edelen en een groot deel der steden voor goed. De Gemagtigden van Amsterdam, en noch van vyf Noordhollandsche steden, welke te-

1672.

Zie *Chron. van Hoorn by Feyken Ryp*, *bl.* 227.

Aantek. van M. Mul.

De verslagentheid der Regenten.

Zie *J. Le Clerc bl.* 390-397. *Sylvius bl.* 317-328. *Valkenier bl.* 637-657. *Holl. Merc. bl.* 101.

1672. gen dat Gezandſchap waren, bevonden zich toen niet in de vergadering van Holland De ſteden, welker Gemagtigden daar waren, ſtonden het voorſtel toe, uitgezondert de ſtad Enkhuizen, zeggende dat men by het afwezen der andere ſteden geen beſluit kon nemen. Evenwel gingen de andere met het beſluit voort, en bragten het in de Generaliteit; om dat ze bevreeſt waren, dat de Koning naar geen voorſlagen zou willen luiſteren, wanneer men te lang wachtte: en men bood dien Vorſt aan al de plaatſen die de Generaliteit toebehoorde, en noch tien millioenen aan geld daarenboven. Doch de eiſſchen van dien Koning waren zo buitenſporig, dat de Staten, door de tegenkanting van Amſterdam en eenige andere ſteden, die onderhandeling afbraken, en een beſluit namen, om hun Vaderland met goed en bloed te verdedigen. Men vond goed twe derdendelen der zee ſoldaten uit de ſchepen van 's Lands vloot te ligten, 't welk terſtond wierd in 't werk geſtelt, en uit de vloot genomen ontrent twe duizend mannen, die men te lande gebruikte om den verderen inval der vyanden te ſtuiten.

G. Brand het Leven van de Ruiter, bl. 687. 688.

De uitgetrokke burgers van Enkhuizen worden t' huis ontboden. *Aantek. van M. Mul.*

In dezen benaauwden tyd, terwyl de gemene zaken van dezen Staat dus duiſter ſtonden, waren de Wethouderen van Enkhuizen niet alleen bedacht om door alle mogelyke middelen hunne ſtad in zekerheid te ſtellen, maar ook bezorgt voor hunne burgers, die onder Hopman Slecht naar Workum waren getrokken, willende hen liever in de Stad hebben; dies ontboden ze dezelve t' huis, en gaven bevel aan Joris Vos om hen met zyne Waardgelders af te loſſen. Aan een ſchip met Soldaten zonder geweer, uit de overwonne ſteden, daar ze in de Kerk gezeten hadden, voor de haven gekomen, gaven zy laſt te vertrekken, na dat 'er één by hunne Achtbaarheden ondervraagt was. Ook wierden eenige Engelſchen, alhier gevangen zittende, geſcheept om naar Rotterdam gezonden, en uitgewiſſelt te worden. De Poſt van Amſterdam op Groningen en ganſch Duitſchland, en wederom van daar op Amſterdam, ging, wegens de onveiligheid der wegen, van Broekerhaven, daar reeds een Poſthuis was, te water op Stavoren; om dat de Wethouders van Enkhuizen

26 Juny. Een ſchip met ſoldaten koomt voor de Stad.

Engelſche gevangens vertrekken.

27 Juny. De Poſt op Groningen enz. gaat van Broekerhaven te water.

zen by nacht geen Poorten of Bomen wilden openen, 't welk hen vriendelyk verzocht was. Een ſchuit met geſchut-kogels, te Amſterdam geſcheept, om naar Zwol gezonden te worden, op Zuiderzee zynde, hoorde de ſchipper dat die ſtad reeds over, en in handen van den Biſſchop van Munſter was; dies bragt hy dezelve te Enkhuizen, daar de kogels door Hopman Kikkert in Stads-wapenhuis wierden opgeſlagen. De zucht tot bewaring der Stad, veroorzaakte dat men op kleine dingen ook acht ſloeg: want een kaag, willende 't zeil naar Groningen, wierd onderzocht en bevonden rapen geladen te hebben, en vervolgens uitgelaten. Dit ter ooren van het volk gekomen, begonnen eenige te morren, die ook anderen gaande maakten en opentlyk zeiden dat het Land verraden, en de Stad verkocht was; en dat Pieter Vis, zynde Oudburgermeeſter en Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit, het voorbeeld van ſommigen in andere ſteden volgende, zyn goed en rykdom had geſcheept, in de kaag met rapen overdekt, en zelf zou zoeken te ontvlugten. Alles, zo men zeide, quam hier van daan. Jacob Hilbrandſzoon, broeder van Vis, zou zyn zoon te Hamburg wezende, zenden een leeg vat, waar in beſchuit wederom zou komen: dit vat wierd door iemant gebragt by de gemelde kaag, leggende in de Ooſterhaven, met eenen tegen den ſchipper zeggende, Hier is 't vat van Vis. Dit wierd van eenigen ten quaadſten opgenomen en ten ergſten geduid. De Heer Vis, ſchoon onſchuldig, hier over ontſtelt en voor handdadigheid vrezende, ging naar Burgemeeſteren, en verzocht Hopman Timmerman, in 't Stadhuis de wacht hebbende, toezigt te nemen op alle onordentelykheden, betuigende het tegendeel met tranen in de oogen, wenſchende Gods ſtraffen over zyn huis, zo hy zulks gedaan had; ook bood zyn vrouw aan kiſten en kaſſen, en al het geſlotenen te openen. Dus bleef het hier by; hoewel 'er velen uit luſt tot plonderen, gaarne eenige buitenſporigheden aan 't huis van dezen Regent gepleegt hadden, daar 't dan ligt niet by gebleven was.

1672. Een ſchuit met kogels koomt t' Enkhuizen.

28. *Juny.*

Naauwe toezigt in die ſtad.

Aantek. van M. Mul.

Het huis van Burgemr. Vis is in gevaar van geplondert te worden.

1672.

Eenig Kapergasten worden buiten de Stad gehouden.

Den volgenden dag quam 'er een schuit uit Texel met ontrent twintig rauwe gasten, komende van een Kaper: deze wilden t' Enkhuizen binnen, en 's avonds naar Amsterdam; maar wierden buiten gehouden: doch twe, op verzoek van eeten en drinken te kopen, toegestaan aan 't land te komen, de schuit aan 't Hoofd zynde, drongen ze tegens de wil van den Hopman van den Hoof, die de dagwacht aan de zuid zyde der Stad had, meest op; maar door hem weder met den bloten degen afgedreven zynde, vloog 'er een valsch gerucht door de Stad, dat 'er volk aan 't Hoofd was, die ze bemagtigen wilden. Straks rende men derwaarts, en riep eenparig, van niet één aan land te laten; gelyk ze dan ook, zonder 't te betreden, 's avonds in den veerman wierden gezet. De verslagentheid der gemoederen bragt te weeg, dat men dusdanig een getal volks moest buiten de Stad weren, zo om den burger genoegen te geven, die het mistrouwen op hun Overheden voor een heldestuk uitbazuinde, als om de Stad tegen alle verrassingen te bewaren. Een vreemdeling, die men zeide het geschut op de wallen gemeten te hebben, wierd na drie dagen zittens in de hoofdwacht der soldaten, en na ondervraging van de Wethouders ontslagen; dan van een menigte menschen gevolgt zynde, was 'er geen zekerheid voor 's mans lyf geweest, zo hem de burgerwacht niet had bevryd. Ook ontzagen zich sommigen te dezer tyd niet uit moedwilligheid de nieuwgemaakte vesting werken te beschadigen; waarom die van den Gerechte de volgende waarschouwing aan den dag gaven.

Een vreemdeling in lyfs gevaar.

Ordre tegen 't beschadigen der borstweringen.

„ De Heren Schout, Burgemeesteren, ende Schepenen der
„ Stad Enkhuizen, met leetwezen voorgekomen zynde, dat
„ de nieuwe borstweringen, ende banketten, ofte voetin-
„ gen van de borstweringen, rondomme deze Stad, met
„ zo een' loffelyken yver, ende vrywilligheid der schutte-
„ rye ende burgerye, zelfs tot vrouwen incluis, alrede op-
„ gemaakt, en noch opgemaakt werdende, door eenige
„ moedwillige ende ongebondene de zoden uitgehaalt, be-
„ klommen ende belopen werden, waar door zo loffelyken

„ ende

1672.

„ ende gerenomeert werk wederom zoude werden geſchandaliſeert, ende vernietigt, hebben, omme daarinne te „ voorzien, ende 't zelve, voor zo veel mogelyk voor te „ komen ende beletten, met voorgaande advys van de „ Achtbare Vroedſchap, gekeurt ende geordonneert, ge„ lyk haar E. keuren en ordonneren by dezen, dat niemant „ het zy man of vrouw, jong of oud, zich zal onderwin„ den de voorſz. borſtweringen, nogte bankketten, ofte „ voetingen van de borſtweringen, te beklimmen ofte be„ lopen, veel min dezelve ruineren ofte bederven, met „ zoden uit te halen, aarde af te werpen, ofte op eeniger„ hande manieren te beſchadigen, op pene van zes guldens, „ met het opperſte kleed, die de borſtweringen, en drie „ guldens, neffens het opperſte kleed, voor die de banken „ ofte voetingen van de borſtweringen, zal komen te be„ lopen ofte beſchadigen, te appliceren twe derdeparten „ voor den Officier, en één derdepart voor den Armen. „ Aldus gedaan ende gearreſteert by myne E. Heren voor„ noemt, den 29. Juny 1672. ter preſentie van my, Secre„ taris S. W. Semeins ".

Brand op den Zuiderhavendyk gebluſt.

Sedert wierden 'er vele, daar onder zelfs de Schout en een Burgemeeſter van Hoorn, daar op gewandelt hebbende, door de Schutters in de boeten beſlagen. 's Daags daaraan, 's avonds ten acht uren, zeer hard waayende, ontſtond 'er op den Zuiderhavendyk een brand, door bakkers dove kolen, van Vlugtelingen op een kamer wonende gehaalt; maar wierd wel haaſt, zonder veel ſchade te doen gebluſt. De verſlagene gemoederen waren naaulyks een weinig bedaart, of ze wierden weêr door nieuwe zwarigheden geweldig geſlingert. Te weten, de Wethouderen van Hoorn, zeide men, daar 't alles overhoop lag, de Hopluiden der burgervendelen van hunne Stad by zich ontboden hebbende, en hen bekent gemaakt, dat zy en die van Amſterdam alleen waren de Welmeenders van 't lieve Vaderland, en dat de reſt der ſteden, voornamentlyk die van Enkhuizen beſloten hadden, genoegzaam buiten hun beider toeſtemminge, met de vyandelyke Koningen iets te handelen, tot

Grote ontſteltenis onder de burgers. *M. Muk Aantek.*

 groot

1672. groot nadeel van den Staat. Dit, als een vuur over Hoorn vliegende, wierd wel haast eenige burgeren van Enkhuizen, en boven allen den Oudvoorzittend Schepen Cornelis Mossel, aldaar zynde, zelfs van die uit de Regeringe, toegebeten, doch hy hem heftelyk het tegendeel beweert. Ook quamen 'er brieven van denzelven inhoud te Enkhuizen; 't geen verscheidene bewegingen en bystere ontsteltenissen baarde. De Wethouders van Enkhuizen ontboden hier op de Voorzitters van den Krygsraad, Egbert van den Hoot, en Albert Kikkert, en verklaarden toegestaan te hebben, neffens alle de andere steden, zelfs Hoorn, uitgenomen Amsterdam alleen, Gevolmagtigden te zenden aan Vrankryk en Engeland, om te zien of men tot een Vrede, de Vryheid, Religie, en wettige Regering dezer Landen in kracht blyvende, konde geraken; of hoe verre zich die gemoederen zouden laten gezeggen; en onmogelyk zynde zulks, of iets te konnen erlangen, dan met krenkingen der gemelde punten, zeide de voorzittende Burgemeester Adam Kortleven, zyn hoed afnemende, en uit aller naam God tot getuige te nemen van hun goed voornemen, van nooit zulks toe te staan; maar goed en bloed, nevens hun burgers voor Stad en Vaderland, op te zetten. Daar de Krygsraad, hen het zelfde verklaart hebbende, genoegen innam. Ook hadden hunne Gevolmagtigden, eenige dagen te voren, benevens die van Amsterdam (toen Holland een punt van beschryvinge had gemaakt, of en hoe verre men met de Franschen in onderhandeling zoude treden) ter Vergadering van de Staten, daar zich geen stad tot tegenstand bequaam oordeelde, maar op eene bezending aandrong, verklaart bestendig te zyn, zo ze alle getrouwe naarstigheid wilden te werk stellen.

Enkhuizen kent zich bequaam om den vyand tegen te staan.

't Was te dezer tyd droevig en erbermelyk in Holland gestelt. Met de tegenspoed wies de schrik en verbaastheid, door de verbaastheid d' onorde, door d' onorde het mistrouwen en 't quaad vermoeden. D' argwaan geloofde 't ergste, en binnen weinig dagen dreunde gansch Holland van tweedragt en oproer. Men had het op d' Overheden en Wet-

Erbermelyke staat van 't Vaderland. *Valkenier bl.* 675. 676.

hou-

houderen geladen. Die hield men voor d' oorzaken van 's Lands onheilen, en riep dat ze 't Vaderland verrieden. Aan de gemeentens, door bekende en onbekende middelen op de been geraakt, en gaande geworden, was langer geen houden. D' ingewortelde en aangequeekte Genegentheid voor zyn Hoogheid den Here Prinse van Oranje, die in de harten van sommigen Wethouderen, van de meeste Predikanten, van 't grootste deel des volks, ook krygsluiden en matrozen, niettegenstaande de bekende Seclusie en 't Eeuwig Edict, nooit was verstorven, maar met zyne jaren opgegroeit, borst nu tevens uit. Men riep overal, dat de Staat niet was te redden, of men moest de Loevesteinsche factie (dien naam gaf men de Heren die de Stadhouderlyke Regering tegen waren) en 't Eeuwig Edict vernietigen: en zyn Hoogheid het Stadhouderschap en Kapiteingeneraal- en Admiraalschap van Holland opdragen, op zulk een voet gelyk zyn voorvaders en voorzaten die waardigheden hadden bekleed. Dit was de gemene stem des volks, die men erlang moest volgen. D' eerste opstand begon te Dordrecht, daar de burgers zich by het graau voegden, en de Vroedschap persten, by schriftelyke ondertekening, van 't Eeuwig Edict af te gaan, zyn Hoogheid, van 's Stads wegen, tot Stadhouder te verklaren, en denzelven van den eed, tot het niet ontfangen van 't Stadhouderschap, t' ontslaan. Dit geschrift wierd by de Vroedschap, Luiden van achten, en eenige Predikanten ondertekent. Dit exempel sloeg voort van d' eene stad tot d' ander, en op d' eene plaatst met meer gewelds en oproers dan op d' ander. Vele Regenten wierden gedwongen van 't Eeuwig Edict af te gaan, en hunne ampten te verlaten. Vele burgers te Hoorn drongen den lesten van Junius zeer hard aan gelyk zy voorheen meermalen gedaan hadden, om de Stad te hebben onder den Prinse van Oranje: wanende dat de Regenten niet anders beoogden dan die met alle de overgebleve steden te stellen in handen van de Engelschen of Franschen. Dit quaad vermoeden verwekte groot gemor onder het gemeene volk, dat door eenigen die 'er hun voordeel in zochten heimelyk wierd aangestookt:

1672.

Genegentheid voor den Prins van Oranje.

Opstand des volks te Dordrecht. *Syvius bl.* 345. *Valkenier bl.* 677-682. *Holl. Merc. bl.* 89.

En andere steden. *Sylvius bl.* 346-350. *Valken. bl.* 682-702.

Die van Hoorn willen de Stad onder Prins van Oranje stellen. *Uit een Aantek.*

1672. ſtookt: dies wierden de Regenten dagelyks meer en meer geperſt om den Prins voor Stadhouder te erkennen: dan deze daar toe weinig luſt hebbende, trachtten dit zo veel in hen was te verhinderen; tot dat eindelyk de Schutters, wakende op het Hoofd, met hunnen Kapitein den gezegden laatſten Juny, eene grote Prinſe Vlagge kochten, en die met een groot gelaat en vreugde de Vorſt van den Toren van het Hoofd uitſtaken, ſchietende daar en boven driemaal ſalve uit hunne ſnaphanen: zy haalden ook twe Stads-Trompetters, die op den Hoofd - Toren *Wilhelmus van Naſſauwe* bliezen, terwyl ter zelver tyd de Italiaanſche Zeedyk en andere plaatſen daar omtrent zwart van menſchen waren, die zich meeſt alle voor den Prins verklaarden, en een mishagen toonden tegen de Staatſche Regering en het Eeuwig Edict. De Luitenant Rooſterman, de Wacht onder d' Ooſterpoort hebbende, liet aldaar mede een Prinſe vlagge waaijen: daarna wierd ook een door de Schutters van 't Stadhuis uitgeſteken. Voort drongen de burgers den Regenten ſterk aan, dat zy den Prins tot Stadhouder enz. zouden verklaren. Dan deze hier mede aarſelende, wierden zy den tweden van Julius zo ſterk geperſt, dat zy de ſtad in handen van den Prins zouden hebben te leveren, of dat ze een korte verandering zouden gevoelen. De Wethouderen zich dus van 't gemeen overheert ziende, beloofden zulks dien dag te zullen doen; waarmede de burgers zich te vrede hielden en dit met vreugde verwachtten. Doch alzo de biljetten daar van eerſt moeſten worden gedrukt, 't geen tyd vereiſchte, zo begon het driftig volk weêr te morren, menende dat de Heren hunne belofte niet zouden nakomen. Maar toen 's namiddags ten vier uren de klok van 't Stadhuis begon te luijen, zag men een grote menigte van menſchen derwaarts lopen om te luiſteren, wanneer 'er uit de Burgemeeſters kamer een briefje wierd gelezen, behelzende, dat zo eenige ſteden zich mede] wilde verklaren voor den Prinſe van Oranje en zyne goede affairen, zy inſgelyks gereed waren hunne Stad in handen van den gemelden Prins te leveren: dit gedaan zynde hebben ze de biljetten daar van aan alle Poor-

Poorten en andere plaatſen doen aanplakken, en aan hunne ganſche ſchuttery, elk onder zynen hoefſlag, wyn en bier geſchonken, zynde voorts de gehele ſtad vol vreugden. De bezondere voorvallen van deze verandering, hier en elders voorgevallen, t'ontvouwen zou 't oogmerk en 't beſtek van dit werk te buiten gaan: alleenlyk zullen we dan maar met weinig woorden, om de wiſſelvalligheid der zaken in dezen droevigen tyd te tonen, ter loops zeggen, wat het gevolg was van alle deze beroerten onder de gemeentens. 1672.

De Heren Staten van Holland dan, hebben op het voorſtel van Leiden, eerſt toegeſtaan, dat men zyn Hoogheid den Here Prinſe van Oranje vrye magt over de patenten, gelyk zyn voorouders die hadden gehad, tot kennelyk wederzeggen toe, zoude op opdragen. Voorts wierd by de Staten verſtaan, dat de Leden der Provincie malkanderen, en al die den eed op 't Eeuwig Edict hadden gedaan, van den zelven eed zouden ontſlaan: en daar op wierd zyn Hoogheid by hunne Ed. Groot Mog. aangeſtelt en verkoren tot Stadhouder, Kapiteingeneraal en Admiraal van Holland en Weſtvrieſland, met alle zodanige waardigheden als by de Prinſen zyne voorouders waren bekleed. Men liet daarna, door een aanzienelyke Staatsgewyze bezending, zyn Hoogheid de voorſchreve waardigheden opdragen, en van den eed, tot het niet ontfangen en aannemen van het Stadhouderſchap gedaan, ontſlaan of ontbinden. De Staten Generaal hebben insgelyks den hoogemelten Prins tot Kapiteingeneraal en Admiraal, over de militie te water en te lande van de vereenigde Nederlanden aangeſtelt. Doch die van Vrieſland, Stad Groningen en Ommelanden, behielden het recht van de patenten. Die van Zeeland vonden zich ook genoodzaakt het Stadhouderſchap van hunne Provincie aan zyn Hoogheid op te dragen. De tyding van het verheffen zyner Hoogheid tot de hoge ampten, boven gemeld veroorzaakte onder het gemeen een grote vreugde. De Heren Wethouders van Enkhuizen kregen daar van op Dingsdag den vyfden van Julius tegen den avond kennis, door eenen brief van hunne Gevolmagtigden in 's Gravenhage,

Het Eeuwig Edict word vernietigt, en de Prins tot Stadhouder enz. verkoren. Zie *Sylvius bl.* 350. 351. *Valkenier bl.* 694. 697. *Holl Merc. bl.* 91.

3 July.

8 July. Sylviyus bl. 350. 352.

Grote vreugde over de verheffing van zyn Hoogheid. *M. Mul. Aantek. Valkenier bl.* 714. 715.

1672. hage, en dat de Heer Burgemeester Admiraal wegens de Stad Enkhuizen den vierden dier maand mede in de voorgemelde bezending naar den Prins in 't leger was tegenwoordig geweest, om zyne Hoogheid de gezegde hoge ampten en waardigheden in den naam en van wegen de Heren Staten van Holland en Westvriesland op te dragen. Deze tyding dan wierd terstond van het Raadhuis afgelezen; het geschut op de wallen en 't schip, op de reede leggende, gelost. De schutters op en van de wacht trekkende gaven mede dapper vuur; terwyle andere vlaggen lieten waaijen, tonende allerlei blyken van een uitgelate blydschap. Doch deze vreugdetekenen konden wel droevige voetstappen hebben nagelaten. Eenige stukken in de schepen voor de Stad waren met scherp geladen, 't geen 'er door verzuim niet was afgenomen; dies raakten de kogels op 't strand te smoren, zodanig, dat de modder eenigen, die langs den Groenen Wierdyk wandelden, om d' ooren spatten.

De Heer Wynbergen koomt te Broekerhaven. *Aantek van M. Mul.*

Drie dagen te voren was de Heer Ditmaar van Wynbergen, gewezene Bevelhebber der stad Rees, te Broekerhaven aangekomen, vrezende veel ligt voor de stedelingen: zyn goed wierd door den Schout van Grotebroek aangehouden; doch na eenige dagen weder losgelaten, en hy ging wonen twe huizen van de sluis, by de Bovenkarspelder Kerk. De boeren zulks ter ooren gekomen, en dat zyn stad den Franschen was overgegeven, wildenze zyn huis plonderen; gelyk hy ook met grote opspraak der Enkhuizer burgers aldaar in vryewoning zat en zitten bleef. Doch zyn onschuld bleek uit een loffelyk getuigenis, zyn Ed. den tienden van Junius binnen Rees gegeven, zynde geschreven en ondertekent door drie Predikanten, namentlyk, Johan Jacob Zeller en Wilhelmus Strabeek, Predikanten te Rees, en Wilhelmus Smetterus, Predikant te Burik. Deze verklaarden onder anderen, dat zyn Hoog Ed. zyn eed en pligt getrouwelyk had voldaan, en in de alleruiterste verlegentheid en hulpeloosheid, zich zodanig met eene byzondere en buiten gemene heldenmoed had gequeten, dat by aldien het niet onmogelyk geweest ware, door gebrek van middelen tot

Zie ook *L. Sylvius bl.* 240. 241. *Valkenier bl.* 416-427.

we-

wederſtand, de ſtad onder Gods zegen zoude behouden 1672.
zyn geweeſt: dat hy het echter tot het uiterſte had laten komen, en zich zo lang met een moedig Leeuwenhart verweert, tot dat hy door de gehele burgerſchap en Magistraat, ziende de ruïne en 't verderf van hun alle voor ogen, geperſt en gedwongen wierd met den vyand te verdragen...... Doch hoe loffelyk dit getuigenis ook mogt wezen, 't wierd nochtans van velen niet aangenomen: want het ergſte wierd thans ligtſt gelooft. Een felle Noordweſte wind vervulde dien namiddag de nieuw-gedolve ſtrandgragt, die by na voltooit was, met water in weêrwil van den daar voorgeſlagen dam. Ook wierd de eene Wapenhandel-meeſter, Silveſter geheten, afgedankt, om dat 'er zo weinig ſchutters in deze dagen verſchenen; d'andere Jan van den Burg wierd by de Weſterpoort geplaatſt; en Domburg met geſchutbehoefte, daar omtrent leggende, verzien. Een nieuwe ſmak, zynde een Amſterdammer oorlogſchip op Zuiderzee, drie ſchepen van Zwol ontmoetende, gaf ſein om aan boord te komen; dan zy niet huiſterende, ſchoot het met ſcherp; doch zich zelven in den brand, en wierd in korten tyd verteert. Een van de drie gemelde ſchepen wendde 't derwaarts, bergde het volk, zynde zeventien man, met een touw uit het water: eén was 'er met het ſchip verbrand.

De ſtrandgragt vol water.

2 *July.*

De eene Drilmeeſter word afgedankt.

M. Muls Aantek.

Een oologſmak verbrand.

Hopman Jan Slecht quam 's Zondags middags, met zyn burgervaandel, in twe ſmakſchepen, van Workum, weêr t'Enkhuizen, in 't gezigt van een menigte menſchen, die hen verwellekomden. Die van Grotebroek kundſchap krygende, dat zich etlyke luiſluiden vervorden kool, boter enz. van Broekerhaven naar den Vyand te verſchepen, gaven den derden van Julius eene waarſchouwing aan 't licht, waarby zulks verboden wierd, en een iegelyk uit die haven varende gelaſt, dat zy gehouden zoude zyn atteſtatie van de Wet der plaatſe, daar zy luiden geloſt zouden hebben, ten hunnen wederkomſte aan den Officier van Grotebroek, of iemant by hem daar toe geſteld, t'elkens te vertonen, dat zy luiden hun waren aldaar hadden verkocht en gelevert, op

De Enkhuizer burgers komen t'huis.

3 *July.*

Verbod tegen 't uitvoeren van waren.

1672. op pene als fauteurs der Vyanden te zullen worden gestraft.

Eenige ruiters komen t' Enkhuizen. Aantek. van M. Mul.

Ten zelven dage quamen van Groningen t' Enkhuizen voor de haven ontrent vyftig paarden en zesendertig man, zynde nieuwgeworvene ruiters, willende naar zyn Hoogheid in 't leger, en verzochtten aan de Heren Burgemeesteren te lande te mogen reizen, om dat de paarden zeemoed waren, en noch eten noch drinken hadden; hun verzoek wierd ingewilligt, waar op ze den volgenden morgen vertrokken, tot leidsman hebbende Volkert Semeins, bode der Penningmeesteren, om de gerustheid der huisluiden: die, toen ze de dorpen Venhuizen en Hem naderden, zeer ontroert wierden en de klokken wilden trekken; doch wierden van Semeins, die hen alles verklaarde, met grote moeite weêrhouden; maar aan den Blokdykermolen komende, daar zy 's nachts bleven, wierden zy van de Wethouders, na dat hun geleibrief en des Prinsen handtekening hen gebleken was, blyder ontfangen en onthaalt. Van daar reden Volkert en het Opperhoofd op eenen wagen naar Hoorn, daar men hen doortogt weigerde, en buiten om langs de Stadssingel wees. 's Avonds quam de Bode weêr t' Enkhuizen, latende den bevelhebber by zyn gezelschap.

Vertrekken naar zyn Hoogheid. 4 July.

G. Kraker neemt een smak met soldaten, die men bevind Staatsche te zyn. Aantek. van M. Mul.

Gerrit Kraker, een opgetimmerde ever met één stuk geschut op de Zuiderzee voerende, ontmoette een smak met veel volk; zich niet sterk genoeg bevinde, nam hy Jan Piepen (Hopman op een haring oorlogschip, om branders af te weren in de vloot op de Noordzee, en thans tot beveiliging der Zuiderzee met anderen ontboden; een persoon, die, wegens zyn slecht gedrag dit ampt met grote opspraak bediende) met eenige van zyn volk over, en klampte hem toen aan boord; dan zy bevonden het Staten soldaten, en wel honderd in getal te wezen, zonder geweer van Zwol komende, daar ze gevangen hadden gezeten; zy verzagen hen van spyze en drank, en zonden ze t' Enkhuizen op, met eenige brieven, by Kraker en Piepen geopent, vervult met de elendigheden dier Overysselsche steden. De Burgemeesteren verzagen hen van verdere mondkost, en een geleibrief op Workum in Vriesland, daar ze naar toe wilden. Naauw-

lyks

lyks waren ze t'zeil gegaan, of daar quamen van Harderwyk, in een schuit wederom anderen aan 't hoofd, by afwezen der bevelhebbers, die ze 'er altoos wat van afhielden, gelyk ook de schutters wacht aan de Blaauwepoort dede, toen ze 'er door meenden te gaan. Men ondervraagde hen; doch zy verschilden in 't antwoorden. 's Avonds wierden ze in den Veerman gezet, en, gelyk ze begeerden, naar Amsterdam gevoert; wordende het vyandelyke schuitje in de haven gebragt. Dusdanige voorvallen, en het bezigtigen van schepen en goederen, ook wel van brieven, was de dagelyksche tydkorting der genen, die de wacht, en opzigt over de stad en haven hadden, daar over hen dikwils vele wederwaardigheden ontmoetten. Ook quamen ten zelven dage brieven aan de Burgemeesteren van Enkhuizen van de Blokzylder Wethouders, en den bevelhebber van den Bisschop van Munster over die plaatse, belovende geleibrieven voor de genen welken water, turf, hout, en alles dat aldaar gevonden wierd en die van Enkhuizen nodig was, wilden halen, indien men hen koren, eetwaren, en voorts wat hen ontbrak, op gelyken voet, wilde laten toekomen. Dan den brenger dier brieven wierd aangezet, nooit dergelyke brieven weêr over te dragen; dat men hier geen gebrek had, en dat ze liever alle door gebrek der aangebodene dingen zouden zien vergaan, dan den vyand om zulks te smeken. Een antwoord 't geen te meer geroemt wierd, om dat te Enkhuizen turf en hout tot eenen zeer hogen prys gesteigert, en 't water om te brouwen, byna niet dan te Haarlem, 't geen kosten baarde, te bekomen was, wegens de droogte, die zo groot, en door den Oostenwind veroorzaakt was, dat men van 't Noord tot het Zuid, een groot stuk weegs in zee, droogs voets kon lopen, en de havens der Stad droog waren.

1672.
Noch andere soldaten komen t' Enkhuizen aan het hoofd.

Brieven by die van Blokzyl.

Antwoord daar op.

Schaarsheid van turf, water enz.

De Admiraal Jacob Lobs, quam 's namiddags den vyfden van Julius, met zyn onderhebbende Zuiderzee-vloot, voor Enkhuizen op de rede, en vertrok met twe of drie schepen naar Medenblik, medebrengende datze daags te voren, op den middag by Vollenhoven, een landtogt, met elf sloepen,

De Admiraal Lobs koomt met zyn vloot voor Enkhuizen.
Aantek van M. Muh.

1672. en ontrent honderd man, hadden gedaan, en op den oever ontmoed drie Bisschoppelyke Ruiters, die haast vyftig andere uit een bosch te hulpe kregen; dat ze daar op naar de sloepen hadden moeten vlugten, dewyl ze zonder pieken tegen paarden niet bestaan konden; en dat ze echter maar twe gequetsten hadden gekregen, d'een door een kogel aan den vinger, d'ander door zyn' eigen degen. Dusdanig een tyd beleefde men thans, en niet ongelyk dien van een eeuw te voren; ziende de Zuiderzee onveilig, en van oorlog- in plaatse van koopvaardy-schepen bevaren. Jasper Janszoon, een Enkhuizer schutter, oud achtien jaren, doch klein van persoon, was 's Zondags met Hopman Jan Slecht t' huis gekomen, en den volgenden dag met Luitjen Doffer, voerende een botschuit, voor jonge, van Enkhuizen t' zeil gegaan, om buiten Texel schol te vangen; alwaar ze 's anderen daags een dubbelde sloep op hen zagen afkomen, die Jasper dacht een Fransman te zyn, 't geen zyn schipper niet geloofde. Doch toen ze het want op drie netten na binnen hadden, bespeurden ze te laat, dat het een Duinkerker kaper was, die wel vyftig man op had. Hy leide de botschuit terstond aan boord; twe van zyn volk sprongen over, maar de een zyn been in den dreg aan stukken. Zy plonderden den jonge, die onwillig was, maar met het pistool op 't oor gedwongen wierd; namen 't compas, eten, drinken, en den schipper, stellende vyftig gulden voor hem tot losgeld en honderd voor de schuit, die ze Jasper met zyn toebehoren, en drie Engelsche kaaks (een zeker soort van brood) voor mondkost, maar zonder compas, wedergaven. Doch hy wetende hoe de wind en het land van hem was, zette alles by, geraakte dien zelven avond noch onder Wieringen, en van daar by de wal langs, den volgenden morgen te Enkhuizen in de haven, brengende de droevige tyding aan des schippers huisgezin.

Een Duinkerker kaper neemt een botschuit van Enkhuizen. *5 July.*

Eenige soldaten dien zelven dag, zonder geweer, van Zwol hier voor de haven komende, wierden etlyke van hen 's avonds in den Veerman gezet, d'andere, naar Hoorn en Medenblik willende, uit de Stad gelaten. Een schip, dat veel

Eenige soldaten komen voor de haven. *6 Juny.* *Aantek. van M. Mul.*

veel gevlugte goederen in had, wierd voor Vollenhoven door de sloep van Jan Piepen genomen. De eigenaars toonden hen wel den vrygeleibrief; doch zy bragten 't desnietegenstaande naar hunnen Hopman, die tot zyn volk zeide, lustig mannen elk zie dat hy gaauw is; waarop de maats toevielen, en plonderden alles, voornamentlyk 't zilverwerk, en zonden 't schip toen t' Enkhuizen op. De Predikant dier plaatse quam hier naar het gemelde schip, en zyn goed, dat 'er ook in was, vernemen, en hy kreeg het zyne ontrent weder; ook wierd alles vryverklaart, en de maats moesten onder eede alles, 't geen ze gerooft hadden, weêr opbrengen. Ondertusschen had zich de Zuiderzeevloot van alles voorzien, en ging van voor de stad weêr t' zeil. Jan Pronk, schipper van 't Veerschip, 's morgens naar Amsterdam moetende, wilde zyn schip niet laten onderzoeken door Hopman Kikkert, die 'er een sergeant en twe schutters in gezonden had; scheldende hen, en die de laastemaal zyn schip doorzocht hadden voor dieven. Kikkert belastte den gemene onderzoekers, Klaas Maartszoon en Jacob Kroon, geen ketting te laten vallen, ging naar Burgemeesteren, en wederkomende verbood hy hem te varen: dies voer 'er dien dag geen veerman. De Gildemeesters vraagde hem, waarom hy 's avonds te voren niet ter gewone plaatse had aangeleid, maar in de Oosterhaven, daar men vermoedde dat hy iets had ingescheept: doch hy antwoordde diesaangaande geen rekenschap schuldig te zyn. Maar voor Burgemeesteren komende, zeide hy dronken geweest te hebben, en beloofde beterschad; dies wierd hem toegelaten te varen, na dat zyn schip alvorens door Hopman ten Broek bezigtigt was. Een boer uit Hoogkarspel, zich in dienst van Kaptein Greving, die te Enkhuizen volk werfde, begeven hebbende, liep naderhand met noch drie soldaten weg, doch wierd gekregen en op den toren gezet: maar hy kocht zyn gevangenis en dienst af voor tachtig guldens. Dien zelven dag tegen den avond quam in de Stad de standert Ruiters, sterk in de vyftig man, van den Ritmeester den Here van Lier; alle schoon volk, die hier in bezetting gelegt wierden tot bewa-

1672. Een schip word geplondert.

De vloot gaat t' zeil. 8 *July.* Moeite met den Veerman.

Een boer neemt dienst en gaat lopen.

Een standert Ruiters koomt t' Enkhuizen,

1672. waking der dyken. Zy wierden binnen de Stad en naar het Stadhuis geleid door Hopman Kikkert met eenige ſchutters. Een menigte van menſchen, zulks ongewoon zagen dezen intrek, en elk oordeelde daar van naar dat hy de Heren Burgemeeſteren en Vroedſchappen min of meer toevertrouwde. De gewone jaarmarkt wierd te dezer tyd, wegens den droevigen toeſtand van zaken, te Enkhuizen niet gehouden. Geringe dingen konden thans ontſteltenis en beweging onder het gemeen veroorzaken. De klok op den Zuidertoren van half negenen des morgens ſpelende, was het lood van de ſlagklok afgelopen, waar door zy in ſtee van ſlaan klepte. Veel volks raakte hier om op de been, menende dat 'er onraad of brand was; doch de onderrichting bragt ieder haaſt in ſtilte. Negentien ſoldaten, te Doesburg gevangen gezeten hebbende, zonder geweer van Stavoren voor de haven van Enkhuizen gekomen, wilde de ſchipper hen loſſen; maar zy begeerden, volgens hun geleibrief, naar Amſterdam, en zo naar 't leger: dies wierd hem belaſt met hen voort te varen. Eenige Ruiters buitenſporigheden gepleegt hebbende, moeſten daar voor de ſtraf, welke was de zadel van een paard, op 't hoofd dragen, en de trompetter dezer gaſten twe uren voor hen blazen. Welk ſoort van loon over wanbedryf, vele Ingezenen, die zulks aanſchouwden, vreemd voorquam.

De Jaarmarkt word niet gehouden. 9 *July.* *Enkhuizer Aantek. van M. Mul.*

Een Gevolmagtigde geheimſchryver, en eenige perzoonen van zyn Keurvorſtelyke Doorlugtigheid van Brandenburg komende, over Groningen, voor de poort, wierden door de wachthoudende ſchutters, over 't afleggen van 't geweer, vry onfatzoenlyk bejegent; niet tegenſtaande zy zeiden en ook bewyzen wilden wien zy waren; dog 't wierd door den voorzittenden Burgemeeſter Kortleven die hen in hun herbergplaats, d'Ooſtindiſchen Thoren, tot laat in avond gezelſchap hield, verzagt en verzoet; en vertrokken zy s'maandags naar den Haag. Dien zelven dag quam te Enkhuizen een Bode te paard, van zyn Hoogheid, om te weten wat krygsvolk hier lag, om zig in de aanſchryvingen, daar van te konnen dienen. Waar op dan s'anderen daags het

De Schutters bejegenen een Afgezant van Brandenburg niet wel. *M. Muls Aantek.*

11 *July.*

het Vendel van Hopman Greving, door Burgemeesteren, tusschen de twee poorten, gemonstert, en eenentzeventig man sterk bevonden wierd. De Heren Amerongen, en Pelnitz, afgezant zyner Keurvorstelyke Doorlugtigheit, van Harlingen komende, zeilden in een jagt voorby deze Stad. 's Woensdaags avonds, ten acht uuren, bragten een vremde, en even daar na eenige Enkhuizer burgeren van Hoorn komende, tyding, dat beyde de vyand'lyke vloten voor de wal, en etlyke duizenden alreede by Petten geland waren; dat ook de Huisluiden, door 't geheele Noorderland de klokken trokken. Dit was snellyk over d'Stad en baarde een schrikkelyke ontsteltenis, voornamentlyk in de vrouwelyke Sexe, die by troepen gints en herwaars zwierden; te meer om dat de Geheimschryver Lakeman, dienze, verzelt met eenige vrywilligen en gereetschap, zagen gaan, ordre had om de stellingen binnen te halen, en de goten der beermuure, alwaar men de nieuwgedolven strandgrachts-aarde langs en doorgekruid hadde, toe te stoppen; dat meest gedaan wierd tot gerustheid der burgerye, welke al eenige dagen te voren gemompelt en gezegt had, dat die bequame bruggen voor de vyand waren, als men de Stad, volgens de verkopinge aan Vrankryk, zo men waande, op vrydag den vyftienden dezer, zou leveren; en dat het 'er al naar begon te gelyken. Straks wierd het geschut, 't geen nog ongeladen was, geladen. Middelerwyl gingen de wachthebbende Hopluiden van den Hoof, en Westwoud, elk zyns weegs met een goed gevolg, ronde doen, en deden de verzamelingen scheiden van de straten, zonden ieder naar huis, en stelden elk zoo veel doenlyk was gerust. Dus nam de schielyke aanwas der menigte haast een einde, door veele bygebragte redenen. Doch het scheelde weinig, of zy zou omtrent thien uuren weder gaande geworden hebben; 't geen aldus wierd veroorzaakt: eenige vrywilligen een roopaard op zyn wielen, trekkende, langs de breedestraat, naar 't Noord, voor een geschut dat 'er geen had, maakten groot geraas; zommige sprongen ten bedde uit, menende het een trommel te zyn, zelfs was de Ronde in die verbeelding. Zeker de ge-

1672. Grevings Vendel gemonstert.

12 *July.* Een valsch gerucht.

13 *July.* *Aantek. van Mul.*

Baard eene grote ontsteltenis.

1672. melde tyding brengers deden onvoorzigtig, van dit onder het gemene volk te ſtrooyen, daarze de rechte zekerheid noch niet wiſten; en dat tegen den nacht. Zaken daar wel degelyk grote onorde uit te vrezen ſtond. 's Morgens quamen hier eenige Ruiters voor de Weſterpoort; dog geen geleibrief hebbende, nog by de Standaard in de Stad hoorende, moeſten ze vertrekken. In de oude Weſterſtraat, over de Vyſelſtraat, op 't ander hoekjen als daar de kat uithing, had men al voor eenige dagen bezig geweeſt, een put, onder de bedſtede, in 't huis te graven, als wanneer de delver een kaars in een lantaarn eiſchte, om de aarde te ſtouwen om de ton, die 'er al in ſtond, maar die verſcheiden malen uitging, dog ten laaſten opbleef, en de put in den brand zette; met zodanige kragt, dat de delver wel haaſt langs een leder van beneden naar boven vloog. De vlam aan de zolder ſlaande, had zyn klederen, neffens de huisvrouw en nog een man, dat pas over de put leggende, al 't hair van 't hoofd en aangezigt gezengt, de lantaarn de verwe af, en hem op verſcheiden plaatzen gebrand. Met eenen ſlag was 't gedaan; en 't ſcheen (meenden zommigen) een zwavelachtige aarde geweeſt te zyn, en dat derzelzer lucht, door de vlam der kaarſe is aangeſteken geworden. 's Middags ten half éénen ging het oorlogſchip de Mercurius (werdende gevoert door Pieter Bakker, Hopman geworden in de plaats van den overleden.... Hen) van voor de Stad met al zyn volk, ſtyf honderd man naar Texel t' zeil. Ondertuſſchen verſcheen de Ritmeeſter van Lier, met een Trompetter, en drie Ruiters, om zyn Standerdgaſten betalinge te doen; terwyler by den grooten Krygsraad beſloten wierd, geen vremde Perzoonen op de wallen te laten komen, op datze niet iets aan de ſtukken quamen te futſelen: ook geen bedelaars in de ſtad. 't Welk beide door de wacht te weeren ſtond. En wierd hen ook door de Wethouders bekend gemaakt, hoe zy ordre gegeven hadden aan de Ooſtindiſche ſchepen, 't Wapen van Alkmaar en Zoetendal, op ſtroom tot bevrying der Stad leggende, niemant na bezette Nachtwacht te laten voorby zeilen, enz. Des middags reden, voor de eerſte maal, zeven

Eenige Ruiters voor de poort.

14 *Juny.* *Aantek. van M. Mul.*

Een put vliegt in den brand.

P. Bakker word Hopman.

Nacht ordre voor de verbyzeilende ſchepen.

ven ruiters op drie posten, aan den Noorderdyk, om die te bewaken; dog naderhand vier op twee posten; dat tot haar vertrek duurde. Maar my staat iets wigtigers aan te tekenen, 't geen ontrent een uur gaans buiten de Stad geschied is, en daar men God voor de verhoeding van onheil voor te danken had. 1672.

De Hopluiden Theunis Simonszoon van Venhuizen, en Gerrit Nantszoon van de buurt derzelve, wierden voor de Heren Gecommitteerde Raden in Westvriesland en 't Noorderquartier te Hoorn ontboden; alwaar hem scherpelyk wierd aangezeid met al hun op geweerstaande manschap niemand uitgezondert, naar Leek te gaan, en van daar met schepen naar de Helder; dat elk hem hadde te verzien met honderd kogels, drie pond bussepoeder, en vier dagen mondkost; dat als iemand hier tegen dede zou hy aan den lyve gestraft worden. Hun stond dan te gehoorzamen. t' Huis komende lieten zy zulks met hun trommelslagers omslaan, en dat ieder zig 's anderendaags morgens ten negen uren voor de huizen der Hopluiden hadde te vervoegen. Dit de Vrouwen ter ooren gekomen, raakten etlyke der voorbarigsten op de been; maakten in der yl tot Hopvrouwen Mary Syverts in Venhuizen, en Anna Bakkers in de buurt; voegden de eerste tot Stedehoudster toe Mary Pieters, de laaste Pietertjen Wilhelmus huisvrouw. Deze lieten mede de trommels, zynde ketels, slaan, en uitroepen, alle vrouwpersonen, zullen morgen ochtent ten acht uren komen voor de huizen der Hopmannen, met degen of vork, op de boete van zes guldens, dat wy ook zekerlyk zullen inhalen. Dien dag dan gekomen zynde, verschenen ter gezetter uur en plaats meest alle de vrouwen van 't dorp; deze uit een drift, die om boete voor te komen; en gingen de Hopvrouwen een ieder bezigtigen of zy alle geweer hadden mede gebragt; datze alle hadden (de een haar mans degen, die in huis, of voor hem gereed geweest was, d'ander een vork enz.) behalven één, daar Mary Syverts tegen zeide, met een de vork door de rokken stotende, dit 's door de kled'ren, maar zo je daadlyk geen geweer gaat halen, zal 't

Beroerte te Venhuizen. *Aantek. van M. Mul.*

De vrouwen beletten de schutters 't uittrekken.

15 *July.*

 door

1672. 't lyf gaan. Zy wierd gehoorzaamt. Midlerwyl verschenen sommige Schutters, of, wegens 't opbod, of voor ruiters vrezende. De meeste bleven t' huis, oordeelende het te wezen een zake nooit gehoord, en barbarisch, alle, en op zodanige ordre uit te trekken. Niemand kon de Hopluiden spreken, doordien de vrouwen hen en hunne huizen bezet hielden; en 't geweer toonden den genen die voornemens was daar in te booren. De Luitenant van de buurt moest, na eenigen tegenstand 't zyne, in handen harer thien of twaalven, overleveren; en zocht met eenige mindere Bevelhebberen haar te winnen met zoete woorden: doch alles te vergeefs. Maar tot teken van verwoedheid en dat het hollende gemeen onstuitbaar is, bleek zulks in Mary Pieters, huisvrouw van Pieter Freekszoon, Schepen en Luitenant van Venhuizen, de zachtzinnigste en gezeggelykste vrouw (verhaalde men) die ooit kon gevonden worden. Zy bekleedde het ampt hares mans niet alleen onder de Vrouwen; maar alsze zag dat hy (wiens dienstmaagd zy geweest was, na dat hy, overleggende hoe hy varen zou over dit haar misbedryf, toegeleid had, dog vergeefs, haar tot haren pligt te brengen) met kragt en geweld, haar zocht in huis te scheuren, riep zy om hulp; en zulks verkrygende, derfdenze gezamentlyk haar degen en vurkpunten hem voor de Oogen slingeren, en zyn voornemen vrugteloos te maken, zeggende, *heste my niet lief, ik heb dy al lief; dou sest toch niet uit.* Dit geschiedde in 't dorp. In de buurt vertoonde het werk zich (In de Buurt.) ysselyker. Eenige, daar onder Jan Thyszoon, zynde Sergeant, met goedheid niet te winnen ziende, gebruikte hardigheid, en zyn degen trekkende begon op de vrouwen te slaan; dat van de schutters qualyk genomen wierd, (want deze had 'er een vrouw, die een zuster onder enz.) welker een, dit aanziende, zeide myn roer is geladen daar staat een kogel op, die 't raakt zal 't voelen; en een ander, zyn zeggen aan dit knopende, op 't myne staander twee die 't voeld zal 't niet na vertellen; met zodanigen gelaat, het geen verzekerde dat zy het meenden. Doch de bedaarste onderliepen de hevigsten. Evenwel en zwichten de vrouwen niet;

en Jan had in die bezigheid, een steek met een degen van een Vrouw, door de kleed'ren, langs de linkerborst gekregen, maar was niet aan 't vleesch geraakt. Middelerwyl dropen de meeste Schutters af. De Hopluiden met de Burgemeesters zagen geen kans om 't volk meê te krygen; en de schepen lagen vast by Leek te wachten. Ook durfde 'er niemant, om de grote bedreiging der Staten, naar Hoorn, en zy ontzagen ook de zaak zo hoog aldaar aan te brengen, en den wederhorigen te zien straffen, om een zaak dieze niet konden goedvinden. Nochtans steunende op hunne bereidwilligheid, gingense (behalven den eenen Hopman die zyn Luitenant zond) vergezelschap met een Burgemeester, naar Hoorn, en der Staten vergadering. Alwaarze aan Johan Ham, wegens de Stad Enkhuizen daar zittende (de andere Heren gescheiden zynde) de zaak verhaald hebben en zeiden, *zyn wy strafbaar, zo straft ons, wy zyn hier, wy kunnen 't volk niet meê krygen.* Daar 't antwoord op was; *indienje gehoorzaamt had, hadje welgedaan; ook, nuje weggebleven zyt. Wy hebben te hard gegaan; laat 'er zo veel trekken als u goeddunkt.* Onverwacht was dit antwoord. Maar 'er zo een te geven in zulken geval, was (verstonden eenigen) de Achtbaarheid der gebieders niet weinig te na; en des te zorgelyker, zo men naderhand enkelyk voort wil met een gebod dat eenigzints tegen de borst is van 't wispelturig volk; dat zulks gedachtig blyvende, ligt zoude wanen door tegenstreven, dergelyke bevelen wel te zullen krachteloos maken. Sedert wierden 'er acht vrywilligen gehuurt, en naar de Helder gezonden. 1672.

Op dezen voet ging het ook in de vier dorpen van de Streek. Nauwelyks quam de vierdepart in Hoogkarspel hun vergaderplaats. Jan Raven Burgemeester te Westwoud, by geval ontrent de vergaderde Schutters komende, zeide, *mannen hoe dus bezig, waar heen?* (hy wist noch van geen opbod) de Huisluiden dit horende, en oordelende boven hunne geburen uit te moeten, wilden niet, maar dropen af. Westelyker stonden de Vrouwen met vorken, passende op den Grotebroeker Schout, hunnen Colonel. Dees ziende In de Streek.

1672. de toeloop waſſen, liet de venſters en deuren toedoen, las, en ſchreef de namen der geblevene, op; die hy om de weinigte naar huis zond. Ondertuſſchen ontmoette hy in Bovenkarſpel etlyke vrouwen, voor de poort van den Predikant Jan de Wit, hem vragende, *wel Burgemeeſter als al ons manvolk uit is, wat zal 't dan wezen, als de vyand komt, en ons doodſlaat.* Daar hy op antwoordde: *dan is je koſt gekogt.* (Welk zeggen zedert een ſpeekwoort wierd.) Dan het ſcheelde weinig of s'hadden hierom zyn huis geplondert. Hun uitgezondenen bragten byna het zelfde antwoord van Hoorn als die van Venhuizen. Deze en die van Bovenkarſpel waren byna eens om een beſending aan zyn Hoogheid te doen, en te vragen hoeze zich te dragen hadden in diergelyke voorvallen. Binnen Leek was 't ook vol ongenoegen, en de Vrouwen waren meeſter, dreigende die dood te ſlaan, die d'eerſte voet in de ſchepen zette, 't zy wie 't ook was. Dus zag men hoe elendig de burgerlyke oneenigheden zyn, als die den zoon tegen den vader, broeder tegens broeder, en den eenen burger tegen den ander ophitſende, alle billykheid, door verbitteringe, onder den voet treden, en de menſchen om hunne hevigheden te voldoen, noch goed, noch bloed, noch eenige andere pligten van verbinteniſſe, doen aanzien, gelyk de ervarenis van alle de Hollandſche, Zeelandſche, en Vrieſche Steden, ſtaande t'elker uur in een bloedbad, en ſchikkelyk moordtoneel te veranderen, wel degelyk in deze dagen geleerd heeft. Doch de Stad Enkhuizen bleef tot noch toe, in ruſt en vrede, bevryd van zulk een verterende kanker, die de grootſte Staten ter nederrukt. En wat hindering dit in de redding der zaken van 't Vaderland geweeſt is, kan elk verſtandige ligt bevatten.

En te Leek.

De Zuiderzee vloot koomt voor de Stad.

16 *July.*

Aantek. van M. Mul.

De Zuiderzee vloot voor de Stad ten anker komende, bragt mede, datze op Vrydag, wel zeven honderd ſoldaten, onder het opperbevel van Aylua, die te lande reed, uit de Lemmer, in ligte turfſcheepjes hadden geleid * voor Blankenham; die aldaar gezamentlyk geland waren; doch niets uitgerecht hadden, om dat de Vyand, met een groot getal

* *Geconvoyeert.*

getal volk, daar ontrent wezende, op hen afquam. Alleenlyk haddenze eenige beeften bekomen. Van dezen togt wierd niet veel tot lof van den Admiraal Lobs gefproken. De Heer van Lier vertrok wederom naar zyn Hoogheid. Zondags voor den middag, na de Predicatie, wierd de gemeente van den ftoel bekent gemaakt, dat de Kerkenraad volgens goedvinden van Burgemeefteren, in dezen droevigen toeftand van tyden, verftaan had viermaal in de week te laten prediken (by gemeene tyden was 't altoos des zomers driemaal, te weten Dingsdags, Woensdags, en Vrydags, en des winters viermaal, de Donderdag daar by komende, gebruikelyk geweeft) en na ieder predikatie een yverig gebed doen: onvermindert nogtans de maandelyke bededagen, die federt bloeimaand, door ordre hunner Ed. Grootmogende waren aangeftelt; waar naar een ieder zich kon voegen. Eenige fchepen vol foldaten, zeilden dien zelven dag voorby dezen Stad, inwaards aan. Zes duizend ponden busfekruid, door de Wethouders tot Hamburg gekogt, kreeg men hier binnen. De voorzittende Hopluiden wierden by den Burgemeefter Kortleven ontboden, die hun bekent maakte, dat 'er van de Gecommittterde Raden te Hoorn, voor al 't krygsvolk dat binnen Enkhuizen lag, een Opbodsbrief * om na de Helder te trekken, gekomen was; en dat hy 't goedvinden van den Krygsraad daar over begeerde te verftaan. Deze vergadert zynde oordeelde het volk in de Stad van nooden te hebben; doch dat men om eenigfints te voldoen, den wervende Hopman Brandys die bykans volkomen zyn manfchap, maar flechter volk dan Hopman Greving had, zoude laten trekken. Welk befluit de Burgemeefteren goed keurden: en met een toeftonden dat de Hopluiden der tien burgervendelen, op hun ernftig verzoek, met verzegelde briefjes, het woord of leufe der Stad gefchreven door den Wachtmeefter Meynard Janfzoon Prooft, zouden ontfangen; dat s'avonds voor de eerftemaal, en voort dagelyks gefchiedde.

De Engelfche en Franfche Vloten fterk honderd en tien fchepen van oorlog, behalven de branders en 't ander vaartuig,

1672.

17 *July.* Men predikt te Enkhuizen viermaal in de week.

Zes duizend pond Buskruid koomt in de Stad.

Opbod voor het Krygsvolk.

* *Patent.*

Befluit van den Krygsraad daar over.

De Hopluiden krygen het woord der Stad.

De vyandelyke Vloten hebben een aanflag op deze Landen.

1672. tuig, naderende onderwyle de Hollandsche kust, hadden eenen aanslag op Zeeland en Holland voor, waarom deze twe Koninglyke Vloten, de Vloot onder den Luitenant Admiraal de Ruiter niet aandeden, die op Schoneveld lag, welke daar mede Zeeland dekte. Zy maakten eenen aanslag op Brouwershaven, daar het hun mislukte. Hier afgewezen staken ze verder naar de Hollandsche kust: de Franschen bleven voor de Maas post houden, terwyl de Engelschen de Hollandsche Kusten allarmeerden, maar dezelve was met Ruitery en Landvolk uit Noordholland zeer wel bezet. De Staten van Holland ontfingen van de Helder een' Brief, geschreven den dertienden van Julius, behelzende dat de gansche vyandelyke vloot zich aldaar voor de wal vertoonde, en dat men vreesde dat de vyand daar met de naaste vloed wel zou mogen landen. Hier op wierd goedgevonden eenige Ruitery derwaards te zenden om die landing te beletten. Die van Amsterdam bragten veertig vaartuigen, met Kanon, Ammunitie en volk voorzien, op de Zuiderzee, om den vyand het landen in de Zee-gaten te beletten; de Burgemeester Lobs van Medenblik was daar Admiraal over. De Engelschen maakten dikwils meynen om het Eiland Texel en deszelfs Fort te bemagtigen. Uit Kitsen, die het Strand dicht daar onder naderden, Kanonneerden zy het zelve: doch als zy den aanslag, die ze daar op voorhadden, meenden werkstellig te maken, ging de Ebbe, tot verwondering van alle Zee-luiden twaalf uuren lang, 't geen hun voornemen verydelde. Deze tegen natuurlyke Ebbe wierd alleen in Texel, en niet op de Zeeuwsche kusten vernomen, welke voort van een' zwaren storm uit den West Noord Westen wierd gevolgt, die een Engelsch Oorlog-schip van in de tachtig stukken, voor Petten, dede te gronde gaan, en een zynde de Brandwacht, van 22. stukken, voor 't *Oog* stranden, en eenige Victualie-schepen en klein Vaartuig vergingen, en by de vyfhonderd menschen verongelukten; dit noodzaakte de Engelschen de Hollandsche strand te verlaten, en naar hunne havens te wyken, om zich te herstellen (1.).

Doch worden wonderlyk belet door een buitengewone Ebbe.

(1.) *Commelin besch. van Amst. bl.* 1206. *F. Costerus Nederl. Vlock en Zegen, bl* 98. *J. Le Clerc. III. Deel, bl.* 459. 460. *G. Brand het Leven van de Ruiter bl.* 697. 699. *Valken. bl.* 808. 809.

Onze

Onze Zuiderzee vloot was ondertusſchen van voor de Stad Enkhuizen, eerſt naar Medenblik, en zo naar Texel vertrokken, tot bevrying der Zeegaten; als mede Hopman Brandys, met zyn vendel. Een lege turfpont, van Drelburg, ging van 't Hoofd, naar Broekerhaven, t' zeil, om aldaar vremd volk en goed, uit de Stad komende, in te nemen; voor de Ketepoort wierdenze gekeert; en eenige Schutters, uit 't vendel K, aldaar de wacht hebbende, gezonden, die hem in de haven bragten, en vaſt hielden. Een Jagt van Amſterdam, met zes en veertig vaten kruid, ieder honderd ponden wegende, bragt het aan de Ooſtindiſche Maatſchappy. Ook quam 'er een ſchip aan met koorn zynde het zeſte en leſte, dat door de Wethouders van Enkhuizen te Amſterdam gekocht was; zynde hunne Stad nu wel voor anderhalf jaar van mondkoſt verzien. Vier van de voornoemde gehuurde Smak-zynde Zuiderzeeſche-oorlogſchepen, ieder twee ſtukken, en twintig man ophebbende, gingen 't zeil onder de Bevelhebberen, Fem Klaaſzoon Keurmeeſter, Jacob Potter, Jan Jeuriaanſz. Ton, en Simon Janſzoon Kerſeboom, elk twee guldens 's daags hebbende, op eygen koſt. Alle manſchap, buiten 't ſchut, zelfs vreemden, elk in zyn vendel, opgeſchreven, oud zynde boven de twaalf, en beneden de tzeventig jaren, en bevonden te zyn een getal van twaalf honderd en drie perſonen te ſamen; doch zo men s' alle, die ten oorloge en elders voeren, mede had konnen aantekenen, zoude hun getal wel viermaal zo groot zyn geweeſt. Deze alle zouden gebruikt werden om de ſtukken te regeren, kruid aan te dragen, enz. indien de Vyand iets op de Stad wilden ondernemen. Rondom de Stads wallen lagen thans op de batteryen honderd en elf ſtukken geſchuts van verſcheide grote: als zeven op Willigenburg, negen op Denenburg, vyftien in de Keten, zeven op der Tinne, twe benoorden de Ketepoort, zes op 't Oranje bolwerk, vier op 't bolwerk Hollandia, twe bezuiden de Ketepoort, noch twe benoorden dezelve, vier op 't bolwerk Zeelandia, twe aan beide zyden van den Boerenboom, drie op Vrieſland, drie op 't bolwerk Stad en Lan-

1672. Onze Zuiderzee-vloot vertrekt naar Texel.

18 *July.* *M. Muls Aantek.*

19 *July.* Nauwe toezigt te Enkhuizen.

Eenig buskruid en koren word in de Stad bebragt.

Vier Smakſchepen ten oorlog toegeruſt gaan te zeil.

20 *July.*

Opſchryving der manſchap buiten 't ſchut.

21 *July.* *Aantek. van M. Mul.*

't Getal der ſtukken op de batteryen te Enkhuizen.

1672. den, twe aan beide zyden van den Ouden Goudsboom, drie op 't bolwerk Nassau, twe beweften de Noorderpoort, twe beooften dezelve, elf op den Beer, één op de Groene Wierdyk, vier op de baterye Kattenburg (sedert zo genaamt, op dat iemant, op schildwacht ftaande, een kat schoot, menende dat het iets anders was), drie by Jacob onder de Kaaps, één aan de Zuidzyde van den mond der Noorderhaven, één aan deszelfs brugge, vier aan de Noordzyde van den mond der Noorderhaven, twe voor Schagens huis, een voor de Oostindische Werf, vier op 't beschanfte Zeebrugje, drie langs den Wierdyk, en één voor den Oostindischen toren. Op eenige van de voornaamfte plaatsen, die men achtte meeft voor 't gevaar bloot te ftaan, lagen de kogels, schroot, en kettingen by ieder geschut, als ook elks gereedschap, en dertig schoten in kardoezen. Over deze ftukken waren tot Conftabels geftelt, Hendrik Potzalf, Barent Klaaszoon van Bremen, Jan Los, Erasmus Coenradus, Koert Jeuriaanszoon, Hendrik Hendrikszoon, Reinder Pieterszoon, Hendrik Advocaat, Jan Prooft, Clemmet Janszoon, en de Meefter geschutgieter. Deze moeften op het geschut en zyn toebehoren passen, en elk op of by zyn poft slapen, om altoos by der hand te zyn, waar voor zy in 't etmaal ieder één gulden kregen.

Geschutsbehoefte en Conftabels by de zelve.

De Stad verziet zich van Buskruid. *Aantek. van M. Mul.*

Ten zelven dage wierd in het Lazarushuis bevonden te wezen vyf en dertig duizend negen honderd ponden bossekruid, 't welk 's wekelyks vermeerderde, doordien een molen buiten de Stad ftaande, daar ontrent vyf en twintig honderd ponden inleverde; want hem was verboden iemant anders te verkopen. Ook was men bezig met het maken van vyfhonderd morgenftarren, lang acht voeten, en verzien met zeven yzere pennen. Als mede eenige voetangels; en dat vorders in tyde van nood, koft dienen tot tegenweer. In den grooten Krygsraad wierd honderd guldens, en goeddunkende ftraffen * geftelt op gene die 't woord der Stad, anders dan aan die gene, die zulks behoorden te weten, quamen bekent te maken: en hier van was de oorsaak, dat de Hopman Crytman, op de Wierdyk ten eten wezende 't zelve

En andere Krygs-behoefte.

Ordre op het woord. * *Arbitrale correctie.*

aan

aan de dienſtmeid, om moſtaard gaande, had gegeven. Na dat 'er door de Gevolmagtigden der groote Krygsaad Albert Kikkert, Egbert van den Hoof, Jan ten Broecke, Hopluiden, Wigger Blaau, en Reinier Puit, Stedehouders, * een ontwerp gemaakt was, is 'er door de Wethouders deze nevenſgaande ordre uitgekomen.

1672. En op het bewaren der Stad. 22. July. * Luitenants.

Reglement.

Reglement ende ordre, waar naar een ieder 't zy Capiteinen, Officieren, gemeene Schutters, ende Inwoonders dezes Stads, in tyde van allarm, aanval van den vyand, tumulte ofte commotie van binnen haar zullen hebben te reguleeren.

„ SOo wanneer eenige vyand deſſeyn ofte toeleg zoude Articul. I.
„ mogen hebben de Stad aan te doen, 't zy te ſchepe,
„ ofte lande, zullen het zelve gewaar werdende, de klok-
„ ken binnen deze Stad geklept werden, te weten in de
„ Zuydertoorn de ordinaris kerkklok, ende het wachtklok-
„ jen, als mede de klok, hangende in het klokhuis van de
„ Weſterkerk. Indien buiten vermoeden eenige commotie II.
„ ofte tumulte binnen deze Stad mochte voorvallen, zal de
„ ordinaris klok in de Zuiderthoorn geklept werden. De III.
„ reſpective Capiteinen, Officieren, Schutters, ende In-
„ gezetenen zullen by voorſz klokkengeklep gehouden zyn
„ aanſtonds ende ten ſpoedigſten hun te vervoegen op hare
„ ordinaris wyken, verzien zynde met haar volle geweer,
„ kruyd en ſcherp, waar op zy geſtelt zyn, agtervolgende
„ de Ordonnantie voor dezen ten reguarde van de Schut-
„ terwacht gemaakt, om alle onheil op alle bedenkelyke
„ wyze voor te komen ende te verhinderen, op pene dat
„ de nalatige zal verbeuren de ſomme van vyfentwintig gul-
„ dens, ten profyte van die Compagnie onder welken de
„ gebrekige gehorig zoude mogen zyn. Zo wanneer bin- IV.
„ nen de voorſz. Stad, eenige tumulte, commotie, ofte
„ oproer (dat God verhoede) quame te geſchieden, zul-

1672. „ len de twe respective Capiteinen, ende Officieren, met „ hunne onderhebbende Schutteren, gehouden zyn haar „ aanstonts vervoegen ter plaatse daar zy vernemen zullen „ zodanige onlusten te zyn, omme dezelve te verhinderen, „ beletten, ende doen beletten, zo veel in haar vermogen „ zyn zal, ende aldaar zo lange verblyven tot dat nader or- „ dre van de Heren Burgemeesteren zullen hebben ontfan- „ gen, zullende voorts de Capiteinen van de resterende „ Compagnien met hare onderhebbende Schutteren, ten „ einde voorsz. haar hebben te vervoegen, op zodanige „ plaatze als de Heren Burgemeesteren na gelegentheid van
V. „ zaken haar zullen aanwyzen. Indien de vyand by eenige „ aanval ofte dessein te water ofte te lande als voren de Stad „ quame aan te doen, zullen op voorsz. klokken geklep, „ alle Capiteinen met hare respective onderhebbende Com- „ pagnien op de wyk gekomen zynde, haar in aller yl heb- „ ben te vervoegen ter plaatsen zo volgt:

„ A. Zal zich vervoegen met een gedeelte van zyn Com- „ pagnie op de Wierdyk, ontrent het Zeebrugjen, en zo „ voort Noordwaard op.

„ B. Zal zich vervoegen by de Blaauwepoort, ende op „ de Wierdyk Noordwaard tot aan het Zeebrugjen, en by „ absentie van G. ook het bolwerk moeten bezetten.

„ C. Zal met een behoorlyk en genoegzaam gedeelte van „ zyn Compagnie het bolkwerk Willigenburg bezetten en- „ de met de rest zich vervoegen daar de principalen nood „ vereisschen ende het Zein van de Thoorn aanwyzen zal.

„ D. E. en H. op hare wyken zynde zullen gestadig ie- „ mant af en aan zenden, om te vernemen waar eenig hulp „ van node zyn zal, ende op die plaatse daar het Zein aan- „ wyst, haar na deze of gene buitenposten vervoegen, om- „ me de behoorlyke assistentie te doen.

„ F. Zal hem aanstonts van zyn wyk begeven na de „ Noorderpoort en dezelve bezetten met een gedeelte van „ de vesting daar ontrent, mitsgaders het bolkwerk achter „ het Giethuis.

„ G. Zal hem aanstonds vervoegen ontrent de Noorder-

„ haven,

„ haven, voorby Jacob onder de Caaps, en de nieuwe batery, en in absentie van A. zal ook de Wierdyk tot aan het Zeebrugjen moeten bezetten. 1672.

„ I. Zal Denenburg ende de Kete moeten bezetten.

„ K. De Koepoort ende de vesten ten wederzyden na vereisch van zaken.

„ De Capitein ofte Capiteinen, die volgens patent van zyn Hoogheid de Here Prinse van Oranje, alreede binnen deze Stad gekomen zyn, of nader staan te komen, zullen met hare respective Compagnie of Compagnien hare post nemen by de Ketepoort op der tinne, de Noordzyde van gezeide poort, en daar ontrent de nood meest vereischen zal, zo lange tot dat na gelegentheid van zaken van de Heren Burgemeesteren nader ordres zullen hebben ontfangen.

„ De Ritmeester met een gedeelte van zyn Compagnie paarden zal zich vervoegen by de Kete en Noorderpoort, ende met de rest van dien door de Stad ronde op ronde doen, omme alle onheilen voortekomen. Alles onvermindert nochtans dat de respective Capiteinen ende Ritmeester, met hunne onderhebbende Compagnien ofte wel met een gedeelte van dien, haar zullen hebben te vervoegen op zodanige plaatzen daar de nood nader zoude komen te vereischen, ende haar van de Heren Burgemeesteren zullen werden geassigneert ende aangewezen.

VI. „ Indien iemant van de binnenste Compagnien zyn wyk zoude moeten verlaten, omme als voren een andere post waar te nemen, zullen de respective Hoofwachten, yder in zyn quartier, aanstonds, de wyken die als boven verlaten zyn, gehouden wezen te bezetten ende voorzien met een Corporaal ende behoorlyk aantal van schutteren, omme alle onheil van binnen te beletten.

VII. Die zyn post, waar op hy gestelt is, verlaat, zal verbeuren ten behoeve als voren, een zomma van vyfentwintig guldens, en arbitrale correctie.

VIII. De schildwachten op de binnenposten uitgestelt zynde, zullen, by nacht, iemant 't zy een of meer perzonen ontrent haar vernemende, gehouden zyn haar

1672. „ te doen ſtaan, ende aanſtonds den Corporaal te roepen, „ ende by aldien zodanige perſoon ofte perſonen quamen „ te naderen, zal by den ſchildwacht weder geroepen wor- „ den aan den Corporaal ende naderende waarſchouwen te „ ſtaan, die als dan noch naderende, ende de Corporaal „ met de andere ſchutteren uitkomende, zal of zullen ge- „ bragt werden in de Corps du Guarde, ende gemulcteert „ na exigentie van zaken; doch ingevalle iemant aan de „ buitenpoſten, 't zy op de muren ofte veſtingen van de „ Stad quame te lopen ofte op te klimmen, dat als dan de „ ſchildwacht dezelve zal doen ſtaan, ende dezelve voor de „ twedemaal gewaarſchout zynde, ende dan noch naderen- „ de, de ſchildwachten zullen vermogen krygsrecht te ge-

IX. „ bruiken, na vereiſch van zyn geweer. Ende zal een yder „ wie hy ook zoude mogen wezen vernemende eenig on- „ raad van buiten ofte commotie van binnen, gehouden „ zyn het zelve aanſtonds aan de Heren Burgemeeſteren, „ mitsgaders aan de reſpective Hoofdwachten, zonder eenig „ verzuim van tyd te kennen te geven, als een opregt bur- „ ger ende getrouw patriot ſchuldig is ende behoort te doen.

X. „ Ontrent het vervangen van de reſpective Compagnie on- „ der den anderen op hare poſtplaatſen, zal deze navol- „ gende ordre werden geobſerveert ende waargenomen ".

„ Als { B. F. G. I. K. } waakt zal { A. E. H. C. D. } zyn poſt waarnemen.

XI. „ Ende op dat alle onheil van buiten werde voorgeko- „ men ende ten ſpoedigſte ontdekt, zullen geſtelt worden „ deze navolgende zeinpalen, te weten een by de Ketepoort „ op de uiterſten hoek van der tinne, een op de veſting „ benoorden aan de Koepoort, een op den Beer achter het „ Giethuis, een op het Noord by de haven, ende een op „ Denenburg; en zo by aldien aan eenigen hoek van de

„ Stad

„ Stad, waar ontrent de voorſz Zeinpalen geſtelt zyn des 1672.
„ nachts zich onheil ofte aanval van den vyand quame op
„ te doen, zal op die plaatze, alwaar het voorſz ongemak
„ zoude mogen wezen aan de Zeinpaal opgehaalt werden
„ een lantaarn met een licht, welk zein des nachts van de
„ wachten op den Thoorn werdende gezien, alwaar conti-
„ nuelyk goede wacht gehouden zal moeten werden, zy
„ terſtond uit den Thoorn aan dien hoek daar het zein aan-
„ wyſt, zal uithangen een grote lantaarn met een licht, en-
„ de als dan in allerſpoed de klokken kleppen, als breder
„ in den beginne dezer Ordonnantie ſtaat vermelt.

„ Zeinen van de Schepen leggende op de Rede „ voor en ontrent de Stad Enkhuizen.

„ 's Avonds met het bezetten van de Nachtwacht, zullen
„ de Schepen ten dien einde op de Rede gelegt, het zelve
„ bekent maken door het afſchieten van een muſquet, ende
„ zullen de voorſz. ſchepen, in plaatze dat ordinaris achter
„ op hebben geſtelt een lantaarn, indien na bezette wacht
„ eenig onraad zoude mogen vernemen, achter opſtellen
„ twe ligtende lantaarnen, zullende dienen om in de Stad
„ kenniſſe te geven van het aankomen van vyandlyke ſche-
„ pen of ander ongemak, doch by aldien eenig ſchip ofte
„ ſchepen in weerwil van gezeide Uitleggers op de rede
„ willen paſſeren, zullen dezelve ten einde als voren, een
„ ſchoot met grof kanon geven. Des morgens zal de dag-
„ wacht weder afgeſchoten worden met een muſquet, en
„ indien de bovengemelde ſchepen des daags eenig onraad
„ vernemen, 't zy vyand of anders zullen dezelve om rede-
„ nen voorgemelt van de kruiſteng laten waaien een grote
„ Prinſe vlagge, omme het zelve van iemand werdende ge-
„ zien kenniſſe te geven aan de Heren Burgemeeſteren, en-
„ de de reſpective Hoofdwachten, op alle nodige ordres in
„ tyd werden geſtelt, ende by de hand genomen.

„ Na-

1672. ,, Namen van de punten om de Stad.

,, Oranje achter het Lazarus huis.
,, Hollandia by de Zuidermolen.
,, Zeelandia benoorden de Koepoort.
,, Vriesland benoorden de Boerenboom.
,, Stad en Landen, aan de Zuidzy van de oude Goudsboom.
,, Nassau bezuiden de Noorderpoort.

,, Aldus gearresteert by de Heren Burgemeesteren ende ,, Vroedschappen naar ingenomen advys van den groten ,, Krygsraad, binnen der zelver Stad Enkhuizen, op den ,, 22. July 1672. my present *S. Lakeman*.

Opbod voor Greving. 24 *July*. * *Patent*. *M. Muls Aantek.* Van Gents Regiment zal te Enkhuizen vergaderen. 25 *July*. De Prinse Wachtplaats word gemaakt. Brand in een Galjoot. 27 *July*. Brakel van Swol word gevangen. *Aantek. van M. Mul.*

Daarna quam van zyn Hoogheid een Opbodbrief * aan Burgemeesteren, voor Hopman Greving, om naar de Kluinder te gaan, het geen aan den groten Krygsraad vertoont wierd; als ook een' brief inhoudende dat het Regiment van wyle den Oversten van Gent, 't welk in Nimmegen gelegen had, hier wederom zou verzamelen. Den volgenden dag vertrok Hopman Greving te scheep met zyn vendel. Middelerwyl wierd in de laagte op den Beer, door vrywilligen, een wachtplaats voor de Schutters gemaakt, die zedert het Prinse Corps du Guarde genaamt wierd. 's Avonds was 'er brand in een galjoot, leggende voor de oude mastewerf, in de nieuwe haven, en by een fluit die eenig kruid in had; doch ze wierd zonder merkelyke schade te doen gebluscht. Woensdaags 's avonds ontrent ten half negenen quamen 'er eenige jongens by de Schutters, die de wacht aan de Noorderhaven hadden, zeggende de Burgemeester Brakel van Swol, welke die Stad mee verkocht heeft, is in 't Galeitjen, een herberg zo genaamt. Daar de Schutters op vraagden hoe zy dit wisten, zy antwoordden, wy zyn van de Kuinder, en kennen hem wel, hy heeft onze Schoutins zuster getrouwt. 't Hoofd van de wacht zond hier op een man naar den Hopman; die naar den Oudburgemeester Kortleven ging de zaak verhalen, en last kreeg, hem in 't Stadhuis te brengen: te meer, om dat hy zyn lyf dien nacht niet zeker

zou

zou geweest hebben. De Hopman Jan Slecht dan quam en vraagde hem in 't Galeitjen, of hy de persoon was van Swol; hy antwoordde ja; daar de Hopman op vervolgde gy hebt dan met my te gaan. 't Welk hy, een weinig verzet wezende, dede; en een grote nasleep van menschen volgde hem, vast roepende, *hang op den verrader*. Onderwege, maar voornamentlyk in der Bevelhebberen kamertjen, (daar hy 's nachts bleef, en 's anderen daags in de Valk ter gyzeling gebragt wierd), wierd hy, van sommige Swolsche vrouwen gekend, en gezeid te wezen Hendrik van Brakel, een Vryer, Vendrig van de Burgers te Swol, en broeder van den Burgemeester, 't welk over een quam met het gene hy den Hopman verklaart had. Donderdags 's morgens was hy voor Burgemeesteren, en 's namiddags voor den groten Krygsraad; doch niets tot zyner bezwaarnis wetende noch vindende, lieten zy hem gaan. 1672. 28 *July*. Doch word weêr ontslagen

In deze maand bragten de vermogende Ingezetenen, dien het aanging, in de zeven Noordhollandsche steden, hun zilverwerk of gemaakt goud en zilver op het Stadhuis tot voldoening van de capitale lening, in handen van de daar toe gestelde personen, door ordre van de Staten dezer Landen. Voor ieder once gewerkt goud kregen ze 48. gulden 12. stuivers, en voor ieder once silver van de grote keur kregen ze 3. gulden 5. stuivers. Dit geschiedde ook in de andere steden, en was de toeloop in Amsterdam zo groot, dat men de luiden naaulyks voort kon helpen. Dit zilver en goud wierd tot geld gemaakt; en nademaal Dordrecht geen borg wilde of konde stellen voor 't gevaar der verzending, en de Overysselsche steden door den vyand waren afgesneden, zo bequamen die van Amsterdam voor dien tyd by provisie de Munt, en hebben in hunne Stad vele goude ducaten en zilvere ducatons, benevens andere loopbare munten doen slaan, om daar mede de hulptroepen van Brandenburg en andere volkeren te betalen. De Finantie worden vermeerdert door capitale leninge. *Chron. van Medenbl. bl.* 243. *Nederl. Schouwtoneel bl.* 87. *Valkenier, bl.* 703. 704. *C. Commelin Bes. van Amst. bl.* 1204-1206.

Den tweden van Augustus quamen eenige Bevelhebbers en soldaten van 't Regiment van den Oversten van Gent te Enk- Eenige soldaten komen te Enkhuizen. 2 *August*. *Aantek. van M. Mul.*

1672. Enkhuizen binnen, (dat voortaan dagelyks geschiedde) en haalden hunnen mondkost, tot nader ordre by den Stedehouder * Lelyvelt: krygende ieder voor drie dagen een half brood van zes ponden, en twee ponden kaas. De Broeker-markt wierd om dezen droevigen toestand niet gehouden; maar wel het Noordhollandsche Synodus, 't welk op heden in 't Ziekenhuis, daar toe bequamer dan de Zuiderkerks kruiskamer (alwaar zulks plag te geschieden) geoordeelt, zyn aanvang nam; en scheidde binnen 's weeks, zo om den ellendigen staat onzes Vaderlands, als om 't afzyn van eenige leden der bondgenoten (die mits 't innemen dier landschappen, de vergaderinge niet konden bywonen;) latende als Gevolmagtigde om zyn Hoogheid, over zyne waardigheden en bedieningen te begroeten, en hem tot Voesterheer en Zoogvrouw over de gemeinte en derzelver Christelyke Religie te verzoeken...... den Here Theodorus Brouwerus Predikant te Enkhuizen; een Man al van overlang zeer Prinsgezind, en daarby zeer welsprekend, geleerd, en met vele aangename gaven verciert. Korts hier na verrichtte hy zyn boodschap, en verworf een gunstig antwoord van den jongen Prins. Maar het gemeen de oorzaak zyner reise niet wetende, verzierde dat hy in gesprek wezende met één, andere zeiden met twe Vroedschappen, (en wie, was alzo onzeker;) dat deze, woorden enkelyk naar inhaling der Franschen smakende, gesproken hadden, en dat Do. Brouwer zich heftiglyk daar tegen gekant hebbende dezelve nu aan zyn Hoogheid ging verklagen, om zo de Regeering te zuiveren, (die doch gesuiverd moest wezen, zo men waande) naar het voorbeeld van andere steden. Maar t' huis en hem zulks ter ooren gekomen, verklaarde hy den naastvolgenden Zondag, in de vroegpreek, alles verdicht te zyn, en bevryden een iegelyk Wethouder van zodanig een zeggen; daar by voegende den wezentlyken inhoud zyner last, roemende met een de wysheid en goedgunstigheid van onzen Stadhouder.

Twe kagen met soldaten, verzien van geweer, quamen van Coeverden, over Schokland in de haven. Verscheept zyn-

Margin notes:
* Luitenant.
De Broeker-markt geschort.
Het Noordhollandsche Synode word gehouden.
Do. Brouwer gevolmagtigt om zyn Hoogheid te spreken. *Aantek. van M. Mul.*
Quaad vermoede onder het gemeen daar uit ontstaan.
Twe Kagen met soldaten komen 't Enkhuizen.
3 *Augusti.*

zynde, gingenze naar Harlingen. Een persoon komende met een schip van Stavoren, * bragt tyding aan de Bewindhebberen van de Oostindische Maatschappy, dat veertien Oostindische schepen, in de Wester Eems, op Woensdag, ten één uren waren in 't inlopen. Daar op wierden honderd en twintig sjouwers aangenomen, en elf lichters (één derzelver, daar de Heren Kortleven en Blaauhulk mede gingen vier stukjens, sommige der andere twe, ophebbende) en zy vertrokken 's Saturdags 's morgens. De Hoornsche zeilden, desgelyks verzien, 's middags voorby de Stad. Als mede de Amsterdammers, die twe Jachten tot geleiders * hadden. Doch over 't aannemen dezer sjouwers, dat naar de gewonelyke keur der Bewindhebberen geschiedde, was veel gezegs en het gemeen t' onvreden; sommigen, die voor niet aan 't sterken der Stad moesten arbeiden, oordeelden, dat deze aanneming by lotinge had behoren te geschieden; zynde dit zeker een klagte niet buiten reden. Derhalven wierd den voorzittende Hopluiden door Burgemeesteren aangedient, dat de Bewindhebbers, om 't ongenoegen der burgerye weg te nemen, voor hen verschenen waren en bekent gemaakt hadden, dat de nu alrede aangenomen sjouwers maar veertien dagen zouden dienen, en dan voortaan in de vendels daarom geloot werden; 't welk terstond verspreid wierd, en het volk geruster maakte. Achtien honderd ponden Buskruid wierd uit het Lasarus huis geligt, voor den Kapitein Bakker die in Texel lag. Ten zelven dagen quamen te Enkhuizen zes metalen stukken, schietende vierentwintig ponden, en twaalf yzeren van achtien ponden, van Delft zynde voor dezen by de Wethouders daar om geschreven; ook quamen in drie Jagten aldaar op de rede de Heren Amerongen, en Peluitz. met zeer vele gerede gelden, Zy gingen aan land, en d'eerste eens by den Oudburgemeester Ham, d'ander terwyl de Stad bezien. 's Avonds vertrokkenze wederom naar Hamburg, alwaarze ontrent de Elve, van een schuitje gewaarschout wierden, anders zouden ze veelligt in de handen van drie Engelsche vervallen hebben, die

1672.
De Oostindische vloot koomt op de Eems.
* 4 *August.*
Zie *Sylvius bl.* 387. 414. 415. *J. Le Clerc III. Deel, bl.* 460. *G. Brand het Leven van de Ruiter, bl.* 722. *enz. Valkenier bl.* 810. 811. *Holl. Merc. bl.* 146. *M. Muls Aantek.*
6 *August.*
* *Convoyers.*
De Gemeente is over 't aannemen der sjouwers t' onvreden.
M. Muls Aantek.
Buskruik aan Kap. Bakker gezonden.
7 *August.*
Achtien stukken komen van Delft.
En de Heren Amerongen en Peluitz. in de Stad.
Aantek. van M. Mul.

1672. daar op hen paſten, daarom dacht het hun veiligſt naar Bremen te varen, alwaarze wel aangekomen zyn.

8 *Auguſt.* 's Maandgs 's morgens ten één ure, lichte, en volle maan zynde, wierd den Hopman van den Hoof, by Aggeſpaal de wacht hebbende, aangediend, van een zyner Schutteren op der Tinne wakende, dat 'er eenige musquet-, naderhand kanonſchoten, van den Zuiderdyk, by Leek, gedaan wierden; en dat een vloot ſchepen, zich voor wind en ſtroom breed opdoende, langs dien hoek recht naar de Stad toezeilde; en die alrede zeer begon te naderen. Van den Hoof zulks ziende belaſtte de Conſtabels te wekken, 't geſchut, dat geladen was, klaar te maken; ordre te verwachten; en ging zulks den Heren Burgemeeſteren en de hoofdwacht, volgens het negende punt van de laaſte ordre, bekent maken. Midlerwyl gaven de wachten op der Tinne, en langs de Keten eerſt met kruid in de maten aan te ſteken, eindelyk met musquet-ſcherp teken (dat zy of niet zagen, of niet hoorden, of niet achtten, welk laatſte 't waarſchynelykſte was) om af te houden, of 't anker vallen te laten. Alles wachtte op de komſt van Burgemeeſteren. Moſſel quam eerſt, die neffens den Hopman, laſt gaf aan den Vendrig van Denenburg met een vierentwintig ponder over de vloot te ſchieten, gelyk geſchiedde; na dat van Willigenburg een twaalf ponder, vrugteloos, alvorens naar haar was afgegaan. Waar op zy ziende dat het ernſt was, de zeilen ſtreken, en het anker in den grond wierpen. Simon Slob, met eenige roeyers en ſchutters, wierd daatlyk in zyn ſchuit afgevaardigt, om kondſchap. Wederom komende bragtenze een perſoon met twe dienaars aan land; en de Hopman bragt hem voor de Heren Burgemeeſteren Huig en Moſſel, (deze waren maar alleen in de Stad) op 't Stadhuis vergadert: die hem vraagden zyn naam, en de reden zyner komſte ontrent hunne Stad: daar hy op antwoordde, een duitſcher, Jorman genaamt, te wezen, een Overſte in Staten dienſt van een Regiment voetknechten, beſtaande in veertien vendelen; dat hy dezelve tot Amſterdam geworven

Een vloot Schepen vertoont zich 's nachts voor de Stad.

Aantek. van M. Mul.

Zie *boven bl.* 326.

* *Patent.* Die vol ſolten bovonden worden.

en

en daar ook een opbodsbrief * ontfangen hadde, om met dezelve te gaan naar Groningen, die in vier kagen en zesentwintig Smakſchepen geſcheept, en alzo gevoert door zynen Schipper, ter plaatze daar hy, te ſlapen leggende, zo onzagt gewekt was. De Burgemeeſter Huig dan eiſchte den opbodsbrief, daar hy op zeide door haaſtigheid die vergeten te hebben, en in 't zelve ſchip te wezen. Straks wierd zyn knecht, ten geleide van den Vendrig van 't vendel H, den Stedehouder † Kant, en twe ſchutters gezonden met de roeiſchuit om die te halen. De waarheid en zyn Hoogheids handtekening aan Burgemeeſteren gebleken zynde wierd hem toegelaten zyn reis te vorderen, met vliegende vendel en roerende trommel voorby de Stad. Dus eindigde dit te gelyk met de ſchrik en verſlagentheid der Vrouwen, en den toeloop der genen, die opgeklopt, of door het dreunende geſchut ten bedde waren uitgejaagt. Sommige waren van gevoelen dat men had behoren een wapen kreed en de klokken, volgens gemaakte ordre, te hebben laten gaan; om te zien wat gelaat een iegelyk den Vyand zou vertonen, en of men den regel zou nakomen. Doch Burgemeeſteren waren van zodanigen oordeel niet.

1672.
* *Patent.*
† *Luitenant.*
Waar door de verbaaſtheid eindigt.
Zie bl. 323.

Midlerwyle was dit voorval nut voor de Stad en burgerye; want de ervarentheid leerde dat vele dingen zo niet waren, als men zich had ingebeeld. Te weten; de beddingen van meeſt alle ſtukken, waren door ordre en zuinigheid van den Stads bouwmee[illegible]ert Nyenburg, te klein en te ſwak gemaakt: niet tegenſtaande hem zulks dikwils was voorſpelt; dies was het metale ſtuk daar af[illegible], en had tevens de planken aan ſtukken gelopen; zodanig datze tot vorder gebruik ondienſtig waren. Derhalven maakte de grote Krygsraad tot Gevolmagtigden Egbert van den Hoof, Cornelis Moſſel, Ioan ten Broeke, Claas Uil, Hopluiden, Wigger Blaau, Joan Sant, Reynier Vos, en Meynert Semeins, Stedehouders, ‡ om den Burgemeeſteren by monde, en den Wethouderen by verzoekſchrift te vertonen: dat de beddingen verbetert dienden, 't welk zy verlochten; neffens, de beloofde ſtaken, of Zeinpalen op de wallen, en een wacht op den toren om

De Beddingen der ſtukken te klein en te zwak gemaakt.
Aantek. van M. Mul.
Klagte en verzoek van den Krygsraad deswegen
9 Auguſt.
‡ *Luitenants.*

1672. de klokken ten tyde van onraad te kleppen; paalwerk voor de gantsche Keten in zee; een borstwering om de gehele vestinge, daar toe elk vendel zyn perk, wezende veertig roeden, afgesteken diende, om te radder gedaan te krygen; want ontrent de vierhonderd roeden dienden 'er noch gemaakt. Den volgende dag arbeidde Hopman ten Broeke met zyn vendel het laaste aan de wallen. En was nu gemaakt de borstweringen op Willigenburg, Denenburg, langs de Keten, op der Tinne, de halve punt Oranje, de halve punt Hollandia, tot aan de Koepoort, van deze de halve punt Zeelandia, de halve punt Nassau tot aan de Noorderpoort, de Beer, en de groene Wierdyk; een Blokhuis van aarde tusschen de Ketepoort en 't Boomsluiters huisjen, zo hoog dat men over de hamery, op den Dyk staande, zou kunnen heen schieten; de gragt door de voetinge der vesting gegraven by de Kete- en aan wederzyden de Koepoort; de gragt op strand; alle beddingen onder het geschut; 't Zeebrugje beschanst; drie bateryen in zee geslagen, vier hameien buiten de Poorten opgerecht, en de Kruid kelder aan 't Oranje bolwerk met aarde overdekt. 's Avonds wierd voor de eerstemaal in de Prince Corps du Guarde gewaakt.

10 *Augusti.* 'Ten Broeke werkt de laatste aan de wallen. Wat 'er gemaakt was. *Aantek. van M. Mul.*

Eenige Gevolmagtigden van zyn Hoogheid quamen hier in de Stad. Zy ontboden aanstonds, in den Toelast, hun herberg, de voorzittende Hopluiden, die ze hun volmacht toonden, verzoekende zo 't nood mogt doen, bystand tot volvoeringe van hunnen last; die deze was, om alle de gevlugte goederen binnen deze Stad, toebehorende Warnaar Crans, Coenradus Nieuland, Willem Roeier, Harme Nieuwessoon, Willem van Brakel, Albert van Hemert, Gysbregt van Dieden, Burgemeesteren van Swol, Claas Cok, Facteur van Hollandsche Koopluiden op Munster, Dirk Roeling, Griffier van Overyssel, beide van Swol, Rutger Haarsolt, Drost van Lingen en Zaland (wiens goed by Jan Pypen was aangehaalt,) Johannes Buis, en Johannes Held, Swolsche geheimschryvers, * in verzekering te nemen; te verzegelen; en in 't Stadhuis in bewaring te stellen, tot zo lange als deze personen (die by zyn Hoogheid verdacht

De Goederen van Vreemdelingen worden verzekert. *Aantek van M. Mul.*

* *Secretarissen.*

En in 't Stadhuis gebragt.

dacht waren,) zich zoude gezuivert hebben. Hierop gingen ze aanstond vergeselschapt met den Hoofdofficier Cornelis Huig, Nicolaas Waterman, Hessel Vis, Schepenen, en den Secretaris Lakeman, hunnen last ter uitvoeringe brengen, verzegelden de koffers, en lietenze, onder 't geleide van de Schutters naar 't Stadhuis brengen. Ondertusschen waren de huizen, daar ze woonachtig waren, nacht en dag, met Schutters wachten, voor en achter bezet, om niets hun te laten ontslippen. Dit was een werk tot vollen genoegen der burgerye. Daar na wierden ze bekommert door de Weduwe van eenen Tengnagel, die ze voor een schelm uitgemaakt hadden, dat de vrouw bewezen wilde hebben; maar zy wierden wel haast ontslagen van Schepenen. Sedert quamense met een onbepaalden lastbrief, en voerden het goed, neffens vele andere dat s'er by verzegelden (dog met eigen zegel) naar den Haag. Naderhand is alles tot 's Lands profyte verkocht. Verscheiden oordelen liepen over dit werk; eenige keurden het zeer noodzakelyk, en wel de meeste. Andere laakten de manier, en de werktuigen daar toe gebruikt, want deze, zynde Koopluiden van Amsterdam, waar van de een met de bogt om den arm vertrokken was, en nu Makelaar, niet ter goeder naam en faam stond. Eenige zeiden datze zyn Hoogheid hadden misleid, om zich zelven daar by te verryken.

1672.

En naar den Haag gevoert. Zie *Sylvius bl.* 294. *Nederl. Schoutoneel, bl.* 248 249. 292. *Valken. bl.* 595. *Aantek. van M. Mul.*

Onderwylen wierden de gemelde twee eerste verzochten punten der Gevolmagtigden van den groten Krygsraad, door de Wethouders toegestaan; en men begon daar op de beddingen te verbeteren, en de Zeinpalen op te rechten. Doch de Heren Wethouderen achtten, dat het eene al te overgrote kosten voor de Stad zyn zoude, zo een regel palen voor de Keten te slaan; die ten minsten twe dik hadden moeten staan, en in de langte met bomen gesloten worden: maar in plaats van dit, waren zy te rade geworden, tot versterkinge der plaatze verscheiden ankers daar voor te laten zinken; twe houte bateryen noch in zee te slaan; het Stads oorlogscheepjen, Neptunus genaamt voorzien met geschut en dertig man, uit elken Vendel drie te huren op vyf-

De Beddingen worden verbreed en Zeinpalen opgerecht.

12 *Augusti.* Bedenkingen van de Wethouders over de andere verzochten punten.

Aantek. van M. Mul.

1672. vyftien ſtuivers, en eigen koſt, 's daags, daar op, onder den Kapitein Hendrik Roos, in 't Zuidergat te leggen, om niemand by nacht voorby te laten; en terwyl dit klaar wierd gemaakt, twe zandſchuiten, ten zelven einde. Aangaande het vierde punt, zeidenze van voornemen en beſt te zyn een Ingenieur te ontbieden om dan, volgens zyn oordeel, 't noodzakelyke te maken; en dat zy alree aan dien te Medenblik hadden geſchreven, maar dewyl hy van daar vertrokken was, zouden ze nu een brief naar 's Gravenhage zenden. Derhalven diende men zyn komſte af te wachten. Doch van d' ankers, bateryen, en den Ingenieur is ſedert niets gevallen.

Men houd t' Enkhuizen goede wacht. *Aantek. van M. Mul.* *13 Auguſt.*

Ter zelver tyd ontſtond 'er te Enkhuizen een valſch gerucht, dat 'er ontrent het Zwarte water wel honderd kleine ſchepen gereed lagen, en de vyandelyke Steden daar ontrent vol volk gepropt: dies hield men binnen de Stad goede wacht, en maakte zulks aan allen bekent. Waar op gebeurde dat Saterdaags, 's morgens ten drie uren, eenige ſchepen ontrent de Keten quamen aan zeilen; maar de ſchutters ſchoten met musquetten, waar op zy de fokken ſtreken en van de wal afwendden. Hopman Pypen, hier iets verrigt hebbende, wilde met een kaag wederom naar Schokland t' zeil. Verſcheide Vrouwen waren in 't ruim gelopen om meê te varen; maar hy zeide laſt te hebben van niemant mede te nemen; derhalven wierdenze door de wacht, aan den mond der Noorderhaven, daar uit gehaalt. Ook hadden al de Hopluiden, tot bevrying der Zuiderzee varende, bezonder bevel ontfangen van de Gevolmagtigde Raden ter Admiraliteit, boven geleibrief, boven al, de ſchepen naar overwonnen plaatſe willende, en daar van daan komende, vaſt te houden en op te brengen. Doch die daar op moeſten paſſen wierden veelal met geld omgekocht.

Men meent vele Menſchen te zien, en men doet eenig volk vergaderen.

Dien zelven dag 's avonds ontrent ten zes uren meende de Meeſter geſchutgieter, van den Beer, met een verrekyker te zien, dat 'er een menigte menſchen by den Gelderſchen-hoek, den dyk op, quamen; en zeide tegen de wacht van 't vendel H. aldaar, *wat wacht houje, zie je geen volk*, die neen antwoordde. Sommige daar by gekomen, zelfs de Oud-burgemeeſteren Jong-

knegt

knegt en Teerkoper, beveſtigden het zeggen van den eerſten; deze dan belaſten de ſchutters, hier en by de Noorderpoort, zich gereed te houden; zonden een ſleper, by geval met zyn paard daar gekomen, om kondſchap naar dien hoek; en Teerkoper ging om de Ruiters te doen opzitten, en Jongknegt om het de Hoofdwachten te kennen te geven. Dus raakte in der yl de gantſche Stad op de been. Dan Pyle Janſzoon beter met het oog, dan al de andere door den verrekyker ziende, riep van buiten, dat het paalwerk was, 't geen den kruin boven den dyk uit ſtak. Straks wierd naar elken Burgemeeſter een man gezonden, die, wedergekeert, het toen met alle d'andre beſcheidentlyk zien konden. Ook bragt de ſleper wel haaſt het zelfde: daar op de eerſte ziender wat wierd uitgelagchen. 1672.

Op het geroep dat zekerlyk aan de Overyſſelſche kuſt, een menigte ſchepen gereed lagen, vonden de Heren Burgemeeſteren goed, een kasjotter, met eenig volk onder opzigt van den Luitenant Gerbrand Semeins, en Frans Hamſing, 't Noord uit te zenden, en te zien langs de gantſche kuſt wat 'er van was; dan deze bragten tyding, dat ze de gehele overzeeſche kuſt bezigtigt, maar geen ſchepen altoos gezien hadden. Ook voer Jacob de Wit, daar toe uit de Vroedſchap Gevolmagtigd, met twe ſchuiten langs de Keten, om den grond te peilen; en hy bevond met een daaglyks ty op 't droogſte zeven en één half voet water; en dat de ankers, die men daar van meeninge was te leggen, tot beletting van ſchepen die de Stad meenden te naderen, geen nut ter wereld zouden doen. 's Middags wierd de voorzittende Hopman van den Hoof by de Heren Bewindhebberen van de Ooſtindiſche Maatſchappy, ontboden; die hem zeiden dat de ſchepen buiten om naar huis zouden gaan, dat het bootsvolk 'er af was, en dat zy derhalven honderd mannen van noden hadden, die ze verzochten dat uit de Vendels mogten geloot werden. Ten half vieren Krygsraad zynde, wierd het toegeſtaan; en 's avonds tien man, in ieder Vendel, op achtien ſtuivers en de koſt daags, geloot; ook met een drie man uit ieder vendel voor 't Stads Oor-

Semeins word gezonden om de Overyſſelſche Kuſt te bezigtigen.

14 *Auguſt.*

J. de Wit peilt voor de Keten in zee.

D'Ooſtindiſche Bewindhebbers laten 100 mannen uit de vendels loten.

Aantek. van M. Mul.

1672. logſcheepjen. Tot dit loten waren gerechtigt boven de achtien en beneden de zeſtig jaren, 't zy ze ſchutters waren of

15 *Auguſt.* niet. 's Maandags gingen de eerſten in twe ligters 't zeil, waar van de eene vaſt raakte en vrugteloos keerde; de andere met het oorlogſcheepje Neptunis naar 't Zuidergat; daar 't zeſtien yzeren en twe metalen ſtukken inkreeg, die zo twaalf als zes ponden ſchoten. Dezen zelven avond wierden, buiten de gemene Trompetters, drie buurwachten, of ſtoepjens, voor de eerſte maal, op den Zuidertoren geſtelt, om gedurig wacht te houden, en in tyde van onraad de klokken te kleppen.

't Schip Neptunis word in 't Zuidergat gelegt.

Een wacht op den Zuidertoren geſtelt.

Men krygt te Enkhuizen tyding van 't vermoorden van de Heren de Wit.

Zie hier van *Sylvius bl.* 395-409. *Valkenier bl.* 758-769. *Holl. Merc. bl.* 135-140.

Des Zondags na den middag den éénentwintigſten van Auguſtus ontfing men te Enkhuizen de ſchrikkelyke tyding van d' ongehoorde en onmenſchelyke moorden, en mishandelingen, aan de perſonen van de Heren Cornelis de Wit, Oudburgemeeſter der Stad Dordrecht, en Ruwaart van Putten, en Johan de Wit, onlangs Raadpenſionaris van Holland, en nu Raadsheer in den Hogen Rade, den voorgaanden dag, 's avonds ontrent vyf uren, in den Hage, door de Haagſche burgers en het graauw gepleegt, en dat als onder d' ogen en in 't gezigt van 's Lands hoogſte Overheid, de Heren Staten van Holland, hebbende hen met geweld uit de gevangepoort gehaalt, met musquet-ſchoten en ſlagen gedood, met lonten by de benen ſchandelyk en moedernaakt aan de ſchavot-wip opgehangen, en daar na fellyk, afgryſelyk en verfoeijelyk tegen de dode lyken gewoed, ſnydende hen niet alleen het vleeſch en de uiterlyke leden van de lichamen, maar haalden zelfs ook de harten en het ingewand op een barbariſche wyze uit dezelve. Dit was het jammerlyk einde van die twe doorluchtige gebroeders, die ten ſpiegel verſtrekten van de wiſſelvalligheid der menſchelyke hoogheid. Grote blydſchap veroorzaakte deze droevige maare onder het onwetend en wispelturig volk, zo door het ganſche land, als ook binnen de Stad Enkhuizen, daar de burgery des avonds en eenige volgende dagen, op en van de wacht trekkende dapper vuur gaven, zeggende dit is ter eere van den dood der Witten. Zo fel was 't gemeen op

Grote blydſchap daar over by velen.

Aantek. van M. Mul.

deze

deze vermaarde mannen gebeten. Men had zelfs hunne afgesnede leden en de stukken van hunne klederen verkocht. Gozen Hendrikszoon, bontwerker te Enkhuizen, toen in den Haag zynde wanneer dat verfoeijelyk en onmenschelyk gruwel-stuk geschiedde, bragt een stuk van den Raadpensionaris hemd en klederen mede; en sedert wierd de kleine toon van denzelven by Klaas Schouten, wondheler hier ter stede, gevonden, in welken eenige (zo groot was de bitterheid en woede des volk!) hunne tanden zetten. 1672.

Den volgenden dag ontstond 'er binnen Enkhuizen een groot oproer, 't geen door het volgende geval veroorzaakt wierd. Vier duizend ponden kaas, en eenige drooge koetongen, wierden door den zoon van Jacob Dol, de vrouw en meid van Jacob Tapper, Roomsgezinden, by 't Verlaat in een schuit geladen; omme, zo men zeide, naar Broekerhaven, daar dezen dag noch drie diergelyke waren afgegaan, gevoert, aldaar gescheept, en zo met een Fransche vrybrief, van welke Tapper over lang geroemt had zulk een te hebben, naar den vyand gezonden te worden. Eenige vrouwen dan, toen hy henen voer, achterhaalden hem, by de Luthersche Kerk, gebiedende dat hy zoude weder keren. Hy niet luisterende, gaanze naar de schutters van 't Vendel G. die 'er twe man in zetten, welke de Schuit met kaas (alzo hy geen borg en vrybrief, ter Secretarye gehaalt, kon tonen, zonder dewelke niemant iets vermogt te vervoeren) ter plaatze daar ze geladen was, bragten. Ondertusschen waren 'er by duizenden, meest vrouwen op de been geraakt: waar tegens Tappers vrouw zeide, *je zoud de man varen laten, ik weet dat hy een goed kerel is.* Daar 't antwoord op gepast wierd, verzelt met kyven en schelden, gelyk zy ook deed. Gerrit Hendrikszoon, gebynaamt Poesten, ook Ebbenhout, ter zake hy een werkbaas in 't zelve was, die om zyn vrouw van de Gereformeerde ter Roomsche kerke was overgegaan: dees, onder den hoop staande, voerde naar zyn gewoonte veel quaad gesnap, over dezen handel, met te zeggen, *hy zou te nacht, op de wacht staande wel middel vinden, zo hy wilde, om de schuit uit te laten.* De vrouwen dan omringden hem, en gin-

J. Tapper zoekt eenige Kaas en Koetongen te verzenden.

22 *Augusti.* *Aantek. van M. Mul.*

't Geen haast belet word.

Eenige Roomsgezinden spreken deswegen stout.

1672. gingen aan 't ſchelden en dreigen, met welke munt hy haar betaalde; daar by voegende, *zo hy zyn geweer had, hy zouder met hagel onder ſchieten, of hy onder een deel katten ſchoot.* By geval quam de Vendrig van 't vendel H. aldaar, die, de oorzaak dezes zo ſchielyken aanwas van volk verſtaan hebbende, hem ontrent zyn perſoon vervoegde, zeggende, *houje mond Gerrit, gy hebt 'er gemeenlyk te veel praats mee.* Daar 't antwoord op was, *dat wil ik niet doen, waarom zou ik zwygen. Om dat je groot gevaar loopt,* herhaalde de Vendrig; en hy, *zo ik myn piſtools had, by myn ziel, ik zou 'er een vyf, zes onder de voet ſchieten.* Daar de Vendrik hem op toedreef, *dan waarje immers een dood man. Dat mogt het doen, zeide hy, had ik ze maar.* De vrouwen wierden byna als verwoed, toen ze dit hoorden, en begonnen hem aan 't lyf te tornen. Hy ſtelde het op lopen, en bergde zich in een huis in de Peperſtraat; 't geen de vrouwen voor en achter bezetteden. Dit geſchiedde ontrent s'avonds ten zes uren. Onderwylen wierd de kaas in de Waag, daar ze ſedert door den Opperſchout bekommert wierd, opgedragen; 't welk vele van 't huis in de Peperſtraat, derwaards lokte; en ſommige der omſtanders deed zeggen, men behoorde de kaas prys te maken, en aan 't Weeshuis te ſchenken. Daar Tappers dienſtmaagt, een quaadaardig klopje (verhaalt men) op antwoordde, *zo wou ik dat het rottekruid was, en in de duivelſche Geuzen haar hert ſtak, dat s'er aan borſten als padden.* Op deze quaadaardige woorden geraakte het gemeen aan 't hollen en 't klopje in groot gevaar De Waag verſtrekte haar tot een ſchuilplaats, anders zou zy 'er niet levendig, meende men, hebben afgekomen, zo verwoed wierd het volk door zulk een vuilaardig zeggen. 't Vendel H. moeſt dien avond waken, en geraakte te met op de wyk. De Hopman vernemende 't gevaar van de klop, ging met eenige ſchutters en een grote naſleep, van volk, haar uit de Waag naar haar huis brengen. Daar komende, zeide ze, noch ſleutel te hebben noch volk daar in te wezen Hy bragt haar toen naar 't Stadhuis, om haar voor de handen der gemeente, die zeer op haar gebeten was, te bevryden. Onderwylen dat dit geſchiedde, vloog het

Daar een groot oproer door verwekt word.

over

over de Stad; en genaakte de tyd dat het vendel in 't Stadt huis moeſt komen. Van waar naauwelyks de poſten bezet waren, of men kreeg kundſchap dat Tappers huis, ſtaande op de Bredeſtraat, geplondert wierd. De Hopman en Vendrig, door Burgemeeſteren gelaſt, gingen met etlyke ſchutters daar naar toe; en vonden 'er een grote menigte menſchen en al eenige ſtenen door de glazen. Ook quamen, uit gelyke laſt, van de andere Hoofdwacht, de Luitenant, en eenige ſchutters van 't Vendel I. zy bezetten toen gezamentlyk het huis voor en achter; kregen met mooy praten een iegelyk weêr naar huis; en men zette dien nacht twe ſchildwachten voor de deur. Dit was ten elf uren. Des anderen daags quamen vier vrouwsperſonen, onverzocht, getuigen voor Burgemeeſteren, dat zy, neffens vele anderen, dieze wiſten te halen, de voorverhaalde woorden de klop (zittende ſedert tot de diefleiders) hadden horen ſpreken, als mede die van Gerrit Hendrikſzoon. 's Woendags was de klop, zynde gelyk gezegt is de meid van Tapper voor Burgemeeſteren, daarze alles ontkende. Zy wierd na eenig zitten vry gelaten, doch voor drie jaren gebannen, uit dezer Stede ende derzelver gerechtigheden. Jacob Dol wierd 'er ook ontboden, die Tapper ontſchuldigde en zeide de kaas aan den huisman verkocht te hebben. Op 't verſchepen van de kaas quam zedert dit versjen in 't licht.

1672. Tappers huis loopt gevaar om geplondert te worden.

De oude Tapper * had de kunſt van 't onderzoeken.
De naneef vind nu ſtof om op die kunſt te vloeken.
Zy was 't, die onlangs by zyn koele keldervogt;
De geeſt der Franſche wyn naukeurig onderzogt.
Nu meent hy weer ter ſluik 't Weſtfaalſche Zwyn te azen.
Niet met een varkens draf maar Hollands vette kazen.
Doch d' Inquiſitie wil met Tapper gants geen maats.
Want tapt hy langer zo, dan word zyn kroeg wel vaats.

* Zie de *Beſchryving van Enkh. bl.* 296-307.

Ontrent drie honderd ſoldaten, alree van 't Regiment van den Overſte van Gent hier aangekomen, † kregen geweer; en begonnen 's Woensdags ‡ avond te waken aan deze poſten: Domburgs poort, haar Hoofdwacht; In de twe huisjens in de

De Soldaten beginnen te waken.

† 23 *Auguſt.*
‡ 24 *Dito.*

1672. 26 en 27 *Augusti.* Een Oostindisch Retourschip verbrand. *M. Muls Aantek. Valkenier bl.* 811.

de Keten; De Boere boom; en de oude Gousboom. Tusschen Vrydag en Saturdag 's nachts, verbrandde ontrent de nieuwe Jetting, (zynde daar verzeilt en geborsten) 't schip genaamt het Kasteel van Medenblik, uit Oostindiën voor de kamer Enkhuizen nu laatst t' huis gekomen, door 't vallen van de kaars in de Salpeter en eenige matjens; doch de meeste en beste lading was daar al uit; in hebbende noch staatkoper, tin, twe honderd kisten suiker, Sapanhout, Peper, vyftig manden Salpeter. Van tachtig man, die 't ontloste verbrandde 'er één, te weten Evert Schokkert en een ander verdronk. De Heer Langewagen, Burgemeester te Hoorn quam met een sloep van haar Oostindisch schip, hier aan 't hoofd en in den toren. Dit raakte ter oren van de gemeente, en brachtze voor de deur; die wanneerze hem zagen bestond te roepen, *dief, dief*. De wagen stond wel twe uren voor 't huis te wachten, 't zy hy vreesde uit te komen, of dat hy met eenige der Enkhuizer Bewindhebberen en derzelver Boekhouder, die by hem waren, wat te doen had. Eindelyk quam hy, doods van verf, en de leden trillende, onder een groot gejou en geroep, voor den dag. Daar was 'er al een onder den hoop die het mesjen gereed had om de wagenstrengen aan stukken te snyden. Naaulyks was hy 'er in of de wagen sloeg gezwind voort. Aan de vierde kerk eens pleisterende, raakten de boeren ook in beweginge; doch hy rukte snellyk naar Hoorn: daar hem insgelyks eenige moeijelykheden bejegenden. Sedert wierd zyn huis geplonderd, en hy 't ontwykende, zes honderd guldens op zyn lyf gestelt. Midlerwyl bleef het gemeen noch verbittert tegen de Regenten der steden, en waande dat vele van hen met den vyand geheult en het land verraden hadden. En of schoon zyn Hoogheid in een' brief, aan alle of verscheide Vroedschappen, ook aan die van Enkhuizen gezonden, en terstond door den druk gemeen gemaakt, opentlyk te kennen gaf: ,, dat de ongelukken, die het God belieft had ,, aan den Staat te doen overkomen, voor een groot gedeelte veroorzaakt waren door de trouwloosheid en lacheteit van zodanige Bevelhebbers, Officieren en solda-

R. Langewagen Burgemeester van Hoorn is 't Enkhuizen in gevaar. 27 *Augusti.*

Verklaring van zyn Hoogheid, tot onschuldiging van de Hollandsche Regenten. *Uit een brief van zyn Hoogheid den* 8 *July* 1672.

,, ten,

„ ten, den welken d' eerste en principale posten op de fron- 1672.
„ tieren van 't Land waren aanbetrouwt. Dat hy ook aan
„ alle de wereld betuigde, dat hy geen kennis ter wereld,
„ ook zelfs geen opinie hadde, dat 'er eenige Regenten van
„ de Provincie Holland, of van de Steden der zelve, zouden
„ zyn, dewelke tegens eer of eed zich zouden hebben verge-
„ ten, om door verraad, correspondentie met de vyanden van
„ Staat, of met eenige andere onbehoorlyke middelen, iets
„ te hebben gedaan, of ondernomen, 't welk tegens de
„ plicht zou zyn van een eerlyk of trouw Regent." Deze ronde verklaring van zyn Hoogheid, wierd toen nochtans in den wind geslagen, en kon de opgevatte en gevoedde argwaan niet wegnemen, noch al 't oproer stillen. Men wilde eene verandering in de regering der Hollandsche steden, en sommige Regenten, die in 't oog liepen afgezet hebben. De Staten van Holland zochten 't oproerig volk met een streng plakkaat te beteugelen, maar konden hun oogmerk niet bereiken. De muitzucht ging haar gang. Men riep dat de aanhangers van den gewezen Raadpensionaris de Wit verraders en niet te betrouwen waren, en dat ze daarom van 't kussen moesten. Hier door raakten de burgeryen in verscheide steden meer en meer tegens hunne Wethouders gaande, en de muitery was niet te stillen, of men moest tot de verandering in de Regering komen: dien volgens wierd zyn Hoogheid door de Heren Staten magt gegeven, om de Magistraten, die by de burgers verdacht waren, in de steden van Holland, die zulks begeerden, van hunne ampten t'ontslaan, en anderen in hunne plaatse aan te stellen. Doch onder verklaring, dat zulks alleen zou geschieden voor die reize, zonder gevolg voor het toekomende, en onvermindert 't nadeel van de privilegien, vry- en gerechtigheden der voorschreve steden in 't toekomende: en dat de gemelde Regenten daar door geensins zouden worden gequetst, of benadeelt in hunnen goeden naam en faam: veel minder dat dezelve daar uit zouden mogen worden gehouden, of aangezien als hadden ze zich in de regeringe van den Lande niet naar behoren gedragen: en dat zyn Hoogheid dezelve, met hunne familien

Doch de muitzucht gaat haar gang.

Zie *Valkenier Verw. Europa bl.* 732. 769.

Zyn Hoogheid word gemagtigt om de regering in Holland te veranderen.

27 *Augusti.* *Valkenier bl.* 734 *en Copyen No.* 62.

en

1672. en goederen, zou nemen in zyne ſpeciale protectie en ſau-

* *Vrye hoede.* vegarde *.. Hier door raakten vele Regenten, die in 't oog liepen, in verſcheide ſteden, op het aanhouden der gemeentens of door het beleid van anderen, uit de regering; en gedurende deze beroerte en opſtand der burgeryen was 't geen konſt om iemant, hoe deugdzaam en trouw dat hy was, by 't volk, dat nu gewend was het ergſte te geloven, een laſterkladde aan te vryven, verdacht te maken, in haat te brengen, en op 't lyf te vallen. Onder alle deze bewegingen is nochtans de Regering binnen de Stad Enkhuizen in alle hare delen onverandert gebleven, alhoewel niet zonder veel opſpraak en bedreigingen van ſommige onruſtige menſchen, die echter t' elkens door de goede orde en 't beleid van den groten Krygsraad, beſtaande in de burger Hopluiden en Luitenants, welke met de Wethouders in goed verſtand leefden, zyn geſtuit en ter nedergezet geworden; dies bleef alles binnen Enkhuizen in eene tamelyke ruſte, daar het in de meeſte ſteden dezer Landen veel al vervult was met twiſten, verdeeltheden en oproeren.

Te Enkhuizen blyft de Regering onverandert. *Aantek. van M. Mul.*

In deze dagen was 'er veel gezegs wegens het verkopen der Weſtvrieſche munte. Die van Amſterdam verzochten aan de drie ſteden, dat ze, mits de onveiligheid der Zuiderzee, de munt voor eenigen tyd mogten te leen hebben; dan zulks wierd hen afgeſlagen. Dies leiden ze het toe om dezelve te kopen, waar toe, zo men zeide, die van Hoorn en Medenblik, als mede de meeſte Heren uit de Vroedſchap te Enkhuizen, wel genegen ſchenen, achtende dat dezelve maar onkoſten baarde, en tot laſt van de gemelde ſteden ſtrekte, en dat het derhalven beter was dezelve aan die van Amſterdam voor twemaal honderd duizend guldens, 't geen 'er voor geboden wierd, te verkopen. Doch dewyl het gemeen de munt niet wilde miſſen, en 'er ook vyf of zes Heren in de Vroedſchap te Enkhuizen, en mogelyk ook ſommigen in de twe andere ſteden, ſterk tegen waren, zo is zulks blyven ſteken. 's Maandags den negenentwintigſten van Auguſtus quam het lichaam van Daniel Baron d' Oſſery, gewezene Bevelhebber binnen Rynberk, die in 't leger van

Opſpraak wegens het verkopen der Weſtvrieſche munte. *Aantek. van M. Mul.*

Het Lyk van d' Oſſery koomt met een ſchip te Enkhuizen.

zyn

zyn Hoogheid by Bodegrave, twe dagen te voren, was onthalst, in een kaag t'Enkhuizen aan het Hoofd. De schipper kocht een last zand, om het zelve, wegens den groten stank, over de kist te schieten, en vertrok toen naar Leeuwaarden. 1672.

Niet lang daarna wierden de aangekomene Soldaten van wylen den Oversten van Gent, door de Heren Burgemeesteren te Enkhuizen, tusschen de twe Poorten gemonstert, en ontrent drie honderd sterk bevonden; als mede de standaart Ruiters van den Ritmeester van Lier, die 'er zelf tegenwoordig was. Den volgenden dag wierd Blokzyl, door eenige vriezen met behulp onzer Zuiderzee-kruizers ingenomen, en den Bevelhebber door de burgers den hals afgesneden. Jacob Potter, Hopman op een Smak-oorlogschip, wierd neffens 't zelve en zyn volk afgedankt. 't Schip genaamt het Wapen van Alkmaar hier op de rede leggende, ging van wegen de Amsterdammer kamer naar Oostindien t'zeil. Ook wierd de dagwacht verandert, te weten 't Vendel dat by de Aggespaal waakte ging naar huis, en dat in 't Stadhuis de wacht had, moest met zyn halve volk des morgens, en de rest des namiddags deze punten bezetten: Denenburg; de Ketepoort; de Koepoort; de Noorderpoort; op den Beer; de Noorderhaven; en de Blauwepoort. 's Avonds wierden by de Burgemeesteren in den Toren ontboden de voorzittende Hopluiden, en haar een opbodsbrief, van zyn Hoogheid, door eenige Gevolmagtigde Raden, vertoont; welks inhoud was dat alle de soldaten, hier leggende, naar Blokzyl hadden te vertrekken. Waar op zy Dingsdag * morgens gemonstert wierden, 't geweer, dat hun geven was, weder overleverden, en ander, dat in een kaag van Hoorn was gekomen, ontfingen, en onder den Oversten Luitenant Appeldoorn in drie Smakschepen vertrokken; na datze alvoren geld ontfangen hadden zonder welk zy niet t'scheep wilden.

De aangekome soldaten worden gemonstert. *1 Septemb.* Blokzyl door d'onzen ingenomen. *2 Septemb.* Zie *Sylvius bl.* 427. *Valkenier b* 803 807. J. Potter word afgedankt. *3 Sept.* *5 Sept.* De Dagwacht word verandert. *Aantek. van Mr. Mul.* De Soldaten worden van Enkhuizen naar Blokzyl gezonden. * *6 Sept.*

Ter zelver tyd wierd onder 't opzigt van eenen Muller, van Amsterdam, een aanslag op Swartsluis ondernomen, met behulp van onze Zuiderzee-vloot; doch dezelve, niet voorzigtig

Een aanslag op Swartsluis misslukt.

1672. zigtig beleyd zynde, misſlukte. Het Jagt, daar de Amſterdammer op was, geraakte vaſt, en wierd door de Biſſchopſe in brand geſtoken. Van dezen togt wierd veel geſproken, maar weinig tot lof van den Admiraal Lobs, en zyn Stedehouder * Vos. Simon Karſeboom, Hopman op een Smakoorlogſchip, diens ſchipper Elle... voor Swartſluis het hoofd was afgeſchoten, wierd met ſchip en volk afgedankt; als mede Jacob Kroon en Klaas Maartſzoon opzienders op de haven en deſzelfs ketting, die nu maar by nacht voor de haven geſpannen wierd. De Hoornſche Burgemeeſter Langewagen, in een Smakſchip, 't zy hy hier moeſt wezen, of, dat hy de haven wilde zoeken, wegens 't ſchrikkelyk wayen, voor 't hoofd komende met mening om de haven in te zeilen, wierd hem zulks belet door een groot geroep van volk dat daar wandelde, en waarby zich in een oogenblik uit de Stad een grote menigte voegde: dies vond hy zich genoódzaak op de rede ten anker te gaan, daar 't ſchip geweldig ſlingerde. De vyf Haring oorlogſchepen (Hopman Vos noch 't zee zynde) wierden afgedankt; * mitsgaders alle Conſtabels die op de ſtukken paſten, behalven beide de Stads Conſtabels Clemmet Janſzoon en Jan Prooſt, ook de twee Smakſchepen onder Fem Claaſz. en Jan Ton; † en men haalde het Stads oorlogſcheepjen, dus lang in 't Zuidergat gelegen hebbende tot bevrying der Stad, weder binnen, en dankte het volk af.

Zie *Sylvius bl.* 428. *Valkenier bl.* 823. *Aantek. van M. Mul.*

* *Luitenant.*

S. Karſſeboom met zyn Volk word afgedankt.

7 *Sept.* De Burgemeeſt. Langewagen word belet t' Enkhuizen te havenen.

8 *Sept.*

Eenige Oorlogſchepen en volk worden afgedankt.

* 12 *Sept.*

† 13 *Sept.*

In de groene Papegay vergaderden ontrent de vyftig perſonen, daar aan 't gemene Land, aan oude ſchulden, wel honderd en veertig duizend guldens, ſchuldig was: alwaarze, nadien ze geen betaling konden krygen, Jacob Moſſel, Jan Simonſzoon Toon, en Meeſter Timotius Thol volmagtigden, om recht en betalinge te verzoeken, eerſt aan de Edele Grootmogende Heren Staten van Holland en Weſtvrieſland, en daar het niet konnende erlangen, aan zyn Hoogheid den Here Prinſe van Oranje. Zy vertrokken Vrydaags, na dat hunne meeſters van ieder honderd guldens, die elk te goed had, drie ſtuivers, tot de onkoſten hadden opgeſchoten. In 's Gravenhagen komende, kregenze toe-

Ontrent 50. Perſonen verzoeken van het gemene Land betaling.

14 *Sept.* *Aantek. van M. Mul.*

16 *Sept.*

zeg-

zegginge, zo wel van hunne Ed. Groot Mogende, als de Algemene Staten, van Obligatien ten laſte van 't Gemene Land te zullen ontfangen; en over zulks wierden ſedert de Heren Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit daar toe gemagtigt; als blykt uit het volgende beſluit: 1672.

Extract uit het Regiſter der Reſolutiën van de Hoogmogende Heren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 29. September 1672.

„ IS naar voorgaande deliberatie, ende in achtinge genomen zynde dat de leveranciers, in de vorige oorlogen „ verſcheiden materialen ende behoeften aan 't Collegie ter „ Admiraliteit in Weſtvrieſland ende den Noorderquartiere „ gelevert hebbende, tot noch toe van haar achterweſen niet „ hebben konnen werden voldaan, en dat zich althans zeer „ vele difficulteiten openbaren, die de voldoeninge van de „ voorſz. ſchulden in gelde zeer difficil, zo niet t'eenemaal „ onmogelyk maken, goedgevonden en verſtaan dat het „ gemelde Collegie ter Admiraliteit in Weſtvrieſland ende „ den Noorderquartiere zal werden geauthoriſeert, gelyk „ het zelve geauthoriſeert werd mids dezen, omme ten behoeve van de voorſz- Leveranciers te paſſeren Obligatiën „ of Rentebrieven ten laſte van het meergemelte Collegie, „ tot zodanige ſomme als dezelve Leveranciers deugdelyk „ ten achteren zyn, ende dat met belofte van zodanige intreſſen, als het meergemelte Collegie van andere Obligatiën en Rentebrieven jegenwoordig trekkende zyn. Was „ geparapheert Isb. van Vierſſen, vt. onderſtond accordeert „ met het voorſz. Regiſter, getekent H. Fagel ".

Vele van de Leveranciers dan kregen Rentebrieven, andere met ſtout ſpreken geld. De Kaas van Jacob Tapper, die hy voornemens was te doen vervoeren, doch die men aangehaalt en in de Waag gebragt had, gelyk we gemeld heb- De Kaas van J. Tapper word verkocht.

ben,

1672. ben, wierd den zeventienden September door de Heren van den Gerechte der Stad Enkhuizen voor gereden gelde verkocht, om de penningen daar van komende daar te emploieren als bevonden zou worden te behoren. Willem Barentſzoon, Makelaar kocht deze kaas, duur genoeg, voor beide de Weeshuizen, om dat deze haar enkel hebben wilden, en zich lieten voorſtaan, dat ze volgens het verbod van uitvoering prys zoude verklaart worden, en dat niemand daar dan nader aan gerechtigt was, dan deze twe Godshuizen. Doch hier over wierd daarna noch voor Schepenen gepleit, en ſedert den Schout, Armen, en Eigenaar, ieder een derdepart daar van toegewezen. Ten zelven dage vernietigde de grote Krygsraad hun voorgaande gebod, volgens welke een ieder Bevelhebber der Schutterye verpligt was zyn geweer te dragen; en beſloten op nieuw op de boete van een gulden, dat hy diens wacht het 's nagts geweeſt zoude hebben, den volgenden dag den degen op zyde moeſt dragen. Ook ſchaften ze de dagwacht, op het goedvinden der Wethouders af; als mede met twe vendelen des nachts te waken; maar zy waakten 's avonds alleen met één vendel aan de volgende poſten: te weten, de Blauwepoort; Willigenburg; Denenburg; (hier was achter de huizen die 'er op uit quamen een ſtaketzel gemaakt) de Kete; de Ketepoort; de Koepoort; de Noorderpoort; de Prince Wachtplaats; en de mond der Noorderhaven.

Eenige ordres worden door den Krygsraad verandert.

Een geſchut onvoorzichtig afgeſchoten. 19 *Sept.*

Het oorlogſchip van Willem Vos, van de rede naar de haven zeilende ſchoot zyn geſchut af, en door onvoorzichtigheid, een kogel door de muur van 't huis de Zeeridder, op de Ooſterhaven, en dezelve bleef op de ſolder, daar hy, een poot van een tafel gebroken had, leggen. Sederd wierd hy in 't gat der muur gemetzelt, ter gedachteniſſe. Zyn Hoogheid ſchreef te dezer tyd aan de Gecommitteerde Raden in Weſtvriesland en 't Noorderquartier, hoe hy bericht was, dat de Vyand, dewyl hy vernam dat de Zuiderzee-kruiſſers afgedankt waren, eenige kapers gereed maakte; en derhalven oordeelde zyn Hoogheid, dat men eenige buiſen van Enkhuizen, verzien met deſzelfs kloek bootsvolk (dit waren

De Prins vermaant weêr eenige Zuiderzeekruiſers uit te ruſten. 20 *Sept.* *Aantek. van M. Mus.*

ren zyn woorden) wederom behoorde aan te nemen. Waar op dan de afgedankte Hopluiden, doch op een daalder daags, met de vyf haring schepen ieder voerende twintig man, hebbende vyftien stuivers daags op eigen kost, dienst kregen en t' zeil gingen. Midlerwyl wierd de grote Visscherye open gesteld. Waar op Jan Jacobszoon Roeter, Jan Nanningszoon van Noordein, Sieuwert Krommedyk, Bregt Mossel, Cornelis Mossel, en Ysbrand Mossel, besloten ieder een schip ten haring te zenden, dat voor een maand van mondkost verzien was: gelyk geschiedde. Doch de schepen der vier eersten, wierden wel haast door de Engelsche genomen; Cornelis schip bragt vyfendertig tonnen aan, en dat van Ysbrand één en één halve ton. Zyn Hoogheid schreef aan de Staten te Hoorn hoe hy zekere kennisse hadde ontfangen, dat de Engelsche vloot reeds in zee was, en op onze kust kon wezen; hy gebood derhalven de vierde man ten platten lande naar de zeekant te brengen. Dit bragt wederom een grote ontsteltenisse in de gemoederen der Enkhuizer burgeren. Donderdaags vertrokken twee vendels uit de Streek van hier te scheep naar de Helder, die al vorens daarom geloot hadden, dat vrediger toeging dan voor dezen, en óp redelyker voorwaarde. Doch dit schryven van den Prins wierd niet waar bevonden 't geen vry wat gerustheid baarde. Onderwyle wierd de kermis wegens de bekommerlyke omstandigheden te Enkhuizen niet gehouden.

1672. De grote Visschery word open gestelt. De Prins waarschout de Staten voor de Engelsche vloot. 5 *Octob.* De vierde Man van 't platte Land word naar den Zeekant gezonden. 6 *Octob.*

Vyf Enkhuizer oorlogschepen, daar van de maats reeds afgedankt waren, voor de plaat dezer Stad gekomen zynde, * wierden door de Gevolmagtigde Raden ter Admiraliteit aan de Noordenders, een zonderlinge hand daar af hebbende, besteed, gelyk voor dezen, om ze daar over en aan 't hoofd te brengen. Dit ter ooren van de bootsgezellen, die daar op hadden gevaren, gekomen zynde, verscheenenze, 's morgens ten zes uren, een honderd vyf of zes sterk, voor 't huis van den Oudburgemeester Vis, Gevolmagtigde Raad ter Admiraliteit, bezetten 't voor en achter, en begeerden van hem, of anders zouden ze zyn huis aanstonds plonderen, dat zy, die 't leven voor Land gewaagt hadden, de

Oproer van 't Bootsvolk over het insjouwen van vyf oorlogs- * 8. 10. *Octob.*

1672. ſchepen zouden insjouwen. 't Welk hy, na eenig tegenzeggen, dat vergeefs was, hen moeſt toeſtaan. Daar op belaſtte hy den roeper Jan Swan het bekken te ſlaan, dat alle bootsgeſellen, vyftien guldens 's maands gehad hebbende, 's middags in 't gemeene Lands Wapenhuis zouden komen, zo zy wilden, om te dobbelen. Gelyk geſchiedde. En zy namen aan, om ieder ſchip, daar toe vyftig man, meer noch min, hadden te loten, voor driehonderd zeſtig guldens, op eigen licht en mondkoſt (bier en nodig gereedſchap zou hen gegeven worden) aan 't hoofd te brengen. De boeren die naar de Zeekuſten getrokken waren, quamen ondertuſſchen wederom t' huis, en kregen ieder één ducaton voor die reis.

12 Octob.

Twe Enkhuizer Hopluiden worden ontrent Woerden doodgeſchoten.

Aantek. van M. Mul.

Vrydaags, 's morgens den veertienden van October ontfing men t' Enkhuizen tyding, dat ontrent Woerden by den Zaagmolen, op den twaalfden dier maand geſchoten waren beide de Enkhuizer Hopluiden over de Zee ſoldaten, Ysbrand Boterkoper, met een muſquet kogel door de buik, en Jacob Viſſer met een ander door het hoofd, welke neergeſtort was, en zyn lighaam ligt verbrand; want de Molen daar zyne ſoldaten hem by gebragt hadden, en die by de vegtplaats ſtond, wierd toen d' onze 'er af moeſten, door de Franſche aan brand geſteken. Boterkoper geraakte alvorens levendig in een ſchuitje; daar in hem de Prins beſchouwde, die aan een ſoldaat, welk by hem was, naar zynen naam vroeg; die 't hem zeide. Waar op zyn Hoogheid hem ernſtig belaſtte, zorge voor zyne genezinge te dragen. Voorts wierd hy in Bodegrave gebragt. Op deze tyding vertrok zyn huisvrouw, daar de gequetſte zeer om geroepen had, van Enkhuizen derwaarts, met haar broeder Heſſel Vis, en Hilbrand Jacobſzoon Vis, die 't lichaam van Viſſcher zou zien te krygen. Doch in Bodegraven komende vondenze Boterkoper dood, zynde Donderdaags 's morgens geſtorven. Heſſel ging derhalven by zyn Hoogheid een geleibrief verzoeken voor 't dood lichaam, dien hy verkreeg, met een antwoord dat Boterkoper als een vroom ſoldaat voor 't Vaderland geſtorven was. 's Zondags quamenze te ſcheep van Amſterdam te Enkhuizen. De Wapenhandel-

't Lyk van den eenen genaamt Boterkoper word t' Enkhuizen gebragt.

16 Octob.

delmeester * van der Burg (een persoon driftig, en die het drillen zeer wel verstond) ging †, ten verzoeke van eenige Schutters, voor Burgemeesteren, en verzocht (om dat 'er geen soldaten waren, als wat jongens, en geen vyftig in getal) dat de Schutters, zo veel als hen zou believen, de laatste eer aan het lyk van Boterkoper, die op het bed van eere gestorven was, mogten bewysen, in 't voor aan trekken, naar gewoon Krygsgebruik. De Heren Burgemeesteren dan maakten dit den Krygsraad bekent. Die 's namiddags vergaderde, en met de meeste stemmen het Vendel A. (om dat Boterkoper in 't zelve woonde) daar toe volmagtigde, en aan andere vrywilligen vryheid gaf om zich onder 't zelve te begeven.

1672.
* *Dribmeester.*
† 17 *Octob.*
Eenige Schutters verzoeken het naar Krygsgebruik te mogen begraven.
18 *Octob.*

't Geen word toegestaan.

Hier op hield men den twintigsten van October 's namiddags ten twee uren, met grote stacy d' uitvaard van den Hopman Boterkoper. Voor aan trok de Burgerhopman Claas Uil, met zyn Vendel schutters, (daar zich verscheiden anderen hadden bygevoegt) treffelyk opgemaakt, zynde de meeste in 't zwart gekleed, en alle in 't geweer, met slepende vendel en pieken; de roers beneden de hand, en met de trompen neerwaards. Toen volgde een gewapend man, die een blood Zwaard in de hand had, dat hy met de punt om hoog hield: voorts de handschoenen, sporen, een vergulde degen, half uit een fluwele schede getrokken, en het wapen; alles gedragen by zyn soldaten, stekende in rouwgewaad: achter deze de bare en dood kist, gedragen door Jan Lakeman, Volkert Westwoud, Meester Lukas Timmerman, Burgerhopluiden, Joan Kant, Take Quirynszoon, Meester Wigger Blaau, Jan Mul, Reinier Puit, Meinerd Semeins, Jan Lelyveld, Gerbrand Semeins, Luitenants, Meindert Mul, Vendrig, Pieter Landman, Sergeant van 't vendel K, Cornelis de Boer, Pieter Karsseboom, en Maarten de Boer, Zeehopluiden; het dood-kleed, daar een Vlag, degen en schede op lag, wierd aan de vierhoeken gehouden door de Burgerhopluiden Cornelis Mossel, Frans Krytman, Joan ten Broeke, en Jan Slegt. De naaste vrienden en een zeer grote sleep menschen gingen achter 't lyk. Alles geschiedde met

't Lyk van Hopman Boterkoper word begraven.

goede

1672. goede orde, en de lykstacy begon van de Bredestraat en ging de Westerstraat en de Torenstraat langs, in 't gezigt van duizenden van menschen, waar door de luif van Urrem Arentsz. in viel, en zig eenige bezeerden. De Schutterye dan komende aan de Kerkdeur, op 't Munnikeplein, alwaar de gelederen zig in 't midden openden, en rechts om wenden, lietenze het lyk met zyn gevolg door haar, in de Zuiderkerk trekken. De Vendrig en een trommelslager traden voor de vrinden tot aan 't graf. Daar 't lichaam in gezet zynde, begonnen, op het teken van binnen, de Schutters driemaal vuur te geven; en Petrus Hovius (de plaats van Frans Kants des dodens neef bekledende) t'elken reize 't Vendel over 't graf te slingeren. 't Wapen, degen, sporen, en handschoenen wierden aan de oostelykste Vroedschaps pylaar opgehangen. Alles dan beschikt zynde, ging de gewapende man voor de vrinden naar huis; daar de Schutters noch driemaal vuur gaven, en vertrokken. Dit was het einde van Ysbrand Boterkoper, Bevelhebber van Creveceur, daar uit hy nevens veel kloeke welmeenende mannen uit andere sterkten, in 't begin dezes oorlogs, geligt en met zyn Vendel Zeesoldaten t'scheep wierd gezonden. Hy was Burger geboren, van goede ouders, meer dan gemeen van lengte, fraai van leest, wel in 't vleesch, en schoon van gedaante. Hy stierf in zyn negenentwintigste jaar: zynde opgeklommen tot die waardigheid van Bevelhebber, langs alle de trappen der soldaten. Zyn kloekmoedigheid was gebleken in den verleden oorlog tegen den Bisschop van Munster, in 't veroveren van Lochem, en in verscheide Zeeslagen tegen de Engelschen; hy liet na twee kinderen en een bevrugte weduwe. Een gelyk lot, trof Jacob Visscher, zoon van den Oudburgemeester Gerrit Segerszoon, en Hopman van een vendel Zeesoldaten, die, gelyk gezegt is ter zelver tyd sneuvelde. Hy was mede wel gemaakt van leden, van meer dan gemene grote, fris van persoon, en niet minder in fiere moedigheid dan zyn makker, daar van Chattam, Munster, Herwits, en menig Zeegevecht, getuigen zyn. Hun beider dood wierd zeer beklaagt van een ieder, betreurd van vrinden, en konden

Zyn gestalte en hoedanigheden.

D'ander gesneuvelde Hopman J. Visscher: zyne frave hoedanigheden.

den de ouders van Visscher 't qualyk inschikken, als die zich te meer quelden om dat zy niet wisten waar zyn lyk gebleven was. Sedert geloofde men dat hy van de Fransche binnen Woerden was begraven. Hubertus van der Meer, Predikant te Bovenkarspel, een goed dichter, gaf, achter een berymde uitvaard, deze twe Grafschriften in 't licht. 1672. Grafschriften.

OP
YSBRAND BOTERKOPER,

Op Hopman Boterkoper.

Heer Boterkoper wou de tenten
Doorzien der twee paar Elementen,
Dies vond hy 't water en het vuur
Ter Zee, daar Franschen en daar Britten
Haar yd'le glorie lieten zitten:
Maar als hem 't Oorlogs avontuur
Zyn geest in open lucht dee geven,
Om eeuwig door den dood te leven.
Toen leid hy 't sterflyk lichaam af,
En vond de aard hier in dit Graf.

Een ander op
JACOB VISSCHER,

Op Hopman Visscher.

D' Enkhuizer Maagd, die 't leven gaf
Aan Hopman Visscher, zocht zyn graf
Ook in haar' teed'ren schoot te delven:
Maar Mars behield het voor zich zelven.
Wyl Munster voor zyn degen boog:
Zyn Krygsdeugd over Chattam vloog;
En Harwits voor zyn arm moest beven.
Doch eind'lyk liet hy 't lieve leven,
Van jongs aan deugd en eer verpand,
Ten dienste van zyn Vaderland.
Hou op na Visschers lyk te visschen,
Het kampveld wil zyn graf niet missen.

1672. Beslag op de binnenschepen. 21 *Octob.*

Te dezer tyd quam op alle binnenschepen, zo wel vremde, als die te Enkhuizen thuis hoorden, beslag. Waar op 'er aanstonds zo veel, als 'er tot het Veer op Amsterdam nodig waren, uitloten; de rest ontrent vyftig gingen naar Zuidholland t'zeil, hebbende daags sommige drie, andere vier, en vyf guldens, naar datze groot waren. Tot ter Gouda komende kregenze ruitery, en voetvolk in, dieze, nevens wel duizend schepen, alle vol soldaten, en wat daar toe behoorde, naar de Brabantsche kant bragten. Te dezer dagen wierd ook gemaakt een straat van klinkerts, in de Kete, tot gerief van de gene die by nacht de ronde deden.

26 *Octob.* Die Krygsvolk naar Brabant voeren. De Kete word bestraat.

Keure tegen het stelen van hout.

Het stelen van allerhande hout, als heiningen, banken enz. ging thans t'Enkhuizen sterk in zwang; 't geen men veel al op den hals der wakende schutteren leidde, en zeide dat die het zelve in hunne wachthuizen verbrandden: waarom de Heren Wethouderen, den éénendertigsten van October, daar tegen een Keure hebben gemaakt, waarby zodanige moedwilligheden op verbeurte van vyf en twintig gulden, en arbitrale straffen naar bevindinge van zaken. Het waken van de boeren onder den oversten Veen, Schout van Grotebroek, wierd ook op eenen beteren voet gebragt; volgens eene Ordonnantie daar op gemaakt: behelzende onder anderen, dat zy in cas van onraad, de behoorlyke zeinen zouden bebben te geven, des nachts met het ophalen van vuurpannen, en des daags met horden, daar toe zynde, op arbitrale correctie: dat de Colonel ook zyne ordre zou hebben te volgen, in 't visiteren der in en uitvarende schepen enz. op gelyke pene. Het korten der dagen veroorzaakte dat het trekken der schutters van de wyk met vliegende vendel, en slaande trommel, naar 't Stadhuis, op hield, en wierd besloten dat een ieder schutter, met zyn volle geweer, voor zeven uren, in de Hoofdwacht had te wezen. De hier leggende soldaten vertrokken, volgens den opbodsbrief van zyn Hoogheid. Ten zelven dage geraakte het leste oorlogschip over de plaat. Vyf honderd mannen quamen uit de Kuinder en Blokzyl voor Zwartsluis, te land, en ontrent der dertig Kruissers daar onder die van Enkhuizen,

Het waken van de boeren op een beteren voet gestelt. 19 *Novemb.*

Het optrekken der Schutters houd op. 20 *Novemb.* De Soldaten vertrekken. 27 *Nov.* Het leste Oorlogschip raakt over de Plaat. Aanslag op Zwartsluis door quaad beleid mislukt.

met

met drie beschanste vlotschuiten verzien met halve kartouwen, te water, hebbende ontrent de drie duizend mannen t' scheep om te landen en gezamentlyk op de Zwartsluis aan te vallen. Van het landvolk vielen twe honderd op den bestemden tyd zo dapper aan, dat ze genoegzaam het fort al meester waren; doch de schepen, blyvende slechts van verre leggen schieten, zonder schade te doen, wierden van die te lande waren met hoeden gewenkt, om aan te zeilen, maar te vergeefs, of schoon wind en stroom gunstig waren: daar op een deel ruiters, van Hasselt en Meppel, van achteren op ons volk quamen inrennen, en wederom het fort vermeesterden, waardoor ontrent honderd van de onze zyn gebleven, zo dood geslagen en verdronken, als gequetst, en wel ontrent twe honderd gevangen. Wanneer deze tyding te Enkhuizen quam, wierd de gemeente zeer misnoegt, en schold den Admiraal Lobs, en den onder Admiraal Vos openbaarlyk voor schelmen, willende hen beide aan een galg hebben. 't Welk hen naderhand, thuis gekomen zynde, in 't aangezigt wierd verweten: en had Vos, toen hy zyn voeten in de Stad zette, zich niet voortgepakt naar Hoorn, 't volk zou hem getornt hebben. Daar komende, schynt hy voor de Staten, neffens Lobs zyn zaak geregtvaardigt te hebben; want hen is geen leed wedervaren, maar zy zyn beiden in dienst gebleven. Sommige geloofden datze onschuldig waren, om dat het teken, 't welk was besloten te geven, by 't landvolk, niet gedaan wierd; waar door de schepen niet wisten, zo men zeide, dat den aanval geschiedde, dan toen het paardevolk den vyand te hulpe quam: hoe 't zy, dit 's zeker, had men gelyk gevochten, en die te land geholpen, Zwartsluis, en Hasselt zelf, daar 't mede op toegelegt was, waren door de onzen verovert geweest: daar deze aanslag nu voor de twedemaal mislukt was. De eenigste Kaper die thans van Enkhuizen voer, wierd door een Engelsch oorlogschip, 't welk eenige koolschepen geleidde, by nacht zo als hy aan 't anker lag, overzeilt, zo dat hy 'er by neersonk; en zyn meeste volk bergde zich in 's vyands schip. Van welk ongeluk men op den eersten van December tyding kreeg.

1672. 29 *Nov.* *M. Muls Aantek.* Zie van deze mislukte onderneming *Sylvius bl.* 486. 487. *Valkenier bl.* 823.

Een Engelsch oorlogschip overzeilt een Kaper van Enkhuizen.

1672. Alle onze Zuiderzee-kruissers, wierden, * met de genen die daar op voeren, afgedankt.

De Zuider-zee Kruissers worden afgedankt.

* 8 Decemb.

Misbruik in de Kerken t' Enkhuizen.

Aantek. van M. Mul.

Het was in de Kerken dezer Stad een gebruik, dat, als 'er gepredikt zoude worden, de vrouwen haar stoelen lieten bewaren door eenige gehuurde, of wel eigen kinderen, die maar één stoel mogten hebben, volgens een voorgaand gebod; 't welk wel haast in een misbruik veranderde, want daar warender die 'er twintig en meer hadden, en dapper den baas speelden: waar door grote kyvagiën, vegteryen, en diergelyke onordentelykheden quamen te gebeuren. Om welke voor te komen, en alles op eenen beteren voet te brengen, trachtte men de oorzaak weg te nemen, door het maken van dit volgende verbod, dat op Zondag, voor den middag, na de predikatie, van den predik-stoel wierd afgelezen:

Verbod daar tegen.

11 *Decemb.*

„ Niet tegenstaande de Christelyke gemeente tot diverse „ reizen, zelfs van den Predikstoel is verkondigt ende voorgedragen, dat met het bewaren van de predikstoelen, „ voor de predicatiën, verscheide schandelyke ongeregeldheden worden gepleegt, overmids die gene, die plaatze „ bewaren, vele stoelen om haar ledig hebben, of kinderen, noch geen verstand konnende gebruiken, daar op „ hebben zitten, en tegen een ieder die daar mede zitplaatzen willen nemen, opstuiven met kyven, schelden en roepen, ja somtyds malkanderen feitelyk aantasten, waar „ door zodanige ongeneugten, en ongeregeltheden komen „ te ontstaan, dat het al te schandelyk is in het huis des „ Heren zulke ergerlyke enormiteiten te dulden ofte geleden te worden; ende hier op nader gelet, ende by de „ Heren Burgemeesteren wyder in achtinge genomen zynde, op de aanklagte van de E. Kerkenraad, ende gehoord „ hebbende het advys van de Kerkmeesteren, is verstaan „ ende goedgevonden, omme voor te komen alle ongeregeltheden ende importuniteiten, die voortaan in 't huis „ des Heren zouden mogen werden gepleegt, zo hebben „ Kerkmeesteren door ordre van de Heren Burgemeesteren, „ geordonneert, ende een ieder by dezen gewaarschout, ende

„ be-

„ bekent gemaakt, dat van nu voortaan na dezen dag, nie- 1672.
„ mand, 't zy van wat qualiteit dezelve zoude mogen wezen,
„ gene uitgezondert, gene plaatzen in de Kerken zullen
„ mogen doen bewaren. Maar dat een iegelyk zelfs zullen
„ moeten hare ſtoelen mede brengen, ende plaatze nemen,
„ daar zy als dan plaatze zullen konnen bekomen. Wer-
„ den derhalven de Gravemakers en de Stokmans belaſt,
„ wel ſcharp regard en toezigt te nemen, dat van nu af
„ geen plaatze, 't zy van wie het zoude mogen wezen,
„ zullen mogen bewaart worden; ende by zo verre eenige
„ ſtoelen mogten vinden ledig ſtaan, ofte van niemand be-
„ waard wordende, dat in zulken geval de ſtoelen zullen
„ weg nemen, ende niet weder geven voor en aleer van
„ ieder ſtoel zal wezen betaalt zes ſtuivers: ende dit alles
„ zonder eenige oogluikinge ofte eenige conniventie."

Ook wierd verboden het zitten van eenige kinderen in 't hekjen. Dit gaf ſtoffe tot praten voor de vrouwelyke ſexe, als daar aan gelegen, die 'er verſcheidelyk van oordeelden, 't geen 'er niet weinig in zwang ging. Maar aan 't houden was werk, voor die tot toezienders geſteld waren; en 't ſloop haaſt weêr in, door die gene, die 't alderminſt hadden behoren te verbreken. De Wachtmeeſter gaf den drieentwintigſten December * 's avonds het woord verkeert aan alle de hoofden van 't vendel H, dat waken moeſt; 't welk dus uitquam; de Hopman van den Hoof, ten acht uren van Hoorn komende, ontfing van zyn vrouw het beſloten briefjen met 't woord, dien dag omgebacht, ('t welk ook over een quam met die van andere Hopluiden daar 't de Hopman 's anderen daags aan vernam) en ging 'er meê naar 't Stadhuis, en de ronde doen. Aan de eerſte poſt komende, verzoekt hy 't woord van den Rotmeeſter als hoofdronde; die 't hem gaf, zo als hy 't van den Wachtmeeſter Prooſt ontfangen hadde. De Hopman zeide dat het zo niet was. De ander bleef 'er by, en zeide dat hy 't overal zo zou vinden. Gelyk geſchiedde. Van den Hoof dan gaf aan alle het rechte woord, en laſt aan niemand als op dit te laten verby gaan. In 't Stadhuis komende was de Wachtmeeſter

* De Wachtmeeſter geeft het woord verkeert.

1672. al uitgegaan om de binnen ronde te doen, die, de Prince wachtplaats aandoende, door den Rotmeester Maarten Gosenszoon het woord afgevraagt wierd; hy gaf het verkeerde. Daar Maarten op zeide, *dit is 't niet, fluks geeft het, of 't gaat 'er door.* Prooft antwoordde, *wel Maarten wy kennen malkanderen immers wel, ik ben de Wachtmeester. Ik weet van Wachtmeester of niet*, zeide de Rotmeester, *geef het rechte, of ik stoter in*, roepende met een zyn gezellen uit het wachthuis. Meynerd stelde het op lopen, maar het rechte woord, zo als hy 't van den Burgemeester ontfangen had, en in de briefjens was gestelt hem in den zin komende, keerde hy weder, en zeide tegen Maarten, *ik heb 't woord aan alle verkeerd gegeven, hou daar is 't rechte,* met een hem 't zelve gevende; *wel zo dan* zeide de Rotmeester, *had ik je een dou gegeven, zou je 't zelfs niet gedaan hebben?* hier over wierd hy, van de grote Krygsraad, in een boete beslagen van een anker wyn, dat hy ook betaalt heeft. Zeker een genadige straf, die, niet overeenquam, met het quaad, dat begaan was. Het oorlogscheepjen de Mercurius op de rede voor 't vriesen gekomen, wierd, de zee nu vol ys zynde, door de gebrokene schotzen, binnen de rommelhaven gehaalt, met grote moeiten. Rondom de Stad, in de grachten, wierd het ys, dat noch niet heel sterk was, opgebyt, door de tien vendelen Schuttery, van de welke veel volk in 't water viel.

Zuiderzee raakt vol ys, en een oorlogscheepje binnen Enkhuizen.

27 Decemb. Men byt te Enkhuizen de Gragten open.

De Franschen doen by de harde vorst een inval in Holland.

28. 29. 30. *Decemb.* *Onpartydig Chronyxken.* Zie breder *Valkenier bl.* 838 - 845. *S. L. Leven van Willem d' III. bl.* 116 - 122. *Sylvius bl.* 837 - 841. *Flor. Collerus Vloek en Zegen bl.* 100. 101.

In 't laatste van de maand December, bestond de Hertog van Luxenburg, eenige Fransche troepen uit Utrecht en andere veroverde steden by een gerukt hebbende, een inval over 't ys in Holland te doen. Hy raakte (terwyl de Graaf van Koningsmark met het Nederlandsche Krygsvolk van Bodegrave naar Leiden week) hoewel het weer begost t' ontlaten, met eenig volk zonder tegenweer te vinden, by gebrek van goede ordre, te Zwammerdam over den Ryn: met mening om voort te trekken, indien hem de vorst had willen dienen. Ter zelver tyd wierden de schanssen by de Nieuwen brug, door onorde en verslagentheid verlaten. Gansch Holland, horende dat de Franschen, door de vestingwerken en sterktens, waar mede men de toegangen had

voor-

voorzien, waren ingebroken, en verwachtende dat ze zouden voort trekken, daverde toen van schrik. Doch de Staten betoonden in dat gevaar hunne standvastigheid en wakkerheid. Zy besloten den Veldmarschalk Wurts naar 't leger, dat Bodegrave verlaten had, op 't spoedigste t'ontbieden; zonden eenige Heren derwaarts om ordre te stellen, Krygsvolk van alle kanten by een te rukken, de Magistraten der steden te verzoeken, zo veel vrywilligen uit te maken, als ze konden by een brengen, om den vyand 't hoofd te bieden. Hier op quamen terstond eenige vendelen burgers uit de Noordhollandsche steden te Amsterdam, om op de eerste ordre hoger op te trekken; ook trokken burgers uit vele andere steden insgelyks uit, om op den vyand los te gaan, indien de Heer geen schielyken dooi had gegeven. Men beval den Grave van Koningsmark (die men te Leiden weigerde in te laten) met zyn volk naar de Goudsche Sluis te keren. Daar heeft men toen post gevat, en de Hertog van Luxenburg daar ontrent gekomen zynde, vond 'er tegenweêr, en zich genoodzaakt te rug te keren, alles onderwege in brand stekende en verwoestende: ook liet hy de dorpen Zwammerdam en Bodegrave jammerlyk in d'assche leggen, en alle d'inwoonders, ouden en jongen, mannen en vrouwen, maagden en kinderen, die het niet ontvlieden konden, deerlyk vermoorden of schenden, en door allerlei gruweldaden en d'onmenschelykste wreedheden schrikkelyk mishandelen.

1672.

Commelin Beschr v. Amst. bl. 1209.

Op Vrydag * na den middag kreeg men t' Enkhuizen de tyding van dezen inval der Franschen, die men zeide dat met eenige duizenden over 't ys de posten waren voorby getrokken, en de Stad Leiden hadden ingenomen. Dit veroorzaakte in deze Stad, zo wel als in andere steden, eene schrikkelyke ontsteltenis en verslagentheid: en met een vloog 'er een gerucht, dat alle de stukken, die t' Enkhuizen op de wallen stonden, vernagelt waren: doch zulks wierd door den Oudburgemeester van Gent, den Schepen Roos, en den Hopman van den Hoof, die ze alle bezigtigden, valsch bevonden. Hier op wierden dezelve terstond geladen, het kruid

De tyding hier van veroorzaakt t' Enkhuizen grote verslagentheid.

* *30 Decemb. Aantek. van M. Mul.*

1672. kruid op zyn plaats in de kardoezen verzien, en al dat verder nodig was bestelt. Sedert wierd 'er door die van Enkhuizen eenen brief geschreven, dat toch de genen die de posten verlaten hadden, anderen ten voorbeelde mogten worden gestraft. Ook hebben de Noordhollanders alle dagen voor hunne dyken in Zuiderzee gebyt. Dit deed men ook t' Amsterdam voor de schepen in 't Ys. Voort stelde men op alles goede ordre; men versterkte alle de posten; en maakte veel ysporen, schaatsen en sleden met stukjes-kanon voorzien, gereed. Dus liep dit droevig en fataal jaar ten einde, en men bevond in 't algemeen ons lieve Vaderland in eenen erbermelyken staat. De Stad Enkhuizen gevoelde in 't byzonder eene neringloosheid boven andere; dewyl de haringvaart, 't voornaamste dat haar deed bloeijen, gestremt was. Evenwel hebben de burgers, boven de gewone schattingen, één twe honderdste penning, en viermaal een capitale lening, bestaande in gelyk een penning, opgebragt, aan geld, gemaakt of ongemaakt goud en zilver, t'hunner keure; doch tot noch toe gezeten, als slechts van een oorlog horende, en als niet gevoelende, gerekent by andere steden, die of het jok van den wreden vyand op den halze hadden, of den zelven dagelyks van hunne muren konden aanschouwen (1.).

(1.) Zie *Sylvius bl.* 455. 460. 471. 478. 483. 488. 501-511. *Valkenier bl.* 389. 427-434. 508 565. 632-634. 814-818. 837-841. *en andere Schryvers.*

1673. D. Vlug werft t' Enkhuizen eenige bootsgezellen, om te land te dienen.

3 Jan. In den aanvang van het volgende jaar wierf David Vlug, Schoutbynacht van Westvriesland en 't Noorderquartier, als Hopman te land, te Enkhuizen eenige bootsgezellen, op thien stuivers daags; waar van de toeloop niet groot was, om datze vreesden, het monsteren in lang niet te zullen geschieden, en dienvolgens ook hun daggeld niet ingaan. Doch dingsdags in de kleine Kerk het volk dat hy had aangenomen monsterende, bevond hy te hebben ontrent tachtig man, en daar onder veele treffelyke burgers kinderen. De toeloop wies, na 't monsteren, zo aan, dat, eer 't donderdag was, hy 'er twee honderd kon tellen: met dewelke, 't gezeid was, dat hy 's namiddags tusschen de twee poorten, zou t' scheep gaan: daarze ook alle quamen verzien van geweer. Maar juist als men den voet van 't land zou ligten quam 'er schryven, uit den Haag, aan de Heren Wethouders, dat men

5 Jan. M. Muls Aantek.

men geen volkeren, daar ontrent van noden hadde. Op welken brief dan Vlug en zyn gasten afgedankt wierden: dat hen zeer leet was, boven al den Hopman, die lang gewenscht had, de gelegentheid te mogen ontmoeten om het Vaderland eens te lande dienst te doen. Van dezen handel wierd met veel ongenoegen gesproken onder de burgery; te meer om dat de vyand eenige posten genoegzaam bemagtigd had, die 'er zo ze voorgaven diende uitgeslagen. Ondertusschen wierden den Hopluiden der burgervendelen: op hun ernstig verzoek, ter hand gestelt, een eigentlyken staat van 't geschut, en derzelver toebehoren, op dat men in tyde van onraad niet verlegen had te staan. Men bevond op verscheide plaatzen en bolwerken rondom de Stad 120 stukken kanon van verscheide calibre, en lagen op alle daar toe aangewezen kruid plaatzen in Kardoezen gereed twaalf schoten voor ieder stuk.

1673. Doch die weêr afgedankt worden.

De Burger Hopluiden word een lyst van het Geschut ter hand gestelt.

In eenige schepen van Harlingen (want 't ys was alrede uit 't water gedooit) quamen vyf standaarden Ruiters van den Prince van Courland, hier aan, om over land te reizen naar zyn Hoogheid; zy klaagden zeer over 't water; want het waaide een harde wind, terwylze tusschen de twe poorten opscheepten, daar de paarden gevoerd wierden. De Burgemeesteren dan verzochten van de voorzittende Hopluiden eenige Schutteren in de wapenen, tot gerustheid der burgerye, dewelke de ruiters door hen zouden laten trekken. Men hield daar over Krygsraad en besloot, drie vendels te wapenen, en dat men, om eerst, te loten hadde; waar op de drie vendelen aanstonts de trommel sloegen, en elk zich naar de aangewezene plaatse begaf. De ruitery gereed zynde trok door hen heen, en zo de poort uit; by welke d'Overste, zyn afscheid nam, van de Heren Burgemeesteren, hen bedankende voor de eer die zy hem aandeden. Ondertusschen ging Leendert Gerbrantszoon Kuiper, als Hopman op een Munnikjen, t' zeil, om Schokland te bevryen, daar eenige Franschen met een schuit geweest hadden om brandschatting. Ook kregen de Heren Wethouders een brief van de Burgemeesteren van Harlingen, welker inhoud behelsde

Vyf Standaarden Ruiters komen in schepen t' Enkhuizen. Zie van de Courlsche Ruiters en derzelver gedrag in Noordholland, *Nederl. Schouwtoneel bl.* 277-283.

Trekken door de Stad.

Men zend een Vaartuigje om Schokland te bevryen.

Men krygt tyding dat Coeverden verovert is.

1673. Zie van deze verovering *Sylvius bl.* 520. *enz. Valkenier bl.* 845 852.

dat Coeverden zekerlyk over was. Ontrent vierhonderd Courlandſche dragonders, in ſchepen, aan 't hoofd komende, wierden opgeſcheept, en trokken door de Stad, ſtaande het vendel D, half by de Weſterpoort en half by den Domptoren geſchaart; (want één vendel wierd genoeg geoordeelt.) Ook wierd, op het goedvinden der Wethouders, in den groten Krygsraad beſloten, dat alle kleine Krygsraden, elk in hun vendel, zoude maken acht adelborſten, die, mits eenige ſpelingen van 't Woord geſchiedde, 't zelve zouden ontfangen, Rotmeeſters in de wachtplaatſen wezen, en de ronde doen, naar vereiſch van zaken. De voorgemelde Dragonders wierden noch van twe honderd gevolgt, waar op 't vendel B. in de wapenen geraakte. De voorzittende Burgemeeſter Admiraal, van de dagvaard komende, bragt, door ordre hunner Ed. Groot Mog. mede, dat vier honderd en vyftig Schutters, zich hadden gereed te houden, om, op de eerſte aanſchryvinge zyner Hoogheid, te vertrekken; 't welk den groten Krygsraad bekend gemaakt wierd; die 'er om loten, wat vendels eerſt hadden uit te trekken. En beſloten zy wyders, dat een iegelyk hadde mede te gaan, op de boete van honderd guldens, ten profyte van de drie uittrekkende vendels, zonder daggeld te genieten; of zo 'er eenige waren die 't begeerde, of wel onvermogende, zouden één halve gulden ontfangen; welk geld men uit alle buiten 't ſchut zynde perſonen, 't zy vremden, burgers, of wel vermogende weduwen, zouden konnen bekomen. Leendert Gerbrandſzoon Kuiper, in de wandeling Hopman Leen genaamt, wierd afgedankt; en des anderendaags weder aangenomen met zyn tjalkjen. Pieter van Marken wierd Vendrig van 't Vendel H, in de plaats van Meinerd Mul, die getrouwt was.

Omtrent 400. Dragonders komen in ſchepen t'Enkhuizen en trekken door de Stad.

9 *Jan.* Acht Adelborſten in elk Burgervendel gemaakt.

Noch 200. Dragonders komen t' Enkhuizen.

14 *Jan.* 450. Schutters moeten zich gereed houden om te vertrekken. *M. Muls Aantek.*

16 *Jan.*

17 *Jan.*

18 *Jan.*

Voorzorg ter bewaringe van het Kruidmagazyn.

Ontrent dezen tyd leverden alle, die ontrent het Lazarus huis woonden, een verzoekſchrift in aan de Vroedſchap, waar by zy verzochten dat 'er een graft om 't zelve mogt gegraven worden, om dat 'er zo veel kruid in lag, en niet zonder perykel...... De Wethouders antwoordden zulks van voornemen te wezen, en maar naar 't opzomeren te wachten.

De

De voorzitters van den Krygsraad vertoonden midlerwyl aan Burgemeesteren hun besluit, datse genomen hadden omtrent het uittrekken. Die 't in de Vroedschap bragten; dewelke het wat te hard geoordeelde, en met een volmagtigde, om het wat te matigen, uit den hare de Heren Pieter Vis, Hendrik Huig, Gerbrand Blauhulk, en Joan de Vries. Ook quam 'er, op vele aanklagten, deze waarschouwinge voor de wacht, aan den dag:

1673. Over d'order op het uittreken der Burgers word geraadpleegt.

„ De Heren Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad „ Enkhuizen, hebben naar voorgaande genomen advys van „ de grote Krygsraad, by dezen allen en een ieder Schut- „ ter, en wie het vorder zoude mogen zyn, willen waar- „ schouwen, dat niemant zich zal vervorderen, eenig hout „ van de wallen te halen, Schuttingen te slopen, Heinin- „ gen te breken, ofte in wat zoorte ofte qualiteit het zoude „ mogen zyn, te amoveren ofte weg te slepen, ende het „ zelve te brengen in Corps du Guardens, om aldaar ver- „ brand te werden: ingevalle nochtans (buiten verwachtinge) „ iemand bevonden zoude mogen werden zulks gedaan of „ daar aan handig geweest te hebben, zal daar over wat de „ Krygsaaad aangaat, werden gemulcteert in de somma van „ vyfentwintig guldens, ende daar en boven gehouden zyn „ 't gespoelieerde te beteren. Ende zal den Corporaal, en „ by absentie van dien alle de Schutters in de Corps du Guar- „ de zynde, al waar zodanig hout als boven werd verbrand „ ofte ingehaalt daar voor aansprakelyk zyn, ende gehou- „ den het zelve aan de Krygsraad aan te brengen: onver- „ mindert nochtans de Keure by de Heren Schout, Burge- „ meesteren, ende Schepenen in den voorleden jare 1672. „ dien aangaande gearresteert. Werden voorts alle en een „ ieder Schutter gewaarschout dat niemand, wie hy ook „ zoude mogen wezen, zich zal vervorderen zyn musquet „ of geweer te lossen, 's avonds na het luiden van de poort- „ klok, en 's morgens voor het luiden van dezelve, op pene „ dat de gene die bevonden werd buiten nood zulks gedaan „ te hebben, zal verbeuren vyftig stuivers: onvermindert de „ Ordonnantie voor dezen ten reguarde van de Schutters

Waarschouwing voor de Wacht.

1673. „ wacht geëmaneert. Ter Ordonnantie van de Heren voor„ noemt *S. Lakeman* ".

Aantek. van M. Mul. Ook wierd 'er beter ordre op de Turf in de wachtplaatsen te brengen gestelt. Want by gebrek van deze had men andere middelen by de hand genomen. Walig Proost maakte men Vendrig in de plaats van Gerbrand Semeins, die in een ander Vendel was gaan wonen. De Heren Burgemeesteren maakten den groten Krygsraad bekend *, dat 'er, door bevel van zyn Hoogheid, twe honderd dragonders hier stil zouden leggen, die 'er wel mede te vrede waren. 's Namiddags quamen 'er ontrent zestig binnen, de rest zo lang by de boeren blyvende, als de Stads lynbaan tot stallingen bequaam wierd gemaakt; die wel haast gereed was: waar op zy in de Stad quamen †, en naar de stal reden, alwaar hen het hooi dagelyks toegemeten wierd, voor ieder paard vyftien ponden. En lieten zy omroepen wie hen begeerden te slapen te hebben. Ondertusschen waren de Gevolmagtigden der Wethouders en grote Krygsraad verdragen en over een gekomen, meer door believen van de eerste dan met goedvinden van de laatste; te weten, dat alle die zelfs uittrokken, zouden daags hebben, zo zy wilden, thien stuivers, dat een iegelyk vermogt een man, van gelyke zoort, in zyn plaatse te huren, die geen geld van de Stad zoude ontfangen, maar in tegendeel daar aan moeten geven, zo hy, gegoed stond, op

200. Dragonders worden in Enkhuizen gelegr.

* 24 *Jan.*

† 27 *Jan.*

Ordre op het uittrekken der Burgers vastgestelt.

27 *Jan.*

12000. guldens, en daar boven,					31. guldens 10. stuivers.	
8000.	-	-	-	-	20.	
6000.	-	-	-	-	15.	
4000.	-	-	-	-	10.	
2000.	-	-	-	-	5.	

Om zo eenigzins de gelden te vinden, die men van noden had om andere Schutters te lonen. En wierd zulks in de drie eerste, uit te trekken Vendels, aan de Schutters bekent gemaakt, en met een gevraagd, wie een man in zyn plaats zoude huren, om eens een overslag te maken wat het de Stad ontrent kosten zou (want het land gaf 'er niet toe.) Deze drie Vendelen hadden ook hunne byzondere

da-

dagen om zich te oeffenen in de wapenen, te weten, d'A, Maandags en Donderdags, de E, Dingsdags en Vrydags, en de G, Woensdags en Saturdags, 's morgens. De Heren Wethouders ontfingen * eenen brief van zyn Hoogheid daar in hy schreef, dat de gezeide vier honderd burgers zig hadden gereed te houden, zo 't mogelyk was, met een goede Snaphaan, en een tas met patronen gevuld, in plaats van een landroer en bandelier; en dat de hierleggende krygsvolkeren voor de burgers zouden uittrekken; dat van wegens de Burgemeesteren, aan hem, wel yverig verzocht was, om dat de meeste Schutters niet begeerden te gaan, zo lang de soldaten bleven. In deze dagen ging 'er wederom een malle klap om, doch zo mal niet, of ze maakte eenige eerlyke bedienaars van Ampten verdacht, onder de hersenlose gemeente; te weten, men strooide uit, dat zy de Stad, op den toekomenden Bededag, (die maandlyks gehouden wierd door last hunner Ed. Grootmogende,) aan de Franschen zouden overleveren; en tot dien einde zou men den burger daar uit ligten. Om welk zeggen twe vrouwen voor Burgemeesteren ontboden wierden; die haar scherp doorstreken.

1673.

Zyn Hoogheid schryft aan de Wethouders, dat de 400 burgers zich moeten gereed houden.

* 28 *Janu.* *Aantek. van M. Mul.*

Een valsch gerucht.

In de Bovenkarspelder Kerk monsterden † ontrent honderd boeren, daar ze ook loten, (want de vierde man moest, wegens de aanschryvinge, uittrekken, ten platten lande) hebbende laast onwillig geweest om zulks te doen, maar een Plakkaat van hunne Ed. Groot Mog. dede hen andre besluiten nemen. En, volgens ordre dezer Heren, hield men hier een Dankdag, op den gewonelyken Bedendag, over 't innemen der sterke Stad Coeverden. De Heer Adriaan van Bredehof Hoogschout van Hoorn, wierd door de Westvriesche Steden Oversten ‡ gemaakt over het regiment schutters, der zes Steden Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam, en Purmerende, zynde Alkmaar thans onder Zuidholland betrokken. 's Avonds bragt het, in eenige wagens, van Hoorn, hier aan de Vorstin van Vriesland, en herbergde in den toelast. Den volgenden dag gingen de Burgemeesteren (uitgezonderd Admiraal die evenwel thuis was)

Eenige boeren moeten uittrekken.

† 31 *Jan.*

Dankdag over 't innemen van Coeverden gehouden.

1 *Febr.*

De Heer van Bredehof word Oversten over het Regiment Schutters der zes steden.

3 *Febr.*

‡ *Colonel.*

De Vorstin van Vriesland koomt t' Enke.

4 *Febr.*

1673. was) verzelt met den geheimschyver * van Vossen, haar
* Secretaris. begroeten. 's Zondags was ze driemaal te kerk; 's morgens
5 Febr. in de Wester-by Do. Brouwer; 's namiddags in de kleine-by Do. Jacobus Hovius, en 's avonds in de Zuider-kerke by Do. Constantinus Hartman; werdende, t'elkens in den in- en uitgang, by de hand geleid, door den Burgemeester van Gent, in het gezigt van een menigte menschen. Van waarze naar de maaltyd reed, dieze in den Toelast voor de Heren Schout, Burgemeesteren, en Schepenen, had laten aanrechten, welke 'er alle quamen behalven de voorzittend
6 Febr. Burgemeester Admiraal. 's Maandags 's morgens vertrok zy wederom naar Hoorn; om dat de Zee met ys gesloten was, daarze, met het hierlegende Jagt, over, naar Harlingen, had gemeent te varen.

De Dragonder en Schutters worden van Enkhuizen op ontboden.

Ten zelven dage quamen hier van zyn Hoogheid, opbods brieven voor de Dragonders, en de Enkhuizer Schutterye; en hadden deze zich naar Amsterdam te gegeven. De Burgemeesteren vertoonden 't aanstonts aan den Krygsraad; waar op het den Schutters van elk Vendel, dat stond
Aantek. van M. Mul. 6 Febr. uittetrekken, bekent gemaakt wierd. Des anderendaags middags ten twaalf uren, loten 'er zo veel af, als een ieder boven de honderd en vyftig mannen in zyn Vendel was hebbende. Met dit beding, dat zo het wederom deze Vendels haar beurt mogte worden om uit te trekken, deze uitgelotene personen, die thuis bleven, niet wederom zouden vermogen te dobb'len, maar vast staan, en 't lot voor die nu uittrokken open. 't Welk rond had te gaan. Tot dit loten hadden ook toe te treden de Adelborsten en Landpissaten.
7 Febr. Dingsdags middags vertrokken de Dragonders; daar veel
Vertrekken. 8 Febr. volk naar te zien liep. Claas Uil, Joan Lakeman, en Albert Kikkert, Burgerhopluiden, vertrokken met hun Vendels Schutters (daar zich weinig gehuurde onder zien lieten) van hier, te lande, om dat de zee als noch gesloten bleef, naar Amsterdam, na dat ieder Schutter alvorens, een pond kruit, lond, en loot, ontfangen had, onder den voorganger en leidsman den Here voorzittend Burgemeester

Dirk Admiraal, volgens den eed by den Schutter gedaan, als blykt uit het volgende Formulier: 1673.

Schutters Eed.

„ IK zwere ende belove de Heren Burgemeesteren des
„ Stads Enkhuizen gehou ende getrou te wezen, de-
„ zelve asistentie, hulp en bystand te doen, de geregtig-
„ heden der voorsz. Stad te helpen defenderen ende bescher-
„ men, alle destructie, berovinge, oproer, ende commotie
„ binnen dezelve voorvallende, te helpen beletten, waar de
„ opgemelte Heren Burgemeesteren my voorgaan haar ge-
„ trouwelyk te volgen, de Kapiteinen ende Officieren over
„ my gestelt te gehoorzamen, ende voorts alles te doen dat
„ een goet Schutter schuldig is, ende behoort te doen. Zo
„ waarlyk moet my God almagtig helpen ".

Ordre van de uittogt der Enkhuizer Schutters.

Aantek. van M. Mul.

Een ieder trok van zyn wyk, en Lakeman eerst ter poorten uit, om dat hy 't briefjen van 1. getrokken had, in den Krygsraad; toen Uil, en eindelyk Kikkert, in goede ordre, en 't gezigt van duizenden van menschen, waar van hen vele tot aan de vierde kerk gingen vergezelschappen Dit geschiedde 's morgens ten acht uren. De Burgemeester reed in eenen wagen, om alles in de Dorpen tot hun komste te bereiden. Ook waren 'er andere wagens te voren bestelt tot het geweer en wat een ieder mede nam. In de Blokkers rustenze wat, en hielden 'er hun middagmaal; van daar trokkenze buiten om Hoorn, alwaarze die van Medenblik aantroffen, en zich gezamentlyk naar Oosthuizen hun nachtrustplaats spoeden; hier wierdenze van den Huisman wel gedient. 's Anderendaags quamenze met grote gevaarlykheden over 't ty ys t' Amsterdam; zynde één dag te voren ook drie vaandelen Hoornsche schutters onder den Colonel, den Here Adriaan van Bredehof, derwaards getrokken. Hier ontfingenze by troepen last een Amsterdammer Sergeant te volgen, die elk zyn huizing aanwees.

De Hertog van Holstein koomt t' Enkhuizen.

Middelerwyl quaam de Hertog van Holstein te Enkhuizen aan Burgemeesteren, wegens zyn Hoogheid, vertonen, dat deze Stad tot loopplaats had te strekken voor vyf, of zes, Regimenten die noch stonden geworven te worden; en hy ver-

1673. vertrok des anderendaags * met een ys-schuit naar Stavoren. Sedert wierd 'er door de Heren Wethouders groot weer gedaan op dat dit getal verminderd mogte worden. Den tienden van Februarius lieten de Heren Staten van Holland en Westvriesland een Plakkaat uitgaan wegens het betalen van den twe-honderdsten penning. Een Advysjagt van Hoorn naar Oostindiën uitgelopen, van de Engelschen genomen, doch van de onzen weêr hernomen, en benevens verscheide andere pryzen in Zeeland ingekomen, bragt bericht dat drie van de Oostindische schepen, nu laast uit Texel vertrokken, van een Engelsch Koningsschip met éénentzestig stukken waren aangeranst; doch dat zich dezelve zodanig geweert hadden, dat de Engelschman gedwongen was geweest hen te verlaten. Te dezer tyd wierden in de steenen, op de graven, zo ze van een stuk waren, gaten gehouwen, omze met een bokjen te gemakkelyker, zonder breken te ligten. Voor welk houwen men de eerste reize als de graven in de Kerk geopend wierden, tien stuivers zoude moeten betalen. De Vorstin van Vriesland quaam † hier voor de tweedemaal uit den Haag, en vertrok met haar Jagt, eenige dagen daarna, naar Harlingen. 's Zondags ‡ tegen den avond verdronk in 't ys Jacob Gerritszoon en zyn vrouw die hy in 't sleedjen gehad had; en ze wierden voor 's maandags morgens niet gevonden. Zeker een droevig ongeluk voor de twe kinderen dieze nalieten. Hy was een Vroedschap en Schepen van Grotebroek, en bemind van een iegelyk; hy had dien dag noch tot Medenblik op schaatsen geweest; t'huis komende troonde hy zyn vrouw, die niet heel graag was, op 't ys; daar ze beide dood uitgetogen wierden, hebben malkanderen om den middel vast. Vier kapers maakten zich te dezer tyd klaar om van deze Stad zee te kiezen, te weten één Galjoot, twe Evers, en één Koolhaaldertje. Ten zelven dage vertrokken de boeren om de andere, die aan den Uithoorn eenigen tyd gelegen hadden, af te lossen. 't Vendel H, geraakte in de wapenen op de aankomst van een standaard ruiters, die van hier naar Stavoren zouden gaan; maar voor de Stad dreef zo veel ys, dat de Schippers 't niet durf-

Margin notes: * 9 Febr. — Twe honderdsten penning. *Sylvius bl.* 537. — Oostindische schepen aangerast en verlaten. *Sylvius bl.* 538. — In de steenen op de Graven worden gaten gemaakt. — De Vorstin van Vriesland koomt weêr t' Enkhuizen. — † 17 *Febr.* — Jac. Gerritsz. en zyn Vrouw verdrinken in 't Ys. — ‡ 21 *Febr.* — t' Enkhuizen worden vier Kapers uitgerust. — De Boeren lossen malkanderen af. — Een Standaard Ruiters koomt t' Enkhuizen, om naar Staveren te gaan. — 24 *Febr.*

durfden wagen, derhalven wierdenze door de Heren Burgemeesteren naar Medenblik gewezen, van waar het gemakkelyker geschieden kon. 1673.

Den volgenden dag quamen de uitgetrokken burger vendels te voet wederom t' huis; hebbende altoos te Amsterdam gelegen; aldaar twemaal gewaakt; en in twe reizen acht guldens voor sestien dagen ontfangen. Zy waren te Monnikendam en te Hoorn, daarze een nacht stil gelegen hadden, treffelyk door de burgers onthaald. Te Enkhuizen komende trokken ze voor 't Stadhuis, alwaar ze driemaal afschoten, en van daar naar hunne wyken. 't Vendel E, bragt den Burgemeester Admiraal t' huis, die ieder Schutter een half pints roemer wyn schonk. De schutters van d' andere Noordhollandsche steden, ook die van de dorpen, trokken ter zelver tyd ook weêr naar huis: dewyl de toeleg van zyn Hoogheid, om Naarden met eenige duizend man te overrompelen, was achter gebleven; nadien het ys daar toe te zwak wierd bevonden. Alle d' Oorlogschepen, die te Enkhuizen in de haven lagen, kregen een dubbelde wacht, en een klokjen daar ze alle uren op moesten slaan; om dat een Schotsman, die daarna gerabraakt wierd, had getracht te Amsterdam in dezelve brand te stichten. Weinig tyds daarna quam een Waarschouwing aan den dag voor de gene die van hunne vaste goederen een Capitale leening hadden te geven, luidende als volgt:

De uitgetrokke Schutters komen weêr t' Enkhuizen.

Men houd t' Enkhuizen nauwer wacht op de Oorlogschepen.

Waarschouwing wegens de Capitale Leening.

„ DE Heeren Burgemeesteren, ende Regeerders des „ Stads Enkhuizen, alzo haar Ed. Welachtbare by „ het Placcaat * van haar Ed. Groot Mog. van den 10. der „ voornoemde maand January, op den ophef van de Capi- „ tale leeninge ge-emaneert te last is geleid, van de huurders „ ofte bruikers der onroerende goederen, by forme van „ executie te innen den tweehondersten penning van dien „ binnen een maand: en indien den voorsz. tweehondersten „ penning binnen den voorsz. tyd van een maand van de „ bruikers ende huurders, by executie niet zouden konnen „ bekomen, als dan den voorsz. twee honderdste penning

* Zie *Groot Plakkaatb. III. Deel*, *bl.* 1046. *Sylvius bl.* 537.

1673. „ binnen den tyd van noch een maand, mede by de executie op de voorschreven onroerende goederen zelfs, of eigenaars van dien, te verhalen, hebben met advys van de Achtb. Vroedschap goedgevonden by dezen alle bruikers, huurders ende eigenaars respective te vermanen ende waarschouwen, dat zy voor het expireren van de gestelde tyden tot de betalinge van de voorsz. Capitale leening haar vervoegen ter Weeskamer alwaar de ontfangers van dien haar des voormiddag van 8. tot 10. uren, ende des namiddag van 1. tot 3. uren zullen laten vinden, om aldaar prompte voldoening te doen, op dat niet komen te vervallen in de pene by 't voorsz. Placcaat gestatueert, en een ieder zig voor schade hoede. Actum et publicatum den 28. Febr. 1673. Ter Ordonnantie van dezelve *And. van Vossen*".

De Doopsgezinden in dit Noorderquartier vervaardigen vele klederen voor de krygsluiden.

Te dezer tyd deden de Doopsgezinden in dit Noorderquartier eene Collecte in hunne Gemeenten, om volgens aanschryvinge van de Staten en den Prins van Oranje, ten behoeven van het Krygsvolk te doen maken een party goede rokken, kouffen en schoenen; gelyk geschiedde. Elke Gemeente wierd by hen, naar haar vermogen, gestelt op zeker getal; en wierden dus een grote menigte van dergelyke klederen door hen verzamelt; welke hunne Opzienders als Gecommitteerdens zelfs aan zyn Hoogheid behandigden. Die van Sardam en d'omleggende dorpen leverden vyf duizend zulke rokken, en zo veel paar schoenen en kouffen. Die van Enkhuizen, Hoorn, en andere steden en dorpen dezer gewesten hebben 'er ook een groot getal voor de krygsluiden vervaardigt. Deze lasten, hen in 't byzonder opgelegt, achtte men als een soort van vergelding, om dat ze, volgens de Godsdienstige gronden van hunne gezindheid, benevens de andere burgers geen wachten waarnamen, noch tegen den vyand uittrokken: en zy hebben ook, voor zo veel ik wete, die byzondere lasten, in vergeldinge voor de vryheid van hunne conscientie, welke zy in deze Landen genoten, gaarne en gewillig gedragen.

Commelin Beschr. van Amst. bl 1211. *Verv. van Valkenier bl.* 135. 160. *Uit een Aantekening.*

Eenige binnelandsche Oorlogschepen gaan in zee. 28 *Febr.*

Ondertusschen wierd Willem Quaak Hopman op een Mun-

Munnikjen, ophebbende vyftien man, die elk vyftien stuivers daags trokken. Ook was Jacob Lobs wederom tot Admiraal aangenomen, die tot zyn Stedehouder had Willem Vos. Klaar zynde, ging hy t' zeil, benevens de vier kapers. 's Nachts * wierden te Enkhuizen gevangen drie franschen, zynde soldaten die onder de nieuwe geworvene Vendels behoorden, welke gezeid wierden valsche ducatons geslagen of gegoten te hebben, die hier by menigte uitgegeven wierden. Des Zondags daarna quamen hier binnen eenige Ruiters behorende onder een Standaard, die met de rest volgde om hier in bezetting te leggen; en daar was geen Burgervendel om in de wapenen: gelyk voorheen zulks tot gerustheid der burgers pleeg te geschieden. In Holland wierd thans de grote en klene Visschery, als ook het uitlopen van Kapers verboden, om de vloot te spoediger te bemannen: alle vaart op Oost en West wierd insgelyks opgeschort; en alle die in vreemden dienst waren, weêr t' huis geroepen. Hunne Ed. Groot Mog. besloten den negenden van Maart, tot het uitrusten van de vloot, noch één twe honderste penning te ligten. Ook resolveerden hunne Hoog Mog. een vloot van achtenveertig capitale oorlogschepen, vierentwintig fregatten, en een groot getal branders te doen vervaardigen: waartoe de Heren van de Admiraliteiten in den Hage ontboden zynde, ordre kregen zulks met alle vlyt te doen. Ook wierden te dezer tyd de Heren de *Ruiter* en *Tromp*, door toedoen van zyn Hoogheid den Prinse van Oranje, weêr met elkanderen verzoent; zullende de Heer *Tromp* weder als L. Admiraal van Amsterdam in zee gaan. De uitrusting van een oorlogs vloot nu vast gestelt zynde, zo begon men † te Enkhuizen zeven van de grootste schepen, waar van 'er twe in de Maas lagen, klaar te maken. Doch met de oudlappers viel om hun dagloon, veel te doen. De Gevolmagtigden Raden ter Admiraliteit besloten in plaats van éénendertig stuivers, die ze aan ieder man altoos getelt hadden, maar vyfentwintig stuivers des daags te geven voor timmeren; en stelden tot verscheiden malen een uur om te dobbelen, daar ze alle wel quamen, maar niemand wilde op dit geld

1673.

Eenige valsche Munters worden gevangen.

* 2 *Maart.*

Eenige Ruiters komen t' Enkhuizen.

5 *Maart.*

Men besluit een vloot in zee te brengen.

Zie *Groot Plak. III. Deel*, 235. 300. 302. 245.

Holl. Merc. XXIV. Deel, bl. 46. 47.

Groot Plak. III. Deel, bl. 1050.

Verward Europa II. Deel, bl. 146-150.

F. Costerus Nederl. Vloek en Zegen, bl. 103.

Men rust een oorlogsvloot uit, waarby Enkhuizen zeven schepen heeft.

† 8 *Maart.*

Men heeft met de oudlappers veel te doen.

Aantek. van M. Mul.

1673. geld de ſtenen aan nemen. Hun Gilde-meeſters wierden voor Burgemeeſteren ontboden, die 'er gingen, gevolgt van den hoop, en den Heren voorſtelden datze genegen waren twintig dagen te werken, en maar zeltien te ontfangen, de vier zouden voor zyn Hoogheid uit liefde zyn; zo men hen éénendertig ſtuivers wilde toeſtaan. Hier by blevenze hoe hol het 'er ook ging: want zy vreeſde zo zy vyfentwintig ſtuivers namen, dat het ten voorbeelde van volgende tyden zouden ſtrekken. De Heer Vis dan ziende dat ze niet te verzetten waren moeſt hen op dat bod aannemen.

Eenige Ruiters worden in de Streeker dorpen gelegt. Soldaten gemonſtert. 13 *Maart*. De Zee-kapiteinen krygen dienſt.

In de vier Streker dorpen wierd een Standaard Ruiters verdeeld, die 'er tot ſtilleggen gekomen waren, welke door de boeren beſtelt moeſten worden, en voor hen en de paarden, ſtallingen, zout, zuur, en bier bezorgt. De aangekomen geworvene ſoldaten wierden gemonſtert, en ontrent vier honderd ſterk bevonden. Ten zelven dage kregen de Zeehopluiden dienſt, en wierden hen hunne ſchepen aangewezen, als den Viceadmiraal Volkert Schram, 't Schip de Pacificatie met zes en tzeventig ſtukken; den Schoutbynacht David Vlug 't Wapen van Enkhuizen met twe en tzeventig ſtukken; Cornelis de Boer, de Rooleeuw met zes en veertig ſtukken, leggende in de Maas; Pieter Karſſeboom, de Gouden Leeuw met zes en vyftig ſtukken; Maarten de Boer, Gelderland met zes en vyftig ſtukken; Pieter Bakker, de Jupiter met zes en veertig ſtukken, leggende in de Maas; Jan Krook, 't Wapen van Alkmaar, met twe en tzeſtig ſtukken. De Heer Vis, Raad ter Admiraliteit deelde briefjens uit naar zyn believen, volgens gewoonte om te sjouwen. De gemeente, zulks horende, was 'er niet mede te vreden, en begeerde dat 'er om gedobbeld zoude worden. Zy wierden dan verdagvaart om in den gemeene lands tuin te komen. Als het nu op een loten zoude gaan was het, door de menigte des volks, onmogelyk; derhalven oordeelden de Gevolmagtigde Raden, voor 't beſten, dat men uit elken Vendel twintig zoude loten, op voorwaarde dat alle die met loten een sjouw wonnen, noodzakelyk mede ten oorlog zouden moeten varen, of anders ſtond hen niet één ſtuiver te ontfangen. 't Welk deze

Onluſten wegens het sjouwen. 14 *Maart*.

mor-

morgen ook zo geschiedde. Tegen den avond den 19. van Maart gingen naar Maaslandsluis t' zeil, ontrent dertig timmerluiden, om de twe daar leggende Enkhuizer oorlogschepen te verstellen. 's Anderendaags wierdenze van een nodig getal sjouwers gevolgt.

1673. Men vaart voort d' Oorlogschepen toe te rusten.

Onderwylen ging de trommel, om volk, voor de diensthebbende Zeehopluiden; daar ze redelyk wel aan konden komen: te meer, om dat alle vaarten verboden waren (1.). De Westindische Maatschappy deed, in deze dagen, uitdeling van de renten der Losrentebrieven, voor twe jaren, tot twe ten honderd: en weinige dagen daarna wierd het Octrooi van deze Maatschappy verlangt (2.). Ondertusschen hadden de onzen te dezer tyd een aanslag op Harderwyk, zynde daartoe uit ieder Compagnie vyftien man gecommandeert onder den Collonel Palm, samen uitmakende drie duizend man. Deze wierden te Amsterdam ingescheept, en quamen den éénentwintigsten van Maart 's nachts wat lager dan de Stad onder de wal voor Harderwyk; dan men besloot, dewyl de wind tegen was, die onderneming tot den volgenden nacht uit te stellen; maar de Franschen hier van verwittigt, schikten eenig volk daar binnen, waar door de onzen aldaar alles in een staat van tegenweêr vindende, genoodzaakt wierden onverrichter zaken te rug te keren. Middlerwyl wierd Weesp aan de overzyde van de Vecht met royale Bolwerken, en met brede en diepe gragten versterkt. Van Amsterdam en Enkhuizen quamen aldaar eenige vendelen Burgers, die benevens het Regiment van den Oversten Stokheim deze Stad bewaarden.

(1.) Zie *Groot Plak. III. Deel, bl.* 235. 300. 302.

30 *Maart.* (2.) Zie *Groot Plak. III. Deel, bl* 1330.

Aanslag der onzen op Harderwyk. *Holl. Merc. bl.* 47 *Sylvius bl.* 585 *Verwvard Europa II. Deel, bl.* 234.

Commelin Bes. van Amst. bl 1212.

Te dezer tyd wierd 'er zo een menigte Haring op de Zuiderzee gevangen, dat men 'er twe honderd om één en één halve stuiver verkocht. De Ruiters in de Streek by de boeren leggende wierden nu verwisselt, dat thans wekelyks geschiedde. Ook quam een Vendel blauw rokken, van Weesp, binnen Enkhuizen om wat uit te rusten. De soldaten hier loopplaats hebbende wierden in de Westerkerk gemonstert, en aldaar een goed getal gevonden. Doch daar mogten 'er geen in de Stad komen, of de Hopman, Luitenant, en Vendrig

Een menigte Haring in Zuiderzee gevangen.

20 *Maart.* Eenige Garnizoenen worden verwisselt.

1673. drig, moesten aan Burgemeesteren den eed van getrouwigheid afleggen. De grote Krygsraad besloot, op 't goedvinden van Burgemeesteren, met vliegende vendel, en roerende trommel, van de wyken naar de Hoofdwacht te trekken, daar een ieder voor zeven uren had te wezen. Zy hadden gaarne, om de menigte der hier leggende soldaten die vele moedwilligheden en straatschenderyen bedreven, met twe vendels teffens gewaakt; en des te sterker binnen ronde uitgezonden.

Ordre op de Burgerwacht. 21 *Maart.* *Aantek. van M. Mul.*

Dievery te Enkhuizen gepleegt. 24 *Maart.*

Des nacht wierd Lubbert Herefszoon aan goud en zilver ontrent zes honderd guldens ontstolen, uit zyn werkkamertje, daarze, door twe regels ruiten, boven de luif, met een stenen kandelaar, daar op een kooltjen, kaars, en swavelstokken, ingekomen waren. En zo hy 't niet gehoort, en hen verjaagt had, ongetwyffelt zou 'er meer gestoven hebben.

De burger wacht word versterkt. 25 *Maart.*

De Burgemeesteren dienden de voorzitters van den groten Krygsraad aan, dat ze oordeelden en goedvonden dat 'er noch een half vendel by het hele 's nachts zoude waken, welke zyn Hoofdwacht by Agges-paal zoude hebben, als voor dezen. Hopman Timmerman, en Semeins beleiden de vergadering, in welke 't besluit der Wethouders goed gekent wierd.

27 *Maart.* Haar ordre tegen de moedwilligheden.

Des maandags nam het, met 't Vendel A, zyn aanvang. Ook ontfing de grote Krygsraad last en ordre van de Wethouders, (want de Burgerhopluiden hadden aan hen geklaagt, over de grote moetwilligheid der soldaten, zelfs aan de rondens en de wacht) dat men die zoude gevangen nemen, of by tegenstand, ter neder schieten, of steken, die eenige straatschendery bedreven, of wel de rondens en wacht niet behoorlyk quamen te bejegenen. Doch dat men zich zoude schikken naar de gelegentheid der zaken; en de rondens met hoofden verzien die men bequaam zoude oordelen in deze gelegentheid. De ruiters in de Streek leggende vertrokken van daar. En in plaats van hen was een vendel soldaten in die Dorpen gelegt.

De Enkhuizers komen weêr binnen. 29 *Maart.*

De vier Enkhuizer kapers quamen volgens het opbod der Staten, hier weder aan. De twe Evers brachten drie pryzen mede, doch Hamburgers, daar ze niet dan moeite van hadden. 't Galjoot had, zo men zeide, een Oost-

Oostendenaar, wat verligt van zyn vracht, en 't koolhaaldertjen, een schip genomen hebbende, had 'er geen voordeel van, vermits het hernomen wierd. De kapery had in Westvriesland, sedert dezen oorlog, niet veel te beduiden gehad; hebbende zyn Hoogheid pas vier honderd guldens voor zynen tienden penning genoten; en zyn ontfanger Willem van Nek ontrent veertig guldens.

1673.

De Kapery had thans niet veel te beduiden.

30 *Maart.*

Tusschen Donderdag en Vrydags nachts, geschiedde iets dat ons niet te vergeten staat om aan te tekenen; te weten: vyf soldaten, ontrent ten half elf uren, in de Paktuinsstraat, alwaarse uit een kelder gekomen waren, krygende eenige moeite met malkanderen, maakte groot geraas: dat zo lang duurde tot de buren opquamen, en de ronde daar by; zynde Mr. Wouter Sibrandsz. Sergeant van 't Vendel F, ('t geen dien nacht in 't Stadhuis waakten), met zes schutters. Tegen welken de soldaten zoetjens aandrongen, met den degen in de hand, en den Sergeant als dwongen tot deinzen; die hen eindelyk zo verre bragt met hard en zagt toespreken, en voor onheil te waarschouwen, dat zy hem beloofden, by handgevinge dat ieder van hen zoude stil en vredig naar huis gaan. Daar op zo scheidenze. De ronde ging oost op de Paktuinstraat in; en zy naar de viersprong op de haven; daar de degens weder uit de scheden geraakten; en door hun roepen en tieren de Sergeant van 't Vendel I, Pouwels Albertszoon Bobber, op zyn solder, van waar hy hen vermaande tot ophouding, of anders dreigde hy onder hen te schieten, met een snaphaan, daar hy wel meé vuurde, doch zonder kruit. Zy raapten in tegendeel stenen en gingen aan 't gooien. Ondertusschen quam de Sergeant meester Wouter de haven langs gekomende wezende, op de brug, Bobber begon dan te roepen *zie daar de ronde.* De soldaten dit ziende, gaan op der loop, maar houden stal, even om 't hoekjen in de Keizersstraat, aan 't schutting van 't Landmantje. De Sergeant gevolgt van de zyne, hen op 't spoor tredende, en weinig denkende op hun pal staan, zette de eerste voet naaulyks 't hoekjen om, of een der soldaten sprong met den bloten houwer voor den dag, onder den hellebaard

Moedwilligheden van eenige soldaten te Enkhuizen.
Aantek. van M. Mul.

Zy stellen zich tegen de burger Ronde.

1673. van meester Wouter, sloeg naar hem, dat mis was, en zyn kling herhalende, scheen hy van mening door slag of stoot, 't hoofd der ronde, onder eenige bedreig-woorden, beter en wisser te treffen. Maar 't wierd door de schutters, die riepen *Sergeant 't is tyd, voorgekomen*; *ja mannen*, antwoordde hy, *schieter op in*. Fluks borsten 'er drie roers los, van welke een kogel den voorvechter in de regter borst, door 't lichaam vloog, zo dat hy dood ter neder stortte. Of de twe andere niet geladen waren, dan ofze mis schoten, weet ik niet te zeggen. Zyn makkers kozen 't hazepad, de ronde den weg naar 't Stadhuis; latende den doden leggen. Alle de buren daar ontrent geraakten op dit schieten van den bedde, en voor de deur. 't Was ontrent elf uren. Die van de Hoofdwacht by Aggespaal quamen ook met een goed getal, schutters, van 't aldaar wakende Vendel E, en ontmoetten een soldaat, die ze, niet tegenstaande hy zeide van den hoop niet te wezen, mede namen by den geschotene; welke zy op een slede door een slepers paard getrokken, met den gevangen naar de diefleiders bragten, van waar hy des morgens in de Schutters kamer gebragt wierd, en door het Geregt bezigtigt: welke den gevangen ook op vrye voeten stelden op 't zeggen van Meester Wouter, die hem onnozel en onschuldig verklaarde. 's Middags verscheen de Sergeant voor Burgemeesteren, daar hy alles verhaald hebbende, door hen bedankt wierd, als een die wel gedaan hadde. Zulks was ook de taal der Schepenen geweest, toen hy voor hen, wegens den gevangen, ontboden wierd.

Een van de soldaten word dood geschoten, en zyn makkers vlugten.

Het gedrag van den Sergeant der Ronde word goed gekeurt.

Verscheide oordelen over dat voorval.

Over dit gebeurde viel veel te praten. Elk oordeeld 'er van naar hy gezind was. De grote Krygsraad, onwetende van de gelegentheid des gevangens, was over zyn loslatinge t' onvreden; klaagde 't aan Burgemeesteren; en dat den doden door hen had behoren geschouwt te worden: zy prezen, neffens den burger, die doch, voornamentlyk hier, naaulyks den soldaat mogt luchten of dulden, den gantschen handel: maar de soldaten zwoeren het te zullen wreken op iemand uit dat Vendel, zelf de Hopman onder welke den geschoten behoorde; die ook mondeling Meester Wouter

om

om de aanrits gelden, zynde twaalf ducatonnen, (de handeling had de handeling te blyven) aanſpraak. Doch de Sergeant hem niet te wil wezende, wees hem naar Burgemeeſteren: tegen één van welke de Hopman, zo men zeide, geen heuſche taal gevoert had, rakende het zelfde voorwerp. En zeker de manier van komen, hun taal, en bejegening, waar mede de hoofden van 't Vendel zich uitlieten, zweemde meer naar gebieden, dan gehoorzamen; en zy drongen hard aan, voornamentlyk de Hopman van de dragonders (die zeide een baron te wezen, en niet te vreden met een leeg huis, verzien met een bed, een dienſtmaagd, enz door de Burgemeeſteren beſtelt) om by de burgers ingelegert te worden. Doch de Wethouders hadden 'er geen ooren naar, en zeiden, diende hun deze onthaling niet, zo mogtenze wel naar beter omzien. De Heren Wethouders hebben dit onderwylen niet alleen zyn Hoogheid bekent gemaakt, mitsgaders de verwydering tuſſchen de burgers en ſoldaten (welke laatſte langer geen ſlaapplaatſen bekomen konnende, men in de Stadsbaan begon te herbergen) en verligting van deze verzocht; maar ook goede toezigt en zorge gedragen, en met een wakend oog de welvaard dezer Stad, en derzelver burgeren behartigt: derhalven ging de Burgemeeſter Roos des Vrydags 's nachts zelf de buiten en binnen ronde doen, om te zien of 'er ook eenige moedwilligen te vinden waren, die verhaal zochten, gelyk men zeide dat de ſoldaten hadden voorgegeven; ook quam 'er een Keure aan den dag, die door de Stad en in de wachtplaatſen wierd aangeſlagen, zynde van dezen inhoud:

1673.

Keure tegen de moedwil der ſoldaten.

„ ALzo men in ervaringe komt, dat verſcheiden ſolda-
„ ten alhier binnen de Stad Enkhuizen, guarniſoen en
„ haar loopplaats hebbende (de vrome uitgezondert) haar
„ niet en ontzien, zo by dag, als by nacht, de goede in-
„ gezetenen der voorſz. Stad, aan haar perſonen, goederen,
„ en huizen te moleſteren, overlaſt en geweld te doen, en
„ grote petulantie ende moedwil te bedryven, ja zelf dat
„ de zommige hebben derven onderwinden de ronde van

1673. „ de Schutters dezes voorsz. Stads te agresseren ende aan te
„ vallen, zynde alle zaken in een welgestelde politie into-
„ lerabel en op 't hoogste strafbaar; zo is 't dat Schout,
„ Burgemeesteren, en Schepenen, des Stads voornt. met
„ voorgaande advys ende goeddunken van de Achtbare
„ Vroedschap, tot securiteit van de voorsz. goede ingezete-
„ nen, alle en een ieder van de voorzeide soldaten, voor
„ zo veel haar binnen deze Stad en Jurisdictie van dien ont-
„ houden, hebben willen interdiceeren en verbieden by de-
„ zen eenige van de voorsz. ingezetenen, aan haar personen
„ of goederen, eenig molest, overlast of geweld te doen,
„ of eenige de minste petulantie of moetwil te bedryven,
„ veel min de ronde en wacht van de Burgers, op wat tyd
„ het ook zy, eenige molesten aan te doen, aan te vallen,
„ of niet te respecteren op pene dat de Contraventeurs, na
„ exigentie van zaken, op 't rigoreust, en zelfs, het delict
„ zulks vereischende, zonder conniventie, met de dood zul-
„ len werden gestraft; ook voorts verstaan en geordonneert
„ dat niemand van de gezeide soldaten, daar onder niet
„ begrepen d' Opperofficieren, Capiteinen, Luitenanten,
„ Vendriks, haar des avonds na de klokke half negen uren,
„ buiten hare respective logementen zullen mogen laten vin-
„ den, op pene dat die gene, die des onaangezien na de
„ voorsz. tyd daar buiten bevonden ende geattrapeert zullen
„ werden door de Heer Officier, of burger binnen deze
„ Stad de wacht hebbende, in hegtenisse gebracht, en na
„ exigentie van zaken andere ten exempel gestraft werden.
„ En zullen op dat alle onheilen des te beter werde voorge-
„ komen, gene herbergiers, tappers, ofte brandewynver-
„ kopers, binnen de Stad, aan eenige soldaten, by haar niet
„ logeerende (na dat de klokke acht uren geslagen zal zyn)
„ vermogen te tappen of verkopen eenige bieren, wynen,
„ gebrandewynen, ofte andere sterke dranken, veel min
„ van gezeide personen, eenige gelage mogen zetten ofte
„ houden op de verbeurte van hare neringe voor den tyd
„ van zes weken, ende zes gulden daar en boven mitsgaders
„ drie guldens by ieder gaste te verbeuren, ten profyte van
„ den

„ den Heer Officier, zullende de waarden, ende tappers moeten instaan voor de boeten van hare laaggenoten, ende zullen dezelve gehouden zyn, ter begeerte van de Heren Officier, ofte burger Capiteinen, hare deuren aanstonds te openen, om de nodige visitatie te kunnen doen, op pene van daar over arbitralyk te werden gecorrigeert, en werden de Heren Officier en burger Capiteinen, ofte hare ordres hebbende, geauthoriseert by onwilligheid de deuren in zulker voegen, op te doen maken als na exigentie van zaken zullen menen te behoren. Een ieder zy gewaarschout en wacht zich voor schade. Aldus gedaan ende gearresteert by de Heren Schout, Burgemeesteren ende Schepenen der Stad Enkhuizen op den 1. April, 1673, my present *S. Lakeman* ". 1673.

Sedert wierd de soldaat begraven, op der drenkelingen Kerkhof, hy was geboortig van Barreveld in Gelderland, een Metzelaar van zyn handwerk, fris van persoon, en ontrent de dertig jaren oud. Zyn mes had hy 's morgens aan zyn makker gegeven en gezeid, wy zullen t'avond vrolyk wezen, en ik mogt moeite krygen, want ik heb een bozen dronk. 't Schynt hy een houwer geleent had; want hy was 'er 's avonds met een verzien. Vele zeiden dat hy een deftig borst was, en andere het tegendeel; onder deze had hem de Hopman Semeins horen zeggen dat hy de Stad binnen veertien dagen verhoopten te helpen plondren. Den volgenden dag wierd 'er 's morgens in de vroegpreek afgelezen, dat de Zomerbeurten nu zouden wezen Dingsdags en Vrydags ochtent en Woensdags avond; doch om den noch gedurenden droevigen toestand, zoud men een vergadering houden Donderdag 's avonds. Dezen dag wierden wel honderd en twe oxhoofden koelewynen, en twe stukken gebranden door den Schout aangehaalt, uit een boeijer, die dezelve van Embden had willen brengen naar Duinkerken; hy had den Chester, die om den geweldigen gezonden, en sjouwers daar in gezet had, daar uitgejaagt. En deze wyn wierd den twaalfden van April door Schepenen ten behoeve van den Schout prys verklaart, die ze,

De doodgeschote soldaat word begraven.

Aantek. van M. Mul.

Schikking van de Predikbeurten t' Enkhuizen.

5 *April.*

Wyn en Brandewyn door den Schout aangehaalt.

1673. De Prins koomt t' Enkhuizen.

om dat de Fiscaal daar niet achter zou komen, naar Amsterdam zond in dèn Veerman. Op den achsten dier maand na den middag arriveerde de Prins hier in de haven, om dat hy zyne reis naar Texel wegens den fellen Noordwesten wind tegens den nacht niet konden voortzetten: zyn Hoogheid ging ondertusschen ten geleide van Thomas Vlug, dewelke 's avonds by hem spysde, de stukken bezien en vertrok des anderen daags.

Drie Vendels Schutters verzocht in de wapenen te komen. 13 *April.*

De voorzittende Hopluiden Timmerman en Semeins wierden voor Burgemeesteren ontboden, die van hen verzochten, om drie vendels schutters in de wapenen te hebben tegen 's anderdaags als wanneer een valsche munter gehangen zoude worden, om zo alle onheilen voor te komen, die ligtelyk eenige mogten by der hand nemen, en zeiden, dat ten dien zelven einde de dragonders te paard, en 't vendel Blaulaken onder den Hopman Morgenstern uit Weesp gekomen, belast zouden worden zich gereed te houden. De Hopluiden dan beleiden de vergadering, daar besloten wierd de laatste loting * te vervolgen, en uit dien hoofde hadden de Hopluiden Timmerman, Uil, en Lakeman in de wapenen te verschynen Dezen morgen vroeg wierd de Koster naar Hoorn gezonden om Do. Schalkenius, die de Fransche taal konde spreken (want in de Classis van Enkhuizen by geval daags te voren vergadert was niemand die met den doodschuldige te recht konde komen, uitgenomen Do. Ruiter en van der Meer, die hem wel verstonden maar niet al te wel met hem konden spreken.) te verzoeken, dat hy den misdadigen, geen Duitsch verstaande, wat beliefde te vertroosten in zyn uiterste en het gebed te doen: maar hy sloeg zulks af wegens zyne zieklykheid, derhalven ging de uitgezondene, volgens zynen last, naar Wognum, om Verstraten zynde Proponent, en een zoon van Mr. Joris, die een jaar in Vrankryk geweest was, te verzoeken: deze nam 't aan, en gekomen zynde verzocht hy, dewyl hy noch jong was, een Predikant, om hem wat te onderschragen. By beurten kreeg hy 'er een dien ganschen nacht; tegens dewelken de munter zich deftig gedroeg, bereid wezende de dood te lyden,

14 *April.* * Zie *boven bl.* 362.

Een valsche Munter word t' Enkhuizen ter dood gebragt.

Men zend om een Predikant die Fransch kan spreken, om den Misdadigen ter dood te bereiden.

Die zich zeer bereid toont.

met

met zulk een bly gelaat en gerustheid, dat een iegelyk, daar by geweest zynde, zich niet genoeg over zyn liestalligheid en vrolyk wezen konde verwonderen. 1673.

Alles word gereed gemaakt. 15 *April.*

Men zag al den toestel vaardig, en 't schavot geplaatst, met het aanbreken van den Saturdag, men hoorde de trommels roeren, die ten tien uren de vyf vendels op haar posten bragten; te weten, de Hopluiden Timmerman op de Beulingpyp, een gedeelte van hem by 't Kruidhuis; Uil op 't Noordend van de Breedestraat, Lakeman op de Zuidhut, Morgenstern by de Berndesteiger, en de Dragonders te paard voor de Hanepoot. Ten elf uren werd zyn vonnis gelezen in 't Fransch en Nederduitsch, dat hy met de koorde gestraft zoude werden, dat 'er de dood na volgde, en opgehangen buiten de Stad, den vogelen tot een roof (als hy dit hoorde, ontstelde hy zich buiten maten, want hy had van te voren van der Meer gebeden, of die den Gerechte beliefde uit zyne name te smeken, dat hy mogte begraven worde, en 't antwoord was, dat het niet konde wezen; doch men had hem dat niet gezegd) en zyne goederen verbeurt. La Fleur, zyn makker, had het aanteschouwen en wierd gebannen. Hy dan verzelt met Do. Hartman, die 't gebed in 't Duitsch zoude doen, Do. van der Meer en Verstraten, die 't binnen in 't Fransch had gedaan, op 't schavot komende, vervoegde zich naar de zich zeer stilhoudende menigte, welke hy in 't Fransch aansprak; ontrent op deze wyze: Gy alle die de Fransche taal verstaat tot u zal ik spreken, of het noch eenige vrugt of waarschouwinge konde verschaffen: Ik ben een eerlyk mans zoon geboren en heb nooit eenige schelmstukken gepleegt, maar door quaad gezelschap verleid zynde voornamentlyk van eenen la Roche, heb ik my tot deze vuile misdaad begeven, om welken alleen ik nu moet lyden, derhalven verlaat het quaad gezelschap, en wykt af van den bozen, en zo zult gy bevryd zyn van de handen der Rechters. Ongetwyffeld zou hy zyne redenen vervolgt hebben, had hem de Scherpregter niet nu en dan by den strop getrokken, die hem de spraak wat belettede, ende hem dwong af te breken. Zy alle dan begaven zich op de knien en Hart-

Het vonnis word gelezen.

Zyn makker word gebannen.

De Misdadige koomt op Schavot, en doet een deftige aanspaak aan het volk.

1673.

Zyn dood.

man hief een kort doch deftig gebed aan: en 't zelve geeindigt zynde, klom de patient de ladder op, daar hy op 't aanmanen van zynen aanschouwer en makker, *Onze Vader* begon te bidden, als wanneer hy 'er afgestoten werd. 's Namiddags wierd hy buiten aan een nieuwe galg gehangen. Dit was het

Zyn afkomst en hoedanigheden.

einde van Jean de l' Orange uit die Stad afkomstig en geboren in het Dauphinaat, oud vier en twintig jaren, groot van persoon, en van eerlyke ouders, hebbende zyn vader een wynkoper geweest; van jongs had hy den oorlog gevolgt, en met Duc de Beaufort in Candia geweest, aldaar een wonde in de wang ontfangen, en was nu in Staten dienst. Hy was zeer welsprekende, minlyk, goed van verstand, en Roomsgezind, doch niet bitter, en stierf, zeide men, op de gronden der Gereformeerde Religie, daar hy rechtzinnig

Zyn afscheid van zyn makker.

van konde spreken. Daags voor zyn sterven verzocht hy om zyn makker La Fleur noch ééns te spreken, van denwelken hy vergiffenis verzocht, dat hy hem wegens handdadigheid aan 't gieten valschelyk beschuldigt had, met een roemer wyn en zo eene hertbrekende taal, verzelt met smekingen, beleeftheid, kussingen, en een doorstaand gelaat, dat het de tranen uit de oogen van La Fleur, den Opperschout, Do. Ruiter, en anderen trok; zodanig datze alle niet een woord konden spreken. Zy vergaven malkanderen, en scheide La Fleur wenende, maar l' Orange wist van geen verandering, en zo 't in alles bleek, kon nooit iemand den dood te lyden meer getroost wezen.

De Graaf van Waldek monstert het Krygsvolk.
* 19 *April.*
† *Reveu.*
Aantek. van M. Mul.
Uit een Aantek.
Moeijelykheden met de soldaten.
26 *April.*
Aantek. van M. Mul.

Vier dagen daarna * bragt het de Graaf van Waldek hier aan, en deed een algemene monstering † van 't Krygsvolk dat in deze Stad was, 't welk achter de Ossescburen, ten dien einde geschaart stond, in het gezigte van duizenden van menschen: dit gedaan zynde vertrok hy aanstonds. Hy had dien zelven dag ook te Hoorn gemonstert drie compagnien ruiters en zes compagnien voetvolk, die aldaar, onder den Oversten Stokheim in garnizoen lagen. Wanneer de soldaten te Enkhuizen monsterden, ontstond 'er eenige moeijelykheid met de zelve, en geraakte het Vendel A en H, als de naaste zynde, in de wapenen, doch wierd door

den Here Schram besliſt. Daags te voren hadden de ruiters 1673.
binnen Hoorn ook grote moetwil tegen de matrozen, die *Uit een Aantek.*
ter zee dienen zouden, bedreven, waardoor zy ſamen handgemeen raakten en een gevaarlyke opſchudding in die Stad veroorzaakten. Den laatſten van April wierd 'er te Enkhuizen Vroedſchap en Krygsraad gehouden om ſervies gelden voor de ſoldaten van de burgers te halen. 's Avonds den eerſten van Mei wilden de kapergaſten 't huis van Sybrand Jacobſz. Bergerboot plonderen. doch wierd zulks door Jan ten Broeke, die de wacht had, belet. Den volgenden dag quam 'er een opbods-brief van zyn Hoogheid voor de ſoldaten, die weinige dagen daar na vertrokken, zynde ten dien einde beſlag op de ſchepen gelegt. Ter zelver tyd vertrokken ook van Hoorn dertien of veertien compagnien voetvolk onder den overſte-Stokheim naar Weeſp en Muiden, van waar het krygsvolk naar Vriesland was gezonden. Weinige dagen daar na * vertrokken ook van Hoorn in ſchepen (die ten dien einde waren in beſlag genomen, en van Amſterdam gezonden) twe honderd dragonders, welke in dezen winter van nieuw jaar af, in de dorpen van Weſtvriesland by de boeren hadden in quartier gelegen. Zy wierden naar de Vrieſche kuſt gevoert, daar de onzen veel volk van noden hadden, om die Provincie tegen de Franſchen en de troupen van den Biſſchop van Munſter wel te beſchermen en te bewaren. Niet lang na het vertrek der krygslieden begonnen de burgers te Enkhuizen weêr met één vendel tevens te waken. Ook hadden de Heren Burgemeeſteren een opbods-brief voor drie vendelen van hunne ſchutters ontfangen; die in gevolge van dien den negentienden dier maand, in zeven ligters naar Amſterdam vertrokken, en vervolgens naar Weeſp. Dien zelfden dag vertrokken van Hoorn in negen ſchepen drie vendelen burgerſchutters, onder het bevel van den Heer Mr. Adriaan van Bredehof, Hoogſchout dier Stad als Colonel, en de Kapiteinen Mr. Jacob Keizer, Jelmer Hinlopen en Evert Klomp. Zy wierden eerſt gebragt te Amſterdam, van waar zy naar Muiden wierden gezonden, om aldaar in bezettingen te leggen.

De Kapergaſten willen een huis plonderen.

Aantek. van M. Mul.

Soldaten vertrekken van Enkhuizen.

Ook van Hoorn.

* 15 *Mei.*
Uit een Aantek.

10 *Mei.*

Een opbods-brief voor de burgers.

Aantek. van M. Mul.

Die naar Weeſp en Muiden vertrekken.

Uit een Aantek.

1673. gen. Ter zelver tyd vertrokken ook van Hoorn, in verscheide schepen twe compagnien ruiters, naar Nieuwersluis, om dien post tegen de Franschen te helpen bewaren. Midlerwyle wierden de borstweringen om de Stad Enkhuizen, door stads-arbeiders zeer verbetert. Den negenentwintigsten van die zelve maand quamen hier weêr vier vaandels voetvolk, zonder zydgeweer en voorzien met klugtige en ongewone furketstokken: dan deze ontfingen weinig dagen daarna * een opbods-brief om naar elders te vertrekken.

De borstwering der Stad word verbetert.

Eenig voetvolk koomt in de Stad.

* 8 *Juny.*

Ondertusschen wendde men alle vlyt aan om 's Lands vloot ten spoedigste te doen uitlopen. Men had te dezer tyd een toeleg van etlyke schepen met ballast zwaar geladen, in de riviere van Londen te doen zinken, om waar het mogelyk die te stoppen en onbruikbaar te maken. Ten dien einde waren bedektelyk acht zinkschepen gereed gemaakt, en alrede naar Texel gezonden, en men had de toerusting daarom te sterker voortgedreven: want had deze aanslag willen gelukken, men zou gansch Engeland, zonder zeeslag of bloedstorting, in verlegentheid gebragt hebben. Den negenden van Mei geraakte de Ruiter met 11. schepen van oorlog, 4. fregatten, 4. branders, 2. snaauwen, en 4. galjoots, van het Collegie ter Admiraliteit te Rotterdam, benevens 4. oorlogschepen van 't Noorderquartier, uit het Goereêsche gat en de Maas, behouden in zee. Ontrent den zelven tyd waren de gerede schepen van 's Lands vloot met de zinkschepen, onder de Schoutenbynacht de Haan en David Vlug, uit Texel in zee gestoken; te weten, 16. oorlogschepen, 10. van Amsterdam en 6. uit het Noorderquartier, 8. fregatten, 12. branders en één waterschip van Amsterdam, 2. branders uit het Noorderquartier, en noch 8. zinkschepen, t'zamen 47. schepen. Deze quamen den volgenden dag by de schepen, die onder den L. Admiraal de Ruiter, uit de Maas gelopen waren, bestaande deze vloot nu in 72. zeilen. De Bevelhebbers en schepen, die uit het Noorderquartier zich by deze vloot bevonden, waren de volgende: David Vlug van Enkhuizen, voerende het schip 't Wapen van Enkhuizen met 72. stukken, en de Kapiteinen Pieter Kersse-

Toeleg om schepen in de riviere van Londen te doen zinken.

Brand Het Leven van de Ruiter, bl. 775-782. Holl Merc. bl. 72. Verw. Europa II. Deel, bl. 152.

Kersseboom, Cornelis de Boer, Pieter Bakker, Klaas Wynbergen, Hendrik Visscher, Jan Hek, Jan Dik, Jan Muys, en Jakob Roos, meest alle burgers van Hoorn en Enkhuizen, voerende de schepen, 't Wapen van Nassau met 58. 't Wapen van Holland met 44. Jupiter met 44. de Kaleb met 46. 't Wapen van Medenblik met 44. Westvriesland met 80. d' Eenhoorn met 70. Justina van Nassau met 66. en het Noorderquartier met 60. stukken, benevens de Commandeurs der twe branders, Hendrik Munt en Pieter Bokkes. Men besloot naar de riviere van Londen over te steken, en aldaar de schepen te doen zinken; men zond de Schoutenbynacht van Nes en Vlug, met zes fregatten, zes branders, twe snauwen, en zeven galjoots, nevens de acht zinkschepen naar de Middelgronden, om die te doen zinken ter plaatsen hen by geschrift aangewezen; dan de Engelschen, waarschynelyk van dezen toeleg bewust, lagen daar met in de dertig schepen; waarom men goed vond met de gemelde zinkschepen onverrichter zaken te rug te keren. 1673.

Daarna wierd 's Lands vloot noch met verscheide grote schepen en fregatten versterkt, waar onder noch vier uit het Noorderquartier: te weten, de Viceadmiraal Volkert Schram voerende de Pacificatie met 80. stukken, en de Kapiteinen Jan Krook, Klaas Valehen, en Maarten de Boer, voerende de schepen Alkmaar met 64, de Prins met 64, en Gelderland met 60 stukken, benevens een brander gevoert door den Commandeur Harmen Dirkszoon de Boer. Na deze versterking bestond 's Lands vloot, die in drie esquadres verdeelt wierd, in 52. schepen van oorlog, 12. fregatten, 14. advysjagten, en 25. branders, in alles ontrent honderd zeilen. Onder de veertien oorlogschepen van het Noorderquartier waren 'er zeven, die in de Stad Enkhuizen waren uitgerust. Uit Zeeland had men slechts drie of vier schepen, en uit Vriesland, Stad en Lande, niet één schip onder de vlag, ook ontbraken van Amsterdam en Rotterdam noch verscheide schepen. De Engelsche en Fransche vloten waren nu met elkanderen vereenigt, en overtroffen de Nederlandsche, die men in vergelyking van dezelve een *kleen*

's Lands vloot word met verscheide oorlogschepen versterkt.

G. Brand's Leven van de Ruiter, bl. 784. 788. 794. 795. 799.

Vergelyking tusschen de Nederlandsche en de Engelschen en Franschen vloten.

1673. *Hoopken* noemde, verre in getal en grote van schepen. Zy besloegen de zee zo verre als men zien kon. Men telde ontrent honderd en wat min dan vyftig zeilen, en daar onder tusschen de tachtig en tnegentig grote schepen en fregatten van oorlog.

Het eerste zeegevecht ontrent Schoneveld.

Zie *G. Brand het Leven van de Ruiter*, *bl.* 798 - 809. *Vervolg van 't Verw. Europa*, *bl.* 331 - 353. *Sylvius bl.* 607 - 612. *J. Le Clerc III. Deel*, *bl.* 478 - 480.

V. Schram, D. Vlug en andere bevelhebbers sneuvelen.

Uit een Aant. van M. Mul.

G. Brandt als boven, *bl.* 804.

Dapperheid van P. Bakker. *Blad.* 803.

Den zevenden van Junius, op den maandelyken biddag, en juist den zelven dag op welken men in 't verleden jaar de vyanden in Souwlsbaay aantastte, raakten beide de vloten ontrent Schoneveld by West-kappel aan elkander. 't Gevecht begon ontrent ten één uur namiddag, en daar wierd aan wederzyden hevig gevochten tot ontrent tien uren in den avond, wanneer de duisternis der nacht, want het was donkie maan, den stryd eindigde, en de Engelschen en Franschen in stilheid afweken. Verscheide dappere Bevelhebbers lieten hier kloekmoedig 't leven. De Viceadmiraal Schram en de Schoutbynacht Vlug, beide van Enkhuizen en hunnen plicht loffelyk betrachtende, d'eerste onder het esquadre van den L. Admiraal Tromp, en d'andre onder 't esquadre van den L. Admiraal Bankert, stierven op het bedde van eere aan hunne wonden; ook was de Kapitein Jakob van Bergen gesneuvelt. De Kapiteinen Cornelis de Boer van Enkhuizen, Hendrik Titus van Nassau, en Mattheus Meegang waren zwaarlyk gequetst, inzonderheid de Boer, die daarna op Vrydag den zestienden dier maand aan zyne wonde te Rotterdam overleed. Dus verloor de Stad Enkhuizen in dezen victorieusen zeeslag drie van hare dappere Zeehelden. Men zeide ook in 't eerst dat de Kapiteinen Pieter Bakker en Maarten de Boer, ook beide Enkhuizers, insgelyks gebleven waren: doch daarna verstond men dat ze beiden leefden. Pieter Bakker, voerende het schip Jupiter, wierd 's namiddags van de vloot afgesneden, en d' Engelschen zonden een brander op hem af. Hy gaf last dat eenige matrozen in de boot zouden vallen, om den brander af te weren. Doch daar begaf zich zo veel volks in de boot, dat pas de helft van 't scheeps volk binnen boord bleef: 't welk d' Engelschen ziende leiden hem aan boord, vermeesterden het schip, en hielden 't ontrent twe uren in; tot dat Bakker,

IMPAVIDUM FERIUNT RUINÆ

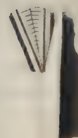
VOLKHARD SCHRAM, VICE-ADMIRAAL VAN HOLLAND EN WEST-VRIESLAND, ONDER DEN ZEE-RAAD VAN WEST-VRIESLAND EN 'T NOORDERQVARTIER.

Dit Aanſight maakte een ſchrik in geele Indianen,
En braght een kille koorts in 't herte der Maranen:
Colomba tuighd ſyn moed; de Faam, met open keel,
Baſuind den loff van **Schram** *in 's Weerelds ander deel.*
Europe kend hem ook: de fiere Engelander
Doeld met ſyn moord-ſchut meer op hem als op een ander.

't Sa, vuld my, ſeide Jork, 't kanon ſyn kôp're keel,
En treft, in **Schram**, *den arm van Hollands Noorder deel.*
Maar 't miſt u, Engeland, schoon ghy ſyn arm kond raken,
Ghy kond de minſte wond niet in syn herte maken;
De moed blyft ongekreukt ten dienſt van 't Vaderland,
Al valt het lyff, de deughd en word nooit overmand.

H. vander Meer

I. Veenhuyſen ad vivum delin: et sculp. — C. vanden Hoef Exc:

ker, gewaar wordende dat de vyanden in 't gevecht te kort schoten, 't schip weêr overweldigden en by 's Lands vloot bragt. De Nederlanders verloren in dezen slag maar drie of vier branders, en niet één schip. d' Engelschen en Franschen hebben daar en tegen negen of tien branders en ten minsten drie of vier grote schepen verloren. Eenige melden dat aan de zyde der Engelschen vyf Kapiteinen waren gebleven, en aan de zyde der Franschen vele vrywillige Edelen. 't Getal der andere doden wierd zeer geheim gehouden. Drie dagen na het gevecht stelde de L. Admiraal de Ruiter, die in dezen zeeslag een onsterffelyken lof had behaalt, by maniere van voorraad, den Schoutbynacht de Haan in plaatse van den Viceadmiraal Schram, en Jan Hek, oudste Kapitein onder het Collegie van Westvriesland en 't Noorderquartier, gaf hy het gebied over de schepen en vaartuigen van dat Collegie. In plaatse van Cornelis de Boer, die het schip genoemt het Wapen van Holland gevoerd had, wierd Matthys Dirkszoon Pyl, eerste Luitenant op het zelve schip, tot Commandeur gestelt. Men verstond ook, dat Kapitein Jan Dik, niet tegenstaande hy een van de jongste Kapiteinen uit het Noorderquartier was, de vlagge als Schoutbynacht in plaatse van Vlug zoude opzetten, terwyl hy daar toe uit dat Quartier de bequaamste wierd geoordeelt. Midlerwyl was de tyding van 't zeegevecht in 't Vaderland gekomen, en verwekte veel blydschap onder de Regenten en ingezetenen. Den twaalfden dier maand ontfing men te Enkhuizen de tyding van de dood van den Viceadmiraal Volkert Schram en den Schoutbynacht David Vlug, welker lyken in de gemelde Stad wierden gebragt, om aldaar begraven te worden.

1673.

't Verlies der Engelschen en Franschen.

De Ruiter stelt bevelhebbers aan in plaatse der gesneuvelden.

De lyken van Schram en Vlug komen t' Enkhuizen. *Aantek. van M. Mul.*

's Lands vloot onderwylen op Schoneveld voor de Zeeuwsche kust weêr in staat gebragt zynde om tegen den vyand te konnen aangaan, besloot men dien zelf aan te tasten; gelyk den veertienden, zeven dagen na den eersten zeeslag, geschiedde. 't Gevecht begon na den middag ten vier uren, en duurde met grote hevigheid tot laat in den donkeren, wykende de Franschen en Engelsche al vechtende naar de re-

De twede zeeslag. Zie *G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 814. 818. *Vervolg van 't Verw. Europa, bl.* 353-364.

1673. revier van Londen, en men vernam den volgenden dag, dat ze de zee verlatende de gemelde reviere waren ingelopen. Dus eindigde de twede zeeslag in dezen zomer gevochten, tot merkelyke eere en nut van den Nederlandschen Staat. De Nederlanders verloren in dezen stryd geen schepen: en hoewel ze maar één vyandlyk schip hadden zien verbranden, en 'er alleen twe, zo men sprak, gezonken waren, hunne overwinning bestond in groter zaken, die 't bevochte voordeel aan de gansche wereld ten toon stelden. Zy hadden de twe Koninglyke vloten, ongelyk sterker dan de hunne, die zeven dagen te voren op hun afquamen, nu zelf op de Zeeuwsche kust aangetast, en als die het gevecht zochten te myden, vervolgt, achterhaalt, veel afbreuks gedaan, en uit der zee geslagen. Daar en tegen bleven de Nederlanders in zee, zonder binnen te lopen, en zy begaven zich weêr op hunne oude post, op Schoneveld, om van daar op de vyandelyke bewegingen te letten, en den Staat tegen hunne aanslagen te bewaken. Het getal der doden en gequesten ter ter wederzyden word niet gemelt; doch het is zeker dat de Engelschen en Franschen, fel gehavent, op de rivier van Londen zyn gekomen, en, volgens hunne eigene bekentenis, in beide de leste zeeslagen, ontrent drie duizend doden en gequetsten hadden bekomen.

Waarby de Nederlanders veel eer en voordeel behalen.

Op Donderdag den vyftienden van Junius vertrokken in zeven ligters drie vendels schutters van Enkhuizen, onder de Kapiteinen Frans Krytman, Volkert Westwoude, en Lucas Timmerman, na dat ze alle voor het Stadhuis gemonstert waren, om hunne medeburgers, die te Weesp in bezetting lagen, af te lossen. De verloste quamen den volgenden dag, na het sluiten van de poort voor Enkhuizen: zy wierden binnen gelaten, trokken voor het Stadhuis, daar ze hun geweer afschoten, en keerden vervolgens een iegelyk naar zyne wyk. Ook zyn den zestienden drie vaandelen schutters van Hoorn naar Muiden vertrokken, onder bevel van den Here Burgemeester Joan Blokker, en de Kapiteinen Mr. Jacob van Sander, Mr. Wormer van Schoonen, en Dirk Passer, om de drie vendelen hunner medeburgers, die

Drie vendels schutters gaan naar Weesp, en anderen komen t' huis.
Aantek. van M. Mul.

Ook drie vendels van Hoorn naar Muiden.
Uit een Aantek.

die nu, zo wel als die van Enkhuizen, volgens ordre van zyn Hoogheid, vier weken hadden uitgeweeſt, af te loſſen, komende de verloſten den zeventienden in den nacht te Hoorn. Niet lang daar na * zyn ook van die zelve Stad te ſcheep gegaan vier honderd landzaten uit vele dorpen in deze geweſten, om de burgers, die binnen Weeſp en Muiden lagen, te verſterken. Den éénentwintigſten dier maand wierd het lyk van den dapperen Kapitein Cornelis de Boer, die, gelyk verhaalt is, den zevenden van Junius, in den zeeſlag zwaarlyk gequetſt, en daar na aan zyne wonde binnen Rotterdam overleden was, te Enkhuizen, onder den toevloed van eene menigte van menſchen, begraven. Den volgenden dag wierd ook aldaar plegtig ter aarde gebragt het lyk van den manhaften Viceadmiraal Volkert Schram, die in dat zelfde zeegevecht was geſneuvelt. Het burger-vendel A. trok voor af. Daarna volgden de genen, welke de ſporen, handſchoenen, degen, en het wapen droegen Vervolgens gingen achter het lyk de naaſte vrienden, de Heren van 't Collegie ter Admiraliteit, met Hellebaardiers, als mede de Heren Regenten der Stad, en ontrent de vierhonderd menſchen. Men gaf na de begraafnis vier tonnen bier aan het volk ten beſten: en de Dichter H. van der Meer maakte naderhand op het afbeeddſel van dezen onverſaagden Zeeheld het volgende byſchrift:

1673.

Die door 400 landzaten worden verſterkt.

* 21. *Juny.*

De lyken van C. de Boer, V. *Schram*, en D. Vlug worden te Enkhuizen begraven.

Aantek. van M. Mul.

Dit Aanſight maakte een ſchrik in geele Indianen,
En braght een kille koorts in 't herte der Maranen:
Colomba tuighd ſyn moed; de Faam met open keel,
Baſuind den loff van SCHRAM in 's Weerelds ander deel.
Europe kend hem ook: de fiere Engelander
Doeld met ſyn moord-ſchut meer op hem als op een ander.
't Sa, vuld my, ſeide Jork, 't kanon ſyn kop're keel,
En treft, in SCHRAM, den arm van Hollands Noorder-deel,
Maar 't miſt u, Engeland, ſchoon ghy ſyn arm kond raken,
Gy kond de minſte wond niet in ſyn herte maken;
De moed blyft ongekreukt ten dienſt van 't Vaderland,
Al valt het lyff, de deughd en word nooit overmand.

1673. Daags daar aan, den drieentwintigsten der zelve maand, wierd insgelyk het lyk van den kloekmoedige Schoutbynacht, David Vlug, die mede in dien zelven zeestryd, het leven, ten dienste van het Vaderland, op het bedde van eere glorieuslyk had opgeoffert, binnen Enkhuizen, met grote stacy, en op dezelfde wyze als dat van Schram ten grave gedragen: trekkende het burger-vendel K. voor aan. Dusdanig was het einde van deze drie dappere Enkhuizer Zeehelden, die zich in verscheide togten en vermaarde zeeslagen, wegens hun voorzichtig beleid en onversaagde kloekmoedigheid, eenen groten naam en een' onsterffelyken roem hadden verworven: waarom hun dood by hunne medeburgeren en andere liefhebbers van het Vaderland, in deze droevige en gevaarlyke omstandigheden, zeer wierd betreurt.

Dank- en bededag in de vereenigde Nederlanden.

De gewoonlyke bededag, die den eersten Woensdag in de maand, op den vyfden van Julius, moest gehouden worden, wierd nu door de Heren Staten verandert in een dank- en bededag, wegens de twe leste zeeslagen. De Heren Staten zeiden in de uitschryving, „ dat het God belieft had, uit
„ zyne oneindige goedertierenheid en vaderlyke barmhertig-
„ heid, den Staat dezer Landen in de tegenwoordige bekom-
„ merlyke en gevaarlyke gesteltenisse van tyden en zaken, te-
„ gens het gevoelen en de gedachten van alle hunne vyanden,
„ te begenadigen met baarblykelyke hulpe en zonderlinge
„ voordelen, in beide de jongst voorgevallene gevechten en
„ zeeslagen, tegens de t' samengevoegde vloten van de mag-
„ tige Koningen van Vrankryk en Grootbritanje ". Derhalven bevalen de Heren Staten, God over die hulpe van ganscher herten te danken, en vieriglyk te bidden om zynen verderen zegen over 's Lands vloot, en om voorspoed van de wapenen van den Staat te Lande, en verders om een heilzame vrede.

Mastricht word door de Franschen belegert en ingenomen.

Zie *Vervolg van 't Verw. Europa bl.* 267. 273.278-320.

De Koning van Vrankryk had sedert den zesden van Junius Mastricht belegert, en liet die Stad hard aantasten; doch zy wierd door den Heer Fariaux dapper verdedigt. Hier meende men zou de vyand den gehelen zomer werk hebben, en men was blyde dat hy op die sterke Stad was aangevallen; dan het viel geheel anders uit: want alhoe-

hoewel de Franſchen daar voor veel volk verloren, waar onder velen van hogen rang; zo wierden zy nochtans den eerſten van Julius by verdrag daar van meeſter. Zo ras die tyding hier te land onder de vyanden quam, ſchoten zy, den derden dier maand, in den voornacht, aan alle kanten victorie, zo uit het kanon als uit veel duizenden muſquetten, 't geen zulk een yſſelyk gedruis en gedreun in de lucht verwekte, dat de ingezetenen van dit Noorderquartier, niet wetende wat dit beduidde, daar over met grote vreze wierden bevangen, denkende dat de vyand nu in deze geweſten hier of daar een landing zou ondernemen, te meer om dat al 't krygsvolk thans van hier naar andere plaatſen was getrokken. Duizenden van menſchen zag men uit de ſteden en dorpen langs de ganſche kuſt by een vergaderen, en men was dien gehelen nacht in alarm en beweginge; dan deze vreze en ontroeringe verminderden, toen men den volgenden dag de ware reden van dat ſchrikkelyk geſchiet vernam.

1673.

Grote ontſteltenis in deze Landen. *Uit een Aantek.*

De Wethouderen van Enkhuizen verzuimden te dezer tyd niet hunne burgeren in den wapenhandel te doen oeffenen, en hadden ten dien einde niet alleen Drilmeeſters aangeſtelt, om hen te leren het ſchiet-geweer te behandelen, maar ſtelden nu ook Adriaan Knopemaker aan tot Schermmeeſter, om hen ook met het zyd-geweer te leren omgaan. Zy zochten echter hunne burgeren, zo veel mogelyk was, te verſchonen, wierven om dies wille eenige Waardgelders, waar over zy Joris Vos tot Hopman verkoren. Hopman Jan ten Broke was thans alleen met 175. Enkhuizer ſchutters uit, en lag binnen Weeſp in bezetting. De Staten van Holland hadden beſloten, dat men de helft waardgelders en de helft ſchutters zou uitzenden. Het aannemen der waardgelders had binnen Enkhuizen goeden toeloop. Dies wierden 'er van hen eenigen met twintig ſloepjes gezonden naar Weeſp, daar zesenzeſtig ſchutters wierden uitgeloot, welke den veertienden van Julius met den Burgemeeſter Sybrand Buiskes weêr te Enkhuizen quamen; gaande de Burgemeeſter Buiskes den tweëntwintigſten dier maand weêr derwaards. Die van Hoorn hadden ter zelver tyd ook eenige waardgelders

Een Schermmeeſter word te Enkhuizen aangeſtelt.

Eenige Waardgelders aangenomen om de burgers te verſchonen. *Aantek. van M. Mul.*

De Waardgelders worden naar Weeſp en Muiden gezonden.

10. *July.*

Uit een Aantek.

1673. ders aangenomen, van welke twe compagnien naar Muiden
* 13. *July.* trokken *, om hunne burgers, aldaar in bezettinge leggen-
† 14. *July.* de, te verloſſen. Deze t' huis komende †, wierden velen van hen door de ſoldateziekte, gelyk men ze noemde, aangetaſt, waar aan wel veertig van hen zyn geſturven: want de ganſche ſtad Muiden was door de grote menigte van volk, waar mede dezelve vervult was, van de lucht dier ziekte beſmet.

Een aanſlag van de onzen op Zwartſluis miſlukt.

Holl. Merc. XXIV. Deel, bl. 114. 115 *Sylvius bl.* 636. 637. *Vervolg van Valkenier Verw. Europa bl.* 386-391.

Prins Maurits had te dezer tyd een' aanſlag op Zwartſluis voorgenomen, dien hy den twintigſten van Julius zocht ter uitvoer te brengen. Ten dien einde had hy eenige troupen, zo bedektelyk als geſchieden konde, zo te lande als te water doen naderen: dan de Vyand hier van de lucht gekregen hebbende liet 's nachts op den toren van Zwartſluis verſcheide vuurtekenen maken, waar op die van Haſſelt, en voorts die van Zwol en Kampen zulks van gelyken deden. De troupen van Prins Maurits quamen alle ter gezetter tyd met het krieken van den dag ter beſtemder plaatſen; men voerde dezelve op verſcheide plaatſen te gelyk aan om die Veſting aan te taſten en te overweldigen. De Heer Lobs Admiraal van de Zuiderzee was met zyne onder zich hebbende Uitleggers en Tjalken in het Zwarte-water, aanbrengende twe bateryen op vlotſchuiten dicht onder het Kanon van de Schans, waar op de Vyand zeer hevig kanoneerde, en zy denzelven ook niet ſchuldig bleven. Doch men vond de Veſting ſterker dan men bericht was, en de Vyand zeer wel op zyn hoede; daarenboven quamen de Vyandelyke troupen, ontrent drie duizend ſterk, van Kampen en Zwol naderen, die de onzen 's morgens tuſſchen vier en vyf uren zo hevig aantaſtten, dat ze genoodzaakt waren, na een kloekmoedige tegenweêr, voor de overmagt te wyken, en, met achterlating van ontrent honderd en vyftig Soldaten, zo doden als gevangenen, in goede orde af te trekken en zich in de ſchepen te begeven: ook quamen eenige van de gevlugten te land door andere wegen, en de meeſten van onze troupen noch dien zelven avond binnen Blokziel te rugge. Dus liep deze aanſlag, die anders zeer wel beleid was, door dit onverwacht vroeg en ſterk ſecours

cours der Vyanden, vrugteloos te niet. In deze zelve maand wierd weêr één honderdste penning gevens geld geconsenteert, daar in men van alle Obligatien, Los en Lyfrenten, en Actien op de Oost- en West-Indische Maatschappyen, moest betalen. 1673. Een honderdste penning geligt. *Commelin Bes. van Amst. bl* 1214.

Midlerwyl genoot Holland ter zee geen kleine welvaart, wanneer de zilvervloot van Cadix, die eenigen tyd te Bergen in Noorwegen had gelegen (bestaande in vyf oorlogschepen met drie koopvaarders, onder den Commandeur Dirk Schey) in Julius behouden in het Vlie aanquam; wordende over de vier millioenen alleen aan zilver, behalven vele andere kostelyke koopmanschappen, waardig geschat. In dezelve maand quamen ook in 't Vlie gelukkig binnen in de dertig koopvaarders, komende uit de Oostzee, en eenige van Hamburg, met welke laatste ook eenig nieuw geworven volk voor dezen Staat overquam. Daarentegen is 'er weêr een vloot van wel twintig schepen, naar Moscovien, benevens eenige Spaansch- en Westindiesvaarders uitgelopen. Eenige weinige Kapers, die zonder verlof waren in zee gestoken, zyn ook met veel pryzen, daar toe vryheid verzocht en verkregen hebbende, in de havenen dezer Landen binnen gekomen. Welvaart van Holland ter zee. *L. Sylvius I. stuk bl.* 641.

Te dezer tyd quam 'er een onbekende gedrukte brief zonder naam te Enkhuizen: waar in de schryver onder anderen betuigde, dat hy een gebore Engelsman en Protestants van geloof was, God biddende voor den welstand zyner geloofsgenoten: dat hy uit dezen grond wierd bewogen, de grote voornemens van Engeland te openbaren, welke niet waren op Zeeland, maar op het Noorderdeel van Holland, en wel op Enkhuizen en Hoorn gemunt, als wetende dat 'er geen ketens voor de Zeegaten waren. Besluitende derhalven met eene vermaning, dat ze op alles doch goede acht geliefden te geven; te meer als hebbende een Stad vol Papisten, den vyand genegen, en Mennoniten, van wien geen hulp was te wachten. Hy voegde 'er by: *Ik verlange zeer naar den laatsten September.* Deze brief vond te meer geloof, om dat 'er d' aanschryving van hunne Ed. Groot Mog. nopende het dessein der Engelschen op volgde, welke Een onbekende brief koomt te Enkhuizen. *Aantek. van M. Mel.* Zie G. Brandt *'t Leven van de Ruiter, bl.* 838 839.

1673. des anderen daags de Gemeente wierd voorgelezen. Hier op wierden de ſtukken, rondom op de wallen en ſtadsveſten leggende, geboort, en wederom geladen: want zy waren afgeſchoten en hadden te luchten geſtaan

De vyandelyke vloten komen op onze kuſten.

L. Sylvius bl. 645. 646. *G. Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 844. 845.

Worden door eene ongewone ebbe belet te landen.

Niet lang daarna was alles in Holland in rep en roeren, toen men de vyandelyke vloten daar op de kuſt vernam. Den tweden van Auguſtus zag men ze in den laten avond voor de Maas, ja twe Engelſche kitzen quamen binnen de ondiepten in de Put: maar vermits het ſtil wierd, en dat ze hun gevolg niet by hen konden krygen, liepen ze met de ebbe weder uit. Hier uit kreeg men gedachten dat zy 't op den Briel gemunt hadden. Doch ſommigen verhalen, dat ze ook te dier tyd niet alleen door een ſchielyke miſt wierden belet, die hen alle het gezigt benam, maar ook door een ebbe, die etlyke uren langer duurde dan naar gewoonte. Dan anderen menen dat dit wonderlyk beletzel op andere tyden voorviel. Doch ik vinde geen reden waarom men niet zou konnen denken en ſtellen, dat zulks twemalen is voorgevallen, gelyk ſommige geſchiedſchryvers verhalen. Den volgenden dag, vernam men 's morgens vroeg de vyanden voor Scheveningen, zo na by de wal dat men hunne drie eſquadres bequamelyk kon onderkennen. Alle de Compagnien burgers van den Hage, en eenige van Delft, trokken naar 't ſtrand, met de landluiden der omleggende dorpen, tot ontrent twintig vaandelen voetvolks. Ook wierden in der yl achtien ſtukken geſchuts derwaarts gevoert. 's Namiddags quamen de vyanden voor Zandvoort en Wyk op zee, drie mylen van de wal. Hier, en in de zeedorpen hier ontrent vergaderde ook veel volks in de wapenen. Den vierden zag men de vyandelyke vloten voor Egmond, daar na voor Petten, en eindelyk voor de Helder en Texel. Zy quamen met hunne ligte fregatten en kitzen zo na aan 't ſtrand, dat ze daar op vele ſchoten deden, doch zonder eenige ſchade te doen, of iemant te quetſen. Zyn Hoogheid de Prins van Oranje, van de aankomſt der vyanden op de kuſten van Holland in 't leger te Raamsdonk verwittigt, begaf zich terſtond naar den Haag, en ſtelde overal ter beveiliging van de zeeſtranden de nodige ordres.

Zie *boven bl.* 320.

Wei-

Weinige dagen te voren * was Hopman ten Broeke met zyn Luitenant en zestig schutters van Weesp, daar hy in bezettinge had gelegen, t'Enkhuizen gekomen, latende in de eerstgemelde stad den Burgemeester Buiskes met den Vendrig, Sergeant, en tweënveertig schutters, die in 't begin van Augustus †, benevens de stoepjes, mede van Weesp te Enkhuizen te rugge quamen, wordende hunne plaatse vervult door de Waardgelders, welker getal nu byna vol was. Den vyfden dier maand vertrokken ontrent vier honderd boeren uit de vier dorpen by Enkhuizen gelegen, onder den Colonel Kools, om die genen af te lossen, welken één maand hadden uitgeweest. Den volgenden dag quamen te Hoorn drie schepen met Brandenburger soldaten, die door den Keurvorst waren afgedankt. Zy wierden kort daar na van meer anderen gevolgt, en verzochten by dezen Staat in dienst te worden aangenomen. Men nam ze terstond aan, en zond ze naar de Helder, om onze zeegaten en kusten tegen d'ondernemingen der vyandelyke vloten te verdedigen. Ter zelver tyd wierd de Heer Mr. Joan van Gent, Burgemeester van Enkhuizen, gecommitteert tot de vredehandeling, waar mede men thans te Keulen gezig was, doch die in 't volgende jaar zonder vrucht wierd afgebroken.

1673. * 29. *July.* Hopman ten Broeke koomt met eenige schutters t' huis. *Aantek. van M. Mul.* Ook de overigen. † *Den* 4. *en* 7. *Augusti.* 400. Boeren vertrekken om anderen af te lossen. Vele Brandenburgsche soldaten komen hier om dienst te nemen. *Uit een Aantek.* Burgemr. van Gent word gecommitteert tot de Vredehandeling.

's Lands vloot ondertusschen van het nodigen voorzien, en noch met twe schepen versterkt zynde, ging den zevenden van Augustus weêr t'zeil; en men besloot den twaalfden, dat men de vyanden hoe eer hoe liever behoorde te naderen, en aan te tasten, en, onder Gods zegen de kust dezer Landen te doen verlaten, en de zee alzo voor d'aankomende retourschepen vry en veilig te maken. Ten zelven dage is ter vergaderinge der Heren Staten van Holland, na dat in achting genomen was, hoe eerst daags tusschen de vyandelyke vloten en die van dezen Staat wel een zeegevecht zou mogen voorvallen, en dat den Staat aan den goeden uitslag van dien ten hoogsten gelegen lag, en d'overwinning alleenlyk hing aan Gods almagtige schikkinge, goedgevonden en verstaan: dat Burgemeesteren en Regeerders van de Steden der Provincie zoude aangeschreven worden,

's Lands vloot gaat t' zeil, om de vyanden aan te tasten. Zie G. *Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 846. *enz.* De Staten stellen byzondere bedestonden aan. 12 *Augusti.*

1673. ieder in de zyne zodanige ordre te ſtellen, dat de Predikanten aldaar zyne Goddelyke Majeſteit daar over zonder ophouden vieriglyk zouden bidden, en by alle gelegentheid van prediken hunne gebeden daar naar richten, en de gemeente daar toe vermanen, ook dagelyks byzondere bedeſtonden daar toe aanſtellen: en byzonderlyk mede ten zelven einde de gemeente zouden doen byeenkomen, zo wanneer door 't gehoor van ſchieten met kanon het voorzeide zegevecht zou mogen bekent worden. Den achtienden hield men ten dien einde te Enkhuizen de eerſte bedeſtond, 's avonds ten zes uren, in de Weſterkerk, om den Goddelyken zegen over 's Lands vloot enz. te erlangen. De Kerk was zo vol volks, dat men dergelyk by niemants geheugenis ooit gezien had. De menſchen ſtonden tot voorby de vierde pylaar op 't Choor, en in de portalen van de Kerk. Na dat men een Pſalm gezongen had, deed Do. Joannes Roldanus, na eene korte voorreden, het gebed, 't welk ontrent één uur lang was.

Uit een Aantek. van M. Mul.

De derde Zeeſlag ontrent Kykduin en de Helder.

Zie G. *Brandt 't Leven van de Ruiter, bl.* 857-863. *Verv. van 't Verw. Europa, bl.* 412 437. *Aantek. van M. Mul.*

Den éénentwintigſten van Auguſtus, geſchiedde de derde verſchrikkelyke, doch victorieuſe zeeſlag der Nederlanders tegen de Engelſche en Franſche vloten, ontrent Kykduin en de Helder. 't Gevecht begon 's morgens ten acht uren, de wind Zuidooſt zynde, als wanneer men te Enkhuizen het geſchut met gehele lagen zodanig hoorde donderen dat de glazen in de Stad dreunden en daverden. Dit duurde tot ontrent tien uuren, wanneer het ſchieten ſcheen af te nemen, en de vloten dieper in zee geraakten Straks op het horen van dit grouwzaam geſchiet wierden t' Enkhuizen de klokken geluid en in drie kerken yverige gebeden tot God uitgeſtort met groten toeloop van volk, zynde de ontſteltenis en verbaaſtheid uit elks aangezicht te lezen. 's Namiddags ten drie uren geſchiedde dit weêr in twe kerken.

Gebeden ten zyde van 't gevecht in Holland gedaan.

Uit een Aantek.

Ter zelver tyd wierden te ook Hoorn en in verſcheide andere Hollandſche ſteden, daar men hoorde dat de vloten aan malkanderen waren, openbare gebeden tot den Here uitgeboezemt Op het luiden der klokken liepen de kerken en vergaderplaatſen van alle gezindheden vol, en vele duizenden

van

van menschen smeekten, op de voorgang der leeraren, om genade, bystand en verlossing, ten besten van het Vaderland: met zo groot een beweegnis der gemoederen, en vurigheid van geest, als men noch nooit in eenigen nood onder de ingezetenen had bespeurt. Want elk hield dat aan dezen slag het gansche Vaderland hing, en dat men nu vocht om het uitheemsche juk t'ontgaan. Middelerwyl was het gevecht der wederzydsche vloten hevig en fel, en men sloeg etlyke malen door elkanderen heen. Hier gaven de Nederlanders de uiterste proeven van beleid en dapperheid, als of dit de leste stryd zou zyn, schietende met hun kanon zo ras als met musketten, driemaal tegens de vyanden ééns. De gansche zee stond in vuur en vlam, die, door den dikken rook, gelyk blixemstralen uit een donkre locht uitborst. Elk verging het horen en zien, door den rookdamp en 't gedonder van zo veel duizenden stukken geschuts, en 't balderen van zo groot een menigte van musketten als 'er gedurig vuur gaven. De kogels, bouten, schroot en splinters vlogen van alle zyden, met een ysselyk gekraak en geknars van al wat getroffen wierd. De zee wierd met dode lichamen bezaait, en het gekryt en gejammer der gequetsten en stervende, was om een stene hart tot tranen te bewegen. Dus beschryft een vermaard geschiedschryver dit schrikkelyke zeegevecht, 't geen tot ontrent 's avonds ten zeven uren duurde, wanneer de Engelschen naar hunne kust de wyk namen, en van de Nederlanders tot na zonnen ondergang gevolgt wierden.

1673.

De hevigheid van dezen stryd.

Zie *G. Brandt* als boven, *bl.* 861.

In dezen stryd sneuvelden van onze zyde de Viceadmiralen Jan de Liefde en Isaak Sweers, en de Kapiteinen Jan van Gelder de Ruiters behoud-zoon, David Sweerius, Hendrik Visscher en Dirk Jobsz. Kiela. De Kapitein Jan Dik was zwaarlyk in zyn been gequest, en de Kapitein Jan de Jong wierd aan zyn oog gewond. Wyders had men in 's Lands vloot weinig gequetsten en doden; daar wierd ook geen één schip vermist of verloren, maar men was vier of vyf branders quyt geraakt. Doch d' Engelsche vloot was zo reddeloos, dat ze genoodzaakt was de zee te verlaten. Ook was het getal der doden

't Verlies van wederzyde.

1673. en gequetsten aan hunne zyde ongelyk groter dan aan die der Nederlanders; doch de dood van den dapperen Admiraal Spragh, die jammerlyk verdronk, was hun smertelykste verlies. Men had ook één of twe van hunne grootste schepen zien zinken, en zes of zeven zien branden, zonder dat men wist of het branders of andere schepen waren; ook hield men dat ze ten minsten acht of tien branders hadden verloren. Den volgenden dag quam 's Lands vloot tusschen Texel en 't Vlie ten anker, daar zich te voren de vyanden hadden geposteert. Tot erkentenis van dezen zege besloten de Heren Staten *, dat d' aanstaande maandelyke bededag, den zesden van September, in een' dank-vast- en bededag zou verandert worden, in welks uitschryving zy opentlyk zeiden: „ Dat het God Almagtig had belieft, den Staat „ dezer Landen, in de tegenwoordige bekommerlyke en „ gevaarlyke gesteltenisse van tyden en zaken, in den jongst „ voorgevallen zeeslag, tegens de t' samengevoegde vloten, „ van de magtige Koningen van Vranryk en Grootbritanje, „ niet alleen met groot voordeel, maar ook met zegen en „ overwinninge te begenadigen: zulks dat de vyanden af- „ geweken zynde, daar door de zeegaten dezer Landen voor „ de verwacht wordende schepen vry en open waren gestelt. Voorts bevelende God ten gemelden dage van ganscher herten te danken, te loven en te pryzen, over de voorschreve victorie, zo wonderbaar aan ons gegeven, en om zynen verderen zegen over de wapenen van den Staat, tot herstelling van de vervallene zake, en ter verkryging van een vaste en gewenschte vrede, vieriglyk te bidden en te smeken. Dus betuigden de Heren Staten voor God en de menschen, door deze uitschryving, dat ze de gelukkige uitkomst van het leste zeegevecht Gode dank wisten.

Dankdag over d' overwinning van 's Lands vloot.

* 26. *August.*

Zyn Hoogheid met het leger van Geertruidenberg opgebroken zynde, quam den éénendertigsten van Augustus te Werkendam by Gorkum. Dit deed den Hertog van Luxenburg, uit vreze van overvallen te worden met het pit van der Fransche magt, uit het Sticht van Utrecht naar den kant van Thiel wyken. Dien dag en den voorgaanden nacht was

't Fransche Leger verlaat het Sticht van Utrecht.

Zie *Vervolg van 't Verw. Europa bl.* 482. *enz.*

was 't een vervaarlyk onweêr, niet alleen door grouwzame winden, maar ook door harde donderslagen, fellen blixem, zwaren hagel, en dichte slortregen. In Binnewyzend sloeg de donder in een huis bewesten de kerk, de deur in en boven ten dake weêr uit; het zelve brandde tot den grond toe af, zonder dat 'er iets van belang uit kon geborgen worden. Ook wierden vele glazen door de grote hagelstenen uitgeslagen. Verscheide schepen van 's Lands vloot leden by dezen zwaren storm ook veel schade aan ankers en kabels. Een galjoot met lyftogt spoelde twemaal van zyn ankers: een Noordhollands schip moest zyn grote mast kerven. Het schip van Waasdorp, gevoert door den Kapitein Engel de Ruiter, wierd ook driftig en liep groot gevaar van vergaan. De Schoutbynacht Bruinsveld verloor insgelyks zyn touwen, en moest het boven Westerbooms gat zetten. Daarna wierd 's Lands vloot meermalen door hard weêr en stormwinden aangetast, en verhindert, en eindelyk * genoodzaakt binnen de zeegaten dezer Landen te lopen, na dat ze in den voorleden zomer tot driemaal twe Koninglyke vyandelyke vloten gelukkig had bevochten, hare voornemens om te landen had verhindert, tot twemalen uit der zee geslagen, en altyd zee had gehouden, en na den lesten zeeslag noch ruim één maand tyds in zee was gebleven. Te dezer tyd quam in Holland de tyding, dat d' Engelschen drie Oostindische retourschepen, ontrent het Eiland van Sinte Helena, in d' Ethiopische zee, hadden verovert, en noch een ander retourschip was voorheen in d' Engelsche vloot vervallen.

1673. Zwaar onweêr. 30. en 31. *Augusti.* *Uit een Aantekening. M. Mul. G. Brandt 't Leven van de Ruiter*, *bl.* 871.

's Lands vloot koomt binnen. * 23. en 24. *Sept.* *Brandt* als boven *bl.* 872. 876. D' Engelschen veroveren vier Hol: Oost Ind: Retourschepen. *Vervolg van Verw. Europ. bl.* 521.

Ondertusschen belegerde zyn Hoogheid de stad Naarden, die men den achsten van September begon te beschieten, en de Franschen noodzaakte dezelve den twaalfden dier maand by verdrag over te geven. Dit veroveren van Naarden verschafte aan die van Amsterdam grote ruimte, en aan gansch Holland veel vreugde. Twe Compagnien Dragonders quamen den tienden dier maand van Harlingen t' Enkhuizen, en trokken door de Stad naar het leger van zyn Hoogheid: van wien de Wethouderen den vyftienden een' opbods-brief ontfingen voor vyf vendels Enkhuizer schutters

Naarden door den Prins verovert. *Sylvius bl.* 661. 662. *Verv. van 't Verw. Europa, bl.* 484-491-497.

Dragonders trekken door Enkhuizen.

1673. Een opbods brief voor vyf vendelen schutters. *Aantek. van M. Mul.*

ters. Na vele debatten in den Krygsraad, wierden vyf vendelen uitgelot, die gelast wierden den volgenden dag ten drie uren op de wyk te komen. Ieder had vryheid een man in zyn plaats te huren en zou evenwel de tien stuivers daags genieten, 't geen velen deden, en voor ieder man, die gehuurt wierd, tusschen de 14. en 24. stuivers daags gaven. Ter gestelder ure op de wyk gekomen, trokken ze alle voor 't Stadhuis. Dan de Heer Burgemeester van Gent den Prins voor Naarden gesproken hebbende, wierd dezen togt der schutteren, zo als ze gereed stonden om te vertrekken, door een' brief van zyn Hoogheid afgeschreven. Desnietemin trokken ze tusschen de twe poorten en beide de hoofden naar de schepen, daar hen deze reis wierd afgezegt, waar na elk naar zyn huis keerde. Donderdag den éénentwintigsten van September was 't een dankdag wegens het veroveren van Naarden. Men predikte toen te Enkhuizen in alle de drie kerken. 's Namiddags ten vier uren wierden alle de klokken één uur lang geluid, en alle het metale geschut op de wallen éénmaal afgeschoten, terwyl het schrikklyk waaide. In andere steden wierd ook het kanon gelost, en 's avonds heerlyk geviert. Te dezer tyd wierd de Staat noch gesterkt door een verbond met den Keizer, Lotharingen en Spanje, waar uit men zich veel goeds beloofde.

Doch zulks word weêr afgeschreven.

Dankdag wegens het veroveren van Naarden.

Verbonden met verscheide Mogentheden.

D'Opperhoofden der vloten worden in den Haag wel onthaalt en loflyk vereert.

* 30. Septemb. *Holl. Merc. XXIV. Deel, bl 200 L. Sylvius I. Deel, bl. 673. 674. Vervolg van 't Verw Europa bl. 525. 526 G. het Leven van de Ruiter, bl.* 876-879.

Na dat 's Lands vloot nu alom in de havenen dezer Landen was binnen gekomen, quamen derzelver Opperbevelhebbers in 's Gravenhage, daar ze om hunne loffelyke diensten van vele Groten zeer wel wierden onthaalt. De Staten van Holland besloten toen *, om deze hunne diensten te belonen, ieder met een Obligatie te vereeren, als den L. Admiraal de Ruiter met een van zes duizend, de L. Admiralen Tromp en van Nes ieder een van vier duizend gulden, en d' andere Opperhoofden naar gerade, voor een gedachtenis: in welke Obligatien vele loffelyke uitdrukkingen stonden, als dat dit maar eene geringe vergelding was voor hunne ongemene grote diensten, nu aan den Landen gedaan, en dat dezelve diensten, om de ongelegentheden des Lands, nu niet naar verdiensten konden worden vergolden, enz.

De

De weduwen en erfgenamen van de Viceadmiralen, de Liefde, Sweers en Schram, ontfingen ieder een rentebrief van twe duizend guldens, en de weduwe en erfgenamen van den Schoutbynacht Vlug mede een rentebrief van duizend gulden. Zyn Hoogheid maakte te dezer tyd * den Schoutbynacht de Haan tot Viceadmiraal in plaatse van den Heere Sweers, en Jonker Engel de Ruiter tot Schoutbynacht in 't Collegie ter Admiraliteit van Amsterdam: ook verkoor zyn Hoogheid den Heer Willem Bastiaanszoon tot L. Admiraal, en Thomas Vlug van Enkhuizen, broeder van den Schoutbynacht David Vlug, tot Viceadmiraal van 't Noorderquartier. Daar na wierd by de Heren Staten van Holland besloten, dat men uit de twehonderste penning, die den zevenden van October was ingewilligt, 1200000. guldens zou verschaffen, tot betaling der ingevalle matrozen, en andere lasten van de jongstgedane uitrustinge, te weten, aan 't Collegie ter Admiraliteit van de Maze 300000. guldens, aan dat van Amsterdam 600000, en aan dat van Noordholland 300000.

1673.

* 6 *Octob.*

Eenige nieuwe Bevelhebbers over de vloot gestelt.

Holland verschaft geld tot betaling der matrozen.

8 *Octob.*

Binnen Enkhuizen ontstond te dezer tyd * zo groot een oproer en verwarring met en onder de bootsgezellen, om te sjouwen op 's Lands oorlogschepen, die in deze Stad zouden worden opgeleid, dat de Heren Burgemeesteren den Krygsraad ontboden, en alle de tien vendels schutters aanzeiden, om op klokgeklep op de wyk te komen. 't Gespuis rotte voor de deur van den Oudburgemeester Pieter Vis te samen, daar het tegen de Heren Burgemeesteren Dirk Admiraal en Maarten Roos stoute en harde taal voerde. Dies raakten de vier burger-vendelen, te weten A. H. G. en B. op de wyken. D'oproerigen beletten in 't eerst de trommelslagers het slaan, doch eindelyk verstoof een iegelyk zyns weegs. Men ligte 's nachts drie van de belhamels van 't bed, die daar na by Schepenen wierden gevonnist: namentlyk, dat d'een alle zyn gagie van de zomer verdient zoude verbeuren, de twede zyn halve gagie, de derde twe maanden, en dat zy alle veertien dagen te water en brood zouden zitten.

Oproer t' Enkhuizen onder de bootsgezellen.

* 7. *Octob.*

Aantek. van M. Mul.

Eee Mid-

1673. Eenige nieuwe zeekapiteinen aangesteld. 10. Octob. Eenige buisen gaan in zee.

Midlerwyl wierden Cornelis Bakker, Leenert Gerbrandszoon Kuiper, en Matthys Pyl tot zeekapiteinen aangestelt, in de plaatse der doodgeschotene; doch hun getal wierd met één vermeerdert. Ook zond men sommige haringbuisen van Enkhuizen in zee, waar van eenige wel geladen t' huis quamen; doch op één van dezelve wierden twe jongens doodgeschoten.

Koopvaardyvloot koomt binnen. *Sylvius bl.* 701. 712. *Vervolg van 't Verw. Europa, bl.* 392 - 399. 521 - 524.

In November quam de Oosterfche vloot, sterk in de tnegentig schepen in Texel, en daarna noch eenige anderen in 't Vlie, gelukkig binnen. Ook negentien Moskovisch- en eenige Hamburgervaarders. Onze Kapers bragten ook weder buit binnen, en eenige van dezelve liepen uit Holland en Zeeland weêr in zee, die goeden buit op de Engelschen en Franschen maakten, hebbende, volgens een naaukeurige lyst 2945. schepen, zo groot als kleen van hen genomen: waar tegen de ingezetenen van dezen Staat niet boven de 136 verloren hadden. Den tienden dezer maand wierd t' Enkhuizen in den Krygsraad besloten, dat de vier grootste Compagnien schutters, te weten, de F. G. I. K. by halve vendelen zouden waken, waar door de wacht om de veertien dagen omquam; ook wierd het geld dat men verbeurde door niet op de wacht te komen, zynde vyfentwintig stuivers voor ieder schutter, tot op twaalf stuivers vermindert, en de boete der Bevelhebberen naar gerade. Den dertienden derzelver maand sprong op Scherloo by Enkhuizen, op het hoekje van den steiger, de zyde-muur van 't huis weg, door een vat met buskruit dat in den brand raakte, 't geen door onvoorzigtigheid van den man des huizes wierd veroorzaakt; die, zullende appelen afhalen, een brandende tabakspyp in den mond had, waar uit hy een vonk in het gemelde vat liet vallen, daar wel veertig pond buskruid in was, 't welk opvliegende het voorschreve ongeval te weeg bragt, en hem zelf jammerlyk bezeerde.

Verandering in d' ordre op 't waken t' Enkhuizen. *Aantek. van M. Mul.*

Een vat met buskruit raakt door onvoorzigtigheid in den brand.

* 4-12. *Novemb.*

Zyn Hoogheid bemagtigt Bon. Waar op de Franschen

Midlerwyle trok zyn Hoogheid voor Bon, welke Stad hy bemagtigde *, waar door de Franschen, die noch in de Vereenigde Nederlanden waren, vrezende dat ze zouden

wor-

worden ingesloten, dezelve in alle haast verlieten; eerst Woerden den derden van November, daar na op den drieëntwintigsten Utrecht, en voor het eindigen van dit jaar noch vele andere steden en sterktens, als in Groningerland, Winschoten, d'Oude, de Boner, en de Nieuwe Schants; ook de Eyler en Kuinder Schants. In Gelderland Hattum, Harderwyk, Wageningen, Bommel en Doesburg. In Brabant, 't Fort Creveceur, de Schants ter Engelen, en d'Orte Schants. In Overyssel, Kampen met de Schantsen, Geelmuiden, Vollenhoven, Blokzyl, en Steenwzyk. In Drent, Meppelen. In 't Sticht Utrecht, Rhenen, Wyk te Duursteden, Amersfoort, Oudenaarden Ysselstein en Montfoort. In Holland Vianen, Heukelum, Leerdam, en Asperen. Dus wierden alle deze Plaatsen byna zo ras door de Vyanden verlaten, als zy die hadden ingenomen. Over deze heilzame verlossing, wierd den zesden van December, door het gehele Land, een Dank- en Bededag gehouden, 's avonds allerlei vreugde-tekenen betoont, het kanon gelost, en de klokken geluid, enz. In de uitschryvinge van dezen Dank- en Bededag maakten de Heren Staten gewag van de drie victorieuse zeeslagen van 's Lands vloot tegen de twe magtige Koninglyke vloten, van d'overwinning der stad Naarden, van de verovering van Bon, en d'onverwachte ontruiming van steden en plaatsen, met bevel om Gode wegens zo grote weldaden te danken en te loven. Dus liep dit gevaarlyke jaar gelukkig ten einde, en men zag ten aanzien van den Nederlandschen Staat een wonderbaar toneel van de wereldsche wisselvalligheden en veranderingen, beginnende de zaken, die in den aanvang van 't zelve zeer duister en verward stonden, in het einde zich tegen alle verwachting ten goede dezer Landen te schikken. De Staten van Holland hebben den tweëntwintigsten van December, tot verval van d'onkosten des oorlogs, toegestaan één twehonderdste penning benevens een familiegeld, welke lasten ook zouden gaan over tractamenten, die elk van 't Land was trekkende.

1673. d'ingenome steden verlaten. *Sylvius bl.* 693. 694. 695-697. 699-701. *Vervolg van 't Verw. Europa, bl.* 608-618. 635-660.

Noch een Dankdag gehouden.

Een twe honderdste penning en familie-geld toegestaan.

In den aanvang van het volgende jaar quamen t'Enkhuizen de Heren Spiering en van Arkel, als Commissarissen

Opschryving wegens 't Familie-geld.

1674.
Aantek. van M. Mul.

van hunne Ed. Groot Mog. om de huisgezinnen op te schryven, die het Familie-geld moesten betalen. By hen wierd gevoegt de Heer Burgemeester Adam Kortleven. De gemelde Heer Spiering, Vroedschap te Leiden, is den derden van Februarius binnen Enkhuizen overleden. Men had reeds in 't laast van 't voorgaande jaar voorgenomen in dit jaar een sterker vloot in zee te brengen dan in 't voorleden jaar, en om te beter volk te bekomen, verboden de Algemene Staten by Plakkaat alle vaart, de Walvischvangst, en 't nemen van vremden dienst: en men besloot 84. oorlogschepen, 6. fregatten, 24. branders, 24 galjoots, 12. kleinder galjoots en 12. snaauwen, in alles uimakende 162. zeilen, uit te rusten, en men rekende dat de kosten tot deze vloot den tyd van zes maanden belopen zoude 6075754 gulden. Doch terwyl men t' Enkhuizen en andere zeesteden bezich was met alles te vervaardigen, 't geen tot zo grote toerusting vereischt wierd, wendde de Marquis van Fresno, Ambassadeur van den Koning van Spanje in Engeland, grote vlyt aan, om de vredehandeling tusschen den Koning van Grootbritanje en de Heren Staten, te Keulen aangeheven, te Londen voort te zetten: en men kreeg schielyk de tyding, dat die gewenschte vrede, den negentienden van Februarius, te Westmunster was gesloten. De gemelde Marquis de Fresno had van de Heren Staten last en volmagt gehad om te handelen en te sluiten, en door zyn bemiddeling wierd alles afgedaan, en de laatste hand aan 't werk geleid. Van de zyde van Engeland liet men nu alle buitensporige en hooggaande eischen, in 't jaar 1672. voorgestelt, varen, of men ging die stilzwygende voorby: als onder anderen 't betalen van een jaarlyksche gifte van tien duizend ponden sterlings voor altyd, wegens het verlof dat de Koning den Nederlanderen zou geven tot de Haringvangst op de Kusten van Engeland, Schotland en Yrland. Men had te dezer tyd van de zyde van Engeland wel een artykel opgestelt, aangaande de visschery of haringvangst, en daar by geeischt, dat de onderdanen van de Staten Generaal zich voortaan onthouden zouden van te visschen op de kusten en banken van zyn Ma-

Toerusting ter zee.
Zie *G. Brandt 't Leven van de Ruiter*, *bl.* 880-882.

De vrede tusschen Grootbritanje en dezen Staat word gesloten.
Zie *Holl. Merc. XXV. Deel, bl.* 33-36. 55. *Sylvius II. stuk bl.* 17-21. *Vervolg van 't Verw. Europa*, *bl.* 747. 785. *Copy en bl.* 71. *G. Brand Tweejarige Gesch. bl.* 32-66.

De vryheid der haringvisschery word daar door gehandhaaft.

Majesteits gebied, zonder alvoren verlof en paspoort daar toe verkregen te hebben. Doch de Heren Staten weigerden ontrent dat punt iet in te willigen: dewyl hunne onderdanen de vryheid der visschery eenige eeuwen lang, zonder steurnis hadden genoten, en zonder dat daar uit eenig verschil was gerezen, 't welk de vriendschap tusschen beide de volken had verandert. Dus liet men van de zyde van Engeland ook dat artykel vallen, zonder in 't tractaat van vrede daar van te reppen. Hier door wierd de haringvisschery, de hoofdnering van de Stad Enkhuizen, die groot gevaar gelopen had, op nieuw bevestigt en verzekert, tot grote blydschap van deszelfs ingezetenen. De andere artykelen zyn in de Historien van dien tyd te lezen. 1674.

Den zesden van Maart wierd de ratificatie der vrede in den Hage uitgewisselt, en de vrede ten zelven dage aldaar afgekondigt. Ook wierd den veertienden dier maand dank- en bededag in de vereenigde Nederlanden gehouden, en alomme tekenen van vreugde, over het verkrygen van de gemelde vrede, betoont, om dat één der vyandelyke Koningen met de vyandschap de wapenen afleide, en dat de Staat nu beter bestand was om zich tegens Vrankryk te verweren. Binnen Enkhuizen bespeurde men te dier tyd ook vele tekenen van blydschap. 's Middags, na driemaal trompetten en het luiden der klokken, wierd de vrede aldaar gepubliceert, doch tevens door de Heren Burgemeesteren en Wethouderen geboden dien avond, van wegen de harde stormwinden geen vreugde-vuren noch vuurwerken aan te steken. Maar den twintigsten dier maand wierden in die Stad de klokken geluid, en vele vertoningen van blydschap gezien. Op de Waagsluis zag men een' Hollandschen tuin, en daar in een' Leeuw, houdende zeven pylen in den linker, en een zwaard in den rechter klaauw: aan zyn linker zyde stond de Vrede verbeeld, en aan de rechter de Prins van Oranje, de Marquis de Fresno, de Koningin van Spanje, en de Koning van Engeland. Op d' Afslagers-luis zag men d' Enkhuizer Maagd, en aan haar rechter hand een' haringvisscher. Op het Noord by de Hang-brugge, den Keizer, de Koninginne

De vrede met Engeland afgekondigt.

Dankdag daar over gehouden, en vreugde getoont.

Ook t' Enkhuizen.

Aantek. van M. Mul.

1674. ginne van Spanje met haren Zoon, en den Koning van Engeland; wat achterwaards den Marquis de Fresno met eenen brief, daar op ſtond of *vrede of oorlog:* voors zyn Hoogheid, d' Enkhuizer Maagd, en den Koning van Vrankryk, hebbende zakken vol geld op den arm hangen, die hy aan de Biſſchoppen van Keulen en Munſter preſenteerde. Op 't Noord by de brug aan den mond van de haven beſchouwde men weêr zyn Hoogheid hebbende aan zyn rechter hand d' Enkhuizer Maagd, en aan de linker een Zwart. Op het Zuid ſtonden ook de Prins, d' Enkhuizer Maagd, en een Haringkaker, met dit opſchrift:

Met hert en hand, voor 't Vaderland,
Myn Stad getrouw, voor 't huis Naſſou,
Heb ik gevat d' Enkhuizer ſchat.

Voorts zag men een menigte van vlaggen van de ſchepen waayen, en op verſcheide plaatſen vele piktonnen branden, en velerlei vuurwerken aanſteken. d' Engelſchen vertoonden geen minder tekenen van blydſchap over deze vrede; als die nu ontſlagen waren van een' oorlog, die elk tegen de borſt was, daar Vrankryk alleen voordeel van trok, en zy de ſchade leden; die hen zo veel bloed en ſchatten had gekoſt, en hunne zeevaart en koophandel alomme verſtoort: en men zag by het ſluiten van de vrede in den Hage een lyſt van 2863. door de Hollandſche en Zeeuwſche kapers veroverde en opgebragte ſchepen, onder welke alleen 160. Franſche, en al d' andre Engelſche waren. De Nederlanders leden minder ſchade, om dat men alle zeevaart in tyds by plakkaat had verboden.

D' Engelſchen tonen ook veel blydſchap over de vrede.

Aan zyn Hoogheid den Here Prinſe van Oranje, en aan zyne wettige Mannelyke nakomelingen, wierd den tweden van Februarius, door de Staten van Holland en Zeeland, het Erfſtadhouder-Kapitein- en Admiraal-Geraalſchap opgedragen. Dit wierd naderhand door de Staten der Provincien Utrecht, Gelderland en Overyſſel gevolgt. Hunne Ed. Groot Mog. hebben zyn Hoogheid ook ſterk geraden zich in

Zyn Hoogheid word Erfſtadhouder gemaakt en tot het huwelyken geraden

Zie *Sylvius II. ſtuk*, *bl.* 24-26.

in den huwelyken ſtaat te begeven; en op den voorſlag van Amſterdam beſloten, hem te ontheffen van een ſchuld van twe millioenen, tot bewys van dankbaarheid wegens zyne goede dienſten, en om hem des te meer tot het trouwen aan te moedigen. Men had in dit jaar een langen en zeer ſtrengen winter. Het begon den eerſten van Februarius te vriezen, verzelt met veel hagel en ſneeuw, en vroor zo fel, dat men met paarden en wagens over de Zuiderzee kon ryden. De Noordzee was zo verre toegevroren, dat men van de hoogſte Duinen geen water kon bekennen. Men telde van den 17. tot den 24. Maart 140. paardeſleden, die van Staveren over zee t' Enkhuizen waren aangekomen, behalven 150. verkens, die men den 21. dier maand van Stavoren daar overdreef; en ook eenige ſleden, en ruiters te paard, die van Enkhuizen derwaards reden. Den 24. daags voor Paaſchen was 'er zo groot een onweer met zulk een menigte van ſneeuw, dat de paarden wel haaſt van 't ys raakten. Doch den eerſten van April gingen 'er noch wel vyftig menſchen over de zee van Wieringen naar Medenblik; en den 3. zes mannen van Uitdam naar Marken. Den 4 reed 'er noch een man op ſchaatſen over de Haarlemmer-meer. Maar den 7. dier maand was 't reeds zo warm, dat men de jongens in de Haarlemmer-trekvaart zag zwemmen. Doch de Ooſte wind zette de ys-ſchotſen zodanig t' Y waarts in en op Pampus, dat 'er den 10. noch geen ſchepen uit Zuiderzee t' Amſterdam konden komen: en den 13. raakten by Medenblik verſcheide ſchepen door de dryvende ſchotſen in 't Ys bezet. Gedurende deze late felle koude had men t' Enkhuizen groot gebrek en ſchaarsheid aan turf, waar van de mande verkocht wierd voor dertien ſtuivers; en noch was 'er bezwaarlyk aan te komen: dan de Heren Burgemeeſteren, lieten, om de behoeftigheid der gemeente, zo veel mogelyk was te hulpe te komen, den veertiende van Maart, door den Roeper omſlaan en bekentmaken, dat de genen die gebrek aan turf hadden, konden komen in 't Stads turf-magazyn, en van daar de mande voor zes ſtuivers halen; doch men moeſt eerſt een briefje hebben van den Fabrykmeeſter: dies quam daar een me-

1674. *Vervolg van 't Verw. Europa, bl.* 836-842. *Copie bl.* 94. *G. Brandt Tweejarige Geſch. bl.* 68-73. *Reſol. van Holl.* 24 *Maart* 1674.

Een lange ſtrenge winter. Zie *Holl. Merc. XXV. Deel, bl.* 59. *Silvius II. ſtuk, bl.* 35. 78. *Uit een gedrukte lyſt en uit Aantek. van M. Mul. Commelin Beſchr. van Amſt. bl.* 1184.

Gebrek aan turf t' Enkhuizen. *Aantek. van M. Mul.*

1674. menigte van menschen, om zich op die wyze van turf te voorzien; en dit strekte tot een groot geryf van vele geringe luiden en anderen die daar aan gebrek hadden.

Toerusting ter zee voor dit jaar vastgestelt.

Zie G. Brandt Leven van de Ruiter bl, 884-887.

Na 't sluiten van de vrede met Engeland, wierd by den Staat overwogen, of men de toerusting ter zee niet zou konnen verminderen, en men besloot eindelyk, dat voor het tegenwoordige jaar zouden worden toegerust, en in zee gebragt, de volgende schepen: 18. schepen van oorloge, gemonteert door den anderen van 66. tot 80. stukken, en bemant met 400. matrozen. 24. Schepen van oorloge gemonteert door den den anderen van 50. tot 60. stukken, en bemant met 300. matrozen. 12. Schepen van oorloge gemonteert door den anderen van 40. tot 50. stukken, en bemant met 200 matrozen. 12. Fregatten, gemonteert van 30. tot 36. stukken, en bemant met 130. matrozen. 18. Branders. 18. Snaauwen. 24 Fluitschepen. 12. Grote Galjoots. 12. Kleene Galjoots. Boven dien zouden op de gemelde schepen gebragt worden negenduizend soldaten. Deze schepen zou men voor den tyd van zes maanden van lyftogt bezorgen, en zoude de kosten van de voorzeide toerusting bedragen 5737572. guldens en 12. stuivers. Men had al over eenige weken, toen men een groter getal van schepen in zee dacht te brengen, de toerusting beginnen aan te vangen, en het volk te werven, wordende ten dien einde te Enkhuizen, te Hoorn, en in andere zeesteden, lustig de trommel geroert, daar men nu dagelyks mee voortging. En om deze vloot dies te eerder met bequaam zeevolk en matrozen te bemannen, had men by verscheide plakkaten daar ontrent alle bedenkelyke zorge gedragen: als door het verbieden aan alle zeevarende luiden en bootsgezellen zich in eenige vreemde dienst te begeven, en het te rugge roepen van de genen die zulks reeds mogten gedaan hebben: door het verbieden van alle koopvaardy-vaart; de grote en klene visschery, de walvisch-vangst, en kaapvaart; benevens het inroepen van alle commissie-vaarders die reeds mogten uit zyn. Men besloot ook een magtig leger in 't veld te brengen, en in dit jaar in dienst te hebben 900. compagnien voet-

Alle visschery en koopvaardy word verboden.

Verv. van 't Verw. Europa, bl. 861.

Toerusting te lande.

voetknechten, 148. compagnien ruiters, en 25. compagnien dragonders, welkers onderhouds kosten, alle maanden een somme van 1472303. guldens zoude belopen. Tot verval van deze zware toerusting te water en te lande, hebbén de Heren Staten van Holland en Westvriesland buiten de gewone taxatien, het heffen van den twehonderdsten penning, recreatie-schoen-en familie-geld, den zevenentwintigsten van Maart vastgestelt, een ligting van viermaal den twehonderdsten penning, by forme van Capitale lening.

1674. Zware schattingen geheven.

Voor heene waren dikwils geschillen ontstaan tusschen Holland en de andere Provincien, over het recht om in Zuiderzee te mogen visschen, gelyk wy elders hebben aangetekent. Dan de Hollanders hebben den 20. April dezes jaars bedongen, de vrye visschery in de Zuiderzee en het zwart water by Kampen, zonder dat die van Gelderland en Overyssel zulks mogen beletten. In dit jaar wierd de Toren Willigenburg t'Enkhuizen verciert met een Klokkenspel, dat naderhand met een ander fraai Speelwerk is verbetert (1.). Den tweëntwintigsten van April wierd de vrede tusschen dezen Staat en den Bisschop van Munster gesloten (2.): waar op die met den Keurvorst van Keulen den elfden Mei volgde (3.). Onderwyle zag men de vyanden de overige steden der Vereenigde Provincien, na dat ze die zo veel gelds als hen doenlyk was hadden uitgeperst, en snode voetstappen van de bitterste vyandschap achtergelaten, met een' overgrote haast verlaten. Daarna wierden de drie Provincien, die van de vyanden waren overheert geweest, weder in de Unie aangenomen. Dus zag zich de Nederlandsche Staat door eene spoedige, zeldzame en wonderlyke verandering, niet zonder een' zeer genadige en byzondere bestiering van den Almagtigen, van het zware jok zyner vyanden verlost, en in zyne voorgaande dierbare Vryheid herstelt (4.).

De Hollanders bedingen de vrye Visschery in Zuiderzee. *Van Zurk Codex Batav. Tit.* Visschery *§. IV. J. Schrassert Bes. van Harderwyk, I. Deel, bl.* 24.

De Toren Willigenburg word met een speelwerk verciert.

(1.) *Korte Hist. van Enkh. bl.* 104.

Vrede met Munster en Keulen.

De Vyanden verlaten de overige Nederlanden.

Fff 's

(2.) *G. Brandt Twejarige Geschied. bl.* 125. *Holl. Merc. bl.* 89-91. *Vervolg van 't Verw. Europa bl.* 802. *Copye bl.* 83. (3.) *Holl. Merc. bl.* 104. *Verv. van 't Verw. Europa, bl.* 804. *Copye bl.* 87. *G. Brandt bl.* 155. (4.) Zie *Sylvius II. Stuk, bl.* 35. 43. 49. *Verw. Europa, II. Deel, bl.* 802. 807-836. *Brandt Twejarige Gesch. blad.* 132. 141. *enz.*

1674. 's Lands vloot looopt in zee. Zie G. Brand 't Leven van de Ruiter, bl. 889. enz. G. Brand Twejarige Gesch. bl. 146. 231. enz. Vervolg van 't Verw. Europa, bl 921. 922. 1023.

's Lands vloot gereeed zynde, liep den vierentwintigsten van Mei uit de Wielingen, daar de verzamelplaats was, in zee. Onder dezelve bevonden zich wegens 't Collegie ter Admiraliteit van Westvriesland en het Noorderquartier, behalven de branders en transportfluiten, twaalf schepen van oorloge, gevoert door den L. Admiraal Willem Bastiaanszoon, den Viceadmiraal Thomas Vlug, den Schoutbynacht Jan Dik, en de Kapiteinen Klaas Valehen, Jan Hek, Jan Muis, Jacob Roos, Adriaan Berkhout, Maarten de Boer, Cornelis Bakker, Jan Krook, en Pieter Bakker: deze waren meest burgers van Hoorn en Enkhuizen, daar het grootste getal dezer schepen ook waren uitgerust. Daarna * zonderde de L. Admiraal Generaal de Ruiter zich van 's Lands vloot af met een esquader van achtien oorlogschepen, daar onder drie van het Noorderquartier, gevoert door Jan Muis, Jan Krook en Pieter Bakker; zestien transport fluiten met soldaten, waar onder 'er twe waren van het Noorderquartier, gevoert door Pieter Kersseboom van Enkhuizen en Klaas Wynbergen van Hoorn; zes branders; zes snaauwen, drie galjoot; vier victualiesluiten, en één watersluit. Met dit esquader zeilde de Ruiter naar het eiland Martenique, daar het op gemunt was: dan de Franschen van zyn komst gewaarschouwt waren alomme op hunne hoede. De Nederlanders besloten nochtans het fort Culsac aan te tasten, doch moesten, na veel doden en gequetsten bekomen te hebben, wederom terug keren. De L. Admiraal Tromp liep den achtienden van Junius met het overige van 's Lands vloot bestaande uit 36. oorlogschepen, behalven de transportfluiten, branders, snaauwen en galjoots, uit Tourbay naar de Fransche kust, daar hy met ontrent vier duizend man alles in alarm, en wel honderd duizend man der vyanden langs de zeekusten in de wapenen bragt, en dus dien groten Monarch, en een goed deel zyner ingezetenen met vreze en ontsteltenis vervulde; en na zich noch eenigen tyd op de Spaansche kust te hebben opgehouden, keerde hy met zyn vloot weêr naar het Vaderland, daar hy in het begin van December behouden aanquam. Op dezen togt van den L. Admiraal Tromp, be-

* 8 Juny. Haar verrichtinge. G. Brandt als boven, bl. 894-906. G. Brandt de Jonge Twejarige Gesch. bl. 323-325. Vervolg van 't Verw. Europa, bl. 1025-1028. Zie G. Brand twejarige Ges. bl. 235-249. 372-378. Vervolg van 't Verw. Europa, bl. 1029-1042.

bevonden zich wegens het Noorderquartier, de L. Admiraal Willem Baſtiaanſzoon, de Viceadmiraal, Thomas Vlug, de Schoutbynacht Jan Dik, en de Kapiteinen Klaas Valehen, Jan Hek, Adriaan Berkhout, Maarten de Boer, Jacob Roos, en Cornelis Bakker. 1674.

Op een Bededag, den eerſten van Auguſtus was hier te Lande een vreeſſelyk onweêr waarby veel ſchade geſchiedde. Verſcheide ſchuiten en ſchepen wierden op zy geworpen en op 't land gezet, de dikſte bomen uit de aarde gerukt, veel Torens, Kerken, en huizen geſchonden of ter nedergeworpen. Het ſpits in Purmerland, de Toren te Purmerende, en op de Kerken te Hoogtwoud, op Hipolitus hoef, te Quadyk, en te Wieringen wierden afgeſlagen en ter neergeſtort, en andere zeer beſchadigt. Dit ſchikkelyk onweêr deed ook grote ſchade in de Beemſter en Purmer, ook te Hoorn en t' Enkhuizen. Vele huizen wierden van hare Gevels, Schoorſtenen, Pannen, en Glazen, inzonderheid die naar hen Weſten ſtonden, ontbloot. Verſcheide Molens waaiden omver, en dit was niet alleen in 't Noorderquartier, maar trof ook vele andere geweſten, te veel om hier te melden, en voornamentlyk de Stad Utrecht; daar de Domkerk van den Domtoren tot aan 't Choor ingeſlagen, en andere Kerken en Torens jammerlyk wierden beſchadigt. Voor Amſterdam raakten wel negen ſchepen in den grond, d' overige dreven, op zes of acht na, weg, een gedeelte tegen den Volewyk, d' andere elders heen. In Texel dreven veel ſchepen van hunne ankers en wierden hier en daar op het droge gezet; vyf verongelukten, vele menſchen verdronken, en de ſchade was al omme groot: dan het zeldſaamſte van allen was, dat men die vreeſlyke Orkaan, die 's Avonds tuſſchen 6. en 7. anderen zeggen tuſſchen 7. en 8. uren begon (en maar één, ſommigen zeggen, drie quartier uurs duurde, verzelt met donder, blixem, regen, en hagelſtenen van een vierendeel pond zwaar) te Haarlem niet eens gevoelt wierd. Naaulyks waren de menſchen een weinig van den ſchrik wegens dit onweêr bedaart, of men ontfing de tyding van den bloedigen veld-

Een zwaar Onweêr.

Zie *L. Sylvius II. Stuk*, *bl.* 105. *Vervolg van 't Verw. Europa*, *bl.* 1049 - 1053. *G. Brand Twejarige Geſch. bl.* 280 - 282. *Nederl Schouwtoneel*, *bl.* 537. *W. Temple Memorien bl.* 315. *Commelin Beſ. van Amſt. bl.* 1185.

Men krygt tyding van den veldſlag by Senef.

Zie *G. Brand Twejarige Geſch. bl.* 252 - 277. *Vervolg van 't Verw. Europa*, *bl.* 969 978. *Sylvius bl.* 95 - 104.

1674. veldslag, tusschen de Geallieerden en de Franschen, den elfden van Augustus, by het dorp Senef voorgevallen: die de gemoederen verscheidentlyk beweegden. Sommigen hielden dien tot groot voordeel van d' onzen uitgevallen. Anderen meenden men had met schade gevochten, en den Franschen de buit, doch zy ons het veld moeten laten. Dit is zeker, dat aan wederzyden hartnekkig wierd gevochten, en veel bloeds vergoten, doch daar door niets beslechts.

Een Fransche Kaper. Sylvius II. Stuk, bl. 107

Een Fransche Kaper, een snaauw, trof den zestienden dier maand onder de bergen van Kol twe Hollandsche schepen aan, die van het Convoy waren afgedwaalt, zynde het eene *de Willebrord* van Enkhuizen, en 't ander de *Oranjeboom* van Broek in Waterland. Van het eerste had de Schipper met het bootsvolk en 't geld, dat 'er in was, zich naar Land begeven. De Kaper daar by komende vergenoegde zich niet alleen 't zelve te plonderen, maar zou het ook in de grond geboort hebben, indien die van d' Oranje-boom daar niet voor gebeden hadden.

De stad Grave belegert en ingenomen. Zie G. Brand Twejarige Gesch. bl. 294 - 301. 329 - 335. 348. Vervolg van 't Verw. Europa, bl. 388 - 1017. Sylvius bl. 118 124.

Ondertusschen wierd de sterke stad Grave door de Bondgenoten belegert, welk beleg door den Prins van Oranje dapper wierd voortgezet, en de stad eindelyk den zesentwintigsten van October by verdrag tot overgave gedwongen. Zo ras als hunne Hoog Mog bericht van deze gedenkwaardige verovering kregen, schreven zy een dank- en bededag uit tegen den zevenden van November, *Om God de Here bezonderlyk over deze favorable overwinning te danken, en nevens dien ook naar ouder gewoonte, allerlei vreugde-tekenen, met vuren, als anderfins te bewyzen.* En wierd ook den gemelden dag, door gansch Holland, met veel vreugde-tekenen en grote blydschap geviert, om dat zulk een gewigtige vesting weder onder het gebied van dezen Staat was gebragt.

Nieuw Octrooi voor de Westindische Maatschappy. Zie Octroyen 20 Sept. 1674. en 30 Nov. 1700. Groot Plak. III. Deel, bl. 1333. 1343. IV. Deel, bl. 1333.

De West-Indische Maatschappy, in den jare 1621. hier te lande opgerecht, en byna te niet geraakt zynde, wierd te dezer tyd gedissolveert, en een nieuwe opgerecht, met een octrooi van de Algemene Staten tot het jaar 1700. om alleen met de vereenigde magt van dezelve Maatschappy te mogen handelen op de kusten

van

van Westindiën, Africa, en die gewesten, zonder met de oude vermengt, of voor haar schulden aansprakelyk te zyn. In de maand September quamen acht Oostindische retourschepen gelukkig in de havenen dezer Landen. Daar na bragt het de Moscovische vloot ook behouden binnen, doch met verlies van een schip, dat onderwegen was gezonken. En eindelyk hebben de Commissarisen van hunne Ed. Hoog Mog. voor eenigen tyd naar Engeland afgezonden, om de zaken van den koophandel af te doen, den elfden van December te Londen, in tegenwoordigheid van zyn' Britannische Majesteit, met deszelfs gemagtigden een verdrag gesloten, 't geen van wegen de stoffe die 't verhandelt een Zee-verdrag, of een Tractaat van Marine is genaamt, en begrepen in zestien artikelen, waar naar zich de wederzydsche handel-dryvende en zeevarende onderdanen zouden hebben te gedragen. De zes Commissarisen van hunne Hoog Mog. tot het sluiten van dit Verdagt afgevaardigt, waren de Heren Jan Korver en Gillis Sautyn Raden en Vroedschappen der stad Amsterdam; Samuel Beyer en Andries van Vossen, Raden en Pensionarissen der steden Rotterdam en Enkhuizen; Pieter Duvelaar, Oudburgemeester der stad Middelburg, en Michiel Michielsz. Schepen en Raad der stad Vlissingen. Door dit Verdrag herstelde men de vryheid van den koophandel en visschery, zo als die by het leven van Koning Jacob I. geweest was. De vervoering van alle goederen wierd toegestaan, uitgezondert alleen de onvrye goederen naar vyandelyke plaatsen, te weten allerlei soorten van geweer en krygsbehoeften: en men stelde strenge reglementen tegen de zeerovery, bedrog en ongerechtigheden, die men ontrent den koophandel zoude komen te begaan. In deze maand was men in den Hage ook bezig met te verzorgen 't geen het Krygsvolk aanging: men hield raad over den staat van oorlog ter zee en te lande tegens 't aanstaande jaar op te rechten: en men vond goed, om de kosten daar toe nodig te vinden, in het gemelde jaar twemaal den twehonderdste penning te heffen.

1674

Die Oostindische schepen en de Moscovische vloot komen binnen.

Tractaat van Marine met Engeland gesloten.

Zie G. Brand Twejarige Gesch. bl. 379-388.

Men raadpleegt over den staat van oorlog.

Zie *Groot Plakkaatb. III. bl.* 186. 187. 188. 1060. 1079.

1675.

Den Prinse word het Hertogdom van Gelre opgedragen.

Zie G. *Brandt Twejarige Geschied. bl.* 414-434. *Holl. Merc. XXVI. Deel*,

De Staten van 't Hertogdom van Gelre en 't Graafschap Zutphen, willende goede genegentheid en erkentenis van dankbaarheid, boven andere Provincien, aan den Here Prins van Oranje betuigen, hebben den dertigsten van Januarius zyne Hoogheid de Souvereiniteit of Opperheerschappy, over hunne gehele Provincie opgedragen, onder den tytel van Hertog van Gelre en Grave van Zutphen, op zekere voorwaarden in hunne Resolutie begrepen. De Prins hoorde deze aanbieding met genoegen aan, als zynde een der grootste blyken van de toegenegentheid en 't vertrouwen, 't geen de Heren Regenten van die Provincie op zyn Persoon stelden: maar zag ook het gewigt en gevolg van deze zaak, en nam voor daar op geen besluit te nemen, dan met raad van d' andere Provincien, welke hy verzocht hem met haar advys te willen dienen. Hy schreef ten dien einde den volgenden dag aan die van Holland, daar na ook aan die van Zeeland, Utrecht en de andere Provincien. De Staten van Utrecht waren de eerste die zich over die zaak verklaarden, en den achtsten van Februarius een besluit namen, om zyn Hoogheid te raden en te bewegen tot het aanvaarden van die aangebodene waardigheid. Doch de meeste Leden van Zeeland strekten daar toe dat men zyn Hoogheid ernstig had te raden de aanbieding van Gelderland, als oorbaarst voor den Staat, en voor zyn Hoogheids persoon, af te slaan: en gaven hem van dit hun besluit en de redenen die hen daar toe hadden bewogen kennis, door eenen brief gedagtekent den zestienden dier maand. Die van Holland waren in hunne vergadering ontrent dit stuk zo verdeelt, dat men byna niet wist wat men doen zoude. De Heren Edelen hielden, dat men 't zyn Hoogheid had aan te raden; en wierden gevolgt van Dordrecht, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Schoonhoven, den Briel, Hoorn, Edam, en Medenblik. Doch de steden Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Enkhuizen, en Monnikendam, waren van geheel andere gedachten, en meenden dat men den Prins moest raden die aanbieding niet aan te nemen. Geen van beide deze partyen ontbrak 't aan redenen om hun gevoelen smakelyk te maken.

Zyn Hoogheid verzoekt het advys van de andere Provincien op dit stuk.

Advys van Utrecht.

Van Zeeland.

Van Holland.

ken. De overige steden, tusschen beide gaande, verstonden, dat men alles ter vrye dispositie van zyn Hoogheid had te laten. Men besloot voorts de verscheidendheid der gevoelens aan den Prinse bekent te maken. Dees ziende hoe de magtigste steden rieden, en dat 'er grote oneenigheid over viel, besloot by zich zelven de opgedrage hoogheden van de hand te wyzen: gelyk hy den twintigsten van Februarius deed binnen Aarnhem in de vergadering van de Ridderschap en Steden: die hem den volgenden dag het Erfstadhouder- en Kapitein-Generaalschap dier Provincie opdroegen; 't geen by hem dankelyk wierd aangenomen.

1675.

De Prins slaat de aanbieding van Gelderland af.

In den volgende maand Maart kreeg men in Holland de tyding, van het sluiten van een nieuw verdrag met Engeland, rakende den koophandel in Oostindiën. Hier door wierden de zwarigheden over die stoffe, welke doorgaans de deure opende tot de verwydering, tusschen die twe volken meermalen ontstaan, geheel afgehandelt. Dit verdrag wierd binnen Londen den achtienden van Maart getekent, door de zelfde wederzydsche Comissarissen, waar onder ook de Heren Andries van Vossen, Raad en Pensionaris van Enkhuizen, welke, gelyk we gemeld hebben, het Tractaat van de Marine tusschen dezen Staat en Engeland hadden gesloten. Men begon nu vast van alle kanten toebereidselen te maken tot den aanstaande veldtogt, en te zorgen voor de beveiling van de zeën. Men stelde kruissers voor de zeegaten, convoyers langs de kusten voor de koopvaardyvloten, en voor al orde op de grote en kleine visschery Men zag den waggelende stand der zaken tusschen deze Landen en Zweden, en andere gevaren: men verbood derhalven den vyfden van April, alle scheepvaart op Oosten en Noorwegen; ook het uitlopen der schepen, tot de Walvischvangst uitgerust, op verbeurte van schip en goed.

Verdrag tusschen den Staat en Engeland over den Oostind. handel.

Zie *G. Brandt Twej. Geschied. bl.* 525-529.

Toebereidselen tot den oorlog, en beveiliging der Zeën.

G. Brandt als boven, *bl.* 554.

Scheepvaart op Oosten en Noorwegen verboden.

De Staten van Holland besloten in de maand Mei tweemaal den twehonderdsten penning te ligten, tot verval van de zware oorlogskosten voor den aanstaanden veldtogt. Men hief deze by forme van kapitale leninge; niet gelyk te voren by forme van een reële taxatie, 't geen tot grote bezwaarnis

Twe honderdste penning geheven.

G. Brandt als boven, *bl.* 606. *Groot Plak. III. Deel, bl.* 1072.

1675. nis ſtrekte van die genen welker middelen in vaſte goederen en obligatien ten laſte van den lande beſtonden; maar by forme van perſonele taxatie, die grote ſomme gelds ſtonden op te brengen. Men had in dit voorjaar een ſcherpe en felle koude, de wind dag op dag uit den Noordooſten waayende; zelfs op den eerſten Mei, en de volgende dagen joeg de eene buy d'ander, en men zag byna niet anders dan hagel en ſneeuw. De beeſten trilden op 't veld, en men was in beraad dezelve weêr op ſtal te brengen. Ja deze koude duurde tot den langſten dag en langer: hier uit ontſtond een ſchraal gewas van hooi, en het niet wel dyën van de beeſten. Deze plage wierd vermeerdert en verzwaart met een ander, namentlyk het vermenigvuldigen van de Muizen, die het koorn en het gras in de meeſte plaatſen hebben afgegeten, en de landen omgeploegt, als of het onbezaaide akkers waren. Daarenboven hebben ze de aarde Dyken dezer landen door haar wroeten zo doorgraven, dat dezelve op vele plaatſen zeer waren verzwakt, ja lek geworden, en dienvolgens onbequamer om den ſlag en aanperſinge des waters te keren.

Een koud voorjaar. F. Coſterus Nederl. Reunie bl. 98.

Veel Muizen in 't land.

Den vyftienden van Junius verklaarde deze Staat den Oorlog tegen Zweden, die ook den zeſden van Julius te Stokholm tegen dezelve wierd afgekondigt, waarby alle goederen en ſchepen der Nederlanderen wierden in verzekeringe genomen, en alle gemeenſchap en koophandel met dezelve verboden; het zelfde wierd hier te Lande ook gedaan: doch die van Amſterdam en de Noordhollandſche ſteden leden daar door veel ſchade. De Algemene Staten beſloten een eſquader van negen oorlogſchepen, onder den Heer Binkes naar d'Ooſtzee te zenden, tot verſterking van de Deenſche vloot tegen de Zweden. Zy vonden ook goed op 't verzoek van Spanje, een Scheeps-magt naar de Middelandſche zee ter demping van 't oproer in Meſſina te zenden; waar toe zy den groten Admiraal de Ruiter ſchikten, om met vyfentwintig ſchepen, van welke acht in de Maze, en zeventien t'Amſterdam zouden worden uitgeruſt, derwaards te zeilen. Midlerwyle quamen in de maand van Junius zeven Ooſtindiſche retourſchepen in de havenen dezer Landen behouden bin-

Oorlog met Zweden. C. Commelin Beſch. v. Amſt. bl. 1218. G. Brandt Twej. Geſch. bl. 607-615. 616

Toeruſting naar d'Ooſtzee.

Naar de Middelandſche zee.

Zie G. Brand Het Leven van de Ruiter, bl. 911. enz.

Ooſtind. ſchepen komen binnen.

binnen. Een van dezelve was onderwege door een Fransch oorlogschip, voorzien met zesendertig stukken, aangetast, maar na vyf uren vechtens weêr verlaten. 1675.

Weinig dagen te voren * had Kapitein Noyrot voor 't land een Duinkersche Kaper, voorzien met 14. stukken, 6. bassen en 120. Man, na eenige uuren vechtens verovert, en in Texel opgezonden. De Hollandsche Vloot, komende van St. Ubes, en door vier Convoyers begeleid, wierd op den zevenden dier maand, door drie Fransche oorlogschepen en een brander aangetast. In den eersten aanval kregen zy, alzo het mislig weêr was, de schepen *de Wolf* en *St. Maria*, beide van Medenblik, van welke zy het laatste in den brand staken; een ander schip van Medenblik raakte op de Gom vast en verging: met de overige quamen de Convoyers behouden in Duins. Maar als zy op den tienden van daar weêr t'zeil gingen, wierden ze door deze Franschen, met noch drie kapers versterkt, weder aangevallen; doch zy wierden door de Convoyers zo wel bejegent, dat ze moesten afhouden: dus quam deze vloot gelukkig in Texel binnen. In de maand Augustus quamen in de havenen dezer Landen noch zeven Oostindische schepen. Maar ontrent den zelven tyd kreeg men tyding, dat het schip, 't Hof van Breda, van Enkhuizen naar Oostindiën geschikt, van vier Turksche rovers was genomen: hebbende zich het zelve kloekelyk verdedigt, tot dat het meeste volk en alle hoge bevelhebbers gesneuvelt of zwaar gewond waren. En nademaal de Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden, aan de onderzaten van den Koning van Vrankryk, de vryheid ontrent de visschery hadden toegestaan, indien de Koning het zelfde aan hunne onderdanen wilde doen, zo heeft zyn Majesteit eindelyk mede daar toe verstaan; en zulks den zeventienden van Augustus doen afkondigen, gelyk dit ook van dezen Staat geschiedde, tot grote vreugde der wederzydsche ingezetenen, inzonderheid van die der Stad Enkhuizen, wier haringbuisen nu weêr vry en onbeschroomt op hunne nering konden leggen: hoewel de Koning van Vrankryk niet

Een Fransche Kaper genomen.

* 2 *Juny.*

De vloten van St. Ubes en d'Oostindischvaarders komen binnen.

L. Sylvius II. stuk, *bl.* 251.

G. Brand Tweejarige Gesch. bl. 617.

Noch zeven Oostind. schepen binnen: en één van den Turk genomen.

G. Brandt Tweejarige Gesch. bl. 660.

Vryheid voor de visschery toegestaan.

Sylvius bl. 278.

G. Brandt Twejarige Ges. bl. 711.

Groot Plak. III Deel, *bl.* 305.

1675. lang daar na zulks op het aanhouden van die van Duinkerken weêr heeft ingetrokken.

Do. Roldanus maakt een Repetorium der Synodale Actens.

Kerkel Plakkaatb. II. Deel, bl. 396.

26. Septemb.

Sedert eenigen tyd had de Heer Roldanus Predikant te Enkhuizen, volgens voorgaande last van het Noordhollandsche Synode, gemaakt een Repetorium van alle zaken die sedert de Reformatie van de Kerken dezer Provincie van tyd tot tyd in de gehoudene Synoden waren gepasseert en voorgevallen: voor welke grote moeite en arbeid, hunne Ed. Groot Mog. in achtnemende de grote nuttigheid en dienst die het gemeen daar uit koomt te trekken, hebben goedgevonden en verstaan, dat aan den voorschreve Roldanus, in erkentenisse van dien zou toegevoegt worden, de somme van twaalf honderd zestig guldens ééns, te betalen van de Heren Gecommitteerde Raden in beide de Quartieren naar de gewoonlyke proportie.

Bedenking van de Classis van Enkhuizen op de Historie der Reformatie van G. Brandt.

Zie G. Brand Twejarige Gesch. bl. 659. 807. Joan de Haes. G Brandts Leven bl. 38. 45. 46.

In de Noordhollandsche Synode, in het einde van Julius te Haarlem gehouden, viel onder anderen iets te doen over 't boek genaamt *Historie der Reformatie door Geraerd Brandt.* Te weten de Classis van Enkhuizen gaf daar op in bedenking, ,, of niet by deze Synode behoorde acht genomen te worden op 't boek geintituleert ,, *De Historie der Reformatie door Gerard Brandt*, als het welke bevonden wierd in verscheide zaken partydig en eenzydig ingestelt te zyn, en in alles de waarheid niet conform: en daar benevens, of tegens het uitkomen van het derde deel, 't welk stond te volgen, niet diende gewaakt te worden? De Synodus antwoordde hier op, dat wat de ,, de Kerkelyke Historien van Brandt aanging, dewyle de ,, Synodus bericht wierd, dat eenige Predikanten alreeds ,, daar mede bezig waren, om aan de wereld bekend te maken wat op die Historie te zeggen viel, de Gedeputeerden zich zelven van die aanmerkingen zouden dienen, ,, en na haar voorzichtigheid daar op letten, wat zy tot bewaringe van 't respect, en de eere hunner Kerken, en ,, der zelver handelingen dienstig zouden oordelen. " Daar na gaf Do. Henricus Rulæus, oudste Predikant te Amsterdam, tegen de gemelde Historie een boek in 't licht; waar

tegens

tegens G. Brandt een verantwoording aan den dag bragt; waar op Rulæus sedert weêr een nader Antwoord uitgaf. 1675.

Onlusten te Enkhuizen over 't beroepen van een Predikant.

Doch daar vielen te dezer tyd ten aanzien van het Kerkelyke binnen Enkhuizen eenige zaken voor, welke deze Stad meer in 't byzonder betroffen. Do. Joannes Ursinus den vyfden van Mei dezes jaars overleden zynde, trad de Kerkenraad, handopening daar toe van den Magistraat bekomen hebbende, eenige weken daar na tot het maken van een nominatie, om daar uit naar gewoonte eenen Predikant in plaatse van den overledene te beroepen. Sommige van de Lidmaten der gemeente, wanende voor de oude rechtzinnige waarheid en de ruste der Kerke te zorgen, poogden met alle kracht te wege te brengen, dat 'er niemant wierden verkoren, die berucht was van de zogenaamde Nieuwigheden, die men Kerk- en Land-ontrustende noemde. Zy bestonden zich ten dien einde den achtienden van Julius tot den Kerkenraad der Stad te keren met een request, waar in zy sommige Predikanten noemden, welke zy meenden zuiver in de lere, en daarom hunne Gemeente dienstig te zyn, verzoekende dat 'er uit dat ruime getal een mogte worden verkoren. 't Gemelde request was van den volgenden inhoud:

Request van eenige ledematen aan den Kerkenraad.

„ VErtoonen met alle behoorlyke reverentie wy onder-
„ geschreve Ledematen van de ware Gereformeerde
„ Kerke Jesu Christi, woonende binnen Enkhuizen, alle pro-
„ fessie doende van de suivere Gereformeerde Religie, met
„ het begin der Unie deser Nederlanden eenmael aengeno-
„ men, wel hart in 't begin deser eeuwe bestreden, doch
„ door onse hooge Overigheit, en de Doorluchtige vorou-
„ deren van zijn' Koninghlijke Hoogheit den Prince van O-
„ rangie, tot grootmakinge van Godes name, en welvaert
„ van ons lieve vaderlandt, en vroome ingesetenen, altijdt
„ gemaintineert; edoch nu weder tot groote droefheit van
„ alle vroome Christenen aengevochten van veele nieuwig-
„ heden, strijdende tegen de belijdenisse der Kerke en Ca-
„ thechismus, dat sy onderschreven gesien hebbende het

1675. „ gros van den eerwaerden Kerkenraedt ontworpen, tot de „ verkiesingh van een Leeraer in dese Gemeente, Gode „ dank verplicht sijn, daerop siende soo veele mannen haer „ vasthoudende aen de oude Orthodoxe waerheit; met eene „ gansch eerbiedelik versoekende, dat de eerwaerde Ker- „ kenraedt, doch niet gelieve te beroepen buiten het getal, „ door ons Supplianten hier aengevoegt, sijnde alle man- „ nen waer van wy ons konnen versekeren dat vry sijn van alle „ nieuwigheden, haer houdende aen de formulieren van „ eenigheit by onse kerke aengenomen, en door den eer- „ waerde Kerkenraedt selfs daer toe genomineert, op dat „ alsoo de ontruste gemoederen mogen werden gestilt, en „ die alreede groote swarigheit maken, bevredight, en de- „ selve alsoo geen reden gegeven werde, haer toevlucht te „ nemen tot die geene die van Godt gestelt sijn, om de „ Kerk sijns Soons te bewaren by der selver Confessie en „ den Cathechismus, en te weren alle die daer tegen aen- „ gaen; nemen tot onsen voordeel het geene over dese saek „ is gedaen in de Synode van dit Quartier tot Alkmaer, „ sestienhondert vierentseventigh: alwaer is gearresteert dat „ men niet sal mogen Prediken, Catechiseeren, schrijven „ of leren, 't welk in saken of expressien tegen de formulie- „ ren van eenigheit, Cathechismus, Confessie, Canones des „ Dordrechtsen Sinodi, directelijk of indirectelijk soude „ mogen aengaen, waer aen wy ons verder refereren: Met „ eenen versoekende, de eerwaerdige Kerkenraedt gelieve „ dese onse goede meininge niet anders te duiden als een op- „ rechte en geoorloofde genegentheit tot de ruste deser Ge- „ meente, en op dat Gods woord suiverlijk, volgens de ou- „ de aengenomen Religie, van onse voorouderen met het „ bloet bevestight, mach werden gepredikt; kan ook niet „ genomen werden tot verminderinge van de authoriteit de- „ ser eerwaerdigen Kerkenraedt, als werdende maer alleen „ persoonen voorgestelt, door de Kerkenraedt selfs daertoe „ genomineert. Sullen wy Supplianten ondertusschen den „ Heere bidden dat hy met U L. sy in dese verkiesinge. Al- „ soo gedaen tot Enkhuisen den 16. July 1675. En was aldus „ ondertekent: „

Niko-

1675.

Nikolaes Bosch.
Broer Wachter.
Pieter Heddesz.
Jan Dirksz. Kaerts.
Herman Jacobsz. de Jonge.
Hendrik Pietersz. Krijgsman.
Freek Joosten.
Remmert Theunisz.
Dirk Klaesz.
Klaes Jakobsz.
Jan Hendriksz. Wit
Jakob Allertsz.
Hendrik Belt.
Tade Pietersz. Strijkebolle.
Jakob Symonsz. Klik.
Gerrit Symonsz. Klik.
Albert Krol de Jonge.
Albert Mol.
Kornelis Lastdrager.
Frank Gijsbertsz.
Thijs Lourensz.
Banier Offringa.
Albert Krol.
Reyer Jansz.
Jan van Heerden.
Augustinus Douwesz.
Gerrit Stoffelsz.
Pieter Michielsz. Schoof.
Pieter van Stavoren.
Evert Roomunt.

Vervolgens stondt aldus.

Namen der Predikanten, door den Eerwaerden Kerkenraedt genomineert, uit de welke wy Supplianten versoeken, dat een tot Leeraer in dese Gemeente mach beroepen werden.

Lastdrager tot Leeuwarden.
Schagen, tot Schiedam.
Smits, Doesburgh, } tot Kampen.
Voltelen Senior, tot Swol.
Hovius, tot Stavoren.
Altius, tot Harderwijk.
Homma, tot Wormer.
Harlingen, tot Delft in 't Gasthuis.
Roos, op Oostvlielandt.
Piscator, tot Deutekum.
Balk, tot Winkel.
Keppel, tot Amerongen.
Denijs, tot Oost-Sardam.
Van Ottelen, Bosch. } tot Woerden.
Van Houten, ter Goude.
De Raedt, Schuilenburgh, } tot Weesp.
Cochlinus, in den Bosch.
Schoonhoven, in de Loosdreght.

Naer gedane Collatie met den principale is desen by my ondergeschreven, tot Enkhuisen residerende Notaris, daer mede bevonden te accorderen, op den achtienden July 1675.

En was ondertekent,

S. Oukkama, Not. Publ.

1675. De Kerkenraad had reeds elf dagen voor het inleveren van dit Requeſt den nominatie tot het getal van zeſtien verminderd, ſchoon de gemelde Supplianten zich daar van onkundig hielden; daar zy echter wel ſchenen te weten, dat 'er geen één van de Predikanten, die zy hadden aangeprezen, was op den verkleinden nominatie gebleven. De Heren Wethouderen, die niet lang na het inleveren van het gemelde Vezoekſchrift aan den Kerkenraad daar van kenniſſe kregen, namen zulks zeer qualyk, achtende het zeer ſtout en onordentelyk te zyn, dat amptelozen Ledematen op deze wyze in 't ampt van den Kerkenraad traden, en dat hen zulks niet te lyden ſtond. Wanneer de Gecommitteerden van den Kerkenraad den volgenden morgen, na het inleveren van het gezegde Requeſt, conſent van hunne Achtbaarheden verzochten, om Do. Joannes Leonius *, een van de genomineerde Predikanten, te mogen gaan horen; zo hebben hunne Achtb. terſtond gezeid, tot hunne kenniſſe gekomen te zyn, dat 'er zodanigen Requeſt in den Kerkenraad was ingelevert, en begeerden daar over nader informatie. Waar op de Gecommitteerden van den Kerkenraad antwoordden, dat zy niet gelaſt waren, om hier van ietwes aan hunne Achtb. te relateren. Doch op verder aanhouden van hunne Achtb. om het gemelde Requeſt eens te mogen zien; heeft de Preſes, die toenmaals een van de Gecommitteerden was, overwegende dat toch den eiſch van hunne Achtb. die zich zo yverig betoonden tot maintenue van den Kerkenraad tegen zulken irregulieren handel, by den Kerkenraad zelf niet zoude kunnen ontzeid worden, aan den Heere Preſiderenden Burgemeeſter, op zyn aanhoudend verzoek, het gezegde Requeſt ter hand geſtelt. Hier op hebben de Heren Burgemeeſteren alle, die dit verzoekſchrift getekent hadden, één voor één voor zich ontboden en ſcherp beſtraft: men leide hen voor dat het naar oproer, onruſt, en ſcheuring ſmaakte zich in diervoegen aan te ſtellen, en zeide hen aan, dat

De Wethouderen nemen zulks zeer qualyk.

En beſtraffen deze Verzoekers.

* Do. J. Leonius wierd den 22. July dezes jaars van Edam t' Enkhuizen beroepen, en in den dienſt aldaar beveſtigt den 24. September daar aan volgende,

dat ze zich voortaan van zulke of diergelyke, zaken hadden te onthouden, op dat de Overigheid zich niet mogte genoodzaakt vinden, derzelver autheuren anderen ten voorbeelden te straffen. De Kerkenraad zeide het hunne daar toe, en zette de verzoekers af. Dan deze besloten daar op zich te keren tot den Prins van Oranje, aan wien zy, toen zyn Hoogheid uit het veld quam, een Requeſt overleverden, luidende als volgt: 1675.

Doch deze keren zich met een requeſt tot den Prins.

„ GEven onderdanighlijk en ſeer ootmoedigh te kennen
„ veele Ledematen van de ware Chriſtelijke Gereformeerde Religie, woonende binnen Enkhuizen, alle borgeren der ſelver ſtadt, en meeſt alle vaderen van huisgeſinnen, eenige verſcheide malen kerkelijke ampten hebbende bedient, hoe dat ſy van jonghs aen opgevoedt weſende, en belijdeniſſe hebbende gedaen van deſelve Religie, ſoodanigh deſelve hier te lande met het begin van de reformatie aengenomen en vaſt geſtelt is geweeſt, ook tegen alle machinatien in het begin deſer eeuwen by uw hooge doorluchtige voorvaderen godtvruchtelijk gemaintineert, nu ſedert eenige tijdt herwaerts, tot overgroote droefheidt ondervinden, dat in de Chriſtelijke kerke aldaer haer openbaren eenige Predikanten, leerende veele Nieuwigheden, afwijkende van de oude fondamenten en belijdeniſſe van de Gereformeerde kerke, ſoo onder andere in een voornaem poinct kan blijken by deſe annexe verklaringe, en de preuve daer van alſints openbaer ſijn; ſoo dat haer Medepredikanten haer niet hebben konnen verklaren voor orthodoxe Leeraren, dan exempt hare Nieuwigheden: veel begrepen in een ſeer ſchadelijk boekje, genaemt verdediginge, &c. in 't licht gebracht door Do. Allinga, Predikant tot Wideneſſe, en by haer geapprobeert en ondertekent, waer door groote en ſware onluſt onder de gemeente aldaer is ontſtaen; ſulks, dat een groot getal Ledematen haer beſwaert vinden met haer het heilige Avondtmael te çelebreren, communicerende alleen met den oudtſten Predikant Do. Jo-

„ han-

1675. „ hannes Roldanus aldaer: en nu onlanghs (wanneer uw' „ Hoogheit te velde was, om ons lieve vaderlandt by sijne „ oude vryheit en suivere Godtsdienst te beschermen) voor- „ gevallen sijnde, dat een Predikant aldaer moest worden „ beroepen, sy Supplianten kennisse hebbende bekomen van „ sekere gros van nominatie, by de eerwaerdige kerkenraedt „ aldaer ontworpen, waerop veele mannen waren gestelt „ haer sekerlijk houdende aen de oude Orthodoxe waerheidt: „ dat sy Supplianten in goeden en oprechten yver haer by „ dese nevensgaende requeste hebben geaddresseert aen de „ eerwaerdige Kerkenraedt aldaer, en in alle behoorlijke „ eerbiedigheit versocht, dat doch der selver goede geliefte „ mochte sijn, iemandt tot het voorsz. vacerende Predik- „ ampt te beroepen uit het getal, by deselve requeste gemen- „ tioneert, dewelke alle mede by de voorsz. Kerkenraadt „ in of onder het voorsz. getal of gros van nominatie wa- „ ren gebracht, sy Supplianten haer versekert houdende, „ dat buiten alle suspitie van Nieuwigheden waren: verkla- „ ren ook niet anders voor gehadt te hebben, als de ruste „ van haer gemoet, en eenigheidt van de gemeente, midts „ vermijdingh voor verdere scheuringe in de kerke aldaer.

„ Doch het is soo verre daer van daen geweest, dat de „ Kerkenraedt den Supplianten eenigh het minste gehoor „ soude hebben gegeven, dat men haer uitmaekte, voor; „ namentlijk Do. Brouwer, Hartman en Schrijver voor een „ oproerigh rot, schismatijke menschen; selfs eenige Pre- „ dikanten, by de voorsz. requeste gementioneert, noemen- „ de met den hatelijke naem van Labadisten, willende dat „ het voorsz. requeſt soude koken tot nader gelegentheit, „ haer selven voorts beroepende op een kleinder getal van „ nominatie, alreede by de Kerkenrraedt gemaekt, doch „ secreet gehouden, waerop waren gebracht veertien per- „ soonen, doch van de welke niet een de Supplianten haer „ selven konden versekeren, dat vry van nieuwigheden wa- „ ren; maer ter contrarie was daer opgebracht Do. Bekker, „ alreede in Vrieslandt by kerkelijke en politijke vergade- „ ringen veroordeelt, ook verscheide die 't voorsz. boekje

„ van

„ van Allinga mede hadden geapprobeert en onderteekent; 1675.
„ hebbende ook spoediger als ordinaris (gelijk een in de Ker-
„ kenraedt nootsakelijk oordeelde) een uit de veertien be-
„ roepen; alsoo vreese hadden, dat de Supplianten haer el-
„ ders mochten addresseren, en alsoo sulks tot uw' Hoog-
„ heits wederkomste doen opschorten: daer by komende,
„ dat het voorsz. request sijnde gekomen in handen van
„ Burgemeesteren, (op wat wijse, ons Supplianten onbe-
„ kent, alsoo veele Ledematen van de Kerkenraedt, selfs
„ de Predikanten, in de huisbesoekinge hebben verklaert,
„ het door de Kerkenraedt daer niet gebracht te sijn, noch
„ geen consent daertoe gegeven te hebben) de voorsz. Bur-
„ gemeesteren de Supplianten een voor een voor haer hebben
„ ontboden, en wel scherpelijk hebben gecensureert, haer
„ uitmakende voor rebellen, oproermakers, perturbateurs
„ van de gemeene ruste, onrustige geesten, &c. dreigende
„ de Supplianten andre ter exempel te straffen, de stadt te
„ ontseggen, ja dat het soude willen galgen, soodanig re-
„ questen te tekenen, dwingende de Supplianten op alle
„ verschilpoincten te antwoorden, en met haer Achtbare te
„ disputeren, by weigeringe haer uitmakende voor meinee-
„ dige schelmen, vagebonden, &c. die volgens haer con-
„ scientie op d'ondervragingh antwoorden, dan scheldende
„ voor fijne broers, Swartrokken, Quakers, Rotisten, La-
„ badisten, Voetianen, weetnieten, die haer selven soch-
„ ten te beswaren met een Joodsen Sabbath, haer spotsge-
„ wijse vragende, of sy van dat volk waren, die ruggelinghs
„ tegen malkanderen baden, om door het aensien niet af-
„ getrokken te werden, of sy met Rothe niet mede souden
„ opgetrokken hebben, seggende, dan soude onse stadt van
„ veele fijnders gesuivert sijn geworden; ontseggende eeni-
„ ge, die de waerheit volstandigh beleden, het werk aen
„ de Oostindische Kompagnie, 't welk Burgemeesteren,
„ sijnde drie van haer Achtbare Bewinthebbers, licht kon-
„ nen doen: voorts de namen van de Supplianten in Burge-
„ meesteren boek aentekenende voor lasteraers, leugenaers,
„ valsche beschuldigers, oproermakers, &c. Insgelijks ook

1675. „ de Predikanten hebben haer niet ontſien, van de publijke „ predikſtoelen (wel meeſt Do. Brouwer en Hartman) de „ Supplianten (die, ſeiden ſy, haer naemen door het teke- „ nen van ſeker requeſt bekent hadden gemaeckt) uit te „ maken voor oproersmakers van de Gemeente, ſcheurſieke „ menſchen, die het werk des Satans hadden gewerkt; dat „ ſy waren de voſſen, die den wijngaert des Heeren ſoch- „ ten in de brandt te ſteeken; datſe een volk waren als Hy- „ meneus en Alexander, die den Apoſtel aen de Sathan „ hadden overgegeven, haer vergelijkende by Simon den „ Tovenaer; God op den predikſtoel dankende dat de Ma- „ giſtraet de ſaek had by der handt genomen, haer bidden- „ de daer in te willen volherden, en dat volk niet met roe- „ den, maer met tongen uit de ſtadt te geeſſelen; al het „ welke groote verbaeſtheit en droefheit veele Ledematen „ aenbracht, ſoo dat veele ter kerke uitgingen, oordeelende „ ſoodanige predicatien ſeer oproerigh te ſijn, en een middel „ om de gantſche Gemeente aen malkanderen te helpen. „ Daerby komt noch, dat men uit laſt van de Kerkenraedt „ den Supplianten heeft laten aenſeggen, dat men haer ne- „ vens de andere Ledematen niet tot de tafel des Heeren „ ſal noodigen: ja ook een huisgeſin, dat tegen de nieu- „ wigheden hadde geproteſteert, in de huisbeſoekinge voor- „ by gegaen, ſonder reden daer van te geven; en alſoo ſy „ Supplianten by het preſenteren van het voorſz. requeſt, „ nochte recommanderen der voorſz. perſonen, in het „ minſte niet konnen geoordeelt worden miſdaen te heb- „ ben, als alleen gedaen hebbende het geene yder Litmaet „ (dewelke door de Kerkenraedt werdt gerepreſenteert) in „ 't particulier immers notoir vry ſtaende is te doen, en „ waer mede de Kerkenraedt in 't alderminſte niet en is „ geprejudicieert, maer in haer geheel gelaten, om ſooda- „ nigh verſoek af te ſlaen, of daerinne te condeſcenderen, „ naer gelegentheit van ſaken, veel min dat Burgemeeſte- „ ren reden was gegeven het kerkelijke recht aen haer te „ trekken, om de Ledematen over verſchilpoinćten van „ Religie ſoodanigh te bejegenen; ſoo hebben ſy Supplian-

„ ten,

„ ten, vreesende verder ongemakken soo van de Magistraet 1675.
„ als Kerkenraedt te sullen lijden, haer genootsaekt ge-
„ vonden, haer selven neder te werpen aen de voeten van
„ uw' Hoogheit als onsen Erfstadthouder, ganſch ootmoe-
„ delijk biddende, uw' Hoogheit gelieve naer sijn' hooge
„ wijsheidt, voorsichtigheit en Godvruchtigheit, dese har-
„ de vervolgingh te nemen van de schouderen van de belij-
„ ders der oude waerheit, en naer het exempel uwer door-
„ luchtige voorouderen te dempen alle dese kerk- en landt-
„ ontrustende nieuwigheden. Onderstondt, dit soo doen-
„ de, &c. "

Zyn Hoogheid vond goed zich deze zaak aan te trekken, en zyn gezach ten voordele van de Supplianten te gebruiken, schryvende ten dien einde den achtentwintigsten van December eenen brief aan de Heren Wethouderen van Enkhuizen, welke was van dezen inhoud;

Die ten hunne voordele aan de Wethouderen schryft.

Eerentfeste, Wijse, Voorsienige, seer discrete, bysondere goede vrienden:

„ WY hebben geëxamineert dese ingeslote requeste, aen
„ ons gepresenteert door veele Ledematen van de ware
„ Christelijke Gereformeerde Religie woonende binnen
„ Enkhuisen, mitsgaders de stukken die daer nevens sijn ge-
„ voeght geweest, en ons op den inhouden van dien, soo
„ veel 't selve heeft konnen geschieden, geinformeert. Wy
„ konnen dan vervolgens niet verbergen, dat wy ten hoogh-
„ sten verwondert en gesurpreneert sijn geweest te verne-
„ men, dat UE. hebben konnen goetvinden, tegens de
„ voorsz. Supplianten ter handt te nemen soodanige proce-
„ duren, als waer over sy by de voorsz. requeste sijn dole-
„ rende, dewijl wy, voor soo veel ons aengaet, en uit de
„ voorsz. stukken en informatien hebben konnen afnemen,
„ niet en konnen sien, dat de voorsz. Supplianten bekom-
„ mernissen, die haer altereerden, in dese tijden en daer
„ Godes kerke op soo veele plaetsen door veelerhande nieu-

1675. „ wigheden wert ontrust, getracht hebbende aen de Ker-
„ kenraedt op geen onfatsoenlijke of onordentlijke wijse be-
„ kent te maken, en door dat middel te voorkomen de
„ swarigheden by haer geapprehendeert, gemeriteert sou-
„ den hebben op een soodanige wijse, als sy seggen haer
„ bejegent te sijn, getracteert, of in haer ruste en goede
„ name, 't sy in 't publijk of in 't particulier, benadeelt of
„ verkort te werden. Wy sijn daer over des te meer ver-
„ wondert, om dat wy veele en verscheide preuven van
„ U E. moderatie in andere saken hebben bespeurt; en
„ hebben by desen wel willen betuigen, dat het ons seer
„ aengenaem sal wesen, dat U E. soodanige expedienten
„ mogen uitvinden, waer door de voorsz. Supplianten op
„ eene behoorlijke wijse alle meest billijke vergenoeginge
„ gegeven, en de voorsz. sake alsoo in der minne op een
„ convenable maniere uit de wegh geleght mach werden,
„ en wy geëxcuseert blijven van ons verder daer mede te
„ moeten bemoeyen. Indien U E. nochtans soudet meenen
„ eenige redenen ter contrarie te hebben, soo souden wy
„ gansch ernstigh begeeren, dat U E. ons ten spoedigste,
„ immers binnen acht dagen, naer de receptie deses, daer
„ van sullen informeren, omme die U E. voorsz. redenen
„ gehoort en geëxamineert sijnde, verder by ons, indien
„ sulks buiten vermoeden van nooden souden mogen sijn,
„ geresolveert te worden, als wy tot de meeste, soo wel
„ van Godes kerke, als voor de goede ingesetenen, aldaer
„ in alle rechtmatigheit sullen bevinden te behooren.

„ *Hier mede Erentfeste, Wijse, Vroome beveelen wy*
„ *U E. in de protectie Godes. Geschreven in den Hage,*
„ *den* 28. *December*, 1675."

Was onderschreven,

G. PRINCE d'ORANGIE.

Wat de Heren Wethouderen van Enkhuizen op dezen brief van den Prins geantwoord hebben is my niet gebleken; maar

maar wel een geſchrift, zo ik achte, van de zyde van den Kerkenraad en tot deſzelfs verdediging aan zyn Hoogheid, onder den titel van *Afwiſſching der Laſteringen en onwaarheden in het voorſchreve Requeſt bevat.* Dit Geſchrift, te lang om hier geheel in te voegen, behelſde onder anderen: Dat het te verwonderen was, hoe de Supplianten zo ſtout en onbeſchaamt hadden durven zyn, dat ze een zaak die eigentlyk kerkelyk was, en als zodanig van de Magiſtraat gemainti-neert, tegen alle recht en reden voorbygaande andere hogere kerkelyke Vergaderingen, zo terſtond en op eenen ſprong hadden durven brengen aan zyn Hoogheid: even als of alle waarheid alhier in de Kerke, en alle gerechtigheid van de Politie geweken, en daar niets als het uiterſte middel overig was. Dat 'er weinige onder die dertig ondertekenaars van het gemelde Requeſt waren, die kerkelyke ampten bedient, en vele zelfs voor hunne Achtbaarheden verklaart hadden, in het ondertekenen van hun Requeſt aan den Kerkenraad miſleid te zyn... Dat deze luiden zich zelven een' ydele roem van rechtzinnigheid toeëigenden, daar ze dryvers waren van gevoelens, dewelke de eerſte Reformateurs heftig hadden tegengegaan. Dat ze de Leeraers te Enkhuizen met eene ſchrikkelyke leugenlaſter bezwaarden..... Dat zy ongeruſte en andere ontruſtende luiden waren, die oude zeeren weêr opkrabden, en zaken ophaalden die al voor acht of negen jaren gebeurt, en al overlang in der minne waren bygelegt.... Dat de Approbatie van het boek van Do. Allinga de gehele Claſſis raakte, en niet behelſde een toeſtemming van alles dat 'er in begrepen was, maar alleen eene veroorloving om gedrukt te worden.. Dat de gemeente te Enkhuizen zeer vreedzaam, en nergens mede ontruſt was, dan met en over deze onruſtige geeſten, die haar hare ruſte benydden en zochten te beroeren.... Dat het de Achtb. Magiſtraat en de gehele gemeente niet dan al te wel bekent was, wat onruſten deze luiden, immers eenige onder hen, al voor eenige jaren herwaarts hadden gezocht te verwekken door heiloze middelen. Dat 'er verſcheide ſchrikkelyke Paſquillen waren geſtrooit, of aan de Kerkdeur aangeplakt,

1675. De verantwoording van den Kerkenraad op de beſchuldiging in 't voorſz Requeſt begrepen.

1675. of hier en daar in een huis gevonden; doch dat de eerste vinders van zulke Pasquillen t'elkens waren geweest luiden van deze calibre: waarom ook de Achtb. Regering te dier tyd genoodzaakt was geweest, om tegen zodanige seditieuse Pasquillen tegen de Regenten van de Stad en Kerke door publyke Plakkaten voorzieningen te doen, en honderd Ducatons te stellen op derzelver Stichters of Autheurs. Dat 'er ook een Godloze spotterny voor dezen was gepleegt, ter gelegentheid van de gewoonlyke Nominatie van Ouderlingen en Diakonen, door het opstellen van een andere Nominatie van ten dele gene Lidmaten, ten dele besprokene Lidmaten, met bygetekende versierde stemmen, en dat ten huize van eenen dezer Requestanten, die nu een van de vinnigste was. Dat deze luiden zich met openbare leugenen behielpen, en dat hunnen gewaanden yver in deze met vele ongeregeltheden en wanschikkelykheden was vermengt geweest, om lopende by de huizen om aanhang te krygen.... Dat het Request waar mede zy zich aan den Kerkenraad hadden geaddresseert, een handel was vol van confusie en tot verwerrig strekkende: dewyl ze door een opgegeven Nominatie den Kerkenraad als een wet met eene bygevoegde bedreiginge voorschreven, 't geen een gerede weg was tot wanorde en verdeeltheid: want zo andere Lidmaten van dezelve Gemeente, die andere gedachten hadden insgelyks complotteerden, en een andere Nominatie met bedreiginge inleverden, andere wederom een andere; wat (zeiden ze) zal het einde daar van zyn als enkele verwerringen, en vertreding van het recht des Kerkenraads en alle kerkelyke ordre. Dat deze luiden gevolglyk door zulk een gedrag de gemeente ontrust en gelegentheid tot scheuring gegeven hadden, waarom men had goedgevonden hun Request ter zyde te leggen, zonder hen in zulk een verzoek gehoor te geven. Dat deze quaadaardige kinderen hunne geestelyke Vaders, voornamentlyk Do. Brouwer, Hartman en Schryver, hadden getracht te diffameren en te verketteren; dat de Predikanten verpligt waren zulken oproerige complottery, die over de stad kreet, opentlyk te bestraffen: Doch dat deze lui-

luiden zyn Hoogheid in hun Requeſt met vele leugenen, en valſche laſteringen misleid hadden, en de gepredikte woorden der Predikanten ſchandelyk vervalſcht en verdraait. Dat de Kerkenraad had beſloten hen niet aan de tafel des Heren te laten nodigen, om meerder verbittering voor te komen, maar echter hen vryheid gelaten om op eigene beproeving aan te gaan... Dat de Heren Burgemeeſteren zich het Kerkelyk recht niet hadden aangetrokken, maar zich hier in als Voeſterheren van Gods Kerke gequeten, en als Magiſtraten zoeken tegen te gaan alle oproerigheid en muitery onder hunne burgeren, en alzo de vrede van Stad en Kerk beoogt.... Dat deze luiden niet te vrezen hadden noch voor de Magiſtraat, noch voor de Kerkenraad, indien ze hunnen miſlag bekenden, en zich voorts als gehoorzame onderzaten, en vreedzame Lidmaten aanſtelden.. Dat hier geen kerk- en land-onruſtende nieuwigheden wierden geleert, maar dat deze luiden inderdaad zelfs volgers waren van nieuwe concepten, Maximen en desſeinen.... Eindelyk verzochten ze zyne Hoogheid, dat hy zulke openbare laſteraars, oproermakers, en verkeerde flatteurs geen gelove geliefde te geven, maar over de rechte geſchapentheid van dit voorval zich nader en ten rechte naar waarheid te informeren, en te dempen alle verkeerde machinatien van zulke onruſtige geeſten; op dat alzo Gods kerk in 't gemeen, en alhier in 't byzonder, in haren bloeijenden en vreedzamen ſtaat mogte worden geconſerveert tot zyner eere en zaligheid van vele zielen. 1675.

Doch het verhaal dezer kerkelyke oneenigheden en het aan een hechten der zaken heeft my over den tyd gebragt, dien ik nu zal hervatten. Terwyl zich de zaken t' Enkhuizen dus toedroegen, wierden deze Landen, behalven door den laſt des oorlogs, ook door een zware plage des hemels gedrukt, wanneer de harde Noordweſte winden de wateren, gezwollen door den ſpringvloed, tusſchen den vierden en vyfden van November zodanig opperſten, dat de dyken overal niet magtig waren derzelver geweld te wederſtaan, waar door vele landen overſtroomt wierden. De Noordzee zeer hoog ge-

Hoge watervloed.
L. Sylvius II. Stuk, *bl.* 295.
G. Brandt Tweejar. Geſch. bl. 780-782.
Holl Merc. XXVI. Deel.

1675.
F. Costerus Nederl. Reunie bl. 109-112. *Chron van Medenb. bl.* 320. 325. *D. G. Noordl. Verbaal dezer Watervloed, bl.* 1. *enz. Gutberleth. bl.* 331-340. *G. Outhof Verhaal der Waterv. bl.* 366-369.
Zie *F. Costerus Nederl. Reunie bl.* 111. 112. *D. G. Noordland als boven, bl.* 2. 3. *Chron. van Hoorn door F. Ryp bl.* 242-245. *Gutberletb. bl.* 336-340. *Commelin Bes. van Amst. bl.* 1186.

gerezen, viel op den vierden dier maand zodanig op de Helder aan, dat dezelve een ſtuk van Huisduinen wegnam, en vervolgens al de landen tuſſchen Wieringen en de Zyp met water bedekte. Dan door de wakkerheid der landlieden wierd de Medenblikkerdyk noch gehouden. Doch de Zeedyk by Hoorn kon den aanſtoot niet wederſtaan, maar brak 's morgens ten twe uren tuſſchen het Zwarte Kerkjen en den Oudendyk door, makende een gat van ontrent 30. roeden lang, en 30. anderen ſchryven 50. voeten diep, invoegen het water tot voor de poorten van Medenblik ſtroomde, zettende de dorpen Scharwoud, Groshuizen, Avenhorn, Spierdyk, Bobbeldyk, en vele andere onder water. Die van Drechterland bleven by den eerſten aanloop van 't water noch bevryd, wordende 't zelve voor *Keren* en Zwaagdyk geſtuit. Die van Langereis en Geeſtmer-ambagt hebben 't ook met grote moeiten gekeert. Door den ſchielyken overval konden de landluiden niet zonder groot gevaar hun vee noch goederen bergen, waar door eenige menſchen en veel vee verdronken: zynde de elende der vlugtenden byna onbeſchryflyk. De dyk aan den Muiderberg, tuſſchen Muiden en Naarden, door de Franſchen, wanneer ze aldaar lagen, door het opwerpen van werken zeer omgewroet, brak ook 's nachts tuſſchen den vierden en vyfden op verſcheide plaatſen door, lopende al het land om Naarden, Muiden, Weeſp, tot Laren en Blarikom in het Goy, zelfs tot Utrecht toe onder water. De Poorten en wallen van Naarden wierden hier door bedorven, en zelf de ſtenen Beer geheel weggenomen, zonder eenig teken na te laten, dan een diepte van zesendertig voeten. Te Amſterdam wierden de kelders en pakhuizen vervult met water, dat op den Dam tot by de Waag ſtond en over den Nieuwendyk heen ſpoelde. De Ydyk tuſſchen Haarlem en Amſterdam wierd ook, wat weêr men daar tegen dede, aan dees zyde van 't Huis ter Hart, doorgeſpoelt, makende het water een opening van tuſſchen de dertig en veertig roeden in de breedte en drieendertig voeten in de diepte: en dewyl de Slapert by Sparendam mede was overgelopen, wierd het daar omleggende land

land tot aan Duin toe, en zelfs naar den Amſtel en de Venen ondergezet. De Sint Aagtendyk moeſt ook buigen, waar door een groot gedeelte van Waterland onder water ſtroomde. De ſchade aan gebouwen, menſchen en vee geſchied viel bezwaarlyk te beſchryven. Verſcheidene ſchepen zyn ook gebleven; tuſſchen Schevelingen en Texel alleen vergingen 'er dertien, en daar onder eenige Franſche Kapers. Men achtte dat het water eenige duimen hooger geſtaan had, dan in den vermaarden Allerheiligen Vloed, de zwaarſte in ſchrik en ſchade, die by menſchen gedenken geleden was. Vrieſland, Overyſſel, en andere plaatſen meer hadden mede veel ſchade geleden. Dit was een zware ſlag voor vele ingezetenen, en deed hen de naſmart lang gevoelen. 1675.

Na dat het harde weêr wat bedaart was, en de wateren naar gewoonte begonnen af te lopen, wierd terſtond overal ordre geſtelt, om de doorgebrokene dyken te herſtellen. De Heren Staten van Holland verboden ook * op ſtraffen aan lyf en goed, eenige dyken, dammen of kaden, of eenig werk, wat het zoude mogen zyn, dienende tot het afweren van het zeewater dat noch buiten was, als om de Landen en Polders, die niet waren ingebroken, te bevryden, door te ſteken, te bederven, onnut of onbequaam te maken, om het voorſchreve water te konnen wederſtaan, onder wat ſchyn of dekmantel zulks zoude mogen geſchieden. Ondertuſſchen was men in 't Noorderquartier dapper bezig met het verhogen en verzwaren van Keren en Zwaagdyk, om de landſtreek tuſſchen Hoorn en Enkhuizen, van ouds Drechterland genaamt, tegen het water te beſchermen: in 't eerſt ging dit zeer wild en zonder ordre; doch daar na wierd op alle zaken goede orde geſtelt: de huiſluiden wierden op ontboden om te waken en te arbeiden, hebbende elk hun beurt en hun perk. De burgers van Hoorn trokken by Compagnien, elk onder zyn Hopman uit, met vliegende vaandels en ſlaande trommels, om op Keren aan den dyk te werken. Ook quamen ten zelven einde drie Compagnien burgers van Enkhuizen te Hoorn; en eenige Enkhui-

Men begint de Dyken weêr te herſtellen.

Het doorſteken van kaden enz. verboden.

* 23. *Nov.* *L. Sylvius bl.* 295. *Groot Plak. III. Deel, bl.* 601.

Keren en Zwaagdyk word verhoogt.

F. Coſterus als boven, bl. 112. *Noordland bl.* 4-7.

1675. *Kaate Hist. v. Enkh gedrukt 1679. bl. 107.* huizer Schutters wierden gezonden, om ter versterkinge van den Zwaagdyk te arbeiden Deze werkten alle met veel yver, zonder daar voor eenig geld te genieten; maar men gaf hen Kaas en Brood, ook Bier, 't geen met pramen wierd omgevoert, om de arbeiders te spyzigen: waar van daan deze Dyk naderhand de Kaas- en Broods-dyk wierd geheten. Men maakte deze dykagie onder negen en boven zes voeten breed, en zo hoog als men dacht bequaam te zyn om 't water te keren. Dit alles ging redelyk wel, zo dat men hoopte Drechterland daar door vry van 't water te houden: te meer om dat men te gelyk ook met alle vlyt bezig was, om de breuk in den Zeedyk te helen en het gat te stoppen, gelyk ten dele geschiedde; waar toe wind en weder ook zeer gunstig waren.

Men tracht de breuk in den Zeedyk te helen.

Doch die breekt op nieuw door.

F. Costerus, Noordland, en Chron. van Medenb. als boven.

Zwaagdyk in gevaar.

Doch met de nieuwe Maan, den zestienden van November, sloeg het weder om met zodanig een oplopinge des waters, dat het begonnen en byna voltrokken werk van den Zeedyk meest altemaal wegspoelde, en het water in het land twe of drie duimen hoger vloeide dan het ooit te voren was geweest. Hier door raakte het werk op Keren en de Zwaagdyk in groot gevaar: dan het wierd door de vlyt en wakkerheid der burgeren en ingezetenen noch met veel moeiten gehouden. Maar Opmeer, Hoogwoud en Eerstwoud raakten hier door mede onder water, en men kon rekenen dat 'er nu in dit Noorderquartier twintig duizend morgen lands overstroomt, en vierentwintig kerken in 't water stonden. Die van Hoorn en Enkhuizen met de ingezetenen van Drechterland gingen met yver voort den nieuwen Dyk op Keren en Zwaagdyk te versterken, tot dat dezelve drie voeten hoger was dan het hoogste van den ouden grond. Men begon ook 't werk aan den Zeedyk met vlyt te hervatten, men heide in 't gat twe regels palen, en bragt het in 't einde van de maand November zo verre, dat de Dyk gesloten, en, zo men dacht, alles wel bezorgt was. Maar met de volle Maan, op den vierden van December, zynde een Bededag, begon de wind weêr zo hevig op te steken, en het water dermate te zwellen, dat het versche en onbestorve

Het gat in den Zeedyk breekt ten derdemale door.

werk

werk zulk een aanperssing niet kon verdragen, maar ten dele wierd gebroken, ten dele uit den grond opgeligt: invoege 'er door twe gaten, die wel vyftig voeten diep waren, en het eene zes en het ander veertien roeden breed, zo groot een menigte van water indrong, dat het binnen wel twaalf of vyftien duimen hoger was, dan ooit te voren. De wind ondertusschen noch sterk aanhoudende, kon de Zwaagdyk den geweldigen aandrang van 't water niet langer keren, maar brak den zesden dier maand, op de hoogte van het oosteinde van Zwaag, door, wanneer het water door die opening, als van eenen berg in Drechterland nederstortte, en liep wel haast tot voor de poorten van Enkhuizen, daar men de vesting met ried en sparren voor het inkalven en doorbreken verzorgde, de schutdeuren van de Keteboom, de Oude-Gouwsboom, en de Boereboom liet vallen, om het water uit de Stad te weren, evenwel wierd het zelve daar binnen zo hoog, dat men genoodzaakt was, by den Overtoom pompen te stellen, om het binnen-water uit de Stad in het buiten-water te pompen, waar toe men gehele Compagnien burgers by beurten gebruikte. Te Hoorn drong het water mede in de Stad, schoon men alles wel met dammen had trachten te verzorgen. Ter zelver tyd * brak 'er ook een gat van zestien of zeventien roeden lang in den Oudendyk, die het water aan de zuidzyde van 't land tot noch toe gekeert had, waar door nu ook die landen tot aan Buiksloot toe overstroomden; lopende het water om de Beemster, Starmeer, Schermeer, en andere Meeren en bedykingen, niet zonder groot gevaar, om d'eene of d'andere door te breken.

Zo haast het weêr een weinig bedaart was, sloeg men de handen terstond aan 't werk, om de breuk in den Zwaagdyk te stoppen, en men bragt het in korten tyd zo verre, dat 'er weinig water doorliep. Doch het duurde niet lang of alles stroomden weg. Het werk wierd wederom hervat, en in weinig dagen gesloten. Elk een, die het zag, oordeelde dat het nu secuur was. Doch dit duurde niet meer dan drie dagen, als wanneer de sterke wind het water

1675.

Ook de Zwaagdyk.

Het water loopt in Drechterland tot Enkhuizen. *Korte Hist. van Enkh.* als boven.

D'Oudendyk breekt door.

* *6. Decemb.* *Noordlandt en Chron. van Medenb.* als boven.

De Zwaagdyk verscheide malen geheelt, doch weêr doorgebroken. *F. Costerus* als boven. *bl.* 116.

10. *Decemb.* 16. *Decemb.* 19. *Decemb.*

1675. zo krachtig tegen den Zwaagdyk aandrong, dat het nieuwe werk omtuimelde en wegspoelde, waar door de opening van den gebroken dyk groter wierd dan te voren. Toen wierd geheel Drechterland tot eenen poel gemaakt, de dorpen en landeryen overstroomt, en de schone tuinen en lusthoven onder water gezet. Dus scheen te dier tyde de gansche Landstreek, van Enkhuizen af tot Buiksloot toe, niet anders dan een openbare zee te zyn. Midlerwyle had men ook weêr beginnen te arbeiden om het gat in den Zeedyk dicht te krygen; doch men ging nu op een andere wyze te werk: want dewyl het gat tot eene verschrikkelyke diepte was uitgeschuurt, leide men den nieuwen dyk buiten om de breuke halvemaans gewyze in zee, op twaalf of veertien voeten water; daar men eerst drie regels palen heide; staande de middelste en de buitenste regel achtien voeten van malkanderen, welke tusschen wyte men met Wier vulde. De binnenste en de middel-regel stonden achtentwintig voeten van een, tusschen welke ruimte men den aarden Dyk maakte, en aan den ouden dyk vast hechtte, kunnende heden noch beide de einden van den ouden dyk aan de binnen zyde van den nieuwen dyk gezien worden. Op deze wyze kreeg men het gat in den zeedyk, tusschen 't Zwarte Kerkje en Schardam, No. 28. den drieëntwintigsten van Januarius des volgende jaars 1676. dicht, en is voorts tot op den huidigen dag dicht gebleven: wordende deze plaats heden noch het *Zeegat* genaamt. Den volgenden dag begonnen de watermolens te gaan, en raakten de meeste landen noch vroeg in 't voorjaar droog, doch het gewas was in dit jaar slecht: op de hoge landen, daar het water van zelf was afgelopen, wies het gras tamelyk wel, maar de lage landen, daar het water afgemalen moest worden, bragten weinig gewas voort: want de wortels van het gras waren door het zoute water bedorven. Ook stierven 'er een menigte van allerhande bomen: doch sommige appele- en pere-bomen bragten veel vruchten voort; want men had een' uitstekenden schonen zomer. Behalven de schade, die deze vloed heeft veroorzaakt aan de Landeryen in dit Noorder-

Zie Noordland als boven, bl. 13.

De breuke in den Zeedyk word eindelyk geheelt.

1676.

Slecht gewas op de overstroomde landen.

Noordlandt bl. 16-21. Chron. van Medenb. bl. 24. 25.

Overgrote kosten tot herstellinge van de dyken in dit Noorderquartier.

quar-

quartier, welke in dit jaar weinig vruchten voortbragten, 1676.
zo waren de koſten tot het maken en repareren van de dy- *Noordland*
ken in deze geweſten ook uitermaten groot. Drechterland als boven,
heeft zulks alleen gekoſt achtentnegentig duizend één hon- *bl.* 26. 27.
derd achtenveertig guldens en twe ſtuivers: daarenboven noch in omſlag van zyn landen, negentien duizend twe honderd en dertien gulden; en voor d' intreſten van opgenome penningen, negen honderd en zeſtig guldens en dertien ſtuivers: ook is noch opgenomen om het Zeegat dicht te maken, honderd en tnegentig duizend en acht honderd guldens; voor welke ſomme men voor intreſt heeft moeten betalen zes ten honderd, 't geen bedroeg elf duizend vier honderd achtenveertig guldens. Dit beliep ſamen voor Drechterland alleen de ſomme van drie honderd en twintig duizend, vyf honderd en negentzeſtig guldens, vyftien ſtuivers. De Noorder-Koggen hebben moeten dragen, vyfentachtig duizend acht honderd achtentachtig guldens, dertien ſtuivers; Geeſtmer-Ambacht, zes duizend acht honderd éénentwintig guldens, twaalf ſtuivers; de Schager Koggen, vier honderd drientzeventig guldens, zeventien ſtuivers; en de Nieuwdorper Kogge, duizend vier honderd vierentnegentig guldens, acht ſtuivers: bedragende deze gehele ſomme te ſamen, vierhonderd vyftien duizend twehonderd achtenveertig guldens, en vyf ſtuivers. Hoe zwaar en ongemeen de koſten ter herſtellingen van de ſchade aan den Weſtvrieſchen Zeedyk, door den gemelden ſtorm en waters nood veroorzaakt, geweeſt zyn, kan men klaarlyk afnemen uit de vergelykinge der dyksrekeningen van de jaren 1670. tot 1679. ingeſloten, zo als dezelve jaarlyks zyn geſloten voor de Hoofdingelanden van Weſtvriesland, ten overſtaan van twe Gecommitteerde Heren uit den Hogen Raade; bedragende de gezegde dykslaſten der tien gemelde jaren van jaar tot jaar als volgt:

Anno	Gulden	ſtuiv.	Anno	Gulden	ſtuiv.
1670. ——	154071 :	18.	1672. ——	52608 :	0.
1671. ——	154070 :	14.	1673. ——	59895 :	5.

1676.

1674. ——	92897 : 0.	1677. ——	382588 : 16.
1675. ——	315248 : 0.	1678. ——	258000 : 17.
1676. ——	350740 : 18.	1679. ——	198983 : 19.

Belopende te ſamen de ſomma van 2019105 : 7. of twintigmaal honderd duizend, negentien duizend één honderd en vyf Guldens, zeven ſtuivers. Voorwaar een ontzachelyke ſomme, en dat alleen aan Zeedykskoſten voor zulk een klene landſtreek als Weſtvrieſland is, bevattende in zyn gehelen omkring maar 51130. Rynlandſche roeden, en dat daarenboven noch een grote ſomme had op te brengen aan het maken en herſtellen van de binnendyken, watermolens, ſluizen en vele andere laſten.

De Noordſche en Groenlandſche vaart opgezegt.
Opbodsbrieven uitgegeven.
L. Sylvius II. Stuk, *bl.* 324.

In 't laatſte van Maart hebben de Algemene Staten het uitlopen van de Ooſterſch- en Noordſchvaarders voor den vyftienden van April, en de Groenlands-vaarders voor den vyfentwintigſten dier maand verboden. Zy hadden ook door openbare bevel-brieven de genen die onderdanen van dezen Staat, en in dienſt van vyandelyke Vorſten waren, t' huis geroepen, onder beloften van vergiffenis hunner begane miſdaad: maar indien ze binnen twe maanden tyds niet verſchenen, en naderhand gekregen wierden, zouden ze met dood geſtraft worden.

Zeegevecht tuſſchen de Nederlandſche en Franſche vloten in de Middelandſche zee.
* 8. *January*.
G. Brandt 't Leven van de Ruiter, *bl.* 947-950.
Twede zeeſlag tuſſchen de gemelde vloten.
Zie *G. Brandt* als boven, *bl.* 973-979.

De L. Admiraal de Ruiter, die met een eſquadre oorlogſchepen in den voorleden zomer naar de Middelandſche zee was gezonden, geraakte in den aanvang * van dit jaar, tuſſchen de eilanden van Stromboli en van Salino, in een verſchrikkelyk gevecht met de Franſche vloot, onder het gebied van den Heer du Queſne L. Generaal van de zeemagten des Konings van Vrankryk. Het gevecht begon 's morgens ten tien uren en eindigde 's avonds ontrent ten halfvyven. En alhoewel de Franſche vloot de Hollandſche niet alleen in getal, maar ook in grootheid van ſchepen, verre overtrof; zo wierden nochtans de Franſchen in dezen ſtryd deerlyk gehavent. Maar den tweëntwintigſten van April daar aan volgende ontſtond 'er een zware zeeſlag, in 't gezigt van den berg Ætna tuſſchen de Franſche en Nederlandſche vloten; zynde de Franſche, onder het opperbevel

bevel van L. Generaal du Quesne, sterk dertig schepen van oorlog, drie fregatten en zeven of negen branders: daar de Nederlandsche, onder het gebied van den L. Admiraal de Ruiter alleen bestond uit zeventien oorlogschepen, zes snaauwen, vier branders en twe behoeftschepen 't Gevecht begon 's namiddags ten vier uren, en daar wierd wederzyds vreeslyk gevochten. Doch de Fransche vloot nam eindelyk de vlugt, en wierd door de Nederlanders tot laat in den avond vervolgt. Van de Fransche zyde waren verscheide bevelhebbers en edellieden gesneuvelt, en noch meer gequetst; doch het grootste verlies der Hollanders bestond in dat van den L. Admiraal de Ruiter, die gedurende den stryd gequetst wierd, en aan zyn wonde, in de baay van Siragossa of Syracusa, binnen zyn scheepsboort, den negenentwintigsten van April, godvrugtig overleed, in den ouderdom van negenentzestig jaren, één maand, en vyf dagen. Zyn lyk wierd terstond gebalsemt, en in het volgende jaar * te Amsterdam met een vorstelyke pragt en stacy begraven. De Heer Cornelis Tromp wierd in dat zelfde jaar van 1677. aangestelt tot Luitenant Admiraal Generaal in plaatse van den Overledene.

1676.

De L. Admiraal de Ruiter word gequetst en sterft.

Zie *G. Brandt* als boven, *bl.* 976. 982. 984. 1006 - 1014.

* 18. *Maart* 1677.

C. Tromp word L. Admiraal Generaal.

De Viceadmiraal Thomas Vlug van Enkhuizen, kruissende in de maand Junius met eenige oorlogschepen tusschen Hitland en Fairhil op de verwachtwordende Oostindische schepen, ontmoette daar in 't lest van de gemelde maand een Algiersche Rover, zynde een fregat met twaalf gotelingen en twe bassen, genaamt de Tyger, en bemant met vierentzestig koppen. Deze Rover wierd schielyk aan strand gejaagt en genomen. De Kapitein, Mustaffa geheten, was een Renegaat en Schotsman uit de Orkades; hy was eerst in zee gekomen, en had noch niets opgedaan; men vond op zyn schip zes Christen Slaven; en volgens zyn voorgeven zoude hy voornemens geweest zyn, om de Haringbuissen aan te doen, en daar zo veel volk, als hy zoude konnen bekomen, uit te ligten en naar Algiers te brengen Dus hing de Stad Enkhuizen weêr een droevige ramp over het hoofd, waar door velen hunner Ingezetenen groot gevaar liepen van in eene elendige slavernye vervoert te worden; doch die

Een Turksche Rover zoekt 't volk van de Haringbuisen te ligten: doch word genomen.

Holl. Merc, XXVII. *Deel*, *bl.* 131.

1676. Twaalf Oostind. Retourschepen komen binnen.

die dus gelukkig wierd afgeweert. Korts daar na verschenen de Oostindische schepen, twaalf in getal, waar onder één voor Hoorn en één, de Blauwe-hulk genaamt, voor Enkhuizen, en quamen in 't midden van de maand Julius alle behouden binnen de havenen dezer Landen. Met dezelve quam als Admiraal t'huis de Heer Verburg, die de Maatschappy ontrent veertig jaren achtereen in verscheide aanzienlyke ampten had gedient.

De Gedeputeerden der Noordhol. Synode klagen over de Historie van G. Brandt.
Zie *J. de Haes G. Brandts Leven, bl.* 38. *G. Brandt de Jonge Twejarige Gesch. bl.* 807. 808.

Wy hebben te voren verhaalt dat de Classis van Enkhuizen, in de Noordhollandsche Synode, klagte heeft ingebragt tegens de *Historie der Reformatie van Gerard Brandt.* Sedert hebben de Heren Cornelius Dankerts en Joannes Roldanus, Predikanten t' Amsterdam en t' Enkhuizen, als Gedeputeerden der gemelde Synode, dat Boek doorlezen en onderzocht, en gaven tot bericht, dat in die Historie eenige notoire valsheden, ook zeer scherpe injurieuze expressien invloeiden. Waar op de gezegde Gedeputeerden, volgens last der voornoemde Synode, met hunne klagten zich keerden tot de Heren Staten van Holland, en by eene Remonstratie verzochten, dat hunne Ed. Groot Mog. de stukken van Brandts Reformatie, alreeds in 't licht gekomen, by Plakkaat zouden willen verbieden, of zo dit niet konde verkregen worden, om dat de exemplaren alreede te zeer in veler handen gedistribueert waren, dat dezelve ten minsten zouden willen improberen, het verleende octrooi intrekken, en vooral het uitgeven van het derde stuk voorkomen en het zelvige supprimeren. De Staten hier op beraadslaagt hebbende, trokken het verleende octrooi in, en vonden goed Brandt daar van kennisse te geven, met verdere last en ordre, dat hy in 't schryven en uitgeven der voorschreve Historien, zich zoude hebben te onthouden van alle aanstotelykheid, zo wel ten reguarde van de politie als van de kerken dezer Landen, op dat haar Ed. Groot Mog. niet mogten worden geobligieert, daar tegens anders te te moeten voorzien. De Gedeputeerden deden aan de Synode, in het volgende jaar 1677. te Hoorn gehouden verslag van hun wedervaren, waar op dezelve de Gedeputeerden voor hunne yverige devoiren heeft be-

1677. Besluit der Staten daar op. Zie *J. de Haes* als boven, *bl.* 40-44.

Als ook van 't Synode.

bedankt, en verzocht, als het derde deel van de gemelde Historie uitquam, en zulke injurieuse expressien zoude behelzen, met allen ernst daar tegens te waken. Niet lang daar na beklaagde zich Geraard Brandt in zekeren brief aan D. Klinquant, Leeraar der Gereformeerden te Delft, gedagtekent den achtentwintigsten van Augustus des jaars 1677, over de beschuldiginge, welke DD. Dankerts en Roldanus tegens zyne Historie hadden ingebragt, en betuigde onder anderen, dat hy zich niet zoude ontzien het vervolg zyner Historie een Hollandsche Synode t' onderwerpen, indien dezelve alleen uit zulke Leden bestond als hy D. Klinquant, Doctor Bekker, D. van Kralingen, en diergelyken.

1677.

Brandt beklaagt zich over de Synodale Gedeputeerden

Zie *J. de Haes als boven*, *bl.* 38. 39.

Van den negenentwintigsten April tot den vyfden Mei vertoonden zich hier te lande een Comeet of Saart-sterre, in 't Noordwesten van zes tot veertig graden boven den Horisont, beneden het hoofd van Medusa en Andromeda. De Heer B. Bekker verhaalt dat hy dien zag te Weesp 's morgens ontrent drie en vier uren, even voor den dageraad, in 't Oostnoordoosten van zes tot tien graden boven den horizont, beneden het hoofd van Medusa en Andromeda: doch dat de naderende dag hem terstond het verder gezigt benam, zo dat hy ze niet naar behoren kon beschouwen: zynde dezelve maar een reis of drie gezien, nadien het op de tusschen dagen en daar na een betrokke lucht was. De landen, welke in het Noorderquartier in de jare 1675. en 1676, door het zeewater overstroomt waren geweest, bragten in dezen zomer weêr redelyk gewas voort; inzonderheid de lage landen, die het langst hadden onderwater gestaan, welke zodanig met gras wierden vervult, dat men dergelyke by menschen geheugenis nooit gezien had. De Appele-en Perebomen, die men in de tuinen had laten staan (want vele waren reeds uitgerooit en anderen in de plaats gezet, om dat men dacht dat ze wegens het zoute water, 't geen de tuinen overstroomt had, toch zouden sterven) waren zo vol vruchten, en boven al de Wyngaarden, die mede in het water hadden gestaan, zodanig met druiven beladen, dat men zich daar over moest ver-

Een Staartsterre verschynt.

Commel Bes. van Amst. bl. 1183.

B. Bekker Onderzoek van de Kometen, *bl.* 28.

De landen daar 't Zeewater opgestaan had, zyn weêr zeer vrugtbaar.

D. G. Noordland Verbaal van de Watervloed, *bl.* 22. 23.

1677. Men besluit de Wierdyk in Westvriesland te verbreden. *Vervolg op de Chronyk van Medenb. bl. 283.*

wonderen. Ondertusschen wierd by de Heren Staten van Holland en Westvriesland, te dezer tyd verstaan, dat men de Wierdyk, om dergelyke doorbreuken van den Westvrieschen Zeedyk, zo veel mogelyk was voor te komen, zoude verbreden: want daar voorheen de Wierdyken wierden gemaakt op de breedte ten meesten van veertien, en ten minsten van acht voeten; zo vestonden hunne Ed. Groot Mog. nu, dat men die in het toekomende zoude verbreden tot op ten minsten twaalf, zestien, achtien, ten meesten tweëntwintig voeten; 't welk wel in 't vervolg een goed effect gehad heeft, in de vernieuwde vakken sedert gemaakt, maar niet ter plaatsen die onvernieuwt zyn gebleven, die wel van boven zyn verbreed geworden, doch op dat smalle fondament, waar door de Wierdyk te meer gevaar loopt van by een storm of harde wind in zee te storten.

Die van Harderwyk nemen de Sardamsche schuiten en netten weg. *J. Schrassert Besf. van Harderw. I. Deel, bl. 24-27.*

Die van Harderwyk oordelende dat de Sardamsche Visschers onderstonden te visschen, daar die van Harderwyk honderden van jaren privative gevischt hadden, en langs de gehele strand tot drie uren gaans ver met verboden soort van netten en schepen vischten en alle de visch vernielden, zo hebben ze te dezer tyd de schuiten en netten der Sardamsche Visschers weg genomen, en dus werkelyk getracht hun recht en privilegie te handhavenen. Maar groter was de schade, die de Fransche kapers te dezer tyd den onzen, voornamentlyk in Groenland, hebben toegebragt, hoewel de Visscheryen voor allerhande slag van schepen, langs de kust van Vrankryk, Spanje, Vlaanderen, Holland, het noorder gedeelte van Engeland, Schotland, Groenland, Terranova, en andere plaatsen en gewesten in Amerika, door den Koning van Vrankryk waren vry gestelt, volgens zyn plakkaat van den zeventienden Mei dezes jaars; welk plakkaat gevolgt wierd door een der Heren Staten Generaal van den derden van Junius; in 't welk men van deze zyde het zelfde ordonneerde, en Ysland daar noch by voegde. Des niet tegenstaande quamen in de maand Julius vier Fransche kapers in de Noordbay van Groenland, daar ze negen Groenlands-

De Visscheryen door Vrankryk gestoort. *L. Sylvius IV. Deel, bl. 93.*

vaarders wegnamen en drie verbrandden, gelyk ze ook in de Zuidbay gedaan hadden: zo dat men naderhand bevond, dat door die van Sint Malo alleen, behalven die van andere plaatſen in Vrankryk, ontrent de dertig Noordsvaarders, zo opgebragt als gerantſoeneert waren. Men viel hier over klagtig, maar vergeefs. De Koning van Vrankryk zeide dat de Zeeuwſche kapers zyne onderdanen aan de Terraneufſche banken grote ſchade hadden toegebragt, en dat hy daarom niet alleen de voorſchrevene Groenlandsvaarders en Viſſchers had doen aanhalen, maar ook de gehele vryheid ingetrokken. Dus zag men de viſſcheryen der wederzydſche ingezetenen op nieuws geſtoort. 1677.

Te dezer tyd was 'er een groot ongenoegen en gemor onder de Gemeente binnen Enkhuizen, wegens het beſtellen van de Regering aldaar. Eenigen achtten dat de Voorrechten en Privilegien van de Stad verbroken en vernietigt wierden, om dat onder anderen de Heer Mr. Jacob Compoſtel niet alleen voor zyn dertig jaren tot Vroedſchap was aangeſtelt, maar ook in dit jaar benevens zyn' Oom den Heer Mr. Joan van Gent te gelyk het Burgemeeſterſchap bekleed had; en dat ook Dr. Hendrik van Schaak, geboren buiten de Provincie, in de Vroedſchap was gebragt en tot Weesmeeſter aangeſtelt. Hier uit ontſtond een groot misnoegen onder de burgers en ſchutters, en ſommigen van hen bragten hunne klagten deswegen aan den Prinſe van Oranje, met een aanhoudend verzoek dat zulke wanordens mogten weggenomen en hunne Privilegien gehandhaaft worden. Zyn Hoogheid trok zich deze zaak aan, en ſchreeft ten dien einde in het volgende jaar aan de Wethouderen van Enkhuizen eenen brief van dezen inhoud:

Groot gemor onder 't gemeen te Enkhuizen over zekere beſtelling der Regering.

Sommigen klagen deswegen aan den Prince van Oranje.

Zyn Hoogheid ſchryft daar over aan de Wethouderen.

Erentfeſte, Wyze, Voorſienige, ſeer diſcrete, beſondere goede Vrinden.

„ WY worden beregt dat vele diſordre ende incongre-
„ dienten ontrent de Regeeringe deſes ſtads Enkhui-
„ zen ende beſtellen der ſelver gepleegt worden, waar door
„ de Voorregten en Previlegien der ſelver Stad, ende van

 „ de

1678. „ de Borgerye ende Schutterye aldaar, geinfringeert ende
„ vernietigt komen te worden, ende alſo ons deswegen verſcheyden klagten zyn voorgekomen, en onder anderen dat mede de Reſolutien van haar Ed. Groot Mogende van den 26. Auguſty, 1672. tot narigtinge van de Borgerye ende Schutterye aldaar, niet en is bekent gemaakt, veel minder achtervolgt; dat Mr Jacob Compoſtel, voor zyn dertig jaren tot Vroedſchap is aangeſteld, ende in den voorledenen jaren 1677. met ende neffens zyn Oom Mr. Joan van Gent, te gelyk het Burgemeeſterſchap bekleed heeft, ende dat Dr. Hendrik van Schaak, buiten de Provintie gebooren, ende tot noch toe de Lombaard geexerſeert hebbende, in de Vroedſchap is gebragt, ende tot Weesmeeſter aangeſteld met groot miſnoegen van de voorſchreve Borgerye en Schutterye, zo hebben wy op 't aanhouden der ſelver niet mogen nalaten te verſoeken, en te begeeren dat U E. ten ſpoedigſten uit U E. midden wilt deputeren eenige mannen van de welke wy het noodig berigt mogen ontfangen ende nemen, op dat noch tot voorkominge van meerder onluſten ende Inconvenienten het redres ende de behoorlyke voorſieninge op alles mogen gedaan en toegebragt werden. Wy zullen ons hier toe verlaten, ende U E. bevelen."

Erentfeſte, Wyſe, Voorſienige ſeer diſcrete bezondere goede Vrinden in de protectie Godes. Geſchreven in den Hage den 18. *Feb.* 1678.

Onderſtont

Uwer Ed. dienſtwillige getrouwe

G. H. Prince d'Orange.

Vervolg van dat miſnoegen. Toen deze brief van zyn Hoogheid onder de borgery bekent wierd, raakten de misnoegden te meer gaande. Eenigen beſtonden het volgende geſchrift in te leveren: *Aan de geſtrenge Krygsraad der Stad Enkhuizen.* „ Gezien hebbende

„ een

„ een Copie van zekeren brief, by zyn Hoogheid den Here 1678.
„ Prince van Oranje, in dato den 18. February dezes jaars,
„ geschreven aan Burgemeesteren en Regeerders dezer Stad,
„ waar van den inhoud hier annex, hebben wy ons ver-
„ pligt gevonden als Burgeren en Schutters ons zelven aan
„ UE. te addresseren, en onderdaniglyk te verzoeken, dat de
„ gestrenge Krygsraad alle mogelyke devoire, zo by Burge-
„ meesteren en Regeerders als ook by zyn Hoogheid gelieve
„ aan te wenden, dat de Inhoud van den voorschreven brief
„ zyn behoorlyk effect in allen delen mag sorteren, ende de
„ Burgery op geen middelen genoodzaakt word te denken.
„ Dit doende &c." Men deed ook de volgende waarschouwing aan den Krygsraad *uit den naam van vele Burgers:* „ Verzoeke aan de Achtb. Gestrenge Krygsraad, dat zy gelieve
„ alle devoire aan te wenden, zo by Burgemeesteren, als by
„ onzen doorluchtigsten Vorst, den Heere Prince van Orange, dat de brief van zyn Hoogheid mag zyn vollen
„ effect erlangen, omme alle commotie ende oproer te vermyden, alzo gy zyt gestelt privilegien en gerechtigheden
„ voor te staan. Dit doende &c." *Onderstond* Waarschouwinge voor verdere onheilen. Wat hier op verder is gevolgt en hoe deze zaak eindelyk afliep, is tot myne kennisse niet gekomen, dan alleen dit, dat de Heren Joan van Gent en Jacob Compostel naderhand meermalen te gelyk Burgemeesteren van Enkhuizen zyn geweest, en dat Dr. Hendrik van Schaak aldaar Vroedschap en Weesmeester is gebleven tot zyn' dood toe, die voorviel den zeventienden October des jaars 1679.

Mr. J. Homan verzoekt van den Prins Approbatie van de voorrechten der Semeinen.

De Heer Mr. Johan Homan Raad en Vroedschap der Stad Enkhuizen, verzocht te dezer tyd van den Here Prinse van Oranje behoorlyke Approbatie van de voorrechten en preëminentien der Semeinen, door het volgende Request.

Aan zyn Hoogheid.

„ GEeft met alle ootmoedigheid te kennen Mr. Johan
„ Homan, Raad en Vroedschap der stede Enkhuizen,

 „ dat

1678. „ dat U E. Hoogheids Over Groot Vader Prince Willem „ H. L. M. en vervolgens de Hoog Mog. Heren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden by derzelver Actens „ van dato den 26. Octob. 1577. en den 13. Augustus 1578. „ respective aan den Suppl. Over Groot Vader, de Burgemeester Meynder Semeyns, getrouwt aan den huize van „ Egmont, mitsgaders aan Pieter en Jacob Semeyns te samen gebroeders, en aan alle derzelver Descendenten in „ infinitum hebben verleent verscheide Preëminentien ende „ ende Voorrechten over grote Diensten en loffelyke daden, „ die zy luiden in den grootsten nood aan deze Landen ende byzonderlyk aan de Hooghm: Prince Willem hadden „ bewezen, zo in 't verstrekken ende geven van considerable somme van pennigen zeer veel duizenden monteerende, „ als andere loffelyke diensten ten tyden als deze Landen in „ de grootste nood ende verlegentheid waren, zonder dat „ voornemde Semeynen daar voor ooit één stuiver hebben „ genoten of gepretendeert, zoo als alle het genen voornoemt is uit de nevens gaande Acten in 't breede kan worden gezien, dat Uwe Hoogheids doorlugtige Voor Ouderen van tyd tot tyd successivelyk de voornoemde Acten „ tot Lof van des Suppl. Voor Ouderen hebben geapprobeert ende verklaart genegen te zyn de Effecten van voornoemde Acten aan voornoemde Semeynen ende derzelve „ Descendenten te laten toekomen, zo als uit de verklaringe by Burgemeesteren en Secretaris van de Stad Enkhuizen ter Vergaderingen van haar Ed. Gr. Mog. Gecommitteerden gedaan en hier annex kan worden gezien; en „ nademaal de Suppli: volgende de voetstappen van zyne „ voorschreve Ouderen genegen is te continueeren in den „ yver, die dezelve ten diensten dezer Landen en ook byzonderlyk van Uwe Hoogheid hebben gehad, zoo keert „ de Suppl. hem tot Uwe Hoogheid ootmoedelyk verzoekende, dat Uwe Hoogheid zoo goede gelieft te zyn naar „ het exempel van derzelve Loffelyke Voor-Ouderen, die „ alle getrouwe diensten harer Onderzaten hebben gelau-

„ deert,

„ deert, de voorschreve Acten te Approbeeren en vervol- 1678.
„ gens aan de Suppl daar van te laten volgen behoorlyke
„ Acten van Approbatie &c.

„ 't Welk doende. "

Op dit Requeſt gaf de Prins dit volgende Apoſtil: Welke zyn Hoogheid hem verleent.

„ ZYn Hoogheid gezien ende geexamineert hebbende
„ den inhout dezer Requeſte met de Declaratoiren
„ Acten ende Documenten daar by aangetogen ende daar
„ toe ſpecteerende, heeft de voorſchreve rechten ende
„ preëminentien, die daar by aan de Semeynen van Enk-
„ huizen ende hare naarzaten in infinitum gegeven zyn tot
„ een erkenteniſſe van hare trouwe, Loffelyke ende One-
„ reuſe dienſten den Lande ende onze Voor-Vaderen onſter-
„ felyker Memorie bewezen, mits dezen in dezelve naarzaten
„ zoo verre als die tot eenige Ampten ende digniteiten ca-
„ pabel zyn, en ſpecialyk den Perſoon van Mr. Joan Homan
„ Raad en Vroedſchap der Stad Enkhuizen wel willen ap-
„ probeeren, confirmeeren ende bekrachtigen, gelyk dezel-
„ ve geapprobeert, geconfirmeert ende bekrachtigt worden
„ by dezen. Gedaan in den Hage den 16. February 1678. "

Was getekent

G. H.

Prince d'Orange.

Daar onder ſtond het Zegel van zyn Hoogheid.

Lager ſtond

Ter Ord. van zyn Hoogheid.

mede was getekent.

Joh. Peſſer.

In

1678. Menigte Muizen in 't Noorderquartier. *Chron. van Hoorn bl.* 248. *Chron. van Medemb. bl.* 339.

In dezen zomer had men door 't gehele Noorderquartier op de landeryen een overgrote menigte Muizen, die het gras op vele plaatsen zo schoon afknaagden, dat 'er byna niets overbleef: 't welk eene grote schaarsheid in het hooy te wege bragt. Zy zwommen zelf over de binnen-Meeren, leggende de een den neus op den rug van den ander, en gingen dus met gansche troepen van de eene plaats naar de andere, om alles te verslinden. Eindelyk wierd de Vrede tusschen den Koning van Vrankryk en de Algemene Staten der Vereenigde Nederlanden, den tienden van Augustus, binnen Nymegen gesloten. Na welkers tekeningen noch een bloedige Veldslag by Bergen in Henegouwen geschiedde. Niet één voet lands had Vrankryk by dezen bloedigen oorlog van dezen Staat gewonnen, moetende Mastricht, dat hem zo veel bloeds gekost had, by deze vredehandeling weêr overgeven: dus zag men het Vereenigt Nederland, dat op het uiterste van zyn verderf gebragt was, door de wonderen van Gods genadige voorzienigheid, in zynen vorigen luister herstelt. Wy eindigen hier voor het tegenwoordige deze Historie der vermaarde Zee- en Koop-Stad Enkhuizen, met voornemen om dit werk noch verder te vervolgen, indien wy nader kennisse en nodige berichten bekomen van de geschiedenissen der volgende tyden.

De Vrede tusschen Vrankryk en dezen Staat word gesloten. Zie *dit Vredes-tractaat in de Holl. Merc. XXIX. Deel, bl* 195-218. *L. Sylvius IV. Deel, bl.* 177. *enz.*

Blad-

BLADWYZER
DER
Voornaamſte en Gedenkwaardigſte
ZAKEN.

A.

B.

C.

D.

E.

hun-

G.

H.

I.

L.

M.

N.

P.

Twist

Y.

Z.

VER-

VERBETERINGEN
der ingeslope feilen.

Bladz. Regel.

1. 9. voor *vruchen*, lees-*vruchten*.
75. 25. v. *der*, l. *den*.
85. 3. v. *dezer*, l. *dezer tyd*.
86. 26. v. *baas*, l. *baastig*.
105. 5. v. *Bank*, l. *Baak*.
144. 26. v. *oook*, l. *ook*.
185. 27. v. *Provindien*, l *Provincien*.
230. 14. v. *ten ten*, l. *ten*.
- - 21. v. *buskurid*, l. *buskruid*.
256. 4. 5. v. *vlag vlag*, l. *vlag*.
284. 4. 2. 1. van ond. v. *Compagie*, l. *Compapnie*.
v. *gen*, l. *ge-*, v. *iedc-*, l. *ieder*.
v. *tier*, l. *tien*.
287. 10. v. *gequesten*, l. *gequetsten*.
289. 11. v. *dezelven*, l. *dezelve*.
300. 4. v. *twe*, l. *twe van dezelve*.
- - - 6. v. *ze*, l. *de andere*.
301. 14. v. *banken*, l. *banketten*.
302. 5. v. *hy*, l. *by*.
305. 14. v. *op opdragen*, l. *opdragen*.
307. 19. v. *buisterende*, l. *luisterende*.
- - 29. v. *luisluiden*, l. *buisluiden*.
309. 21. v. *aangezet*, l. *aangezegt*.
311. 28. v. *beterschad*, l. *beterschap*.
312. 23. v. *ingezenen*, l. *ingezetenen*.
321. 22. v. *opgeschreven*, l. *wierden opgeschreven*.
332. 3. v. *'s Maandgs*, l. *Maanaags*.
323. 26. v. *bouwmeestert*, l. *bouwmeester*.
365. 8. v. *landroer*, l. *lontroer*.
372. 7. v. *vreesde*, l. *vreesden*.
- - 9. v. *zouden*, l. *zoude*.
375. 12. v. *maakte*, l. *maakten*.
- - 30. v. *gekomende*, l. *gekomene*.
391. 27. v. *Broke*, l. *Broeke*.

In de Kanttekeningen.

Bladz. Regel.

258. 21. v. *Vorm*, l. *Storm*.
281. 30. v. *verplasing*, l. *verplaatsing*.
288. 10. v. *Mule*, l. *Mul*.
291. 6. v. *ool*, l *ook*.
310. 10. v. *Juny*, l. *July*.
331. 28. v. *Buskruik*, l. *Buskruid*.
371. 38. v. *veelt*, l. *veel*.

00000010013266

